BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
L
D
33
NAPOLI

L - 5 - 33

2

ACTA
PRIMORUM MARTYRUM
SINCERA ET SELECTA

Ex libris cùm editis, tum manu ſcriptis collecta, eruta vel emendata, notiſque & obſervationibus illuſtrata.

Opera & ſtudio Domni THEODERICI RUINART *Presbyteri & Monachi Benedictini è Congregatione ſancti Mauri.*

His præmittitur PRÆFATIO GENERALIS, in qua refellitur Diſſertatio XI. Cyprianica HENRICI DODWELLI de paucitate Martyrum.

PARISIIS,
Excudebat FRANCISCUS MUGUET, Regis & Illuſtriſſimi Archiepiſcopi Pariſienſis Typographus.

MDCLXXXIX.

Cum Privilegio Regis, & Superiorum permiſſu.

NAPOLI

ILLUSTRISSIMO ECCLESIÆ PRINCIPI

CAROLO MAURICIO TELLERIO,

REMORUM ARCHIEPISCOPO-DUCI,
Primo Franciæ Pari, S. Sedis Apôſtolicæ Legato nato, Galliæ Belgicæ Primati, Regii Ordinis S. Spiritus Commendatori, &c.

C*UM id conſtanti ac perpetua Majorum noſtrorum lege ſancitum ſit,* ILLUSTRISSIME ECCLESIÆ PRINCEPS, *ut non niſi vindicati & aſſerti ab Epiſcopis Martyres in Eccleſia colerentur, nec eorum Acta publicè legerentur, niſi eiſdem prius fidem conciliaſſet epiſcopalis auctoritas;*

mihi ſanè religio fuit novam ex ſinceris Martyrum Actis Collectionem in lucem proferre, antequam illuſtre aliquod ab Eccleſia Gallicana ſuffragium impetraſſem. Neque verò de conquirendo ac deligendo Patrono diu deliberandum fuit, cùm is mihi in primis occurreres, quo ſedes Apoſtolica Legato, quo Gallia Belgica Primate gaudet; quo Archiepiſcopo-Duce ac Patrono Civitas & Academia Remenſis, in quarum altera natus, in altera educatus ſum, jure merito gloriantur. Quod ergo Tibi dignitas vindicat, hoc idem à me exigit lex civilis: nempe ut Agones Martyrum eximio inter Gallicanos Præſules Pontifici offeram, & primos ſtudiorum meorum conatus proprio Paſtori repræſentem.

Neque porrò mihi dubium fuit, quin his primitiis meis patrocinium tuum impendere non gravareris. Cùm enim tibi nihil magis cordi eſſe ſciam, quàm venerandæ ac purioris antiquitatis ſtudium, in quo rejectis falſis ac ſpuriis narrationibus, uni veritati conſultum cupis; profectò hanc Collectionem tibi minimè ingratam fore confido, in qua Martyrum Acta pura ac ſincera, abſque ullo, quoad fieri poteſt, fuco exhibentur, eorumque facinora tam præclara & inſignia, ut (quod Minutius Felix Gentilibus exprobrabat) quæcumque in profanis hiſtoriis de eorum fortiſſimis Heroibus decantantur, noſtræ Religionis mulierum & infantium

conſtantiæ ac fortitudini æquiparari non poſſint.

Quid jam dicam de ſanctiſſimis illis Epiſcopis, qui in medio perſecutionum æſtu greges ſibi commiſſos paſcere non ceſſabant, & , ubi ſe offerret occaſio, vitam & ſanguinem pro eiſdem ſtrenuè profundere non dubitabant; ſi verò ipſis perſecutionum procellis divinitus ſubducti fuiſſent, demum ſerenatis rebus, eccleſiaſticæ diſciplinæ promovendæ, confirmandæ, reſtituendæ, & ſarciendis eccleſiarum damnis inſudabant? Hæc tibi exempla jam dudum ob oculos poſuiſti, ILLUSTRISSIME PRIMAS, *cùm ampliſſimæ Provinciæ faciem, quam temporum iniquitas, bellorumque tumultus ac procellæ, non ſecus atque graviſſima quædam perſecutio, deformaverant, in priſtinum decus, antiquumque ſplendorem tuis curis ac laboribus reformaſti. Norunt omnes, qualis erat iſtius diœceſeos ſtatus, cùm ad eam regendam aſſumtus es. Eccleſiæ rurales disjectæ, ſacra neglecta, plebes paſſim abſque Paſtoribus; & ſi qui reliqui, pauci erant qui gregem præ ſe ipſis paſcerent. Sed quàm brevi te præſente, te procurante mutata eſt rerum facies! Quàm cito antiquum nitorem ſuum recepit! Cùm enim vaſtiſſimæ illius diœceſeos urbes, opida, pagoſque circumeundo, omnia tibi explorata atque probè cognita fuiſſent; ita congrua unicuique malo adhibuiſti remedia, ut cùm ea jam lu-*

ſtras (luſtras autem ſtudioſè quotannis) jam nihil fere invenias quod exigat cenſuram, ſed tantum rigantis & excolentis curam & induſtriam.

Quid verò de illa tuæ diœceſeos parte, in cujus urbe præcipua, Sedanùm dico, alteram veluti metropolim ſibi conſtituiſſe videbatur hæreſis, unde ſuos ſatellites non per Gallias modò, ſed etiam in exteras nationes emittebat? Id ſenſerant, condoluerantque Remenſes Archiepiſcopi deceſſores tui; & quidem ex his aliqui manum admoverant, ut pro temporum conditione aliquod tantis malis remedium adhiberent; reſque eo jam promota erat, ut publicus Catholicæ Religionis cultus, qui diu in illa urbe intermiſſus, immo pæne abjectus fuerat, paullulum efferret caput. Verùm cùm in Remenſem thronum ſubjiſti, nihil à te prætermiſſum eſt, VIGILANTISSIME PONTIFEX, *quominus nobilis hæc gregis tui portio matri ſuæ omnino reſtitueretur. Jamque locum illum, ubi ſchiſmatici conventus habebantur in eccleſiam, eliminatis extra urbem ſegregum ſynagogis, commutaveras, cum accedente Regis Maximi auctoritate, arx illa, quæ tamdiu inexpugnabilis viſa fuerat, penitus everſa: atque Academia, ubi hæreſeos alumni educabantur, in Seminarium Clericorum, unâ cum ſuis proventibus converſa eſt. Adeo ut inde jam accipiat Remenſis Eccleſia propugnatores & alumnos pro-*

batiſſimos, unde tamdiu hoſtes, & quidem infenſiſſimos ſuſtinuerat.

Verùm ut futuris etiam temporibus provideres, ampliſſimum Remis Seminarium à fundamentis inſtauraſti, ubi ingens Clericorum numerus gratuitò alitur; ſelectiſſimiſque inſtruxiſti magiſtris, qui purioris diſciplinæ, & ſanctitatis morum præceptis Clericos eccleſiarum regimini deſtinatos imbuant. Et ne pietati ſcientia deſit, illud ipſum cum Univerſitatis gymnaſio conjunxiſti, ut ex alterna æmulatione eo magis proficerent utriuſque alumni, ac pietate ſimul & litteris informarentur. Quid memorem eccleſiaſticos libros tuis curis emendatos, terſè politeque editos, in quibus quæque ad Sacramenta ritè adminiſtranda, mores probè informandos, & ad alia Paſtorum munia exercenda dilucidè & perſpicuè præſcribuntur? Hæc ſunt in multis, ILLUSTRISSIME PRIMAS, *quæ non ſolùm Remenſes populi, aut tota Belgica provincia; ſed exteri etiam agnoſcunt, prædicant, æmulantur.*

His etiam ſuffragantur Eccleſiæ Gallicanæ Præſules, qui te in Cleri comitiis toties de rerum divinarum majeſtate perorantem, aut pro doctrina puriore, ac pro accurata Canonum obſervantia, & diſciplinæ eccleſiaſticæ vigore diſſerentem, non ſine plauſu & admiratione audierunt. Quin etiam ipſemet LUDOVICUS MAGNUS, *quaſi non*

ſatis eſſet te in Sacræ ſuæ Civitatis, & Eccleſiæ Metropolitanæ, quæ diadema Regni habet, & Regum noſtrorum mater eſt, *Primariam ſedem evexiſſe; inſuper novis te honorum inſignibus decorare voluit, cum nempe te in Conſiſtorianorum Comitum numerum jam à decennio adſcivit, & tandem hoc anno Regii ſui Ordinis ſancti Spiritus Commendatorem creavit: ut quem ſibi addictiſſimum, & fidei probatiſſimæ Antiſtitem, atque* MICHAELIS *nuper Galliarum Cancellarii, viri ſupra titulos omnes, filium, paternæ virtutis æmulum noverat; hac honoris acceſſione toti Regno ſpectabilem in primis redderet. Hæc cùm animo reputo,* ILLUSTRISSIME ARCHIPRÆSUL, *mihi ſanè præclaram obtigiſſe ſortem gratulabor, ſi vir tantus tuum mihi patrocinium præſtare digneris, ac primos lucubrationum mearum partus benignis oculis accipias, in perenne obſervantiæ in te meæ monumentum,*

Kal. Octob. ipſo die
feſto S. Remigii
M. DC. LXXXIX.

F. THEODERICUS RUINART, M. B.

PRÆFATIO GENERALIS
IN ACTA MARTYRUM.

POſt ſacras Scripturas, quas divini Spiritus afflatu editas nobis reliquerunt ſancti Dei homines, nihil nobis ſanctius atque antiquius eſſe debet quam primigenia & genuina Martyrum Acta, quæ veneranda nobis antiquitas hactenus illibata ſervavit. Cum enim ex divinis Litteris habeamus, eorum dicta, cum ad præſides ſiſterentur, ſuperno inſtinctu pronuntiata fuiſſe, fit ut quæ in his Actis, eorum ad præſidum quæſtiones reſponſa continentur, pro ſacris oraculis merito habenda ſint. Nec ſane minori religione eorum facta, præſertim vero martyria accipienda ſunt, ut quæ nonniſi Spiritus-ſancti impulſu ſuſcipi, nedum conſummari potuerint. Itaque ſi virorum illuſtrium præclare geſta diligenter adeo annalibus hiſtoricis commendantur, ut in his monumentis, veluti in ſpeculo quodam, poſteri quid pro vita recte inſtituenda amplectendum, quidve fugiendum ſit intelligere poſſint: quanto majori ſtudio, quæ nobis ſuperſunt de Chriſti Martyrum actis colligenda ſunt, ut eorum lectione excitati fideles, quæcumque in vitæ chriſtianæ decurſu difficilia aut dura occurrunt, patientiſſime tolerent: quin etiam ut ſi quandoque aliquid inſolitum & arduum pro tuendis Chriſti partibus aggrediendum ſit, id audeant; atque facultates, ipſamque vitam, ſi res ita exigat, impendere tantorum hominum exemplo numquam refugiant? *Armantur enim*, inquit Eucherius Lugdunenſis in homilia de ſanctis Petro & Paulo, *filiorum animi, dum patrum recenſentur triumphi.... Ex his quippe intelligimus, quantum debeat deſiderari vita illa æterna, quam per cruciatus, per vulnera, per inſole-*

randos labores videmus inquiri, quam cognoſcimus pretio ſanguinis comparari. Id ſane perſuaſum erat priſcis illis Chriſtianis, qui furentibus licet perſecutionibus, aut certe paullo poſt iis ſedatis tanta cum ſollicitudine, ſæpius etiam cum vitæ periculo, ſanctorum Martyrum Acta comparare ſatagebant, ut nullum non moverent lapidem, nulli induſtriæ, labori atque auctoritati parcerent, quo votis ſuis potirentur. At quibus demum modis id obtinuerint libet paullo diſtinctius explicare.

I.

In primis ea nonnumquam ab ipſiſmet notariis publicis quantovis pecuniarum pretio extorquebant. Nonnulli etiam cum Martyrum quæſtiones haberentur, ſeſe cum ſpectantibus gentilibus intermiſcebant, ſicque ea quæ tum à Præſidibus, tum ab ipſisMartyribus dicta,factave fuerant,diligentiſſime annotantes,ex iis quæ coram poſiti viderant aut audierant,poſtea Acta concinnabant,quæ ab Epiſcopis,aut aliis,quibus hæc cura demandata fuerat,recognita & approbata,demum omnium fidelium manibus terebantur. Alterutro modo Nemeſianus ceterique martyres Africani in metallis conſtituti Acta primæ Confeſſionis ſancti Cypriani habuerant. His vero ſe veluti armis cæleſtibus inſtructos eſſe gloriantur in epiſtola inter Cyprianicas novæ editionis 77. aliàs 78. quibus ſe adverſus Præſidis ſævitiam, ceterorumque inimicorum inſidias tutarentur. Neque vero exiſtimandum eſt id honoris tributum ſolis viris genere aut dignitate conſpicuis, ut ſi forte ob Chriſti fidem occumberent, eorum acta colligerentur: cum teſte Pontio in ejuſdem Cypriani vita, tanta fuerit Chriſtianorum erga Martyres religio, *ut plebeiis & Catechumenis martyrium conſecutis, tantum honoris pro martyrii ipſius veneratione dederint, ut de paſſionibus eorum multa, aut pæne cuncta conſcripſerint.*

Alio item modo Martyrum aliquot geſta ad nos pervenerunt, cum ſcilicet ipſimet Martyres tormenta quæ à ſe ipſis, vel ab aliis Martyribus ſuperata fuerant, deſcribere curarunt. Ejuſmodi Acta habemus, quæ ſancta Felicitas de ſuo ipſius martyrio conſcripſit. Idem Saturus, Flavianus, aliique

paſſim Martyres de ſeipſis præſtiterunt. Sic etiam Ignatius martyr Romanos de iis quæ in itinere à militibus perferebat, certiores fecit in epiſtola plane apoſtolica ad eos præmiſſa. Sic Dionyſius Alexandrinus Martyrum Alexandrinorum geſta tranſmiſit ad Fabium Antiochenum antiſtitem, immo & ſuæ ipſius confeſſionis acta in epiſtola adverſus Germanum inſeruit. Plura etiam de ejuſmodi Martyrum agonibus habentur apud Cyprianum in ejus epiſtolis, quibus ſanctus antiſtes priorum Martyrum exemplo poſteriores ad tormenta fortiter perferenda excitabat. Quandoque etiam Antiſtites, cum ſibi interitum imminere viderent, fideles ſibi commiſſos ea de re commonebant, ne mortis aut tormentorum metu deterrerentur, quæ à ſe & ab aliis Martyribus tam alacriter ſcirent ſuperari. Egregiam ejuſmodi epiſtolam habemus apud Euſebium, quam Phileas Thmuëos epiſcopus ad ſuos conſcripſit, tum ut eos de ſuo ſtatu faceret certiores, *tum*, inquit Euſebius, *ut pietatem in Chriſtum, etiam poſt obitum ſuum jamjam imminentem mordicus retinerent.* Tandem eccleſiæ quæ tantis viris ornatæ fuerant, poſt conſummatum eorum martyrium, totam rerum geſtarum ſeriem in epiſtola encyclica deſcriptam, ad alias eccleſias tranſmittebant, ut non ſolùm apud ſe, verum etiam apud exteras regiones, tam illuſtrium virorum memoria celebraretur. Id fecere Smyrnenſes poſt beati Polycarpi paſſionem; Lugdunenſes & Viennenſes in epiſtola ad Aſiæ & Phrygiæ fratres; aliique nonnulli, quorum opuſcula quæ ſuperſunt, aliaque ejuſmodi ſacra monumenta quæque ſuo loco proferemus.

Verum quidem eſt plerorumque Martyrum Acta, non ſolum diuturnitate temporis, ſed etiam tyrannorum malitia excidiſſe. Cum enim advertiſſent Chriſtiani nominis hoſtes ejuſmodi ſcriptis fidelium animos in ſua religione confirmari & accendi, non Chriſtianis ſolum, ſed etiam Chriſtianorum libris bellum indixere. quod etiam ante magnam Diocletiani perſecutionem gentilibus exprobrat Arnobius ſub finem lib. 4. adverſus Gentes. Quin & nonnulli provinciarum præſides vetuerunt, ne Martyrum quæſtiones cum actis publicis reſervarentur, quod ſe Martyrum conſtantia victos erubeſcerent, ut diſerte obſervat de Daciano Hiſpania-

rum præſide auctor antiquus, qui Acta ſancti Vincentii concinnavit. Idem de Italia aſſerit auctor paſſionis ſancti Anaſtaſii Fullonis martyris Salonitani, quam paſſionem penes nos habemus ex cod. ms. monaſterii ſancti Michaëlis in Periculo maris. Immo in illa extrema Diocletiani perſecutione res ita tumultuoſe agebantur, ut plerumque Chriſtiani ſine ulla juris formula & *quaſi jure belli*, ut loquitur Euſebius, turmatim interficerentur: quorum proinde Martyrum nequidem nomina, nedum acta poſteris innotuerunt.

Hinc conqueſti ſunt aliquando ſancti Patres, quod ex tanta ſanctorum Martyrum multitudine, paucorum Acta ſupereſſent, quæ in Eccleſia publice legerentur. Ea enim fuit antiquitus Eccleſiæ catholicæ conſuetudo, ut eorum Martyrum, quorum feſta peragebantur, recitarentur geſta in conventibus publicis. Hunc fuiſſe eccleſiæ Africanæ morem probant varia Auguſtini teſtimonia, quæ paſſim occurrunt. quem ritum celeberrimæ hujus eccleſiæ communi Patrum decreto approbatum fuiſſe patet ex canone 46. codicis Africani apud Labbeum tomo 2. Conciliorum col.1072. Hunc vero canonem laudat Hadrianus Pontifex in epiſtola ad Carolum Magnum adverſus objecta, quæ contra Septimam Synodum generalem intentabantur, apud eumdem Labbeum tomo 7. col. 954. Eadem erat noſtræ Gallicanæ eccleſiæ conſuetudo, ut patet ex ſermone 95. ſancti Cæſarij Arelatenſis epiſcopi, qui eſt appendicis Auguſtinianæ 300. ubi conqueritur ſanctus Antiſtes, quod cum iis qui pedes dolerent, aut aliqua tenerentur infirmitate, conſilium dediſſet, ut quando aut *Paſſiones prolixæ*, aut aliæ Lectiones prolixiores legerentur, ſederent, aliquæ tamen *ex filiabus*, quamvis ſanæ, idem præſtare tentaverint. Paſſionem martyrum Agaunenſium *ex conſuetudinis debito* lectam fuiſſe ait Avitus Viennenſis epiſcopus in homiliæ fragmento, quod habes infra pag. 286. Et quidem in Liturgia Gallicana, quam ex veteri cod. ms. monaſterij Luxovienſis vulgavit noſter Johannes Mabillonius, inſerta erant aliquot Martyrum Acta. Idem etiam in Hiſpaniarum eccleſiis obſervatum fuiſſe probamus non ſolum, quod eodem fere ritu ac Galli uterentur, ſed etiam ex Braulionis epiſcopi Cæſarauguſtani præfatione in vitam

ſancti Æmiliani, quam ſe ſcripſiſſe ait, *ut poſſet in Miſſæ ejus celebratione quantocius legi*. Ceterum idem etiam inſtitutum in monaſteriis viguiſſe teſtantur veterum Patrum Regulæ. Idipſum quippe decernit ſanctus Ferreolus Vcetienſis epiſcopus cap. 18. Aurelianus vero epiſcopus Arelatenſis in Ordine pſallendi conſtituit, ut *in Martyrum feſtivitatibus tres aut quatuor miſſæ*, ſic lectiones appellat, *fiant* : quarum prima de Evangelio, reliquæ de *Martyrum paſſionibus* ſint. quæ eadem verba habet Cæſarius in Regula ad Virgines apud Bollandum die 12. Januarij. num. 69. Hunc tamen ritum improbare videtur Agobardus ſæculo 9. Lugdunenſis antiſtes, in libro de correctione Antiphonarij, quaſi aliæ Lectiones præter canonicas Scripturas in officiis divinis admittendæ non forent. Certe olim in eccleſia Romana etſi geſta Martyrum ſuſciperentur, non tamen eorum lectio probabatur in conventibus publicis ex Gelaſiano decreto. quæ tamen de ſola Lateranenſi eccleſia & de Martyrum Actis, quorum auctores erant ignoti, intelligi debere probat noſter Johannes Mabillonius in Diſquiſitione de Curſu Gallicano parag. 1. Et quidem Sanctorum vitas Romæ lectas fuiſſe teſtis eſt Hadrianus primus in epiſtola jam laudata, ubi hæc habet : *Vitæ Patrum ſine probabilibus auctoribus minime in Eccleſia leguntur. Nam ab Orthodoxis titulatæ & ſuſcipiuntur, & leguntur.* Idem patet ex Johannis Diaconi præfatione in vitam ſancti Gregorij Magni ad Johannem VIII. Hanc vero cautelam exigebat hæreticorum malitia, qui falſa & portentoſa aliquot Martyrum Acta confinxerant. Ceterum præcipuæ Martyrum actiónes inter ipſas etiam Miſſæ preces inſerebantur, ut ex antiquiſſimis Liturgiis Gallicana, Muzarabica, & ipsa etiam Gregoriana probari poteſt. Ibi enim Miſſæ conteſtationes, quas vulgo nunc præfationes appellamus, nihil aliud ſunt, quam Martyrum, de quibus Miſſa celebratur, præclare geſtorum expoſitio. De ejuſmodi vero conteſtationibus intelligendus eſt Hilduini abbatis Dionyſiani locus in epiſtola Areopagiticis præfixa ad Ludovicum Pium imperatorem, ubi ait *inter celebrandum tormenta Martyrum ſuccincte commemorari* in veteribus Miſſalibus libris, qui ante receptum *tenorem Romanum* in Gallia uſui habebantur. Verum

cum in ejuſmodi conteſtationibus, vel etiam in Actis genuinis, res geſtæ ſic ut plurimum referrentur, ut à populo facile non poſſent intelligi, ſolebant epiſcopi de Martyrum, quorum feſtivitas celebrabatur, præclare factis fuſius ad plebem, pro audientium captu diſſerere; hincque nata occaſio eſt tot de Martyrum laudibus homilias & ſermones conſcribendi.

Porro non ſolum palam in conventibus publicis legebantur Martyrum Acta, ſed etiam fideles ea apud ſe privatim diligentius evolvere ſolebant. Eorum lectionem diſcipulo ſuo maxime commendat ſanctus Nilus beati Chryſoſtomi diſcipulus lib. 4. epiſt. 1. quam lectionem utiliſſimam eſſe Monachis aſſeverat Caſſiodorus in Libro de inſtitutione divinarum litterarum cap. 32. Immo Guillelmus ſancti Theoderici abbas in Tractatu ad Fratres de Monte-Dei ipſis etiam noviciis proponenda eſſe geſta & paſſiones Martyrum cenſet, cum in eis ſemper aliquid occurrat, quod animum excitet ad amorem Dei & contemtum ſui. Tanta vero erat quorumdam virorum ſanctorum erga ejuſmodi ſacra monumenta religio, ut ea ſemper ſecum, etiam in ipſis itineribus deferrent. Sanctum Sigiranum, *Sanctorum Acta Libroſque divinos pro jugi aſſiduitate legendi* ſecum in itinere Romano detuliſſe refert ejus vitæ auctor Sæculo 2. Benedictino pag. 437. Idem etiam feciſſe Bonifacium archiepiſcopum Moguntinum colligitur ex Buggæ epiſtola inter Bonifacianas 35. in qua beato Antiſtiti reſpondet, ſe nondum paſſiones Martyrum, quas petierat, tranſmiſiſſe, quod eas impetrare non potuiſſet: id vero, ſi valeat, ſe brevi præſtituram pollicetur. Nec dubium, quin ejuſmodi monumenta evolvendo ad martyrium perferendum Bonifacius eruditus fuerit. Miræ ſunt quæ de ſancto Anaſtaſio monacho Perſa & martyre hac occaſione narrantur in ejus Actis, quæ in 7. Synodo generali approbata ſunt. Hic quippe *cum apud ſe legeret victorias Martyrum, tropæa & certamina, libros aſpergebat lacrymis .... orabat ut ipſe quoque tales pro Chriſto ſubiret perpeſſiones. Quo circa nulli rei alteri ſibi vacandum eſſe cenſebat, niſi ſoli eorum lectioni.* Hinc etiam adinventæ in eccleſiis picturæ, ne, ut aiunt ſancti Patres, rudes & illiterati fideles tam egregiis exemplis pri-

varentur. Quantum vero ex eorumdem Actorum lectione profecerit beata virgo Thereſia, ipſamet exponit in vita ſua cap. 1. Alia exempla paſſim in eccleſiaſticis hiſtoriis occurrunt, quæ brevitatis ſtudio omittimus. Sed hic proferre juvabit quid de ejuſmodi ſacris lectionibus ſenſerit Joſephus Scaliger, vir certe à muliebri religione alieniſſimus. Hic in animadverſionibus Euſebianis ad annum MMCLXXXIII. de ſancti Polycarpi aliorumque Martyrum ſinceris Actis agens, ſic loquitur. *Horum lectione piorum animus ita afficitur, ut numquam ſatur inde recedat. Quod quidem ita eſſe unuſquiſque pro captu ſuo, & conſcientiæ modo ſentire poteſt. Certe ego nihil umquam in hiſtoria eccleſiaſtica vidi à cujus lectione commotior recedam, ut non amplius meus eſſe videar.*

Cum itaque tanto in pretio apud omnes eſſent Martyrum Acta, mirum non eſt, ſi viri ſacræ antiquitatis ſtudioſi in iis colligendis operam dederint. Celebris eſt inter alios Euſebius Cæſareæ Palæſtinæ epiſcopus, qui præter ea quæ de ſanctis Martyribus in Hiſtoria eccleſiaſtica refert, duos de eorum geſtis ſingulares libros edidit. Prior quem Ἀρχαίων Μαρτύρων συναγωγήν appellat, veterum Martyrum Acta genuina complectebatur, quantum ex iis quæ de hoc libro in Hiſtoria habet, colligere fas eſt. In poſteriori autem quem *de Martyribus Palæſtinæ* inſcripſit, narrat ea quæ de ſuæ provinciæ Martyribus in magna Diocletiani perſecutione, ipſe rebus geſtis præſens viderat & audierat. Hunc librum, qui ad nos uſque pervenit, integrum exhibemus pag. 330. At prior, de antiquis ſcilicet Martyribus, qui jam tempore Gregorij Magni, nec Alexandriæ, nec in ulla Romanæ urbis bibliotheca poterat reperiri, ut ex ejuſdem Gregorii epiſtola 29. lib. 7. Indict. 1. patet, ſi penitus non exciderit, ita latet, ut diu licet à viris perſpicaciſſimis conquiſitus, à nemine prorſus hactenus potuerit inveniri. Ceterum pace Eccleſiæ reſtituta, cum ſub Chriſtianis imperatoribus tuto liceret Martyrum feſtivitates agere, ſingulæ fere eccleſiæ quæcumque de ſuorum Martyrum geſtis ſupererant ſtudioſe collegerunt, ut in publicis conventibus legerentur. Hæc autem Acta erant, uti jam diximus, vel ex actis publicis excerpta, vel à nonnullis Chriſtianis, qui Martyrum quæſtionibus præſentes inter-

fuerant concinnata: aut ſi forte neutro modo haberi potuiſſent; ſi aliquid ex publica fama notum eſſet, aut certe ex antiquioribus viris qui perſecutionum tempore vixerant, hæc omnia in unum colligebantur, unde aliqua ſaltem Martyrum geſta innoteſcerent. At cum paullo poſt omnes fere Romani imperij provinciæ a barbaris devaſtatæ & occupatæ fuiſſent; ex iis etiam Actis pleraque perierunt, quibus alia poſt modum ſubſtituta fuere, ſed quæ ad iſtorum auctoritatem non pertingunt, nedum ad priorum ſinceritatem. Ea autem ſunt quæ paſſim in codicibus mss. & editis occurrunt, quæ tametſi primigeniorum Actorum puritatem non aſſequantur, multiſque ut plurimum circa perſonas & tempora ſcateant mendis; non tamen omnino rejicienda crediderim. Iis accenſenda ſunt Acta, in ſumma quidem ſincera, ſed quæ ab hominibus imperitis temere violata ſunt, adjunctis ad priora Acta miraculis, aut Martyrum cum tyrannis concertationibus, quibus, ut ſibi videbatur, Martyrum ſuorum fortitudinem magis celebrarent: quamvis exinde apud viros doctos auctoritate ſua ejuſmodi monumenta exciderint, etſi paſſim in iis aliquot prioris ſinceritatis veluti ſcintillæ elucere conſpiciantur. Cavendum tamen ne in hac claſſe computentur Acta illa, utique ſincera, quibus initio præfixa eſt præfatiuncula brevis, aut in fine clauſula, in qua martyrii conſummatio exponitur. Cum enim ut plurimum Acta publica, latâ ſententiâ ſtatim deſinerent, nec in ipſis Martyrum mors (niſi forte in ipſa quæſtione præ tormentorum acerbitate obiiſſent) referretur; id poſtea ſuppleverunt Chriſtiani, vel ipſo perſecutionis tempore, aut ſaltem cum primum in unum ejuſmodi monumenta collecta fuerunt. Sed hinc nullatenus Actorum ipſorum auctoritas minuitur.

Ex his patet quam difficile eſſet eorum omnium nomina recenſere, qui in colligendis Martyrum Actis operam ſuam contulerunt, quippe cum non ſolum unaquæque eccleſia, ſed etiam quilibet privatus, ſuam, ut ſibi videbatur, collectionem adornaret. Fuere tamen nonnulli, qui hac in re inter alios enituerunt. Ceraunium epiſcopum Pariſienſem, qui ſæculo 7. ineunte floruit, Wharnarius Euſebio Cæſarienſi comparat, quod *ſanctorum Martyrum geſta pro amore religionis*

gionis congregare in urbe Pariſiaca devotus intenderet. Hujus Wharnarij epiſtola habetur apud Surium & Bollandum die 17. Januarij cum Tergeminorum martyrum Lingonenſium paſſione, quam paſſionem cum Deſiderij epiſcopi Lingonenſis & martyris geſtis ſe imperante Ceraunio deſcripſiſſe teſtatur. Sæculo nono Anaſtaſius Bibliothecarius Petri Gavinenſis epiſcopi hortatu aliquot ſanctorum geſta e græco in Latinum tranſtulit, ut patet ex diverſis eorum Actorum prologis, qui e ſacri monaſterij Caſinenſis bibliotheca à noſtris Johanne Mabillonio & Michaële Germano eruti, tomo 1. Muſei Italici editi ſunt. Ex his unus eſt in martyrum Cyri & Johannis Acta, unde diſcimus ea à beato Sophronio Jeroſolymitano epiſcopo conſcripta fuiſſe. Actis Martyrum colligendis Johannes S. R. E. Diaconus eodem etiam ſæculo inſudavit, ut patet ex Gaudentij Veliterni epiſcopi epiſtola ad Johannem VIII. Papam, quæ Muſei Italici tomo 1. pag. 79. inſerta eſt. Quin & ipſos ejus ævi Imperatores iis rebus animum applicuiſſe colligimus ex inſcriptione quorumdam SS. Cornelij & Cypriani Actorum, quæ Hilduinus archicancellarius *jubente Lothario Auguſto* ordinaſſe dicitur; & Johannes ſupra laudatus *jubente Karolo rege* vitam ſanctæ Mariæ Ægyptiacæ conſcripſit, quod in uno cod. ms. ſancti Germani Autiſiodorenſis obſervavimus. Sæculo, uti vulgo creditur, ſequenti, celebris fuit Symeon cognomento Metaphraſtes, qui ſanctorum Acta undique conquiſita in unum collegit, quamvis hoc in eo viri eruditi merito reprehenſione dignum judicent, quod eorum nonnulla variis interpolaverit additamentis, novaque aliquot, cum vetera deficerent, proprio marte cuderit. De his erudite differit Leo Allatius in Diatriba de Symeonum ſcriptis. Johannem de Voragine, Legendæ, quam vulgo appellant, aureæ ſeu Lombardicæ, auctorem, Petrum de Natalibus epiſcopum Equilinum, Georgium Wicelium, alioſque ejuſmodi collectores prætermitto, qui ſanctorum geſta contraxere. At laude dignior eſt Aloyſius Lipomanus epiſcopus Veronenſis, qui ſub ſæculi 16. medium ſanctorum vitas & Martyrum paſſiones ita collegit, ut ipſius ſcholia ab auctorum textu ſecernerentur. Multas etiam e græcis edidit, ſed per Guillelmum Sirletum, poſtea Cardina-

lem, Gentianum Hervetum Canonicum Remenſem, alioſque viros eruditos latinitate donatas. Claruit paullo poſt Laurentius Surius Cartuſianus, qui tum ex editis, tum ex codd. mss. novam collectionem, ſtilo veteri quandoque immutato, ſecundum menſium & dierum ordinem diſpoſitam adornavit. multos etiam iſte habuit Abbreviatores. At Junius Mombritius, qui primus omnium ejuſmodi Actorum edidit collectionem, Acta verbotenus ex mss. codicibus expreſſit. Majorem collectionem de ſolis Martyrum Actis moliebatur Jacobus Faber Stapulenſis, ſub Agonum Martyrum titulo: ſed nonniſi unicum volumen exiguum edidit, in quo Acta aliquot Martyrum menſis Januarij comprehenduntur. Aliam item ſub Supplementi Suriani nomine paraverat Nicolaus Belforſtius Canonicus Regularis ſancti Johannis de Vineis apud Sueſſiones: at ejus editionem impedivit Aubertus Miræus, cauſatus ſe multo majorem paratam habere, quam tamen & ipſe infectam reliquit: ac ſic Belforſtij labor inutilis fuiſſet, niſi ejus ſchedæ in RR. PP. Antuerpienſium Societatis Jeſu manus deveniſſent, qui jam aliquot Acta ſub ipſius Belforſtij nomine ſuæ collectioni inſeruerunt. Hæc autem RR. PP. collectio omnium eſt ampliſſima, quam Johannes Bollandus ejuſque doctiſſimi ſucceſſores, incredibili labore & diligentia, conquiſitis & collectis ex tota fere Europa ſanctorum geſtis, jam ad finem uſque Maij promoverunt: quibus quantum debeam, facile ex operis decurſu patebit.

Verum Martyrum Acta, quæ ex tot collectionibus & variis editionibus illuſtrari debuerant, eo minus ſincera prodierunt, quo ſæpius deſcripta aut typis excuſa fuere. Alij enim ex his Collectoribus ea variis additamentis interpolarunt; alij reſecuerunt nonnulla, quæ ſibi in illis Actis diſplicebant: aut etiam, ut ſcriptio politior videretur, antiquum & ſincerum ſtilum, quo certe in ſacra antiquitate vix aliquid ſanctius haberi debet, immutare auſi ſunt. Qui vero ea vetera monumenta, prout in antiquis codicibus habentur, exhibere aggreſſi ſunt, cum omnium omnino ſive Martyrum ſive Confeſſorum geſta, tam dubia, aut falſa, quam ſincera ſimul in unum colligere propoſuerint, rem eò promovere coguntur, ut pluribus, & quidem ingentibus voluminibus

opus ſit, ut pauca Acta habeantur, & quidem ita dubiis & falſis intermixta, ut ſine magno labore, à viris etiam perſpicacioribus diſcerni non valeant.

Pudebat autem ſacræ antiquitatis amatores, tam ſacra & pretioſa monumenta ſequiorum ſcriptorum contagione fœdari, eorumque auctoritatem pæne vileſcere, ac nulli fere uſui in Eccleſia eſſe. *O quam pudendum eſt nobis Chriſtianis*, inquit Ludovicus Vives lib. 2. de cauſis corruptarum artium, *non eſſe præſtantiſſimos divorum noſtrorum Actus verius & accuratius memoriæ mandatos, ſive ad cognitionem, ſive ad imitationem tantæ virtutis!* Immo res eo jam proceſſit, ut hæretici quidam auſi ſint affirmare, paucos omnino in Eccleſia Martyres fuiſſe, nec eorum multitudinem probis & idoneis argumentis poſſe probari, utpote quod eorum Acta, quæ vulgo circumferuntur, quaſi aniles fabulæ, & veluti mera ut plurimum monachorum figmenta reputentur. Hinc viſum eſt operæ pretium eſſe, ut ſincera Martyrum Acta à falſis aut dubiis ſejuncta in unum faſciculum colligerentur. Id optabant viri plerique, cum eruditione, tum pietate conſpicui, meque ad id operis aggrediendum hortati ſunt: atque ut omnes excuſationum vias præcluderent, mihi cunctanti ac repugnanti operam polliciti ſuam animos addiderunt. Unde licet, tenuitatis meæ conſcius, diu ab hoc opere ſuſcipiendo deterritus fuerim, ceſſi tandem, ratus etſi tanto molimini imparem me ſentirem, amicorum tamen auxilio utcumque à me confici poſſe quod optabant. Hunc itaque laborem in me ſuſcepi, collectisque primum, quæ in libris editis paſſim occurrerunt, Martyrum Actis, codices etiam mss. conſulere viſum eſt; ut ſi qua forte ejuſmodi monumenta in iis laterent, eruerentur; aut ſaltem iſtorum codicum ope, Acta jam edita, primæ & genuinæ reſtituerentur puritati. Qua de re luſtratis primum ditiſſimis, quæ certe in hac Pariſiorum urbe frequentes ſunt, bibliothecis, alias etiam quæ in aliis urbibus & locis habentur, quantum pro meæ profeſſionis ſtatu licuit, inviſi; ac tandem ad noſtros ſodales, alioſque amicos ſcripſi, ut ſi qui eſſent in monaſteriis, aut urbibus ubi degunt veteres codices, diligenter ſcrutarentur, ſicubi forte aliqua occurrerent, quæ operi à me ſuſcepto eſſent

profutura. Qua ſane in re habere mihi videor quod mihi gratuler, non ſolum ob diligentem ab amicis navatam operam, ſed etiam ob ipſius operæ felicem ſucceſſum. Sic enim res ex animi ſententia ceſſit, ut præter aliquot Martyrum Acta, quæ nondum lucem aſpexerant, nunc primum e tenebris eruta; vix unum aut alterum ex his ſacris monumentis habeatur, quod ad aliquem antiquum codicem, ſæpius etiam ad plures collatum & emendatum non fuerit.

Porro etſi nihil omiſerim, ut, quantum in me fuit, hæc Actorum collectio accurata atque numeris omnibus abſoluta redderetur: non ita tamen rem me confeciſſe exiſtimo, ut nulla penitus, præter ea quæ hic exhibemus, ſincera Martyrum Acta reperiri poſſe exiſtimem. Nec etiam animus eſt, ea omnia inter ſpuria rejicere quæ hic non habentur; quin & ſi aliquis nonnulla ex iis quæ à me forte rejecta ſunt, ſincera judicaverit, non refragabor, modo id argumentis certis probare queat: alias unuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. Ego ea quæ mihi ſinceriora viſa ſunt, conſultis etiam viris doctis & in ejuſmodi ſacris monumentis diſcutiendis verſatiſſimis, edenda ſelegi, de ceteris ſuum unicuique liberum relinquens judicium. Quantum vero ab ea ſententia ſimus alieni, quæ Martyrum numerum ex actorum numero repetendum eſſe cenſet, ex iis patebit quæ adverſus novam Dodvvelli opinionem jamjam dicturi ſumus.

I I.

Nemo non obſtupuit, cum primum inter Diſſertationes Cyprianicas, quæ ab Henrico Dodvvello, viro ob eruditionem & antiquitatis ſtudium aliàs clariſſimo, anno 1684. Oxonij editæ ſunt, una prodire viſa eſt *de Martyrum paucitate* inſcripta, in qua hic auctor tyrannorum apologia facta, nulliuſque fidei accuſatis, aut in alienum ſenſum detortis iis auctoribus, quos ſuæ ſententiæ adverſari putat, probare nititur, paucos admodum Martyres in primævis perſecutionibus paſſos fuiſſe; tantamque ſanctorum Martyrum turbam, quam Eccleſia catholica in Martyrologiis, aut in officiis eccleſiaſticis celebrat, nulla alia quam fabulatorum, aut monachorum, ut ait, otioſorum auctoritate

fulciri, qui ejuſmodi ſomnia & nænias apud fideles impudenter divulgarunt. Verum etſi nemo vel aliquantiſper in ſanctorum Patrum, aut Hiſtoriæ eccleſiaſticæ lectione verſatus ignorare poſſit, hanc Eccleſiæ catholicæ de Martyrum multitudine traditionem, communi ſemper omnium Patrum ſententia, & eccleſiarum ſingularum unanimi conſenſu receptiſſimam fuiſſe; viſum eſt tamen operæ pretium hac de re paullo fuſius diſſerere: tum ne de Catholicorum ſilentio, quaſi de parta victoria ſibi applaudant hæretici: tum ut Martyrum vindicetur injuria, immo & calumnia adverſus Eccleſiam, quam *Martyrum matrem* appellat Auguſtinus, intentata retundatur. Rem itaque aggredimur, & ne in dicendo aliqua confuſio ſuboriatur, hanc ipſam quam Dodvvellus amplexus eſt methodum ſequemur, ac primo quidem generalia argumenta, quæ adverſus Martyrum multitudinem propoſuit, diſcutiemus; deinde vero cum illo ſingulas perſecutiones pariter percurremus.

Primo itaque contendit Dodvvellus, ſi tot fuiſſent Mar- « tyres quot vulgo memorantur, vix fieri potuiſſe, ut eorum « nomina exciderint. Cum enim eorum commemoratio annua « fieret, ut ex Cypriani epiſtola 39. edit. Oxonienſis, alias 34. « conſtat, omnes per ordinem, uti celebrari debebant, in « faſtis deſcriptos fuiſſe conſequens eſt. Ejuſmodi autem Mar- « tyrologia accuratiſſima fuiſſe probatur ex ejuſdem Cypriani « epiſtola 12. alias 37. ubi hac in re cujusdam Tertulli diligen- « tiam laudat: ex qua etiam epiſtola patet, ipſummet Cypria- « num huic rei incubuiſſe. In his autem faſtis neminem omnino « fuiſſe omiſſum inde certum videtur, quod nulla tunc eſſet « perſonarum acceptio. Non enim ſolum illuſtriores Martyres « tunc temporis celebrabantur, ſed & pueri quoque & mulie- « res, ſervi & catechumeni. Teſtis infans ille, qui cum Ro- « mano paſſus eſt; teſtes Perpetua & Felicitas, Blandina, alii- « que Martyres ordinis inferioris, quorum ætas, conditio, ſexus- « ve ſequior non prohibuit, quo minus eorum Acta & nomina « diligentiſſime collecta ſint, & ad poſteros tranſmiſſa. Quin « & pro catholicarum eccleſiarum commercio eccleſiæ exte- « ras etiam provincias de ſuis Martyribus faciebant certiores, « ut eorum natale celebraretur, idque per epiſtolas encyclicas, «

» quarum nonnullæ ad nos uſque pervenerunt. *Adeo*, inquit » Dodvvellus, *ſeduli erant primævi Chriſtiani in tradendis ad po-* » *ſteros Martyrum geſtis, ut nihil pæne illos fugerit.*

» Jam vero, uti proſequitur, ſi non ſolum ea quæ ex ſacris » ejuſmodi monumentis ſuperſunt evolvamus; verum etiam » ſi auctores antiquos, qui vetuſtiora ſcripta jampridem de- » perdita præ manibus habebant, conſulamus, pauci omnino » Martyres occurrent. Kalendarium Bucherij habemus ſæculo » quarto exaratum: ſed in quo vix tres aut quatuor Marty- » res in ſingulis menſibus recoluntur. Et Martyrologia vulgata » eo breviora ſunt, quo antiquiora. Paucos Martyres habe- » mus ex homiliis patrum, quas in eorum feſtis ad populum » habere ſolebant. Paucos agnoſcit Euſebius, tum in libro » de Martyribus Palæſtinæ qui ſupereſt, tum in antiqua quæ » excidit collectione, ut ex ejus Hiſtoria eccleſiaſtica colligi- » tur. Paucos recenſet Prudentius in libro περὶ στεφάνων, quem » tamen de Martyribus ſpeciatim conſcripſit. Quin & Orige- » nes lib. 3. contra Celſum diſertis verbis affirmat, *paucos* pro » Chriſti fide mortem obiiſſe. Ad hæc, pauciora fuerunt ad- » verſus Chriſtianos lata edicta, ut probat Tertullianus in Apo- » logetico: quin etiam paucos Imperatores ante Diocletianum » perſecutores fuiſſe teſtes ſunt omni exceptione majores » idem Tertullianus in libro laudato, & Lactantius in aureo » opuſculo de mortibus perſecutorum. Immo è contrario cer- » tum eſt pleroſque ex Imperatoribus, quos vulgo inter in- » fenſiſſimos Eccleſiæ hoſtes recenſent, moribus placidos, in- » genioque mites fuiſſe: alij vero erant Chriſtianorum amici, » qui etiam quandoque eorum ſecuritati reſcriptis provide- » runt. Nec dubium quin Imperatores imitati provinciarum » Rectores eamdem lenitatem affectarunt. quod vel ex hoc » Ambroſij loco liquet, epiſtola 68. *Scio*, inquit, *pleroſque gen-* » *tilium gloriari ſolitos, quod incruentam de provinciali admini-* » *ſtratione ſecurim revexerint.* Hæc ille fuſius, quibus ſingillatim » reſpondendum eſt.

Et primo quidem nihil omnino pro ſua ſententia ex Kalendariis veteribus evincet Dodvvellus, niſi unum aliquod proferat, in quo univerſorum omnino totius orbis Chriſtiani Martyrum nomina recenſeantur: aut certe ſingula omnium

eccleſiarum Kalendaria repræſentet, ut ex ipſis in unum ſimul collectis, an revera pauci vel multi Martyres in iis inſcripti fuerint, quivis judicare poſſit. At, inquit Dodvvellus, ex uno quod ſupereſt Bucheriano manifeſtum eſt, paucos ſaltem in Occidente Martyres fuiſſe. *Eſt quidem*, inquit, *Latinorum illud Occidentaliumque dumtaxat Martyrum, ut proinde Euſebianam collectionem ſupplere poſſit; ut qui Occidentalium Martyrum apud Euſebium deſiderantur, eos in Bucheriana hac collectione exſpectemus. Eſt enim Latinorum non Italiæ dumtaxat, ſed aliarum quoque provinciarum, quos tamen omnes pauciſſimos recenſet.* Sed ad ipſummet Dodvvellum appellamus, an bona fide exiſtimet, nullum alium in occidentali eccleſia Martyrem fuiſſe, quam qui in Bucheriano Kalendario recenſentur; nec alios prorſus apud Orientales, quam quos Euſebius laudat. Sane in animum inducere non poſſum, ut vir in eccleſiaſtica hiſtoria minime peregrinus hæc admittat, in quæ tamen ſe ipſe incaute redegit.

At quidquid ille hac de re ſentiat; nihil ex hoc ſingulari Kalendario pro ſua ſententia deduci ab eo poſſe probamus; Primo quod ſingulæ eccleſiæ ſuum ſibi proprium, & ab aliis diverſum Kalendarium habuerint, (quale eſt iſtud Romanum a Bucherio editum) quibus pauciſſimi ex alienis eccleſiis, etiam vicinioribus, Martyres inſcripti erant. Secundo quod nec in iſtis Kalendariis ſingula omnium Martyrum, qui in propria urbe aut provincia paſſi erant, nomina recenſerentur. Tertio denique cum ex iſtis Kalendariis quæ ſuperſunt, aliquot Martyres, alias nobis ex probis monumentis ignoti, innoteſcant; colligendum eſt longe plures, qui modo ignoti ſunt, aut defectu idoneæ auctoritatis obſcuri, nobis cognitos futuros fuiſſe, ſi quidem ſingularum eccleſiarum Kalendaria præ manibus haberemus. Tria hæc paucis expendenda ſunt.

Ex Kalendariis quæ vulgata Martyrologia antecedunt, duo ſolummodo ad nos pervenere: unum quod à Bucherio editum ſub Liberio Pontifice Romæ concinnatum eſt: alterum vero eccleſiæ Carthaginenſis ſæculo quinto conditum, quod tomo 3. veterum Analectorum vulgavit noſter Johannes Mabillonius. At neutrum pro tota Eccleſia Occidentali

conſcriptum eſt. Bucherianum quippe ita Romanæ eccleſiæ proprium fuit, ut cum ſancti Cypriani nomen profert, ſtatim ſubjiciat locum, ubi Romæ ejus feſtivitas celebretur, *Romæ celebratur in Calliſti.* Vnde liquet de iis tantummodo Martyribus in eo agi, quorum feſtivitas in aliquibus Urbis titulis aut eccleſiis colebatur. Ad Romanam eccleſiam ſpectaſſe ex eo etiam evincitur, quod in Epiſcoporum depoſitionibus ſolos Pontifices Romanos exhibeat, ne unum quidem ex aliis etiam vicinioribus, & urbibus, ut ita dicam, ſuburbanis. Titulus Kalendario Mabilloniano præfixus rem apertius exponit. Sic enim habet: *Hic continentur dies nataliciorum Martyrum, & depoſitiones epiſcoporum, quos eccleſia Carthagenis anniverſaria celebrant.* Epiſcopi in hoc titulo memorati alij non ſunt quam Carthaginenſes. Nam præter Auguſtinum ubique celeberrimum, & paucos Martyres epiſcopos illuſtriores, nullus in eo Kalendario ex aliis eccleſiis, etiam Africanis, epiſcopus memoratur. Deinde aliis Africæ eccleſiis commune non fuiſſe patet ex aliquot eccleſiæ Hipponenſis feſtivitatibus ab Auguſtino memoratis, quæ in iſto Kalendario non inveniuntur. Nulla hic ſanctorum Fructuoſi & ſociorum memoria, de quibus Auguſtinus ſermonem 273. habuit. Nulla etiam viginti Martyrum, quos idem ſanctus doctor laudat ſermone 325. Prætermiſſi item *Felix & Gennadius antiqui martyres* Vzalenſes, de quibus in lib. 1. de Miraculis ſancti Stephani cap. 2. &c. Ejuſmodi autem Kalendaria, in quibus ſuos Martyres & Epiſcopos ſingulariter celebrabant, ſingulas eccleſias habuiſſe patet ex Sozomeno lib. 5. Hiſtoriæ eccleſ. cap. 3. ubi de Gaza & Conſtantia Palæſtinæ civitatibus, viginti tantum ſtadiis à ſe invicem diſſitis, obſervat, etiamſi magiſtratus eoſdem, ac Duumviros, communemque rempublicam haberent, duas tamen ac diſparatas ratione eccleſiaſtici regiminis urbes extitiſſe: cujus rei hanc rationem reddit. *Vtraque enim ſuum ſeorſum habet epiſcopum, ſuum clerum, dies item feſtos Martyrum ſuorum, & commemorationes Epiſcoporum, qui ipſis præfuerunt*; proindeque peculiare Kalendarium, cui nec alieni Martyres, nec alieni epiſcopi inſcripti erant. Ex diptychis tamen aliquot Antiſtitum, maxime patriarchalium

eccleſiarum,

eccleſiarum nomina recenſebantur in ſacris myſteriis ob communionis unitatem: ſed de his modo non agitur.

Porro adeo externarum regionum Martyres in ejuſmodi Faſtis locum non habebant; ut aliquot etiam ex iis ipſis, qui in eadem urbe, ubi hæc confecta ſunt, martyrium compleverant, deſiderarentur. Quod ob ingentem eorum multitudinem eveniſſe arbitramur, aut certe quod ob perſecutionis fervorem plerorumque Martyrum nomina aut ſepulcra tunc ignorarentur. *Innumeros* Martyres Romæ ignotos fuiſſe aſſeverat Prudentius lib. de Coronis Hymno XI. quem habes infra pag. 157. Conſentiunt ſanctus Paulinus, Leo Magnus, & alij paſſim auctores. Nonnullos ex ejuſmodi Martyribus recenſet noſter Mabillonius in Itinere Italico pag. 139. quorum nomina tandem ex effoſſis inſcriptionibus innotuerunt apud Aringhum, Reyneſium, Boſium &c. Ex his ſunt *Primitius*, cujus epitaphium, ipſi à propria vxore poſitum, habetur Romæ ſubterraneæ lib. 3. cap. 22. Gordianus Galliæ nuntius, qui cum tota familia pro fide jugulatus eſt ibidem. Marcella cum CCCCCL. aliis, lib. 4. cap. 37. Simplicius & Fauſtinus lib. 2. cap. 19. His adjunge Conſtantium, qui veneno propinato, non niſi ferro potuit occidi, lib. 3. cap. 22. Rufinum cum CL. Martyribus lib. 4. cap. 37. Simplicium & Servilianum apud Boſium lib. 3. cap. 27. Idem in aliis quoque urbibus contigit. Certe apud Mediolanum Gervaſij & Protaſij nomina & ſepulcra ignota erant, priuſquam à beato Ambroſio eorum corpora detegerentur, teſte Paulino. quod etiam ex ipſiuſmet Ambroſij epiſtola 56. certum eſt. Quin etiam aliquot ex notiſſimis & illuſtrioribus Martyribus in ejuſmodi Faſtis deſunt: quod de iis omnibus, qui apoſtolicis temporibus floruere, fatetur Dodwellus. Verum id ad ſubſequentia quoque tempora debere extendi certum eſt, cum in laudato Bucheriano Kalendario nec Ignatius martyr recenſeatur, qui Romæ ſub Trajano paſſus eſt; nec Teleſphorus ipſius Vrbis pontifex, nec Lucius ejuſque ſocij à Juſtino Martyre memorati, ſub Antoninis paſſi; nec Apollonius, qui ſub Commodo martyrium pertulit; nec Quintus, qui, teſte ſancto Cypriano, cum Sixto Papa animadverſus eſt; nec Moyſes alijque à Cypriano laudati, qui ſub Decij aut Valeriani per-

ſecutione conſummati ſunt; nec Soter virgo nobiliſſima, quam ſanctus Ambroſius ejus conſanguineus laudat, &c. Denique multos laudat Damaſus Liberij ſucceſſor in extremis perſecutionibus coronatos, qui tamen in his faſtis non memorantur, quales ſunt Petrus & Marcellinus Carmine 12. Maurus Carm. 21. Eutychius Carm. 31. Tarſicius acolythus, qui mori maluit quam ſacra gentilibus tradere Carm. 35. Chryſantus & Daria Carm. 36. &c. Alios item Martyres ſuo tempore celebres commemorat ſanctus Gregorius Magnus, de quibus nihil in eodem Kalendario habetur, quod forte tunc, nondum eorum feſtivitates eſſent inſtitutæ. Homiliam 28. in Evangelia habuit *ad tumbam* ſanctorum Nerei & Achillei, in die eorum feſto; Homiliam 32. *ad corpora* ſanctorum Proceſſi & Martiniani. Item aliam, ſcilicet 13. in natali S. Felicis. 34. in natali ſanctorum Johannis & Pauli, & ſequentem in natali ſancti Mennæ &c. Sed & vetuſtiora teſtimonia habemus de aliis Martyribus Romanis, tum in Miſſali Gelaſiano, tum in concilio Romano ſub Symmacho, ubi varij Martyrum tituli, ideſt baſilicæ, recenſentur.

Kalendarium Carthaginenſe, etſi Romano amplius, multos tamen Martyres omittit aliunde notiſſimos. Non Rutilium exhibet, qui, teſte Tertulliano in libro de fuga, poſt evitatos ſæpius perſecutores, tandem comprehenſus igne martyrium conſummavit; nec Mavilum, qui ex eodem Tertulliano ad Scapulam, apud Adrumetum ſub Severo principe ad beſtias damnatus eſt. Immo non ibi recenſentur Laurentius, Ignatius, & Celerina; non Baſſus, Fortunio, alijque Martyres Carthaginenſes in Cyprianicis epiſtolis laudati. Idem obſervari poteſt de aliis Kalendariis poſtea concinnatis. Quod vel ex celebri Muzarabum Miſſali perſpicuum eſt, in quo aliquot Martyres Hiſpanici à Prudentio laudati deſiderantur: quales ſunt Zoëllus Cordubenſis, Cucuphas Barcinonenſis, Encratis virgo, immo ipſi celeberrimi XVIII. martyres Cæſarauguſtani. Tandem, ut paucis abſolvam, ex hoc ipſo ſanctarum Perpetuæ & Felicitatis exemplo, quod adducit Dodwellus ad probandum nullos Martyres in his faſtis omiſſos eſſe, quod ibi catechumeni & mulieres memorarentur, contrarium omnino evincimus, idque ſancti Auguſtini verbis,

qui ſermone 283. de his duabus ſanctis ſic loquitur: *Duarum ſanctarum Martyrum feſtum hodie celebramus* &c. in fine vero ſermonis, *In hoc inſignis gloriæ comitatu etiam viri martyres fuerunt: eodem ipſo die etiam viri fortiſſimi paſſione vicerunt: nec tamen eumdem diem ſuis nominibus commendaverunt. Quod non ideo factum eſt, quia feminæ viris dignitate prælatæ ſint, ſed quia & muliebris infirmitas inimicum antiquum miraculo majori devicit* &c. Sed quid ad tam vetera exempla recurrimus, cum id ipſum in hodiernis Kalendariis quivis obſervare facile queat? in quibus non ſolum exterarum ſed etiam viciniorum & comprovincialium eccleſiarum Martyres & patroni ut plurimum non celebrantur, immo quandoque unius eccleſiæ Martyres aut epiſcopi in aliena eccleſia coluntur, qui nullum habent in propria cultum. Quod ideo factum eſſe puto, quod eorum reliquiæ ſacræ aliò tranſlatæ fuerint; aut certe, quod eorum Acta non haberentur. Patroclo Tricaſſino martyri *parvum*, inquit Gregorius Turonenſis lib. 1. Miraculorum cap. 64. *exhibebant famulatum, quod hiſtoria paſſionis ejus non haberetur in promtu.* Qua inventa, *populus... conſtructa ſuper eum baſilica feſtivitatem ejus per ſingulos annos devote concelebravit.* Aliam rationem de ſanctorum paucitate in veteribus Kalendariis, affert Johannes Fronto Canonicus regularis, in prænotatis ad Kalendarium à ſe vulgatum, quod ſcilicet eorum tantummodo ſanctorum nomina in ejuſmodi faſtis deſcriberentur, quorum dies feſtivo populi concurſu, & publicis ſacrificiis celebrabantur. Id probat ex Gregorio Magno, qui licet paucos in Sacramentario martyres exhibeat, aliàs tamen ait ſe ſingulis diebus Martyrum memoriam celebraſſe. *Nos*, inquit ille ſanctus Pontifex lib. 7. epiſt. 29. indict. 1. *pæne omnium Martyrum, diſtinctis per ſingulos dies paſſionibus collecta in uno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione Miſſarum ſollemnia agimus. Non tamen in eodem volumine, quis qualiter ſit paſſus indicatur, ſed tantummodo nomen, locus, & dies paſſionis ponitur. Unde fit, ut multi ex diverſis terris atque provinciis per dies, ut prædixi, ſingulos, cognoſcantur martyrio coronati.* Ecce Martyrologium quolibet codice antiquius, in quo *multi* Martyres *per dies ſingulos* indicantur. Et re quidem vera Martyrologium ſancto Hiero-

nymo attributum, quod certe omnium eſt quæ ſcilicet hactenus viſa ſunt vetuſtiſſimum, plures Martyres ſingulis diebus exhibet etiam in vetuſtioribus codicibus. De eo plura videri poſſunt apud Florentinium, qui iſtud Martyrologium ad varios codd. mss. exactum, & eruditis notis & exercitationibus illuſtratum edidit Lucæ anno 1668. Ceterum Frontonis ſententiæ videtur ſuffragari ſanctus Aſterius Amaſeæ epiſcopus, qui in Encomio de ſanctis Martyribus ait: *Si aliquis eſſet ſedulus Martyrum amans, atque omnium paſſionibus feſti vellet celebritate litare, ne diem quidem in anno non feſtum præteriret.* Hinc, opinor, inſtitutum eſt, ut omnes unius loci Martyres ſimul celebrarentur, quos in Carthaginenſi Kalendario ſub martyrum *Timidenſium*, *Petrenſium* &c. nominibus indicari cenſemus. Apud Chryſoſtomum habetur homilia de Martyribus Ægyptiis, quo nomine complures celebrari ex ipſius homiliæ contextu intelligitur. Huc etiam revocandæ videntur aliquot Patrum homiliæ, quæ paſſim *de Martyribus*, aut *de omnibus Martyribus* inſcriptæ occurrunt.

Ceterum cum ex duobus Kalendariis à nobis laudatis, ſcilicet Bucheriano & Carthaginenſi, aliquot ſancti alias aut ignoti, aut ex incertis tantum monumentis noti, jam nobis certo innoteſcant, ut vel ex ſola eorum lectione manifeſtum eſt; idcirco utrumque Martyrum Actis duximus ſubjungendum, veluti quoddam deperditorum Actorum ſupplementum. Nec dubium eſt, quin ſi aliarum eccleſiarum Kalendaria pariter haberemus, multorum hinc Martyrum nomina hauriremus, quod probatur ex aliquot Patrum locis, ubi de nonnullis ſanctorum feſtis obiter agunt. Sic Theodoritus aliquot Martyrum ſollemnitates recenſet in lib. 8. de curandis Græcorum affectionibus: *Petro*, inquit, *Paulo*, *Thomæ*, *Sergio*, *Marcello*, *Leontio*, *Antonino*, *Mauricio*, *aliiſque ſanctis Martyribus ſollemnitates populari epulo peraguntur.* Maximus Madaurenſis alios commemorat, in epiſtola inter Auguſtinianas 16. quorum feſtivitas apud Madaurum celebrabatur, *Mygdonem* ſcilicet ſeu *Migginem*, *Namphanionem archimartyrem*, *Lucitas*, & ſanctam *Sanaem.* Gildas Sapiens, qui ſæculo 5. de excidio Britanniæ ſcripſit, inter alios Anglicanos

martyres *Albanum Virulaminenſem*, *Aaron*, *& Iulianum Legionis urbis cives* recenſet. Kalendaria Gallicana ex Gregorio Turonenſi aliquatenus ſuppleri poſſent, qui de celebrioribus ſui temporis Martyribus agit in libris de gloria Martyrum. Eorum nonnullos paſſim laudamus : quibus adjungendi ſunt Timotheus & Apollinaris apud Remos celebres, quorum baſilica memoratur in beati Remigij Teſtamento ; Eutropius primus Sanctonum epiſcopus, de quo & Fortunatus ; Amarandus martyr Albigenſis, cui Eugenium epiſcopum in *Honorificiana*, legendum *Hunericiana*, perſecutione martyrem conjungit ; Malloſus & Victor in agro Colonienſi, Antolianus Arvernenſis, Quintinus Viromanduenſis, cujus ſacri corporis elevationem alteram à ſancto Eligio factam deſcribit ſanctus Audoënus. Baudilius martyr Nemauſenſis, &c. Quin & alios etiam exteros laudat, ut Clementem papam, Johannem & Paulum Romæ ; Sergium, Coſmam & Damianum, Domitium in Oriente celebres, ſicut & Iſidorum in inſula Chio, Polyoctum Conſtantinopoli &c. Porro etſi Gregorius in rebus aut miraculis narrandis, maxime in iis, quæ ab ejus ætate paullo remotiora ſunt, quandoque falſus fuerit, nemo tamen ei denegabit fidem in iis Martyrum ſaltem nominibus recenſendis. Sed ne quis etiam ex his colligat aliorum Galliæ Martyrum, qui ab eo non memorantur, cultum recentiorem eſſe ; obſervare convenit ab eo omnes minime recenſitos fuiſſe. ſi quidem & ipſe de aliis agit in hiſtoria, de quibus in libris Martyrum nulla fit mentio : quales ſunt Caſſius & alii Arvernenſes lib. 1. cap. 33. Criſpinus & Criſpinianus Sueſſionenſes lib. 5. cap. 34. Capraſius Aginnenſis lib. 6. cap. 12. &c. Et ſane beatus Eligius, teſte ſancto Audoeno, capſas martyrum, *Piatonis* Tornacenſis, *Columbæ* Senonenſis, *Criſpini & Criſpiniani* Sueſſionenſium, *Luciani*, *Iuliani* & *Maximiani* Bellovacenſium &c. adornavit. Sic Hiſpanicæ eccleſiæ feſtivitates ex Prudentio & celebri Muzarabum officio colligi poſſent, Conſtantinopolitanæ aliquot ex Procopio, aliæque ex aliis auctoribus.

Quid vero ex Patrum homiliis, *quarum*, inquit, *ſi genuinæ à ſuppoſititiis ſepararentur, parum ſupereſſent Martyres, quorum feſta celebrarentur*, in ſuæ ſententiæ patrocinium colligere

poſſit Dodwellus, ſane non video, niſi prius duo probet: alterum, omnes ea de re Patrum homilias ad nos uſque pertigiſſe: alterum nullum umquam Martyris feſtum abſque ejuſmodi homilia fuiſſe celebratum. Certe hoc argumento etiam Martyres Bucheriani Kalendarij ut plurimum expungendi eſſent. Avitus Viennenſis antiſtes teſtatur lib. 6. de laude virginitatis, Eugeniam virginem & martyrem ubique terrarum ſuo tempore celeberrimam fuiſſe: nulla tamen de ejus laudibus homilia apud Patres occurrit; nulla de Tecla Martyrum anteſignana; nulla de Sixto epiſcopo, &c. Aliquot tamen Martyrum geſta & nomina ex his Patrum homiliis diſcimus, quarum nonnullas in noſtra collectione reperies: alias, quod nihil fere præter nomina exhibeant, omiſimus, ut Chryſoſtomi ſermonem 66. tomo 5. de Baſſo epiſcopo & martyre, homiliam ſancti Petri Chryſologi de ſancto Apollinari primo Ravennatum epiſcopo, &c. Ceterum ex aliis ſanctorum Patrum locis pluresalij Martyres innoteſcunt, ut Petri apoſtoli uxor ex Clemente Alexandrino: ut Athenogenes ex Baſilii Magni lib. de Spiritu-Sancto cap. 29. Oreſtes ex Gregorij Nazianzeni Oratione 20. Methodius Olympi Lyciæ, deinde Tyri epiſcopus, qui in Chalcide Græciæ martyrio coronatus eſt, & Victorinus epiſcopus Pitabionenſis ex Hieronymi Catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum, Oneſimus ſancti Pauli diſcipulus, & Plato martyr, ex ſancto Nilo Johannis Chryſoſtomi diſcipulo, Nemeſianus puer ex Auguſtini ſermone 286. qui & Ageleum, Catulinum, Salvium, & alios plures Martyres ſermonibus ſuis celebravit. His addendi Papias martyr Philadelphienſis, Mercurius, Aquilina &c. ex Chronico Paſchali; Mocius ex Sozomeno lib. 8. cap. 17. Acacius ex Socrate, lib. 6. cap. 23. Eugenia virgo & Euphroſina ex Avito Viennenſi, Peregrinus primus Autiſiodori Epiſcopus ex ſancti Germani Autiſiodorenſis vita, quæ ſæculo quinto ſcripta eſt, Timotheus, Mauris & Thea Gazenſes ex vita ſancti Porphyrii. Saturninus martyr in Sardinia ex vita ſancti Fulgentij, Januarius epiſcopus & Martyr Neapoli ex Vranij epiſtola de obitu ſancti Paulini; Polyeuctus, Menas, & alij triginta tres martyres ex vita ſancti Euthymij. His adde Syrum Genuenſem, Eutychium Ferrentinum, Proculum, Sabinum,

Martham, Julianam, Eraſmum, Cæſarium, immo & ipſum Chriſtophorum, cujus Acta adeo vitiata ſunt, & alios plures ex Gregorio Magno: Cantianos, (ideſt Cantium, Cantianum & Cantianillam,) & Fortunatum, Martyres Aquilegienſes ex Fortunato, alioſque plurimos ex aliis auctoribus & monumentis, quorum omnium Martyrum nomina proferre nobis ad alia feſtinantibus non vacat.

Jam vero ſi quarti aut quinti ſæculi Patres conſulamus quid de Martyrum numero ſenſerint, nihil in eorum ſcriptis tam certum ac exploratum occurret, quam infinita propemodum Martyrum multitudine Eccleſiam catholicam illuſtratam fuiſſe. *Millia Martyrum adjacent vobis*, inquit Auguſtinus ſerm. 4. de Tempore. Et ſerm. 300. qui eſt de Martyribus, ait *Martyrum millibus purpuratam eſſe terram*, quam *crebra poſt Stephanum martyria impleſſe* aſſerit ſerm. 314. Et lib. 6. contra Fauſtum, *Millia vobis noſtrorum Martyrum occurrent.* Eoſdem *Legiones Martyrum* vocat ſerm. 312. & tractatu 113. in Johannem *innumerabiles*, quod paſſim repetit. Vno verbo de 153. piſcibus in rete concluſis agens ſerm. 252. cap. 8. ait: *Numquid erunt tot ſancti? Nam ſi computentur non ſolum omnes fideles qui in bona vita exierunt de corpore, ſed ſoli Martyres, unus dies paſſionis Martyrum ſi computetur millia hominum inveniuntur coronatorum.* His Athanaſius, Ambroſius, Hieronymus, Chryſoſtomus, Aſterius, aliique Patres & ſcriptores eccleſiaſtici concinunt.

Vnum tamen Origenis locum in ſuæ ſententiæ patrocinium affert Dodwellus ex libro ſcilicet 3. contra Celſum, ubi ille auctor ait, *paucos per intervalla temporum, & facile numerabiles pro Chriſtiana religione mortuos fuiſſe.* Sed his verbis nihil aliud intendit Origenes, quam perſecutiones adverſus Chriſtianos concitatas ita acerbas non fuiſſe, ut penitus Chriſtiani deleri potuiſſent, paucoſque revera paſſos fuiſſe, ſi cum iis compararentur qui ſuperſtites fuerant, *Deo*, inquit, *vetante, ne in totum excideretur genus hoc hominum.* Nam eo loci Origenes religionem Chriſtianam ex ſeditione, quod Celſus affirmabat, non profluxiſſe probat, ea videlicet ratione quod Chriſtiani numquam ſeſe armis tutati fuiſſent, *tamque manſuetas leges admiſiſſent, quæ præberent facultatem ini-*

micis trucidandi ſe tamquam pecora non repugnantia. Vnde *ne in totum exſcinderentur* ... & *ut infirmiores reſpirarent à mortis metu & ſollicitudine*, *Deus*, inquit, *proſpexit fidelibus*, *nutu ſolo diſſipatis cunctis adverſariorum conatibus*, *ut neque Reges*, *neque provinciarum præſides*, *neque populi poſſent exaſperari contra eos amplius.* Et ſane aliunde certum eſt Origenem Martyrum multitudinem admiſiſſe, qui homilia 9. in Joſue: *Omnis civitas*, inquit, *omnis ordo Chriſtianorum nomen impugnat.* Eadem repetit lib. 4. contra Celſum, cum antea hæc præmiſiſſet in lib. 1. *Noſtro tempore multi ſcientes moriendum ſibi, ſi confiteantur Chriſtianiſmum*, *abnegato vero abſolvendos ſe* ... *contemſerunt vitam*, *& ultro mortem ob pietatem elegerunt.* & cap. 5. in epiſtolam ad Romanos ait, *ſæpe homines videri* qui ſponte & cum omni audacia ſe ipſos perſecutoribus offerant, & non ſolum injuriam *pati pro Chriſti nomine*, *ſed & mortem ſubire audeant.* Et certe pœnam capitalem adverſus Chriſtianos decretam fuiſſe ait in lib. 1. contra Celſum, conventuſque vetitos, quos tamen Chriſtiani clam frequentabant. Hæc Origenes ante Decij, Valeriani, & Diocletiani carnificinas.

Quin & magnus Irenæus Origene antiquior, qui in Eccleſia Orientali educatus, in Occidentali vero vitam agens, utriuſque eccleſiæ ſtatum noverat, Martyrum multitudinem non ſolum admittit; ſed & eam veluti eccleſiæ veræ teſſeram, qua ab aliis ſectis ſit diſcernenda, profert in lib. 4. adverſus hæreſes cap. 64. quod quidem opus ante Lugdunenſem perſecutionem, id eſt ſaltem M. Aurelij ineunte principatu ſcriptum fuiſſe cenſet Dodwellus num. 36. Sic autem loquitur Irenæus: *Eccleſia omni in loco, ob eam quam habet erga Deum dilectionem, multitudinem Martyrum in omni tempore præmittit ad Patrem: reliquis autem omnibus non tantum non habentibus, ſed &c. Opprobrium enim &c. propter eam, quæ erga Deum eſt dilectionem, & confeſſionem Filij ejus, ſola Eccleſia pure ſuſtinet, ſæpe debilitata & ſtatim augens membra, & integra fiens.* Aliorum Patrum loca ubi de perſecutionibus in ſingulari agendum, proferemus: interim an Dodwello faveat Euſebius videndum eſt.

Duas, ut jam diximus, de Martyribus collectiones edidit Euſebius: unam de antiquis Martyribus; alteram vero de iis qui ſuo tempore in Palæſtina paſſi fuerant. Hanc poſteriorem

riorem integram exhibemus pag. 330. cui ſi ea conjungantur, quæ de eadem perſecutione lib. 8. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ idem auctor ſcripſit, nemini dubium erit, quin à Dodvvelli ſententia fuerit hac in parte maxime alienus. Priorem autem collectionem, quæ à multis retro ſæculis excidit, paucos Martyres comprehendiſſe ſe ex ipſius Euſebij Hiſtoria colligere affirmat Dodvvellus; at certe loca ex quibus id infert, debuiſſet exhibere: cum nobis conſtet, Euſebium in Hiſtoria infinitos paſſim admiſiſſe Martyres, quamvis re vera paucorum nomina recenſuerit. Nec alium Euſebij interpretem quam ipſummet Euſebium proferimus, qui lib. 3. cap. 33. ait, ſub Trajano *plurimos ex Fidelibus multiplicis martyrii certamen ſubiiſſe.* Lib. 5. initio, ſub Antonino Vero *innumerabiles prope Martyres per univerſum orbem enituiſſe* affirmat. Lib. 6. cap. 1. Severum perſecutionem concitaſſe refert, *in qua per omnes ubique locorum eccleſias, ab athletis pro pietate certantibus illuſtria confecta fuerunt martyria.* Sic de Decij, ſic de Valeriani perſecutionibus loquitur, quæ an Dodvvelli conjectationibus faveant, judicet æquus lector. Jam vero quod ad Prudentium attinet, nullatenus Dodvvello favere dici poteſt, niſi ipſe Prudentius de omnibus omnino Martyribus ſeſe acturum ſpoponderit. Quoſdam laudat, alios omittit. Certe nihil habet de illuſtri illa Leocadia, in cujus templo concilium IV. Toletanum habitum eſt.

Tandem ut receptam apud omnes de Martyrum multitudine ſententiam evellat Dodvvellus, ait paucos Imperatores Eccleſiam fuiſſe perſecutos; pauciora edicta adverſus Fideles lata recenſeri; ac denique ita clementiæ laudem pleroſque principum affectaſſe, ut etiam noxios ægre punirent, quod item provinciarum Rectores æmulabantur. Verum ad convellendum penitus iſtud Dodvvelli argumentum, operæ pretium eſt obſervare, perſecutiones adverſus Chriſtianos non ex ſolis Imperatorum edictis ortas fuiſſe, vel ex privatis præſidum odiis, aut ſolis populi clamoribus, ut ſæpius repetit Dodvvellus; ſed etiam, & quidem maxime, ex Romanarum legum præſcripto, quibus peregrina quælibet religio vetabatur, ex Cicerone libro 2. de Legibus. Chriſtiani autem non ſolum novam & peregrinam (ut Romanis vide-

batur) inducebant religionem, ſed & quamlibet aliam falſam & ridiculam eſſe profitebantur. Has autem leges nec ipſi imperatores poterant convellere, maxime ſi omnium conſenſu unanimi novis legibus fuiſſent roboratæ. quod diſerte aſſerit Origenes homilia 9. in Joſue. *Senatus*, inquit *populusque & Principes Romani... decreverunt legibus ſuis, ut non ſint Chriſtiani.* Et Tertullianus in Apologetico cap. 37. leges adverſus Chriſtianos latas agnoſcit. Hinc mirum non eſt ſi aliquando pace ab Imperatoribus conceſſa, delati tamen Chriſtiani punirentur, ut patet tum ex Apollonii nece, qui *capitali ſupplicio à Senatu damnatus eſt*, quod *veteri lege* ſancitum eſſet, ne Chriſtiani delati impune dimitterentur. Idem Marino contigit Cæſareæ in Palæſtina etiam poſt promulgatum Gallieni imperatoris pacis edictum. Si tamen his legibus nova accedebant Imperatorum edicta, tunc maxime perſecutio ſæviebat, Chriſtiani diligentiſſime inquirebantur, comprehenſique intolerabilibus afficiebantur ſuppliciis. Novis autem Imperatorum edictis ad Chriſtianos perſequendos opus non fuiſſe patet ex celebri Plinii epiſtola ad Trajanum. ſiquidem ille, quamvis nullum tunc fuerit imperatoris edictum, ut contendit Dodvvellus, à Chriſtianorum tamen perſecutione abſtinere auſus non fuit, ſine Imperatoris reſcripto: Imperatorem non conſulturus, niſi poſt aliquot damnatos, nonnulloſque paſſos, multitudine puniendorum deterritus fuiſſet, ut refert Tertullianus in Apologetico. Porro non adeo rara fuiſſe contra Chriſtianos Imperatorum edicta probatur ex Lactantio, qui lib. 5. Inſtitutionum cap. 11. refert, *Domitium de officio proconſulis libris ſeptem reſcripta principum nefaria collegiſſe, ut doceret quibus pœnis affici oporteret eos, qui ſe cultores Dei confiterentur.* Nec juvat opponere, pleroſque Imperatores ingenio mites atque ad clementiam proclives fuiſſe. Qui enim ex his dotibus ab ethnicis ſcriptoribus laudantur, ut plurimum atrociſſimi Chriſtianorum perſecutores fuere. Nec mirum ſane, cum adverſus Chriſtianos ſævire crudelitatis vitio non tribuerent, quod eos ſacrilegos, publicos hoſtes, maximorumque flagitiorum noxios eſſe arbitrarentur. Id ſane ita Suetonio perſuaſum erat, ut inter ea quæ aliqua laude digna à Nerone ſancita commemorat,

ait ab ipſo fuiſſe *afflictos ſuppliciis Chriſtianos*, *genus hominum ſuperſtitionis novæ ac maleficæ.* Quænam vero Præſidum fuerit clementia, Lactantij verbis exponendum eſt ex lib. 5. Inſtitut. cap. 11. *Exquiſitos*, inquit, *dolores corporibus immittunt*, *& nihil aliud devitant*, *quam ut torti moriantur . . . Pertinaci ſtultitia jubent curam tortis diligenter adhibere*, *ut ad alios cruciatus membra renoventur*, *& reparetur novus ſanguis ad pœnam.* Ex hoc tamen ſe nullum peremiſſe gloriabantur, ut proſequitur Lactantius, *Nam & ipſe audivi*, inquit, *aliquos gloriantes*, *quia adminiſtratio ſua in hac parte fuerit incruenta.* Eo modo hos præſides juſtos, quo clementes fuiſſe probat cap. ſequenti. *Jus*, inquit, *vocant carnificinas veterum tyrannorum adverſus innocentes rabide ſævientium*, *& cum ſint injuſtitiæ crudelitatisque doctores*, *juſtos ſe eſſe tamen ac prudentes videri volunt.* Vnde ſic eos paullo poſt compellat: *Adeone vobis*, *o perditæ mentes*, *inviſa juſtitia eſt*, *ut eam ſummis ſceleribus adæquetis? Adeone apud vos perit innocentia*, *ut ne morte quidem ſimplici dignam judicetis? &c.* & paullo antea, cap. ſcilicet nono. *Audent homines improbiſſimi juſtitiæ facere mentionem*, *qui feras immanitate vincunt.* Videat jam æquus lector, quid de Præſidum iſtorum clementia & æquitate judicare debeat. Denique etſi idem Lactantius in libro de mortibus perſecutorum quinque tantummodo ex Imperatoribus qui Eccleſiam perſecuti fuerint enumeret; non inde tamen inferendum eſt plures non fuiſſe perſecutores. Eos enim ſolos recenſet Lactantius, qui ob concitatam perſecutionem divinitus puniti funeſta morte vitam finierant, ut patet tum ex titulo libri, tum ex totius opuſculi contextu. unde mirum non eſt, ſi Trajanum aut Antoninos, qui placida morte obierant cum Nerone, Valeriano, aliiſque tyrannis, quorum turpis fuerat interitus, non conjunxerit. Idem fere dicendum de Tertulliano, qui in Apologetico Chriſtianorum religionem à peſſimis Principibus, quorum decreta ipſimet gentiles horrebant, exagitatam fuiſſe probaturus, inter perſecutores eos principes recenſere non debebat, quos Romani ut patriæ patres & piiſſimos imperatores ſuſpiciebant.

III.

Expenſis aliquot argumentis, quæ pro Martyrum paucitate aſſerenda attulit Dodvvellus, jam cum eo ad ſingulas perſecutiones, quas vulgo decem numerant, progrediendum eſt. Prima occurrit Neroniana, in qua *ingens* Chriſtianorum *multitudo*, teſte Cornelio Tacito lib. 15. Annalium, incendij Romani occaſione interemta fuit. Et quidem *pereuntibus addita* ſunt *ludibria*, *ut ferarum tergis contecti*, *laniatu canum interirent*, *aut crucibus affixi*, *aut flammandi*, *atque ubi defeciſſet dies in uſum nocturni luminis uterentur.* Tanta autem erat hujus perſecutionis ſævitia, *ut quamquam adverſus ſontes & noviſſima exempla meritos* (ſic enim Chriſtianos appellat Tacitus) decreta videretur, *miſeratio* tamen gentilium *oriebatur.* Hæc quæ ab auctore minime ſuſpectæ fidei prolata ſunt, infitiari non audet Dodvvellus: at hanc perſecutionem extra Urbis mœnia non ſæviiſſe contendit, *cum in eos*, inquit, *qui Roma aberant*, *nulla erat*, *vel ſpecie tenus*, *veriſimilis ratio*, *cur intentaretur Urbis incendium.* At id pro confeſſo ſumit Dodvvellus, Chriſtianos ſcilicet ob unicum incendij crimen fuiſſe apprehenſos, quod plane à Taciti ſenſu alieniſſimum eſt. Is quippe ſcribens Neronem *abolendo rumori ſubdidiſſe reos.... quos per flagitia inviſos vulgus Chriſtianos appellabat*, aperte declarat Chriſtianos etiam ante incendium morte digniſſimos judicatos fuiſſe, quos re vera paullo poſt *haud perinde in crimine incendij*, *quam odio humani generis*, incendiariis *conjunctos* fuiſſe dicit. Et quidem Suetonius à Nerone *afflictos ſuppliciis Chriſtianos* commemorans, nullam Romani incendij facit mentionem, ſed eos *genus hominum ſuperſtitionis novæ ac maleficæ* appellat. quæ cum referat Suetonius inter ea, quæ à Nerone *inſtituta* fuerunt; haud dubium eſt quin edictum adverſus Chriſtianos ab eo tyranno ſcriptum fuerit. Unde jure merito à ſanctis patribus Nero primus motæ in Chriſtianos perſecutionis auctor cenſetur: quo *tali*, inquit Tertullianus in Apologetico, *dedicatore damnationis noſtræ gloriamur.* Et quidem Sulpicius Severus lib. 2. ſacræ Hiſtoriæ ſcribit, in Chriſtianos primo incendii occaſione ſævitum, tum adverſus eoſdem poſtea etiam leges latas fuiſſe,

Nero primus perſecutor.

Poſt etiam, inquit, *datis legibus religio vetabatur, palamque edictis propoſitis Chriſtianum eſſe non licebat. Tum Paulus &c.* Hanc autem perſecutionem etiam extra Romam graſſatam fuiſſe diſertis verbis affirmat Paulus Oroſius lib. 7. Hiſtoriæ cap. 5. Nero *Romæ*, inquit, *Chriſtianos ſuppliciis ac mortibus affecit, ac per omnes provincias pari perſecutione excruciari imperavit.* quod idem innuit Lactantius in libro de mortibus perſecutorum cap. 2. ubi cum multos à Petro Romæ ad fidem adductos præmiſiſſet, ſubjungit. *Quæ re ad Neronem delata, cum animadverteret, non modo Romæ, ſed ubique quotidie magnam multitudinem deficere à cultu idolorum, & ad religionem novam damnata vetuſtate tranſire. proſilivit... ad excidendum cæleſte templum, delendamque juſtitiam, & primus omnium perſecutus Dei ſervos, Petrum cruci adfixit... nec tamen abiit impune. Reſpexit enim Deus vexationem populi ſui &c.* Ex quo etiam loco patet, Neronianam perſecutionem potiſſimum excitatam fuiſſe, quod magna multitudo à cultu idolorum in dies deficeret: cui tamen augendæ Romanum incendium occaſionem tribuiſſe infitiari non poſſumus.

Poſt Neronis interitum, turbatis reipublicæ negotiis, Eccleſia paullùm reſpiravit, uſque dum imperante Domitiano aperta perſecutio recrudeſceret. Is enim, ut ait Euſebius lib. 3. Hiſtoriæ cap. 17. *Neronianæ impietatis, bellique & odii adverſus Deum ſucceſſorem ſe ipſum profeſſus eſt.* Hanc quidem perſecutionem admittit Dodvvellus; ſed breviſſimam fuiſſe affirmat, utpote quæ vix unum annum potuerit implere; & minime cruentam, cum ne ad cruciatus quidem, nedum ad cædes progreſſa fuerit. Ejus brevitatem certo ſe argumento demonſtrare exiſtimat, quod Brutius apud Euſebium lib. 3. Hiſtoriæ cap. 18. aſſerat, Flaviam Domitillam, Flavij Clementis, ejus, qui tunc temporis Romæ Conſul fuit, neptem, una cum multis aliis, anno 15. Domitiani in exſilium deportatam fuiſſe. Atqui Tribunitiæ, inquit, poteſtatis annum 15. iniit Domitianus menſe Septembri, qui cum eodem menſe anno ſequenti, poſt revocatam, ut auctor eſt Tertullianus, perſecutionem, interemtus fuerit, ultra ſolidum annum perſecutio differri non poteſt. Tertulliani verba hæc ſunt in Apologetico: *Tentaverat & Domitianus, portio Neronis, de crudelitate:*

Domitianus.

ſed qua & homo, facile cœptum repreſſit, reſtitutis etiam quos relegaverat &c. Vnde ſic concludit Dodvvellus: Tentavit ita-
» que Domitianus, non gladio ferociit. Relegavit Confeſſos;
» non capitali, ſed nec membrorum ſupplicio affecit. Nec alij
» quam exſules ex probis Eccleſiæ monumentis haberi poſſunt.

Verum ex Brutij verbis quæ pro aſſerenda perſecutionis hujus brevitate profert Dodvvellus nihil aliud deduci poteſt, quam hanc procellam anno 15. Domitiani maxime efferbuiſſe, ſed quæ tamen multo antea excitata fuiſſe poterat. Et quidem Euſebius, qui Brutium legerat, (quidquid enim ex Brutio ſupereſt ab Euſebio habemus) biennio ante Domitillæ exſilium, perſecutionem conſignat, cui conſentit Chronici paſchalis auctor. quam ideo perſecutionem doctiſſimus pater Antonius Pagius anno 93. incœpiſſe contendit, quamvis eam Cardinalis Baronius biennio antea contigiſſe putaverit. Dodvvelli ſententiæ ipſe etiam adverſatur Hieronymus, qui Johannem anno 14. Domitiani in ollam ignitam Romæ conjectum fuiſſe refert. Et quidem longe antea Domitianus ſe *deum ac dominum* appellari voluerat, ut non ex Euſebio ſolum aut Chriſtianis, ſed etiam ex ethnicis ſcriptoribus certum eſt. Tandem hanc perſecutionem diuturniorem fuiſſe probant ſincera, &, ut admittit Dodvvellus, ab auctore coævo ſcripta, Acta ſancti Ignatij, ubi ſanctus Martyr *multarum ſub Domitiano perſecutionum procellas* ſuſtinuiſſe memoratur. Ex his patet quam parum interſit, an exſules ab ipſo Domitiano paullo ante ejus necem, ut innuit Tertullianus, revocati fuerint, an ab ejus ſucceſſore. Certe Euſebius prolato etiam Tertulliani loco, id á Nerva præſtitum fuiſſe refert *ex iis, qui rerum tunc temporis geſtarum hiſtoriam condiderunt.* Idem cenſet Clemens Alexandrinus in libro de Divite ſalvando, & Nerva apud Dionem Xiphilini *reos impietatis abſolviſſe* dicitur. Denique Johannes nonniſi interfecto Domitiano, & reſciſſis á ſenatu ejus actis ab exſilio rediit Epheſum.

Hanc autem perſecutionem ad cædes uſque proceſſiſſe, vel ex ſolo ejuſdem Johannis exemplo probari poſſet, qui licet miraculo ſervatus, ſententiam tamen exceperat capitalem. His etiam diebus Antipas apud Pergamum paſſus eſt, cujus marty-

rium in Apocalypſi cap. 2. laudatur. & apud Tertullianum in Scorpiaco. quod ſolo populi furore contigiſſe ait Dodwellus, ſed unde hæc habet, Acta enim vulgata eum quidem à multitudine comprehenſum fuiſſe tradunt; ſed tamen Præſidi oblatus eſt. Et Præſes quidem eum, quod *Imperatorum decretis* non obtemperaret, & *deorum religionem* negligeret, meritis ſuppliciis *ex Romanarum legum præſcripto* ſe affecturum comminatus eſt. Hinc martyr ad Dianæ templum raptus, & in bove æneo candenti incluſus vitam finiit. quæ ſane omnia apertam perſecutionem repræſentant. Nobis etiam favet Brutius, qui apud Euſebium, cum in Chronico, tum in Hiſtoria, *plurimos Chriſtianos ſub Domitiano feciſſe martyrium* ſcribit. Ex quibus ait Flaviam Domitillam cum multis aliis in exſilium deportatam fuiſſe, ob ſexus forte aut conditionis rationem. Unde alios occiſos fuiſſe dicendum eſt, alios vero bonis privatos tantummodo, aut in exſilium amandatos. Nec id conjectando dicimus, quod nempe diſertis verbis legitur relatum apud Dionem Xiphilini. *Eodem anno*, inquit, *Domitianus, cum alios multos, tum vero Fabium Clementem conſulem, (etſi patruelis ejus erat, & Flaviam Domitillam, Domitiani conſanguineam, uxorem haberet) morte affecit, illato ambobus crimine impietatis. Cujus rei cauſa multi, qui in Iudæorum*, (ſic ethnici Chriſtianos Judaiſmi, atheiſmi, aut impietatis reos appellabant) *mores tranſierant damnati ſunt, quorum pars occiſa eſt, pars ſpoliata facultatibus; Domitilla tantummodo in Pandateriam relegata eſt. Glabrionem quoque, qui cum Trajano magiſtratum geſſerat, accuſatum præter cetera ſuperioris criminis.... interfici juſſit. Tentavit* itaque, ut loquitur Tertullianus, Chriſtianos Domitianus, ſed tam gladio, quam exſilio: nec ideo ſuſpecta inde erunt monumenta, quæ aliquot Martyres ſub Domitiani perſecutione coronatos celebrant.

Reſciſſis tum Nervæ imperatoris, tum etiam Senatus auctoritate Domitiani actis, Eccleſia pacem recuperavit, quam uſque ad Decii tempora ita perſeveraſſe affirmat, Dodwellus, ut toto hoc temporis intervallo, præter perſecutiones aliquas locales, Chriſtianis tuto religionem ſuam colere & promovere licuerit. At licet ultro fateamur, non ſemper & Nerva.

ubique terrarum perſecutiones ita ingruiſſe, ut nulla dies, aut ſane nullus annus ſine martyrum multitudine abierit; contendimus tamen perſecutiones etiam eo tempore, quod inter Domitianum & Decium interceſſit, frequentes fuiſſe, aliquando locales ex præſidum genio, aut etiam populorum & ſacerdotum tumultu ad eas præſides incitantibus; quandoque etiam ex ſpecialibus Principum reſcriptis. Immo nec etiam defuiſſe perſecutiones publicis Imperatorum edictis decretas probabimus, in quibus multi Martyres occubuerunt.

Trajanus. Et quidem ut à Trajano, qui Nervæ ſuffectus eſt, exordium ſumamus, fatetur Dodwellus, non ſolum Ignatium Antiochenum, ſed etiam Rufum & Zozimum Philippenſes hujus imperatoris juſſu necatos fuiſſe. At neminem præter eos in Syria paſſum fuiſſe colligit Dodwellus, quod, inquit, Poly- » carpus, qui de iſtis ſcripſit in epiſtola ad Philippenſes, cete- » ros, ſi aliqui fuiſſent, minime omiſſurus fuiſſet. At mirum eſt virum perſpicaciſſimum non advertiſſe, alios reipſa Martyres in hac epiſtola laudari. ſic quippe habet apud Euſebium lib. 3. Hiſtoriæ cap. 36. *Obſecro vos ut pareatis præpoſitis veſtris, omnemque patientiam exerceatis, quam ſpectaſtis non ſolum in Ignatio, Rufo, & Zozimo viris beatiſſimis, ſed etiam in aliis civibus & inquilinis veſtris, &c.* Uſſeriana verſio; *Sed & in aliis qui ex vobis ſunt.... ad debitum ſibi locum à Domino, cui & compaſſi ſunt, abierunt.* Favent Acta jam laudata ſancti Ignatii, ubi *Trajanus omnes aut ſacrificare, aut mori cogebat.* Obſervat autem Euſebius lib. 3. cap. 33. Imperatoris exemplo peculiarem quamdam perſecutionem *per ſingulas civitates populari motu excitatam* fuiſſe, cujuſmodi perſecutiones cruentas fuiſſe patet vel ex ſolo Symeonis epiſcopi Jeroſolymitani exemplo, qui cum *conſtantiſſime Chriſti fidem profeſſus eſſet, tandem ſententia judicis cruci ſuffixus eſt.* Ad Trajani etiam tempora beati Marci necem revocat Chronici paſchalis ſive Alexandrini auctor. Marcus *Alexandriæ*, inquit, *epiſcopus erat, injecto in illum laqueo, à Bucoliis ita appellatis, uſque ad Angelos locum ita dictum, tractus, ibi exuſtus eſt, prima die Pharmuthi; ſicque martyrio vitam conſummavit.* Ipſo etiam tempore, ut cenſet Dodwellus, Arrius Antoninus fideles in Bythinia

inſtanter

Inſtanter perſequebatur. cumque *omnes illius civitatis* Chriſtiani ſeſe manu facta ejus tribunali objeciſſent, *quibuſdam duci juſſis*, ut loquitur Tertullianus in lib. ad Scapulam, id eſt occidi, ceteros dimiſit, dicendo ſi vellent interire, præcipitia & reſtes eos habere. Hic referenda quoque eſſet Tiberiani Palæſtinæ primæ præſidis relatio ad Trajanum, ubi ſe in Chriſtianis ſecundum Imperatoris mandata neci tradendis fatigatum fuiſſe fatetur, ſi de hujus inſtrumenti fide apud viros doctos conſtaret. At certiſſimum adhuc habemus de ea perſecutione teſtimonium, epiſtolam ſcilicet Plinii Secundi ad Trajanum, ubi ſe Chriſtianos delatos, poſt ſuppliciorum minas *duci* juſſiſſe ait: ſed tandem cum *multi omnis ætatis, omnis ordinis utriuſque ſexus in periculum vocarentur*, &, ut ait Tertullianus Apologetici cap. 2. *damnatis quibuſdam, quibuſdam gradu pulſis, ipſa tamen multitudine perturbatus, quid de cetero ageret conſuluit Imperatorem. Actum* Plinii Secundi, id eſt ordinem adverſus Chriſtianos cognoſcendi ab eo ſervatum, laudat Trajanus in reſponſione cenſetque eos, non equidem inquiri debere, ſed delatos tamen puniendos eſſe. qua occaſione, inquit Euſebius lib. 3. Hiſtoriæ cap. 33. *plurimi ex fidelibus multiplicis martyrii certamen ſubierunt*, cum provinciarum præſidibus & populis inſidias adverſus Chriſtianos ſtruere liceret. Porro ex eadem Plinii epiſtola certum eſt, conventus ſeu (ut vocat) hetærias, id eſt quaſlibet ſocietates ſeu conventicula, Trajani edicto vetitos fuiſſe.

Hadriani perſecutionem alii quartam appellant, alii tertiæ appendicem: at rem uno verbo ſe conficere exiſtimat Dodwellus, ne unicum quidem Martyrem toto Hadriani tempore admittendo. Sententiam ſuam probare conatur ex Juſtini Apologia, ubi ſanctus Martyr Hadriani exemplum Antonino proponit, ut pacem Chriſtianis impetraret. *qua fronte*, inquit Dodwellus, *eo nomine uſurus, ſi ipſemet Hadrianus perſecutus fuiſſet?* At admiſſa Hadriani perſecutione, optimum fuiſſe Juſtini argumentum quis non videat, modo Hadrianus aliquando tandem perſecutionem ſedaverit? Antoninum quippe adhortatur Juſtinus, ut agnita Chriſtianorum innocentia, ab eorum cæde ceſſari juberet, Hadriani ſcilicet exemplo, qui poſt varias Chriſtianorum perſecutio- Hadrianus.

nes, Philoſophorum Chriſtianorum apologiis & aliquot præſidum reſcriptis tandem convictus, ab eorum vexationibus & cædibus abſtineri juſſerat. Hanc Juſtini mentem fuiſſe patet ex eo, quod Hadriani reſcriptum ad Minucium Fundanum Apologiæ ſuæ inſeruerit. Hoc enim reſcripto declarat Imperator, ſe Serenii Graniani deceſſoris Minucii monitu ſtatuere, ne deinceps Chriſtiani abſque ſollemnibus juris proceſſibus damnarentur. Ex qua Serenii relatione perſecutionem quidem *imminentem* colligi poſſe ait Dodwellus, non vero *ardentem*. At contradicit Euſebius: *Monebat*, inquit lib. 4. Hiſtoriæ cap. 8. *iniquum videri, Chriſtianos nullo objecto crimine tumultuoſis vulgi clamoribus gratificandi ſtudio indicta cauſa occidere.* Reſcripſit Imperator, *ne quis poſt hac ſine objectu criminis & legitima accuſatione condemnaretur.* Porro idem Juſtinus aliud argumentum nobis ſuppeditat, ex quo elicitur Martyres aliquot ſub Hadriano claruiſſe. Hic enim de converſione ſua agens, (quam imperante Hadriano contigiſſe extra dubium eſt) refert ſe occaſione Martyrum Chriſtianæ religionis veritatem agnoviſſe. *Cum ego Platonis diſciplinæ ſectator*, inquit in Apologia 1. *calumnioſe audirem Chriſtianos deferri; intrepide autem ad mortem, & alia quæ terribilia eſſe cenſentur omnia adire conſpicerem, ſtatui apud me*, &c. *Quis etenim voluptatum conſectator... mortem libenter complecti queat*, &c.

Nec etiam Hadriani odium in Judæos Chriſtianis ejus favorem conciliavit, ut putat Dodwellus. Verum quidem eſt, Barchochebam, factionis Judaicæ ducem, plurimos e Chriſtianis morte & ſuppliciis affeciſſe, quod Chriſtum negare nollent, referente Juſtino; quodque adverſus Romanos nollent rebellare, teſtante Euſebio in Chronico, cui Oroſius ceterique conſentiunt: ſed, ut aiebat Juſtinus in epiſtola ad Diognetum, *Adverſus* Chriſtianos *Judæi bellum gerunt, & Græci eos perſequuntur; & oſores eorum cauſas inimicitiarum dicere nequeunt.* Multo minus faviſſe Chriſtianis dicendus eſt idem Imperator in Jeroſolymitanæ urbis reſtauratione, qui hac ipſa occaſione, in Chriſtianæ religionis odium, ſacrorum locorum memoriam, erectis idolis abolere conatus eſt. Id teſtantur ſanctus Paulinus epiſtola 31. ad Severum, Hieronymus epiſt. 13. ad Paulinum, Severus Sulpicius lib. 2. Hiſto-

riæ ſacræ, aliique paſſim ſcriptores eccleſiaſtici, quibus ne unicum quidem auctorem opponit Dodwellus, ſufficere ratus quod dixit, ejuſmodi loca ſacra Hadriano ignota fuiſſe, nec eorum memoriam à Chriſtianis fuiſſe ſervatam. Verum loca ſacra non ſolum apud Chriſtianos, ſed etiam apud gentiles celebrata fuiſſe etiam poſt Hadriani tempora teſtis eſt Origenes, qui Bethleem ſpeluncam adhuc ſuo tempore apud infideles celebrem fuiſſe dicit lib. 1. contra Celſum, *quod ibi natus eſſet Ieſus, qui à Chriſtianis adoratur.* Et quidem apud Euſebium lib. 6. Hiſtoriæ cap. 11. Alexander Jeroſolymæ epiſcopus factus eſt, cum huc ex Cappadocia *ſacra loca* viſitaturus acceſſiſſet.

Jam vero certum eſt Hadriani genium ad cædes propenſiſſimum fuiſſe, cui, teſte Spartiano, *ſævitia ingenita* erat, quique *multas cædes* feciſſe apud Dionem Caſſium memoratur: & licet, ut ait Tertullianus in Apologetico, *nullas contra Chriſtianos leges impreſſerit, erat* tamen *omnium curioſitatum explorator.* Unde, Spartiano jam laudato teſtante, *ſacra Romana diligentiſſime curavit, peregrina contemſit, & pontificis maximi officium peregit*, atque *Eleuſina ſacra ſuſcepit.* Qui cum Athenis hiemem exegiſſet, & omnibus pæne Græciæ ſacris, ut refert Hieronymus in Catalogo, ubi de Quadrato, fuiſſet initiatus, gentilibus Chriſtianos vexandi occaſionem præbuit. quam perſecutionem, *graviſſimam fuiſſe* aſſerit idem Hieronymus in epiſtola ad Magnum Oratorem Romanum. Hanc tamen ipſemet poſtea, Ariſtidis & Quadrati Chriſtianorum apologiis perſuaſus, ſedavit. Porro hunc Quadratum eumdem eſſe exiſtimat Hieronymus, qui, ex Dionyſio Corinthiorum epiſcopo apud Euſebium lib. 4. Hiſtoriæ cap. 23. poſt Publii epiſcopi Athenienſis martyrium, ejus loco ſuffectus, eccleſiam illam grandi terrore diſperſam congregavit, ac conventus eccleſiaſticos, qui fieri deſierant, reſtituit; ſed duos Quadratos in unum ab Hieronymo conflatos fuiſſe contendit Valeſius. Ut ut ſit, ex his omnibus quæ protulimus patet, Martyrologiorum fidem non eſſe rejiciendam, in quibus aliquot Martyres ſub Hadriano coronati recenſentur. quibus adjiciendus eſt Marius dux militum, qui pro fide occiſus dicitur *tempore Hadriani imperatoris*, ex inſcriptione in

cœmeterio Calliſti reperta, Romæ ſubterraneæ lib. 3. cap. 22. ubi cum *lacrymis & metu* à bene merentibus depoſitus eſt, haud dubie propter ingruentem perſecutionem.

Antoninus Pius. Sub Antonino Pio perſecutiones locales, & quidem *multas* admittit Dodwellus, in quibus etiam nonnullos Martyres exſtitiſſe fatetur. Ex his recenſet Polycarpum cum 12. Philadelphienſibus, Juſtinum, & eos qui in ejus Apologia memorantur Lucium, &c. At licet iſtos Martyres ſub Marco paſſos eſſe cenſeamus, haud tamen infitiamur Pio imperante Martyres aliquot exſtitiſſe. id quippe difertis verbis Juſtinus affirmat in Apologia ad ipſum Pium data. *Propter confeſſionem*, inquit, *torquetis... cauſa non judicata ſupplicia infertis.* Et poſt multa: *Ad inquiſitionem veſtram Chriſtianos nos eſſe profitemur, cum quidem mortis ſupplicium profeſſis propoſitum ſciamus. Si enim humanum exſpectaremus regnum, infitiaremur utique ne occideremur, &c. Perlibenter Chriſtum confitemur, mortem quoque adimus, &c. Ad mortem rapimur, &c.* Hæc autem Imperatoris auctoritate fuiſſe facta, patet ex Apologiæ concluſione, ubi ſic beatus Martyr Pium alloquitur. *Neque ita contra eos, qui nihil per injuriam iniqui admiſerunt, perinde atque adverſus hoſtes ſupplicium capitis ſtatuite. Illud autem vobis prædicimus, vos minime evaſuros eſſe futurum Dei judicium, ſi in hac iniquitate perduraveritis.* Hanc vero Apologiam ad Pii initia referri non poſſe perſpicuum eſt, tum ex eo quod in ea Marcionitarum faciat mentionem, qui ſane tunc nondum ſectam fecerant; tum ex his Juſtini verbis: *Ante annos* CL. *Chriſtus ſub Cerenio natus eſt*, annus quippe CL. Chriſti, cum Pii XIII. componi debet. Porro idem Juſtinus in Dialogo cum Tryphone ait, Chriſtianos, quod Chriſti nomen abnegare renuerent, morte fuiſſe affectos. tum circa medium hæc habet: *Quod namque dum gladio percutimur, & in crucem agimur, & beſtiis objicimur, & vinculis, & igne, & tormentis aliis omnibus plectimur, & excruciamur, à profeſſione noſtra non diſcedamus, ſatis conſtat.* Deinde: *In toto mundo nemini Chriſtianorum vivere permittitur.* His ſuffragatur Inſcriptio vetus ex cœmeterio Calliſti eruta Romæ ſubterraneæ lib. 3. cap. 22. quæ Alexandri martyris epitaphium exhibet, ubi *tempora tam infauſta* ſub Antonino Imp. fuiſſe dicuntur, ut ne *in*

cavernis quidem ſalvari poſſent Chriſtiani, nec ab amicis aut parentibus ſepeliri. Et ſane Pius, teſte Capitolino, ita erga ſuos deos erat affectus, ut eis continue ſacrificaret, quod per ſemetipſum faciebat, *ne uno quidem die per vicarios, niſi æger, &c.* Si autem aliquando à cædibus voluerit temperari, illud in cauſa fuit, quod Chriſtiani per mortem *victores* evaderent, cum iis, inquiebat, *mori eſſet optabile.* Id ex ejus reſcripto patet apud Euſebium lib. 4. Hiſtoriæ cap. 13. quod reſcriptum etſi Marci foret, ut Valeſius contendit, ex Melitonis Apologia apud Euſebium lib. 4. cap. 26. conſtat, Pium ad multas civitates litteras dediſſe, ut tumultus adverſus Chriſtianos concitati ſedarentur. Ejuſmodi autem tumultus ad cædes uſque proceſſiſſe, vel ex reſcripto laudato probari poteſt, ubi hæc leguntur: *Et Chriſtianos expellitis, & ad mortem uſque perurgetis.*

Polycarpi Smyrnenſis, Juſtini, aliorumque Martyrum necem, quam alij ſub Marco contigiſſe putant, Dodwellus, uti jam diximus, ad Pij tempora revocavit. De his fuſius diſputare non vacat; cum alias nobis ſuppetant argumenta de perſecutione, quam ſub Marco excitatam fuiſſe tradunt. Obſervari tamen velim non recte à Dodwello dictum, nullos alios, præter eos quorum nomina recenſet, id eſt tres Martyres, ex Juſtini Apologia 1. colligi poſſe. Ipſe enim Juſtinus generalem quaſi perſecutionem in hac Apologia innuit, quod vel ex ejus initio patet. Hanc quippe ſic orditur: *Quæ heri & proximis diebus, in urbe veſtra, ô Romani, ſub Vrbicio accidère; & quæ ubique locorum ſimiliter citra rationem omnem à præſidibus fiunt*, &c. *Maligni dæmones.. occidi nos procurant* &c. Tum quid Romæ fieret exponit, necem ſcilicet Ptolemæi & ſociorum, quos Urbicius, diſſimulata eorum innocentia, ob unicam nominis Chriſtiani confeſſionem, morti addixerat. Porro hanc Apologiam Marco oblatam fuiſſe dicemus in Admonitione ad illorum Martyrum paſſionem pag. 35. ſed ea de re fuſius diſſerentem conſule doctiſſimum P. Antonium Pagi ad annum 161. nos interim quid de Marci perſecutione ſentiat Dodwellus videamus.

Marcus Aurelius.

Affirmat Dodwellus perſecutionem, quæ ſub Marco « contigit, nec Imperatorem auctorem habuiſſe, nec tot Mar- «

» tyres coronaſſe quot vulgo referuntur. Martyres autem ſo-
» los admittit Lugdunenſes, quos ſolo infanticidiorum & concu-
» bituum inceſtuoſorum nomine ex ſervorum teſtimonio con-
» victos, condemnatos fuiſſe dicit. *Unde*, inquit, *non eſt quod*
» *miremur reſcriptum eſſe à clementiſſimo alioqui & mitiſſimo im-*
» *peratore de puniendis Chriſtianis; quod tamen ea æquitate tem-*
» *peravit, ne in alienorum Chriſtianorum fraudem cederet, præter-*
» *quam Lugdunenſium atque Viennenſium.* Hæc anno 7. Marci
» contigiſſe contendit, propterea quod ludi Lugdunenſes,
» quos quinquennales putat, eo anno celebrati fuerint, non
» autem Marci anno 17. quo tamen anno hos Martyres con-
» ſummatos fuiſſe Euſebius in Hiſtoria commemorat. Porro
» quæ in aliis provinciis ſub Marco efferbuere perſecutiones,
» nihil aliud quam veluti hujus Lugdunenſis perſecutionis ap-
» pendices eſſe contendit. Rem vero ſic explicat. Pervulgata
» apud Helladem Lugdunenſium martyrum fama, quaſi de
» infanticidiis & inceſtibus convicti damnatique fuiſſent, ſta-
» tim populares motus in ea provincia adverſus Chriſtianos
» commoti ſunt, in quibus tamen nullæ cædes, cum urbici
» magiſtratus, qui ſoli in iis tumultibus ſæviebant, jus gladij
» non haberent. Et hac occaſione Apologiam ſcripſit Athena-
» goras. Eadem fama in Aſiam pertingens, tranſiit & ſimul cum
» ea populorum rabies, quæ occaſionem præbuit Apollinari
» Hierapolitano & Melitoni Sardenſi Apologias etiam ſuas
» conſcribendi. Hæc ille, quæ ſingillatim diſcutienda ſunt.

Et primo quidem Lugdunenſium martyrum necem anno 17. Marci conſignandam eſſe ex Euſebii Hiſtoria, nec etiam diſſentiente Chronico, probamus in Admonitione ad horum Martyrum Acta pag. 46. Ludos autem Lugdunenſes quinquennales fuiſſe *probabile* cenſet, ſed non evincit Dodvvellus. Multos ejuſmodi ludos annuos fuiſſe poſt illuſtriſſimum archiepiſcopum Petrum de Marca probat doctiſſimus P. Antonius Pagius. Quin etiamſi Lugdunenſes quinquennales fuiſſe admitterentur, nihil inde certi haberetur, cum quandoque differrentur iſtiusmodi ludi, aut etiam anticiparentur, quo vel ſemel facto ordo perturbatus remanebat. Atque inde corruit Dodvvelli argumentum. Eleutherii vero pontificatus initium ex Eutychio decimi ſæculi auctore græco

potius repetendum eſſe, quam ex Euſebio aliiſque veteribus ſcriptoribus, nemo facile ſibi perſuadebit. Jam ex ipſamet Lugdunenſium epiſtola videndum eſt, quo nomine Martyres illi condemnati fuerint, an quaſi de flagitiis convicti, ut cenſet Doduvellus, an ſolummodo quod fuerint Christiani. Certe Attalus num. 3. Præſidi oblatus cum *id unum ab eo quæreret* Præſes, *eſſetne Chriſtianus; ille ſe eſſe Chriſtianum clariſſima voce profeſſus, in Martyrum numerum relatus eſt.* & idem num. 11. per amphitheatrum circumductus eſt *præcedente ipſum tabella, in qua latino ſermone inſcriptum erat: Hic eſt Attalus Chriſtianus.* Et num. 10. *Illi qui ſe id quod re vera erant eſſe profitebantur, tamquàm Chriſtiani conjiciebantur in vincula, nullo alio crimine ipſis objecto.* Haud tamen imus infitias, ejuſinodi flagitia Chriſtianis imputata fuiſſe: ſed aliud eſt accuſari, aliud convinci. Et ſane Imperatoris reſcriptum adverſus Chriſtianos, ut Chriſtianos, non vero ut infanticidas aut inceſtuoſos, datum fuiſſe patet. Decrevit quippe Imperator, *ut confitentes gladio cæderentur; hi vero qui negarent, dimitterentur incolumes.* Jam ſi reſcriptum iſtud adverſus infanticidas &c. latum fuiſſet, ut contendit Dodvvellus; Chriſtiani negantes hæc flagitia à ſe perpetrata dimitti debuiſſent; & apoſtatæ ea confitentes debuiſſent trucidari ſecundum Imperatoris mandatum; at contrarium evenit. nam qui Chriſti nomen confitebantur, martyrio affecti ſunt; ceteri vero liberi evaſere. Idem reſcriptum arbitrio ſuo ad ſolos Lugdunenſes & Viennenſes Chriſtianos reſtringit Dodvvellus. Nec enim id vel ex Lugdunenſium epiſtola, vel ex alio antiquo monumento conficitur. Ceterum ad hanc perſecutionem Benigni Divionenſis, Symphoriani Auguſtodunenſis, aliorumque Martyrum necem revocandam eſſe probamus in Admonitione ad ejuſdem Symphoriani Acta pag. 67. Quin & pleroſque Martyres, qui vulgo ſub Aureliano in Burgundia paſſi dicuntur, ad Aurelii tempora revocari debere vix dubitamus. Sed ea de re conſulendus eſt Franciſcus Boſquetus lib. 2. Hiſtoriarum Eccleſiæ Gallicanæ cap. 26. & ſequentibus.

Jam vero ſi Martyres Lugdunenſes anno 17. Marci necati fuerint, fieri non potuit, ut Athenagoras eorum occaſione

Apologiam ſuam pro Chriſtianis conſcripſit. Verum aliud ipſamet Apologia nobis ſubminiſtrat argumentum, ex quo evincimus, Athenagoræ, dum ſcriberet, Lugdunenſium epiſtolam ignotam fuiſſe. Hic quippe de calumniis adverſus Chriſtianos intentatis agens, ita eſſe falſas aſſeverat, *ut ne ullus tam impudenter mendax umquam repertus ſit, qui ſe vidiſſe fateatur* &c. *Atqui & ſervos*, inquit, *aliqui noſtrum poſſident alii plures, alii pauciores, quos ea quæ facimus latere non poſſunt. Verum ne ex illis quidem ullus adverſum nos tale quicquam vel mentitus eſt.* Qua autem fronte hæc Athenagoras occaſione epiſtolæ Lugdunenſium dicturus fuiſſet, in qua legitur num. 3. *Capti ſunt quidam noſtrorum ſervi qui gentiles erant, qui.. Thieſtæas quaſdam cœnas & inceſtos Oedipi concubitus & alia ... adverſus nos ementiti ſunt.* Has vero perſecutiones populorum quidem clamoribus excitatas, & magiſtratuum urbicorum auctoritate roboratas facile admittimus: ſed quæ tamen poſtea ad præſides, qui jure gladii gaudebant, deferrentur. quod idem Athenagoras diſertis verbis affirmat: *Innocentium fama violatur, tanta quidem calumniatorum frequentia, ut proconſules & præfecti, à vobis in diverſas provincias miſſi, cauſis audiendis non ſufficiant.* Quin & imperialia edicta adverſus Chriſtianos tunc temporis vulgata fuiſſe, teſtatur Melito Sardenſis in Apologia, apud Euſebium lib. 4. Hiſtoriæ cap. 26. *Quod*, inquit, *numquam antea factum fuerat, perſecutionem nunc patitur piorum hominum genus, novis per Aſiam decretis exagitatum. Impudentiſſimi namque delatores ... ex imperialibus edictis occaſionem nacti, palam diu noctuque graſſantur &c.* Dubitare tamen videtur Melito, an ejuſmodi edicta ab Imperatore emanarint: ſed nihil refert, cum eorum occaſione Chriſtiani ſuppliciis & morte afficerentur. *Si*, inquit Melito ad Imperatorem, *hæc tuo juſſu fiant, recte atque ordinate facta ſunt... nos libenti animo ejuſmodi mortis præmium ferimus.* &c. Idem Melito in libro de Paſchate, quem ſe ſub Servilio Paulo Aſiæ proconſule ſcripſiſſe dicit apud Euſebium lib. 5. cap. 18. Sagarim commemorat, *qui eodem tempore martyrium paſſus eſt.* Eumdem martyrem Polycrates in epiſtola ad Victorem ſimul cum Traſea Eumeniæ epiſcopo & martyre, aliiſque ſanctis viris laudat. Traſeæ martyris meminit Apollonius

in libro adverſus Cataphryges, apud Euſebium loco laudato.

Ex his omnibus patet jure ab Euſebio dictum fuiſſe, ſub Marci imperio *ex incurſione popularium innumerabiles prope Martyres per univerſum orbem enituiſſe.* Populares enim iſtæ commotiones, ad præſides tandem delatæ, ad mortem uſque progrediebantur, ut ex Lugdunenſium nece patet, quam Euſebius in ſpecimen ſe retuliſſe dicit, ut ex hoc exemplo, quæ in aliis provinciis fiebant quivis conjectare poſſet. Euſebio conſentit Chronici Paſchalis auctor, qui variis Marci annis varios Martyres conſignat. Antiquiorem etiam iſtis auctorem habemus, Theophilum ſcilicet, qui Antiochenæ eccleſiæ imperante Marco præfuit. Sic vero loquitur in fine libri 3. ad Autholicum: *Chriſtianos, qui verum Deum venerantur, hactenus ſunt perſecuti, nec adhuc hodie perſequi ceſſant.. Quoſdam eorum qui feſtinant ad virtutem capeſſendam, & ſanctam vitam agunt, lapidibus obruère, quoſdam interfecère. Adhuc hodie non ceſſant Chriſtianos crudeliſſime & immaniſſime virgis cædere &c.* Denique Chriſtianos aliquot ſub Marco in metallis deſudaſſe colligimus ex epiſtola Dionyſii Corinthiorum epiſcopi ad Soterem Papam, ubi eum laudat, quod *fratribus qui in Metallis opus faciunt neceſſaria ſuppeditarit.* Nec eſt quod adeo Marci manſuetudinem venditet Dodvvellus, quem non ſolum ſuperſtitioſum, ſed etiam *nonnumquam contra manifeſtos & gravium criminum reos inexorabilem fuiſſe obſervat* Capitolinus. Ex hujuſmodi autem reis Chriſtianos in gentilium & Marci ipſius opinione fuiſſe Dodvvellus ipſe non infitiabitur. Certe parum æquus erga Chriſtianos Marcus fuit, qui pluviam, quam toti exercitui in Marcomannico bello laboranti ipſi impetrarant, Mercurio ſuo attribuit, ut refert Dio Xiphilini, & confirmatur ex argenteo nummo gazæ regiæ, de quo Pagius ad annum 174. Hujus pluviæ occaſione reſcriptum à Marco in Chriſtianorum gratiam datum fuiſſe tradit Tertullianus, pluviæ vero Apollinaris, Euſebius, aliique paſſim auctores meminerunt; at nec Marci epiſtolam, quæ Juſtini apologiæ adjuncta eſt, ſinceram eſſe; nec legionem inde fulminatricem (quod tamen innuit Apollinaris) fuiſſe dictam conſentiunt fere omnes viri eruditi. Et ſane obſervat

g

Euſebius lib. 5. Hiſtoriæ cap 5. gentiles hoc quidem miraculum commemoraſſe, quod *tamen*, inquit, *noſtrorum precibus factum fuiſſe confeſſi non ſunt.* Alii quippe ipſum magicis incantationibus, alii Marci ad Jovem precibus attribuerunt. In his Capitolinum, Claudianum, & Themiſtium recenſet Valeſius in notis ad hunc locum. Porro hanc gentilium opinionem fuiſſe ex columna Antoniniana, quæ Romæ adhuc ſupereſt, diſcimus, ubi inter alia Marci Aurelii geſta, quæ iſtic anaglyphice inſculpta habentur, viſitur Jovis effigies pluvias fundentis. Hanc Baronius tomo 2. Annalium repræſentat, ſed expreſſius habetur in tabulis à Petro ſancti-Bartoli Romæ nuper æri inciſis.

Commodus, &c. Sub Commodo imperatore, *Res noſtræ*, inquit Euſebius lib. 5. cap. 21. *in tranquilliore ſtatu verſabantur, pace per Dei gratiam cunctas orbis terrarum eccleſias complexa.* Poſt hujus necem, & occiſo paullo poſt, qui ei ſuffectus fuerat, Pertinace; Didius Julianus à prætorianis militibus imperator dictus eſt. Sed cum eodem tempore tres exercituum duces Severus in Pannonia, Peſcennius Niger in Oriente, & Albinus in Galliis imperium arripuiſſent; turbatis imperii rebus, Eccleſia pace fruebatur. Hanc pacem ad decimum uſque Severi annum, id eſt Chriſti 202. prorogat Euſebius, cui plærique auctores conſentiunt. quamvis aliquot Chriſtianorum cædibus eam antea violatam fuiſſe negari non poſſit. Certe Scyllitani martyres anno Chriſti 200. ſub Saturnino proconſule in Africa interemti ſunt, ut ex Claudii conſulatu, qui in eorum Actis exprimitur, colligimus.

Severus. Porro Severi perſecutionem ita generalem fuiſſe cenſuit Euſebius, ut in ea *per omnes ubique locorum eccleſias ab athletis pro pietate certantibus illuſtria confecta fuiſſe martyria* aſſeverare non dubitaverit, lib. 6. Hiſtoriæ cap. 1. Quibus, ut videtur, verbis permotus Dodvvellus num. 43. hanc perſecutionem *longe lateque per Romanas provincias graſſatam* fuiſſe fatetur. quamquam paullo poſt, quaſi mutata aut emendata ſententia, paucos Martyres in ea perſecutione paſſos fuiſſe ſcribit. quod ſe ex Euſebii Hiſtoria *facile colligere* ait, *qui nec multos recenſuit, nec multos à ſe ſignificat eſſe prætermiſſos.* Verum cum diſertis verbis Euſebius Martyrum mul-

titudinem in ea perſecutione è medio ſublatam admiſerit, neſcio quo pacto ex ejus verbis contrarium eliciat Dodwellus: maxime quod ſibi ipſi in aliis etiam locis Euſebius conſentiat. præſertim cap. 2. ubi Alexandrinæ perſecutionis occaſione ait: *Cum perſecutionis ardentiſſimum flagraret incendium, atque innumerabiles martyrio coronarentur.* Paucorum quidem nomina recenſuit, cum de aliis agere nihil ad ejus inſtitutum pertineret, ſive quod aliàs peculiarem de Martyribus collectionem adornaſſet, ſive quod hic de Martyribus occaſione tantummodo Origenis loqueretur, ut ex tota ejus narrationis ſerie patet. Multos autem à ſe prætermiſſos ſignificat cap. 1. cum ubique terrarum martyria illuſtria fuiſſe refert, tum ſubdit Alexandriæ perſecutionem potiſſimum ſæviiſſe, *ubi multi pugiles* &c. tametſi unicum Leonidem Origenis patrem nominat ex his qui tum paſſi ſunt. *Præcipue* inquit martyria *Alexandriæ percrebuerunt*, μάλιστα δὲ ἐπλήθυεν ἐπ' Ἀλεξανδρείας, *cum ex univerſa Ægypto ac Thebaide lectiſſimi pugiles eò tamquam in ampliſſimum Dei ſtadium deducerentur, & cujusque modi tormenta, mortesque animo invicto perpeſſi .... inter quos Leonides* &c. Alios item in progreſſu perſecutionis Martyres præter Origenis diſcipulos commemorat Euſebius cap. 3. ubi idem Origenes ſub Aquila præfecto, *Læti ſucceſſore, omnibus ſanctis Dei Martyribus notis pariter atque ignotis* promtiſſime benevolentiæ officia exhibuiſſe dicitur. Sed alium de eadem perſecutione teſtem luculentiſſimum habemus Clementem Alexandrinum, qui ex Euſebio lib. 6. cap. 6. imperante Severo ſcribebat. Hic autem lib. 2. Stromatέων ſic loquitur: *Nobis autem ſunt quotidie redundantes Martyrum fontes, qui noſtris ſpectantur oculis, qui torrentur, torquentur, & capite damnantur* &c. Et quidem hæc perſecutio adeo Chriſtianorum animos conturbaverat, ut Judas iſtius temporis ſcriptor apud Euſebium cap. 7. *decantatum illum antichriſti adventum jam tum imminere* exiſtimaverit.

Sed Tertullianus in exponenda hujus perſecutionis acerbitate præ ceteris excelluit, cujus occaſione plura conſcripſit opuſcula: ex quibus loca aliquot in ſpecimen proferimus, cum aliàs libri ejus integri exhibendi forent. Sic eam repræſentat in Apologetico cap. 12. *Crucibus & ſtipitibus impo-*

nitis Chriſtianos . . . ungulis deraditis latera Chriſtianorum . . . Cervices ponimus . . ad beſtias impellimur . . . Ignibus urimur . . . in inſulas relegamur &c. Quod ipſa etiam Chriſtianorum ſepulcra violata fuerint conqueritur cap. 30. Chriſtianos vero appellatos fuiſſe ſarmentitios & ſemaxios dicit cap. 50. quod *ad ſtipitem dimidii axis revincti, ſarmentorum ambitu exurerentur.* Hinc paullo poſt librum ſic concludit: *Sed hoc agite, boni præſides, meliores multo ad populum, ſi illis Chriſtianos immolaveritis; cruciate, torquete, damnate, atterite nos &c.* Chriſtianos quippe pari animo & præſides, & populi inſectabantur. unde cap. 37. dixerat: *Quoties enim in Chriſtianos deſævitis, partim animis propriis, partim legibus obſequentes, partim etiam, præteritis vobis, ſuo jure nos inimicum vulgus invadit lapidibus & incendiis.* Ex quibus verbis obſervari velim, vulgi perſecutiones ad cædes uſque ſæpius proceſſiſſe, quod toties in ſua Diſſertatione infitiatur Dodvvellus. Ceterum parum refert, Romæ an Carthagine Apologia hæc conſcripta fuerit. cum enim *ad Romani imperii Antiſtites* directa ſit, pluſquam localem arguit perſecutionem. Et quidem ſæpius in ea Tertullianus *Præſides* compellat, quo nomine provinciarum rectores deſignabantur. Nec mitiorem fuiſſe hanc perſecutionem ex aliis ejuſdem Tertulliani opuſculis colligi poteſt. In lib. 1. ad Nationes ait, *Chriſtianos interrogatos confiteri, damnatos gloriari, ſponte confeſſos ad negationem comprimi,* &c. In exhortatione ad Martyres, quos *deſignatos Martyres* appellat, ad quælibet ſupplicia fortiter perferenda adhortatur. Denique in libro Scorpiace ſic exclamat cap. 1. *Et nunc in præſentia rerum eſt medius ardor, ipſa canicula perſecutionis, ab ipſo ſcilicet Cynocephalo. Alios ignis, alios gladius, alios beſtiæ Chriſtianos probaverunt. Alii fuſtibus interim & ungulis inſuper deguſtata martyria in carcere eſuriunt. Nos ipſi, ut lepores deſtinata venatio, de longinquo obſidemur* &c. Et cap. 11. *Ecce autem & odio habemur ab omnibus hominibus nominis cauſa . . & perducimur ad poteſtates, & interrogamur, & torquemur, & trucidamur. &c.* Tertulliano conſentit Minucius Felix in dialogo, quem ſub Octavii nomine circa idem tempus Romæ conſcripſit. *Quam pulcrum*, inquit, *ſpectaculum Deo, cum Chriſtianus cum dolore congreditur, cum adverſum minas & ſupplicia,*

& tormenta componitur, cum ſtrepitum mortis & horrorem carnificis irridens inculcat &c. Et paullo poſt Romanorum fortiores Chriſtianis multo inferiores eſſe probans, ait: *Quot ex noſtris non dexteram ſolum, ſed totum corpus uri, cremari ſine ullis ejulatibus pertulerunt... Pueri & mulierculæ noſtræ cruces & tormenta, feras & omnes ſuppliciorum terriculas inſpirata patientia doloris illudunt.* Et ſane perſecutionem hanc Romæ ſæviiſſe probatur ex Natali, qui apud Euſebium lib. 6. Hiſtoriæ cap. 27. ex Theodotianorum hæreſi redux, Zephirino papæ *vibicibus plagarum oſtenſis, quas pro Chriſti confeſſione pertulerat*, in communionem admiſſus eſt.

At Tertullianus, inquis, in Apologetico editionis Junii, inter alios imperatores, qui nihil adverſus Chriſtianos edixere, Severum recenſet. Sed etſi certum ſit non ex aliis editis ſolum, aut codicibus mss. ſed ex ipſomet etiam Euſebio, qui hunc locum laudat, *Verum* non *Severum* legi debere: demus *Severum* hic memorari. quid inde inferendum eſt, niſi illam perſecutionem etiam abſque ullis imperatoris edictis ſæviſſimam fuiſſe? Edicti tamen adverſus Chriſtianos à Severo lati meminit Spartianus, cujus vim non minuit Dodvvellus cum ait, edictum iſtud ab Imperatore, *circi theatrique clamoribus, ut credibile eſt, fatigato* emiſſum fuiſſe. Non inde etiam minor cenſenda eſt iſta perſecutio, ſi adverſus Judæos pariter & Chriſtianos decreta fuerit. Verum inſtat Dodvvellus: Chriſtianos quidem, inquit, fieri vetuit Severus, ſed nihil eſt quod jam facti ejus juſſu puniti fuiſſe dicantur. Unde infert, quoscumque martyres, qui à parentibus nati ſunt, aut in Eccleſia inſtructi & educati, niſi ſeſe obtuliſſent, aut alios ad fidem pertraxiſſent, aut niſi ab aliis accuſantibus ad judices delati fuiſſent, ſuſpectorum numero accenſendos eſſe. Certe ut ut ſit de aliis, in hac Dodvvelli enumeratione pauci ſuperſunt Chriſtiani à perſecutione immunes; illi ſcilicet tantummodo, qui à parentibus Chriſtianis orti, ita ſeſe occultabant, ut nec aliorum ſaluti providere poſſent, nec ab religionis noſtræ inimicis deferri. Verum quamvis & iſti ex Imperatoris edicto non perquirerentur, tantus erat adverſus Chriſtianos populi furor, ut ipſos etiam in capitis periculum veniſſe fatendum ſit. Sicque quo-

quo ſe vertat Dodvvellus, gravem ſub Severo perſecutionem admittat neceſſe eſt, à qua ſane abhorruiſſe Severus dici non poteſt; qui, ut refert Spartianus, *infinita multorum cæde crudelior habitus* eſt ... *ſolum vitium crudelitatis excuſans. De quo ſenatus ita judicavit, illum aut naſci non debuiſſe aut non mori, quod & nimis crudelis, & nimis utilis Reipublicæ videretur.* Hæc de perſecutionis ſævitia, jam de ejus diuturnitate agendum.

Eam ad biennium reſtringit Dodvvellus, quam nempe aſſerit occaſione ludorum ſæcularium, qui anno 12. Severi celebrati ſunt, fuiſſe ſedatam; *Ne tanta*, inquit, *ſollemnitas cruore macularetur.* Alias tamen Dodvvellus paſſim ludos publicos, quaſi perſecutionum occaſiones proponit. Et quidem id Tertullianus diſertis verbis aſſerit Apologetici cap. 35. *Propterea publici hoſtes Chriſtiani, quia imperatoribus neque vanos, neque temerarios honores dicant... O nos merito damnandos! cur enim vota & gaudia Cæſarum caſti & ſobrii & probi expungimus? cur die læto non laureis poſtes obumbramus, nec lucernis diem infringimus? Honeſta res eſt, ſollemnitate publica exigente, induere domui tuæ habitum alicujus novi lupanaris* &c. Sic cum triſtes & modeſti in ſollemnitatibus publicis apparerent Chriſtiani, quaſi publicæ proſperitatis & Cæſarum fortunæ adverſarii & inimici eſſent, accuſabantur. Porro biennio diuturniorem in Africa perſecutionem fuiſſe ex eodem Tertulliano patet, qui ea inſtante ſex Africæ præſides, præter Minucium Timinianum in Actis SS. Perpetuæ & Felicitatis memoratum, recenſet, in libro ad Scapulam. Eam tamen aliquando minus, aliquando magis ſæviiſſe pro præſidum genio, non diffitemur. Nec brevior in Ægypto fuit, ut ex Euſebii narratione colligitur. nam anno x. Severi, quo Leonides martyrio affectus fuit, Origenes 17. ætatis ſuæ annum agebat, ex lib. 6. cap. 1. Anno ſequenti catechumenis inſtruendis præfectus eſt, cap. 2. Deinde cum plures diſcipulos haberet, dimiſſa grammaticæ profeſſione, totum ſe Litteris ſacris dedit, & venditis voluminibus; quatuor obolis, qui ei ab emtore per ſingulos dies pendebantur, contentus fuit. *Hujuſmodi diſciplina*, inquit Euſebius, *& plane philoſophica ratione vivendi pluribus deinceps annis uti perſeveravit* &c. *Mul-*

tos per annos nudis veſtigiis ambulaſſe dicitur .. vino &c. *diutiſſime abſtinuit.* Tum aliis ejus virtutibus laudatis hæc ſubdit: *Hujuſmodi vitæ exempla omnibus ſpectanda præbens, plures ex diſcipulis ad ſui imitationem provocavit, ita ut multi gentiles... ejus ſe magiſterio ſubmitterent. Qui cum fidem Chriſti ſincere atque intimo mentis affectu accepiſſent, perſecutionis illius tempore inclaruerunt, uſque adeo ut quidam ex ipſis comprehenſi martyrio perfuncti ſint. Horum primus fuit Plutarchus* &c. quorum martyrium ideo in noſtra collectione anno circiter 210. conſignamus, quod *multorum annorum* verbis, quibus utitur Euſebius, non minus quam ſeptem aut octo anni exprimi queant. His conſentit Sulpicius Severus, triginta & octo annos inter Severianam & Decianam perſecutionem interponens. Cum enim Decius ante annum 249. non imperaverit, neceſſe eſt ut Severi perſecutio uſque ad annum 211. qui ipſi fuit extremus, prorogetur.

Exſtincto Severo, perſecutionem in aliquot ſaltem provinciis non deſiiſſe certum eſt, ſi Tertulliani liber ad Scapulam poſt Severi mortem conſcriptus fuit. Certe de Severo, immo &, ut aliquibus placet, de Caracalla ejus filio, quaſi jam non amplius imperaſſent, loqui videtur cap. 4. *Severus*, inquit, *pater Antonini, Chriſtianorum memor fuit. Nam & Proculum .... quem & Antoninus optime noverat, &c.* Et infra: *Clariſſimas feminas & clariſſimos viros Severus ſciens hujus ſectæ eſſe, non modo non læſit*, &c. Et paullo antea Aſpri proconſulis meminerat, quem ſub Caracalla hanc in Africa dignitatem obtinuiſſe fatetur Dodvvellus. In hoc autem libro ſic de perſecutione loquitur Tertullianus: *Nos quidem neque expaveſcimus, neque pertimeſcimus ea quæ ab ignorantibus patimur: cum ad hanc ſectam utique ſuſcepta conditione ejus pacti veniamus, ut animas noſtras auctorati in has pugnas accedamus .... cum omni ſævitia veſtra concertamus*, &c. Et cap. 4. hanc perſecutionem in aliis quoque provinciis efferbuiſſe diſcimus, ſed mitius quam in Africa. Hic enim Scapula vivos Chriſtianos comburebat, in aliis autem provinciis gladio tenus puniebantur. *Pro Deo*, inquit, *vivo cremamur... Nam & nunc à præſide Legionis, & à præſide Mauritaniæ vexatur hoc nomen, ſed gladio tenus*, &c. Nec opponat aliquis Caracallam *Chriſtiano*

Antoninus Caracalla.

lacte, ut loquitur ibidem Tertullianus, *educatum* adverſus Chriſtianos non ſæviiſſe. Hæc enim abſque ullo Caracallæ mandato fieri potuerunt. immo & Caracallam, virum infamem, & à Chriſtianorum moribus alieniſſimum, religionis reſpectu Chriſtianis multum faviſſe nemo ſibi facile perſuadeat.

Jam vero neminem ex ſequentibus imperatoribus uſque ad Maximinum inter perſecutores recenſent auctores antiqui; quamvis iis temporibus martyria defuiſſe veri ſimile non

Heliogabalus. ſit. Certe Heliogabalus id agebat, teſte Lampridio, *ne quis Romæ deus, niſi Heliogabalus, coleretur; dicebatque ... & Chriſtianam devotionem illuc eſſe transferendam.* Ex quibus verbis colligit Dodvvellus, Heliogabalum *pro ſuis* Chriſtianos habuiſſe. Sed quo pacto, niſi Chriſtiani ſe ſolem adorare faſſi fuiſſent? Non enim iſte, inquit Lampridius, *Romanas tantum voluit exſtinguere religiones, ſed per orbem terræ unum ſtu-*

Alexander. *duit, ut Heliogabalus deus unus ubique coleretur.* Alexandrum Heliogabali ſucceſſorem Chriſtianis faviſſe nemo poteſt inficiari, niſi omnes antiquos ſcriptores rejicere velit. Unde mirum eſt, tot Martyres ſub ejus imperio paſſos à nonnullis recenſeri. An id ad Præfectos, quos ſub ejus imperio ſæviſſimos fuiſſe aïunt, referendum eſt? An forte dicendum, aliquot Martyres, qui ſub Severi perſecutione paſſi ſunt, ad Alexandri tempora incaute transferri, quod & ipſe Severus fuerit appellatus? At Calliſtus Papa, qui eo imperante vivere deſiit, inter Martyres in Kalendario Bucheriano recenſetur.

Maximinus. Poſt Alexandri necem Maximinus novam perſecutionem excitavit in Alexandri odium, cujus tota pæne familia ex Chriſtianis conſtabat, ut affirmat Euſebius lib. 6. cap. 28. Apud Capitolinum Maximinus dicitur *Omnes Alexandri miniſtros variis modis* interemiſſe, proindeque multos Chriſtianos. In hac perſecutione Ambroſius & Protectus Cæſarienſis presbyter, Origenis amici, comprehenſi ei occaſionem præbuere librum ſcribendi *de exhortatione ad Martyrium*, qui græce & latine Baſileæ editus eſt anno 1674. Porro etſi, teſte Euſebio, ſolos eccleſiarum antiſtites, τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν ἄρχοντας, interfici Maximinus juſſerit; ita tamen in aliquibus provinciis

provinciis graſſabatur iſta perſecutio, ut ceteri etiam Chriſtiani ad necem raperentur. Id in Cappadocia ſub Sereniano præſide contigiſſe certo diſcimus ex ſancti Firmiliani epiſtola ad ſanctum Cyprianum, quæ eſt inter Cyprianicas 75. Eadem tempeſtas Pontianum Papam ſuſtulit, qui celebratur in Kalendario Bucheriano Idibus Auguſti. In catalogo tamen Pontificum qui ſub Liberio Papa conſcriptus eſt, Pontianus cum Hippolytho preſbytero in Sardiniam relegatus; ibique *diſcinctus* IV. *Kalendas Octobris* dicitur. Antherus ejus ſucceſſor uno tantum circiter menſe ſedem tenuit, ſed nil de ejus martyrio exploratum habemus. Hanc perſecutionem triennio integro, quo Maximinus imperavit, perduraſſe innuit Euſebius lib. 6. cap. 28. diſerteque affirmat Rufinus lib. 6. Hiſtoriæ cap. 19. *Tribus annis à Maximino perſecutione commota, in quibus finem & perſecutionis fecit, & vitæ.* Hanc tamen vix unico anno ſæviiſſe contendit Dodvvellus: ſed perperam, ut egregie probat doctiſſimus Antonius Pagius ad ann. 235. & 238. *Tam* vero *crudelis fuit* Maximinus, *ut*, Julio Capitolino teſte, *illum alii Cyclopem, alii Buſiridem, alii Scironem, nonnulli Phalarim, multi Typhonem vel Gygem vocarent.* Romæ à ſenatu & privatis vota facta ſunt, ne umquam Urbem videret. *Audiebat enim* Senatus, *alios in crucem ſublatos, alios animalibus nuper occiſis incluſos, alios feris objectos, alios fuſtibus occiſos ſine delectu dignitatis ... Erat enim ei perſuaſum, niſi crudelitate imperium non teneri.* Et infra: Romanos ejus crudelitatem ferre non potuiſſe ait, quod *delatores evocaret, crimina fingeret, innocentes occideret, damnaret omnes, quicumque in judicium veniſſent*, &c. Similia de eo habet Herodianus lib. 7. & 8. Sed de his ſatis: jam de perſecutione Decii agendum. Quod enim Alexandriæ ſub Philippis contigit, potius ſeditioni deputandum eſt quam perſecutioni: ex quo tamen intelligimus quam parum tuta eſſet quocumque tempore inter gentiles Chriſtianorum vita. De hac cæde in noſtra Collectione agitur pag. 104. Philippi.

Nemo hactenus in dubium revocarat, perſecutionem à Decio imperatore excitatam ſæviſſimam fuiſſe, quod unanimi conſenſu fatebantur tam antiqui, quam recentiores ſcriptores eccleſiaſtici. At eos *fabulatores* fuiſſe, & *iniquiſſi-* Decius.

mos primus omnium obſervavit Dodvvellus, qui imperatorem *Trajani, optimique principis titulis vivum à Senatu ornatum, mortuumque ... in divos relatum longe alium repræſentarunt, quam ſuopte fuerit ingenio.* qui etſi crediderit, *ut aliquid*, inquit Dod-
„ vvellus, *ſuperſtitioni detur*, adverſus Chriſtianos pro reipublicæ
„ bono ſæviendum eſſe; modum tamen pœnis nativa clementia,
„ & ambitio de temporum ſuorum felicitate concepta impoſuiſſent. Hæc & alia ejuſmodi in Decii commendationem congerit Dodvvellus. Verum etſi, excepta Chriſtianorum cauſa, Decius inter bonos principes locum obtinere poſſit; neminem tamen infitiari poſſe exiſtimo, ejus perſecutionem & ſæviſſimam fuiſſe, & per univerſas Romani imperii provincias multorum Martyrum occaſionem & cauſam. Ea de re Lactantius lib. de mortibus perſecutorum cap. 4. *Exſtitit poſt plurimos annos exſecrabile animal Decius, qui vexaret Eccleſiam... Et quaſi hujus rei gratia provectus eſſet ad illud principale faſtigium, furere protinus contra Deum cœpit, ut protinus caderet.* Quibus verbis fœdam Decii mortem ejus adverſus Chriſtianos furori tribuit Lactantius. Huic conſentiunt Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium lib. 7. Hiſt. cap. 1. Conſtantinus M. in Oratione ad ſanctorum cœtum, aliique paſſim auctores: quibus prævivit Cyprianus, librum de lapſis ſic incipiens: *Pax Eccleſiæ reddita eſt, & , quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impoſſibile videbatur, ope atque ultione divina ſecuritas noſtra reparata eſt*, &c. Ex quo etiam Cypriani loco atrociſſimam hanc procellam fuiſſe colligitur. Certe ea de re Eccleſiæ congratulatur idem Cyprianus in epiſtola novæ edit. 10. alias 9. ubi cum *coronatos* jam Martyres laudaſſet, & *ad coronam victoriæ proximos* eſſet adhortatus, ſic de tormentorum ſævitia diſſerit. *Inexpugnabilem fidem ſuperare non potuit ſæviens diu plaga repetita, quamvis, rupta compage viſcerum, torquerentur in ſervis Dei jam non membra, ſed vulnera. Fluebat ſanguis*, &c.

At hanc perſecutionem mitiorem fuiſſe Dodvvellus contendit, nec ad cædes uſque promotam, quod ea tandem ſedata, multi ex iis qui fuerant apprehenſi ſuperſtites fuerint. Verum id ipſum ſæviori perſequentium malitiæ attribuerunt veteres Chriſtiani, qui Gentilibus exprobrabant, quod ac-

cuſatos confitentes vexarent, non ut veritatem ab eis extorquerent, ſed mendacium, in animarum potius, quam corporum perniciem. Hinc Martyres ut plurimum nonniſi poſt graviſſimos cruciatus toleratos morte afficiebantur; quin & aliquando priora Martyrum vulnera juſſu Præſidum curabantur, ut ad nova ſupplicia perferenda, quod ſane extremæ ſævitiæ eſt, eorum corpora repararentur. idque in Origenem actum fuiſſe tradit Euſebius lib. 6. Hiſtoriæ cap. 39. Quanta vero vel ſola carceris pœna fuerit, patet ex Luciani epiſtola inter Cyprianicas novæ edit. 22. alias 20. ubi Martyres aliquot fame necati memorantur. Alias carceris pœnas, nervum ſcilicet, vincula, &c. enumerat Cyprianus occaſione Celerini in epiſtola 39. alias 34. Nec minora perferebant, qui in exſilium acti innumeris afficiebantur incommodis, ſicut & illi qui ad metalla damnabantur. Uno verbo tanta erat adverſus Chriſtianos in hac perſecutione ſævitia, ut qui cecidiſſent, Cypriano, alias ſeverioris diſciplinæ ſtudioſiſſimo, excuſabiles viderentur, in epiſtola 56. alias 53. utpote qui *hunc gravem lapſum non voluntate, ſed neceſſitate ſuſceptum* diceret ab his, qui *tormentis laniantibus ac longa iteratione cruciantibus repugnaſſent.... maxime cum cupientibus mori non permitteretur occidi; ſed tamdiu feſſos tormenta laniarent, quamdiu non fidem, quæ invicta eſt, vincerent; ſed carnem, quæ infirma eſt, fatigarent.* Certe Decii perſecutionem ſæviſſimam fuiſſe perſuaſum habebat Optatus, qui *perſecutionem, quæ ſub Decio & Valeriano* in Africa contigit, *leoni* aſſimilat lib. 3. ad Parmenianum. Unde patet, etſi aliquando acciderit, ut dum Martyres ad nova & acerbiora ſupplicia reſervati, tyrannorum morte aut alia quavis occaſione, pace eccleſiæ reſtituta, liberi dimitterentur; inde concludendum non eſſe, perſecutionem hanc fuiſſe mitiorem, atque adeo ad cædes non proceſſiſſe. Ceterum multos in Africa Martyres ſub Decio paſſos fuiſſe probamus in Admonitione ad ſancti Cypriani Acta pag. 198. Romæ item ſæviiſſe ex Fabiani Papæ aliorumque martyrio patet. In Sicilia paſſa eſt Agatha virgo celebris, cujus martyrium deſcribit Damaſus Papa Carmine 5. Ejus vero eccleſiam ab Arianis violatam purgavit Gregorius M. ex lib. 3. Dialogorum cap. 30. Ad idem quoque tempus Saturnini Toloſatium in Gallia epiſcopi

martyrium revocandum eſt. Deciana item perſecutione Hiſpaniæ eccleſias perturbatas fuiſſe colligitur ex Cypriani aliorumque Africanorum epiſcoporum epiſtola, inter Cyprianicas 67. alias 68. ubi *Martialem* & *Baſilidem* Hiſpanicos epiſcopos e ſede dejiciendos eſſe cenſent, quod in perſecutione *idololatriæ libellis fuiſſent commaculati.* Nec ab ea Orientales eccleſias immunes fuiſſe patet ex variis Martyrum Actis, quæ in noſtra Collectione proferimus. Quam vero gravia ſupplicia ea occaſione Origenes Cæſareæ in Palæſtina pertulerit, exponit Euſebius lib. 6. cap. 39. nihil tamen habet de lapſu, quem nonnulli ipſi affingunt, de quo videſis Pagium ad annum 251. Porro ita ſæviit hæc procella Neocæſareæ in Ponto, ut in ea civitate, teſtante Gregorio Nyſſeno in vita ſancti Gregorii Taumaturgi, tamquam in urbe capta, nulli ætati, nullive ſexui aut conditioni parceretur. Nec mitior extra urbem erat. quandoquidem ea ſedata Taumaturgus omnem regionem peragraſſe dicitur, ut in ſingulis locis Martyrum, qui in iis fuerant conſummati, feſta inſtitueret. Tunc paſſus eſt Troadius, &, uti videtur, egregius ille philoſophus Alexander e carbonario (quam artem, etſi vir doctiſſimus, mirabili humilitate exercebat) in ſedem Comanæ urbis in Ponto à Taumaturgo evectus, tandem, ut refert idem Gregorius Nyſſenus, *ad martyrium pervenit curſu per ignem confecto.* De his autem quæ Alexandriæ & in tota Ægypto ſub Decii perſecutione contigerunt, teſtem habemus omni exceptione majorem Dionyſium Alexandrinum apud Euſebium lib. 6. cap. 41. ubi poſt recenſita aliquot Martyrum nomina in epiſtola ad Fabium, ſubjungit *complures per opida & vicos à gentilibus diſcerptos fuiſſe . . .* præter *multitudinem eorum, qui in montibus & ſolitudinibus fame & ſiti, frigore ac morbis, & latronum aut beſtiarum incurſu interiere.* Et in epiſtola ad Domitium & Didymum, in qua de perſecutione Decii agitur, ut probamus pag. 167. *Vos*, ait, *ſcire convenit viros & mulieres, juvenes & ſenes, puellas & anus, milites ac paganos, denique ex omni genere hominum atque ætate. . . . coronas retuliſſe*, &c. quæ omnia videſis in noſtra collectione pag. 105. & 167. In ſumma, tanta erat perturbatio, ut, ex eodem Dionyſio, fideles arbitrarentur tempus à Chriſto Domino prædictum adveniſſe, in quo, ſi

fieri poſſet, etiam Electi ſcandalum paterentur. Hujus perſecutionis occaſione Paulus Eremitarum princeps ſeſe in ſolitudinem recepit, ut in ejus Vita teſtatur ſanctus Hieronymus. qua occaſione duos Martyres laudat, quorum unum, poſt equuleos laminaſque ſuperatas, præſes melle perungi juſſit, & ſub ardentiſſimo ſole ligatis poſt tergum manibus reſupinari, ut muſcarum aculeis cederet, qui ignitas ſartagines ſuperarat. Alterum in molli lectulo, omnibus deliciis paratis, decumbere juſſit impius præſes, ac meretricem introduci quæ ejus caſtitatem tentaret. at Martyr, præciſam dentibus linguam in meretricis faciem conſpuendo, eam fugavit.

Perſecutionem à Gallo excitatam Deciana longe ſævio- Gallus. rem fuiſſe probat Dodwellus ex Cypriani aliorumque epiſcoporum epiſtola inter Cyprianicas 57. alias 54. ubi Cornelium monent, ſe *divinis oſtenſionibus* certiores factos *diem certaminis appropinquaſſe*, *hoſtem violentum cito exſurgere*, *pugnam non talem qualis fuit*, *ſed graviorem multo & acriorem venire* &c. Hinc infert Dodwellus, paucos Martyres in Deciana perſecutione fuiſſe interemtos, cum multo levior quam iſta fuerit, quæ tamen *multos martyres coronare non potuit* ob brevitatem. Verum etſi hunc Africanorum epiſtolæ locum ipſemet etiam Oxonienſis editor, poſt alios auctores, de Valeriani perſecutione fuerit interpretatus; demus tamen Dodwello hic Galli perſecutionem deſignari. Certe cum alias probaverimus multos Martyres ſub Decio fuiſſe coronatos, ſi ex hoc loco multo plures à Gallo interemtos fuiſſe colligatur, non inde minuendus, immo augendus erit Martyrum numerus. Galli tamen perſecutio acrior dici potuit, quod is veluti repentinus turbo adverſus Cornelium ejuſque clerum inſurrexerit, ut diſcimus ex ſancti Cypriani epiſtola 60. antea 57. ad eumdem Cornelium, *Proſilierat*, inquit, *adverſarius terrore violento Chriſti caſtra turbare*: *ſed quo impetu venerat*, *eodem impetu pulſus eſt*. Omnes enim Chriſtiani, quaſi agmine facto ſeſe ad martyrium obtulerant, ut idem Cyprianus proſequitur, Cornelium ſic alloquens: *Docuiſtis plebem ſacerdotibus in periculo jungi*, *in perſecutione fratres à fratribus non ſeparari*. & infra refert, ad pugnam *non ſingulos milites*, *ſed tota ſimul caſtra prodiiſſe*. Eadem fere repetit in

epiſtola ſequente, ubi Lucio, qui Cornelio apud Centumcellas in exſilio defuncto ſubſtitutus fuerat, de reditu congratulatur. Pacianus epiſcopus Barcinonenſis epiſt. 3. ad Sympronianum, Novatiano exprobrat, quod numquam martyrium fecerit, cum e contrario Cornelius *plures* ſuſtinuerit *irati principis perſecutiones*. Ceterum cum Africani patres divinis viſionibus admoniti cenſuerint lapſos ad Euchariſtiæ participationem recipiendos eſſe, ne hoc cibo deſtituti ad martyrium invalidi eſſent; patet hanc perſecutionem cruentiſſimam fuiſſe. Talem in Africa fuiſſe probatur ex Cypriani Tractatu, quem tunc temporis ad Demetrianum ſcripſit, ubi ſic loquitur: *Innoxios, juſtos, Deo caros domo privas, patrimonio ſpolias, catenis premis, carcere includis; beſtiis, gladio, ignibus punis . . . Admoves laniandis corporibus longa tormenta, multiplicas lacerandis viſceribus numeroſa ſupplicia. Nec feritas atque immanitas tua uſitatis poteſt eſſe contenta tormentis: excogitat novas pœnas ingenioſa crudelitas &c.* Perſecutioni occaſionem videtur præbuiſſe immanis lues, quæ cum totum orbem imperante Gallo pervaderet, edictum ubique promulgatum eſt, ut Apollini ſalutari omnes ſacrificarent. De hac re Cyprianus in epiſtola 59. alias 55. ad Cornelium papam: *His etiam ipſis diebus*, inquit, *quibus has ad te litteras feci, ob ſacrificia, quæ edicto propoſito celebrare populus jubebatur, clamore popularium ad leonem denuo poſtulatus in circo* &c. Ejuſdem etiam perſecutionis occaſione Cyprianus librum ſcripſit de exhortatione martyrii, in quo atteſtatur *numerari non poſſe Martyres Chriſtianos* novi Teſtamenti, quos his Apocalypſeos verbis deſignatos ait, *Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omni gente* &c. Id ipſum jam aſſeruerat in lib. 3. Teſtimoniorum cap. 16. Sed his verbis contendit Dodwellus, non Martyres ſolum comprehendi qui jam coronati erant, ſed & alios omnes, quicumque ad finem uſque mundi pro Chriſti nomine martyrium paſſuri eſſent. At martyres innumerabiles jam coronatos diſertis verbis admittit ſanctus Cyprianus in fine libri de Mortalitate, ubi Chriſtianos adhortatur, ut ad cæleſtem patriam anhelarent, quod illic eos *magnus carorum numerus exſpectet; parentum, fratrum, filiorum frequens, & copioſa turba deſideret, jam de ſua immorta-*

litate ſecura & adhuc de noſtra ſalute ſollicita.. Illic Apoſtolorum glorioſus chorus... illic Martyrum innumerabilis populus ob certaminis & paſſionis victoriam coronatus* &c. * Nota.

Tertia ex perſecutionibus, quæ vivente Cypriano excitatæ fuerunt, auctorem habuit Valerianum. Is initio quidem erga Chriſtianos optime affectus, ſed poſtea inſtigante Macriano archiſynagogo magorum Ægypti, tam acerbe eos perſecutus eſt, ut locum inter ſæviores Eccleſiæ hoſtes habuerit. Hunc *multum, quamvis brevi tempore, juſti ſanguinis effudiſſe* refert Lactantius lib. de morte perſecutorum cap. 5. quibus verbis perſecutionis brevitatem infert Dodvvellus: *Tenemus itaque*, inquit, *brevitatem confeſſum*, ſed inde etiam Martyrum multitudinem impugnat: nos vero utrumque, & temporis brevitatem, & martyrum multitudinem propugnamus. Hanc ab initio graviorem fuiſſe probatur ex Cypriani epiſtola 76. alias 77. quas ad Martyres in metallis conſtitutos ſcripſit, eosque laudat, quod fuſtibus cæſi & graviter afflicti, per ejusmodi pœnas confeſſionis ſuæ primordia initiaſſent. quorum *pars*, inquit, *jam martyrii conſummatione* præceſſerat; *pars in carcerum clauſtris, ſive in metallis & vinculis* demorabatur, *ad meritorum titulos ampliores tormentorum tarditate proficiens.* Nec in ea ſoli epiſcopi aut clerici patiebantur, ut contendit Dodvvellus. ſic enim proſequitur Cyprianus: *Exemplum veſtrum*, id eſt epiſcoporum, *ſecuta multiplex plebis portio, confeſſa eſt vobiſcum pariter, & pariter coronata eſt* &c. immo & cum iis pueros & Virgines fuiſſe aſſeverat, *ut martyrii beatum gregem & ſexus, & ætas omnis ornaret.* Hæc Cyprianus initio perſecutionis, anno ſcilicet 257. ſcribebat; ſed quæ anno ſequenti multum aucta fuit novo Imperatoris reſcripto. Tunc Sixtus papa Romæ occiſus eſt, &, ut ait Cyprianus epiſtola 80. alias 82. *perſecutioni* inſtiterunt *quotidie præfecti in Vrbe, ut ſi qui ſibi oblati fuerint, animadverterentur.* Paullo poſt ipſe etiam Cyprianus capite plexus eſt. Quantum vero hæc tempeſtas poſtea in Africa & Numidia efferbuerit, diſcimus ex Actis ſanctorum Jacobi & Mariani Numidarum, & ex paſſione S. Montani, aliorumque beati Cypriani diſcipulorum, quæ in noſtra collectione exhibentur. In his Montanus hæreticorum ſuperbiam retudiſſe dicitur, *conteſtatus eos, ut vel de*

Valerianus.

copia Martyrum Eccleſiæ veritatem intelligerent. In ea perſecutione Dionyſius Alexandrinus cum aliis comprehenſus eſt, ut ipſemet ſcribit in epiſtola contra Germanum apud Euſebium lib. 7. cap. 1. quam in noſtra Collectione reperies pag. 172. De iis qui in aliis provinciis paſſi ſunt agimus pag. 180. & ſeqq. Porro nonnullos etiam tunc temporis in Gallia Martyres floruiſſe narrat Gregorius Turonenſis, ſed qui in barbarorum irruptione cæſi ſunt. Ex quibus recenſet lib. 1. Hiſtoriæ cap. 33. Caſſium & Victorinum apud Arvernos: quibus adjungit Antolianum & Limianum. quo etiam tempore paſſus dicitur Privatus Gabalorum epiſcopus, cujus martyrium idem Gregorius cap. ſequenti laudat.

Gallienus. Capto à Perſis Valeriano, apud quos, ut refert Lactantius lib. de mortibus perſecutorum cap. 5. ob vexatos fideles tam male habitus fuit, Gallienus ejus filius pacem reſtituit, quam nemo, ſi Aurelianum excipias, uſque ad Diocletiani perſecutionem edictis violavit. Nam aliàs Martyres antiquarum legum auctoritate pro præſidum beneplacito interimebantur. Sub Caro perſecutionem, *in qua multi martyrio*

Carus. *vitam finierunt*, commemorat Chronici paſchalis auctor. In his Georgium & Babylam Antiochiæ epiſcopum recenſet; ſed vereor ne rerum ſeriem perturbaverit ille auctor. Quare his omiſſis, de Aureliani perſecutione agendum.

Aurelianus. Nullos omnino Martyres ſub Aureliano admittit Dodvvellus, quod, inquit, perſecutio ab eo *intentata tantum fuerit, non exſecutioni mandata.* Id probare conatur ex Euſebio & Lactantio, ad quos qui poſtea ſecuti auctores revocari debere non infitiamur. Euſebius autem lib. 7. cap. 30. memorat, Aurelianum erga Chriſtianos bene affectum, proceſſu temporis aliter ſentientem, à conſiliariis nonnullis impulſum fuiſſe, ut adverſus Chriſtianos perſecutionem commoveret. *Jam*, inquit, *ea de re multus ubique rumor ſpargebatur. ſed eum paratum jam, & compoſitis contra nos edictis, ut ita dixerim, ſubſcribentem ulta eſt divina juſtitia, quaſi conſtricto cubito conatum ejus reprimens &c.* Lactantium etiam opinioni ſuæ favere contendit Dodvvellus, quod ipſe dicat Aureliano non licuiſſe quæ cogitaverat perficere, ſed protinus inter ſui furoris initia eſſe exſtinctum &c. *Si*, inquit Dod

vvellu

Vvellus, *non licuit Aureliano perficere quæ cogitaverat, nullos ejus decreto factos fuiſſe Martyres neceſſe eſt.* Verum licet ex his locis perſecutionem Aureliani breviſſimam fuiſſe colligi poſſit, male tamen ex his infertur, nullos omnino martyres ſuſtuliſſe. Rumor enim qui de promulgandis edictis circumferebatur, Aureliani viri ſæviſſimi animum à Chriſtianis jam alieniſſimum fuiſſe probat. quin & cum conſiliarii ejus perſecutionis incentores fuiſſe dicantur, hæc abſque martyriis vix fieri potuerunt. unde in Chronico Euſebiano Aurelianus, *cum adverſus nos perſecutionem moviſſet*, occiſus memoratur. Jam vero ſi Lactantium conſulamus, edictum quidem, cum Aurelianus occiſus eſt, *ad ulteriores imperii provincias* nondum pertigerat; ſed quidni poſt mortem pertigerit? Tantumdem nempe temporis neceſſarium fuit ad mortem imperatoris nuntiandam, quantum ad perferenda edicta expenſum fuerat. Præterea edicta ad provincias, quæ non ita diſſitæ erant, jam pervenerant, & Aurelianus *inter initia* quidem *furoris ſui exſtinctus eſt*, ut ait Lactantius, ſed qui *Deum factis* jam laceſſiverat. Unde non perfecit quæ cogitaverat. Cogitaverat quippe religionem Chriſtianam delere: ſed nec id perfecit Nero, nec ipſemet Diocletianus, aut quivis alius tyrannus ex his, qui nemine reclamante inter ſæviores perſecutores recenſentur. Incœpit tamen Aurelianus Chriſtianos perſequi, ex quibus aliquot ex ejus edictis interfecti ſunt; ideoque jure à Lactantio, Conſtantino Magno in oratione ad cœtum ſanctorum, Oroſio, ceteriſque auctoribus eccleſiaſticis, perſecutoribus Eccleſiæ annumeratus fuit.

Diocletianus.

Attigimus tandem Diocletiani infauſta, immo fauſtiſſima tempora, quæ tot Eccleſiæ Martyres pepererunt, ut etſi nullus antea coronatus fuerit, exinde tamen de ingenti ac propemodum infinita Martyrum multitudine Eccleſia jure merito ſibi poſſet gratulari. Non tamen imus infitias, primis Diocletiani temporibus Eccleſiam nullis edictis agitatam fuiſſe, nec tum Chriſtianos, maxime in his locis, quæ ſub ſpeciali Diocletiani cura erant, inquiſitos fuiſſe, ut ex Euſebii Hiſtoria, initio libri 8. conſtat. Unde ſi tunc martyria aliquot fuere; aut veterum legum auctoritate, aut ex præſidum genio, vel alia quavis occaſione, abſque edictis

patrata ſunt. Perſecutionis initium anno 293. conſignari poſſe videtur, quo Diocletianus Decennalia imperii ſui celebraturus, ſe ut deum adorari, & gemmas veſtibus calceamentiſque ſuis inſeri juſſit, cum antea, inquit Eutropius lib. 9. *Imperatores in modum judicum ſalutarentur, & chlamydem purpuream plus à privato haberent.* Eadem refert Euſebius in Chronico. Et quidem anno ſequenti paſſus eſt Menas martyr Ægyptius celeberrimus, ut videre eſt in Chronico Paſchali. Alia deinde augendæ perſecutionis occaſio fuit, cum nempe, ut refert Lactantius in lib. de morte perſecutorum cap. 10. in Oriente Diocletianus immolaret pecudes, & in eorum jecoribus ventura quæreret, fugatis ſigno crucis, quo ſe quidam e Chriſtianis adſtantes munierant, dæmonibus, ſacra perturbata ſunt. Quare imperator non ſolum eos, qui in palatio erant, ſacrificare juſſit *ſed* etiam *datis ad præpoſitos litteris milites cogi ad nefanda ſacrificia* præcepit, & renuentes militia ſolvi. Hæc ad annum 297. revocat doctiſſimus Pagius, probatque Veturii Magiſtri militum perſecutionem anno ſaltem ſubſequenti eſſe conſignandam. Sed iſta nonniſi leviſſima præludia fuere immaniſſimæ perſecutionis, quæ edictis promulgatis per univerſum orbem Romanum anno 303. graſſata eſt.

Galerius Maximianus. Hujus perſecutionis præcipuus incentor fuit Galerius Maximianus Cæſar, ad id à matre ſua, femina ſuperſtitioſiſſima, inſtigatus, ut teſtis eſt Lactantius lib. de mortibus Perſecutorum cap. 11. Per totam hiemem ea de re deliberatum eſt. Diocletianus quippe Maximiani furori diu repugnavit, ſive quod à tanta ſævitia abhorreret, ſive quod in alios tam immane nefas vellet refundere. Solebat enim, ut ex Eutropii lib. 9. diſcimus, *ſuam ſeveritatem aliena invidia explere.* Id ipſum obſervat Lactantius. *Erat ejus malitiæ*, inquit, *cum bonum quid facere decreviſſet, ſine conſilio faciebat, ut ipſe laudaretur: cum autem malum, quoniam id reprehendendum ſciebat, in conſilium multos advocabat, ut aliorum culpæ adſcriberetur.* Vicit tandem Galerius, & initio anni 303. edictum Nicomediæ propoſitum eſt, quo cavebatur, ut Chriſtiani *carerent omni honore ac dignitate, tormentis ſubjecti eſſent, ex quocumque ordine aut gradu venirent; adverſus eos omnes actio caleret*, &c. Poſtea

Galerius *occultis miniſtris palatio ſubjecit incendium*, quod Chriſtianorum malevolentię imputatum eſt: ac tandem paullo poſt, altero rurſus excitato incendio, res ad extrema quæque perductæ ſunt, primo Nicomediæ, tum in omnibus imperii provinciis. Porro etſi omnes omnino auctores, qui de rebus eccleſiaſticis ſcripſerunt, unanimi conſenſu hanc Diocletiani perſecutionem ſæviſſimam fuiſſe, innumeroſque propemodum Martyres tuliſſe affirmaverint: utrumque tamen infitiari auſus eſt Dodwellus, totumque decennalis hujus perſecutionis tempus percurrit, ut eam in aliquot provinciis numquam ſæviiſſe, in ceteris vero nec continuam, nec adeo acerbam fuiſſe ſuadeat. Ad amica etiam ſibi argumenta recurrit tyrannos excuſando. Diocletianum quippe ita à ſanguine alienum fuiſſe exiſtimat, ut ſi ea excipiantur, quæ Nicomediæ occaſione incendii geſta ſunt, ne cruciatus quidem prima anni parte provincialibus permiſerit. Aliàs vero in ſolos clericos capitali pœna animadverſum eſſe probare conatur, nec ad laicos pertinuiſſe iſtud vitæ periculum, quamdiu Diocletianus rempublicam adminiſtravit. Quin & aſſerit vix in ea tota perſecutione cædibus actum fuiſſe, exceptis iis quæ à Galerio patratæ ſunt. tum ſubjungit, cædes fieri non ſolitas niſi diebus feſtivis, idque ſolum in urbibus, ut vocat, capitalibus. Hæc & alia ejuſmodi multa congerit, ac Lactantii & Euſebii loca aliqua paſſim laudat, quaſi ii auctores coæquales, qui & ut plurimum rebus geſtis interfuerunt, ſibi faveant. Sed quantum ab ea ſententia fuerint alieni, facile eſt demonſtrare.

Uterque auctor hanc perſecutionem Nicomediæ primum excitatam ſcribit: ſed neuter uſquam, ſi Galliæ excipiantur, in provinciis eam mitiorem, aut in iis à cædibus abſtentum fuiſſe tradit. E contrario Lactantius in lib. de mortibus perſecutorum poſt enarratam Nicomedienſem cladem, in qua Diocletianus ipſe *excarnificari omnes ſuos protinus* præceperat, & ipſe ſedens *innocentes igne torrebat. Item Iudices univerſi, omnes denique qui erant in palatio magiſtri, data poteſtate torquebant. Erant certantes quis prior aliquid inveniret... potentiſſimi quondam eunuchi necati... Omnis ſexus & ætatis homines ad exuſtionem rapti. Nec ſinguli, quoniam tanta erat multitudo, ſed gregatim*

circumdato igni ambiebantur, domeſtici alligatis ad collum molaribus mergebantur. Nec minus in ceterum populum perſecutio violenter incubuit, &c. poſt hæc, inquam, ſubdit Lactantius: *Iam litteræ ad Maximianum atque Conſtantium commeaverant, ut eadem facerent... Et quidem ſenex Maximianus libens paruit per Italiam*, &c. Deinde cap. 16. ſic exorditur. *Vexabatur ergo univerſa terra, & præter Gallias ab Oriente uſque ad occaſum tres acerbiſſimæ beſtiæ ſæviebant. Non mihi ſi linguæ centum, oraque centum, ferrea vox, omnes ſcelerum comprehendere formas, omnia pœnarum percurrere nomina poſſem, quæ judices per provincias juſtis atque innocentibus intulerunt.* Euſebius vero lib. 8. Hiſt. eccleſ. cap. 4. *Dici non poteſt, quot & quantos Chriſti Martyres in omnibus locis atque urbibus paſſim cernere licuit.* Sed integram Euſebii narrationem Collectioni noſtræ inſeruimus pag. 317. quam conſulere juvabit. Porro hanc perſecutionem idem Euſebius bello civili comparat lib. 1. de vita Conſtantini M. cap. 13. *Illi quidem*, inquit, *Dei cultorum tam virorum, quam mulierum cædibus, tamquam civili quodam bello provincias ſibi ſubjectas polluerunt.* At pejus habitos fuiſſe Chriſtianos quam devictos hoſtes probat Lactantius lib. 5. Inſtitutionum cap. 9. *Si adeo*, inquit in victos victoribus *ſævire placuit, nihil plus in eos ſit, quam ut occidantur, vel in ſervitutem deducantur. Hoc vero inenarrabile eſt, quod ſit adverſus eos qui male facere neſciunt... Vexant ergo, & exquiſitis pœnarum generibus excruciant, parumque habent interficere quos oderunt, niſi etiam crudelitas corporibus illudat... In eos totis carnificinæ ſuæ viribus, veluti ſanguinem ſitiant incumbunt*, &c. Ejuſdem libri cap. 11. probat, eoſdem tyrannos belluis eſſe *ſæviores*, qui nihil hominis, *niſi lineamenta & ſummam figuram gerunt. Nam*, inquit, *quis Caucaſus, quæ India, quæ Hircania tam immanes, tam ſanguinarias umquam beſtias aluit?... Illa eſt vera beſtia, cujus una juſſione funditur ater ubique cruor. Crudelis ubique luctus, ubique pavor, & plurima mortis imago. Nemo hujus tantæ belluæ immanitatem poteſt pro merito deſcribere, quæ uno loco recubans, tamen per totum orbem dentibus ferreis ſævit, & non tantum artus hominum diſſipat, ſed & oſſa ipſa comminuit, & in cineres furit, ne quis exſtet ſepulturæ locus.* De præſidibus vero provinciarum ſic proſequitur. *Quæ autem per totum orbem ſinguli geſſerint, enarrare impoſſibile*

Maximianus Herculius.

eſt. Quis enim voluminum numerus capiet tam infinita, tam varia genera crudelitatis? Accepta enim poteſtate pro ſuis moribus quiſque ſæviit, &c.

Anno 305. Galerius Maximianus, *expulſis ſenibus*, id eſt Diocletiano & Maximiano Herculio, *adeptus maximam poteſtatem*, inquit Lactantius de mortibus perſecutorum cap. 21. *ad vexandum orbem, quem ſibi patefecerat, animum intendit.* & poſt aliqua de ejus crudelitate præmiſſa, ſic proſequitur. *Quid luſorium vel delicias ejus referam? Habebat urſos ferociæ* &c. *Quoties delectari libuerat, horum aliquem adferri nominatim jubebat. His homines non plane comedendi, ſed abſorbendi objectabantur: quorum artus cum diſſiparentur, ridebat ſuaviſſime.* Nec id raro fiebat, aut diebus tantummodo feſtis, ut contendit Dodvvellus. *Nec* enim *umquam ſine humano cruore cœnabat.* Et quidem *nulla pœna penes eum lèvis; non inſulæ, non carceres, non metalla; ſed ignis, crux, feræ in illo erant quotidiana & facilia.* Modum vero Chriſtianos lentis ignibus comburendi exponit his verbis. *Cum deligati fuiſſent, ſubdebatur primo pedibus levis flamma tamdiu, donec callum ſolorum contractum igni ab oſſibus revelleretur. Deinde incenſæ faces & exſtinctæ admovebantur ſingulis membris, ita ut locus nullus in corpore relinqueretur intactus. Et inter hæc ſuffundebatur facies aqua frigida, & os humore abluebatur, ne areſcentibus ſiccitate faucibus, cito ſpiritus redderetur. quod poſtremo accidebat, cum per multam diem decocta omni cute, vis ignis ad intima viſcera penetraſſet. Hinc rogo facto cremabantur. Corpora jam cremata, lecta oſſa & in pulverem comminuta jactabantur in flumine ac mare.* Haud minus ſæviebat Galerius Maximinus, qui procurante Galerio Maximiano Cæſar factus, poſtea ſeſe ipſe imperatorem dixit. *Hic*, inquit Lactantius cap. 19. *accepit Orientem calcandum & conterendum.* Supplicia quibus Chriſtianos vexabat recenſet Euſebius lib. 8. Hiſtoriæ cap. 14. *Ignem ac ferrum, clavorum ſuffixiones, beſtias, profundos maris gurgites, membrorum abſciſſiones ac peruſtiones, confixiones & effoſſiones oculorum, totius denique corporis mutilationes; ad hæc famem, metalla, vincula &c.* Aliquando tamen Maximinus *Conſtantini litteris deterritus*, inquit Lactantius cap. 37. *diſſimulavit. Et tamen ſi quis inciderat, mari occulte mergebatur.* Sed

Maximinus.

ejus in perſequendis Chriſtianis technas egregie deſcribit Euſebius lib. 9. Hiſtoriæ ab initio ad cap. 10. Accuſat cap. 3. Theotechnum Antiochiæ curatorem, *quod innumeris mortis cauſa exſtiterit.* Hic nempe compoſitis oraculis finxit, hanc eſſe Jovis voluntatem, ut Chriſtiani urbe, omnique territorio Antiochenſi pellerentur. Antiochenſes imitati ſunt ceterarum urbium magiſtratus cap. 4. *ipſis provinciarum præſidibus ſubmonentibus.* Quin & ipſe Maximinus *tam privatos, quam magiſtros eo pepulit, ut in ejus gratiam nihil non agerent adverſus noſtros, & pro beneficiis quæ ſe ab illo conſecuturos eſſe ſperabant, nihil gratius ſe poſſe rependere crederent, quam ſi cædes noſtrorum patrarent &c.* Cap. 5. Acta Chriſti apud Pilatum falſa conficta ſunt. Mulierculæ vi tormentorum adactæ falſo ſe conſcias eſſe dixerunt flagitiorum & obſcœnitatum, quæ in ædibus ſacris Chriſtiani perpetrare ſolebant. quæ omnia in actis publicis conſignata, *jubente Imperatore in ſingulis urbibus ac locis* publicata ſunt. Hinc ſecutæ perſecutiones & martyria, de quibus cap. 6. Tandem edicta adverſus Chriſtianos, æreis tabulis inciſa, in mediis urbibus propoſita ſunt cap. 7. quæ omnia fiebant, donec cogentibus Conſtantino & Licinio Maximinus palinodiam cecinit. Sed tandem ipſe miſere periit anno 313. ſicque Eccleſia tunc primum ſub Imperatoribus Chriſtianis vera pace fruita eſt.

Porro hæc perſecutio, toto decennio, paucis fortaſſe intervallis exceptis, in Oriente efferbuit. At omnes pæne regiones Occidentales, cum hanc tyrannidem biennio fuiſſent expertæ, poſt Imperii diviſionem anno 305. factam, pacem conſecutæ ſunt. Sed non audiendus eſt Dodwellus, qui non ſolum Gallias, ſed & Hiſpanias, immo & aliqua ex parte Africam ab hac perſecutione eximit. Contendit quippe ſpecialia edicta Maximiani Herculii in Africa promulgata fuiſſe, ab iis omnino diverſa quæ alii perſecutores ediderant, cum, inquit, in hac regione nemo ob Chriſtiani nominis confeſſionem fuerit apprehenſus, ſed qui vel collectas celebraſſent, aut ſacros codices tradere nollent. At commune Imperatorum & Cæſarum edictum in Africa promulgatum fuiſſe ſæpius diſertis verbis exprimit auctor Actorum ſanctorum Saturnini &c. quem ſolum in ſui patrocinium adducit Dod-

wellus. Offeruntur num. 5. *qui contra interdictum Imperatorum & Cæſarum Collectam* &c. num. 6. Proconſul ait: *Cuſtodire te oportuit juſſionem Imp. & Cæſarum.* quæ eadem verba ſæpius repetit. Conſentiunt Acta ſancti Felicis epiſcopi Tibiuritani: *Exivit edictum Impp. & Cæſarum.* Et quidem parum refert, an Martyres ob ſolum Chriſtiani nomen, vel quod præterea collectis adfuerint, interficerentur. Huic enim Dodwelli cavillationi reſponderi poſſet ipſius auctoris, quem ipſemet Dodwellus laudat, verbis: *O ſtulta*, inquit num. 11. *& ridenda interrogatio! Chriſtianus utrum ſis tace. Si in collecta fuiſti, reſponde. Quaſi Chriſtianus ſine dominico eſſe poſſit, aut dominicum ſine Chriſtiano celebrari. An neſcis in dominico Chriſtianum, & in Chriſtiano dominicum conſtitutum, ut nec alterum ſine altero valeat eſſe?* Opponi etiam poteſt Dodwelli ſententiæ Optatus Milevitanus epiſcopus, qui lib. 3. ad Parmenianum, hanc perſecutionem, *quæ fuit ſub Diocletiano & Maximiano in Africa, urſo* comparat, ita effatus. *Quo tempore fuerunt & impii judices bellum Chriſtiano nomini inferentes... Alii cogebantur templa Dei vivi ſubvertere, alii Chriſtum negare, alii divinas leges incendere, alii thura ponere.* Et de Floro Numidiæ proconſule: *Sub perſecutore Floro Chriſtiani idolorum cogebantur ad templa... ſub Floro dicebatur, ut negaretur Chriſtus, & idola rogarentur.* Hujus perſecutionis tempus deſignat libro 1. *Nam ferme ante annos ſexaginta, & quod excurrit, per totam Africam perſecutionis eſt devagata tempeſtas, quæ alios fecerit Martyres, alios Confeſſores, nonnullos funeſta proſtravit in morte.* Hanc vero uſque ad annum 311. quo Severus cæſar interemtus eſt, perſeveraſſe ex eodem Optato conſtat, qui lib. 1. pacem Eccleſiæ in Africa à Maxentio reſtitutam fuiſſe dicit. *Tempeſtas perſecutionis peracta & definita eſt jubente Deo, indulgentiam mittente Maxentio Chriſtianis libertas eſt reſtituta.* Jam antea in Italia reſtituta fuerat, ſi pax ſub Maxentii tyrannide appellari potuerit, de quo vide Euſebium lib. 8. Hiſtoriæ cap. 14. immo & ſub Herculio, qui eodem Maxentio invitante purpuram in Italia reſumpſit, qui & ipſe *ex Auguſto privatus*, ut ait Oroſius, *publicus perſecutor* erat.

Severus.

Maxentius.

Hiſpaniam etiam à perſecutione eximit Dodwellus, quod eam ſub Conſtantii Cæſaris ditione fuiſſe cenſeat. *Eam enim,*

inquit, *aliis ditionibus non accenſuit Victor.* Sed nec eam Conſtantio attribuit. Hiſpaniam autem Herculio ſubjectam fuiſſe diſertis verbis tradit Lactantius libro de mortibus perſecutorum cap. 8. quod mirum eſt à Dodwello aut animadverſum non fuiſſe, aut diſſimulatum. Idem Lactantius cap. 16. ait, *Vexabatur univerſa terra, & præter Gallias ab oriente uſque ad occaſum tres acerbiſſimæ beſtiæ ſæviebant.* Et quidem Donatiſtæ apud Optatum Gallias ſolummodo à perſecutione eximunt, unde judices ſibi dari ob hanc rationem poſtulabant. His adde Concilii Eliberitani aliquot canones de lapſis, & forte Magni Oſii confeſſionem, quæ ſane hanc perſecutionem in Hiſpania ſæviiſſe probant.

Conſtantius Chlorus. At ex his omnibus colligi poſſe videtur, nullum penitus Martyrem in Galliis ſub hac perſecutione claruiſſe. Contra vero non provinciæ ſolum, ſed & omnes fere civitates & opida Galliarum reclamant, quæ ſuos Martyres ut plurimum in hac perſecutione conſummatos fuiſſe exiſtimant. Hanc difficultatem componi poſſe putant viri eruditi, ſi dicatur initio perſecutionis, Conſtantio adverſus barbaros occupato, plurimos Chriſtianos præſidum peculiari genio & populari furore ſublatos fuiſſe. Sane inter provincias quæ biennio perſecutionem ſuſtinuerunt, Euſebius Gallias enumerat in Libro de Martyribus Palæſtinæ cap. 13. nec ullus infitiari poteſt perſecutionis edicta in Galliis publicata fuiſſe. quod ipſemet Lactantius, quantumlibet Conſtantio addictus, faſſus eſt. *Conſtantius*, inquit cap. 15. *ne diſſentire à majorum præceptis videretur, conventicula ſeu parietes dirui paſſus eſt* &c. Sed nec Auguſtus factus hæc edicta revocavit, ut patet ex eodem Lactantio cap. 24. ubi ſtatim poſt Conſtantii mortem *Conſtantinus ſuſcepto imperio nihil egiſſe prius* dicitur, *quam Chriſtianos cultui ac Deo ſuo reddere. Hæc*, inquit, *fuit prima ejus ſanctio ſanctæ religionis reſtituta.*

Verum etſi nullus ſub Conſtantii principatu martyr exſtiterit, non tamen, ut jam obſervavit doctiſſimus Pagius, inferendum eſſet falſam eſſe Gallicanarum eccleſiarum traditionem, quæ forte ne unum quidem Martyrem ſub Chloro Conſtantio paſſum celebrant. Omnes enim ſuos Martyres ſub Maximiano, aut ſub Diocletiano & Maximiano paſſos referunt,

referunt. quod non ex Martyrologiis ſolum aut officiis eccleſiaſticis patet, ſed & ex ipſorummet Martyrum Actis, quæ licet primigenia non ſint, antiqua tamen eſſe nemo poteſt in dubium revocare, utpote quorum nonnulla in codicibus ab annis 900. exaratis habentur. Diocletiani & Maximiani perſecutionem indicant Acta ſancti Firmini Ambianenſis epiſcopi, Juſtini ſeu Juſti adoleſcentis Autiſiodorenſis, qui in agro Bellovacenſi paſſus eſt, ſanctorum Donatiani & Rogatiani Namnetenſium, Macræ virginis Remenſis, Capraſii epiſcopi & Fidis virginis Aginnenſium, &c. Quin & in nonnullis ejuſmodi Actis diſerte exprimitur, Maximianum tunc in Galliis verſatum fuiſſe. Sic incipiunt Acta ſanctorum Fuſciani, Victorici, & Gentiani; *Eodem tempore quo Maximianus truculentiſſimus Auguſtus per arva Galliæ præſidebat*, &c. Criſpinus & Criſpinianus martyres Sueſſionenſes ab ipſomet Maximiano interrogati memorantur. Acta ſancti Piatonis in cod. vetuſtiſſimo ſancti Theoderici prope Remos: *Diocletianus ... ad conſortium imperii vel laboris olim ſibi commilitonem Maximianum Cæſarem fecit ... Eodem tempore beatiſſimus Piatus ſanctis martyribus conſociatus eſt Quintino, &c.* Hinc in Actis ſancti Victoris, Maximianus *ſanctorum ſanguinem per totas Gallias fudiſſe* dicitur. Nec diſſentiunt veteres ſcriptores, qui teſtantur Maximiânum Herculium ſæpius in Gallias adventaſſe, ibique multum temporis, potiſſimum in Belgica, ubi frequentiora martyria fuere, tranſegiſſe. Sed cum tyranni variis in locis rebellarent; duos Cæſares ſibi Auguſti adjunxere, & Conſtantio Galliæ regendæ obtigerunt, *qui non modo amabilis*, ut ait Eutropius lib. 10. *ſed etiam venerabilis Gallis fuit, præcipue, quod Diocletiani ſuſpectam prudentiam, & Maximiani ſanguinariam temeritatem ejus imperio evaſerunt.*

Expenſa decennali perſecutione, quam vel ex Dodwelli recenſione, quantumvis imminutam, nihilominus cruentiſſimam fuiſſe nemo non videt, aliqua generatim idem Dodwellus adverſus Martyrum multitudinem ſubjungit: quod « ſcilicet præter provinciarum Romanos præſides & judices, « illorumque adſeſſores & advocatos, nemo gauderet jure gla- « dii: quod etiam pauci dies eſſent, quibus rei ſuppliciis affi- «

„ cerentur, quos ternos tantum aut quaternos Euſebius comme-
„ morat; ac tandem ſi aliquando Martyrum multitudinem idem
„ Euſebius verbis innuerit, hæc benigne interpretanda ſint,
„ quod vel ex ejus narrationis contextu appareat. Porro etſi ea quæ à nobis paſſim dicta ſunt, ad hæc ſolvenda ſufficiant, uno tamen verbo his iterum reſpondemus. Et quidem parum refert, qua auctoritate Martyrum cædes patratæ fuerint, ſi quidem ex dictis conſtat, Chriſtianos etiam in vicis & quibuſcumque locis interemtos fuiſſe. Deinde fatemur quidem reos inſigniores ſæpius ad munerum ſeu ludorum dies in populorum oblectamenta fuiſſe reſervatos. at quis neget ceteros nocentes, aliis quoque diebus punitos fuiſſe? An vero Euſebius verbis quandoque ampliaverit, quod poſtea ex ipſa narratione innuerit eſſe exiguum, ex ejus lectione quivis judicare poteſt. Locus quem in ejus rei probationem affert Dodwellus, ex cap. 9. lib. 8. deſumtus eſt, quem videſis in noſtra Collectione pag. 322. Certe ibi Euſebius aſſerit *non paucis diebus, nec exiguo temporis ſpatio; ſed prolixo aliquot annorum circulo continue hæc omnia*, id eſt intolerabiles cruciatus, &c. *perpetrata* fuiſſe, *cum nunc deni, interdum viceni & amplius, nonnumquam ad triginta uſque & ſexaginta, quandoque & centum viri ſimul ac mulieres una cum parvulis uno die interficerentur.* Aliqua etiam de Juliani & Licinii perſecutionibus proponit Dodvvellus, quas, ſi cum prioribus componantur, non adeo graves fuiſſe ultro fatemur. Sed de iis fuſius in noſtra Collectione. Tandem cum de iis tantummodo Martyribus, qui ſub Imperatoribus ethnicis paſſi ſunt, hic diſſeruerimus; certum eſt, ſi iis omnes adjungantur qui apud Perſas & Gotthos claruerunt, aut certe ab Arianis Imperatoribus, Wandalis, aliiſque hæreticis aut ethnicis barbaris interemti ſunt, ſummopere augendum eſſe Martyrum numerum. De iis qui in Perſide & Gotthia ſæculo quarto martyrium ſubierunt, in noſtra collectione agimus: at de ceteris loqui noſtri non fuit inſtituti, utpote qui in quatuor primis Eccleſiæ ſæculis conſiſtimus.

Porro ea quæ de Martyrum multitudine protulimus, adeo certa videntur & indubitata, ut neminem fore confidamus, qui cum Henrico Dodvvello catholicæ Eccleſiæ inſultare velit, quod falſo ſibi de innumerabili Martyrum mul-

titudine gratuletur, quaſi multos & pæne infinitos eſſe hactenus cenſuerit, quos tamen ex probis & certis monumentis pauciſſimos fuiſſe facile probari poſſit. Nihil itaque ad hanc novitatem excogitandam Dodvvellum, virum alioqui doctiſſimum & in rebus antiquis verſatiſſimum, impellere potuit, quam ea, qua laborare ſolent hæretici, adverſus eccleſiam Romanam aliquid conſcribendi prurigo. Hinc præcipiti, ne plus aliquid dicam, præjudicio, abreptus, martyrologiorum conſcriptores uno verbo, fabulatores appellando, confoſſurum ſe exiſtimavit, quaſi aniles fabulas, ideſt plures Martyres in Eccleſiam ſua auctoritate invexerint. Etſi enim ejuſmodi libros ab omni penitus mendo immunes eſſe affirmare nemo poſſit, (hæc quippe eſt ſingularis ſacrorum codicum prærogativa) non tamen hinc inferre licet, eos mala fide, aut temere ac leviter conſcriptos fuiſſe; immo vero certum eſt Martyrologia à viris gravibus, ex antiquioribus monumentis, & peculiarium eccleſiarum Kalendariis collecta fuiſſe: quæ cum ab epiſcopis approbata fuiſſent, publice in eccleſiaſticis conventibus lecta fuerunt; ut ſi omnium ſanctorum feſtivitates celebrari non poſſent, eorum ſaltem aliqua commemoratio fieret, tum in teſſeram communionis, quæ inter eccleſias catholicas haberi debet: tum ut ea ratione, aliquis ſaltem cultus exteris etiam Martyribus exhiberetur. Ceterum falſo confictas Martyrum hiſtorias igni tradi jubent Trullani concilii Patres can. 63. vetantque ne in eccleſia legantur: eos autem qui eas admitterent, anathemati ſubjiciunt.

I V.

Poſt aſſertam Eccleſiæ catholicæ de Martyrum multitudine traditionem, rectus ordo poſtulat, ut aliquid de tot carnificinarum cauſis inquiramus. Prima & præcipua, poſt religionem, adverſus noſtros invidiæ cauſa ex calumniis profluxit, quod Chriſtiani quaſi homines flagitioſi, & omnium criminum rei haberentur. Hanc opinionem apud omnes jam ſub Nerone receptam fuiſſe, ex his quæ ſupra diximus conſtat. Paullo poſt infanticidiorum, ac concubituum inceſtuoſorum Chriſtiani paſſim accuſati inveniuntur, forte hæreticorum aliquot

occaſione, qui ejuſmodi flagitiis, ementito Chriſtiano nomine, operam dabant; aut Judæorum calumniis, qui nihil non movebant, ut gentilibus Chriſtiani inviſi redderentur. Hinc toties in Actis Martyrum, aut veterum Patrum opuſculis, Thieſtearum epularum, & Oedipeorum concubituum mentio recurrit: à quibus licet Chriſtiani ſeſe tam egregie vindicaverint, ut teſtes ſunt Apologiæ Juſtini, Quadrati, Athenagoræ, &c. ubi ejuſmodi calumniæ confutantur; hæc tamen opinio, quæ populorum ac magiſtratuum animos ſemel invaſerat, ita invaluit; ut ſi quæ calamitates publicæ contingerent, Chriſtianorum ſtatim ſceleribus attribuerentur, quaſi dii eorum flagitiis exaſperati, imperium Romanum variis cladibus affligere non ceſſarent. *Si*, inquit Tertullianus Apologetici cap. 40. *Tiberis aſcendit ad mœnia, ſi Nilus non aſcendit in arva, ſi cœlum ſtetit, ſi terra movit, ſi fames, ſi lues: ſtatim Chriſtianos ad leonem.* His ſimilia habes apud Cyprianum in libro ad Demetrianum, aliosque paſſim auctores.

Aliud erat quod maxime gentiles in Chriſtianos commovebat, quod hi ſcilicet pro bono Reipublicæ ſtatu, aut Imperatorum, vel patriæ ſalute offerri ſacrificia improbarent; iiſque nec adeſſe, nec etiam ſive per publicos, ſive per privatos Imperatorum genios jurare acquieſcerent. Ad hæc, Chriſtiani à feſtis ſollemnibus, ludis publicis, aliiſque ejuſmodi ſpectaculis, quæ pro victoriis adverſus hoſtes partis, aut Imperatorum natalitiis fieri conſueverant, ſeſe abhorrere teſtabantur. Hinc mirum non eſt, ſi Imperatores, etiam qui religioſiores & mitiſſimi habiti ſunt, Chriſtianos penitus exſtirpare conati fuerint, quos nempe non religioni ſolum ſuæ, ſed etiam propriæ ſaluti adverſari exiſtimabant. Hinc etiam politici, qui diviſiones & inteſtina bella ob ſacrorum varietates pertimeſcebant, è reipublicæ bono eſſe cenſebant, ut Chriſtiani omnino delerentur. Ipſum denique vulgus, cui Chriſtiani publicas lætitias & principum largitiones invidere videbantur, de illorum morte exſultabat. His adjungi poſſent privata odia, & avaritia magiſtratuum & præſidum, qui ſub religionis ſpecie, Chriſtianorum facultates, vel in fiſcum, vel in proprios uſus convertebant. Quæ tandem omnia, ſacerdotum & magorum, quorum auctoritas ut pluri-

mum maxima erat, zelo ac invidia incendebantur. Videbant quippe ob Chriſtianiſmum ſacra deorum ſuorum neglecta, ipſos deos ludibrio habitos, oracula contemta, ac quandoque falſi convicta, auctoritatem minutam, ac reditus etiam pæne ad nihilum redactos. Hinc nihil non ſibi licere in damnandis, torquendis, trucidandiſque Chriſtianis Principes, Præſides, Magiſtratus, ipſique tortores exiſtimabant: & citra ullum ſæpius, maxime in extremis perſecutionibus, dignitatum, ſexuum aut ætatum diſcrimen, viri & mulieres, pueri, ſenes & anus, nobiles & ignobiles pariter torquebantur, quæ omnia exemplis Sanctorum Tarachi, &c. Soteris, Romani & aliorum martyrum probari poſſunt. Sed ſufficiat huc proferre unicum Phileæ epiſcopi & martyris teſtimonium, qui poſt expoſita varia tormenta, quibus confeſſores, ex quorum erat numero, afficiebantur, ſic de Præſide loquitur; *Neque enim aiebat vel minimam noſtri curam habendam eſſe; ſed cunctos ſic de nobis ſentire, ſic erga nos agere debere, quaſi non amplius homines eſſemus.*

Sed erunt fortaſſis qui dicant vix fieri potuiſſe, ut Eccleſia tot procellis agitata, adeo tamen creverit, ut ſæculo tertio jam pæne per totum terrarum orbem dilatata fuerit. Non enim, inquient, veri ſimile eſt, tam multos homines reperiri potuiſſe, qui religionem amplecterentur non ſolum peregrinam & novam, ſed, quæ præter vitam auſteriorem quam præſcribit, cultores etiam ſuos exſiliis, bonorum proſcriptionibus, amicorum & parentum, totiuſque generis humani invidiæ, tormentis acerbiſſimis, ipſique morti obnoxios reddit. At licet humanæ rationi parum conſentaneus videatur iſte dilatandæ religionis modus; certum eſt tamen hunc ipſum à Chriſto Domino præ ceteris delectum fuiſſe; qui, ut exemplo ſimul & verbo ſuis ſequacibus præiret, nonniſi per varias tentationes, mortemque acerbiſſimam in gloriam Patris voluit introire. Id ſuos Apoſtolos docuerat, qui, ut refert Lactantius lib 5. Inſtitutionum cap. 3. *non tantum pro fide mortem ſubierunt, ſed etiam morituros ſe ſciebant & prædixerant; & poſtea univerſos, qui eorum diſciplinam ſecuturi eſſent, acerba & nefanda eſſe paſſuros.* Unde Martyres nonniſi moriendo victoriam adepti ſunt, nec à tormentis ut liberarentur pete-

bant à Deo, ſed ut ea patientiſſime tolerarent. Certe Chriſtiani, apud Cyprianum lib. de Mortalitate, tempore peſtis mori timebant, ne ſibi martyrii palma præriperetur. Dolebant Clerici in Actis ſancti Montani, quod, ſe prætermiſſis, in laïcos Proconſul animadverteret. Uno verbo, ut ait Tertullianus ad Scapulam, hac conditione fiebant Chriſtiani; & magis damnati, quam abſoluti, gaudebant, unde in Apologetico cap. 5. præſides ſic alloquitur: *Cruciate, torquete, damnate, atterite nos... Plures efficimur quoties metimur à vobis. Semen eſt ſanguis Chriſtianorum.*

Verum cum naturæ humanæ vires ad hæc perferenda prorſus impares eſſent, Chriſtus ſuis athletis tam præſens aderat, ut ſæpius mediis in tormentis nullus, aut certe exiguus eis eſſet dolorum ſenſus; eorumque animos internis ſemper auxiliis, nonnumquam externis etiam & viſibilibus ſignis confortabat. Certe Stephanus vidit cælos apertos, & Jeſum ſtantem à dextris virtutis Dei. Polycarpo facta eſt vox de cælo; odor e Martyribus Lugdunenſibus emanabat, &c. Ad hæc, fideles *divinis*, ut loquitur Cyprianus, *oſtenſionibus* de inſtantibus perſecutionibus admonebantur, ne imparati ad prœlium accederent. Excitabantur etiam Epiſcoporum verbis & exemplis. Tum perſuaſum eis erat leve & momentaneum quod paſſuri erant, æternum gloriæ pondus in eis operaturum, ac brevi & caduca vitá æternam & beatam ſe mercaturos, ad quam, quod martyrium alter eſſet baptiſmus, ſine ulla mora ſe ingreſſuros eſſe non dubitabant. Id enim eſſe ſciebant Martyrum privilegium; cum ceteris fidelibus delicta à ſe perpetrata diluere incumberet. *Aliud* enim *eſt*, inquit Cyprianus in epiſtola ad Antonianum, *pro peccatis longo dolore cruciatum emundari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia paſſione purgaſſe.* His adde funeſtam lapſorum vicem, quorum nonnulli divinitus ante omnium oculos puniti ſunt. Ex his aliquot recenſet Cyprianus in libro de lapſis, quorum unus *poſtquam Chriſtum negavit, obmutuit.* Mulier in balneis à dæmone correpta, *ſuam laniavit dentibus linguam, quæ fuerat vel paſta impie vel locuta.* Alii aliis modis puniebantur; *nec neceſſe eſt*, inquit, *ire per exitus ſingulorum, cum per orbis multiformes ruinas, tam delictorum pœna ſit varia, quam*

delinquentium multitudo numeroſa. Idem etiam quandoque perſecutoribus contigit, ut de Saturnino & Herminiano proconſulibus obſervat Tertullianus in lib. ad Scapulam. Et quidem hac de re totus eſt Lactantii liber de mortibus perſecutorum.

Hæc autem omnia gentilium converſioni occaſionem præbebant. quod qua ratione, quibusve gradibus contingeret, egregie exponit Lactantius lib. 5. Inſtitutionum cap. 33. Certe Auguſtinus ſermone 31. in pſalmum 118. obſervat, aliquos etiam e perſecutoribus Martyrum patientia permotos credidiſſe. Quid cum evidentia fierent miracula? Martyres mire ſanati, voces cælitus emiſſæ, beſtiæ manſuefactæ, aliaque ejuſmodi miracula palam patrabantur? Hæc autem in certis & probis monumentis occurrunt. Quamvero frequentia fuerint miracula in Eccleſia, Patres atteſtantur. Hac de re Irenæus lib. 2. adverſus hæreſes cap. 58. *Alii* inquit, *dæmones excludunt firmiſſime & vere, ut etiam ſæpiſſime credant ipſi qui emundati ſunt à nequiſſimis ſpiritibus, & ſint in Eccleſia; alii autem & præſcientiam habent futurorum, & viſiones, & dictiones propheticas: alii autem laborantes aliqua infirmitate per manus impoſitionem curant, & ſanos reſtituunt. Iam etiam, quemadmodum diximus, & mortui reſurrexerunt, & perſeveraverunt nobiſcum annis multis. Et quid autem? Non eſt numerum dicere gratiarum, quas per univerſum mundum Eccleſia à Deo accipiens in nomine Chriſti Ieſu crucifixi ſub Pontio Pilato per dies ſingulos in opitulationem gentium perficit.* Hæc enim in gentilium quoque favorem operabantur Chriſtiani, ut etiam ex variis aliorum Patrum teſtimoniis patet. Vnde etſi nonnumquam gentiles ejuſmodi miracula maleficiis aut incantationibus tribuerent, nemo tamen de factorum veritate, quæ Chriſti nomine patrabantur, auſus eſt infitiari. Hinc Chriſtiani pro ejus aſſerenda divinitate graviora quæque ſupplicia alacriter ſuſtinebant, cujus Martyres, id eſt teſtes, ſe eſſe gloriabantur. quod in eorum ſincerioribus Actis diſerte ſæpius exprimitur. Vide SS. Tarachi &c. Acta græca pag. 460. & alia paſſim.

Denique antequam huic Præfationi finem imponamus, paucis agendum de honore quo Martyres in Eccleſia afficiebantur. Vivi quidem multis fruebantur prærogativis, cum ad eorum preces indulgentia lapſis concederetur, Diaco-

ni qui eorum neceſſitatibus providerent deputarentur. Alii etiam, ſi carceres ingredi liceret, Martyrum vincula oſculabantur, & eorum medebantur vulneribus, aliaque ejuſmodi præſtabant, quæ paſſim apud Cyprianum ceterosque Patres deſcribuntur. At longe major fuit erga conſummatos Martyres veneratio, cum, ut Clemens & Dionyſius Alexandrini aiunt, jam Chriſti aſſeſſores eſſent, & cum eo venturi judices. Hinc publici honores eis decreti; ſacræ eorum reliquiæ unguentis & aromatibus delibutæ, in eccleſiis inter pretioſiora quæque cœmelia aſſervabantur. Immo & altaria ipſa eorum tumulis impoſita erant, ita ut abſque Martyrum reliquiis altaria erigi vetet canon 83. Codicis Africani. Ad hæc geſta eorum in publicis conventibus lecta, nomina inter ſacra myſteria recitata, ſed *eo loco*, inquit Auguſtinus ſerm. 159. *ubi non pro ipſis oretur*, quamquam *pro ceteris defunctis commemoratis oratur. Injuria eſt enim pro Martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari.* Hæc autem jam primis Eccleſiæ ſæculis obſervabantur. Certe Ignatii reliquias, *ſicut theſaurum inappretiabilem, in capſa* repoſitas ejus diſcipuli Roma Antiochiam reportarunt. Et Chriſtiani corpus Polycarpi, ut *aurum gemmamque pretioſam*, collegerunt. Nec audiendi ſunt qui putant primum omnium ex Martyribus Polycarpum publico cultu honoratum fuiſſe. Hunc enim morem, ut Martyres in fidelium conventibus ipſo eorum paſſionis die celebrarentur, antiquiorem eſſe patet vel ex his ſancti Ignatii actorum verbis num. 8. *Manifeſtavimus vobis diem & tempus, ut ſecundum tempus martyrii congregati communicemus athletæ* &c. *glorificantes in ipſius venerabili & ſancta memoria Dominum noſtrum Ieſum-Chriſtum.*

Cum vero tot præclaris honoribus Martyres afficerentur, mirum non eſt ſi adeo ſtudioſe veri à falſis Martyribus diſcernerentur. Id maximopere curabant ipſi Martyres, ut ex Clemente Alexandrino obſervat Euſebius lib. 5. Hiſtoriæ cap. 17. *Quotieſcumque*, inquit, *Eccleſiæ viri ad martyrium pro vera fide ſubeundum vocati, una cum quibusdam de Phrygum hæreſi, qui martyres dicuntur, caſu quodam coierint, ſemper ab illis diſſentiunt, & communionem eorum ſollicite vitantes, glorioſi martyrii exitum conſequuntur.* Tum ſubjungit: *Atque id verum eſſe conſtat ex iis quæ noſtra ætate in urbe Apamea, quæ*

ad

ad Mæandrum ſita eſt, geſta ſunt à Caio & Alexandro martyribus, oriundis Eumenia. Hinc can. 9. Synodi Laodicenæ vetitum eſt ne quis hæreticorum cœmiteria vel martyria adeat orandi cauſa; & canone 34. anathemate feriuntur, qui ad hæreticorum Martyres confugiunt. Certe non licuiſſe, quemvis etiam pro fide occiſum, veluti Martyrem, niſi Eccleſiæ auctoritate accedente, venerari, patet ex Optati libro 1. ubi ſchiſma Donatiſtarum initium habuiſſe refert occaſione Lucillæ cujuſdam factioſæ feminæ, quæ quod homini cuidam mortuo, *etſi martyri, ſed necdum vindicato* aliquos honores exhibuiſſet, *correpta . . . irata diſceſſit. Iraſcenti & dolenti ne diſciplinæ ſuccumberet, occurrit &c.* Et quidem antea Menſurius, Cæciliani epiſcopi Carthaginenſis deceſſor, vetuerat, ne qui ſe ultro obtuliſſent à Chriſtianis honorarentur, teſte Auguſtino in Breviculo Collationis die 3. cap. 13. De his qui ob idola effracta occiſi fuiſſent, idem ſtatuit canon 60. concilii Illiberitani. Ad hæc pertinere videtur quod Cyprianus ſcribit epiſtola 12. quæ eſt apud Pamelium 37. ut dies, quibus Martyres excedebant, annotarentur, *ut*, inquit, *eorum commemorationem inter memorias Martyrum celebrare poſſimus.* Et, ut ſupra jam obſervavimus, Gregorius Taumaturgus, referente Gregorio Nyſſeno, exſtincta perſecutione regionem undique peragravit, apud omnes ubique ſanciens, ut nomine eorum qui pro fide decertaſſent, dies feſti celebrarentur. Porro non minus ſolliciti fuerunt epiſcopi poſt pacem Eccleſiæ datam, ne quis temere Martyrum numero adſcriberetur. qua de re editus eſt canon ſecundus concilii I. Carthaginenſis ſub Grato, tempore Julii Papæ. Et Gregorius Magnus lib. 12. epiſtola 31. ad Auguſtinum, mandat, ut corpus quod in Anglia credebatur cujuſdam eſſe martyris, populorum venerationi ſubtraheretur, niſi aut miraculis coruſcaret, aut ſaltem ejus paſſionis aliqua indubitata notitia haberetur. Certe beatus Martinus ſuſpectum habuit martyrem, cujus & nomen, & tempus paſſionis à clericis cuſtodibus ignorabantur. Et quidem, ut narrat Sulpicius Severus, facta oratione falſi martyris larvam detexit. Sed de Sanctorum Canonizatione plura habes apud Mabillonium, optimum magiſtrum meum, in Præfatione ad Sæculum quintum Benedictinum.

Tandem multa alia proferri poſſent de Martyrum cultu, publica invocatione, aut aliis in eorum honorem inſtitutis, quæ ſancti Patres adverſus paganos & hæreticos propugnarunt: ſed cum de iis rebus paſſim habeantur tractatus peculiares, jamque juſtæ præfationis modum exceſſerimus; ſatis eſſe nobis viſum eſt, ſi quid ea de re ſentiat Eccleſia Catholica, ſancti Auguſtini verbis exponamus, ex lib. 20. contra Fauſtum cap. 21. ubi huic hæretico Catholicos calumnianti, quod idolis Martyres ſubſtituiſſent, ſic reſpondet. *Populus Chriſtianus memorias Martyrum religioſa ſollemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum conſocietur, atque orationibus adjuvetur; ita tamen, ut nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum, quamvis in memoriis Martyrum, conſtituamus altaria. Quis enim Antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo qui Martyres coronavit, apud memorias eorum quos coronavit; ut ex ipſorum locorum admonitione, major affectus exſurgat ad acuendam caritatem, & in illos quos imitari poſſumus, & in illum quo adjuvante poſſumus. Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti homines Dei.... ſed illos tanto devotius quanto ſecurius poſt certamina ſuperata &c. At illo cultu, quæ græce* λατρεία *dicitur... nec colimus, nec colendum docemus, niſi unum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificii, unde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent; nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus vel cuiquam Martyri, vel cuiquam ſanctæ animæ, vel cuiquam angelo: & quiſquis in hunc errorem delabitur, corripitur per ſanam doctrinam, ſive ut corrigatur, ſive ut caveatur.* Et paullo poſt de iis qui in memoriis Martyrum inebriabantur: *Aliud eſt quod docemus, aliud quod ſuſtinemus; aliud quod præcipere jubemur, aliud quod emendare præcipimur, & donec emendemus tolerare compellimur.* Faxit Deus Optimus, Maximus, ut quæ hic & in tota noſtra collectione de ſanctis Martyribus habentur, in ejus honorem & gloriam cedant, ac totius Eccleſiæ catholicæ utilitatem; nobiſque præſtet, ut qui tam præclara de eorum agonibus retulimus, eorum quoque fidei conſtantiam, & caritatis ardorem pro modulo imitemur.

Pag. xvij. *l.* 36. Quintus, *lege* Quartus.

INDEX

ACTORUM, PASSIONUM, &c.

QUÆ IN HAC COLLECTIONE HABENTUR.

MArtyrium ſancti Jacobi primi Jeroſolymorum epiſcopi. *Ex Hegeſippo apud Euſebium lib. 2. Hiſt. eccleſ. cap. 23. edit. Valeſianæ.* pag. 5 — Anno Chriſti 61. vel 61. ſub Nerone.

Martyrium ſancti Symeonis epiſcopi Jeroſolymitani. *Ex Hegeſippo apud Euſebium lib. 3. Hiſt. eccleſ. cap. 32.* 8 — Anno circ. 104 ſub Trajano.

Acta ſancti Ignatii epiſcopi Antiocheni & martyris. *Ex editione Jacobi Uſſeris Armachani.* 11 — Anno 107.

Ejuſdem ſancti Martyris Acta gennina cum ipſius epiſtola ad Romanos nunc primum græce prodeunt, cum nova verſione latina. *Ex cod. mſ. bibliothecæ Colbertinæ.* 696

Paſſio SS. Symphoroſæ & ſeptem filiorum ejus. *Ex variis edit. & 2. codd. mſſ. uno Colbertino, & altero Sorbonico.* 18. & 708 — Anno 120. ſub Hadriano.

Paſſio SS. Felicitatis & ſeptem filiorum ejus. *Ex codd. mſſ. tribus bibliothecæ Regiæ, quinque Colbertinis. Sorbonico 1. Abbatiæ S. Genoveſæ Pariſienſis 1. S. Mauri Foſſatenſis 1. S. Cornelii Compendienſis 1. RR. PP. Fulienſium Pariſienſium 1. & ſancti Germani à Pratis 4. cum edit. Surii & Ughelli collata.* 21. & 708 — Anno 150. ſub Antonino Pio.

Epiſtola eccleſiæ Smyrnenſis de martyrio ſancti Polycarpi epiſcopi. *Ex 2. codd. mſſ. Colbertino 1. & altero ſancti Petri Pratellenſis, cum edit. Uſſerii Armachani, Euſebiana, &c. collata.* 28. & 708 — Anno 166. ſub Marco Aurelio.

Martyrium ſanctorum Ptolemæi, Lucii, & alterius Anonymi. *Ex Apologia S. Juſtini Martyris, apud Euſeb. Hiſtoriæ eccleſ. lib. 4. cap. 17.* 36. 708 — Anno circ. 166.

Acta ſancti Juſtini Philoſophi & ſociorum ejus martyrum. *Ex Surio & aliis editis.* 43 — Anno circ. 167.

Epiſtola eccleſiarum Viennenſis & Lugdunenſis, de martyrio ſancti Pothini epiſcopi & aliorum plurimorum. *Ex Euſebii Hiſt. eccleſ. lib. 5. cap. 1. & ſeqq.* 48 — Anno 177.

De ſancto Irenæo epiſcopo Lugdunenſi & martyre. 59. & 708 — *Anno 202. ſub Severo*

Paſſio SS. Alexandri & Epipodii martyrum Lugdunenſium. *Ex 2. codd. mſſ. uno Colbertino, altero archimonaſterii S. Remigii Remenſis, collata cum edit. Suriana & Bollandiana.* 62 — Anno circ. 178.

Acta S. Symphoriani martyris. *Ex 2. codd. mſſ. 1. monaſterii S. Petri Conchenſis in diœceſi Ebroicenſi, altero S. Germani à Pratis, collata ad alios codd. mſſ. Cœnobii Ciſtercienſis 1. S. Cornelii Compendienſis 1. S. Mauri Foſſatenſis 1. Sorbonicum 1. Cl. viri Boherii in ſupremo Senatu Divio-* — Anno circ. 180.

Anno Chriſti circ. 185. *nenſi Præſidis duos. S. Germani à Pratis 3. & alios complures, ſed interpolatos.* 69

ſub Commodo. De ſancto Apollonio martyre. 73

Acta Proconſularia Martyrum Scillitanorum. *Ex Baronio ad annum 202.* 77

Anno 200. ſub Severo. Acta eorumdem Martyrum. *Ex cod. mſ. bibliothecæ Colbertinæ.* 79

Fragmentum de iiſdem Martyribus. *Ex cod. mſ. monaſterii Augienſis à D. J. Mabillon editum.* 81

Anno 203. vel 204. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis cum ſociis earum. *Ex 2. codd. mſſ. uno eccleſiæ Salisburgenſis, & altero S. Cornelii Compendienſis, collata ad edit. Lucæ Holſtenii.* 85

Anno 202. & circ. 210. Martyrium ſanctorum Leonidis, Plutarchi & aliorum plurimorum Martyrum Alexandrinorum. *Ex Euſebio lib. 6. Hiſtoria eccleſ. cap. 1. & ſeqq.* 97

Martyrium S. Potamianæ virginis Alexandrinæ. *Ex hiſtoria Lauſiaca Palladii cap. 3.* 101

Anno 249. & 250. ſub Philippis, tum ſub Decio. Epiſtola S. Dionyſii Alexandrini epiſcopi ad Fabium Antiochenum epiſcopum, de martyrio SS. Metræ, Apolloniæ & aliorum plurimorum Martyrum Alexandrinorum. *Apud Euſebium lib. 6. hiſt. eccleſ. cap. 41. & 42.* 103

.... f. ſub Decio. Acta S. Saturnini epiſcopi Toloſani & martyris. *Ex codd. mſſ. S. Mauri Foſſatenſis 1. bibliothecæ Colbertinæ 1. Sorbonicæ 1. S. Germani à Pratis 2. Monaſterii Conchenſis 1. Monaſterii Floriacenſis 1. S. Mariani Autiſiodorenſis Ord. Præmonſtratenſis 1. &c.* 109

Sub Decio. De S. Alexandro epiſcopo Jeroſolymitano & martyre. 114

Anno 250. Paſſio SS. Pionii & ſociorum ejus Martyrum. *Ex 4. codd. mſſ. ſcilicet bibliothecæ Colbertinæ 2. Principalis monaſterii Einſidlenſis ſeu B. Mariæ de Eremo Ordinis Benedictini in Helvetia 1. & 1. illuſtriſſimi Abbatis de Noaliis.* 123

Anno 251. Acta diſputationis S. Achatii epiſcopi & martyris. *Ex cod. mſ. illuſtriſſ. Abbatis de Noaliis cum Mombritio & Bollando collata.* 139. & 708

Acta S. Maximi martyris. *Ex codd. mſſ. bibliothecæ Colbertinæ 4. S. Germani à Pratis 3. S. Remigii Remenſis 1. RR. PP. Cæleſtinorum Pariſienſium 1. Monaſterii Silva-majoris Ord. Benedictini in diœceſi Burdigalenſi 1. Monaſterii S. Michaelis in Periculo-maris ejuſdem Ordinis 1. & editis.* 144

Acta SS. Mart. Petri, Andreæ, Pauli & Dionyſiæ virginis. *Ex codd. mſſ. Eccleſiæ metropolitanæ Remenſis 1. Bibliothecæ Colbertinæ 3. S. Germani à Pratis 3. Illuſtriſſ. Abbatis de Noaliis 1. S. Remigii Remenſis 1. RR. PP. Cæleſtinorum Pariſ. 1. Archicœnobii Ciſtercienſis 1. Monaſterii Longipontis Ord. Ciſtercienſis in diœc. Sueſſionenſi 1, Monaſt. Urſicampi in diœceſi Noviomenſi ejuſdem Ord. 1. & editione Bollandiana.* 147

Acta SS. Luciani & Marciani martyrum. *Ex 2. codd. mſſ. 1. bibliothecæ Colbertinæ; & altero monaſterii Silvæ-majoris, & Mombritio.* 151.

Anno Chriſti circ. 252. ſub Gallo.

Hymnus Aurelii Clementis Prudentii de martyrio S. Hippolyti preſbyteri Romani. *Ex editis, ad cod. mſ. S. Michaelis in Periculo-maris collatus.* 157

De ſancto Dionyſio epiſcopo Alexandrino. 164

Anno 258. ſub Valeriano & Gallieno.

Hymnus Aurelii Prudentii de martyrio S. Laurentii. *Ex editis, ad cod. mſ. S. Michaelis in Periculo maris collatus.* 183

Excerpta ex lib. 1. Officiorum S. Ambroſii de eodem S. Laurentio. 191

Vita & Paſſio S. Cæcilii Cypriani epiſcopi Carthaginenſis & martyris, ſcripta per Pontium ejus diaconum. *Ex 2. codd. mſſ. uno S. Mauri Foſſatenſis: & altero S. Benedicti Floriacenſis, & editione Oxonienſi ad 4. codd. mſſ. exacta.* 203. 7-8

Acta proconſularia ejuſdem. *Ex editis & mſſ. Bibliothecæ Regiæ 1. Colbertinæ 2. S. Mauri Foſſatenſis 1. S. Genovefæ Pariſienſis 1. Monaſterii S. Petri de Conchis 1. Monaſterii Longipontis 1. S. Germani à Pratis 3. Illuſt. præſidis Boherii 1. & aliis multis; ſed ut plurimum interpolatis.* 216. & 708.

Anno 259.

Acta SS. martyrum Fructuoſi epiſcopi, Augurii, & Eulogii diaconorum. *Ex compluribus codd. mſſ. Colbertinis 3. S. Germani à Pratis 2. S. Cornelii Compendienſis 1. S. Benedicti Floriacenſis 1. RR. PP. Cæleſtinorum Pariſienſium 1. RR. PP. Fulienſium Pariſienſium 1. Illuſt. viri Boherii 2. S. Mariani Autiſiodorenſis 1. & aliis, cum editis collata.* 220. & 709

Paſſio SS. Jacobi, Mariani, & aliorum plurimorum Martyrum in Numidia. *Ex Surio, Baronio, & Aprili Bollandiano.* 225
Variæ lectiones ex cod. mſ. S. Remigii Remenſis habentur. 709

Paſſio SS. Montani, Lucii, & aliorum Martyrum Africanorum. *Ex cod. mſ. illuſtriſſ. Abbatis de Noaliis, cum editis collata.* 233
Variæ lectiones ex cod. mſ. Remigiano. 709

Anno circ. 260.

Certamen ſancti magnique martyris Nicephori, & contra injuriarum memoriam, græce & latine. *Græce nunc primum prodit ex 2. codd. mſſ. uno ſcilicet bibliothecæ Regiæ, altero bibliothecæ Colbertinæ. Latine vero ex 3. item mſſ. codd. uno bibliothecæ Regiæ, altero S. Germani à Pratis, & tertio ex bibliotheca Chriſtinæ Sueciæ reginæ in Appendice Februarii Bollandiani.* 244

De SS. Martyribus Priſco, Malcho, & Alexandro. 252

. . . . .

Martyrium S. Cyrilli pueri. *Ex tomo 7. Maii Bollandiani.* 253

. . . . .

Carmina duo S. Paulini epiſcopi Nolani, de vita & confeſſione S. Felicis. *Ex nova ejus operum editione Poema 15. & 16.* 258

Anno circ. 262. ſub Gallieno.

Martyrium ſancti Marini militis. *Ex Euſebii Hiſt. eccleſ. lib. 7. cap. 15.* 274.

Anno circ. 274 ſub Aureliano.

De S. Mamante martyre. 276

Anno 285. ſub Diocletiano.

Acta SS. Claudii, Aſterii, &c. Martyrum. *Ex 4. codd. mſſ. ſcilicet S. Germani à Pratis 1. S. Genovefæ Pariſienſis 1. Monaſterii Corbeienſis 1. & RR. PP. Carmelitarum excalceatorum Pariſienſium 1.* 279

Anno 286.

Paſſio ſancti Geneſii ex mimo martyris. *Ex 5. codd. mſſ. Bibliothecæ Colbertinæ 1. S. Germani à Pratis 1. RR. PP. Carmelitarum excalceatorum Pariſ. 1. Monaſt. Ciſtercii 1. Illuſt. Boherii 1.* 283. & 710

Anno Chriſti 280. ſub Diocletiano & Maximiano Herculio. Paſſio SS. Mauricii ac ſociorum ejus Martyrum, auctore S. Eucherio epiſcopo Lugdunenſi. *Ex Paulino illuſtrato Chiffletii, & variis codd. mſſ. Bibliothecæ regiæ 1. S. Mauri Foſſatenſis 1. Sorbonæ 1. S. Germani à Pratis 1. S. Benedicti Floriacenſis 1. &c.* 289

Paſſio SS. Rogatiani & Donariani martyrum. *Ex codd. mſſ. S. Germani à Pratis 1. S. Cornelii Compendienſis 1. Monaſterii Longipontis 1. Urſicampi 1. monaſterii Floriacenſis 1. S. Germani Autiſiodorenſis 1. RR. PP. Carmelitarum excalceatorum Pariſienſium 1. &c.* 295

. . . . .

Anno circ. 290. Paſſio SS. Victoris, Alexandri, Feliciani atque Longini martyrum. *Ex codd. mſſ. S. Germani à Pratis 1. RR. PP. Cæleſtinorum Pariſienſium 1. monaſterii Longi-pontis 1. & Cl. viri Boherii 1.* 300

Anno 295. Acta Sancti Maximiliani martyris. *Ex cod. mſ. S. Michaëlis in periculo maris, & tom. 4. Analectorum Mabillonianorum.* 309

Anno 298. Acta S. Marcelli centurionis & Martyris. *Ex codd. mſſ. Bibliothecæ Colbertinæ 1. & altero monaſterii Silvæ majoris, cum editis collata.* 313

Paſſio S. Caſſiani martyris Tingitani. *Ex cod. mſ. bibliothecæ Colbertinæ.* 315

A. 303. ſub Diocletiano & Herculio Imperatoribus, Conſtantio Chloro & Galerio Maximino, Cæſaribus. Euſebii Cæſarienſis epiſcopi deſcriptio perſecutionis à Diocletiano & Maximiano excitatæ. *Ex lib. 8. Hiſtoriæ eccleſ.* 317

Ejuſdem Euſebii libellus de Martyribus Palæſtinæ. 330

Paſſio S. Theodoti Ancyrani & ſeptem Virginum martyrum. Auctore Nilo teſte oculato. *Ex tomo 4. Maii Bollandiani.* 354. & [illegible]

Paſſio S. Procopii martyris. *Ex codd. mſſ. S. Germani à Pratis 1. Bibliothecæ Corbeienſis 1. & Bibliothecæ Colbertinæ 1. cum Valeſii editione collata.* 373

Acta S. Felicis epiſcopi Africani. *Ex veteri editione Suriana, collata ad editiones Mombritii, Baronii, Coteleris, Baluzii & Acherii, atque ad mſſ. codd. Urſicampi 1. S. Cornelii Compendienſis 1. S. Victoris Pariſienſis 1. RR. PP. Cæleſtinorum Pariſienſium 1. S. Mariani Autiſiodorenſis 1.* 376

Martyrium S. Romani. *Ex Euſebio Cæſarienſi lib. 2. de Reſurrectione, &c.* 379

Martyrium Infantis, qui cum S. Romano paſſus eſt. *Ex hymno* 10. περὶ ςεφάνων *Prudentii.* 382

Anno 304. Paſſio S. Vincentii Levitæ & martyris. *Ex editis, & codd. mſſ. Bibliothecæ Colbertinæ 3. S. Germani a Pratis 7. Illuſtriſſ. Abbatis de Noaliis 2. Monaſterii Fiſcannenſis 1. S. Remigii Remenſis 1. S. Benigni Divionenſis 2. Monaſterii Clarevallenſis 1. Illuſtriſſ. Boherii 2. Monaſterii S. Petri Pratellenſis 1. S. Mariani Autiſiodorenſis 1. Monaſterii B. Mariæ Calenſis 1. RR. PP. Cæleſtinorum Pariſienſium 1. RR. PP. Carmelitarum Excalceatorum Pariſ. 2. Monaſterii S. Mariæ Moſomenſis 1. &c.* 389

De S. Sotere virgine & martyre. 405

Acta SS. Saturnini, Dativi, & aliorum plurimorum Martyrum in Africa. *Ex codd. mſſ. S. Cornelii Compendienſis 1. Monaſterii B. Petri de Pratellis 1. S. Benedicti Floriacenſis 1. RR. PP. Cæleſtinorum Pariſienſium 1. RR. PP. Fulienſium Pariſienſium 1. & editionibus Baluziana & Bollandiana inter ſe collatis.* 409

Acta SS. Agapes, Chioniæ, Irenes, &c. Martyrum. *Ex Surio & Baronio.* 421

Acta SS. Didymi & Theodoræ virginis, martyrum. *Ex Aprili Bollandiano.* 427

Paſſio S. Irenæi epiſcopi Sirmienſis. *Ex codd. mſſ. S. Remigii Remenſis* 1. *S. Cornelii Compendienſis* 1. *S. Michaëlis in Periculo maris* 1. *Bibliothecæ Colbertinæ* 1. *Monaſterii Urſicampi* 1. *& RR. PP. Fulienſium Pariſienſium* 1. *cum edit. Bollandiana collatis.* 432

Paſſio SS. Pollionis, & aliorum Martyrum. *Ex Aprili Bollandiano.* 435

Paſſio S. Eupli diaconi. *Ex edit. Mombritii, Surii & Baronii, collata ad editionem Græcam Cotelerii & mſ. codd. bibliothecæ Colbertinæ* 1. *& RR. PP. Oratorii Vallicellæ Romæ* 1. 438

Ejuſdem ſecunda confeſſio. *Ex* 2. *codd. mſ. laudatis.* 440

Paſſio S. Philippi epiſcopi Heracleæ. *Ex cod. mſ. bibliothecæ Corbeïenſis, & tomo* IV. *Analectorum D. Johannis Mabillonii.* 443

Acta SS. Tarachi, Probi, & Andronici martyrum, græce nunc primùm integra prodeunt. *Ex cod. mſ. bibliothecæ Colbertinæ; latine vero ex codd. mſ. bibliothecæ Colbertinæ* 4. *S. Remigii Remenſis* 1. *S. Cornelii Compendienſis* 1. *Urſicampi* 1. *&c. cum editis collata.* 457

Acta S. Criſpinæ martyris. *Ex* 2. *cod. mſ. S. Theoderici prope Remos.* 494

Aurelii Prudentii hymnus de martyrio S. Eulaliæ virg. & mart. Emeritenſis. *Ex editis ad cod. mſ. S. Michaëlis in Periculo maris collatus.* 497

Paſſio S. Afræ martyris. *Ex Velſero & codd. mſ. bibliothecæ regiæ* 1. *Colbertinæ* 1. *Sorbonicæ* 1. *S. Germani à Pratis* 1. *S. Mauri Foſſatenſis* 1. *S. Genovefæ Pariſienſis* 1. *monaſterii S. Trinitatis Fiſcamnenſis* 1. *Monaſterii S. Petri de Conchis* 1. *S. Petri Vivi apud Senones* 1. *Bibliothecæ Illuſt. Præſidis Boherii* 1. *RR. PP. Carmelitarum excalceatorum Pariſienſium*, 1. *&c.* 501

Aurelii Prudentii hymnus de martyrio S. Agnetis virginis. *Ex editis, ad cod. mſ. S. Michaëlis in Periculo maris collatus.* 505

Excerpta ex S. Ambroſio de eadem S. Agnete. 507

Paſſio ſancti Ferreoli martyris. *Ex codd. mſſ. Colbertinæ bibliothecæ* 2. *S. Genovefæ Pariſienſis* 1. *S. Mauri Foſſatenſis* 1. *Ill. Præſidis Boherii* 1. 509

De SS. Martyribus Vitali & Agricola. *Ex S. Ambroſio lib. de exhortatione virginitatis capp.* 1. *&* 2. 514

Aurelii Prudentii hymnus de SS. XVIII. Martyribus Cæſarauguſtanis, ubi etiam de aliis multis Martyribus agitur. *Ex editis ad codd. mſſ. bibliothecæ Regiæ* 2. *unum S. Michaëlis in Periculo maris, &c. collatus.* 516

Martyrium SS. Domninæ, Bernices, & Proſdoces. *Ex S. Johanne Chryſoſtomo tomo* 1. *homil.* 51. 521

Theodori epiſcopi Iconii epiſtola, qua declaratur martyrium S. martyris Cyrici ac ejus matris Julittæ. *Ex Combefiſio, cum antiqua verſione mſ. Colbertini collata.* 527

Anno 306 ſub Galerio Maximiano & Maximino.

Oratio S. Gregorii Nyſſeni epiſcopi, de magno martyre Theodoro. 532

Martyrium SS. Apollonii & ſociorum ejus. *Ex libro Rufini de Vitis Patrum ad Palladii Lauſiacam collatum.* 539

Anno 307.

Beati Aſterii Amaſeæ epiſcopi Enarratio in martyrium præclariſſimæ martyris Euphemiæ. *Ex Combefiſio, & ex ſeptima Synodo generali.* 543

Paſſio S. Sereni martyris. *Ex cod. mſ. illuſtriſſimi abbatis de Noaliis.* 546

Acta SS. Phileæ & Philoromi martyrum. *Ex codd. mſſ. bibliothecæ Colbertinæ 2. S. Remigii Remenſis 1. S. Benedicti Floriacenſis 1. RR. PP. Cæleſtinorum Pariſienſium 1. RR. PP. Fulienſium Pariſienſium 1. & Februario Bollandiano.* 548

Anno 309.

Paſſio S. Quirini epiſcopi & martyris. *Ex Mombritio & Surio.* 552

Aurelii Prudentii hymnus de eodem ſancto Quirino ad cod. mſ. 1. S. Michaëlis in Periculo maris, & alterum S. Germani à Pratis collatus. 555

Anno 311.

Acta S. Petri Balſami. *Ex codd. mſſ. S. Germani à Pratis 2. S. Cornelii Compendienſis 1. Bibliothecæ Colbertinæ 1. Urſicampi 1. S. Mariani Autiſiodorenſis 1. RR. PP. Cæleſtinorum Pariſienſium 1. & editis.* 557

Anno 312. ſub Maximino. Poſt Galerii mortem.

Martyrium S. Luciani preſbyteri Antiocheni. *Ex S. Johanne Chryſoſtomo.* 562

Homilia de S. Barlaamo martyre. *Ex ſancto Baſilio, ad codd. mſſ. græcos collata.* 565

Oratio de S. Gordio martyre. *Ex eodem S. Baſilio, ad codd. mſſ. græcos recognita.* 567

Martyrium S. Julittæ. *Ex S. Baſilio M. ad codd. mſſ. græcos recognita.* 573

Martyrium S. Pelagiæ virginis. *Ex S. Johanne Chryſoſtomo.* 577

Anno 320. ſub Licinio.

Homilia de SS. XL. Martyribus. *Ex S. Baſilio, ad mſſ. cod. græcos recognita.* 583

Tempore incerto.

Paſſio S. Arcadii Martyris. *Ex Agonibus Martyrum.* 591

Aurelii Prudentii hymnus de S. Caſſiano martyre. *Ex editis, collata ad cod. mſ. S. Michaëlis in Periculo maris.* 593

Acta SS. Januarii, Fauſti, & Martialis. *Ex codd. mſſ. bibliothecæ Colbertinæ 1. S. Cornelii Compend. 1. B. Mariæ Silvæ-majoris 1. Claravallis 1.* 597

Martyrium S. Droſidis virginis. *Ex S. Johanne Chryſoſtomo.* 599

Paſſio S. Geneſii martyris Arelatenſis. *Ex editis, & codd. mſſ. Colbertinis 2. S. Mauri Foſſatenſis 1. S. Germani Autiſiodorenſis 1. Archicœnobii Ciſtercienſis 1. Illuſtriſſ. Boherii præſidis Divionenſis 1. S. Germani à Pratis 1. &c.* 603

Martyrium S. Juliani martyris. *Ex S. Johanne Chryſoſtomo.* 606

Certamen SS. Leonis & Paregorii. *Ex cod. mſ. græco bibliothecæ Regiæ latinitate donatum in Februario Bollandiano.* 610

Acta S. Julii martyris. *Ex cod. mſ. S. Remigii Remenſis.* 615

Acta SS. Marciani & Nicandri. *Ex edit. & 5. codd. mſſ. bibliothecæ Vaticanæ.* 617

Acta S. Patricii epiſcopi & Mart. *Ex cod. græco bibliothecæ S. Laurentii Florentiæ, latine edita in Aprili Bollandiano.* 621

Paſſio

Paſſio SS. XXXVII. Martyrum Ægyptiorum Pauli, Panſii, &c. *Ex cod. mſ. 1. bibliothecæ Colbertinæ, & altero illuſtriſſ. Abbatis de Noaliis.* 624
Encomium in S. Phocam martyrem. *Ex S. Aſterio epiſcopo Amaſeno.* 627
Martyrium S. Symeonis epiſcopi, & aliorum plurimorum Martyrum in Perſide. *Ex Sozomeno lib. 2. Hiſtoriæ eccleſ. cap. 8. & ſeqq. edit. Valeſianæ.* 633. & 710 Anno Chriſti 345. ſub Sapore.
Martyrium SS. Pherbutæ ſeu Tarbulæ virginis, &c. *Ex Aprili Bollandiano.* 639
Martyrium S. Sadoth epiſcopi, & aliorum CXXVIII. Martyrum in Perſide. *Ex Februario Bollandiano.* 642. & 710 Anno 346.
De SS. Martyribus qui ſub Juliano paſſi ſunt. 644 Anno 361. ſub Juliano.
De Cyrillo, &c. *Ex Theodorito lib. 7. Hiſt. eccleſ. cap. 7.* 646
De SS. Euſebio, &c. martyribus Gazæis. *Ex Sozomeno lib. 5. Hiſt. eccleſ. cap. 9.* 647
De SS. Macedonio, &c. martyribus. *Ex Socrate lib. 3. Hiſt. eccleſ. cap. 15.* 649
Acta S. Baſilii Ancyrani. *Ex Martio Bollandiano, ad cod. mſ. græcum bibliothecæ Vaticanæ collata.* 650
De eodem S. Baſilio. *Ex Sozomeno lib. 5. Hiſt. eccleſ. cap. 11.* 656
De S. Theodoro Confeſſore. *Ex Rufino lib. 10. Hiſt. eccleſ. cap. 35.* 657
Paſſio S. Theodoriti Preſb. & Martyris. *Ex codd. mſſ. Illuſtriſſimi Abbatis de Noaliis 1; Monaſterii S. Petri de Conchis 1. & tomo IV. Analectorum Mabillon. collata ad cod. mſ. 1. Colbertinum interpolatum.* 658
Acta ſanctorum Bonoſi & Maximiliani. *Ex cod. mſ. monaſterii beatæ Mariæ Silvæ-majoris.* 664
De SS. Juventino & Maximino. *Ex Theodoriti Hiſt. eccleſ. lib. 3. cap. 15.* 668.
Epiſtola eccleſiæ Gotthicæ de martyrio S. Sabæ. *Ex mſ. græco Vaticano, cum editis collata in Aprili Bollandiano.* 674 Anno 372. ſub Athanarico.
Paſſio S. Bademi abbatis & martyris in Perſide. *Ex Aprili Bollandiano.* 680. Anno 375. ſub Sapore.
Epiſtola S. Vigilii epiſcopi Tridentini & martyris ad Simplicianum epiſcopum de martyrio SS. Siſinnii, Martyrii & Alexandri. *Ex Surio, Bollando, &c.* 684 Anno 397. A ruſticis paganis.
Alia ejuſdem S. Vigilii epiſtola ad Johannem epiſcopum CP. de iiſdem Martyribus. *Ex Maio Bollandiano.* 686
Kalendarium Romanum vetuſtiſſimum. *Ex Bucherio.* 692
Kalendarium Carthaginenſe. *Ex tomo 3. Analectorum.* 693

Multa habentur paſſim de aliis plurimis Martyribus, quorum nomina ex Indice generali repetenda ſunt.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE, A nos amez & feaux Conſeillers les Gens tenans nos Cours de Parlemens, Maiſtres des Requeſtes ordinaires de noſtre Hoſtel, Baillifs, Seneſchaux, Prevoſts, Juges, leurs Lieutenans, & à tous autres nos Juſticiers & Officiers qu'ils appartiendra; SALUT. Noſtre cher & bien amé Dom Thierry Ruinart, Preſtre Religieux Benedictin de la Congregation de S. Ma·r, Nous ayant tres-humblement remontré, qu'il auroit travaillé depuis quelques années à faire un Recueil des Actes des premiers Martyrs de l'Egliſe, les plus beaux & les plus autentiques, dont une partie auroit eſté tirée des Manuſcrits, & l'autre priſe des livres imprimez, qu'il auroit conferez ſur les originaux, & illuſtré de Notes & obſervations; & qu'il deſiroit donner le tout au public ſous le titre d'*Acta primorum Martyrum ſincera & ſelecta*, s'il Nous plaiſoit luy en accorder noſtre permiſſion par nos Lettres à ce neceſſaires. A CES CAUSES voulant favorablement traiter l'Expoſant, Nous luy avons permis & permettons par ces Preſentes de faire imprimer ledit Recueil en tels volumes, marges, caracteres, & autant de fois que bon luy ſemblera, pendant le temps de dix années conſecutives, à commencer du jour qu'il ſera achevé d'imprimer pour la premiere fois; iceluy vendre, debiter & diſtribuer par tout noſtre Royaume, & terres de

noſtre obeïſſance : Faiſons déſenſes à tous Libraires, Imprimeurs & autres, d'imprimer, faire imprimer, vendre ny debiter ledit Recueil ſous quelque pretexte que ce ſoit, meſme, d'impreſſion étrangere ou autrement, ſans le conſentement de l'Expoſant, ou de ſes ayans cauſe, à peine de confiſcation des exemplaires contrefaits, trois mil livres d'amende payable ſans déport par chacun des contrevenans, applicables un tiers à Nous, un tiers à l'Hoſtel-Dieu de Paris, & l'autre tiers à l'Expoſant, & de tous dépens, dommages & intereſts : à la charge d'en mettre deux exemplaires en noſtre Biblioteque publique, un en celle du Cabinet des Livres de noſtre Château du Louvre, & un en celle de noſtre tres-cher & feal le Sieur Boucherat Chancelier de France ; d'en faire faire l'impreſſion dans noſtre Royaume & non ailleurs, en beaux caracteres & papier, conformément à nos Reglemens des années mil ſix cens ſoixante dix-huit, & mil ſix cens quatre-vingt-ſix, & de faire enregiſtrer ces Preſentes és Regiſtres de la Communauté des Marchands Libraires de noſtre Ville de Paris, à peine de nullité des Preſentes, du contenu deſquelles vous mandons & enjoignons faire joüir & uſer ledit Expoſant, ou ceux qui auront droit de luy, pleinement & paiſiblement, ceſſant ou faiſant ceſſer tous troubles & empeſchemens au contraire : Voulons qu'en mettant au commencement ou à la fin du Livre l'extrait des Preſentes, elles ſoient tenuës pour dûëment ſignifiées, & qu'aux copies collationnées par un de nos amez & feaux Conſeillers-Secretaires, foy ſoit ajoûtée comme au preſent Original : Commandons au premier noſtre Huiſſier ou

Sergent ſur ce requis, faire pour l'execution des Preſentes tous exploits, ſignifications, déffenſes, & autres Actes neceſſaires, ſans demander autre permiſſion; Car tel eſt noſtre plaiſir. Donne' à Verſailles le treiziéme jour d'Aouſt, l'an de grace mil ſix cens quatre-vingt huit, & de noſtre Regne le quarante-ſix. Signé, par le Roy en ſon Conſeil, Nuguet.

Et ledit R. P. Dom Thierry Ruinart, Religieux Benedictin, a cedé & tranſporté ſon droit de Privilege à François Muguet premier Imprimeur du Roy, pour en joüir ſuivant l'accord fait entre-eux.

Regiſtré ſur le Livre de la Communauté des Imprimeurs & Libraires de Paris, le 19. Aouſt 1688. ſuivant l'Arreſt du Parlement du 8. Avril 1653. celuy du Conſeil Privé du Roy du 27. Fevrier 1665. & l'Edit de ſa Majeſté donné à Verſailles au mois d'Aouſt 1686. le preſent enregiſtrement fait à la charge que le debit dudit Livre ſe fera par un Imprimeur ou Libraire, ſuivant & conformément à l'Edit de ſa Majeſté, Statuts & Reglemens.

Signé, Coignard, Syndic.

Achevé d'imprimer pour la premiere fois le 19. Octobre 1689.

Les exemplaires ont eſté fournis.

ACTA

ACTA
PRIMORUM MARTYRUM
SINCERA ET SELECTA.

ADMONITIO
IN MARTYRIUM SANCTI JACOBI,

In qua nonnulla de aliis quoque Apoſtolis habentur.

1. *SACRÆ Scripturæ auctoritas, conſtantiſſima Eccleſiæ Catholicæ traditio, & unanimis omnium Chriſtianorum conſenſus teſtantur à Chriſto Domino duodecim Apoſtolos electos fuiſſe, qui redemtionis humanæ Evangelium ad omnes gentes, per totum orbem terrarum diffuſus perferrent. Hæc adoptato in Judæ prævaricatoris locum Matthia, ab ipſis fideliter feliciterque, poſt admirabilem ſancti Spiritus adventum, mandata execucutioni fuiſſe docuit nos vel ipſius rei eventus. At quænam media ad id tantum opus promovendum ac perficiendum adhibuerint, quove mortis genere exceſſerint ex hac vita, planè nobis ignotum eſt, ſi nonnulla excipias, quæ vel ex Lucæ libro de Actibus Apoſtolorum, vel in probatis auctoribus, quorum ex ea ætate pauciſſimi ad nos uſque pervenerunt, referuntur. Et Lucas quidem, licet opus ſuum,* Acta Apoſtolorum, *inſcripſerit; pauca tamen de aliis Apoſtolis præter Petrum & Paulum habet; unde Jacobi necem ab Herode patratam, obiter tantummodo, & veluti nonniſi incarcerationis Petri occaſione videtur memoraſſe cap. 12. quamvis Stephani martyrium fuſiùs antea narraſſet capp. 6. & 7. quia fortaſſis primus omnium pro Chriſti nominis confeſſione ſanguinem effuderat. Unde* perſecutionem magnam *quæ tunc contigit Jeroſolymis duobus ibi tantùm verbis perſtringit, in qua tamen multos Sanctorum in carceribus incluſos, & occiſos fuiſſe Paulus aſſeverat cap. 26. Denique cum hæc Apoſtolorum hiſtoria quartum Neronis annum non excedat, nihil de beatorum Petri & Pauli morte habet.*

Apoſtolorum geſta ut plurimùm ignota.

Jacobi majoris mors.

Stephani, & aliorum.

2. *Sed ne apocrypha aut dubia cum certis & indubitatis commiſcere videamur, aliqua tantummodo ſeligemus, quæ de his rebus primi aut ſecundi Eccleſiæ*

Ecol. Marty-rium SS. Petri & Pauli.

ſæculi Patres in ſuis libris ſcripta reliquerunt. Et 1°. quidem ſanctus Clemens Apoſtolorum Petri & Pauli diſcipulus, atque in ſede Romana ſucceſſor, de ipſorum martyrio agit in epiſtola prima ad Corinthios, ubi aſſerit ingentem Electorum multitudinem cum iiſdem pariter martyrium ſubiiſſe. Sed, *inquit*, ut vetera exempla relinquamus veniamus ad nuperos Athletas, ſumamus ætatis noſtræ generoſa exempla. Propter æmulationem atque invidiam qui Eccleſiæ erant fideles ac juſtiſſimæ columnæ, etiam uſque ad mortem paſſi ſunt perſecutionem. Accipiamus præ oculis noſtris bonos Apoſtolos. Petrus, ob iniquam æmulationem, non unum aut alterum, ſed multos ſuſtinuit labores, atque ita martyr effectus diſceſſit ad debitum gloriæ locum. Propter æmulationem Paulus patientiæ præmium obtinuit cum catenas ſepties portaſſet, vapulaſſet, lapidatus eſſet; præco factus in Oriente ac Occidente, eximium fidei ſuæ decus accepit, totum mundum docens juſtitiam; & ad Occidentis terminum veniens, & ſub Principibus martyrium paſſus ita è mundo migravit, atque in locum ſanctum abiit, patientiæ magnum exemplar factus. His viris, qui divinam vitam duxerunt, aggregata eſt ingens Electorum multitudo, qui multas contumelias multaque tormenta propter æmulationem paſſi, exemplo pulcherrimo apud nos fuerunt. Propter æmulationem vexatæ mulieres, Danaides & Dirce (*Hæc duo mulierum nomina è margine in textum irrepſiſſe, jure exiſtimat Junius: Cotelerius verò legendum cenſet*, Danais & Dirce) cùm gravia & nefanda ſupplicia ſuſtinuiſſent, in conſtanti fidei curſu pervenerunt, & corpore debiles nobile præmium acceperunt. *Hi ſunt dubio procul martyres, in quos Tertullianus Apologet. cap. 5.* Neronem Cæſariano gladio ferociſſe *ſcribit. De quibus & Cornelius Tacitus agens Annalium libro 15. refert, Chriſtianos à Nerone* quæſitiſſimis pœnis affectos *fuiſſe. Ex cujus verbis quam alacriter ipſos mortem oppetiiſſe, & quam indignè ab hoc tyranno habitos fuiſſe intelligitur.* Igitur, *inquit*, primo correpti qui fatebantur, deinde judicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quam odio generis humani conjuncti ſunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque ubi defeciſſet dies, in uſum nocturni luminis uterentur.

Cum iis ingens multitudo.

3. *Quod ex his teſtimoniis colligitur, Petrum & Paulum Romæ ſub Nerone martyrium ſubiiſſe, expreſſis verbis affirmat Tertullianus pluribus in locis. Sic nempe Romanæ Eccleſiæ ea de re gratulatur lib. de Præſcriptione hæreticorum cap. 36.* Iſta quam felix Eccleſia, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt; ubi Petrus paſſioni Dominicæ adæquatur, ubi Paulus Johannis exitu coronatur, ubi Apoſtolus Johannes poſteaquam in oleum igneum demerſus nihil paſſus eſt, in inſulam relegatur. *Chriſto in cruce morienti Petrum comparat, Paulum verò Johanni Baptiſtæ, quem Herodes capite plecti juſſit. Eadem ferè repetit idem auctor, tum in libro 4. adverſus Marcion. cap. 5. tum etiam in fine libri Scorpiace. Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus in epiſtola ad Romanos apud Euſebium lib. 2. Hiſt. cap. 25. aſſerit ambos hos Apoſtolos Petrum & Paulum* eodem tempore

Petrus & Paulus Romæ occiſi.

Ibidem Johannes paſſus.

martyrium pertuliſſe, *quorum ſepulcra jam ſuo tempore celebria fuiſſe teſtatur Caius Tertulliani coæqualis apud Euſebium loco laudato, his verbis.* Ego verò Apoſtolorum tropæa poſſum oſtendere. Nam ſive in Vaticanum, ſive ad Oſtienſem viam pergere libet, occurrent tibi tropæa eorum, qui Eccleſiam illam fundaverunt. S. Jacobi Apoſtolorum ſepulcra Romæ.

4. *Verum non minori odio Judæi quam Gentiles Chriſti diſcipulos proſequebantur; cujus rei, ut ea omittamus quæ tum in Actis Apoſtolorum, tum in Pauli epiſtolis referuntur, illuſtre exemplum habemus in Jacobo primo Jeroſolymorum Epiſcopo ab Apoſtolis conſtituto, qui licet ob inſignem vitæ ſanctimoniam, egregioſque mores, ab omnibus diu in ſummo honore habitus fuiſſet, ob ſolam tamen Chriſti nominis confeſſionem crudeliter necatus fuit. Ejus martyrium ab Hegeſippo deſcriptum refert Euſebius lib. 2. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 23. ex quo loco illud deſcripſimus, cum ejus antiquiſſimi auctoris narrationem non ſolum Euſebius ſed etiam ſanctus Hieronymus, ſanctus Epiphanius, aliique ſcriptores eccleſiaſtici qui deinceps ſubſecuti ſunt approbarint. Unde non immerito arguitur Joſephus Scaliger, cui nonnulli recentiores conſentiunt, quod in animadverſionibus Euſebianis iſtud fragmentum ab Euſebio relatum, pro vero quidem Hegeſippi fœtu agnoverit, at contendat ipſum rebus minus certis atque ſeſe invicem impugnantibus reſperſum eſſe, quas iſte auctor ſine ullo delectu in ſuis opuſculis inſeruerit. Momenta quæ ad id probandum affert expenderunt Dionyſius Petavius, in notis ad Epiphanium hæreſi 78. Halloxius aliique viri eruditi, qui, ut quidem mihi videtur, oſtendunt tanta non eſſe, quæ tam antiqui & ab omnibus hactenus recepti ſcriptoris auctoritatem elevare debeant. Nos verò eadem, cum potiſſimum ex hiſtoriæ contextu deſumantur, quæque ſuo loco breviter in notulis expendemus. Interim quiſnam fuerit Hegeſippus Euſebii verbis exponendum.* Jacobus Epiſcopus Jeroſolymæ. Ejus martyrium ex Hegeſippo. Vindicatur.

5. Illis temporibus, *inquit lib. 4. hiſt. capp. 7. & 8. id eſt ſub Hadriano Imperatore*, rurſus veritas plures ſui patronos in medium produxit, qui non ſolum viva voce, ſed etiam ſcriptis diſputationibus adversus impias hæreſes decertarunt. Inter quos celebris fuit HEGESIPPUS, cujus teſtimonio in ſuperioribus libris ſæpiſſime uſi fuimus, cum res Apoſtolorum temporibus geſtas ex illius fide ac relatione traderemus. Hic in quinque libris ſimplici admodum ſermone conſcriptis veriſſimam apoſtolicæ prædicationis hiſtoriam complexus, tempus ipſum quo floruit, apertè deſignat, cum de his qui ſimulacra primum erigere cœperant in hunc modum ſcribit: Quibus cœnotaphia templaque exſtruxerunt, ſicut etiam nunc fieri videmus. Ex quibus fuit Antinous ſervus Hadriani Cæſaris &c. *Addit Hieronymus in Catalogo hunc auctorem ſermone ſimplici ſcripſiſſe*, ut quorum vitam ſectabatur, dicendi quoque exprimeret characterem. *Ejus nomen in Martyrologiis etiam antiquiſſimis invenitur, ſed nihil ex ejus operibus ſupereſt, præter ea quæ Euſebius variis hiſtoriæ ſuæ locis inſeruit.* Quis Hegeſippus?

6. *Ceterum Jacobi necem deſcribit quoque Joſephus lib. 20. Antiquitatum Judaicarum cap. 8 & quidem paullo aliter quam Hegeſippus, ut videtur nonnullis. Refert autem Ananum magnum Pontificem poſt Feſti præſidis mor-* Joſephus cum Hegeſippo conciliatur.

tem, antequam Albinus ejus ſucceſſor adveniſſet, occaſionem ſumſiſſe concilium advocandi: cumque Jacobum alioſque nonnullos ſibi præſentari feciſſet, eos lapidibus occidendos condemnaſſe. Sed hæc non ita Hegeſippo oppoſita videntur, ut ſtatim alterutrius narratio falſa pronuntianda ſit. Quid enim impedit quominus Jacobus & concilio præſentatus, & ad templi pinnam poſtea adductus fuerit, quo è loco tumultuante populo in terram projectus, lapidibus impetitus, ac tandem fullonis ictu percuſſus, obierit? Hæc enim nec Euſebio, qui utriuſque auctoris, Hegeſippi ſcilicet & Joſephi, verba hiſtoriæ ſuæ inſeruit, nec Hieronymo, nec aliis poſtea auctoribus qui ea tenus Euſebium legerant, ſibi adeo oppoſita viſa fuerant. Nec opponendum eſt lapidationes extra civitatis portas olim à Judæis fieri ſolitas fuiſſe: cum certum ſit aliis etiam in tumultibus nonnullos intra civitatem lapidibus fuiſſe appetitos, ut ex ipſo Evangelio patet Johannis 8. v. 59. ubi Judæos in ipſo templo Chriſtum Dominum lapidibus aggreſſos fuiſſe narratur.

Jacobi ſanctitas. 7. *Tanta autem fuit apud Judæos ſanctimoniæ Jacobi opinio, ut eodem Euſebio teſte, lib. 2. Hiſtoriæ cap. 23. prudentiſſimi Judæorum exiſtimaverint, Jacobi necem ſecuta paullo poſt Jeroſolymorum obſidionis cauſam fuiſſe: in cujus rei teſtimonium adducit Joſephi locum, in quo is idem omnino affirmat. Ejus beati viri laudes ſancti Patres in ſuis ſcriptis, & Eccleſia in Martyrologiis ad primum Maii diem celebrarunt. Cujus cathedram adhuc ſuo tempore in Eccleſia Jeroſolymitana religioſè aſſervatam fuiſſe, notat Euſebius lib. 7. cap. 19.*

Tempus mortis. 8. *Varii variè ejus mortis annum conſignant. Alii, ut Euſebius & Hieronymus, quos ſequitur Baronius aliique recentiores eam ad ſeptimum Neronis annum referunt; id eſt ad annum Chriſti ſexageſimum primum aut ſecundum. Alii verò ad annum ejuſdem Imperatoris quartum, quam quidem ſententiam utpote Joſepho, cui ea in re magna fides haberi debet, & Epiphanio ut ſibi videtur magis conformem eruditiſſimus vir Henricus Valeſius in notis ad cap. 23. libri 2. Hiſtoriæ Euſebianæ propugnavit. Baronio tamen favent omnes antiqui ſcriptores, immo &, ut contendit ad annum 63. ipſemet Joſephus lib. 7. de bello Judaïco cap. 12.*

An e 12. Apoſtolis? 9. *Non minor videtur eſſe controverſia, an Jacobus, de quo hic agimus fuerit ex duodecim Apoſtolorum numero, vel ſolummodo ex primis Chriſti diſcipulis, quos etiam ſæpius antiqui ſcriptores Apoſtolos appellare conſueverunt. Certè de noſtro Jacobo ait Paulus in Epiſt. ad Galatas cap. 1. ſe* neminem Apoſtolorum Jeroſolymis vidiſſe præter Jacobum fratrem Domini. *At cum ex utraque parte, ſacræ Scripturæ textus & plurima ſanctorum Patrum teſtimonia proferantur, quorum diſcuſſio ad noſtrum inſtitutum minimè pertinet, nec enim ejuſmodi quæſtiones hic agitare eſt animus, viſum eſt potius, eos qui plura ea de re cupiunt, ad alios remittere, inter quos certè hanc controverſiam fuſiùs tractarunt Bollandiani ad diem 1. Maii.*

ANNO CHRISTI. LXI. VEL LXII.

MARTYRIUM SANCTI JACOBI
Primi Jeroſolymorum Epiſcopi.

Ex Hegeſippo apud Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib. 2. cap. 23. Ed. Valeſii.

I. ECcleſiæ adminiſtrationem una cum Apoſtolis ſuſcepit JACOBUS frater Domini, qui jam inde à Chriſti temporibus ad noſtram uſque ætatem Juſtus cognominatus eſt. Nam multi quidem eodem nomine Jacobi vocabantur; ſed hic ab ipſo matris utero ſanctus fuit. Nec vinum umquam bibit, nec ſiceram: ab animantium carnibus penitus abſtinuit [a]. Comam numquam totondit. Neque ungi, neque lavare balneo corpus umquam ſolitus. Unus ex omnibus in intimum templi ſanctuarium [b] ingrediendi jus facultatemque habebat. Neque enim lanicio, ſed linea tantùm veſte utebatur. In templum ſolus intrare, atque ibi genibus flexis pro peccatis populi ſupplex Deum orare conſueverat, adeò ut genua ipſius inſtar cameli occalluerint, dum aſſiduè Deum venerans, & pro ſalute populi vota faciens humi ſterneretur. Hic ergo ob ſingularem juſtitiam cognominatus eſt Juſtus & Oblias [c], quod Latinè munimentum populi & juſtitiam ſignificat, quemadmodum etiam Prophetæ de eo prædixerunt.

Jacobus cognominatus Juſtus. a b c

II. Quidam autem ex ſeptem Sectis [d] quæ apud Judæos erant, de quibus in ſuperioribus libris ſcripſiſſe meminimus, interrogarunt eum, quodnam eſſet oſtium Jeſu. Quibus ille Jeſum eſſe Servatorem reſpondit. His auditis nonnulli eorum Jeſum revera Chriſtum eſſe crediderunt.

d *Interrogatus Chriſtum confitetur.*

[a] Id falſum putat Scaliger eo quod Jacobus haud dubium quin cum Chriſto Domino Agnum paſchalem comederit. At quis non videat Hegeſippi verba de communi tantùm victu intelligenda eſſe, non verò de iis quæ ex Legis præcepto obſervanda quandoque erant.

[b] Id palmare Scaligeri argumentum. At in Hegeſippi textu, ut ipſe fatetur, nihil aliud eſt quam, in *Sancta, ἅγια,* quotidie Jacobum fuiſſe ingreſſum. quod quidem de Sancto Sanctorum, in quod ſolus Pontifex ſemel tantùm in anno poterat ingredi, intelligi non debet, ſed de ſanctuario ſolùm, ubi quotidie Sacerdotes lineis induti miniſtrabant. Sindone autem indutum Jacobum fuiſſe, quid mirum eſt? cum idem de adoleſcente, qui capto à Judæis Chriſto Domino, nudus aufugit, in Evangelio aſſeratur. Uni autem ipſi licebat in eum locum ingredi, id eſt ob ejus ſanctitatem, præter ſacerdotes, quibus id juris ex officio inerat. Sic id ab antiquis intellectum fuiſſe patet ex cod. Eccleſiæ Remenſis, ubi additur, *orandi, non ſacrificandi cauſa.* Epiphanius & Rufinus videntur primi legiſſe *ſancta ſanctorum.*

[c] Quidam *Ophlias* legendum putant, quod nomen hebraïcè ſignificat, *Arx populi.* Epiphanius hæreſi 78. & Jovius monachus conſtanter *oblias* retinuerunt. Quare religio fuit Valeſio id nomen expungere.

[d] Quænam ſint iſtæ ſeptem Sectæ, exponit Hegeſippus in fragmento quod exſtat apud Euſebium lib. 4. cap. 22. cujus occaſione multa de eodem argumento obſervavit erud. Valeſius in notis ad hunc locum.

S. JACOB. Supraſcriptæ verò Sectæ nec reſurrectionem [a], nec futurum Chriſti
a adventum, ut unicuique pro meritis mercedem tribuat, credebant. quotquot verò ex iis crediderunt, Jacobi opera ac miniſterio utique crediderunt. Cum ergo multi ex ipſis etiam primoribus crederent, tumultuari cœperunt Judæi & Scribæ ac Phariſæi: eò jam ventum eſſe clamantes, ut prope omnis populus Jeſum quaſi Chriſtum exſpectaret. Proinde in unum congregati Jacobum adeunt, hiſque eum verbis compellant. Hortamur te, inquiunt, ut populi errorem comprimas, qui falſam de Jeſu opinionem imbibit, perinde quaſi Chriſtus eſſet. Perſuade igitur omnibus qui feſto Paſchæ die huc conveniunt, ut de Jeſu rectè ſentiant. tibi enim omnes fidem habemus, & cum univerſo populo hoc tibi teſtimonium perhibemus, juſtiſſimum te virum eſſe, nec ullum apud te perſonarum diſcrimen valere. proinde plebi perſuade, ne circa Jeſum deinceps aberret. nam & univerſus populus & nos libenter tibi obtem-
b peramus. Aſcende igitur in faſtigium [b] templi, ut in ſublimi loco poſitus, ab omnibus conſpici & exaudiri facilè poſſis. Nam Paſchalis ſol-
c lemnitatis gratia cunctæ Judæorum tribus, & ex Gentibus [c] non pauci huc convenerunt. Poſthæc ſupradicti Scribæ & Phariſæi, cum Jacobum in faſtigio templi collocaſſent, contenta voce ſic eum alloqui cœperunt. O Juſte, cui nos omnes fidem adhibere par eſt; quando quidem populus omnis errat, Jeſum ſectans crucifixum, doce nos quod ſit oſtium Jeſu ſuffixi cruci. Tunc Jacobus editâ voce iis reſpondit: Quid me, inquit, interrogatis de Jeſu filio hominis? ipſe ſedet in cælo a dextris ſummæ virtutis, & venturus eſt in nubibus cæli.

III. Cumque multi hoc Jacobi teſtimonio confirmati glorificarent Jeſum, dicentes, Oſanna filio David; tunc iidem Scribæ ac Phariſæi inter ſe collocuti:
Occiditur. Malè, inquiunt, fecimus qui tanto teſtimonio Jeſum armaverimus. verum aſcendamus, eumque præcipitem dejiciamus, ut ceteri conterriti fidem illi habere deſinant. Conclamare deinde cœperunt ac dicere: O ô, ipſe

[a] Id Saducæis competit, è quorum Secta Ananum Pontificem, qui Jacobum condemnavit, fuiſſe aſſeverat Joſephus lib. 20. Antiquitatum.

[b] Mirum eſt locum iſtum quaſi validiſſimum argumentum contra hujus hiſtoriæ gravitatem à nonnullis adduci, eo quod, aiunt, ne aves quidem in faſtigio templi ſtare poſſent. Cum certum ſit in Palæſtina ædificiorum tecta plana fieri conſueviſſe, in quibus facile homines conſiſtere & ambulare poſſent; immo & Deus in Deuteronom. cap. 22. ℣. 8. πηρύχιον, quo verbo hic utitur Hegeſippus, in cujuſque domus ſummitate fieri juſſit, ne forte aliquis in præceps rueret.

[c] Aliud Scaligeri argumentum. Decem, inquit, tribus jam olim in captivitatem abductæ, quomodo tunc Jeroſolymam potuerunt convenire, immo & Gentiles, quibus non licitum erat in templum ingredi? At his facile eſt ex ipſamet ſacra Scriptura reſpondere; nam certum eſt ex omnibus tribubus aliquos homines, qui inter Judæos & Benjaminitas permixti erant, in Judæa remanſiſſe. Sic Anna vidua Luc. cap. 2. erat ex tribu Aſer, & ipſemet Jacobus ſuam epiſtolam ad duodecim tribus ſcripſit. Gentes autem Jeroſolymam ad feſta conveniſſe, ex Evangelio patet Johan. cap. 12. ubi Gentes qui ad feſtum venerant, ut adorarent, Philippum rogarunt, ut ſibi Chriſtum oſtenderet.

etiam Juſtus erravit, & impleta ſunt ea quæ apud Eſaïam [a] ſcripta ſunt. Tollamus è medio Juſtum, quia moleſtus eſt nobis: propterea fructum operum ſuorum manducabunt. Mox ergo conſcendentes, eum præcipitem egerunt. & quoniam præcipitatus non ſtatim mortem obierat, ſed converſus flexis genibus orabat dicens: Domine & Deus Pater, rogo ut ignoſcas illis, quia neſciunt quid faciunt: illi inter ſe dixerunt: Lapidemus Jacobum Juſtum. Cœperunt igitur lapidibus eum impetere. Cumque hominem ſaxis obruerent, unus è Sacerdotibus, ex filiis Rechab [b] filii Rechabim, qui Hieremiæ ſuffragio commendati ſunt, contenta voce, Parcite, inquit, quid facitis? Juſtus orat pro vobis. Interim unus ex iis fullo, arrepto fuſte quo veſtes exprimere ſolebat, caput Juſti percuſſit, atque ita felici martyrio vitam finiit. Sepultus eſt eodem in loco, manetque adhuc cippus illius prope templum. Hic Jacobus tùm Judæis, tùm Græcis locuples fuit teſtis, Jeſum verè Chriſtum fuiſſe. Nec multò pòſt obſidio Veſpaſiani, & Judæorum captivitas ſubſecuta eſt.

S. Jacob.

[a] Id non ex Iſaïa, ſed ex Sapientiæ libro deſumtum contendit Scaliger, unde Hegeſippum inſcitiæ arguendi anſam capit. At rectè Iſaïam laudatum oſtendit Valeſius. Sed ſi id aliquod faceſſit negotium, dici poteſt, hoc mendum ex Librariorum incuria irrepſiſſe. nam apud Baronium & in codd. mſſ. quorum tres hic aſſervantur, atque unus in regia Bibliotheca, is ſcripturæ locus Sapientiæ attribuitur. In cod. tamen monaſterii Conchenſis laudatur Iſaïas.

[b] Hæc ab Hegeſippo rectè dicta fuiſſe oſtendit Valeſius, ne Rechab iſte cum aliis ejuſdem nominis viris confunderetur. Ceterum hæc verba à Symeone Cleopa dicta fuiſſe ſcribit ſanctus Epiphanius hæreſi 78.

ADMONITIO

In Martyrium ſancti Symeonis.

I. Jacobo Symeonem, *Cleopæ filium, ejus in Eccleſia Jeroſolymorum adminiſtratione ſucceſſorem ſubjungimus; de quo variis in locis agit Euſebius, & præcipue lib. 3. Hiſtoriæ cap. 32. At ſibi non conſtat in aſſignando tempore, quo ad hanc ſedem Symeon evectus eſt, ſiquidem lib. 3. cap. 11. ejus beati viri electionem ait factam fuiſſe poſt urbis Jeroſolymitanæ expugnationem, quam tamen in Chronico, eodem anno quo Jacobus interfectus eſt contigiſſe ſcribit. Ut ut ſit, certum eſt Symeonem tum à Judæis, tum à Romanis multa pertuliſſe, non ſolum ob impeditiſſima Reipublicæ tempora, quod ſane ob Judæorum rebellionem adverſus Romanos omnibus commune erat, ſed quod Chriſti Domini cognatus & diſcipulus eſſet, & ex familia regia Davidis oriundus. Ob primam cauſam Judæis inviſus erat, qui Chriſti nomen abhorrebant: ob alteram vero Romanis, veritis, ne Davidis poſteri aliquando bella Judaica renovarent.*

Unde utriſque in unum concurrentibus, Symeon qui jam Veſpaſiani & Domitiani manus evaſerat, tandem annos centum & viginti natus glorioſum martyrium pertulit, anno decimo Trajani Imperatoris, ut teſtatur Euſebius in Chronico, Chriſti CVIII. *Alii ejus mortem ad annum circiter* CIV. *referunt; cujus feſtum Græci die vigeſima ſeptima Aprilis; Latini vero die decima octava Februarii celebrant.*

2. Porro ejus martyrii cauſam & ſeriem narrat Euſebius ex Hegeſippi verbis lib. 3. Hiſtoriæ eccleſ. cap. 32. quod totum caput huc referre viſum eſt, cum aliàs Euſebii narrationem ad Hegeſippi fragmentis ſejungere difficile eſſet.

MARTYRIUM SANCTI SYMEONIS Epiſcopi Jeroſolymitani.

Ex Hegeſippo apud Euſeb. lib. 3. Hiſt. Eccleſ. cap. 32. Edit. Valeſianæ.

Anno Christi circ. CIV.

I. POſt Neronis ac Domitiani perſecutionem, ſub hoc, cujus nunc tempora commemoramus, Trajano, particularem quamdam per ſingulas civitates populari motu adverſus noſtros excitatam eſſe perſecutionem accepimus. In qua SYMEON Cleopæ filius, quem ſecundum Eccleſiæ Jeroſolymitanæ Epiſcopum conſtitutum eſſe docuimus [a], martyrio vitam finiiſſe memoratur. Hujus rei teſtis eſt is, cujus verba jam toties retulimus, Hegeſippus. Qui de hæreticis quibuſdam verba faciens, ab iiſdem circa hæc tempora accuſatum ſubjungit eſſe Symeonem, variiſque tormentorum generibus per dies plurimos excruciatum eò quòd Chriſtianus eſſet, admirationi fuiſſe tum Judici, tum ſatellitibus ac miniſtris: tandemque eodem ſupplicii genere quod Dominus pertulit, vitam clauſiſſe. Sed ſatius eſt verba ipſius ſcriptoris hæc narrantis audire. Ex eorum, inquit, hæreticorum numero quidam Symeonem Cleopæ filium detulerunt, quod ex ſtirpe Davidis oriundus, & Chriſtianus eſſet. Atque ita Symeon cum annos centum ac viginti natus eſſet, martyrium ſubiit, principatu Trajani Auguſti, Attico Conſulari Legato [b] Syriam adminiſtrante. Idem præterea ſcribit, eos ipſos Symeonis accuſatores, cùm tunc temporis omnes ex regia Judæorum tribu oriundi ſollicitè inveſtigarentur, convictos eſſe, quod ex ea ſtirpe originem ducerent.

[Margin: Symeon Epiſcopus Jeroſolymitanus. — Variis tormentis affectus crucifigitur.]

II. Porrò hunc Symeonem non abſurdè quis dixerit & ſpectatorem & auditorem Domini fuiſſe: cùm & diuturnitas vitæ ipſius, & Evangeliorum fides id aſtruere videatur, in quibus Maria quædam commemoratur Cleopæ filia, cujus Symeonem filium fuiſſe ſupra docuimus [c]. Alios

[Margin: Fuit cognatus Chriſti.]

[a] Scilicet hoc lib. 3. cap. 11.

[b] Legati Cæſaris alii erant Conſulares, alii Prætorii. Syri Legatorum Conſularium nomine annos ſuos deſignare tunc ſolebant, ut ex Joſepho obſervat eruditus Valeſius hic.

[c] Cap. 11. jam laudato.

præterea

præterea nepotes unius ex Domini fratribus, cui nomen erat Judæ, ad hoc uſque Trajani imperium vitam produxiſſe idem ſcriptor refert, cum jam antea ſub Domitiano, ut diximus [a], Chriſti fidem conſtanter profeſſi fuiſſent. Sic autem ſcribit. Adſunt, inquit, illi & univerſæ Eccleſiæ præſident, utpote martyres & agnati Chriſti. Tandemque profunda pace Eccleſiæ reſtituta, ad Trajani uſque tempora ſuperſtites fuerunt: donec Symeon ſupradictus Cleopæ filius, ejus qui patruus erat Domini, accuſatus ſimiliter ab hæreticis, & ob eamdem cauſam in jus vocatus eſt coram Attico Conſulari [b] & per multos dies acerbiſſimis tormentis excruciatus, fidem Chriſti conſtantiſſime profeſſus eſt; adeo ut & Conſularis ipſe, & omnes qui aderant, magnopere mirarentur, qua ratione vir centum ac viginti annos natus, tot tormenta perferre potuiſſet. tandem vero ſententia Judicis cruci ſuffixus eſt.

S. SYMEON. a Item & alii cognati Chriſti & martyres. b

III. Poſt hæc idem ſcriptor res illa ætate geſtas commemorans, addit Eccleſiam ad hæc uſque tempora inſtar cujuſdam virginis, integram atque incorruptam permanſiſſe, adhuc in obſcuro receſſu deliteſcentibus, quicumque rectam prædicationis evangelicæ regulam depravare niterentur. Sed poſtquam ſacer Apoſtolorum cœtus vario mortis genere exſtinctus eſt, effluxeratque jam ætas hominum illorum, qui divinam ipſam ſapientiam ſuis auribus auſcultare meruerant: tunc demum exorta eſt impii erroris conſpiratio fraude & malitia falſorum doctorum. Qui utpote nullo amplius ex Apoſtolis ſuperſtite, poſthæc, nudo quod aiunt, capite adverſus prædicationem veritatis adulterinam doctrinam obtrudere aggreſſi ſunt.

Poſt Apoſtolorum obitum multæ hæreſes obortæ.

[a] Supra cap. 19. hujus libri 3.

[b] Conſulares ſimpliciter dicti, qui poſtea Palæſtinam rexere, diu poſt Trajani tempora inſtituti ſunt, ut obſervat Valeſius; unde Atticus ὑπατικὸς appellatur, id eſt Legatus conſularis, ut ab iis quos prætorios appellabant diſtingueretur.

ADMONITIO

In Acta ſancti Ignatii Martyris.

1. EX quo tempore Nero & Domitianus ſæviſſimi Romanorum Imperatores perſecutionem in Chriſtianos concitaverunt, fuere ſemper in Eccleſia Martyres, qui vel Imperatorum edictis, vel rectorum provinciarum privato odio, aut certe Sacerdotum ac populorum ethnicorum furentium impetu, mortem pro Chriſti nominis confeſſione obierunt. Illuſtris in primis fuit ſanctus IGNATIUS, *Antiochenæ Eccleſiæ, poſt Evodium Petri ſucceſſorem, Epiſcopus, qui ob fidem Chriſtianam comprehenſus, à Trajano Imperatore, tunc temporis Antiochiæ exſiſtente, Romam miſſus eſt, ut ibi in ludis publicis à beſtiis devoraretur. Quonam modo id peractum fuerit, ex Philone, Gaio, Agathopo, aliiſque Ignatii comitibus diſcimus, qui eum*

Ignatius Epiſcopus Antiochiæ.

S. IGNAT. *cum ex Syria Romam euntem ſecuti fuiſſent, ea quæ coram viderant & audierant, ſcribere curarunt. Philonis Diaconi Cilicis, Gaii & Agathopi meminit ipſe Ignatius in Epiſtola ad Smyrnenſes, eoſdemque mundo renuntiaſſe, ac ad martyrium perferendum eſſe paratos in Epiſtola ad Philadelphienſes aſſeverat.*

Ejus Acta ſincera. 2. *Verum Acta ab ipſis ſcripta, nonniſi variis additionibus, quandoque etiam falſis eventibus interpolata habebantur, priuſquam à Jacobo Uſſerio Armachano ſincera & pura vulgarentur, qui ea ex mſ. cod. anno* MDC XLVII. *Londini typis edidit, cum variis notis & obſervationibus, ex quibus eas quæ ad textum pertinent, cum his Actis integris proferemus. His autem omnibus ſubjungere viſum eſt Epiſtolam, quam ipſemet ſanctus Martyr in itinere conſtitutus ad Romanos ſcripſit, utpote quæ maximam ejus martyrii partem continet. At ejus Epiſtolæ, aliarumque ſex, quæ vulgo ab omnibus recipiuntur, ſinceritatem probare inutile eſſet, poſt tot doctiſſimorum virorum, etiam à Romana Eccleſia alienorum, ea de re lucubrationes, quorum opera res eo proceſſit, ut ab iis tantummodo de earum auctoritate dubitaretur, qui etiam ſacræ Scripturæ libros, quos ſuis erroribus contradicere animadvertunt, reſpuere non verentur.*

Mortis tempus. 3. *Porro cum in Actis ſancti Ignatii antea vulgatis characteres Chronologici vitiati ſint, variique in variis codicibus conſules, ſub quibus paſſus eſt, annotentur, non una fuit auctorum ſententia in aſſignando anno quo beatus ille vir martyrium complevit. At cum in Actis ſinceris quæ exhibemus, Ignatius à Trajano Antiochiæ tunc agente condemnatus dicatur, ac paullo poſt Romæ* ſub Syria & Senecio Conſulibus *beſtiis traditus, recte colligimus ejus martyrium ad decimum annum Trajani, id eſt, Chriſti* CVII. *referendum eſſe, ſiquidem hoc ſolum anno Trajani Antiochiæ commoratio cum Syriæ & Senecii conſulatu componi poteſt. Nec opponat aliquis Ignatii mortem in Euſebii Chronico ad undecimum Trajani annum referri. Patet quippe Euſebium ibi temporum ſeriem accurate non ſervaſſe, cum hoc ipſo loco, Symeonis Cleopæ filii & Ignatii martyria ſimul referat, quæ diverſis annis contigiſſe nemo poteſt inficiari. Adde, ut jam nonnulli obſervarunt, in pleriſque codd. mſſ. anno decimo utriuſque martyrium conſignari.*

Feſtum. 4. *Ignatii feſtum Græci vigeſima die menſis Decembris celebrant, quo ipſum paſſum fuiſſe Acta teſtantur; Latini vero die prima Februarii, an ob aliquam ſacrarum ejus reliquiarum tranſlationem? plures enim fuiſſe conſtat. Plerique ſancti Patres eum laudant, ut Polycarpus in Epiſtola ad Philippenſes, Irenæus lib. 5. adverſus hæreſes, Origenes homil. 6. in Lucam, & in Cantica Canticorum, Euſeb. lib. 3. hiſt. capp. 22. & 36. Athanaſius lib. de Synodis Arimini & Seleuciæ, Hieronymus in Catalogo, & alii multi, inter quos præcipue enituit ſanctus Johannes Chryſoſtomus, qui cum adhuc eſſet Antiochenæ Eccleſiæ Presbyter, homiliam 42. ad populum Antiochenum de hoc illuſtriſſimo Martyre habuit.*

5. *Refert Socrates Hiſt. eccleſ. lib. 6. cap. 8. cui conſentiunt aliqui è Græcis ſcriptoribus, ab Ignatio morem alternis vicibus cantandi, in Eccleſiam*

Antiochenam inductum fuiſſe, indeque promanaſſe ad ceteras omnes Eccleſias. At hac ſententia, adverſus quam multi graviores auctores laudari poſſent, Valeſio non placet in notis ad hunc locum. Videſis ea de re Mabillonii diſquiſitionem de Curſu Gallicano parag. 1.

ACTA SANCTI IGNATII.

Epiſcopi Antiocheni & Martyris.

Ex Editione Uſſerii Armachani.

ANNO CHRISTI CVII.

I. NUper recipiente principatum Romanorum Trajano, Apoſtoli & Evangeliſtæ JOHANNIS diſcipulus IGNATIUS, vir in omnibus Apoſtolicus, gubernabat Eccleſiam Antiochenorum. Qui quondam procellas vix mitigans multarum ſub Domitiano [a] perſecutionum; a quemadmodum gubernator bonus, gubernaculo orationis & jejunii, continuitate doctrinæ, robore ſpirituali, fluctuationi adverſantis ſe oppoſuit potentiæ, timens ne aliquem eorum qui puſillanimes & magis ſimplices proſterneret. Igitur lætabatur quidem de Eccleſiæ inconcuſſione, quieſcente ad paucum perſecutione: dubitavit autem ſecundum ſe ipſum, quod nondum vere in Chriſtum caritatem attigerat, neque perfectum diſcipuli ordinem. Cogitavit enim eam, quæ per martyrium confeſſionem plus ipſum adducere ad familiaritatem Domini. Unde annis paucis adhuc permanens Eccleſiæ, & ad lucernæ modum divinæ, cujuſque illuminans cor per Scripturarum enarrationem, ſortitus eſt iis quæ ſecundum votum.

Ignatius gregis ſui curam habet.

II. Trajano enim poſt quartum [b] annum imperii ſui, elato b de victoria illa quæ adverſus Schytas & Thraces, & alteras multas & diverſas gentes; & æſtimante adhuc deficere ipſi ad omnem ſubjectionem Chriſtianorum Deum venerantem congregationem, niſi dæmoniacam cogeret culturam cum omnibus ſubintrare gentibus: perſecutionem comminans, omnes ipſos Dei cultores exſiſtentes, vel ſacrificare, vel mori cogebat. Tunc igitur timens pro Antiochenorum Eccleſia virilis Chriſti miles, voluntarie ductus eſt ad Trajanum, agentem quidem ſecundum illud tempus apud Antiochiam, feſtinantem autem ad Armeniam & Parthos [c]. Ut autem coram facie ſtetit Imperatoris Trajani, Trajanus dixit. Quis eſt cacodæmon, noſtras feſtinans præ- c

Coram Trajano ſiſtitur.

[a] De perſecutione Domitiani in Præfatione egimus.

[b] Ex Librariorum incuria IX. mutatum eſt in IV. & vocem *Dacos* in *Thraces*, quod non conjectando ſolum dicitur; ſiquidem aliæ vetuſtiſſimæ interpretationes habent IX. & quidem Michael Syncellus, aliique auctores, ut Uſſerius obſervat, ex hoc loco non recte intellecto, incaute Ignatii mortem ad annum Trajani IX. retulerunt.

[c] Parthos & Perſas eoſdem eſſe aſſerit Plinius lib. 6. capp. 13. & 25. Hinc nonnulli codd. habent hic *Perſas*.

S. Ignat. ceptiones tranſcendere; cum & alteros perſuadere ut perdantur male? Ignatius dixit: Nullus Theophorum [a] vocat cacodæmonem. Receſſerunt enim longe à ſervis Dei dæmonia; ſi autem quoniam iis gravis ſum, malum me adverſus dæmones vocas, confiteor. Chriſtum enim habens ſupercæleſtem Regem, diſſolvo horum inſidias. Trajanus dixit: Et quis eſt Theophorus? Ignatius reſpondit: Qui Chriſtum habet in pectore. Trajanus dixit: Nos igitur tibi videmur non habere ſecundum intellectum deos, quibus utimur compugnatoribus adverſus adverſarios? Ignatius dixit: Dæmonia gentium Deos appellas errans. Unus enim eſt Deus qui fecit cælum & terram, & mare, & omnia quæ in ipſis, & unus Chriſtus Jeſus Filius ipſius unigenitus: cujus amicitia fruar. Trajanus dixit: Crucifixum dicis ſub Pontio Pilato? Ignatius dixit: Crucifigentem peccatum cum ipſius inventore; & omnem condemnantem dæmoniacam malitiam ſub pedibus eorum, qui ipſum in corde ferunt. Trajanus dixit: Tu igitur in te ipſo Chriſtum circumfers? Ignatius dixit: Etiam. Scriptum eſt enim, *Inhabitabo in ipſis, & inambulabo.* (2. Cor. 6. 16.)

III. Trajanus ſententiavit [b]: Ignatium præcipimus in ſe ipſo dicentem circumferre Crucifixum, vinctum à militibus duci in magnam Romam, cibum beſtiarum, in ſpectaculum plebis futurum. (Romam mittitur.) Hanc audiens ſanctus Martyr ſententiam, cum gaudio exclamavit: Gratias ago tibi, Domine, quia me perfecta ad te charitate honorare dignatus es, cum Apoſtolo tuo Paulo vinculis collocari ferreis. Hæc dicens, & cum gaudio circumponens vincula, oranſque prius pro Eccleſia, & hanc cum lacrymis commendans Domino; velut aries inſignis boni gregis dux, à beſtiali militari duritia raptus eſt, beſtiis cruda vorantibus ad Romam ad cibum adducendus.

IV. Cum multa igitur promtitudine & gaudio ex deſiderio paſſionis, deſcendens ab Antiochia in Seleuciam, illinc habebat navigationem: (Smyrna tranſit.) & applicans poſt multum laborem Smyrnæorum civitati, cum multo gaudio deſcendens de navi, feſtinabat ſanctum Polycarpum Epiſcopum coauditorem videre; fuerant enim quondam diſcipuli Johannis. Apud quem adductus, & ſpiritualibus cum ipſo communicans chariſmatibus, & vinculis glorians, deprecabatur concertare ipſius pro-

[a] Eum quidam ſic appellatum fuiſſe volunt, quod fuerit parvulus ille, de quo in medio Diſcipulorum conſtituto Chriſtus Matth. 18. dixit, *Niſi efficiamini ſicut parvulus iſte*, &c. At huic ſententiæ non ſolum refragatur veterum ſilentium; ſed & ipſe Chryſoſtomus, qui aſſerit numquam ab Ignatio Chriſtum Dominum viſum fuiſſe.

[b] Hinc ſolvi debet Scaligeri ſcrupulus, animadverſione 2123. mirantis, cur Ignatius Romam miſſus fuerit: cum judicium tam gentilium quam Chriſtianorum ad provinciarum Rectores pertineret, niſi forte civium Romanorum, qui provocare poterant ad Cæſarem, qualis non fuit Ignatius, cum cives beſtiis non objicerentur. Id, inquam, dubium facile ſolvitur, quod Ignatius ab ipſomet Imperatore Romam fuerit miſſus, ut in ludis publicis populo Romano ſpectaculum præberet, quod de inſignioribus reis ſæpius fiebat. Ceterum ex his patet, Trajanum Romæ tunc non fuiſſe, quando Ignatius paſſus eſt.

poſito, maxime quidem communiter omnem Eccleſiam (honorabant enim ſanctum per Epiſcopos, Preſbyteros & Diaconos, Aſiæ civitates & Eccleſiæ; omnibus feſtinantibus ad ipſum, in quo aliquam partem chariſmatis accipiant ſpiritualis) præcipue autem ſanctum Polycarpum, ut velocius per beſtias diſparens mundo factus, appareat faciei Chriſti.

V. Et [a] hoc ſic dixit, ſic teſtificatus eſt: tamen extendens eam quæ circa Chriſtum caritatem, ut cælum quidem apprehendere per bonam confeſſionem, & per coorantium pro certamine ſtudium, reddi autem mercedem Eccleſiis obviantibus Chriſti per præcedentes litteras gratias agens, appoſitas ad ipſas; ſpiritualem cum orationibus & admonitionibus amplexantis gratiam. Igitur omnes videns amicabiliter diſpoſitos ad ipſum, timens ne forte fraternitatis dilectio ad Dominum ipſius feſtinationem abſcindat, bona aperta ipſi porta martyrii, talia ad Eccleſiam mittit Romanorum ut ſubordinata ſunt [b]?

VI. Perficiens igitur, ut volebat, eos qui in Roma, fratrum abſentes per Epiſtolam ſic ductus à Smyrna (urgebatur enim à militibus Chriſtophorus occupare honores in magna civitate, ut in conſpectu plebis Romanorum beſtiis feris projectus, corona juſtitiæ, per tale certamen potiatur.) * attigit ad Troadem; deinde illinc ductus ad Neapolim per Philippenſes, pertranſivit Macedoniam pedes, & terram quæ ad Epidamnium [c]. Cujus in terra juxta marinis nave potitus, navigavit Adriaticum pelagus & illinc aſcendens Tyrannicum *, & tranſiens inſulas & civitates, oſtenſis ſancto Potiolis *, ipſe quidem exire feſtinavit, ſecundum veſtigia ambulare volens [d] Apoſtoli Pauli. Ut autem incidens violentus non conceſſit ventus, nave à prora repulſa; beatificans eam, quæ in illo loco fratrum caritatem, ſic tranſnavigavit. Igitur in una die & nocte eadem proſperis ventis utentes, nos quidem nolentes abducimur [e], gementes de ea quæ à nobis futura ſeparatione: Juſto autem fieri ipſi ſecundum votum accidit: feſtinanti citius recedere de mundo, ut attingat ad quem dilexit Dominum. Navigantes igitur in Portum Romanorum, debente finem habere mundi inani gloria, milites quidem pro tarditate offendebantur; Epiſcopus autem gaudens feſtinantibus obediebat.

* Tyrrhenicum.
* Puteolis.

VII. Illinc igitur expulſi à vocato Portu, diffamabantur enim jam quæ ſecundum ſanctum Martyrem, obviamus fratribus, timore & gaudio repletis: gaudentibus quidem in quibus dignificabantur, eo quod Theophori conſortio; timentibus autem quod ad mortem talis ducebatur. Quibuſdam autem & annuntiavit ſilere, ferventibus & dicentibus quietare plebem ad non expetere perdere Juſtum. Quos confeſtim ſpi- Romam advenit.

a Quæ ſequuntur uſque ad, *attigit ad Troadem*, non eſſe primarii auctoris putat Uſſerius.

b Hic inſerta erat Epiſtola Sancti ad Romanos, quam his Actis ſubjungere potius viſum eſt.

c Epidamnium jam Dyrrachium appellatur, urbs Archiepiſcopalis in Macedonia.

d Act. Apoſtol. cap. 28. 13.

e Vel ex eo loco, patet hæc Acta ab Ignatii ſociis ſcripta eſſe.

S. IGNAT. ritu cognoſcens, & omnes ſalutans, petenſque ab ipſis veram caritatem, pluraque iis quæ in Epiſtola diſputans, & ſuadens non invidere feſtinanti ad Dominum: ſic cum genuflexione omnium Fratrum deprecans Filium Dei pro Eccleſiis, pro perſecutionis quietatione, pro Fratrum adinvicem caritate, ſubductus eſt cum feſtinatione in amphitheatrum; deinde confeſtim projectus, ſecundum quondam præceptum Cæſaris, debentibus quieſcere gloriationibus. Erat enim ſollemnis, ut putabant, dicta Romana voce *tertia-decima* [a]; ſecundum quam ſtudioſe convenerant. Sic beſtiis crudelibus ab impiis apponebatur; ut confeſtim ſancti Martyris Ignatii compleretur deſiderium, ſecundum quod ſcriptum eſt, *Deſiderium juſti acceptabile*, ut ſit nulli Fratrum gravis per collectionem Reliquiarum; ſecundum quod præoccupans in Epiſtola [b] propriam concupiſcit fieri fruitionem. Sola enim aſperiora ſanctorum oſſium [c] derelicta ſunt: quæ in Antiochiam reportata ſunt, & in capſa repoſita [d], ſicut theſaurus inappretiabilis, ab ea quæ in Martyris gratia ſanctæ Eccleſiæ relicta.

(Margin: a; Prov. 10. 24.; b; c; d)

Martyrii annus & dies.

VIII. Facta autem ſunt hæc die ante XIII. Kalendas Januarias, præſidentibus apud Romanos Syria & Senecio ſecundo. Horum ipſimet conſpectores effecti cum lacrymis, & domi per totam noctem vigilantes, & multum cum genuflexione & oratione deprecantes Dominum certificare infirmos nos de prius factis: parum obdormitantes, hi quidem repente adſtantem & amplexantem nos videbant: hi autem rurſus ſuperorantem nobis videbant beatum Ignatium, quemadmodum ex labore multo venientem, & adſtantem Domino in multa confidentia & ineffabili gloria. Impleti autem gaudio hæc videntes, & glorificantes Deum datorem bonorum, & beatificantes Sanctum, manifeſtavimus vobis diem & tempus, ut ſecundum tempus martyrii congregati, communicemus athletæ & virili Chriſti Martyri, qui conculcavit diabolum, & hujus inſidias in finem proſtravit; glorificantes in ipſius venerabili & ſancta memoria Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum, per quem & cum quo Patri gloria & potentia, cum Spiritu-ſancto, in ſancta Eccleſia in ſecula ſæculorum. Amen.

[a] Tertia-decima ſcilicet Kalendas Januarias, quando Sigillaria feſta agebantur, de quibus Macrobius lib. 1. Saturnalium capp. 10. & 11.

[b] Vide Epiſtolam ejus ad Romanos infra.

[c] Sic omnes Græci ſcriptores; Latini vero, præſertim recentiores, paullo aliter rem narrarunt, ex veteris interpretis errore, qui aſſeruit, Ignatium à leonibus duobus præfocatum fuiſſe, à quibus tamen carnes ejus intactæ remanſerint

[d] Ejus reliquias in cœmeterio ad portam Daphniticam ſepultas fuiſſe aſſerit Hieronymus in Catalogo ſcript. Eccleſiaſt. Eas poſtea Theodoſius junior in Eccleſiam intra civitatem transferri cum magna pompa curavit, qua de re vide Evagrii hiſtoriam lib. 1. cap. 16.

EJUSDEM SANCTI IGNATII
Epiſtola ad Romanos.

Ex eodem Uſſerio.

I. IGNATIUS, qui & THEOPHORUS, habenti propitiationem in magnitudine Patris altiſſimi, & Jeſu-Chriſti ſolius Filii ipſius, Eccleſiæ dilectæ & illuminatæ, in voluntate volentis omnia quæ ſunt ſecundum dilectionem Jeſu-Chriſti Dei noſtri (quæ & præſidet in loco chori Romanorum, digna Deo, digna decentia, digna beatitudine, digna laude, digne ordinata, digne caſta, & præſidens in caritate, Chriſti habens legem, Patris nomen, quam & ſaluto in nomine Jeſu Chriſti Filii Patris) ſecundum carnem & ſpiritum unitis, in omni mandato ipſius, impletis gratia Dei indiviſim, & abſtractis ab omni alieno colore; plurimum in Domino Jeſu Chriſto Deo noſtro immaculato gaudere.

II. Deprecans Deum attigi videre veſtras dignas viſione facies; ut & amplius petebam accipere. Ligatus enim in Chriſto Jeſu ſpero vos ſalutare; ſiquidem voluntas ſit, ut dignificer in finem eſſe. Principium quidem enim bene diſpenſatum eſt. Siquidem gratia [mea] potiar, ad hereditatem meam ſine impedimento lucrari. Timeo enim caritatem veſtram, ne ipſa me lædat [a]. Vobis enim facile eſt quod vultis facere; mihi autem difficile eſt Deo potiri, ſiquidem vos non parcitis mihi. Non enim volo vos hominibus placere, ſed Deo placere, quemadmodum & placetis. Neque enim ego habeo aliquando tempus tale Deo potiendi: neque vos, ſi taceatis, meliori operi habetis inſcribi. Si enim taceatis à me, ego ero Dei: ſi autem deſideretis carnem meam, rurſus factus ſum vox. * Plus autem mihi non tribuetis quam ſacrificari Deo, dum adhuc ſacrificatorium paratum eſt: ut in caritate chorus effecti, cantetis Patri in Jeſu Chriſto, quoniam Epiſcopum Syriæ dignificavit Deus inveniri in occidente, ab oriente tranſmittens bonum occidere à mundo in Deum, ut in ipſo oriar. Numquam invidiſtis in aliquo: alios edocuiſtis. Ego autem volo ut & illa firma ſint, quæ docentes præcepiſtis. Solum mihi potentiam petatis ab intra & ab extra, ut non ſolum dicam, ſed & velim; non ut ſolum dicar Chriſtianus, ſed & inveniar. Si enim inveniar & dici poſſum, & tunc fidelis eſſe, quando utique mundo non appareo. Nihil apparentia bonum eſt. (Deus enim noſter Jeſus-Chriſtus in Patre exſiſtens magis apparet.) Non ſuaſionis opus, ſed magnitudinis eſt Chriſtianus; quando utique oditur à mundo.

Ingens martyrii deſiderium.

a

* velox

III. Scribo Eccleſiis, & præcipio omnibus, quoniam volens pro Deo

a Timebat ne pecunia aut amicis ſuam paſſionem impedirent.

S. Ignat. morior; ſiquidem vos non prohibeatis. Deprecor vos, non concordia intempeſtiva fiatis mihi. Dimittite me beſtiarum eſſe cibum, per quas eſt Deo potiri. Frumentum [a] ſum Dei: & per dentes beſtiarum molar, ut mundus panis inveniar Chriſti. Magis blandite beſtiis [b], ut mihi ſepulcrum fiant, & nihil derelinquant eorum quæ corporis mei; ut non dormiens gravis alicui inveniar. Tunc ero diſcipulus verus Jeſu-Chriſti, quando neque corpus meum mundus videbit. Orate Chriſtum pro me, ut per organa iſta Dei ſacrificium inveniar. Non ut Petrus aut Paulus præcipio vobis. Illi Apoſtoli, ego condemnatus; illi liberi, ego uſque nunc ſervus. Sed ſi patiar, manumiſſus fiam Jeſu-Chriſti, ut reſurgam liber. [Et] nunc diſco vinctus, nihil concupiſcere.

IV. A Syria uſque Romam cum beſtiis pugno, per terram & per mare, nocte & die, vinctus decem Leopardis, quod eſt militaris ordo: qui & beneficiati deteriores fiunt. In injuſtificationibus autem eorum magis erudior: ſed non propter hoc juſtificatus ſum. Sortiar beſtiis mihi eſſe paratis; & oro promtas mihi inveniri, quibus & blandiar cito me devorare, non quemadmodum quoſdam timentes non tetigerunt. Sed & ſi ipſe volentem non velint, ego vim faciam. Veniam mihi habete; quid mihi confert ego cognoſco. Nunc incipio diſcipulus eſſe; nihil me zelare viſibilium & inviſibilium, ut Jeſu-Chriſto fruar. Ignis & crux, beſtiarumque congregationes, diſperſiones oſſium, conciſio membrorum, molitiones totius corporis, malæ punitiones diaboli in me veniant, ſolum ut Jeſu-Chriſto fruar. Nihil mihi proderunt termini mundi, neque regna ſæculi hujus. Bonum mihi mori propter Jeſum Chriſtum, quam regnare ſuper terminos terræ. Illum quæro qui pro nobis mortuus eſt; illum volo qui propter nos reſurrexit. (Ille lucrum mihi adjacet.) Ignoſcite mihi, fratres: non impediatis me vivere, non velitis me mori. Dei volentem eſſe, per mundum non ſeparetis me, (neque per materiam ſeducatis.) Dimittite me purum lumen accipere: illuc adveniens homo ero. Sinite me imitatorem eſſe paſſionis Dei mei. Si quis ipſum in ſe ipſo habet, intelligat quod volo; & compatiatur mihi, ſciens quæ continent me.

V. Princeps ſæculi hujus rapere me vult; & eam quæ in Deum meum ſententiam corrumpere. Nullus igitur præſentium de vobis adjuvet; ipſi autem magis mei fiatis, hoc eſt Dei (mei.) Non loquimini Jeſum-Chriſtum, & mundum concupiſcatis. Invidia in vobis non inhabitet, neque utique ego vos præſens deprecor credere mihi. His autem magis credite quæ ſcribo vobis. Vivens enim ſcribo vobis, deſiderans mori. Meum deſiderium crucifixum eſt; & non eſt in me ignis

[a] Irenæus lib. 5. adverſus hæreſes cap. 28. hanc Ignatii ſententiam laudat, Hieronymus & alii.

[b] Mirum eſt ea Ignatii verba ab aliquibus reprehendi, quaſi mortem pro Chriſto deſiderare non licuiſſet, ſed quam injuſte, ex Actis Martyrum, ſanctorum Patrum ſententiis & Hiſtoriæ Eccleſiæ multis locis, egregie probat Johannes Baptiſta Cotelerius in notis ad hunc locum pag. 453.

amans

amans aliquam aquam: ſed vivens & loquens eſt in me, intus me dicit: Veni ad Patrem. Non delector cibo corruptionis, neque delectationibus vitæ hujus. Panem Dei volo [a], quod eſt caro Jeſu-Chriſti, ejus qui ex genere David: & potum volo ſanguinem ipſius, quod eſt caritas incorruptibilis. Non amplius volo ſecundum homines vivere: hoc autem erit ſi vos velitis. [Velite autem, ut & vos acceptemini.] Per paucas litteras deprecor vos, credite mihi. Jeſus autem Chriſtus vobis manifeſtabit hæc, quoniam vere dico; [non mendax os, in quo Pater vere locutus eſt.] Petite pro me, ut attingam. Non ſecundum carnem vobis ſcripſi; ſed ſecundum ſententiam Dei. Si patiar, voluiſtis; ſi reprobus efficiar, odiviſtis. S. IGNAT. a

VI. Mementote in oratione veſtra ejus quæ in Syria Eccleſiæ, quæ pro me Paſtore Deo utitur. Solus ipſe [Jeſus-Chriſtus] vice Epiſcopi ſit, & veſtra caritas. Ego autem erubeſco ex ipſis dici. Non enim ſum dignus; exſiſtens extremus ipſorum, & abortivum: ſed miſericordiam conſecutus ſum aliquis eſſe, ſi Deo fruar. Salutat vos meus ſpiritus, & caritas Eccleſiarum, quæ receperunt me in nomine Jeſu Chriſti, ut non tranſeuntem. Etenim non advenientes mihi in via [quæ ſecundum carnem] ſecundum civitatem me præceſſerunt. Eccleſiam Syriæ commendat.

VII. Scribo autem vobis hæc à Smyrna per Epheſios digne beatos. Eſt autem & ſimul mecum cum aliis multis & CROCUS, deſideratum mihi nomen, de advenientibus [mecum] à Syria in Romam, ad gloriam Dei. Credo vos cognoviſſe [quibus & manifeſtatis] prope me exſiſtentem. Omnes enim ſunt digni Deo & vobis, quos decens eſt vos ſecundum omnia quietare. Scripſi autem vobis hæc, in ea quæ ante IX. Kalendas Septembris. Valete in finem, in ſuſtinentia Jeſu-Chriſti.

[a] Hunc locum de Euchariſtia intelligit Cardinalis Baronius ad annum 34. & 109. Halloxius vero ad Ignatii vitam cap. 10. de fruitione Dei poſt martyrii conſummationem.

ADMONITIO

In Paſſionem SS. Symphoroſæ &c.

SS. SYMPHOROSA &c.

I. *Beatæ Symphoroſæ filiorumque ejus martyrii Acta, quæ hic exhibemus, in manuſcriptis codicibus Julio Africano celeberrimo ſcriptori attribuuntur. Et quidem fieri potuit, ut in ejus libris de Chronographia, quos accuratiſſime ſcriptos fuiſſe teſtatur Euſebius lib. 6. Hiſtoriæ cap. 31. inſerta fuerint, cum in iis præcipuos eventus, quæ ab orbe condito uſque ad Heliogabali Imperatoris tempora contigerant, retulerit. Verum cum id opus jamdudum perierit, an revera hæc Acta Africano ſint adſcribenda aſſerere non auſim, quamvis de eorum ſinceritate nullus videatur dubitandi locus.* Acta Africano attributa.

SS. SYMPHOROSA &c.

Ea vero proferimus ex Mombritii, Surii & Carduli editionibus cum codice bibliothecæ Colbertinæ collatis.

Martyrii occaſio.

2. *Horum ſanctorum neci occaſionem præbuit vicinia celeberrimi illius palatii, quod in villa Tiburtina ab Hadriano ædificatum fuiſſe teſtis eſt Spartianus. Cum enim Imperator hanc regiam domum, quam ſibi ad delicias conſtruxerat, neſcio quibus piacularibus ceremoniis luſtrari juſſiſſet, hanc occaſionem arripuere ſacerdotes Symphoroſam incuſandi, nihil omnino diis placiturum eſſe, niſi prius Symphoroſa aut iis ſacrificaret, aut ipſa ſacrificaretur. Quod ultimum Hadrianus, quem ſuperſtitioſiorem ex aliis ejus pluribus factis fuiſſe conſtat, exſecutus eſt circiter annum Chriſti* cxx. *id eſt, ſub Imperii ſui primordia: quo ſcilicet tempore, ut notat Dio Caſſius, iſte Imperator plurimas cædes fecit.*

Memoria.

3. *Ceterum horum Martyrum memoria in antiquiſſimis quibuſque Martyrologiis celebratur, quamvis diverſis diebus. Romanum quippe cum Notkero eos recolit die* 18. *Julii, Rabanus die* 21. *ejuſdem menſis; Uſuardus & Ado die* 21. *menſis Junii. In via Tiburtina ſuperſunt adhuc rudera veteris Eccleſiæ, ut Aringhus notat lib.* 4. *Romæ ſubterraneæ cap.* 17. *quæ olim ſub eorum nomine Deo conſecrata fuerat, hactenuſque* ad ſeptem fratres *vocabulum retinet. Eam autem in eo loco conſtructam fuiſſe non dubito, quem Pontifices in Actis infra num.* 4. ad ſeptem Biothanatos, *id eſt violenta morte peremtos, ut notat Baronius ad annum* 138. *appellarunt.*

ANNO CHRISTI CIRC. CXX.

PASSIO SANCTÆ SYMPHOROSÆ, & ſeptem filiorum ejus.

Ex editis & cod. mſ. Bibliothecæ Colbertinæ.

I. CUm fabricaſſet Hadrianus palatium, & id dedicare vellet ritu illo nefario, cœpiſſetque ſacrificiis idolorum ac dæmonum qui in idolis habitant, flagitare reſponſa; reſponderunt & dixerunt: SYMPHOROSA vidua cum ſeptem filiis ſuis laniat nos quotidie invocando Deum ſuum. Iſta itaque ſi cum filiis ſuis ſacrificaverit, promittimus nos omnia præſtare, quæ petitis. Tunc Hadrianus juſſit eam teneri cum filiis, & blandis eos ſermonibus hortabatur, ut ad ſacrificandum idolis conſentirent. Cui beata Symphoroſa dixit: Vir meus GETULIUS [a], cum fratre ſuo AMATIO, tribuni tui cum eſſent, pro Chriſti nomine paſſi ſunt diverſa ſupplicia, ne idolis conſentirent ad immolandum, & quaſi boni athletæ dæmones tuos moriendo vicerunt. Elegerunt enim magis decollari quam vinci, paſſi mortem, quæ pro nomine Chriſti ſuſcepta, inter homines terrenos quidem ignominiam eis

[a] Symphoroſæ vir & ipſius frater martyres.

[a] Eorum memoriam celebrant Martyrologia ad diem 10. Junii, quo etiam die Surius eorum Acta exhibet. In mſ. Colbertino, *Vir meus Zoticus cum fratre ſuo Amantio tribuno tuo cum eſſent ambo &c.*

peperit temporalem, inter Angelos vero decus & gloriam ſempiternam: inter quos nunc gradientes, & tropæa paſſionum ſuarum dantes [a], cum æterno Rege vita æterna fruuntur in cælis. SS. SYMPHOROSA &c.

II. Hadrianus Imperator dixit ad ſanctam Symphoroſam: Aut cum filiis tuis ſacrifica diis omnipotentibus, aut te ipſam cum filiis tuis ſacrificari faciam. Beata Symphoroſa [b] reſpondit: Et unde mihi tantum boni, ut ego merear cum filiis meis offerri hoſtia Deo? Hadrianus Imperator dixit: Ego te diis meis ſacrificari faciam. Beata Symphoroſa reſpondit: Dii tui me in ſacrificium accipere non poſſunt: ſed ſi pro nomine Chriſti Dei mei incenſa fuero, illos dæmones tuos magis exuro. Hadrianus Imperator dixit: Elige tibi unum ex duobus; aut ſacrifica diis meis, aut malo interitu finiêris. Beata Symphoroſa reſpondit: Tu exiſtimas quod poſſit animus meus aliquo terrore mutari, cum ego deſiderem cum viro meo GETULIO [c], quem pro Chriſti nomine interfeciſti, requieſcere. Tunc Hadrianus Imperator juſſit eam duci ad fanum Herculis, & ibi primo alapis cædi, & poſt hæc capillis ſuſpendi. Sed cum nulla ratione nulloque timore poſſet eam à bono propoſito revocare; juſſit eam alligato ad collum ingenti ſaxo in flumen præcipitari. Cujus corpus colligens frater ejus Eugenius, principalis curiæ Tiburtinæ, in ſuburbana ejuſdem civitatis ſepelivit. a Ejus conſtantia. Præcipitatur in fluvium.

III. Alia vero die juſſit Hadrianus Imperator, ſimul omnes ſeptem filios ejus ſibi præſentari. quos cum ad ſacrificandum idolis provocaret, & nullo pacto eos videret ſuis minis atque terroribus conſentire, juſſit circa Herculis templum ſeptem ſtipites figi, & ibi eos ad trochleas extendi. Et primum CRESCENTEM præcepit in gutture transfigi; ſecundum JULIANUM in pectore pungi; tertium NEMESIUM in corde percuti: quartum PRIMITIVUM in umbilico vulnerari; quintum JUSTINUM averſum per dorſum perforari gladio; ſextum STRACTEUM [d] in latere vulnerari; ſeptimum vero EUGENIUM à ſummo uſque deorſum findi. Septem fratres variis modis interficiuntur.

IV. Altera vero die veniens Hadrianus Imperator ad fanum Herculis, juſſit corpora eorum ſimul auferri, & projici in foveam altam, & impoſuerunt Pontifices nomen loco illi, Ad ſeptem Biothanatos [e]. Poſt hæc quievit perſecutio anno uno, & menſibus ſex; in quo ſpatio omnium Martyrum honorata ſunt ſancta corpora, & conſtructis tumulis condita cum omni diligentia, quorum nomina deſcripta ſunt in libro vitæ. Natalis vero ſanctorum Martyrum Chriſti beatæ Symphoroſæ & ſeptem filiorum ejus Creſcentis, Juliani, Nemeſii, Juſtini, Stractei & Eugenii, celebratur ſub die xv. Kalendas Auguſti. Eorum corpora re- Dies feſtus.

[a] Cod. Colbert. *tropæa paſſionum ſuarum laudantes*

[b] Hæc reſponſio cum ſequenti interrogatione deeſt in Cod. Colbertino.

[c] Sur. Cardulus & cod. Colbertin. *Zotico*.

[d] Cod. Colbertin. *Extacteum*. Edit. Carduli *Stacteum*, quo nomine ab omnibus infra deſignatur.

[e] In Cod. Colbertin. hic aliqua inſerta ſunt de morte Adriani, quæ paullo poſt horum Martyrum necem contigiſſe ibi refertur.

* al. nono. quieſcunt in via Tiburtina milliario ab urbe octavo *, regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

SS. Felicitas &c.

ADMONITIO

In Paſſionem SS. Felicitatis &c.

Acta à S. Greg. M. laudata.

1. *Ecce alterum matrum Chriſtianarum exemplar, ſancta ſcilicet Felicitas, quæ per martyrium ſeptem filios genuit Chriſto, quos prius carne mundo pepererat. Eorum Acta ex pluribus codd. mſſ. cum Surio & Ughello collata proferimus, quæ ſane eadem eſſe cum* Geſtis emendatioribus, *qua Gregorius Magnus laudat in Homilia 3. ſuper Evangelia, nemo inficiabitur qui ea ſimul inter ſe contulerit. Quod ut evidenter pateat, ſufficiet hic loca inſigniora ſancti Gregorii proferre.* Adeſt, *inquit*, beata Felicitas, cujus hodie natalitia celebramus, quæ credendo exſtitit ancilla Chriſti, & prædicando facta eſt mater Chriſti. Septem quippe filios, ſicut in geſtis ejus emendatioribus legitur, ſic poſt ſe timuit vivos in carne relinquere, ſicut carnales parentes ſolent metuere ne mortuos præmittant. *Hæc poſtea ex ejus geſtis ſic probat.* In perſecutionis enim labore deprehenſa, filiorum corda in amore ſupernæ patriæ prædicando roboravit ... ſeptem pignoribus ad regnum præmiſſis, toties ante ſe mortua: ad pœnas prima venit, ſed pervenit octava. *Quæ quidem omnia fuſius in his Actis enarrantur.*

Ejus laudes.

2. *Hanc autem beatæ Felicitatis conſtantiam multis laudibus extollit in eadem Homilia beatus Pontifex, ubi eam non modo martyrem, ſed* pluſquam martyrem *&* ultra martyrem *appellari debere probat, utpote quæ in filiis ſuis multiplex martyrium ſuſtinuerit. Eadem fere antea dixerat ſanctus Petrus, cognomento Chryſologus, Epiſcopus Ravennas ſerm.* 134. Diſcurrebat, *inquit*, lætior inter confoſſa cadavera, quam inter cunabula cara filiorum, quia internis oculis tot cernebat bravia, quot vulnera; quot tormenta tot præmia; quot victimas tot coronas.

Memoria & cultus.

3. *Ex his facile eſt judicare, celebrem olim fuiſſe beatæ Felicitatis memoriam, in cujus die feſto Homiliam ſupra laudatam habuit ſanctus Gregorius, in baſilica ſub ejuſdem ſanctæ mulieris nomine Deo dicata. Olim etiam ſub ipſius titulo cœmeterium Romæ exſtitiſſe notat Cardinalis Baronius in notis ad Martyrologium Romanum. Ejus feſtum tum antiqua Martyrologia, tum etiam beati Gregorii Sacramentarium ab ejus filiorum feſto diſtinguunt; quæ matris memoriam ad diem vigeſimum tertium Novembris, filiorum vero ad Julii decimum referunt: quo die eorumdem memoria in antiquiſſimo Martyrologio Bucheriano annotatur. Ejus verba, cum loca ubi ſinguli celebrantur deſignent, huc referre viſum eſt.* Sexto idus *Julii*: Felicis & Philippi in Priſcillæ: & in Jordanorum Martialis, Vitalis, Alexandri; & in Maximi, Silani,

(hunc Silanum martyrem Novati furati ſunt) & in Prætextati Januarii. *Paſſi ſunt autem circa annum* CL. *ſub Publio Urbis Præfecto, & Antonino Pio Imperatore; ſub quo etſi placidiſſimo principe martyria non defuerunt. Certe primo ejus anni imperio paſſus eſt Theleſphorus Romanus Pontifex, quem* glorioſiſſime martyrium feciſſe *non ſolum Euſebius in Chronico & libro* 5. *Hiſt. Eccleſ. cap.* 6. *ſed etiam ſanctus Irenæus ipſi fere coæqualis lib.* 3. *adverſus hæreſ. cap.* 3. *atteſtantur.* SS. FELICITAS &c.

PASSIO SANCTÆ FELICITATIS
& ſeptem Filiorum ejus.

Ex compluribus codd. mſſ. & editis.

ANNO CHRISTI CIRC. CL.

I. TEmporibus Antonini Imperatoris orta eſt ſeditio Pontificum, & FELICITAS illuſtris femina cum ſeptem filiis ſuis Chriſtianiſſimis tenta eſt. Quæ in viduitate permanens, Deo ſuam voverat caſtitatem, die noctuque orationibus vacans, magnam de ſe ædificationem caſtis mentibus dabat. Videntes autem Pontifices præconia Chriſtiani nominis per eam profeciſſe, ſuggeſſerunt de ea Antonino Auguſto, dicentes: Contra ſalutem veſtram mulier hæc vidua cum filiis ſuis diis noſtris inſultat: quæ ſi non venerata fuerit deos, ſciat pietas veſtra deos noſtros ſic iraſci, ut penitus placari non poſſint. Tunc Imperator Antoninus injunxit Præfecto urbis Publio, ut eam compelleret cum filiis ſuis deorum ſuorum iras ſacrificiis mitigare. Publius itaque Præfectus Urbis juſſit eam privatim adduci: & blando colloquio ad ſacrificium eam provocans, minabatur pœnarum interitum. Cui Felicitas dixit: Nec blandimentis tuis reſolvi potero, nec terroribus tuis frangi. Habeo enim Spiritum-ſanctum, qui me non permittit vinci à diabolo; & ideo ſecura ſum, quia viva te ſuperabo [a], & ſi interfecta fuero, melius te vincam occiſa. Publius dixit, Miſera ſi tibi ſuave eſt mori, vel filios tuos fac vivere. Felicitas reſpondit: Vivent filii mei, ſi non ſacrificaverint idolis: ſi vero hoc tantum ſcelus admiſerint, in æternum ibunt interitum.

Felicitas à Pontificibus delata.

II. Poſtera namque [b] die Publius ſedit in foro Martis, & juſſit eam adduci cum filiis ſuis, cui & dixit: Miſerere filiis tuis, juvenibus bonis, & flore primo juventutis florentibus. Reſpondit Felicitas: Miſericordia tua impietas eſt; & exhortatio tua crudelitas eſt. Et converſa ad filios ſuos dixit: Videte, filii, cælum, & ſurſum adſpicite, ibi vos exſpectat Chriſtus cum ſanctis ſuis. Pugnate pro animabus veſtris, & fideles vos in amore Chriſti exhibete. Audiens hæc Publius, juſſit eam alapis cædi, dicens: Auſa es, me præſente, iſta monita dare, ut dominorum noſtrorum juſſa contemnant?

Coram Præfecto filios hortatur.

[a] Cod. Colbert. *Vivens non ſuperabor.*

[b] Sic cod. Colbert. cum Ughello, ceteri, *Alia die.*

SS. Felicitas &c. Qui Chriſtum confitentur.

III. Tunc vocavit primum filium ejus, nomine Januarium: & infinita illi promittens bona præſentia, ſimul etiam verbera minabatur, ſi ſacrificare idolis contemſiſſet. Januarius reſpondit: Stulta ſuades;
a nam ſapientia Domini mei me conſervat [a], & faciet hæc omnia ſuperare. Statim judex juſſit eum virgis cædi, & in carcerem recipi. Secundum vero ejus filium, Felicem nomine, admoveri præcepit. Quem cum hortaretur Publius ad immolandum idolis, conſtanter dixit: Unus eſt Deus quem colimus, cui ſacrificium piæ devotionis offerimus. Vide ne tu credas, me, aut aliquem fratrum meorum, a Domini Jeſu-Chriſti
b amore recedere. Immineant verbera, ſtent [b] cruenta conſilia; fides noſtra nec vinci poteſt, nec mutari. Et iſto amoto, juſſit tertium filium, nomine Philippum, applicari. Cui cum diceret: Dominus noſter Imperator Antoninus juſſit ut diis omnipotentibus immoletis. Reſpondit Philippus: Iſti nec dii ſunt, nec omnipotentes; ſed ſunt ſimulacra vana & miſera & inſenſibilia: & qui eis ſacrificare voluerint, in æterno erunt periculo. Et amoto Philippo juſſit ad ſe adduci quar-
c tum, Silvanum [c] nomine, cui ſic ait: Ut video convenit vobis cum peſſima matre veſtra hoc conſilium, ut præcepta Principum contem-
d nentes, omnes ſimul curratis in interitum [d]. Reſpondit Silvanus: Nos ſi tranſitorium timuerimus interitum, æternum incurremus ſupplicium. Sed quia vere novimus quæ præmia ſint parata juſtis, & quæ ſit pœna
e conſtituta peccatoribus, idcirco ſecuri contemnimus legem humanam [e], ut juſſa divina ſervemus. Idola enim contemnentes, Deo omnipotenti famulantes, vitam æternam invenient; adorantes autem dæmonia, cum ipſis in interitu erunt, & in incendio ſempiterno. Amoto Silvano juſſit quintum præſto eſſe Alexandrum, cui dixit: Miſereberis ætati tuæ, & vitæ in infantia poſitæ, ſi non fueris rebellis, & ſecutus fueris ea, quæ ſunt regi noſtro Antonino gratiſſima. Unde ſacrifica diis, ut poſſis amicus Auguſtorum fieri, & vitam habere & gratiam. Reſpondit Alexander: Ego ſervus Chriſti ſum. Hunc ore confiteor, corde teneo, inceſſanter adoro. Infirma autem ætas quam cernis, canam habet prudentiam, ſi unum Deum colat. Dii autem tui cum cultoribus ſuis erunt in interitu ſempiterno. Iſto amoto, juſſit ſextum Vitalem applicari, cui & dixit: Forte vel tu optas vivere, & non abire in interitum. Reſpondit Vitalis: Quis eſt qui optat melius vivere? qui verum Deum colit, an qui dæmonem cupit habere propitium? Publius dixit: Et quis eſt dæmon? Vitalis reſpondit: Omnes dii gentium dæ-
f mones ſunt, & quicumque [f] eos colunt. Hoc quoque amoto, juſſit

[a] Ughell. *confortat.*

[b] Hunc locum in aliis mſ. & editis mendoſum ſic ex 1. cod. Colbert. reſtituimus.

[c] Hunc Surius cum Ughello & 1. cod. Colbert. *Silanum* appellant, cod. Foſſat. *Silianum*. Ceteri vero *Silvanum*.

[d] Sic cod. Fulienſ. & 1. German. alii habent, *incurratis interitum.* Surius vero, *intereatis.*

[e] Sic, & optime, 1. Colbert. alii tam editi quam mſſ. *Romanam.*

[f] In 1. Colbert. deeſt *& quicumque eos colunt.*

ſeptimum Martialem ingredi, eique dixit: Crudelitatis veſtræ factores SS. Felicitas &c.
effecti, Auguſtorum inſtituta contemnitis, & in veſtra pernicie permanetis. Reſpondit Martialis: O ſi noſſes quæ pœnæ idolorum cultoribus paratæ ſunt! Sed adhuc differt Deus iram ſuam in [a] vos & Idola a
veſtra demonſtrare. Omnes enim qui non confitentur Chriſtum, verum eſſe Deum, in ignem æternum mittentur. Tunc Publius juſſit & hunc ſeptimum amoveri, & geſta omnia ſcripta per ordinem Imperatori ſuggeſſit.

IV. Antoninus vero miſit eos ad diverſos judices, ut variis ſupplicii afficerentur. E quibus unus judex primum fratrem plumbatis occidit: alter ſecundum & tertium fuſtibus mactavit: alius quartum præcipitio interemit: alius in quintum ſextum & ſeptimum capitalem fecit ſubire ſententiam; alius [b], matrem illorum capite truncari juſſit. Et ita diverſis b
ſuppliciis interemti, omnes effecti ſunt victores & Martyres Chriſti, & cum matre triumphantes, ad præmia in cælis percipienda convolarunt, qui pro Dei amore minas hominum, pœnas & verbera contemnentes, Chriſti amici facti ſunt in regno cælorum: qui cum Patre & Spiritu-ſancto, vivit & regnat in ſæcula ſæculorum, Amen.

[a] Codd. Colbert. Conchens. & 1. German habent, *Vobis & idolis veſtris*.
[b] Sic in 1 German. cui Ughelli lectio conſentit. *Et paullo poſt ab alio juſſa eſt decollari.* In uno cod. Colbert. dicitur prima ab uno judice occiſa, deinde primus filius ab alio &c. At in aliis edit. & mſſ. jungitur cum tribus ultimis filiis.

ADMONITIO

In Martyrium ſancti Polycarpi.

1. *Inter præcipua ſacræ antiquitatis monumenta, quæ ex primis Eccleſiæ temporibus ad noſtram uſque ætatem pervenerunt, jure merito computatur illa egregia epiſtola, quam de beati* POLYCARPI *martyrio Eccleſia Smyrnenſis, cui præfuerat, conſcripſit. Hanc tanti fecit Euſebius Cæſarienſis, ut maximam ejus partem hiſtoriæ ſuæ inſerendi* neceſſarium putaverit, *lib. 4. cap. 15. ut ſi ejus exemplaria, quæ tunc circumferebantur, aliquando perirent, præcipua ſaltem capita Paſſionis tanti viri ex ſuis libris haberentur. At divina providentia factum eſt, ut eam Epiſtolam integram haberemus, quam aliquot abhinc annis è mſſ. codd. erutam viri eruditiſſimi Uſſerius Armachanus Londini, & Johannes Baptiſta Cotelerius Pariſiis, græce & latine ediderunt, ut nihil de ipſius ſupplementis dicam, quæ Henricus Valeſius in notis ad Euſebii hiſtoriam evulgavit. Verum præ aliis Latinis verſionibus id habet Uſſeriana, quod omnium omnino aliarum longe antiquiſſima ſit, utpote quæ non multo poſt Euſebii tempora facta fuerit, quamque exiſtimat Uſſerius ipſam eamdem eſſe, quæ olim in Eccleſia Gallicana, ut refert*

S. Polycarp. &c.

Epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſis.

S. POLYCARP. &c. *Gregorius Turonenſis Epiſcopus, lib. 1. de gloria Martyrum cap. 86. legebatur; quam ideo cum duobus codd. mſſ. uno ſcilicet Colbertino, altero monaſterii Pratell.nſis collatam, cuicumque alteri præferre non dubitavimus.*

2. Cum vero in hac Epiſtola ea ſolummodo habeantur quæ ad beati Polycarpi martyrium pertinent, operæ pretium viſum eſt aliqua de ejus vita & geſtis proferre, quæ ex certis & probatis auctoribus colligemus, præcipueque ex Irenæo Lugdunenſium antiſtite, qui priuſquam in Gallias veniret, ejus ſancti viri diſcipulus fuerat. Hæc autem refert apud Euſebium lib. 5. Hiſt. cap. 20. de ſummo ſtudio, quo tenebatur vir ille apoſtolicus, ut inſtitutiones & fidei dogmata ab Apoſtolis Eccleſiæ tradita retinerentur, ſcribens ad Florinum quemdam, qui ad Valentini partes tranſierat.

Polycarpus Traditionum vindex.

Vidi te, *inquit,* cum adhuc puer eſſem in inferiore Aſia apud Polycarpum ſplendide agentem in palatio, & magnopere laborantem, ut te illi approbares. Etenim ea quæ tunc temporis geſta ſunt, melius memoria teneo, quam illa quæ nuper acciderunt. (Quippe ea quæ pueri didicimus, ſimul cum animo ipſo coaleſcunt, eique penitus inhærent.) Adeo ut & locum ipſum poſſim dicere, in quo beatiſſimus Polycarpus ſedens diſſerebat; proceſſus quoque ejus & ingreſſus, vitæque totius formam, & corporis ſpeciem, ſermones denique quos ad populos habebat, & familiarem conſuetudinem, quæ illi cum Johanne, ut narrabat, & cum reliquis qui Dominum vidiſſent, interceſſerat; & qualiter illorum dicta commemorabat, & quæcumque de Domino ab iiſdem audierat. De miraculis quoque illius atque doctrina, prout ab iis qui Verbum vitæ ipſi conſpexerant, Polycarpus acceperat, eodem prorſus modo referebat, in omnibus cum Scriptura ſacra conſentiens. Hæc ego, divina mihi largiente clementia, tunc ſtudioſius audiebam, non in charta, ſed in corde meo audita deſcribens; eademque per Dei gratiam aſſidue repeto ac revolvo. Et in conſpectu Dei affirmare poſſum, beatum illum & apoſtolicum Preſbyterum, ſi quid ejuſmodi umquam audiiſſet, exclamaturum continuo, & obturatis auribus ſuis dicturum fuiſſe, prout ipſi moris erat: Deus bone, quæ me in tempora reſervaſti, ut hæc ſuſtinerem? atque ex loco ipſo aufugiturum, in quo ſeu ſtans, ſeu ſedens, ejuſmodi ſermones audiiſſet. *Idem lib. 3. adverſus hæreſes cap. 3. teſtatur hunc eumdem beatum virum,* non ſolum ab Apoſtolis edoctum, & converſatum cum multis ex iis qui Dominum noſtrum viderunt; ſed etiam ab Apoſtolis in Aſia, in ea quæ eſt Smyrnis Eccleſia conſtitutum fuiſſe Epiſcopum. *quem ſummum veritatis catholicæ aſſertorem fuiſſe aſſerit his verbis:* Hic docuit ſemper quæ ab Apoſtolis didicerat, quæ & Eccleſiæ tradidit, & ſola ſunt vera; & teſtimonium his perhibent quæ ſunt in Aſia Eccleſiæ omnes, & qui uſque adhuc ſucceſſerunt Polycarpo. *Nihil vero magis ejus adverſus hæreſes odium probat quam celebre illud reſponſum, quod Marcioni hæreſiarchæ dedit Romæ, quærenti ab ipſo an eum cognoſceret, aſſerens ſe quidem cognoſcere* primogenitum ſatanæ. *Quem agendi cum hæreticis modum exemplo Johannis Evangeliſtæ comprobare ſolebat, qui cum Cerinthum in balneo ſe lavantem reperiſſet, protinus*

Apoſtolorum diſcipulus.

aufugit,

aufugit, ne, inquiens, balneum concidat, cum intus ſit Cerinthus inimicus veritatis. *Hæc ibi Irenæus.* SS Polycarp. &c.

3. *Nemo tamen inde ita Polycarpum adverſus hæreticos affectum fuiſſe ſibi perſuadeat, ut eos ad Eccleſiam revertentes aliquando repulerit: cum è contrario totus incumberet, ut quos audierat à fide defeciſſe, ii ad veritatem revocarentur. Id Romæ contigiſſe ſcribit Irenæus cap. 3. jam laudato. nam cum Marcion ea in urbe multos è Chriſtianis ſuis fallacibus propheriis deceepiſſet, eoſdem Polycarpus ad Eccleſiam reduxit, conſtanter affirmando, hanc doctrinam, quam* Eccleſiæ tradebat, *ſe ab Apoſtolis accepiſſe. Hinc ibi tanto in honore habitus eſt, ut Anicetus Urbis Pontifex, teſte eodem Irenæo apud Euſebium lib. 5. cap. 24. ei* in Eccleſia conſecrandi munus, honoris cauſa, conceſſerit, *id eſt, in publico omnium fidelium conventu ſui loco pontificalia munia obeundi. Nec controverſia, quæ inter eos intercedebat, de Paſchatis celebrandi die, communionem diſrupit, aut aliquatenus imminuit caritatem. Nam cum neuter alterum in ſuam ſententiam pertrahere potuiſſet,* cum pace à ſe invicem diſceſſerunt. Hæreticos Romæ convertit. Ibi honoratur.

4. *Ex his liquet, Polycarpum non immerito Eccleſiarum* totius Aſiæ principem *ab Hieronymo appellatum fuiſſe in Catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum, quo ſimili titulo, adhuc in vivis agentem tam ab ethnicis, quam à Chriſtianis vulgo donatum fuiſſe, teſtatur epiſtola, quam infra ſumus edituri. Sed & Ignatius martyr, quem Polycarpus Romam adeuntem ſuſceperat, cuique morti proximus Eccleſiæ ſuæ Antiochenæ curam commiſit, eum* dignum Deo Epiſcopum *appellat in epiſtola ad Smyrnenſes. Unde mirum videri non debet, quod Polycrates Epheſiorum Epiſcopus in epiſtola, quam ad Victorem Papam Romanum ſcripſit, primum poſt Apoſtolum Johannem locum inter illuſtriores Aſiæ viros Polycarpo conceſſerit.* Etenim, *inquit apud Euſebium Hiſtoriæ lib. 5. cap. 24.* in Aſia magna quædam lumina exſtincta ſunt. Philippus unus è duodecim Apoſtolis.. Johannes qui in ſinu Domini recubuit.. Polycarpus quoque qui apud Smyrnam Epiſcopus & martyr fuit, itemque Thraseas Eumeniæ Epiſcopus & martyr, qui Smyrnæ requieſcit. Quid Sagarim Epiſcopum eumdemque martyrem attinet dicere, qui Laodiceæ eſt mortuus? Quid beatum Papyrium? quid Melitonem &c. *Porro Thraſeæ & Sagaris vetera Martyrologia meminerunt, Thraſeæ quidem die quinta Octobris, Sagaris vero die ſequenti, cujus martyrium Melito hic memoratus Sardenſium Epiſcopus, in Apologia apud Euſebium lib. 4. cap. 26. contigiſſe refert ſub Servilio Paulo Aſiæ Proconſule, tempore Antonini Imp. ſcilicet M. Aurelii. Ad quod etiam tempus referendum eſſe Thraſeæ martyrium patet ex Apollonii libro contra Montaniſtas apud Euſebium lib. 5. Hiſt. cap. 18.* Polycarpi laudes ex SS. Patribus. Thraſeas & Sagaris martyres.

5. *Non verbis tantum, ſed etiam ſcriptis aliquot Eccleſiam illuſtravit Polycarpus. At ex variis epiſtolis quas Irenæus epiſtola ſuperius laudata affirmat ab eo ad vicinas Eccleſias, aut quoſdam ex fratribus ſcriptas fuiſſe, unica tantummodo ſupereſt, de cujus ſinceritate dubitare non liceat. Ea eſt quæ ad Philippenſes inſcribitur, cujus hoc elogium Irenæus lib. 3. cap. 3. laudato & apud Euſebium lib. 4. hiſt. cap. 14. ita ſcribit.* Exſtat epiſtola Ejus ſcripta.

SS. POLYCARP. &c. Polycarpi ad Philippenſes luculentiſſima, ex qua quicumque ſalutis ſuæ curam gerunt, poterunt, ſi volent, & formam fidei illius, & prædicationem veritatis cognoſcere. *Eamdem epiſtolam in Aſia conventibus ſuo tempore legi ſolitam fuiſſe teſtatur Hieronymus in Catalogo. Tota ſacra Scriptura textibus referta eſt, ac viri plane apoſtolici genium ſpirat, in qua fideles ad varias virtutes adhortatur. Viros quoſdam ſanctos, qui apud eos celebres fuerant, in memoriam revocat, quos paſſionibus Chriſti communicaſſe dicit, ut eorum exemplo ad patientiam amplectendam permoveantur. Inter alios recenſet* RUFUM *ac* ZOZIMUM, *de quibus Martyrologium Romanum agit die* 18. *menſis Decembris. Sed beati viri verba ex ejus epiſtola fragmento, quod apud Euſebium lib.* 3. *cap.* 36. *habetur, referenda ſunt, quibus innuit, hos ſanctos viros cum aliis Philippenſibus civibus martyrio coronatos fuiſſe, aut ſaltem multa toleraſſe.* Obſecro, *inquit*, vos omnes, ut pareatis præpoſitis veſtris, omnemque patientiam exerceatis, quam ſpectaſtis, non ſolum in Ignatio, Rufo, ac Zozimo viris beatiſſimis, ſed etiam in aliis civibus atque inquilinis veſtris, & in ipſo præcipue Paulo, ceteriſque Apoſtolis, pro certo habentes, quod hi omnes non fruſtra cucurrerunt, ſed in fide ac juſtitia ingreſſi, ad locum ſibi à Deo debitum pervenerunt, quandoquidem & paſſionum ejus participes extiterant.

Rufus, Zozimus, & alii Mart.

6. *De Polycarpi paſſionis die & anno, tam diverſe inter ſe ſentiunt omnes, cum veteres, tum recentiores hiſtorici, ut vix ea de re aliquid certi ſtatui poſſit. Græci ejus feſtum recolunt die vigeſima-tertia Februarii; Latini vero die Januarii vigeſima-ſexta. Utrobique ambages; cum neutra dies cohæreat aliis chronologicis notis, quæ etiam variæ à variis aſſignantur. Sane ſi compertum nobis eſſet quid* Magni ſabbati nomine *intellexerint Smyrnenſis epiſtolæ ſcriptores, quo die omnes Polycarpum paſſum volunt, aliqua fortaſſis lux inde nobis affulgeret: at cum de ejus nominis interpretatione eruditi inter ſe non conveniant, ſingulæque ſententiæ ſuas patiantur difficultates, res novis ambagibus involvitur. Incertus dies annum quoque reddit incertum. Alii annum* CLXIX. *aſſignant, alii vero, & quidem, ut mihi videtur, probabilius,* CLXVI. *Henricus Valeſius annum ſeptimum M. Aurelii Imperatoris. Quam ſententiam probat non ſolum ex Euſebii Chronico, verum etiam ex Ariſtidis Polycarpo coæqualis orationibus ſacris* 1. *&* 4. *ex quibus nititur oſtendere vir eruditus, Quadratum, ſub quo Polycarpus paſſus eſt, eo anno Aſiæ proconſulatum geſſiſſe. Qui plura de his videre cupit, ipſum Valeſium adeat in notis ad cap.* 15. *lib.* 4. *Euſebianæ hiſtoriæ, Uſſerium in notis ad Smyrnenſis Eccleſiæ epiſtolam, Halloxium in cap.* 12. *vitæ ſancti Polycarpi, Pearſonium Diſſert.* 2. *de Epiſcopis Romanis cap.* 18. *ac demum Johannem Bollandum ad diem* 26. *Januarii, ubi de his difficultatibus fuſius agitur.*

Quo die & anno paſſus eſt.

7. *Smyrnenſium epiſtolæ* PIONII *martyrium ſubjunxit Euſebius. Unde aliqui aſſeruerunt, Pionium & Polycarpum eodem tempore apud Smyrnam paſſos fuiſſe, maxime cum id expreſſis verbis habeatur in Chronico Euſebiano Latinarum editionum. At Henricus Valeſius, & cum eo viri eruditi,*

Alii Martyres Polycarpo adjuncti.

Pionii mortem ad Decii tempus eſſe referendam contendunt, ſub quo certum eſt Pionium presbyterum Smyrnæ glorioſum martyrium conſummaſſe. Mihi vero ſuſpicio aliquando nata eſt, duos fuiſſe Pionios martyres Smyrnenſes, quorum unus, de quo hic Euſebius, ſub Antonino paſſus fuerit; alter vero, ut ex actis ejus ſinceris certum eſt, ſub Decio. At cum deprehendiſſem ea quæ in Actis poſterioris hujus Pionii referuntur, priori Pionio ab Euſebio attributa fuiſſe, facile inducor in Valeſii ſententiam, unicum ſolummodo Pionium fuiſſe, cujus cum acta Polycarpi martyrio ſubjuncta fuerint, quidam incaute eos uno eodemque tempore paſſos fuiſſe exiſtimarunt; idque mendum poſtea in Euſebii Chronicon irrepſit. SS POLYCARP. &c.

8. *Idem judicium Godefridi Henſchenii ad diem xiii. Martii Bollandiani, de ſanctis Carpo & aliis martyribus Pergamenſibus, quos pariter ſub Antonini temporibus paſſos fuiſſe affirmare videtur Euſebius, ſæpius laudato cap. 15. lib. 4. hiſtoriæ, his verbis.* Aliorum præterea qui in urbe Aſiæ Pergamo ſub id tempus martyrium paſſi ſunt, Acta etiamnum circumferuntur, CARPI videlicet, PAPULI, & mulieris cujuſdam AGATHONICÆ, qui poſt multas atque illuſtres fidei noſtræ confeſſiones glorioſo exitu conſummati ſunt. *Si hæc Acta quæ laudat Euſebius haberentur, breviſſime ſolveretur tota difficultas: ſed cum ea quæ Henſchenius profert, etiam ipſius judicio certa non ſint; res in dubio manet, maxime cum vetera Martyrologia iſtos Martyres ſub Antonino Vero & Aurelio Commodo paſſos fuiſſe teſtentur; immo & fortaſſe quis temere non exiſtimaret, Papulum illum, quem Diaconum fuiſſe dicit Nicephorus lib. 3. hiſtoriæ cap. 36. eumdem eſſe qui à Polycrate in epiſtola ad Victorem laudata* Papyrius *dicitur. Quem enim Papulum hic Euſebius; poſt Rufinum lib. 4. Hiſt. Eccleſiaſticæ cap. 15. Ado Notkerus & alii appellant* Papyrium. *Ex cujus etiam Rufini verbis multas mulieres cum Agathonica paſſas fuiſſe memorant.*

ANNO CHRISTI CLXVI.

EPISTOLA ECCLESIÆ SMYRNENSIS,

De Martyrio ſancti Polycarpi Epiſcopi & ſociorum ejus.

Ex codd. mſſ. cum editione Uſſeriana collatis.

I. Eccleſia Dei quæ eſt apud Smyrnam, Eccleſiæ Dei conſtitutæ apud Philomelium [a] & omnibus quæ ubique ſunt ſanctis Eccleſiis Catholicis, miſericordia & pax & caritas Dei Patris ac Domini noſtri Jeſu-Chriſti cum omnibus vobis multiplicetur. Scripſimus vobis fratres de MARTYRIBUS, & de beato POLYCARPO, qui per * ſignaculum fidei, perſecutionem ſedavit inimici. Omnia enim quæ tranſacta ſunt, Domino auctore prædicta ſunt ſecundum Evangelium ſuum, in quo quid ſequi debeamus oſtendit. In quo ſe & tradi paſſus eſt, & cruci, per quem nos liberaremur, affigi. Æmulos nos ergo ſibi eſſe voluit; ac primus virtute cæleſti, injuſtorum juſtus obtemperavit arbitrio *; dans ſcilicet ſecuturis viam, ut pius Dominus exemplum famulis ſe præbendo, ne oneroſus præceptor à quoquam putaretur. Pertulit ante illa, quæ aliis perferenda mandavit: qui omnes ita formavit & docuit, ut non ſolum nos ipſos, ſed etiam per nos fratres ſingulos ſalvaremus.

* *Uſſer.* velut.

Chriſtus Martyrum exemplar.

* *Uſſer.* imperio.

II. Beatæ enim paſſiones cæleſtia tolerantibus regna parturiunt, & poſt contemta hæc omnia, opes, honores, parentes, coronæ conſummatio plena, martyrium eſt. Quid enim dignum tam pio Domino famulorum reddit obſequium, ſi majora conſtat pro ſervis Dominum, quam ſervos pertuliſſe pro Domino? Unde oportet doctiores nos redditos omnia cum timore narrare, & ſingulorum militum Chriſti fidelia devotionum tropæa, ut geſta conſtat, exponere: quo amore circa Deum fuerint, qua patientia cuncta pertulerint. Quis enim non tanta admiratione teneatur; dulcia fuiſſe ſingulis dirorum verbera flagellorum, gratas [b] eculei flammas, ferientis amabilem gladium, & mitia crepitantia tormenta flammarum? cum fluente utriuſque lateris cruore, patefactis

Martyrum mira patientia.

[a] Textus Græcus, tum apud Uſſerium, tum apud Cotelerium habet ἐν φιλαδελφίᾳ. Euſebius, cum hac antiqua verſione apud Uſſerium & in cod. mſſ. Colbertinos, *Philomelio*. In cod. tamen Pratellenſi, ubi hæc eadem verſio habetur, legitur *Philadelphia*. Eſt autem Philomelium urbs in majori Phrygia; Philadelphia vero in Lydia. Quamquam & aliæ ſunt urbes utriuſque ejus nominis. Porro hæc varietas inde orta eſt, quod Smyrnenſes eamdem epiſtolam ad diverſas Eccleſias miſerint; unde & Euſebius aliàs ait eam ad Ponti Eccleſias miſſam fuiſſe. Titulus epiſtolæ apud Uſſerium, cui præter Philomelii nomen fere conformis eſt cod. mſ. Pratellenſis, is eſt. *Eccleſia ... Eccleſiis Dei ſalutem Philomelio & quæ in univerſis locis ſunt Catholicis civitatibus, miſericordia & pax & amor Dei ... omnibus abundet in ſæculo.*

[b] Uſſer. *Craticulas, eculeo. ; .. amabile gaudium, & initia.*

vitalibus omnia apparerent interna membrorum : ut ipſa etiam corona popularis viſo fleret tantæ crudelitatis horrore, nec ſine lacrymis poſſet aſpicere, quod fieri ipſa * voluiſſer. Nullus tamen erat patientium Martyrum gemitus, aut ejulatio aliqua vi doloris extorta : ſed ut libenter ſuſcipiebantur ſingula, ita fortiter tolerabantur accepta. Præſens enim Dominus ſuſcepta tam fideli oblatione ſervorum, non ſolum æternæ vitæ amore ſuccenderat ipſos, & illis quæ ſolet devotis præſtare [a], ſed etiam doloris illius violentiam temperabat : ſcilicet ne potentiam * animi cruciatus corporis frangerent. Loquebatur enim cum illis Dominus, & exſpectator * ac probator * animorum : & præſentia moderabatur [b] mala, & coronæ illis cæleſtis, ſi perduraſſent, promittebat imperia. Inde Judicis ille contemtus, inde glorioſa patientia. Exui enim ſe hac luce cupiebant, ut ad illa clara atque æterna ſalutis habitacula, Domino jubente tranſirent. Præponebant vera falſis, terrenis cæleſtia; ſempiterna morituris. Parabatur enim unius horæ exitio, gaudium nulla vetuſtate periturum.

* Vſſer. ipſe.

[a] * Boll. patientiam

* ſpectator * Vſſer. roborator. [b]

III. Diabolus tamen multa machinatus eſt. Sed gratia Domini noſtri Jeſu-Chriſti contra omnes fida ſervorum ſuorum defenſatrix adſtitit. Nam fortiſſimus GERMANICUS [c], & omni Deo mente devotus, incredulorum animos potentia ſuæ virtutis exſtinxit. Hic feris traditus, cum Proconſulis in ſe miſerationem cerneret, & ab eo perſuaderetur, ut ſaltem vel ætatem ſuam cogitaret, ſi alia forte in ſe contemneret omnia; dolentem pro ſe inimicum aſpernatus eſt, & dedignatus eſt veniam, quam perſuaderet injuſtus. Quare ipſe ad ſe feram beſtiam vocabat : feſtinans mature mundi hujus labe exui, vel iniquitate privari. His viſis vulgus univerſum, ſtupore confectum, Chriſtianorum animum mirabatur intentius, & clamatum eſt : Torqueantur nocentes; quæratur Polycarpus.

[c] Germanicus Martyr.

IV. Tunc unus Cointus [d] nomine, Phrygius, ſuperveniens forte de patria, pronus ad patiendum voluntate feſtinans, cruento judici ſe ſecurus objecit. Sed voluntatem vicit infirmitas. Miſſis namque ad ſe feris, & ipſo aſpectu timore perculſus, cœpit nolle quod voluit, & converſus ad diaboli voluntatem, probare illud ad quod venerat deſtruendum. Huic itaque Proconſul multis pellectionibus ſacrificare perſuaſit : ideo non eos fratres laudare debemus qui ſe ultro offerunt, ſed eos qui inventi latentes in paſſione potius perſeverant. Sic nos namque evangelicus ſermo confirmat, & hoc hortatur exemplo, quo videmus ceſſiſſe ultroneum, & viciſſe compulſum.

[d] Quintus ultro ſe offerens cadit.

V. Unde POLYCARPUS, vir eximiæ prudentiæ robuſtique conſilii,

[a] Hunc locum ope cod. Pratellenſis reſtituimus, in quo tamen deſunt hæc verba. *Et illis quæ ſolet devotis præſtare.*

[b] Sic cod. Pratell. alii *medebatur.*

[c] Ejus feſtum Latini recolunt die 19. Januarii.

[d] Sic cod. Colb. Euſeb. & uterque græcus textus. *Quintum* vertit Valeſius, a Rufino vocatur *Cherinthus*; ab Uſſerio dicitur *Incognitus*, & in cod. Pratel. *Cognitus.*

55. POLYCARP. &c.

Polycarpus ſecedit.

his auditis latebram petiit. Nec tamen mente turbatus fugiebat hæc, ſed potius differebat. Qui per ſingulas civitates ambulans, hortantes ut celerius exiret, ac ſe quærentibus aliqua ratione ſubtraheret, aſpernatus, diutius morabatur. Tandem in agrum civitati proximum ſecedendum putavit. Ibi diebus ac noctibus ſine intermiſſione orationi impendendo operam, Dei implorabat auxilium, quo fortior eſſet in pœna. Signum tamen, ante triduum quam comprehenderetur, revelationis [a] accepit.

Suam paſſionem prævidet.

Intuebatur cervical capitis ſui flamma ambiente circumdari. Expergefactus itaque ſanctiſſimus Senex, vix adhuc ſtratis gravia membra ſubtraxerat, ait his qui cum eo erant [b], ignibus ſe cremandum.

VI. Ecce in alium agrum forte ſeceſſerat; ſtatimque quærentes eum adfuerunt. Sed cum ab his ille inveſtigari non poſſet; comprehenſis duobus infantulis, uno ex his etiam verberato, latebra confeſſione infantis aperitur. Nec enim ipſe celari poterat, quem paſſio ipſa poſcebat. Proditores ejus domeſtici, Irenarcha & Herodes [c], feſtinabant in arenam eum citius exhibere: ut & ille Chriſti finita paſſione ſit ſocius; & proditores exemplo Judæ pœnam quam merentur accipiant. Habentes itaque infantulum, ante ſabbatum hora ipſius cœnæ egreſſi ſunt, Polycarpum perquirentes, cum equitum [d] magna copia armatorum, quaſi non ſervum Chriſti comprehenderent, ſed latronem. Invenerunt eum nocte in tegulis ſe prementem. Fuerat quidem tranſgrediendi in alium agrum facultas: ſed jam feſſus oſtendere ſe maluit quam celare, dicens: Compleatur voluntas Dei. quamdiu voluit ille diſtuli; & quando juſſit optavi. Viſis itaque illis deſcendit: habuitque ſermonem, qualem aut illa [e] ætas potuerat, aut Spiritus gratiæ * cæleſtis infuderat.

* gratia.

VII. Cum mirarentur in his annis tantam velocitatem pedum, & tantam habitudinem eſſe membrorum, ad cujus inveſtigationem vix ſumma celeritate pervenerint; nihil ſtupentibus ille reſpondit, ſed ſtatim his alimenta cibi præbuit, & menſam juſſit adponi. Nec hoc ſine divini magiſterii mandato faciens: cum ſcriptum ſit, inimicos noſtros potu & cibo debere ſatiari. Tunc deprecatus eſt, ut ei horam concederent qua poſſet orare, & omnipotenti Deo debita precum vota perſolvere. Præbita facultate, inſtanter * petebat donum Dei præceptumque compleri. Jugiter autem per duas ferme horas oratio illa duravit, ſtupefactis audientibus, & quod majoris palmæ videtur *, inimicis.

Satellites convivio excipit. *Rom.* 12. 20.

* *al.* ſtans.

* *Uſſer.* videretur.

VIII. Orationis poſtmodum voce completa; facta in precibus omnium mentione notorum ignotorumque, bonorum ac malorum, & Catholicorum omnium qui per ſingula loca Eccleſiæ colliguntur: tandem hora illius ac tempus advenit, qua cuſtoditæ acciperet coronam juſtitiæ. Impoſitus itaque aſino, cum appropinquaret civitati majori Sabba-

[a] In cod. Pratel. deeſt *revelationis.*

[b] Sic Uſſer. Alii, *qui convenerant.*

[c] Ipſemet Herodes erat Irenarcha, qui magiſtratus capiendis latronibus incumbebat, quales fere, inquit Valeſius, apud nos ſunt præpoſiti mareſcallorum.

[d] Sic cod. Pratel. Colbert. autem cum editis, *cum equorum magna copia vel armorum.*

[e] Cod. Colb. *nulla ætas.*

to, obvios habuit Irenarcham Herodem & patrem ejus Nicetam; vehiculoque ſuſceptus; ut vel obſequio vinceretur, qui vinci pœnæ dolore non poterat. Cum ergo ſubdolo crebroque ſermone profanum aliquid ab illo exigerent adſidentes, dicerentque: Quid mali eſt dicere, Domine, & ſacrificare? & reliqua quæ ſolent diabolo inſtigante narrari: frenato paulliſper ore, omnibus patienter auditis, tandem iratus enuntiat; ad hoc ſe numquam poſſe perduci, non igne, non ferro, non artorum doloribus vinculorum, non fame, non exſilio, non flagellis. Commoti tunc illi, vehiculo ſumma velocitate currente, Polycarpum perturbarunt; ita ut ſuras aliqua ex parte quaſſaret. Tanta tamen per arenam velocitate currebat, ut nulla corporis damna ſentiret. *In urbem perductus.*

IX. Sed cum arenam fuiſſet ingreſſus, è cælo ſtatim miſſa vox ſonuit, clamans: Polycarpe, habeto virtutem. Hanc vocem qui in arena erant audierunt; ex aliis autem nullus audivit. Cum igitur Proconſuli fuiſſet oblatus, Deum toto corde confeſſus, imperia judicis cruenta contemſit. *Offertur Proconſuli.* Cumque ab eo ad blaſphemum quodcumque cogeretur, diceretque ei Proconſul: Vel ætatem hanc cogita, ſi alia in te forte contemnis. Non poterit hæc ſenectus [a] juvenibus etiam expaveſcenda ſufferre. Debes jurare per Cæſarem, Cæſariſque fortunam: præterea habere pœnitentiam & dicere: Tolle impios. Tunc Polycarpus ore ſemicluſo, & quaſi non ſuo, ſed alieno ſermone loqueretur, clauſis pæne faucibus, populum qui in arena erat reſpexit univerſum, impium vel profanum; tractoque ex intimo corde ſuſpirio, majeſtatem cæli intuens ait: Tolle impios. Et cum aſſiduus præceptor aſſiſteret, enuntians: Jura fortunam Cæſaris [b], & poteris relaxari, Chriſtumque contemne. tunc ait Polycarpus: Octogeſimum jam & ſextum annum ætatis ingredior, nomini ejus ſemper probatus & ſerviens, numquam ab eo læſus, ſemperque ſervatus: quomodo poſſum eum odiſſe quem colui, quem probavi, quem ſemper fautorem optavi, Imperatorem meum, Salvatorem ſalutis & gloriæ, perſecutorem malorum, ultoremque juſtorum?

X. Cum ille diceret per Cæſaris jurandum eſſe fortunam, ait: Quid me cogis jurare per Cæſarem? Aut profeſſionem meam fortaſſe non noſti? Palam me Chriſtianum dico. & quo magis iraſceris, ego gaudeo. Tu ſi vis Legis hujus ſcire rationem; diem da à quo incipies audire vel diſcere. Reſpondit ei Proconſul: Satisfac populo. Polycarpus ait: Tibi digniſſimum reor ſatisfacere probatos & obaudientes eſſe quæ juſſeris; tantum ne injuſte ſeceris. Docti enim ſumus poteſtatibus quæ Deo ordinante procedunt morem [c] gerere, mandatiſque ſervire. Illos vero indignos judicio, nec ad ſatisfactionem idoneos puto. proinde judici me

[a] *Valde ſenem glorioſiſſime & nobiliſſime martyrium conſummaſſe* Polycarpum aſſerit Irenæus lib. 3. adv. hær. cap. 3.

[b] Non licebat Chriſtianis per fortunam aut genium Cæſaris jurare, quod hæc à gentilibus pro diis haberentur: bene autem per Cæſaris ſalutem, ut ait Tertullian. Apologet. cap. 32. quod aliquando à Chriſtianis factum in nonnullis Actis infra videbimus

[c] Cod. Pratell. *honorem gerere.*

SS. POLYCARP. &c.

æquum eſt parcere, non populo. Reſpondit Proconſul: Feras atroces habeo: his te tradam per fruſta lacerandum, ſi pœnitentiam habere contemſeris. Reſpondit ille: In me leonum rabies cruenta deſæviat, & quidquid gravius judex durus inveneris; gloriabor in pœna, tripudiabo lætus* in vulnere, & merita mea doloris æſtimatione penſabo. Quanto graviora pertulero, tanto præmia majora percipiam. Eſt mihi paratus ad inferiora animus. Ex humilioribus enim ad ſumma procedimus. Reſpondit Proconſul: Si ferarum morſus nova præſumtione contemnis, ignibus te cremabo. Tunc Polycarpus: Ignem mihi minaris, inquit, qui unius horæ ſpatio æſtuat, & poſt frigeſcit; ignorans futuri judicii, & æterni ignis in impios tormenta perpetua. Sed quid voluntatem tuam longa oratione ſuſpendimus? Fac ex me quæque cogitas, & quodcumque aliud pœnæ genus caſus obtulerit, aucupare*.

Tormenta contemnit

* al. levis

* Uſſer. accelera.

XI. Hæc forte dum loquitur Polycarpus, vultum ejus ac ſenſum gratiæ cæleſtis ſplendor intravit: ut ipſe etiam Proconſul terreretur. Tunc voce præconis in arena media ter clamatum eſt: Polycarpus Chriſtianum ſe ſemper eſſe confeſſus eſt. Univerſus itaque populus Judæorum & gentium, qui Smyrnam incolebat, ira commotus exclamat: Hic eſt Aſiæ magiſter, Chriſtianorum pater, noſtrorum deorum deſtructor pertinax, violatorque templorum; qui docebat non ſacrificandum, nec deorum adoranda eſſe ſimulacra: tandem quod precatus eſt invenit. Petebant Aſiarcham [a] Philippum, ut ei leonem iratus immitteret. qui ſibi non licere reſpondit, tempore jam muneris exſoluto[b]. Tunc placuit illis omnium æquo unoque conſenſu, ut vivum Polycarpum ignis exureret. Oportuerat enim id fieri quod ille ante prædixerat. Orans itaque omnipotentem Deum, venerabilem ad ſuos vultum retorquens ait: Videtis eam eſſe quam prophetaveram paſſionem.

Ad ignem condemnatur.

XII. Tunc populus ad balneum, & argeſteria [c] convolavit, ligna & malleola perquirentes, præcipue Judæi. Per hæc igitur miniſteria cum flamma fuiſſet illata, Polycarpus cingulum ſolvit, veſtemque depoſuit; vincula etiam pedum parabat exuere. quod facere non ſolebat; quia ſinguli fideles viri nuda ejus tangere vel oſculari membra cupiebant [d]. Plenitudine enim bonæ conſcientiæ redundabat, etiam antequam ad martyrii certamen accederet. Potius * ergo in medium his quæ ex more parabantur arſuro; cum [ergo] eum ferro vincire cuperent, conſuetudinem legemque ſervantes; Permittite me ſic, inquit. Qui enim mihi

*f. Poſitis.

[a] Aſiarchæ erant Sacerdotes Communis Aſiæ. Singulæ quippe Aſiæ civitates initio anni unum è ſuis civibus eligebant Aſiarcham; eorumque nomina ad communem Provinciæ conventum mittebantur, ut ex iis decem eligerentur, qui templis, feſtis & aliis ejuſmodi rebus ſacris præeſſent. Lege Valeſii notas in hunc locum.

[b] In alia verſione. *quia venationes ſeu gladiatoria ſpectacula jam expleverat.*

[c] Uſſer. *ad artiſteria.* Rectius ex mſſ. *argeſteria*, quæ vox hoc loco ſignificat artificum officinas, aliis *argiſteria.*

[d] Hic deſinit cod. Colbert. Cod. autem Pratellenſis ea quæ ſequuntur compendioſius refert.

dedit

dedit velle, largietur & poſſe, atque ipſum tolerabilem faciet voluntati ignem ardentem. Itaque ferro illum nemo vinxit, ſed poſt tergum ligatis manibus, ut [a] devotus [ad] altaria præſentis paſſionis limen ingreſſus eſt. Tunc ſidera cælumque reſpiciens dixit: Deus Angelorum, Deus Archangelorum, reſurrectio noſtra, ſolutioque peccati, rector elementorum omnium & totiús habitaculi, omne juſtorum genus qui in conſpectu tuo vivunt protegens; te benedico tibi ſerviens, qui me dignum hac paſſione duxiſti, ut percipiam partem coronamque martyrii, initium calicis, per Jeſum-Chriſtum in unitate Spiritus-ſancti; ut completo ſacrificio iſtius diei, promiſſa tuæ veritatis accipiam. Ob hanc rem te benedico in omnibus, & glorior, per æternum Pontificem omnipotentem Jeſum-Chriſtum: per quem tibi, & cum ipſo, & cum Spiritu-ſancto gloria nunc & in futurum in ſæcula ſæculorum. Amen. SS. POLYCARP. &c. a

XIII. Completa itaquè oratione, flammaque ſuppoſita, cum uſque ad cælum tolleretur incendium, miraculi novitas repentina proceſſit: illis videntibus quos videre juſſerat cæleſte mandatum, ut poſſint ceteris oſtenſa narrare. Curvus namque in littora arcus apparuit, in aliquantam latitudinem cornua utraque flectendo, velum navis imitatus; qui Martyris corpus molli velabat amplexu, ne aliquid ex ſanctis artubus flamma vaſtaret. Ipſum autem corpus, ut panis grata decoctio vel argenti & auri, qui conflato pulcro colore reſplendens ſingulorum juvabat aſpectum. Odor etiam thuris aut myrrhæ, aut pretioſi alicujus unguenti, tractum nidorem totius fugabat incendii. Cum hoc itaque peccatoribus fuiſſet oſtenſum, ut intelligerent cum non poſſe comburi: præceperunt congeſtorem ignis accingi, gladiunculum ſancto corpori injicere, illis etiam ſancto probato. Cumque hoc ita fuiſſet effectum, ecce ſubito fluente ſanguinis copia, columba [b] proceſſit de corpore; ſtatim ſopitum cruore ceſſit incendium. Tunc populus totus obſtupuit; atque omnibus inter juſtos & injuſtos quanta eſſet probata diſcretio. eſt; & quod eſſet præcipuum: etiamſi non eſt ſecutum vulgus, quod certum tamen conſtat, agnovit. Tali itaque Polycarpus, ſanctæ Smyrnenſium magiſter Eccleſiæ, paſſionis munus implevit: ſemper quæcumque ei revelata fuiſſe conſtat, impleta ſunt. Gladio confoditur. b

XIV. Diabolus tamen qui juſtorum ſemper inimicus eſt, cum perſpexiſſet & vim martyrii, & magnitudinem paſſionis impletam, irreprehenſibilem omnem vitam & meritum majus in morte, hoc excogitavit, ut corpus ejus à noſtris non poſſit auferri; quamvis multi eſſent qui ſanctis ejus optarent communicare generibus *. Summiſit namque Nicetem patrem Herodis, fratrem vero Alces [c], interpellare Rectorem, ut reliquiæ ejus negarentur omnibus Chriſtianis; adſerens quod relictis * l. cineribus. c

[a] Cod. Pratel. *velut electus aries, & ex magno grege aſſumtus, acceptabile holocauſtum omnipotenti oblatus eſt Deo.*

[b] De hac columba nihil in cod. Pratelienſi, ſicut nec apud Euſebium, nec apud Rufinum aut Nicephorum. Eam tamen viſam fuiſſe non ſolum Uſſeriana editio teſtatur; ſed & Bollandiana ad 3. codd. mſſ exacta.

[c] Euſeb. & Rufin. *Dalces.*

SS. POLYCARP. &c. Ejus reliquiæ honorantur. omnibus, huic fundenda eſſet oratio ſingulorum. Itaque ſummittentibus Judæis, cum voluiſſent auferre eum de flamma, ignorantes quia numquam Chriſtum relinquere poſſumus Chriſtiani, qui pro peccatis noſtris pati tanta dignatus eſt, neque alteri cuiquam precem orationis impendere. Hunc namque Dei Filium adoramus & colimus; ejus tamen Martyres, & diſcipulos fideles & devotos milites honorifice ac libenter amplexamur; oramus etiam ut nos ſocii ipſorum & condiſcipuli eſſe mereamur. Contentione itaque noſtra & Judæorum viſa, Centurio poſuit corpus in medium. Nos collegimus ut aurum gemmamque pretioſam, & ſepulturæ oſſa mandavimus. Conventus itaque alacriter factus, ut præcepit Dominus, ad diem natalemque martyrii.

Ejus feſtum.

Duodecim cum eo Martyres. XV. Talia circa beatum Polycarpum acta ſunt, cum his qui ex Philadelphia fuerunt duodecim, martyrium in Smyrna videtur impleſſe; ſolus tamen inter ceteros culturæ meruit principatum. Martyrium ergo excelſum ſuſtinet, & MAGISTER adhuc vocatur à populo. Hunc omnes optemus ſecundum exemplum Domini noſtri Jeſu-Chriſti; qui perſecutionem vicit Rectoris injuſti, & incorruptionis coronam fugata peccatorum noſtrorum morte ſuſcepit. Cum Apoſtolis & omnibus Juſtis alacriter benedicamus Deum & Patrem omnipotentem, & Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum, Salvatorem animæ noſtræ, gubernatorem corporum, & paſtorem catholicæ totius Eccleſiæ, & Spiritum-ſanctum, per quem cuncta cognoſcimus. Vos frequenter petieratis, ut quæ geſta fuerant nuntiarem de beato Polycarpo, quæ omnia nuntiavit * per fratrem Martianum [a]. Vos jam quia ſcitis, omnibus per epiſtolas nuntiate: ut ubique benedicatur Dominus bonorum electione ſervorum. Potens eſt enim & nos ſalvare per Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum Salvatorem: per quem ipſe eſt, & cum ipſo gloria, honor, potentia, magnitudo, in ſæcula ſæculorum, Amen. Salutate omnes ſanctos; hi qui nobiſcum ſunt omnes ſalutant; Evariſtus qui ſcripſit, cum omni domo ſua.

* nuntiavi.

Martyrii tempus. XVI. Martyrium ſancti Polycarpi menſe Aprilio VII. Kalend. Maii, majore Sabbato, hora octava. Captus eſt ab Herode, Pontifice Philippo Trajano [b], Proconſule Statii Quadrati. Gratias Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui gloria, honor, magnitudo, thronus ſempiternus, à generatione in generationem, Amen.

XVII. Exemplaria hæc ex Irenæi diſcipuli Polycarpi doctrina ſcripſit GAIUS, qui converſatus eſt una cum Irenæo. Ego autem hæc Socrates [c] ex Gaii exemplaribus ſcripſi. Ego Pionius memorata exemplaria inveſtigavi & ſcripſi, ex revelatione quæ mihi patefacta eſt de beato Polycarpo; ſicut enuntiavi in conventu reliquis ex tempore quo laboravit cum Electis, & ut me colligat Dominus Jeſus-Chriſtus in regno cælorum, cum Patre, & Filio, & Spiritu-ſancto in ſæcula ſæculorum. Amen.

a Utraque græca editio Μάρκον.

b Legendum *Tralliano*. Ex Trallianorum civitate aliquos ſemper fuiſſe Aſiarchas notat Strabo libro 14.

c In Græcis edit. dicitur *Socrates Corinthi*.

ADMONITIO

In Martyrium SS. Ptolemæi &c.

SS. Ptolemæus &c.

1. INutile eſſet de iſtius narrationis ſinceritate vel auctoritate fuſius diſſerere, cum Lectorem monuiſſe ſufficiat eam deſumtam eſſe ex ſancti Juſtini Martyris Apologia prima, quam ſecundam debere appellari eruditi conſentiunt, utpote quæ poſt alteram, & paullo ante ipſius Juſtini paſſionem conſcripta eſt.

Acta ex S. Juſtino.

2. Porro hanc Apologiam Antonino Pio Imperatori, non vero ejus ſucceſſori Marco Aurelio, ut ſentit Euſebius, oblatam fuiſſe contendit Henricus Valeſius in notis ad cap. 17. lib. 4. hiſtoriæ Euſebianæ, ac proinde Ptolemæi ac ejus ſociorum martyrium ad ejuſdem Antonini Pii tempora debere referri. Tria potiſſima ejus argumenta ſunt ad id probandum: quorum ſolutio cum ad recte ſtatuendum tum Ptolemæi ac ſociorum ejus, tum etiam ſancti Juſtini paſſionis tempus neceſſaria ſit, ea paucis expendere operæ pretium eſt. Primo itaque objicit Valeſius, quod in hac apologia Libellus dicitur à muliere Imperatori oblatus. Non ergo, inquit, Antonini Pii ſucceſſoribus; alias Juſtinus in plurali numero Imperatoribus dixiſſet: Marcus enim & Verus ambo ſimul erant Auguſti. 2°. contendit vir eruditus, hæc Lucii verba judicem compellantis, non hæc decent Imperatorem Pium, non Philoſophi Cæſaris filium, quæ optime Antonino Pio congruunt, de Marco intelligi non poſſe. Tandem probat Urbicium ſeu Urbicum præfectum, cujus in ea Apologia meminit Juſtinus, ſub Pio vixiſſe, quem eumdem eſſe ait, qui apud Capitolinum in Pio, Apuleïum in Apologia, & Gruterum pag. 38. Quintus Lollius Urbicus appellatur. Hæc ſunt momenta quæ Valeſium ab Euſebii ceterorumque ſcriptorum, quos laudat, ſententia amplectenda abduxere; ſed quæ tamen aliis viris doctis non adeo valida eſſe creduntur, ut Euſebii auctoritatem, quæ à ſancto Hieronymo in Catalogo, Chronici Alexandrini auctore, aliiſque ſcriptoribus propugnatur, elevare debeant; maxime cum difficile non ſit omnibus his argumentis facere ſatis. Primo enim mulier Imperatori Libellum dicitur obtuliſſe, quod tunc Lucius Verus, Marci collega, ab urbe Roma abeſſet. Teſtes ſunt Julius Capitolinus & Dio Xiphilini in Marco, Lucium Verum à Marco in imperii conſortium aſſumtum, ſtatim adverſus Parthos, quorum Rex Vologæſus bellum Romanis indixerat, profectum fuiſſe. qua occaſione Verum in Syria quatuor ſaltem annos tranſegiſſe ex eodem Capitolino in vita Veri patet. Quod vero Marcus à Lucio martyre Pius appellatus fuerit, nil mirum eſt, quandoquidem Imperatores præceſſorum ſuorum nomine ſæpius donabantur; idque ſexcentis exemplis confirmari poſſet, niſi res eſſet evidentior, quàm ut probari debeat. Adde Marcum à Juſtino Pium dictum tunc fuiſſe, non quod proprium ejus nomen fuerit, ſed ut ipſum, qui leniſſimi Principis nomen affectabat, ab innocentium Chriſtiano-

Ejus apologia II. cui Imp. oblata?

SS. Ptolemæus &c.

rum perſecutione avocaret. Qui vero Philoſophi Cæſaris filius hic appellatur, ipſe eſt Commodus Marci filius. Nam, ut refert Capitolinus in Marci vita, Lucius è Syria redux petiit, ut Marci filii Cæſares appellarentur. *Ad poſtremum tandem Valeſii argumentum reponi poteſt uno verbo, quod ſi Urbicius à Juſtino memoratus, is fuerit qui ſub Antonino Pio præfecturam Urbis geſſit, potuerit etiam eamdem dignitatem ſub ejus Imperatoris ſucceſſoribus obtinere; ſicque ruent omnia Valeſii argumenta, quæ in ſuæ opinionis præſidium attulit.*

Ptolemæi &c. tempus martyrii.

3. *Stante itaque Euſebii ſententia, cum Apologiam hanc Juſtinus occaſione mortis Ptolemæi ac ſociorum ejus conſcripſerit, inferendum eſt eos Martyres ſub M. Aurelii principatu paſſos fuiſſe. Nec opponat aliquis, quorumdam Martyrologiorum auctoritatem, in quibus ii Martyres* ſub Antonino Pio & ejus filio *mortem ſubiiſſe dicuntur. Horum enim Martyrologiorum ſcriptores Juſtini Apologiam accurate non legiſſe, vel ex eo convincuntur, quod ejus martyrium Alexandriæ contigiſſe putaverint. quod tamen Romæ fuiſſe conſummatum Juſtinus diſertis verbis aſſerit, ſic Apologiam incipiens:* Quæ heri, & proximis diebus in urbe veſtra, ô Romani, ſub Urbicio accidêre &c. *Id vero Chriſti anno circiter* CLXVI. *Marci autem Imperatoris* V. *contigiſſe colligimus ex ſancti Juſtini morte, quæ anno ſequenti conſignatur. Certum eſt enim Juſtinum paullo poſt hos Martyres paſſum fuiſſe: ſiquidem in laudata Apologia prædicit ſe brevi Creſcentis cynici Philoſophi inſidiis interiturum.* Ego, *inquit*, exſpecto, ut ab aliquo eorum, qui Philoſophi appellantur, inſidiis appetar, & in nervum compingar: ab ipſo forſitan Creſcente &c. *Quod re vera contigiſſe, Euſebius hiſt. eccleſ. lib. 4. cap. 16. aliique poſt eum auctores, ex Tatiano ejuſdem beati Juſtini diſcipulo referunt.*

Memoria.

4. *Ptolemæi ac ejus ſociorum memoriam celebrant vulgata Martyrologia Uſuardi, Adonis & Notkeri cum Romano duplici, Roſvveidi ſcilicet & Baronii, ad diem 19. Octobris, quo die eorumdem Martyrum paſſionis breve compendium ex Juſtini verbis exhibent.*

Anno Christi circ. CLXVI.

MARTYRIUM SANCTORUM

Ptolemæi, Lucii, & alterius anonymi,

Ex Apologia S. Juſtini Martyris apud Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib. 4. cap. 17. Edit. Valeſ.

Caſtitas apud Chriſtianos.

I. Mulier quædam virum habebat intemperantem. Ipſa quoque prius laſcive admodum ſe geſſerat: ſed poſtquam ſalutarem Chriſti doctrinam accepiſſet, ſtatim modeſtior facta, viro etiam perſuadere ſtuduit ut caſtius viveret: Chriſtiana præcepta illi ſuggerens, & ignis æterni ſupplicium paratum iis, qui obſcœne & ſine recta ratione vixiſſent. Verum ille in eadem ſemper laſcivia perſeverans, ea agebat

SS. Ptolemæus &c.

quæ uxoris animum penitus ab ipſo alienarent. Mulier enim nefas eſſe exiſtimans cum eo viro, qui contra naturæ leges præterque jus, undecumque vias libidinis exquireret, tori conſortio jungi; diſcedere ab illo conſtituit. Verum propinquis mulieris conſulentibus, ut in conjugio adhuc permaneret, ſpemque ei facientibus virum ad meliorem frugem tandem reverſurum; conſiliis eorum obtemperans mulier, ac ſibi ipſa vim faciens, manſit cum viro. Sed poſteaquam vir ipſius Alexandriam [a] profectus, gravioribus adhuc flagitiis ſeſe inquinare nuntiatus eſt; illa verita ne ſcelerum atque impietatis particeps fieret, ſi in conjugio ejuſdem permaneret, victuſque & thori conſors exſiſteret; miſſo ei repudio diſceſſit.

Mulier Chriſtiana delata.

II. At bonus ille vir, qui gratulari ſibi debuerat quod uxor ſua nihil jam eorum ageret quæ prius cum miniſtris ac mercenariis in vinum atque omne vitiorum genus effuſa licenter perpetrare conſueverat; nec ſolum nihil eorum ageret, verum etiam maritum ab ejuſmodi flagitiis abducere ſtuderet: mulierem quæ ab eo idcirco diſceſſerat, quod recta ſuadenti ipſe obtemperare nollet, accuſavit, & Chriſtianam eſſe detulit. Et illa quidem libello tibi oblato, ſacratiſſime Imperator, poſtulavit, ut prius rei familiaris procurandæ atque adminiſtrandæ ſibi facultas daretur, ac deinde rebus domeſticis recte conſtitutis, accuſationi reſponſuram ſe eſſe pollicita eſt: idque tu mulieri permiſiſti.

Tum Ptolemæus.

III. At maritus, qui tum quidem nihil adverſus illam dicere poterat, in Ptolemæum [b] quemdam, qui mulierem Chriſtianæ religionis præceptis imbuerat, impetum ſuum vertit hoc modo. Centurioni cuidam amico ſuo perſuaſit, ut Ptolemæum comprehenderet, eumque in vincula conjiciens, hoc unum interrogaret, eſſetne Chriſtianus. Cumque Ptolemæus, utpote amantiſſimus veri, & ab omni fraude ac mendacio alienus, Chriſtianum ſe confeſſus eſſet, eum Centurio cuſtodiæ mancipavit, diuque in carcere afflixit. Oblatus tandem Urbicio judici Ptolemæus, id unum ſimiliter interrogatus eſt, utrum eſſet Chriſtianus. Ille vero qui per Chriſti doctrinam cuncta ſe bona conſecutum eſſe intelligeret, illam cæleſtis ac divinæ virtutis inſtitutionem iterum confeſſus eſt. Qui enim negat ſe eſſe Chriſtianum, vel idcirco negat quod religionem illam improbet, vel certe eo quod ſe indignum & alienum ab ejus inſtituto eſſe cognoſcit. Quorum neutrum cadere poteſt in eum, qui vere Chriſtianus ſit.

Qui coram Judice ſiſtitur.

Ei damnato ſe Lucius adjungit.

IV. Cum vero Urbicius Ptolemæum ad ſupplicium duci juſſiſſet, Lucius quidam, qui & ipſe Chriſtianus erat, adeo injuſtam audiens ſententiam, ſic Urbicium allocutus eſt: Quid cauſæ eſt, inquit, ut hominem neque adulterii, neque ſtupri convictum, nec homicidam, nec

[a] Ex hoc loco male intellecto, aliqui hos Martyres Alexandriæ paſſos fuiſſe exiſtimarunt. quod forte hanc hiſtoriam apud Euſebium aut Ruffinum ſolummodo legiſſent. Nam alias, ut diximus, Juſtinus eam Romæ contigiſſe diſertis verbis refert.

[b] Hunc *Tholomeum* Ruffinus lib. 4. Hiſt. cap. 17. & Notkerus in Martyrologio appellant.

SS. Ptolemaus &c. furem, nec raptorem, nec ullius denique ſceleris reum, nominis dumtaxat Chriſtiani vocabulum confitentem condemnaveris? hujuſmodi forma judicii non convenit temporibus Imperatoris Pii, nec Philoſophi Cæſaris filii, nec Senatui Romano. Tum Urbicius nullo alio reſponſo hominem dignatus, ſic eum alloquitur: Tu quoque, inquit, Chriſtianus eſſe mihi videris. Cumque Lucius ita eſſet reſpondiſſet, juſſus eſt itidem ad ſupplicium duci. Statimque magnam ſe gratiam Urbicio debere profeſſus eſt, quippe qui hujuſmodi malis dominis liberatus, ut aiebat, ad optimum Patrem Regemque eſſet migraturus. Sed & tertius quidam cum acceſſiſſet, eodem ſupplicio condemnatus eſt.

Item & alius.

ADMONITIO

SS. Justin. &c.

In Acta ſancti Juſtini Martyris.

Juſtinus Martyr dictus.

1. *Jure merito* MARTYRIS *titulus* JUSTINO, *quaſi ſpecialis quædam prerogativa tribuitur, quippe qui non ſanguine ſolum, quod ſane ipſi cum aliis plurimis commune eſt, ſed etiam verbis & ſcriptis Chriſtianæ fidei veritati teſtimonium præbuit, eamque contra Gentilium, Judæorum & hæreticorum calumnias acerrime propugnavit, & vindicavit. Hinc Tertullianus in libro adverſus Valentinianos cap. 6. laudans* viros ſanctitate, & præſtantia inſignes, *qui ante ipſum adverſus hæreticos decertarant, primo loco recenſet* Juſtinum Philoſophum & martyrem. *Eumdem Euſebius, lib. 4. Hiſt. eccleſ. cap. 11.* præ ceteris omnibus floruiſſe *ſub Antonini principatu dicit; eumque Tatiani verbis cap. 16. ſequenti* virum omnium admiratione digniſſimum *appellat, quem præterea variis in aliis locis, & plerique poſtea auctores, qui in Eccleſia floruere, multis laudibus exornarunt.*

Ejus Acta.

2. *Ejus vitæ primordia, ac vocationem ad religionem Chriſtianam, ex ipſiuſmet ſcriptis; mortem vero ac totam ejus paſſionis ſeriem, ex ejus martyrii Actis quæ ſuperſunt, diſcimus. quæ quidem Acta, licet à R. P. Daniele Papebrochio, quod Surius ſub dubio propoſuerat, dicantur eſſe alterius Juſtini, non ſolum ut ſincera, quæ de re nulla eſt cum Papebrochio controverſia, ſed etiam legitima & germana Juſtini Philoſophi & Martyris eſſe, cum Cardinali Baronio propugnamus. quod ut ex ordine fiat, momenta quæ à Papebrochio proferuntur ad diem 13. Aprilis Bollandiani, ubi hanc quæſtionem fuſius agitat, ſingillatim diſcutienda ſunt.*

Alteri attributa.

3. *Contendit itaque vir doctiſſimus, duos fuiſſe Juſtinos, quorum alter Philoſophus & celebris eſt ſub* Juſtini Martyris *nomine, qui poſt multos ob Eccleſiæ defenſionem ſuſceptos labores, clam tandem veneno ſublatus ſit: alter vero qui paullo poſt ſuum in urbem Romam è Græcia adventum, à Ruſtico Urbis præfecto tentus, cum aliis ob fidei Chriſtianæ confeſſionem, mortem ſubierit: cujus quidem poſterioris Acta martyrii, poſtea Philoſopho attributa ſint. Juſtini genus mortis probat ex Græcorum Menæis, ubi ſanctus ille cicuta*

necatus dicitur. quod clam factum fuiſſe infert, quod nulla in antiquis Eccleſia faſtis ejus memoria habeatur, nullus dies feſtus ipſi conſecratus, nullaque tandem reliquiarum ejus ſit veneratio, quæ nuſquam comparent. Ad alia deinde argumenta progreditur vir eruditus, nititurque probare ex ipſorum Actorum contextu, ea Juſtino Philoſopho competere non poſſe: primo quod Juſtinus ille, de quo in Actis agitur, ita ignotus Ruſtico præfecto fuerit, ut ipſum interrogaverit, in cujuſnam eruditionis ac diſciplinæ genere verſaretur. *quod de Juſtino Philoſopho Romæ notiſſimo intelligi non poſſe arbitratur vir eruditus.* Cur igitur, *inquit*, credamus Juſtini philoſophi eſſe ea Acta, in quibus nihil legitur de libellis Imperatori oblatis, neque de diſputationibus contra philoſophos, neque de Creſcentis cynici machinationibus? *Hæc ille: quibus facilis eſt, ut quidem mihi videtur, reſponſio.*

4. *Primo enim, quod ad Græcorum Menæa ſpectat, de quorum auctoritate nihil juvat hic diſputare, Papebrochio favere non videntur, cum, ipſomet referente*, Græci in Menæis, Synaxariiſque excuſis, ac manu exaratis, & ex his Maximus Cytheræus invidia Creſcentis philoſophi, multis prius toleratis tormentis enecatum fuiſſe Juſtinum philoſophum *referant. Quæ verba de occulto martyrio qua ratione intelligi poſſint, non capio. Sed unde hæc hauſerint Menæorum & Synaxariorum ſcriptores, ſi Acta quæ in Græciam relata ſunt, alterius Juſtini fuerint; ſi adeo ignota fuerit Juſtini philoſophi paſſio, ut nequidem Romæ, ubi morabatur, nota eſſet; ſi denique nulla Acta, cum abſque omni juris forma clam necatus fuerit, de ejus martyrio conſcripta fuerint? Sane longe aliter quam Papebrochius ea de re ſentiebant veteres, ut Tatianus ipſius Juſtini diſcipulus apud Euſebium lib. 4. Hiſt. cap. 16. Irenæus lib. 1. contra hæreſes cap. 31. Tertullianus libro adverſus Valentinianos, ipſemet Euſebius, tum in hiſtoria loco laudato, tum in Chronici lib. priore, Epiphanius hæreſi 46. Hieronymus in Catalogo, Photius in Bibliotheca, qui omnes Juſtini martyrium celebrarunt. Quod vero objicit Papebrochius, Juſtini nomen in antiquis faſtis non haberi: hoc ipſi cum omnibus fere primi ac ſecundi ſæculi Martyribus, & ipſis etiam Apoſtolis, & apoſtolicis viris commune eſt; quorum nulli, aut certe pauci, in Kalendariis vetuſtioribus inſcripti ſunt, quos tamen omnes clam occiſos nemo dixerit. Idem fere dicendum de ejuſdem ſancti Martyris mortis die aut etiam anno. cum à multis in dubium revocetur, an Apoſtolorum principes Petrus & Paulus ſimul 29. die Junii, quo eorum feſta recoluntur, paſſi fuerint, quamvis eos celebri & omnibus notiſſimo martyrio defunctos fuiſſe, nemo ſanæ mentis inficiari audeat. Denique negant Romani Juſtini corpus ignotum deliteſcere, cum ipſum in eccleſia ſancti Laurentii extra muros Urbis aſſervari affirment. quod etſi verum non eſſet, nihil tamen inde Juſtini glorioſo martyrio detraheretur. Tandem* Martyris *titulus, quem veluti cognomen ſortitus eſt Juſtinus, hunc beatum virum revera illuſtrem martyrem fuiſſe innuit.*

vindicantur.

5. *Jam videamus argumenta quæ ex Actis ipſis deſumit Papebrochius, ut ea Juſtino philoſopho abjudicet. Primo nihil adverſum nos facit, quod*

SS. JUSTIN. &c. *Ruſticus præfectus Juſtinum de ipſius* eruditione ac diſciplinarum genere *interrogaverit. Hæc enim eſt juris formula, ut judex accuſatum, quamvis ſibi alias notiſſimum, de nomine, patria, conditione ac religione interroget. Unde ipſi etiam qui ſæpius confeſſionem Chriſti nominis ediderant, rurſus oblati judicibus, de nomine ac religione interrogabantur. Deinde etſi id ex præſcripta formula non dixiſſet Ruſticus, ac Juſtinum optime noſſet ut philoſophum, neſciebat tamen quam philoſophorum ſectam profiteretur. Nec mirum id cuiquam debet videri, cum tot eorum hominum ſectæ tunc temporis, quo Marcus Aurelius philoſophus imperabat, Romæ fuerint. Quin & ex hoc ipſo loco inferri poteſt, hæc Acta vere Juſtini philoſophi eſſe: cum certum ſit Juſtinum ibi memoratum, ſingulari eruditione præditum fuiſſe, qui Romæ publice docebat. quod Ruſticus vel ex communi fama, vel ex Juſtini habitu noſſe potuerat. Nulla autem in his Actis mentio habetur de Apologiis, quas in Chriſtianorum defenſionem ſcripſerat Juſtinus, quod illæ Imperatoribus aut certe Senatui oblatæ fuiſſent: quarum proinde diſcuſſio ad Præfectum Urbis, ſine ſpeciali mandato non pertinebat. Sicut nec eum decebat Creſcentis cynici calumnias palam proferre, ne invidentia potius quam juſtitiæ aut religionis ſtudio hunc Martyrem damnaſſe diceretur; ſufficiebatque ad id Chriſtiani nominis confeſſio. Certe in Actis ſanctorum Ptolemæi & ſociorum ſuperius ex noſtri Juſtini Apologia relatis, mulieris Chriſtianæ vir ethnicus, qui Ptolemæo inſidiabatur, Centurioni perſuaſit, ut* Ptolemæum comprehenderet... & hoc unum interrogaret: Eſſetne Chriſtianus. *Et re vera Ptolemæus cum ſociis, ob ſolam Chriſti nominis confeſſionem, nulla viri inſidiantis facta mentione, capite damnatus eſt. quod idem ſane Juſtino contingere potuit.*

6. Non itaque adeo culpandus eſt Baronius, ut Papebrochius vult num. 7. Commentarii ſui ad diem 13. Aprilis, quod hæc Acta tum in Annalibus, tum in notis ad Martyrologium Romanum, pro veris & certis ſancti Juſtini philoſophi Actis admiſerit. Suam ſententiam confirmat illuſtriſſimus Cardinalis auctoritate ſancti Epiphanii, qui hæreſi 46. aſſerit Juſtinum, de quo hic ſermo eſt, Creſcentis cynici inſidiis Romæ ſub Ruſtico præfecto *martyrium pertuliſſe. Nec juvat opponere hunc Epiphanii locum mendoſum eſſe, cum ibi Juſtinus ſub Hadriano imperatore martyrium ſubiiſſe dicatur, quem tamen adhuc Antonini temporibus vivum exſtitiſſe certiſſimum eſt. Licet enim Epiphanius in deſignando Imperatoris nomine lapſus ſit; nemo inferre poteſt, ipſum quoque in deſignando Præfecti Urbis nomine pariter erraſſe: cum in ejuſmodi Martyrum geſtis, rarius Imperatorum, ſæpius vero judicum nomina exhiberentur; & quidem in Juſtini Actis, de quibus agimus, Imperatoris nomen reticetur. Sed de his ſatis. Jam pauca de reliqua hujus beati viri vita ex ejus potiſſimum ſcriptis prælibanda ſunt.*

7. Juſtinus in Apologia ſecunda, quam priorem eſſe exiſtimamus, ſic de ſuo patre ac patria loquitur. Juſtinus Priſci Bacchii filius, Flaviæ, quæ nova civitas eſt Syriæ Palæſtinæ, ortus. *Hieronymus in Catalogo idem habet. At Valeſius ex Euſebii verbis lib. 4. Hiſt. cap. 12. in notis contendit, Priſcum Juſtini patrem, Bacchium vero ejus avum fuiſſe. quod etiam affirmat Suidas apud Lipomanum parte 2. Epiphanius vero hæreſi 46. eumdem* Juſti-

num

num genere Samaritanum *fuiſſe ſcribit, quod à vero non eſt alienum, ſi de patria, non autem de religione intelligatur. nam ipſemet in Dialogo cum Tryphone* Samaritanos ſuos populares appellat; *& quidem Flavia, ſeu Neapolis, quæ apud veteres* Sichem *dicebatur, in Samaria, quæ eſt Palæſtinæ regio, ſita eſt.* SS. Justin. &c.

8. *Idem ipſe* Græcorum ritus *ſe ſecutum fuiſſe, antequam Chriſti fidem ſuſcepiſſet, teſtatur initio orationis ad Græcos: quod ſe ſumma cum animi deliberatione feciſſe aſſeverat.* Ne exiſtimate, *inquit*, nulla me cum ratione aut nullo judicio me à ritibus veſtris deſciviſſe. *Qua autem id ratione contigerit, fuſius exponit in Dialogo cum Tryphone: ubi refert ſe è Stoicorum ſecta, quam primum amplexus fuerat, ad Peripateticos; ex Peripateticis ad Pythagoricos; & ex his poſtea tranſiiſſe in Platonicorum partes: quorum doctrina cum valde delectaretur, & quadam die circa maris littora ſolus ambularet, occurrit ei vir ſenex, à quo mira de Chriſtiana religione edoctus, eam paullo poſt amplexatus eſt.* Revolvens, *inquit*, ipſe mecum diſputationem illius, hanc ipſam ſolam comperi eſſe certam atque utilem philoſophiam; atque ad hunc modum, & per hæc ipſa, ego Philoſophus prodii. *Alteram converſionis ſuæ cauſam affert in Apologia prima, occaſione ſcilicet conſtantiæ Martyrum, quos cum videret nullis tormentis à fide Chriſtiana demoveri poſſe, eos in vera religione eſſe non dubitavit. Ejus verba referenda ſunt ex Valeſiana Euſebii verſione lib.* 4. *cap.* 8. Nam & ego, *inquit*, qui Platonis doctrinam amplexus fueram, cum Chriſtianos calumniis appeti audirem, eoſque adverſus mortem, & cetera quæ formidabilia habentur, fortes atque intrepidos viderem, ſic apud me reputabam fieri non poſſe, ut iidem vitiis ac voluptatibus dediti eſſent. Quis enim voluptatibus deditus, aut intemperans, & humanis carnibus veſci pro deliciis habens, mortem ipſam poſſit libenter amplecti, quæ ſuas ipſi cupiditates ereptura ſit? &c. Religio. Converſionis cauſæ.

9. *Juſtinus igitur Chriſtianus factus, novam, ſed ſublimiorem Philoſophiam profeſſus eſt, quam vita, verbis & ſcriptis promovere, ac contra infidelium calumnias vindicare quavis occaſione ſtuduit. De ejus vitæ ſanctitate hoc teſtimonium reddit Epiphanius loco ſæpius laudato hæc inquiens.* Juſtinus ..... cum in Chriſtum crediviſſet, multa virtutum exercitatione perpolitus, vitaque ad omnem honeſtatem inſtituta, tandem pro Chriſto martyrio perfunctus, perfectiſſimam coronam adeptus eſt Romæ. *Ipſemet autem quanto ardore Chriſtianæ fidei inhæreret, exponit in Apologia 1 ubi aſſerit ſe* votis omnibus optaſſe & omni contentione decertaſſe, ut Chriſtianus *inveniretur; indeque in ipſo inerat tam ingens deſiderium hanc veritatem aliis impertiendi, ut nulla omnino pericula, nec mortem ipſam timeret, cum de religione noſtra aut in fidelium mentibus confirmanda, aut adverſus ejus hoſtes propugnanda ageretur; quod ipſemet affirmat in Dialogo cum Tryphone ubi dicit, ſe* nihil omnino curare, niſi ut vera loquatur; neminem prorſus veriturum, quamvis in partes diſcerperetur. *Quod quidem re ipſa contigit: nam, ut ait Euſebius lib.* 4. *hiſtoriæ cap.* 16. Cum alterum librum pro fidei noſtræ defenſione Imperatoribus obtuliſſet, ſacro martyrio exor- Eccleſiæ proficit.

SS. Juſtin. &c. natus eſt fraude ac machinationibus Creſcentis philoſophi, qui vivendi rationem prorſus convenientem ac reſpondentem cynicæ appellationi æmulabatur. Quem cum ille diſputans audientibus plurimis conviciſſet, tandem veritatis illius quam prædicaverat præmium martyrio conſecutus eſt. *Id ſibi eventurum paullo ante prædixerat Juſtinus in Apologia ad Senatum, ab aliquo eorum qui Philoſophi appellantur, ut Acta ad ſanctorum Ptolemæi & ſociorum ejus vidimus.*

10. *Quantum etiam ſcriptis ſuis Eccleſiæ profuerit, patet ex iis quæ ad noſtram uſque ætatem pervenere.* Multa ſcribit. *Ex iis quippe præcipuorum ſacræ Religionis noſtræ myſteriorum veritas confirmatur, Sacramentorum ritus, præcipuæque Liturgiæ ſacræ partes exponuntur, ac tandem primitivæ Eccleſiæ morum ſanctitas propugnatur. Quid de Euchariſtiæ veritate apertius dici poteſt, quam id quod aſſerit fideles edoctos eſſe ab Apoſtolis, ipſam* incarnati Jeſu carnem & ſanguinem eſſe. *Chriſti divinitatem & incarnationem adverſus Judæos in Dialogo cum Tryphone probat, & Dei unitatem in libro de Monarchia Dei. In utraque vero Apologia gentilium calumnias, qui Chriſtianos carnibus humanis veſci, magicis artibus, omnimodiſque ſacrilegiorum & criminum generibus vacare accuſabant, egregie refellit ac confutat. Tandem multa in iis de Chriſtianorum conſtantia refert, qui à Judæis & Gentilibus varie agitati, nec minis, nec ſuppliciis, nec ipſa morte à vera fide revocari poterant. qua occaſione refert Barchochebam, Judæorum rebellium Ducem, tempore Hadriani, Chriſtianos variis ſuppliciis affeciſſe, quod Chriſtum negare abnuerent. quam perſecutionem Euſebius in Chronico commemorans ad annum* 134. *aſſerit Chriſtianos diris cruciatibus necatos fuiſſe, quod Judæis adverſus Hadrianum opem ferre noluerint: unde commendari poteſt antiquorum Chriſtianorum erga Principes, quantumvis ſibi adverſarentur, religio & obſervantia.*

11. *Juſtinum uſque ad Marci Aurelii tempora pertigiſſe certum eſt, ex ejus* Martyrii tempus. *Apologia 2. quam huic Imperatori oblatam fuiſſe, adverſus Valeſium, in admonitione ad Acta ſanctorum Ptolemæi &c. propugnavimus. Et quidem Papebrochius ita perſuaſum habet, Juſtinum re vera M. Aurelio Apologiam unam obtuliſſe, ut cum ſe Valeſii rationibus convictum ſentiret, aſſerentis Apologiam, quam nos ſecundam vocamus, imperatori Antonino Pio oblatam fuiſſe, maluerit poſt Scaligerum aſſerere, veram Apologiam ſecundam Juſtini, qua M. Aurelio inſcripta erat, excidiſſe, quam Euſebii ceterorumque ſcriptorum auctoritati detrahere, qui unam Juſtini Apologiam ad M. Aurelium directam agnoverunt; quam ne quis tertiam appellet, ait Apologias duas quæ ſuperſunt, unicam tantum eſſe, quarum prima pars quæ ſub Apologiæ ſecundæ nomine edita eſt, alterius erat* præfatio ad Imperatoris, *ut ipſe loquitur*, ſenatus, populique animos præparandos &c. *Hæc an vera ſint, alii judicabunt.*

12. *Quod vero ad annum ſpectat quo Juſtinus martyrium complevit, variant inter ſe auctores. Ejus mortem uſque ad annum* CLXX. *differt Papebrochius,* Annus. *Baronius in Annalibus annum* CLXV. *aſſignat: ſed cum annos duos anteverterit, cum iis conſentit, qui hanc ad annum* CLXVII. *referunt,*

quibus facile aſſentimus, cum eo ipſo anno, nempe M. Aurelii imperatoris VI. *in Chronico Alexandrino conſignetur. Favent etiam alii, ut Euſebius qui in Hiſt. lib.* 4. *cap.* 16. *Juſtini mortem, proxime ſancti Polycarpi martyrio conjungit.* Iiſdem, *inquit*, temporibus & Juſtinus *&c. Polycarpi autem martyrium ſuperius ad annum* CLXVI. *retulimus. Ceterum Juſtini memoriam Græci die* 1. *Junii, Latini vero* 13. *Aprilis recolunt.* SS. Justin. &c. dies.

ACTA SANCTI JUSTINI
Philoſophi, & ſociorum ejus.

Anno Christi circ. CLXVII.

Ex Surio, & aliis.

I. Quo tempore nefarii ſuperſtitionis idolorum repugnatores impia contra pietatem ac religionem ſervantes Chriſtianos per ſingulas urbes ac regiones edicta propoſuerunt, ut quicumque Chriſtiani deprehenſi eſſent, idolis ſacrificare cogerentur: [a] comprehenſi JUSTINUS, & qui cum illo erant, adducti ſunt ad Romæ Præſidem [b], Ruſticum nomine. Quibus ante tribunal conſtitutis, Ruſticus Præſes dixit Juſtino. Age, eſto diis ipſis obediens, & Imperatoris edictis. Illi autem Juſtinus reſpondit: Nemo umquam reprehendi aut condemnari poterit, qui Salvatoris noſtri Jeſu-Chriſti præceptis obedierit. Tum Ruſticus præfectus; in cujuſnam, inquit, eruditionis ac diſciplinarum genere verſaris? Cui Juſtinus: Omnium diſciplinarum genus diſcere conatus ſum, omnemque eruditionem expertus [c]. Poſtremo vero Chriſtianorum diſciplinæ adhæſi, quamvis illa non placeat his, qui falſæ opinionis errore ducuntur. Tum Ruſticus dixit: Illane, miſerrime, eruditione delectaris? Maxime, inquit Juſtinus, quoniam recto cum dogmate Chriſtianos ipſos ſequor. At Præfectus: Qualenam eſt iſtud dogma? Reſpondit Juſtinus: Rectum dogma quod Chriſtiani homines cum pietate ſervamus, hoc eſt, ut Deum unum exiſtimemus, factorem atque Creatorem omnium quæ videntur, quæque corporeis oculis non cernuntur; & Dominum Jeſum-Chriſtum, Dei filium confiteamur olim à Prophetis prænuntiatum, qui & humani generis judex venturus eſt, ſalutis præco, & magiſter iis qui ab illo bene didicerint. Ego quidem, ut homo imbecillis ſum & longe minor, quam ut de infinita illius Deitate aliquid magnum dicere poſſim; Prophetarum munus hoc eſſe fateor. Illi enim hujus ipſius, quem Dei Filium eſſe dixi, in orbem terrarum adventum, multis antea ſæculis divinitus prædixerunt.

Margin: Juſtinus comprehenſus. — Chriſtum confitetur.

[a] Hic incipiunt Acta apud Baronium, unde quæ præcedunt, videntur à Collectore per modum præfatiunculæ Actis præmiſſa, ut alias ſæpius factum eſt.

[b] Baronius, *ad Urbis Præfectum.*

[c] Idipſum fuſius exponit ipſe Juſtinus initio Dialogi cum Tryphone Judæo. Unde maxime confirmatur horum Actorum ſinceritas.

SS. Juſtin. &c.

II. Quæſivit Præfectus, quem in locum Chriſtiani convenirent. Cui reſpondit Juſtinus, eo unumquemque convenire quo vellet ac poſſet. An, inquit, exiſtimas omnes nos in eumdem locum convenire ſolitos? Minime res ita ſe habet, quoniam Chriſtianorum Deus loco non circumſcribitur; ſed, cum inviſibilis ſit, cælum & terram implet, atque ubique à fidelibus adoratur, & ejus gloria collaudatur. Tunc Præfectus; Age, inquit, dicas, quem in locum conveniatis, & diſcipulos tuos [a] congreges. Reſpondit Juſtinus: Ego prope domum Martini cujuſdam, ad balneum, cognomento Timiotinum [b], hactenus manſi. Veni autem in urbem Romam ſecundo, neque alium quempiam locum, niſi quem dixi, cognoſco. Ac ſi quis ad me venire voluit, communicavi cum illo veritatis doctrinam. Ergo Chriſtianus es tu, inquit Ruſticus. At Juſtinus: Maxime, Chriſtianus ego ſum.

III. Tunc Præfectus dixit CHARITONI; An & tu Chriſtianus es? Cui Chariton: Chriſtianus ego ſum, Deo ipſo adjuvante. Quæſivit Ruſticus à CHARITANA muliere, num & ipſa Chriſti fidem ſequeretur, cui reſpondit illa, ſe quoque, Deo dante, Chriſtianam eſſe. Tunc Ruſticus dixit EVELPISTO: Tu vero quiſnam es? Qui reſpondit: Servus quidem Cæſaris ſum, ſed Chriſtianus à Chriſto ipſo libertate donatus, & illius beneficio atque gratia, ejuſdem ſpei, cujus & iſti ſunt, quos vides, particeps factus. Poſt hæc Præfectus quæſivit ab HIERACE, num & ipſe Chriſtianus eſſet: cui Hierax dixit: certe Chriſtianus & ego ſum, eumdem enim Deum colo atque adoro. An, inquit Præfectus, Chriſtianos vos fecit Juſtinus? Ego, inquit Hierax, & fui, & ero Chriſtianus. Stans autem & PÆON dixit: Ego quoque ſum Chriſtianus. Et quiſnam, inquit Præfectus, te docuit. Reſpondit ille: A parentibus bonam hanc confeſſionem ego accepi. Poſt hunc EVELPISTUS dixit: Et ego Juſtini quidem ſermones magna cum voluptate audiebam, ſed a parentibus tamen & ipſe Chriſtianus eſſe didici. Tunc Præfectus: Et ubinam parentes tui ſunt? In Cappadocia, inquit Evelpiſtus. Quæſivit Præfectus & ab Hierace, ubinam gentium eſſent ejus parentes. Cui reſpondit Hierax: Verus pater noſter Chriſtus eſt, & mater fides, qua in ipſum credimus: terreni vero parentes mei mortui ſunt. Cæterum ego ab Iconio Phrygia [c] abſtractus, huc veni. Quæſivit Præfectus à LIBERIANO, quidnam & ipſe diceret, num & Chriſtianus eſſet, atque in deos impius,

Item & alii plures cum eo.

[a] Hinc collige hæc Acta non convenire Juſtino cuidam, qui recens Romam advenerat, ut vult Papebrochius. nam alias quid eum Præfectus de loco quo Chriſtiani conveniebant interrogaret. Nota etiam Juſtinum hic memoratum non ita ignotum Præfecto fuiſſe, quando quidem ſciebat eum Romæ diſcipulos habere. Certe eum Romæ docuiſſe patet ex Evelpiſti reſponſione infra.

[b] Apud Baronium legitur *Balneum Timothinum*, de quo vide ejus illuſtriſſ. Card. obſervationes, ad annum ſcilicet 165. num. 3.

[c] In alio cod habetur *Iconii Piſidiæ*, Iconium urbs eſt celebris Lycaoniæ metropolitana, ſed nec in Piſidia nec in Phrygia exſtat. Fortaſſis pro *Iconii* legendum eſt *Lycaoniæ* quæ urbs eſt Phrygiæ minoris teſte Hieronymo de locis Hebraicis.

Et ego, inquit, Chriſtianus ſum. Colo enim & adoro ſolum Deum verum. SS. JUSTIN. &c.

IV. Tunc Præfectus converſus ad Juſtinum dixit: Audi tu, qui eloquens eſſe diceris, & putas te veram diſciplinam tenere: ſi à capite per totum corpus flagellis cæſus fueris, perſuaſum ne habes, fore ut in cælum aſcendas? Cui Juſtinus, ſpero, inquit, me habiturum quod habent qui Chriſti dogmata ſervaverint, ſi hæc ipſa, quæ dicis, perpeſſus fuero. Scio enim omnibus qui ſic vixerint divinam gratiam conſervari, quoad totus mundus conſummetur. Ad hæc Præfectus Ruſticus: Ergo futurum opinaris, ut in cælos aſcendas, mercedem aliquam recepturus? Non opinor, inquit Juſtinus, ſed ſcio, & hoc tam certum habeo, ut nihil dubitem. Ruſticus dixit: Veniamus deinceps ad id quod propoſitum eſt, & nos urget. Convenite ſimul, & uno eodemque animo diis ſacrificate. Ad hæc Juſtinus: Nemo, inquit, qui recte ſentiat, pietatem deſerit, ut in errorem atque impietatem delabatur. Præfectus Ruſticus dixit: Niſi juſſis noſtris parere volueritis, cruciatus ſine ulla miſericordia patiemini. Juſtinus autem: Maxime nos in votis habemus, propter Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum cruciatus perpeti, ac ſalvari. Hoc enim nobis ſalutem & fiduciam conciliabit ante ejuſdem Domini & Salvatoris noſtri terribile illud tribunal, cui totus mundus divino juſſo aſſiſtet. Idem & reliqui omnes Martyres dixerunt, hoc addentes: Fac cito quod vis. nos enim Chriſtiani ſumus, & idolis non ſacrificamus.

Juſtini fides & conſtantia.

V. Hæc audiens Præfectus, talem ſententiam pronuntiavit: Qui diis ſacrificare, & Imperatoris edicto parere noluerunt; flagello cæſi, ad capitalem pœnam abducantur, quemadmodum leges præcipiunt. Itaque ſancti Martyres Deum collaudantes, ad conſuetum locum perducti, poſt verbera ſecuri percuſſi ſunt, & in Salvatoris confeſſione martyrium conſummarunt. Poſt hæc quidam fideles clam illorum corpora ſuſtulerunt, & in loco idoneo illa condiderunt [a], cooperante gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, cui gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Capite omnes damnantur.

[a] Et tamen Papebrochius Juſtinum ſuum in Græciam ſtatim reportatum fuiſſe ait.

ADMONITIO.

In Acta SS. Martyrum Lugdunenſium.

SS. MART. LUGDUN.

I. *CUm Acta Martyrum Lugdunenſium ab iis ipſis conſcripta ſint, qui rebus geſtis præſentes adfuerunt, his nihil certius aut luculentius haberi poteſt. Tam pretioſum antiquitatis eccleſiaſticæ monumentum Euſebio Cæſarienſi acceptum referre debemus, qui ut aliquod ſpecimen graviſſimæ perſecutionis, qua ſub Marco Aurelio imperatore agitata eſt Eccleſia, poſteris*

Acta ab iis qui erant præſentes ſcripta.

relinqueret; epiſtolam Eccleſiarum Vienneſis & Lugdunenſis, in qua hæc Acta continentur, hiſtoriæ ſuæ eccleſiaſticæ lib. 5. capp. 1. & ſequentibus inſeruit; aſſerens in ejuſdem libri proëmio, innumerabiles prope martyres, *tunc* per univerſum orbem enituiſſe, *cum non minus in aliis provinciis, quam in Gallia perſecutio fureret.*

Martyrii tempus.

2. *Id anno decimo-ſeptimo Marci Aurelii imperatoris contigiſſe tradit Euſebius diſertis verbis in proëmio jam laudato, ubi eodem anno Eleutherium Romanum Pontificem in Soteris mortui locum electum fuiſſe affirmat. Is eſt annus Chriſti* CLXXVII. *quem idem Euſebius in Chronico cum M. Aurelii anno decimo ſexto conjungit. Hunc numerandi modum amplexus eſt Chronici Alexandrini auctor, qui ad eumdem ſextum-decimum Marci annum, Pothini cæterorumque Martyrum Lugdunenſium paſſionem refert. Aliam tamen viam iniit Henricus Dodvvellus tum in Diſſertatione* XI. *Cyprianica, tum in Diſſertatione ſingulari de Romanorum pontificum ſucceſſione cap.* 14. *ubi hanc perſecutionem ad* VII. *Marci Aurelii annum Chriſti* CLXVII. *refert, ne, ſi eam cum aliis veteribus & recentioribus ſcriptoribus ad annum ejus Imperatoris* XVI. *aut ſequentem prorogaret, fateri cogeretur perſecutionem, quæ ſub M. Aurelii principatu ſæviit, vel diuturniorem, vel ſaltem poſt aliquod tempus renovatam fuiſſe; cum inficiari non auderet, perſecutionem ſub ejus Imperatoris initiis, in Orientalibus ſaltem provinciis fuiſſe commotam. Nec objiciendum eſt quod Euſebius in Chronico Martyrum Gallicanorum necem ad M. Aurelii annum ſeptimum videatur referre. Certum eſt enim Euſebium, in Chronico, ſæpius temporum ſeriem accurate non obſervaſſe, præſertim cum de Martyribus egit, quos potius ad aliquam è perſecutionibus, quas decem enumerat, quam ad annum quo paſſi fuerunt referre curavit. Unde ſub tertiæ perſecutionis titulo, Symeonem Cleopæ filium ſimul cum ſancto Ignatio, & iis qui à Plinio Secundo interfecti ſunt, conjungit. Ceterum favet nobis Euſebius etiam in Chronico, qui Eleutherii Papæ initium ad annum* CLXXVII. *refert, ſub cujus pontificatus initio Martyres Lugdunenſes paſſos fuiſſe certum eſt, non ex Euſebii ſolum verbis, ſed ex ipſorummet Martyrum Lugdunenſium epiſtola, quam per ſanctum Irenæum ad eum Pontificem direxerant,* Te per omnia, *inquiunt*, ac perpetuo optamus in Deo valere, pater Eleuthere.

3. *Horum omnium Martyrum nomina in eadem epiſtola recenſita erant; Sed excidit pretioſum illud antiquitatis monumentum, præter unum breve*

Martyrum nomina.

fragmentum, quod Euſebius lib. 5. cap. 4. hiſt. refert: cui ille hæc ſubjungit: Quid opus eſt expreſſum in ſupradicta epiſtola Catalogum Martyrum hic recenſere, quorum alii ſecuri percuſſi, alii feris objecti, alii in carcere exanimati ſunt. *Hos Martyres in totidem claſſes diſtribuunt Gregorius Turonenſis lib. 1. de gloria Mart. cap. 49. Ado, & Notkerus in Martyrologiis ad diem 2. Junii: quos quadraginta & octo fuiſſe aiunt, eorumque nomina recenſent, quæ ex iſtis auctoribus hîc proferre viſum eſt, uſque dum antiquiora inveniantur monumenta. Hoc ordine à Gregorio Turon. referuntur.* Vettius Epagathus, Zacharias, *hunc Preſbyterum fuiſſe ceteri referunt*, Macarius, Alcibiades, *iſtum alio nomine*, Aſclepiadem *vocari obſervat Notkerus*

& re ipſa ſic nominatur in Martyrologio quod ſancto Hieronymo tribuitur; Silvius, Primus, Ulpius, Vitalis, Comminius, Octobet, Philominus, Geminus, Julia, Albina, Grata, Rogata; *hanc Gregorius Turon. cum Martyrol. Hieronymiano omiſit;* Æmilia, Poſthumiana, *ſic Gregorius, alii* Potamiam *appellant.* Pompeïa, Rodone, *ſeu* Rhodana, Biblis, Quarta, Materna, Elpenipſa, Stamas; *Sic Gregor. Ado autem & Notkerus*. Helpes, quæ & Amnas. Hi quidem diverſiſſimis mortibus interemti ſunt. Hi autem beſtiis traditi ſunt: Sanctus, Maturus, Attalus, *à Gregorio omiſſus*, Alexander, Ponticus, Blandina. Hi ſunt qui in carcere ſpiritum reddiderunt: Areſcius, *Ado & Notkerus*, Ariſtæus, Forinus, Cornelius, Zotimus, Titus, Zoticus, Julius, Apollonius, Geminianus, Julia, Auſonia; *quatuor ſupradictos non habet Gregorius;* Æmilia, Gamnite, *ſic Gregor. alii* Jamnica, Pompeïa, Alumna, Mamilia. *Hæ duæ deſunt in Adone & Notkero, ſed habent* Domnam, *quæ in Gregorio deſideratur.* Juſta, Triſime, *Ado & Notkerus* Trophima; & Antonia, & beatus Fotinus epiſcopus. *Eorumdem Martyrum, ſed abſque nominum recenſione, meminerunt etiam alia Martyrologia Bedæ ſinceri, Uſuardi, Rabani cum duplici Romano, Florentinii ſcilicet & Baronii, ad eumdem diem; quamvis diverſis diebus, idque potiſſimum circa finem Julii & initium Auguſti, ut ex Actis patet, paſſi ſint. De his Martyribus homiliam habuit Eucherius Lugdunenſis, quæ* de ſancta Blandina, *inſcribitur; exſtatque inter eas quæ ſub Euſebii Gallicani nomine vulgata ſunt in part. 1. tom. 5. Bibliothecæ Patrum, edit. Colonienſis. Hos* populum Martyrum *ibi appellat Eucherius, unde plures fuiſſe conjicimus, quam à Gregorio enumerantur. Certe in Actis ſanctorum Alexandri & Epipodii quæ inferius exhibemus, habetur num.* 2 plurimos *quidem ex his Martyribus*, diſtinctis paſſionibus atque nominibus ad ſuccedentium memorias perveniſſe; innumeros vero, qui vel indiſcreta cæde conciſi ſunt, vel vincti in ergaſtulo defecerunt, inſcriptos in cæleſti tantum vitæ libro contineri. *Celebris eſt etiamnunc locus Athanacum appellatus, ubi paſſi dicuntur ii Martyres, à quo, ut ait Gregorius Turon. loco laudato, vocantur à nonnullis* Martyres Athanacenſes. *Ibi conſtructum poſtea fuit nobile Ordinis noſtri Benedictini monaſterium, quod ad noſtram uſque ætatem ſub regulari diſciplina perſeveravit, nunc primum ſeculari toga donatum.*

SS. MART. LUGDUN.

Memoria.

Locus.

4. *Horum Martyrum Acta ex Valeſiana Euſebii verſione proferimus, in quibus aliquando nonnulla ipſius Euſebii verba intermixta reliquimus, altero tamen charactere expreſſa, quæ, cum ad epiſtolæ ſenſum capiendum, cujus aliquot quandoque partes omittit Euſebius, neceſſaria viderentur, rejicere noluimus. Ea porro Acta inter alia recenſet Scaliger in animadverſionibus Euſebianis num.* MMCLXXXIII. quorum lectione piorum animus ita afficitur, ut numquam ſatur inde recedat.

EPISTOLA ECCLESIARUM VIENNENSIS, & Lugdunenſis de Martyrio ſancti Pothini Epiſcopi, & aliorum plurimorum.

Anno Christi clxxvii.

Ex Euſebii Hiſt. Eccleſ. lib. 5. cap. 1. & ſeqq. Editionis Valeſianæ.

Chriſtiani ab omni loco proſcripti.

I. Servi Chriſti, qui apud Viennam & Lugdunum Galliæ degunt, fratribus per Aſiam & Phrygiam conſtitutis, qui eamdem nobiſcum fidem ac ſpem habent redemtionis, pax & gratia & gloria à Deo Patre, & Chriſto Jeſu Domino noſtro. *Poſt hæc deinde quædam alia præfati: narrationem ipſam ordiuntur his verbis.* Et gravitatem quidem ipſam ærumnarum, & gentilium adverſus Sanctos furorem ac rabiem; quæque & quanta beati Martyres perpeſſi ſunt, nec nos exprimere dicendo, nec quiſquam ſcribendo complecti accurate poſſit. Omni ſiquidem virium impetu in nos irruit adverſarius adventus ſui, in quo cum omni licentia graſſaturus eſt, jam tum nobis initia ac primordia exhibens. Nihil quippe intentatum reliquit, dum miniſtros ſuos aſſuefacit, & quibuſdam quaſi proludiis exercet adverſus ſervos Dei. Adeo ut non ſolum ab ædibus, à balneis, à foro arceremur; verumetiam interdictum fuerit ne quis noſtrûm quocumque demum in loco appareret.

Eorum conſtantia.

II. Sed gratia Dei pro nobis adverſus diabolum depugnavit: & infirmiores quidem ſervavit, viros autem illi oppoſuit columnarum inſtar firmos ac ſtabiles, qui fortitudine ſua univerſum dæmonis impetum in ſemetipſos pertrahere valerent. Hi ergo cominus congreſſi, omne genus opprobrii ſuſtinuerunt; & quæ alii diuturna & gravia exiſtimant, ipſi levia ducentes, ad Chriſtum ire properabant; exemplo ſuo oſtendentes, non eſſe dignas paſſiones hujus ſæculi quæ conferantur cum gloria quæ in nobis revelanda eſt. Ac primum quidem quæcumque à populo univerſo acervatim ingerebantur, conſtantiſſime tolerarunt: acclamationes ſcilicet, plagas, raptationes, ſpoliationes bonorum, lapidum jactus, carceres, cuncta denique quæ vulgus furore & rabie concitatum adverſus hoſtes & inimicos comminiſci ſolet. Perducti deinde in forum à Tribuno militum & à magiſtratibus civitatis, coram univerſo populo interrogati confeſſique, uſque ad Præſidis [a] adventum conjecti ſunt in carcerem.

III. Poſt hæc cum ad Præſidem deducti eſſent, atque ille omni genere ſævitiæ ferretur adverſus noſtros, Vettius Epagathus [b], unus

[a] Notat hic Valeſius τῶ ἡγεμόνος nomen, cuicumque provinciarum Rectori competere poſſe, ſive Procuratores, ſive Proconſules, ſive Legati Cæſaris fuerint. Provinciam autem Lugdunenſem per Legatos regi ſolitam probat ex variis auctorum teſtimoniis

[b] Rufinus eum *Vettium Pagathum* appellat.

ex fratrum

SS. MART. LUGDUN.

ex fratrum numero, immenſa quadam caritatis copia erga Deum ſimul & proximum exuberans, qui adeo diſtrictam ac ſeveram vivendi rationem inſtituerat, ut quamvis adhuc juvenis, Zachariæ [a] tamen ſenioris elogio æquaretur: (Inceſſerat quippe in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini ſine quetela: ad omne genus obſequii ac miniſterii proximo exhibendum promtiſſimus, zelo Dei ac fervore ſpiritus plenus.) Hic, inquam, cum eſſet hujuſmodi, adeo injuſtum adverſus nos judicium pati non potuit: ſed indignatione commotus poſtulavit, ut ſibi quoque liceret pro fratribus cauſam dicere, palamque oſtendere, nihil apud nos impium aut irreligioſum reperiri. Verum cum illi qui circum tribunal adſtabant, adverſus eum inclamaſſent, (erat quippe inter ſuos clarus:) & Præſes ipſe petitionem alioqui juſtiſſimam ægre ferret, idque unum ex eo quæreret, eſſetne Chriſtianus: ille Chriſtianum ſe eſſe clariſſima voce profeſſus, in Martyrum numerum relatus eſt, Advocatus quidem Chriſtianorum judicis elogio appellatus; habens autem in ſeipſo advocatum Spiritum-ſanctum multo abundantius quam Zacharias. Quem quidem caritatis exuberantia declaravit: quippe qui ſuſtinuerit pro fratrum defenſione morti ſemet objicere. Fuit enim & eſt germanus Chriſti diſcipulus, ſequens Agnum quocumque ierit.

a Vettius ſe ipſum offert ad tuendam Chriſtianorum cauſam.

IV. Exinde etiam reliqui dignoſci ac diſtingui cœpere. Et promti quidem ac parati erant protomartyres, qui ſumma animorum alacritate ſollemnem illam Martyrum confeſſionem ediderunt. Qui vero imparati & inexercitati, nec firmis adhuc erant viribus ad impetum tanti certaminis ſuſtinendum, tunc manifeſte patuerunt. Ex quibus decem circiter collapſi, maximum nobis dolorem & incredibilem luctum attulerunt; & aliorum alacritatem fregerunt, qui nondum comprehenſi, licet graviſſima paterentur incommoda, tamen Martyribus præſto aderant, nec ab eorum conſpectu diſcedebant. Omnes tunc temporis graviſſimo metu perculſi hærebamus ob incertum confeſſionis eventum: non quod tormenta, quæ inferebantur, magnopere timeremus; ſed quoniam exitum rei animo proſpicientes, ne quis corrueret verebamur. Comprehendebantur quotidie qui digni erant, ut numerum illorum supplerent: adeo ut ex utraque Eccleſia [b] præſtantiſſimi quique, & quorum maxime labore atque induſtria res hic conſtitutæ fuerant, ſimul omnes tenerentur. Capti ſunt etiam quidam noſtrorum ſervi, qui gentiles erant: quandoquidem Præſes nos omnes requiri palam juſſerat. Qui dæmonis impulſu, cum tormenta reformidarent quæ Sanctos perpeti videbant, militibus ad hoc

Decem lapſi.

b

[a] Adonem, Uſuardum & Notkerum arguit hic Valeſius, quod ex Rufini verſione hunc Zachariam, quo nomine manifeſte Johannis Baptiſtæ pater deſignatur, incaute, quaſi unum ex Lugdunenſibus Martyribus, ſuis Martyrologiis inſeruerint. Zachariam Preſbyterum inter alios Martyres Lugdunenſes non ſolum hi autores recenſent; ſed etiam Gregorius Turonenſis, & Martyrologium S. Hieronymo attributum, locis in Admonitione prævia laudatis.

[b] Græce τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ex quo recte concludit Valeſius, utramque urbem, Viennam ſcilicet ac Lugdunum, ſuum quamque proprium Epiſcopum habuiſſe, cum id nomen ſoli illi eccleſiæ, cui Epiſcopus præeſſet, tribueretur.

ipſum eos incitantibus, Thyeſteas [a] quaſdam cœnas & inceſtos Oedipi [b] concubitus, & alia, quæ nec proloqui nobis, nec cogitare fas eſt, ac ne credere quidem ſuſtinemus apud homines umquam geſta fuiſſe, adverſus nos ementiri ſunt. His in vulgus ſparſis, omnes continuo in nos adeo efferati ſunt, ut ſi qui forte cognationis cauſâ, moderati erga nos hactenus extitiſſent, tunc acerbiſſima indignatione commoti adverſus noſtros infremerent. Complebatur itaque id quod à Domino prædictum fuerat his verbis: Veniet tempus, cum quicumque vos occiderit, cultum offerre videbitur Deo. Exinde ſanctiſſimi Martyres ejuſmodi tormenta ſuſtinuerunt quæ nulla umquam oratione exprimi poſſint, ſatana ambitioſe contendente, ut ab illis quoque aliquid impie diceretur.

Iohan. 16. 2.

Sanctus, & alii martyres. — *Blandinæ conſtantia.*

V. Præcipue tamen vulgi ac Præſidis & militum furor univerſus incubuit in SANCTUM diaconum Viennenſem [c], & in MATURUM neophytum quidem illum, ſed generoſiſſimum nihilominus pugilem Chriſti: in ATTALUM quoque, patria Pergamenum [d], qui columna & firmamentum Eccleſiæ noſtræ ſemper fuit: in BLANDINAM denique, per quam Chriſtus oſtendit, quæ vilia, deformia, contemtaque hominibus videntur, ea maximo honore affici à Deo propter excellentem erga ipſum caritatem, quæ in virtute potentiaque oſtenditur, non ſpecie inani gloriatur. Nam cum univerſi trepidaremus, ipſaque illius temporalis domina, quæ & ipſa una cum reliquis Martyribus ſtrenue pugnabat, formidaret in primis ne illa ob tenuitatem corporis, liberam confeſſionem edere non valeret: tanto animi robore firmata eſt Blandina, ut tortores qui invicem ſibi ſuccedentes à prima luce uſque ad veſperam omni tormentorum genere eam excruciaverant, reſoluta nervorum compage deficerent; ſeque victos confeſſi, cum nullum tormenti genus quod ipſi inferri poſſet, reliquum haberent, mirarentur adhuc illam ſpirum ducere, toto corpore lacerato atque perfoſſo; teſtarenturque unicum tormenti genus ad illam enecandam ſuffeciſſe, nedum tot ac tanta tormenta. Verum beata illa, inſtar generoſi cujuſdam athletæ, in ipſa confeſſione vires atque animos reſumebat: eratque ei refectio & quies, ſenſumque omnem præſentis doloris adimebat prolatio horum verborum: Chriſtiana ſum, & nihil apud nos mali geritur.

[a] Accuſabantur Chriſtiani à Gentilibus, quaſi carne humana veſcerentur, ut ex antiquis Patribus patet, quæ Thyeſteæ cœnæ hic vocantur, à convivio Thyeſti à fratre Atreo præparato, in quo ipſius Thyeſtis filii in cibum appoſiti ſunt, qua de re Seneca tragœdiam edidit.

[b] Oedipus matrem ſuam uxorem duxiſſe dicitur. Suſpicabantur autem gentiles ejuſmodi ſpurcitiis Chriſtianos deditos eſſe, ob quorumdam hæreticorum impudicitias, qui Chriſtianorum tamen nomen ſibi arrogabant, ut notat Juſtinus, aliique ſancti Patres. Unde Blandina infra tormentis affecta clamabat: *Chriſtiana ſum. Nihil mali apud nos geritur.* ut ejuſmodi calumnias à Chriſtianis averteret

[c] Ἀπὸ Βιέννης, quod ortus Viennæ, non autem quod Diaconus Viennenſis Eccleſiæ fuerit, ut obſervat Valeſius.

[d] Pergamus, urbs Aſiæ notiſſima Magnam autem conſuetudinem inter Aſiaticos & Lugdunenſes tunc fuiſſe nemo neſcit. Ex Aſia etiam Irenæus Lugdunum advenit.

VI. Sanctus vero, cum & ipſe ſupra humanum modum cuncta quæ ab hominibus excogitari poruerant tormenta fortiter ſuſtineret, ſperantibus jam impiis aliquid ſe indecorum atque illicitum ex eo audituros ob nimiam vim & magnitudinem cruciatuum; tanta firmitate eis reſtitit, ut nec ſuum, nec gentis, aut civitatis ex qua eſſet oriundus nomen, nec utrum ſervus eſſet, an ingenuus, prolocutus ſit: ſed ad omnes interrogationes Romana lingua reſponderit: Chriſtianus ſum. Hoc ſibi nomen, patriam, genus, omnia denique eſſe ſubinde profitebatur: neque aliam vocem ab eo gentiles extorquere valuerunt. Quam etiam ob cauſam maxima adverſus illum, & Præſidis, & tortorum pertinacia furoris exarſit. Adeo ut cum nihil amplius ipſis ſupereſſet quo illum torquerent, candentes æris laminas mollioribus ejus membris affigerent. Et membra quidem adurebantur: ipſe vero rectus atque inconcuſſus firmis veſtigiis in confeſſione perſtitit; utpote cæleſti fonte aquæ vivæ, quæ ex ventre Chriſti profluit, perfuſus, firmatuſque. Porro corpus ipſum abunde reſtabatur ea quæ acciderant: quippe quod nihil aliud eſſet præter vulnera atque vibices, totum contractum atque contortum, nec jam externam hominis ſpeciem retinens, in quo Chriſtus ipſe patiens magna miracula patrabat, adverſarium funditus delens, & illuſtri exemplo ceteris oſtendens, nihil eſſe metuendum, ubi caritas Patris adſit; nullum dolorem, ubi gloria vertitur Chriſti. Quippe cum impii illi, paucis poſt diebus, iterum torquere Martyrem cœpiſſent; credentesque, ſi turgeſcentibus adhuc & inflammatis vulneribus eadem tormenta de integro adhiberent, fore ut illo ſuperiores evaderent; quippe qui ne manuum quidem contrectationem poſſet ſuſtinere: vel id certe eventurum, ut ille tormentis immortuus terrorem injiceret reliquis: non modo nihil ejuſmodi illi contigit, ſed præter omnium opinionem, corpus ejus ſubito relevatum erectumque conſtitit in tormentis poſterioribus, & priſtinam ſpeciem, uſumque membrorum recuperavit: prorſus ut ſecunda illa excarnificatio, divina opitulante gratia, medelam potius quam pœnam ei attuliſſe videretur.

SS. Mart. Lugdun. — *Sancti fortitudo.*

VII. Sed & Bibliadem quamdam ex eorum numero, qui Chriſti fidem abnegaverant, cum jam diabolus à ſe abſorptam crederet, velletque inſuper damnationem illius cumulare blaſphemia, ad ſupplicium duxit, adigens eam, utpote fragilem jam & ignavam, impia de nobis proloqui. Verum illa reſipuit inter cruciatus, ac veluti ex altiſſimo ſomno excitata eſt, præſente ſupplicio de æternæ gehennæ cruciatibus ipſam ſubmonente. Et contradicens impiis: Quî fieri poſſet, inquit, ut infantes comederent, quibuſne ſanguinem quidem animantium deguſtare [a] licet. Abhinc Chriſtianam ſe eſſe confeſſa, in conſortium Martyrum relata eſt.

Biblias prius lapſa, Chriſti fidem confitetur.

VIII. Porro cum univerſa tyrannorum tormenta per Martyrum conſtantiam a Chriſto eſſent hebetata ac retuſa, alias machinas diabolus

[a] Aliquamdiu viguit lex illa ab Apoſtolis Actor. cap. 15. lata in aliquod tempus. Videſis R. P. Natalis Alexandri differt. 1x. ſæculi 1.

SS. Mart. Lugdun.

[a] Novis tormentis Martyres cruciati.

excogitavit: ut ſcilicet in obſcuriſſimum ac moleſtiſſimum carceris locum conjicerentur, utque pedes in nervo [a] ad quintum uſque foramen diſtenſos haberent, ac reliqua hujuſmodi cruciatuum genera perferrent, quibus miniſtri, utpote infenſi & à dæmone incitati, vexare incluſos conſueverunt: adeo ut ex eorum numero quamplurimi in carcere ſuffocati interierint, quos ſcilicet Deus, qui ſuam in omnibus gloriam oſtendit, hoc mortis genere defungi voluerat. Alii ſiquidem, qui acerbiſſime excruciati fuerant, ita ut ne vivere quidem diutius poſſe crederentur, quamvis omni curationis genere refocillati fuiſſent; permanſerunt in cuſtodia, hominum quidem auxilio deſtituti, verum roborati ab Deo, & tam animi quam corporis vigore firmati: qui quidem accendebant ceteros, & conſolabantur. Alii vero novelli, qui recens comprehenſi fuerant, quorum corpora cruciatibus perferendis nondum aſſueverant, cum gravitatem carceris pati non poſſent, in ipſa cuſtodia exſpirarunt.

Plures moriuntur in carcere.

[b] Pothinus Epiſcopus Lugdunenſis,

IX. Beatiſſimus autem Pothinus [b], qui epiſcopatum Lugdunenſis Eccleſiæ adminiſtrabat, nonagenario major, & corpore admodum infirmo, ob præſentem quidem corporis imbecillitatem ægre ſpiritum trahens, ceterum præ cupiditate imminentis martyrii mirabili alacritate animi firmatus, etiam ipſe ad tribunal ferebatur: corpore quidem partim ob ſenectutem, partim vi morbi penitus exhauſto ac ſoluto: animam vero adhuc retinens, ut per eam Chriſtus triumpharet. Perlatus igitur à militibus ad tribunal, proſequentibus ipſum magiſtratibus civitatis, & univerſa plebe variis eum acclamationibus impetente, tamquam ipſe Chriſtus eſſet, egregium edidit teſtimonium. Interrogatus vero à Præſide, quiſnam eſſet Chriſtianorum Deus, reſpondit: Si dignus fueris, cognoſces. Poſt hæc abſque ullo humanitatis reſpectu raptatus, atque innumeris plagis affectus eſt: cum ii quidem, qui propius adſtabant, calcibus & pugnis illum contumelioſe appeterent, nec ullam ejus ætati reverentiam exhiberent: qui vero longius diſtabant, quidquid ad manum erat, in ipſum conjicerent: omnes denique graviſſimi delicti ac piaculi reos ſe exiſtimarent, niſi pro ſua quiſque parte ei petulanter inſultare ſtuduiſſent. Quippe hoc modo injuriam deorum ſuorum ulturos ſe arbitrabantur. Exinde vix adhuc ſpirans in carcerem projectus eſt, tandemque poſt biduum animam exhalavit.

nonagenarius martyrio coronatur.

Etiam apoſtatæ torquentur.

X. Hic vero ſingularis quædam Dei diſpenſatio, & immenſa Jeſu-Chriſti miſericordia apparuit: raro quidem inter fratres exemplo, ſed à dexteritate ingenioque Jeſu-Chriſti minime alieno. Omnes ſiquidem qui

[a] Nervus hic inſtrumenti genus ſignificat, quo pedes Chriſtianorum & crura in carceribus alligabantur, qualem Valeſius deſcribit in notis ad hunc locum: *Truncus ligneus quinis hinc & inde foraminibus certo invicem ſpatio diviſis excavatus; in quæ foramina, tamquam in ocreas quaſdam, pedes inſerebantur noxiorum, & vinculis ſeu nervis adſtringebantur.* Porro grave id ſupplicium fuiſſe ex eo colligitur, quod in eo Martyres plures occubuerint. De omnibus ejuſmodi inſtrumentis videndus liber Antonii Gallonii *de Martyrum cruciatibus*.

[b] A Rufino aliiſque vulgo *Photinus*, ſeu *Fotinus* dicitur.

à prima ſtatim comprehenſione fidem negaverant, ipſi quoque in carcerem conjecti, eadem quæ ceteri Martyres perferebant. Neque enim illis quidquam tunc profuit fidei ſuæ negatio. Verum illi quidem qui ſe ſe, id quod revera erant, eſſe profitebantur, tamquam Chriſtiani conjiciebantur in vincula, nullo alio crimine ipſis objecto. Hi vero, perinde ac homicidæ & ſcelerati homines, deinceps detinebantur, duplo gravius, quam reliqui ſupplicium perferentes. Illos enim gaudium martyrii, ſpeſque promiſſæ beatitudinis, & caritas erga Chriſtum, & Dei Patris Spiritus recreabat: hos vero graviter torquebat conſcientia: ita ut dum traducerentur, ipſo vultu atque adſpectu facile diſcernerentur à ceteris. Quippe illi quidem hilares accedebant, majeſtatem quamdam venuſtati intermixtam vultibus præferentes, adeo ut vincula præcipuum ipſis ornatum addidiſſe viderentur, inſtar ſponſæ fimbriis aureis variegatis ornatæ: ad hæc ſuavem Chriſti odorem ſpirantes, ita ut nonnulli terreno eos unguento delibutos putarent. Hi vero demiſſo vultu, abjecti & ſqualidi ac ſordidi, omnique deformitatis genere cooperti, ab ipſis quin etiam gentilibus probro affecti, utpote ignavi atque imbelles, qui homicidarum quidem ſibi ipſis crimen impoſuiſſent, Chriſtianorum autem venerandum & glorioſum ac ſalutare nomen amiſiſſent. Quæ cum ceteri viderent, magnopere confirmabantur. & ſi quem poſtea comprehendi contigerat, is ſtatim abſque ulla cunctatione confitebatur, ne cogitatione quidem tenus conſilium ac ſuggeſtionem dæmonis admittens.

Odor ſuavis ex SS. Martyribus exhalat.

XI. *Paucis deinde interjectis, iterum hæc ſubjiciunt.* His ita geſtis, *inquiunt*, deinceps ipſorum martyria in varias mortis ſpecies diviſa ſunt. Ex omni quippe florum genere, diverſiſque coloribus unicam texentes coronam beatiſſimi Martyres, Deo Patri obtulerunt. Æquum ſane erat ut fortiſſimi athletæ, qui multiplex certamen ſubierant, atque inſignem victoriam retulerant, inſignem immortalitatis coronam acciperent. Maturus igitur & Sanctus cum Blandina & Attalo ducti ſunt ad beſtias in amphitheatrum, ad publicum ſpectaculum inhumanitatis Gentilium: præbito de induſtria munerum die [a] propter noſtros. Et Maturus quidem ac Sanctus rurſus omnia tormentorum genera in amphitheatro ſubierunt, quaſi nihil antea perpeſſi eſſent; aut potius quaſi athletæ, qui multis jam vicibus adverſarium ſuperaſſent, & de corona ipſa jam decertarent, rurſus conſueta illic flagrorum verbera pertulerunt, & beſtiarum ipſos trahentium morſus, & quæcumque alia vulgus inſanum pro ſuo quiſque arbitrio variis acclamationibus imperabat; ipſam poſtremo ferream cathedram, cui ſuperpoſita Martyrum membra cum torrerentur, illorum nares moleſtiſſimus nidor implebat. Verum illi ne ſic quidem finem ſæviendi fecerunt: ſed contra eo vehementius accendebatur eorum furor, cum expugnare Martyrum conſtantiam contenderent. Nullam tamen ab ipſo Sancto vocem elicere potuerunt, præter illam quam ab initio proferre conſueverat confeſſionis ſuæ vocem. Hi ergo maximo certamine

Martyres variis modis interficiuntur.

a Maturus & Sanctus.

a Id eſt ſpectaculum præbendo extraordinarium, nam aliàs ſtatis tantummodo diebus fiebant.

SS. MART. LUGDUN.

Blandina rurſus torquetur.

perfuncti, cum vitalem ſpiritum diu protraxiſſent, tandem jugulati ſunt: eo die ſpectaculum facti mundo, loco multiplicis illius varietatis, quæ in gladiatorum ſpectaculis cernitur. Blandina vero ad palum ſuſpenſa, beſtiis objecta eſt; quæ cum in crucis ſpeciem ſuſpenſa cerneretur, Deoque contentiſſime ſupplicaret, maximam alacritatem addebat certantibus: quippe qui in ipſo certamine, ſub ſororis perſona, corporeis oculis cernerent illum, qui pro ipſorum ſalute crucifixus ideo fuerat, ut credentibus in ipſum perſuaderet, quicumque pro Chriſti gloria pateretur, hunc Dei viventis conſortem futurum. Cumque nulla tunc beſtia corpus illius attigiſſet, depoſita ex ſtipite, rurſus in carcerem conjicitur, in aliud certamen reſervata: ut pluribus proluſionibus adverſario ſuperato, tortuoſi quidem ſerpentis condemnationem certam atque inevitabilem redderet, fratres vero exemplo ſuo accenderet. Quippe quæ, tametſi puſilla infirmaque & contemta, Chriſti tamen, magni illius invictique athletæ, robore induta, & adverſarium multis vicibus ſuperaſſet, & glorioſo certamine coronam immortalitatis reportaſſet. Attalus quoque vehementer a populo poſtulatus ad ſupplicium, utpote vir valde celebris, paratus ad certamen acceſſit, fretus conſcientia recte factorum. Quippe in Chriſtianorum diſciplina ſolide exercitatus, teſtiſque apud nos veritatis ſemper extiterat. Cumque per amphitheatrum circumduceretur, præcedente ipſum tabella, in qua latino ſermone inſcriptum erat: Hic eſt Attalus Chriſtianus: populo adverſus illum vehementius incitato, Præſes poſtquam civem Romanum eum eſſe comperit, reduci in cuſtodiam cum ceteris jubet. Inde litteris ad Cæſarem datis, de his omnibus qui incluſi tenebantur ſententiam [a] ejus exſpectabat.

Attalus.

Qui lapſi fuerant reſipiſcunt.

XII. Enimvero hujus temporis mora nequaquam inutilis neque infructuoſa illis fuit: ſed per ipſorum tolerantiam immenſa Chriſti miſericordia tandem illuxit. Quippe mortua jam Eccleſiæ membra, viventium ope atque auxilio ad vitam revocata ſunt: & Martyres gratificati [b] ſunt iis qui fidem negaverant, ingentique gaudio mater eademque virgo Eccleſia cumulata eſt; cum eos quos tamquam extinctos abortu ejecerat, vivos jam ac ſpirantes recuperaret. Etenim per illos ſanctiſſimos Martyres, hi qui fidem negaverant, rurſus in utero delineabantur, rurſus concipiebantur, & vitali calore reparato rurſus fidem confiteri diſcebant. Cumque jam ad vitam revocati, roboratique eſſent, Deo, qui non vult mortem peccatoris, ſed pro ſua benignitate ad pœniten-

[a] Inde collige hanc perſecutionem ſine novis Imperatorum edictis motam fuiſſe, in qua tamen innumerabiles Martyres per totum terrarum orbem occiſos fuiſſe aſſeverat Euſebius. Non itaque recte infert Dodvvellus paucos fuiſſe Martyres, eo quod pauci Romani Imperatores edicta adverſus Chriſtianos tulerint. Verum de his fuſius in Præfatione generali.

[b] Aut pacem eis concedendo, qua de re plura apud Cyprianum, aut ſuis exhortationibus eos ad fidem revocando, aut ſua apud Deum interceſſione ipſis converſionis gratiam obtinendo, aut tandem his omnibus modis ſimul, eos Eccleſiæ unitati reſtituerunt.

tiam potius invitat, mitiorem eis ſuccum infundente, ad tribunal acceſſere, quo iterum à Præſide interrogarentur. Quippe reſcriptum fuerat à Cæſare [a], ut confitentes quidem gladio cæderentur: hi vero qui negarent, dimitterentur incolumes. Incunte igitur ſollemni apud nos mercatu [b], qui maxima hominum frequentia celebratur, utpote ex omnibus populis ac provinciis eo conveniente virorum multitudine, Præſes beatiſſimos Martyres ad tribunal adduci juſſit, tamquam in theatrali pompa eos populo oſtentans. Cumque illos denuo interrogaſſet, quicumque cives Romani reperti ſunt, capite truncati, reliqui traditi ſunt beſtiis.

Alii capite plexi, alii beſtiis traditi.

XIII. Ceterum ingens gloria acceſſit Chriſto per eos qui prius quidem negaverant, tunc vero confitebantur fidem Chriſti præter ſpem atque exſpectationem gentilium. Hi ſiquidem ſeorſum interrogati ſunt quaſi mox abſolvendi. qui cum ſe Chriſtianos confeſſi eſſent, reliquorum Martyrum numero adſcripti ſunt. Foras autem manſerunt ii quorum animis nec veſtigium ullum fidei, nec reverentia veſtis nuptialis, nec ſenſus timoris Dei impreſſus umquam inſederat; filii ſcilicet perditionis, qui ſua ipſorum converſatione religionem quam profitebantur infamaverant. Verum ceteri omnes aggregati ſunt Eccleſiæ; de quibus cum quæſtio haberetur, ALEXANDER quidam natione Phryx [c], profeſſione medicus, qui plures jam annos moratus fuerat in Galliis: vir omnibus notiſſimus ob amorem Dei & eximiam in prædicanda fide libertatem, (quippe Apoſtolicæ gratiæ minime expers erat) tribunali adſiſtens, cum illos ad fidei confeſſionem nutibus hortaretur, cunctis qui tribunal circumdabant, tamquam parturiens videbatur. At vulgus moleſte ferens, quod qui antea fidem negaverant, eamdem de integro confiterentur; adverſus Alexandrum tamquam hujus facinoris auctorem conclamare cœpit. Inſtans ilico Præſes, interrogavit hominem, quiſnam eſſet. Qui cum Chriſtianum ſe eſſe dixiſſet, iratus Judex eum ad beſtias damnavit. Poſtridie igitur una cum Attalo ingreſſus eſt. nam & hunc Præſes, gratificari populo ſtudens, beſtiis rurſum tradiderat. Ambo itaque cum omnia tormentorum genera quæ adverſus ipſos excogitata fuerant, in amphitheatro percucurriſſent, maximoque certamine perfuncti eſſent, tandem gladio percuſſi ſunt. Et Alexander quidem nec ingemuit umquam, nec vocem ullam protulit; ſed interius mente in ſe collecta,

Alexander Martyres adhortans nutu, eis conjungitur.

Cum Attalo gladio percutitur.

[a] Marco ſcilicet Aurelio; jam enim Lucius ejus collega obierat. Hunc autem Antoninum Verum appellat Euſebius, quod primarium ejus erat nomen, ſed quod ad Lucium, cum in imperii conſortium aſſumtus eſt, tranſtulit; qua de re conſule Capitolinum in utriuſque Vita.

[b] Cum hic mercatus celebrari ſoleret Kalendis Auguſti, qua die ara Auguſto fuerat dicata Lugduni, ut ſcribit Suetonius in Claudio, horum ſanctorum martyrium ad menſem Auguſti referendum eſt. quamvis Ado, Uſuardus, Beda & Notkerus eorum feſtum IV. Nonas Junii celebrent, forte quod ii qui ex his ſanctis Martyribus priores mortui ſunt, vel Pothinus Epiſcopus, hac die obiiſſe putentur.

[c] Phrygia provincia Aſiæ, unde, ut jam notavimus, multi Lugdunum advenerant.

SS Mart. Lugdun.

colloquebatur cum Deo. Attalus vero cum in ferrea cathedra collocatus undique torreretur, & ambuſtum corpus nidorem graviſſimum exhalaret; Latino ſermone populum allocutus: En, inquit, hoc demum eſt homines votare quod agitis. Nos vero neque homines voramus, neque omnino quidquam mali facimus. Interrogatus etiam quod nomen Dei eſſet: Deus, inquit, nomen non habet, perinde ac nos mortales.

Blandina rurſus torquetur cum Pontico adoleſcente.

XIV. Poſt hos omnes, ultimo tandem ſpectaculorum die, Blandina rurſus illata eſt una cum Pontico adoleſcente, quindecim circiter annos nato. Qui etiam quotidie antea introducti fuerant, ut reliquorum cruciatus intuerentur: adactique per ſimulacra gentilium jurare, cum in propoſito conſtantes permanerent, deoſque illorum nihili facerent; tantus in eos exarſit multitudinis furor, ut nec ætatem pueri miſerarentur, nec mulieris ſexum ulla proſequerentur reverentia. Cunctis igitur cruciatibus eos vexare, ac per omnia pœnarum genera circumagere cœperunt, jurare illos ſubinde compellentes. Numquam tamen id quod volebant, perficere valuerunt. Nam Ponticus quidem ſororis exhortationibus incitatus, ita ut gentiles quoque ipſam eſſe cernerent quæ puerum hortaretur & confirmaret; cuncta ſupplicia generoſe perpeſſus, animam exhalavit. Beata vero Blandina, omnium poſtrema, tamquam nobilis mater, quæ filios ad fortiter certandum accenderat, & victores ad Regem præmiſerat; eoſdem certaminum curſus quos filii confecerant remetiens, ad eoſdem ire properabat, de exitu ſuo læta atque exſultans, prorſus quaſi ad nuptiale convivium invitata, non beſtiis objecta eſſet. Denique poſt flagra, poſt ferarum vellicationes, poſt ſartaginem, reticulo incluſa, tauro objecta eſt. A quo diu in altum jactata, nihil jam eorum quæ fiebant penitus ſentiens, tum ob ſpem & comprehenſionem eorum quæ credebat bonorum, tum ob familiarem congreſſum quem cum Chriſto in oratione habebat, tandem & ipſa victimæ inſtar jugulata eſt: ipſis etiam gentilibus ingenue fatentibus, nullam umquam apud ſe fœminam exſtitiſſe, quæ tot ac tanta pertulerit.

Martyrium conſummant.

Gentiles in Martyrum cadavera ſæviunt

XV. Sed ne ſic quidem furor illorum & immanitas adverſus ſanctos conquievit. Quippe feræ & barbaræ gentes ab immani illa beſtia concitatæ, pacari facile non poterant. Quin potius aliud quoddam initium ſæviendi in Sanctorum corporibus protervia illorum invenit. Neque enim ex eo quod a Martyribus victi fuiſſent, pudore ac verecundia ſuffundebantur, quippe qui humano ſenſu ac ratione penitus eſſent deſtituti: ſed contra Præſidis ſimul ac populi, tamquam immanis belluæ, magis inde accendebatur furor, qui quidem nullo jure adverſus nos æquali odio ferebantur. ut impleretur Scriptura, quæ dicit: Iniquus adhuc inique agat, & juſtus adhuc juſtificetur. Eorum enim corpora, qui in carcere ſuffocati perierant, canibus objecerunt: ſollicite obſervantes noctu atque interdiu, ne quis noſtrorum ea ſepulturæ mandaret. Poſt hæc quidquid aut à beſtiis, aut ab igne reliquum fuerat, partim laniata, partim ambuſta membra exponentes; reliquorum denique capita cum ipſis corporum truncis ſimiliter inſepulta per plurimos dies additis militum excubiis cuſtodierunt.

Apoc. 22. 11.

custodierunt. Et alii quidem infremebant ac dentibus ſtridebant in mortuos, adhuc exquiſitiore quodam ſupplicio eos afficere cupientes; alii vero irridebant inſultabantque, ſimulacra ſua laudibus extollentes, ac pœnas à Martyribus ſumtas eis adſcribentes. Nonnulli paullo æquiores, & qui vicem noſtram dolere quodammodo videbantur, exprobrabant nos identidem hæc dicentes: Ubi eſt Deus eorum? & quid illis profuit hæc religio, cui vitam quoque ſuam poſtpoſuerunt? Ac gentilium quidem inſectatio talem habuit varietatem. Nos vero graviſſimo interim dolore premebamur, quod humare cadavera nobis non liceret. Nam neque noctis tenebræ nos juvare, neque auri vis flectere, neque preces ullæ animos eorum commovere potuerunt: ſed omni ſtudio atque induſtria cadavera cuſtodiebant, quaſi ingens lucrum facturi, ſi ſepultura caruiſſent. *Nonnullis deinde interjectis hæc addunt.* SS. MART. LUGDUN.

XVI. Igitur Martyrum corpora poſtquam omni genere contumeliæ traducta, & ſub dio per ſex dies expoſita [a] jacuerunt, tandem cremata atque in cineres redacta, in præfluentis Rhodani alveum ſparſa ſunt ab impiis, ne ullæ deinceps eorum reliquiæ in terris ſupereſſent. Atque id agebant prorſus, quaſi Deo ſuperiores eſſe & reſurrectionem illis adimere poſſent: ut, quemadmodum ipſi dicebant, ne ſpes quidem ulla reſurgendi eis relinqueretur: qua freti, novam quamdam ac peregrinam nobis invehunt religionem, & graviſſima quæque tormenta contemnunt, promtique & alacres mortem ſubeunt. Videamus nunc an ſint reſurrecturi, & utrum adeſſe ipſis Deus ſuus, ac de manibus noſtris ipſos eripere valeat.

His crematis, cineres in fluvium dejiciuntur. [a]

Hæc ſupradicti Imperatoris temporibus Chriſti eccleſiis contigerunt, ex quibus ea quæ in reliquis provinciis geſta ſunt conjectura aſſequi licet. Sed & alia quædam ex eadem epiſtola hic adjungere operæ pretium fuerit, quibus benignitas atque humanitas illorum, quos memoravimus, Martyrum deſcribitur his verbis.

XVII. Qui quidem Chriſtum æmulati atque imitari tantopere ſtuduerunt, qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ut quamvis in tantum gloriæ culmen evecti eſſent, nec ſemel atque iterum, ſed ſæpius martyrium ſubiiſſent, & a beſtiis denuo in carcerem relati eſſent: quamvis ignium impreſſa veſtigia, quamvis vibices & vulnera toto corpore circumferrent; tamen nec ſeipſos Martyres prædicarent, nec à nobis ita ſe appellari paterentur. Verum ſi quis noſtrum per litteras, aut in familiari colloquio, eos Martyres compellaſſet, objurgabant graviter atque increpabant. Martyris enim appellationem libentiſſime concedebant Chriſto, utpote fido veroque teſti, & primogenito mortuorum, vitæque cæleſtis principi & auctori. Eos quoque qui jam ex hac vita migraverant Martyres, nobis commemorabant, aiebantque: Hi jam ſunt Martyres, quos in ipſa confeſſione Chriſtus aſſumi voluit, profeſſionem ipſorum morte, tamquam anulo

Martyrum humilitas. Philipp. 2. 6.

[a] Hunc locum laudat Auguſtinus, tomo 6. novæ edit. lib. de Cura gerenda pro mortuis, num. 8. & 10.

SS. MART. LUGDUN.

obſignans; nos vero viles atque abjecti confeſſores. Simul profuſis lacrymis obſecrabant fratres, ut continuæ ad Deum preces fierent, quo tandem ipſi perfectum finem adipiſci mererentur. Ac reipſa quidem virtutem Martyrum exhibebant, cum ingenti libertate ac fiducia gentilibus reſpondentes: & egregiam animi indolem, partim tolerantia, partim quod metus ac pavoris expertes eſſent, perſpicue teſtabantur. Ipſum vero Martyrum appellationem à fratribus ſibi oblatam, utpote timore Dei conſtricti, refugiebant. *Et paulo poſt:* Deprimebant ſe, *inquiunt*, ſub manu potenti, à qua nunc ſublimius elevati ſunt. Tunc vero omnibus defenſionem ſuſcipiebant, neminem accuſabant, cunctos abſolvebant, neminem ligabant. Quinetiam pro illis, à quibus acerbiſſime offenſi fuerant, exemplo perfectiſſimi martyris Stephani Deum precabantur: Domine ne imputes illis hoc peccatum. Quod ſi ille pro lapidantibus orabat, quanto magis pro fratribus eum oraſſe credibile eſt? *Nec multo poſt hæc addunt.* Hoc enim maximum certamen illis fuit adverſus diabolum, ob ſinceram ac minime fucatam caritatem: ut quos ille malignus ſerpens vivos jam ſe devoraſſe crediderat, eliſis faucibus removere cogeretur. Neque enim faſtu & arrogantia intumuerunt adverſus lapſos: ſed ea quibus abundabant bona, indigentibus liberaliter ſubminiſtrabant, materna quædam miſericordiæ viſcera geſtantes, magnamque vim lacrymarum pro illorum ſalute coram Deo Patre fundentes. Vitam petierunt, & largitus eſt eis Deus: quam etiam illi proximis ſuis communicarunt, ubique victores ad Deum profecti. Cumque pacem dilexiſſent, pacem nobis commendaſſent, ipſi cum pace migraverunt ad Deum: non dolorem matri, non fratribus diſcidium ac bellum, ſed gaudium & pacem & concordiam caritatemque omnibus relinquentes.

Caritas. *Act. 7. 59.*

Atque hæc de beatorum illorum affectu erga eos fratres qui lapſi fuerant, ad legentium utilitatem hic poſita ſint, propter eos qui inhumano quodam ac truci animo præditi, inclementer adverſus Chriſti membra poſtmodum ſævierunt. Porro in eadem epiſtola, quæ res ſupra memoratas complectitur, alia etiam habetur narratio prorſus memoria digniſſima, quam quidem nihil vetat quominus hoc loco lectoribus proponamus. Sic autem habet.

Alcibiadis Martyris obedientia.

XVIII. ALCIBIADES quidam, unus ex illorum Martyrum numero, durum & ſqualidum vivendi genus ſectabatur: nullumque omnino cibum admittens, ſolo pane & aqua hactenus veſci conſueverat. Cumque in carcere poſitus, eamdem vivendi rationem vellet retinere; Attalo poſt primum quod in amphitheatro confecerat certamen, revelatum eſt, non recte neque ordine facere Alcibiadem, qui & creaturis Dei minime uteretur, & aliis exemplum ſcandali fieret. Paruit itaque Alcibiades, & cunctis deinceps cibis promiſcue uti cœpit, gratias agens Deo. Neque enim divina gratia eos præſentia ſua deſtituerat: ſed conſultorem habebant Spiritum-ſanctum.

S. IRENÆUS Ep. Lugd.

DE SANCTO IRENÆO Epiſcopo Lugdunenſi & Martyre.

Circa an. 203.

1 Eccleſiarum Lugdunenſis & Viennenſis epiſtolæ quam modo retulimus, ſubjungit Euſebius lib. 5. Hiſtoriæ cap. 4. alterius epiſtolæ fragmentum ad Eleutherium Papam, in qua Martyres Lugdunenſes IRENÆUM, quem ad eam deferendam deſtinaverant, non ſolum ut ſuæ eccleſiæ Preſbyterum, ſed multo magis ut æmulatorem teſtamenti Chriſti, commendant. Hujus epiſtolæ occaſione, paucis de hoc ſanctiſſimo Antiſtite hic agere vacat nobis. Licet enim diu poſt ſupraſcriptos Martyres paſſum fuiſſe conſtet, quorum tamen ejus Acta perierint, aut certe hactenus nos lateant, non incongruum fore exiſtimavimus, iis quæ de aliis ſanctis Lugdunenſibus protulimus, quædam de eo ſubjicere, quæ ex ipſius ſcriptis, atque ex aliorum veterum teſtimoniis deſumemus, ne tantum Eccleſiæ Gallicanæ lumen ſub modio recondi videatur.

Irenæus à Martyribus laudatus.

2. Jam diximus in Admonitione prævia ad martyrium ſancti Polycarpi Smyrnenſis epiſcopi, Irenæum in ejus beatiſſimi viri ſchola educatum fuiſſe, idque ex ejuſdem Irenæi verbis in epiſtola ad Florinum, cujus fragmenta ibi exhibuimus, conſtat. At qua occaſione, quove tempore in Gallias ex Aſia acceſſerit, incompertum plane nobis eſt; niſi quod anno CLXXVII quo maxime efferbuit Lugduni adverſus Chriſtianos perſecutio, ejus urbis eccleſiæ Presbyter eſſet, quod ex epiſtola laudata ad Eleutherium Romanum Pontificem ea ſcimus. Quin & eum aliquot ante hanc perſecutionem annis in ea civitate fuiſſe converſatum colligi poteſt ex eo, quod non ſolum pro rebus Eccleſiæ gerendis Romam miſſus fuerit, ſed etiam quod eum tunc dignum omnes judicaverint, qui Pothino epiſcopo, quem perſecutio ſuſtulit, in tam impeditis Eccleſiæ temporibus ſubſtitueretur.

Polycarpi diſcipulus.

Ex Presbytero Epiſcopus Lugdunenſis.

3. In epiſcopali cathedra conſtitutus, miniſterii ſibi à Deo commiſſi partes egregie adimplevit, Eccleſiam non modo verbis & vitæ ſanctimonia; ſed etiam multis præclare ſcriptis illuſtrando. Quo autem animo ſcriberet, ipſemet aperit in Præfatione libri quinti adverſus hæreſes, ubi ſic loquitur: Quoniam & in adminiſtratione ſermonis poſiti ſumus, & omnimodo elaboramus ſecundum noſtram virtutem, plurima tibi quidem in ſubſidium præſtare adverſum contradictiones hæreticorum, errantes autem retrahere, & convertere ad Eccleſiam Dei, neophytorum quoque ſenſum confirmare, ut ſtabilem cuſtodiant fidem, quam bene cuſtoditam ab Eccleſia acceperunt. Nihil in his libris omiſit, ut arma Catholicis adverſus hæreticos adminiſtraret. Hinc ſanctus Epiphanius hæreſi 31. quæ eſt Valentini num. 33. de eo ſic loquitur: Optimus ille ſenex Irenæus .... vir omnino Spiritus-ſancti donis inſtructiſſimus, tamquam fortis athleta productus à Domino, & cæleſtibus ornamentis, ut ita dixerim, ad certamen perunctus, qui ſinceræ fidei, ac ſcientiæ præſidiis, omnia illorum proſtravit evertitque

Multa ſcribit.

S. IRENÆUS Ep. LUGD.

mendacia. *Idem opus laudat Hieronymus in epiſtola ad Magnum oratorem Romanum, cujus ope Patres adverſus quoſlibet hæreticos decertarunt. Sanctus Baſilius Magnus ipſius auctoritate pro aſſerenda Spiritus-ſancti divinitate uſus eſt, lib. de Spiritu-ſancto cap. 29. Eamdem Auguſtinus contra Pelagianos adhibuit lib. 1. contra Julianum, cap. 3. ubi Irenæum* antiquum hominem Dei *appellat. His adjungi poſſunt Clemens Alex. apud Euſeb. lib. 6. Hiſt. cap. 13. Cyrillus Jeroſolymitanus Catecheſi 16. Theodoretus variis in locis, ac præcipue in Dialogo 1. qui dicitur* Incommutabilis, *ubi ipſum* lumen occidentalium Gallorum *dicit. Unde non immerito Irenæum inter* viros ſanctitate & præſtantia inſignes, *qui hæreſes naſcentes retuderunt, numerat Tertullianus in libro adverſus Valentinianos, eumque ibidem* omnium doctrinarum curioſiſſimum exploratorem *appellat. Et re quidem vera, hunc beatum Antiſtitem ſacras & profanas ſcientias optime calluiſſe, ex ipſius operum lectione facile quiſque advertere poteſt, quamvis ſimplicem ſcribendi modum, & abſque omni verborum ornatu ſe amplexum fuiſſe dicat in Præfatione ad libros contra hæreſes.*

4 *Computari etiam debet inter præcipua antiquitatis eccleſiaſticæ monumenta egregia epiſtola, quam idem Irenæus ad Victorem Papam ſcripſit, ut eum à conſilio quod adverſus Aſiæ eccleſias, ob controverſiam de Paſchatis die commotam, animo conceperat, revocaret. Hujus epiſtolæ aliquot fragmenta refert Euſebius Hiſt. lib. 5. cap. 24. quibus id Irenæi elogium ſubjungit:* Irenæus quidem nomini ſuo vere reſpondens, Εἰρηναῖος *quippe græce, latine pacificum ſonat,* nec ſolo nomine ſed etiam vitæ inſtituto ac propoſito pacificus, pro eccleſiarum pace hæc monuit & allegavit. *Alias de eodem argumento epiſtolas ad varios Epiſcopos ab eo ſcriptas fuiſſe teſtatur idem Euſebius loco laudato; ſed illæ exciderunt.*

5. *Iſtis aliiſque multis laboribus perfunctum Irenæum vitam martyrio glorioſo conſummaſſe non ſolum recentiorès auctores tradunt, ſed & ipſe Hieronymus in cap. 64. Iſayæ, ubi eum* virum Apoſtolicum, Epiſcopum & Martyrem *appellat. Idem aſſerit auctor libri quæſtionum & reſponſionum ad Orthodoxos, qui inter opera Juſtini Martyris vulgatus eſt, reſponſione ad quæſtionem 115. At ſanctus Gregorius Magnus lib. 9. epiſt. 50. ad Ætherium Lugdunenſem Epiſcopum, conqueritur, quod beati Irenæi* geſta & ſcripta *a ſe*

Acta exciderunt. *diu conquiſita reperire non potuerit. Scriptorum optimam partem habemus, libros ſcilicet quinque adverſus hæreſes, & aliquot epiſtolarum ejus fragmenta apud Euſebium: ſed utinam Acta etiam integra & ſana haberemus. Eorum quidem fragmentum à ſe repertum fuiſſe affirmat Baronius in notis ad Martyrologium Romanum, & in Annalibus eccleſiaſt. ad annum 205. num. 28. ſed nec ipſum uſquam protulit. At ibi refert milites juſſu Severi imperatoris urbem Lugdunum circumdediſſe, ſtatimque omnes Chriſtianos, qui in ea inventi ſunt, fuiſſe obtruncatos, atque inter alios Irenæum, quem poſt varios cruciatus occiſum, ſepelivit Zacharias Presbyter. Innumeros Martyres cum Irenæo interfectos fuiſſe teſtatur etiam Gregorius Turon. lib. 1. Hiſtoriarum num. 29. quem in*

Memoria. *crypta ſancti Johannis ſepultum fuiſſe dicit lib. 1. de gloria Martyrum cap. 50. quæ omnia Ado, ceterique Martyrologiorum ſcriptores ſuis Martyrologiis inſeruere ad diem 28. Junii, quo ejus feſtivitas celebratur. Sancti Irenæi*

martyrium, *quantum conjici poteſt*, *anno circiter* CCIII. *contigit*, *ſub Severo imperatore. Certe beatus Epiphanius paſſim eum* beatum ſenem *appellat. quem Euſebius in Chronico ad annum* 183. *tunc temporis* inſignem *fuiſſe refert*.

ADMONITIO

IN PASSIONEM

SS. Epipodii & Alexandri.

SS. Epipod. et Alexand.

1. *NOn multo poſt ſanctorum Pothini*, *& ſociorum ejus cædem*, *quos ex Euſebio in urbe Lugdunenſi illuſtri martyrio coronatos diximus*, *[illegible]rſi ſunt duo alii Chriſtiani*, *qui eamdem urbem ſanguine ſuo illuſtrarunt. Ii ſunt Epipodius & Alexander*, *quorum Acta ex Aprili Bollandiano [illegible]ario cum* 2. *codd. mſſ. uno Bibliothecæ Colbertinæ*, *altero inſignis archimonaſterii ſancti Remigii Remenſis collata proferimus. De iiſdem ſanctis Martyribus exſtat homilia Eucherii Lugdunenſis*, *ſub Euſebii Gallicani nomine tom* 5. *part.* 1. *Bibliothecæ Patrum edit. Colonienſis.*

2. *Non uno & eodem die hos ſanctos Martyres mortem pertuliſſe ex eorum Actis conſtat. Hinc factum eſt*, *ut cum diverſis diebus eorum feſtivitas celebraretur* (*quod jam tempore Eucherii fiebat ex laudata Homilia*,) *eorum Acta in duas partes diviſa ſint*, *adjecta unicuique parti ſua præfatiuncula*, *ut in officiis divinis facilius legi poſſent* ; *quamvis ea ab eodem auctore ſimul conſcripta fuiſſe nemo poſſit inficiari. Prioris*, *ſcilicet Epipodii*, *feſtum die [illegible]geſima ſecunda Aprilis*, *Alexandri vero die vigeſima quarta ejuſdem menſis etiam antiquiora Martyrologia celebrant. Unde conjicimus eorum martyrium ad annum* CLXXVIII. *eſſe referendum*, *cum alii Martyres Lugdunenſes circa menſem Auguſtum anni præcedentis paſſi fuerint. Eorum vero ſacra corpora tempore Gregorii Turonenſis*, *in crypta ſancti Johannis ſub altari cum beati Irenæi reliquiis collocata erant* , de quorum monumentis , *ut ait [illegible] de gloria Martyrum cap.* 50. ſi pulvis cum fide colligatur , extemplo [illegible]edetur infirmis. — Paſſionis tempus.

3. *Florus & Ado Viennenſis Archiepiſcopus*, *aſſerunt in ſuis Martyrologiis ad diem* 24. *Aprilis*, *ſimul cum Alexandro*, *alios triginta quatuor Martyres paſſos fuiſſe*, *quem ſanctorum numerum alii deinceps Martyrologiorum ſcriptores retulerunt. De iis tamen nec in Actis*, *nec in Eucherii laudata homilia quidquam habetur.* — Iis alii 34. annumerati.

4. *Præter hos Martyres Lugdunenſes*, *celebres ſunt* MARCELLUS *&* VALERIANUS, *qui furente perſecutione ex urbe Lugduno fuga elapſi*, *mortem quam illic evaſerant*, *paullo poſt in vicinis urbibus oppetierunt* ; *Valerianus apud Trenorchium opidum*, *vulgo* Tournus ; *Marcellus vero propo* — Marcellus & Valerianus Mart.

SS. EPIPOD. ET ALEXAND.

Cabilonum, ubi cingulo tenus in terra defoſſus, tertio poſt die beatum ſpiritum exhalavit. Utriuſque meminit Gregorius Turonenſis lib. 1. de gloria Martyrum capp. 53. & 54. Sollemnis jam erat tempore Gumtramni regis, ſancti Marcelli feſtivitas, ad quam, teſte eodem Gregorio Hiſt. lib. 9. cap. 3. iſte Princeps acceſſit. Eum autem Martyrem Rex piiſſimus veluti præcipuum regni ſui patronum agnovit, ad cujus ſepulcrum baſilicam cum monaſterio conſtrui curavit, in quem locum xl. Epiſcoporum concilium ab eodem Rege convocatum fuiſſe narrat Gregorii continuator cap. 1. Porro iſtud monaſterium hactenus perſeverat, noſtris Cluniacenſibus addictum.

ANNO CHRISTI CIRC. CLXXVIII.

PASSIO

Sanctorum Epipodii & Alexandri.

Ex codd. mſſ. & Aprili Bollandiano.

Martyrum Acta ſcribenda.

I. SI merita virorum fortium & facta, ad incitamentum poſteritati mandantur annalibus, qui pro terrena libertate, vel patria uni intentione ceciderunt, relinquentes carnalium virtutum brevia monumenta, dum pereunt quantis præconiis celebranda mors Martyrum eſt, qui admirabili glorioſoque compendio, dum manus ſuas ad cælum porrigunt, fidei & devotionis exempla terris relinquunt, propagantes hominum vitam mortibus ſuis? Neque enim pro imperatore terreſtri, ſed pro Rege cæleſti ſanguinem ſuum profundentes; non pro patria quæ gignit & recipit, non pro patria quæ habetur & amittitur, ſed pro illa Jeruſalem cæleſti patria ſempiterna, quæ meritis eſt conſtructa ſanctorum, quæ culmina ſua cælo inſerit; cujus incolæ mori neſciunt, cujus libertas jugum tartareæ captivitatis ignorat, cujus libertas cum immortali gloria & beatitudine perſeverat. Et licet de præmiis Martyrum pauca perſtricta ſint, quia nequaquam condignæ ſint paſſiones præſentis ſæculi ad magnitudinem gloriæ cæleſtis, quæ erit perpetua & ſempiterna: attamen hi ſunt perpetui ſanctorum triumphi, qui merito ſcripto proditi mittuntur ad poſteros; ut ſi non contingit occaſio paſſionis, ſuccenſæ tamen mentis æmulationis ardore, immaculatam vitam & contritione corporum & imitatione martyrii, conſequantur. Itaque beatiſſimorum EPIPODII [a] & ALEXANDRI conflictus atque victoriis, Chriſto in illis triumphante, referimus; ut fides credentium præmiſſum & deſideret & ſequatur exemplum.

II. Igitur principis Antonini Veri decimo ſeptimo [b] imperii anno, cum per provincias gentilium furor deſæviret, præcipue in Lugdunenſi urbe debacchatus eſt, in qua pro ſui magnitudine quanto majores dege-

[a] In codd. Remigiano & Colbertino, ſcribitur ſemper, YPIPODIUS, in Martyrologio Flori *Ypipodius*; in homilia S. Eucherii, *Epipodius*.

[b] Codex Remigianus cum Cobertino habet, *decimo-octavo*.

bant populi, tanto etiam gentilium copioſior rabies æſtuabat: Judices, Officiales, Tribuni, Milites, vulgus certatim indiſcreto etiam ſexu, Chriſtianos multiplici crudelitate laniabant: quorum plurimi diſtinctis paſſionibus atque nominibus, ad ſuccedentium memorias pervenerunt: innumeros vero, qui vel indiſcreta cæde conciſi ſunt, vel vincti in ergaſtulis defecerunt, inſcriptos cæleſtis vitæ liber tantum continet. Nam poſt vaſtiſſimam Martyrum ſtragem, & ſævientium paſſionum crudelitatem, de qua etiam Chriſti famuli, quos tunc illuſtriſſimæ urbes Vienna & Lugdunum tenebant, ad eccleſias Aſiæ & Phrygiæ ſcripta miſerunt, cum pæne ad integrum Chriſti nomen à gentilibus crederetur exſtinctum, per proditionem domeſticam Epipodius & Alexander occulte operam dare Catholico fidei cultui, Præſidi nuntiantur: quos ille indagine ſollicita, exoſæ Religionis reliquias in illis exſtinguere cupiens, præcepit inquiri. *Alexander & Epipodius ad Præſidem deferuntur.*

III. Verum intermiſſo paulliſper ordine paſſionis, quanti qualeſve fuerint, convenit vel breviter publicari. Et Alexander quidem natione Græcus fuit, Epipodius vero Lugdunenſis civitatis indigena: quos parvulos ſcholare conturbernium, & caritas jam virilis in primævâ ætate conjunxerat: & ita litteris erudítiſſimi, concordia creſcente, adeo provecti ſunt; ut cum fuerint Chriſtiani & à clariſſimis parentibus inſtituti, ad religionem tamen ſe incitamentis mutuo provocarent. nam ſobrietate, parſimonia, caſtitate, fide, opere miſericordiæ, ita Deo ſeſe * hoſtias dignas præparabant, ut in conſummationis meritum profuerit gloria prolata martyrii. Erant ambo juventutis flore conſpicui, neque adhuc conjugalibus nexibus implicati. Sæviente autem perſecutione, implentes Evangelica conſtituta, quoniam ad aliam vel etiam tertiam civitatem abire non poſſent, latebram ibi quæſierunt. Egreſſi vero occulte ſepta murorum, in eo vico qui propter Inciſam-petram [a] ſitus eſt, tugurio ſe cujuſdam religioſæ & fidelis viduæ ſine ullis comitibus abdiderunt. Cumque illic aliquamdiu, tecti fide mulierculæ & loci humilitate, latuiſſent; tandem illos ſagax inquiſitor invenit. quos per anguſtum cellulæ aditum fugientes manus infeſta corripuit: qui ita trepidi inter infidiantes irruperant, ut ſanctus Epipodius calceamento pedis unius privaretur, quod poſtea fidelis mulier, tamquam theſaurum ſibi repertum occultavit. *Eorum patria & mores.* ** mſſ. in ſe* *Latentes comprehenduntur.*

IV. Itaque captos, etiam ante diſcuſſionem, carcer accepit: quia manifeſtiùs putabatur criminis nomen eſſe ipſa appellatio Chriſtiana. Deinde poſt triduum vinctis poſt tergum manibus ante Præſidis ſtatuuntur tribunal: quos ſæviſſimus Judex, adſtante & infremente gentilium multitudine, de nomine & profeſſione interrogavit. Illi vero & vocabula ſua prodiderunt, & Chriſtianos ſe eſſe perſpicue teſtati ſunt. Accenditur ergo Judex, & popularis conclamatio attollitur, & in innocentes ſimul omnium inſania conſurgit. Poteſtas eos increpat, furorem ſuum hujuſmodi *Coram Judice Chriſtum confitentur.*

[a] Inciſa petra vulgo *Pierre-encise* arx ſeu caſtrum ad muros urbis Lugdunenſis ſuper rupem præaltam.

SS. EPIPOD. ET ALEXAND.

clamore teſtatur : Etiam nunc adverſus deos immortales humana temeritas perſeverat ? Etiam nunc convelluntur Principum ſanctiones ; & uno eodemque majeſtatis crimine Imperator impugnatur & numina ? Ubi ſunt tormenta, quæ intulimus ? ubi cruces ? ubi gladii ? ubi beſtiæ ? ubi ignitæ laminæ ? ubi diſtrictio, etiam ultra mortis terminos procurata ? Exſtincti ſunt homines, ſepulcra [a] non exſtant ; & tamen Chriſti memoria perſeverat. O puniendi, quo auſu in Religione vetita perduraſtis ? Jam nunc pro veſtiæ præſumtionis temeritate pœnas debitis. Ac ne ſe invicem exhortentur aut moneant * ſermone vel nutibus, ejecto Alexandro qui eſt ætate firmior, Epipodius applicetur. Quem ſcilicet ſingulariter deſtitutum, dum pro conjectura ætatis teneriorem animo judicabat, ſerpentis antiqui uſus calliditate, venenata blandimentorum arte ſollicitat : Video enim te, ait, juvenem ; & nefas eſt ut in intentione pravi propoſiti perſeveres & pereas. Nos immortales deos colimus, quos univerſitas populorum, quos etiam nominibus propriis ſacratiſſimi Principes venerantur. Nos deos colimus lætitiâ, conviviis, cantionibus, ludis, comeſſatione & laſcivia : vos vero hominem crucifixum, cui placere non poſſunt qui his omnibus perfruuntur ; qui lætitiam [b] reſpuit, qui jejuniis delectatur, qui damnatis voluptatibus triſtem & infœcundam diligit caſtitatem. Quid vero tribuere beneficii cuiquam valet, qui ſe tueri à viliſſimorum infectatione non potuit ? Quæ quidem omnia idcirco tibi contexui, ut cum oblectatione & cum gaudio, quaſi juvenis, auſteritatem refugiens, mundi hujus beatitudine perfruaris.

Margin: [a] — * Boll. & Sur. muniant. — Epipodius ab Alexandro ſejunctus. — tentatur blanditiis. — [b] — quas reſpuit,

V. Ad hæc beatus Epipodius : Non ita me Chriſti ac fidei Catholicæ armavit affectus, ut ſenſum meum miſericordiæ tuæ figmenta permoveant. Pietas enim iſta crudelitas eſt ; vobiſcumque vivere, mors eſt æterna : ceterum à vobis perire glorioſum eſt. Sempiternum vero Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum, quem crucifixum memoras, reſurrexiſſe non noſti, qui ineffabili myſterio *, homo pariter & Deus, famulis ſuis tramitem immortalitatis inſtituit, & ad cæleſtia regna perducit. Sed ut communiter tecum loquar, quia alta non recipis ; numquid ita cæcata mens tua eſt, ut neſcias hominem ex animæ & corporis duplici conſtare ſubſtantia ? Animæ imperio, corporis ſervitio magis utimur. Turpitudines quibus dæmones veſtros colitis, oblectant membra corporis, mentes interimunt. Quæ autem illa vita eſt, ubi partis potioris detrimenta proveniunt ? Nos pro anima adverſus corpus bella ſuſcipimus : nos pro anima adverſus vitia dimicamus ; vobis venter Deus eſt, & in morem pecudum, poſt ingluviem prodigam, finem vitæ præſentis, mortis judicatis occaſum. Ceterum nos quicumque vobis perſequentibus interimus, dum nos temporalia deſerimus, vitam ingredimur æternitatis.

Margin: * C. Remig. pietate.

VI. Judex vero, reſponſi hujus livore & admiratione defixus, ira-

[a] Martyrum priorum corpora cremata fuiſſe, ne fidelium venerationi haberentur vidimus ſupra in epiſtola ad Eccleſias Aſiæ.

[b] Codex Colbertin. cum Sur. & Bollando *licentiam*.

cundiaque

cundiaque ſtimulante commotus, admirabilis eloquentiæ domicilium, id eſt, os Martyris elidi pugnorum ictibus jubet. Ac deinceps ſanctus Epipodius, illato dolore conſtantior, mixtis cruore dentibus, hæc verba profudit: Chriſtum cum Patre ac Spiritu-ſancto Deum eſſe confiteor, dignumque eſt ut illi animam meam refundam, qui mihi & Creator eſt & Redemtor. Ita enim mihi vita non tollitur, ſed mutatur in melius. Nec intereſt infirmitas corporea quo fine ſolvatur; dummodo anima cælis invecta ad ſuum revertatur auctorem. Cum hæc beatus Epipodius conſtanti aſſertione loqueretur, imperio truculenti judicis eculeo ſuſpenditur, circumſtantibus hinc inde lictoribus, ut latera ejus impreſſis ungulis ſulcarentur. Tunc ſubito populi terribilis clamor factus eſt, petentis ut ſibi detur, ut obrueretur imbre ſaxorum, aut membratim diviſus ſævientium inſania carperetur. Ita furore omnium tarda erat crudelitas judicantis. Metuens autem Præſes ne magis vim inferrent, & per ſeditionem poteſtas ac judicii reverentia turbaretur, ad ſedandum circumfuſæ multitudinis præcipitem & inſanum furorem, cauſamque commotionis exſtinguens, eductum extra tribunal gladio raptim feriri jubet. Itaque quanto infeſtior fuit inimicorum tumultus, tanto citius, diſpoſitione divina, conſummatio accelerata eſt martyrii: ut puerum ſuum de paſſione ac perſecutoribus triumphantem, velocius Chriſtus remunerator reciperet, qui eſt benedictus in ſæcula. [a]

SS. Epipod. et Alexand.

VII. Beatos martyres Epipodium & Alexandrum primum conjunxit infantia, deinde in timore divino inſtituit adoleſcentia, firmavit juventus, donec animis meritiſque conjuncti, ad martyrium pervenerunt, quod tribuente Dei munere pariter ſuſceperunt. Sed dum Dominus noſter Jeſus-Chriſtus ita militum ſuorum victrices diſpenſat coronas, ut qui ei jungebantur confeſſione temporali, dividerentur occaſu, merito nobis præſtitum judicamus, ut duplicata in illis ſollemnitate frueremur. Nam & dum alternis diebus feſta illorum proveniunt, & illos inſeparabili veneramur affectu; non ſingulis diebus, ſed geminatis obſequiis utrumque bis colimus [b]. Et ſicut nudiuſtertius ſollemnitas cælo inſertum Epipodium celebravit, ita hodierna feſtivitate beatum Alexandrum perveniſſe ad regna cæleſtia gaudeamus. Idcirco autem nunc revertamur ad hiſtoriam paſſionis.

SS. Alexander & Epipodius diverſa feſtivitate coluntur.

VIII. Interemto ergo Epipodio martyre, perſecutor recenti adhuc cruore reſperſus, beati Alexandri ſanguinem ſitiebat. Quem receptum ex carcere, comperendinato examine, die interpoſito, furori ſuo præcepit offerri; ut ejus ſuppliciis non ſolum rabiem ſuam; verum etiam inſaniam commoti & ſævientis populi temperaret. Quem tamen etiamnunc hac percunctatione tentavit: Adhuc in poteſtate tua eſt ut evadas prædeceſ-

Alexander ſiſtitur coram Judice.

[a] Hic definit paſſio ſancti Epipodii in cod. Remigiano, ſicut apud Surium, in quo codice ſeorſim habetur paſſio ſancti Alexandri, eo quod diverſis diebus eorum feſtivitas ageretur.

[b] S. Eucherius in homilia de his ſanctis: *Duplicia Epiphodii & Alexandri tropæa, Eccleſiæ noſtra fides, interjecta bidui vel tridui diſtinctione concelebrat.*

SS. Epipod. et Alexand. ſorum exempla, videaſque quæ teneas. Ita enim perſecuti Chriſticolas ſumus, ut pæne te ſolum arbitrer reſediſſe. Nam præter alias cæſorum catervas, etiam ſtultitiæ tuæ collega ſuccubuit: atque ideo, tibi conſulens, immortales deos thuris accenſione venerare.

IX. Beatus Alexander dixit: Gratias ago Domino, quod dum glorioſos Martyrum evolvis triumphos, & illata tormenta commemoras, ad devotionem me quoque confirmas exemplis. Putaſne ergo exſtinctas animas quas fudiſti? Illæ quidem cælum poſſident: ſed verſa vice perſecutores in illo agone perierunt. Fallit enim te opinio tua. Exſtingui non poteſt nomen Chriſtianum, quod ita Deo fundante firmatum eſt, ut & vita hominum cuſtodiatur, & mortibus propagetur. Deus noſter cælos quos fecit poſſidet; terram tenet, inferna moderatur: & animas quas interemtas judicas, regnum cæleſte ſuſcepit: vos vero cum diis veſtris inferna retinebunt. Et quia fratrem [a] meum cariſſimum in ſummo * gaudio collocatum ſcio, ſecurior viam devotionis ingredior. Ego Chriſtianus ſum, & fui ſemper, & futurus ſum in gloriam Dei. Tu vero exerce corpus, quod pro imbecillitate terrena ſortibus mundi videtur addictum: ceterum animas noſtras cuſtodiet & recipiet ille qui contulit.

* C. Remig. tuto.

X. Ad hæc Præſes mixto pudore & furore deſæviens, ſanctum Alexandrum divaricatum ternis cædentibus præcepit verberari: qui nulla humili reſponſione inter tormenta dejectus, Dei ſemper præſidium flagitavit. Cumque longiſſimo ſpatio cædentium ſuccidua viciſſitudine non frangeretur; Præſes interrogat, utrum etiamnum in hac confeſſione duraret. Cujus percunctationi inconcuſſa auctoritate reſpondit, deos gentilium dæmonia eſſe: Deum vero omnipotentem, inviſibilem, ſempiternum ſui propoſiti eſſe cuſtodem.

cæditur.

XI. Tunc Judex: Chriſtiani ad iſtam inſaniam proruperunt, ut prolixitate pœnarum gloriam ſibi exiſtiment comparari, & perſecutores ſuos viciſſe ſe judicent, quos oportet celeri fine conſumi. Quia ergo in pertinacia ſua & audiri nefas eſt & videri, idcirco Alexander fixus cruci, animam, ſicut meretur, effundat. Poſt quam ſententiam miniſtri ſævique carnifices acceperunt beatum Alexandrum, ſalutarique ſigno eum, extenſis in diverſa brachiis ac manibus nexuerunt. Nec tamen diu beati Martyris tormenta porrecta ſunt: ita enim laniatum fuerat corpus crudelitate verberantium, ut carne ſoluta coſtarum, patefactiſque viſceribus, ſecreta animæ panderentur. Nam dum totus in Chriſto eſt, eumque jam feſſus * ſupremis vocibus invocat, beatum ſpiritum exanimatus emiſit.

In cruce obit.

* Cod. Remig. confeſſus.

XII. Hos itaque ſemper concordes & ſocios, quia mors diviſerat, ſepultura conjunxit, dum furantibus Chriſtianis, educta occulte extra urbem corpora, abſconſa conduntur. Erat enim in colle ſuperpoſito civitati concretis denſatus ſtipitibus locus, ibique in modum ſpeluncæ

[a] Non inde inferendum eſt hos Martyres fratres germanos fuiſſe, ſed ſuum fratrem Epipodium, utpote Chriſtianum, appellat, ſicut in Epiſtola ad Aſiæ Eccleſias, Blandina *ſoror* appellatur.

concluſa fructetis ac ſentibus vallis latebat, & ut fit, ubi humor deciduus per naturale miniſterium infunditur, inculta fœcunditas, quo in receſſu venerabilia corpora religioſa proviſione demerſa ſunt; quia gentilium furor, extremum denegans ſepulturam, etiam in corpora exanimata ſæviebat. Poſtea vero venerabilem locum religioſorum cultus ſervavit, & prodidit reverentia deducta per poſteros & virtutes plurimæ, quæ ſanctorum potentiam prodiderunt. SS. Epipod. et Alexand.

XIII. Nam cum tempore conſequenti, populus Lugdunenſis paſſim morbo ſæviente corrueret; adoleſcens quidam natu nobilis, vi febrium valde ſuccenſus, per viſionem commonitus eſt, ut remedium ab ea muliere, quæ calceamentum Martyris habebat, expeteret. Illa vero ſe medecinæ nihil noſſe reſpondit: ſed Domino miſerante Martyris per exuvias hoſpitali ope allata, ſe plurimos curaſſe non negabat. Statimque ei Lucia [a] benedictionem & hoſpitalis calicem ſalutis porrexit. Qui dum poculum remedium ſitis accepit, protinus ita exſtincto ardore convaluit, ut non ope humana, ſed mirabili divinitatis auxilio, vitæ ac ſanitati redditus diceretur. Quæ virtus fidei atque Sanctorum per univerſam diſpergitur civitatem, & innumera multitudo dum ſanitatem corporum recepit, fidei incrementa ſuſcepit; factaque eſt membrorum atque animorum præſens & æterna medicina. Sed & poſtea in locis illis mirabilia iſta monſtrantur, ejectio dæmonum, debilitatum curatio, reſtauratio ſanitatum: quæ ita pæne quotidiana & iis majora proveniunt, ut credulitas, etiamſi ſpontanea non fuerit, exſiſtentibus miraculis exigatur. Itaque fidem dictis atque factis convenit applicari: quia amica Dei potentia, virtus & dignitas, ut fideles & credulos diligit, ita deſerit dubitantes. Idcirco non ambigamus vera eſſe, quæ & auditu manifeſta hauſimus & videmus, regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui eſt gloria in ſæcula ſæculorum. Amen. a Miracula.

[a] De ea muliere & S. Epipodii calceamento, vide Gregorium Turon. lib. de gloria Confeſſorum cap. 64.

ADMONITIO

In Acta ſancti Symphoriani Martyris.

S. Symphorianus.

1. *Invenimus Acta beati Symphoriani Martyris in pluribus mſſ. codicibus, etiam antiquiſſimis, ſed in duobus tantummodo ſincera & pura, quorum unus eſt abbatiæ Conchenſis prope Ebroicas in Normannia, alter vero in noſtra bibliotheca ſancti Germani à Pratis aſſervatur. Eorum opera ſtylum & verba, quæ paſſim Surius mutaverat, ad primigenium ſtatum revocavimus: ſicque ea Acta quæ Baronius ſincera judicavit, collata cum Mombritio, ejuſdem Baronii fragmentis, ac codd. mſſ. etiam iis in quibus interpolata habentur, proferimus; quæ eadem eſſe non dubitamus quæ à Gregorio Turonenſi lib. de gloria Confeſſorum cap. 77. laudata ſunt.* Acta S. Symphoriani ex codd. mſſ.

S. SYMPHORIANUS.

Ejuſdem ſancti ecclesia.

2. Cellula in qua beatum Symphorianum ſepultum fuiſſe Acta memorant, poſt aliquod tempus in celebrem baſilicam mutata eſt, cui cum monaſterium fuiſſet adjunctum, Abbas præfuit ſanctus Germanus, qui teſte Venantio Fortunato in ejus vita, tanta devotione erga hunc beatiſſimum Martyrem ferebatur, ut ſingulas fere noctes, quamdiu Auguſtoduni manſit prope ejus ſepulcrum tranſigeret. Ipſe poſtea Pariſiorum Epiſcopus factus, in ejuſdem beati Martyris honorem ſacellum conſtrui juſſit, in quo, ſicut ipſe præceperat, poſt mortem ſacrum ejus corpus ſepultum eſt, exſtatque etiam nunc inferiori majoris baſilica noſtri monaſterii ſancti Germani à Pratis parti adhærens verſus meridiem.

cultus.

3. Verum non apud Æduenſes ſolum celebris fuit beati Symphoriani memoria, cujus quippe natale, inter alia quæ in eccleſia ſancti Martini celebrari ordinavit Perpetuus epiſcopus Turonenſis, recenſet Gregorius in fine lib. 10. Hiſtoriarum. Idem narrat lib. 1. de gloria Martyrum cap. 52. miraculum quod ſacris ejus Reliquiis contigit in Arvernia ſub Theodorico Francorum Rege. Ejus Miſſa habetur in Miſſali Gothico num. 63. quod ab eruditiſſimo P. Mabillonio editum eſt lib. 3. de Liturgia Gallicana. Eccleſiam quoque ſub nomine ſancti Sinſuriani ſeu Symphoriani in pago Meldenſi exſtitiſſe ſub prima Regum noſtrorum ſtirpe, patet ex Ermentrudis teſtamento, quod ab eodem Mabillonio in Appendice lib. de Liturgia Gallicana vulgatum eſt, num. v. Tandem, ut cetera omittam, Martyrologia etiam antiquiora hujus ſancti Martyris memoriam recolunt die 22. menſis Auguſti, quo feſtum ejus etiamnunc celebratur.

tempus.

4. Porro ejus ſancti mortem ad annum circiter CLXXX. referimus, cum à beato Benigno ſancti Polycarpi diſcipulo baptizatus dicatur; unde exiſtimamus Imperatoris Aurelii nomen pro Aureliano in Actis debere reponi. Certe in mſſ. codd. Aurelius & Aurelianus, Fabius & Fabianus, Valerius & Valerianus, aliaque ſimilia nomina ſæpius confunduntur; quod ſexcentis exemplis probare facillimum eſſet. Auguſtodunum ſive Ædua, vulgo Authun, ubi

locus.

paſſus eſt Symphorianus, civitas olim Galliarum clariſſima ſub Romanis, etiamnunc celebris eſt, ad fluvium Aroſium in Burgundiæ Ducatu ſita, ſub Metropoli Lugdunenſi, cujus Epiſcopus ex ſancti Gregorii Magni conceſſione lib. 7. epiſt. 113. Indict. 2. in ea provincia primum locum obtinet, juſque habet Pallium, quod nunc eſt Metropolitanorum inſigne, deferendi. Ejus urbis patronum ſpecialem ſanctum Symphorianum agnoſcit Fortunatus lib. 8. Carm. 4.

ACTA
Sancti SYMPHORIANI Martyris.
Ex codd. mſſ.

ANNO CHRISTI CIRC. CLXXX.

I. SUb Aureliano [a] principe, cum adverſus Chriſtianum nomen perſecutionis diræ procella detonaret, & ad delendam religionem Catholicæ legis imperii ſui decreta converteret, erat tunc in Auguſtidunenſi urbe, Fauſti [b] nobilis viri, filius nomine SYMPHORIANUS, Chriſtianæ familiæ, litteris bene inſtructus & moribus, ita ut primævæ indolis florentes annos, ſenum anticipans vitam, immaculatæ mentis ſinceritate ſuperaret. Hic itaque cum in adoleſcentiam creſcens, tranſiret ab infantia, & jam ætas feliciter auſpicata in robur virile migraret; tantam ſpem virtutum ſuarum omnibus fecit, ut illum jam omnes boni cum ſupernis virtutibus habere conſortium, meritorum admiratione judicarent. Illuſtrabat namque eum cæleſtis ſapientia, & ſpiritualibus gemmis ornata ſimplicitas: & juſtum vitæ tramitem tenens, felicis gubernaculi defenſione ſervatus, naufragium male blandientis ſæculi elapſus eſt [c].

(a Symphorianus genere nobilis. b c)

II. Erat tunc Ædua civitas antiquæ nobilitatis, titulis & ſacrilegæ religionis referta ceremoniis, atque errori gentilium famulans, diverſis idolorum templis, & vanæ ſuperſtitionis amore tenebatur. Nam Berecynthiæ, Apollinis, & Dianæ cultum ſpeciali dilectione venerata eſt. Itaque ad Berecynthiæ [d] matris dæmonum profanam ſollemnitatem populorum multitudo convenerat. Heraclius illis temporibus vir conſularis

(Coram judice ſiſtitur. d)

[a] Legi debet *ſub Aurelio*, ut diximus in Admonitione. In cod. Conch. incipiunt Acta his verbis: *Cum adverſus* &c.

[b] Conſentit Miſſale Gothicum ubi hæc habentur: *Non ſolum terrenorum claritate natalium.... & Fauſti fulgidus genere* &c.

[c] Hic in codd. pleriſque mſſ. Symphorianus dicitur à ſancto Benigno baptizatus, & à ſancto Andochio ſuſceptus. Non diſſentit Miſſale Gothicum, num. 63. laudato, hæc referens: *Qui beatos patres Andochium, Benignumque ſecutus, per martyrii fragrantiam electus pervenit ad palmam.* Benignum & Andochium presbyteros cum Thyrſo diacono & Felice in Galliam à B. Polycarpo miſſos fuiſſe tradunt vetera Martyrologia, Bedæ ſincerum, Adonis, Uſuardi, Rabani, Notkeri, &c. Ubi Benignus Divione paſſus dicitur Kalend. Novembris, atque à Leonilla ſepultus, Andochius vero cum Thyrſo & Felice die 24. Sept. Auguſtoduni. S. Benigni meminit Greg. Turon. lib. 1. de gloria Mart. cap. 51 ſub cujus nomine Divione exſtat nobile monaſterium Ordinis noſtri Benedictini.

[d] Diu perſeveravit apud Æduenſes hæc erga Berecynthiam falſa religio. cujus ſimulacrum cum pariter tempore Simplicii Æduenſis Epiſcopi deferretur, hujus antiſtitis precibus in terram ruit, nec ullo pacto moveri ultra potuit, quo miraculo multi permoti fidem ſuſceperunt, ut narrat Greg. Turon. lib. de gloria Confeſſor. cap. 77.

S. SYMPHORIANUS. in eadem urbe reſidens, ad inquirendos diſcutiendoſque Chriſtianos ſagaci inquiſitione ſollicitus erat : cui ſanctus Symphotianus affuit. Qui cum ſtatuam Berecynthiæ, quæ carpento portabatur agminibus ſtipata populorum, deſpectam adorare noluiſſet, publicæ ſeditionis obtentu comprehenſus tenetur, & Heraclio conſulari arguendus præſentatur. Heraclius vir conſularis in tribunali reſidens dixit beato Symphoriano : Nomen conditionemque deſigna. Ille reſpondit : Chriſtianus ſum; Symphorianus vocor. Judex dixit : Chriſtianus es ? quantum video latuiſti nos. nam nominis hujus apud nos non magna profeſſio eſt. Cur deæ matris effigiem profana abuſione deſpiciens, adorare noluiſti ? Sanctus Symphorianus reſpondit : Jam dixi tibi, Chriſtianus ſum. Deum verum adoro qui regnat in cælis : ſimulacrum vero dæmonis non ſolum non adoro; verumetiam, ſi permittis, mea auctoritate, malleis illud comminuo. Judex dixit : Iſte non ſolum ſacrilegus, verum etiam rebellis conatur exſiſtere. an hujus loci civis ſit, edicat Officium. Ex Officio dictum eſt : Hinc eſt, & quidem nobilis familiæ. Judex dixit : Jocaris tibi, Symphoriane glorioſæ indolis. hoc tibi ſub ambiguo fama cœpit ſuadere mendacium. Ignoras forſitan quod Principum noſtrorum ſcita ſanxerunt ? Officio recitante pandatur. Ex Officio recitatum eſt : Aurelianus * Imperator omnibus adminiſtratoribus ſuis atque rectoribus. Comperimus ab his qui ſe temporibus noſtris Chri» ſtianos dicunt, legum præcepta violari. Hos comprehenſos, niſi diis » noſtris ſacrificaverint, diverſis punite cruciatibus, quatenus habeat di» strictio prolata juſtitiam, & in reſecandis criminibus ultio terminata » jam finem.

* *l.* Aurelius.

III. Lectis imperatoriis præceptionibus, Judex dixit : Quid ad hæc, Symphoriane, reſpondes ? Numquid poſſumus hæc decreta convellere ? Duplex tibi crimen impenditur. videris & pro deorum deſpectione ſacrilegium perpetrare, & pro legum abuſione contemtor exſiſtere. unde niſi præceptis ſatisfeceris, hæc omnia ſanguinis tui placabit effuſio. Sanctus Symphorianus reſpondit : Numquam ego hanc imaginem niſi diabolicæ perſuaſionis infauſtum ſimulacrum, & publicæ perditionis exſecrandum dæmonem judicabo. In chaos [a] ſemper ſemita vergente * collabitur, quiſquis Chriſtianus, damnatus paſſionibus deterioris vitæ, mala retrorſum converſus reſpexerit : ſtatimque per devium gradum ſemita exorbitante jactatus, & parati muneris gratia deſtitutus, antiqui hoſtis retibus patet. Deus noſter ut novit remunerare merita, ita novit punire peccata. Nomini ſuo obedientes vivificat, rebelles interficit ; in cujus confeſſione firma ſtabilitate duranti, tutum mihi eſt ſempiterni Regis tenere portum, quam mortiferum diaboli ſævientis intrare naufragium.

* *al.* urgente

Cæſus in carcerem truditur. IV. Ubi vidit Judex ſanctum Symphorianum juſſionibus ſuis non præbere famulatum, juſſit eum à lictoribus cædi, & carceri mancipari. quem cum poſt comperendinatis diebus præſentare ſuis juſſiſſet obtutibus,

a In cod. Compend. *In hac cauſa ſemper* &c.

producebatur è tenebris filius lucis; de illo veſtibulo feralis ergaſtuli, cum æterno Rege ſemper in æternitate victurus. Artiores nexus liventium * lacertorum macie cutis attenuata laxaverat; & dum animum ſuum ad ſupernæ gaudia alacritatis attolleret, inter beata ſupplicia non fuit minus conſumſiſſe ſanguinem, quam fudiſſe [a]. Tum Judex: Quantum rectius faceres, Symphoriane, ut immortalibus diis ſerviens, muneratum te ex ærario publico nobilis militiæ ſplendor attolleret. Qui niſi hodie venerandum deæ matris ſimulacrum genu proſtratus adoraveris; Apollinis quoque & Dianæ ſublimium numinum te cultorem venerabundum declarare [b]. Quapropter, ſi vis, ſertis redimire jubemus altaria; thure, odoribuſque incenſi ſacrificia digna diis ſolve. Symphorianus dixit: Non debet Judex, cui commiſſa res publica eſt, frivolis verborum ſermocinationibus ſubjacentem [c] proferre ſententiam. Si periculoſum eſt non quotidie ad profectum animæ aliquid addere, quanto periculoſius eſt à ſalute diſcedentem in ſcopulis peccatorum naufragio collidi?

S. SYMPHORIANUS.

* labentium.

a rurſus ſituitur.

V. Judex ait: Sacrifica diis, ut poſſis palatii honoribus perfrui. Symphorianus reſpondit: Judex tribunal ſuum polluit, qui gladiis legum glutinatur in publico, animæque ſuæ perpetuæ calamitatis mortem affert, & vita ejus perennis opprobrii maledictis proſcinditur. Nos vitam quam Chriſto ſoluturi ſumus ex debito, quidni ex voto ſolvamus? Sera pœnitudo eſt ſub judicis timuiſſe conſpectum. Munera enim veſtra fucati mellis permixta dulcedine, male credulis mentibus venena parturiunt: divitiæ vero noſtræ ſemper in Chriſto ſunt, quas non caduca per tempus vetuſtas, diuturnitatis ipſius labefactatione corrumpit. Cupiditas autem veſtra omnia habendo nil poſſidet, quæ diabolicis delegata * facultatibus, infelicis lucri cupiditatibus delinitur. Nobis vero nihil in hoc mundo aufert humanæ fragilitatis lapſura conditio. Gaudia veſtra inſtar vitri ad ſolis ſplendorem crepantis diſſiliunt. Quidquid finis interimit, caſus involvit, cum æternam mundi vertiginem * rapax tempus obducit. Solus Deus noſter beatitudinem vindicat. Hujus gloriæ exordium, quia non fuit conſcia rerum, neſcit antiquitas; hujus terminum quia non erit, noſſe non poterit ſeries inveterata ſæculorum.

* divulgata.

* virtutem

VI. Judex dixit: Nimium diuque *, Symphoriane, te de neſcio cujus Chriſti magnitudine diſputantem, patientiæ meæ tenore ſuſtinui. Niſi matri deæ ſacrificaveris, hodie te dilaniatum omnibus pœnis, capitalis ſententiæ damnatione proſternam. Symphorianus dixit: Ego omnipotentem Deum qui me fecit, timeo; & ipſi ſoli ſervio. Tu vero corpus meum ad tempus in poteſtate habes, animam vero meam non habes. At [d] nunc non in idoli hujus cultu portentoſam attende ſuperſtitionem

* *Sur.* diu te

[a] Hic deſinit codex noſter Germanenſis.

[b] Locus mendoſus. In pleriſque mſſ. poſt hæc verba, *ſplendor attolleret*, deſunt quæ ſequuntur uſque ad, *Quapropter* &c.

[c] Codd. Foſſat. & Compend *ſuperjacentem*; alii codd. *jactantem*.

[d] Quæ ſequuntur uſque ad ſententiam Judicis deſunt in codd. Compendienſi, Foſſat. &c.

S. Symphorianus. Idolorum exponit originem.

veſtram, quod tu ad opprobrium & exitium tuum veneraris: in cujus ſacris excitas corporum vires caſtrati adoleſcentes infauſtæ imagini exultantes illidunt, & exſecrandum facinus pro grandi ſacrificio ducitis, ſacrilegi ſacerdotes, ut quod immane ſcelus eſt, religionis prætextu veletur. Ubi perſtrepentes buxos & tibias, fanatici furoris inflati inſania, ubi cymbala pulſat corybantes. Apollinem vero iſtum, quis neſciat apud Amphryſum fluvium [a] Admeti regis fuiſſe paſtorem? Qui voluptatum ſuarum illecebras recolens, laureas diligit ſertis coronas. Ubi per implicitas ambages mugiente tropidum * ſpecu diabolicas voces, ubi frequenter deceperit, dicitur aliquoties vera ceciniſſe. Dianam quoque dæmonium eſſe meridianum [b], ſanctorum induſtria inveſtigavit, quæ per compita currens, & ſilvarum ſecreta perluſtrans, incredulis hominum mentibus zizaniæ tribulos ſceleris ſui arte diſſeminat, Triviæ [c] ſibi cognomen, dum triviis inſidiatur obtinuit. Hæc ſancto Symphoriano loquente, Judex furore ſuccenſus dixit: Symphorianus publici criminis reus, qui diis noſtris ſacrificare detrectans majeſtatis ſacrilegium perpetravit, ſacris etiam altaribus irrogavit injurias, gladio ultore feriatur: ut dum criminis funeſta reſecantur, deorum pariter & legum vindicetur injuria.

* ſ. tripodum.

Capite damnatur.

Mater eum hortatur ad mortem.

VII. Sic data ſententia beatus vir Dei ducebatur ad victimam. Venerabilis autem mater ſua, de muro nota illum voce commonuit dicens [d]: Nate, nate Symphoriane, in mente habe Deum vivum. Reſume conſtantiam fili. Timere non poſſumus mortem, quæ ſine dubio perducit ad vitam. Surſum cor ſuſpende, fili, aſpice illum qui regnat in cælis. Hodie tibi vita non tollitur, ſed mutatur in melius. Hodie nate ad ſupernam vitam felici commutatione migrabis. Sic ſanctus Symphorianus extra murum ductus, à percuſſore proſtratus eſt; purpurei ſanguinis ſui unda perfuſus, à religioſis latenter inde ſublatus eſt.

Ejus ſepultura.

VIII. Sic Martyr delatus ad fontem, qui extra publicum campum eſt, & ibi in parva cellula ſepultus, ſemper tamen virtutibus ſe publicavit; ita ut ipſis quoque gentilibus, ob miracula & ſanitatum beneficia ſtupentibus, in maximo honore ea tempeſtate haberetur [e], non longe

[a] Amphryſus Theſſaliæ fluvius, exiguus quidem, ſed ob Apollinem celebris.

[b] Cod. Conch. habet: *dæmonium meridianum eſſe inveſtigavit aſtutia; quæ per compita* &c.

[c] Sic eum appellant Virgilius lib. 6. Æneidos & Ovidius 3. de Ponto eleg. 2. Ob id etiam quandoque cum tribus faciebus fingebatur.

[d] Hæc matris Symphoriani verba egregie extollit Miſſale Gothicum, ubi in immolatione Miſſæ ſic legitur: *Et materno conloquio, pietate transfertur ad præmium, cum ei inſinuatur non debere mortem metuere; quia Martyribus vita non tollitur, ſed mutatur.* In Præfatione vero: *Sicut illum exhortatio pia matris extulit ad peragendam certaminis hujus victoriam; ita & nos* &c. Unde apparet ea quæ in hac Miſſa de S. Symphoriano habentur, ex his Actis deſumta fuiſſe.

[e] Quæ ſequuntur nec apud Mombritium habentur, nec in pleriſque codd. mſſ. quos vidimus, quorum unus Foſſatenſis annos 800. videtur ſuperare. Habentur tamen in codice Conchenſi, ſicut & apud Surium.

à baſilica

à baſilica ſua, quæ ſtudio ſummo Antiſtitis [a] noſtri eccleſiæ celſum protulit ædificata faſtigium; fulget non uno muneris ſui ornata privilegio, patroni noſtri Symphoriani martyris referta virtutibus, qui prætervolantis vitæ naufragia, dum de diabolo triumpharet, excluſit, defenſor factus patriæ ſuæ, dum ad veram patriam feſtinaret: apparuitque turris fortitudinis contra faciem adverſantis inimici, quam ſanguinis ſui effuſione conſtruxit. Inexpugnabilem murum auxilio corporis ſui perennis patrocinii mediator attollit, innumeras curationes meritorum ſuorum virtute donat. Denique per eum nobis apud Dominum Jeſum-Chriſtum evidens miſericordiæ panditur via, ut in omnium votorum plenitudinem felix aperitur ingreſſus, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui eſt vita omnium ſine fine Sanctorum, & regnat cum Patre in unitate Spiritus-ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen. S. SYMPHORIANUS. a

[a] Is eſſe videtur Euphronius qui teſte Gregor. Turon. lib 2. Hiſtor. cap. 15. baſilicam ſancti Symphoriani, adhuc Preſbyter ædificavit. Is circa ſæculi quinti medium floruit, quo tempore, ea quæ ſequuntur, Actis beati Symphoriani adjuncta ſunt, quæ ideo in pleriſque codd. mſſ. deſiderantur.

DE SANCTO APOLLONIO MARTYRE.

ANNO CHRISTI CIRC. CLXXXV.

I. *Apollonii nobiliſſimi Martyris paſſionem breviter tantum delibavit Euſebius Cæſarienſis libro 5. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. 21. quod ejus martyrii Acta fuſiora, ut ipſemet affirmat, in paſſionibus antiquorum Martyrum à ſe collectis retuliſſet. Verum cum hanc collectionem nemo hactenus potuerit reperire, verendumque ſit ne ea omnino exciderit, viſum eſt pauca quæ Euſebius de ipſo in hiſtoria commemorat hic exhibere, ne tanti Martyris nomen in hac noſtra collectione deſideretur.* Apollonii Acta.

II. *Hunc noſtrum Apollonium Senatorem Romanum fuiſſe dicit Hieronymus in Catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum. quam ſententiam non ſolum ejus ſancti Doctoris auctoritate, qui ſane acta ab Euſebio collecta videre potuerat, verum etiam aliis argumentis permotus, amplexus eſt eruditus Valeſius in notis ad hunc Euſebii locum, maxime quod à Perenni Præfecto juſſus fuerit Apollonius coram Senatu fidei ſuæ rationem reddere. Huic tamen ſententiæ refragatur Joſephus Scaliger in animadverſionibus Euſebianis ad annum* MMCCIII. *aſſerens quod ſi tanta dignitatis fuiſſet Apollonius, id minime Euſebius reticuiſſet. Quænam ſententia præferenda ſit, aliis judicandum relinquimus. Hieronymo favent vetera quæque Martyrologia, quæ die 18. Aprilis, quo ſancti Apollonii feſtum celebrant, eum appellant* Senatorem. An fuerit Senator?

III. *Paſſus eſt autem ſub Commodo imperatore, ut teſtis eſt Euſebius, ſed quo anno, incertum; quamvis in aliquot Chronici Euſebiani editionibus ejus ſancti martyrium ad annum octavum Commodi, æræ vulgatæ* CLXXXVIII. *referatur, in quibus etiam Apollonius appellatur Senator. At hæc ab aliquo poſterioris ævi homine addita fuiſſe contendit Scaliger loco jam laudato;* tempus quo claruit

& quidem in viginti codd. mſſ. quos Pontacus viderat, hæc verba abſunt, deſuntque in Mirai & Scaligeri editionibus. Scaligeri ſententiæ ſuffragatur ipſemet Euſebius in hiſtoria ubi Apollonii mortem ſub Perennis præfectura contigiſſe refert, id eſt, inter annos CLXXXIII. *&* CLXXXVI. *Sed jam Euſebii locus proferendus eſt ex editione Valeſiana.*

IV. Eodem tempore Commodo imperium Romanum obtinente, res quidem noſtræ in tranquilliori ſtatu verſabantur, pace per Dei gratiam cunctas orbis terrarum eccleſias complexa. Atque interim ſalutaris Dei ſermo ex omni genere hominum quam plurimos ad religioſum ſummi Numinis cultum pertrahebat: adeo ut multi ex iis qui in urbe Roma genere atque opibus eminebant, ſimul cum univerſa domo ac familia ſalutem conſecuturi accurrerent. Verum infeſtiſſimus bonis omnibus dæmon, & ſuopte ingenio invidus, iſtud ferre non potuit. Rurſus igitur varias adverſus nos machinas commentus armatur. Denique Romæ Apollonium quemdam è numero fidelium, qui in humanioribus litteris & in philoſophia eximius habebatur, in judicium adduxit, ſuſcitato ei accu-
a ſatore homine quodam perditiſſimo [a], qui ad hujuſmodi flagitia idoneus in primis miniſter dæmonis videbatur. Sed miſer intempeſtive ſuſcepta accuſatione; cum ex Imperatoris edicto capitalis pœna in eos qui talia
b detuliſſent eſſet conſtituta [b], confeſtim fractis cruribus occiditur, Perenne
c [c] ejuſmodi adverſus ipſum ſententiam pronuntiante.

V. Martyr vero Deo acceptiſſimus, cum Judex multis eum precibus obſecraſſet, petiiſſetque ab illo uti coram Senatu rationem fidei ſuæ redderet; elegantiſſima oratione pro defenſione fidei ſuæ coram omnibus pronuntiata, capitali ſupplicio à Senatu damnatus eſt. Quippe veteri apud
d eos lege ſancitum erat [d], ut Chriſtiani qui ſemel in jus vocati fuerant, niſi à propoſito ſuo diſcederent, nequaquam dimitterentur. Porro cuncta ab illo in judicio dicta, & quæcumque Perenni interroganti reſpondit, & orationem illam quam pro fidei noſtræ defenſione in ſenatu habuit, quiſquis noſſe voluerit, ex antiquorum Martyrum paſſionibus à nobis collectis poterit percipere.

[a] *A ſervo Severo proditus* dicitur apud Hieronymum in Catalogo.

[b] Hanc legem eam eſſe quam Euſebius lib. 4. cap. 13. refert, putat Valeſius, quæ eſt M Aurelii Antonini ad Commune Aſiæ; cujus & Tertullianus meminit Apologetici cap. 5. Sed & ſi ea lege delator pœnas luere debeat, delatus tamen abſolvitur. Rufinus lege hic laudata cautum dicit ut delati puniantur; præmiſſa tamen delatoris pœna. unde Valeſius, ait Ruffinum hunc locum de Trajani lege, aut de Hadriani ad Minucium Fundanum reſcripto intellexiſſe.

[c] De eo vide plura apud Lampridium, qui poſtquam diu Commodi auctoritate fuiſſet abuſus, tandem lacerandus militibus traditus eſt.

[d] An reſcripto Trajani ad Plinium Secundum, quo hic Imperator Chriſtianos vetat inquiri, delatos autem puniri jubet?

ADMONITIO

SS. Mart. Scillitani.

In Acta Martyrum Scillitanorum.

1. Habemus, *inquit Baronius in notis ad Martyrologium Romanum*, die 7. Julii martyrum Scillitanorum Acta, prout excepta fuerunt à Notariis, & relata in Acta Proconſularia, abſque ullo aliquo fuco vel additamento inde deſcripta. *Hæc quæ* quovis theſauro cariora *jure exiſtimabat doctiſſimus Cardinalis, ex tribus vetuſtiſſimis codd. mſſ. eruta Annalibus ſuis inſeruit ad annum* 202. *ex quo loco ea proferimus. Verum cum eadem Acta, aliquatenus ab eis diverſa, ſed tamen non minus ſincera, in cod. mſ. Bibliothecæ Colbertinæ reperiiſſemus, operæ pretium duximus ea quoque prout in eo codice habentur hic exhibere, adjuncto tertia præterea editionis fragmento, quod ex cod. mſ. monaſterii Augienſis prope Conſtantiam deſcriptum, in tomo 4. veterum Analectorum D. Johannes Mabillonius vulgavit. Hanc autem varietatem Actorum ex eo profluxiſſe exiſtimamus, quod cum hæc Acta à fidelibus qui quæſtioni forte præſentes fuerant, deſcripta fuiſſe, vel forte ab iiſdem ex Notariorum publicorum excerptis compendioſe relata, ea quæ audierant, vel legerant alii aliis verbis retulerunt.* Acta unde habita.

2. *Speratus aliique Martyres qui in his Actis memorantur*, Scillitani *conſtanter appellantur, non ſolum in vetuſtiſſimis Martyrologiis Bedæ ſincero, Adonis, Rabani Mauri, Uſuardi, Notkeri, ac in Romanis Martyrologiis Roſvveidi, & Baronii, ſed etiam in cod. Augienſi, ubi in Actorum titulo ipſi* Scillitani Martyres *appellantur. Quibus omnibus prævalere non poteſt Martyrologii à Cl. viro Florentinio Lucenſi editi auctoritas, ubi aliqui ex iſtis Martyribus qui in Actis memorantur, à* Scillitanis *videntur diſtingui. quamvis in eodem Martyrologio, quod ſcilicet ſancto Hieronymo attribuitur, in plurimis codd. mſſ. ut ipſemet Florentinius obſervat, omnes iſti ſimul* Scillitani *vocentur.* Speratus &c. Scillitani dicti.

3. *Eoſdem numero duodecim fuiſſe nemo poteſt inficiari, niſi velit Actis ipſis auctoritatem omnem detrahere. Totidem quippe tum in Baronianis, tum in his quæ ex cod. Colbertino proferimus, enumerantur: unde Vvandelbertus in Martyrologio eos* duodenam plebem *appellat. Conſentiunt alia Martyrologia quæ ſupra laudavimus, nec videtur ex his debere excipi Beda, quamquam omiſſo Sperato, undecim tantummodo recenſeat.* Martyres 12.

4. *Sub horum Martyrum nomine baſilicam exſtitiſſe apud Carthaginem, teſtis eſt Victor Vitenſis epiſcopus lib. 1. de perſecutione Vandalica, in qua quidem baſilica ſanctus Auguſtinus habuit ſermonem 155. novæ editionis, aliàs 6. de verbis Apoſtoli, ut ex ejus titulo patet in cod. mſ. Romani monaſterii ſanctæ Crucis in Jeruſalem Ordinis Ciſtercienſis. Eum tamen ſermonem alium eſſe exiſtimamus ab eo quem Poſſidius indiculi cap. 9. habitum refert*, per natalem ſanctorum martyrum Scillitanorum. *Nam ſermo iſte 155. habitus* De his ſerm. S. Auguſtini.

SS Mart. Scillitani. *eſt menſe Octobri : Scillitanorum vero feſtivitas, non ſolum ex eorum Actis, & omnibus omnino Martyrologiis, ſed etiam ex vetuſtiſſimo Kalendario eccleſiæ Carthaginenſis, quod noſter Mabillonius tom. 3. Analectorum vulgavit, menſe Julio celebrabatur. Quod vero laudatus ſermo 155. habitus fuerit menſe Octobri, ex ipſomet Auguſtino probamus, qui ſermone 156. alias de verbis Apoſtoli 13. de præcedenti, qui Scillitanorum eſt, loquens, ait :* Jam nudiuſtertius qui fuiſtis, audiſtis *&c. repetens quæ cap. 6. ſuperioris ſermonis 155. dixerat. Hic autem ſermo 156. ut titulus præfert, habitus eſt* in baſilica Gentiani, die natali martyrum Bolitanorum, *quorum Bolitanorum ſeu Volitanorum feſtivitas recolebatur die* XVI. *Kal. Novembris ex laudato Kalendario Carthaginenſi. Ex his colligimus ſermonem Auguſtini de martyribus Scillitanis à Poſſidio memoratum excidiſſe.*

Reliquiæ. 5. *Scillitanorum martyrum reliquiæ Carthagine in baſilica ipſis dicata diu aſſervatæ fuerunt, quas poſtea Vandalicæ perſecutionis occaſione varia in loca diſtractas fuiſſe conjicimus. Earum pleraſque Romam fuiſſe tranſlatas aſſeverat Baronius in notis ad Martyrologium Romanum, die 17. Julii. Agobardus vero Lugdunenſis antiſtes Carmen edidit de ſanctorum Cypriani, Sperati, qui primus eſt Scillitanorum, & Pantaleonis martyrum tranſlatione, quorum corpora Lugdunum in Gallias allata fuiſſe tradit : cui Ado aliique nonnulli auctores conſentiunt. At hæc ſacra pignora inde à Carolo Calvo imperatore Compendium tandem tranſlata fuiſſe contendunt ſodales noſtri monachi Compendienſes, in quorum regia baſilica etiamnunc religioſe aſſervantur. Sancti Cypriani corpus Lugduno Compendium tranſlatum fuiſſe à Carolo Calvo, agnoſcit Ado Viennenſis æqualis auctor, in Martyrologio die 14. Septembris. Et ſane monaſterium Compendienſe, quod antea beatæ Mariæ nomen præferebat, ob hanc ſancti Cypriani, cui adjunctum eſt ſancti Cornelii Papæ corpus, tranſlationem, exinde monaſterium ſanctorum Cornelii & Cypriani dictum eſt.*

Tepus paſſionis. 6. *Supereſt ut aliquid de eorum Martyrum paſſionis tempore dicamus. Eorum mortem refert Baronius ad annum Chriſti* CCII. *Severi imperatoris* VIII. *at is Severi annus cum anno Chriſti* CC. *componi debet, quo Martyres iſtos paſſos fuiſſe exiſtimamus. De die vero videtur eſſe aliqua difficultas. Nam ex Actorum Baronianorum initio Martyres illi* XIV. Kalend. Auguſti, *id eſt, die 19. Julii coram Proconſule ſiſtuntur, atque poſtridie rurſus præſentati, poſt conceſſas trium dierum inducias, capite damnati ſunt. In fine tamen eorumdem Actorum conſummati dicuntur* menſe Julii die ſeptimo-decimo; *unde errorem in priores numeros irrepſiſſe fatendum eſt. Fragmentum Mabillonianum initio habet, iſtos Martyres* XVI. Kal. Aug. *comparuiſſe. Sed etſi inducias ſibi oblatas recuſaverint, nonniſi tamen poſtridie, id eſt die 18. Julii, martyrium conſummare potuerunt. Nihil lucis ex Kalendario Carthaginienſi haberi poteſt. nam poſt has litteras* XV. *aliquod eſt ſpatiolum vetuſtate attritum in mſ. nec dici poteſt, an unicum tantum* I *aut duo deleta ſint. Certior videtur cæteris omnibus Codicis Colbertini lectio, in quo Martyres iſti* XVI. *Kalendas Auguſti paſſi dicuntur. cui non ſolum Baroniana Acta in fine, ut diximus, & Mabilloniana in titulo, ſed etiam Martyrologia omnia, quotquot videre licuit, conſentiunt.*

ACTA PROCONSULARIA
Martyrum Scillitanorum.

Anno Christi circ. cc.

Ex Card. Baronio ad annum 201.

I. Exſiſtente [a] Claudio Conſule quarto-decimo Kalendas Auguſtas Carthagine metropoli, ſtatuto forenſi conventu, præceperunt magiſtratus adſtare ſibi Speratum, Narzalem, Cittinum, Donatam, Secundam, & Vestinam. Et adſtantibus eis, Saturninus [b] Proconſul dixit: Poteſtis veniam à dominis noſtris Imperatoribus Severo & Antono [c] promereri, ſi bono animo converſi fueritis ad deos noſtros. Speratus dixit: Nos minime aliquando malum fecimus; neque iniquitatem ſequentes, in peccatis egimus operationem, nec aliquando cuiquam maledicimus; ſed male ſuſcepti à vobis, gratias egimus ſemper. Quamobrem Dominum verum & Regem adoramus. Saturninus Proconſul dixit: Et nos electi ſumus, & mitiſſima eſt elegantia noſtra: & juramus per genium domini noſtri Imperatoris, & pro ſalute illius intercedimus, quod & vos facere debuiſtis. Speratus dixit: Si tranquillas adhibeas mihi aures tuas, dicam myſterium manſuetudinis. Saturninus Proconſul dixit: Dicente te de myſterio, non inferam mala: tantum jura per genium regis noſtri. Speratus dixit: Ego imperatoris mundi genium neſcio, ſed cæleſti Deo meo ſervio, quem nullus hominum vidit, nec videre poteſt. Ego enim nec furatus ſum aliquando; ſed quodcumque emam, tributum do, quoniam cognoſco eum dominum meum; ſed adoro Dominum meum Regem regum, & omnium gentium Dominum. Saturninus Proconſul dixit: De cetero à tumultu garrulitatum quieſcite, & accedentes ſacrificate diis. Speratus reſpondit: Illa eſt mala concitatio, quæ facit homicidium, & falſam accuſationem adverſus aliquem.

a Speratus &c. coram Proconſule ſiſtuntur.

II. Saturninus Proconſul ad alios converſus dixit: Nolite furoris hujus inſipientia participes fieri, ſed timete potius regem noſtrum, obedientes præceptis ejus. Cittinus dixit: Nos non habemus alium quem timeamus, niſi Dominum Deum noſtrum, qui eſt in cælis. Saturninus Proconſul dixit: Detrudantur in carcerem, ponantur in ligno in diem craſtinum.

III. Sequenti die Saturninus Proconſul ſedens pro tribunali, eos præ-

[a] In alio cod. *præſtante*. In tertio *præſente*. In quo etiam Conſul appellatur *Claudianus*.

[b] Is eſt dubio procul de quo Tertullian. lib. ad Scapulam cap. 3. de præſidibus agens, qui Chriſtianos perſecuti divinitus puniti ſunt, hæc habet: *Vigellius Saturninus, qui primus gladium in nos egit, lumina amiſit*.

[c] Legendum *Antonino*, quod nomen tulit Caracalla Severi filius.

SS. MART. SCILLITANI. Altera die interrogantur mulieres.

ſentari jubet. Qui cum adſtitiſſent, dicit ad feminas : Honorate regem noſtrum, & ſacrificate diis. Tunc Donata dixit : Honorem quidem Cæſari tamquam Cæſari ; Deo autem noſtro honorem & orationem offerimus. Stans Veſtina dixit : Et ego Chriſtiana ſum. Secunda ſimiliter dixit : Et ego credo in Deo meo, & volo in ipſo eſſe : diis autem tuis non ſervimus, neque adoramus. Saturninus Proconſul, auditis his, præcepit eas ſervari *.

* al. ſeparari.

Item & viri.

IV. Advocatis viris, dicit Sperato : Perſeveras ut Chriſtianus ſis? Speratus dixit : Etiam perſevero : & omnes audite, quia Chriſtianus ſum. Audientes omnes qui cum illo retenti fuerant, conſenſerunt confeſſioni illius, dicentes : Sumus & nos pariter Chriſtiani. Saturninus Proconſul
a dixit : Nec liberationem [a], nec remiſſionem vultis? Speratus reſpondit : In certamine juſto nulla eſt remiſſio. Fac quod vis? Nos enim pro Chriſto gaudentes morimur. Saturninus Proconſul dixit : Qui ſunt libri quos adoratis legentes? Speratus reſpondit : Quatuor Evangelia Domini noſtri Jeſu Chriſti, & Epiſtolas ſancti Pauli Apoſtoli, & omnem divinitus inſpiratam Scripturam. Saturninus Proconſul dixit : Spatium trium dierum tribuo vobis, ut reſipiſcatis. Speratus dixit : Chriſtianus ſum, & omnes qui mecum ſunt ; & à fide Domini noſtri Jeſu-Chriſti non diſcedimus. Fac quod vis.

V. Proconſul videns etiam ipſorum mentis ſtabilitatem, & fidei firmitatem, dedit in eos ſententiam per Exceptorem, dicens ſic : Spera-
b e d c tum, Narzalem [b], Cittinum [c], VETURIUM [d], FELICEM, ACYLLINUM [e],
f g LÆTANTIUM, JANUARIAM, GENEROSAM [f], Veſtinam [g], Donatam, & Secundam, Chriſtianos ſe eſſe confitentes, & Imperatori honorem & dignitatem dare recuſantes, capite truncari præcipio. Hæc cum eſſent ex tabella recitata, Speratus, & qui cum eo erant omnes dixerunt : Deo gratias conferimus, qui dignatus nos hodie Martyres accipere in cælis pro confeſſione ſua. His dictis, ducti ſunt ; & flexis genibus unanimiter, cum iterum gratias Chriſto agerent, truncata ſunt ſingulorum capita. Conſummati ſunt Chriſti martyres menſe Julio, die ſeptimo-decimo, & intercedunt pro nobis ad Dominum Jeſum-Chriſtum, cui honor & gloria cum Patre & Spiritu-ſancto, in ſæcula ſæculorum. Amen.

[a] Legendum, *deliberationem*. Nam in cod. Colbert. *Forſitan ad liberandum tempus vultis accipere.*

[b] Cod. Colb. *Nazarium* Beda, *Martialem*, quod nomen etiam R banus & Notkerus in aliquibus mſſ. habent.

[c] Cod. Colb Beda & Rabanus, *Cythinum* Cod. vero Augienſ. *Cattinum.*

[d] Cod. Colb. *Verum*, Beda in uno mſ. *Vrium.*

[e] Alii fere omnes *Aquilinum.* & ſequentem *Lattantium* appellant.

[f] *Januarium & Generoſum* habent Cod Colb Raban. in uno cod. mſ. & Beda ſincerus. hic tamen in uno cod. mſ. habet *Generoſam.*

[g] In cod. Colb. & cod. Augienſ. *Veſtiam.* Beda ſincerus & Rabanus *Veſtam.* Ado, Uſuard. & Notker. *Beſſiam.*

ACTA MARTYRUM SCILLITANORUM.

SS. Mart. Scillitani.

Ex cod. mſ. Bibliothecæ Colbertinæ.

Paſſio ſanctorum Martyrum Sperati, Nazarii, Cicii, Donatæ, Secundæ, Veſtæ & comitum eorum, qui paſſi ſunt Carthagine ſub Saturnino Proconſule XVI. *Kal. Aug.*

I. ADductis ergo in ſecretario Carthaginis apparitorum officio, Sperato, Nazario, Cicio, Donata, Secunda, & Veſta ſociis eorum, Saturninus Proconſul his omnibus generaliter dixit: Poteſtis indulgentiam omnes à dominis noſtris Imperatoribus promereri, ſi ad bonam mentem redeatis, & deorum noſtrorum ceremonias obſervetis. Sanctus Speratus dixit: Numquam geſſiſſe conſcii ſumus iniquitatem, operi atque aſſenſum non præbuimus, nulli umquam nos maledixiſſe recolimus, ſed male tractati ac laceſſiti ſemper Deo gratias egimus. Siquidem & pro iis oravimus quos injuſte patiebamur infeſtos, pro qua re & Imperatorem noſtrum attendimus, à quo nobis hæc vivendi norma conceſſa eſt. Saturninus dixit: Et nobis religioſiſſima & ſimplex eſt noſtra religio, & juramus per regnum dominorum noſtrorum Imperatorum, & pro ſalute eorum ſupplicamus, quod vos facere debeatis. Speratus ſanctus dixit: Si tranquillitas præbuerit aures tuas, dicam myſterium Chriſtianæ ſimplicitatis. Saturninus proconſul dixit: Incipienti tibi dicere male de ſacrificiis noſtris, aures præbebo? Sed potius jurate per regnum dominorum noſtrorum Imperatorum, ut vitæ iſtius lætitia perfruatis. Speratus ſanctus dixit: Ego imperium hujus ſæculi non cognoſco, ſed magis illi fide, ſpe & caritate deſervio Deo, quem nemo hominum vidit, nec videre poteſt. Facinus quod legibus publicis & divinis competitur eſſe damnabile non feci. Si quid autem in publicum egero, de id exactoribus publicis vectigalia reddo. Imperatorem omnium gentium Deum & Dominum meum agnoſco: querelas nulli intuli, ſuſtinere non debeo.

Chriſtianorum innocentia.

II. Saturninus proconſul ad ceteros ora convertit, & ſocios ſancti Sperati ſic adorſus eſt, dicens: Definite hujus etiam perſuaſionis qua Speratus inlectus eſt; quos ejus habuerit profeſſio, ſocios nihilominus habebit & pœna. Speratus ſanctus dixit: Mala eſt perſuaſio falſum teſtimonium dicere, mala utique probatur eſſe conſenſio, ſi contra divinis [a] legibus agatur & publicis legibus, quibus humanæ vitæ ordo diſponitur. Perſuaſio vero divinæ culturæ ſectanda eſt potius quam deſerenda. Saturninus proconſul dixit: In præteritis jam ego admonui, ut furoris hujus dementiæ non annuatis eſſe participes. Sanctus Cythius

[a] Ejuſmodi caſuum, ut vocant Grammatici, mutationes ſæpius in mſſ. occurrunt. Hic legendum *divinas* ..... *& publicas leges.*

SS. Mart. Scillitan. Constantia respondit : Non aliud oportet à nobis audire, Proconſul, niſi quæ ſocius noſter Speratus confeſſus eſt. Scito enim quod non habemus alium quem timeamus, niſi unum Deum & Dominum noſtrum, qui eſt in cælo. Sancta Donata ſimiliter dixit : Honorem Cæſari reddimus, timorem autem aut cultum Chriſto Deo vero præſtamus. Veſtia vero venerabilis ſecuta eſt dicens : Hoc ſemper meditabitur cor meum & labia mea pronuntiabunt, quia Chriſtiana ſum. Sancta vero [Secunda] ſimiliter ait : Quod ſum Chriſtiana, ipſa id eſſe volo, & à meorum ſociorum professione ullo obſtante [a] recedo.

III. Saturninus Proconſul ſancto Sperato dixit ; Perſeveras, ut video, eſſe Chriſtianus. Sanctus Speratus dixit : Hanc perſeverantiam Chriſtianam non meis viribus ſed divini muneris me habere confido. Proinde ſi vis fixam cordis mei ſcire ſententiam, Chriſtianus ſum. In hac ergo confeſſione & ceteri Dei Martyres conſenſerunt. Saturninus proconſul dixit : Forſitan ad liberandum ſpatium vultis accipere. Sanctus Speratus dixit : In rem tam bonam [non] quæritur ſecunda deliberatio. Tunc enim deliberavimus nos à cultura Chriſti non deſerere, quando baptiſmi gratia renovati, & diabolo abrenuntiavimus, & Chriſti veſtigia ſecuti ſumus. Saturninus proconſul dixit : Quæ eſt, dicite mihi, res doctrinarum in cauſa & religione veſtra. Speratus ſanctus reſpondit : Libri Evangeliorum, & Epiſtolæ Pauli viri ſanctiſſimi apoſtoli. Saturninus proconſul dixit : Accipite moram triginta dierum, ut retractetis hujus ſectæ confeſſionem. Forſitan ad deorum ſacras ceremonias revertemini. Speratus ſanctus reſpondit : Non triginta dierum mora mutare poterit profeſſionem noſtram, ſed potius optatæ vitæ hoc ſpatium deliberandi accipere, ut de tam turpi cultura idolorum Chriſtianæ religionis amator exiſteres. Ceterum ſi hoc non es dignus accipere, ſuſpende moram, ſententiam recita. Nam quales nos hodie cernis, tales poſt hanc induciam futuros eſſe non dubites.

IV. Cernens proconſul Saturninus ſanctorum perſeverantiam, decretum recitavit ex tabella : Speratum, Nazarium, Cythium, Donatam, Secundam & omnes Chriſtiano ritu vivere ſe confeſſos, & quod oblatam ſibi facultatem redeundi ad deorum culturam obſtinate non receperunt, gladio namque animadverti placet. Sanctus Speratus dixit : Gratias Chriſto agimus. Nazarius ſanctus dixit : Hodie Martyres in cælo ſumus. Deo gratias. Saturninus proconſul per præconem ſanctos duci juſſit, id eſt, Speratum, Nazarium, Cythium, Verum, Felicem, Aquilinum, Lactantium, Januarium, Generoſum, Veſtem, Donatam atque Secundam. & ſic venientes ad locum martyrii, gladio ſunt percuſſi, beatas Deo animas tradiderunt. Dominus autem ſuſcepit Martyres ſuos in pace, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Sententia in Martyres.

[a] An, *nullo inſtante* ? Sunt & infra aliqua loca depravata, quæ prout codex habet retulimus.

FRAGMENTUM

FRAGMENTUM DE MART. SCILLITANIS.

SS. Mart. Scillitani.

Ex cod. mſ. Augienſi apud Mabillon. tom. 4. Vet. Analect.

Incipit Paſſio ſanctorum Scillitanorum quod eſt XVI. *Kal. Auguſti.*

IN diebus illis præſidente bis Claudiano Conſule XVI. Kal. Auguſt. Carthagine in Secretario, impoſitis Sperato, Narthalo, & Cattino, Donata, Secunda, Veſtia, Saturninus Proconſul dixit: Poteſtis indulgentiam domini noſtri Imperatoris promereri, ſi ad bonam mentem redeatis. Speratus dixit: Numquam maleſecimus; iniquitati nullam operam præbemus, numquam maledix imus, ſed male accepti gratias egimus, propter quod imperium noſtrum * obſervamus. Saturninus proconſul dixit: Et nos religioſi ſumus, & ſimplex eſt religio noſtra: & juramus per ingenium domini noſtri Imperatoris, & pro ejus ſalute ſupplicamus, quod & vos quoque facere debetis. Speratus dixit: Si tranquillas præbueris aures tuas, dico myſterium......

* veſtrum

ADMONITIO

SS. Perpet. Felicit. &c.

In Paſſionem SS. PERPETUÆ, FELICITATIS &c.

1. *MUltum deſiderata, & fruſtra in variis bibliothecis diu conquiſita Acta germana ſanctarum* PERPETUÆ & FELICITATIS, *invenit tandem ſtudioſiſſimus ſacræ antiquitatis indagator Lucas Holſtenius in cod. mſ. ſacri monaſterii Caſinenſis, unde eruta & Romæ vulgata, eadem poſtea, cum ejuſdem Holſtenii notis, Pariſiis edidit Henricus Valeſius. Nos vero ea proferimus ex duobus codd. mſſ. cum eadem editione collatis: quorum unus eſt Eccleſiæ Saliſburgenſis, cujus codicis varias lectiones ſapientiſſimi viri Antonii Faure Theologi Pariſienſis & Remenſis Eccleſiæ Præpoſiti beneficio accepimus; alter vero qui ad annos* 800. *accedit, eſt bibliotheca noſtri monaſterii ſancti Cornelii Compendienſis. Porro in iis locis, in quibus codd. mſſ. inter ſeſe vel ab editis diſſident, & tamen utraque lectio ferri poteſt, varietatem in notulis appoſuimus, ne temere in tam pretioſo Eccleſiæ monumento aliquid immutaſſe videremur. Eadem etiam cautela uſi ſumus, ſi quando in mſſ. codd. ubi eadem Acta vitiata habentur, aliquid notatu dignum occurrit.*

Acta germana.

2. *Tria inquirit eruditus Valeſius in Præfatione ad hæc Acta. Primo ubinam hæ mulieres ſanctæ paſſæ ſint. Secundo quo tempore martyrium conſummarint: ac tandem quiſnam horum Actorum auctor, ſeu potius collector fuerit, de quibus omnibus etiam hic paucis agendum eſt. Quod ad primum attinet,*

Perpetua & Felicitas an Tuburbitanæ ?

priuſquam ſincera harum Martyrum Acta reperta fuiſſent, nemo fere in dubium revocabat, quin eædem ipſæ fuerint, quas ſub ſanctarum Tuburbitanarum nomine varii auctores celebrabant: Id perſuadebant, præter quorumdam, etiam veterum Martyrologiorum auctoritatem, Acta quæ ſub Perpetuæ & Felicitatis nomine vulgo circumferebantur, in quibus eas Tuburbii paſſas fuiſſe diſertis verbis expreſſum erat; & quamvis in his actis nonnulla viris eruditis vitioſa ac depravata viderentur, nullus tamen de loco martyrii hactenus quæſtionem moverat. Verum cum Holſtenianæ editionis occaſione res exactius diſcuteretur, aliter viris doctioribus viſum eſt. ac præ ceteris Henrico Valeſio, qui libratis, quæ ex utraque parte afferri poterant, momentis, has Martyres non Tuburbii, ſed Carthagine martyrium conſummaſſe aſſeveranter pronuntiavit. Hanc ſententiam probat vir clariſſimus, tum ex ipſis Actis, tum etiam ex antiquorum ſcriptorum auctoritate. Ex Actis evincitur has Martyres proconſulari poteſtate damnatas fuiſſe: ac proinde, ut ait, non Tuburbii in Mauritania, cum in ea provincia nullum jus Proconſules haberent. Verum, ut in nova editione Auguſtiniana obſervatum eſt, cum duplex fuerit Tuburbium in Proconſulari provincia ſitum, atque in alterutra earum civitatum fortaſſis amphitheatrum eſſet, cum ex iis una, Tuburbium majus diceretur, parum valet ea Valeſii ratio, niſi dicatur Martyrologia fere omnia Tuburbium in Mauritania expreſſiſſe.

3. Certius eſt argumentum quod ex auctoritate veterum, qui de ſanctis Perpetua & Felicitate ſcripſerunt, deducitur. nam præterquam quod Victor Vitenſis lib. 1. de perſecutione Vandalica eas Carthagine in Baſilica majori ſepultas fuiſſe affirmat; Proſper in Chronico Labbeano, Beda in libro de ſex ætatibus mundi, immo & in Martyrologio ſincero, quamvis illud quod ſub ejus nomine vulgo circumfertur aliter habeat, Regino, Rabanus in Martyrologio, aliaque bene multa Martyrologia, cum edita, tum mſſ. ut videre eſt apud Bollandianos ad diem ſeptimam Martii, expreſſis verbis has ſanctas Martyres apud Carthaginem paſſas fuiſſe aſſerunt. Nec reponere juvat ab Auguſtino in ſermone 32. à Sirmundo edito, qui eſt novæ editionis 345. has Martyres Tuburbitanas appellari. nam in cod. mſ. ex quo deſumtus eſt iſte ſermo, non Tuburbitanarum, ut correxit Sirmundus, ſed Subutbitarum, legitur. Sed etſi detur hunc locum recte à Sirmundo emendatum fuiſſe, nihil inde contra Valeſii ſententiam deduci poteſt. Fatetur quidem de Tuburbitanis Martyribus hic Auguſtinum agere: at negat plane eas eſſe Perpetuam & Felicitatem; de quibus aliàs ſæpius agens Auguſtinus, numquam eas Tuburbitanas, ſed proprio ſemper nomine Perpetuam & Felicitatem appellavit. Contendit vero vir eruditus, Tuburbitanarum nomine hic à ſancto Auguſtino Maximam, Donatillam ac Secundam deſignatas fuiſſe, quæ quidem Tuburbii ſub Valeriano & Gallieno imperatoribus paſſæ dicuntur. Et quidem id Valeſii reſponſum confirmari poſſet ex vetuſto Kalendario Carthaginenſi apud Mabillonium, ubi ſanctarum Tuburbitanarum feſtum recolitur III. Kalendas Auguſti, quo die nuſquam Perpetua & Felicitas, Maxima vero & ſociæ in omnibus Martyrologiis mortem obiiſſe referuntur.

4. Diu non immorabimur in aſſignando tempore, quo iſtæ beatæ Martyres

paſſionem conſummarunt. *Acta & Martyrologia, quæ eas ſub Valeriano & Gallieno paſſas fuiſſe referunt, vel ex eo convincuntur falſi, quod Tertullianus, qui in l. b. de anima beatæ Perpetuæ meminit, diu ante horum Imperatorum tempus è vivis exceſſerit. Melius itaque in Martyrologio germino Bedæ, aliiſque antiquis, id martyrium ad Severi Imperatoris tempus revocatur. quibus Acta ſincera conſentiunt, ſiquidem ibi ſanctæ Martyres* die natali Getæ Cæſaris *beſtiis objectæ ſunt. quod anno Chriſti* CCII. *aut ſequenti, Idibus Martii contigiſſe exiſtimamus.* SS. Perpet. Felicit. &c. Tempus paſſionis.

5. *Inquirendum tandem quiſnam fuerit horum Actorum auctor, ſeu potius collector, cum eorum maximam partem à Perpetua & Saturo ſcriptam fuiſſe nemo inficiari poſſit. Id opus Tertulliano attribuit auctor Epiſtolæ Biturigibus ſcriptæ ad Henricum Valeſium. quod ut probaret, collatis multis Actorum locis cum aliis Tertulliani operibus, oſtendit eumdem omnino ſtylum, eaſdem loquendi formulas, ac etiam ſæpius eadem verba in utriſque reperiri. An vero rem omnino evincat, alii judicabunt.* Actorum collector. an Tertullianus?

6. *At Valeſio aſſentiri non poſſum, hæc Acta à Montani ſectatore, quiſquis ille fuerit, collecta fuiſſe exiſtimanti. Id tamen certiſſimis indiciis colligere ſibi videtur vir eruditiſſimus: quæ quidem indicia hæc ſunt, quod auctor ille novas prophetias recipere ſe profiteatur, & eas veteris Teſtamenti prophetiis longe anteponat. Id probat ex Collectoris ipſius verbis, qui ſic in Præfatione loquitur.* Itaque & nos qui ſicut prophetias, ita & viſiones novas pariter repromiſſas & agnoſcimus, & adoramus. *Et paullo ante dixerat:* Sed viderint qui unam virtutem Spiritus unius ſancti pro ætatibus judicent temporum, cum majora reputanda ſint novitiora quæque &c. *Verum etſi hæc verba primo aſpectu Montani errores ſapere videantur; ſi tamen paullo accuratius diſcutiantur, nihil in ipſis contineri niſi orthodoxum & fidei Catholicæ plane conſonum reperies. Non enim iſte auctor viſiones noviſſimas cum Scripturis canonicis, ut putavit Valeſius, ſed ſolummodo cum veterum Martyrum viſionibus & revelationibus comparat; aſſeritque non minori venerationi habendas eſſe quæ ſuo tempore, quam quæ priſcis temporibus, id eſt primo aut ſecundo Eccleſiæ ſæculo, contigerant; immo & aliquatenus has novas revelationes majori ſtudio ſuſcipiendas eſſe dicit, cum exempla eo efficaciora ſint, quo magis præſentia: tum deinde quod hæ noviſſima viſiones, quæ aliquando veteres futuræ erant, aliqua auctoritate fulciendæ eſſent, ut à poſteris crederentur. Id patet ex eadem ipſius auctoris tota Præfatione, ubi ne unum quidem verbum de Scripturæ ſacræ cum viſionibus Martyrum comparatione habetur.* Si vetera, *inquit*, fidei exempla... propter ea in litteris ſunt digeſta, ut lectione eorum quaſi repenſitatione rerum & Deus honoretur, & homo confortetur; cur non & nova documenta æque utrique cauſæ convenientia & digerantur? *&c. Porro etſi iſte auctor harum Martyrum viſiones ex iis eſſe, quas Deus per Johelem repromiſerat, exiſtimaverit; non tamen inde conſequitur quod eas Scripturis ſacris æquipararit; ſicut nec Eccleſia fidelium dicta vel ſcripta inter has ſcripturas canonicas computavit, quamvis non dubitaret ab eo proceſſiſſe, à quo alii dantur genera linguarum, alii prophetiæ, alii ſermo ſapientiæ, aliis alia dona, quæ laudato* Non fuit Montaniſta.

Johelis teſtimonio prænuntiata & promiſſa fuiſſe certum eſt.

7. *Sed ne fortaſſis aliquos moveant auctoris Præfationis verba, qui eas viſiones quaſi divinitus inſpiratas laudat; ea de re audiendus eſt Auguſtinus, qui licet libro 1. de anima & ejus origine ad Renatum cap. 10. & lib. 3. ad Vincentium cap. 9. expreſſis, ut aiunt, verbis has Perpetuæ viſiones à Canone Scripturarum excludat, eas tamen divinas revelationes appellat, atque à fidelibus religione honorandas aſſerit in ſermone 1. in natali earumdem Martyrum, qui eſt novæ editionis 280. ubi hæc habet:* Exhortationes earum, *Perpetuæ ſcilicet & Felicitatis*, in DIVINIS REVELATIONIBUS, triumphoſque paſſionum cum legerentur audivimus; eaque omnia verborum digeſta & illuſtrata luminibus, aure percepimus, mente ſpectavimus, religione honoravimus, caritate laudavimus. *De iiſdem viſionibus pluribus aliis in locis agit Auguſtinus, quas non in eo ſolum ſermone, ſed etiam in 282. in eccleſia publice lectas fuiſſe atteſtatur. Sed tandem ut uno verbo rem conficiam, qua ratione hæreticus & Montani ſectator, ad communionem cum his feminis ſervandam ſuos adhortaretur, quas in Catholicorum, quos Pſyſichos vocabant, communione obiiſſe ſciebat? Nec id poterant ignorare ii ad quos hæc auctor ſcribebat, ſiquidem eos qui martyrio præſentes fuerant præcipue alloquitur:* Annuntiamus, *inquit*, vobis fratres & filioli, ut & vos qui interfuiſtis, rememoremini gloriæ Domini &c. *Sed de his ſatis. Jam paucis de illis quæ in harum Martyrum laudes à variis auctoribus dicta ſunt, agendum eſt.*

Cultus. 8. *Celebris ſemper fuit in eccleſia, præſertim Africana, ſanctarum Perpetuæ & Felicitatis memoria, in quarum die natali tres tractatus ſanctum Auguſtinum habuiſſe teſtatur Poſſidius in Indiculo, qui in nova editione ſermones ſunt 280. 281. & 282. Aliquandiu hæſi, an hos ſermones integros huc proferrem. At cum in omnium fere manibus habeantur Auguſtini opera, viſum eſt ſatis ſi iis omiſſis, ea quæ ad Acta peculiarius referuntur in notulis ad textum annotarem. Pluribus aliis in locis de iiſdem Martyribus earumque ſociis agit idem ſanctus Doctor.* Fortiſſimæ Perpetuæ & commartyrum *meminit Tertullianus libro de anima cap. 55. ut jam diximus. Omnia Martyrologia earum feſtum ad diem 7. Martis referunt, qua die hactenus apud nos celebratur. Memorantur præterea eorum nomina in Canone Miſſæ Romenſis, in vetuſtiſſimo Sacramentario Gallicano, quod edidit noſter Mabillonius tom. 1. Muſæi Italici; item in Canone Miſſæ Sacramentarii Gregoriani, quamvis harum ſanctarum feſtivitas inter alias ibi notatas non habeatur; quod fortaſſis ea tempore Quadrageſimæ contingat. Abeſt etiam à vetuſſimo Kalendario Mabilloniano eccleſiæ Africanæ; ſed cum ex Auguſtino certum ſit earum feſtivitatem Carthagine ejus tempore celebratam fuiſſe; dicendum quod ſi in eo Tuburbitanarum nomine non deſignentur, Kalendarium iſtud integrum non eſſe, in quo revera Februarii dies duodecim, ac Martius & Aprilis menſes integri deſiderantur. Quod autem earum feſtivitas etiam primis temporibus Romæ celebrata fuerit, patet ex Miſſali Gelaſii & ex antiquo Martyrologio Bucheriano, ubi hæc habentur;* Nonis Martii Perpetuæ & Felicitatis Africæ. *Idem habent cetera Martyrologia, cum vetera, tum recentiora. Sed jam ipſa Acta proferenda ſunt, quæ quantum ex*

noſtris codd. emendatiora prodeant, quiſque, ſi ea cum editis conferre volueris, facile animadvertet. Id certe ſpernendum non eſt, quod Saturnini nomen & martyrium eorum ope reſtituerimus.

PASSIO [a]

Sanctarum PERPETUÆ & FELICITATIS, cum ſociis earum.

ANNO CHRISTI CIRC. CCII. VEL CCIII.

Ex 2. codd. mſſ. & editione Holſtenii.

PRÆFATIO.

I. SI vetera fidei exempla, & Dei gratiam teſtificantia & ædificationem hominis operantia, propterea in litteris ſunt digeſta, ut lectione eorum quaſi repenſitatione rerum, & Deus honoretur & homo confortetur; cur non & nova documenta æque utrique cauſæ convenientia & digerantur? vel quia & hæc vetera futura quandoque ſunt & neceſſaria poſteris, ſi in præſenti ſuo tempore minori deputantur auctoritati, propter præſumtam venerationem antiquitatis. Sed viderint qui unam virtutem Spiritus unius ſancti, pro ætatibus judicent temporum: cum majora reputanda ſint novitiora quæque ut noviſſimiora [b], ſecundum exuberationem gratiæ in ultima ſæculi ſpatia decreta. *In noviſſimis enim diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filii filiæque eorum, & ſuper ſervos & ancillas meas de meo Spiritu effundam: & juvenes viſiones videbunt, & ſenes ſomnia ſomniabunt.* Itaque & nos qui ſicut prophetias, ita & viſiones novas [c] pariter repromiſſas & agnoſcimus & honoramus, ceteraſque virtutes Spiritus-ſancti ad inſtrumentum Eccleſiæ deputamus, cui & miſſus eſt, idem omnia donativa adminiſtrans in omnibus, prout unicuique diſtribuit Dominus, neceſſario & digerimus, & ad gloriam Dei lectione celebramus, ut ne qua aut imbecillitas, aut deſperatio fidei apud veteres tantum æſtimet gratiam divinitatis converſatam, ſive Martyrum, ſive in revelationum dignatione: cum ſemper Deus operetur quæ repromiſit, non credentibus in teſtimonium, credentibus in beneficium. Et nos itaque quod audivimus & contrectavimus annuntiamus & vobis, fratres & filioli, ut & vos qui interfuiſtis, rememoremini gloriæ Domini: & qui nunc cognoſcitis per auditum, communionem habeatis cum ſanctis

Joel. 2. 28. Act. 2. 17.

[a] Paſſionis nomen retinemus, quod his Actis competere probat Holſtenius. In cod. Saliſburg. additur *in civitate Turbitana.* ſed in eo cod. deeſt Præfatio ſicut & in Compendienſi.

[b] Ejuſmodi loquendi modos ſoli fere uſurparunt Africani. Sic Tertullianus paſſim *extremiora, extremiſſimi.*

[c] Vide quid in admonitione de iſtis viſionibus annotavimus.

SS. Pirpet. Felicit. &c.

Martyribus, & per illos cum Domino Jeſu-Chriſto, cui eſt claritas & honor in ſæcula ſæculorum. Amen.

Incipit Passio.

Martyres apprehenduntur.

II. APprehenſi ſunt adoleſcentes catechumini, Revocatus & Felicitas conſerva ejus, Saturninus [a] & Secundulus. Inter quos & Vivia [b] Perpetua, honeſte nata, liberaliter inſtituta, matronaliter nupta; habens patrem & matrem, & fratres duos: alterum æque catechuminum, & filium infantem ad ubera. Erat autem ipſa annorum circiter viginti duorum. Hæc ordinem totum martyrii ſui jam hinc ipſa narrabit, ſicut conſcriptum manu ſua, & ſuo ſenſu reliquit.

* Holſt. eſſem.

Perpetua narrat quæ contigere.

* Holſt. profecto.

* Holſt. validus.

III. Cum adhuc, inquit, cum perſecutoribus eſſemus *, & me pater avertere [c], & deicere pro ſua affectione perſeveraret: Pater, inquio, vides, verbi gratia, vas hoc jacens, urceolum, ſive aliud? Et dixit: Video. Et ego dixi ei: Numquid alio nomine vocari poteſt, quam quod eſt? Et ait: Non. Sic & ego aliud me dicere non poſſum, niſi quod ſum Chriſtiana. Tunc pater motus in hoc verbo, miſit ſe in me ut oculos mihi erueret: ſed vexavit tantum, & profectus * eſt victus cum argumentis diaboli. Tunc paucis diebus quod caruiſſem patre, Domino gratias egi, & refrigeravit [d] abſentia illius. In ipſo ſpatio paucorum dierum baptizati ſumus; mihi autem Spiritus dictavit, nihil aliud petendum in aqua [e], niſi ſufferentiam carnis. Poſt paucos dies recipimur in carcerem, & expavi quia numquam experta eram tales tenebras. O diem aſperum! æſtus validos * turbarum beneficio [f], concuſſuræ militum. noviſſime macerabar ſollicitudine infantis. Ibi tunc Tertius & Pomponius benedicti Diacones qui nobis miniſtrabant [g], conſtituerunt pretio, ut paucis horis emiſſi in meliorem locum carceris refrigeraremus. Tunc exeuntes de carcere univerſi ſibi vacabant. Ego infantem lactabam jam inedia defectum. Sollicita pro eo adloquebar matrem [h], & confortabam fratrem commendabam filium. Tabeſcebam ideo quod illos tabeſcere videram mei beneficio. Tales ſollicitudines multis diebus paſſa ſum, & uſurpavi ut mecum infans in carcere maneret; &

[a] In edit. deeſt *Saturninus*.

[b] Hunc locum ex noſtris codd. reſtituimus. Editio habebat: *Inter hos Vibia Perpetua, honeſta, liberaliter educata, matrona licet nupta.*

[c] Holſten. *evertere cupiret.*

[d] Sic Holſten. codd. mſſ. *refrigerata ſum.* Sic in ſequentibus differt Holſten. à mſſ. quem prætulimus, cum id verbum ſic in aliis Actis Africanis expreſſum obſervaverimus.

[e] Holſten. *ab aqua*, quod ſic quis poſſet interpretari, *ab eo tempore quo baptiſmum ſuſcepi.*

[f] Æſtus quippe ibi erat magnus ob incluſorum multitudinem.

[g] Cyprianus Epiſt. 25. novæ edit. Pamel. 11. ad Martyres. *Semper ab anteceſſoribus noſtris factum eſt, ut Diaconi ad carcerem commeantes Martyrum deſideria conſiliis ſuis & ſcripturarum miniſteriis gubernarent.* Vide & Epiſt. utriuſque editionis 5.

[h] Cod. Saliſb. *& confortabam, fratri commendabam filium.*

ſtatim convalui, & relevata ſum à labore & ſollicitudine infantis: & ſic factus eſt mihi carcer ſubito quaſi prætorium, ut ibi mallem eſſe quam alibi *. SS. PERPET. FELICIT. &c.

* Holſten. alicubi.

IV. Tunc dixit mihi frater meus: Domina ſoror, jam in magna dignitate [a] es; & tantâ ut poſtules viſionem, & oſtendatur tibi, an paſſio ſit, an commeatus [b]. Et ego quæ me ſciebam fabulari cum Domino, cujus beneficia * tanta experta eram, fidenter repromiſi ei dicens [c]: Craſtina die tibi renuntiabo. Et poſtulavi, & oſtenſum eſt mihi hoc: Video ſcalam auream [d] miræ magnitudinis pertingentem uſque ad cælum, & ita anguſtam, per quam nonniſi ſinguli aſcendere poſſent: & in lateribus ſcalæ omne genus ferramentorum infixum. Erant ibi gladii, lanceæ, hami [e], macheræ, ut ſi quis negligenter, aut non ſurſum adtendens aſcenderet, laniaretur & carnes ejus inhærerent ferramentis. Et erat ſub ipſa ſcala draco cubans miræ magnitudinis, qui aſcendentibus inſidias parabat *, & exterrebat ne aſcenderent. Aſcendit autem SATURUS [f] prior, qui poſtea ſe propter nos ultro tradiderat, & tunc cum apprehenſi ſumus præſens non fuerat: & pervenit in caput ſcalæ, & convertit ſe ad me *, & dixit mihi: Perpetua, ſuſtineo te. Sed vide ne te mordeat draco ille [g]. Et dixi ego: Non me nocebit in nomine Domini Jeſu-Chriſti. Et de ſub ipſa ſcala quaſi timens me, lente elevavit caput; & cum [h] primum gradum calcaſſem, calcavi illius caput. Et aſcendi, & vidi ſpatium horti immenſum, & in medio horti ſedentem hominem canum, in habitu Paſtoris [i], grandem, oves mulgentem: & circumſtantes candidatos millia multa. Et levavit caput & adſpexit me, & dixit mihi: Bene veniſti tegnon [k]. Et clamavit me, & de caſeo quod mulgebat dedit mihi quaſi buccellam. & ego accepi junctis manibus, & manducavi: & univerſi circumſtantes dixerunt, Amen. Et ad

Viſio Perpetuæ.

* Saliſb. beneficio.

* Holſten. præſtabat.

* In Holſt. deeſt, ad me.

[a] Sic codd. Compend. & Saliſb. at Holſtenius habet *in magna dignatione es, tanta ut poſtulem* &c.

[b] Commeatus, id eſt liberatio. Unde apud Feſtum: Commeatus eſt tempus quo iri redirique poſſit. Aliorum auctorum immo & Patrum textus adfert ea occaſione Holſtenius in notis ad hunc locum.

[c] Cod. Saliſb. *repromiſſionibus ejus dixi*. Porro ejuſmodi viſionibus Martyres de proximo martyrio ſæpius commonitos fuiſſe affirmat Cyprianus paſſim. Idemque teſtantur omnia fere Acta genuina ex Africa.

[d] Sic cod. Compend. Saliſb. vero cum Victorino & Corbeïenſi, *æream*. In Caſſinenſi quo uſus eſt Holſtenius, ejus ſcalæ materies non exprimitur.

[e] Id eſt, unci, vel certe amæ, quo nomine vocantur harpagines, id eſt, maximæ falces ſeu ferramenta recurva longiſſimis contis affixa, qualia in nonnullis locis habentur ad compeſcenda vel exſtinguenda incendia, evertendaſque in his extremis domos.

[f] Hunc codices aliqui *Satyrum* appellant, alii *Saturum* Sed perinde eſt.

[g] De hac draconis viſione agit Auguſtinus ſermon. 1. de his Sanctis.

[h] Holſt. *Lente ejecit caput, & quaſi primum* &c.

[i] Vix ullum reperire eſt antiquitatis monumentum in quo Chriſtus ſub Paſtoris ſpecie depictus non ſit. Habes ejus rei multa exempla paſſim in *Roma ſubterranea*. Sic etiam in calicibus pingi ſolebat. Vide Tertullian. lib. de pudicitia cap. 7.

[k] Τέκνον, etſi rarius, aliquando tamen *filiam* deſignat.

ſonum vocis experrecta ſum, commanducans adhuc dulcis neſcio quid. Et retuli ſtatim fratri meo, & intelleximus paſſionem eſſe futuram [a]: & cœpimus nullam jam ſpem in ſæculo habere.

Rurſus à patre tentatur.

V. Poſt paucos dies rumor cucurrit ut audiremur. Supervenit autem & de civitate pater meus, conſumtus tædio, aſcendit ad me ut me dejiceret, dicens: Miſerere, filia, canis meis; miſerere patri, ſi dignus ſum à te pater vocari. Si his te manibus ad hunc florem ætatis provexi; ſi te præpoſui omnibus fratribus tuis, ne me dederis in dedecus hominum. Aſpice ad fratres tuos, aſpice ad matrem tuam & materteram, aſpice ad filium tuum qui poſt te vivere non poterit. Depone animos, ne [b] univerſos nos extermines. Nemo enim noſtrum libere loquetur, ſi tu aliquid fueris paſſa. Hæc dicebat pater pro ſua pietate baſians mihi manus; & ſe ad pedes meos jactans, & lacrymis non filiam, ſed dominam me vocabat. Et ego dolebam canos * patris mei, quod ſolus de paſſione mea gaviſurus non eſſet de toto genere meo; & confortavi eum, dicens: Hoc fiet in illa catasta [c] quod Deus voluerit. Scito enim nos non in noſtra poteſtate eſſe conſtitutos, ſed in Dei. Et receſſit à me contriſtatus.

* *Holſten.* cauſam.

VI. Alio die cum pranderemus, ſubito rapti ſumus ut audiremur, & pervenimus ad forum. Rumor ſtatim per vicinas fori partes cucurrit, & factus eſt populus immenſus. Aſcendimus in cataſta [d]. Interrogati ceteri confeſſi ſunt. Ventum eſt & ad me. & apparuit pater ilico cum filio meo, & extraxit me de gradu, & dixit ſupplicans: Miſerere infanti [e]. Et Hilarianus [f] Procurator, qui tunc loco Proconſulis Minuci Timiniani defuncti jus gladii acceperat: Parce, inquit, canis patris tui. parce infantiæ pueri. Fac ſacrum pro ſalute Imperatorum. Et ego reſpondi: Non facio. Hilarianus, Chriſtiana es? inquit. Et ego reſpondi: Chriſtiana ſum. Et cum ſtaret pater ad me dejiciendam, juſſus eſt ab Hilariano dejici, & virga percuſſus eſt [g]. Et doluit mihi caſus patris

Damnantur ad beſtias.

[a] Eo quod, ut ex Poſſino notant Bollandiani, videretur Euchariſtiam ſumere, quæ omnibus inſtante martyrio dabatur. Vide Cypriani Epiſt. 57. novæ edit. Pamel 54.

[b] Codd. Compend. & Saliſb. *Et noli nos univerſos exterminare.* Laudat Perpetuam Auguſtin. ſerm. 2. de his ſanctis, & in Pſalm. 47. quod nec Chriſti præcepta, nec naturæ leges ea in occaſione violaverit.

[c] Cataſta hic locum editiorem deſignat, in quo proponebantur ſervi venales. Ibi quoque Martyres torqueri ſolebant, aut interrogari, hinc Cyprian. Epiſt. novæ edit. 38. Pamel. 33. de Lectore qui Chriſtum in ejuſmodi loco confeſſus fuerat, ait ipſum *e cataſta ad pulpitum* veniſſe. Ut enim prior locus erat in foro editior, ſic alter in Eccleſia.

[d] Cod. Saliſb. *aſcendimus cataſtam.* Compend *in cataſtam.*

[e] Uterque cod mſ. pro *infanti,* habet, *canos meos.*

[f] Cod Saliſb. ſemper habet *Elarianus*; Compend. *Helarianus.*

[g] Aug. ſerm. 2. de his ſanctis, id diaboli malitiæ tribuit, *qui undique*, à Perpetua *ſuperatus, patrem ejus virga percuti fecit, ut cujus verba contemſerat, ſaltem verba condoleret.*

mei,

mei, quaſi ego fuiſſem percuſſa: ſic dolui pro ſenecta ejus miſera. Tunc nos univerſos pronuntiat, & damnat ad beſtias. & hilares deſcendimus ad carcerem. Tunc quia conſueverat à me infans mammas accipere, & mecum in carcere manere; ſtatim mitto ad patrem Pomponium[a] diaconum, poſtulans infantem: ſed pater dare noluit, & quomodo Deus voluit, neque ille amplius mammas deſideravit; neque mihi fervorem fecerunt: ne ſolicitudine infantis & dolore mammarum macerarer.

VII. Poſt dies paucos, dum univerſi oramus, ſubito media oratione profecta eſt mihi vox, & nominavi DINOCRATEM: & obſtupui quod numquam mihi in mentem veniſſet niſi tunc. & dolui commemorata caſus ejus. Et cognovi me ſtatim dignam eſſe, & pro eo petere * debere. Et cœpi pro ipſo orationem facere multum, & ingemiſcere ad Dominum. Continuo ipſa nocte oſtenſum eſt mihi hoc in oromate: Video Dinocratem exeuntem de loco tenebroſo, ubi & complures erant[b], æſtuantem & ſitientem valde, ſordido vultu, & colore pallido, & vulnus in facie ejus quod cum moreretur habuit. Hic Dinocrates fuerat frater meus carnalis, annorum ſeptem, qui per infirmitatem facie cancerata * male obiit, ita ut mors ejus odio fuerit omnibus hominibus. Pro hoc ego orationem feceram: & inter me & illum grande erat diadema[c], itaut uterque ad invicem accedere non poſſemus. Erat deinde in ipſo loco ubi Dinocrates erat, piſcina plena aqua, altiorem marginem habens quam erat ſtatura pueri, & extendebat ſe Dinocrates quaſi bibiturus. Ego dolebam quod & piſcina illa aquam habebat, & tamen propter altitudinem marginis bibiturus non eſſet. Et experrecta ſum, & cognovi fratrem meum laborare. Sed confidebam[d] profuturam orationem meam labori ejus, & orabam pro eo omnibus diebus quo uſque tranſivimus in carcerem Caſtrenſem. Munere[e] enim Caſtrenſi eramus pugnaturi. Natale tunc Getæ[f] Cæſaris, & feci pro illo orationem die & nocte gemens & lacrymans ut mihi donaretur.

VIII. Die autem quo in nervo manſimus, oſtenſum eſt mihi hoc:

Margin: * Cod. Saliſb. pati. — Dinocrates Perpetuæ frater in pœnis. — * Cod. Saliſb. macerata.

[a] In cod Compend. *Pompinianum.*

[b] Holſten. *complura erant loca tenebroſa.*

[c] Locus mendoſus. Cod. Saliſb. habet *diantcn*. Suſpicatur Holſtenius ſcribendum *diaſtema*, quæ vox græca *intervallum* ſig ıi .cat.

[d] Cod. Saliſb. *conſiderabam.* Apud Holſten. *Fidebam me profuturam labor* &c.

[e] Munera ſeu ludi, pugnæ cum beſtiis appellabantur, quod in populorum vel militum delectationem darentur. Dicebantur autem ludi caſtrenſes, ſi in caſtris fierent. Ceterum carcerem quem Holſten. *caſtrenſem* appellat, ceteri codd. carcerem ſimpliciter appellant.

[f] Antoninus Geta Severi filius, qui poſt patris obitum à ſuo fratre Caracalla cum quo aliquamdiu imperarat occiſus eſt. Porro *Geta* nomen deeſt tam in cod. Compend. quam Saliſburgenſi. Illud tamen ex cod Caſinenſi retinemus. At hic per *Natale* interpretari debemus diem quo Cæſar factus fuerat, qui dies vulgo Natalis imperatoris dicebatur; ſicut Natalis epiſcopi dies quo conſeciatus erat. Nam alias Geta teſte Spartiano die VI. Kalendas Junii natus eſt.

SS. PERPET. FELICIT. &c.

Poſt mortem, ſororis precibus liberatur.

* *Holſten.* aurea.

Video locum illum quem videram tenebroſum, eſſe lucidum; & Dinocratem mundo corpore, bene veſtitum, refrigerantem. Et ubi erat vulnus, video cicatricem; & piſcinam illam quam retro videram, ſummiſſo margine uſque ad umbilicum pueri; & aquam de ea trahebat ſine ceſſatione, & ſuper margine phiala erat * plena aqua; & acceſſit Dinocrates, & de ea bibere cœpit, quæ phiala non deficiebat. Er ſatiatus abſceſſit de aqua ludere more infantium gaudens, & experrecta ſum. Tunc intellexi tranſlatum eum eſſe de pœna [a].

a

* *Cod. Salſb.* Prudens.

b

c

IX. Deinde poſt dies paucos Pudens *, miles Optio [b], præpoſitus carceris, qui nos magni facere [c] cœpit intelligens magnam virtutem Dei eſſe in nobis, multos fratres ad nos admittebat, ut & nos & illi invicem refrigeraremus. Ut autem proximavit dies muneris, intravir ad me pater meus conſumtus tædio, & cœpit barbam ſuam evellere, & ſe in terram mittere; & proſternere ſe in faciem, & improperare annis ſuis, & dicere tanta verba, quæ moverent univerſam creaturam. Ego dolebam pro infelici ſenecta ejus.

Perpetua à patre tertio tentatur.

* *Id eſt*, viſione.

Viſio Perpetuæ.

d

e

X. Pridie quam pugnaremus, video in oromate * huc veniſſe Pomponium diaconum ad oſtium carceris, & pulſare vehementer; exivi ad eum, & aperui ei: qui erat veſtitus diſtinctam candidam, habens multiplices calliculas [d]. Et dixit mihi: Perpetua te exſpectamus, veni. Et tenuit mihi manum, & cœpimus ire per aſpera loca & flexuoſa. Vix tandem pervenimus anhelantes ad amphitheatrum, & induxit me in media arena, & dixit mihi: Noli pavere, hic ſum tecum, & conlaboro tecum, & abiit. Et adſpicio populum ingentem attonitum. Et quia ſciebam me ad beſtias datam eſſe, mirabar quod non mitterentur mihi beſtiæ. Et exivit quidam contra me Ægyptius [e], fœdus ſpecie, cum adjutoribus ſuis pugnaturus mecum. Veniunt & ad me adoleſcentes decori adjutores & favitores mei. & exſpoliata ſum, & facta ſum maſculus. Et

[a] Egregius locus ad probandum mortuos poſſe à pœnis quas patiuntur per vivorum preces liberari. Aliqui ex hoc loco deducebant, poſſe etiam eos qui ante baptiſmum deceſſerant orationibus adjuvari, quos egregie refellit Auguſtin. lib. 1. de origine animæ cap. 10. & lib 3 cap 9. ubi ait Dinocratem propter peccata quædam poſt baptiſmum commiſſa tales pœnas pertuliſſe. nam ſeptennis puer mentiri potuerat, vel aliud quidpiam ad patris gentilis ſuaſionem contra Deum facere. Hæc Auguſtini ſententia confirmatur ex eo quod Perpetua ſuperius dixit totam ſuam ipſius familiam, excepto patre, Chriſti religionem coluiſſe.

[b] Optio præfecturæ ſeu miniſterii alicujus nomen eſt. Vide S Ambr. in Epiſt. ad Epheſ. cap. 4. Inſpectorem putant Bollandiani à græco verbo ὄπτομαι, video.

[c] Holſten. *qui nos magnifaciebat; cœpit intelligere magnam virtutem eſſe in nobis, qui multos ad nos &c.*

[d] Cod. Saliſburg. *gallículas*. videntur eſſe globuli ut malogranata quæ veſti ſummi-Pontificis apud Judæos appendebantur.

[e] De hac viſione Auguſtinus lib. 3. de origine animæ ad Vincentium cap. 18. *ſancta Perpetua viſa ſibi eſt in ſomnis cum quodam Ægyptio in virum conversa luctari. Quis autem dubitet in illa ſimilitudine corporis animam ejus fuiſſe non corpus? quod utique in ſuo femineo ſexu manens, ſopitis ſenſibus jacebat in ſtratis, quando anima ejus in illa virilis corporis ſimilitudine luctabatur.* Vide & ſermon. 281. novæ editionis.

cœperunt me favitores mei oleo defrigere *, quomodo ſolent in agonem, & illum contra Ægyptium video in aſa [a] volutantem. Et exivit vir quidam miræ magnitudinis, ut etiam excederet faſtigium amphitheatri, diſcinctam habens tunicam [b] & purpuram inter duos clavos per medium pectus, habens & calliculas * multiformes ex auro & argento factas, & ferens * virgam quaſi laniſta [c], & ramum viridem, in quo erant mala aurea. Et petiit ſilentium, & dixit : Hic Ægyptius ſi hanc vicerit, occidet illam gladio ; & ſi hunc vicerit, accipiet ramum iſtum. Et receſſit. Et acceſſimus ad invicem, & cœpimus mittere pugnos. Ille mihi pedes apprehendere quærebat * : ego autem illi calcibus faciem cædebam. & ſublata ſum in aere, & cœpi eum ſic cædere quaſi terram concalcans. At ubi vidi moram fieri, junxi manus, ita ut digitos in digitos mitterem. Et apprehendi illi caput, & cecidit in faciem ; & calcavi illi caput. Et cœpit populus clamare, & favitores mei pſallere. Et acceſſi ad Laniſtam, & accepi ramum. Et oſculatus eſt me, & dixit mihi : Filia, pax tecum. Et cœpi ire cum gloria ad portam Sanavivariam. Et experrecta ſum : & intellexi me non ad beſtias, ſed contra diabolum eſſe pugnaturam ; ſed ſciebam mihi victoriam imminere *. Hoc uſque in pridie muneris egi : ipſius autem muneris actum, ſi quis voluerit, ſcribat.

SS. PERPET. FELICIT. &c.
* *Saliſb.* defricare.
a
b
* *Sal.* galliculas.
c
* *Holſten.* efferens.
* *Holſten.* volebat.
* *Holſten.* eſſe.

XI. Sed & Saturus benedictus hanc viſionem ſuam edidit, quam ipſe conſcripſit. Paſſi, inquit, eramus, & exivimus de carne, & cœpimus ferri a quatuor Angelis in Orientem, quorum manus nos non tangebant. Ibamus autem non ſupini furſum verſi, ſed quaſi mollem clivum * aſcendentes. Et liberati primam jam vidimus [d] lucem immenſam ; & dixi : Perpetua, (erat enim hæc in latere meo,) hoc eſt quod nobis Dominus promittebat : percepimus promiſſionem. Et dum geſtamur ab ipſis quatuor Angelis, factum eſt nobis ſpatium grande, quod tale fuit quaſi viridarium [e], arbores habens roſæ *, & omne genus floris. Altitudo autem arborum erat in modum cypreſſi, quarum folia cadebant * ſine ceſſatione. Ibi autem in viridario, alii quatuor Angeli fuerunt clariores ceteris, qui ubi [f] viderunt nos, honorem nobis dederunt, & dixerunt ceteris Angelis : Ecce [g] ſunt, ecce ſunt : cum admiratione. Et expaveſcentes quatuor illi Angeli qui geſtabant nos, depoſuerunt nos : & pedibus noſtris tranſivimus ſtadium via lata *. Ibi invenimus JOCUNDUM

Viſio Saturi.
* *C. Comp.* glebam.
d
* *Saliſb.* roſam.
* *Saliſb.* ardebant.
e
f
g
* *Holſten.* vio lata.

[a] Codd. Compend. & Saliſb. *aqua*, ſed melius *aſa* ſeu *apha* aut *hapha*, id eſt pulvis, quo pugiles poſt unctionem inſpergebantur. Huc citant Martial. lib 7. epig. 66.

[b] Holſten *diſcinctus purpuram.*

[c] Laniſtæ ſeu præfecti ludi gladiatorum virgas tenebant, quaſi cenſores, ne ordo perturbaretur.

[d] Sic cod. Saliſb. Holſten. *Et liberati primo mundo vidimus.* Compend. *& liberati primum jam mundo vidimus.*

[e] De hoc viridario fuſius agit auctor ſermonis, quem Holſtenius ſub nomine S. Auguſtini in bibliotheca Vaticana reperit, qui nunc ultimus eſt dubiorum novæ editionis.

[f] Cod. Saliſb. *qui ibi viderunt nos & honorem*

[g] Cod. Saliſb. & Compend. *Ecce ſunt. Expaveſcentes cum admiratione quatuor illi Angeli qui ſtabant, depoſuerunt nos.*

SS. Perpet. Felicit. &c. Jocundus & alii Martyres.

& Saturninum [a], & Artaxium, qui eamdem perſecutionem paſſi vivi arſerunt; & Quintum, qui & ipſe Martyr in carcere exierat; & quærebamus ab illis ubi eſſent [b] ceteri. Dixerunt autem nobis Angeli : Venite prius, introite, & ſalutate Dominum.

XII. Et venimus prope locum, cujus loci parietes tales erant, quaſi
a de luce ædificati; & ante oſtium loci illius quatuor Angeli ſtabant qui
b introeuntes veſtierunt ſtolas candidas. Et nos veſtiti introivimus, &
c vidimus lucem immenſam, & audivimus [c] vocem unitam dicentium; Agios,
agios, agios; ſine ceſſatione. Et vidimus in medio loci illius ſedentem
d quaſi hominem canum, niveos habentem capillos [d], & vultu juvenili,
cujus pedes non vidimus. Et in dextra, & in ſiniſtra ſeniores viginti-
e quatuor, & poſt illos ceteri complures [e] ſtabant. Introivimus cum magna admiratione, & ſtetimus ante thronum; & quatuor Angeli ſublevaverunt nos : & oſculati ſumus illum, & de manu ſua trajecit nobis in facie *. Et ceteri ſeniores dixerunt nobis : Stemus. Et ſtetimus, & pacem fecimus. Et dixerunt nobis ſeniores : Ite, & ludite. Et dixi : Perpetua, habes quod vis. Et dixit mihi : Deo gratias, ut quomodo in carne hilaris fui, hilarior ſum & hic modo.

* *Holſten.* faciem.

f XIII. Et exivimus, & vidimus ante fores Optatum epiſcopum ad dexteram, & Aspasium preſbyterum doctorem [f] ad ſiniſtram, ſeparatos & triſtes. & miſerunt ſe ad pedes nobis, & dixerunt nobis : Componite inter nos quia exiſtis, & ſic nos relinquitis. Et diximus il-
g h lis : Non tu es Papa noſter [g], & tu Preſbyter, ut quid vos ad pedes
i noſtros mittatis? & miſimus nos [h], & complexi illos ſumus. Et cœpit Perpetua [i] cum illis loqui, & ſegregavimus eos in * viridario ſub arbore roſæ. Et dum loquimur cum eis, dixerunt illis Angeli : Sinite illos, re-
k frigerent [k]; & ſi quas habetis inter vos diſſenſiones, dimittite vobis invicem. & conturbaverunt eos. Et dixerunt Optato : Corrige plebem tuam; quia ſic ad te conveniunt quaſi de circo redeuntes, & de factio-
l nibus [l] certantes. Et ſic nobis viſum eſt, quaſi vellent claudere por-
m tas. Et cœpimus illic multos fratres cognoſcere [m], ſed & Martyres.

* *Holſten.* viridarium.

[a] In codd. Compend. & Saliſb. deeſt *Saturninus* in noſtro Martyrologio Remigiano Saturi, Jocundi & Saturnini feſtum celebratur die 6. Martii.

[b] Sic cod. Saliſburg Holſtenius autem & cod. Compend. *Et quærebamus de illis, ubi eſſent ceteri. Angeli dixerunt nobis.*

[c] Holſten. *Et introivimus & audivimus vocem.*

[d] Confer cap. 1. Apocalypſis. Sic Cyprianus lib de habitu Virginum : *Tu exſecraris canitiem, deteſtaris alborem, qui ſit ad Domini caput ſimilis.*

[e] Holſten. *ſeniores quatuor & poſt illos ceteri ſeniores complures ſtabant : & introeuntes cum admiratione ſtetimus.*

[f] Doctores ii erant, quibus fideles potiſſimum catechumenos, erudire incumbebat. vide Epiſt. 29. Cypriani novæ edit. Pamel. 24. & notas illuſtriſſ. editoris Oxonienſis.

[g] Cod Saliſb *nonne tu pater noſter es.*

[h] Holſten. *ut vos ad pedes nobis mittatis. Et moti ſumus.*

[i] Codd Saliſb. & Compend. *Et cœpit Perpetua græce cum illis loqui.*

[k] Iidem codd. *quieſcite & refrigerate.*

[l] Holſten. *defatigationibus.*

[m] Cod. Compend. *Cognoſcere Martyres, ubi odore.*

S S. Perp. et Felicit. &c.

Univerſi odore inenarrabili alebamur, qui nos ſatiabat. Tunc gaudens experrectus ſum.

Secunduli mors.

XIV. Hæ viſiones inſigniores ipſorum Martyrum beatiſſimorum Saturi & Perpetuæ, quas ipſi conſcripſerunt. Secundulum vero Deus maturiore exitu de ſæculo, adhuc in carcere evocavit, non ſine gratia, ut beſtias lucraretur. Gaudium * tamen etſi non anima, certe caro ejus agnovit.

** Holſten. gladium.*

XV. Circa Felicitatem vero, (nam & illi gratia Domini ejuſmodi contigit) cum octo jam menſium ſuum ventrem haberet, (nam prægnans fuerat apprehenſa;) inſtante ſpectaculi die, in magno erat luctu *, ne propter ventrem differretur: quia non licet [a] prægnantes pœnæ repræſentari: & ne inter aliquos * poſtea ſceleratos, ſanctum & innocentem ſanguinem funderet. Sed & commartyres ejus graviter contriſtabantur, ne tam bonam ſociam, quaſi comitem, ſolam in via ejuſdem ſpei relinquerent. Conjuncto itaque unito gemitu, ad Dominum orationem fuderunt ante tertium diem muneris. Statim poſt orationem dolores eam invaſerunt. Et cum, pro naturali difficultate octavi menſis, in partu laborans doleret, ait illi quidam ex miniſtris cataractariorum [b]: Quæ ſic modo doles, quid facies objecta beſtiis, quas contemſiſti cum ſacrificare noluiſti? Et illa reſpondit: MODO EGO PATIOR QUOD PATIOR, ILLIC AUTEM ALIUS ERIT IN ME QUI PATIETUR PRO ME, QUIA ET EGO PRO ILLO PASSURA SUM [c]. Ita enixa eſt puellam, quam ſibi quædam ſoror in filiam educavit.

** Saliſb. Lucta.*

** Holſten. alios.*

Felicitatis egregium reſponſum

XVI. Quoniam ergo permiſit, & permittendo voluit Spiritus-ſanctus ordinem ipſius muneris conſcribi, etſi indigni ad ſupplementum tantæ gloriæ deſcribendum, tamen quaſi mandatum ſanctiſſimæ Perpetuæ, immo fidei commiſſum ejus exſequimur [d], unum adjicientes documentum de ipſius conſtantia & animi ſublimitate. Cum [e] à tribuno caſtigatius eo tractarentur; quia ex admonitionibus hominum vaniſſimorum verebatur, ne ſubtraherentur de carcere incantationibus aliquibus magicis; in faciem reſpondit Perpetua, & dixit: Quid utique non permittis refrigerare noxiis nobiliſſimis, Cæſaris ſcilicet [f], & Natali ejuſdem pugnaturis? Aut non tua gloria eſt, ſi pinguiores illò producamur? Horruit & erubuit Tribunus; & ita juſſit illos humanius haberi [g], ut fratribus ejus & ceteris facultas fieret introeundi, & refrige-

Perpetua obtinet refrigerium pro Martyribus.

[a] Plures ea de re leges laudat Holſtenius in notis ad hunc locum, quem tu conſule.

[b] Cataractæ ſunt fortiores quædam portæ, quæ catenis levantur & demittuntur, ut habentur in urbium aut arcium januis, qui eis deputati erant, dicebantur cataractarii

[c] De præmaturo Felicitatis partu præclara habet Auguſtinus ſermone 281. novæ editionis jam laudato.

[d] Nempe ſupra num. 10. S. Perpetua dixit: *Ipſius autem muneris actum ſi quis voluerit ſcribat.*

[e] Codd. Saliſb. & Compend. *Quia tribuno caſtigante eos & male tractante, quoniam ex admonitionibus.*

[f] Iidem codd. *quia natali ejus ſumus pugnaturi.*

[g] Id eorumdem codd. ope reſtituimus; nam Holſtenius habebat *manibus haberi.*

randi cum eis; jam & * ipſo Optione carceris credente.

Holſten. tamen.

XVII. Pridie quoque cum illa cœna ultima, quam liberam [a] vocant, quantum in ipſis erat, non cœnam liberam, ſed agapen [b] cœnarent, eadem conſtantia ad populum verba iſta jactabant, comminantes judicium Domini, conteſtantes paſſioni ſuæ [c] felicitatem, irridentes * concurrentium curioſitatem, dicente Saturo: Craſtinus dies ſatis vobis non eſt, quod libenter videtis, quod odiſtis. hodie amici, cras inimici. Notate tamen nobis * facies noſtras diligenter, ut recognoſcatis nos in die illo judicii. Ita omnes * inde attroniti diſcedebant: ex quibus multicrediderunt.

* *Holſten.* irritantes. * *Cod. Saliſb.* vobis. * *Cod. Saliſb.* multi.

XVIII. Inluxit dies victoriæ illorum, & proceſſerunt de carcere in amphitheatrum, quaſi in cælum, hilares, vultu decori; ſi forte, gaudio paventes non timore. Sequebatur Perpetua placido vultu, & pedum inceſſu, ut matrona Chriſti Dei dilecta [d]: vigorem oculorum ſuorum dejiciens ab omnium conſpectu. Item Felicitas ſalvam ſe peperiſſe gaudens, ut ad beſtias pugnaret, à ſanguine, ab obſtetrice ad retiarium, lotura poſt partum baptiſmo ſecundo. Et cum delati * eſſent in portam, & cogerentur habitum induere; viri quidem ſacerdotum Saturni, feminæ vero ſacratarum Cereri: generoſa illa in finem uſque conſtantia repugnavit. Dicebant enim: Ideo ad hoc ſponte pervenimus, ne libertas noſtra abduceretur. Ideo animas noſtras addiximus [e], ne tale aliquid faceremus: hoc vobiſcum pacti ſumus. Agnovit injuſtitia juſtitiam: conceſſit Tribunus, ut quomodo erant, ſimpliciter inducerentur. Perpetua pſallebat, caput jam Ægyptii calcans. Revocatus, & Saturninus, & Saturus populo ſpectanti comminabantur de hoc. Ut ſub conſpectu Hilariani pervenerunt, geſtu & nutu cœperunt Hilariano dicere: Tu nos, inquiunt, te autem Deus judicabit. Ad hoc populus exaſperatus, flagellis eos vexari pro ordine venatorum [f] poſtulavit. Et utique illi gratulati ſunt, quod aliquid & de dominicis paſſionibus [g] eſſent conſecuti.

* *Holſt.* ducti.

Renuunt induere veſtes ſacrilegas.

Iohan. 16. 24.

XIX. Sed qui dixerat, *Petite & accipietis*, petentibus dedit eum exitum, quem quiſque deſideraverat. Nam ſi quando inter ſe de martyrii ſui voto ſermocinabantur, Saturninus quidem omnibus beſtiis velle ſe objici profitebatur: ut ſcilicet glorioſiorem geſtaret coronam. Itaque in commiſſione ſpectaculi, ipſe & [h] Revocatus Leopardum experti,

Feris objiciuntur.

[a] Qui erant ad beſtias damnati, pridie pugnæ cœnabant lautiſſime, idque palam. Vide Tertullian. Apologet. cap. 42

[b] *Agapen cœnare*, familiaris eſt Tertulliano loquendi modus: Utetque tamen cod miſſ habet *ad tem* pro *agapen*. Quid ſit agape nemo neſcit, de qua videri poteſt Albaſpinæus lib. 1. obſervat. 18.

[c] Cod. Saliſb. *p ſſiones ſuas & felicitatem.*

[d] Holſten. *Luc. do vultu ut matrona Chriſti, ut Dei delicata, vigore oculorum dejiciens omnium conſpectum.*

[e] Sic ex cod. Saliſb. reſtituimus, quod ex conjectura ſuſpicabatur Holſtenius.

[f] Stabant venatores cum flagris per ordinem diſpoſiti: ante quos damnati tranſire coacti, à ſingulis tranſeuntes cædebantur.

[g] Dominus quippe flagellis quoque cæſus fuit.

[h] Hunc locum egregie ex cod. Compend. reſtituimus, qui alias mendoſiſſimus erat, ut conferenti patebit. Nil quippe de Saturnini paſſione habebatur, omiſſione harum vocum, *ipſe &*, & ceteris in ſingulari numero dictis.

etiam ſuper pulpitum ab urſo vexati ſunt. Saturus autem nihil magis quam urſum abominabatur: ſed uno morſu Leopardi confici ſe jam præſumebat. Itaque cum aper ſubminiſtraretur, venator potius qui illum aprum ſubminiſtraverat [a], ſubfoſſus ab eadem beſtia, poſt dies muneris obiit. Saturus ſolummodo tractus eſt. Et cum ad urſum ſubſtrictus eſſet in ponte, urſus de cavea prodire noluit [b]. Itaque ſecundo Saturus inlæſus revocatur. a b

XX. Puellis autem ferociſſimam vaccam, ideoque præter conſuetudinem comparatam *, diabolus præparavit: ſexui earum etiam de beſtia æmulatus. Itaque deſpoliatæ, & reticulis inductæ [c] producebantur. Horruit populus, alteram reſpiciens puellam delicatam, alteram à partu recenti ſtillantibus mammis. Ita revocatæ [d] diſcinguntur. Inducitur prior Perpetua; jactata eſt, & concidit in lumbos. & ut conſpexit * tunicam à latere diſciſſam, ad velamentum femorum adduxit, pudoris potius memor, quam doloris. Dehinc requiſita, & diſperſos capillos infibulavit. Non enim decebat Martyrem diſperſis capillis pati, ne in ſua gloria plangere videretur. Ita ſurrexit, & eliſam Felicitatem cum vidiſſet, acceſſit, & manum ei tradidit, & ſublevavit illam. Et ambæ pariter ſteterunt, & populi duritia devicta revocatæ ſunt in portam Sanevivariam. Illic Perpetua à quodam tunc catechumino, Rustico nomine, qui ei adhærebat, ſuſcepta, & quaſi à ſomno expergita (adeo in ſpiritu & in eſtaſi fuerat) circumſpicere cœpit, & ſtupentibus omnibus ait: Quando, inquit, producimur ad vaccam illam neſcio [e]. Et cum audiſſet quod jam evenerat, non prius credidit, niſi quaſdam notas vexationis in corpore & habitu ſuo recognoviſſet, & illum catechuminum [f]. Exinde accerſitum fratrem ſuum, & illum catechuminum allocuta eſt eos, dicens. In fide ſtate, & invicem omnes diligite; & paſſionibus noſtris ne ſcandalizemini.

* Holſt paratam. c d * Holſten. ubi ſedit. e f

XXI. Item Saturus in alia porta militem Pudentem [g] exhortabatur dicens: Adſum * certe, ſicut promiſi & prædixi, nullam uſque adhuc beſtiam ſenſi. Et nunc de toto corde credas. Ecce prodeo illo, & ab uno morſu leopardi conſumor. Et ſtatim in fine ſpectaculi, leopardo

g * Holſten. ad ſummum.

[a] Holſt. *apro ſubligaverat.*

[b] In utroque cod. *Pudens miles de induſtria efferatorum adfirmaſſet portas putris carnibus, magis ne mitteretur effi-cit, ita ſecundo &c.*

[c] In utroque cod. mſſ. *diſpoliata promovebantur.* Porro S. Blandina retibus incluſa, feris etiam objecta fuit, ut vidimus in epiſtola Lugdunenſium ſupra.

[d] Holſtenius. *Revocata, & diſcinctis induta.*

[e] Codd. mſſ *neſcio quam? Vbi erat*, inquit Aug. ſerm. 280. laudato, *quando ad aſperrimam vaccam ſe pugnare non ſenſit?* &c.

[f] In codd. mſſ. deſunt hæc verba, *& illum Catechuminum.*

[g] Apud Holſten. non exprimitur *Pudentis* nomen. Hunc autem eſſe arbitror qui ſupra cum Martyribus humane egit. *Pudens martyr* colitur III. Kal. Maii in vetuſto Kalendario Carthaginienſi, an iſte? vel Pudens ſenator de quo Paulus Epiſt. 2. ad Timotheum cap 4. meminit; aut tandem Martyr Alexandrinus de quo Bollandiani hac die agunt.

SS. Perpet. Felicit. &c.

objectus de uno morſu ejus tanto perfuſus eſt ſanguine, ut populus revertenti illi ſecundi baptiſmatis teſtimonium reclamaverit: Salvum lotum, ſalvum lotum. Plane utique ſalvus erat, qui hoc ſpectaculo claruerat *. Tunc Pudenti militi; Vale, inquit, & memor eſto fidei meæ, & hæc te non conturbent, ſed confirment. Simulque anſulam * de digito ejus petiit, & vulneri ſuo merſam reddidit ei, hereditatem pignoris relinquens [a] illi, & memoriam ſanguinis. Exinde jam exanimis proſternitur cum ceteris ad jugulationem [b] ſolito loco. Et cum populus illos in medium poſtularet, ut gladio penetrante in eorum corpore oculos ſuos comites homicidii adjungeret; ultro ſurrexerunt, & ſe quo volebat populus tranſtulerunt: ante jam oſculati invicem, ut martyrium per ſollemnia pacis conſummarent. Ceteri quidem immobi.es, & cum ſilentio ferrum receperunt: multomagis Saturus, qui & prior ſcalam aſcenderat, prior reddidit ſpiritum. nam & Perpetuam ſuſtinebat. Perpetua autem, ut aliquid doloris guſtaret, inter coſtas [c] puncta exululavit; & errantem dexteram tirunculi gladiatoris ipſa in jugulum ſuum poſuit *. Fortaſſe tanta femina aliter non potuiſſet occidi: quia ab immundo ſpiritu timebatur, niſi ipſa voluiſſet.

Dein Saturus.
* Holſten. modo laverat.
* Cod. Sal. anulum.
a
b
c

Omnes tandem conſummantur.
* Holſt tranſtulit.

O fortiſſimi ac beatiſſimi Martyres! O vere vocati & electi in gloriam Domini noſtri Jeſu-Chriſti. quam qui magnificat, & honorificat, & adorat, utique & hæc non minus veteribus exempla in ædificationem Eccleſiæ legere debet, ut novæ quoque virtutes, unum & eumdem ſemper Spiritum-ſanctum uſque adhuc operari teſtificentur; & omnipotentem Deum Patrem & Filium ejus Jeſum-Chriſtum Dominum noſtrum, cui eſt claritas & immenſa poteſtas in ſæcula ſæculorum, Amen.

[a] Quid igitur conqueruntur hæretici quod Sanctorum reliquias religioſe aſſervamus. Numquid anulus ille ſanguine mart)ris tinctus projiciendus erat? Cod. Saliſb. habet: *reddidit ei beatam hereditatem, relinquens ei pignus & memoriam tanti ſanguinis.*

[b] Locus ille vulgo vocabatur ſpoliarium, ubi ſcilicet conficiebantur qui ex arena ſemivivi exierant

[c] Holſt. *oſſa compuncta.*

ADMONITIO

In martyrium SS. Leonidis, Plutarchi, &c.

1. *Euſebius initio lib. 6. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ teſtatur, tam acerbam fuiſſe ſub Severo imperatore adverſus Eccleſiam perſecutionem; ut ubique terrarum, pæcipuèque Alexandriæ, eo tempore illuſtria viſa fuerint martyria. Verum cum ea de antiquorum M.artyrum Actis collectio, quam ſe feciſſe pluribus in locis teſtatur, perierit, pauca nobis ſuperſunt de his Martyribus*

ribus, quæ occaſione Origenis libro 6. Hiſtoriæ ſuæ inſeruit cap. 1. & ſequentibus, quæque huc proferre viſum eſt, cum tanti theſauri vel minutiora fragmenta nobis quovis auro & lapillo pretioſiora eſſe debeant. In his autem proferendis, ſicut & in omnibus, quæ ex Euſebio ſumus mutuati, Valeſiana verſione uſi ſumus. SS. Leonides et alii Martyr. Alexand.

2. *Leonidis, qui primus hic memoratur, martyrium ad annum 203. refert Euſebius in Chronico. Ejus meminit etiam Martyrologium Romanum die 22. Aprilis. Plutarchi vero, Potamienæ, ceterorumque, de quibus hic agitur, feſtum ad diem 28. Junii conſignat: de quibus item alia Martyrologia eodem die agunt, quamvis eos variis diebus martyrium conſummaſſe ex Euſebii narratione certum ſit.* Heraidis *ſeu* Iraidis *nomen tribus diverſis diebus in Græcorum Menæis celebrari obſervat Valeſius. Primo quidem die 5. Martii, ſecundo ubi dicitur catechumena die 5. Septembris, ac tertio tandem ubi virgo Ægyptiaca appellatur die 22. ejuſdem menſis. Porro horum Martyrum necem ad annum circiter* CCX. *quo maxime efferbuit, præſertim Alexandriæ, Severi perſecutio, referri poſſe cenſemus.*

MARTYRIUM

Sanctorum Leonidis, Plutarchi, & aliorum Martyrum Alexandrinorum.

Anno Christi circ. CCX.

Ex Euſebio lib. 6. Hiſt. eccleſ. cap. 1. & ſeq. edit. Valeſianæ.

I. Porro cum Severus perſecutionem adverſus eccleſias excitaſſet, per omnes quidem ubique locorum eccleſias ab athletis pro pietate certantibus illuſtria ſunt confecta martyria. Præcipue tamen Alexandriæ increbruerunt, cum ex univerſa Ægypto ac Thebaide lectiſſimi pugiles eo tamquam in ampliſſimum Dei ſtadium deducerentur, & cujuſque modi tormenta morteſque invicto animo perpeſſi, immortales a Deo coronas acciperent. Inter quos Leonides, qui Origenis pater fuiſſe dicitur, capite truncatus, ſupradictum filium admodum adoleſcentem reliquit. qui quanto animi impetu erga divinam fidem jam inde ab illa ætate fuerit affectus, non erit intempeſtivum paucis commemorare: præſertim cum ejus fama multis multorum hominum ſermonibus celebretur. Ubique terrarum Martyres. Leonides pater Origenis, Martyr.

II. Quod ſi quis vitam illius viri accurate, & per otium velit litteris tradere, longa profecto oratione opus eſſet: idque argumentum proprium opus flagitaret. Verum nos inpræſentiarum pleraque in compendium redigentes, pauca quædam de illo, quoad fieri poteſt, breviſſime referemus: partim ex quibuſdam epiſtolis, partim ex ſermonibus ejus diſcipulorum, qui ad noſtram uſque ætatem ſuperſtites fuerunt, com-

SS. LEONI DIS ET ALII MARTYR. ALEXAND.

perta in medium afferentes. Origenis res, etiam a primis, ut ita dicam, incunabilis geſtæ, commemoratione dignæ mihi videntur.

Innumerabiles Martyres.

III. Igitur Severo annum imperii decimum agente, Alexandriæ & totius Ægypti præfecturam obtinente Læto, epiſcopatum vero eccleſiarum illarum poſt Juliani obitum, Demetrio [a] recens adepto: cum perſecutionis ardentiſſimum flagraret incendium, atque innumerabiles martyrio coronarentur; Origenis animum adhuc admodum pueri tanta cupido occupavit martyrii, ut ſe periculis ipſis objiceret, & proſilire ultro atque irruere ad certamen geſtiret. Jamque mors illi ſine dubio proxima imminebat, niſi cæleſtis Dei providentia, plurimorum utilitati conſulens, per matris miniſterium impetum illius cohibuiſſet. Ac mater quidem primum verbis ſupplicando rogabat, ut materni affectus reverentia moveretur. Sed cum illum vehementius incitatum vidiſſet, ex quo patrem comprehenſum in vinculis detineri intellexerat, (quippe poſt hac toto animi impetu ad martyrium ferebatur;) abſcondita omni illius veſte, domi manere invitum coegit. Igitur ille nihil aliud ſibi relictum eſſe animadvertens, cum ſupra ætatem cupiditas intenderetur; quietis impatiens litteras ad patrem miſit, quibus illum ad martyrium vehementiſſime cohortabatur, his inter cetera verbis eum admonens. Cave, mi pater, ne noſtra cauſa ſententiam mutes. Atque hoc primum puerilis ejus indolis, & ſinceriſſimi erga divinam Religionem affectus ſpecimen à nobis commemoratum ſit &c.... Proinde patri faceſſebat negotium, ſciſcitans ex illo quid ſententia divinitus inſpiratæ Scripturæ ſignificaret. Ille vero coram quidem & in ſpeciem puerum objurgabat, monens ne ſupra captum ætatis, neve ultra obvium & apertum Scripturæ ſenſum quicquam requireret. Clam tamen apud ſe ſingulari gaudio perfuſus, Deo bonorum omnium auctori gratias agebat maximas, quod ſe talis filii parentem efficere dignatus fuiſſet. Ac ſæpe numero dormientis pueri cubiculum ingreſſus, pectus ejus nudaſſe dicitur, & velut quoddam divini Spiritus ſacrarium religioſe illud deoſculatus, ſemetipſum beatum ejuſmodi ſobole prædicaſſe. Hæc & alia ſimilia de Origene etiam tum puero referuntur [b] &c.

Ingens Origenis deſiderium patiendi.

Patrem ad martyrium hortatur.

Origenis diſcipuli Martyres.

IV. Philoſophicæ vitæ exempla omnibus ſpectanda præbens [Origenes,] plures ex diſcipulis ad imitationem ſui merito provocavit; itaut multi ex gentilibus, tum in omni genere doctrinæ, tum in Philoſophia præſtantiſſimi, ejus ſe magiſterio ſubmitterent. qui cum fidem Chriſti ſincere atque intimo mentis affectu ab ipſo accepiſſent, perſecutionis illius tempore inclaruerunt: uſque adeo, ut quidam ex ipſis com-

[a] Idem Euſeb. lib. 5. cap. 22. ait Demetrium Juliano ſucceſſiſſe eodem anno, quo Victor Eleutherio Pontifici Romano ſuffectus eſt.

[b] Plura ſubjungit Euſebius de Origene, quæ ejus ardens martyrii deſiderium teſtantur; ut, cum Martyres non ſolum in vinculis, ſed etiam cum poſt latam ſententiam ad ſupplicium extremum ducerentur, ſalutabat & oſculabatur. Plura ibi videſis. Immania etiam tormenta pertulit ſub Decii perſecutione, quæ commemorat idem Euſeb. hoc lib. 6. cap. 39.

SS. Leonides et alii Martyr. Alexand. [a] Plutarchus. Serenus. Heraclides. Heron. Serenus alter.

prehenſi, martyrio perfuncti ſint. Horum primus fuit Plutarchus [a], qui cum ad mortem duceretur, iterum hic de quo loquimur Origenes, dum Plutarcho ad extremum uſque vitæ terminum individuus adhæret, parum abfuit quin ab illius occideretur civibus, utpote qui necis illius auctor fuiſſet. Verum divina providentia tunc quoque illum conſervavit. Poſt Plutarchum ſecundus ex Origenis diſcipulis martyr fuit Serenus, qui fidem quam acceperat, igne examinatam ac probatam exhibuit. Tertius ex eadem ſchola martyr exſtitit Heraclides, ac deinde quartus Heron: ambo ſecuri percuſſi. Prior dum adhuc eſſet catechumenus, alter vero neophytus. Præter hos quintus ex eodem auditorio Chriſtianæ pietatis athleta victor renuntiatus eſt Serenus, priori illi cognominis: qui cum plurimos cruciatus fortiſſime pertuliſſet, tandem capite truncatus fuiſſe dicitur.

Heraïs. [b] [c] Baſilides & Potamiæna.

V. Sed & ex mulierum numero Heraïs [b] quædam, adhuc catechumena, per ignem, ut ipſe alicubi dicit, baptiſmum [c] adepta, ex hac luce migravit. Septimus inter hos recenſeatur Basilides, is qui celeberrimam illam Potamiænam ad ſupplicium abduxit. Cujus quidem mulieris fama apud earum regionum incolas etiamnum pervulgata eſt: quippe quæ pro caſtitate corporis, & pro virginitate, qua præcipue excelluit, conſervanda, innumera adverſus amatores certamina ſubierit, (nam præter animi pulcritudinem, mirabilis quoque totius corporis venuſtas in ea effloreſcebat) innumera etiam pro Chriſti fide pertulerit: tandemque poſt acerbiſſimos ac vel dictu ipſo horribiles cruciatus, una cum matre Marcella igne conſumta eſt. Porro Aquila [d] (id enim judicis nomen fuit) cum eam toto corpore ſæviſſime excruciaſſet, ad extremum interminatus ei eſſe dicitur, ſe illam gladiatoribus violandam traditurum. At illa cum paulliſper ſecum ipſa rem perpendiſſet, interrogata quid conſilii caperet, ejuſmodi fertur dediſſe reſponſum, quod impium eſſe gentilibus videbatur.

Marcella. [d]

VI. Protinus igitur judicis ſententia damnatam Baſilides, unus ex apparitoribus, ad ſupplicium abducit. Cumque vulgus eam vexare, & obſcœnis verbis illudere ei conaretur; Baſilides quidem eos qui contumeliam Virgini faciebant abſterrens propellebat, multaque miſericordiæ & humanitatis erga illam præbebat indicia. Illa vero benignitatem hominis erga ſe libenter amplectens, bono animo eum eſſe juſſit: ſe namque poſt obitum ſalutem ipſius à Domino impetraturam [e], & collata in ſe [e]

[a] Hic ſupra cap. 3. dicitur frater Heraclæ, qui Demetrio in epiſcopatu Alexandrino ſucceſſit.

[b] A Rufino Adone & Notkero dicitur *Hera*. In Rufini editionibus pro *Hera* legitur *erat*, quod mendum ex codd. MS. corrigit Valeſius in notis hic.

[c] Baptiſmum martyrio ſuppleri nemo dubitat. Vulgo baptiſmus ſanguinis dicitur, quem S. Cyprianus epiſt. 73. ad Jubaïanum, *glorioſiſſimum & maximum ſanguinis baptiſmum* appellat.

[d] Hic eſt qui cap. 3. hujus libri 6. Euſebii dicitur Præfectus Ægypti, cum Origenes decimum-octavum ætatis annum ageret.

[e] Itaque Sanctos, etiam poſt mortem, pro vivis Deum deprecari, certa jam erat fidelium perſuaſio.

SS. LEONIDIS ET ALII MARTYR. ALEXAND.

beneficia brevi remuneraturam eſſe. Hæc cum dixiſſet, ferventi pice per varia corporis membra, ab imis pedibus ad ipſum uſque capitis verticem, lente ac paullatim circumfuſa, mortem conſtanti animo pertuliſſe memoratur. Et hujuſmodi quidem certamen nobiliſſima virgo decertavit.

Baſilidis mira converſio.

VII. Brevi autem poſtea Baſilides, cum ob neſcio quam cauſam, à contubernalibus ſuis ſacramento adigeretur, nefas ſibi eſſe affirmavit omnino jurare; quippe Chriſtianum ſe eſſe, idque palam profiteri. Illi primo quidem hominem jocari arbitrabantur verum cum id conſtanter aſſeveraret, ad judicem perductus eſt. apud quem fidei ſuæ conſtantiam profeſſus, in vincula conjicitur. Cumque quidam in Domino Fratres eum adiiſſent, & cauſam ſubitæ illius atque inſperatæ converſionis interrogarent; dixiſſe fertur, Potamiænam, tertio poſt martyrium die, noctu ſibi aſſiſtentem, coronam capiti ſuo impoſuiſſe, dixiſſeque ſe ipſius cauſa Dominum oraſſe, atque id quod petierat impetraſſe; nec diu poſtea ipſum ad ſuperos migraturum. Poſt hæc ſignaculo Domini à Fratribus accepto, poſtridie Chriſtum glorioſe confeſſus, capite truncatus eſt. Plures quoque alii ex Alexandrinis civibus, eodem tempore ad fidem Chriſti ſubito tranſiiſſe memorantur, quos ſcilicet Potamiæna in ſomnis apparens ad id faciendum [a] provocaverat. Verum de his hactenus.

[a] Sic habet Rufinus lib. 6. cap. 4. *aſſiſtens eis per viſum, & coronas martyrii impetratas à Domino deferens.*

S. POTAMIANA.

DE SANCTA POTAMIANA virgine & Martyre Alexandrina.

EXſtat in hiſtoria Lauſiaca Palladii epiſcopi Hellenopolis, cap. 3. brevis narratio martyrii ſanctæ Potamianæ, quam à magno Antonio ſe didiciſſe beatus Iſidorus ibi profitetur. Verum Potamiana, de qua hic agitur, ſub Maximini vel Maximiani perſecutione paſſa memoratur. Unde Cardinalis Baronius duas hujus nominis Martyres exſtitiſſe putavit, quarum una ſerior ſub Severo; altera vero ſub Maximiano imperatore martyrium conſummarit.

An duplex Potamiæna?

At cum eadem fere omnino de poſteriori in Palladii hiſtoria dicantur, quæ de priori Euſebius ſcripſerat, vix dubitamus eamdem omnino eſſe; cujus cum hiſtoriam ſanctus Antonius ſuis diſcipulis retuliſſet, incaute Maximini vel Maximiani nomen, quod beatus ille pater non dixerat, Iſidorus addidit. Certe Potamienæ veteris hiſtoriam celeberrimam apud Ægyptios, & maxime vulgatam ſuo tempore fuiſſe refert Euſebius ſupra num. V. *Euſebii autem tempore vixit ſanctus Antonius & ipſe Ægyptius, immo & ipſemet Iſidorus presbyter & Xenodochus eccleſiæ Alexandrinæ, atque ſancto Athanaſio notiſſimus, ut ex ipſomet Palladio conſtat, qui cap. 1. ſuæ hiſtoriæ ejuſdem Iſidori vitam exhibet. Verum ut ut ſit, cum nec de ſancti Antonii auctoritate, qui eodem tempore quo utraque Potamiana (ſi verum ſit duas fuiſſe) Ale-*

xandriæ potuit verſari, nec de beati Iſidori viri ſanctiſſimi bona fide dubitare liceat, Palladii locum proferimus, ſuum cuique eade re judicium permittentes. S. POTAMIANA.

MARTYRIUM

Sanctæ POTAMIANÆ virginis Alexandrinæ.

Ex Hiſtoria Palladii ad Lauſium cap. 3.

I. BEatus ergo Iſidorus Xenodochus, qui beatum Antonium convenerat, narravit mihi ſe ab eo audiviſſe rem dignam quæ mandetur litteris. POTAMIANA quædam puella formoſiſſima, tempore Maximini [a] perſecutoris, fuit ancilla cujuſdam intemperantis & libidinoſi. quam cum multum rogaſſet, & ei varia promiſiſſet ejus dominus, eam non potuit decipere. Quo factum eſt ut is tandem furore percitus, eam traderet præſidi Alexandrino, qui erat eo tempore, tamquam Chriſtianam, & quæ tempora & Imperatores inſectaretur maledictis propter perſecutiones; pollicitus ſe ei magnam pecuniæ vim daturum ob ejus calamitatem, dicens: Si ei perſuaſeris ut meo deſiderio aſſentiatur, eam cuſtodi nullo affectam ſupplicio. Quod ſi manſiſſet in ea quam ab initio oſt[illegible]derat auſteritate, rogavit ut ea ſupplicio affecta moreretur: Ne, dicens, viva meam irrideat intemperantiam.

Potamiæna ob caſtitatem accuſatur ut Chriſtiana. a

II. Producta autem ante tribunal virgo fortis, diverſis ad pœnas ſumendas comparatis inſtrumentis, corpore fuit excruciata, & adverſus multas ac varias rationes mente, tamquam turris firma ac ſtabilis, reſiſtebat. Inter inſtrumenta autem ſuppliciorum, crudelius quoddam ceteris tormentum ab eo qui tunc erat judex inventum eſt. Jubet enim magnum lebetem pice repletum vehementiſſimo igne accendi. Cum bulliret ergo pix & valde arderet, converſus ad illam beatam ſævus Præſes dixit: Abi, pare voluntati domini tui. alioqui, ut intelligas, jubeo te devolvi in lebetem. Illa vero reſpondit, dicens: Abſit ut ſit judex adeo iniquus, qui me jubeat parere libidini & intemperantiæ. Ille itaque furore percitus, jubet eam exui, & in lebetem injici. Illa vero vocem emittit dicens: Per caput Imperatoris [b] quem tu times, ſi ſtatuiſti ſic me ſupplicio afficere, ne juſſeris me exui [c]; ſed jube me paullatim in picem ferventem demitti, ut videas quantam mihi largitus eſt patientiam Chri-

In pice bullienti moritur. b c

[a] In Heraclidis Paradiſo, & in altera Palladii verſione id *Maximiani* temporibus contigiſſe refertur. Græci *Maximini* & *Maximiani* nomina ſæpius confundunt.

[b] Quamvis ab ejuſmodi loquendi modis multi Chriſtiani abhorruerint, aliqui tamen eo uſos fuiſſe etiam in aliis Actis legimus.

[c] In eodem libro Paradiſi, loco horum verborum; *Ne juſſeris me exui*, habetur, *Non ſimul totam, ſed &c.*

S. POTAMIANA.

ſtus quem tu ignoras. Quæ ſic paullatim demiſſa ſpatio trium horarum [a], emiſit ſpiritum, cum pix perveniſſet ad ejus collum.

[a] In eodem libro Paradiſi, *per unius horæ ſpatium.* At in laudata ſuperius verſione, pix refrixiſſe dicitur. Unde fideles qui adſtabant viſo tanto miraculo, confirmati ſunt in fide. Nihil autem hic de Potamianæ morte habetur.

EPIST. S. DIONYSII DE MART. ALEXAND.

ADMONITIO

IN EPISTOLAM SANCTI DIONYSII Alexandrini, de pluribus Martyribus Alexandrinis.

Martyres Alexandriæ.

1. *INter alia ſacræ antiquitatis monumenta quæ Euſebius Cæſarienſis hiſtoria ſuæ eccleſiaſtica inſeruit, exſtat inſigne fragmentum epiſtolæ ſancti Dionyſii Alexandrini epiſcopi ad Fabium, ſeu (ut ſcribit Rufinus cum aliquot codd. mſſ. etiam græcis à Valeſio relatis,) Fabianum, Antiochenum epiſcopum, ubi multa præclara refert, tum de ſanctis Martyribus qui in populari tumultu paullo ante Philipporum imperatorum necem, tum etiam de iis qui anno ſequenti, promulgata jam immani Decii perſecutione, in urbe Alexandrina mortem ſubierunt. Ejus autem ſanctiſſimi viri narrationem, quia ea quæ coram viderat ſcripſit, prout ab Euſebio refertur lib. 6. hiſt. capp. 41. & 42. ex editione Valeſiana proferimus.*

Sub duplici perſecutione.

2. *Porro etſi ex prædicta ſancti Dionyſii epiſtola certum ſit Metram, Quintam, Apolloniam & Serapionem in populari ſeditione adverſus Chriſtianos concitata interemtos fuiſſe; cum tamen paullo poſt ſubſecuta ſit Decii perſecutio, in qua, ut jam diximus, ceteri Martyres in ea epiſtola memorati vitam finierunt; omnes fere Martyrologiorum ſcriptores eorum omnium mortem ad Decii imperium retulere. Unum tamen circiter annum inter primorum & aliorum necem interceſſiſſe ſanctus Dionyſius expreſſis verbis affirmat, tam apud Euſebium, quam apud Rufinum lib. 6. hiſt. cap. 30. ubi iſte primæ perſecutionis incentorem fuiſſe refert quemdam dæmonis miniſtrum, qui in civitate Alexandrina dicebatur* Divinus. *qua voce non hujus viri nomen ſed profeſſionem deſignari certum eſt.*

Tempus martyrii.

3. *Ex dictis patet, horum Martyrum necem qui in priori perſecutione paſſi ſunt, ad extremum Philipporum imperii annum referendam eſſe, id eſt ad annum Chriſti* CCXLIX. *ceterorum vero qui Decii edictis animadverſi ſunt, ad annum ſequentem, ſcilicet* CCL. *Quibus vero diebus eorum omnium feſtivitates recolantur, in notulis ad textum infra monebimus.*

EPISTOLA S. DIONYSII ALEXANDRINI Epiſcopi ad Fabium Antiochenum.

ANNO CHRISTI CCXLIX. ET CCL.

DE MARTYRIO SANCTORUM METRÆ APOLLONIÆ, & plurimorum aliorum.

Apud Euſeb. lib. 6. hiſt. eccleſ. capp. 41. & 42.

I. NEquaquam ex Imperatoris edicto perſecutio cœpta eſt, quippe quæ integro anno anteverterat. Etenim infauſtus quidam vates ac poëta, quiſquis ille fuit, commoverat jam antea atque incitaverat adverſus nos gentilium turbas, ad innatam genti ſuperſtitionem animos eorum incendens. Ab hoc igitur homine ſtimulati, omnemque ad patranda ſcelera licentiam nancti, hanc ſolam pietatem, cultumque dæmonum ſuorum exiſtimabant, ſi cædibus adverſus noſtros ſævirent. *Perſecutio populatis.*

II. Primum itaque ſenem quemdam, METRAM [a] nomine, correptum impia verba proferre jubent. Quod cum ille abnueret, fuſtibus hominem verberantes, & acutis arundinibus vultum ejus oculoſque pungentes, deductum in ſuburbium lapidibus obruerunt. *[a] Metra lapidibus obrutus.* Poſt hæc fidelem quamdam mulierem QUINTAM [b] nomine, ad idoli templum perductam, adorare illud coëgerunt. Quod cum illa averſaretur atque exſecraretur, conſtrictis pedibus eam per totius civitatis vicos aſpero ſilice conſtratos rapientes, ſaxis illiſam molaribus, flagris inſuper verberantes, ad ſuburbium itidem abducunt; ibique lapidibus interficiunt. *[b] Item & Quinta.* Omnes deinde uno impetu in domos Chriſtianorum irruere cœperunt: & quos quiſque ſibi vicinos noverat, eos ilico properantes agebant, ſpoliabant ac diripiebant: ea quidem quæ maxime pretioſa eſſent in ſinum ſuum congerentes, viliora autem & lignea quæque disjiciebant, ac per vias concremabant: captæ ab hoſtibus urbis ſpeciem atque imaginem exhibentes. Fratres vero declinabant, & ſubducebant ſe fuga, ac direptionem bonorum ſuorum perinde ac illi, de quibus Paulus teſtificatus eſt, cum gaudio exceperunt. Nec eorum quiſquam, quod equidem ſciam, niſi fortaſſe unus aliquis, in illorum manus incidens, hactenus quidem Deum negavit.

III. Sed & admirandam illam provectæ jam ætatis virginem APOL-

[a] *Metra* ſeu, ut ex Rufino vulgo à Latinis dicitur, *Metranus*, colitur in Martyrologiis die 31. Januarii. Eccleſiam ipſius nomini dicatam Alexandriæ exſtitiſſe notat Bollandus ex vita S. Johannis Eleemoſynarii cap. 11. quæ exſtat apud eumdem Bollandum die 23. Januarii.

[b] Alii Cointa, græce *Χοῖντα*, ejus nomen varie à variis ſcribitur. De ea Baronius & Bollandus cum Martyrologiis, die 8. Februarii.

[a] Apolloniæ fortitudo

[b] Serapion ex cœnaculo dejectus.

LONIAM [a] tunc comprehenderunt, & maxillas quidem ejus verberantes, cunctos ei denres excuſſerunt. Accenſo autem extra urbem rogo, minabantur vivam ſe illam combuſturos, niſi unà cum ipſis impia verba pronuntiaret. Ar illa veniam deprecari paullisper viſa, atque interim dimiſſa, celeriter in ignem inſiliit, & conflagravit. Præterea SERAPIONEM [b] quemdam, cum in ædibus ſuis deprehendiſſent, acerbiſſimis tormentis excruciarunt, & membris omnibus confractum, ex cœnaculo præcipitem dejecerunt. Porro nuſquam, non per viam publicam, non per angiportus incedere, aut noctu aut interdiu nobis licebat; cum omnes ubique & aſſidue clamitarent: Quicumque impia illa verba proferre abnuiſſet, eum ilico trahendum eſſe, & flammis ultricibus abſumendum. Et hæc quidem diutiſſime viguerunt ad hunc modum. Secuta deinde ſeditio & bellum civile miſeros excipiens, crudelitatem qua in noſtros graſſati fuerant, in ipſos mutuo convertit. Ac nos quidem paullulum reſpiravimus, dum illorum ceſſaret furor.

[c] Perſecutio Decii ſæviſſima.

Math. 24. 24.

multi labuntur.

IV. Sed continuo imperii illius erga nos benigniſſimi [c] mutatio nobis nuntiata eſt: & graviſſimus nobis minarum terror intentabatur. Jamque aderat edictum imperatoris [Decii] illud ipſum fere quod a Domino noſtro prædictum eſt, horrificum ac terribile exhibens, adeo ut ipſi etiam Electi, ſi fieri poſſet, ſcandalum paterentur. Omnes certe mirum in modum exterriti ſunt; ac multi quidem ex illuſtrioribus, præ metu ſtatim occurrerunt. Alii qui rem publicam adminiſtrabant, ipſa actuum ſuorum neceſſitate pertracti veniebant; alii à notis & familiaribus adducebantur, & nominatim citati, ad impura & profana ſacrificia accedebant: nonnulli quidem pallidi ac tremebundi, quaſi non ſacrificaturi, ſed ipſi potius victimarum loco idolis immolandi eſſent; adeo ut à circumſtante multitudine deriderentur, quippe qui palam omnibus oſtenderent, ſe tum ad moriendum, tum ad ſacrificandum puſillo animo eſſe. Alii vero promtius ad aras accurrebant, audacter affirmantes numquam ſe antea Chriſtianos fuiſſe. De quibus veriſſime prædixit olim Dominus, ejuſmodi homines ægre ſalutem conſecuturos. Ceteri autem partim alterutros eorum quos diximus ſequebantur, partim ſe in fugam dabant, partim comprehendebantur. Ex quibus nonnulli cum uſque ad vincula & cuſtodiam progreſſi eſſent, quidam etiam pluſculos dies in carcere perſtitiſſent, prius tamen quam in judicium inducerentur, fidem ejurabant. Nonnulli vero cum aliquamdiu tormenta fortiter ſuſtinuiſſent, ad reliqua quæ intentabantur ſupplicia animos deſponderunt.

V. Verum beati illi ac ſtabiles columnæ Domini, ab ipſo confirmari, & fidei ſuæ robori congruentem, & ex æquo reſpondentem vim

[a] Apolloniæ nomen etiam apud Latinos celebre: cujus feſtum agunt die 9. Februarii.

[b] Ejus natalis dies in Martyrologiis notatur 14. Novembris. Exſtabat Alexandriæ eccleſia ipſius nomini dicata, cujus meminit S. Epiphanius hæreſ. 69. n. 2.

[c] Cum ſcilicet Philippis imperatoribus Chriſtianis, aut certe erga Chriſtianos propenſiſſimis, Decius ſucceſſit, de cujus ſævitia in Præfatione egimus.

atque

atque conſtantiam nancti, admirabiles regni illius teſtes effecti ſunt. Quorum JULIANUS[a] vir podagræ doloribus conſtrictus, qui nec ſtare poterat nec incedere: una cum duobus aliis qui ipſum portabant, adductus eſt. Horum alter ſtatim negavit; alter nomine CRONION, qui EUNUS cognominabatur, necnon & ſenex ipſe Julianus, cum Chriſtum confeſſi eſſent, per univerſam urbem, quæ quidem, ut noſtis, maxima eſt, camelis inſidentes, flagris ſublimes verberati, tandem ardentiſſimo igne circumfuſa totius populi multitudine conſumti ſunt. Miles vero qui ipſis, dum ad ſupplicium ducerentur, adſtabat, & contumelias inferentes propulerat, BESAS nomine, conclamante adverſus eum populo, in jus adductus eſt; ubi fortiſſimus Dei pugnator, cum in magno illo pro pietate certamine ſtrenue ſe geſſiſſet, ſecuri percuſſus eſt. Alius item oriundus ex Libya, & vocabulo & divina benedictione vere MACAR[b], cum à judice omnibus modis ſollicitatus ut Chriſtum negaret, flecti numquam potuiſſet, vivus comburitur. Poſt hos EPIMACHUS[c] & ALEXANDER, cum poſt diuturnum carceris horrorem in quo vincti permanſerant, ferreos ungues, flagra ac mille dolorum genera pertuliſſent, vivæ calcis incendio etiam ipſi colliquefacti perierunt.

Ep. st. S. Dionysii de Mart. Alexand.

Alii fortiter occumbunt.

VI. Eumdem cum ipſis exitum ſortitæ ſunt quatuor mulieres. AMMONARIUM[d] quidem virgo ſanctiſſima, propterea cum à judice diutiſſime torta fuiſſet, ingenti cum pertinacia, quod palam prædixerat, nihil eorum quæ judex juſſerat prolaturam ſe eſſe: pollicitationem ſuam executioni mandans, ad ſupplicium abducta eſt. Reſiduæ vero, MERCURIA ſcilicet, annis in primis veneranda, & DIONYSIA plurimorum quidem liberorum mater, ſed quæ pignora ſua minori quam Dominum caritate complexa eſt; & alia rurſus AMMONARIUM, cum Præfectum jam puderet eas ulterius incaſſum torquere, & a feminis ſuperari, gladio cæſæ ſunt, nullis prius tormentis ſubditæ. Etenim earum princeps & anteſignana Ammonarium, pro omnibus tormenta pertulerat.

Item & ſanctæ mulieres.

VII. HERON[e] etiam & ATER, & ISIDORUS Ægyptii, cumque illis DIOSCORUS puer annos circiter quindecim natus judici oblati ſunt. Et cum judex primum ante alios adoleſcentem Dioſcorum,

Item alii.

[a] Julianus cum Euno & Beſa memorantur in Martyrologis Latinis die 17. Februarii. In Menæis autem Græcorum, omiſſo Beſa, Juliani & Cronionis feſtum die 30. Octobris recolitur.

[b] Græce Μάκαρ, latine *Beatus*. Ejus nomen Latini in Martyrologiis die 8. Decembris celebrant

[c] Eorum natale Martyrologium Romanum cum aliis Latinis refert ad diem 12. Decembris; Græci ad diem 31. Octobris. Epimachi vero tranſlationem Conſtantinopolim 11. die Martii. An vero *Epimachus* hic memoratus, is ſit qui die 10. Maii cum Gordiano Romæ colitur, incertum eſt.

[d] Utraque Ammonarium cum Mercuria & Dionyſia memorantur in Martyrologiis die 12. Decembris

[e] Heronis & trium ſequentium memoria habetur in Martyrologiis die 14. Decembris, ſed Ater à Baronio *Arſenius*, à Rufino *Arſinus* appellatur; Græcus tamen textus habet ἀτὴρ, quamvis apud Syncellum & Nicephorum dicatur ἀςὴρ.

EPIST. S. DIONYSII DE MART. ALEXAND.

Dioſcorus adoleſcens.

partim ſermonibus ut flexibilem decipere, partim tormentis, ut mollem ac tenerum cogere tentaviſſet; ille nec perſuaſionibus ceſſit, nec tormentis. Reliqui crudeliſſime verberati, cum cruciatus fortiter ſuſtinuiſſent, igni etiam ipſi ſunt traditi. Dioſcorum vero qui in omnium conſpectu inclaruerat, & qui ad omnia interrogata ſapientiſſime reſponderat, admiratus judex dimiſit, ſpatium ſe illi ad pænitentiam concedere affirmans ob ætatis infirmitatem. Et nunc nobiſcum verſatur divinus Dioſcorus, in majus ac diuturnius certamen reſervatus.

a Sed & NEMESION [a] quidam, etiam ipſe Ægyptius, primum quidem falſo accuſatus fuerat, tamquam ſocius & contubernalis latronum. Poſtea vero cum apud Centurionem hanc calumniam, à ſe utique alieniſſimam, depuliſſet, delatus quod Chriſtianus eſſet, ad Præfectum vinctus adducitur. At ille iniquiſſimus judex, poſtquam eum duplo gravioribus quam reliquos latrones tormentis ac verberibus affeciſſet, inter latrones juſſit incendi. Et ſic vir beatiſſimus ſimilitudine Chriſti honoratus eſt.

Milites.

VIII. Porro univerſus ſimul militum manipulus, AMMON [b] ſcilicet ZENO, PTOLEMÆUS & INGENUUS, cumque illis ſenex THEOPHILUS, ante prætorium ſtabant. Et cum quidam ob Chriſtianam religionem in judicium inductus, jamjamque negaturus Chriſtum videretur, illi adſtantes dentibus ſtridere, vultu innuere, manus extendere, ac totius ſimul corporis motus geſtuſque edere cœperunt. Cumque omnium in ſe oculos convertiſſent, priuſquam ab aliquo comprehenderentur, ipſi ad ſubſellium [c] accurrentes, Chriſtianos ſe eſſe profeſſi ſunt. Quo facto Præfectus & aſſeſſores qui in conſilio aderant, metu perterriti ſunt. Ac rei quidem ipſi ad ea quæ perpeſſuri erant, promtiſſimi & confidentiſſimi cernebantur. Judices autem ipſi contremiſcebant. Iſti igitur ex prætorio ovantes proceſſerunt; exſultantes ob fidei confeſſionem, cum Deus per ipſos glorioſe triumpharet.

Plures Martyres in vicis & opidis.

IX. Sed & alii complures per opida & vicos à gentilibus diſcerpti ſunt, ex quibus unum exempli gratia commemorabo. ISCHYRION [d] mercede conductus procurator erat cujuſdam magiſtratum gerentis. Hic ab eo cujus rem procurabat, juſſus idolis immolare, cum minime obtemperaret, primum injuria affectus eſt. Poſtea cum in eadem ſententia perſtaret, variis ab eodem vexatus eſt contumeliis. Quæ omnia cum patienter ſuſtineret, ille prægrandi ſude correpta, transfixum per media viſcera hominem interfecit.

Item plures in ſolitudinibus.

X. Jam quid opus eſt commemorare multitudinem eorum, qui in montibus ac per ſolitudinem oberrantes, fame & ſiti, frigore ac mor-

[a] Nemeſius dicitur in Martyrologio Romano, ubi, & in aliis Latinis Martyrologiis die 19. Novembris memoratur.

[b] Et hos quinque Martyres Latini in Martyrologiis recolunt die 20. Decembris.

[c] Locus in quo rei interrogabantur.

[d] *Schyrionem* poſt Rufinum appellat Uſuardus; Alii *Chyridionem*. Euſebii præferenda eſt auctoritas. Ejus feſtum in Martyrologio Romano die 22. Decembris habetur.

bis, & latronum aut beſtiarum incurſu oppreſſi interiere? Ex quibus hi qui ſuperfuerunt incolumes, teſtes ſunt electionis illorum atque victoriæ. Unicum dumtaxat facinus ad declarandam rei veritatem hic adjiciam. CHÆREMON [a] erat quidam grandævus Nili [b] urbis epiſcopus. Hic una cum conjuge in Arabicum [c] montem fuga delatus, non ulterius reverſus eſt. Et Fratres quamvis accurate omnia perſcrutari, nec ipſos poſt hac, nec ipſorum cadavera reperire potuerunt. Porro multi in Arabico illo monte à barbaris Saracenis capti, & in ſervitutem redacti ſunt. Ex quibus alii ſoluto ingenti pretio vix tandem redemti, alii nondum hactenus redimi potuerunt.

EPIST. S. DIONYSII DE MART. ALEXAND.

a b

c

XI. Atque hæc non fruſtra, frater cariſſime, à me commemorata ſunt; ſed ut ſcias quæ & quam gravia nobis mala contigerint. Quæ profecto melius intelligunt ii qui magis experti ſunt.... Ceterum hi divini Martyres, qui nunc aſſeſſores ſunt Chriſti, & regni illius conſortes, ac judicii participes una cum ipſo judicaturi, dum hic apud nos eſſent, quoſdam è Fratribus lapſos, & idolis ſacrificaſſe convictos, ſuſceperunt, & converſionem illorum ac pœnitentiam cernentes, cum judicaſſent eam placere poſſe illi qui peccatoris pœnitentiam mavult quam mortem, eos admiſerunt & collegerunt, atque in cœtum ſuum receperunt: & in orationibus ac cibo cum iiſdem communicarunt.

[a] Eum cum pluribus aliis Martyribus celebrant Martyrologia eodem die 22. Decembris.

[b] Nilus ſive Nilopolis urbs Ægypti, in occidua Nili fluminis ripa inter Memphim ad Boream & Herculis urbem in meridiem, ubi Nili templum celebre. Ibi Poſtea Sedes epiſcopalis erecta, quæ in tabulis Labbeanis Metropolitano Oxyrinceno Arcadiæ, ſive Mediæ Ægypti ſubjecta dicitur.

[c] Hujus montis Herodotus meminit, ut notat Valeſius, qui à Ptolemæo, & aliis Troicus dicitur.

ADMONITIO

In Acta S. SATURNINI epiſcopi Toloſani & Martyris.

S. SATURN. EP. TOLOS.

1. *Toloſa, Galliæ civitas multis titulis clara, atque in metropolim à Johanne vigeſimo ſecundo ſummo Pontifice erecta, primum antiſtitem habuit ſanctum Saturninum, qui anno circiter* CCXLV. *in eam civitatem adveniens, aliquanto poſt tempore ibidem glorioſum martyrium conſummavit. Ejus Acta ſincera ex codice Foſſatenſi, qui ad annos* 900. *accedit, cum multis aliis codd. mſſ. Surianaque editione collata proferimus: quorum auctor etſi rebus geſtis non interfuerit, cum tamen paullo poſt, id eſt quinquageſimo inde anno, ut habet codex Foſſatenſis, hac ſcripſerit, integram fidem meretur. Quæ vero de ejuſdem beati Martyris tranſlatione in iiſdem Actis referuntur, videntur eſſe priori narrationi adſuta circa ſæculi quinti initium,*

Acta unde ſumta.

S. SATURN. EP. TOLOS. *quippe non longe poſt obitum beati Exſuperii epiſcopi Toloſani.*

2. *Gregorius Turonenſis epiſcopus lib. 1. hiſtoriæ Francorum cap. 30. aſſerens aliquot epiſcopos in Gallias ſub Decii tempore acceſſiſſe, Gratianum ſcilicet Turones, Trophimum Arelatem, Paulum Narbonam, Saturninum Toloſam, Dionyſium Pariſios, Stremonium Arvernos & Martialem Lemovicas; ex quibus Dionyſium & Saturninum martyres obiiſſe dicit: ita laudat ſancti Saturnini Acta, quaſi horum omnium antiſtitum miſſiones in his contineantur: idque nonnullis viris doctis in nuperis de miſſione ſancti Dionyſii Pariſienſis controverſiis perſuaſum fuit. At certum eſt eo loci nihil aliud voluiſſe Gregorium, quam ex Actis ſancti Saturnini, ubi ſancti hujus Martyris tempus miſſionis expreſſum habetur, aliorum quoque epiſcoporum memoratorum, quos aliunde cum Saturnino in Gallias adventaſſe exiſtimabat, ætatem deducere. Id autem patet ex loco Actorum, quem ipſe Gregorius ibidem profert, in quo de aliis præter Saturninum epiſcopis nulla penitus mentio habetur.* Hujus, *inquit*, tempore ſeptem viri Epiſcopi ordinati in Gallias miſſi ſunt, ſicut hiſtoria paſſionis ſancti martyris Saturnini denarrat. Ait enim: *(verba paſſionis refert quæ tempus, non hos Epiſcopos deſignant.)* Sub Decio & Grato Conſulibus, ſicut fideli recordatione retinetur, primum ac ſummum Toloſana civitas ſanctum Saturninum habere cœperat Sacerdotem. *Deinde narrationem ſuam proſequitur Gregorius:* Hi ergo miſſi ſunt &c. *De ejuſdem ſancti Saturnini miraculis agit idem auctor lib. 1. de gloria Martyrum cap. 48.*

Confirmantur ex antiquis ſcriptoribus.

3. *Circa idem Gregorii tempus beati Saturnini laudes carminibus celebravit Venantius Fortunatus lib. 2. carminibus 8. & 9. ubi de ejuſdem ſancti viri martyrio & ſepultura eadem omnino refert, quæ in ejus Actis habentur, qua in re Sidonium Apollinarem Arvernorum epiſcopum imitatus eſt, qui lib. 9. epiſtola 16. ad Firminum de ſancto Saturnino hæc habet, poſtquam pollicitus eſt ſe nonniſi de ſanctis Martyribus carmina ulterius editurum.*

E quibus primum mihi pſallat hymnus,
Qui Toloſatem tenuit cathedram,
De gradu ſummo capitoliorum
Præcipitatum.
Quem negatorem Jovis ac Minervæ,
Et crucis Chriſti bona confitentem,
Vinxit ad tauri latus injugati
Plebs furibunda.
Ut per abruptum bove concitato
Spargere curſus lacerum cadaver,
Cautibus tinctis calida ſoluti
Pulte cerebri.

4. *Memoriam ejuſdem beati viri celebrem ſemper in Eccleſia fuiſſe præter Martyrologia teſtantur antiquæ Liturgiæ, in quibus ſingularis de beato Saturnino Miſſa occurrit. In Miſſali Gothico, quod ex Thomaſio edidit noſter*

& liturgiis.

domnus Johannes Mabillonius lib. 3. Liturgiæ Gallicanæ, Saturninus, conclamantiſſimus teſtis nominis divini *appellatur*, quem turba gentilium cum impulit è fano, intulit cælo. *Ibidem* ex partibus Orientis in urbem Toloſatium deſtinatus *dicitur. quem tamen Fortunatus lib. 2. carm. 9. ex Romana urbe adveniſſe ſcribit. Verum utraque opinio ſtare poteſt. quamquam Miſſalis præferenda videtur auctoritas non ob antiquitatem tantum, verum etiam, quod in Narbonenſi provincia, intra quam tunc civitas Toloſana continebatur, in uſu fuerit. Non minus in Hiſpania quam in Gallia ſollemne erat ſancti Saturnini feſtum, ut ex celeberrimo Mozarabum Miſſali patet, ubi in Miſſa, quæ de eo ſancto Antiſtite habetur, ejus paſſionis tota ſeries eodem modo, ac in ejus Actis, enarratur. Eadem Acta metrice in hymno Breviarii eorumdem Mozarabum referuntur.* S. SATURN. EP. TOLOS.

5. *Quo anno Saturninus mortem oppetierit, incertum eſt. Ipſum* Decio & Grato conſulibus, *id eſt, anno* CCXLV. *in Gallias adveniſſe Acta teſtantur, at quamdiu ibi moratus fuerit, non explicant. Ejuſdem ſancti Martyris memoriam vulgata Martyrologia celebrant die 29. menſis Novembris, qua etiam die in Sacramentario Gregoriano* ſancti Saturnini martyris natale *recolitur, quem tamen alium eſſe à noſtro Saturnino certum eſt, utpote qui in Miſſali Gelaſiano, ac in nonnullis codd. mſſ. Sacramentarii Gregoriani, Chryſanto, Dariæ aliiſque Martyribus Romanis adjungitur. Et quidem hac ipſa die Saturninum, qui ſub Maximiano imperatore cum Siſinnio diacono Romæ paſſus dicitur, Martyrologia vulgata celebrant. Cujus Saturnini tumulum, qui in via Salaria exſtabat, ſanctus Damaſus Papa verſibus exornavit, quos inter alia ejus Pontificis opuſcula Romæ edidit Martius Mileſius Sarazanius, carmine 25. In duobus tamen codd. mſſ. abbatiæ Corbeienſis quibus Hugo Menardus pro editione ejuſdem Sacramentarii uſus eſt, atque ſub nomine Rotradi & Raroldi deſignavit, ſanctus Saturninus Toloſatium epiſcopus celebratur, ut idem Menardus in notis obſervat pag. 188.* Tempus paſſionis.

ACTA

Sancti SATURNINI epiſcopi Toloſani & Martyris.

POST ANNUM CHRISTI CCXLV.

Ex compluribus codd. mſſ.

I. Si eorum virorum beatiſſimas paſſiones debita admiratione veneramur, quos procul à ſedibus noſtris, non tantum remotarum immenſitate terrarum, verum etiam marinorum quoque fluctuum interpoſitione diſcretas, famæ deferentis officio & audimus, & credimus felici martyrio conſecratos; atque illos dies, quibus in Dominici nominis confeſſione luctantes, beatoque obitu regnis cæleſtibus renaſcentes, ejuſdem Domini laudem, cujus in decertatione viribus adjuvati poſt victoriam coronantur; vigiliis, hymnis ac Sacramentis etiam ſollemnibus honora- Sancti celebrandi.

S. SATURN. EP. TOLOS.

mus, ut eorum patrocinia atque ſuffragia in conſpectu Domini orando quæramus, honorando mereamur: qua ſanctum iſtum diem ſollemnitate venerabimur, quibus gaudiis excolemus, in quo vir beatiſſimus SATURNINUS, epiſcopus Toloſanæ civitatis & martyr, in eadem civitate geminatam * coronam, Deo largiente, promeruit, & de ſacerdotii dignitate, & de honore martyrii? ut quem jam venerabilem vita fecerat, etiam paſſio conſecraret.

* *Vnus cod Germ.* gemmatam.

II. Tempore illo quo poſt corporeum Salvatoris Domini noſtri Jeſu-Chriſti adventum, exortus in tenebris Sol juſtitiæ, ſplendore fidei illuminare occidentalem plagam cœperat, poſtquam ſenſim & gradatim in
a omnem terram Evangeliorum ſonus exivit, parique progreſſu [a] in regionibus noſtris, Apoſtolorum prædicatio coruſcavit; cum raræ in aliquibus civitatibus eccleſiæ paucorum Chriſtianorum devotione conſurgerent; ſed nihilominus crebra miſerabili errore gentilium nidoribus fœtidis in omnibus locis templa fumarent: ante annos 1. ſicut actis publicis [b], id eſt, Decio & Grato [c] Conſulibus, ſicut fideli recordatione retinetur, primum & ſummum Chriſti Toloſa civitas ſanctum Saturninum habere cœperat Sacerdotem. Cujus fide atque virtute eorum, qui in urbe eadem colebantur, dæmonum cœperunt ceſſare vaticinia, commenta nudari, artes detegi, omniſque illorum apud gentiles potentia, omniſque fallacia, Chriſtianorum fide creſcente, decreſcere. Cumque ſupradicto Epiſcopo ad eccleſiam id temporis parvulam juxta capitolium, quod inter domum ſuam & domum Dei erat, frequens itus eſſet ac reditus; ſancti viri præſentiam ſuſtinere fallax dæmonum turba non potuit: & ut erant muta ſimulacra nonnullis adumbrata phantaſiis [d],
d ad ſacrilega obſequia & ſollicita conſulentium vota cœperunt in ſilentio permanere.

Saturninus primus Epiſcopus Toloſæ.

b

III. Cuncti itaque ſacrilegæ ſuperſtitionis antiſtites conſulentes tanta rei novitate permoti, inter ſe invicem quærere, unde in numina ſua veniſſet inuſitata tantis temporibus taciturnitas: quiſnam ſemper iſta garrula oracula [e] clauſiſſet, ut nec invocantium precibus excitata, nec fuſo cruore taurorum, & tantis hoſtiis delinita, aliquod conſulentibus afferre reſponſum aut irata, aut abſentia denegarent: audiunt à quodam Religionis noſtræ inimico, novam neſcio quam ſurrexiſſe ſectam, ſuperſtitioni gentilitatis inimicam, quæ Chriſtiana appellatur, & in deo-

e Obmuteſcunt oracula

[a] Cod. unus Germanenſis babet, *grandique proceſſu*, alii quinque codd. *tardoque progreſſu*.

[b] Supplendum fortaſſis, *continetur*. Plures codd. habent, *ante annos ſatis plurimos*. In aliis, *ante annos plures*. Cod. Foſſat. antiquiſſimi lectionem retinuimus, in quo hæc verba, *ante annos* 1, nitide exarata ſunt, hæc iſta ſequebantur, *ſubtus plurimis*; ſupra quæ hæc verba, *ſicut Actis publicis*, primaria, aut certe æquali manu inſerta ſunt

[c] Cod. 1. German *ſub Decio & Germanico* Conch. vero, *ſub Decio Germanico & Grato*.

[d] Sic cod. Foſſat. & Colbert. At Surius cum aliquibus mſſ. *nullis*. Unus autem German. *in illis obumbrata fantaſiis*.

[e] Surius, *ita garrula ora clauſiſſet*.

rum ſuorum excidium niteretur. Hujus etiam fidei eſſe epiſcopum Saturninum, cujus crebro juxta capitolium [a] tranſitu, ad conſpectum viri illius exterrita deorum ſuorum ora ſiluiſſent, nec facile poſſe reſerari, niſi epiſcopum illum mors maturata ſubtraheret. O infelix error, & cæca dementia! Audiunt diis hominem eſſe terrori; & à delubris atque à ſedibus ſuis dæmones ad tranſitum ipſius exſulare, non ſolum audiunt, ſed etiam intelligunt. Et hunc virum adoratis ſibi idolis etiam ſine præmiſſa interminatione terribilem, interficere potius quam honorare malunt miſeri: non conſiderantes, quod nullum magis quam illum colere deberent, cujus ſervi ſuis numinibus imperarent. Quid enim ſtultius, quam timere metuentes; & illum qui dominatur dominantibus non timere? S. SATURN. EP. TOLOS. [a]

IV. Inter hæc ergo conquirentium & ſtupentium ſtudia, cum magna fuiſſet hominum multitudo congregata, & omnes ſtudioſius vellent, parato ad victimam tauro, etiam certi aliquid de his quæ dicebantur agnoſcere, & deos ſuos litatione tam ingentis hoſtiæ vel reducere cuperent, vel propitiare [b]: ecce ipſum Saturninum, ad officium ſollemne venientem, unus ex illa malignantium turba eminus agnoſcit, & dicit: En ipſum adverſarium cultibus noſtris, novæ religionis ſigniferum, qui deſtruenda prædicat templa, qui deos noſtros dæmonum appellatione condemnat, cujus poſtremo præſentia conſueta nos prohibet obtinere reſponſa. Itaque quia ipſum nobis opportuno in tempore debitus ipſi finis exhibet, noſtram pariter, deorumque noſtrorum vindicemus injuriam, quos jam nunc, compellentibus nobis, aut ſacrificando placet, aut moriendo lætificet. Ad tam ſacrilegæ vocis impulſum, omnis ſanctum virum inſanientium turba circumdat, ac preſbytero uno ac duobus diaconibus, qui obſequiis ejus adhæſerant, per fugam lapſis, ad capitolium ſolus attrahitur; & cum immolare dæmoniis cogeretur, clara voce teſtatur: Unum & verum Deum novi. Huic laudis hoſtias immolabo. Deos veſtros dæmones ſcio: quos incaſſum non tam hoſtiis pecudum, quam animarum veſtrarum mortibus honoratis. Quomodo autem vultis ut ego eos timeam, à quibus, ut audio, dicitis me timeri? Sanctus apprehenditur. [b]

V. Ad hanc ſancti Epiſcopi vocem, omnis ille ſacrilegæ multitudinis tumultus incanduit, tauroque illo qui fuerat victimæ præparatus, fune lateribus ipſius circumacto, & poſt terga demiſſo, ad miniſterium ſuæ crudelitatis utuntur. Poſtrema enim parte funis illius, quæ ad poſteriora tauri ipſius defluebat, ſancti viri pedes inligant, actumque ſtimulis acrioribus taurum de ſuperiori capitolii parte in plana præcipitant. Nec mora: inter primos deſcenſus ipſius gradus, capite colliſo, cerebroque excuſſo, & omni membrorum parte corpore lacerato, dignam Deo animam Chriſtus excepit; ut quam pro nomine ſuo fideliter dimicantem, Occiditur.

[a] In præcipuis imperii civitatibus capitolia fuiſſe obvia exempla probant: immo fortaſſe non temere quis aſſereret, præcipuum loci templum, etiam in opidis, *capitolium* communi uſu appellatum fuiſſe.

[b] Codd. mſſ. habent *prebare*.

S. SATURN. EP. TOLOS. ſuppliciis furor gentiles extorſerat, ſuis poſt victoriam laureis coronaret [a]. Exanime tamen corpus neque obnoxium jam ullius injuriæ, uſque ad eum locum, tauro furente, perductum eſt, ubi fune diſrupta, tumulariam * eo tempore meruit ſepulturam. Nam paucis id temporis Chriſtianis, ipſiſque, propter furorem gentilium, ſancti viri corpus humare metuentibus, duæ tantum mulierculæ, ſexus infirmitatem fidei virtute vincentes, & viris omnibus fortiores, & ſui Sacerdotis exemplo, credo, ad tolerantiam paſſionis animatæ, beati viri corpus ligneo feretro immiſſum, quam maxime in proximo loco, coactis apte ſcrobibus, condiderunt: ut venerandas ſibi ſanctas reliquias, non tam ſepelire, quam abſcondere viderentur: ne forte ſacrilegæ mentis homines, ſi aliquid conditi corporis tumulo viderent honoris adhiberi, effoſſum ſtatim corpus, in fruſta diſcerperent, & eriperent etiam ipſam tenuem ſepulturam [b].

* Sur. tumultuariam.

VI. Manſit aliquamdiu ſub vili cæſpite, omnibus quidem inhonorum, ſed honoratum à Deo Martyris corpus: donec ſanctus HILARIUS [c], poſt multum temporis in Toloſana urbe Epiſcopus ordinatus, de anteceſſoris ſui obitu inſtructus & merito, effoſſa uſque ad ipſum ſepulcrum ligneum terra, ſanctas veritus commovere reliquias, tranſvolutionem deſuper multo latere [d] diligenter exſtruxit, baſiliculam etiam admodum parvulam vilibus lignis * ad locum tantum orationis adjecit; abſcondendo videlicet Martyris corpus, ne perfidi homines effoſſum eum diriperent. Procedente dehinc tempore, cum multorum ad baſiliculam illam fideliter a ſæculo recedentium pro ſolatio propter corpus Martyris quieſcentis deferrentur exſequiæ, & locus omnis tumulatorum corporum multitudine fuiſſet impletus; ſanctus SILVIUS [e], epiſcopatum ſupradictæ urbis indeptus, pulcram & ſpecioſam baſilicam magnis ſumtibus parans ad venerandi Martyris transferendas illuc reliquias, ante conſummationem cœpti operis receſſit è ſæculo. Poſt cujus obitum ſanctus EXSUPERIUS [f] in ſummum ſacerdotium cooptatus, vir abſque ullius præceſſorum injuria, abſque ullius qui id temporis eccleſias regere videbantur invidia, non ſolum nulli ſecundus; verumetiam ipſi beato Martyri virtutum meritis comparandus, baſilicam quam deceſſor ſuus fideliter in-

Baſilica ipſi dicata.

* al. tignis.

[a] Hic deſinit unus è codd. noſtris mſſ.

[b] In uno è noſtris codd. mſſ hic ponitur clauſula, *Gratias Deo omnipotenti, qui coronavit Martyrem ſuum in pace, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.* Deinde ſub titulo, *De ejus tranſlatione. In diebus illis, manſit aliquamdiu* &c. Quæ ſequuntur prioribus Actis poſtmodum adjecta videntur.

[c] In catalogis epiſcoporum Toloſanorum Hilarius beato Saturnino ſubjungitur; ſed nihil de ejus ætate certum habetur.

[d] Surius cum aliquot mſſ *labore.*

[e] Non magis quam ejus deceſſor Hilarius, nobis notus eſt Silvius.

[f] Hujus Exſuperii laudes vide apud Hieronymum epiſt. ad Ruſticum monachum & in altera ad Furiam. Et ſi etiam idem S. Doctor commentarios in Zachariam prophetam nuncupavit. Eidem Exſuperio Innocentius I. Papa egregiam epiſtolam ſcripſit, quæ multa eccleſiaſticæ diſciplinæ capita, & ſacrorum librorum canonem continet.

choaverat,

choaverat, inſtantiſſime conſummavit, & feliciter dedicavit [a]. Qui cum S SATURN. EP. TOLOS.
transferre illuc ſancti Martyris reliquias, non pro ſua incredulitate, ſed
pro ipſius honore dubitaret; admonitus per quietem eſt, ne infideliter a
negligeret, quod fideliter credidiſſet; nullam fieri vel diminutione [b] ci- b
nerum, vel commotione membrorum ſpiritibus injuriam: quia manifeſta
res eſſet hoc Martyribus proficere ad honorem, quod profuiſſet creden-
tibus ad ſalutem. Statimque tali viſione firmatus, religioſis Imperato-
ribus precem detulir, ac ſine mora ulla quod tam pie popoſcerat impe-
travit, ut tranſlatas ad baſilicam omni ſtudio præparatam ſancti viri
reliquias, non tam temeraria violaret audacia, quam ambitioſius vene-
rantis coleret obſequela [c]. c

VII. Quod nunc huic opuſculo ſupereſt, omnes legentes, omnes Collectoris epilogus.
intelligant audientes, cauſam ſalutis noſtræ in fide ſtare; neque ſine
cauſa Dominum evangelica voce dixiſſe: Credis hoc? Cui cum reſpon-
ſum fuiſſet, Credo; ait: Fiat tibi ſecundum fidem tuam. Non quod Do- *Matth.* 9.
minus, ſcrutator cordis & renum, de illius credulitate neſciret: ſed ut 29.
de his, quæ de dominicis virtutibus dicerentur, aut his quæ nobis tribui
poſceremus, non debere nos dubie credere commoneret. Unde quia &
ipſe Salvator de talibus viris dixit: Si feceritis voluntatem meam, jam *Iohan.* 15.
non dicam vos ſervos, ſed amicos; & idem ſub prophetali voce teſta- 15.
tus eſt, *Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus*; & iterum, *Hi* *Pſalm.* 138. 16.
ſunt qui venerunt de tribulatione magna, qui laverunt ſtolas ſuas in ſangui- *Apoc.* 22.
ne Agni; qui [d] *ſequuntur Agnum*; de quorum beatitudine dictum eſt; 14.
Plantati in domo Domini, in atriis Dei noſtri florebunt; & iterum; *Pre-* d
tioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus; & iterum; *Exultabunt* *Pſalm.* 91.
ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis; & iterum; *Gloria hæc eſt* 13.
omnibus ſanctis ejus, quibus non ſolum credere in Chriſtum, ſed & pro *Pſalm.* 115. *v.* 5.
Chriſto pati, ac ſtatim poſt reſolutionem corporum cum Chriſto eſſe *Pſalm.* 149.
donatum eſt: amicos Dei, ac dilectos Deo non negligamus ut mor- *v.* 5.
tuos, ſed honoremus ut vivos; quia non dubia fide certum eſt, quod *Ib.d. v.* 9.
ſi eorum fideliter ſuffragia poſtulemus, feliciter patrocinia ſentiemus.
Quia etiam ſi illorum ſtudia ceſſarent, ille optata præſtaret, qui cogi-
tationum non ſolum præſentium inſpector, verum etiam cognitor futu-
rorum, dum rogatur in ſuis, ſe intelligit honorari, qui eſt benedictus
in ſæcula ſæculorum, Amen.

[a] De baſilica in ejuſdem ſancti Martyris honorem à Launebode ejuſque uxore conſtructa, agit Fortunatus lib. 2. carm. 9.

[b] Cod. Floriacenſis, *Vel diminutionem cinerum, vel communitionem membrorum, vel ſpiritibus quieſcentium injuriam.*

[c] Hic deſinit unus cod. German.

[d] In codd. Foſſat. *ſanguine ſuo. Hi ſequuntur.*

S. ALEXAN. EP. JEROSOLYM.

ANNO CHRISTI CCLI.

DE SANCTO ALEXANDRO
Epiſcopo Jeroſolymitano & Martyre.

Geſta ex vet. Script. collecta.

I. *Q*Vamvis *Acta confeſſionum beati* ALEXANDRI *Jeroſolymitani antiſtitis non habeantur, opere tamen pretium duximus pauca hic de eo proferre, quæ ex Euſebii hiſtoria, aliiſque veterum ſcriptorum monumentis mutuabimur. Nec enim decet tam illuſtris Martyris nomen in hac noſtra de Martyrum Actis collectione deſiderari.*

Alexander Confeſſor ſub Severo.

II. *De ejus patria, aut priori vitæ inſtituto nihil habent ſcriptores antiqui, ſed ipſum nobis prima ſpecie veluti fortiſſimum athletam, in vinculis pro Chriſtiani nominis confeſſione decertantem, repræſentant. Id ſub Severi imperatoris perſecutione contigit, anno Chriſti circiter* CCIV. *quo tempore ipſum in Cappadocia jam epiſcopum fuiſſe exiſtimarem, niſi ab hac ſententia demoverer ex epiſtola, quam tunc temporis ad Antiochenſes de ordinatione Aſclepiadis è carcere conſcripſit, ubi non ſe Epiſcopum, ſed tantummodo* ſervum Dei & vinctum Jeſu-Chriſti *appellat.*

Ex ignota ſede ad Jeroſolymitanam tranſlatus.

III. *Verum poſt Severi mortem, pace Eccleſiæ reddita, Alexander, cum eccleſiæ cuidam, cujus nomen nobis eſt ignotum, in Cappadocia jam præfectus eſſet, orandi & ſacra loca viſitandi deſiderio permotus Jeroſolymam advenit, eo tempore quo Narciſſus Jeroſolymorum antiſtes, poſt diuturnam abſentiam redux, hanc eccleſiam, quantum ejus ætas provectior ferre poterat, (erat enim annos circiter centum natus) adminiſtrabat. qui cum tanto oneri ſuſtinendo ſibi impar videretur, Alexandrum retinere conatus eſt. quod re vera factum eſt. Aſſentientibus quippe aliis Palæſtinæ epiſcopis, unanimi Narciſſi ac ejus cleri & plebis conſenſu, Alexander in eccleſiæ Jeroſolymitanæ ſolio conſtitutus fuit. Hanc electionem miraculis perſpicuis comprobatam, immo & ad hanc antiſtitum, fideliumque populorum animos divinis revelationibus permotos fuiſſe teſtatur Euſebius. quæ re vera neceſſaria videbantur, ut adeo inſolitum facinus contra ſacros Canones & conſuetudines eccleſiaſticas admiſſum ab aliis eccleſiis non improbaretur. Rem ſic contigiſſe narrat idem auctor lib. 6. Hiſt eccleſ. cap.* 11. Verum, *inquit*, cum *Narciſſus* propter extremam ſenectutem miniſterium ſuum obire amplius non poſſet: ſupradictum Alexandrum, alterius eccleſiæ epiſcopum, divina diſpenſatio per revelationem quamdam, quæ illi in ſomnis apparuerat, ad participandum cum Narciſſo Sacerdotis officium evocavit. Hac igitur viſione, tamquam divino admonitus oraculo, Alexander, cum ex Cappadocia in qua primum epiſcopus fuerat ordinatus, Jeroſolyma profectus fuiſſet, tum orandi, tum locorum viſendorum gratia, fratres illius eccleſiæ humaniſſime eum excipientes, reverti poſt hæc in patriam non ſiverunt. Alia quippe revelatio etiam ipſis per ſomnum viſa fuerat; & vox quædam evidentiſſima ab iis qui ſanctitate inter ipſos eminebant, audita. Significabat

enim ipſis, ut extra portas civitatis egreſſi, deſtinatum ſibi à Deo Epiſcopum ſuſciperent. quod cum illi conſentientibus vicinarum eccleſiarum epiſcopis feciſſent, manere deinceps eum apud ſe coegerunt. *Quas hic non ſatis perſpicue revelationes refert Euſebius, optime exponit Rufinus Hiſt. lib. 6. cap. 8. ubi relato Alexandri Jeroſolymam adventu, hæc ſubjungit:* Oſtendebatur enim evidenter a Domino non ſolum ipſi beato viro Narciſſo, ſed & aliis plurimis per revelationes in plebe, ut ipſum in Loco ſancto Epiſcopum detinerent. Præter ea, quod ſupra cetera omnia magis terrificum fuit, eo die quo ingreſſurus urbem Alexander nuntiatus eſt, & multitudo fratrum plurima extra portas in occurſum ejus egreſſa eſt; vox cælitus manifeſtiſſime omnibus audientibus facta eſt, dicens: Suſcipite Epiſcopum, qui vobis à Deo deſtinatus eſt. Cumque ex his omnibus evidenter apud eos fuiſſet Dei diſpenſatio declarata, Epiſcopi urbium vicinarum, compertis omnibus, quibus de eo res geri Dei judicio docebatur, reſidere inibi eum neceſſario compulerunt. *Eamdem hiſtoriam referunt Hieronymus in Catalogo, Nicephorus lib. 5. Hiſt. eccleſ. cap. 10. aliique paſſim ſcriptores eccleſiaſtici, quam ad initium imperii Antonini Caracallæ conſignant. Eam Papebrochius in hiſtoria Chronologica epiſcoporum Jeroſolymitanorum, tomo 3. Maii refert ad annum 2. ejuſdem Imperatoris, Chriſti vero 212.* S. ALEXAN. EP. JEROS.

IV. *Alteram præter ea rationem aſſumendi in epiſcopum Jeroſolymitanum Alexandri profert Euſebius, ob inſignem ſcilicet ejus ſancti viri confeſſionem, quam pro Chriſti nomine tempore perſecutionis ediderat. Id teſtatur Euſebius lib. 6. cap. 8. quo etiam in loco ejus electionis tempus deſignatur his verbis:* Interea cum Severus decem & octo annis imperium tenuiſſet, Antoninus filius, *is eſt qui Caracalla ob inſolitum veſtis genus dictus eſt*, in ejus locum ſucceſſit. Qua tempeſtate Alexander unus ex eorum numero, qui in perſecutione fortiter certaverant, & qui poſt glorioſa confeſſionis certamina, divina providentia fuerant reſervati, quem nos Jeroſolymorum epiſcopum fuiſſe paullo ante retulimus; ob inſignem fidei Chriſtianæ confeſſionem, ad ſupradictum epiſcopatum promotus eſt, Narciſſo, qui prius ibi fuerat epiſcopus, adhuc ſuperſtite. *Certe Alexandrum ob nominis Dominici confeſſionem inſignem fuiſſe affirmat idem Euſebius in Chronico ad annum 205. ... Nemo tamen memorat quaenam tormenta in ea perſecutione pertulerit.*

V. *Porro in ea ordinatione duo adverſus eccleſiaſticas regulas commiſſa fuiſſe, obſervant viri eruditi: primum quod Alexander ex una ſede ad alteram fuerit tranſlatus; ſecundum vero quod epiſcopo adhuc in vivis agenti ſubſtitutus, aut ſaltem adjunctus fuerit: cujus quidem facti nullum exemplum in Eccleſia tunc temporis præceſſerat: ad quod proinde epiſcoporum coadjutorum, qui jam nunc frequentiores ſunt, origo refertur. Verum, ut obſervat Henricus Valeſius, Alexander potius Narciſſi ſucceſſor, quam coadjutor dici debet: idque innuit ipſe Alexander in epiſtola ad Antinoïtas, ſic ſcribens apud Euſebium lib. 6. cap. 11. jam laudato.* Salutat vos, *ait*, Narciſſus, qui ante me epiſcopalem hujus eccleſiæ ſedem tenuit, & qui nunc mihi

Primus fuit epiſcopus coadjutor.

S. ALEXAN. EP. JEROS.

conjunctus eſt in orationibus, annos natus ſexdecim ſupra centum. *Narciſſus itaque ante Alexandrum* epiſcopalem *eccleſiæ Jeroſolymitanæ* ſedem tenuerat, *ſed poſt Alexandri ordinationem ipſi tantum* in orationibus conjunctus *erat. Unde dici poteſt, Narciſſum quidem honorem epiſcopalem ac nomen epiſcopi nudum retinuiſſe; Alexandrum vero ipſam juriſdictionem, ut aiunt, non quidem Narciſſi nomine, ut ſolent epiſcopi coadjutores, ſed ſuæ ipſius electionis & ordinationis jure exercuiſſe. Sic eam rem intellexiſſe videtur Michael patriarcha Alexandrinus in epiſtola ad Baſilium imperatorem, quæ refertur in Actione 9. Concilii* VIII. *generalis ubi legitur, Alexandrum* per divinam revelationem præſulem Jeroſolymorum conſtitutum fuiſſe ſene Narciſſo multum eum rogante. *Textus græcus habet,* τῇ θείᾳ ἀποκαλύψει πατριάρχης γέγονεν Ἱεροσολύμων. *Fatendum tamen eſt veteres ut plurimum dixiſſe Alexandrum Narciſſo in epiſcopatu adjunctum, aut ejus collegam fuiſſe.*

Quas Eccleſia Epiſcoporum translationes vetat, aut Coadjutores.

VI. *Ceterum quamvis ſacri* Canones *ad comprimendam nonnullorum ambitionem aut avaritiam prohibuerint epiſcoporum ex una in alteram ſedem tranſmigrationes, aut etiam ne quis alteri viventi epiſcopo adjungeretur, ne alias una eccleſia duos epiſcopos, ſeu ſponſos haberet; cum tamen id aliqua eccleſiæ neceſſitas exigere videbatur, aut eccleſiarum, non vero perſonarum, poſtulabat utilitas, Epiſcopi in Concilio provinciali congregati illas regulas relaxare poterant, ut patet ex multis exemplis, quæ paſſim in hiſtoria eccleſiaſtica habentur. Porro hæc omnia in ſancti Alexandri tranſlatione contigiſſe probat eccleſiaſticæ diſciplinæ callentiſſimus vir Ludovicus Thomaſſinus, in ſuo egregio opere de veteri & nova diſciplina Eccleſiæ part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 55. *n.* 10. *ubi poſt expoſitam Alexandri electionis hiſtoriam hæc ſubjungit*: Eodem afflati Spiritu caritatis ſancto Epiſcopi provinciæ, duplici ſubſcripſere diſpenſationi, ut & Alexandrum prioris Eccleſiæ nexu ſolverent, & coadjutorem illum Narciſſo, ac coepiſcopum darent. Eo invitabat utilitas, eo neceſſitas adigebat. Erat enim Narciſſus centum annos natus, & Alexandri non paullo eminentius erat virtutum faſtigium, quam ſedis Jeroſolymitanæ. Ita compenſata eſt diſpenſatio duplex à Concilio provinciali &c. *Vide ejuſdem libri cap.* 61. *num.* 2. *ubi de eodem argumento iterum diſſerit. De eadem Alexandri tranſlatione agit Socrates lib.* 7. *hiſt. eccleſ. cap.* 36. *Laudanda etiam eſſet Pelagii* II. *Papæ epiſtola* 1. *ad Benignum Archiepiſcopum, tom.* 5. *Concil. edit. Labeanæ; niſi ejus epiſtola ſuſpecta eſſet auctoritas, quam nempe ex Iſidori Mercatoris officina prodiiſſe ſentiunt viri eruditi.*

Alexandri ſtudium pro Eccleſia.

VII. *Quanto autem ſtudio pro Eccleſiæ bono æſtuaret Alexander, ipſemet prodit in epiſtola jam laudata ad Antiochenſes, ubi ſe leviora exiſtimaſſe aſſeverat vincula, quibus conſtrictus in carcere tenebatur, ſtatim atque audivit, quod Aſclepiades, quem* perſecutionis tempore fidem Chriſti confeſſum, maximam gloriam retuliſſe *dicit Euſeb. lib.* 6. *Hiſt. cap.* 11. *in Serapionis Antiocheni epiſcopi defuncti locum ſubſtitutus fuiſſet. Iſtius epiſtolæ fragmentum refert Euſebius loco laudato, ubi ſic loquitur Alexander*: Expedita mihi ac levia vincula Deus effecit cuſtodiæ meæ tempore, poſtquam

compperi Aſclepiadem, virum fidei merito maxime idoneum, ſanctiſſimæ eccleſiæ veſtræ epiſcopatum divina providentia ſuſcepiſſe. *Hanc epiſtolam per* Clementem presbyterum *ad Antiochenſes tranſmiſſam fuiſſe ait Euſebius, quem Clementem* Antiochenæ eccleſiæ presbyterum *appellat Rufinus lib. 6. Hiſt. cap. 8. quamvis veri ſimilius ſit eum eſſe Clementem celeberrimum eccleſiæ Alexandrinæ presbyterum, ut exiſtimat ſanctus Hieronymus in Catalogo. Certe inter hunc Clementem & beatum Alexandrum magnam interceſſiſſe familiaritatem, præterea quæ inferius dicemus, ex eo patet, quod Clemens Alexandro nuncuparit librum,* qui, *ut ait Euſebius lib. 6. cap. 13. & poſt eum Hieronymus in Catalogo num.* 48. Eccleſiaſtica Regula inſcribitur, ſeu adverſus eos qui errorem Judæorum ſequuntur. *Porro alias quoque epiſtolas ſcripſit Alexander, ſed quæ penitus exciderunt, præter breviora aliquot earum fragmenta, quæ Euſebius hiſtoriæ ſuæ variis in capitibus lib. 6. inſeruit. Unde merito ipſum inter ſcriptores eccleſiaſticos ſanctus Hieronymus in Catalogo, aliique auctores recenſent. Sane ipſum erga litteras optime affectum fuiſſe probat inſignis bibliotheca quam Jeroſolymis conſtruxerat*, ex qua, *inquit Euſebius lib. laudato cap.* 20. uberrimam materiam ad argumenti hujus quod præ manibus habemus, *hiſtoriæ ſcilicet eccleſiaſticæ*, tractationem in unum collegimus.

S. ALEXAN. EP. JEROS.

Affectus in litteras.

VIII. *Hæc autem Alexandri in litteras propenſio, in viros quoque eruditione & doctrina claros promanavit. Quo affectu Pantænum ſcholæ Alexandrinæ præfectum celeberrimum, ac Clementem ejus ſucceſſorem proſequeretur, ipſemet exponit in epiſtola ad Origenem, apud Euſeb. lib. 6. cap. 14. his verbis:* Patres quippe agnoſcimus beatos illos qui viam nobis præiverunt, & quos brevi ſecuturi ſumus: PANTÆNUM ſcilicet, vere beatum ac dominum meum: & ſanctum CLEMENTEM, dominum item meum qui me plurimum adjuvit, & ſi quis alius fuit ejuſmodi. Per quos tu mihi innotuiſti, domine ac frater longe omnium præſtantiſſime. *De Pantæno viro plane apoſtolico, qui Chriſti fidem exteris gentibus annuntiavit, fuſius agit Euſebius lib. 5. hiſtoriæ cap. 10. & alibi paſſim; Hieronymus in Catalogo, atque in epiſtola ad Magnum, aliique auctores eccleſiaſtici, cujus feſtum vulgata Martyrologia die 7. menſis Julii celebrant. Clementem vero iidem etiam auctores laudant, ejuſque memoriam Uſuardus aliique nonnulli Martyrologiorum ſcriptores die 4. Decembris recolunt. Sed is præter ea ſcriptis ſuis, quorum maxima pars ad noſtram uſque ætatem ſervata eſt, maxime innoteſcit. Ejus elogium paucis verbis præſtringit Hieronymus in epiſtola ad Magnum oratorem Romanum:* Clemens Alexandrinæ eccleſiæ presbyter, vir, meo judicio, omnium eruditiſſimus, octo ſcripſit Stromatum libros &c.

Et litteratos.

Pantænum, Clementem &c.

IX. *Sed præ ceteris Origenem, tunc temporis eruditione, pietate & multis confeſſionibus celeberrimum, Alexander ſingulari affectu coluit, quem ipſe & Theoctiſtus Cæſareæ Palæſtinæ epiſcopus,* ut magiſtrum, *teſte Euſebio lib. 6. cap. 27. auſcultabant. Unde cum ipſe Origenes ex Ægypto fugere compulſus fuiſſet, ac domicilium fixiſſet Cæſareæ in Palæſtina, ut idem Euſeb. refert lib. laudato cap.* 19., ab illius regionis epiſcopis, *quorum ſcilicet præcipui erant Theoctiſtus Cæſarienſis metropolitanus, & Alexander Jeroſolymitanus*, roga-

Origenem præcipue colit.

S. ALEXAN. EP. JEROS.

tus eſt ut publice in eccleſia diſſereret, & divinas Scripturas, tametſi nondum preſbyter ordinatus, exponeret. *Quod factum cum à Demetrio Alexandriæ epiſcopo improbatum fuiſſet, hæc ad ipſum Alexander & Theoctiſtus reſcripſere, vel potius Alexander ſuo & Theoctiſti nomine apud Euſeb. cap. 19. jam laudato.* Quod vero in tuis litteris adjeciſti, numquam antea viſum, ut præſentibus Epiſcopis laïci concionarentur: in eo neſcio quomodo à veritate longiſſime aberraſti. Nam ſicubi reperiuntur qui fratribus prodeſſe poſſint, eos ſancti Epiſcopi ultra adhortantur ut ad populum conciones habeant. Sic Evelpis Larandis rogatus eſt à Neone; Paulinus Iconii à Celſo; Theodorus apud Synnada ab Attico fratribus noſtris beatiſſimis. Idque etiam alibi fieri credibile eſt, quamvis nos ignoremus. *Porro hanc diſciplinam pro locorum ac temporum varietate diverſam fuiſſe nemo neſcit.*

Quem adhuc laïcum concionari facit.

X. *Origenes à Demetrio Alexandriam revocatus, paullo poſt in Achaïam ad aliqua eccleſiaſtica negotia peragenda, id eſt ad hæreſes compeſcendas, ut ait ſanctus Hieronymus, ire cogitur. qua occaſione cum* per Palæſtinam tranſiret, *teſte Euſebio in lib. 6. cap.* 23. preſbyterii gradum per impoſitionem manuum Cæſareæ ab illius regionis Epiſcopis accepit. *Quinam hi epiſcopi fuerint, aperit in cap* 8. *ejuſdem libri ubi eamdem narrans hiſtoriam ait:* Probatiſſimi & maxime inſignes apud Palæſtinam antiſtites, Cæſarienſis ſcilicet & Jeroſolymitanus, cum Origenem prærogativa & ſupremi honoris apice dignum judicaſſent, manus ei imponentes preſbyterum ordinaverant. *Id ſanctus Hieronymus in Catalogo num.* 72. juxta Demetrii teſtimonium *factum fuiſſe ſcribit; ſed quid his verbis ſanctus Doctor intelligat, difficile eſt exponere. Si enim Demetrius commendatitias tantummodo litteras Origeni dediſſet ad Palæſtinæ epiſcopos, ſuffeciſſe non videntur ad ordinandum alterius provinciæ hominem, qui ne quidem in ea regione, in qua ordinabatur, commorari debebat. Origenes enim tunc in Achaïam properabat, ut vidimus ex Euſebio & ipſo Hieronymo. Si autem re vera iſtud Demetrii* teſtimonium, *de quo ſanctus Hieronymus loquitur, ad Origenis ordinationem ſuffeciſſet: quid ob hanc cauſam, totius orbis Chriſtiani Epiſcopos, non ſolum in Origenem commovit Demetrius, ſed etiam in ipſos Antiſtites, qui eidem Origeni manus impoſuerant? ut teſtis eſt Euſebius libro 6. ſæpius laudato cap.* 8. Illos etiam, *inquit*, qui cum ad preſbyterii honorem evexerant, accuſationibus ſuis conatus involvere &c. *Nihil tamen aliud Demetrius habuiſſe dicitur ibidem quod Origeni objiceret, præter* facinus quod olim in ſe adoleſcens patraverat; *nempe ut caſtitati ſuæ conſuleret. Ceterum hæc controverſia occaſionem præbuit Alexandro*, ad Origenem & pro Origene, & contra Demetrium *epiſtolas ſcribendi, ut refert ſanctus Hieronymus in Catalogo num.* 72.

Preſbyterum ordinat.

Qua occaſione varias epiſtolas ſcribit.

XI. *Tot labores, quos pro Eccleſiæ bono pertulerat Alexander, Deus glorioſo martyrio coronavit. De eo agit Euſebius lib. 6. cap. 39. his verbis:* Philippo interim, cum ſeptem annis regnaviſſet, ſucceſſit Decius: qui præ odio adverſus Philippum, perſecutionem intulit Eccleſiæ. In qua perſecutione cum FABIANUS Romæ martyrium pertuliſſet, in ejus

Martyrio coronatur.

locum Cornelius ſubrogatus eſt epiſcopus. In Palæſtina autem Alexander Jeroſolymorum epiſcopus, rurſus propter Chriſtum ad præſidis tribunal adductus, cum ex ſecunda hac confeſſione magnam gloriam retuliſſet, Cæſareæ in carcerem conjectus eſt; vir decora ſenectute & veneranda canitie conſpicuus. Qui cum poſt præclaram atque illuſtrem fidei Chriſtianæ confeſſionem, in præſidiali judicio editam, tandem in cuſtodia animam exhalaſſet, Mazabanes in ejus locum epiſcopus Jeroſolymorum renuntiatus eſt. Eodemque modo apud Antiochiam epiſcopo Babyla poſt confeſſionem in vinculis mortuo, Fabius eccleſiæ illi præficitur. *De ſancti Alexandri* beato exitu *Cornelium Papam certiorem fecit ſanctus Dionyſius epiſcopus Alexandrinus in epiſtola ad eumdem Pontificem ſcripta, apud Euſeb. lib. 6. cap. 46. De eodem agunt. Epiphanius lib.* de ponderibus *& menſuris num. 18. Hieronymus in Catalogo, auctor Chronici Alexandri ad primum annum Decii imperatoris, Nicephorus Calliſtus Hiſt. lib. 5. cap. 27. aliique rerum eccleſiaſticarum ſcriptores. Addunt Græci in Meneis, & Maximus Cythereus ad diem 12. Decembris, Alexandrum ante mortem diverſis tormentis exagitatum fuiſſe, atque etiam feris objectum; ſed ab his nihil læſum, orantem, ſpiritum emiſiſſe. Nicephorus innuere etiam videtur loco ſuperius laudato, hunc beatum Antiſtitem multa tormenta pertuliſſe. quibus praivit Rufinus lib. 6. Hiſtoriæ cap. 28. his verbis:* In Jeroſolymis vero Alexander epiſcopus, rurſum pro confeſſione Chriſti Judici ſiſtitur, & vinculis carceris traditur. quique cum longævæ ætatis veneranda canitie præfulgeret, poſteaquam frequenter paſſionibus ſuis & cruciatibus glorificaverat Dominum, dum de vinculis ad tribunal, & à tribunalibus revocatur ad vincula, inter ipſa viciſſim ſibi ſuccedentia tormenta defecit.

S. Alexan. Ep. Jeros.

XII. *Alexandri martyrium ſub Decio imperatore conſummatum fuiſſe unanimi conſenſu tradunt omnes ſuperius laudati auctores. Id ad annum* CCLII. *refert Euſebius in Chronico, Bollandiani vero ad diem 18. Martii, ipſum ad annum* CCL. *conſignant, & Papebrochius in Hiſtoria chronologica epiſcoporum Jeroſolymitanorum ad annum* CCXLIX. *Nos autem media incedentes via, Alexandrum circa anni* CCLI. *finem, in carcere obiiſſe exiſtimamus. Græci, ut jam obſervavimus, feſtum ejus recolunt in Meneis die 12. Decembris: quamvis in iiſdem Meneis, die 15. menſis Martii,* Alexandri epiſcopi Jeroſolymitani, *an alterius, nuda commemoratio fiat. Latini autem in Martyrologiis vulgatis ejus memoriam die 18. menſis Martii recolunt. Dubitant vero nonnulli, an Alexander, qui in Martyrologio Romano, aliiſque vetuſtioribus, die 30. Januarii memoratur, idem ſit ac ille de quo agimus. Alium eſſe cenſet Cardinalis Baronius in notis ad eamdem diem: cui facile interim ſubſcribimus, donec certiora recentioribus Martyrologiis proferantur monumenta, quæ eumdem eſſe probent qui diverſis diebus adſcribitur.*

Martyrii tempus.

Memoria.

SS. Pionius &c.

ADMONITIO

In Paſſionem ſancti Pionii Martyris, & ſociorum ejus.

1. Quamvis nemo dubitet, beatum Pionium glorioſiſſimo martyrio in Smyrna civitate Aſiæ percelebri conſummatum fuiſſe; gravis tamen eſt inter viros doctos controverſia, ſub quanam perſecutione id contigerit, nonnullis ejus martyrium ad Marci Aurelii imperatoris tempora referentibus, aliis vero ad Decii perſecutionem. Primam ſententiam amplexi ſunt Dionyſius Petavius, Joſephus Scaliger in animadverſionibus Euſebianis, ac tandem vir doctiſſimus Johannes Pearſonius in diſſertatione 2. de annis priorum Romæ Epiſcoporum cap 19. Pro ſecunda vero ſententia ſtant illuſtriſſimus Card. Baronius, Jacobus Uſſerius Armachanus, Henricus Valeſius, Johannes Bollandus, aliique viri doctiſſimi.

De Pionii ætate duplex ſententia.

2. Verum tota difficultas in his poſita videtur, primo an re vera exiſtimaverit Euſebius, ſanctum Pionium eodem tempore, id eſt, eodem, aut ſequenti anno, quo beatus Polycarpus paſſus eſt, martyrium pertuliſſe. Deinde hoc ſemel admiſſo, an Euſebii ſententiæ ſtandum ſit, præferendaque ipſius auctoritas Actis ſancti Pionii, quæ jam à variis auctoribus vulgata ſunt, noſque infra ex mſſ. codd. exhibebimus. Quod ad primum attinet Euſebii ſententia ejus verbis exponenda eſt, ſcilicet ex lib. 4. Hiſt. eccleſ. cap. 15. ubi poſt recitatam magna ex parte Smyrnenſium epiſtolam de ſancti Polycarpi martyrio, hæc de ſancto Pionio aliiſque Martyribus ſubjungit. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ περὶ αὐτοῦ γραφῇ, καὶ ἄλλα μαρτύρια συνῆπτο κατὰ τὴν αὐτὴν Σμύρναν πεπραγμένα ὑπὸ τὴν αὐτὴν περίοδον τοῦ χρόνου τῆς τοῦ Πολυκάρπου μαρτυρίας. Μεθ᾽ ὧν καὶ Μητρόδωρός τις κατὰ τὴν Μαρκίωνος πλάνην, πρεσβύτερος δὴ τῆς δοκῶν, πυρὶ παραδοθεὶς ἀνῄρηται. τῶν γε μὴν τότε περιβόητος μάρτυς εἷς τις ἐγνωρίζετο Πιόνιος. Quæ verba ſic vertit Valeſius: Sed & alia martyria ſub idem tempus quo Polycarpus paſſus eſt, apud Smyrnam facta in eadem epiſtola (*Bollandus, in eodem commentario, & quidem horum Martyrum paſſiones in epiſtola de martyrio ſancti Polycarpi contentas non fuiſſe certum eſt. nam ipſe Euſebius infra laudat epiſtolam de ſancti Pionii martyrio.*) conjunctim leguntur. In quibus & Metrodorus quidam, qui Marcionis ſectæ preſbyter dicebatur, flammis conſumtus interiit. Celeberrimus quoque inter reliquos ejus temporis Martyres fuit Pionius. *Hæc Euſebius: qui his verbis, ut quidem mihi videtur, ſe exiſtimaſſe innuit, eos omnes Martyres quos hic memorat, eodem tempore paſſos fuiſſe: & id ita Valeſio perſuaſum fuit, ut aſſeruerit*, Euſebium excuſari à nemine poſſe, qui Pionium non ſub Decio, ſed ſub Marco Antonino paſſum eſſe docet; cui *inquit* cauſam erroris præbere potuit, quod in uno & eodem codice Acta ſancti Polycarpi

cum Actis ſancti Pionii & Carpi, aliorumque Smyrnenſium martyrum ſimul compacta legerentur. *Euſebium excuſat Baronius, quaſi dixerit Pionium eodem tempore, id eſt eodem die vel menſe, non autem eodem anno, ac ſanctus Polycarpus, martyrium ſubiiſſe. quem tamen Euſebii locum qui ſubſequuti ſunt auctores de eadem perſecutione incaute ſunt interpretati: ut ſi quis [illegible] & Ana[illegible], Cornelium & Cyprianum eodem tempore obiiſſe dicerent, quod eodem die & eodem menſe, quamvis diverſo, ut certum eſt, anno martyrium conſummarint.* SS. PIONIUS &c.

3. *At quiſquis tandem ſit horum Euſebii verborum ſenſus, numquam poterunt Actorum ſancti Pionii auctoritati prævalere, quæ ſi quis attente ac ſine ullo partium ſtudio legat, ſincera & pura reperiet. Sed ne eorum auctoritas ex ſolo legentium judicio repeti videatur, ex ipſius Euſebii verbis confirmanda ſunt. Eorum enim veluti argumentum ſive compendium exhibet lib. 4. Hiſt. eccleſ. cap. 15. ubi quæ in Actis fuſius referuntur, paucis his verbis exponit.* Celeberrimus quoque inter reliquos ejus temporis Martyres fuit Pionius. Cujus ſingulas confeſſiones ac libertatem in dicendo, utque coram populis ac præſidibus pro fidei noſtræ defenſione peroraverit; concionem item de inſtitutione fidei, præterea cohortationes, atque invitationes ad eos qui perſecutionis tempore lapſi fuerant; allocutiones etiam & conſolationes quas in carcere poſitus adeuntibus ipſum fratribus exhibuit; quæ ſuper his tormenta, quantoſque dolores ſuſtinuerit; clavorum inſuper confixiones, & mirabilem in medio rogo conſtantiam; mortem denique ipſam quæ cuncta illa miracula ſubſecuta eſt, ſi qui velint cognoſcere, eos ad epiſtolam de illius martyrio uberrime conſcriptam ablegandamus, quam nos in opere de priſcis Martyribus, quorum paſſiones collegimus, ordine ſuo inſeruimus. Acta legitima probantur.

4. *Eadem Acta Chronici Alexandrini ſcriptoris auctoritate confirmari etiam poſſunt, qui de Pionii martyrio, quod ad Decianam perſecutionem refert, ita habet.* Smyrnæ Aſiatica civitate Pionius cum aliis haud paucis Christianis occubuit. Vir erat eruditus, & Chriſtianarum diſciplinarum exactiore cognitione probe imbutus; Proclo Quintiliano Aſiæ Proconſule, iv. Idus Martias, hoc eſt, Aſiaticorum calculo ſexto menſe xii. Sabbati hora decima curſum confecit. *Hæc hujus auctoris verba ex Actis quæ infra exhibituri ſumus deſumta eſſe nemo videtur inficiari poſſe, aut ſane ex antiquiſſimis aliis monumentis, quæ Pionii mortem ad Decii principatum ſub Procli Quintiliani Aſiæ proconſulatu referebant. Unde merito infertur, hanc ſententiam nec à Simeone Metaphraſte, nec ab aliquo* mediæ ætatis Latino conſarcinatore, *ut putavit Pearſonius, excogitatam fuiſſe. Ex hoc etiam Chronici Alexandrini loco refellitur aliud ejuſdem viri eruditi pronunciatum, aſſerentis num. 2. neminem umquam dixiſſe, Polycarpum & Pionium* ſub diverſis imperatoribus paſſos eſſe. *Id enim expreſſe affirmat laudati Chronici auctor, qui ad imperatorum Marci Aurelii & Lucii Veri annum quartum de martyrio ſancti Polycarpi pluribus agit, ejuſque compendium ex Actis exhibet nulla Pionii facta mentione; cujus alias, ut diximus, paſſionem refert ad Decii tempora, ubi ne unum quidem verbum de Polycarpo habetur. Quin &*

Q

*non ſolum ſub diverſis imperatoribus hos ſanctos Martyres paſſos fuiſſe memorat; ſed etiam ſub diverſis Aſiæ Proconſulibus, Polycarpum nempe ſub T*ito Quadrato, *& Pionium ſub* Proclo Quintiliano. *quod utriſque horum Martyrum Actis concordat. Verum quidem eſt Sozomenum ſcripſiſſe lib. 7. Hiſt. eccleſ. cap. 19. controverſiam de Paſchate fuiſſe à Victore epiſcopo Romano, & à Polycarpo Smyrnæo diſſolutam: certum eſt quoque Socratem lib. 5. Hiſt. cap. 22.* Polycarpi Smyrnæi epiſcopi *martyrium ad Gordiani tempora retuliſſe. at neminem ex antiquis auctoribus, præter Euſebium ejuſque interpretes, reperire licet, qui Polycarpi & Pionii martyria eodem tempore contigiſſe dixerit. Immo nec id Euſebius in Chronico affirmavit. Quamvis enim in Latina ejuſdem Chronici editione ad annum Marci Aurelii & Lucii Veri ſeptimum*, perſecutione orta in Aſia Polycarpus & Pionius feciſſe martyrium *dicantur; id ab aliquo poſterioris ætatis homine additum fuiſſe patet ex ejus Chronici exemplaribus Græcis, in quibus, ſicut & in ipſa Scaligeri græca editione, Pionii nomen deſideratur. Nec favent Pearſonii ſententiæ Græcorum Menæa, quæ die 23. menſis Februarii feſtum ſancti Polycarpi celebrant, eumque ſancti Johannis Evangeliſtæ diſcipulum affirmant fuiſſe: die vero undecima Martii Pionium recolunt, quem ſub Decio imperatore per ignem martyrium conſummaſſe dicunt. At in Polycarpi officio nulla eſt de ſancto Pionio memoria; ſicut nec in Pionii commemoratione nihil de ſancto Polycarpo habetur. Maximus quidem Cythereenſis epiſcopus ſanctum Polycarpum diſcipulum ſancti Johannis apoſtoli fuiſſe, & ſub Decii perſecutione martyrium ſubiiſſe tradit, ſed ibi nihil habet de ſancto Pionio. Tandem ex veteribus Martyrologiorum ſcriptoribus Ado & Notkerus revocant quidem ſancti Pionii martyrium ad M. Aurelii tempora; ſed Euſebii aut potius Rufini verbis decepti ſunt. Cetera vero Martyrologia vetera, Romanum ſcilicet ſancto Hieronymo attributum, Roſweidanum, Bedæ ſincerum, Flori, Uſuardi, Rabani, & alia quæque vetuſtiora, Pionii paſſionis tempus non deſignant.*

Martyris tempus.

5. *His ita ſtatutis, Pionii mortem ad Decii perſecutionem referendam eſſe non dubitamus, quam* Decio & Grato Conſulibus, *id eſt anno Chriſti* CCL. *contigiſſe Acta ſinceriora teſtantur. Ejus autem feſtum vulgata Latinorum Martyrologia die prima Februarii celebrant: quamvis ejus paſſio in duobus codd. mſſ. bibliothecæ Colbertinæ referatur* 11. *ſeu, ut loquimur, pridie* Kalendas Januarii. *Melius vero, ut ex Actis patet, in cod. mſ. illuſtriſſ. Abbatis* de Noailles *circa diem undecimum, menſis Martii. quo etiam die à Græcis ſancti Pionii feſtum recolitur. Porro Ado, Uſuardus, ceterique ut plurimum Martyrologiorum ſcriptores, nonnullos ſocios Pionio adjungunt, quos alii plures, alii pauciores enumerant.*

Scripta.

6. *Pauca occurrunt quæ de beati Pionii ſcriptis dicantur. Sane cum inter alios ſcriptores eccleſiaſticos neque in antiquis, neque in recentioribus catalogis locum unquam habuerit; veri ſimile eſt nihil aliud ex eo ad poſteros perveniſſe præter ea quæ in ejus Actis habentur. An is autem ſit ille Pionius qui in fine Actorum ſancti Polycarpi dicitur* exemplaria inveſtigaſſe, & ſcripſiſſe ex revelatione quæ ſibi de beato Polycarpo patefacta eſt, *incertum.*

7. *Ceterum omiſſis beati Pionii Actis, quæ ex Simeone Metaphraſte poſt*

Lipomanum & Surium Bollandus ad 1. diem Februarii edidit, alia, aut potius eadem, ſed diverſa alterius verſionis ex 4. codd. mſſ. proferimus. Hæc autem Acta Bollandianis prætulimus, tum ob verſionis antiquitatem, quæ ſane ante Simeonis Metaphraſtis ætatem videtur facta, habetur enim in uno cod. mſ. bibliothecæ Colbertinæ qui ad annos 800. accedit: tum quia nondum edita erat, in eaque nonnulla abſunt, quæ aliquibus viris doctis in Bollandianis Actis diſplicuere. Ea vero prout in codd. mſſ. habentur etiam cum mendis repræſentamus; ne ſi ea expungere voluerimus, id nobis objiciatur quod Pearſonius in Baronio arguit. Cum enim Acta ſancti Pionii à ſe diligenti ſtudio emendata *ſe exhibere profeſſus fuerit illuſtriſſ. Cardinalis; hæc ejus verba ſic interpretatus eſt Pearſonius, quaſi ex iis Actis multa rejeciſſet.* Emendata; *inquit*, id eſt, reſectis iis quæ ſuppoſitionem nimis manifeſte indicabant. *Quæ tamen in Bollandianis Actis obſervanda occurrunt, in notulis referimus. Porro ex 4. codd. mſſ. quibus in hac editione uſi ſumus, duo ſunt inſignis bibliothecæ Colbertinæ, in quorum primo Acta integra habentur, in altero ob detracta aliquot folia ex codice, mutila. Tertius codex eſt illuſtriſſimi Abbatis* de Noailles: *quartus tandem Principalis monaſterii Einſidlenſis, alias beatæ Mariæ de Eremo, Ordinis noſtri Benedictini in Helvetia, ex quo cod. ea Acta deſcribi curavit noſter domnus Johannes Mabilonius, cum in Germaniam aliquot ab hinc annis profectus eſt. Porro in his duobus ultimis codd. aliqua paſſim deſunt. His adjungi poteſt cod. mſ. monaſterii ſancti Maximini Trevirenſis, ex quo eorumdem Actorum aliquot fragmenta Bollandus edidit.*

SS. Pionius &c. Acta ex cod. mſſ.

PASSIO

Sanctorum Pionii, & ſociorum ejus Martyrum.

Ex quatuor codd. mſſ.

Anno Christi CCL

I. Referri oportere ac debere memorari ſanctorum merita Apoſtolus præcipit, eo quod ſciat, rerum geſtarum memoria egregiis viris flammam in pectore creſcere, his ante omnia qui imitari tales viros vel maxime ſtudent, vel præcipua æmulatione contendunt. Unde Pionii martyris debet paſſio non ſileri, quia & dum eſſet in luce, multis fratribus ignorantiæ diſcuſſit errorem, & poſtea Martyr effectus, quibus vivus doctrinam infuderat, paſſus oſtendit exemplum. Geſta Martyrum memoranda.

II. Secundo [a] itaque die ſexti [b] menſis, qui dies eſt quarto Idus Martias, die ſabbati majore, natale Polycarpi martyris celebrantes ge- a b

[a] Boll. *Vigeſima-tertia menſis Februarii die, cum Sabbatum magnum intraret, Natali ſcilicet beati martyris Polycarpi, vigente Decii imperatoris perſecutione Pionius presbyter* &c.

[b] In utroque cod. Colb. deeſt, *Sexti*

SS. PIONIUS &c.

nuinum [a], Pionium, Sabinam, Aſclepiadem, Macedoniam quoque & Lemnum [b] preſbyterum catholicæ Eccleſiæ vis perſecutionis invenit. Sed quia bonæ fidei totum Dominus oſtendit, Pionius quæ imminebant ſupplicia, quia non timebat advenientia, futura prævidit. Ergo ante diem quam natalis Polycarpi martyris adveniret, cum Sabina & Aſclepiade dum jejuniis devotus inſiſteret, vidit in ſomnis ſequenti die ſe eſſe capiendum. Quæ cum aperte & indubitanter agnoſceret, eo quod tam lucide omnia viſus appareret, funis vinculo ſua & Sabinæ & Aſclepiadis colla circumdedit: ut cum ab illaturis vincula vincti invenirentur, ſcirent qui venerant nihil ſe novi eſſe facturos; intelligerentque non eos, ſicut ceteros qui deguſtabant ſacrificia, eſſe ducendos, cum eſſent vincula, priuſquam juberentur, impoſita, & fidei teſtimonium, & voluntatis indicium.

Pionius & alii Chriſtiani.

III. Facta ergo oratione ſollemni, cum die ſabbato ſanctum panem & aquam deguſtaviſſent, Polemon neochorus [c] ſive æditus adveniens ſtipatus turba eorum quos ad inveſtigandos Chriſtianos Polemonis judicia majora ſociaverant. Qui ubi Pionium vidit, talia profano ore verba profudit: Scitis manifeſte Principis eſſe præceptum, quod ſacrificia celebrare vos jubeat? Pionius dixit: Scimus quidem præcepta; ſed illa ſola quæ Deum nos venerari jubent. Æditus dixit: Venite ad forum, ut pernoſcatis vera eſſe quæ dixi. Sabina vero & Aſclepiades clara voce dixerunt: Nos Deo vero obedimus. Et cum ad forum ducerentur, oblata repente vincula cervicibus eorum indita vulgus aſpexit, & ut ſolet in populo rationis experte viſendæ cujuſque rei cupiditas inhiare, ita ſe mirantes ſtipabant [d], ut dum ipſi alios pellerent, ab aliis pellerentur. Ergo [e] ut ad forum ventum eſt, repente immenſa multitudine, quicquid ſpatii in medio fuit, & ſuperpoſita paganorum ædiculis tecta completa ſunt. Innumeræ quoque aderant feminarum catervæ, quia erat dies ſabbati, & Judæorum feminas ab opere diei feſtivitas relaxabat. Omnis autem circumfuſa undique viſendi ſtudio ruebat ætas: & quos ad videndum deſtituebat brevitas corporis, ſupra poſiti ſcamnis, aut aſcendentes

Comprehenduntur.

[a] Sic optime codd. Colb. 1. & Einſidl. At in altero Colb. habetur *Ienuinum*. In cod. ſancti Maximini apud Boll. *genuinum*. In cod. Noail. omnino deeſt iſtud nomen. Porro *Natalis genuinus dies* dicitur in L. 11. & 17. cod. Theodoſ. de proximis, Comitibus &c. apud Eruditiſſ. Cangium in Gloſſario, ubi plura de hac re, & in diſſertatione ejuſdem de Nummis imperatorum Byzantinorum.

[b] Sic codd. Noail. & Einſidl. cod. S. Maximin. *Leminus*. Colb. *Linus*.

[c] In cod. Einſidl. *Palamon* in Noaill. *Polimon ſive aditus*. *Neochorus* creditur apud antiquos fuiſſe ædis ſacræ æditus. Quamquam ea vox, ut obſervat eruditiſſ. Cangius in Gloſſario [illegible], antiquariis & nummariæ rei [illegible] multum negotii faceſſit.

[d] Codd. Einſid & Noail. & S. Maximini, *inter ſe mirantes ſtupebant*.

[e] Boll. *Et cum in forum veniſſent & in porticu ad Orientem ſita ad portam duplicem conſtitiſſent, impletum eſt totum [illegible]rum & ſuperiores porticus, tum viris [Græ]cis atque Iudæis, tum etiam mulieribus. Nam cum magnum eſſet ſabbatum, feriabatur. Quum etiam fundamenta arcuque conſcenderant, ut ſpectarent.*

arcas, ne ſubtraherentur miraculo, æquiparabant ingenio quod natura fabricaverat. SS. PIONIUS &c.

IV. Tum Martyribus in medio conſtitutis, Polemon ait: Bonum eſt, Pioni, & te ſicut ceteros obedire, ac juſſa complentem, declinare ſupplicia. Sed beatus Martyr Polemonis ſermone percepto [a], extenſa manu, læto & alacri vultu tali oratione reſpondit: Vos viri [b] qui exultatis pulcritudine mœnium, & Smyrnæ civitatis decore gaudetis, & Homero [c] poeta gloriamini, & ſi qui vobiſcum ex Judæis adſunt, paucis audite, vos alloquor. Audio enim quod irrideatis eos qui ad ſacrificandum, aut ſponte proſiliunt, aut alio cogente non renuunt; & in illis levitatem pectoris, in his ſpontaneum damnetis errorem, cum oporteret vos Homero [d] doctori veſtro, ac magiſtro pariter obedire, qui aſſerit nefas eſſe exultare de defunctis [e], nec ullum conflictum cum luce caſſis, aut certamen debere eſſe cum mortuis. Vos autem, Judæi, decuerat Moiſi obedire præceptis, qui ait: *Inimici tui animal ſi ceciderit, oportet te prius levare quam tranſeas.* Pari quoque ſententia & ſimili Salomon oratione ſignificavit: *Inimico cadente non exultes; nec aliena infelicitate te jactes.* Unde ego mori malo, atque omnia perferre ſupplicia, & in quaſlibet ærumnas deductus immenſos ſentire cruciatus, donec non pervertam aut illa quæ didici, aut illa quæ docui. Nunc ergo quomodo Judæi riſu ſe cachinnante diſſolvunt, irridentes eos qui aut coacti, aut ſponte ſacrificant; ne a nobis quidem temperant riſum, & inſultanti voce proclamant, diu nos licentiæ tempus habuiſſe. Eſto inimici eorum ſumus, attamen homines. Quid enim a nobis pertulere jacturæ? quæ per nos ſenſere ſupplicia? quos lingua læſimus? quos odio perſecuti iniquo ſumus? quos ferina crudelitate graſſati ad ſacrificia * compulimus? Non ſunt eorum peccata his ſimilia, quæ propter timorem hominum nunc aguntur. Longa diſcretio eſt inter invitum & ſponte peccantem; & hoc intereſt inter eum qui cogitur, & illum quem nemo compellit, quod ibi mens, hic tempus in culpa eſt. Quis coegit Judæos aut myſteriis Beelphegor [f] imbui, aut intereſſe parentalibus [g], & deguſtare ſacrificia mortuorum? Quis cum filiabus Allophylorum turpes coitus agere, & exercere meretriciam voluptatem? Quis ſuos filios concremare, quis adverſus Deum murmur exercere, aut de Moyſe latenter mala loqui? Quis tot beneficiorum immemores? Quis fecit ingratos? Quis coegit per cor * ſuum redire ad Ægyptum? aut cum Moyſes legem

Marginalia: a Pionii oratio ad Gentiles & Judæos. — b — c — d — e — *Deuter.* 22. 4. — *Prov.* 24. 17. — * *Einſid.* ſupplicia. — f g *Pſalm.* 105. 28. & *ſeqq.* *Num.* 25. *Exod.* 15. & 16. *Num.* 14 & 15. &c. — * *Colb.* 1. *eſ.*

[a] Cod. Noail. *ſermone contempto.*

[b] Uterque cod. Colb. *vidi.*

[c] Inter urbes quæ ſibi Homeri natale attribuunt, prima vulgo recenſetur Smyrna.

[d] Acta Boll. *Homerum audiretis qui hominum interitu lætari pium negat.* Id deſumtum eſt ex Odyſſeæ lib. 22. ℣. 412. ubi Ulyſſes inducitur Euricleam nutricem ſuam reprehendens, quod de proeorum cæde exultaret.

[e] Cod. S. Maximin. *inſultare defunctis.*

[f] Seu Baal, idolum Moabitarum quod in monte Phogor colebant. Ipſum eſſe Saturnum nonnulli exiſtimant.

[g] Sacra funeſta, ſeu convivia, quæ in parentum ſeu propinquorum defunctorum memoriam fiebant.

SS. Pionius &c. Exod 32. Paganos alloquitur.

aſcendiſſet accipere, dicere ad Aaron: Fac nobis deos, & vitulum; & cetera quæ fecerunt. Sed vos, pagani, poſſunt fortaſſe decipere, aliqua aures veſtras ambage fallentes; nobis illorum nullus poterit imponere fallaciam. Recitent vobis codicem Judicum, Regum, Exodum, & cetera quibus convincuntur oſtendant. Sed quæritis cur multi ad ſacrificandum ſponte deſcendant; & propter paucos ceteros irridetis. Fingite vobis imaginem areæ, quam tritura compleverit. Palearum eſt acervus major, an tritici? Cum enim colonus aut bicorni furca triticum vertit *, aut palmulari; ſine pondere palea vento auferente jactatur: triticum autem grave & ſolidum in eo loco in quo manſerit perſeverat. Quando jactant in pelago retia, numquid totum quod educunt eſſe optimum poteſt? Scitote tales eſſe quos cernitis, & hanc eſſe rationem ut mala bonis, bona peſſimis miſceantur: ſed ubi æquare volueris diſcrepant, & quid ſit melius in comparatione monſtratur. Quonam modo itaque nos vultis hæc quæ à vobis irrogantur ferre ſupplicia? ut juſti an ut injuſtus? [Si ut injuſtus;] injuſtiores vos tali opere comprobabitis, ſi perſequendi cauſa non exſtat. Si ut juſtus; quid vobis ſpei ſupereſt, cum etiam juſti ita patiantur? Si juſtus enim vix ſalvatur, peccator & impius ubi parebit? Judicium namque imminet ſæculo, de cujus adventu multis ex rebus certi ſumus. Ego namque tranſgreſſus omnem Judæorum terram, cuncta perdidici, & Jordane tranſmiſſo, vidi terram [a] quæ excidio ſuo iram Domini teſtabatur, propter id quod peregrinos aut exſtinguebant humanitatis immemores, aut percurrentes in ſexum viros muliebria pati jugulato hoſpitii jure cogebant. Vidi terram vi divini ignis exuſtam, & in cinerem favillaſque converſam, omni humore atque fertilitate viduatam. Vidi mare mortuum, & ob Dei timorem naturam mutatam ferventis elementi. Vidi aquam, nec alendis, nec ſuſcipiendis animantibus obſequentem, hominem quoque ſicut ſuſcepit & jactantem; ne iterum propter hominem, aut crimen incurrat aut pœnam. Sed quid ego hæc vobis dico procul remota, longius collocata? Vos [b] gentes videtis & enarratis incendium, illam æſtuantem rupibus flammam. Conferte quoque Lyciæ [c] & diverſarum inſularum ignem ex

Colb. duo. vertit.

[a] Palæſtinæ regio, in qua Sodoma aliæque civitates ſitæ erant, quæ ultricibus flammis conſumtæ referuntur in libro Geneſeos cap. 19.

[b] Boll. *Hæc ego commemoro quæ procul abſunt. Vos Decapolim Lydiæ regionem igne combuſtam videtis ad impiorum exemplum uſque ad præſentem diem; Ætnæ item incendium & Siciliæ atque Lyciæ inſularum.*

[c] Lycia, Aſiæ minoris regio, in qua Chimæra mons flammivomus apud antiquos celebris, in cujus cacumine leones habitare dicebantur; in medio ubi paſcuæ erant, capræ; in radicibus ſerpentes. Hinc Chimæræ fabula; quæ hoc animal eſſe fingit triforme flammivomum, caput & pectus leonis habens, ventrem capræ ac draconis caudam, quod monſtrum occidiſſe dicitur Bellorophon, Glauci filius, quod Chimæræ montem habitabilem reddiderit. V[illegible] Lucret lib. 2. & 5. de rerum natura. Virgil. lib. 6. Æneid. & alios. Hujus ignis montem aqua accendi, terra autem vel fœno exſtingui refert Gnidius Cteſias apud Plinium lib 2. cap. 106 ubi plura habentur de montibus qui ignes evomunt, quos ibi ſigillatim Plinius recenſet.

infimis terræ viſceribus effluentem. Aut ſi hæc non potuiſtis agnoſcere, conſiderate calidæ aquæ uſum, non dico de illa quæ fit, ſed de illa quæ naſcitur. Aſpicite fontes tepentes, & anhelantes ibi unde exſtingui ſolent flammæ. Unde eſſe putatis hunc ignem, niſi quia cum inferni igne ſociatur? Dicitis enim partim igne, partim inundationibus vos ſub Deucalione [a], & nos ſub Noe laboraſſe. Ita enim fit, ut particulatim catholica agnoſcantur. Unde prædicimus vobis de judicio per Verbum Dei Jeſum-Chriſtum, qui per ignem venturus eſt. Propterea deos veſtros non adoramus, nec imagines aureas veneramur, quia in his non religio colitur, ſed quantitas æſtimatur.

[a] Geneſ. 6.

V. His ita atque talibus diu dictis dum tacere nollet, Polemon omniſque populus ita admovit aures, ut quieſcere * nullus auderet, ac denuo dicente Pionio; Deos veſtros non adoramus, nec imagines aureas cæleſti veneratione ſuſcipimus, obduxerunt * eos in atrio *. Ibi circumſtans vulgus cum Polemone beatum Martyrem perſuadere tentabant tali ſermone ſuadentes: Pion obtempera nobis, multa ſunt enim propter te quæ vivere & valere conveniat. Dignus es enim vita, cum morum tuorum meritis, tum manſuetudinis cauſa. Vivere bonum eſt, & halitum hujus lucis haurire. Cumque & alia multa narrarent, Pionius ait: Ego dico quia vivere bonum eſt & uſum lucis haurire, ſed illius quem deſideramus. Aliud eſt lumen illud quod nos cupimus, & hæc Dei munera non obliti deſerimus: ſed relinquimus, majora cupientes, & præ melioribus iſta contemnimus. Et vos quidem laudo, eo quod me dignum & amore & honore ducatis: ſed eſſe ex vobis ſuſpicamur inſidias, & ſemper minus nocuerunt profeſſa odia, quam ſubdola blandimenta.

* f. inquietare.

Pionius tentatus blanditiis.

* Boll. duxerunt

* Boll. ſub dio.

Quas reſpuit.

VI. Poſt hæc verba Alexander [b] quidam vir malignus de populo ait Pionio: Noſtris quoque ſermonibus a te præbeatur auditus. Reſpondit ille: Te magis oportet audire, quoniam quæ tu ſcis ſcio; tu vero ignoras illa quæ novi. Tum ille beati Martyris irridens catenas ait: Quid ſibi hæ catenæ volunt? Ille reſpondit: Ne dum per civitatem ducimur, a quibuſdam ad ſacrificandum ire credamur: aut ne, & nos, ſicut & ceteros, ad templa ducatis: ſimul ut poſſitis advertere quia interrogatione non opus eſt, cum in cuſtodiam ſponte properemus. Cumque tacuiſſet & populus in obſecratione & perſuaſione duraret, iteratus beatus Martyr reſpondit: Hoc decrevimus & certum eſt in eo quod diximus permanere. Cumque eos qui circum erant ſermonis acerbitate vehementer argueret, & relegens præterita etiam & futura prædiceret, Alexander ait: Quid opus eſt ſermonibus veſtris? cum poteſtas vivendi vobis eſſe non poſſit, quin immo ſit neceſſitas pereundi magna.

Irriſiones ſuſtinet.

[a] Deucalion & Pyrrha in monte Parnaſſi ex generali diluvio ſervati lapides poſt tergum projiciendo homines & mulieres excitabant, qui genus humanum reſtituerunt. Nota fabula ex Ovid. lib. 1 Metamorphoſ. fab. 7.

[b] Boll. *Circumforaneus autem quidam, nomine Alexander, homo improbus ait*, &c.

SS. Pionius &c.

a * ſ. neſcio qui.

VII. Sed [a] cum populus ad theatrum ire diſponeret, ut in conſeſſu caveæ multo melius beati Martyris verba poſſet audire, ad Polemonem acceſſerunt neſcio quid * dicentes atque ſuadentes, quia ſi tribueret loquendi beato Martyri poteſtatem, turba & tumultus oriretur. Auditis itaque his Polemon, tali Pionium ſermone compellit: Si ſacrificare abnuis, ad templum veni [b]. Ille reſpondit: Non expedit delubris veſtris, ut nos ad templa veniamus. Tunc Polemon: Ergo ita obfirmaſti animum, ut tibi perſuaderi non poſſit? Et Pionius: Utinam ego vos ut Chriſtiani eſſetis movere & perſuadere potuiſſem. Cujus ſermonem quidam irridentes, magna voce dixerunt: Nihil tale facturus es, vel ſi vivi ardeamus [c]. Ille ait: Pejus eſt ardere poſt mortem. In hac ſermonum altercatione Sabinam aſpexere ridentem, ad quam, quaſi minantes, terribili voce dixerunt: Rides? Illa reſpondit: Rideo, ſi Deus vult, quia Chriſtiani ſumus. Tum illi: Paſſura es, inquiunt, illa quæ novis *. Quæ non ſacrificant enim, lupanaribus deputatæ præſtant meretricibus collegium, & lenonibus ſupplementum. Illa reſpondit: Quidquid Deo placet [d].

* Boll. non vis.

VIII. Et iterum [e] Pionius ad Polemonem ait: Si autem perſuadere juſſus es, aut punire; neceſſe eſt ut punias, cum perſuadere non poſſis. Tum Polemon ſermonis hujus aſperitate permotus: Sacrifica, inquit. [Reſpondit Pionius:] Non faciam. Ait rurſus illi: Cur non? Ille item: Quia Chriſtianus ſum. Rurſus Polemon: Quem colis Deum? Reſpondit Pionius: Deum omnipotentem qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, & nos omnes; qui nobis omnia præſtat & tribuit, quem cognovimus per Verbum ejus Jeſum Chriſtum. Dehinc Polemon: Vel Imperatori ſacrifica. Ille reſpondit: Ego homini non ſacrificabo.

Acta à Notariis excepta.

IX. Poſt hæc Polemon, cum ceræ Notarius [f] quæ reſpondebantur imprimeret, ait ad Pionium: Quis vocaris? Pionius ait: Chriſtianus. Polemon: Cujus eccleſiæ? Pionius ait: Catholicæ [g]. Relictoque Pionio,

[a] Boll. *Sed cum populus vellet in theatro conventum fieri, ut plura illic audiret; quidam Ducis ſtudioſi ad Polemonem aditum accedentes ei perſuaſerunt, ne ſineret in theatro populum convenire, ne tumultus fieret, & panis flagitaretur. Quibus auditis &c.* Obſervat Baronius in notis ad hunc locum ad annum 254. num. 7. plebem in conventibus publicis ſæpius tumultuoſe ſuas neceſſitates à Magiſtratibus extorſiſſe.

[b] Boll. *Si non vis ſacrificare, ſaltem templum ingredere.*

[c] Boll. *Tu vero ne id feceris, ne vivi comburamur.*

[d] Boll. *Sancto Deo id erit curæ.*

[e] Hic omiſſa eſt interrogatio una quæ ſuppletur ex Bolland. *Deinde rurſus Polemo ſic allocutus eſt: Obtempera nobis. Pionius reſpondit &c.*

[f] Notarii à notis dicti, quæ ſingulæ ſingula verba, aut etiam ſententias integras exprimebant. De his Auguſtin. lib. 2. de Doctrina Chriſtiana, & plura apud Baron. & Spond. ad annum. 238.

[g] Boll. addunt *nulla enim alia eſt apud Chriſtum*

ad Sabinam

ad Sabinam Polemon verba convertit, cui [a] Pionius prædixerat verba, ne in manus dominæ impiæ poſſet incidere, ut ſub Theodotii [b] vocabulo, vim crudelitatis nominis mutatione declinaret. Tunc Polemon ait: Quæ diceris? Illa reſpondit: Theodota & Chriſtiana. Polemon: Si Chriſtiana es, cujus eccleſiæ? At illa: Catholicæ. Polemon: Quem colis Deum? Illa reſpondit: Deum omnipotentem qui fecit cælum & terram, mare & omnia qui in eis ſunt, quem cognovimus per Verbum ejus Jeſum-Chriſtum. Poſt hæc cum, adſtante haud procul Aſclepiade, quis diceretur, inquireret, reſpondit Aſclepiades: Chriſtianus. Polemon: Cujus eccleſiæ? Aſclepiades: Catholicæ. Polemon: Quem Deum colis? Reſpondit: Chriſtum. Polemon: Quid ergo? iſte alter eſt? Reſpondit: Non; ſed ipſe quem & ipſi paullo ante confeſſi ſunt.

SS. Pronius &c.

X. His dictis atque tranſactis ducebantur ad carcerem, magna parte vulgi, & immenſa populi copia proſequente, cujus tantum pondus ſe infuderat, ut forum Martha ſtipatione compleret, & vix undas populi præcluſus multitudine populi acceſſus egereret. Ibi quidam in beati Martyris facie animadvertentes ruborem, magna cum admiratione dixerunt: Quid eſt hoc, quod iſte ſemper albus ac luridus, pallorem ſubito in ruborem mutavit? Cumque Sabina lateri ejus, cavens incurſum populi, vincta properaret, ait quidam: Sic tunicam ejus tenes, quaſi lacte illius carere formides. Aliuſque ſumma voce clamavit: Puniantur, ſi ſacrificare detrectent. Cui Polemon ait: Faſces & [c] ligna non ad nos, & habere non poſſumus poteſtatem. Irridens autem alius ait: Ecce [d] ad ſacrificandum homunculus pergit. Hoc autem de Aſclepiade, qui erat cum Pionio, dicebatur. Sed Pionius reſpondit: Iſtud ille non faciet. Alius autem clara voce dicebat: Ille & ille ſacrificabunt. Pionius ait: Habet unuſquiſque propriam voluntatem. Ego Pionius vocor. Non ad me attinet quis ut ſacrificet; cum eo qui fecerit nomen oſtendat. Inter has diverſorum invicem loquentium voces, ait ad Pionium unus è populo: Cum in te tantum ſtudium tantaque doctrina ſit, cur obſtinata ad mortem mente feſtinas? Cui Pionius hoc ſermone reſpondit: Quod occiſionem mei creditis, magis debeo cuſtodire quæ cœpi. Nam & vos ſcitis quam immenſa funera, & obſcœnam famem experti ſitis, & alia permulta. Sed ait illi unus è populo: Tu quoque nobiſcum inopiam pertuliſti. Ille reſpondit: Ego cum ſpe quam in Domino habebam.

Martyres in carcerem ducti.

XI. Vix autem propter multitudinem ſervatores carceris oſtium in-

[a] Boll. *Monuerat autem illam Pionius & ab eo fuerat Theodota appellata, ne ex nomine cognita in manus impiæ civis jam dominæ ſuæ rurſus incideret, quæ imperante Gordiano, cum vellet Sabinam à fide abducere, eam vinctam in montibus relegavit, ubi clam victus neceſſaria ei à fratribus ſubminiſtrabantur. Poſt autem ſtudioſe curatum fuit, ut à domina ſervitute & à vinculis liberaretur. Plurimum autem cum Pionio verſabatur, quæ etiam in hac perſecutione capta fuit. Dixit &c.*

[b] Hic avulſis aliquot foliis deſinunt Acta in uno cod. Colbert.

[c] Boll. *Nobis non præcedunt faſces neque ſecures, ut hanc habeamus poteſtatem.*

[d] Boll. *Ecce homunculum ſubducis ad immolandum. . . . Pionius dixit. Mendacium loqueris, neque enim id facit.*

SS. PIONIUS &c. Ubi alios inveniunt.

troire potuerunt. Qui cum ingreſſi fuiſſent, Pionio & ceteris intromiſſis, invenerunt preſbyterum Catholicæ Eccleſiæ, Lemnum nomine, & mulierem, nomine Macedoniam, de Carcereno vico [a] ſectæ Phrygum. Qui cum ſimul eſſe cœpiſſent, & devoti Deo famuli convenirent; carceris agnoverunt cuſtodes, Pionium quæ offerebantur à fidelibus, certa cum ſuis voluntate reſpuere, dicentem: quod multis indigens nulli gravis fuiſſet, quomodo fieri poſſit ut nunc cogeretur accipere? Ob quod factum irati quibus carceris cuſtodia videbatur impoſita, qui [b] eos larga prius etiam de ſua humanitate ſuſceperant, in interiori eos carceris parte clauſerunt: ut omni humanitate & luce viduati, in tenebrarum ſitu & fœtore carceris conſtituti immenſos cogerentur ſentire cruciatus. Quo in loco cum viderentur abſtruſi, benedicentes Deum quæ ad hymnos ejus pertinent multa cecinerunt. Ergo cum diu in hac Domini laude duraſſent, aliquamdiu tacuerunt ſolita ſibimet & conſueta præſtantes. In cuſtodum vero pectoribus quod ira ſuaſerat, pœna ſubſecuta damnavit. ad aliam namque partem eos transferre voluerunt. Illi in loco eodem quo fuerant permanentes, clara voce dixerunt: Gloriam tibi Domine, ſine intermiſſione fundamus. hoc quod accidit proceſſit in melius.

XII. Tunc accepta ut agerent quæ vellent libera poteſtate, diem noctemque ita occupaverunt lectionibus, aut oratione tenuerunt, ut eſſet pertinacibus altercatio religionis, documentum fidei, & medicina ſupplicii. Cum ergo hoc eorum duraret officium, multi ad eos, Pionium perſuadere cupientes, pagani genteſque venerunt. qui dum talem virum loquentem audiunt, in miraculum verſi pæne non impune audierant, quia venerant invidere. Illi [c] vero quos illuc vis neceſſitatis incluſerat, rigabant largo fletu januas, & lacrymas imbrium more fundebant, ut nulla temporis quantitate gemitus reſpirarent, & repetitis ſingultibus novus ſemper quaſi luctus oriretur, maxime ab his quos incorrupta ſemper fama laudaverat. Hos ut vidit Pionius in jugi luctu & dolore maximo conſtitutos, talia cum lacrymis verba profudit: Novum ſuppliciorum genus patior, & ita excrucior, quaſi videam me devulſa membrorum compage lacerari, cum adſpicio margaritas Eccleſiæ porcorum pedibus ſubjacere, & ſtellas cæli draconis cauda uſque ad terram fuiſſe pertractas; vitem quam Dei dextera plantaverat a ſue unico diſſipari, & ut tranſeuntem unumquemque ſuaſerit libido, decerpi. Liberi, quos iterum parturio donec Chriſtus formetur in vobis, alumni mei molles aſpera tranſierunt itinera. Nunc Suſanna in medium conſtituitur ab

Lapſos Pionius adhortatur.

[a] Boll. *ex vita Carena, & ex hæreſi Phrygum quemdam, nomine Eutychianum.* Phryges ſeu Cataphryges Montaniſtæ hæretici dicti ſunt, quod ipſe Montanus in Phrygia Aſiæ minoris regione natus eſſet.

[b] Boll. *qui ab invigentibus ſolebant munera accipere ....At illi Deum collaudantes acquieverunt, & quæ dari ſolita erant illis præbuerunt, adeo ut carceris præfectus admiraretur, & priſtinum eos in locum vellet reducere. At illi &c.*

[c] Boll. *Introibant etiam illi qui vi tracti fuerant ad immolandum, & magnum fletum excitabant &c.*

iniquis, impiis circumvenitur à preſbyteris, & ut fruantur pulcritudine mollem formoſamque denudant, falſa in eam teſtimonia corrupta illicitatione dicentes. Nunc Aman increpat & epulatur, nunc Eſther & tota civitas turbatur, nunc fames & ſitis, non panis aut aquarum penuria, ſed perſecutione. Nunc ergo, quia erant univerſæ virgines in ſopore, Domini Jeſu verba completa ſunt. Ubinam terrarum Filius hominis poſtquam venerit, fidem poterit invenire? Audio enim quod unuſquiſque ſocium ſuum prodat, ut compleatur quod dictum eſt, *Frater fratrem tradet ad mortem*. An quia & ipſe ſatanas nos expetit, & ignea [a] palmula aream purgat, ſalem evanuiſſe creditis, atque hominum pedibus ſubjacere. Nemo veſtrum æſtimet, ô filii, Deum evanuiſſe, ſed nos evanuimus; Inquit: [Non] mea manus ad liberandum laſſata eſt, nec aures ad audiendum gravatæ. Noſtra nos à Deo peccata diſtringuunt, & ut non exaudiat, facit hoc non Chriſti inclementia, ſed noſtra perfidia. Quid enim non malefecimus? Nos neglеximus Deum. Contempſerunt alii, nonnulli avide leviterque peccaverunt, & accuſantes ſe invicem atque prodentes mutuis periere vulneribus. quamquam nos oporteat aliquid plus habere juſtitiæ, quam Grammathei Phariſæique habuerunt. SS. Pionius &c. Daniel. 13. Eſther. 3. Luc. 18. 8. Matth. 10. 21.

XIII. Audio enim quod quoſdam ex vobis Judæi ad Synagogam vocent. Videte quia majus accidit cuique ex tali voluntate peccatum, ne quis in inconceſſum nec amplius remittendum, quod ad blaſphemiam ſancti Spiritus pertinet, crimen admittat. Ne ſitis una cum ipſis [principes] populis Gomorrhæ & judices Sodomitæ, quorum manus innocentium ſanguine & ſanctorum cruore maduerunt. Nos enim nec Prophetas occidimus, nec tradidimus Salvatorem. Sed quonſque ego multa narrabo? revocate in memoriam quæ audiſtis. Comperi enim Judæos nefando ore ſceleſta verba proferre, eo quod jactent & inaniſſimo per loca omnia ore diſpergant Dominum Jeſum-Chriſtum, ſicut hominem, ad mortem vi eſſe compulſum. Dicite quæſo: Cujus hominis diſcipuli qui ſit per vim mortuus, dæmonas tot per annos ejecerunt [b], facturique

[a] Boll. *Ignitum porro ventilabrum eſt in manu Dei, ut purget aream.*

[b] Eodem argumento adverſus Gentiles utuntur Juſtin. Martyr. Apol. 1. Cyprian. de Idolorum vanitate & lib. ad Demetrianum. Eccleſiam vero ab hæreticorum ſectis diſtinguit Irenæus lib. 2 adv. hæreſ cap. 57. & 58. quod in ea multa mirabilia fierent, qua de re Euſeb. lib 5 Hiſt. cap. 7 Porro id non ſolum de primis Eccleſiæ ſæculis verum eſt. Vide tom. 5 Concil. col 834. qua ea de re Nicetius epiſc Trevir ad Chloſoſvvindam reginam Langobardorum ſcribat ut Alboinum ejus virum ab Ariana hæreſi revocaret; ibi laudat miracula ſanctorum epiſcoporum Martini, Germani, Hilarii, Lupi, Remigii & Medardi. Ejuſdem ſancti Remigii Remorum epiſcopi miraculis idolorum in Galliis deſtructionem, & veræ fidei ampliationem attribuit Avitus Viennenſis epiſc. in Collatione adv Arianos anno 499 coram rege Gundebaldo. Spicileg Acheriani tom 5 Item Reccaredus rex Vviſigotorum in Hiſpania epiſcopis Arianis exprobrat quod nulla ederent miracula, quæ tamen frequentia erant apud Catholicos. Vide Greg. Turon. lib 9. Hiſt n. 15 & lib. de gloria Confeſſorum cap. 13 Miracula quæ ſuo tempore in Italia fiebant exponit Gregorius M. in 4. libris Dialogorum.

SS. Pionius &c.

ſunt. Pro cujus magiſtri nomine per vim mortui, tot diſcipuli, totque alii libenti animo pertulere ſupplicia? Quid memorem & aliqua mirabilia, quæ in Catholica Eccleſia contigerunt, cum iſti ignorent illum ſolum male & per vim mori qui de hoc ſæculo vitam peroſus ſua manu & propria voluntate diſceſſerit? Nec hoc quidem ſacrilegis mentibus ulla poteſt ratione ſufficere. Addunt ſceleri ſe ejus [a] & blaſphemium dum egreditur ſumit augmentum. Dicunt Dominum Jeſum-Chriſtum cum cruce ad ſuperos facta umbrarum excitatione remeaſſe. Et ea quæ Scriptura aut apud nos, aut apud illos pro Chriſto & Domino dicit, illi in blaſphemium ſacrilego ſermone commutant. Nonne qui hæc loquuntur peccatores ſunt? nonne perfidi? nonne iniqui?

1. Reg. 28. Samuel à Pythoniſſa non ſuſcitatus.

Probat Pionius Chriſti reſurrectionem.

XIV. Repetam nunc quæ Judæi ſæpius, me in prima ætate poſito, diſſerebant, quæ eſſe mendacium ſequenti redarguens ſermone convincam. Scriptum namque eſt ita: Saul interrogavit mulierem Pythoniſſam, & dixit ei: Excita mihi Samuelem prophetam. Et vidit mulier aſcendentem virum cum ſtola. Saul Samuelem credidit, & interrogabat eum quæ volebat audire. Quid ergo? Vates illa poterat excitare Samuelem? Si potuiſſe conſenſerint, iniquitatem plus juſtitiâ poſſe confeſſi ſunt: ſi negaverint ſic mulierem reduxiſſe, neceſſe eſt ut Dominum Jeſum-Chriſtum non ſic rediſſe convincantur. Ita fiet, ut in hac contentione aut damnentur, aut cedant. Ratio ergo verbi hujus talis eſt. Quomodo [b] poterat vatis mulieris dæmon ſancti Prophetæ excitare animam jam olim in ſinu Abrahæ poſitam, & in paradiſo quieſcentem; cum ſemper quod minus valet à potentiore vincatur? Ergo ut arbitrantur, Samuel in lucem reductus eſt? Minime. Quid eſt ergo? Sicut omnibus qui Deum pura mente ſuſpiciunt, Angeli adeſſe feſtinant: ita veneficis vel incantatoribus, vel ſortilegis, vel furorem ſub vaticinationis ſpecie per devia cura vendentibus, dæmones obſequuntur. Dixit autem Apoſtolus: Si ſa-

[a] Locus mendoſiſſimus. Boll. *Neſciunt autem eum ita eſſe mortalem, ut propria voluntate animam egerit. Dicunt prætereà Chriſtum necromantiam exercuiſſe, ejuſque vi poſt crucem fuiſſe ſuſcitatum.*

[b] Eamdem ſententiam ſequuntur Tertullianus lib de anima cap 57. S. Hieronymus in cap. 13. Ezechielis, Auctor quæſtionum Chriſtianarum & Reſp. apud Juſtinum Martyrem. quæſt. 52. Auctor operis de mirabilibus ſacræ Scripturæ apud Auguſtinum lib. 2. cap. 11. & apud eumdem, auctor quæſtionum vet & novi Teſtamenti quæſt. 27. In utramque vero partem hanc quæſtionem fuſius agitat ipſemet Auguſtinus quæſtione 3. ad Simplicianum, & quæſtione 6. ad Dulcitium. At in libro de cura pro mortuis gerenda cap. 15. in eam ſententiam propendet quæ aſſerit, Samuelis animam vere ab inferis revocatam fuiſſe. cui etiam videtur favere liber Eccleſiaſtici cap 46. v. 23. Id vero diſerte affirmat Joſephus lib. 6. Antiquitatum Judaicarum cap. 15 quam ſententiam plerique alii præſertim recentiores ſequuntur Hanc quæſtionem antiquam eſſe patet ex diſſertatione Euſtathii epiſcopi Antiocheni adverſus Origenem *de Engaſtrimytho*, in qua Origenem refellit, qui in cap. 28. lib. 1 Regum affirmarat animam Samuelis vere Saüli apparuiſſe. Utriuſque ea de re opuſculum edidit Leo Allatius, eiſque Syntagma ſubjunxit, in quo fuſius hanc quæſtionem agitat, ac in Euſtathii favorem concludit. Hoc viri doctiſſimi opuſculum neminem vidiſſe pigebit.

tanas in angelum lucis transformatur; nihil magnum, ſi miniſtri ejus transfigurantur. unde & antichriſtus quaſi Chriſtus. Ideo ergo Samuel non eſt reductus, ſed illi mulieri & prævaricatori Sauli dæmones ad perſonam illius ſe oſtendêre formati. quod ita poſtmodum Scriptura monſtravit. Dicit enim Samuel ad Saülem: Et tu hodie mecum eris. Quomodo poterat cum Samuele inveniri deorum cultor & dæmonum? Cui non manifeſtum eſt quod Samuel cum injuſtis non erat? Si ergo non potuit eſſe poſſibile ut Prophetæ animam aliquis excitaret: quo pacto credi poteſt, Dominum Chriſtum, quem in cælum recipi viderunt diſcipuli; quod ut non negarent libenti animo mortem pertulerunt, de terra & de ſepulcro carminibus excitatum. Quod [a] ſi hæc non poteſtis ingerere, diſcite ex his [b] qui prævaricatores ſunt dæmonumque cultores, ſponte perfici eſſe & meliores. SS. Pionius &c. 2. Cor. 11. a b

XV. Cum longa & diutina diſpoſitione dixiſſet, atque ut egrederentur carcerem protinus imperaret; advenit Polemon [c] ſectatorum turba comitante, terribili voce proclamans: jam ſacrificavit qui vobis præerat, voſque ad templum Magiſtratus celeriter venire præcepit. Cui Pionius ait: Eos quos carcer incluſerit, mos eſt adventum Conſulis opperiri. Quid rem alteri debitam, illicita temeritate præſumitis? Poſt hanc repulſam regreſſi, ad carcerem rurſus cum turba majori redierunt. Tunc Hyparchus ſubdolo atque compoſito Pionium ſermone compellat: Nos quos eſſe cernis ingreſſos, Proconſul deſtinavit, juſſitque ut Epheſum pergeretis. Et Pionius ait: Qui miſſus eſt veniat, & incunctanter egredimur. Et ad hæc Hyparchus [d], ſive, ut tum carnifices vocabantur [e], Turmarius, vir ſpectabilis venit: Sed ſi præceptis obedire detrectes, ſenties, quid poteſtatis poſſit habere Turmarius. Dum hæc loquitur, tam forte Pionii colla connexuit, ut præcluſo gutture ſpiritum haurire non poſſet: atque apparitoribus tradidit ad ducendum hominem; quem c Pionius &c. ad forum trahuntur. d e

[a] Boll. *Dicite adverſum illos: Nonne vobis qui nulla neceſſitate adducti ſcortati eſtis, & idola coluiſtis nos meliores ſumus? Et nolite illis aſſentiri & animos deſpondere. Sed reſipiſcite fratres, & pœnitentiam agite, & ad Chriſtum, qui benignus eſt voſque iterum ſuſcipiet, confugite.*

[b] Cod. Colb. *Diſcite ab his.*

[c] Boll. *Æditunus Polemo & Theophilus magiſter equitum cum ſatellitibus & multa turba ſupervenerunt, atque dixerunt: Ecce Eudæmon* apud Baronium ad marginem, *alias Auctemon præſul veſter immolavit. Vos item obtemperate; interrogabunt vos in templa Eudæmon & Lepidus. Reſpondit Pionius &c.*

[d] Hyparchus eſt Præfectus provinciæ ſeu exercitus, qui alii etiam majori ſubeſt.

[e] Forte, *ſive ut tum carnifices vocabant Turmarius.* Cod Einſidl. addit, *Turmarius princeps vir exſpectabilis venit. Sed ſi principi obedire* &c. Turmarii dicebantur qui turmas tironum exigebant, hique inter vilia officia numerantur. Tamen hic *Turmarius vir ſpectabilis* dicitur, qui ſare dignitatis titulus, ut obſervat eruditus Cangius, inter *illuſtris* & *clariſſimi* titulos medius erat. Forte legendum *Turmarcha*, id eſt, turmæ ſeu regionis Præfectus. Apud Boll. poſt Pionii reſponſionem hæc habentur: *Atqui Princeps, inquit magiſter equitum dignus eſt cui fides habeatur. Atqui Princeps, inquit, ſum. Et arripiens illum laqueumque collo injiciens &c.*

SS. PIONIUS &c. ita adſtrinxerunt, ut non haberet nec recipiendi, nec exhalandi ſpiritus facultatem. Trahebantur itaque ad forum & ceteri, & Sabina, magna voce clamantes : Chriſtiani ſumus. Et, ut mos invitis eſt, ad terram membra jacere, ut eo tardior corporum tractus, quo ad templum difficilior eſſet acceſſus. Pionium namque ſex apparitores portabant pariter & trahebant. Cumque feſſi laſſatis humeris in utraque parte jam cederent, latera ejus calcibus verberabant, ut aut leve onus præberet, aut victus dolore ſequeretur. Sed nihil illorum profecit aſperitas, nec effectum habuit injuria. Nam ita immobilis erat, quaſi ejus corpori pondus apparitorum calcibus adderetur. Quem poſtquam tam immobilem nimii ſuo viderent eſſe, auxilia popoſcerunt, ut vel numero vincerent, quem virtute jam ceſſerant.

XVI. Abreptum itaque Pionium cum magna lætitia & exultatione portantes, juxta aram, tamquam victimam collocaverunt, eo in loco
a ubi erat [a] ille quem paullo ante ſacrificaſſe dicebant. Tunc judices ſeverа
b voce dixerunt [b] : Cur non ſacrificatis ? Illi reſponderunt : Quia Chriſtiani ſumus. Judices iterum dixerunt : Quem Deum colitis ? Pionius reſpondit : Hunc qui cælum fecit, & ſideribus ornavit, qui terram ſtravit, & floribus arboribuſque decoravit ; qui ordinavit circumflua terræ & maris, & ſtatuta terminorum vel littorum lege ſignavit. Tum illi : Illum dicis qui crucifixus eſt ? Et Pionius : Illum dico, quem pro ſalute orbis Pater

Confeſſio coram judicibus.

c miſit [c]. Et judices inter ſe : Cogamus eos dicere, ita ut Pionius poſſit
d audire. Quibus ille reſpondit : Erubeſcite culturam Dei [d], & juſtitiæ aliquantulumcunque deferte. ſin vero, ut veſtris legibus placet ? Cur jura veſtra culpatis, non exſequendo quæ juſſa ſunt ? Juſſi enim eſtis, contradicentibus non vim inferre, ſed mortem.

XVII. Poſt hæc verba ait Rufinus quidam, pollens eloquentia, & facundia atque oratoria arte præcellens : Quieſce Pioni. Quid inanem gloriam vana jactatione præſumis ? Cui Pionius reſpondit : Hoc te hiſtoriarum tuarum volumen edocuit, hoc codices tui monſtrant ? Atqui hæc ab Athenienſibus ſapientiſſimus Socrates ille non pertulit. An inſipientes erant, ac militari ſtultitiæ ac bellis potius quam legibus [illegible]

Pionius Rufinum confutat

e Socrates [e], Ariſtides & Anaxarchus, in quibus quo major doctrina, eo major facundia ? Nulla illi pompa ſermonis aut loquendi ambitione [illegible] ctantes arrogantiam ſumſere ſermonum, cum ad juſtitiæ rationem, moderationem, temperantiam, philoſophiæ ſcientia perveniſſent. Eſt enim in laudibus propriis ut laudanda moderatio, ita odioſa jactatio. T[illegible]

[a] Boll. *ubi adhuc adſtabat Eudamon, qui idolis ſacrificaverat.*

[b] Apud Boll. hæc interrogatio à Lepido facta dicitur.

[c] Boll *Principes hic valde clamantes riſerunt, & Lepidus ipſum deteſtabatur. Clamabat autem Pionius &c.*

[d] Cod. Noaill. *Erubeſcite cultores deorum.*

[e] Socrates Philoſophus Athenienſis Apollinis oraculo ſapientiſſimus [illegible] primus philoſophiam moralem docuit. De eo Laërtius lib. 2. Ariſtides ob [illegible] mores egregios *Juſtus* cognominatus. Anaxarchus Abderita, de cujus mira conſtantia Laertius lib. 9. & alii veteres paſſim.

Ruſinus beati Martyris ſermone ſuſceptus, tamquam fulmine ictus obticuit. SS. Pionius &c.

XVIII. Quidam [a] vero ait in excelſo honore hujus ſæculi conſtitutus: Noli clamare Pioni. Cui ille reſpondit: Noli eſſe violentus, ſed rogum conſtrue, ut in flammas ſponte pergamus. Dixit vero ex alia parte neſcio quis: Sciatis etiam alios, ne ſacrificent, iſtius ſermone & auctoritate firmari. Poſt hæc coronas quas ſacrilegi geſtare conſueverunt, Pionii capiti conabantur imponere. quæ diſſipante eo ante ipſas quas ornare conſueverant aras in fruſta jacuerunt. Tunc ſacerdos [b] tepentia veſtibus exta circumferens, tamquam Pionio daturus advenerat. Sed repente contritus, cum ad nullum auſus fuiſſet accedere, funeſtas nefando pectori dapes coram omnibus ſolus ingeſſit. Illis autem, Chriſtiani ſumus, clara voce dicentibus: cum quid facere invenire non poſſent, inſidente alios populo priſtinæ redire cuſtodiæ [coegerunt.] Illis ergo ad cuſtodiam carceremque pergentibus, multas eis contumelias ſacrilegi intulere ridentes. Unus namque Sabinæ ait: Tu non poteras in patria tua mori? Sabina reſpondit: Quæ eſt mea patria? Ego Pionii ſoror ſum. Ad Aſclepiadem vero munerum editor [c] ait: Ego te quaſi damnatum ad gladiatorum certamina repoſcam. Ingredienti autem Pionio carcerem unus ex apparitoribus caput tam vehementer inflixit, ut eodem [d] impetu in tumorem latera manuſque tranſierint. Ingreſſi vero carcerem, hymnum Domino dixere cum gratia, qua [e] in ejus nomine in catholica fide & religione duraſſent. In carcerem reducti.

XIX. Igitur poſt paucos dies Smyrnam Proconſul, ut mos erat, redit; oblatumque Pionium ſic cœpit audire [f]. Quis vocaris? Reſpondit Pionius: Pionius. Rurſum Proconſul: Sacrifica. Ille reſpondit: Minime. Rurſus Proconſul: Cujus ſectæ es? Pionius reſpondit: Catholicæ. Rurſus Proconſul: Cujus catholicæ? Reſpondit; Catholicæ Eccleſiæ presbyter. Rurſus Proconſul: Tu præceptor * eorum eras? Rurſus ille: Docebam. Rurſus Proconſul: Stultitiæ [g] præceptor eras. Reſpondit ille: Pietatis. Rurſum Proconſul: Cujus pietatis? Ille reſpondit: Pietatis illius quæ ad Deum pertinet, illum qui fecit cælum & terram & mare. Rurſum Proconſul: Sacrifica ergo. Ille reſpondit: Ego Deum vivum adorare didici. Tum Proconſul: Omnes deos colimus, & cælum, & eos

Pionius coram Proconſule ſiſtitur.

* Boll. doctor.

[a] Hunc Acta Boll. Lepidum adjungunt.

[b] Boll. *At miniſter publicus idolis immo[illegible] accepus &c.*

[c] Boll. *Terentius vero qui tunc venationes curabat, ad Aſclepiadem* Hinc colligi poteſt, venatores appellatos fuiſſe eos, qui ad munera (ſic ludos appellabant) exhibenda inſerviebant. Vide Acta Sanctarum Perpetuæ & Felicitatis num. 18. & 19.

[d] Boll. *Sed percuſſoris manus & latera ſic inflammata ſunt & intumuerunt, ut reſpirare vix poſſet.*

[e] Boll. *Quod adverſus inimicum & ſimulatorem Eudamonem fortes conſtanteſque permanſiſſent.*

[f] Boll. *Ante quartum Idus Martii Quintilianus Proconſul ſedens pro tribunali, ſic interrogavit &c.*

[g] Boll. *Cujus partis magiſter es?*

SS Pionius &c. qui in eodem ſunt. Quid autem aëra[a] aſpicis? Sacrifica. Ille reſpondit: Non aſpicio aëra, ſed Deum qui aëra fecit. Rurſus Proconſul: Dic quis fecit? Ille reſpondit: Non licet, prodi. Rurſus Proconſul: Neceſſe eſt te Jovem dicere qui in cælo eſt, cum quo dii deæque omnes ſunt. Ergo ſacrifica illi qui eſt deorum omnium cælique regnator.

Pionius appenſus torquetur.

XX. Cumque tacuiſſet, Proconſul eum juſſit appendi, & quod verbis non poterat, voluit extorqueri tormentis. Poſtea ergo quam cœperat ſubjacere ſuppliciis, ait Proconſul: Sacrifica. Ille reſpondit: Minime. Rurſus Proconſul: Multi ſacrificaverunt, declinanteſque tormenta, luce potiuntur. Sacrifica. Et ille reſpondit: Non ſacrifico. Rurſus Proconſul: Sacrifica. Ille ait: Minime. Rurſus Proconſul: Non penitus? Reſpondit ille: Minime. Rurſus Proconſul: Quid tam elatus, ad mortem neſcio qua feſtinas perſuaſione? Facito quod juberis. Ille reſpondit: Non ſum elatus; ſed æternum Deum timeo. Rurſus Proconſul: Quid dicis? ſacrifica. Ille reſpondit: Audiſti me Deum vivum timere. Rurſus Proconſul: Sacrifica diis. Ille reſpondit: Non poſſum. Poſt hanc beati Martyris fixam firmamque ſententiam, Proconſul diu habitus cum conſiliatore[b] ſermonibus, rurſus ad Pionium verba convertit: Perſtas in propoſito, & pœnitentiam nec ſero teſtaris? Reſpondit ille: Minime. Rurſus Proconſul: Habes liberam poteſtatem, quid te facere expediat majore conſilio, & longa deliberatione metire. Ille reſpondit: Minime.

Sententia in Pionium.

Tunc Proconſul: Quoniam feſtinas ad mortem, vivus paſſurus incendium es. Et recitari juſſit ex tabula[c]: Pionium, ſacrilegæ virum mentis[d], qui ſe Chriſtianum eſſe confeſſus eſt, ultricibus flammis jubemus incendi: ut & hominibus metum faciat, & diis tribuat ultionem.

XXI. Ibat itaque vir tantus futurus Chriſtianis in exemplum, ſacrilegis voluptati. Nec, ut ituris ad mortem ſolet, lababant veſtigia, titubabant genua, membra torpebant. Non mens mali præſcia dubitabat, nec cetera jam mortis relabentibus veſtigiis impediebant inceſſum: ſed pedibus velox, alacer corpore, mente ſecurus, abſolutæ animæ ferebatur ad mortem. Cumque ad ſtadium perveniſſet, priuſquam commentarienſis juberet, corpus ſuum ipſe nudavit. Qui poſtquam integra & illibata membra reſpexit[e], ad cælum aciem vertit oculorum, agens Deo gratias, quod ita fuiſſet ipſius pietate ſervatus. Impoſitus itaque pyræ quam gentilis exſtruxerat furor, ut clavis trabalibus figeretur mem-

[a] Boll. *Cur aëri preces fundis? ipſi ſacrifica.*

[b] Id deeſt in Actis Bollandianis, quod tamen antequam ſententia ferretur obſervari ſolebat. Vide Acta S. Cypriani infra. Hunc ferendæ ſententiæ ritum exponit Baſilius Magnus epiſt. 79. ad Euſtathium Sebaſtiæ antiſtitem.

[c] Boll. *Ex tabella autem hæc verbis Romanis ſcripta ſententia legebatur.* Sententias adverſus Chriſtianos ex tabella recitatas fuiſſe teſtatur Tertullianus Apologet. cap. 2. Obſervat autem Baronius eas, etiam in his regionibus ubi vulgaris erat lingua græca, litteris Latinis exaratas fuiſſe, ob Romani imperii dignitatem.

[d] Cod. Noaill. *Pionium ſacrilegum qui ſe &c.*

[e] Boll. *Corporis ſui caſtitatem ac decus agnoſcens, ingenti repletus eſt gaudio & in cælum &c.*

bra ſua

bra ſua ipſe compoſuit. Quem populus [a] cum vidiſſet infixum, ſive miſericordia, ſive ſollicitudine commotus; Pœniteat te, inquit, Pioni. tolluntur clavi, ſi facturum te ſpondeas quod jubetur. Tum ille: Senſi, inquit, vulnera, & utrum ſim fixus intelligo. atque interpoſito tempore ait: Hæc me ducit cauſa, hæc me potiſſimum ratio compellit ad mortem, ut populus omnis intelligat, reſurrectionem futuram eſſe poſt mortem. Poſt hæc Pionium & Metrodorum preſbyterum [b], cum his in quibus fixi erant ſtipitibus, erexerunt, evenitque ut Pionius ad dexteram, Metrodorus ſtaret ad lævam, ad orientem oculis animoque * converſis. Sed cum allatis lignis, ac ſubditis nutrimentis vires ignis acciperet, & per ardentem pyram fortiter populatrix flamma crepitaret; clauſis Pionius oculis [c], tacita, ut bene quieſceret, Deum ſuum oratione poſcebat. Nec multo poſt nimium vultu læto ignem reſpexit, & *amen* dicens, animam, quaſi eructuaret, evomuit, commendans ſpiritum ſuum ei qui meritam vicem redderet, & condemnatarum injuſte animarum rationem repromiſit exquirere, dicens: Domine ſuſcipe animam meam.

SS. PIONIUS &c.

* *Noaill.* animiſque.

XXII. Hic finis beati Pionii. Hæc paſſio fuit viri, cujus vita incorrupta ſemper ac libera, omnique culpa vacua, pura ſimplicitas, fides pertinax, innocentia perſeverans: cujus pectus vitia excluſit, quia Deo patuit. Ita ille per tenebras feſtinavit ad lucem; & per anguſtam gradiens portam, ad plena & ſpatioſa [d] properavit. Coronæ quoque ejus Deus omnipotens, oſtendit indicium. Subito [e] namque illi quos illuc aut miſericordia, aut videndi cura conduxerat, tale corpus Pionii viderunt, ut addita ſibi membra poſſent credi. Habebat erectas aures, meliores crines, barbam florentem, atque ita erat omni membrorum mole compoſitus, ut juvenis crederetur. Et corpus poſt ignem quaſi in minorem ætatem redactum oſtenderet & illius meritum, & reſurrectionis exemplum. Mira prætetea gratia de vultu ejus arriſit, & multa angelici decoris ſigna fulſerunt, adeo ut Chriſtianis fiducia, metus gentibus adderetur.

XXIII. Acta [f] ſunt hæc ſub Proconſule Julio Proclo & Quintilia-

[a] Boll. *ei rurſum miniſter ait.*

[b] Boll. addunt, *ex ſecta Marcioniſtarum.*

[c] Boll. addunt, *turba illum animam egiſſe ſuſpicabatur.*

[d] Cod. Einſid. *plenam & ſpetioſam* Cod. Noail. *planam & ſpatioſam.* Cod. S. Maximin *plenam & ſpatioſam.*

[e] Boll. *Etenim cum ignis extinctus eſſet, nos qui præſentes eramus, talem ipſum vidimus, quale vigentis ornatique pugilis corpus exſiſtit. Siquidem aures &c.*

[f] Singulorum codicum ipſiſſima verba exhibemus, ne cui fucum facere velle videamur. Lectio omnium melior Colbertina, quæ ſic reſtituenda eſt: *Proconſule Iulio Proclo Quintiliano, Conſule imperatore Caïo Meſſio Quinto Trajano Decio & Vitio Grato.* Cui lectioni aperte concordant alii 2 codd. S. Maximini & Noail Quid in Einſidl. ſcriptum fuerit, amiſſa ultima exempli noſtri pagina ignoramus; ſicut & in altero cod. mſ. Colbert. ex quo, ut diximus, aliquot folia, neſcio qua infauſta manu, detracta ſunt. Ceterum hæc omnia Decii imperatoris agnomina quæ in his Actis referuntur, in aliquot ejus nummis ſic expreſſa habentur. *Imp. C M. Q. Trajanus Decius Aug.* Hinc collige litteram C hic non *Cneium*, ut aliqui volunt, ſed *Caium* ſignificare.

SS. Pionius &c.

no. Conſule imperatore Gaïo Menſe Quinto Trajano Decio & Vizeto Grato, & ut Romani dicunt, IIII. Idus Martii, & ut Aſiani dicunt menſe ſexto, die ſabbati, hora decima. Sic autem facta ſunt, ut nos ſcripſimus, imperante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, amen.

Acta Bollandiana ſic habent : Hæc Acta ſunt Julio Aſiæ Proconſule, Proclo & Quintiliano magiſtratum gerentibus, Conſule tertium Meſſio Quinto Trajano, & Deltio Grato ſecundum, Trajano Decio Auguſto, ante IV. Idus Martias more Romanorum, Aſiæ autem more ſeptimi menſis undecimo, die Sabbati, hora decima, ut nos autem loquimur, regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui &c.

Codex mſ. ſancti Maximini Trevirenſis apud eumdem Bollandum : Acta ſunt hæc ſub proconſule Julio Proculo & Quintiliano. C. Meſſio Quinto Trajano Decio, Vicio Grato, ut Romani dicunt &c. *ut in noſtro Colbertino.*

Codex mſ. illuſtriſſ. Abbatis de Noaille *ſic habet :* Acta ſunt hæc ſub proconſule Julio Proculo & Quintiliano, Gaïo Meſſio Quinto Trajano Decio Vitiotrato, quarto Idus Martii, die Sabbati, hora decima. Sunt autem facta ut ſcripſimus &c.

ADMONITIO

S. Achatius Episc.

In Acta ſancti ACHATII epiſcopi & Martyris.

Achatius an Epiſcopus Melitenæ ?

1. *ACHatium cujus hic Acta exhibemus, eumdem eſſe putant Bollandiani ad diem 31. Martii, cum* Acacio *quem Græci ſub epiſcopi Melitenæ in minori Armenia titulo variis diebus celebrant. Hæc ſententia confirmari poteſt Menæorum Græcorum, ac Maximi Cythereenſis epiſcopi auctoritate, qui ad diem 31. Martii, quo potiſſimum die apud ipſos ſancti Acacii Melitinenſis feſtivitas celebratur, idem videntur affirmare, cum ea quæ fuſius in Actis infra poſitis habentur, compendioſe de Acacio Melitinenſi narrant. Verum cum id neque ex ipſis Actis poſſit inferri, neque ex antiquorum ſcriptorum teſtimonio comprobari, majorem ad id aſſerendum lucem exſpectamus.*

2. *Porro beatum Achatium, de quo hic agimus, epiſcopum fuiſſe certum videtur ex toto Actorum contextu.* Antiochiæ *ſeu* Antiochenæ regionis ſcutum *fuiſſe dicitur num.* 1. *ex quibus verbis colligi poteſt Antiochiæ cujuſdam civitatis epiſcopum fuiſſe. quod tamen de Antiochia magna intelligi non debet, cum epiſcoporum, qui tunc temporis huic civitati præfuerunt, nomina certiſſime ſciamus; ſed plures alias urbes ſub Antiochia nomine fuiſſe nullus ignorat. Non minus nobis ignotus eſt* Piſo Trojanorum epiſcopus, *qui videtur ſancti Achatii ſocius fuiſſe, ex num.* V.

3. *Beati Achatii nomen non ſolum Græci in Menæis, ſed etiam Latini in*

ſuis Martyrologiis commemorant, quorum nonnulla videri poſſunt apud Bollandianos ad diem 31. menſis Martii. In Rabani Martyrologio aliiſque nonnullis, die IV. Kalendas Aprilis, *id eſt die 29. Martii*, paſſio ſancti Achacii *recolitur, alia cum edita tum mſſ. Kalendaria diem ſequentem aſſignant. Certe iſta dierum varietas in Actis occurrit, ut infra ſuo loco monebimus.* S. ACHATIUS EPISC.

ACTA DISPUTATIONIS

Sancti ACHATII Epiſcopi & Martyris.

ANNO CHRISTI CIRC. CCL.

Ex cod. mſſ. illuſtriſſimi Abbatis de Noailles *cum editis collato.*

I. QUotienſcumque ſervorum Dei glorioſa facta memoramus, illi referimus gratiam, qui & patientem tuetur in pœna; & victorem coronat in gloria. Martianus itaque Conſularis à Decio imperatore præfectus, Chriſtianæ legis inimicus, ACHATIUM ad ſe juſſit adduci, quem ſcutum quoddam ac refugium Antiochiæ regionis [a] audierat: & eo introducto ad ſe, ait: Debes amare principes noſtros, homo Romanis legibus vivens. Reſpondit Achatius: Et cui magis cordi eſt, vel à quo ſic diligitur Imperator, quemadmodum ab hominibus Chriſtianis? Aſſidua enim nobis eſt pro eo ac jugis oratio, ut prolixum ævum in hac luce conficiat, ac juſta populos poteſtate moderetur: & pacatum maxime imperii ſui tempus accipiat. Deinde pro ſalute militum, & pro ſtatu mundi & orbis [b]. Martianus ait: Hæc & ipſe collaudo. ſed ut obſequium tuum plenius Imperator agnoſcat, ſacrificium illi ſolve nobiſcum. Achatius dixit: Ego Dominum meum [c], qui eſt verus & magnus, pro ſalute regis obteſtor: ſacrificium vero nec ille exigere, nec nos debemus exſolvere. Quis enim homini ſacra perſolvat? Martianus ait: Reſponde, cui Deo precem fundis? ut ipſi etiam nos ſacra reddamus. Achatius dixit: Ego Deum meum opto te ſcire quod proſit, & Deum qui eſt verus agnoſcere. Martianus ait: Nomen ejus mihi enuncia. Achatius dixit: Deus Abraham, Deus Iſaac & Deus Jacob. Martianus ait: Deorum iſta ſunt nomina? Achatius reſpondit: Non iſti, ſed qui locutus eſt iſtis, ille eſt Deus verus, illum timere debemus. Martianus ait: Quis eſt iſte? Reſpondit Achatius: Altiſſimus Adonai, ſedens ſuper cherubim & ſeraphim. Martianus ait: Quid eſt ſeraphim?

al. gloriam.

Boll. provectus.

a Chriſtiani pro Principibus & imperio orabant.

b

c Achatius tenuit ſacrificare Imperatori.

[a] In mſſ. Noallino loco *Antiochiæ regionis* habetur *illius regionis*. Mombritius autem *Antiochiæ* nomen exprimit, at pro *regionis* habet *religionis* In cod. mſ. ſancti Laurentii Leodienſis apud Bolland. hæc Adoni antiqua manu addita ſunt: *Item ſancti Achatii, qui tempore Decii imperatoris ſcutum quoddam & refugium Antiochenæ regionis, qui adductus ad Marcianum* &c. Ita & in Florario mſ. apud eumdem Bolland.

[b] Mombrit. *pro ſtatu orbis terrarum.*

[c] Cod. Noallin. *Ego Deo meo ſervio, qui eſt verus* &c.

S. ACHATIUS EP. SC.

Cui Achatius: Altiſſimi Dei miniſter, & excelſæ ſedis antiſtes.

II. Martianus ait: Quæ te philoſophiæ diſputatio vana decepit? Sperne inviſibilia; potius deos veros quos aſpicis recognoſce. Reſpondit Achatius: Qui ſunt dii, quibus ſacrificare me præcipis? Martianus ait: Apollini[a] ſervatori noſtro, famis & peſtilentiæ depulſori, per quem omnis mundus ſervatur & regitur. Reſpondit Achatius: Illi vere, ut putatis, interemto? qui infelix cum puellæ amore flagraret currebat attonitus, ignarus perditurus ſe optatiſſimam prædam. Apertum eſt itaque, quia nec divinus fuit, qui iſta neſcivit: nec deus, quem puella decepit[b]. Nec hic ſolum dolores excepit; ſed crudeliori illum damno mox * fortuna multavit. Nam ut erat turpis in pueros; forma Hyacinthi[c] cujuſdam captus, ut bene noſtis, incaluit: & miſer atque ignarus futuri, diſco, illum quem optabat videre, occidit. Ipſi[d] qui cum Neptuno aliquando ſervivit[e]; ipſi qui aliena pecora ſervavit[f]; huic ſacrificare me præcipis. An Æſculapio fulminato[g], an adulteræ Veneri[h], & portentis ceteris[i] ſacrificium impendam? Vel ob hujus vitæ exitum adorabo ego eos, quos non dignor imitari? quos contemno, quos accuſo, quos horreo; quorum facta nunc ſi quis admittat, num ſeveritatem legis veſtræ poterit effugere? Et modo in aliis colitis, quæ in aliis vindicatis? Martianus ait: Chriſtianorum conſuetudo eſt, multa in deos noſtros maledicta confingere. Propterea te venire mecum ad Jovem, Junonemque præcipio; ut ſimul celebrantes dulce convivium, numinibus quæ ſunt digna reddamus. Reſpondit Achatius: Quomodo hic ſacrificabo illi, cujus ſepulcrum eſſe conſtat in Creta? Numquid reſurrexit à mortuis?

Et diis gentium flagitioſis.

* *Mombrit.* mortis.

III. Martianus ait: Aut ſacrifica, aut morere. Reſpondit Achatius: Hæc & Dalmatæ faciunt, latrocinandi arte callentes: ubi anguſtias viarum & ſecreta itineris loca obſederint ad nocendum; venantur ſingulos

Achatii conſtantia.

[a] Mombrit. *Contreſcio Apollini*, codex autem Noallinus, *Centroni Salvatori & Apollini .... per quos omnis mundus &c.*

[b] Daphne Penei fluminis filia, quæ Apollinis amorem fugiens in laurum verſa eſt. Unde hæc arbor ipſi ſacra.

[c] Male Mombritius, *jacentis*. Hyacinthi autem fabulam refert Ovid. lib. 10. Metamorph. Fab. 5. ex eo Hyacinthus flos nomen accepit.

[d] Hic incipit Achatii reſponſio apud Bollandum.

[e] In ædificandis ſcilicet urbis Trojæ mœniis, ſub Laomedonte rege Ili filio.

[f] Admeti ſcilicet Theſſaliæ regis, quod divinitate privatus facere coactus eſt per novem annos, quod Cyclopes Vulcani miniſtros occidiſſet, qui Jovis fulmina fabricare dicebantur.

[g] Æſculapius à Jove fulminis ictu occiſus eſt, quod Hippolytum ab equis diſcerptum, Dianæ precibus vitæ reſtituiſſet. De ea re Virgil. lib. 7. Æneid.

[h] Mombrit. & cod. Noallinus. *Nemeſi*. Hæc autem dea dicebatur ſcelerum ultrix, & bonorum muneratrix.

[i] Sic de iiſdem diis loquitur Cyprianus lib. de idolorum vanitate. *Melicertes & Leucothea præcipitantur in maria, & fiunt poſtmodum maris numina. Caſtor & Pollux alternis moriuntur ut vivant. Æſculapius ut in Deum ſurgat fulminatur. Hercules ut hominem exuat Oeteis ignibus concrematur. Apollo Admeti pecus pavit. Laomedonti Neptunus muros inſtituit, nec mercedem operis infelix ſtructor accepit. Antrum Iovis in Creta viſitur &c.*

tranſeuntes : Et ubi quiſque viator illuc pedem tulerit, hac pactione conſtringitur, ut aut pecuniam relinquat, aut vitam. Nemo itaque ibi quid ſit rationis * interrogat, ſed quid poſſit ille qui cogit. Similis eſt tua ſententia, qui aut injuſta impleri præcipis, aut minaris exitium. Nihil formido, nihil timeo. Jus publicum punit ſcortatorem, adulterum, furem, corruptorem ſexus virilis ; maleficum & homicidam. Horum ſi reus ſum, ante vocem tuam jam me ipſe condemno : ſin vero, eo quod Deus qui eſt verus colo, ducor ad pœnam ; non legis, ſed judicis voluntate condemnor. Propheta clamat interminans : *Non eſt qui faciat bonum, omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt.* Ideo purgare te non potes. Scriptum eſt enim : Omnis in quo judicat, ſic & judicabitur. Et iterum : Ut judicas, ſic & judicaberis : & ut facis, ſic & erit tibi. Martianus ait : Ego non ſum juſſus judicare, ſed cogere. Unde ſi contemſeris, certus eſto de pœna. Reſpondit Achatius : Et mihi præceptum eſt, ne quando Deum meum negem. Si tu ſervis homini fragili atque carnali cito ab hoc ſæculo receſſuro, quem mox à vermibus ſcis edendum : quanto magis ego potentiſſimo Deo obedire debeo, cujus virtus conſtat in ſæcula [a] ? & cujus illud eſt dictum : *Qui me denegaverit coram hominibus, & ego denegabo eum coram Patre meo, qui eſt in cælis : cum venero in gloria & virtute prædicta judicare vivos & mortuos.*

S. ACHATIUS EPISC.
* *Membrit.* inquirit.
Pſalm. 13. & 52.
Matth. 7.
Luc. 6.
a *Matth.* 10. 33.

IV. Martianus ait : Quod diſcere ſemper optabam, repente confeſſus es errorem veſtræ perſuaſionis & legis. Habet ergo, ut dicis, filium Deus ? Reſpondit Achatius : Habet. Martianus ait : Quis eſt Filius Dei ? Reſpondit Achatius : Verbum veritatis & gratiæ. Martianus ait : Hoc habet nomen ? Reſpondit Achatius : Non de nomine interrogaveras, ſed de ipſa filii poteſtate. Martianus ait : Nomen explana. Sanctus Achatius reſpondit : JESUS-CHRISTUS vocatur. Martianus ait : Ex qua dic * uxore conceptus eſt ? Reſpondit ſanctus Achatius : Non hominum more Deus filium ex muliebri coitu genuit, ſed Adam primum dextera ſua faciente formavit. Nam abſit, ut tu majeſtati divinæ contactum puellæ mortalis affirmes. Luto primi hominis membra compoſuit : & ubi integram jam compleverat effigiem, animam ſpiritumque conceſſit. Sic & Filius Dei Verbum veritatis ex Dei corde proceſſit. ideo ſcriptum eſt : *Eructavit cor meum verbum bonum.* Martianus ait : Corporalis igitur Deus eſt ? Achatius dixit : Ipſe ſolus agnoſcit, nos vero non cognoſcimus inviſibilem formam, ſed virtutem potentiamque veneramur. Martianus ait : Si in corpore non eſt, etiam cordis ignarus eſt. Nam ſenſus non poteſt eſſe ſine membris. Reſpondit Achatius : Non in his membris ſapientia naſcitur : ſed à Deo datur. Quid ergo pertinet corpus ad ſenſum ? Martianus ait : Cataphryges aſpice, homines religionis antiquæ [b], ad mea ſacra converſos reliquiſſe quæ fuerant [c], & nobiſcum diis vota perſolvere : & tu ſimiliter parere feſtina. Omnes Catholicæ legis collige Chriſtianos &

Verbi generationem exponit.
* *Membrit.* Dei.
Pſalm. 44.
b
c

[a] Bolland. *cujus virtute firmata ſunt omnia quæ conſtant in ſæculo.*
[b] Cod. Noail. *regionis Liantiquæ.*
[c] Bolland. *Quod fuerant.* Cod. mſ. S. Maximini apud eumdem *relinquere quod fecerant.*

[S. Achatius Episc.] cum his religionem noſtri Imperatoris imitare. Veniat tecum omnis populus, qui ex tuo pendet arbitrio [a]. Reſpondit Achatius: Illi omnes non meo nutu, ſed Dei præcepto reguntur. Audiant me itaque, ſi juſta perſuadeam; ſin vero perverſa & nocitura, contemnant.

V. Martianus ait: Omnium trade mihi nomina. Reſpondit Achatius: Nomina eorum cæleſti libro & divinis paginis ſunt annotata. Quomodo ergo oculi mortales aſpicient, quod immortalis virtus Dei & inviſibilis annotavit? Martianus ait: Ubi ſunt magi ſocii artis tuæ, vel doctores hujus artificioſæ fallaciæ? Reſpondit Achatius: Nos omnia meruimus à Deo & meremur; ſectam vero magicæ artis horremus. Martianus ait: Ideo magi eſtis, quia novum neſcio quod genus religionis inducitis. Reſpondit Achatius: Illos deſtruimus quos vos prius facitis, & à vobis factos ipſi timetis. Deficient enim vobis dii, ſi artifex ſaxo, aut ſaxum non abundaret artifici. Timemus enim nos illum, non quem fabricamus, ſed à quo fabricati ſumus, qui nos creavit ut Dominus, amavit ut pater, & æternæ morti, quaſi bonus patronus *, eripuit. [* Cod. S. Maximin. paſtor.] Martianus ait: Da nomina, ne pœnæ ipſe ſuccumbas. Reſpondit Achatius: Ante tribunal ipſe aſſiſto; & nomen inquiris? An ſperas quod multos valeas vincere, quem ego ſolus exſtinguo? Si cordi tuo nomina ſunt, Achatius dicor: & ſi proprium nomen meum exploras, vocor [b] Agathoſangelus & Piſo Trojanorum epiſcopus, & Menander preſbyter. Fac jam [c] quod placet. Martianus ait: Recipieris in carcerem, ut imperator geſta cognoſcat; & ejus nutu quid de te agi debeat decernatur. Lectis itaque omnibus geſtis, Decius imperator altercationem jam redditæ * reſponſionis admirans, verſus in riſum eſt: & Martiano præfecturam Pamphyliæ mox dedit. [* Boll. tam crebræ.] Achatium vero vehementer admirans, æſtimationi propriæ & legi ſuæ reddidit. Hæc facta ſunt à Martiano Conſulari, Imperatore Decio, quarto Kalendas Aprilis.

[a] Ex his verbis patet Achatium epiſcopum fuiſſe.

[b] Magna in omnibus fere codicibus diverſitas. Mombritius, *Dicor Agathoſangelus & Piſo Trojcnorum epiſcopus* Cod. Noail. *Vocor Agazangelus* &c. Cod. Ultraject apud Bolland. *Vocor Agathangelus & Pi'otrajanus.* Apud eumdem cod. Carthuſian. Colon. *Agangelus & Piſo Trajanus.* Ante hæc verba *Piſo Trojanorum*, addidit Bollandus iſta, *& nomen mei.*

[c] Cod. Noaill. *faciantque quod placet.*

ADMONITIO

In Acta ſancti MAXIMI Martyris.

1. A*cta ſancti Maximi martyris, quæ* proconſularia & quo breviora ſunt eo fideliora, *Cardinalis Baronii judicio*, cenſeri debent, *laudat Ado Viennenſis in Martyrologio ad diem* 30. *Aprilis. Ea vero Surius ad eamdem diem & idem Baronius ad annum* 254. *ediderunt; quæ poſtea Godefridus Henſchenius ad quatuor codd. mſſ. ut ipſe teſtatur, collata, Aprili Bollandiano inſeruit nos quoque eadem ad plures alios codd. mſſ. & varias editiones iterum recenſita proferimus.* Acta ex pluribus edit. & mſſ.

2. *Hunc ſanctum Martyrem Epheſi paſſum fuiſſe refert recens Martyrologium Romanum: ſed id nec Acta, nec ullum ex aliis Martyrologiis quæ videre licuit, id habent. etſi vix quiſquam inficiari poſſe videatur eum Martyrem in Aſia paſſum fuiſſe, cum id non ſolum Acta aſſerant, ſed etiam antiquiora Martyrologia Adonis, Flori & alia, quæ apud Bollandianos ad diem* 30. *Aprilis laudantur. Porro in uno cod. mſ. hujus monaſterii ſancti Germani à Pratis habentur Acta ſancti Maximi Levitæ & Martyris, Actis ſancti Maximi quæ proferimus omnino ſimilia, præter quaſdam interpolationes in reſponſionibus. Is vero Maximus in fine Actorum paſſus dicitur* apud Ambienſem provinciam quarto-decimo Kalendas Novembris. *Verum ex his Actis nihil certi deduci poteſt.* Martyrii locus.

3. *Sed contemnenda non ſunt quæ de loco in quo paſſus eſt beatus ille Martyr, obſervavit R. P. Daniel Papebrochius ad diem* 29. *Maii. Ibi enim vir eruditus multa profert, ex quibus conjici poteſt ſanctum Maximum, de quo hic agimus, in urbe Aſiſia, quæ Liburniæ civitas eſt, multis abhinc ſeculis exciſa, paſſum fuiſſe; cujus corpus inde tranſlatum eſt Æmoniam, ac paullo poſt ad Civitatem-novam, quæ in Iſtria ex Æmoniæ ruinis ſurrexit. Verum Civitate-nova ob aëris inclementiam pæne deſerta, Venetias tandem idem ſacrum corpus delatum eſt, ubi in eccleſia ſancti Cantiani Martyris, cum ſancti Pelagii diaconi & martyris, alterius ſcilicet Æmoniæ patroni, corpore aſſervatur & colitur. Duo potiſſimum viri eruditi conjecturis favent. Primo quod in ipſis Actis & in omnibus fere Martyrologiis beatus Maximus* apud Aſiam *paſſus dicatur. quæ ſane verba potius civitati, quam provinciæ congruere veri ſimillimum eſt. quin & Maurolycus ſcribit*, In Aſia civitate ſancti Maximi &c. *Aſia autem facile pro* Aſiſia *ſcribi potuit. Favet eidem opinioni Iſtriæ eccleſiarum traditio. Lectiones enim quæ in ejus Martyris feſto Venetiis leguntur, ex Actis ſancti Maximi quæ proferimus videntur deſumtæ. quod etiam de Genuenſis eccleſiæ officio obſervavit Papebrochius, ubi ejuſdem ſancti Martyris feſtum celebratur, ob ſacras ejus reliquias, quas apud ſe aſſervari dicunt. Probabile vero eſt has eccleſias hujus Martyris geſtorum notitiam, cum ejus ſacris reliquiis, ex Civitate-nova hauſiſſe.*

S. MAXIMUS.

4. *Pauca ſuperſunt quæ de anno & die martyrii ſancti Maximi dicantur. Id ad annum circiter* CCL. *referri poſſe putamus; quo tempore Decii perſecutio per totas imperii Romani provincias maxime ſæviebat. Diem vero pridie Idus Maii, id eſt decimum-quartum ejus menſis, Acta in omnibus fere codd. mſſ. aſſignant. quo die in Græcorum Menæis atque in nonnullis Latinorum Martyrologiis, quæ apud Bollandianos videri poſſunt, ejus memoria celebratur; quamvis in nonnullis ſub* Maximini *aut* Maximiani *nomine. Ejus tamen ſancti Martyris Acta ad diem 30. Aprilis retulit Henſchenius, quod eo die in Martyrologiis Adonis, Flori, aliiſque antiquis ejus feſtivitas recoleretur. Porro ſanctus Maximus appellatur* epiſcopus *in Actorum titulo unius cod. Colb. &* Levita *in Actis interpolatis alterius cod. hujus monaſterii ſancti Germani à Pratis. At hæc Actis ipſis videntur adverſari.*

ANNO CHRISTI CIRC. CCL.

ACTA

Sancti MAXIMI Martyris.

Ex compluribus codd. mſſ. & editis.

I. DEcius imperator volens opprimere vel ſuperare [a] legem Chriſtianorum, decreta conſtituit per univerſum orbem, ut omnes Chriſtiani recedentes à Deo vivo & vero, dæmoniis ſacrificarent: qui vero noluiſſent, ſuppliciis ſubjacerent. Eo tempore famulus Dei MAXIMUS, vir ſanctus, ultro ſe palam oſtendit. Erat vero plebeïus [b] negotii ſui curam gerens. Comprehenſus igitur oblatus eſt Optimo proconſuli apud Aſiam [c]. Proconſul dixit ad eum: Quis vocaris? Reſpondit: Maximus dicor. Proconſul dixit: Cujus conditionis es? Maximus dixit: Ingenuus natus *, ſervus vero Chriſti. Proconſul dixit: Quod officium geris? Maximus reſpondit: Homo ſum plebeïus, meo negotio vivens [d]. Proconſul dixit: Chriſtianus es? Maximus reſpondit: Et ſi peccator, Chriſtianus tamen ſum. Proconſul dixit: Non cognoviſti decreta invictiſſimorum Principum, quæ nuper * advenerunt? Maximus reſpondit: Quæ? Proconſul dixit: Ut omnes Chriſtiani relicta ſuperflua ſuperſtitione,

Maximus comprehenditur.

* al. natura.

* al. nunc.

[a] Cod. Silvæ-majoris, *volens ſuperare legem.* Sur. *profligare.*

[b] Sic codd. Remigian. Cæleſtin. tres Germ. Silv. cum Surio. At Colb. 1. & Michaelin. *Erat vero negotii ſui curam* Boll. *Erat enim plebeis negotii curam.*

[c] Sic cod. Silv. Cæleſtin. & 1. German. cum Baronio. At Remig *oblatuſque Proconſuli Aſiæ.* Ceteri codd. mſſ. & editi, *Optimo nomine, Conſulari apud Aſiam.*

[d] Cod. Remig. & 1. Germ. *meo negotio vacans.* Cod. alter German. Sur. & Baron. *mei negotii curam gero.* In cod. autem Silv. primæ interrogationi ſanctus Maximus reſpondet, *Maximus dicor, ingenuus natus, ſervus vero Chriſti, negotii mei curam gerens.* Porro in tertio cod. German. Maximus ſe Levitam eſſe reſpondet; ſed codex eſt interpolatus.

tione,

S. Maximus.

tione, cognoſcant verum Principem, cui omnia ſubjacent; & ejus deos adorent. Maximus reſpondit : Iniquam regis hujus ſæculi prolatam ſententiam cognovi, & ideo me palam oſtendi. Proconſul dixit : Sacrifica ergo diis. Maximus reſpondit : Ego non ſacrifico niſi ſoli Deo, cui me ab incunte ætate ſacrificaſſe congratulor. Proconſul dixit : Sacrifica ut ſalveris. quod ſi nolueris, variis faciam te deficere tormentis. Maximus reſpondit : Hoc eſt quod ſemper optavi. Propter ea enim me manifeſtavi, ut tandem carens miſerabili & temporali vita, æternam reciperem [a].

a Fuſtibus cæſus.

II. Tunc Proconſul juſſit eum fuſtibus cædi. Cumque cæderetur, dicebat ei : Sacrifica, Maxime, ut ab his liber ſis * tormentis. Maximus reſpondit : Hæc non ſunt tormenta, quæ pro nomine Domini noſtri Jeſu-Chriſti inferuntur, ſed ſunt unctiones. Si enim receſſero à Domini mei præceptis, quibus ſum de Evangelio ejus eruditus, vera & perpetua mihi manebunt tormenta. Tunc Proconſul juſſit eum in equuleo ſuſpendi. Cumque torqueretur, dicebat ad eum : Jam reſipiſce, miſer, ab inſipientia tua, & ſacrifica ut animam lucreris. Maximus reſpondit : Animam meam lucrabor, ſi non ſacrificavero; quod ſi ſacrificavero, perdo eam. Mihi enim nec fuſtes, nec ungulæ, nec ignis ſentiendi dant dolorem; quia in me manet gratia Chriſti, quæ [b] me ſalvum faciet in æternum, omnium ſanctorum orationibus, qui in hac colluctatione certantes, veſtras ſuperaverunt inſanias, nobiſque virtutum exempla reliquerunt. Tunc Proconſul dedit in eum ſententiam dicens : Eum qui ſacris [c] legibus aſſenſum noluit accommodare, ut magnæ deæ Dianæ ſacrificaret; ad metum reliquorum Chriſtianorum obrui lapidibus præcepit [d] divina clementia. Et ſic raptus eſt athleta Chriſti à miniſtris diaboli, gratias agens Deo & Patri per Jeſum-Chriſtum filium ejus, qui eum dignum judicavit certando diabolum ſuperare; ductuſque foras muros, lapidibus cæſus reddidit ſpiritum [e].

* al. liberetis.

Æquuleo ſuſpenditur.

b

c

d Lapidibus obruitur.

e

III. Paſſus eſt autem famulus Dei Maximus apud Aſiam provinciam, ſecundo Idus Maii, ſub Decio imperatore, & Optimo proconſule, regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui eſt gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

[a] Alii codd. *merear.* Cod. 1. Colb. *merear accipere.*

[b] Hæc verba uſque ad, *Tunc Proconſul* deſunt in codd. Silv. & duobus German. habentur tamen in aliis codd. quorum unus Colb. ad annos 800. accedit.

[c] Cod. Michael. & Boll. *divinis legibus.* Cod. 1. Colb. *Eum quod divinis legibus &c.*

[d] Cod. Silv. Cæleſtin. & German. *obrui lapidibus præcipio.*

[e] Hic deſinunt codd. German. 1. Silv. & Remig. Alter cod. German quo uſus eſt Henſchenius habet, *animam reddidit Conditori ſuo xiij Kal. Decembris.*

ADMONITIO

SS. PETRUS, ANDREAS &c.

In Acta ſanctorum Martyrum PETRI, ANDREÆ &c.

Acta.

1. ACta ſanctorum Martyrum Petri & ſociorum ejus jam bis edita habentur, primo quidem à Laurentio Surio, ſed ob ſtylum, pro more ſuo, immutatum aliquatenus vitiata; deinde à Godefrido Henſchenio ad diem 15. Maii Bollandiani, ubi hæc Acta à ſe ad 5. pervetuſtos codd. mſſ. collata fuiſſe vir doctus atteſtatur. Eadem vero ad alios plures codd. mſſ. recenſita, & emendata exhibemus.

Cultus.

2. Antiquus eſt ſanctorum Petri & ejus ſociorum cultus apud Latinos, ut patet ex eorum Martyrologiis, in quibus iſtorum Martyrum celebritas ad diem 15. Maii conſignatur. Mortis eorum genus ex Actis mutuatum ſic exprimit Martyrologium Flori. Apud Lampſacum Paſſio ſanctorum Petri, Pauli, Andreæ & Dionyſiæ virginis: quorum Petrus poſt diverſa tormenta gladio eſt percuſſus; Andreas & Paulus lapidibus obruti, Dionyſia gladio deputata. Cetera Martyrologia locum tantummodo & horum Martyrum nomina proferunt. At Græci, qui in Menæis excuſis 18. ejuſdem menſis Maii eorumdem Martyrum feſtivitatem recolunt, Acta non adeo ſincera habuere. Dionyſium quippe pro Dionyſia ſcribunt, quibus addunt Chriſtinam virginem, Eraclium, Paulinum & Benedimum. Menæis conſentit Maximus Cythereenſis epiſcopus ad eumdem diem, qui cum ipſis Petrum Lampſaci, ceteros vero Athenis paſſos fuiſſe affirmat.

3. Porro hos omnes Martyres, qui in noſtris Actis Latinis memorantur, ſub Decio, Lampſaci martyrium conſummaſſe certum eſt ex Actis num. 6. Unde etſi tres poſteriores Proconſuli Troadem pergenti oblati fuerint; non tamen extra urbem perducti ſunt; ſed ibi detenti, à Proconſule vel poſt reditum, vel dilato ad alteram diem itinere, ante profectum condemnati mortem ſubierunt. Lampſacum autem urbs eſt Aſiæ minoris in minori Mœſia ad Helleſpontum, etiamnunc culta, olim civitas epiſcopalis ſub Archiepiſcopo Cyziceno Helleſponti metropolitano, cui etiam parebat epiſcopus Troadis, quæ civitas fuit ab Alexandro Magno ex antiquæ Trojæ ruderibus exſtructa. Hinc ejuſdem urbis antiſtes aliquando epiſcopus Trojanus appellatus eſt.

ACTA

Sanctorum Martyrum PETRI, ANDREÆ, PAULI & DIONYSIÆ virginis.

ANNO CHRISTI CC.. SUB DECIO IMPER.

Ex compluribus codd. mſſ.

I. TEmpore [a] iniquitatis, quando certamen fiebat famulis Dei [b], & omnis terra florebat de beatiſſimo ſanguine Martyrum; in locis Lampſaci comprehenſus eſt quidam [c], PETRUS nomine, valde quidem fortis in fide, pulcher animo, & ſpecioſus corpore; & oblatus eſt [d] Proconſuli. Proconſul dixit ad eum: Quis diceris? Reſpondit: Petrus. Cui Proconſul dixit: Chriſtianus es? Petrus reſpondit: Etiam, Chriſtianus ſum. Proconſul dixit: Habes ante oculos decreta invictiſſimorum Principum. Sacrifica ergo magnæ deæ Veneri. Petrus reſpondit: Miror, ſi perſuades mihi, Optime Proconſul, ſacrificare impudicæ mulieri & ſordidæ, quæ talia opera egit, ut confuſio ſit enarrare, cum [e] apud vos hiſtoria arguat ejus impudicitiam. Nam & vos turpia, quæ geſſit in impudicis, punitis. Et ſi vos impiam illam nominatis & publicam meretricem, quomodo me tam ſordidam meretricem adorare, & ſacrificare compellitis? Oportet ergo me magis Deo vivo & vero, Regi ſæculorum [f] omnium Chriſto, ſacrificium [g] offerre orationis, deprecationis, compunctionis & laudis. Audiens hæc Proconſul, juſſit eum adhuc ætate adoleſcentulum tendi in rotis, & ligna in circuitu poſita [h], vinculis ferreis totum corpus ejus fecit conſtringi: ut contortus [i] & confractus, minutatim oſſa ejus comminuerentur. Quanto autem plus torquebatur famulus Dei, tanto magis fortior apparebat. Conſtans [k] vero aſpectu, & ridens de ejus ſtultitia, conſpiciens in cælum ait: Tibi ago

Petrus comprehenſus.

torquetur.

[a] Omnes fere mſſ. ſic incipiunt, *Apud Lampſacum tempore.* Sed priora duo verba è titulo in textum videntur irrepſiſſe. nam paullo poſt in pleriſque codd. reperitur, *in locis Lampſaci.*

[b] Alii codd. *Certabant pro fide Chriſti milites religionis Chriſtianæ.*

[c] Cod. Colb. *quidam juvenis, Petrus nomine.*

[d] Idem cod. *Optimo proconſuli.*

[e] *Cum* &c. uſque ad *Nam*, ex mſſ. ſupplevimus, in quibus fere omnibus deſunt quæ ſequuntur uſque ad, *Etſi.*

[f] In cod. Remig. deeſt, *ſæculorum.*

[g] Plerique mſſ. *Sacrificia ſancta per orationes offerre & laudes.*

[h] Sic omnes codd. Videtur tamen legendum, *inter ligna*, vel *lignis... poſitis.*

[i] Codd. Eccleſiæ Remenſis, Remig. & Colb. *quo contorto & fracto minutatim oſſa ejus defecerunt* Codd. Cæleſtin. Urſicampi & Longipontis, *quo contorto, effracta minutatim oſſa ejus defecerunt.*

[k] Quæ ſequuntur de Petri morte, aliis verbis habentur apud Bolland.

SS. Petrus, Andreas &c.

* *Boll.* hoſtem.

gratias, Domine Jeſu-Chriſte, qui mihi hanc tolerantiam dare dignatus es ad vincendum nequiſſimum tyrannum *. Tunc Proconſul videns tantam ejus perſeverantiam, & nec his quidem defeciſſe tormentis, juſſit eum gladio percuti.

Gladio perimitur. Alii tres comprehenſi.

II. Eodem tempore, eunte Proconſule ad Troadem civitatem cum multa ambitione, oblati ſunt ei alii tres, ANDREAS, PAULUS & Nicomachus. Cumque [a] eos interrogaſſet, unde eſſent, vel cujus eſſent religionis; Nicomachus impatienter magna voce reſpondit: Ego Chriſtianus ſum. Proconſul dixit ad Andream & Paulum: Vos quid dicitis *? Reſponderunt ei: Nos Chriſtiani ſumus. Proconſul Nicomacho dixit: Sacrifica diis, ſecundum quod juſſum eſt. Nicomachus reſpondit: Ut ſcis, Chriſtianus non debet ſacrificare dæmoniis. Itaque Proconſul juſſit eum appenſum torqueri. Cumque nimium vexaretur, & jam prope eſſet, ut redderet ſpiritum, exclamavit voce magna: Numquam fui Chriſtianus, ſed [b] ſacrifico diis. Statim fecit eum Proconſul deponi. Cum ergo ſacrificaſſet; ſtatim arreptus à dæmone, & in terram alliſus, dentibuſque linguam ſuam comedens, emiſit ſpiritum.

* *mſſ.* Qui eſtis.

E quibus unus perit.

V. Cyprian. lib. de lapſis.

III. Ex ſpectantibus autem turbis, quædam puella & virgo, nomine DIONYSIA, annos habens ſexdecim [c], exclamavit dicens: Miſer & infeliciſſime homo, cur propter unius horæ ſpatium, acquiſiſti tibi perpetuam & inenarrabilem pœnam! Et cum hæc audiſſet Proconſul, juſſit eam in medium pertrahi *, & interrogavit eam, ſi eſſet Chriſtiana. At illa reſpondit: Etiam, Chriſtiana ſum. Propter quod infelicem iſtum plango, quare [d] adhuc modicum non toleravit, ut perpetuam requiem inveniret. Proconſul dixit: Iſte [e] modo requiem invenit, quando diis & invictiſſimis principibus, ſacrificando, ſatisfecit. Sed propter veſtram vanam religionem ne improperia ſuſtineret, magna Diana [f] & Venus eum rapere dignatæ ſunt. Tu igitur ſacrifica, ne turpiter te illuſam vivam incendam. Dionyſia reſpondit: Deus meus major eſt quam tu. ideoque minas tuas non timeo, qui potens eſt mihi dare in omnibus quæ intuleris tolerantiam. Tunc Proconſul tradidit [g] eam duobus juvenibus corrumpendam: Andream vero & Paulum juſſit in cuſtodiam recludi. Juvenes ergo acceptam caſtiſſimam Dei puellam duxerunt ad ſuum hoſpitium. Cumque uſque ad mediam noctem inſiſterent, ut ei vim turpitudinis inferrent, marceſcebat cupiditatis eorum libido. Circa autem mediam noctem, quidam ſplendidus juvenis apparuit eis, illuminans totam domum. Illi vero timore percuſſi magno ceciderunt ad pedes mundiſſimæ puellæ. At illa elevavit eos dicens: Nolite timere, iſte eſt

* *mſſ.* adduci.

Dionyſia comprehenſa.

[a] Hunc locum ex duobus codd. Colb. ſic reſtituimus

[b] Boll. *& paratus ſum ſacrificare.*

[c] Codd German 1. Cæleſtin. Longip. & Urſicampi habent, *decem & ſeptem.*

[d] Bol. *Quare momentaneam pœnam* &c.

[e] Sic omnes codd. mſſ. At Bolland. *Hic nunc requiem dum diis immolavit invenit, & juſſionibus principum acquieſcendo ſacrificavit.*

[f] Codd. mſſ. *Magna dea Venus .. dignata eſt.*

[g] Sic cod. Colb. cum Boll. At ceteri mſſ. *Proconſul dixit. Tradite eam* &c.

SS. Petrus, Andreas &c.

enim tutor meus [a] & cuſtos, pro eo quod vobis à nequiſſimo judice ſum tradita. At illi rogabant ut interveniret pro eis, ne quid eis male contingeret. a

IV. Mane autem facto, venit proclamans omnis turba ad Proconſulem, petentes ſibi tradi Andream & Paulum: inter quos Oneſicrates [b] & Macedon ſacerdotes Dianæ excitabant ſeditionem in populo. b Cumque eos præcepiſſet adduci Proconſul, dixit eis: Andrea & Paule, ſacrificate mirandæ Dianæ. Andreas & Paulus reſponderunt: Nos neque Dianam, neque alia dæmonia quæ colitis, cognoſcimus [c], nec aliquando colimus [d] niſi ſolum Deum. c d Cum hæc audiſſet turba, orabant Proconſulem ut eos traderet eis extinguendos. Videns autem Proconſul quod nequiret ſanctorum ſuperare perſeverantiam; flagellis cæſos populo tradidit lapidandos. Illi ergo eos acceptos trahebant extra civitatem, ligatis pedibus, ut lapidarentur.

Andreas & Paulus lapidantur.

V. Et cum lapidarentur, audivit hæc virgo Dei Dionyſia. Clamans ergo & plorans, & de cuſtodia ſe proripiens [e], cucurrit ad locum, e jactavitque ſe ſuper eos, dicens: Ut vobiſcum poſſim vivere in cælis, opto vobiſcum hic mori in terris. Nuntiatur igitur Proconſuli, quod Dionyſia, quæ fuerat juvenibus tradita deludenda, à quodam ſplendidiſſimo juvene fuiſſet ſervata; quodque de cuſtodia fugiens, jactaverit ſe ſupra corpora Andreæ & Pauli, cum ipſis lapidibus occidenda. Proconſul igitur juſſit [f] ut ſepararetur, & duceretur ut decollaretur. f quod & factum eſt.

VI. Taliter igitur venerabiles Martyres hi, in uno agone certantes [g], g cum ſæculo & diabolo & proconſule Optimo, meruerunt victores effici, Chriſto propitio. Petrus itaque diverſis pœnis, Andreas & Paulus lapidibus, atque Dionyſia gladio martyrizati ſunt. Actum apud Lampſacum die Iduum Maiarum [h], Decio imperatore, Optimo [i] proconſule, h i regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui eſt gloria, honor & poteſtas.

Dionyſia gladio percutitur.

[a] Mſſ. *Dominus & cuſtos: pro quo.*

[b] Sic etiam codd. Noaill. Remig & alii Unus autem German. *Egrates*, alter Germ. cum Cæleſtin. Longip. Urſic. *Inter quos omnes, Egrates*: Colb. 1. *Eineſigratis.*

[c] Codd. Eccl. Remenſ. *quæ colitis deos eſſe cognovimus.*

[d] Sic cod. 1. Colb. quidam alii cod. *aliquem colimus.*

[e] Mſſ. plerique, *Evadens à cuſtodibus.... dicens: Concidar & ego vobiſcum ne ab hac colluctatione veſtra inveniar aliena.*

[f] Mſſ. *Juſſit eam gladio interfici.*

[g] Iidem mſſ. *certantes, diabolum cum Proconſule ſuperare meruerunt.*

[h] Unus codex Germanenſis habet, *Idibus Martii*, ſed mendoſe, cum tam Græci quam Latini Idibus Maii eorum feſtum recolant.

[i] Omnes codd mſſ. conſtanter ubique eum Proconſulem *Optimum* appellant. Hic tamen apud Boll ex 3. codd. legitur, *Optimo proconſule*, unde ſupra num. 1. hæc verba: *Optime proconſul*, in ea edit. ſcripta ſunt, quaſi *Optimus* non proprium nomen eſſet Proconſulis.

SS. Lucian. & Marcian.

ADMONITIO

In Acta ſanctorum Martyrum Luciani & Marciani.

Acta unde habita.

1. A*cta ſanctorum Luciani & Marciani martyrum, quæ hic ad* audientium ædificationem *ſe referre pius & fidelis auctor profitetur, duas in partes dividi poſſunt. Prima ea continet, quæ ipſe auctor aliunde quam ex Actis publicis didicerat, quæque ipſis Actis præmiſit, ut non ſolum horum Martyrum paſſionem, ſed & miram eorum converſionem ac pœnitentiam ad poſterorum notitiam tranſmitteret. Altera vero narrationis pars Acta ipſa complectitur, quæ hic videntur referri prout à notariis publicis excepta ſunt. Hæc omnia ad Mombritium collata proferimus ex duobus vetuſtis mſſ. codicibus, quorum unus eſt bibliothecæ Colbertinæ, alter vero inſignis monaſterii Benedictini Silvæ-majoris in diœceſi Burdigalenſi.*

Martyrii locus.

2. *Omnia fere Martyrologia excuſa die 26. Octobris ſanctorum Luciani, Marciani, Flori & aliorum Martyrum, qui Nicomediæ paſſi dicuntur, memoriam celebrant: quorum duos priores, Lucianum ſcilicet & Marcianum, illos eoſdem eſſe exiſtimat Cardinalis Baronius in notis ad ipſum diem, quorum hic Acta à nobis proferuntur, ob id maxime quod eodem die 26. Octobris in ipſis Actis paſſi referantur. Favet Baronii ſententiæ Flori Lugdunenſis eccleſiæ diaconi Martyrologium ad 3. codd. mſſ. exactum, in quo ad eamdem 26. menſis Octobris diem hæc leguntur:* Nicomediæ natalis ſanctorum martyrum Martiani, Flori, & Luciani qui tempore Decii imperatoris igni traditi ſunt ſub Sabino proconſule. *Hos tamen Martyres Nicomedienſes à noſtris Luciano & Marciano diſtinguere videtur Martyrologium Romanum à Petro Galeſinio editum. Ibi enim præter illos Martyres, quos cum ceteris Martyrologiis Nicomediæ paſſos refert, eadem die poſt aliquorum Martyrum Africanorum commemorationem hæc de aliis ſubduntur:* In Africa item beatorum martyrum Luciani & Marciani, qui in ipſo etiam Decianæ perſecutionis impetu pro fide dimicando, invicta pietatis defenſione coronantur. *Galeſinii Martyrologio ſuffragatur aliud Martyrologium bibliothecæ Barbarinæ, quod inter additiones ad Bedæ & Flori Martyrologia ediderunt ſocii Bollandiani tom. 2. Martii. In eo quippe 26. die menſis Octobris feſtum ſanctorum Luciani, Marciani, Flori &c. Martyrum Nicomediæ paſſorum celebrat, quamvis præcedenti die, jam* paſſionis ſanctorum Luciani & Marciani *ſine ulla loci deſignatione meminiſſet.*

3. *Pæne omiſeram Hiſpanos etiam ſibi hos ſanctos Martyres vindicare velle, ut patet ex eorum Martyrologio à Tamayo Salazar edito, ubi hic auctor ad diem 26. Octobris contendit Lucianum & Marcianum, de quibus*

præſens eſt quæſtio, cives fuiſſe urbis Vicenſis in Tarraconenſi provincia, in eaque martyrium conſummaſſe, quorum etiam ſacras reliquias ibi hactenus aſſervari obſervat. Id probat ex vetuſtiſſima ejus urbis eccleſiæ traditione, quam ex ipſius antiquo breviario, ex vetuſtiſſimo Flore ſanctorum mſſ. atque ex ſcriptura in archivo ejuſdem eccleſiæ reperta *deducit. Ferrarius in Catalogo generali ſanctorum eodem die 26. Octobris ſic habet :* Vici in Hiſpania ſanctorum martyrum Luciani & Marciani ſub Decio. *quod in notis ſe ex tabulis eccleſiæ Vicenſis accepiſſe fatetur. Subſcribit tamen Galeſinii Martyrologio, in quo hi Martyres in Africa paſſi dicuntur, ſed addit eorum corpora Vici quieſcere. Porro Vicus, vulgo* Vich, *urbs eſt Cataloniæ parva quidem, ſed epiſcopali ſede ornata. Ejus antiſtes ſæpius* Auſanus epiſcopus *dicitur, quod Auſa celebri olim urbi, Vicus ſucceſſerit.* SS. LUCIAN. & MARCIAN.

4. *Porro etſi hos ſanctos Martyres ſub Decii perſecutione conſummatos fuiſſe inficiari non poſſumus; quo tamen id anno contigerit, incompertum nobis eſt. Paullo certiores de eorum mortis die eſſemus, ſi codex mſ. Silvæ-majoris cum codice Colbertino & Mombritio concordaret. At iſte codex, cum in Actorum capite, tum in fine, eoſdem Martyres* VIII. Kalendas Novembris *paſſos fuiſſe diſerte refert : quorum tamen martyrium codex Colbert. & Mombritius cum Martyrologiis ſupra laudatis ad diem ſequentem referunt. Codici Silvenſi Martyrologium Barbarinum ſupra laudatum ſuffragari videtur. Ceterum Græci in Menæis, & aliquot Martyrologia Latina cum Romano, Marcianum martyrem, die* VIII. *Kalendas Novembris, id eſt, 25. Octobris celebrant : ſed hunc à noſtro Marciano alium eſſe nemo dubitat. Is quippe eſt Marcianus Cantor & Lector ſacrarum Scripturarum, qui cum Martyrio ſubdiacono ſub Conſtantio imperatore, agente Macedonio Conſtantinopolitanæ ſedis invaſore, à Philippo præfecto Conſtantinopoli interfectus eſt. Uterque fuerat beati Pauli ejuſdem urbis epiſcopi, qui & ipſe Arrianorum inſidiis periit, domeſticus & contubernalis, de quibus agit Sozomenus lib. 4. Hiſt. eccleſ. capp. 2. & 3.* Tempus. Alii Martyres.

ACTA

ANNO CHRISTI CC..., SUB DECIO IMP.

Sanctorum LUCIANI & MARCIANI martyrum.

Ex 2. codd. mſſ. & Mombritio.

I. MArtyrium vobis, fratres, enarrabo LUCIANI, & MARCIANI, quod audientes ædificationem accipiatis. His enim cum in errore gentilitatis tenerentur, ita dæmonibus tunc erant dediti, ut pæne omnem animam ad ſuam ſectam ſacrilegam perſuadentes adducerent. Nam & magicis artibus & maleficiis omnes coinquinabant adulteriis. Erant primi in ſubverſione auctores, in magicis veneficiis ſubverſores; ita ut omnes quærentes voluntates ſuas perficere, vel quibuſ- Lucianus & Marcianus magi.

SS. LUCIAN. & MARCIAN.

dam[a] nocere, ad eos concurrerent. Sed Deus qui ingratis tribuit gratiam, & non cognoſcentes eum ad cognitionem nominis ſui perducere dignatus eſt, in iſtis oſtendit eſſe converſus[b].

II. Famula quædam erat Dei caſta & fidelis, nuptias contemnens, virginitatem cuſtodiens; forma ſpecioſa, & anima tamen pulcrior, non aliud niſi Deum diligebat: petebat autem nullo perſuadente, ſed perſeverante, ut eam cuſtodire dignaretur. Lucianus & Marcianus hanc concupierunt; & cum non haberent quo genere cupiditatis ſuæ impudicitiam obtinerent; converſi non aliter ſe niſi magicis dæmonicis ſuperantes hanc judicaverunt & maleficiis obtinere. Cum ergo omnia artibus ſuis oſtendiſſent, nihilque ſibi prodeſſe viderent; converſi in furias, fremebant quod in nullo poterant prævalere. Illa vero ſerviens Deo, pernoctabat in vigiliis & oratione. At illi quædam magica[c] phantaſmata facientes affligebant deos ſuos, ut eis reſponderent[d]. Et dæmones eis reſponderunt: Quaſcumque animas non cognoſcentes Deum qui eſt in cælo, voluiſtis ſubvertere, invocantes nos, facillimum nobis fuit vobis præſtare. Sed quia ad hanc caſtiſſimam animam certamen nobis eſt; multa quidem fecimus, ſed nihil potuimus proficere adverſus eam. Hæc vero virginitatem illibatam ſervat Jeſu-Chriſto, Domino ſuo & Deo omnium, qui[e] crucifixus eſt pro ſalute omnium: ipſe eam cuſtodit & nos affligit. Ideo nihil contra eam facere poſſumus, nec in aliquo ſuperate. Cum hæc publice gererentur[f], ſtupore & timore percuſſi ceciderunt in faciem velut mortui. Poſt paululum reverſi ad ſe, facientes alia magica, à ſe dæmones dimiſerunt. Conquerebantur vero ad invicem dicentes: Quoniam multum poteſt hic Jeſus-Chriſtus crucifixus, qui omnium dominatur, & dæmones & omnes artes noſtras magicas & veneficia ſuperat. Ad ipſum ergo nos oportet converti, & ipſum timere & colere, quoniam plus nobis poterit præſtare, quam illi quos ſine cauſa coluimus.

Convertuntur.

III. Sed ubi abundavit peccatum, ſuperabundavit & gratia. Sic ſtatim codices ſuos publice in media deferentes civitate igni combuſſerunt. Stupebant vero hæc videntes omnes. At illi dicebant ad turbas: Quoniam aperuit Dominus ſenſum noſtrum, ut de tenebris & umbra mortis qui-

[a] Cod., mſſ. *quoſdam.* Mombrit. *quoſquam.*

[b] Sic cod. Colb. In cod. Silv. *converſos*; at Mombrit. *in iſtis. Sic oſtendit eos eſſe converſos.*

[c] Cod. Silv. *Quacumque magica & phantaſmata.*

[d] Hunc locum ex codd. inter ſeſe & cum Momb. collatis ſic reſtituimus. Porro occurrunt paſſim apud veteres exempla eorum, qui ejuſmodi magicis artibus dæmones evocabant. Celebre eſt id quod ex occaſione à Sozomeno lib. 5. Hiſt. eccleſ. cap. 2. & à Theodoreto Hiſt. etiam eccleſ. lib. 3. cap. 3. de Juliano apoſtata refertur. Cum enim ejuſmodi incantationibus operam daret, ſpectris quæ ad magorum voces apparuerant deterritus, quaſi in magno crimine eſſet, pro Chriſtianorum conſuetudine, quam didicerat, ſe ipſum ſigno crucis conſignavit; cujus virtute ſpectra evanuerunt. Vide & Gregorium Nazianz. invectiva in Julianum, & Euſeb. lib. 7. hiſt. cap 10.

[e] Hæc verba uſque ad *ipſ. eam*, deſunt in cod. Silv.

[f] Cod. Colb. mendoſe, *publice gerentur.* Tamaïus, *Cum hac publice faterentur invocati dæmones.*

bus nunc

bus nunc uſque detinebamur, nos liberatos ad ſalutem verum perduceret. Hæc autem vana & inania ſunt, & a dæmonibus inventa quæ geſſimus. Nos autem illum cognoſcimus verum Deum eſſe, & in illo ſpem noſtram ponimus. Sic quoque euntes ad Eccleſiam, confeſſi ſunt omnia quæ geſſerant. Cumque facti fuiſſent Chriſtiani, & poſtea baptizati, perfuſi lumine, omnibus derelictis loca ſecreta petierunt. qui per omne tempus macerantes ſe, & caſtigantes corpus ſuum, confitebantur Domino omnia quæ geſſerant: ita ſe jejuniis & orationibus affligebant, ut tertio quoque die nihil aliud quam panem & aquam accipiebant. SS. LUCIAN & MARCIAN.

IV. Poſt hæc autem prædicabant Verbum Dei cum fiducia, & objurgabant omnes gentes, quod inanibus erroribus detinerentur. Audiens vero eos turba mirabatur, dicens: Ecce qui nos docebant, & ſuis artibus deſideria noſtra implebant, nunc illum Crucifixum prædicant quem antea expugnabant. At illi dicebant ad eos: Credite nobis, fratres, quod ſi hoc melius non cognoviſſemus, numquam converſi fuiſſemus ad eum. unde & vos convertimini ad eum, ut ſalvemini. At illi repleti furore, comprehenſos adduxerunt eos ad Proconſulem Sabinum. nam in ipſo tempore perſecutiones Chriſtianorum fuerant datæ à Decio imperatore. Cumque oblati fuiſſent Proconſuli, dixerunt: Ecce quæ ante prædicabant, nunc impugnant; & quæ impugnabant prædicant.

Chriſtum prædicant.

Adducuntur ad Proconſulem.

V. Sabinus Proconſul ad Lucianum dixit: Quis diceris? Reſpondit: Lucianus. At Proconſul dixit: Quid genus es? Lucianus dixit: Aliquando perſecutor venerandæ Legis, nunc autem, licet indignus, ejus tamen ſum prædicator. Proconſul dixit: Quo autem officio fungeris ut ſis prædicator. Lucianus dixit: Omni animæ conſuetudo eſt lucrare fratrem ſuum de errore, quo & ſibi conferat gratiam, & illum liberet de laqueis diabolicis.

Acta coram Proconſule.

VI. Proconſul Sabinus dixit ad Marcianum: Quis vocaris? Reſpondit: Marcianus. At Proconſul dixit: Quid genus es? Marcianus dixit: Ingenuus & cultor Sacramentorum Dei. Proconſul Sabinus dixit ad Marcianum: Quis vobis perſuaſit, ut relinquentes venerandos & veros deos, à quibus multa eſtis conſecuti, atque amorem in populo habebatis; ad mortuum & crucifixum vos transferretis, qui nec ſeipſum ſalvum facere potuit? Marcianus reſpondit: Ille nobis donavit, qui & ſancto Paulo, qui cum eſſet eccleſiarum perſecutor, poſtea ejus gratia factus eſt prædicator. Proconſul Sabinus dixit: Conſulite vobis, & redite ad priſtina, ut & venerandos deos & invictiſſimos Principes habeatis propitios, & vitam lucremini. Lucianus dixit: Loqueris quaſi unus de inſipientibus. nos autem inſufficienter [a] Deo gratias agimus, qui nos erutos de tenebris & umbra mortis ad hanc gloriam perducere dignatus eſt. Proconſul Sabinus dixit: Quomodo vos defendit, ut modo in meas manus traderet vos? quare vobis non adeſt ne mortem incurratis? Præterea ſcio vos, cum recte intelligeretis, multis plurima præſtitiſſe. Sanctus Marcianus dixit: Chriſtianorum gloria hæc eſt, ut hac, quam putas eſſe vitam,

[a] Cod. Salv. *Suſcipiente nos Deo.* Mombrit. *Nos autem Deo gratias &c.*

V

cuente [illegible] æternam & perpetuam, perſeverantes in finem, conſequamur. Nam optamus ut talem gratiam & intellectum tibi [illegible] dignetur [illegible], quo cognoſcas eum qualis ſit, vel quantus, & quantum præſtet credentibus in ſe. Sabinus proconſul dixit: Sic apparet quantum vobis prævaluit, ut nunc, ſicut dixi, in manus meas vos traderet. Sanctus Lucianus reſpondit: Jam diximus, quia gloria Chriſtianorum talis eſt, & Domini promiſſio, ut qui fideliter certaverit cum diabolo[a], minas & quæ ſunt præſentia caduca contempſerit, perpetuam & futuram vitam conſequatur. Sabinus proconſul dixit: Anilia ſunt quæ loquimini. Audite me & ſacrificate diis, implentes regalia præcepta, ne excitatus furore, novis vos & exquiſitis pœnis impendam. Sanctus Marcianus reſpondit: In hoc parati ſumus, ut quibus volueris nos impendas tormentis; quam denegantes vivum & verum Deum, in tenebras exteriores, & ignem inexſtinguibilem, quem paravit Deus diabolo & ejus miniſtris, ingrediamur.

VII. Tunc videns eorum perſeverantiam Sabinus proconſul, dedit adverſus eos ſententiam dicens: Quoniam Lucianus & Marcianus, [illegible] greſſores divinarum noſtrarum legum, qui ſe ad Chriſtianam [illegible] legem tranſtulerunt, hortati à nobis atque conventi, ut [illegible] invictiſſimorum Principum præcepta, ſacrificarent & ſalvarentur, & contemnentes audire noluerunt; flammis exuri præcipio. Cumque perducti eſſent ad locum, tamquam ex uno ore gratias Deo agentes, dixerunt: Tibi, Domine Jeſu, inſufficientes laudes dicimus, qui nos miſeros & indignos de errore gentilitatis erutos, ad hanc ſummam & venerabilem paſſionem propter nomen tuum perducere dignatus es, atque [illegible] ſanctorum tuorum participes efficere. Tibi laus, tibi gloria, tibi etiam animam & ſpiritum noſtrum commendamus. Et cum complevíſſent orationem, ſtatim quæſtionarii ſubpoſuerunt[b] ignem. Sic quoque venerabiles Martyres complentes agonem ſuum, paſſioni Domini participari meruerunt.

VIII. Paſſi ſunt autem beatiſſimi Martyres Lucianus & Marcianus VII[c]. Kalendas Novembris, ſub Decio imperatore, & Sabino proconſule, regnante * Domino noſtro Jeſu-Chriſto; cui eſt honor & gloria, virtus & poteſtas in ſæcula ſæculorum. Amen.

Sententia in Martyres.

* Cod. præſtante.

[a] Cod. Silv. & Momb. *contra diabolo minas*.

[b] Momb. *in ſuppoſitum ignem eos jactaverunt*. Porro Quæſtionarii dicti ſunt carnifices, qui reos cruciabant ut veritatem ab eis extorquerent. Vide append. cod. Theodoſ. Conſt. 3 al quando etiam illi à Græcis dicti ſunt χ[illegible], ut notat eruditiſſ. Cangius in Gloſſar. Latino.

[c] In cod. Silv. VIII.

ADMONITIO

S. HIPPOLYTUS.

In martyrium ſancti HIPPOLYTI.

1. *COmmunis eſt recentiorum opinio, Prudentium in hymno xj. περὶ στεφάνων, ex tribus ſanctis Hippolytis, uno ſcilicet epiſcopo Portuenſi, altero Antiocheno preſbytero, & tertio milite Romano, unicum conflaſſe. Verum cum id nullo antiquorum teſtimonio comprobari poſſit, nemini ingratum fore putamus, ſi Prudentii, viri antiquitate, doctrina, & ſinceritate clariſſimi, auctoritatem quibuſcumque novorum ſcriptorum conjecturis præferamus. Non igitur alium agnoſcimus Hippolytum in hoc Prudentii hymno, præter Portuenſem Martyrem celeberrimum, cui hæc omnia, quæ ab hoc auctore referuntur, optime competere exiſtimamus. Unde cum hujus Martyris nulla alia Acta ſuppetant, Prudentii hymnum, qui de eo ſcriptus fuit, hic proferre viſum eſt.*

Hippolytus unicus apud Prudentium.

2. *Verum etſi Prudentium hic ab errore vindicemus, non tamen imus inficias, alios quoque præter hunc Hippolytos fuiſſe, quos Eccleſia agnoſcit & celebrat. Illuſtris eſt inter eos magnus Hippolytus martyr, cujus opuſcula recenſet Euſebius lib. 6. Hiſtoriæ cap. 22. quemque antea cap. 20. alicujus eccleſiæ epiſcopum ſeu Præfectum, προεστῶτα, appellaverat. De eodem Hippolyto & ejus opuſculis plura habes apud Hieronymum in Catalogo, ubi illum ignota ſibi ſedis epiſcopum fuiſſe dicit. Gelaſius lib. de duabus naturis eumdem* Arabiæ metropolitanum *appellat: alii paſſim Portuenſem epiſcopum fuiſſe dicunt. Sic Photius ipſum ſancti Irenæi, alii vero Clementis Alexandrini diſcipulum fuiſſe tradunt. Ejuſdem quoque meminit Epiphanius hæreſi 31. aliique fere ſcriptores eccleſiaſtici. cujus feſtum agunt Martyrologia vulgata die 22. aut 23. menſis Auguſti, ejuſque martyrium ad Alexandri Severi tempora referunt. Anno* MDLI. *in agro Verano effoſſa eſt ſtatua hominis in cathedra ſedentis, circa ſe cyclum habentis Paſchalem annorum ſexdecim, qui cyclus ab iſto Hippolyto inventus dicitur. Hunc cyclum Bucherius, Gruterus & Scaliger ediderunt: de quo & de ceteris ejuſdem ſancti viri operibus, vide Bibliothecam novam ſcriptorum eccleſiaſticorum, quam nuper gallice Pariſiis edidit eruditus vir Ludovicus* Ellies du Pin, *Facultatis Pariſienſis doctor Theologus.*

Hippolytus epiſcopus.

3. *Alter ex Hippolytis, quem cum aliis duobus volunt recentiores à Prudentio confuſum fuiſſe, preſbyter Antiochenæ eccleſiæ fuiſſe dicitur. Verum quidem eſt in Martyrologiis Uſuardi, Adonis, Notkeri & aliis, Hippolytum preſbyterum Antiochenum die 30. Januarii celebrari,* qui novati ſchiſmate aliquantulum deceptus, operante gratia Chriſti correctus ad Eccleſiæ caritatem rediit, pro qua & in qua illuſtre martyrium conſummavit. *Sed hæc Prudentii auctoritatem quibuſlibet his Martyrologiis præferendam non elevant. Tum deinde potuit Hippolytus Antiochenſis preſbyter Novati*

Alter Hippolytus.

S. HIPPOLYTUS. errore deceptus fuiſſe, ſicut & Romanus. Ceterum Prudentii verba, quæ Hippolyto Antiocheno in Romano Martyrologio recentiori aptantur, in nullo mſ. aut excuſo habentur ante Cardinalis Baronii recenſionem. Martyrologia vero quæ Adonem præceſſere, & aliquot ex iis quæ poſt ejus ætatem ſcripta ſunt, nudum Hippolyti nomen die 30. Januarii exhibent.

4. Sancti Hippolyti, de quo Prudentius agit, feſtum Romæ Idibus Au-

Item Hippolytus miles. guſti celebratum fuiſſe certum eſt ex eodem auctore. Sed Martyrologia vulgata Bedæ, Adonis, Uſuardi, Rabani, Notkeri, Baronii, Roſvveidi & alia, ipſa quidem die ſanctum Hippolytum martyrem commemorant, ſed à noſtro diverſum, militem ſcilicet, qui cum à ſancto Laurentio martyre ad fidem converſus fuiſſet, triduo poſt ſancti Levitæ paſſionem cum Concordia nutrice ſua & novemdecim ex ſua ipſius familia Chriſtianis martyrium conſummavit. Eumdem Hippolytum celebrat vetuſtiſſimum Miſſale Gothicum editum lib. 3. Liturgiæ Gallicanæ num. lv. ubi etſi nihil de Hippolyti nutrice & familia habeatur; ipſe tamen à beato Laurentio ad fidem converſus dicitur in immolatione Miſſæ his verbis: Vere...Deus qui beatum Hippolytum, tyrannicis adhuc obſequiis occupatum, ſubito feciſti Laurenti ſocium. Conſentit Miſſale Mazarabum in officio ſancti Laurentii, ubi Hippolytus cuſtos memoratur. Vide etiam ſerm. 38. de diverſis apud Auguſtinum, in nova edit. 316. Appendicis, & Gregor. Turon. lib. 1. Hiſt. cap. 30. Unde exiſtimamus duplicem Hippolytum hac die 13. Auguſti celebrari: unum à Prudentio memoratum, alterum vero beati Laurentii ſocium, cui nonnulla ex primi Actis attributa ſunt. Porro antiquiora Kalendaria, Romanum ſcilicet ab Ægidio Bucherio editum, & Carthaginenſe, cum Romano Martyrologio quod ſancto Hieronymo attribuitur, Miſſale Gelaſianum & Sacramentarium Gregorianum, hac ipſa die Iduum Auguſti ſanctum Hippolytum, ſeu, ut vulgo veteres ſcribunt, Yppolytum, martyrem celebrant ſine ulla ſociorum mentione, aut aliqua ſpeciali nota, quæ ipſum ſancti Laurentii ſocium, aut alterum fuiſſe deſignet. Porro Hippolyti noſtri martyrium ad annum circiter CCLII. referimus, quo tempore Romæ vigebat Novati ſchiſma.

5 Hic locus eſſet exponendi quiſnam ſit Prudentius, ex quo hymnum de

Prudentius quis? ſancto Hippolyto mutuati ſumus, niſi is auctor ſuis ſcriptis ſatis notus eſſet, ex quibus varios hymnos in officiis divinis omnes eccleſiæ Occidentales poſt eccleſiam Romanam adoptarunt. Natus eſt anno 348. ſub Saliæ conſulatu, ut ipſe teſtatur in Præfatione Cathemerinôn. Ejus operum, quæ jam pluries edita ſunt, Catalogum texit Gennadius in Catalogo virorum illuſtrium, & poſt eum ceteri ejuſmodi Catalogorum ſcriptores. Eumdem Sidonius Apollinaris lib. 2. epiſt. 9. ad Donidium ob pietatem ſcientiæ adjunctam laudat: quem Beda de Arte metrica circa finem, nobiliſſimum Hiſpaniarum ſcholaſticum dicit. Ex recentioribus unicum Eraſmum laudare ſufficiet, qui in commentario quem in 2. Prudentii hymnos edidit tom. 5. eum Pindarum ſuum appellat. Sed his omnibus præſtantior eſt beatus Avitus Viennenſis antiſtes, qui paullo poſt Prudentium floruit. Hic in poëmate VI. de laude virginitatis, poſt multa quæ de virtutibus tractavit, laudat Prudentii Pſychomachiam his tribus verſibus,

Has virtutis opes, hæc ſic ſolatia belli
Deſcribens mentis varias cum corpore pugnas
Prudenti quondam cecinit Prudentius ore.

HYMNUS AURELII CLEMENTIS PRUDENTII

De martyrio ſancti Hippolyti preſbyteri Romani.

Ex lib. περὶ στεφάνων ſeu de Coronis, Hymn. xi.

INnumeros cineres ſanctorum Romula in urbe — Innumeri Martyres Romæ.
Vidimus, ô Chriſti Valeriane [a] ſacer. — a
Inciſos tumulis titulos, & ſingula quæris
Nomina? difficile eſt ut replicare queam.
Tantos juſtorum populos furor impius hauſit,
Cum coleret patrios Troïa [b] Roma deos. — b
Plurima litterulis ſignata ſepulcra loquuntur
Martyris aut nomen, aut epigramma aliquod [c]. — c
Sunt & muta tamen tacitas claudentia tumbas
Marmora, quæ ſolum ſignificant numerum.
Quanta virûm jaceant congeſtis corpora acervis, — plures anonymi.
Noſſe licet, quorum nomina nulla legas.
Sexaginta illic, defoſſas mole ſub una,
Relliquias, memini me didiciſſe hominum:
Quorum ſolus habet comperta vocabula Chriſtus,
Ut pote quos propriæ junxit amicitiæ.
Hæc dum luſtro oculis, & ſicubi forte latentes — Hippolytus Novatianus.
Rerum apices veterum per monumenta ſequor;
Invenio Hippolytum, qui quondam ſchiſma Novati [d], — d
Preſbyter attigerat, noſtra ſequenda negans;
Uſque ad martyrii provectum inſigne, tuliſſe
Lucida ſanguinei præmia ſupplicii.
Nec mirere ſenem perverſi dogmatis olim,
Munere ditatum catholicæ Fidei.

[a] Hic videtur eſſe Valerius Cæſarauguſtanus epiſcopus, qui anno 381. interfuit Concilio Cæſarauguſtano contra Priſcillianiſtas hæreticos in Hiſpaniis pullulantes.

[b] Romani ſe à Trojanis genus ducere & religionem didiciſſe jactitabant. Æneas quippe Lavinium, quod condidiſſe fertur, ſacra intulerat, unde ea Albani & ex iſtis Romani acceperant

[c] Mirum eſt Dodvvellum Prudentii auctoritatem ad paucitatem Martyrum probandam attuliſſe, qui tam aperte ejus hic ſententiam explodit.

[d] Hic poſt excitatas in Africa turbas Romam venit, ubi Novatiano primo omnium antipapæ junctus, graviores adverſus Cornelium Papam tumultus concitavit, de quibus vide beati Cypriani epiſtulas.

S. HIPPOLYTUS.

Cum jam veſano victor raperetur ab hoſte,
Exultante anima, carnis ad exitium,
Plebis amore [a] ſuæ multis comitantibus ibat.
Conſultus quænam ſecta foret melior.

Ad Eccleſiam redit.

Reſpondit: Fugite, ô miſeri, execranda Novati
Schiſmata; catholicis reddite vos populis.
Una fides vigeat, priſco quæ condita templo eſt:
Quam Paulus retinet, quamque cathedra Petri.
Quæ docui, docuiſſe piget, & venerabile Martyr [b]
Cerno, quod à cultu rebar abeſſe Dei.
His ubi detorſit lævo de tramite plebem,
Monſtravitque ſequi, qua via dextra vocat;
Seque ducem recti ſpretis anfractibus idem
Præbuit, erroris qui prius auctor erat:
Siſtitur inſano Rectori, Chriſticolas tunc
Oſtia [c] vexanti per Tiberina viros.
Illo namque die Roma ſeceſſerat, ipſos
Peſte ſuburbanos ut quateret populos:
Non contentus humum celſa intra mœnia Romæ
Tinguere juſtorum cædibus aſſiduis.
Janiculum [d] cum jam madidum, Fora, Roſtra, Suburram
Cerneret eluvie ſanguinis affluere:
Protulerat rabiem Tyrreni [e] ad littoris oram,
Quæque loca æquoreus proxima Portus habet.
Inter carnifices, & conſtipata ſedebat
Officia, exſtructo celſior in ſolio.
Diſcipulos fidei, deteſtandique rebelles
Idolii ardebat dedere perfidiæ.
Carcereo crinita ſitu ſtare agmina contra

[a] Hæc ad Hippolytum epiſcopum referunt. Sed quid vetat presbyterum aliquam plebis partem ſuæ curæ commiſſam habuiſſe? Tales ſunt hodie quos Parochos ſeu Curiones appellamus. Refert Sozomen. lib. 1. Hiſt. eccleſ. cap. 15. hunc morem Alexandriæ obſervatum fuiſſe, *ut ſub uno Epiſcopo, qui omnibus præeſt, presbyteri ſeparatim eccleſias obtineant, & populum ad illas convenire ſolitum colligant.* Idem Romæ uſitatum fuiſſe docet Dionyſius Petavius. Vide Valeſii notas in hunc Sozomeni locum, & Commentarium prævium D. J. Mabillonii in Ordinem Romanum cap. 3.

[b] Id eſt, Teſtis ſum hæc eſſe veneranda. Vel, Nunc ego Martyr &c.

[c] Tiberis ſe exonerat in mare Tyrrhenum duobus oſtiis, ubi duæ urbes [illegible] ſunt celebres olim, nunc nonniſi Cardinalium titulis illuſtres. Una dicitur Oſtia, altera vero Portus-Romanus.

[d] Loca Romæ notiſſima. Janiculum aliqui ſic dictum à Jano putant. [illegible] loca erant ubi judicia publica exercebantur. Roſtra, templum [illegible] Hoſtiliam ubi conciones habebantur, ferebantur leges, & alia ejuſ[illegible] agebantur in ſu[illegible] geſtu ex [illegible] navium Antiatium confecta. Suburra tandem vicus, quem alii *Succurram* aut *Succuſ[illegible]am* appellant.

[e] Mare Mediterraneum Italiæ plagas Septemtrionales alluens, quod variis regionibus nomina mutuat[illegible].

Juſſerat, horrendis excrucianda modis.
Inde catenarum tractus, hinc lorea flagra [a]
Stridere, virgarum concrepitare fragor.
Ungula [b] fixa cavis coſtarum, cratibus altos
Pandere ſeceſſus, & lacerare jecur.
Ac jam laſſatis judex tortoribus ibat
In furias, caſſa cognitione fremens.
Nullus enim Chriſti ex famulis per tanta repertus
Supplicia auderet qui viciare animam.

Martyrum conſtantia

Inde furens quæſitor ait: Jam, tortor, ab unco
Deſine, ſi vana eſt quæſtio [c], morte agito.
Huic abſcinde caput, crux iſtum tollat in auras,
Viventeſque oculos offerat alitibus.
Hos rape præcipites, & vinctos conjice in ignem:
Sit pyra [d] quæ multos devoret una reos.
En tibi, quos properes rimoſæ incumbere cumbæ *,
Pellere & in medii ſtagna profunda freti.
Quos ubi ſuſceptos rapidum maleſuta per æquor
Vexerit, & tumidis cæſa labarit aquis;
Diſſociata putrem laxent tabulata carinam,
Conceptumque bibant undique naufragium.
Squammea cœnoſo præſtabit ventre ſepulcrum
Bellua, conſumtis cruda cadaveribus.
Hæc perſultanti celſum ſubito ante tribunal
Offertur Senior nexibus implicitus.
Stipati circum juvenes clamore fremebant,
Ipſum Chriſticolis eſſe caput populis.

* cymbæ.

[a] Septem flagellorum ſpecies diſtinguebant. *Lora*, ſcilicet ex corrigio facta. *Nervis* animalium præcipue boum. *Fuſtes* craſſiora erant flagella ex ligno. *Virgæ* vero tenuiora, quandoque etiam ex metallo. *Flagra* fuſtibus erant tenuiora, ſed virgis craſſiora. Scorpiones autem erant virgæ ſpinoſæ aut nodoſæ. *Plumbata* tandem vocabantur flagella ex loris aut funiculis confecta, quorum ſummitatibus glandes plumbeæ alligabantur. De his conſule Gallonium lib. de Martyrum cruciatibus cap. 4.

[b] Tribus potiſſimum inſtrumentis carnes Martyrum diſcerpebantur, ungulis, uncis, pectinibus. *Ungulæ* erant quoddam forcipis genus, non ad ſcindendum aptum, ſed cujus extremitates erant dentatæ, ita ut utramque partem comprimendo carnes Martyrum dentibus diſcerperentur. *Uncus* erat baculus oblongus, habens in extremitate ferramentum incurvum ac retortum. Pectines ferrei fere ſimiles erant iis quibus lana pecti ſolet, ſed longioribus baculis affixi. Hæc in Gallonii jam laudati figuris melius exponuntur pag. 121.

[c] Quæſtionis nomine deſignat tormenta, quæ ad confeſſionem eliciendam adhibebantur, vox etiamnunc ad eamdem rem ſignificandam uſurpata. Ab ea *Confeſſores quæſtionati & torti* dicuntur apud Cyprian. epiſt. ad Florentium novæ edit. 66. Pamel. 69. Quæſtionem à tormentis diſtinguit Rigaltius: *Cognitione*, inquit, *data*, *primo habetur quæſtio*, *dein tormenta adhibentur*.

[d] Pyra quandoque ſtipitem deſignat, cui homines comburendi alligabantur aliquando autem rogum ſeu ipſam lignorum ſtruem.

S. Hippolytus.

Si foret exſtinctum propere caput; omnia vulgi
Pectora Romanis ſponte ſacranda deis.
Inſolitum leti poſcunt genus, & nova pœnæ
Inventa, exemplo quo trepident alii.
Ille ſupinata reſidens cervice: Quis, inquit,
Dicitur? adfirmant diciet Hippolytum.
Ergo ſit Hippolytus [a], quatiat turbetque jugales,
Intereatque feris dilaceratus equis.
Vix hæc ille; duo cogunt animalia freni
Ignara, inſueto ſubdere colla jugo:
Non ſtabulis blandive manu palpata magiſtri,
Imperiumque equitis ante ſubacta pati:
Sed campeſtre vago nuper pecus è grege captum,
Quod pavor indomito corde ferinus agit.
Jamque reluctantes ſociarant vincula bigas,
Oraque diſcordi fœdere nexuerant.
Temonis vice funis ineſt, qui terga duorum
Dividit, & medius tangit utrumque latus.
Deque jugo in longum ſe poſt veſtigia retro
Protendens trahitur, tranſit & ima pedum.
Hujus ad extremum ſequitur qua pulvere ſummo
Cornipedum refugas orbita trita vias.
Crura viri innectit laqueus, nodoque tenaci
Adſtringit plantas, cumque rudente ligat.
Poſtquam compoſito ſatis inſtruxêre paratu
Martyris ad pœnam verbera, vincla, feras [b];
Inſtigant ſubitis clamoribus, atque flagellis;
Iliaque infeſtis perfodiunt ſtimulis.
Ultima vox audita Senis venerabilis hæc eſt:
Hi rapiunt artus; tu rape, Chriſte, animam.
Prorumpunt alacres, cæco & terrore feruntur,
Qua ſonus atque tremor, qua furor exagitant;
Incendit feritas, rapit impetus, & fragor urget:
Nec curſus volucer mobile ſentit onus.
Per ſilvas, per ſaxa ruunt: non ripa retardat
Fluminis, aut torrens oppoſitus cohibet.
Proſternunt ſepes, & cuncta obſtacula rumpunt:
Prona, fragoſa petunt; ardua tranſiliunt.
Sciſſa minutatim labefacto corpore fruſta
Carpit ſpinigeris ſtirpibus hirtus ager.

Equis indomitis alligatus.

Extrema ejus verba.

[a] Alludit ad alium Hippolytum apud gentiles celebrem, qui patris iram fugiens, equis fortuito perterritis, loris implicitus, miſere diſcerptus eſt. Ab Æſculapio poſtea vitæ reſtitutus dicitur, & in deum aſſumtus dictus eſt Virbius. Qua de re Ovid. lib. 15. Metamorphoſ. fab. 45.

[b] Sic codd. miſſ. edit. *feres*.

Pars

S. Hippolytus. Diſcerpitur. Hiſtoria in pariete picta.

Pars ſummis pendet ſcopulis, pars ſentibus hæret:
Parte rubent frondes, parte madeſcit humus.
Exemplar ſceleris paries habet illitus, in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas.
Picta ſuper tumulum ſpecies liquidis viget umbris,
Effigians tracti membra cruenta viri.
Rorantes ſaxorum apices vidi, optime Papa [a],
Purpureaſque notas vepribus impoſitas.
Docta manus virides imitando effingere dumos
Luſerat è minio ruſſeolam ſaniem.
Cernere erat, ruptis compagibus ordine nullo
Membra per incertos ſparſa jacêre ſitus.
Addiderat caros, greſſu lacrymiſque ſequentes,
Devia qua fractum ſemita monſtrat iter.
Mœrore attoniti, atque oculis rimantibus ibant:
Implebantque ſinus viſceribus laceris.
Ille caput niveum complectitur, ac reverendam
Canitiem molli confovet in gremio.
Hic humeros, truncaſque manus, & brachia, & ulnas,
Et genua, & crurum fragmina nuda legit.
Palliolis etiam bibulæ ſiccantur arenæ,
Ne quis in infecto pulvere ros maneat.
Si quis & in ſudibus recalenti aſpergine ſanguis
Inſidet, hunc omnem ſpongia preſſa rapit.
Nec jam denſa ſacro quidquam de corpore ſilva
Obtinet, aut plenis fraudat ab exſequiis.
Cumque recenſitis conſtaret partibus ille
Corporis integri qui fuerat numerus:
Nec purgata aliquid deberent avia toto
Ex homine, exterſis frondibus & ſcopulis:
Metando eligitur tumulo locus: Oſtia linquunt:
Roma placet, ſanctos quæ teneat cineres.
Haud procul extremo culta ad pomœria vallo
Merſa latebroſis crypta patet foveis.
Hujus in occultum gradibus via prona reflexis
Ire per anfractus luce latente docet.
Primas namque fores ſummo tenus intrat hiatu,
Illuſtratque dies limina veſtibuli.
Inde ubi progreſſu facili nigreſcere viſa eſt
Nox obſcura, loci per ſpecus ambiguum;
Occurrunt cæſis [b] immiſſa foramina tectis,
Quæ jaciant claros antra ſuper radios.

Partes corporis collectæ Romam deferuntur.

[a] Nomen diu omnibus epiſcopis commune, quod Gregorius VII. ſoli Romano Pontifici reſervavit.

[b] Cod. mſ. ſancti Michaeli, in periculo maris habet, *celſis*.

S. Hippolytus.

Quamlibet ancipites texant hinc inde receſſus,
Arta ſub umbroſis atria porticibus:
Attamen exciſi ſubter cava viſcera montis,
Crebra terebrato fornice lux penetrat.
Sic datur abſentis per ſubterranea ſolis
Cernere fulgorem, luminibuſque frui.
Talibus Hippolyti corpus mandatur opertis,
Propter ubi appoſita eſt ara dicata Deo.
Illa ſacramenti donatrix menſa, eademque
Cuſtos fida ſui Martyris appoſita,
Servat ad æterni ſpem Judicis oſſa ſepulcro;
Paſcit item ſanctis Tibricolas [a] dapibus.

Ibi altare.

Mira loci pietas, & promta precantibus ara,
Spes hominum placida proſperitate juvat.
Hic corruptelis animique, & corporis æger
Oravi quoties ſtratus opem merui.
Quod lætor reditu, quod te, venerande Sacerdos,
Complecti licitum eſt, ſcribo quod hæc eadem,
Hippolyto ſcio me debere: Deus cui Chriſtus
Poſſe dedit, quod quis poſtulet annuere,
Ipſa, illas animæ exuvias quæ continet intus,
Ædicula, argento fulgurat ex ſolido.
Præfixit tabulas dives manus æquore levi
Candentes, recavum quale nitet ſpeculum,
Nec Pariis [b] contenta aditus obducere ſaxis,
Addidit ornando clara talenta operi.
Mane ſalutatum concurritur, omnis adorat
Pubis [c]: eunt, redeunt ſolis ad uſque obitum.
Conglobat in cuneum Latios ſimul & peregrinos
Permixtim populos relligionis amor.
Oſcula perſpicuo figunt impreſſa metallo:
Balſama defundunt, fletibus ora rigant.

Ejus feſtum celebre.

Jam cum ſe renovat decurſis menſibus annus,
Natalemque diem paſſio feſta refert;
Quanta putas ſtudiis certantibus agmina cogi,
Quæve celebrando vota coire Deo?
Urbs auguſta ſuos vomit effunditque Quirites,
Una & Patricios ambitione pari.
Confundit plebeïa phalanx umbonibus æquis

[a] Romani ſic dicti à Tiberi fluvio.

[b] Id eſt ex Paro adductis. quæ inſula eſt maris Ægei, una è Cycladibus, marmore candido abundans.

[c] Codd. mſſ. *pubes*. Ut tamen ſervetur metrum, legendum, *pubis*.

S. Hippolytus.

Diſcrimen procerum[a], præcipitante fide. [a]
Nec minus Albanis acies ſe candida portis
Explicat, & longis ducitur ordinibus.
Exultant fremitus variarum hinc inde viarum;
Indigena & Picens[b], plebs & Etruſca venit. [b]
Concurrit Samnitis atrox habitator, & altæ
Campanus Capuæ, jamque Nolanus adeſt.
Quiſque ſua lætus cum conjuge, dulcibus & cum
Pignoribus, rapidum carpere geſtit iter.
Vix capiunt patuli populorum gaudia campi,
Hæret & in magnis denſa cohors ſpatiis.
Anguſtum tantis illud ſpecus eſſe catervis,
Haud dubium eſt, ampla fauce licet pateat.
Stat ſed juxta aliud, quod tanta frequentia templum
Tunc adeat, cultu nobile regifico,
Parietibus celſum ſublimibus, atque ſuperba
Majeſtate potens, muneribuſque opulens. *Templi deſcriptio.*
Ordo columnarum geminus laquearia tecti
Suſtinet, auratis ſuppoſitus trabibus.
Adduntur graciles tecto breviore receſſus,
Qui laterum ſeriem jugiter exſinuent.
At medios aperit tractus via latior alti
Culminis, exſurgens editiore apice.
Fronte ſub adverſa gradibus ſublime tribunal
Tollitur, Antiſtes[c] prædicat unde Deum. [c]
Plena laborantes ægre domus accipit undas[d], [d]
Artaque confertis æſtuat in foribus,
Maternum pandens gremium quo condat alumnos.

[a] Nobiles à plebeïis diſcernebantur per umbones ſeu clypeos. In Nobilium quippe clypeis majorum aut propria geſtantis facta quædam præclariora pingi ſolebant: Plebeïi vero aut tyrones ſcutis albis utebantur. Id Romanos ad Hippolyti cryptam properantes neglexiſſe ait Prudentius.

[b] Populi Italiæ, ſicut & ſequentes, notiſſimi.

[c] Tamen Sozomenus lib. 7. Hiſt eccleſ. cap. 19. ait in urbe Roma, *nec Epiſcopum, nec alium quemquam in eccleſia docere*, quæ verba Caſſiodorus in hiſtoria Tripertita inſeruit. Certe ante Leonem Magnum nullius Pontificis Romani ſermones ad populum habentur. Nec enim talis debet cenſeri oratio Liberii Papæ ad Marcellinam virginem ſororem ſancti Ambroſii, quam ipſe S. Doctor libro 3. de velandis virginibus refert. Negotium tamen aliquod faceſſit is Prudentii teſtis oculati locus, ad quem Valeſius in notis ad hunc Sozomeni locum non attendit. Certe Caſſiodori auctoritas nihil evincit, qui verba Sozomeni Tripertitæ inſeruit lib. 9. cap 39. etiamſi dubitare non poſſet Romanos Pontifices in eccleſia publice docere ſolitos fuiſſe, eo ipſo tempore quo Tripertitam adornabat.

[d] Id eſt magnam hominum copiam, quæ ut undæ fluere videtur. Sic in Actis S. Pionii num. 10. Hujus templi rudera adhuc Romæ exſtare non longe à celebri baſilica ſancti Laurentii in agro Verano refert Baronius in notis ad Martyrolog. Romanum.

S. Hippolytus.

Ac foveat fetos accumulata ſinus.
Si bene commemini, colit hunc pulcherrima Roma
Idibus Auguſti menſis, ut ipſa vocat
Priſco more diem: quem te quoque, ſancte Magiſter,
Annua feſta inter dinumerare velim.
Crede ſalutigeros feret hic venerantibus ortus,
Lucis honoratæ præmia reſtituens.
Inter ſollemnes Cypriani, vel Chelidoni,
Eulaliæque dies, currat & iſte tibi.
Sic te pro populo, cujus tibi credita vita eſt,
Orantem Chriſtus audiat omnipotens.
Sic tibi de pleno lupus excludatur ovili,
Agna nec ulla tuum capta gregem minuat.
Sic me gramineo remanentem denique campo
Sedulus ægrotam paſtor ovem referas.
Sic cum lacteolis caulas compleveris agnis,
Raptus & ipſe ſacro ſis comes Hippolyto.

S. Dionys. Ep. Alex. Annis Christi CCL. CCLVII. et CCLXIV.

DE SANCTO DIONYSIO
Alexandrino epiſcopo.

Dionyſius Martyribus accenſendus.

I. *Non immerito ſane Dionyſio Alexandriæ epiſcopo, quem Græci Patres* MAGNUM DIONYSIUM *appellant, locus inter Chriſti Martyres conceditur. Quamvis enim perſecutorum gladio non occubuerit; bis tamen pro Chriſtiana fide tentus, & in exſilium actus fuit, atque nonniſi poſt ingentes ſuperatos labores, calamitateſque ob fidei Chriſtianæ confeſſionem ſæpius perpeſſas vitam finiit. Unde à Græcis ſub* Ἱερομάρτυρος *titulo die 3. menſis Octobris celebratur.*

Fuit genere nobilis.

II. *Dionyſium ex illuſtri familia prodiiſſe probat Henricus Valeſius ex ipſiuſmet ſancti viri epiſtola ad Germanum, ubi ſe* abjectiones dignitatum, contemtum gloriæ ſæcularis, laudum à Præfectis ac Decurionibus profectarum deſpectum *pertuliſſe refert.* Dignitas *autem, inquit Valeſius,* ex generis nobilitate præcipue ducitur. *Hinc in geſtis purgationis Cæciliani, quæ à viro clariſſimo Stephano Baluzio edita ſunt lib. 2. Miſcellaneorum, Victor interrogatus cujuſnam eſſet* dignitatis, *reſpondit:* Patre Decurione Conſtantinienſium, avo milite qui in comitatu militaverat. *ad quem Zenophilus Conſularis ſtatim dixit:* Memor fidei & honeſtatis tuæ &c. *Cujus autem profeſſionis eſſet Dionyſius, ex ſancto Maximo martyre diſcimus, qui in cap. 5. lib. de Hierarchia cæleſti Dionyſii,* Magnum Dionyſium Alexandrinum epiſcopum Rhetorem *ſeu Oratorem,* ὁ ἀπὸ ῥητόρων *fuiſſe refert. Certe diſcendi ſtudium ei ad fidem ſuſcipiendam occaſionem præbuiſſe, ipſemet teſtatur in epiſtola ad Philemonem presbyterum Romanum apud Euſeb. lib. 7.*

S. DIONYS EP. ALEX.

Hiſt. eccleſ. cap. 7. ubi etiam refert ſe ad hæreticorum libros legendos impulſum fuiſſe oraculo cæleſti. Ego vero, *inquit*, in libris & traditionibus hæreticorum àgnoſcendis operam poſui... & cum frater quidam ex preſbyterorum ordine prohiberet me, veritus ne forte nequitiæ illorum cœno commiſcerer.... viſione cælitus miſſa confirmatus ſum. Et vox ad aures meas perlata diſerte mihi præcepit hoc modo : Lege omnia quæcumque in manus venerint. Idoneus namque es, qui ſingula diſquiras & examines. hacque primum occaſione ad Chriſti fidem impulſus es. *Eumdem Origenis diſcipulum, & ſcholæ Alexandrinæ præfectum fuiſſe tradit Euſeb. Hiſt. lib. 6. cap. 29. & poſt eum ſanctus Hieronymus in Catalogo.*

Et preſbyter.

III. *Preſbyterum quoque Dionyſium fuiſſe ante quam ad epiſcopatum eveheretur, colligi poteſt ex illo celeberrimo ſancti Hieronymi epiſtolæ ad Evagrium loco, ubi ait :* Alexandriæ à Marco Evangeliſta uſque ad Heraclam & Dionyſium epiſcopos, preſbyteri ſemper unum ex ſe electum in excelſiori gradu collocatum, epiſcopum nominabant. quomodo ſi exercitus imperatorem faciat, aut diaconi eligant de ſe quem induſtrium noverint, & Archidiaconum vocent &c. *Quibus verbis manuum impoſitionem, quæ aliàs ab epiſcopis fieri debebat, excludi falſo nonnulli exiſtimant. Hic enim exponitur ſolummodo ſingulare presbyterorum Alexandrinorum privilegium, ex quorum gremio ſemper ab eis unus aſſumebatur in epiſcopum: cum in aliis eccleſiis diaconi etiam & exteri presbyteri eligi poſſent : immo ad electionem non ſolum civitatis epiſcopalis clerus, ſed etiam plebs adeſſe, & vicinarum civitatum epiſcopi convocari debebant, ut obſervat ſanctius Cyprianus epiſt. novæ edit. 67. Pamel. 68. Itaque ea tantum quæ ſingularia erant, in gratiam presbyterorum protulit Hieronymus, eum ad modum, quo aliam ejuſdem Alexandrinæ eccleſiæ conſuetudinem retulit Liberatus diaconus in Breviario cap. 20.* Conſuetudo quidem eſt, *inquit*, Alexandriæ illum qui defuncto ſuccedit, excubias ſuper defuncti corpus agere, manumque dexteram ejus capiti ſuo imponere, & ſepulto manibus ſuis accipere collo ſuo beati Marci pallium, & tunc legitime ſedere. *Nemo ſane inficiabitur, Liberati ævo, id eſt ſæculo ſexto, præter has ceremonias ab eo memoratas, manuum etiam epiſcoporum impoſitionem in epiſcopi Alexandrini ordinatione adhibitam fuiſſe ; quamvis ſola hæc pernoctatio, & alia quæ memorat, ab eo ad* legitime ſedendum *requiri videantur. In ejuſmodi enim rebus ea tantum quæ extra ordinem communem ſunt, memorari ſolent. Ceterum presbyterorum Alexandrinorum privilegium, quo ex eorum numero eligi deberet epiſcopus, aliquandiu poſt ſancti Dionyſii tempus perſeveraſſe ſcribit Eutychius, quod ab Alexandro ſancti Athanaſii deceſſore ſublatum fuiſſe dicit. Certe Athanaſius ex diacono factus eſt Epiſcopus, apud Epiphan. hæreſi 69. num. 11. Cum vero Ariani objeciſſent, eumdem Athanaſium poſt Alexandri mortem à ſex aut ſeptem Epiſcopis in loco obſcuro ordinatum fuiſſe, Patres Concilii Alexandrini in epiſtola ſynodica ad univerſos Epiſcopos Eccleſiæ catholicæ teſtati ſunt* omnem multitudinem populumque catholicæ Eccleſiæ in unum coactum... clamoribus & vociferationibus poſtulaſſe Athanaſium

Preſbyterorum Alexandriæ privilegium.

S. DIONYS. EP. ALEX. epiſcopum dari. *Hæc fuſius videſis in Apologia 2. ſancti Athanaſii ad Conſtantium imperatorem.*

IV. *Verum defuncto Heracla, qui per annos circiter ſexdecim Alexandrinæ eccleſiæ præfuerat, Dionyſius in ejus locum ſubſtitutus eſt. quod Euſebius in Hiſtoria lib. 6. cap. 35. ad tertium Philippi imperatoris annum, id eſt Chriſti 247. in Chronico vero ad ejuſdem Imperatoris annum quintum refert. Tunc quidem ſub Philipporum imperio ſumma pace fruebatur Eccleſia, ſed quam paullo poſt tam ſæva ſubſecuta eſt perſecutio, ut toto Imperatorum gentilium tempore vix ulla fuerit acerbior. Ejus perſecutionis occaſione Dionyſius litteras ad Fabium Antiochenum epiſcopum conſcripſit de compluribus Martyribus, qui eo tempore Alexandriæ paſſi ſunt. Quas litteras protulimus ſupra ad annum 249. pag. 105. Quid autem circa ſe ipſum tunc temporis contigerit, ipſemet exponit in epiſtola adverſus Germanum, cujus fragmentum ex Euſeb. lib. 6. Hiſt. eccleſ. cap. 40. hic exhibemus.*

Dionyſius fit epiſcopus Alex.

Decii perſecutio.

Fragmentum epiſtolæ ſancti Dionyſii Alexandrini, de iis quæ ſibi ipſi in Deciana perſecutione contigerunt.

EGo vero coram Deo loquor, & ipſe ſcit me nequaquam mentiri, numquam mea ſponte, nec ſine Dei nutu fugam inii. Sed & prius cum perſecutionis edictum ſub Decio propoſitum fuiſſet, Sabinus frumentarium qui me requireret, eodem temporis momento miſit. Atque ego quidem quatriduo domi manſi, adventum exſpectans Frumentarii. Ille vero omnia circumeundo perſcrutabatur, vias, fluvios, agros, ubi me occultari, aut qua tranſiturum eſſe ſuſpicabatur. Verum caligo quædam ei obtutum ademerat, ne domum reperiret. Neque enim opinabatur me domi conſiſtere graſſante adverſus me perſecutione. Vixque poſt diem quartum, cum Deus mihi ut alio migrarem præcepiſſet, ac præter opinionem omnium viam aperuiſſet; ego & famuli multique ex fratribus ſimul egreſſi ſumus. Atque id divinæ providentiæ opus fuiſſe rerum eventus poſtea declaravit. Si quidem nonnullis fortaſſe haud quaquam inutiles fuimus.

In ea fugit Dionyſius.

[Paucis interpoſitis ea quæ ipſi poſt fugam contigerunt ſubjungit his verbis]: Ego quidem circa ſolis occaſum una cum comitibus meis à militibus comprehenſus, Tapoſirim perductus ſum. Timotheus vero, Deo ita diſponente, tum quidem non adfuit, nec comprehenſus eſt. Sed cum poſtea adveniſſet, domum vacuam reperit, & ſatellites qui eam cuſtodiebant. Nos vero in ſervitutem abductos &c.

Comprehenſus.

[Et aliquanto poſt]: Quiſnam vero divinæ illius diſpoſitionis ordo ac modus fuit? Dicam enim quæ vera ſunt. Aufugienti & perturbato Timotheo agreſtis quidam occurrens, cauſam feſtinationis percontatur. Ille rem ut erat expoſuit. Ruſticus re audita, (pergebat tunc forte ad nuptiale convivium. Solent enim in hujus modi conviviis totam noctem

pervigilare) ingreſſus rem diſcumbentibus narrat. qui confeſtim quaſi ſigno dato omnes uno impetu conſurrexerunt : & concito curſu in nos irruentes clamorem ediderunt. Continuo ſatellitibus qui nos cuſtodiebant in fugam verſis ſupervenientes, nos, ut eramus, nudis in grabatis jacentes deprehenderunt. Ac primo quidem adſpectu, Deum teſtor, latrones eſſe exiſtimans, qui ſpoliandi ac diripiendi cauſa veniſſent; manens in lectulo meo nudus, ſola opertus linea tunica, reliquam veſtem quæ juxta me poſita erat, eis porrexi. At illi conſurgere me, & quam celerrime proficiſci juſſerunt. Tunc demum intelligens cujus rei gratia veniſſent, vociferari cœpi, rogans atque obteſtans ut abirent, noſque illic dimitterent. Quod ſi de nobis bene mereri vellent, orabam ut eos qui me abducebant ſatellites prævenirent, ipſique caput mihi demerent. Hæc me vociferantem, ut norunt ii qui mihi conſortes & participes ærumnarum omnium fuere, invitum ſurgere coëgerunt. Ac me quidem ipſe humi ſupinum abjeci : illi vero pedibus manibuſque comprehendentes, me trahere atque educere cœperunt. Sequebantur me Caius & Fauſtus, Petrus ac Paulus, qui horum omnium teſtes fuere. Qui me ſuſcipientes ex opidulo exportarunt, ac deinde nudo impoſitum aſino abduxerunt.

S. Dionys. Ep. Alex.

V. *Hæc anno* CCL. *contigere. Porro Dionyſius è ſatellitum manibus ereptus,* in deſerto & ſqualido Libyæ loco, *ut refert in epiſtola ad Domitium & Didymum*, concluſus *manſit, & quidem, ut videtur, uſque ad Decii mortem. Ea enim quæ Dionyſius de ſe & de aliis Martyribus Ægyptiis in hac epiſtola narrat, ad Decii perſecutionem revocanda ſunt. quæ tamen ſub Valeriano contigiſſe Euſebius incaute exiſtimavit. Certe ſocii Dionyſii, in iſta epiſtola memorati, iidem omnino ſunt, quos ipſe ſecum fuiſſe memorat in ſuperiori epiſt. adverſus Germanum, cum ſub Decio in exſilium abductus, à Mareotis liberatus eſt. Alia argumenta ambas epiſtolas inter ſe conferendo ſatis intelliguntur. unde ſufficiet hic ejuſdem epiſtolæ fragmentum exhibere, quod Euſebius Hiſtoria ſua lib. 7. cap. 11. inſeruit.*

Altera Dionyſii epiſtola, de Decii perſecutione.

Fragmentum alterius epiſtolæ ejuſdem ſancti Dionyſii Alexandrini epiſcopi ad Domitium & Didymum, de his quæ ſibi & aliis Martyribus Ægyptiis in Deciana perſecutione contigerunt.

NOſtros vero [Martyres] ſuperfluum eſt nominatim recenſere, cum & plurimi ſint, & vobis ignoti. Id tantum in univerſum vos ſcire convenit, viros & mulieres, juvenes ac ſenes, puellas & anus, milites ac paganos [a], ex omni denique hominum genere atque ætate alios flagrorum verberibus, alios ferri acie, alios ignibus in certamine ſuperatis coronas retuliſſe. Nonnullis vero longiſſimum temporis ſpatium non ſatis fuit ad hoc ut Deo acceptabiles viderentur, ſicuti nec mihi in hunc

Martyres multi.

[a] Græc. ἰδιῶται, id eſt homines privati qui non militant.

S. Dionys. Ep. Alex. uſque diem. Scilicet in aliud oportunum tempus, quod ipſi probe cognitum eſt, me diſtulit Dominus, qui dicit: In tempore accepto exaudivi te, Iſay. 49. 8. & in die ſalutis opitulatus ſum tibi.

De rebus autem noſtris quando quidem ſciſcitamini, ac certiores fieri vultis, quo in ſtatu agamus. Audiviſtis quidem omnino, quo pacto cum ego & Caïus & Fauſtus cum Petro & Paulo vincti duceremur à Centurione & magiſtratibus, militibuſque & apparitoribus, qui una cum ipſis erant, ſupervenientes quidam ex Mareotis, invitos nos nec ſponte ſequentes per vim abſtraxerint. Ego quidem nunc & Petrus & Caïus ſoli, reliquis fratribus orbati, in deſerto & ſqualido quodam Libyæ loco concluſi ſumus, tridui itinere diſtantes à Parætonio.

[Et aliquanto poſt.] In urbe autem occultarunt ſe ut fratres clanculo inviſant, preſbyteri quidem, Maximus, Dioſcorus, Demetrius & Lucius. Fauſtinus enim & Aquila, utpote in majore hominum luce poſiti, per Ægyptum vagantur. Diaconi vero poſt illos qui morbo conſumti ſunt ſuperſtites, Fauſtus, Euſebius, Chæremon. Euſebius inquam, quem Deus jam inde ab initio roboravit, impulitque ut Confeſſoribus in cuſtodia poſitis miniſteria ſtrenue exhiberet, uſque conſummatorum ac beatorum Martyrum cadavera non ſine capitis ſui periculo ſepeliret. Nam in hunc uſque diem non ceſſat Præfectus noſtros qui præſentiæ ipſius exhibentur, partim interficere crudeliſſime, partim tormentis dilaniare, partim ſqualore carceris & vinculis macerare, interdicens ne quis ad eos accedat, & perſcrutans num quis forte videatur accedere. Verum tamen Deus ex alacritate ac benignitate fratrum ſolatium aſſidue præſtat afflictis. *Quædam huic fragmento ſubjungit Euſebius de nonnullis qui in eo commemorantur, quæ referre non pigebit.* Sciendum porro eſt, *inquit*, Euſebium quidem, quem Dionyſius diaconum appellat, brevi poſtea Laodiceæ in Syria epiſcopum eſſe conſtitutum: Maximum vero qui à Dionyſio preſbyter dicitur, poſt obitum ipſius Dionyſii adminiſtrationem eccleſiæ Alexandrinæ ſuſcepiſſe: Fauſtum denique qui tunc temporis confeſſionis titulo una cum Dionyſio inclaruit, ad noſtri uſque temporis perſecutionem reſervatum, grandævum jam ac pene decrepitum noſtra ætate capite amputato martyrium conſummaſſe. *De Euſebio aliqua etiam habentur cap. 32.*

In perſecutione Lapſi. VI. *Porro diuturna Eccleſiæ tranquillitas ita Chriſtianorum animos à fidei vigore relaxarat, ut in primo perſecutionis impetu plurimi in univerſis fere orbis Romani provinciis à Chriſtiana religione defecerint. Hinc originem habuere famoſa nomina,* Lapſorum *ſcilicet; qui thus idolis adoleverant; &* Libellaticorum, *qui libellis à magiſtratibus pecunia obtentis, quibus fides fiebat, quamvis falſo tales homines ſacrificaſſe, tormenta & ipſam mortem evadebant. Hanc calamitatem alia, uti mos eſt, excepit. cum nempe miteſcente paullulum perſecutione, pleriſque ex iis lapſis ad Eccleſiam revertentibus, de iis recipiendis actum fuit. Multa de eo argumento apud Cyprianum paſſim habentur, nec animus eſt id fuſius tractare. Hic monere ſufficiat plura hac occaſione à noſtro Dionyſio ſcripta fuiſſe quæ in capite 46. lib. 6. Hiſtoriæ Euſebianæ commemorantur.*

S. DIONYS. EP. ALEX. Dionyſius ad miſericordiam proclivis.

rantur. Ceterum in ejuſmodi occaſionibus ad clementiam proclivior erat Dionyſius, e ga eos maxime qui facti pænitentes ad Martyrum ſuffragia recurrerant. Is enim tunc mos erat, ut lapſi à Martyribus libellos obtinerent, quorum beneficio mitius erga ſe agebatur.) Mentem ſuam ea de re aperit in epiſtola ad Fabium Antiochenum epiſcopum, ſic loquens apud Euſebium. lib. 6. cap. 42. Ceterum hi divini Martyres, qui nunc aſſeſſores ſunt Chriſti & regni illius conſortes, ac judicii participes una cum ipſo judicaturi; dum hic apud nos eſſent, quoſdam è fratribus lapſos & idolis ſacrificaſſe convictos ſuſceperunt; & converſionem illorum ac pænitentiam cernentes, cum judicaſſent eam placere poſſe illi qui peccatoris pænitentiam mavult quam mortem, eos admiſerunt & collegerunt, atque in cœtum ſuum receperunt, & in orationibus ac cibo cum iiſdem communicarunt. Quid ergo nobis, fratres, de his ſuadetis? quid nos agere debemus? Utrum ſententiæ Martyrum accedemus, & rem ab illis judicatam, ſeu potius gratiam conceſſam tuebimur: & cum iis quos illi miſeratione perſecuti ſunt benigne agemus? An contra judicium illorum irritum faciemus, noſque ipſi ſententiæ illorum diſcuſſores ac judices conſtituemus, clementiam dolore afficiemus, ordinem conſtitutum evertemus, Dei ipſius indignationem provocabimus? *Hic ſcite obſervat Valeſius, duplicem fuiſſe in Eccleſia communionem quæ lapſis indulgeri poterat, primam privatam & orationum; alteram publicam & ſacramentorum. Privatam vocat, quæ à privatis, non vero ab epiſcopo concedebatur: ut ſi quando Martyres aut Confeſſores benigne excepiſſent lapſos ad ſe recurrentes, & eorum interceſſionem efflagitantes; vel ſi cum eis Deum orare permiſiſſent. Hæc autem communio jus nullum ad Eccleſiæ ſacramenta percipienda, aut ad publicas Eccleſiæ orationes accedendum præſtabat, licet epiſcopos ad mitius erga ejuſmodi lapſos agendum excitaret. Altera vero communio ea erat, qua pænitentibus jus reſtituebatur Eccleſiæ ſacramentis & publicis precibus participandi. His vero ſic explanatis jam facile eſt intelligere Dionyſium in epiſtolæ fragmento quod protulimus, de pænitentibus agere, qui prima communione à Martyribus donati, alteram ab Epiſcopis nondum conſecuti fuerant.*

Martyres Chriſti aſſeſſores.

VII. *Aliam Dionyſio plura ſcribendi occaſionem præbuit Novatianus. Hic enim ut ait Euſebius lib. 6. cap. 43.* arrogantia elatus, quaſi nulla ſalutis ſpes lapſis ſupereſſet, tametſi omnia explerent quæ ad ſinceram converſionem puramque confeſſionem pertinent, propriæ cujuſdam ſectæ, eorum qui tumore mentis elati ſe ipſos Catharos cognominarunt, auctor exſtitit. *Novatianus Novato adjunctus, qui poſt excitatas in Africana eccleſia multas turbas Romam acceſſerat, à tribus epiſcopis ex Italia finibus callide advocatis contra Cornelium legitimum pontificem in epiſcopum ordinatus, primum ſchiſma in eccleſia Romana excitavit. Quo de facinore cum à Papa Cornelio monitus fuiſſet Dionyſius, nihil prætermiſit quo minus pacem eccleſiæ Romanæ reſtitueret. Exſtant ejus de hoc argumento epiſtolæ non ſolum ad Cornelium, ſed &* ad fratres Romæ conſtitutos de pace & pænitentia; *item* ad Confeſſores qui Novato favebant, *aliæque ad eoſdem, poſtea quam ad Eccleſiæ unitatem rediiſſent, quas epiſtolas commemorat Euſebius lib. 6.*

Novatianos impugnat.

S. Dionys. Ep. Alex.

cap. 46. Quin & ad ipſum Novatianum (quem Euſebius Novatum vocat, Græcorum more, qui Novati & Novatiani *nomina ſæpius confundunt) egregiam epiſtolam ſcripſit apud Euſeb. lib. laudato cap. 45. in qua quantum à ſchiſmate abhorrendum eſſet, aureis ſane verbis exponit.* Satius quidem, *inquit*, fuerat quidvis pati ne Eccleſia Dei diſcinderetur. Nec minus glorioſum fuiſſet idcirco ſubire martyrium ne Eccleſiam ſcinderes, quam ut ne idolis ſacrificares. Immo illud meo quidem judicio illuſtrius fuiſſet. Hic enim pro ſua unius anima; illic pro omni Eccleſia martyrium quis ſuſtinet. *Hanc epiſtolam ad Novatianum ſcriptam fuiſſe diſerte affirmat ſanctus Hieronymus in Catalogo. Rufinus lib. 6. Hiſt. cap. 34. ait quidem eamdem epiſtolam ad Novatum à Dionyſio ſcriptam: ſed alteram etiam iiſdem omnino verbis ad Novatianum ab eodem exaratam fuiſſe aſſerit.*

A ſchiſmate abhorret.

VIII. *His internis tumultibus agitata Eccleſia, poſt aliquantulam perſecutionis remiſſionem rurſus à Gallo imperatore vexata eſt, qui, ut ipſe Dionyſius in epiſtola ad Hermammonem ſcribit, apud Euſeb. lib. 7. hiſt. cap. 1.* neque culpam Decii intellexit, nec proſpexit quid tandem illum peſſum dediſſet. *Verum gravior exorta eſt tempeſtas occaſione eorum qui ex hæreſi ad Eccleſiam accedebant, Cypriano cum tota Africanus eccleſia aſſerente tales homines denuo eſſe baptizandos: adverſus quem Stephanus Romanus pontifex antiqua traditione fultus, baptiſmum ab hæreticis collatum validum eſſe propugnabat, proindeque non eſſe iterandum. Scripſit ea de re beatus Dionyſius complures epiſtolas ad Stephanum Papam, ad Sixtum ipſius ſucceſſorem, & ad alios nonnullos, de quibus Euſebius in prioribus lib. 7. hiſtoriæ eccleſ. capitibus diſſerit. Porro etſi ſanctus Hieronymus in Catalogo diſerte aſſerat, Dionyſium* in Cypriani & Africanæ ſynodi dogma conſenſiſſe, ac de rebaptizandis hæreticis varias epiſtolas ſcripſiſſe; *nullatenus tamen id ex Dionyſii epiſtolis, quas Hieronymus laudat, videtur evinci poſſe. Stephani quidem nimiam ſeveritatem arguit in epiſtola ad Sixtum ejus ſucceſſorem; eumque monet, ſicut & alios ad quos ſcripſit, Cappadociæ, Ciliciæ, finitimarumque provinciarum Epiſcopos Africanorum ſententiam propugnaſſe in Iconienſi, Synnadenſi, aliiſque ſynodis: at nuſquam abſolute exigit, ut ab univerſis admittatur. In epiſtola ad Philemonem presbyterum Romanum tria de hac re dicit. Primo ſe hanc regulam & formam à beato Heracla ſuo deceſſore accepiſſe affirmat, hæreticos ad Eccleſiam redeuntes* nequaquam iterato baptiſmate *recipiendos eſſe. Sed de his loquitur, qui in Eccleſia catholica baptizati, ab ea poſtea defecerant, qua de re nulla controverſia. Obſervat poſtea Dionyſius Afrorum morem de hæreticis rebaptizandis ab his non invectum fuiſſe,* quippe qui multo antea ſuperiorum epiſcoporum temporibus, in eccleſiis populoſiſſimis & in Concilium fratrum apud Iconium & Synnada, & apud alios plurimos idem ſancitus fuerat. *Unde concludere videtur, unumquemque in ſuæ eccleſiæ uſu permittendum eſſe.* Quorum, *inquit*, ſententias & ſtatuta ſubvertere, eoſque ad jurgia & contentiones excitare equidem nolim. Scriptum eſt enim: Non commutabis terminos proximi tui, quos parentes tui conſtituerunt. *Vide & ejuſdem epiſtolam ad Sixtum pontificem Romanum apud Euſeb. lib. 7. cap. 9. ubi*

Controverſia de hæreticorum baptiſmo.

An pro Cypriano ſteterit Dionyſius.

Deuteron. 19. 14.

refert, ſe à ſene quodam, qui olim ex hæreſi ad Eccleſiam acceſſerat, ſollicitatum diu fuiſſe, ut eum denuo baptizaret. quod tamen ſe de integro renovare non auſum fuiſſe *dicit. Cum vero eumdem ſenem, qui ab hæreticis baptizatus fuerat, etiam ante Heraclæ tempora ſine novo baptiſmo receptum fuiſſe tradat; hanc eccleſiæ ſuæ fuiſſe traditionem evidenter oſtendit, quod ejuſmodi homines iterum non eſſent baptizandi; eamque ſervavit ipſe huic ſeni baptiſmum novum denegando.*

IX. *Sabellianorum hæreſim, perſonarum diſtinctionem in ſanctiſſima Trinitate impugnantem, quæ apud Ptolemaïdem Pentapoleos urbem pullulabat Dionyſius oppreſſit, variis hoc de argumento litteris & tractatibus editis. Sed cum ea occaſione à nonnullis incuſaretur, quaſi in contrarium errorem impegiſſet; quatuor libros hac de re ad ſanctum Dionyſium epiſcopum Romanum conſcripſit, quibus ſe ab eo errore immunem eſſe plane demonſtravit, ut refert ſanctus Athanaſius in epiſtola de ſententia Dionyſii contra Arianos.* Quidam, *inquit*, ex eccleſia fratres, recte quidem ſentientes, ſed tamen cum ipſum non interrogaſſent ut diſcerent quo pacto ſcripſiſſet, Romam aſcenderunt, ibique eum apud Dionyſium ejuſdem nominis Romanum præſulem accuſaverunt &c. *Sed quam egregie has calumnias à ſe Dionyſius depulerit, exponit paullo infra Athanaſius.* Quod autem, *inquit*, ad Præſulem Alexandrinum Dionyſium attinet, ex Apologia ejus ſatis apparet, cum non illius ſententiæ, cujus iſti dicunt, fuiſſe, aut quicquam pravarum opinionum Arii recepiſſe: immo potius ſcripta quibus ſolum ſe Dionyſius defendit, ad Arianos plane damnandos ſufficiunt, & ad efficaciter demonſtrandum calumnias eſſe, quibus in vulgus ſparſis ab eis ſit impetitus. *Hanc Dionyſii Alexandrini ad Dionyſium Romanum Apologiam integram refert idem ſanctus Athanaſius in libro de ſynodis Arimini & Seleuciæ. Sed ea de re præcipue legenda eſt ejuſdem Athanaſii epiſtola, quam ſic contra Arianos inſcripſit:* De Dionyſio epiſcopo Alexandriæ quod & ipſe contra Arianam hæreſim ſentiebat, ut Nicæna ſynodus: & fruſtra ipſum calumniantur Ariani, quaſi ſuæ ſententiæ adſtipulatorem. *In eo opuſculo Athanaſius Dionyſium* beatæ memoriæ *virum appellat, &* catholicæ Eccleſiæ magiſtrum.

Ab Arianorum calumniis vindicatus.

X. *Verum etſi hæ ſancti Dionyſii, tam à ſe ipſo, quam à beato Athanaſio ſcriptæ Apologiæ omnes Arianorum calumnias ab eo amoliri debuiſſent, tanta tamen fiducia etiam poſt has Athanaſii editas lucubrationes in vulgus ſpargebant nebulones illi ſe beatiſſimi hujus viri doctrinæ inhærere, ut viros, etiam pietate & doctrina celeberrimos fefellerint. Ex his fuit Baſilius Magnus, qui in epiſtola 41. ad Maximum Philoſophum proferre non dubitavit, Dionyſium*, quantum ſibi liqueret, primum hominibus impietatis Anomœanæ ſeminaria præbuiſſe, non ex malitia quidem, ſed quod Sabellio obluctari cuperet. *At paullo ante faſſus fuerat, ſe nullum ex Dionyſii libris legiſſe.* Venerunt quidem ad nos, *inquit*, illius admodum multa, libri vero nondum adſunt. *Et quidem dubium non eſt, quin poſt viſa ejus opera aliter judicarit. Id colligi videtur ex libro de Spiritu-ſancto ad Amphilochium Iconii epiſcopum, ubi ſecundum Dionyſii Alexandrini ad Dionyſium*

Et ab aliorum ſuſpicionibus.

S. DIONYS. EP. ALEX.

Romanum epiſtolam laudat, quod ſanctæ Trinitatis glorificatio ſine conjunctione aut præpoſitione in ejus fine habeatur his verbis: Deo Patri & Filio Domino noſtro Jeſu-Chriſto cum ſancto Spiritu gloria & imperium &c. *Idem dicendum de auctore* libri de dogmate Chriſtiano, *ubi* Dionyſius fons Arianorum *appellatur. Hic liber vulgo Gennadio tribuitur, quamvis in nonnullis codd. mſſ. ſancti Auguſtini nomen falſo præferat: de quo videſis Appendicem novæ Auguſtini operum editionis.*

Valeriani perſecutio

Apocal. 13. 5.

XI. *Dum itaque totus expugnandis Sabellianis hæreticis incumberet Dionyſius, Gallo poſt biennii imperium è vivis ſublato, Valerianus in ejus locum ſubſtitutus eſt. Is initio quidem erga Chriſtianos optime affectus, ſed paullo poſt inſtigante Archiſynagogo & magiſtro magorum Ægypti ita permutatus fuit, ut ſæviſſimam adverſus Chriſtianos perſecutionem concitarit. De his Euſebius lib. 7. hiſt. cap. 10. ubi Dionyſii noſtri epiſtolam laudat.* De hoc vero, *inquit*, quæ tradat Dionyſius ex epiſtola ejus ad Hermammonem licet cognoſcere, in qua ita ſcribit: Johanni quoque ſimiliter revelatum eſt. Ait enim: Et datum eſt illi os loquens magna & impia; & data eſt illi poteſtas & menſes quadraginta duo. Utrumque porro in Valeriano impletum mirari licet, illudque ante omnia conſiderare, cujuſmodi is ante perſecutionem fuerit, qualiter manſuetus quidem ac benignus erat erga famulos Dei. Neque enim ullus ſuperiorum Principum, ne illi quidem ipſi qui palam Chriſtiani fuiſſe dicuntur, tanta humanitate ac benevolentia noſtros complexus eſt, quantam ille præ ſe ferebat initio principatus ſui. Totaque ejus familia piis hominibus abundabat, ac Dei eſſe Eccleſia videbatur. Verum magiſter & Archiſynagogus magorum Ægypti ei tandem perſuaſit, ut ab hoc inſtituto deſciſceret, jubens &c. *Imperatores autem qui, Dionyſio teſte, hic* palam Chriſtiani fuiſſe dicuntur, *non alii videntur eſſe quam duo Philippi. Id etiam de Alexandro Severo intelligi poteſt qui, teſte Lampridio,* Chriſti imaginem in larario ſuo *habuit, unde à multis, præſertim gentilibus, Chriſtianus dici potuit.*

In qua tentus Dionyſius.

XII. *Hac tempeſtas Dionyſium cum multis aliis involvit. Quo autem modo ſeſe res habuerit, ex ipſiuſmet verbis audiendum eſt, in epiſtola ſcilicet adverſus Germanum quemdam epiſcopum qui eum calumniis impetebat. Hanc autem epiſtolam refert Euſebius lib. 7. hiſtoriæ cap. 11. ex quo eam deſcripſimus.*

Fragmentum epiſtolæ ſancti Dionyſii Alexandrini epiſcopi de perſecutione Valeriani, in qua tentus ipſe, & in exſilium actus fuit.

EQuidem vereor, ne in dementiam ac ſtuporem lapſus eſſe videar, dum referre cogor admirabilem erga nos Dei providentiam ac diſpenſationem. Sed quoniam arcanum quidem regis occultare, ut ait Scriptura, laudandum eſt, Dei autem opera prædicare glorioſum: adverſus Germani impetum cominus decertabo. Veni ad Æmilianum non ſolus, ſed comitantibus me Maximo compreſbytero, & Fauſto, Euſebio ac

Chæremone diaconis. Quidam etiam ex fratribus Romanis, qui tum aderant, nobiſcum ingreſſus eſt. Porro Æmilianus non dixit mihi prima fronte: Ne conventus agas. Id enim illi ſupervacuum erat ac poſtremum, ad id quod primum ac præcipuum eſt recurrenti. Quippe haud quaquam curabat, ne alios congregarem: ſed id agebat ne ipſi Chriſtiani eſſemus. Et ab eo cultu deſiſtere me jubebat: ratus ſcilicet ſi ego ab eo cultu deſciviſſem, ceteros exemplum meum ſecuturos. Reſpondi non improbabiliter, nec longe arcerſita reſponſione: Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Sed palam & aperte conteſtatus ſum, me illum qui ſolus eſt Deus, neque alium ullum præter hunc adorare: nec à propoſito diſceſſurum me eſſe, nec commiſſurum umquam ut Chriſtianus eſſe deſinerem. Poſt hæc abire nos juſſit in vicum quemdam ſolitudini proximum, cui nomen eſt Cephro. Sed verba ipſa quæ ab utroque noſtro dicta ſunt, ſicut Actis publicis inſerta leguntur, accipite. S. Dionys. Ep. Alex. Coram præſide ſiſtitur.

Inducto Dionyſio, Fauſto, Maximo, Marcello & Chæremone Æmilianus præfectus dixit: Non ſolum ſcripto, ſed etiam viva voce vobiſcum diſſerui de humanitate Principum noſtrorum, qua illi erga vos utuntur. Vobis enim poteſtatem fecerunt ſalutis veſtræ retinendæ, dummodo ad id quod naturæ conſentaneum eſt ferri, deoſque imperii illorum cuſtodes adorare, & eorum quæ naturæ ipſi repugnant oblivisci velletis. Quid ergo ad hæc dicitis? Neque enim vos ingrato animo fore ſpero adverſus eorum clementiam; quippe cum ad meliora vos traducere conentur. Dionyſius reſpondit: Non omnes ab omnibus coluntur dii; ſed eos ſinguli colunt quos arbitrantur deos. Nos quidem unum Deum omnium rerum opificem, qui Valeriano & Gallieno ſacratiſſimis * Auguſtis imperium tradidit, colimus & adoramus. Huic continuas preces offerimus pro imperio illorum, ut ſtabile & inconcuſſum permaneat. Æmilianus præfectus iterum dixit: Quis vero vos prohibet, quominus & hunc, ſi quidem Deus eſt, cum iis qui natura dii ſunt, adoretis? Deos enim colere juſſi eſtis; eoſque quos cuncti norunt deos. Dionyſius reſpondit: Nos nullum alium adoramus. Æmilianus præfectus dixit: Video vos ingratos eſſe ſimul ac ſtupidos, qui clementiam Auguſtorum minime ſentiatis. Quam ob rem non manebitis in hac urbe, ſed mittemini in partes Libyæ ad locum qui dicitur Cephro. Hunc enim locum juſſu Auguſtorum noſtrorum elegi. Nullatenus autem licebit vobis, nec quibuſcumque aliis, conventus agere, aut ea quæ vocantur cœmeteria adire. Quod ſi quis ad eum quem juſſi locum minime profectus deprehendetur, aut in conventu aliquo fuerit inventus; is ſibi ipſe periculum arceſſet. Non enim deerit congrua animadverſio. Abſcedite igitur quo juſſi eſtis. Acta coram præſide. * θειοτάτοις.

Statimque me, tametſi ægrotantem, proficiſci compulit, ne diei quidem unius dilatione conceſſa. Quomodo igitur conventus agere, aut non agere vacuum mihi deinceps fuit?..., Sed neque à corporali conventu, Domino juvante, abſuimus. Verum eos qui in urbe erant, perinde ac ſi adeſſem, majore ſtudio congregavi in eccleſiam; abſens qui- In exſilium mittitur.

S. DIONYS. EP. ALEX.

dem corpore, ut jam dixi, animo autem præſens. Apud Cephro vero nobiſcum magna fidelium adfuit multitudo, partim eorum qui nos ab urbe ſecuti fuerant, partim aliorum qui ex reliqua Ægypto confluebant. Ibi quoque januam nobis patefecit Deus ad prædicationem verbi ſui. Et initio quidem perſecutionem paſſi, & lapidibus impetiti ſumus. Poſtmodum vero non pauci ex gentilibus, relictis ſimulacris ad Deum converſi ſunt. Tunc enim primum apud illos verbi divini per nos ſparſa ſunt ſemina, cum illud antea non ſuſcepiſſent. Ac prorſus quaſi Deus ejus rei cauſa nos ad illos perduxiſſet; poſtquam illud miniſterium implevimus, iterum nos alio tranſtulit.

Locum exſilii mutare cogitur.

Etenim Æmilianus in aſperiora quædam loca, &, ut credebat, magis Libyca, nos tranſportare conſtituit. Et cunctis undecumque ad Mareoticam præfecturam confluere juſſis, vicos per regionem illam diſperſos ſingulis adſignavit; nos vero magis ad viam publicam, ut primi comprehenderemur, collocavit. Id enim præcipue agebat ac moliebatur, ut quandocumque voluiſſet, omnes nullo negotio capi poſſemus. Ego vero cum Cephro primum abire juſſus ſum; tametſi ubinam locus ille ſitus eſſet ignorabam: quippe qui ne nomen quidem illius antea fere audiviſſem, nihilominus alacri conſtantique animo perrexi. Poſtea quam vero mihi renuntiatum eſt, ut ad Colluthionis regionem migrarem; norunt ii qui tum præſentes aderant, quomodo affectus animo fuerim. Hic enim memet ipſe accuſabo. Principio quidem ægre admodum ac moleſte tuli. Et ſi enim regio illa notior nobis magiſque familiaris erat quam Cephro; tamen fratribus ac probis viris vacuus eſſe locus dicebatur, & viatorum turbis latronumque incurſionibus obnoxius. Sed multum mihi conſolationis attulit, quod fratres me admonuerunt, locum illum à civitate propius abeſſe. Itaque quamvis Cephron maximam nobis multitudinem fratrum ex Ægypto confluentium adduxiſſet, adeo ut laxius jam conventus agere poſſemus: illic tamen ob vicinitatem urbis, cariſſimorum & conjunctiſſimorum hominum adſpectu crebrius nos aiebant eſſe fruituros. Eos quippe acceſſuros, ibique commoraturos: & tamquam in ſuburbiis remotioribus particulares illic conventus futuros. Idque ita contigit.

Sed fortaſſe Germanus multis fidei confeſſionibus gloriatur. Multa prædicare poteſt adverſus ſe geſta. Quot vero enumerare poteſt perinde atque ego, ſententias judicum, publicationes, proſcriptiones, direptiones bonorum, abjectiones dignitatum, contemtus gloriæ ſæcularis, laudum à Præfectis ac Decurionibus profectarum deſpectus; minarum denique quæ coram intentabantur vociferationum, diſcriminum, perſecutionum, fugæ, ærumnarum, & cujuſque modi malorum tolerantiam; cujuſmodi ſunt ea quæ ſub Decio & Sabino, & quæ in hunc uſque diem ſub Æmiliano nobis contigerunt.

Valeriano capto pax reſtituitur.

XIII. *Dum in hoc exſilio Dionyſius moraretur, quod abſens verbo non poterat, epiſtolis exſequebatur. Aliquot ex iis laudat Euſebius lib. 7. hiſt. cap. 20. Sed Valeriano imperatore à Perſis capto & multis contumeliis af-*

ſecto, apud quos ita male habitus dicitur, ut quoties Sapor eorum rex equum velle conſcendere, ipſo tamquam ſcabello uteretur, & tandem excoriatus & ſale conditus fuerit; pax Eccleſiæ à Gallieno ejus filio reſtituta eſt. Exſtat ea de re hujus Imperatoris edictum apud Euſeb. lib. 7. cap. 13. quod ad Dionyſium alioſque Epiſcopos direxit. Statim itaque Dionyſius Alexandriam regreſſus eſt. Sed ea civitas paullo poſt tot tumultibus ac ſeditionibus agitata fuit, ut ipſo Paſchæ die ex ipſa urbe, tamquam ſi longe fuiſſet poſitus, ſuos per litteras convenire & alloqui coactus fuerit. Hæc contigiſſe videntur ſub Æmiliano, qui ex Ægypti præfecto imperium aſſumſit, ut refert Trebellius Pollio in duobus Gallienis: *iſque ipſe eſt qui apud eumdem Trebellium Pollionem inter triginta tyrannos, qui tempore Gallieni imperium affectarunt, vigeſimus primus numeratur. Quot quantiſque calamitatibus tunc oppreſſa fuerit Alexandrina civitas, deſcribit Dionyſius in epiſtola ad Hieracem Ægyptium epiſcopum apud Euſeb. lib. 7. cap. 21.* Quid vero, *inquit*, mirum ſi grave ac difficile mihi eſt homines longius remotos vel per epiſtolas alloqui, cum nec mecum ipſe colloqui, nec animæ meæ conſulere facile poſſim? Etenim ad mea ipſius viſcera, ad contubernales & unanimes fratres, ejuſdemque eccleſiæ municipes, miſſis epiſtolis opus habeo, eaſque quo modo tranſmittam vix reperio. Facilius enim quis, non dicam extra fines provinciæ, ſed ab Oriente ad regiones Occidentis ultimas commeare poſſit, quam ex ipſa urbe Alexandria Alexandriam pergere. Quippe vaſta illa &c... Qui vero civitatem ipſam alluit fluvius .... cædibus & cruore & ſubmerſionibus hominum continuis inquinatus evolvitur. *Cetera videſis apud eumdem Euſebium loco laudato.*

S. DIONYS. EP. ALEX.

Motus civiles Alexandriæ.

XIV. *Bellum civile lues immaniſſima excepit, qua hominum infinita prope modum multitudo periit. De hac peſte, ab altera quæ Gallo imperante contigit, diſtinguenda, ſcripſit Dionyſius epiſtolam unam cum tempus paſchale immineret. Ejus epiſtolæ fragmentum ex Euſebii lib. 7. cap. 22 proferimus, cum ſit quoddam veluti compendium eorum omnium, quæ ſanctus Dionyſius in variis Eccleſiæ procellis pertulit: tum quod in his quæ enarrat Chriſtianorum caritas tempore peſtis maxime enituerit, quorum merita ipſorum Martyrum dignitati æquiparare non veretur, qui re quidem vera ſub eo titulo in Martyrologio Romano celebrantur die 28. Februarii.*

Dein peſtis ſæviſſima.

Fragmentum epiſtolæ ſancti Dionyſii Alexandrini, de peſte quæ Alexandriæ graſſabatur.

ALiis quidem hominibus præſens hoc tempus non videatur eſſe tempus feſtivitatis. Neque vero illis tempus feſtivitatis eſt, nec hoc quod a nobis celebratur, nec ullum aliud, non dicam eorum quæ luctuoſa ſunt, ſed etiam eorum quæ vel maxime læta & hilaria exiſtimantur. Nunc quidem certe plena ſunt omnia lamentationum. Lugent cuncti: & ob mortuorum hominum ac quotidie morientium multitudinem, tota urbs gemitibus circumſonat. Prorſus enim ut de primogenitis Ægyptiorum in ſacris libris ſcriptum habetur, ita nunc quoque

S. Dionys. Ep. Alex.

clamor ingens excitatus eſt. Nulla quippe domus eſt in qua non ſit aliquod funus. Atque utinam unum dumtaxat in unaquaque domo eſſet.

Multa quidem & acerba ante hanc calamitatem nobis contigerunt: Primum enim nos urbe expulerunt. Cumque ſoli ab omnibus fugaremur atque opprimeremur, nihilominus tunc quoque feſtos egimus dies. Quivis denique locus in quo varias ærumnas ſingillatim pertulimus, ager, inquam, ſolitudo, navis, ſtabulum, carcer inſtar templi ad ſacros conventus peragendos fuit. Sed omnium lætiſſimam feſtivitatem egerunt conſummati Martyres qui in cælo epulati ſunt. Poſt hæc bellum & fames excepit: quæ quidem nos cum gentilibus junctim pertulimus. Et ea quidem mala quibus nos attriverunt, ſoli ſuſtinuimus: quæ autem ipſi ſibi viciſſim intulerunt ac paſſi ſunt, eorum partem toleravimus. Sed rurſus oblectavit nos pax illa, quam Chriſtus nobis ſolis indulſit.

Cum autem breviſſimo temporis ſpatio nos & illi reſpiraſſemus; repente ingruit lues illa, ipſis quidem res omnium formidoloſiſſima & calamitoſiſſima, & quæ ſola, ut proprius quidam ipſorum ſcriptor loquitur, omnium ſpem opinionemque ſuperavit. Nobis vero non ejuſmodi fuit, ſed potius meditamentum quoddam ac probamentum perinde ac cetera. Neque enim à nobis abſtinuit lues illa, licet plurimum in gentiles graſſata ſit. *Addit deinde:* Plurimi quidem ex fratribus noſtris ob nimiam caritatem, curam omnem propriæ ſalutis abjicientes, ſibique mutuo adhæreſcentes, dum ægros ſecure atque audacter inviſunt, eiſque aſſidue miniſtrant, & curationem adhibent in Chriſto, una cum illis mortui ſunt; aliorum ægritudine libentiſſime ſeſe implentes, & proximorum morbum in ſemetipſos quodammodo attrahentes, doloreſque eorum ſponte ſua exprimentes atque extergentes. Multique adeo qui alios ægrotantes curaverant & in priſtinam valetudinem reſtituerant, ipſi interierunt: mortem illorum in ſe ipſos traducentes, verbumque illud vulgare, quod officioſæ dumtaxat comitatis hactenus viſum fuerat, re ipſa adimplentes, cum aliorum peripſema effecti ex hac vita migrarent. Et hoc quidem pacto optimi quique ex fratribus noſtris, quorum nonnulli preſbyteri erant ac diaconi, & ex populo laudatiſſimus quiſque mortem oppetierunt: adeo ut genus hoc mortis, ob pietatem fideique conſtantiam, nequaquam inferius martyrio cenſeatur.

Chriſtianorum charitas.

Hi ergo Sanctorum corpora ſupinis manibus gremioque excipientes, oculos illis & ora claudentes, bajulantes eadem humeris ſuis, componentes, adhæreſcentes illis, complectentes, lavacro & veſtimentis ornantes, paullo poſt eadem officia ab aliis conſecuti ſunt; cum ſuperſtites ſemper eorum qui præceſſerant, veſtigiis inſiſterent. Gentiles vero prorſus contraria his egerunt. Nam & eos qui ægrotare inceperant exturbabant, & cariſſimos refugiebant, eoſque in viis ſemineces deſtituebant, aut mortuos inſepultos projiciebant, averſantes mortis participationem ac ſocietatem, quam tamen licet multiplici adhibita cautione ac diligentia evitare non poterant.

XV.

S. Dionys. Ep. Alex.

XV. *Poſt hanc epiſtolam, aliquot alias laudat Euſebius, quas rebus Alexandriæ pacatis ad diverſos beatus Dionyſius conſcripſit, de Paſchate ſcilicet aliiſque negotiis eccleſiaſticis, in quarum una Gallienum imperatorem plurimum laudat de pace Eccleſiæ reſtituta.* Religioſiſſimus, *inquit*, Deique amantiſſimus ὁσιώτερος ϗ φιλοθεώτερος, imperator, ſeptennalem circulum jam emenſus nonum imperii annum degit, quo nos feſta celebraturi ſumus.

Dionyſii ſcripta adverſus Nepotem & Millenarios.

XVI. *Duos item libros edidit Dionyſius adverſus Nepotis Epiſcopi cujuſdam Ægyptii jam defuncti errorem, qui docuerat regnum Chriſti corporalibus refertum deliciis poſt generalem corporum reſurrectionem, mille annorum ſpatio in terris duraturum. Hinc dicti* Millenarii, *qui eam opinionem poſtea amplexi ſunt. Sed hanc ſectam Dionyſius omnino expugnavit, tum in duobus libris* de Promiſſionibus *adverſus Nepotis librum, quem* Confutationem allegoriſtarum *appellavit: tum familiaribus colloquiis, quibus aliquot presbyteros, qui in eum errorem impegerant, ad fidei unitatem revocavit. Id ipſemet Dionyſius enarrat in libro ſecundo* de Promiſſionibus, *apud Euſeb. lib. 7. hiſt. cap. 24. ex quo quæ ad colloquia pertinent huc proferam, propterea quod inde qua animi ſinceritate veritas ſit indaganda, quiſque diſcere poſſit.* Cum eſſem, *inquit*, in Arſinoitica præfectura, in qua jampridem, ut noſti, increbruit hæc opinio, adeo ut ſchiſmata & integrarum eccleſiarum defectiones fierent; convocatis presbyteris ac doctoribus qui per ſingulos vicos fratribus prædicabant, præſentibus item fratribus qui adeſſe voluerant, hortatus ſum illos, ut ea doctrina palam in concione examinaretur. Cumque hunc librum, *Nepotis ſcilicet, de confutatione Allegoriſtarum*, tamquam ſcutum quoddam murumque inexpugnabilem mihi oppoſuiſſent; tres continuos dies à prima luce uſque ad veſperam cum ipſis ſedens, quæcumque in eo libro ſcripta erant diſcutere aggreſſus ſum. Tum vero fratrum conſtantiam, & ardentiſſimum cognoſcendæ veritatis ſtudium, & docilitatem atque intelligentiam magnopere ſum admiratus. Adeo moderate & ordine interrogationes rationeſque dubitandi, & aſſenſiones à nobis fiebant. Ac ſtudioſe quidem cavebamus, ne ea quæ ſemel nobis placuiſſent, tametſi falſa eſſe deprehenderentur, pertinaciter defenderemus. Nec aliorum objectiones ſubterfugiebamus: Sed, quoad fieri poterat, ad ea de quibus inſtituta erat diſputatio eniti, eaque ſtabilire conabamur: ſin autem rationibus convicti eſſemus, non pudebat nos mutare ſententiam, & aliis aſſentiri. Quin potius cum bona animi conſcientia, abſque ulla ſimulatione, expanſis ad Deum cordibus, quæcumque certiſſimis argumentis & auctoritate ſacræ Scripturæ confirmata eſſent, ſuſcipiebamus. Tandem denique Coracio, qui hujus doctrinæ auctor & ſignifer fuerat, audientibus cunctis qui aderant fratribus, pollicitus nobis & conteſtatus eſt, ſe in poſterum hanc opinionem amplexurum non eſſe, nec de ea diſputaturum, nec locuturum, nec populo prædicaturum: quippe qui argumentis oppoſitis ſatis ſuperque convictus fuiſſet. Fratribus autem qui aderant, hæc diſputatio & omnium inter ſe reconciliatio atque conſenſio non mediocrem attulit voluptatem.

Quomodo in colloquiis agendum.

Et ſcribendum.

XVII. *Quo vero animo adverſus errores ſcribendum ſit exemplo ſuo, paucis his verbis aperit.* In plurimis quidem aliis rebus laudo Nepotem ac diligo, cum propter fidem, tum ob diligentiam & ſtudium ſcripturarum..... magnoque honore ac reverentia hominem proſequor, vel ob id maxime quod ex hac vita migravit. Sed veritatem magis diligo, cunctiſque præferendam cenſeo. Etenim ea quidem quæ recte dicta ſunt, abſque invidia laudare ac probare debemus: ſi quid vero ſecius ſcriptum eſt, id examinari à nobis & corrigi decet. Quod ſi ipſe præſens adeſſet, & opinionem ſuam viva voce promulgaret; ſufficeret fortaſſe ſimplex abſque ſcripto colloquium... Verum cum in publicum editus ſit liber, iſque, ut nonnullis videtur, ad perſuadendum aptiſſimus..... neceſſe eſt ut adverſus fratrem meum Nepotem, quaſi præſentem, diſputationem inſtituam.

XVIII. *Cum vero Millenarii beati Johannis libri Apocalypſis auctoritate potiſſimum niti viderentur; obſervat Dionyſius hunc librum à pleriſque, qui eum præceſſerant, repudiatum fuiſſe. quod tamen ſe non audere ſubjungit, ne librum quem non intelligebat, & alii approbabant, temere rejiceret.* Ego vero, *inquit, apud Euſeb. cap.* 25. librum illum rejicere omnino non auſim, præſertim cum multi ex fratribus eum magni faciant. Sed hujuſmodi de illo opinionem concipiens, quaſi ſenſus mei modum excedat, arcanam quamdam planeque admirabilem ſingularum rerum intelligentiam latere exiſtimo. Nam etſi ipſe non intelligo; ſuſpicor tamen altiorem quemdam ſenſum verbis ſubeſſe; eaque non meo ipſius judicio metior atque æſtimo: ſed plus fidei tribuens, ſublimiora eſſe cenſeo, quam ut à me percipiantur. Nec ea condemno quæ intelligere non potui: verum inde admiror magis quod capere non poſſim. *Sic erat cum ſumma doctrina in Dionyſio conjuncta ſumma modeſtia & humilitas.*

Dionyſii modeſtia.

XIX. *Dionyſius tandem morti proximus Chriſti divinitatem, quam ſanguinis ſui effuſione toties profiteri voluerat, ſcriptis adverſus Pauli Samoſateni epiſcopi Antiochenſis blaſphemias propugnavit. Cum enim ad Concilium Antiochenum adverſus hunc hæreſiarcham convocatum invitatus fuiſſet,* ſenectutem, *inquit Euſebius lib.* 7. *cap.* 27. & infirmitatem corporis cauſatus, quid de hac quæſtione ſentiret per epiſtolas indicavit. *Has litteras laudant Antiocheni Patres in epiſtola ſynodica, quam cum earum exemplari ad Dionyſium Romanum Pontificem & Maximum Dionyſii ſucceſſorem tranſmiſerunt. Obſervant vero iidem patres, Dionyſium ita Pauli blaſphemias abhorruiſſe, ut cum ea de re ad Antiochenam eccleſiam ſcriberet,* erroris ducem ne ſalutatione quidem dignatus fuerit: neque ad eum nominatim, verum ad univerſam Antiochienſium eccleſiam litteras ſuas direxiſſe. *Periit tam illuſtre antiquitatis monumentum cum ceteris fere omnibus egregii hujus viri ſcriptis, præter aliquot opuſcula, & aliorum quorumdam fragmenta quæ Euſebii hiſtoriæ inſerta, aut à beato Athanaſio relata ſunt. Exſtat præterea tom.* 1. *Concil. edit. Labb. col.* 831. *epiſtola canonica ejuſdem Dionyſii Alexandrini ad Baſilidem. Item & altera ſub ejuſdem nomine ad Paulum Samoſatenum, quam camdem eſſe putat Cardinalis Baronius, quæ ab Antio-*

Scribit adverſus Paulum Samoſatenum.

S. DIONYS. EP. ALEX.

chenis Patribus laudatur. At aliter ſentiunt viri eruditi, qui in hac epiſtola, ante Turrianum primum ejus editorem plane ignota, plurima animadvertunt, qua cum Dionyſii ſtylo, ac modis loquendi, immo & cum his quæ de Dionyſii epiſtola Patres Antiochenſes obſervarunt, nullatenus poſſunt cohærere. Stylus quippe omnino eſt à Dionyſiano, qui apud Euſebium obſervari poteſt, alienus. In primis vox ὁμοούσιον, quam Dionyſius numquam adhibuit, in hac epiſtola & approbatur, & à Patribus approbata dicitur. Deinde ad Paulum ipſum inſcribitur, quem ne ſalutatione quidem dignatum fuiſſe *Dionyſium, ut vidimus, teſtantur Antiocheni Patres. Ceterum ex Dionyſii Alexandrini operum jactura magnum diſpendium eccleſiam pertuliſſe ex paucis quæ ſuperſunt facile judicari poteſt. Hac porro plura fuiſſe quam quæ ab Euſebio, aut à ſancto Hieronymo in Catalogo recenſentur, ex ipſo Euſebio facile intelligitur.*

XX. *Tandem eo tempore, quo* Paulus Samoſatenſis, *ut ait Euſebius lib. 7. cap.* 28. dogmatis ſui novitatem occultare adhuc niteretur; & illinc Sacerdotes hæreſim illius & adverſus Chriſtum blaſphemiam denudare atque in medium producere laborarent; Dionyſius extremum diem obiit anno principatus Gallieni duodecimo, cum Alexandriæ epiſcopatum ſeptemdecim annis obtinuiſſet. *Euſebio ſubſcribit Hieronymus in Catalogo, ubi Dionyſii mortem ad eumdem Gallieni annum duodecimum refert, quem annum Cardinalis Baronius, biennio pro ſuo more peccans, cum anno* CCLXVI. *ceteri vero, & quidem rectius, cum anno* CCLXIV. *componunt. Ejus feſtum Latini in Martyrologiis recolunt die* 17. *menſis Novembris; Græci vero in magnis Menæis & apud Maximum Cythereenſem die* 3. *Octobris, quo quidem die præcipue feſtum agunt alterius Dionyſii Martyris, nempe Areopagitæ. Hinc forte in Menologio Baſilii imperatoris apud Ughellum edito, quod pariter die* 3. *Octobris Dionyſium Areopagitam celebrat, feſtum Dionyſii Alexandrini ad diem ſequentem tranſlatum eſt. Porro Dionyſium Alexandrinum & Firmilianum Cæſareæ Cappadociæ epiſcopum* beatæ recordationis viros *appellant Patres Antiocheni in laudata jam epiſtola ſynodica apud Euſebium lib. 7. cap. 30. ſanctus Epiphanius hæreſi 69. quæ Arrianorum eſt, inter alias eccleſias urbis Alexandrinæ quas recenſet, unam* Dionyſii *nomine donatam fuiſſe obſervat. Eumdem* nobiliſſimum Patrum & clarum in epiſtolis Dionyſium *appellat Rufinus lib. 7. hiſt. eccleſ. cap. 1. quem jam capite 26. præcedentis libri* confeſſionibus clarum & pro paſſionum tormentorumque diverſitate magnificum *dixerat. quæ verba Martyrologiorum Latinorum plerique ſcriptores adoptarunt. Plures ei ſocios Martyres adjungunt Græci in Menæis locis jam ſupra laudatis, quamvis ipſum in pace Eccleſiæ obiiſſe certum ſit.*

Dionyſii obitus.

ADMONITIO

In martyrium ſancti Laurentii.

Laurentii Martyrium ex Prudentio & Ambroſio.

1. *Quandoquidem ſancti Laurentii Acta, qualia vulgo circumferuntur, vitiata ſunt; ejus paſſionis notitiam aliunde repetere viſum eſt. Ex multis autem ſanctorum Patrum & veterum ſcriptorum opuſculis, quæ de ejus beatiſſimi Martyris laudibus & paſſione ſcripta ſunt, hymnum ſecundum libri* περὶ Στεφάνων, *ſive de Coronis, Aurelii Prudentii ſelegimus, quod ibi tota rerum geſtarum ſeries clare & dilucide, continenter exponatur. Huic tamen ſubjungimus duo loca inſigniora ex ſancti Ambroſii Officiis, ne extrema aliquot tanti Martyris ad mortem pro Chriſto ſubeundam anhelantis verba tantopere celebrata, hîc à nobis prætermiſſa nonnemo queratur. De eodem Martyre egregium ſermonem habuit ſanctus Petrus Chryſologus, qui eſt inter editos 135. & quatuor beatus Auguſtinus, ſcilicet 302. & tres ſequentes novæ editionis, præter alios tres in Appendicem rejectos, qui antea inter ſermones de Sanctis editi erant. Laurentium item laudat Auguſtinus paſſim variis in locis: de quo etiam exſtat ſermo ſancti Leonis Papæ, & tres habentur homiliæ ſancti Maximi Taurinenſis epiſcopi editæ in bibliotheca Patrum. His adjungi poſſunt ſanctus Damaſus Papa Carminibus 18. 19. 20. 37. & 38. Gregorius Magnus, Fortunatus lib. 9. poëm. 14. Gregorius Turonenſis lib. de gloria Martyrum cap. 42. & lib. 1. Hiſt. cap. 30. & innumeri alii auctores, quos enumerare prolixius eſſet.*

De eo SS. Patrum teſtimonia.

2. *Hi ſunt indubitatæ fidei teſtes, & omni ſane exceptione majores, quos ad aſſerendam ſancti Laurentii martyrii veritatem profero, de qua tamen dubitaſſe videtur novæ operum Cypriani editionis Oxonienſis illuſtrator, qui in notis ad epiſtolam 80. ſe majora quam Martyrologiorum teſtimonia velle ait, ut de iis quæ de Felici Agapeto ... Laurentio, Epolito & aliis quos ibi recenſet narrantur, fieret certior. Sed quamvis ſanctus Cyprianus nonniſi* QUARTUM *cum* XYSTO animadverſum *in cimiterio fuiſſe dicat; in eadem tamen epiſtola, plures quoque alios paullo poſt in eadem perſecutione interfectos fuiſſe his verbis declarat:* Sed & huic perſecutioni quotidie inſiſtunt Præfecti in urbe, ut ſi qui ſibi oblati fuerint animadvertantur: & bona eorum fiſco vindicentur. *Cum itaq; Cyprianus referat multos in urbe Roma Chriſtianos paullo poſt beati Sixti paſſionem martyrio affectos fuiſſe; quidni credamus Laurentium alioſque nonnullos, quos antiquiora Martyrologia celebrant, ex his fuiſſe, cum certiora aliunde habeamus ejuſdem rei argumenta? De Hippolyto plura diximus in admonitione ad alterius ſancti Hippolyti martyrium ſupra pag. 156. Romanus memoratur in libro Reſponſoriorum & Antiphonarium ſancti Gregorii Papæ, quem anno 1686. Romæ edidit eruditus vir Joſephus Thomaſius. Quod vero ad Feliciſſimum & Agapitum attinet, octavo Idus Auguſti memorantur*

S. Sixtus Papa & ſocii mart.

S. LAURENTIUS.

in vetuſtiſſimo Kalendario Bucheriano ſimul cum beato Sixto. quamvis facile crediderim, hos Martyres eodem quidem menſis die, at non eodem anno, aut ſaltem non ſimul cum beato Sixto paſſos fuiſſe. quos nihilo minus Actorum beati Sixti conſarcinator ita conjunxit, ac ſi omnes ſimul martyrium pertuliſſent. Huic opinioni favent ſancti Cypriani verba ex epiſt. 80. *jam laudata, qui unicum Quartum ſimul cum beato Sixto* animadverſum *agnovit. Eadem ſententia confirmari poteſt: Primo ex locorum diverſitate. Sixtus enim* in Calliſti; *Agapitus vero & Feliciſſimus* in Prætextati *cœmiteriis jacere memorantur. Deinde nullus ex antiquis hos ſimul Martyres conjunxit; immo in Sacramentario Gregoriano recolitur octavo Idus Auguſti* Natale ſancti Sixti epiſcopi, *cum Miſſa ipſi propria: cui deinde ſubjungitur alia ſingularis etiam Miſſa, cum novo titulo:* Eodem die natale ſanctorum Feliciſſimi & Agapiti. *In Miſſa autem de ſancto Sixto nihil de his dicitur; ſicut nec in horum Miſſa nihil de ſancto Sixto. quod ſane fieri non ſolet de iis ſanctis qui ſimul martyrium ſuſtinuerunt.*

Laurentius ubique notus.

3. *Verum etſi de iſtis Martyribus non adeo certa haberemus teſtimonia, longe tamen aliter judicandum eſſet de ſancto Laurentio, de quo beatus Auguſtinus ſermone* 303. *nova edit. ſic loquitur:* Quàm non poteſt abſcondi Roma, tam non poteſt abſcondi Laurentii corona. *& Petrus Chryſologus ſermone jam laudato affirmat* egregii hujus Martyris merita nullam partem orbis Romani ignorare. *Omitto ceteros, pro quibus ſufficiet unicus Leonis Magni locus, qui in ſermone de hoc beato Martyre ait,* à ſolis ortu uſque ad occaſum Leviticorum hominum coruſcante fulgore, quàm clarificata eſſe Jeroſolymam Stephano, tam illuſtrem factam fuiſſe Romam Laurentio. *Aſt etiamſi tot ſanctorum Patrum ſcripta ad nos uſque non perveniſſent, Laurentii gloriæ præcones haberemus lapides ipſos tot eccleſiarum,*

Eccleſiæ ſub ejus nomine.

quæ in primis eccleſiæ pacis temporibus in hujus Martyris honorem constructa fuerunt. Unius apud Ravennam conſtructæ meminit Auguſtinus ex Pauli libello, in ſermone 322. *nova edit. alias quæ in Galliis exſtabant Fortunatus & Gregorius Turonenſis jam laudati commemorant. Sed ceteris illuſtrior eſt quæ extra urbis Romæ muros in agro Verano etiam nunc perſtat, ac inter ſeptem præcipuas, id eſt Patriachales Urbis eccleſias locum obtinet; ſervatque etiamnunc non modo beati Martyris reliquias, ſed etiam inſtrumenta martyrii. Alia eſt baſilica in Urbe ſancti Laurentii in Damaſo appellata, quod ab hoc beato Pontifice conſtructa vel potius reſtaurata, ac carminibus illuſtrata fuerit, cujus meminit Gregorius Magnus Dialogorum lib.* 4. *cap.* 31. *Item baſilicam ſancti Laurentii à Langobardis incenſam in Nurſia provincia idem Papa commemorat lib.* 3. *dialog. cap.* 37. *Certe jam tempore ſancti Auguſtini, inter præcipuos Romæ patronos recenſebatur beatus Laurentius, ut patet ex ejus ſermone* 296. *nova edit. ubi agens de ſanctorum reliquiis quæ Romæ aſſervabantur, unicum Laurentium cum Apoſtolis Petro & Paulo ſingulatim exprimit. Ingens miraculum ob ejuſdem Martyris ſepulcrum incaute apertum refert Gregorius M. lib.* 3. *epiſt.* 30. *ad Conſtantinam Auguſtam, in qua epiſtola multa reperies de ſumma cautela quæ in contrectandis Sanctorum reliquiis adhiberi debet. Idem ſanctus Pontifex lib.* 2. *Indict.* 11.

SS reliquiæ.

S. Laurentius.

epiſt. 33. *ad Dynamium Patricium Galliarum tranſmittit* crucem parvulam cui de catenis ſancti Petri beneficia inſerta ſunt, quæ, *inquit*, illius quidem ad tempus ligaverunt, ſed veſtra colla in perpetuum à peccatis ſolvant. per quatuor vero in circuitu partes de beati Laurentii craticula in qua peruſtus eſt, beneficia continentur.

Martyrii tempus.

4. *Laurentii martyrium ſub Deciana perſecutione contigiſſe refert Euſebius in Chronico ad annum* 252. *ſed hæc merito viſa ſunt Joſepho Scaligero intruſa in Euſebii textum, utpote quæ in nonnullis codicibus deſunt, ut idem Scaliger obſervat in animadverſionibus num.* MMCCLXVII *Melius in Hiſtoria lib.* 6. *cap.* 39. *ubi eadem habentur, Fabianus pro Laurentio ponitur. Aliunde itaque repetendum eſt beati Laurentii mortis tempus, nimirum ex ſancti Cypriani epiſtola* 80. *ſuperius laudata, quam paullo ante ſuam paſſionem, id eſt anno* CCLVIII. *ad Succeſſum conſcripſit. In ea Sixtus* in cœmeterio animadverſus *dicitur* octavo Iduum Auguſtarum, *id eſt ſexta ejus menſis die.*

Memoria & cultus.

Quare cum inter beati hujus Pontificis mortem & Laurentii martyrium triduum intercesſerit, ad diem ejuſdem menſis decimam ſancti Laurentii paſſio referenda eſt, qua quidem die ejus feſtum in Kalendariis Bucheriano & Carthaginienſi, in Martyrologiis tam vetuſtis quam recentioribus, in Liturgiis Romana, Gothica & Mozarabica, aliiſque faſtis eccleſiaſticis recolitur. Apud Græcos celebre etiam fuit hujus ſancti Martyris nomen, cujus feſtum, ut apud Latinos, die decima menſis Auguſti celebrant. Quin & initio libri 1. *Excerptorum hiſtoriæ eccleſiaſticæ Theodori Lectoris refertur, Pulcheriam Auguſtam in ejuſdem Martyris honorem baſilicam Conſtantinopoli erexiſſe; eaque videtur eſſe, quam, teſte Procopio lib.* 1. *de ædificiis Juſtiniani, idem imperator auxit, & in meliorem formam reduxit.*

Anno Christi CCLVIII.

AVRELII PRVDENTII HYMNVS

De martyrio ſancti Laurentii.

Ex lib. περὶ στεφάνων *Hymn.* 2.

Antiqua fanorum parens,
Jam Roma Chriſto dedita,
Laurentio victrix duce
Ritum triumphas barbarum.
Reges ſuperbos viceras,
Populoſque frenis preſſeras,
Nunc monſtruoſis idolis
Imponis imperii jugum.
Hæc ſola deerat gloria
Urbis togatæ inſignibus,
Feritate capta gentium
Domaret ut ſpurcum Jovem.
Non turbulentis viribus
Coſſi [a], Camilli aut Cæſaris;
Sed martyris Laurentii
Non incruento prœlio.
Armata pugnavit fides,
Proprii cruoris prodiga,
Nam morte mortem diruit,
Ac ſemet impendit ſibi.
Fore hoc Sacerdos dixerat
Jam Xystus adfixus cruci [b],
Laurentium flentem videns
Crucis ſub ipſo ſtipite:
Deſiſte diſceſſu meo
Fletum dolenter fundere:
Præcedo, frater; tu quoque
Poſt hoc ſequêris triduum.
Extrema vox Epiſcopi
Prænuntiatrix gloriæ
Nihil feſellit: nam dies
Prædicta palmam præſtitit.
Qua voce, quantis laudibus
Celebrabo mortis ordinem?
Quo paſſionem carmine,
Digne retexens concinam?
Hic primus è ſeptem viris [c]
Qui ſtant ad aram proximi,
Levita ſublimis gradu,
Et ceteris præſtantior;
Clauſtris ſacrorum præerat,
Cæleſtis arcanum domus
Fidis gubernans clavibus,
Votaſque diſpenſans opes.
Verſat famem pecuniæ
Præfectus Urbi regiæ,
Miniſter inſani ducis,
Exactor auri & ſanguinis.
Qua vi latentes erutat
Nummos; operta exiſtimans
Talenta ſub ſacrariis,
Cumuloſque congeſtos tegi:

Romæ laus.

Xyſtus Papa Laurentio martyrium prædicit.

Laurentius Archidiaconus.

[a] Tres Romanorum celeberrimi. Coſſus Veïentes delevit, Camillus Gallos Capitolium obſidentes oppreſſit, Cæſar tandem nomen Imperatoribus dedit. De his paſſim in Hiſtoricis Romanis

[b] *Animadverſus* tamen dicitur apud Cyprianum epiſt. 80. nov. edit. Ejus feſtum notatur in Kalendario Carthaginienſi ac ceteris Martyrologiis die 6. Auguſti. Eccleſiæ ipſius nomini ſacratæ via Appia meminit Gregorius M. lib. 4. Dialog. cap. 26.

[c] *Apud Romanos*, inquit Sozomenus lib. 7. cap. 19. *Diaconi non plures ſunt hactenus quam ſeptem, inſtar eorum qui ab Apoſtolis primum ordinati ſunt. Apud alios vero haud quaquam definitus eſt diaconorum numerus.* Videſis Commentarium prævium noſtri Mabillonii in Ordinem Romanum cap. 3.

S. Laurentius. Siſtitur coram judice.

Laurentium ſiſti jubet ;
Exquirit arcam ditibus
Maſſis refertam , & fulgidæ
Montes monetæ conditos.
Solctis , inquit , conqueri ,
Sævire nos juſto amplius ,
Cum Chriſtiana corpora
Pluſquam cruente ſcindimus.
Abeſt atrocioribus
Cenſura fervens motibus ;
Blande & quiete efflagito ,
Quod ſponte obire debeas.
Hunc eſſe veſtris orgiis [a]
Moremque & artem proditum
eſt ,
Hanc diſciplinam fœderis ,
Libent ut auro antiſtites.
Argenteis ſcyphis ferunt
Fumare ſacrum ſanguinem
Auroque nocturnis ſacris
Adſtare fixos cereos.
Tum ſumma cura eſt fratribus,
Ut ſermo teſtatur loquax ,
Offerre fundis venditis
Seſtertiorum millia.
Addicta avorum prædia
Fœdis ſub auctionibus
Succeſſor exheres gemit ,
Sanctis egens parentibus.
Hæc occuluntur abditis
Eccleſiarum in angulis :
Et ſumma pietas creditur ,
Nudare dulces liberos.
Deprome theſauros malis
Suadendo quos præſtigiis
Exaggeratos obtines ;
Nigrante quos claudis ſpecu.
Hoc poſcit uſus publicus ,
Hoc fiſcus , hoc ærarium ,
Ut dedita ſtipendiis
Ducem juvet pecunia.
Sic dogma veſtrum eſt , audio :
Suum quibuſque reddito.
En Cæſar agnoſcit ſuum
Numiſma nummis inditum.
Quod Cæſaris ſcis , Cæſari
Da : nempe juſtum poſtulo.
Ni fallor , aut ullam tuus
Signat Deus pecuniam.
Nec cum veniret aureos
Secum Philippos [b] detulit :
Præcepta ſed verbis dedit ,
Inanis à marſupio.
Implete dictorum fidem ,
Quæ vos per orbem venditis :
Nummos libenter reddite ;
Eſtote verbis divites.
Nil aſperum Laurentius
Refert ad iſta , aut turbidum :
Sed ut paratus obſequi ,
Obtemperanter annuit.
Eſt dives , inquit , non nego ,
Habetque noſtra Eccleſia
Opumque & auri plurimum :
Nec quiſquam in orbe eſt dirior.
Is ipſe tantum non habet
Argenteorum ænigmatum [c]
Auguſtus arcem poſſidens ,
Cui nummus omnis ſcribitur.
Sed nec recuſo prodere
Locupletis arcam Nummis :
Vulgabo cuncta , & proferam
Pretioſa quæ Chriſtus tenet.
Unum , ſed orans flagito ,
Induciarum paullulum
Quo fungar efficacius

S. Laurentius.

b Eccleſiæ theſautus pauperes

[a] O'ργια quo nomine quælibet ſacra apud Græcos ſignificabantur , teſte Servio ; quamvis poſtea ſingularius Bacchi ſacris hæc vox attributa ſit , ſic dicta ab ὀργὴ , id eſt , furor ſeu impetus , quo ejuſmodi ſacra peragebantur.

[b] Genus nummi ſic appellatum à Philippo Macedonum rege. Vide Horatium lib. 2. epiſt 1. ad Auguſtum.

[c] Sic nummos appellat , quod Imperatoris effigie ſignati ſint. Et infra omnis nummus Auguſto ſcriptus dicitur , quod in eis præter Imperatoris effigiem ejus nomen inſcriberetur.

S. Laurentius.

Promiſſionis munere:
Dum tota digeſtim mihi
Chriſti ſupellex ſcribitur:
Nam calculanda primitus,
Tum ſubnotanda eſt ſummula.
Lætus tumeſcit gaudio
Præfectus, ac ſpe devorat
Aurum, velut jam conditum
Domi maneret, geſtiens.
Pepigere tempus tridui:
Laudatus inde abſolvitur
Laurentius, ſponſor ſui,
Et ſponſor ingentis lucri,
Tribus per urbem curſitat
Diebus, infirma agmina
Omneſque qui poſcunt ſtipem

Quos Laurentius congregatos.

Cogens in unum & congregans.
Illic utriſque obtutibus
Orbes cavatos præferens,
Baculo regebat prævio
Errore nutantem gradum.
Et claudus infracto genu,
Vel crure trunco ſemipes,
Breviorve planta ex altera,
Greſſum trahebat imparem.
Eſt, ulceroſis artubus,
Qui tabe corrupta fluat:
Eſt, cujus arens dextera
Nervos in ulnam contrahat.
Tales plateis omnibus
Exquirit, aſſuetos ali
Eccleſiæ matris penu,
Quos ipſe promus [a] noverat.
Recenſet exin ſingulos,
Scribens viritim nomina;
Longo & locatos ordine
Adſtare pro templo jubet.
Præſcriptus & jam fluxerat
Dies, furebat fervido
Judex avarus ſpiritu,
Promiſſa ſolvi efflagitans.
Tum Martyr: Adſiſtas velim,
Coramque diſpoſitas opes
Mirere, quas noſter Deus
Prædives in ſanctis habet.
Videbis ingens atrium
Fulgere vaſis aureis,
Et per patentes porticus
Structos talentis ordines.
It ille, nec pudet ſequi.
Ventum ad ſacratam januam.
Stabant catervæ pauperum,
Inculta viſu examina.
Fragor rogantum tollitur:
Præfectus horreſcit ſtupens,
Converſus in Laurentium,
Oculiſque turbatis minax.
Contra iſte: Quid frendens, ait,

Offert Judici.

Minitaris? aut quid diſplicet?
Num ſordida hæc aut vilia?
Num deſpuenda exiſtimas?
Aurum quod ardenter ſitis,
Effoſſa gignunt rudera;
Et de metallis ſqualidis
Pœnalis excudit labor:
Torrens, vel amnis turbidis
Volvens arenis implicat:
Quod terrulentum ac ſordidum
Flammis neceſſe eſt decoqui.
Pudor per aurum ſolvitur:
Violatur auro integritas:
Pax occidit, fides perit,
Leges & ipſæ intercidunt.
Quid tu venenum gloriæ
Extollis & magni putas?
Si quæris aurum verius,
Lux eſt & humanum genus,
Hi ſunt alumni luminis,
Quos corpus artat debile,
Ne per ſalutem viſcerum
Mens inſoleſcat turgida.
Cum membra morbus diſſecat,
Animus viget robuſtior:
Membris viciſſim fortibus
Vis ſauciatur ſenſuum.
Nam ſanguis in culpam calens
Minus miniſtrat virium,

[a] Sic ex vetuſtiſſimo cod. Regio legendum. In aliis mſſ. *primus.*

Si fervor effetus malis
Elumbe virus contrahat.
Si forte detur optio,
Malim dolore aſperrimo
Fragmenta membrorum pati,
Et pulcher intus vivere.
Committe formas peſtium,
Et confer alternas lues.
Carniſne morbus fœdior,
An mentis & morum ulcera?
Noſtri per artus debiles,
Intus decoris integri,
Senſum venuſti innoxium
Languoris expertes gerunt.
Veſtros valentes corpore
Interna corrumpit lepra;
Errorque mancum claudicat,
Et cæca fraus nihil videt.
Quemvis tuorum divitum,
Qui veſte & ore prænitent [a],
Magis probabo debilem,
Quam quis meorum eſt pauperum.
Hunc qui ſuperbit ſerico,
Quem currus inflatum vehit:
Hydrops aquoſus lucido
Tendit veneno intrinſecus.
Aſt hic avarus contrahit
Manus recurvas, & volam
Plicans aduncis unguibus,
Laxare nervos non valet.
Iſtum libido fœtida
Per ſcorta tractum publica
Luto & cloacis inquinat,
Dum ſpurca mendicat ſtupra.
Quid ille fervens ambitu,
Sitimque honoris æſtuans?
Merſiſne anhelat febribus,
Atque igne venarum furit?
Quiſquis tacendi intemperans
Silenda prurit prodere;
Vexatur, & ſcalpit jecur,
Scabiemque cordis ſuſtinet.
Quid invidorum pectorum
Strumas retexam turgidas?
Quid purulenta & livida
Malignitatum vulnera?
Tu te ipſe, qui Romam regis [b],
Contemtor æterni Dei,
Dum dæmonum ſordes colis,
Morbo laboras regio.
Hi quos ſuperbus deſpicis,
Quos exſecrandos judicas:
Brevi ulceroſos exuent
Artus, & incolumes erunt,
Cum carne corruptiſſima.
Tandem ſoluti ac liberi,
Pulcherrimo vitæ ſtatu
In arce lucebunt Patris:
Non ſordidati aut debiles,
Sicut videntur interim;
Sed purpurantibus ſtolis
Clari & coronis aureis.
Tum ſi facultas ſuppetat,
Coram tuis obtutibus,
Iſtos potentes ſæculi
Velim recenſendos dari.
Pannis videres obſitos,
Et muculentis naribus,
Mentum ſalivis uvidum,
Lippoſque palpebra putri.
Peccante nil eſt tetrius,
Nil tam leproſum, aut putidum:
Cruda eſt cicatrix criminum;
Oletque ut antrum tartari.
Animabus inverſa vice
Corrupta forma infligitur,
Quas pulcher aſpectus prius
In corpore oblectaverat.
En ergo nummos aureos,
Quos proxime ſpoponderam:
Quos nec favillis obruat

[a] Sic ex cod. mſ. ſancti Michaelis in Periculo maris. Edit. *pœnitent.* Forte *&* *auro* pro *ore* reponendum eſſet.

[b] Præfectum Urbis alloquitur, de cujus poteſtate & prærogativis, vide L. Feneſtellam cap. 6. & ex recentioribus librum Felicis Contelorii *de Præfecto Urbis*.

S. Laurentius.

Ruina, nec fur ſubtrahat.
Nunc addo gemmas nobiles,
Ne paupetem Chriſtum putes:
Gemmas coruſci luminis,
Ornatur hoc templum quibus.
Cernis ſacratas Virgines:
Miraris intactas anus:
Primique poſt damnum thori,
Ignis ſecundi neſcias.
Hoc eſt monile Eccleſiæ:
His illa gemmis comitur:
Dotata ſic Chriſto placet:
Sic ornat altum verticem.
Eccum talenta; ſuſcipe.
Ornabis urbem Romulam:
Ditabis & rem Principis,
Fies & ipſe ditior.
Ridemur, exclamat fremens
Præfectus, ac miris modis
Per tot figuras ludimur,
Et vivit inſanum caput!
Impune tantas, furcifer,
Strophas cavillo mimico
Te nexuiſſe exiſtimas,
Dum ſcurra ſaltas fabulam?
Concinna viſa urbanitas,
Tractare noſmet ludicris?
Ergon cachinnis venditus
Acroma [a] feſtivum fui?
Adeone nulla auſteritas,
Cenſura nulla eſt faſcibus?
Adeon ſecurem publicam
Mollis retundit lenitas?
Dicis: Libenter oppetam:
Votiva mors eſt Martyri:
Eſt iſta vobis novimus,
Perſuaſionis vanitas.
Sed non volenti impertiam,
Præſtetur ut mortis citæ
Compendioſus exitus:
Perire raptim non dabo.
Vitam tenebo, & differam
Pœnis morarum jugibus,
Et mors inextricabilis
Longos dolores protrahet.
Prunas tepentes ſternite,
Ne fervor ignitus nimis
Os contumacis occupet,
Et cordis intret abdita.
Vapor ſeneſcens langueat:
Qui fuſus afflatu levi,
Tormenta ſenſim temperet
Semi-uſtulati corporis.
Bene eſt, quod ipſe ex omnibus
Myſteriarches [b] incidit:
Hic ſolus exemplum dabit,
Quid mox timere debeant.
Conſcende conſtratum rogum:
Decumbe digno lectulo:
Tunc ſi libebit diſputa,
Nil eſſe Vulcanum meum.
Hæc ſante Præfecto, truces
Hinc inde tortores parant
Nudare amictu Martyrem,
Vincire membra & tendere.
Illi os decore ſplenduit,
Fulgorque circumfuſus eſt.
Talem revertens Legifer *
De monte vultum detulit:
Judæa quem plebs aureo
Bove inquinata & decolor
Expavit, & faciem retro
Detorſit impatiens Dei.
Talemque, & ille prætulit
Oris coruſci gloriam
Stephanus, per imbrem ſaxeum
Cælos apertos intuens.
Illuminatum hoc eminus [c]

S. Laurentius.

Tyrannus in Laurentium furit.

* Exod. 34.

Igni applicatur.

Actor. 7.

[a] Acroma, ſeu potius græce ἀκρόαμα, eſt feſtiva narratio. quo nomine etiam talis narrationis auditio, ſeu auditor quandoque deſignatur. Vide Ciceron. pro Archia, & pro Sextio.

[b] Sic Laurentium archidiaconum appellat, quod diaconi fideles de myſteriis erudirent.

[c] Id eſt, fulgorem, de quo verſ. 363. recens baptizati, non vero gentiles viderunt.

S. Laurentius.

Recens piatis fratribus,
Baptiſma quos nuper datum
376. Chriſti capaces fecerat.
Aſt impiorum cæcitas,
Os oblitum noctis ſitu,
Nigrante ſub velamine
380. Obducta, clarum non videt.
Ægyptiæ plagæ in modum:
Exod. 10. Quæ cum tenebris barbaros
Damnaret, Hebræis diem
384. Sudo exhibebat lumine.
Quin ipſa odoris qualitas,
Aduſta quam reddit cutis,
Diverſa utroſque permovet;
388. His nidor, illis nectar eſt.
Idemque ſenſus diſpari
Variatus aura, aut adficit
Horrore nares vindice,
392. Aut mulcet oblectamine.
Sic ignis æternus Deus;
Nam Chriſtus ignis verus eſt;
Is ipſe complet lumine
396. Juſtos, & urit noxios.
Poſtquam vapor diutinus
Decoxit exuſtum latus,
Ultro è cataſta judicem
400. Compellat affatu brevi.
Converte partem corporis
Satis crematam jugiter:
Et fac periclum, quid tuus
404. Vulcanus ardens egerit.
Præfectus inverti jubet.
Tunc ille: Coctum eſt, devora;
Et experimentum cape,
408. Sit crudum an aſſum ſuavius.
Hæc ludibundus dixerat;
Cælum deinde ſuſpicit,
Et congemiſcens obſecrat,
412. Miſeratus urbem Romulam.
O Chriſte, numen unicum,
O ſplendor, ô virtus Patris,
O factor orbis & poli
416. Atque auctor horum mœnium!
Qui ſceptra Romæ in vertice
Rerum locaſti, ſanciens
Mundum Quirinali [a] togæ
420. Servire, & armis cedere:
Ut diſcrepantum gentium
Mores & obſervantiam,
Linguaſque, & ingenia, & ſacra
424. Unis domares legibus.
En omne ſub regnum Remi
Mortale conceſſit genus:
Idem loquuntur diſſoni
428. Ritus, id ipſum ſentiunt.
Hoc deſtinatum, quo magis
Jus Chriſtiani nominis,
Quodcumque terrarum jacet,
432. Uno illigaret vinculo.
Da, Chriſte, Romanis tuis,
Sit Chriſtiana ut civitas:
Per quam dediſti, ut ceteris
436. Mens una ſacrorum foret.
Confœderantur omnia
Hinc inde membra in ſymbolum.
Manſueſcit orbis ſubditus,
440. Manſueſcat & ſummum caput.
Advertat abjunctas plagas
Coïre in unam gratiam:
Fiat fidelis Romulus,
444. Et ipſe jam credat Numa.
Confundit error Troicus
Adhuc Catonum curiam,
• Veneratus occultis focis,
448. Phrygum penates exules.

[a] *Quirinus* Romuli cognomen, à quo Romani *Quirites* dicti, & Quirinalia quæ ad eos attinebant, ut hic *toga quirinalis*. Porro incertum eſt à quo Romulus id cognomen acceperit; an a Marte, qui Romuli pater dicebatur, quemque Romani dum ſæviret, *Gradivum*, dum mitis eſſet *Quirinum* appellabant? An ab ejus haſta, quam Sabini *curim* ſeu *Quirim* nominabant. Titus Livius lib. 1. Decad. 1. ait Romanos *Quirites* dictos fuiſſe ob Sabinorum cum eis unionem. Iſti autem *Curites* ſeu *Quirites* à *Curibus* ſua ipſorum urbe dicti ſunt.

S. Laurentius.

Janum bifrontem & Stercu-
lum [a],
Colit ſenatus, (horreo
Tot monſtra Patrum dicere)
452. Et feſta Saturni lenis.
Abſterge Chriſte, hoc dede-
cus;
Emitte Gabriel tuum;
Agnoſcat ut verum Deum
456. Errans Jüli [b] cæcitas.
Et jam tenemus obſides
Fidiſſimos hujus ſpei:
Hic nempe jam regnant duo
460. Apoſtolorum principes.
Alter vocator gentium;
Alter cathedram poſſidens
Primam, recludit creditas

Prima cathedra Romæ.

464. Æternitatis januas.
Diſcede adulter Jupiter,
Stupro ſororis oblite,
Relinque Romam liberam,
468. Plebemque jam Chriſti. Fuge,
Te Paulus hinc exterminat,
Te ſanguis exturbat Petri:
Tibi id, quod ipſe armaveras,
472. Factum Neronis officit.
Video futurum Principem
Quandoque qui ſervus Dei
Tetris ſacrorum ſordibus
476. Servire Romam non ſinat.
Qui templa claudat vectibus,
Valvas eburnas obſtruat:
Nefaſta damnet limina,
480. Obdens aënos peſſulos.
Tunc pura ab omni ſanguine
Tandem nitebunt marmora:
Stabunt & æra innoxia,
484. Quæ nunc habentur idola.
Hic finis orandi fuit,
Et finis idem vinculi
Carnalis: erupit volens

S. Laurentius. Emittit ſpiritum.

488. Vocem ſecutus ſpiritus.
Vexere corpus ſubditis
Cervicibus quidam patres [c]:
Quos mira libertas viri
492. Ambire Chriſtum ſuaſerat.
Repens medullas indoles
Afflarat, & coëgerat
Amore ſublimis Dei
496. Odiſſe nugas priſtinas.
Refrixit ex illo die
Cultus deorum turpium:
Plebs in ſacellis rarior:
500. Chriſti ad tribunal curritur.
Sic dimicans Laurentius
Non enſe præcinxit latus:
Hoſtile ſed ferrum retro
504. Torquens in auctorem tulit.
Dum dæmon invictum Dei
Teſtem laceſſit prœlio,
Perfoſſus ipſe concidit,
508. Et ſtratus æternum jacet.

Obit.

Mors illa ſancti Martyris,
Mors vera templorum fuit:
Tunc Veſta palladios lares [d]
512. Impune ſenſit deſeri.
Quidquid Quiritum ſueverat
Orare [e] Simpuvium Numæ,

[a] Sterculus reſte Lactantio lib. 1. de falſa religione cap. 20. in deos relatus, quod *ſtercorandi agri primus rationem induxerit*. Alios deos & homines hic memoratos norunt omnes.

[b] Jülus ſeu Aſcanius Æneæ filius, à quo Romani ducunt originem.

[c] Hi Juſtinus & Hippolytus dicuntur in Actis vulgaris ſancti Laurentii, & apud Adonem.

[d] Lares dii domeſtici, qui domos ſervare putabantur, unde Prudentius eos *palladios* vocat à Palladis ſtatua, quæ in templo Veſtæ ſervata Urbem inexpugnabilem reddere dicebatur. Hæc ſtatua antea Trojæ celebris fuerat, de qua paſſim Homerus & Virgilius. Dicitur vulgo *Palladium*.

[e] Cod. S. Michaelis habet; *ornare Simpuvium Numa*. De Numæ Simpuvio Juvenal. Satyr. 6. Simpuvium vas erat parvum, in quo diis libabant. Norunt omnes Numam Pompilium, ſecundum Romanorum regem, omnia fere eorum religionis ſacra & ceremonias inſtituiſſe.

S. Laurentius.

Chriſti frequentans atria
Hymnis reſultat Martyrem.
Ipſa & ſenatus lumina,
Quondam luperci, & flamines,
Apoſtolorum & Martyrum
Exoſculantur limina.
Videmus illuſtres domos,
Sexu ex utroque nobiles,
Offerre votis pignora
Clariſſimorum liberûm.
Vittatus olim Pontifex
Accitur in ſignum Crucis;
Ædemque, Laurenti, tuam
Veſtalis intrat Claudia [a].
O ter, quaterque, & ſepties
Beatus urbis incola;
Qui te ac tuorum comminus
Sedem celebrat oſſium:
Cui propter advolvi licet;
Qui fletibus ſpargit locum;
Qui pectus in terram premit,
Qui vota fundit murmura.
Nos Vaſco Iberus dividit
Binis remotos Alpibus
Trans Cottianorum juga
Trans & Pyrenas ninguidos, *
Vix fama nota eſt, abditis
Quam plena ſanctis Roma ſit,
Quam dives urbanum ſolum
Sacris ſepulcris floreat.
Sed qui caremus his bonis,
Nec ſanguinis veſtigia
Videre coram poſſumus:
Cælum intuemur eminus.
Sic ſancte Laurenti, tuam
Nos paſſionem quærimus:
Eſt aula nam duplex tibi,
Hic corporis; mentis polo.
Illic inenarrabili
Allectus urbi municeps,
Æternæ in arce curiæ
Geſtas coronam civicam.
Videor videre illuſtribus
Gemmis coruſcantem virum:
Quem Roma cæleſtis ſibi
Legit perennem conſulem.
Quæ ſit poteſtas credita,
Et muneris quantum datum;
Probant Quiritum gaudia,
Quibus rogatus annuis.
Quod quiſque ſupplex poſtulat,
Fert impetratum proſpere:
Poſcunt licenter, indicant,
Et triſtis haud ullus redit.
Ceu præſto ſemper adſies,
Tuoſque alumnos urbicos
Lactante complexus ſinu
Paterno amore nutrias.
Hos inter, ô Chriſti decus,
Audi poëtam ruſticum,
Cordis fatentem crimina,
Et facta prodentem ſua.
Indignus, agnoſco & ſcio,
Quem Chriſtus ipſe exaudiat;
Sed per patronos Martyres
Poteſt medelam conſequi.
Audi benignus ſupplicem
Chriſti reum Prudentium:
Et ſervientem corpori,
Abſolve vinclis ſæculi.

* Nividos.

Plures Martyres Romæ.

Orat pro ſe Martyrem.

[a] Hæc, ut refert Suetonius in Tiberio cap. 1. fratrem injuſſu populi triumphantem, aſcenſo ſimul curru uſque in Capitolium proſecuta eſt, ne vetare aut intercedere fas cuiquam Tribunorum eſſet. Alia fuit Claudia matrona quæ in pudicitiæ experimentum fertur cingulo navim traxiſſe, in qua erat deorum mater. De hac Sueton ibid. Tit. Liv. Decad. 3. lib 9. Ovid. Faſt. lib. 4. Valer. Max. &c.

EXCERPTA EX OFFICIIS ſancti Ambroſii de beato LAURENTIO.

Ex lib. 1. Officiorum cap. 41.

I. NOn prætereamus etiam ſanctum LAURENTIUM, qui cum videret XYSTUM epiſcopum ſuum ad martyrium duci, flere cœpit, non paſſionem illius, ſed ſuam remanſionem. Itaque his verbis appellare cœpit: Quo progrederis ſine filio pater? quo Sacerdos ſancte ſine Diacono properas? Numquam ſacrificium ſine miniſtro offerre conſueveras. Quid ergo in me diſplicuit Pater? numquid degenerem probaſti? Experire certe utrum idoneum miniſtrum elegeris cui commiſiſti dominici ſanguinis conſecrationem [a]. Cui conſummandorum conſortium Sacramentorum, huic conſortium tui ſanguinis negas? Vide ne periclitetur judicium tuum, dum fortitudo laudatur. Abjectio diſcipuli detrimentum eſt magiſtri. Quid? quod illuſtres & præſtantes viri diſcipulorum certaminibus magis quam ſuis vincunt. Denique Abraham filium obtulit, Petrus Stephanum præmiſit: & tu, Pater, oſtende in filio virtutem tuam; offer quem erudiſti, ut ſecurus judicii tui, comitatu nobili pervenias ad coronam. Tunc Xyſtus: Non ego te, fili relinquo ac deſero; ſed majora tibi debentur certamina. Nos quaſi ſenes levioris pugnæ curſum recipimus; te quaſi juvenem manet glorioſior de tyranno triumphus. Mox venies: flere deſiſte. Poſt triduum me ſequêris. Inter Sacerdotem & Levitam hic medius numerus decet. Non erat tuum ſub magiſtro vincere, quaſi adjutorem quæreres. Quid conſortium paſſionis meæ expetis? Totam tibi hereditatem ejus dimitto. Quid præſentiam meam requiris? Infirmi diſcipuli magiſtrum præcedant; fortes ſequantur, ut vincant ſine magiſtro, qui jam non indigent magiſterio. Sic & Elias Eliſæum reliquit. Tibi ergo commendo noſtræ virtutis ſucceſſionem.

Laurentius ad martyrium anhelat.

II. Talis erat contentio, digna ſane, de qua certarent Sacerdos & miniſter, quis prior pateretur pro Chriſti nomine. In fabulis ferunt [b]

[a] Hic locus in nova editione à noſtris reſtitutus eſt ex omnibus fere codd. mſſ & ex editionibus Romanam antecedentibus. Verùm hæc verba *dominici ſanguinis diſpenſationem cui erogandorum*, primi non invexere Romani editores. Etenim reperiuntur in antiquiſſimo cod. mſ. Foſſatenſi, qui annos 800. videtur ſuperare, in Actis ſcilicet ſancti Sixti. Ceterum *conſecrationis* & *diſpenſationis* verba idem hic deſignant diaconi miniſterium, Pontifici celebranti adſiſtentis & populo ſacra diſtribuentis. Sic Auguſtinus ſermo 304. ait *Laurentium Romæ diaconi officium geſſiſſe, ibique ſacrum Chriſti ſanguinem miniſtraſſe.* Et patres Hiſpani in Miſſali Mozarabum: *cui Sixtus cuncta myſteriorum miniſteria tranſigenda commiſerat.*

[b] Vide Ciceron. lib. 5. de fine boni & mali.

S. LAURENTIUS. tragicis excitatos theatri magnos eſſe plauſus, cum ſe Pylades Oreſtem diceret; Oreſtes, ut erat, Oreſtem ſe eſſe aſſeveraret: ille ut pro Oreſte necaretur, Oreſtes ne Pyladem pro ſe pateretur necari. Sed illis non licebat vivere, quod uterque eſſet parricidii reus; alter qui feciſſet, alter qui adjuviſſet. Hic Laurentium ſanctum ad hoc nullus urgebat, niſi amor devotionis; tamen & ipſe poſt triduum cum illuſo tyranno impoſitus ſuper craticulam exureretur: Aſſum [a] eſt, inquit, verſa & manduca. Ita animi virtute vincebat ignis naturam.

Laurentius igne aſſatus.

Item ex libro 2. Officiorum ejuſdem ſancti Ambroſii cap. 28.

III. Tale aurum ſanctus martyr Laurentius Domino reſervavit: à quo cum quærerentur theſauri Eccleſiæ, promiſit demonſtraturum ſe. Sequenti die pauperes duxit. Interrogatus ubi eſſent theſauri quos promiſerat, oſtendit pauperes dicens: Hi ſunt theſauri Eccleſiæ [b]. Et vere theſauri, in quibus Chriſtus eſt, in quibus Chriſti fides eſt. Denique Apoſtolus ait: *Habemus theſaurum in vaſis fictilibus.* Quos meliores theſauros habet Chriſtus, quam eos in quibus ſe eſſe dixit? Sic enim ſcriptum eſt: *Eſurivi & dediſtis mihi manducare, Sitivi & dediſtis mihi bibere, hoſpes eram & collegiſtis me.* & infra: *Quod enim uni horum feciſtis, mihi feciſtis.* Quos meliores Jeſus habet theſauros, quam eos in quibus amat videri? Hos theſauros demonſtravit Laurentius, & vicit, quod eos nec perſecutor potuit auferre.

2. Cor. 4. 7. Matth. 25. 35.

IV. Itaque Joachim qui aurum in obſidione ſervabat, nec diſpenſabat alimoniæ comparandæ, & aurum vidit diripi, & ſe in captivitatem deduci. Laurentius qui aurum Eccleſiæ maluit erogare pauperibus quam perſecutori reſervare, pro ſingulari ſuæ interpretationis vivacitate ſacram martyrii accepit coronam. Numquam dictum eſt ſancto Laurentio: Non debuiſti erogare theſauros Eccleſiæ, vaſa ſacramentorum vendere. Opus eſt ut quis fide ſincera, & perſpicaci providentia munus hoc impleat. Sane ſi in ſua quis derivat emolumenta, crimen eſt; ſin vero pauperibus erogat, captivum redimit, miſericordia eſt. Nemo enim poteſt dicere, Cur pauper vivit: nemo poteſt queri, quia captivi redempti ſunt: nemo poteſt accuſare, quia templum Dei ædificatum eſt: nemo poteſt indignari, quia humandis fidelium reliquiis ſpatia laxata ſunt: nemo poteſt dolere, quia in ſepulturis Chriſtianorum requies defunctorum eſt. In his tribus generibus vaſa Eccleſiæ etiam initiata confringere, conflare, vendere licet.

4. Reg. 24.

[a] Auguſtin. ſerm. 303. *Iam flamma uſtus, ſed patientia tranquillus: Iam, inquit, coctum eſt; quod ſupereſt, verſate me & manducate.* Vide ſerm. S. Petri Chryſologi laudatum.

[b] Auguſtin. ibid. *Reſpondit: Hæ ſunt divitiæ Eccleſiæ &c.*

ADMONITIO

ADMONITIO S. Cypria-nus.

In Vitam & Acta ſancti Cypriani epiſcopi & Martyris.

Ubi de plurimis aliis Martyribus.

1. CUm, *teſte Maximo Taurinenſium antiſtite*, Cypriani non mors ſolum, ſed etiam vita in conſpectu Domini pretioſa fuerit; *haud dubium quin divina providentia factum ſit, ut non ſolum hujus ſanctiſſimi Præſulis martyrii Acta, ſed etiam reliquas ipſius vitæ actiones ab eo ſaltem tempore, quo Chriſti fidem amplexus eſt, conſcriptas haberemus. Libellum de ejus vita referre debemus acceptum Pontio ejus diacono, qui, teſte beato Hieronymo in Catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum*, egregium volumen vitæ & paſſionis Cypriani *reliquit. Cujus quidem auctoris narratio eo certior cenſenda eſt, quod ea quibus ut plurimum interfuerat, & quæ coram poſitus viderat & audierat, ab eo referantur. Quod attinet ad ipſius paſſionis Acta, hæc prout ea nunc habemus, duplicem ipſius coram Proconſule confeſſionem continent, ex ipſis Actis publicis excepta, quæ à ſancto Auguſtino viſa lectaque fuiſſe conſtat ex ejus ſermone 309. novæ editionis, cum is fere totus ex horum Actorum verbis contextus ſit. Quanti vero ejuſmodi Acta à fidelibus facta fuerint, illud argumento eſt, quod Cypriano etiam ſuperſtite, jam primæ ejus confeſſionis Acta in omnium manibus haberentur. Id præter Pontium Nemeſianus, aliique Martyres in metallo conſtituti aſſerunt in epiſtola, quæ eſt inter Cyprianicas novæ edit. 77. Pamel. 78.* Quaſi bonus, *inquiunt*, & verus doctor, quid nos diſcipuli ſecuti apud Præſidem dicere debemus, prior apud Acta Proconſulis pronuntiaſti, & tuba canens Dei milites cæleſtibus armis inſtructos ad congreſſionis prœlium excitaſti. *Hæc porro Acta iis adjunctis, quæ in extrema confeſſione & ipſa morte contigerant, in unum faſciculum à fidelibus redacta, ſimul cum Pontii de Cypriani vita libello ad nos uſque pervenerunt; eaque omnia ipſius ſancti Cypriani operibus præfixa ſunt in editione Oxonienſi. Utraque autem ad nonnullos codd. mſſ. rurſus exacta hic denuo exhibemus; Vitam quidem ad duos optimæ notæ & antiquitatis venerandæ codd. collatam, quorum unus ſancti Petri Foſſatenſis annos 800. ſuperat, alter vero ex Floriacenſis monaſterii celebri olim bibliotheca annos 600. videtur præferre: Acta vero proconſularia in plurimis quidem codd. etiam antiquiſſimis reperta, ſed in paucis pura & omnino ſincera: quorum varietates, ſi quæ obſervatione dignæ occurrent, in notulis apponemus. Ceterum Paſſio ſanctorum Cornelii & Cypriani, quæ paſſim in codd. mſſ. occurrit, in cod. monaſterii ſancti Petri Reſbacenſis diœceſis Meldenſis, annorum circ. 500. attribuitur Hilduino his verbis:* Inci-

Vita & paſſio S. Cypriani.

S. CYPRIANUS. pit Hiſtoria [S. Cornelii] Papæ cum paſſione, quam, jubente ſereniſſimo Auguſto Hlothario, Hilduinus archicancellarius de diverſis opuſculis ſancti Cypriani epiſcopi & martyris, aliiſque auctoribus geſtorum collegit & ordinavit. *Deinde ſic incipit*, In diebus illis cum univerſus orbis terrarum Romanorum ditione &c.

Laudes ex SS. Patribus. 2. *Præter hæc quæ de ſancti Cypriani vita & martyrio habemus, poſſent & alia multa proferri quæ de ejus laudibus ſancti Patres conſcripſerunt. Homilias duas de eo edidit ſanctus Maximus Taurinenſis tom. 5. bibliothecæ Patrum edit. Colon. unam Petrus Chryſologus. De eodem ſermonem egregium habuit ſanctus Fulgentius Ruſpenſis epiſcopus; & ante hos omnes Gregorius Nazianzenus unam orationem, quæ ſcilicet eſt decima-octava tomi 1. de eodem ſancto Martyre compoſuit. Verum in ea illud eſt incommodi, quod magnum Cyprianum confundit cum alio Cypriano, qui ex mago Chriſtianus factus,*

Alius à Cypriano mago. *cum Juſtina virgine quam veneficiis fruſtra corrumpere tentaverat, martyrium Nicomediæ ſub Diocletiano ſubiiſſe fertur, de quibus Adhelelmus in lib. de virginitate, & alii auctores agunt. Sed præ omnibus aliis in laudando Cypriano excelluit ſanctus Auguſtinus, qui præter ſermonem jam à nobis ſuperius laudatum, & alios quatuor quos de eo habuit ad populum Carthaginenſem nova editionis 310. 311. 312. & 313. multa de eo paſſim habet, ſed præſertim in libris de baptiſmo, ubi hunc ſanctum Martyrem adverſus Donatiſtarum calumnias, quem ſibi ipſis patrocinari temere contendebant, egregie vindicat; oſtendens, quod etſi circa baptiſmum ab hæreticis collatum aliquantiſper à veritatis tramite deviaverit, numquam tamen receſſerit ab unitatis amore, in quo verſabatur præcipuum inter Donatiſtas & Catholicos diſſenſionis caput. Sed ut plenius innoteſcat quantum ſemper fuerit Cypriani pro unitate Eccleſiæ ſervanda ſtudium, unicum ejus teſtimonium proferre ſufficiet ex epiſtola 73. ad Jubaianum, quod ſane magni momenti eſſe inficiari nemo poteſt, cum hæc epiſtola ſcripta fuerit eo tempore, quo maxime inter ipſum & Stephanum Romanum pontificem diſcidium fervebat de baptiſmatis iteratione. Sic enim poſtquam multum de ea quæſtione diſputavit, hanc concludit epiſtolam.* Nos quantum in nobis eſt, propter hæreticos cum collegis & coëpiſcopis noſtris non contendimus, cum quibus divinam concordiam & dominicam pacem tenemus, maxime cum & Apoſtolus dicat: Si quis autem putatur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. Servatur à nobis patienter & firmiter * caritas animi, collegii honor, vinculum fidei, & concordia ſacerdotii. *Is erat Cypriani pro unitate affectus: quem attendens Auguſtinus, jure merito affirmavit lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, quod etſi aliquis Cypriani animæ ſanctæ candorem nævus ob eum errorem affecerit, ſtatim* à caritatis uberibus contectus fuerit, *utpote*, quem falx Paſſionis purgavit, & compenſavit caritatis ubertas. *Eumdem vero lib. 2. de Doctrina Chriſtiana cap. 40.* Doctorem ſuaviſſimum & Martyrem beatiſſimum *appellat. quæ verba Caſſiodorus adoptavit in lib. divinarum Lectionum cap. 28.*

† 1. Cor. 11.

* al. leniter.

3. *Hunc procul dubio Chriſtianæ caritatis affectum laudare voluit Hieronymus in epiſtola ad Paulinum, cum hoc de Cypriani ſcriptis judicium tulit.*

Beatus Cyprianus inſtar fontis puriſſimi dulcis incedit & placidus. *Et in cap. 60. Iſaya* ſanctiſſimum & eloquentiſſimum Martyrem *appellavit. In Catalogo autem ſcriptorum eccleſiaſticorum ejuſdem ſanctiſſimi Martyris* ingenii indicem texere ſuperfluum eſſe *exiſtimavit*, cum, *inquit*, ſole clariora ſint ejus opera. *Ceteri etiam Patres ejus opera plurimis laudibus extulerunt: ex quibus, ut paucis abſolvam, unum aut alterum afferre ſufficiat. Lactantius, Hieronymo antiquior, Cyprianum ceteris oratoribus Chriſtianis prætulit lib. 5. Inſtitutionum divinarum, ubi cum de Minutio Felice & Tertulliano aliqua protuliſſet, hæc de iſto beato Martyre ſubjunxit.* Unus igitur præcipuus & clarus exſtitit Cyprianus. . . . . admodum multa conſcripſit in ſuo genere miranda. Erat enim ingenio facili, copioſo, ſuavi, &, quæ ſermonis maxima eſt virtus, aperto: ut diſcernere nequeas, utrumne ornatior in eloquendo, an facilior in explicando, an potentior in perſuadendo fuerit. *Eadem fere habet Caſſiodorus in aureo libello divinarum Lectionum cap. 19. ubi ait*: Impoſſibile eſt omnino complecti, quantum inter alios ſcriptores (præterita ratione baptiſmi, quam uſus poſtea repudiavit Eccleſiæ) conferat beatiſſimus Cyprianus, velut oleum decurrens in omnem ſuavitatem lingua compoſita, declamator inſignis, doctorque admirabilis. Quantos enim ille dubitantes non pertulit labi, lapſos vero firmiſſima prædicatione ſolidavit, Confeſſores ad martyrium ipſe perduxit? Et ne minor eſſet prædicationibus ſuis, ipſe quoque martyrii corona, Domino præſtante, decoratus eſt.

S. Cypria-nus. Cypriani doctrina.

4. *Cum itaque tot egregiis dotibus inſtructus fuerit Cyprianus, mirum non eſt quod Eccleſiæ tum vivens, tum etiam poſt mortem adeo profuerit. Ex ejus enim ſcriptis, in quibus de præcipuis fidei noſtræ & diſciplinæ eccleſiaſticæ capitibus clare & ſine ullis ambagibus diſſeruit, Eccleſia armis inſtruitur, quibus gentilium calumnias coërceat, hæreticorum errores obtundat, ſchiſmaticos ad Eccleſiæ unitatem revocet, Chriſtianorum mores recte informet, ac tandem ut quæ ad eccleſiaſticam diſciplinam pertinent, recte ſanciantur. Habentur adverſus Idololatras Tractatus de Idolorum vanitate, & quæ ad Demetrianum conſcripſit; Judæos in libris teſtimoniorum devicit; ſchiſmaticorum pervicaciam confregit in variis epiſtolis, præcipue in ea quam ad Cornelium conſcripſit, atque in libro de unitate Eccleſiæ in quibus tam aperte Pontificis Romani Primatum ſtabilivit, ut mirum ſit tam clara ſancti Martyris verba etiam nunc à viris doctis, qui ab Eccleſia Romana communione ſejuncti ſunt, in alium ſenſum detorqueri. Hanc vero Eccleſiæ Catholicæ communionem*, cujus unitatis origo, *ut ipſemet loquitur, Romana eſt eccleſia, ita neceſſariam eſſe duxit, ut extra ipſam nec graviora tormenta, nec ipſum martyrium conſummatum quidquam cenſuerit proficere. Epiſcoporum auctoritatem in Eccleſia adminiſtranda, cleri & populi jura in clericorum electionibus, Exomologeſis neceſſitatem, indulgentiarum rectum uſum, paſſim exponit ac ſtabilit. In Geminii Victoris negotio ſacrificium pro defunctis ante ipſius ævum offerri fuiſſe conſuetum declarat epiſt. 1. edit. Anglic. Pamel. 66. In Eccleſia tunc temporis virgines fuiſſe, quæ* tam carne quam mente Deo ſe voverant, *docet præcipue in libro de habitu Virginum. In epiſtola vero novæ edit.*

Eccleſiæ utilis.

Virgines ſacræ tempore Cypriani.

S.Cypria-nus.

62. *Pamel.* 60. mærore & cruciatu *affectum ſe dicit* ob virginum periculum *in barbarica irruptione captarum*, ne membra Chriſto dicata, & in æternum continentiæ honore pudica, virtute devota, inſultantium libidine & contagione fœdentur. *Hiſtrionem ab eccleſiaſtica communione ſemovendum cenſet epiſt. 2. edit. Angl. Pamel. 61. ſed & aliàs paſſim docet, quantum à ſpectaculis & theatris Chriſtiani debeant abhorrere. quos ad virtutes amplectendas inſtruit in variis tractatibus de* bono patientiæ, de opere & eleemoſynis, de zelo & livore, de Oratione dominica, *& in tractatu* ad Donatum, *qui primus eſt poſt ſuſceptam Chriſti fidem ejus ingenii fetus.*

Præclara de Sacramentis.

5. *Multa etiam de Sacramentis utilia ex eo habemus, ut cum baptiſmum à manuum impoſitione diſtinguit, Pænitentiæ neceſſitatem probat. Panem & vinum aqua mixtum in calice ſacrificii materiam legitimam eſſe declarat in epiſt. 63. utriuſque editionis, in qua etiam ſicut & in aliis paſſim locis de corporis & ſanguinis Chriſti in euchariſtia veritate multa habet, quæ in Officio de ſacratiſſimo altaris Sacramento novæ editionis ſimul in unum collecta reperies, cum aliis ſanctorum Patrum ea de re teſtimoniis. Exponit etiam quinam ſint ad illum vitæ panem ſumendum admittendi, quinamve ab eo arceri debeant. Multa de lapſis, ac de libellis quos à Martyribus obtinebant, habet potiſſimum in libro quem* de lapſis *inſcripſit. in quo opuſculo nonnullos eventus refert, ex quibus aliquot eccleſiaſticæ diſciplinæ ejus temporis capita ediſcimus. Sic communionem ſub unica vini ſpecie infantibus datam fuiſſe colligitur ex puellæ hiſtoria, quæ cum ex immolatitiis prægustaſſet, ex ſacro calice qui ei à Diacono porrigebatur, nihil glutire poterat.* In corpore, *inquit*, atque ore violato, Euchariſtia, *ſic unicam vini ſpeciem appellat, (vide & epiſt. 15. alias 11.)* permanere non potuit *&c. alia deinde ſubjungit, ex quibus apparet tunc temporis fideles Euchariſtiam apud ſe ſervaſſe, etiam laïcos ipſam in manibus recipere ſolitos fuiſſe, qua de re vide epiſt. 58. edit. Anglic. alias 56. ad plebem Thibaritanam, & lib.* de bono patientiæ. *Porro eandem Euchariſtiam aliquando* ſacrificium, *aliquando* oblationem, *interdum etiam* Sacramentum *indifferenter appellat.*

De fidei myſteriis.

6. *Non minus diſerte de præcipuis religionis noſtræ myſteriis diſſeruit, ita ut futuros hæreticos longe antequam in Eccleſiam inſurgerent debellarit. Quid de Incarnatione, ſanctiſſima Trinitate, & divinitatis unitate apertius dici poteſt. Millenariorum ſomnia paſſim confutat, peccatum originale agnoſcit, gratiæ Chriſti neceſſitatem admittit. Sed enituit præcipue in Chriſti divinitate vindicanda. Videſis epiſt. 73. ad Jubaïanum.* Si, *inquit*, peccatorum remiſſam conſecutus eſt ... & templum Dei factus eſt, quæro cujus Dei? Si Creatoris, non potuit qui in eum non credidit. Si Chriſti, nec ejus fieri poteſt templum, qui negat Deum Christum. Si Spiritus-ſancti, cum tres unum ſint &c. *Iterum unitatem Patris, Filii & Spiritus-ſancti vulgato hoc Johannis epiſtolæ teſtimonio*, & hi tres unum ſunt, *probat in lib. de unitate Eccleſiæ. Sed mira de Chriſti divinitate habentur in ſententiis Epiſcoporum concilii Carthaginenſis de baptizandis hæreticis, cui ipſe Cyprianus præfuit, ad quas viros doctos non attendiſſe mirum eſt, cum*

de Chriſti divinitate à primorum ſæculorum Patribus agnita tractatum eſt. Sic & in iis ipſis, in quibus aliquid humani paſſus eſt, utilis Eccleſiæ fuit Cyprianus. Hinc tanta fuit ejuſdem apud Carthaginenſes auctoritas, ut eam quibuſvis argumentis præferre ſoliti fuerint. Quare ſanctus Auguſtinus, ut ipſe refert, petente Aurelio Carthaginenſi epiſcopo hujus glorioſiſſimi Martyris epiſtolam ad Fidum in manibus geſtans, errores Pelagianorum in ſermone ad populum Carthaginienſem publice confutavit. Is ſermo eſt novæ editionis 294. *habitus in Natali Martyris Guddentis, (pro Gudentis,* forte Gaudentium *reſtituendum putarunt noſtri in nova Auguſtiniana editione; at potius* Gudennis *legendum exiſtimo.* Gudenis *enim, aut, ut alii ſcribunt,* Gundenis *virgo, paſſa eſt Carthagine ſub Severo imperatore, Conſulibus Geta & Plautiano, cujus feſtum vulgata Martyrologia die* 18. *Julii commemorant.) In eo autem ſermone ſanctus Auguſtinus, ſic loquitur cap.* 20. Rogo vos ut paululum acquieſcatis, lego tantum. Sanctus Cyprianus eſt quem in manibus ſumſi, antiquus Epiſcopus ſedis hujus. . . . . . Ad hoc ergo lego ſanctum Cyprianum, ut videatis quomodo ſit intellectus canonicus, & catholicus ſenſus in his verbis quæ paullo ante tractavi. *Hæc vero ſe feciſſe teſtatur Auguſtinus libro de Geſtis Pelagii cap.* 11. *ut nefarius Pelagianorum error, qui jam in aliquorum mentes irrepſerat, penitus ab eorum cordibus evelleretur. Verum hæc de Cypriano exiſtimatio intra unius Africæ limites non coartabatur, ut ex Vincentio Lirinenſi patet, qui hunc Martyrem in Commonitorio num.* 6. ſanctorum omnium & epiſcoporum & martyrum lumen *appellat. Aliorum virorum illuſtrium aut Patrum teſtimoniis proferendis ſuperſedeo, ne nimium protraheretur oratio, ſi ſingula quæ vel in Cypriani operibus obſervanda occurrunt, vel quæ in ejus laudem ab aliis Patribus ſcripta ſunt, recenſeremus.*

S. Cyprianus.

Auctoritas

7. *Hæc fuit profecto ſumma Cypriani auctoritas, quæ tot Martyres Eccleſiæ acquiſivit,* cujus pio & ſancto, *ut aït Auguſtinus ſerm.* 312. dominica luce radiante accendebantur eloquio. *Erat quippe veluti* tuba, qua ad proſternendum pretioſis ſanctorum mortibus diabolum Chriſto militantes & devoti Martyres excitabantur. *Proferendæ hic eſſent integræ ejus epiſtolæ, quibus eos ad tormenta ſuperanda mortemque ipſam fortiter ſubeundam adhortabatur, & conſtitutis in carcere neceſſaria curabat miniſtrari. Quin etiam exſules & captivos eleemoſynis recreabat; abſentes epiſtolis, præſentes verbis, omnes denique exemplis ad conſtantiam incitabat. Unde mirum non eſt ſi tot habuerit pretioſos laborum ſuorum fructus, Martyres dico illuſtriſſimos, quorum alios præmiſit, alios vero præceſſit ad coronam. Priorum triumphos ita ſciebat poſterioribus repræſentare, ut nihil efficacius ad ipſos excitandos excogitari poſſit. Id profitentur Romani Martyres, epiſtola inter Cyprianicas novæ editionis* 21. *Pamel.* 26. *quibus cum ille ſanctiſſimus antiſtes de Africanorum martyrio ſcripſiſſet, hæc ipſi reſpondent:* Ex tuis, *inquiunt*, litteris vidimus glorioſos illos Martyrum triumphos, & oculis noſtris quodammodo cælum illos petentes proſecuti ſumus, ac inter angelos, ac poteſtates, dominationeſque cæleſtes conſtitutos contemplati ſumus. Sed & Dominum apud Patrem teſtimonium & . . . . . . Hoc eſt

Martyres adhortatur.

S. Cypria-nus.

ergo quod & nobis animum in dies ſingulos erigit, & ad conſequendos gradus tantæ dignationis incendit.

Dies eorum obitus notati.

8. *Quantum vero, in memoria Martyrum ſervanda, curam adhibuerit beatiſſimus Pontifex, ex ejus epiſtola 12. edit. novæ, Pamel. 37. colligitur, in qua presbyteris & diaconibus eccleſiæ ſuæ mandat, ut dies quibus ſinguli exceſſerint, diligenter annotare curent:* ut commemorationes eorum inter Martyrum memorias poſſint celebrari. *Tertullum deinde presbyterum laudat, quod ipſi dies ſignificaverit, quibus beati Confeſſores & Martyres in carcere conſtituti è vivis exceſſerant. Utinam haberemus illud Tertulli Kalendarium, ex quo tot beatorum virorum ſaltem nomina nobis innoteſcerent! Horum aliquot tantummodo recenſet Lucianus in epiſtola ad Celerinum inter Cyprianicas 20. edit. novæ, ubi etiam eorum mortis genus exhibet his verbis:* Saluta Numeriam & Candidam, quæ ſecundum Pauli præceptum, & ceterorum Martyrum, quorum hic nomina ſubjicio, BASSI in Petrario, MAPPALICI in quæſtione, FORTUNIONIS in carcere, PAULI à quæſtione, *id eſt, ut exiſtimo, ex tormentis quæ in quæſtione pertulerat*, FORTUNÆ, VICTORINI, VICTORIS, HERENI, CREDULÆ, HERENÆ, DONATI, FIRMI, VENUSTI, FRUCTI, JULIÆ, MARTIALIS, & ARISTONIS, qui Deo volente in carcere fame necati ſunt. *De his Martyribus loquitur ipſe Cyprianus epiſtola 10. novæ edit. vet. 9. ubi ait ſe comperiſſe ex iis qui comprehenſi fuerant*, quoſdam jam fuiſſe coronatos, alios vero ad coronam victoriæ proximos eſſe. *Et quidem paullo poſt notat*, MAPPALICUM in ipſo agonis certamine conſummaſſe martyrium. *Is eſt Mappalicus, quem iterum laudat Cyprianus epiſtola 27. Pamel. 23. quique in vetuſtiſſimo Eccleſiæ Carthaginenſis Kalendario notatur* XIII. *Kalendas Maii; in vulgatis autem Martyrologiis die* XV. *Kalend. ejuſdem menſis, id eſt die 17. Aprilis.*

Kalendarium Carthaginienſe.

Aliquot Martyrum nomina.

Alii plurimi Martyres.

9. *Aliorum etiam Martyrum mentionem facit Cyprianus in epiſt. nunc 40. Pamel. 35. occaſione Numidici presbyteri, quem ob id maxime laudat, quod* hortatu ſuo copioſum Martyrum numerum lapidibus & flammis necatum ante ſe miſerit; *quod* uxorem adhærentem lateri ſuo concrematam ſimul cum ceteris lætus aſpexerit; *quod* tandem ipſe ſemiuſtulatus & lapidibus obrutus & pro mortuo derelictus... *ſed demum à filia quæ ejus cadaver inquirebat*, refocillatus, à comitibus quos præmiſerat remanſerit invitus. *Adjungi poſſunt* CASTUS & ÆMILIUS, *quos, ut ipſe ait libro de lapſis*, in prima congreſſione devictos, Dominus in ſecundo prœlio victores reddidit; ut fortiores ignibus fierent, qui ignibus ante ceſſiſſent. *De his qui etiam in Kalendario Carthaginienſi Mabilloniano & in ceteris Martyrologiis xi. Kal. Junias celebrantur, ſermonem 285. habuit Auguſtinus. Omitto alios Martyres, quos variis in locis laudat Cyprianus: inter quos enituerunt præcipue* Rogatianus & Feliciſſimus, *qui primi omnium in carcerem truſi ſunt ex epiſtola 6. alias 81. ubi mulieres etiam & pueros cum aliis Martyribus in carcere fuiſſe memorat. Plures alios cleri & populi Carthaginienſis Martyres laudat paſſim; quales ſunt* Saturninus, Aurelius, Celerinus *& alii. Hujus Celerini Avia* CELERINA, *patruus & avun-*

S. CYPRIANUS.

cujus LAURENTINUS *&* IGNATIUS, *jam antea glorioſe martyrium conſummarant, ut ipſe Cyprianus in epiſtola* 39. *alias* 34. *affirmat, ubi expoſuit quanta Celerinus pro Chriſti nomine tormenta pertulerit. Celerinæ baſilicam quæ exſtabat Carthagine, memorant Auguſtinus ſerm.* 174. *& Victor Vitenſis lib.* 1.

Perſecutio in aliis Africæ regionibus.

10. *Sed & hanc perſecutionem per alias quoque Africæ regiones exarſiſſe colligitur ex eodem Cypriano, qui in epiſtola* 76. *alias* 77. *ad Martyres in metallo conſtitutos, inter alios novem epiſcopos recenſet, quos* multiplici plebis portione comitatos *fuiſſe dicit, immo &* virginibus & pueris, *ut hunc* martyrii beatum gregem, & ſexus & ætas omnis ornaret. *Quin & in epiſtola quam tribus ante hanc annis ad Pupianum conſcripſerat, alios ex ſuis collegis fuiſſe proſcriptos, alios in exſilium deportatos, alios tandem etiam animadverſos fuiſſe refert. Ejus verba hæc ſunt.* Quare, *inquit*, in hunc ſcrupulum non inciderunt tot coëpiſcopi collegæ mei, qui vel cum de medio recederent proſcripti ſunt, vel apprehenſi in carcere & catenis fuerunt, aut qui in exſilium relegati, illuſtri itinere ad Dominum profecti ſunt, aut qui quibuſdam locis animadverſi, cæleſtes coronas de Domini clarificatione ſumſerunt.

Maſſa Candida.

11. *Ceteris tandem Africanis Martyribus qui tempore beati Cypriani martyrium conſummarunt, accenſenda eſt illuſtris illa Martyrum multitudo, quam vulgo* MASSAM CANDIDAM *appellant.* Maſſa, *inquit Auguſtinus ſerm.* 306. *quem in eorum Natali habuit*, ob numeri multitudinem, Candida ob cauſæ fulgorem. *Hos Martyres* Uticenſem Maſſam candidam *appellat idem Auguſtinus ſerm.* 311. *qui tertius eſt in natali ſancti Cypriani. unde colligunt nonnulli, hos Martyres Uticæ paſſos fuiſſe. quamvis Martyrologia, quibus favere videtur Prudentius, ipſos apud Carthaginem martyrium conſummaſſe referant. Priorum tamen certior apparet ſententia, cui favere videtur idem Auguſtinus enarratione in Pſalmum* 144. *quam ſcilicet Uticæ in* baſilica Maſſæ Candidæ *fecit ad ejus civitatis plebem. Et quidem in ea urbe Proconſulem de Martyrum cauſis cognoviſſe certum eſt. Si quidem beatus Cyprianus paullo ante paſſionem ſuam quæſitus, ut illac ad Proconſulem perduceretur, ſe abſcondit, ne extra civitatem ſuam, longe à plebe ſibi commiſſa, martyrium ſuum expleret, ut ipſemet teſtatur epiſtola* 81. *alias* 83. *qua clero & populo Carthaginienſi ultimi ſeceſſus ſui rationem reddit. Non magis certus eſt eorumdem Martyrum numerus, quos plures quam centum & quinquaginta fuiſſe aſſeverat Auguſtinus enarratione in Pſalm.* 49. *Trecentos vero cum Prudentio alii numerant, quos ex omni ſexu & ætate gladio animadverſos fuiſſe aſſerit auctor ſermonis* 317. *Appendicis Auguſtinianæ; quamvis aliter vulgo, ſcilicet per ignem in calcaria fornace vehementer accenſum, martyrium conſummaſſe putentur. Hoc diſertis verbis exprimit Prudentius in hymno* 13. περὶ Στεφάνων, *de ſancto Cypriano, ubi ſanctorum Maſſæ candidæ martyrium his verſibus eleganter deſcribit.*

Fama refert foveam campi in medio patere juſſam,
Calce vaporifera ſummos prope margines refertam.

S. Cyprianus.

Saxa recocta vomunt ignem, niveuſque pulvis ardet,
Urere tacta potens; & mortifer ex odore flatus.
Appoſitam memorant aram, foveâ ſtetiſſe ſummâ,
Lege ſub hac ſalis aut micam, jecur aut ſuis * litarent
Chriſticolæ, aut mediæ ſponte irruerent in ima foſſæ.
Proſiluere alacres curſu rapido ſimul trecenti.
Gurgite pulvereo merſos liquor aridus voravit,
Præcipitemque globum fundo tenus implicavit imo.
Corpora candor habet, candor vehit ad ſuperna mentes.
CANDIDA MASSA dehinc dici meruit per omne ſæclum.

* porci

Horum Martyrum ſollemnitas menſe Auguſto in Kalendario Carthaginenſi notatur, quam poſteriora Martyrologia paſſim ad diem 24. ejuſdem menſis referunt.

12. *Verum nec intra Africa terminos cohiberi potuit Cypriani erga Martyres affectus. Superſunt adhuc aliquot ejus epiſtolæ, quibus Romanis Martyribus* (Martyres Romani.) *gratulatur, quos etiam aliquando, uti jam diximus, de Martyribus Africanis certiores reddebat, ut viciſſim aliquid ab ipſis de Romanis acciperet. Hinc poſt Fabiani Pontificis martyrium litteras à Clero Romano ſibi directas accepit, quibus, ut ipſemet teſtatur epiſtola 9. alias 4.* de glorioſo *hujus Pontificis* exitu pleniſſiſſime inſtructus eſt. *Poſt Fabiani exitum Martyres Romæ in carcere conſtitutos epiſtolis recreavit Cyprianus, eorumque conſtantiam & perſeverantiam in fide pluribus verbis extulit, æquiori ſane judicio quam Dodwellus, qui ut Decii manſuetudinem laudaret, iſtorum beatiſſimorum Martyrum gloria detrahere, diſſertatione de paucitate Martyrum num. 53. veritus non eſt. ubi etiam aſſerit* MOYSEN *carceris potius incommodis, quam nova aliqua judicis ſævitia obiiſſe. quem tamen Cornelius Papa, teſtis oculatus, in epiſtola ad Fabium Antiochenum, apud Euſeb. lib. 6. cap. 43. refert* egregio & admirando martyrio perfunctum fuiſſe. *Immo & de Moyſe, quaſi ſolus in hac perſecutione mortuus fuerit, loquitur Dodwellus: licet Cyprianus alios etiam ante Moyſis mortem è ſæculo receſſiſſe aſſerat epiſtola 57. alias 16. ad eumdem Moyſem Maximum & ceteros Confeſſores data.* Beati, *inquit*, ſatis, qui ex vobis per hæc gloriarum veſtigia commeantes, jam de ſæculo receſſerunt, confectoque itinere virtutis ac fidei, ad complexum & oſculum Domini, Domino ipſo gaudente, venerunt. Sed & veſtra non minor gloria &c. *Certe in epiſtola 28. alias 25. quam paullo ante ad eoſdem Confeſſores ſcripſerat,* conſummatorum per tormenta martyriorum *jam meminerat. Porro non imus inficias, inter eos quos paſſim laudat Cyprianus, alios* Confeſſores *tantum fuiſſe, alios vero* Martyres. *Confeſſores appellabantur, qui coram judicibus interrogati Chriſtum confeſſi erant; Martyres vero, qui poſt Chriſti confeſſionem, etiam torti in fide perſeveraverant. At ſi iſti in tormentis, vel poſtea ex tormentis animam exhalarent, tunc* Martyres conſummati, *ſive* coronati *dicebantur.*

13. *Decii perſecutionem brevi ſubſecuta eſt alia ab Imperatore Gallo excitata.*
Viſiones. *De ea viſionibus crebris & aſſiduis oſtenſionibus à Deo certior factus*

Cyprianus,

S. CYPRIANUS.

Cyprianus, non plebem ſolum ſibi commiſſam, ſed etiam alios Africanæ eccleſiæ fideles ad eam fortiter perferendam adhortatus eſt: qua de re exſtat ejus epiſtola ad plebem Thibari conſiſtentem, quæ eſt novæ editionis 58. vet. 56. De eadem perſecutione Cornelium Papam monet epiſt. 57. alias 54. & quidem in ea martyrium finivit Cornelius, cujus glorioſam confeſſionem laudat Cyprianus epiſt. 60. alias 57. mortem vero epiſtola ſequenti, qua Lucio in Cornelii locum ſubſtituto, de reditu ab exſilio gratulatur. Sed cum ipſe quoque Lucius paullo poſt Martyr occubuiſſet, utriuſque memoriam commendavit Stephano eorum ſucceſſori epiſt. 68. alias 67. his verbis: Servandus eſt enim anteceſſorum noſtrorum beatorum Martyrum Cornelii & Lucii honor glorioſus, quorum memoriam cum nos honoremus; multo magis tu, frater cariſſime, honorificare & ſervare gravitate & auctoritate tua debes, qui vicarius & ſucceſſor eorum factus es.

Cyprianus in Eccleſiæ unitate conſummat martyrium.

14. *Poſt tot vero Martyres quos ad cælos præmiſerat Cyprianus, & ipſe tandem glorioſo martyrio coronatus eſt.* Præceſſerant, *inquit Auguſtinus ſerm.* 309. Cyprianum multi Martyres, quos flagrantiſſimis exhortationibus ſuis ad vincendum diabolum accenderat: & erat utique juſtum, ut quos veridicus loquendo præmiſerat, patiendo intrepidus ſequeretur. *Id contigit anno* CCLVIII. *adſtante omni civitatis ſuæ populo, ut ipſe ſemper exoptarat, & quidem in unitate Eccleſiæ catholicæ, quod pluribus in locis aſſerit & probat idem Auguſtinus. Quamvis enim nonnulli arbitrati fuerint eum à Stephano Papa* abſtentum *fuiſſe; nemo tamen, ut mihi quidem videtur, inficiari poteſt, quin poſt hujus pontificis obitum pax Eccleſiæ fuerit reſtituta. Id innuit Pontius Vitæ Cypriani num. 14. ubi Xyſtum Stephani ſucceſſorem,* bonum & pacificum Sacerdotem *appellat: & ipſe quidem Cyprianus epiſtola 80. alias 82. quam paullo ante obitum ſcripſit, Succeſſum monet de ejuſdem Xyſti pontificis paſſione, atque à Nuntiis quos Romam ut exploratam veritatem haberet miſerat, de graviſſima perſecutione & Papæ martyrio ſe factum fuiſſe certiorem. quæ ſane omnia probant, inter utramque Eccleſiam, id eſt Romanam & Africanam, tunc magnam neceſſitudinem interceſſiſſe. Idem diſerte teſtatur Pacianus Barcinonenſis antiſtes, qui aureis his verbis beati Cypriani mortem laudat, epiſt. 2. ad Sympronianum.* Cyprianus in concordia omnium, in pace communi, in Confeſſorum grege paſſus eſt; & ſæpe confeſſus, iteratis perſecutionibus, & multa laceratione vexatus, & noviſſime ſalutari calice propinatus eſt. *Eum paſſim à Novatianorum calumniis vindicat, aſſeritque epiſtola 1. quod* Sacerdotes per totum orbem terrarum cum Cypriano pax una ſolidarit. *Eumdem* ſanctæ memoriæ virum appellat *Hilarius Pictavorum antiſtes in Commentariis in Matthæum cap. 5. ubi ejuſdem beati Martyris de Oratione dominica opuſculum laudat.*

15. *Aliud argumentum ſuggerit nobis Auguſtinus ſerm.* 312. *ubi Cypriani nominis celebritatem unitatis vinculo, quod cum Eccleſia catholica ſervavit, attribuere non veretur.* Merito, *inquit*, in Eccleſia catholica tanti honoris celſitudinem meruit, cujus concordiſſimum vinculum tanta humilitate ſervavit. *Et vero quis ſibi perſuadeat, Cyprianum extra Eccleſiæ com-*

munionem defunctum, ita nihilominus paullo poſt illuſtrem fuiſſe, ut ejus memoria ab omnibus omnino orbis Chriſtiani eccleſiis celebraretur? Id quippe teſtatur Gregorius Nazianzenus oratione 18. *tom.* 1. *ubi hæc habet :* Neque enim Carthaginenſi tantum Eccleſiæ, nec Africæ, ab eo, & propter eum etiam nunc claræ & celebri, præficitur, verum etiam occiduis omnibus regionibus, ac prope etiam orientali omni, atque auſtrali, & ſeptemtrionali oræ, quocumque illius fama & admiratio pervagata eſt. Sic Cyprianus noſter efficitur. *Teſtatur deinde ejuſdem Martyris feſtum tunc in Eccleſia orientali celebratum fuiſſe : quod & in antiquis omnibus Eccleſiæ occidentalis Liturgiis occurrit. In Romana Canone* Cypriani *nomen inter alios Martyres ſemper recitatum fuit. quod ſane maximum eſt argumentum, hunc beatum Pontificem in ejus eccleſiæ communione defunctum fuiſſe. Quin & ipſius feſtum prioribus ſæculis Romæ celebratum fuiſſe certum eſt ex Kalendario Bucheriano, ubi* XVIII. *Kal. Octobris hæc habentur :* Cypriani Africæ. Romæ celebratur in Calliſti. *Per totam vero Italiam ejuſdem ſancti Martyris feſtum celeberrimum fuiſſe teſtantur ſanctus Petrus Chryſologus ſerm.* 129. *S. Maximus Taurinenſis jam laudatus, & Rex Athalaricus epiſt. ad Severum, ultima ſcilicet lib.* 8. *Variarum Caſſiodori. In Gallia ab ejus feſto ſequentes in Adventum Dominicæ numerabantur. Vide Liturgiam Gallic. lib.* 3. *Non minus Hiſpani eum colebant, ut ex Prudentii hymno* 13. περὶ Στεφάνων, *qui de eo inſcribitur certum eſt; tum ex hymno* 11. *ubi inter* ſollemnes dies *feſtum* Cypriani *recenſetur, tum denique ex Mozarabum Miſſali & Breviario.* Nec immerito, *inquit Maximus Taurinenſis homil.* 2. tanto cum honore, Cypriani nominis memoria per ampliſſima mundi ſpatia celebratur, quia per univerſum orbem, ad firmamentum fidei noſtræ, & paſſio ejus & doctrina profecit. *Hinc nil mirum, ejus auctoritatem in ſynodo generali Epheſina, aliiſque conciliis laudatam fuiſſe.*

Memoria Cypriani ubique celebris.

16. *Sic ubique terrarum illuſtris ab initio fuit Cypriani memoria, cum ob ejus paſſionis celebritatem, tum ob doctrinæ eminentiam. Hæc in eo adhuc in vivis agente mirabantur fideles: cujus rei teſtes locupletiſſimos habemus Nemeſianum, Dativum, Felicem, & Victorem martyres in epiſtola jam laudata inter Cyprianicas novæ edit.* 77. *ubi ſic illi loquuntur :* Quæcumque bona in multis libris tuis intuliſti, neſcius ipſum te nobis deſignaſti. Es enim omnibus in tractatu major, in ſermone facundior, in conſilio ſapientior, in patientia ſimplicior, in operibus largior, in abſtinentia ſanctior, in obſequio humilior, & in actu bono innocentior. *Non minus ejus epiſtolæ laudantur in epiſtola ſequenti, quæ Lucii eſt & aliorum Martyrum :* Te nobis, *inquiunt*, tuis litteris repræſentaſti, ut pectus tuum Lucidum & candidum &c. Tuis enim vocibus, & quæ in nobis minus inſtructa erant exornaſti, & confirmaſti ad ſuſtentationem earumdem paſſionum quas patienter ferimus, ſecuri de præmio cæleſti, & de corona martyrii, & de regno Dei ex prophetia quam litteris tuis Spiritu-ſancto plenus ſpopondiſti. *Vide & epiſtolam ſubſequentem Felicis, Juderi, Poliani, & ceterorum Martyrum in Metallo Siguenſe commorantium, ubi ſe beati Cypriani epiſtolis* confortatos ac corroboratos *eſſe profitentur. Sed jam de ejus ſancti viri ſcriptis plura diximus num.* 7.

17. *Duplicem baſilicam ſub nomine Cypriani prope Carthaginem ædificatam fuiſſe teſtis eſt Victor Vitenſis lib.* 1. *de perſecutione Vandalica : unam quidem ubi ſanguinem fudit ; alteram vero ubi ſacrum ejus corpus ſepultum eſt, in loco ſcilicet qui* Mappalia *vocabatur. In priori erat celebris illa* menſa, *ad quam toties Auguſtinus ſermonem ad populum habuit. De qua ſic loquitur ſerm.* 310. In eodem loco menſa Deo conſtructa eſt : & tamen menſa dicitur Cypriani, non quia ibi umquam Cyprianus eſt epulatus, ſed quia ibi eſt immolatus : & quia ipſa immolatione ſua paravit hanc menſam, non in qua paſcat, ſive paſcatur, ſed in qua ſacrificium Deo, cui & ipſe oblatus eſt, offeratur. *Alteram autem baſilicam, in Decimo ſcilicet ſitam, quam Vandali violarant, miro modo Catholicis reſtitutam fuiſſe ſub Juſtiniani imperio refert Procopius lib.* 2. *de bello Vvandalico. De alterutra loquitur Gregorius Turon. lib.* 1. *de gloria Martyrum cap.* 94. *in qua refert analogium exſtitiſſe miro modo fabricatum.* In memoria, *id eſt ſacello*, ſancti Cypriani *flendo & orando tranſegit beata Monica eam noctem, qua Auguſtinus navim conſcendit ut ex Africa in Italiam transfretaret, ex ipſius Confeſſionum lib.* 5. *cap.* 8. *Sacrum vero ejuſdem Martyris corpus, quod, devaſtata à barbaris Africa, incultum prorſus jacebat, à rege Perſarum Aarone Caroli Magni Imperatoris Legati per Africam tranſeuntes obtinuere : quod Arelate primo, ac deinde Lugduni depoſitum, tandem in monaſterium novum Compendii in ſuo palatio conſtructum transferri curavit Carolus Calvus imperator ; ut narrat Ado Viennenſis in Martyrologio ſincero, teſtis ob locorum & temporum viciniam omni exceptione major. Cypriani feſtum celebrant omnia Martyrologia aliique libri eccleſiaſtici* XVIII. *Kalendas Octobris, quo etiam die in vetuſtiſſimis Kalendariis, Romano ſcilicet, ut diximus, à Bucherio edito, & Carthaginienſi Mabilloniano ejus nomen inſcriptum eſt.*

S. CYPRIANUS.

Ejus baſilicæ.

Reliquiæ.

VITA ET PASSIO

Sancti CÆCILII CYPRIANI epiſcopi Carthaginienſis & martyris per PONTIUM ejus diaconum ſcripta.

ANNO CHRISTI CCLVIII.

Ex codd. mſſ. & editis.

I. CYPRIANUS religioſus antiſtes ac teſtis Dei glorioſus, tametſi multa conſcripſit, per quæ memoria digni nominis ſupervivat ; etſi eloquentiæ ejus ac Dei gratiæ larga fœcunditas ita ſe copia & ubertate ſermonis extendit, ut uſque in finem mundi fortaſſe non taceat : tamen quia operibus ejus ac meritis etiam hæc prærogativa debetur [a], ut exemplum ſuum in litteras digeratur, placuit ſummatim pau-

[a] Cod. Bodl. 3. & Sut. *& ad exemplum ſui litteris dirigatur.* Id autem deeſt in cod. Foſſat. & in edit. Manutii.

S. Cyprianus.

ca conſcribere : non quod aliquem vel [a] gentilium lateat tanti viri vita, ſed ut ad poſteros quoque noſtros, incomparabile & grande documentum in immortalem memoriam porrigatur. Certe durum erat, ut cum majores noſtri, plebeiis & catechumenis martyrium conſecutis tantum honoris pro martyrii ipſius veneratione dederint, ut de paſſionibus eorum multa, aut, prope dixerim, pæne cuncta conſcripſerint [b], ut ad noſtram quoque notitiam qui nondum nati fuimus pervenirent; Cypriani tanti Sacerdotis & tanti Martyris paſſio præteriretur, qui & ſine martyrio habuit quæ doceret; & [c] quæ dum vixit geſſerit, non paterent. quæ quidem tanta, atque tam magna & mira ſunt, ut magnitudinis contemplatione deterrear, ac imparem me eſſe confitear ad proferendum digne pro meritorum honore ſermonem, nec poſſe ſic proſequi facta tam grandia, ut quanta ſunt, tanta videantur : niſi quod numeroſitas gloriarum [d] ſibimet ipſa ſufficiens, alieno præconio non eget. Accedit ad cumulum, quod & vos de eo multum, aut, ſi fieri poteſt, totum deſideratis audire, concupiſcentes ardore flagranti vel facta ejus cognoſcere, etſi interim viva verba tacuerunt. In qua parte ſi dixero nos opibus facundiæ defici, minus dico. Facundia enim ipſa deficit [*] digna facultate, quæ deſiderium veſtrum pleno ſpiritu ſatiet. Ita utrimque graviter urgemur ; ſiquidem ille nos virtutibus ſuis onerat, vos nos precibus [e] fatigatis.

Acta Martyrum diligenter olim ſcripta.

[*] C. Floriac. deficitur.

Pontius quæ à Cypriano poſt baptiſmum facta ſunt ſcribit.

II. Unde igitur incipiam ? unde exordium bonorum ejus aggrediar, niſi à principio fidei, & nativitate cæleſti ? Siquidem hominis Dei facta non debent aliunde numerari, niſi ex quo Deo natus eſt. Fuerint licet ſtudia, & bonæ artes devotum pectus imbuerint ; tamen illa prætereo. Nondum enim ad utilitatem niſi ſæculi pertinebant. Poſtquam & ſacras litteras didicit, & mundi nube diſcuſſa, in lucem ſapientiæ ſpiritalis emerſit, ſi quibus ejus interfui, ſi qua de antiquioribus [f] ejus operibus comperi, dicam : hanc tamen petens veniam, ut quidquid minus dixero, (minus enim dicam neceſſe eſt) ignorantiæ meæ potius, quam illius gloriæ derogetur. Inter fidei ſuæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quam ſi continentiam tueretur. Tunc enim poſſe idoneum fieri pectus & ſenſum ad plenam veri capacitatem pervenire [g], ſi concupiſcentiam carnis robuſto atque integro ſanctimoniæ vigore [h]

Continentia neceſſaria.

[a] Voculam *vel* ex codd. Foſſat. & Floriac. reſtituimus, quæ videtur ad emphaſim neceſſaria.

[b] Videtur deſignare Acta SS. Perpetuæ &c. quæ ſupra edidimus pag. 81. Ceterum *multa quidem, aut pæne cuncta* de iſtis Martyribus *ſcripta* fuiſſe dicit Pontius. Sed is locus non ita interpretandus eſt, quaſi omnium omnino Martyrum Acta tempore Pontii conſcripta fuiſſent. quem tamen locum ſic intellexit Henricus Dodvvellus Diſſert. Cyprian. XI. num. 3.

[c] Id deeſt in cod. Foſſat.

[d] Codd. Bodl. 1. Foſſat. & Floriac. *glorioſa*.

[e] Codd. Foſſat. & Floriac. cum Manutio, *auribus*.

[f] Iidem codd. & Sur. *Si qua de antiquioribus comperi*. & quidem, ut mihi videtur, rectius.

[g] In cod. Foſſat. & Manut. deeſt, *pervenire*.

[h] Codd. Bodl. 1. Foſſat. & Floriac. *tenore*.

calcaret. Quis umquam tanti miraculi meminit? Nondum ſecunda nativitas novum hominem ſplendore toto divinæ lucis oculaverat [a], & jam veteres ac priſtinas tenebras ſola lucis paratura vincebat. Deinde, quod majus eſt, cum de lectione divina quædam jam non pro conditione novitatis, ſed pro fidei feſtinatione didiciſſet; ſtatim rapuit quod invenit promerendo Deo profuturum. Diſtractis rebus ſuis ad indigentiam pauperum ſuſtentandam, tota prædia pretio [b] diſpenſans, duo bona ſimul junxit, ut & ambitionem ſæculi ſperneret, qua perniciosius nihil eſt; & miſericordiam, quam Deus etiam ſacrificiis ſuis prætulit, quam nec ille qui legis omnia mandata ſervaſſe ſe dixerat, fecit; impleret: & præpropera velocitate pietatis, pæne ante cœpit perfectus eſſe quam diſceret. Quis oro de veteribus hoc fecit? quis de antiquiſſimis in fide ſenibus, quorum mentes & aures per plurimos annos divina verba pulſaverant, tale aliquid impendit, quale adhuc rudis fidei homo, & cui nondum forſitan crederetur [c], ſupergreſſus vetuſtatis ætatem, glorioſis & admirandis operibus perpetravit? Nemo metit ſtatim ut ſevit: nemo vindemiam de novellis ſcrobibus expreſſit: nemo adhuc umquam de noviter plantatis arbuſculis matura poma quæſivit. In illo omnia incredibilia * cucurrerunt. Prævenit, ſi poteſt dici (res enim fidem non capit) prævenit inquam, tritura ſementem, vindemia palmitem, poma radicem.

S. Cyprianus. a

Aliæ Cypriani virtutes. b

Matth. 19.

c

* C. Floriac. increduliter.

III. Aiunt Apoſtoli litteræ, debere neophytos præteriri, ne ſtupore gentilitatis nondum fundatis ſenſibus adhærente, aliquid in Deum novitas inerudita peccaret. Ille fuit primus, &, puto, ſolus exemplo, plus fide poſſe quam tempore promoveri. Sed & ſi in Apoſtolorum Actis Eunuchus ille deſcribitur, quia toto corde crediderat, à Philippo ſtatim tinctus; non eſt ſimilis comparatio. Ille enim & Judæus erat, & de templo Domini veniens, prophetam legebat Iſaïam, & ſperabat in Chriſto, etſi nondum eum veniſſe crediderat: hic de imperitis gentibus veniens, tam matura cœpit fide, quanta pauci fortaſſe perfecerunt. Mora denique circa Dei gratiam nulla, nulla dilatio. Parum dixi: presbyterium & [d] ſacerdotium ſtatim accepit. Quis enim non omnes honorum gradus crederet tali mente credenti? Multa ſunt quæ adhuc plebeïus, multa quæ jam presbyter fecit, multa quæ ad veterum exempla juſtorum, imitatione conſimili proſecutus, promerendo Dominum totius religionis obſequio præſtitit. Nam & ſermo illi de hoc fuerat uſitatus, ut ſi quem prædicatum Dei laudatione legiſſet, ſuaderet inquiri propter quæ facta Deo placuiſſet. Si Job Dei teſtimonio glorioſus, dictus eſt verus Dei cultor, & cui in terris nemo compararetur; faciendum docebat il-

1. *Tim.* 3. Ad eccleſiaſtica munia cito promovetur.

Act. 8.

d

Iob. 1.

[a] Bodl. 1. *Luci induerat.*

[b] In codd. Foſſat. & Floriac. deeſt *pretio*, fortaſſis pro *prædia* reponendum *pretia*, ut habet Manutius, facili litteræ permutatione.

[c] Vix quippe ſibi perſuadere poterant tam ethnici quam ipſi fideles, Cyprianum Chriſtianam religionem amplexum fuiſſe.

[d] Codd. Foſſat. & Floriac. *Presbyterium vel Sacerdotium*, ſed eodem ſenſu.

S. CYPRIANUS.

le, quidquid Job ante feciſſet: ut dum & nos paria facimus, ſimile in nos Dei teſtimonium provocemus. Contemtus ille diſpendiis rei familiaris, in tantum exercitata virtute profecit, ut nec pietatis temporalia damna ſentiret. Non illum penuria, non dolor fregit, non uxoris ſuadela.[a] deflexit, non proprii corporis dira pœna concuſſit. Permanſit in ſuis ſedibus fixa virtus, & altis radicibus fundata devotio; nullo diaboli tentantis impetu ceſſit: quominus, *Deum ſuum fide grata, etiam inter adverſa benediceret. Domus ejus patuit cuicumque venienti. Nulla vidua reverſa eſt ſinu vacuo; nullus indigens lumine, non illo comite directus eſt: nullus debilis greſſu, non illo bajulo vectus eſt: nullus nudus auxilio de potentioris manu, non illo tutore protectus eſt. Hæc debent facere, dicebat, qui Deo placere deſiderant. Et ſic per bonorum omnium documenta decurrens, dum meliores ſemper imitatur, etiam ipſe ſe fecit imitandum.

* *Ed.* quopiam.

Cyprianus à Cæcilio ad fidem adductus.

IV. Erat ſane illi etiam de nobis contubernium viri juſti & laudabilis memoriæ CÆCILII[b], & ætate tunc & honore preſbyteri, qui eum ad agnitionem veræ divinitatis à ſæculari errore correxerat. Hunc toto honore, atque omni obſervantia diligebat, obſequenti veneratione ſuſpiciens, non jam ut amicum animæ coæqualem, ſed tamquam novæ vitæ parentem. Denique ille demulſus ejus obſequiis, in tantum dilectionis immenſæ merito provocatus eſt: ut de ſæculo excedens, arceſſitione jam proxima commendaret illi conjugem[c] ac liberos ſuos, ut quem fecerat de ſectæ communione participem, poſtmodum faceret pietatis heredem.

* *Oxon.* Sancta.

Neophytus epiſcopus eligitur.

V. Longum eſt ire per ſingula: cuncta * ejus facta oneroſum eſt enumerare. Ad probationem bonorum operum, ſolum hoc arbitror ſatis eſſe, quod judicio Dei & plebis favore, ad officium ſacerdotii & epiſcopatus gradum adhuc neophytus, &, ut putabatur, novellus electus eſt. Quamvis in primis fidei ſuæ adhuc diebus, & rudi vitæ ſpiritalis ætate, ſic generoſa indoles reluceret; ut etſi nondum officii, ſpei tamen fulgore reſplendens, imminentis ſacerdotii totam fiduciam polliceretur. Non prætcribo etiam illud eximium, quemadodum cum in dilectionem ejus &

[a] Ex hoc loco deduxerat editor Anglus, Cyprianum uxorem habuiſſe: ſed re attentius perſpecta advertit, hic Pontium de Jobo, non de Cypriano loqui, ut ipſe lectorem monet in emendandis.

[b] Codd Foſſat. & Floriac. *Cæcilians.* Ab eo, ut teſtatur Hieronymus in Catalogo, ſanctus Cyprianus Cæcilii nomen accepit. Ejus feſtum in Martyrol. Romano die 3. Junii recolitur.

[c] Antequam ſcilicet ſacerdotio initiaretur. niſi ſi hæc tutela amica tantum commendatio eſt. Nam alias vetitum erat, ne clericis tutela commendaretur, ut ex ipſo Cypriano certum eſt, qui in epiſt. 1. novæ edit. Pamel. 66. vetat, ne pro Victore qui Geminium Fauſtinum preſbyterum moriens tutorem conſtituerat, *fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in Eccleſia frequentetur.* Id enim, inquit, *ab anteceſſoribus Epiſcopis* conſtitutum fuerat, *ut ſi quis frater excedens ad tutelam vel curam clericum nominaret, non offerretur pro eo, nec ſacrificium pro dormitione ejus celebraretur.* Porro mirum eſt Baronium ad an. 250. hunc locum ſic intellexiſſe, quaſi Cyprianus moriens Cæcilio conjugem ac liberos commendarit: cum è contrario id fecerit Cæcilius.

S. Cyprianus.

honorem totus populus adſpirante Domino proſiliret, humiliter ille ſeceſſit, antiquioribus cedens, & indignum ſe titulo tanti honoris exiſtimans, ut dignus magis fieret. Magis enim dignus efficitur, qui quod meretur excuſat. Quo tunc ardore plebs æſtuans fluctuabat, ſpiritali deſiderio concupiſcens, ut exitus docuit, non tantum Epiſcopum; in eo enim quem tunc latenti [a] divinitatis præſagio taliter flagitabat, non ſolummodo Sacerdotem, ſed & futurum etiam Martyrem requirebat. Obſederat fores domus copioſa fraternitas, & per omnes aditus ſollicita caritas circuibat. Potuiſſet fortaſſe tunc illi Apoſtolicum illud evenire, quod voluit, ut per feneſtram deponeretur; ſi * cum Apoſtolo etiam ordinationis honore ſimilaretur [b]. Erat videre ceteros omnes ſuſpenſo & [c] anxio ſpiritu exſpectare venturum, cum gaudio nimio excipere venientem. Invitus dico; ſed dicam neceſſe eſt. Quidam illi reſtiterunt [d], etiam ut vinceret. quibus tamen quanta lenitate, quam patienter, quam benevolenter indulſit, quam clementer ignovit, amiciſſimos eos poſtmodum, & inter neceſſarios computans, mirantibus multis. Cui enim poſſet non eſſe miraculo, tam memorioſæ mentis oblivio?

* C. Floriac. Si tamen cum.

Ejus mores.

VI. Exinde quemadmodum ſe geſſerit, quis referre ſufficiat? quæ illi pietas? qui vigor? miſericordia quanta? quanta cenſura? Tantum ſanctitatis & gratiæ ex ore ejus lucebat, ut confunderet intuentium mentes. Gravis vultus & lætus; nec ſeveritas triſtis, nec comitas nimia; ſed admixta utrimque temperies: ut eſſet ambigere vereri, plus an diligi mereretur. niſi quod & vereri, & diligi merebatur. Sed nec cultus fuit diſpar à vultu, temperatus & ipſe de medio. Non illum ſuperbia ſecularis inflaverat, nec tamen prorſus affectata penuria ſordidarat: quia & hoc veſtitus genus à jactantia minus non eſt, quam [e] oſtentata taliter ambitioſa frugalitas. Quid autem circa pauperes Epiſcopus faceret, quos catechumenus [f] diligebat? Viderint pietatis Antiſtites, ſeu quos ad officium boni operis inſtruxit ipſius ordinis diſciplina, ſeu quos ſacramenti religio communis ad obſequium exhibendæ dilectionis artavit. Cyprianum de ſuo talem accepit cathedra, non fecit.

Proſcribitur.

VII. Statim denique pro talibus meritis etiam proſcriptionis gloriam conſecutus eſt. Nec enim aliud oportebat, quam ut eum, qui intra ſecretam conſcientiæ latebram religionis & fidei toto honore florebat, etiam publice celebrata gentilium fama titularet. Potuiſſet quidem tunc pro velocitate qua ſemper omnia conſecutus eſt, etiam martyrii circa cum debita corona properare; maxime cum & ſuffragiis ſæpe repetitis

[a] Sic codd. Foſſat. & Floriac. al. *latentem.*

[b] Sic Foſſat. Sed Floriac. cum editis, *ſimilaret.*

[c] Edit. Angl. *ſuſpenſos anxio.*

[d] Feliciſſimus ſcilicet ſchiſmatis anteſignanus cum aliis, quos Caldonius & alii Cypriani abſentis *Vicarii* excommunicarunt epiſt. 42. Pamel. 39. Vide & epiſt. 41. Pamel. 38.

[e] Foſſat. *Quod oſtentat aliter ambitioſa frugalitas.* Sic etiam Floriac. niſi quod pro *frugalitas* habet, *fragilitas.*

[f] Statim poſt fidem ſuſceptam res ſuas ad pauperum indigentiam ſublevandam diſtraxiſſe notavit Pontius, ſupra num. 2.

S. CYPRIANUS.

ad leonem poſtularetur [a]: niſi per omnes ordines gloriarum tranſeundum illi eſſet, & ſic ad ſumma veniendum: & niſi imminens [b] ruina ope tam fœcundi pectoris indigeret. Finge enim tunc illum martyrii dignatione tranſlatum. Quis emolumentum gratiæ per fidem proficientis oſtenderet? Quis virgines ad congruentem pudicitiæ diſciplinam & habitum ſanctimonia dignum, velut frenis quibuſdam lectionis [c] dominicæ coërceret? Quis doceret pænitentiam lapſos, veritatem hæreticos, ſchiſmaticos unitatem, filios Dei pacem, & Evangelicæ precis legem? Per quem gentiles blaſphemi repercuſſis in ſe iis quæ nobis ingerunt, vincerentur? A quo Chriſtiani mollioris affectus circa amiſſionem ſuorum, aut, quod magis eſt, fidei parvioris conſolarentur ſpe futurorum? Unde ſic miſericordiam, unde patientiam diſceremus? Quis livorem de venenata invidiæ malignitate venientem, dulcedine remedii ſalutaris inhiberet? Quis Martyras tantos exhortatione divini ſermonis erigeret? quis denique tot Confeſſores, frontium notatarum ſecunda inſcriptione ſignatos, & ad exemplum martyrii ſuperſtites reſervatos, incentivo tubæ cæleſtis animaret? Bene, bene tunc, & vere ſpiritaliter contigit, quod vir neceſſarius, tam multis & tam bonis rebus, à martyrii conſummatione dilatus eſt. Vultis ſcire ſeceſſum illum non fuiſſe formidinem? ut nihil aliud excuſem, ipſe poſtmodum paſſus eſt, quam paſſionem utique ex more vitaret, ſi & ante vitaſſet. Fuit vere * formido illa, ſed juſta: formido quæ Dominum timeret offendere: formido quæ præceptis Dei mallet obſequi, quam ſic coronari. Dicata enim in omnibus Deo mens, & ſic * divinis admonitionibus mancipata; credidit ſe niſi Domino latebram tunc jubenti paruiſſet, etiam ipſa paſſione peccare.

Seceſſus Eccleſiæ non ſibi utilis.

* *Oxon.* vero.

* *Oxon.* fides.

VIII. Puto denique etiamnunc aliqua de dilationis utilitate differenda [d], tametſi jamdudum pauca perſtrinximus. Per [e] hæc enim quæ videntur poſtmodum ſubſecuta, ut ſequitur probemus, ſeceſſum illum non hominis puſillanimitate conceptum, ſed, ſicuti eſt, vere fuiſſe divinum. Vaſtaverat Dei populum perſecutionis infeſtæ inſolens atque acerba graſſatio: & quia omnes decipere una fraude non poterat artifex hoſtis, quacumque miles incautus prodiderat latus nudum, diſpari genere ſæviendi, ſingulos diverſa ſtrage dejecerat. Debebat eſſe qui poſſet ſaucios homines, & varia expugnantis inimici arte jaculatos, adhibita medicinæ cæleſtis medela pro qualitate vulneris, vel ſecare interim, vel fovere. Servatus eſt vir ingenii, præter cetera, etiam ſpiritaliter temperati; qui inter reſultantes collidentium ſchiſmatum fluctus, Eccleſiæ

Ob perſecutiones.

[a] Id ipſum teſtatur Cyprianus epiſt. edit. Pamelii 55. Anglic. vero 59. ad Cornelium Papam. Proſcriptionis vero meminit epiſt. 66. alias 69. ad Pupianum.

[b] Cod. Foſſat. & Bodl. 1. *imminentes ruina ... indigerent.*

[c] Cod. Foſſat. *dilectionis.* Hic libros à Cypriano ſcriptos deſignat Pontius. Seceſſus ſui apologiam ipſemet ſcripſit ad Romanos epiſt. 20. alias 15.

[d] Bodl. 1. cod. Foſſat. & Morel. *dicenda.*

[e] Codd. Foſſat. & Floriac. *Dum enim qua videntur poſtmodum ſubſecuta ſentiamus, ſequitur ut probemus ſeceſſum &c.*

iter

iter medium *, librato limite gubernaret. Nonne hæc, oro, conſilia divina ſunt? Hoc fieri ſine Deo potuit? Viderint qui putant poſſe fortuito iſta contingere. Eccleſia illis [a] clara voce reſpondet, dicens: Ego ſine Dei nutu neceſſarios reſervari non admitto, non credo. S. CYPRIANUS. * Flor. inter medium.

IX. Percurramus tamen cetera, ſi videtur. Erupit poſt modum lues dira, & deteſtabilis morbi vaſtitas nimia, innumeros per diem populos à ſua quemque ſede abrupto impetu rapiens, continuatas per ordinem domos vulgi trementis invaſit. Horrere omnes, fugere [b], vitare contagium; exponere ſuos impie: quaſi cum illo peſte morituro [c], etiam mortem ipſam aliquis poſſet excludere. Jacebant interim in tota civitate, non jam corpora, ſed cadavera plurimorum, & miſericordiam in ſe tranſeuntium contemplatione ſortis mutuæ flagitabant. Nemo reſpexit aliud * præterquam lucra crudelia. Nemo ſimilis eventus recordatione trepidavit: nemo fecit alteri, quod pati [d] voluit. Quid inter hæc egerit Chriſti & Dei Pontifex, qui Pontifices mundi hujus tanto plus pietate, quanto religionis veritate præceſſerat, ſcelus eſt præterire. Aggregatam primo in loco uno plebem de miſericordiæ bonis inſtituit [e], docens divinæ lectionis exemplis, quantum ad promerendum Deum proſint officia pietatis. Tunc deinde ſubjungit non eſſe mirabile, ſi noſtros tantum debito caritatis obſequio foveremus: eum perfectum poſſe fieri qui plus * aliquid publicano vel ethnico fecerit: qui malum bono vincens, & divinæ clementiæ inſtar exercens, inimicos quoque dilexerit: qui pro perſequentium ſe ſalute, ſicuti Dominus monet & hortatur, orarit. Oriri Deus facit jugiter ſolem ſuum, & pluvias ſubinde nutriendis ſeminibus impertit; exhibens cuncta iſta, non ſuis tantum, ſed etiam alienis; & qui ſe Dei etiam filium eſſe profitetur, cur non exemplum patris imitatur? Reſpondere, inquit, nos decet natalibus noſtris, & quos renatos per Deum conſtat, degeneres eſſe non congruit; ſed probari potius in ſobole traducem boni patris æmulatione bonitatis. a Ob luem. b c * Flor. illud d e * Foſſat. boni Ethnicis etiam benefaciendum.

X. Multa alia, & quidem magna prætereo, quæ temperandi voluminis ratio non patitur prolixiore ſermone replicari: de quibus hoc tantum dixiſſe ſatis eſt. Quod ſi illa gentiles pro roſtris [f] audire potuiſſent, forſitan ſtatim crederent. Quid Chriſtiana plebs faceret, cui de fide nomen eſt? Diſtributa ſunt ergo continuo pro qualitate hominum atque ordinum miniſteria. Multi qui anguſtia paupertatis beneficia ſumtus exhibere non poterant, plus ſumtibus exhibebant; compenſantes proprio labore mercedem divitiis omnibus cariorem. Et quis non ſub tanto doctore properaret inveniri in parte aliqua talis militiæ, per quam placeret & Deo Patri, & judici Chriſto, & tam bono interim Sacerdoti? Fiebat f

[a] Foſſat. *eccleſia illius.*

[b] Codd Foſſat. & Floriac. *flere.*

[c] Foſſat. *qu[illegible] cum illo peſte morituros.* Hæc peſtis ſub Gallo imperatore contigit.

[d] Surius & Editio Oxon. *quod ſibi fieri voluit.*

[e] Cod Floriac. *inſtruit & docet.*

[f] A roſtris Romanis nomen datum locis è quibus concio habebatur ad populum.

S. Cypri- itaque exuberantium operum largitate, quod bonum eſt apud omnes, non ad ſolos domeſticos fidei. Fiebat plus aliquid quam de Tobiæ in- comparabili pietate ſignatum eſt. Ignoſcat ille, & ignoſcat iterum, & frequenter ignoſcat; aut, ut verius dixerim, merito concedat. tametſi ante Chriſtum plurimum licuit, plus aliquid licuiſſe poſt Chriſtum: cujus temporibus plenitudo debetur. Necatos ille à rege & projectos ſui tantum generis colligebat.

anus. Gal. 6. 10.

Tob. 2.

a XI. His tam bonis & tam piis actibus ſupervenit exſilium [a]. Hanc enim vicem ſemper repræſentat impietas, ut melioribus pejora reſtituat.
b Et quid Sacerdos Dei Proconſule interrogante reſponderit, ſunt Acta [b]
Exſulat. quæ referant. Excluditur interim è civitate ille, qui fecerat boni aliquid pro civitatis ſalute; ille qui laboraverat ne viventium oculi paterentur infernæ ſedis horrorem; ille inquam, qui excubiis pietatis invigilans, prô nefas! ingrata bonitate providerat, ne omnibus terram civitatis faciem relinquentibus, multos exſules deſerta reſpublica, ac deſtituta patria ſentiret.
c Sed viderit ſæculum, cui inter pœnas exſilium computatur. Illis [c] patria nimis cara, & commune nomen eſt cum parentibus: nos & parentes ipſos, ſi contra Dominum ſuaſerint, abhorremus. Illis extra civitatem ſuam vivere gravis pœna eſt: Chriſtiano totus hic mundus una domus eſt. Unde licet in abditum & abſtruſum locum fuerit relegatus; admixtus Dei ſui rebus, exſilium non poteſt computare. Adde quod Deo integre ſerviens, etiam propria in civitate peregrinus eſt. Dum enim ſe carnalibus deſideriis continentia ſancti Spiritus abſtinet, converſationem prioris hominis exponens; etiam inter cives ſuos, aut, prope dixerim, inter parentes ipſos, vitæ terreſtris alienus eſt. Accedit quod etſi hæc alias pœna poſſet videri, in hujuſmodi tamen cauſis atque ſententiis, quas ad probandæ virtutis experimenta perpetimur, non eſt pœna, quia gloria eſt. Sed eſto ſane, nobis pœna non ſit exſilium. Illis ultimum crimen & peſſimum nefas etiam ipſorum conſcientia teſtis adſcribat, qui poſſunt innocentibus irrogare quod putant pœnam. Nolo nunc deſcribere loci gratiam, & deliciarum omnium paraturam interim tranſeo. Fingamus locum illum ſitu ſordidum, ſqualidum viſu, non ſalubres aquas habentem, non amœnitatem viroris, non viciniam litoris; ſed rupes vaſtas ſilvarum inter inhoſpitas fauces deſertæ admodum ſolitudinis, avia mundi parte ſummotum. Poſſet licet talis locus habere nomen exſilii, quo Cyprianus ſacerdos Dei venerat; cui ſi hominum miniſteria deficerent, vel alites ut Heliæ, vel ut Danieli angeli miniſtrarent. Abſit, abſit ut credat aliquis cuilibet minimo, dummodo in confeſſione nominis conſtituto aliquid defuturum. Tantum abeſt ut Dei Pontifex ille, qui miſericordiæ ſemper rebus inſtiterat, horum omnium opibus indigeret.

[a] Sc ob *nominis Chriſti confeſſionem relegatum* dicit epiſt. 76. novæ edit. Pamelio 77.

[b] Jam diximus Acta primæ confeſſionis etiam vivente Cypriano vulgata fuiſſe, quæ laudant Martyres epiſt. 77. alias 78

[c] Hunc locum ex codd. Foſſat. & Floriac. ſi. reſtituimus, cum antea legeretur, *nobis patria minus &c.*

XII. Jam nunc, quod ſecundo poſueram loco, cum gratiarum actione repetamus; proviſum eſſe divinitus etiam pro animo tanti viri apricum & competentem locum, hoſpitium pro voluntate ſecretum, & quidquid apponi eis ante promiſſum eſt, qui regnum & juſtitiam Dei quærunt. Atque ut omittam frequentiam viſitantium fratrum, ipſorum & inde civium caritatem, quæ repræſentabat omnia, quibus videbatur eſſe fraudatus; admirabilem viſitationem Dei non præteribo: qua Antiſtitem ſuum ſic in exſilio eſſe voluit de ſecutura paſſione ſecurum, ut imminentis martyrii pleniore fiducia, non exſulem tantummodo Curubis [a], ſed & Martyrem poſſideret. Eo enim die quo primum in exſilii loco manſimus; (nam & me inter domeſticos comites dignatio caritatis ejus delegerat exſulem voluntarium, quód utinam & in paſſione licuiſſet!) Apparuit [b] mihi, inquit, nondum ſomni quiete ſopito, juvenis ultra modum enormis: qui cum me quaſi ad prætorium duceret, videbar mihi tribunali ſedentis tum Proconſulis admoveri. Is ut in me reſpexit, adnotare ſtatim cœpit in tabula ſententiam, quam non ſciebam. nihil enim de me ſolita interrogatione quæſierat. Sed enim juvenis qui à tergo ejus ſtabat, admodum curioſus legit quidquid fuerat adnotatum. Et quia inde verbis proferre non poterat, nutu declarante monſtravit, quid in litteris tabulæ illius haberetur. Manu enim expanſa & complanata ad ſpatæ modum, ictum ſolitæ animadverſionis imitatus: quod volebat intelligi, ad inſtar liquidi ſermonis expreſſit. Intellexi ſententiam paſſionis futuram. Rogare cœpi & petere continuo, ut dilatio mihi vel unius diei prorogaretur, donec res meas [c] legitima ordinatione diſponerem. Et cum preces frequenter iteraſſem, rurſus in tabula cœperat neſcio quid adnotare. Senſi tamen de vultus ſerenitate judicis mentem, quaſi juſta petitione commotam. Sed & ille juvenis, qui jamdudum de paſſionis indicio, geſtu potius quam ſermone prodiderat; clandeſtino identidem nutu conceſſam dilationem, quæ in craſtinum petebatur, contortis poſt invicem digitis, ſignificare properavit. Ego quamvis non eſſet lecta ſententia, etſi de gaudio dilationis acceptæ læto admodum corde gauderem; metu tamen interpretationis incertæ ſic tremebam, ut reliquiæ formidinis cor exultans adhuc toto pavore pulſarent.

S. Cyprianus.

Viſione cæleſti recreatur.

XIII. Quid hac revelatione manifeſtius? quid hac dignatione felicius? Ante illi prædicta ſunt omnia quæcumque poſtmodum ſubſecuta ſunt. Nihil de Dei verbis imminutum, nihil de tam ſancta promiſſione

Viſionis expoſitio.

[a] Curubis urbs epiſcopalis provinciæ Proconſularis.

[b] Omnia fere quæ ſibi aut Eccleſiæ contingere debebant, per viſiones edocebatur Cyprianus quas ſæpius declarat. Vide epiſt. 11. alias 8. epiſt 66. alias 69. &c. In epiſt. 16. alias 10. præter viſiones refert etiam puerorum ecſtaſes per diem factas. Certe pauca ſunt ex antiquioribus & ſincerioribus Martyrum Actis, in quibus ejuſmodi viſiones non habeantur. Vide diſſertationem quartam Cyprianicam H. Dodvvelli.

[c] Supra num. 2. Cyprianus dicitur initio converſionis omnia ſua prædia in uſus pauperum diſtraxiſſe. unde hic locus de ſuppellectili videtur intelligendus, aut certe de hortis qui ipſi reſtituti fuerant, infra num. 15. aut denique de rebus eccleſiæ, ex num. ſequenti.

mutilatum. Singula denique ſecundum quod oſtenſa ſunt recognoſcite. Dilationem petit craſtini, cum de paſſionis ſententia cogitaretur: poſtulans ut res ſuas die illo quem impetraverat, ordinaret. Hic dies unus ſignificabat annum, quo ille poſt viſionem actutus in ſæculo fuerat. Nam, ut manifeſtius dicam, eo die poſt exactum annum coronatus eſt, quo hoc illi ante annum fuerat oſtenſum. Diem autem Domini, etſi non annum in divinis litteris legimus, promiſſioni tamen futurorum debitum illud tempus accipimus. Unde nihil intereſt, ſi nunc ſub diei ſignificatione ſolus annus oſtenſus eſt; quia illud plenius debet eſſe quod majus eſt. Quod vero nutu potius, & non ſermone explanatum eſt; repræſentationi temporis ſervabatur ſermonis expreſſio. Solet enim tunc verbis quodcumque proferri, quotiens quidquid profertur impletur. Nam & vere nemo cognovit quare hoc ei oſtenſum fuiſſet, niſi quia poſt eodem die quo id viderat, coronatus eſt. Medio nihilominus tempore imminens paſſio pro certo ab omnibus ſciebatur: paſſionis tamen dies certus ab iiſdem omnibus, quaſi ignorantibus, tacebatur. Sane & in Scripturis
Luc. 1. 59. tale aliquid invenio. Nam Zacharias ſacerdos, promiſſo ſibi per Angelum filio, quia non crediderat obmutuit; ita ut filii nomen ſcripturus potius quam relaturus, nutu tabulas poſtularet. Merito & hic, ubi Dei nuntius paſſionem Antiſtitis imminentem nutu potius expreſſit: & fidem admonuit, & Sacerdotem munivit. Dilationis autem petendæ ratio de ordinatione rerum & de voluntatis diſpoſitione veniebat. Quæ vero res illi, aut quæ voluntas ordinanda, niſi eccleſiaſtici ſtatus? Suprema idcirco accepta dilatio eſt, ut quidquid circa pauperum fovendorum curam ſupremo judicio diſponendum fuerat, ordinaretur. Et puto propter nihil aliud, immo vero propter hoc tantum, etiam indulgentia ab ipſis qui ejecerant, & qui occiſuri erant, admiſſa eſt; ut præſens & præſentes pauperes, noviſſimæ diſpenſationis extremis, &, ut plenius dixerim, totis ſumtibus relevaret. Ordinatis ergo tam pie rebus, & ſic pro voluntate diſpoſitis proximabat dies craſtinus.

a XIV. Jam de Xysto [a] bono & pacifico Sacerdote, ac propterea beatiſſimo Martyre, ab Urbe nuntius venerat. Sperabatur jamjamque carnifex veniens, qui devota ſanctiſſimæ victimæ colla percuteret: & ſic erant omnes dies illi quotidiana exſpectatione moriendi, ut corona poſſet ſingulis adſcribi. Conveniebant interim plures egregii & clariſſimi ordinis & ſanguinis, ſed & ſæculi nobilitate generoſi: qui propter amicitiam ejus antiquam, ſeceſſum [b] ſubinde ſuaderent: & ne parum eſſet nuda ſuadela, etiam loca in quæ ſecederet offerebant. Ille vero jam mun-

Perſecutio imminens. b

[a] De Xyſto egimus ſupra cum beato Laurentio, & in admonitione ad hanc Vitam, ubi ex hoc loco probavimus communionem inter Romanum Pontificem & Cyprianum ſaltem poſt Stephani Papæ obitum interceſſiſſe.

[b] Aliquot diebus ſeceſſit, ne Uticam interficiendus perduceretur. Ad id enim Frumentarii à Proconſule miſſi fuerant. Unde infra ſubitaſſe, id eſt acceleraſſe, dicitur Princeps, putans Cyprianum revera effugere velle. Vide epiſtolam ultimam Oxon. 81. Pamelio 83.

S CYPRIANUS.

-dum, ſuſpenſa ad cælum mente, neglexerat, nec ſuadelis blandientibus annuebat. Feciſſet fortaſſe tunc etiam quod à plurimis & fidelibus petebatur, ſi & divino imperio juberetur. Sed nec illa ſublimis tanti viri gloria ſine præconio tranſeunda eſt: quia jam ſæculo tumeſcente, & de fiducia Principum infeſtationem nominis anhelante; ille ſervos Dei, prout dabatur occaſio, exhortationibus dominicis inſtruebat, & ad calcandas paſſiones hujus temporis contemplatione ſuperventuræ claritatis animabat. Videlicet tanta illi fuit ſacri cupido ſermonis, ut optaret ſic ſibi paſſionis vota contingere, ut dum de Deo loquitur, in ipſo ſermonis opere necaretur.

XV. Et hi erant quotidiani actus deſtinati ad placentem Deo hoſtiam Sacerdotis: cum ecce Proconſulis juſſu, ad hortos ejus, (ad hortos, inquam, quos inter initia fidei ſuæ venditos, & Dei indulgentia reſtitutos, pro certo iterum in uſus pauperum vendidiſſet, niſi invidiam de perſecutione vitaret) cum militibus ſuis Princeps [a] repente ſubitavit, immo, ut verius dixerim, ſubitaſſe ſe credidit. Unde enim poſſet tamquam improviſo impetu mens ſemper parata ſubitari? Proceſſit ergo jam certus expungi quod diu fuerat retardatum: proceſſit animo ſublimi & erecto, hilaritatem præferens vultu, & corde virtutem. Sed dilatus in craſtinum, ad domum Principis à prætorio revertebatur; cum ſubito per Carthaginem totam ſparſus rumor increbruit, productum eſſe jam THASCIUM, quem præter celebrem glorioſa opinione notitiam, etiam de commemoratione præclariſſimi operis * nemo non noverat. Concurrebant undique verſus omnes ad ſpectaculum, nobis pro devotione fidei glorioſum, gentilibus & dolendum. Receptum eum tamen, & in domo Principis conſtitutum una nocte continuit cuſtodia delicata [b]; ita ut convivæ ejus & cari in contubernio ex more fuerimus. Plebs interim tota ſollicita ne per noctem aliquid ſine conſcientia ſui fieret, ante fores Principis excubabat. Conceſſit ei tunc divina bonitas, vere digno, ut Dei populus etiam in Sacerdotis paſſione [c] vigilaret. Forſitan tamen quærat aliquis, quæ cauſa fuerit a prætorio revertendi ad Principem? Et volunt hoc, ſcilicet quidam de ſuo tunc Proconſulem noluiſſe. Abſit ut in rebus divinitus geſtis ſegnitiem ſive faſtidium Proconſulis conquerar. Abſit ut malum hoc intra conſcientiam religioſæ mentis admittam; ut de tam beatiſſimo Martyre ructus [d] hominis judicaret. Sed craſtinus dies ille, quem ante annum dignatio divina prædixerat, vere craſtinus eſſe debebat.

Cyprianus comprehenditur.

* *Scil.* tempore peſtis.

XVI. Illuxit denique dies alius, ille ſignatus, ille promiſſus, ille divinus: quem ſi tyrannus ipſe differre voluiſſet, numquam prorſus valeret: dies de conſcientia futuri Martyris lætus; & diſcuſſis per totum mundi ambitum nubibus, claro ſole radiatus. Egreſſus eſt domum Prin-

Coram Proconſule ſiſtitur.

[a] De his qui in legionibus *Principales* ſeu *Principes* dicebantur, vide Vegetium lib. 2. de re militari cap. 7.

[b] Id eſt, libera, & minime dura.

[c] Alludit ad Martyrum feſta, in quibus vigiliæ agebantur.

[d] Proverbium Hunc ructum gallice *caprice* appellaremus

S. Cyprianus.

cipis, ſed Chriſti & Dei Princeps, & agminibus multitudinis mixtæ ex omni parte vallatus eſt. Sic autem comitatui ejus infinitus exercitus adhærebat, quaſi ad expugnandam mortem manufacta veniretur. Eundi autem interfuit tranſitus ſtadii. Bene vero & quaſi de induſtria factum, ut & locum congruentis certaminis præteriret, qui ad coronam juſtitiæ conſummato agone currebat. Sed ubi ad prætorium ventum eſt, nondum procedente Proconſule, ſecretior locus datus eſt. Illic cum poſt iter longum nimio ſudore madidatus ſederet; (ſedile autem erat fortuito linteo [a] tectum, ut & ſub ictu paſſionis epiſcopatus honore frueretur) quidam ex teſſerariis [b] quondam Chriſtianus, res ſuas obtulit, quaſi vellet ille veſtimentis ſuis humidis ſicciora mutare: qui videlicet nihil aliud in rebus oblatis ambiebat, quam ſi proficiſcentis ad Deum Martyris ſudores jam ſanguineos poſſideret [c]. Cui ille reſpondit, & dixit: Medelas adhibemus querelis, quæ hodie forſitan non erunt. Mirum, ſi contemſit laborem corpore, qui mortem mente contemſerat? Quid plura? Subito Proconſuli nuntiatus eſt. Producitur, admovetur, interrogatur de ſuo nomine: ſe eſſe reſpondit; & hactenus verba.

Sententia in eum lata.

XVII. Legit itaque de tabula jam ſententiam judex, quam nuper in viſione non legerat; ſententiam ſpiritalem non temere dicendam, ſententiam Epiſcopo tali, & tali teſte condignam; ſententiam glorioſam, in qua dictus eſt ſectæ Signifer [d], & inimicus deorum, & qui ſuis futurus eſſet ipſe documento, & quod ſanguine ejus inciperet diſciplina ſanciri. Nihil hac ſententia plenius, nihil verius. Omnia quippe quæ dicta ſunt, licet à gentili dicta, divina ſunt. Nec mirum utique cum ſoleant de paſſione Pontifices [e] prophetare. Signifer fuerat, qui de ferendo ſigno Chriſti docebat: inimicus deorum, qui idola deſtruenda mandabat: documento autem ſuis fuit, qui multis pari genere ſecuturis, prior in provincia martyrii primitias dedicavit. Sanciri etiam cœpit ejus ſanguine diſciplina, ſed Martyrum; qui doctorem ſuum imitatione gloriæ conſimilis æmulati, ipſi quoque diſciplinam exempli ſui proprio cruore ſanxerunt.

Cypriani diſcipuli martyres.

XVIII. Et cum exiret prætorii fores, ibat comes militum turba: & ne quid in paſſione deeſſet, centuriones & tribuni latus texerant. Ipſe autem locus æqualis eſt, ubi pati contigit, ut arboribus ex omni parte denſatis ſublime ſpectaculum præbeat. Sed per enormitatem ſpatii lon-

[a] Linteis Epiſcoporum ſedes cooperiri ſolebant, ut ex Paciano patet, qui epiſt. 2. ad Sympronianum Novatiano exprobrat, quod *conſecrante nullo linteatam ſedem acceperit*. Id etiam videtur innuere Auguſtin. epiſt. 23. ad Maximinum Epiſcopum Donatiſtam, ubi ait, *nec abſidas gradatas, nec cathedras velatas*, cuiquam in Chriſti judicio profuturas.

[b] Teſſerarii, qui teſſeras per militum contubernia nuntiant, vel ab excubitoribus exigunt. De his Vegetius lib. 2. de re militari cap. 7. ubi teſſera dicitur, *præceptum Ducis, quo vel ad opus, vel ad bellum movetur exercitus*.

[c] Sic aliquas Martyrum reliquias certatim rapere geſtiebant Chriſtiani.

[d] Confer Acta num. 4.

[e] Alludit ad Caipham, qui de Chriſti morte neſcius prophetavit Johan. 11. verſ. 59.

gioris viſu denegato per confuſam nimis turbam, perſonæ faventes in ramos arborum repſerant; ne vel hoc illi negaretur, ut ad Zacchæi ſimilitudinem de arboribus videretur. Sed jam ligatis per manus ſuas oculis, moram carnificis urgere tentabat, cujus munus eſt ferrum; & labente dextera gladium vix trementibus digitis circuibat, donec ad perpetrandam pretioſi viri mortem, clarificationis hora matura, centurionis manum conceſſo deſuper vigore firmatam, permiſſis tandem viribus expediret. O beatum Eccleſiæ populum! qui Epiſcopo ſuo tali, & oculis pariter & ſenſibus, &, quod eſt amplius, publicata voce compaſſus eſt; &, ſicut ipſo tractante ſemper audierat, Deo judice coronatus eſt. Quamvis enim non potuerit evenire quod optabant vota communia [a], ut conſortio paris gloriæ ſimul plebs tota pateretur: quicumque ſub Chriſti ſpectantis oculis, & ſub auribus Sacerdotis ex animo pati voluit, per idoneum voti ſui teſtem, legationis quodammodo litteras ad Deum miſit.

S. Cyprianus. — *Luc. 19. 4.* — *Gladio percutitur.*

XIX. Sic conſummata paſſione perfectum eſt, ut Cyprianus qui bonorum omnium fuerat exemplum, etiam ſacerdotales coronas in Africa primus imbueret; quia & talis eſſe poſt Apoſtolos prior cœperat. Ex quo enim Carthagini epiſcopatus ordo numeratur, numquam aliquis, quamvis ex bonis & ſacerdotibus, ad paſſionem veniſſe memoratur. Licet ſemper Deo mancipata devotio, dicatis hominibus pro martyrio deputetur; Cyprianus tamen etiam ad perfectam coronam, Domino conſummante, profecit: ut in civitate ipſa, in qua taliter vixerat, & in qua prior fecerat multa præclara, prior etiam ſacerdotii cæleſtis inſignia glorioſo cruore decoraret. Quid hoc loco faciam? inter gaudium paſſionis & remanendi dolorem, in partes diviſus animus, & anguſtum nimis pectus affectus duplices onerant. Dolebo quod non comes fuerim? Sed illius victoria triumphanda eſt. De victoria triumphabo? Sed doleo quod comes non ſim [b]. Verum vobis tamen & ſimpliciter confitendum eſt, quod & vos ſcitis, in hac me fuiſſe ſententia. Multum ac nimis multum de gloria ejus exulto; plus tamen doleo quod remanſi.

Primus Martyr epiſcoporum Carthaginis.

[a] Confer Acta num. 5. ubi *Turba fratrum dicebat: Et nos cum ipſo decollemur.*

[b] Pontii feſtum recolunt vetera Martyrologia, ſicut & hodiernum Romanum, die 8. Martii. Cave tamen ne hunc cum Pontio martyre confundas, qui Philippos imperatores ad fidem Chriſti adduxiſſe dicitur, de quo plura apud Bollandianos ad diem 14. Maii.

ACTA PROCONSULARIA

S. Cypria-nus.

Sancti Cypriani epiſcopi & Martyris.

Ex codd. editis & mſſ.

Prima S. Cypriani confeſſio.

I. Imperatore Valeriano quartum & Gallieno tertium conſulibus, tertio Kalendarum Septembrium, Carthagine in ſecretario, Paternus Proconſul Cypriano epiſcopo dixit: Sacratiſſimi Imperatores Valerianus & Gallienus, litteras ad me dare dignati ſunt, quibus præceperunt eos qui Romanam religionem non colunt, debere Romanas ceremonias recognoſcere. Exquiſivi [a] ergo de nomine tuo; quid mihi reſpondes? Cyprianus epiſcopus dixit: Chriſtianus ſum, & Epiſcopus. Nullos alios deos novi, niſi unum & verum Deum, qui fecit cælum & terram, mare, & quæ ſunt in eis omnia. Huic Deo nos Chriſtiani deſervimus: hunc deprecamur diebus ac noctibus, pro nobis & pro omnibus hominibus, & pro incolumitate ipſorum Imperatorum. Paternus Proconſul dixit: In hac ergo voluntate perſeveras? Cyprianus epiſcopus reſpondit: Bona voluntas, quæ Deum novit, immutari non poteſt. Paternus Proconſul dixit: Poteris ergo ſecundum præceptum Valeriani & Gallieni, exſul ad urbem Curubitanam proficiſci? Cyprianus epiſcopus dixit: Proficiſcor. Paternus Proconſul dixit: Non ſolum de Epiſcopis, verum etiam de Preſbyteris mihi ſcribere dignati ſunt. Volo ergo ſcire ex te, qui ſint Preſbyteri qui in hac civitate conſiſtunt. Cyprianus epiſcopus reſpondit: Legibus veſtris bene atque utiliter cenſuiſtis, delatores non eſſe. Itaque detegi & deferri à me non poſſunt. In civitatibus autem ſuis invenientur. Paternus Proconſul dixit: Ego hodie in hoc loco exquiro. Cyprianus dixit: Cum diſciplina prohibeat, ut quis ſe ultro offerat, & tuæ quoque cenſuræ hoc diſpliceat; nec offerre ſe ipſi poſſunt: ſed à te exquiſiti invenientur. Paternus Proconſul dixit: A me invenientur. Et adjecit: Præceperunt etiam, ne in aliquibus locis conciliabula fiant, nec cœmeteria ingrediantur. Si quis itaque hoc tam ſalubre præceptum non obſervaverit, capite plectetur. Cyprianus epiſcopus reſpondit: Fac quod tibi præceptum eſt.

In exſilium mittitur.

II. Tunc Paternus Proconſul juſſit beatum Cyprianum epiſcopum in exſilium deportari [b]. Cumque diu ibidem moraretur, ſucceſſit Aſpaſio Paterno proconſuli Galerius Maximus proconſul, qui ſanctum Cyprianum epiſcopum, ab exſilio revocatum, ſibi juſſit præſentari. Cumque Cyprianus ſanctus martyr electus à Deo, de civitate Curubitana, in

[a] Cod. Concheniſis, *Exquiro tibi de nomine tuo, quid mihi reſpondeas?*

[b] S. Auguſtin. ſerm. 309. *Pro fide confeſſionis Chriſti in exſilium Curubin miſſus eſt* &c.

qua exſilio

qua exſilio præcepto Aſpaſii Paterni tunc Proconſulis datus fuerat, re- S. Cypria-
greſſus eſſet; ex ſacro præcepto in ſuis hortis manebat. Inde quotidie nus.
ſperabat veniri ad ſe, ſicut illi oſtenſum [a] fuerat; & cum illic demora- a
retur, repente Idibus Septembris, Tuſco [b] & Baſſo conſulibus, vene- b
runt ad eum Principes duo, unus Strator [c] officii Galerii Maximi pro- c
conſulis, qui Aſpaſio Paterno ſucceſſerat; & alius Equiſtrator à cuſtodiis Reverſus
ejuſdem officii. qui & in curriculum eum levaverunt [d], in medioque apprehen-
poſuerunt, & in Sexti [e] perduxerunt; ubi idem Galerius Maximus pro- ditur. d
conſul, bonæ valetudinis recuperandæ gratia, ſeceſſerat. Et ita idem e
Galerius Maximus proconſul in aliam diem Cyprianum ſibi reſervari præ-
cepit. Et eo tempore beatus Cyprianus ductus, ad Principem & Stra-
torem ejuſdem officii Galerii Maximi proconſulis clariſſimi viri ſeceſſit;
& in hoſpitio ejus cum eo in vico, qui dicitur Saturni, inter Vene-
ream & Salutariam [f] manſit. Illuc univerſus populus fratrum convenit. f
Et cum hoc ſanctus Cyprianus comperiſſet, cuſtodiri [g] puellas præce- g
pit, quoniam omnes in vico, ante januam hoſpitii Principis manſerant.

III. Et ita altera die octava-decima Kalendarum Octobrium, mane
multa turba convenit ad Sexti, ſecundum præceptum Galerii Maximi
proconſulis. Et ita idem Galerius Maximus proconſul eadem die Cypria-
num ſibi offerri præcepit in atrio Sauciolo [h] ſedenti. Cumque oblatus h
fuiſſet, Galerius Maximus proconſul Cypriano epiſcopo dixit: Tu es Coram
THASCIUS CYPRIANUS? Cyprianus epiſcopus reſpondit: Ego Proconſule
ſum. Galerius Maximus proconſul dixit: Tu Papam te [i] ſacrilegæ men- ſiſtitur.

[a] Aug. ibid. n. 2. *Regreſſus in hortis ſuis manebat, & inde quotidie ſperabat veniri ad ſe, ſicut oſtenſum illi erat* &c. Vide ſupra Vitæ num. 12.

[b] Monet Baronius ad annum 261. n. 25 legendum eſſe *Fuſco* ex Trebellio Pollione.

[c] Stratoris ſive Statoris munia deſcribuntur in lege Conſtantini Cod. l. 9. tit. 4. de cuſtodia reorum. Integrum locum vide in edit. Oxon. De his vide Gloſſar. Cang. ubi *Scatores* dicuntur, *quod ſtarent ad juſſa parati*: Stratores vero qui equorum Principis curam habebant. Stratores etiam dici poſſunt à ſternendo, quod reos in carcere condemnatos punirent, vel equos ſternerent.

[d] Aug. ſerm. laudato n. 3. *Duo miſſi ſunt qui eum etiam in currum levaverunt.*

[e] His locus ſic videtur appellatus, quod ſexto ab urbe lapide diſtaret.

[f] Omnes fere mſſ. habent *Venariam*. Colb. 1. & Mombrit *inter Venaria & Salutaria*. German. 1. *inter duas plateas Veneriam & Salutariam.*

[g] Omnes mſſ. præter Colb. 1. *caſtigari*. Alia tamen lectio præferenda. Sic enim legit Auguſtinus, ut patet ex laudato ſerm. n. 4. *Quid illud*, inquit, *quod cum in alium diem dilatus eſſet, atque illuc ſe multitudo fratrum ac ſororum congregans pro foribus pernoctaret, cuſtodiri puellas præcepit.* Item S. Fulgentius ſerm. 6. *à Principe detentus virginum pudicitiam .... cuſtodivit.*

[h] Vox obſcura. Videtur eſſe cognomen atrii, quod hic rei interficerentur. Obſervat Oxon. editor ſancitum eſſe in Concilio Matiſcon. II. c. 19. *ut ad locum examinationis reorum nullus clericus accedat, neque interſit atrio Sauciolo, ubi pro reatus ſui qualitate quiſpiam interficiendus eſt.* Codd. Colb & German. 1. habent, *atrio Secutiolo.* Conch. *Salontio.*

[i] Forte *Papatem*, ut legendum eſſe cenſet noſter Mabillonius in notis ad Acta SS. Mammarii &c. Analect. tom. 4. pag. 105.

S. Cyprianus.

tis hominibus præbuiſti? Cyprianus epiſcopus reſpondit: Ego. Galerius Maximus proconſul dixit: Juſſerunt [a] te ſacratiſſimi Imperatores cæremoniari. Cyprianus epiſcopus dixit: Non facio. Galerius Maximus ait: Conſule tibi. Cyprianus epiſcopus reſpondit: Fac quod tibi præceptum eſt. In re tam juſta nulla eſt conſultatio.

Sententia in eum lata.

IV. Galerius Maximus collocutus cum concilio, ſententiam vix ægre dixit verbis hujuſmodi: Diu ſacrilega mente vixiſti, & plurimos nefariæ tibi conſpirationis homines aggregaſti, & inimicum te diis Romanis & ſacris legibus conſtituiſti, nec te pii & ſacratiſſimi principes Valerianus & Gallienus Auguſti, & Valerianus nobiliſſimus Cæſar, ad ſectam cæremoniarum ſuarum revocare potuerunt. Et ideo cum ſis nequiſſimorum criminum auctor & Signifer deprehenſus: eris ipſe documento his, quos ſcelere tuo tecum aggregaſti: ſanguine tuo ſancietur diſciplina. Et his dictis, decretum ex tabella recitavit: Thaſcium [b] Cyprianum gladio animadverti placet. Cyprianus epiſcopus dixit: Deo gratias.

V. Poſt hanc vero ſententiam turba fratrum dicebat: Et nos cum ipſo decollemur. Propter hoc tumultus Fratrum exortus eſt, & multa turba eum proſecuta eſt. Et ita idem Cyprianus in agrum Sexti productus eſt, & ibi ſe lacerna byrro [c] exſpoliavit, & genu in terra flexit, & in orationem ſe Domino proſtravit. Et cum ſe dalmatica [d] exſpoliaſſet, & Diaconibus tradidiſſet, in linea ſtetit, & cœpit ſpiculatorem ſuſtinere. Cum veniſſet autem ſpiculator, juſſit ſuis ut eidem ſpiculatori viginti quinque aureos darent [e]. Linteamina vero & manualia à Fratribus ante

[a] Aug. n. 5. *Cum enim ejus immobilem mentem videret quando ei dixit: Juſſerunt te Principes cæremoniari. reſponditque illi, non facio. Adjecit & ait: Conſule tibi* &c. Deinde n. 6. *Fac, inquit, quod tibi præceptum eſt. In re tam juſta nulla eſt conſultatio. Dixerat quippe ille: Conſule tibi. Ad hoc reſponſum eſt: In re tam juſta* &c.

[b] Idem Auguſt. n. 6. *In quid erumpat cor noſtrum, niſi in ipſam venerabilis Martyris ultimam vocem? Cum enim Galerius Maximus decretum ex libello recitaſſet: Taſcium Cyprianum gladio animadverti placet. Reſpondit ille: Deo gratias. Habentes igitur de re ... dicamus & nos: Deo gratias.* Et ſic definit ſermo.

[c] Alterutram ex his vocibus pro additamento habendam eſſe cenſet Oxon. editor. Certe in cod 1. Germ habetur tantum *byrro*. Porro notat ex Feſto eruditus Cangius in Gloſſario, *byrrum* antiquitus *ruſum* ſignificaſſe, quæ vox ſi hoc loco ſic intelligatur, præferenda eſſet lectio aliquot codd. qui ſic habent, *lacerno byrro exſpoliatus eſt*. De byrro & lacerna tamquam de duplici veſtis ſpecie loquitur Sulpicius Severus lib. 1. Dialog. cap. 14. apud Baronium ad an. 261. n. 41. ubi plura is habet de hac re. At mirum eſt ab eo hodiernas epiſcoporum veſtes in his verbis repertas fuiſſe. Talibus quippe ornamentis epiſcopos olim uſos fuiſſe, prius eſſet probandum.

[d] Codd. Foſſat. Colb. Conch. S. Genoveſæ &c. pro *dalmatica*, habent *tunica*: ſed multo plures codd. *dalmatica*. Ceterum dalmaticæ nomen antiquis ignotum non fuit. Commodus apud Lamprid. *Dalmaticatus in publico* proceſſiſſe dicitur.

[e] Hanc largitionem librariis debitam innuit Oxon. editor. Favet Auguſtin. loco laudato, ubi ait extrema Martyris verba fuiſſe, *Deo gratias*, quæ ſtatim poſt recitatam ſententiam pronuntiavit. Omnes tamen mſſ. quos videre licuit, hanc Cypriani liberalitatem commemorant. Maximilianus, cujus Acta ad an. 295. proferemus, veſtem ſibi paratam à patre, rogavit dari ſpiculatori.

eum mittebantur. Poſtea vero beatus Cyprianus, manu ſua oculos ſibi texit. Qui cum lacinias manuales ligare ſibi non potuiſſet, Julianus preſbyter & Julianus ſubdiaconus * ei ligaverunt. Et ita beatus Cyprianus paſſus eſt. Ejuſque corpus propter gentilium curioſitatem in proximo poſitum eſt cum cereis & ſcolacibus [a], in areis Macrobii Candidi procuratoris, quæ ſunt in via Mappalienſi juxta piſcinas, cum voto & triumpho magno. Poſt paucos autem dies Galerius Maximus proconſul deceſſit.

S. Cyprianus. Percutitur. * al. codi. d'a onus. a

VI. Paſſus eſt autem beatiſſimus Cyprianus martyr die octava-decima Kalendarum Octobrium, ſub Valeriano & Gallieno Imperatoribus; regnante vero Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum., Amen.

a Baronius his verbis deſignari ait ſcholas cleri cum cereis &c. Rigaltius vero faces ad arcendas noctis tenebras; ejuſmodi funalia *ſcholaces* à pleriſque appellata eſſe obſervat Cangius in Gloſſario. Cod. Regius, *poſuerunt .... & per noctem... Macrobii Candidiani.*

ADMONITIO

SS Fructuosus &c.

In Acta ſanctorum Fructuosi, Eulogii & Augurii martyrum.

1. B*Eati Fructuoſi epiſcopi Tarraconenſis, ſociorumque ejus Augurii & Eulogii diaconorum Acta authentica refert Bollandus ad diem vigeſimam primam menſis Januarii, quæ etiam nos in aliquot codicibus mſſ. invenimus, ſed tantiſper, abſque ulla tamen ſenſus mutatione, fuſiora, præterquam in codd. Colbertino & RR. PP. Fulienſium Pariſienſium, ubi eadem fere omnino ac in editis habentur. Ipſa autem eadem eſſe quæ olim in eccleſia Africana legebantur, facile probari poteſt ex iis quæ refert ſanctus Auguſtinus ſermone* 273. *novæ editionis, alias* 101. *de diverſis, quem in eorumdem ſanctorum natali habuit, cujus aliquot fragmenta, ſicut & Prudentii, qui hymnum ſextum libri* περὶ Στεφάνων *in ipſorum Martyrum honorem ex ipſiſſimis Actis pene totum contexuit, ſuo quæque loco proferemus.*

Acta authentica.

Confirmata ex S. Auguſtino & Prudentio.

2. *Paſſi ſunt autem ii Martyres apud Tarraconem, celebrem olim Hiſpaniæ citerioris metropolim, in hodierna Catalonia,* Æmiliano & Baſſo conſulibus, *id eſt anno Chriſti* CCLIX. *feria ſexta, vigeſima prima die menſis Januarii, qua die tum in novis, tum in veteribus Martyrologiis eorum memoria recolitur. Et quidem hac ipſa die* 21. *Januarii eorum natale apud Hipponem-regium celebratum fuiſſe ex laudato ſancti Auguſtini ſermone patet, qui num.* 6. *ſic de iis loquitur.* Beati quorum Paſſio recitata eſt. Beata Agnes ſancta, cujus Paſſionis hodiernus eſt dies. *Certum eſt enim Agnetem die* 21. *Januarii paſſam fuiſſe, quo re ipſa die in vetuſtiſſimo Kalendario*

Paſſionis annus & dies.

59. Fructuosus. Feſtivitas. *Carthaginenſi jam ſapius laudato hujus virginis feſtum recolitur. Unde mirum videri poteſt, quod horum Martyrum feſtivitas, in Mozarabum Miſſali Idibus Februarii annotetur. cujus rei alia ratio non occurrit, niſi quod iſta celebritas ob ſanctæ Agnetis feſtum vel ob aliquam forte tranſlationem in aliam diem dilata ſit. Eorumdem Martyrum corpora in Italiam poſtmodum tranſlata fuiſſe obſervat Johannes Bollandus ex Mariana Hiſtoria lib. 4. cap. 10. ibique aſſervari in monaſterio ordinis Benedictini, non longe ab urbe Genua Ligurum metropoli diſtante. Falſus eſt Rabanus, qui in Martyrologio die 21. Januarii Regulam monachorum, quæ ab alio Fructuoſo, Braccarenſium ſcilicet epiſcopo, ſæculo ſeptimo conſcripta eſt, huic Fructuoſo martyri attribuit.*

ACTA

Sanctorum Martyrum Fructuosi epiſcopi, Augurii & Eulogii diaconorum.

Anno Christi CCLIX.

Ex compluribus codd. mſſ. & editis.

Fructuoſus cum ſociis apprehenditur.

I. VAleriano & Gallieno imperatoribus, Æmiliano & Baſſo Coſſ. XVII. Kalend. Februarii, die Dominico, comprehenſus eſt Fructuosus epiſcopus, Augurius & Eulogius diacones. Repoſito autem Fructuoſo epiſcopo in cubiculo ſuo, direxerunt beneficiarii [a] in domum ejus, id eſt Aurelius, Feſtucius, Ælius, Pollentius, Donatus, & Maximus. qui cum ſenſiſſet pediculum [b] ipſorum, confeſtim ſurrexit, & prodiit foras ad eos in ſoleis [c]. Cui milites dixerunt: Veni. Præſes te accerſit [d] cum diaconibus tuis. Quibus Fructuo-

[a] Sic dicti apud Vegetium lib. 2. de re militari cap. 7. milites, qui beneficio tribunorum promovebantur Inter Principales ſeu Principes milites erant ibid. De his in Edicto Maximini imp. apud Euſeb. lib 9. hiſt. cap. 9.

[b] Sic habent 2. codd. mſſ. hujus monaſterii ſancti Germani à Pratis, quorum unus ad annos 800. accedit. Alii codd. mſſ. ut plurimum *pedibulum*, nonnulli *ſonitum pedis*. Porro noſtra lectio favet Baronio, qui *pedibulum*, (ſic enim legit) virgam Lictoriam eſſe exiſtimat ad ann. 262. n. 61. aitque eſſe vocis *pedi*, quæ baculum deſignat, diminutivum.

[c] Sur. & Baron. *in ſoliis*, quaſi in ſedibus, uti Baronius exponit, quæ præ foribus eſſe ſolent. Bollandus cenſet retinendum eſſe *ſoleis*, quo nomine aliquod ſandaliorum genus deſignari exiſtimat. At, ſi recte judico, hac voce ſignificatur ſpatiolum aliquod foribus domus proximum, quod etiam nunc gallice *le ſeuil de la porte* appellamus. Vide Cangii Cp. Chriſtianam lib. 3. ſect. 73.

[d] Cod. Colb. 1. *accerſiri jubet*. Prudent. Hymno 6.

Accitus quia Præſidis repente
Juſſu veneras ad forum ſacerdos,
Levitis comitantibus duobus:
Inde ad carcerem &c.

ſus epiſcopus dixit : Eamus. Aut ſi vultis , calceo me. Cui milites dixerunt : Calcea te ad animum tuum. Qui mox ut venerunt , recepti ſunt in carcerem. Fructuoſus autem certus & gaudens de coronâ Domini , ad quam vocatus erat , orabat ſine ceſſatione. Erat autem & fraternitas cum ipſo , refrigerantes & rogantes ut illos in mente haberet. SS. Fructuosus&c.

II. Alia vero die baptizavit [a] in carcere fratrem noſtrum , nomine Rogatianum. Et fecerunt in carcere dies ſex, & producti ſunt XII. Kalend. Februarii , feriâ ſexta [b], & auditi ſunt. Æmilianus [c] Præſes dixit : Fructuoſum epiſcopum , Augurium & Eulogium intromittite [d]. Ex Officio dictum eſt : Adſtant. Coram Præſide ſiſtuntur. Æmilianus præſes Fructuoſo epiſcopo dixit : Audiſti quid Imperatores præceperunt ? Fructuoſus epiſcopus dixit : Neſcio quid præceperunt. Ego vero Chriſtianus ſum. Æmilianus præſes dixit : Præceperunt deos coli. Fructuoſus epiſcopus dixit : Ego unum Deum colo, qui fecit cælum & terram , mare & omnia quæ in ſunt. Æmilianus dixit : Scis eſſe deos ? Fructuoſus epiſcopus dixit : Neſcio. Æmilianus dixit : Scies poſtea. Fructuoſus epiſcopus reſpexit ad Dominum , & orare cœpit intra ſe. Æmilianus præſes dixit : Qui audiuntur , qui timentur , qui adorantur , ſi dii non coluntur , nec imperatorum vultus adorantur ? Æmilianus præſes Augurio diacono dixit : Noli verbis Fructuoſi auſcultare. Augurius diaconus dixit : Ego Deum omnipotentem colo. Æmilianus præſes Eulogio diacono dixit : Numquid [e] & tu Fructuoſum colis ? Eulogius diaconus dixit : Ego Fructuoſum non colo ; ſed ipſum colo , quem & Fructuoſus. Igni damnantur. Æmilianus præſes Fructuoſo epiſcopo dixit : Epiſcopus es ? Fructuoſus epiſcopus dixit : Sum. Æmilianus dixit : Fuiſti [f]. Et juſſit eos ſua ſententia vivos ardere.

III. Et cum duceretur Fructuoſus epiſcopus cum diaconibus ſuis ad amphitheatrum, populus Fructuoſo epiſcopo condolere cœpit, quia talem amorem habebat non tantum à fratribus , ſed etiam ab ethnicis. Talis enim erat , qualem Spiritus-ſanctus per beatum Paulum apoſtolum , vas electionis, doctorem gentium , debere eſſe declaravit. Propter quod etiam fratres , qui ſciebant illum ad tantam gloriam pergere , gaudebant potius quam dolebant. Cumque multi ex fraterna caritate eis of-

[a] Prudent. *Exercent ibi myſticum lavacrum* &c.

[b] In utroque cod. Germ. dies non exprimitur.

[c] Prudent. *Index Æmilianus imminebat* &c.

[d] Sic cod. Colb. ceteri mſſ. & editi, *impone*.

[e] Hæc ipſa verba laudat Auguſtin. ſerm. 273. de his Sanctis n. 3. *Ait illi Iudex . Numquid & tu Fructuoſum colis?* &c. ubi docet ſacrificium non Martyribus , ſed ſoli Deo in Eccleſia catholica offerri. Vide eumdem Aug. lib. 8. de civ. Dei c. 27. & potiſſimum lib. 20. contra Fauſtum cap. 21. ubi ait , *populum Chriſtianum Martyres religioſa ſollemnitate concelebrare ad excitandam imitationem , & ut meritis eorum conſocietur , atque orationibus adjuvetur ... eo cultu quo ſancti homines in hac vita coluntur &c. Deo ſoli in memoriis martyrum altaria conſtituenda &c.*

[f] Prudent. ỿ. 47.

Cujus ſum famulus , gregiſque paſtor.
Subridens , ait ille : Iam fuiſti &c.

SS. Fructuoſus &c. ferrent, uti conditi permixti poculum ſumerent, ait: Nondum eſt horâ
ſolvendi jejunii [a]. Agebatur enim horâ diei quartâ. Siquidem in carcere
[a] Etiam ſupplicio proximus ſervat jejunium. quarta feria ſtationem ſollemniter celebraverant. Igitur ſexta feria lætus atque ſecurus feſtinabat, ut cum Martyribus & Prophetis in paradiſo, quem Dominus præparavit amantibus ſe, ſolveret ſtationem [b]. Cumque ad amphiteatrum perveniſſet, ſtatim ad eum acceſſit, AUGUSTALIS
[b] nomine, lector ejuſdem, cum fletibus deprecans, ut eum excalcearet.
[c] Cui beatus Martyr reſpondit: Miſſum fac [c], fili; ego me excalceo, fortis & gaudens & certus Dominicæ promiſſionis. qui cum ſe excalceaſſet, acceſſit ad eum commilito frater noſter, nomine FELIX, & apprehendit dexteram ejus, rogans ut ſui memor eſſet. Cui ſanctus Fructuoſus
[d] cunctis audientibus clara voce reſpondit: IN MENTE [d] ME HABERE NECESSE EST ECCLESIAM CATHOLICAM, AB ORIENTE USQUE IN OCCIDENTEM DIFFUSAM.

[e] IV. Igitur in fore [e] amphiteatri conſtitutus, cum jam prope eſſet, ut ingrederetur ad coronam immarceſſibilem potius quam ad pœnam, obſervantibus licet ex officio beneficiariis quorum nomina ſupra memo-
[f] rata ſunt, ita ut ipſi audirent [f] fratres noſtri, monente pariter ac loquente Spiritu-ſancto, Fructuoſus epiſcopus ait: Jam non deerit vobis paſtor, nec deficere poterit caritas & repromiſſio Domini, tam hîc, quam in futurum. Hoc enim quod cernitis, unius horæ videtur infirmitas. Con-
Cum ſociis flammas ingreditur. ſolatus igitur fraternitatem, ingreſſi ſunt ad ſalutem: digni, & in ipſo martyrio felices, qui ſanctarum Scripturarum fructum ex promiſſione ſentirent. Similes Ananiæ, Azariæ, & Miſaëli exſtiterunt, ut etiam in
[g] illis Trinitas divina cerneretur: Siquidem jam in igne ſingulis [g] conſtitutis, ut Pater non deeſſet; & Filius ſubveniret, & Spiritus-ſanctus
[h] in medio ignis ambularet. Cumque exuſtæ [h] fuiſſent faſciolæ, quibus manus eorum fuerant colligatæ; orationis divinæ & ſolitæ conſuetudinis memores, gaudentes, poſitis genibus, de reſurrectione ſecuri, in ſignoque tropæi Domini conſtituti, Dominum deprecabantur, donec ſimul animas effuderunt.

[a] Prud. ℣. 54. *Iejunamus, ait, recuſo potum*

[b] De ejuſmodi ſtatione vide Baron. ad an. 262. n. 65. & piæ memoriæ Card. Bona de divina Pſalmodia cap. 3. ubi ex Tertulliano lib. de jejun. Caſſiano &c. obſervant quandoque *ſolvere ſtationem* idem eſſe ac jejunium ſolvere. Sed de his in primis conſulendus eſt vir doctiſſimus Ludovicus Thomaſſinus in tractatu de jejuniis, Part. 1 cap 19. & Part. 2. cap. 15.

[c] Codd. Colb. & Floriac. *Surſum ſta.* Prud. ℣. 74.

Plantis calceamenta diſſolutis,
Pronus detrahere ſtudebat unus &c.

[d] His verbis à ſe laudatis Ang. n. 2. ſubjungit ex Fructuoſi perſona: *Tu ſi vis ut pro te orem, noli recedere ab illa pro qua oro.*

[e] In aliquot mſſ. & apud Surium habetur, *in porta.*

[f] In omnibus codd mſſ. *Ita ut ipſi audirent, monente fratre noſtro Martiale pariter & loquente, ſanctus epiſcopus ait* &c. Cod. Floriac. habet ... *Martiale & eloquente Spiritu-Sancto.*

[g] Sic cod. Floriac. ceteri habent, *ſæculi.*

[h] Prud. ℣. 103. *Nexus denique &c.*

Non auſa eſt cohibere pœna palmas,
In morem crucis ad Patrem levandas
Solvit brachia qua Deum precentur.

SS. Fructuosus &c.

V. Poſthæc ſolita Domini non defuere magnalia, apertumque eſt cælum, videntibus [a] Babylan & Mygdonio fratribus noſtris ex familia Æmiliani præſidis. qui etiam filiæ ejuſdem Æmiliani, dominæ eorum carnali, oſtendebant ſanctum Fructuoſum epiſcopum cum diaconibus, adhuc ſtipitibus quibus ligati fuerant permanentibus, in cælum aſcendentes coronatos. Cumque Æmilianum vocarent dicentes, Veni, & vide quos hodie damnaſti, quemadmodum cælo, & ſpei ſuæ [b] reſtituti ſunt. Igitur cum Æmilianus veniſſet, videre eos non fuit dignus.

a Animæ eorum videntur cælum penetrare.

b

VI. Fratres autem triſtes, velut derelicti ſine paſtore, ſollicitudinem ſuſtinebant: non quod dolerent Fructuoſum, ſed potius deſiderarent, unuſcujuſque fidei & agonis memores. Superveniente autem nocte ad amphiteatrum cum vino [c] feſtinanter pervenerunt, quo ſemiuſta corpora exſtinguerent. quo facto, eorumdem Martyrum cineres collectos, prout quiſque potuit, ſibi vindicavit. Sed nec in hoc Domini & Salvatoris noſtri defuêre magnalia, ut credentibus fides augeretur, & parvulis monſtraretur exemplum. Oportebat enim Fructuoſum martyrem, quod in ſæculo per miſericordiam Dei docendo promiſerat in Domino & Salvatore noſtro, in ſuâ poſtea paſſione & reſurrectione carnis comprobare. Igitur poſt paſſionem apparuit [d] fratribus, & monuit, ut quod unuſquiſque per caritatem de cineribus uſurpaverat, reſtituerent ſine mora; unoquoque in loco ſimul condendos curarent.

Reliquiæ à fidelibus colliguntur.

c

d

VII. Æmiliano etiam, qui eos damnaverat, Fructuoſus pariter cum diaconibus ſuis oſtendit ſe in ſtolis repromiſſionis, increpans pariter & inſultans, nihil illi profuiſſe [e], quod fruſtra exutos à corpore in terra crederet, quos cerneret glorioſos [f]. O beati Martyres, qui igne probati ſunt ut aurum pretioſum, veſtiti loricâ fidei & galea ſalutis; qui coronati ſunt diademate & corona immarceſſibili, eo quod diaboli caput calcaverunt! O beati Martyres, qui meruerunt dignam habitationem in cælis, ad dexteram ſtantes Chriſti, benedicentes Deum Patrem omnipotentem, & Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum filium ejus! Suſcepit autem Dominus Martyres ſuos in pace per bonam confeſſionem, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Judici apparent.

e

f

[a] Cod. Compend. *Apertumque cælum Babyllon & Micdonius fratres de familia Æmiliani filia ejus domina &* Prud. ỷ. 121.

Vidit Præſidis ex domo ſatellis,
Cælum Martyribus patere apertum,
Quin & filiola monens herili
Oſtendit ſceleris notam paterni.

[b] Cod. 1. Colb. *ſecundum ſpem ſuam cælo reſtituiſti.*

[c] Prud. ỷ. 131. *Et perfuſa mero leguntur oſſa* &c.

[d] Cod. Floriac. *Nam poſt paſſionem ſeptimi diei nocte adveniente, S. Fructuoſus* &c. Prud. ỷ. 139. *Cernuntur niveis ſtolis amicti mandant reſtitui* &c.

[e] Boll. *Nihil illi profuturos quos* &c.

[f] In aliquot codd. mſſ. hæc adduntur: *Et mane facto mox Chriſtiani omnes qui reliquias ſanctorum abſtulerant deferentes cum magno metu ac ſumma lætitia ſinguli narrantes viſionem ſimilem, in ſacroſancta Eccleſia ſub altari ſancto, exultantes in Domino, honorifice ſepelierunt.* Hæc habentur etiam in Agonibus ſanctorum Pariſiis jampridem excuſis.

SS Jacobus, Marianus &c.

ADMONITIO

In Paſſionem ſanctorum JACOBI, MARIANI &c.

1. *PErſecutionem in Africa, ſub Valeriani Imperatoris extremis annis, atrociſſimam fuiſſe probant, præter ea quæ de beato Cypriano annotavimus, aliquot antiqua monumenta, quæ poſt tot temporum viciſſitudines, ad nos uſque incolumia pervenerunt. Inter hæc merito recenſet illuſtriſſimus Cardinalis Baronius beatorum* MARIANI *&* JACOBI *Paſſionem, quam ipſorum Martyrum nutu, & aliorum Chriſtianorum precibus, prout eam propriis oculis viderat, fideliter & accurate quidam e Chriſtianis fratribus conſcripſit. Hujus autem opuſculi ſinceritas ſe ipſam legentibus prodit: de qua tamen ſi quis aliud adhuc argumentum deſiderat, Auguſtinum adeat, qui ſermone* 284. *quem in iſtorum Martyrum natali habuit, laudat & exponit num.* 2. *ea quæ in his Actis de Mariani matre referuntur. Eadem vero Acta Surius primo, ac ex eo Baronius ad annum* 262. *ediderunt, quæ poſtea ad aliquot codices mſſ. collata Godefridus Henſchenius Bollandiano Aprili inſeruit ad diem* 30. *hujus menſis, ex quibus editionibus inter ſeſe collatis ea deſcripſimus.*

Paſſio.

Unde ſumta.

2. Jacobi *&* Marini *memoriam recolit* 11. *Nonas Maii vetus Kalendarium Carthaginenſe, alia vero Martyrologia die* 30. *Aprilis. Quo die eorum Paſſionem refert Henſchenius, additis plurimis Martyribus, qui vel in Paſſione obiter deſignantur, vel à Martyrologiorum editoribus Jacobo & Mariano adjuncti ſunt: quamvis Agapii ſociorumque ejus feſtum Ado, Uſuardus & Martyrologium Romanum diei præcedenti conſignaverint. Horum autem omnium Martyrum mortem, cum Henſchenio ad annum circiter* CCLIX. *referri debere exiſtimamus, ſcilicet paullo poſt beati Cypriani mortem, qui Marianum in viſione ad martyrium invitavit, ut narratur infra num.* 6. *Pene omiſeram Eugubii Umbriæ civitatis eccleſiam cathedralem Mariani & Jacobi memoriæ dicatam eſſe, ubi eorumdem Martyrum ſacra corpora aſſervari affirmant Ughellus Italiæ ſacræ tom.* 1. *Ferrarius in Catalogo, aliique paſſim Italiæ ſcriptores.*

Feſtum.

Tempus mortis.

Reliquiæ.

3. *Porro alios plures Martyres in hac perſecutione per diverſas Africæ provincias paſſos fuiſſe obſervat Baronius ad an.* 262. *Idem teſtantur paſſim Martyrologiorum auctores: immo & conſentiunt Acta Martyrum quæ proferimus. At cum in antiquis monumentis eorum nomina expreſſa non habeantur, de iis fuſius agere ſuperſedemus. Agnoſcimus tamen cum eodem doctiſſimo Cardinali* beatum Theogenem, *quem ſanctus Auguſtinus laudat in ſermone* 273. *novæ edit. ubi de cultu Martyrum agit, in eadem perſecutione, ut quidem veri ſimile eſt, martyrium compleviſſe. Is autem videtur eſſe Theogenes epiſcopus Hipponenſis, qui inter Patres concilii Carthaginenſis de rebaptizandis hæreticis*

Alii Mart. in Africa.

quartus-decimus

quartus-decimus ſententiam tulit. Baſilicæ, ſeu, ut eam vocat Auguſtinus, memoriæ, in ejus honorem Hippone-regio conſtructæ meminit idem ſanctus Doctor ſermone laudato. Ipſi etiam triginta & ſex ſocios Martyres adjungunt vulgata Martyrologia ad diem 26. Januarii, qui omnes ſub Valeriani perſecutione paſſi dicuntur.

SS. Jacobus, Marianus &c.

PASSIO

Sanctorum JACOBI, MARIANI, & aliorum plurimorum Martyrum in Numidia.

Anno Christi circ. CCLIX.

Ex Surio, Baronio & Aprili Bollandiano.

I. QUotieſcumque aliquid beatiſſimi Martyres Dei omnipotentis, & Chriſti ejus, feſtinantes ad promiſſa regni cælorum, cariſſimis ſuis verecundius mandant, memores ſunt humilitatis, quæ ſemper in fide ſolet facere majores: & quanto modeſtius petierunt, tanto efficacius impetraverunt, & nobis hoc prædicandæ gloriæ ſuæ munus teſtes Dei nobiliſſimi reliquerunt: MARIANUM dico, unum ex dilectiſſimis fratribus noſtris, & JACOBUM, quos mihi ſcitis, præter communem Sacramenti religionem vitæque ſocietatem, domeſticis affectibus adhæſiſſe. Qui contra ſævientes ſæculi preſſuras, & gentiles impetus, habituri tam ſublime certamen; prœlium ſuum, quod inſtinctu cæleſtis Spiritus inierunt, in notitiam fraternitatis per nos venire juſſerunt. non quod in terris vellent coronæ ſuæ gloriam per jactantiam prædicari: ſed ut præcedentibus experimentis, multitudo plebis, & Dei populus ad exemplum fidei poſſet armari. Nec immerito idem edituro mihi fiducia familiaris injunxit. Quis enim dubitet, quin nobis in pace vitæ communitas fuerit, quando nos individua dilectione viventes una, tempus perſecutionis invenit?

Scriptor teſtis oculatus.

II. Nam peregebamus in Numidiam ſimul, ut ſemper antea, ſocio parique comitatu viam ingreſſi: quæ nos ad exoptatum fidei & religionis obſequium, illos jam ducebat ad cælum. Et venerunt in locum, qui appellatur Muguas, cui eſt Cirtenſis [a] coloniæ ſuburbana vicinitas: in qua tunc maxime civitate, gentilium cæco furore, & ex officiis militaribus perſecutionis impetus, quaſi fluctus ſæculi tumeſcebant; & avidis faucibus ad tentandam fidem juſtorum, rabies diaboli infeſtantis inhiabat. Unde Marianus & Jacobus beatiſſimi martyres, certiſſima & exoptata divinæ in ſe dignationis ſigna tenuerunt, qui in ea regione, in qua perſecutionis tempeſtas turbulentius fureret, hora jam maturante

Ingens perſecutio Cirtæ.

[a] Cirta urbs epiſcopalis Numidiæ, celebris ob ſynodum Cirtenſem, de qua ſæpius agit Auguſtinus in libris contra Donatiſtas. Poſtea *Conſtantina* dicta eſt ex eodem Auguſtino: ſub quo nomine perſtat etiamnunc inſignis.

SS. Jacobus, Marianus &c.

deducti intelligebant ſua, Chriſto gubernante, ad ipſum coronæ locum directa veſtigia. Namque omnes dilectos Chriſto, cruenti & cæcati Præſidis furor per militares manus requirebat. Nec in hos ſolos crudelitatis exercebatur inſania, qui in ſuperioribus perſecutionibus inconcuſſi, libere Deo viverent: ſed in illos quoque manum diabolus inſatiabilem porrigebat, quos jam dudum in exſilia ſubmotos, etſi nondum ſanguine, mente jam Martyres, ferox Præſidis amentia coronarat.

Agapius & Secundinus.

III. In his ab exſilio perducebantur ad Præſidem Agapius & Secundinus [a] epiſcopi, prædicandi ambo ſpiritali dilectione, alter etiam carnalis continentiæ ſanctitate. Perducebantur, inquam, non à pœna, ſicut gentilibus videbatur, ad pœnam, ſed à gloria potius ad gloriam, à certamine ad certamen aliud: ut qui captivos à ſæculi pompis in obtinendo Chriſti nomine ſubegiſſent, etiam mortis aculeos conſummatæ fidei virtute calcarent. Neque enim fas erat, ut tardius quærerent in terrena colluctatione victoriam, quos jam Dominus ſecum habere properabat. Et contigit, fratres [b], ut Agapius & Secundinus, ex illuſtri ſacerdotio Martyres glorioſi, in eo tranſitu quo ad beatum paſſioris ſuæ prœlium, Præſidis quidem temporanea poteſtate, ſed Chriſti electione pergebant, noſtrum interim dignarentur hoſpitium. Quibus tantus inerat ſpiritus vivificationis & gratiæ, ut tam ſanctis & præclaris Dei teſtibus jam parum eſſet, quod ipſi martyrio pretioſum ſanguinem deſtinaſſent, niſi etiam alios martyres fidei ſuæ inſpiratione feciſſent. Horum tanta in fratres caritas fuit & tanta dilectio, ut licet taciti poſſent tam devotæ & obſtinatæ virtutis exemplis fidem fraternitatis adſtruere, tamen ad ſtabilitatem perſeverantiæ latius conſulentes, pectoribus noſtris totem tractatus ſalutaris infunderent. neque enim tacere poterant, qui Dei ſermonem videbant. Nec mirum, ſi paucis illis diebus tam large noſtrum omnium mentes eorum tractatus ſalubris animavit, in quibus jam Chriſtus, micante gratia, de proxima paſſione fulgebat.

IV. Denique ita proficiſcentes illi, Marianum & Jacobum exemplo & magiſterio ſuo diſpoſitos reliquerunt, ut recentiſſima gloriæ ſuæ veſtigia demitterent ſecuturis illorum viam. Vixdum enim biduum fluxerat, ecce Marianum & Jacobum cariſſimos noſtros ſua palma quærebat: nec ut aliis in locis, unus hoc aut alius ſtationarius [c] miles agebat, ſed centuria [d]. Nam violenta manus, & improba multitudo ſic ad villam,

[a] An hic eſt Secundinus qui epiſtolæ ſynodicæ de lapſis ad Eccleſiam Romanam ſubſcripſit? Ea eſt inter Cyprianicas edit. Angl. 57. Pamel. 54.

[b] Sic mſſ. codd. ex Henſchenio. Apud Surium, *contigit ut fratres* &c. unde Baronius an. 262. num. 38. colligebat ſcriptorem Epiſcopum fuiſſe, utpote qui Epiſcopos fratres appellaſſet.

[c] Stationarii milites dicebantur apparitores & officiales Præſidum, qui diſpoſiti per provincias, certis locis denuntiabant magiſtratibus quid ageretur. Vide Gloſſar. Cangianum.

[d] Apud Surium pro, *ſed centuria*, habetur, *ſubcenturio*. Tales fuiſſe milites ex Livii lib. 8. probat Baronius. In uno codice mſ. habetur, *ſed centurio*, ſed in cod. S. Maximini Trevirenſis, *ſed centuriaria*, ex quo Henſchenius legendum putavit, *ſed centuria*.

quæ nos habebat, quaſi ad famoſam ſedem fidei convolarat. O exoptanda nobis incurſio! ô felix & digna exultatione trepidatio! Siquidem ad nos ventum eſt propter hoc tantum, ut Dei dignationem Mariani & Jacobi juſtus ſanguis expleret. Vix hoc in loco poſſumus, fratres dilectiſſimi, gaudia cumulata frenare. qui alios ante biduum ad ipſum paſſionis exitum à noſtris amplexibus miſeramus, alios adhuc nobiſcum futuros martyres habebamus. Quos cum jam matura divinæ dignationis hora fortius quæreret, etiam nos aliqua fraternæ gloriæ parte perſtrinxit, quia pertrahebamur à Muguis in Cirtenſem coloniam. Sequebantur autem cariſſimi nobis, & ad palmam paſſionis electi, quos & noſtri amor ducebat, & Chriſti matura dignatio. Ita miro modo, & immutato pergendi ordine, ſequebantur illi, qui fuerant anteceſſuri. Denique illis non fuit longa dilatio. namque dum nos exultantius adhortantur, ſe quoque Chriſtianos eſſe liberiori gaudio prodiderunt. Mox interrogati, cum in fortiſſima nominis Chriſti confeſſione perſtarent, deducuntur in carcerem. SS. Jacobus, Marianus &c. Marianus & Jacobus apprehenſi.

V. Tunc attentantur numeroſis duriſque cruciatibus per ſtationarium militem, juſtorum piorumque carnificem, adhibitis in auxilium crudelitatis ejus Centurionum [a] & Cirtenſium magiſtratibus, hoc eſt diaboli ſacerdotibus: tamquam membrorum laceratione frangeretur fides, cui cura corporis vilis eſt. Et Jacobus quidem, ſicut erat in virtute fidei ſemper auſterior, qui & infeſtationes jam ſemel Decianæ perſecutionis evicerat, affectavit ſe non Chriſtianum tantum, ſed Diaconum confiteri: Marianum autem fecit tormentis obnoxium, quod ſe Lectorem tantum, ſicuti fuerat, fatebatur. Quænam illa tormenta, quam nova, quam diaboli venenato ſenſu & dejiciendi artibus exquiſita ſupplicia! Pependit Marianus ad vulnera, &, quæ Martyri etiam in ipſis lacerationibus affuit gratia, ſic tortus eſt, ut illum exaltaret & pœna. Nexus autem qui pendentem gerebat; non manus, ſed ſummos apices pollicum vinxerat: ſcilicet ut digitorum tenuis exilitas plus in ferendis membris ceteris laboraret. Addita etiam pedibus injuſta pondera, ut diſcordantibus pœnis utrimque diſtracta, & viſcerum convulſione reſoluta, de nervis ſuis totius corporis compago penderet. Nihil egiſti juxta templum Dei, juxta Chriſti coheredem, nequitia gentilis. Suſpenderis licet membra, concuſſeris latera, divulſeris viſcera; Marianus noſter in Deum fidens, quantum corpore torquebatur, tantum mente creſcebat. Victa denique feritate torquentium, rurſus in carcere de triumpho ſuo multum lætatus includitur; ibique cum Jacobo & reliquis fratribus, gaudium victoriæ dominicæ frequenti oratione celebravit. Dire cruciantur. In carcerem reducti.

VI. Quid nunc gentiles? Creditis Chriſtianos ſentire carceris pœnas, & ſæculares horrere tenebras, quos manet gaudium lucis æternæ? Spiritus cum fida ſpe venientis gratiæ cælos mente complexus, ſuis jam

[a] Sic in omnibus mſſ. & Surii editione, mavult tamen Henſchenius reponere *centuriarum*, quaſi alias nullus eſſet ſenſus. At potuit ſcriptor ſacerdotes, etiam Centurionum magiſtratus appellare.

SS. Jacobus, Marianus &c.

non intereſt pœnis. Secretam licet ſuppliciis quæſitis & abditam ſedem; graveſque antri caligantis horrores, domumque tenebrarum; fidentibus in Deum nullus ſqualidus locus, nullum tempus triſte ſentitur. Fovet illos Deo Patri dicatos fraternitas Chriſti diebus ac noctibus. Etenim Mariano, poſt illam vexationem corporis altius in ſoporis tranquilla reſoluto, quid divina dignatio ad fiduciam ſpei ſalutaris oſtenderit, experrectus ſic ipſe nobis narravit. Oſtenſum eſt, inquit, mihi, fratres, tribunalis excelſi & candidi nimium ſublime faſtigium, in quo quidam, judicis ad vicem præſidebat. Illic erat cataſta, non humili pulpito, nec uno tantum aſcenſibilis gradu; ſed multis ordinata gradibus, & longe ſublimis aſcenſus: & admovebantur Confeſſorum ſingulorum claſſes, quas ille judex ad gladium duci jubebat. Tum exauditur mihi vox clara & immenſa, dicentis: Marianum applica. Et aſcendebam in illam cataſtam: & ecce ex improviſo mihi, ſedens ad dexteram ejus judicis Cyprianus apparuit, & porrexit manum, & me levavit in altiorem cataſtæ locum, & arridens dixit: Veni, ſede mecum. Et factum eſt, ut audirentur aliæ claſſes, me quoque aſſidente: & ſurrexit ille judex, & nos ducebamus eum ad prætorium ſuum. Iter autem nobis erat per locum pratis amœnum, & viridantium nemorum læta fronde veſtitum, opacum cupreſſis conſurgentibus in excelſum, & pinnis pulſantibus cælum: ut putares eum locum per omnem circuitus ambitum lucis virentibus coronatum. Sinus autem in medio pellucidi fontis exuberantibus venis, & plurimis liquoribus redundabat. Et ecce ſubito ab oculis noſtris ille judex receſſit. Tunc ibi Cyprianus phialam, quæ ſuper marginem fontis jacebat, arripuit; & cum illam de fontis rivulis impleſſet, hauſit; & iterum implens mihi porrexit, & libenter bibi. Et cum Deo gratias agerem, excitatus, inquit, mea voce ſurrexi.

Mariani viſio.

VII. Tunc Jacobo quoque in recordationem rediit, quod ſibi hanc ſignificaſſet coronam divinæ dignationis oſtenſio. Nam ſuperioribus diebus, cum ejuſdem carrucæ vehiculo Marianus & Jacobus, & cum his ego, viam communiter carperemus: ad medium fere diem, inter illa itineris confragoſa mirabili & alto ſopore correptus, poſtquam à nobis interpellatus & excitatus evigilavit: Perturbatus ſum, inquit, non ſine gaudio meo, fratres, ſed & vos mecum gaudere debetis. Vidi, inquit, juvenem inenarrabili & ſatis ampla magnitudine, cujus veſtitus diſcincta [a] erat in tantum candida luce, ut oculi in eam conſtanter intendere non poſſent: cujus pedes terram non calcabant; & vultus oris ſuper nubes erat. Is cum tranſcurreret, unam tibi Mariane, & unam mihi, zonas purpureas in ſinus noſtros jaculatus eſt, & ait: Sequimini me cito. O quietem vigiliis omnibus fortiorem! ô quietem, in qua

Item & Jacobi.

[a] Sic legendum, non autem *diſtinctus*. Diſcincta eſt veſtis in anteriori parte aperta, quales ſunt hodiernæ Doctorum ſeu Curialium togæ. Diſcinctæ autem vocem apud Afros uſitatam fuiſſe, paret ex Actis SS. Perpetuæ & Felicitatis.

felicitet dormit, quiſquis in fide vigilat: quæ terrena tantum membra ſopierit! quoniam videre Deum niſi ſpiritus non valebit. Quantum exultantes, quamque ſublimes animos Martyrum eſſe credendum eſt, quibus in ſancti Nominis confeſſione paſſuris, & audire Chriſtum ante contigit, & videre offerentem ſe ſuis quocumque tempore? Non fuit impedimento vehiculi promoventis inquieta jactatio; nec dies medius, qui ſub calore tunc fulgebat ſolis. Nulla noctis exſpectata ſecreta ſunt: novo genere gratiæ Martyri ſuo Dominus novum tempus viſionis elegit. SS. Iacobi, Mariani &c.

VIII. Nec in unum aut alium fuit iſta dignatio. Namque ÆMILIANUS, quamvis equeſtris ordinis gentiliter haberetur, unus tamen in carcere, & ipſe de fratribus, qui ad quinquageſimum prope ætatis annum cum carnis continentia pervenerat, continuatis in carcere gemina ſuperpoſitione [a] jejuniis, & orationibus ſæpe repetitis, per quas devota mens paſta in alium diem & ſacramento Dei parabatur, in ſomnum media die reclinatus, moxque quiete diſcuſſa, talia nobis ſuæ viſionis patefecit arcana. Perducto mihi, inquit, de carcere, homo gentilis, hoc eſt frater meus carnalis, occurrit. Is res noſtras admodum curioſus inſultabunda voce perquirit, ſciſcitans quatenus nos in pœnalibus tenebris illis & inedia carceris haberemus. Cui reſpondi: Milites Chriſti & in tenebris clariſſimam lucem, & in jejunio cibum ſaturabilem, Dei habere ſermonem. Et cum hæc audiret: Scitote, inquit, quod omnes vos, quicumque in carcere habemini, ſi obnixe perſtabitis, maneat pœna capitalis. At ego, qui verebar ne compoſitum luderet fraude mendacium, confirmare votum meum volui: Vere, inquam, patiemur omnes? At ille rurſus affirmans, dixit: Gladius vobis & ſanguis in proximo eſt. Sed velim ſcire, an omnibus vobis, qui vitam contemnitis, diſcreta an æqualia munerum cæleſtium præmia rependantur? Cui reſpondi: Non ſum idoneus tam magnæ rei proferre ſententiam. Attolle, inquam, ad cælum paulliſper oculos: jam videbis innumerabilem turbam micantium ſiderum. Numquid ſtellæ omnes pari luminis honore præfulgent? & tamen omnibus lumen eſt. Ad hæc ille curioſus, iterum quid interrogaret invenit. Ergo ſi qua diſcretio eſt, inquit, qui veſtrum ſunt in promerenda Dei voluntate potiores? Nimirum, inquam, præ ceteris duo, quorum nec tibi dicenda, & Deo nota ſunt nomina. Noviſſime acrius incumbente, atque perſcrutante moleſtius: Hi ſunt, inquam, qui quo difficilius & rarius vincunt, glorioſius coronantur. & propter hos ſcriptum eſt: *Facilius camelus intrabit per foramen acus, quam dives in regna cælorum.* Matth. 19. 24.

Æmiliani Chriſtiani militis viſio.

IX. Poſt has oſtenſiones in carcere diebus pauculis commorati, producuntur in publicum, ut eos Cirtenſium magiſtratus, elogio confeſſionis ſuæ honoratos tranſmitteret cum parte damnationis ad Præſidem. Et

[a] Id eſt adjectione. De ſuperpoſitione jejunii plura videſis apud Menardum noſtrum cap. 54. Concordiæ Regularum, & apud Cangium in Gloſſario Latino.

SS. Jacobus, Marianus &c.

Chriſtianus miro modo agnitus.

ecce unus è circumſtantibus fratribus noſtris omnium in ſe gentilium convertit oculos, quod jam per gratiam proximæ confeſſionis, Chriſtus in ore ejus & facie relucebat. Cumque ex eo turbulentis & ferventibus animis quæreretur, an ejuſdem & ipſe eſſet religionis & nominis; rapuit tam dulcem promtiſſima confeſſione comitatum. Sic elogiis ſuis beati Martyres, plures Dei teſtes, dum ipſi ad martyrium parantur, acquirunt: & jam tranſmiſſi ad Præſidem, negotioſum ac difficile iter cum voluptate properaverunt. Tunc eos Præſidi admotos, jam bis eis notus, bis uſitatus iterum Lambeſitanus [a] carcer accepit. Hæc enim ſola ſunt apud gentiles hoſpitia juſtorum.

Multi Martyres laïci.

X. Interim per dies plurimos effuſione ſanguinis tranſmittebatur ad Dominum numeroſa fraternitas. nec pervenire ad Jacobi & Mariani clericorumque victimam rabies inſanientis Præſidis poterat, laïcorum tam multis occupata vulneribus. Nam ita inter ſe noſtræ religionis gradus artifex ſævitia diviſerat, ut laïcos clericis ſeparatos tentationibus ſæculi, & terroribus ſuis putaret eſſe ceſſuros. Ergo cariſſimi noſtri & fideliſſimi milites Chriſti, ceterique de clero contriſtari aliquantulum cœperunt, quod laïcis certaminis ſui laude perfunctis, ſervaretur ſibi tam lenta & tam ſera victoria.

Agapius obtinet coronam martyrii Tertullæ & Antoniæ.

XI. Tunc Agapius, qui jamdudum martyrio ſuo conſummato fidei ſacramenta perfecerat, qui & ipſe, cum pro puellis duabus, TERTULLA & ANTONIA, quas ſibi cariſſimas ad vicem pignorum diligebat, repetitis frequenter precibus oraret, ut ſecum & illæ Dei dignatione martyres fierent, retulerat meritorum ſuorum tali revelatione fiduciam: Quid aſſidue petis, quod una oratione meruiſti? Is ergo Agapius agenti Jacobo in carcere, per tempus quietis apparuit. Nam ſub ipſo ictu paſſionis [b] dum exſpectatur carnifex; Et bene, inquit Jacobus, ad Agapium ceterorumque Martyrum beatorum pergo convivium. Nam iſta, inquit, nocte Agapium noſtrum videbam, inter omnes alios lætiorem, quos una nobiſcum Cirtenſis carcer incluſerat, ſollemne quoddam & lætitiæ plenum celebrare convivium. Quò cum ego & Marianus, quaſi ad agapen, ſpiritu dilectionis & caritatis raperemur, adcucurrit nobis obvius puer, quem conſtabat eſſe alterum ex geminis ante triduum cum matre paſſis, corona roſea collo circumdatus, & in manu dextra palmam viridiſſimam præferens: Et, Quid properatis? inquit. gaudete & exultate. cras enim nobiſcum & ipſi cœnabitis. O Dei magna in ſuos & præclara dignatio! ô vere paterna pietas in Chriſto Jeſu Domino noſtro, qui dilectis ſuis & indulget tam larga beneficia, & clementiæ ſuæ munera præſtaturus ante declarat. Dies à viſione primus illuxerat, & jam promiſſis Dei ſententia Præſidis ſerviebat: quæ Marianum & Jacobum & ceteros clericos, tandem Patriarchis cum gloria redditos, è preſ-

Gemini pueri martyres cum matre.

[a] Urbs Numidiæ, ex qua Puſillus epiſcopus Concilio Carthaginenſi affuit ſub S. Cypriano.

[b] Vox Afris familiaris. Vide Vitam S. Cypriani per Pontium, & ipſum Cyprian. epiſt. 36. & 80. edit. Angl. Pamel. 65. & 82.

ſuris ſæculi ſententia animadverſionis emiſit. Et perducti ſunt ad coronæ locum, qui riparum collibus hinc & inde ſublimis, media fluminis convalle ſubſederat: ſed & ſpectaculo erat celſa utrimque altitudo aggeris. Alveus ipſum medio ſinu fluorem beati ſanguinis hauriebat. Nec deerat utriuſque ſacramenti genus, cum & baptizarentur ſuo ſanguine, & lavarentur in flumine.

SS. JACOBUS, MARIANUS &c.

XII. Mira tunc ibi cerneres & exquiſita compendia ſæviendi. Nam cum manum carnificis gladiumque ipſum, tot cervicibus debitum, numeroſus Juſtorum populus cingeret, artifex feritas diſpoſitas agminum ſeries in ordinem redigebat: ſcilicet ut ſacrilegi percuſſoris ictus, velut impetu quodam furoris, pia colla percurreret; deinde ut ne exſpectabile fieret cruentum illud & barbarum miniſterium, hanc ſibi expeditionem ſceleris invenit. Nam ſi uno in loco percuſſurus ipſe conſiſteret, immenſam ſtruem corporum cumulus acervaret: ipſum denique ſpatium tanta ſtrage completus alveus denegaret. Tunc oculis ſub ictu ferri de more velatis, nullæ tamen aciem liberæ mentis clauſere tenebræ, ſed largus atque inæſtimabilis ſplendor immenſæ lucis affulſit. Nam plerique cum proximis atque aſſiſtentibus ſibi fratribus, quamvis in viſum carnalis acies non pateret, videre ſe tamen mira quædam loquebantur; & quod ſibi apparerent equi deſuper niveo colore candentes, quibus inveherentur juvenes candidati. Nec defuere ex eodem Martyrum numero, qui collegarum relationem atteſtarentur auribus, & exauditos equorum fremitus ac ſonos recognoſcerent. Ibi & Marianus prophetico ſpiritu jam repletus, fidenter ac fortiter prædicabat proximam juſti ſanguinis ultionem; variaſque ſæculo plagas [a], velut de cæli jam culmine minabatur luem, captivitatem, famem, terræque motus, cynomyiæ venena cruciantia. Qua prædicatione non tantum gentilibus inſultabat fides Martyris, ſed etiam fratribus vigorem æmulandæ virtutis & quaſi claſſicum præcinebat: ut inter tantas ſæculi plagas, juſtis Dei tam bonæ atque piæ mortis raperetur occaſio.

Multi martyres capite plectuntur.

a

XIII. His peractis Maccabaïco gaudio [b] Mariani mater exultans, & paſſione perfecta jam ſecura de filio, non illi tantum cœperat, ſed & ſibi quæ tale pignus ediderat gratulari. Complectebatur in filii corpore ſuorum viſcerum gloriam, & in ipſa cervicis vulnera frequens oſculum

b Mariani mater de filii martyrio exultat.

[a] Paullo poſt exorti triginta tyranni, qui imperium, & præcipue Africam afflixere. Vide Trebellium Pollionem. ut nihil dicam de captivitate Valeriani, cujus calamitatem, & detracta cute ſupplicium perſecutioni adverſus Chriſtianos excitatæ attribuit Conſtantinus M. in Oratione ad Sanctorum cœtum cap. 24. & in epiſt. ad Saporem regem Perſarum apud Sozomen. lib. 2. hiſt. eccl. cap. 15. Vide Lactant. de morte Perſec. n. 4.

[b] Maccabæorum quippe mater de filiorum morte, pro Legis divinæ defenſione ſuſcepta, gaudebat, ſicut hic Mariani, mater. Vide de hoc matris Mariani gaudio Auguſtinum ſerm. 284. laudatum, num. 2.

aſſignant, qua die à Surio eorum Acta referuntur, quæ à Godefrido Henſchenio, Februario Bollandiano inſerta ſunt. Quamquam Luci & Montani, *natale non ſolum Martyrologia quædam, ſed ipſum etiam vetuſtiſſimum Carthaginenſe Kalendarium decimo Kalendas Junii memorant; cujus certe Kalendarii auctoritas quibuſlibet aliis præferri debet. Ibi etiam Flaviani paſſio* VIII. *Kalendas Junii, quod Actis ipſis conſentit, celebratur, cui* Septimiam, *neſcio qua de cauſa, adjungit. De Juliano autem & ceteris nihil habet. Nam* Leucus, *ſeu* Lucius & Victoricus, *de quibus agit* .... Kal. Novembris, *ab his videntur eſſe diverſi, qui in his Actis memorantur. Horum autem omnium paſſionem anno circiter* CCLIX. *aut inſequenti contigiſſe exiſtimamus, eo ſcilicet temporis intervallo, quod inter Galerii Maximi mortem, qui paullo poſt beati Cypriani martyrium in ejus Actis deceſſiſſe dicitur, & alterius Proconſulis adventum interceſſit, ut diſerte in Actis expreſſum habetur.*

SS MONTANUS &c.

Mortis tempus.

PASSIO

Sanctorum MONTANI, LUCII, & aliorum Martyrum Africanorum.

ANNO CHRISTI CCLIX. AUT CCLX.

Ex mſ. cod. illuſtriſſ. Abbatis de Noailles *cum editis collato.*

I. ET nobis eſt apud vos certamen, fratres dilectiſſimi; ut nihil aliud agendum Dei ſervis & Chriſto ejus dicatis, quam de multitudine fratrum cogitare, qua vi, qua ratione, hic amor, hoc officium ad has nos impulit litteras, ut fratribus poſt futuris, & magnificentiæ Dei fidele teſtimonium, & labores ac tolerantiam noſtri pro Domino memoriæ relinqueremus.

Acta ab ipſis Martyribus ſcripta.

II. Poſt popularem tumultum, quem ferox vultus Præſidis in necem concitavit, poſtque ſequentis diei acerrimam perſecutionem Chriſtianorum prævaricatam apprehenſi ſumus, LUCIUS, MONTANUS, FLAVIANUS, JULIANUS, VICTORICUS[a], PRIMOLUS, RENUS, & DONATIANUS catechumenus, qui baptizatus in carcere ſtatim ſpiritum reddidit, ab aquæ baptiſmo ad martyrii coronam immaculato[b] itinere feſtinans. Necnon & circa Primolum ſimilis conſummationis exitus contigit. nam & ipſum ante paucos dies[c] habita confeſſio baptizavit.

a

Apprehenſi Martyres octo.

b

c

Duo in carcere obeunt.

III. Igitur apprehenſis nobis, & apud Regionantes in cuſtodia conſtitutis, ſententiam Præſidis milites nuntiabant, quod die heſterno ardens minaretur[d]. Nam ut poſtea quoque veriſſime cognovimus, exurere nos vivos cogitavit. Sed Dominus qui ſolus de incendio ſervos

d

[a] In cod. Noal. dicitur *Victorius.* Baron. *Victorinus.*

[b] Boll. *immaculato.*

[c] Sur. & Bar. *menſes.*

[d] Edit. *ardens, nobis interitum minaretur.*

SS. MONTANUS &c. ſuos poteſt liberare, in cujus manu ſermones & corda ſunt regis, furentem à nobis Præſidis ſævitiam avertit: & incumbentes precibus aſſiduis, tota fide ſtatim quod petivimus, accepimus: accenſus pæne in exitum * noſtræ carnis ignis exſtinctus eſt, & flamma caminorum ardentium Dominico rore ſopita eſt. Nec difficile credentibus fuit, nova poſſe ad vetera exempla pertingere, Domino per ſpiritum * pollicente: quia qui gloriam iſtam operatus eſt in tribus pueris, vincebat & in nobis.

Ceteri igni fruſtra deſtinantur.

* Edit. exitium.

* Ed. in ſpiritu.

* Noail repugnante.

IV. Tunc à propoſito ſuo, Domino propugnante *, confractus, mitti nos in carcerem juſſit. Quo deducti à militibus ſumus, nec expavimus fœdam loci illius caliginem. Moxque carcer tenebroſus Spiritu perlucente reſplenduit, & contra obſcuritatis deformia & cæca noctis contecta, inſtar diei fidei devotio candida luce nos veſtiit: & ad ſummum aſcendebamus locum pœnarum, quaſi aſcenderemus in cælum. Quales illic dies duximus, quales tranſegimus noctes, exponi nullis ſermonibus poſſunt. Tormenta carceris nulla affirmatione capiuntur; nec veremur atrocitatem loci, ut eſt, dicere [a]. Quo enim tentatio grandis eſt, eo major eſt ille qui eam vincit in nobis: Et non eſt pugna [b], quia eſt Domino protegente victoria. Nam & occidi ſervis Dei leve eſt. & ideo mors nihil eſt, cujus aculeum comminuens, contentionemque * devincens Dominus, per tropæum crucis triumphavit. Sed nulla cauſa armorum eſt, niſi quando miles armandus eſt: nec armatur niſi quando congreſſio eſt [c]; & in coronis noſtris ideo præmium eſt, quia certamen ante præceſſit: nec datur palma, niſi congreſſione perfecta. Sed paucis diebus viſitatione fratrum refrigeravimus [d]. Nam omnem noctis laborem diei ſolatium lætitiaque abſtulit.

Detruduntur in carcerem.

* Boll. atrocitatemque.

V. Tunc Reno qui nobiſcum fuerat, ſomno apprehenſo, oſtenſum eſt ei produci ſingulos, quibus prodeuntibus lucernæ ſingulæ præferebantur: cujus autem lucerna non præceſſerat, nec ipſe procedebat. Et cum proceſſimus nos cum lucernis noſtris, expergefactus eſt. Et ut nobis retulit, lætati ſumus, fidentes nos cum Chriſto ambulare, qui eſt lucerna pedibus noſtris, & qui eſt ſermo, ſcilicet Dei.

Viſio Reni.

Pſalm. 118.

VI. Poſt ipſam noctem, dies nobis hilaris agebatur *. Et continuo eadem die ſubito rapti ſumus ad Procuratorem, qui defuncti Proconſulis [e] partes adminiſtrabat. O diem lætum, gloriam vinculorum! ô optata votis omnibus catena! ô ferrum honorabilius atque pretioſius optumo auro! ô ſtridor ille ferri qui ſtrepebat, dum trahitur per aliud

* Ed. augebatur.

Coram Procuratore ſiſtuntur.

[a] Edit. *atrocitatem loqui ut eſt quo.*

[b] Edit. *nec noſtra eſt pugna.*

[c] Edit. *niſi quia miles armandus eſt; & armatur quia egreſſio eſt.*

[d] Boll. *refrigerati ſumus.*

[e] In Actis S. Cypriani Galerius Maximus Proconſul paullo poſt S. Martyris paſſionem deceſſiſſe dicitur. Ceterum minores quædam provinciæ à Procuratoribus regebantur; at in proconſularibus aut in prætorianis Procuratores nullam niſi in fiſcalibus cauſis juriſdictionem exercebant, nec Præſides diœcebantur, niſi forte interveniente Proconſulis obitu. Vide Salmaſii notas in Spartianum. Ceterum in Actis SS. Perpetuæ & Felicitatis n. 6. ſupra pag. 88. Hilarianus procurator Proconſulis defuncti locum tenere pariter dicitur.

SS. MONTANUS &c.

ferrum ! Loqui noſtrum futurorum ſolatium fuit [a], atque ne hac jucunditate tardius frueremur, à militibus incertis ubinam nos Præſes [b] audire vellet, circumducti ſumus huc atque illuc per totum forum. Tunc nos in ſecretarium vocavit, quia necdum hora paſſionis advenerat. Unde proſtrato diabolo victores ſumus in carcerem reverſi, & ad alteram victoriam reſervati. Hoc itaque prœlio victus diabolus, ad alteras ſe aſtutias vertit, fame nos & ſiti tentare molitus [c]. Et hoc ſuum prœlium multis diebus fortiſſime geſſit, ita ut quod magis ſecum [d] adverſarius facere putabat, ægrotantium copia * ad Solonem Fiſcalem, & aquam frigidam * laboraret [e].

In carcerem reducti fame laborant.

* id eſt apud.

* Aqua frigida.

VII. Hic autem labor, hæc inopia, hoc neceſſitatis tempus ad Deum pertinuit, dilectiſſimi fratres. Nam qui nos tentari voluit, ipſe, ut allocutionem in ipſa tentatione haberemus, oſtendit. Nam VICTORI [f] preſbytero commartyri noſtro, qui ſtatim poſt hanc eamdem viſionem paſſus eſt, oſtenſum eſt hoc. Videbam, inquit, puerum huc in carcerem introiſſe, cujus fuit vultus perlucidus ſuper ſplendorem inenarrabilem, qui nos deducebat per omnia loca ut exiremus [g], egredi tamen non potuimus, & ait mihi : Adhuc modicum laboratis, quia nunc impedimini. Sed confidite, quia ego vobiſcum ſum. Et adjecit : Dic illis, quia glorioſiorem coronam habebitis : necnon ad Deum ſuum ſpiritus properat, & anima jam proxima paſſioni ſedes ſuas requiſivit. Nam hunc eumdem Dominum de paradiſo interrogavit ubi eſſet. Cui ille ait : Extra mundum eſt. Oſtende illum, inquit, mihi. Qui ait illi : Et ubi erit fides ? Cumque hoc per humanam puſillitatem diceret : Quod me mandas tenere non poſſum ; dic ſignum quod eis dicam. Reſpondit ei Dominus, & ait : Dic illis ſignum Jacobi. Lætandum eſt, fratres dilectiſſimi, ut Patriarchis, etſi non juſtitia, vel laboribus adæquari poſſimus. Sed qui dixit, *Invoca me in die preſſuræ, & eximam te, & glorificabis me* ; ad clarificationem ſui * fletus, poſt preces ad ſe habitas commemoratus eſt noſtri, prius miſerationis ſuæ denuntians munus.

Victoris Martyris viſio.

Pſalm. 49. 15.

* *Bol.* fuit.

VIII. De hoc enim ſorori noſtræ QUARTILLOSIÆ [h] hic nobiſ-

[a] Edit. *futurum ſolatium videbatur.*

[b] Procurator ſcilicet, ſic dictus ob Proconſulis abſentiam. *Præſidis nomen*, inquit Feneſtella de Magiſtratibus Rom. cap. 26. *generale eſt, eo quod & Proconſules & Legati Cæſaris, & omnes provincias regentes, licet ſenatores ſint, Præſides appellantur.*

[c] De Martyrum inedia ſic loquitur Lucianus in epiſt. ad Celerinum, inter Cyprianicas ed. Angl. 22 Pamel. 20. *Ante dies octo per dies quinque medios modicum panis accepimus, & aquam ad menſuram.*

[d] Boll. *ſecum diabolo facere.*

[e] Locus vitiatus in noſtro cod. & apud Boll. ſic Baronius, *quod ægrotabant corpora ob Solonem Fiſcalem, qui aquam frigidam poſt laborem non daret.*

[f] Hic alius eſt à Victorico ſupra memorato. Nam Victoricus cum ceteris interfectus eſt, nec videtur preſbyter fuiſſe, quippe qui poſt Flavianum diaconum, qui ultimus paſſus eſt, recenſetur.

[g] Boll. *quaque iremus.*

[h] Cod. mſ. apud Boll. *Tarquillaceſia.* Quænam autem iſta fuerit nos latet. *Marcelloſam* in Africa martyrem aliquot vetera Martyrologia commemorant apud Boll. tom. 5. Maii die 20. ejuſdem menſis.

SS. Montanus &c. Q. artillofiæ maritus & filius Martyres.

cum poſitæ oſtendit: cujus mulieris & maritus, & filius ante triduum paſſi erant. Ipſa quoque hic reſidens, propinquitatem ſuam velociter ſubſecuta eſt. quæ in hunc modum quod vidit, expoſuit. Vidi, inquit, filium meum qui paſſus eſt, veniſſe ad carcerem: qui ſedens ſuper labrum aquarum ait: Vidit Deus preſſuram veſtram & laborem. Et poſt hunc introivit juvenis miræ magnitudinis, portans phialas[a] duas ſingulis in manibus, lacte plenas, & ait: Bono animo eſtote, memoratus eſt veſtri omnipotens Deus. Et ex phialis quas ferebat, dedit omnibus bibere, quæ phialæ non deficiebant. Et ſubito ablatus eſt lapis, qui feneſtram dividit medius: ſed & claræ feneſtræ, ipſo medio ablato, liberam cæli faciem admiſerunt. Et poſuit juvenis ille quas ferebat phialas, unam ad dexteram, alteram ad ſiniſtram, & ait: Ecce ſatiati eſtis, & abundat, & tertia adhuc phiala ſupervenicet vobis. Et abiit.

IX. Altera die[b], poſt hanc viſionem exſpectantes eramus horam illam, quando Fiſcalis, non cibus, ſed penuria & neceſſitas infertetur, quia cibus nullus nobis ſuberat. nam & altera die jejuni manſeramus. Subito autem ut ſitientibus potus, eſurientibus cibus, deſiderantibus martyrium obvenit; ita laboribus noſtris refrigerium Dominus per LUCIANUM cariſſimum nobis præbuit, qui diſrupto catenarum duriſſimo obice, velut per duas phialas, per HERENNIANUM[c] hypodiaconum & JANUARIUM catechumenum, alimentum indeficiens omnibus miniſtravit. Hoc ſubſidium ægros & laborantes nimium ſuffulſit. Eos quoque qui per eumdem laborem, hoc eſt per incommodum Solonis & frigidæ aquæ, ægritudinem jam inciderant, ab infirmitate revocavit: cujus tam glorioſis operibus omnes apud Deum gratias agimus.

Martyres alimentum recipiunt.

Eorum mutua dilectio.

X. Jam nunc, dilectiſſimi fratres, & de amore quem in nos invicem habemus, aliqua dicenda ſunt. Nec inſtruimus, ſed admonemus: quia ſicut ſimul unanimes fuimus, ita & apud Dominum una vivimus & oramus. Tenenda eſt concordia caritatis, & dilectionum vinculis inhærendum eſt. Tunc diabolus proſternitur, tunc à Domino quidquid poſtulatur accipitur, ipſo pollicente ac dicente: *Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis à Patre meo*[d]. Nec alio modo vitam æternam accipere, & cum Chriſto regnare poterimus, niſi fecerimus quod præcepit faciendum, qui & vitam promiſit & regnum. Eos denique hereditatem Dei conſequi, qui pacem cum fratribus tenuerint, ipſe Dominus denuntiat, dicens: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Quod exponens Apoſtolus ait: *Simus filii Dei; ſi autem*

Matth. 18. 19. — *Matth. 5. 9.* — *Rom. 8. 17.*

[a] Etiam in libris ſacris phialæ ejuſmodi in pleriſque viſionibus commemorantur.

[b] Edit. *Tunc abiit altera dies.*

[c] Herenniani hypodiaconi meminere Martyres in epiſt. 77. Oxon. 78. Pamel. & in duabus ſequentibus inter Cyprianicas, ex quibus diſcimus hunc Herennianum ſimul cum *Lucano*, *Amantio* & *Maximo* acolythis ad opem iſtis Martyribus in Metallo Siguenſi conſtitutis deferendam à beato Cypriano miſſum fuiſſe.

[d] Boll. *petieritis à Patre meo, continget vobis.*

SS. MONTANUS &c.

filii, & heredes: heredes autem Dei, coheredes autem Chriſti, ſi quidem compatiamur ut & commagnificemur. Si heres non poteſt eſſe niſi filius; filius autem non eſt niſi pacificus: hereditatem Dei habere non poterit, qui pacem Dei rumpit. Et hoc non quaſi admoniti dicimus, aut ſine divina offenſione ſuggerimus.

XI. Nam cum Montanus cum Juliano habuiſſet ſermones aliquos, ob eam mulierem quæ ad noſtram communionem obrepſit [a], quæ non communicabat; cumque poſt correptionem, quam in eum congeſſerat, in frigore ipſo diſcordiæ manſiſſet; oſtenſum eſt in eadem nocte Montano hoc. Viſum eſt, inquit, mihi, veniſſe ad nos Centuriones. Cumque deducerent nos per viam longam, pervenimus in campum immenſum, in quo occurrerunt nobis CYPRIANUS & LEUCIUS [b]. Pervenimus autem in locum candidum, & facta ſunt veſtimenta noſtra candida, & caro noſtra commutata, candidior veſtimentis noſtris candidis. Ita autem perlucida fuit caro noſtra, ut oculorum viſum ad intima cordis admitteret. Et reſpiciens in pectus meum, video quaſdam ſordes, & experrectus ſum in viſione. Et occurrit mihi Lucianus, & retuli illi viſionem, & aio illi: Scis quoniam ſordes illæ, illud eſt, quod non ſtatim concordavi cum Juliano? & in hoc experrectus ſum. Qua de re, fratres dilectiſſimi, concordiam, pacem, unanimitatem omni virtute teneamus. Imitemur jam hic eſſe, quod ibi futuri ſumus. Si nos invitant juſtis promiſſa præmia, ſi terret injuſtis pœna prædicta, ſi cum Chriſto eſſe & regnare cupimus; quæ ad Chriſtum & ad regnum ducant illa faciamus. Optamus vos bene valere.

XII. Hæc omnes de carcere ſimul ſcripſerant. Sed quia neceſſe erat omnem Actum Martyrum beatorum pleno ſermone complecti, quia & ipſi de ſe per modeſtiam minus dixerant; & Flavianus quoque privatim hoc nobis munus injunxit, ut quidquid litteris eorum deeſſet, adderemus: neceſſario reliqua ſubjunximus. Dum per plurimos menſes recluſi tuliſſent carceris pœnas, & fame ac ſiti diu laboraſſent, tandem ſero produci jubentur, & ad prætorium Præſidis admoveri. Et omnibus quidem glorioſa voce confeſſis, cum Flaviani [c] adjutorium reclamaret amore perverſo, negans eum diaconum, quod confitebatur. In ceteros, id eſt, Lucium, Montanum, Julianum, Victoricum, dicta ſententia eſt,

Epiſtolæ Martyrum reliqua ſubjunguntur.

Sententia lata in Lucium &c.

[a] Sic cod. Noal. Boll. *ob eam quæ ad noſtram mulierem obrepſit communionem, quæ nec* &c. Baron. *ob eam mulierem quæ ad mulierem acceſſit.* Sur. *oppreſſit.*

[b] Sur. & Baron. in margine. *al Lucius.* Is eſt dubio procul qui cum aliis in exſilio conſtitutis ad Cyprianum ſcripſit epiſt. inter Cyprianicas edit. Oxon. 78. Pamel. 79. ubi ait Cyprianum *coronam martyrii* ſibi & aliis ex prophetia ſpopondiſſe. Quatuor autem epiſcopi ſub Lucii nomine Concilio Carthag. de baptiſmo hæreticorum interfuere, *Lucius* ſcilicet *à Caſtro-Galba, Lucius à Thebeſte, Lucius à Membreſa* qui ibidem *Confeſſor* appellatur; & tandem *Lucius ab Auſafa*, ſeu *Aſſapha.*

[c] Boll. *Flaviano.* Id conſonum videtur Reſcripto Valeriani apud S. Cyprian. epiſt. ed Oxon. 80. Pamel. 82 quo præcipue in clericos interitus decernitur. Porro quod hic dicit *Flaviani adjutorium*, infra num. 16. *amicos* appellat.

SS MONTANUS &c recluſo Flaviano.

Flavianuſque rurſum receptus eſt. Et quamvis haberet plenam doloris materiam, quod ſcilicet de tam bono collegio ſeparatus eſt; tamen fide & devotione qua vixit, credebat id fieri quod Deus vellet, & triſtitiam ſolitudinis deſtitutæ religio ſapientiæ temperabat. Dicebat etiam: Cum cor Regis in manu Dei ſit, quæ cauſa mœroris eſt, aut quare ſuccenſendum putem homini, qui loquitur hoc quod jubetur? Sed de Flaviano poſtmodum plenius.

Prov. 21. 1.

Ducti ad ſupplicium adſtantes hortantur.

XIII. Interim ceteri ducebantur ad victimæ locum. Concurſus fit undique gentilium, & omnium fratrum. qui quamvis obſequentes aliis & ceteris Dei teſtibus pro religione & fide, quam Cypriano docente didicerant; tunc tamen officio pleniore & copia majore convenerant. Erat illic videre Martyres Chriſti felicitatem gloriæ ſuæ vultus hilaritate teſtantes: ita ut poſſent ceteros provocare ad propriæ virtutis exempla, etiamſi tacerent. Sed nec ſermonis largitas defuit. Nam cohortatibus ſuis ſinguli plebem Dei corroboraverunt. Et Lucium quidem præter ingenitam lenitatem & probam ac modeſtam verecundiam, infirmitas etiam gravis & labor carceris fregerat: ac propterea cum comitibus paucioribus ſolus ante præceſſit, ne multitudinis nimiæ preſſura defuſioni ſanguinis invideret. qui tamen & ipſe non tacuit, ſed comites ſuos quomodo potuit, inſtruxit. Cui cum dicerent fratres; Memento noſtri. Vos, inquit, mei mementote. Quanta Martyris humilitas, de gloria ſua nec ſub ipſa paſſione præſumere? Julianus quoque & Victoricus inſinuata diu fratribus pace, & commendatis omnibus clericis, maxime eis qui famem carceris paſſi erant, ad paſſionis locum cum gaudio & ſine pavore venerant.

Præclara Montani adhortatio.

XIV. Sed enim Montanus & corpore & mente robuſtus, quamquam & ante martyrium glorioſus, ea ſemper quæ veritas poſtularet, conſtanter & fortiter dixerit ſine ulla exceptione perſonæ; tamen de martyrio proximo creſcens, prophetica voce clamabat: Sacrificans diis eradicabitur, niſi Domino ſoli. Et hoc frequenter iterabat, inſinuans & inculcans, non licere, deſerto Deo, ad ſimulacra & manufacta figmenta accedere [a]. Hæreticorum quoque ſuperbiam & improbam contumaciam retundebat, CONTESTANS EOS, UT VEL DE COPIA MARTYRUM [b] INTELLIGERENT ECCLESIÆ VERITATEM, ad quam redire debeant. Deinde lapſorum abrupta feſtinantia, negotiationem pacis [c] ad plenam pænitentiam & Chriſti ſententiam differebat, necnon integros [d] quoque ad tutelam integritatis exhortans: State fortiter, fratres, & conſtanter militate, dicebat. Habetis exempla, nec vos lapſorum perfi-

[a] Sic cod. Noail. cum Surio. at Boll. *manufacta idola ſacrificia offerre.*

[b] Fruſtra itaque hodie hæretici laborant, ut paucos omnino Martyres in Eccleſia fuiſſe probent. Confer Irenæum lib. 4. adv. hæreſes cap. 64. Quantum autem in ſervanda erga lapſos diſciplina inſudarit Cyprianus, ejus ſcripta teſtantur. Cujus ſe verum diſcipulum hic Montanus probat.

[c] Sic apud Bolland. In cod. Noail. *abruptam feſtinanter negationem pacis.*

[d] Qui ſcilicet nec thus adoleverant idolis, nec libellos à magiſtratibus ſuſceperant.

dia deſtruat ad ruinam, ſed noſtra tolerantia magis ædificet ad coronam. Virgines quoque ſingulas admonebat, ut ſanctitatem ſuam tuerentur. Generaliter omnes docebat, ut Præpoſitos venerarentur. Præpoſitis [a] quoque ipſis concordiam pacis inſinuans, nil eſſe melius aiebat, quam Præpoſitorum unanimem voluntatem. Tunc & plebem poſſe ad ſacra obſequia provocari, & ad vinculum dilectionis animari, ſi Rectores plebis pacem tenerent. Hoc enim eſt propter Chriſtum pati, Chriſtum etiam exemplo ſermonis imitari, & eſſe probationem maximam fidei. O exemplum grande credendi!

SS. MONTANUS &c.

XV. Cum autem jam carnifex immineret, & gladius ſuper cervices ejus libratus penderet; expanſis ille ad cælum manibus, voce clara, ita ut non tantum ad aures plebis, ſed & gentiles quoque ipſos ſonus vocis feriret; oravit rogans & deprecans, ut Flavianus qui per ſuffragium populi de comitatu eorum remanſerat, ſequeretur die tertia. Et quo precis ſuæ fidem faceret, manualem quo oculos fuerat ligatus, in partes duas diſſcidit, & juſſit alteram reſervari, qua Flaviano oculi poſt craſtinum ligarentur. Sed & in medio eorum in area * ſolum ſervari juſſit, ut nec ſepulturæ conſortio privaretur. Et perfectum eſt ſub oculis noſtris, quod Dominus in Evangelio repromiſit: ut qui tota fide peteret, quidquid peteret impetraret. Nam poſt biduum Flavianus quoque productus, gloriam ſuam paſſione perfecit. Quoniam tamen, ut ſupra dixi, etiam ipſe mandavit, ut bidui moram memoratis cauſis jungeremus; faciendum erat neceſſitate majore, quod fieri merito deberet, etiamſi non juberetur.

Orat pro Flaviano.

* Deeſt in cod. Noail. in area.

Marc. 11. 24.

XVI. Poſt ſuffragia illa, poſt voces illas, quibus quaſi pro ſalute ejus amicitia inimica ſurrexerat, revocabatur in carcerem, virtute robuſta, mente invicta, fide plena. Nihil de animi ejus vigore mutilaverat remanendi contemplatio: quæ quamvis poſſet movere, tamen fides quæ imminentem paſſionem tota devotione præſumſerat, temporanea impedimenta calcaverat. Hærebat lateri ejus incomparabilis mater, quæ præter fidem, qua ad Patriarchas pertinebat, in hoc etiam ſe Abrahæ filiam comprobavit, quod filium ſuum & optabat occidi; & quod interim remanſiſſet, contriſtabatur intimo dolore. O matrem religioſe piam! O matrem inter vetera * exempla venerandam! ô Maccabæicam matrem! Nihil enim intereſt de numero filiorum, cum perinde & hæc in unico pignore totos affectus ſuos Domino manciparit. Sed ille collaudans matris animum, ut dilationem ſuam non doleret: Scis, inquit, mater merito cariſſima, ut ſemper tentaverim, ſi confiteri contigiſſet, martyrio meo frui, & frequenter catenatus videri, & ſæpe differri? Si ergo contigit quod optavi, gloriandum eſt potius quam dolendum.

Matris Flaviani elogium.

* Cod. Noail vera.

XVII. Et cum ad carceris januam veniretur, difficilius multo & tardius viſum eſt, quam ſolebat, aperiri, obnitentibus etiam carcerariorum miniſtris: ita ut videretur obfirmata ſpiritu quodam repugnante,

Qui recluditur in carcere.

[a] Haud dubium quin hic Præpoſitorum nomine preſbyteros intelligat; niſi forte tunc ibi eſſent aliqui epiſcopi, apud Carthaginem.

SS MONTANUS &c.

atque teſtante indignum eſſe carceris ſordibus eum fœdari, cui cæleſte habitaculum pararetur. Quia tamen divinitas coronæ dilatæ dignas cauſas habebat, jam cæli & Dei hominem invitus carcer admiſit. Qualis illic mens fuit biduo illo, quæ ſpes, quæve fiducia, cum Martyris Dei animus, & de collegarum petitione præſumeret, & de ſuo crederet paſſionem futuram! Dicam quod ſentio. Dies ille poſt biduum tertius, non quaſi paſſionis, ſed quaſi reſurrectionis dies ſuſtinebatur. Admirans erat denique turba gentilium, qui vocem Montani petentis audierant.

Ad Prætorium ducitur.

XVIII. Poſtquam vero produci tertio die juſſus eſt, rumore cognito, confluebant increduli & perfidi, fidem Martyris probaturi. Egrediebatur de carcere Dei Teſtis, jam ad carcerem non reverſurus. Communis omnium magna lætitia, ſed magis ipſe habebat in animo certum, quod & fides propria, & petitio anteceſſorum ſuorum extorqueret Præſidi, vel invitam, licet populo reclamante, ſententiam. Unde & occurrentibus fratribus, & ſalutare cupientibus fide tota pollicebatur, quod in Fuſciano [a] cum omnibus pacem facturus eſſet. O magna fiducia, fides vera! Ingreſſus deinde prætorium, cum miraculo omnium in cuſtodiarum loco ſtabat, exſpectans donec vocaretur.

Auctor rei geſtæ præſens.

XIX. Illic nos in latere ejus conſtituti eramus, juncti penitus hærentes, ita ut manus manibus teneremus, exhibentes Martyri honorem & contubernii caritatem. Ibi eum diſcipuli [b] ejus ſuadebant cum lacrymis etiam, ut præſumtione depoſita, ſacrificaret interdum, poſtea quidquid vellet facturus *: nec incertam illam & ſecundam mortem pluſquam præſentem vereretur. Et hæc gentilium verba ſunt, qui dicebant ultimi furoris eſſe, magis mala mortis timere [c], quam vivere. Sed ille gratias agens, quod præ amicitia dare, quantum in ipſis erat, conſultum ſibi vellent; tamen de fide & divinitate non tacuit, dicens multo melius eſſe primo in loco, quantum ad libertatem integritatis pertineret, occidi, quam lapides adorare. Tunc deinde eſſe ſummum Dominum, qui omnia imperio ſuo fecerit, ac propterea ſolus colendus ſit: addens & illud quod gentiles minus credunt, etiamſi de divinitate conſentiunt [d], vivere nos etiam cum occidimur; nec vinci morte, ſed vincere: & ipſos quoque, ſi vellent pervenire ad notitiam * veritatis, etiam Chriſtianos eſſe debere.

* *Cod. Noail.* futurus.

* *Ed.* conſcientiam.

Flavianus falſo arguitur mendacii.

XX. His illi retuſi & revicti, poſtquam nihil per ſuadelas obtinere potuerunt, ad crudeliorem ſe miſericordiam contulerunt, certi eum à propoſito voluntatis ſuæ vel tormentis deponi poſſe. Et cum admoveri juſſus eſſet, interrogatus à Præſide, quare mentiretur ſe diaconum, cum

[a] Nomen alicujus loci publici, Sur. habet, *Fuſcano.*

[b] Edit. uno verbo *condiſcipuli.* Certe Flavianum hominem fuiſſe plebi acceptum ex his omnibus patet, qui cum diaconus fuerit, potius diſcipulos qui eum à paſſione revocare conarentur, quam condiſcipulos habuiſſe gentiles, exiſtimandus eſt.

[c] Boll. *magis mortis modum timere.* Surius, *magis mortem malle timere*, ſed pro *timere* legendum putat, *temnere.* Baronius *temere.* Sed etſi verba incerta, ſenſus nihilo minus certus eſt.

[d] Ed. *divinitate quid ſentiunt.*

non eſſet.

non eſſet. Mentiri ſe negavit. Et cum Centenarius diceret notariam [a] ſibi datam eſſe, qua contineretur eum fingere. Reſpondit: An non eſt veri ſimile me mentiri, & illum verum dicere, qui notariam falſam dedit? Et cum, reclamante populo ac dicente: Mentiris. iterum à Præſide interrogaretur, an vere mentiretur; reſpondit: Quod eſt, inquit, compendium mentiendi? Ad hoc populus exaſperatus, torqueri eum iterum clamoribus poſtulavit. Sed Dominus qui ſervi ſui fidem jam in carcere pleniſſime ſciebat, non eſt paſſus probari Martyris corpus tormenti alicujus vel levi laceratione pulſari. Cor enim regis ad ſententiam ſtatim flexit, & teſtem ſuum, uſque ad mortem fidelem, conſummato curſu & agone perfecto coronavit. S. MONTANUS &c. a

XXI. Exinde jam gaudens, quia per ſententiam datam paſſionis ſuæ erat certior, & tam * jucundo colloquio fruebatur. Et ſic effectum eſt ut juberet hæc ſcribi, & ad propria verba conjungi. Addi quoque oſtenſiones ſuas voluit, quarum pars ad moram bidui pertineret. Cum adhuc, inquit, Epiſcopus noſter ſolus paſſus fuiſſet, oſtenſum eſt mihi hoc, quaſi Cyprianum ipſum interrogarem, an pati ictus doleret. ſcilicet Martyr futurus, de paſſionis tolerantia conſulebam. Qui mihi reſpondit, & dixit: Alia caro patitur, cum animus in cælo eſt. Nequaquam corpus hoc ſentit, cum ſe Deo tota mens devovit. O verba Martyris Martyrem cohortantis! Negavit eſſe in paſſionis ictu dolorem, ut qui & ipſe habebat occidi, animari conſtantius poſſet, quod nec parvum ſenſum doloris in paſſionis ictu [b] timeret. Poſtea, inquit, cum plures paterentur, contriſtabar in viſu noctis, quod quaſi à collegis meis remanſiſſem. Et apparuit mihi vir quidam dicens: Quid contriſtaris? Cui cum cauſam triſtitiæ meæ dicerem, ait: Contriſtaris *? Bis Confeſſor es, tertio Martyr eris per gladium. & ſic impletum eſt. Nam confeſſus Chriſtum primo ſecretario, ſecundo publice, reclamante populo, juſſus recludi, à collegio ſuo ſecundum oſtenſionem ſuam remanſit; & productus poſt confeſſiones duas, tertio paſſionem perfecit. Deinde, inquit, cum jam SUCCESSUS & PAULUS [c] cum comitibus ſuis coronati fuiſſent, & ego poſt infirmitatem convaleſcerem; video ad domum meam veniſſe Succeſſum epiſcopum, vultu pariter & cultu nimis claro, cujus effigies difficulter agnoſceretur, eo quod carnales oculi angelico ſplendore rutilarent. Quem cum vix agnoſcerem, ait mihi: Miſſus ſum

* Ed. etiam.

Flaviani viſiones.

b

* Ed. quid triſtaris?

Succeſſus & alii Martyres.

c

[a] Notaria eſt ſcripta relatio judici offerenda. Vide Auguſtin. & alios à Baronio laudatos ad ann. 262. num 15. Hæc ab aliquibus dicitur *notoria*. De qua erud. Cangius in Gloſſario.

[b] Vide notas in Acta SS. Jacobi & Mariani ſupra pag. 230.

[c] In pleriſque Martyrologiis die 19. Januarii plures martyres Africani recoluntur, inter quos occurrunt *Paulus* & *Succeſſus*. Ibi tamen Succeſſus non dicitur epiſcopus, nec aliorum dignitates exprimuntur. S. Cyprianus paullo ante paſſionem epiſt. 80. alias 82. Succeſſum monet de imminenti perſecutione. Is videtur eſſe *Succeſſus ab Abbir-Germaniciana* urbe Africæ in Zeugitana provincia, qui inter alios epiſcopos in Conc. Carthag. de hæreticorum baptiſmo ſententiam dixit. In cod. Noal. deſunt hæc verba *cum comitibus ſuis*.

S. Montanus &c.

nuntiare tibi quia tu paſſurus es. Hoc cum dixiſſet, ſtatim venerunt duo milites, qui me perducerent. Et perduxerunt me in locum quemdam, ubi erat fraternitatis multitudo collecta. Et cum ad Præſidem admotus eſſem; produci * juſſus ſum. Et apparuit ſubito in medio plebis mater mea, dicens: Laudate, laudate [a], quia nemo ſic martyrium duxit. Et vere nemo ſic. Nam ut omittam carceris abſtinentiam ſingularem, ut accipientibus ceteris vel modicum cibum, qui de ſordibus penuriæ Fiſcalis exhibebatur; ſolus ſe ab ipſo modico continuit, tanti habens jejuniis multis & legitimis fatigari, dummodo alios victu proprio ſaginaret.

* *Ed.* adduci.

Ducitur ad ſupplicium.

XXII. Ad illa veniam, quod ſolus, quod ſic, quod cum tanto honore deductus eſt, quod à tot Sacerdotibus comitatus ejus diſciplinis omnibus ordinatus [b], ad inſtar ducis dirigi meruit. Sic regnaturum cum Deo Martyrem, jam ſpiritu ac mente regnantem, etiam itineris tota dignitas exprimebat. Sed nec de cælo teſtimonium defuit. Imber largus & lenis temperato rore deſcendens fluebat, ad multa proficiens. Primo ut gentiles perniciter curioſos interventu pluviæ refrenaret. Tum deinde ut divertendi daretur occaſio, & ſacramentis legitimæ pacis [c] nullus profanus arbiter intereſſet. Et quod Flavianus ipſe ore ſuo dixit, adhuc pluebat, ut dominicæ paſſionis exemplo, aqua ſanguini jungeretur.

* *Boll.* confirmatis.

XXIII. Sic conſummatis * omnibus fratribus, & pace perfecta, proceſſit è ſtabulo, quod Fuſciano de proximo junctum eſt. Ibi cum editiorem locum & ſermoni aptum conſcenderet, ſilentio manu facto, hujuſmodi verba dimiſit: Habetis, inquit, fratres dilectiſſimi, Nobiscum pacem, si noveritis Ecclesiæ [d] pacem, et dilectionis unitatem servaveritis. Nec putetis pauca eſſe quæ dixi, cum & Dominus noſter Jeſus-Chriſtus paſſioni proximus, hæc eadem ſic proſecutus: *Hoc eſt*, inquit, *mandatum meum ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos.* Et ſupremum adjunxit, & in teſtamenti modum ultima ſermonis ſui fide ſignavit, quod Lucianum [e] Preſbyterum commendatione pleniſſima proſecutus, quantum in illo fuit, ſacerdotio deſtinavit. Nec immerito. Non enim difficile fuit, ſpiritu jam cælo & Chriſto proximante, habere notitiam. Deinde ad locum victimæ, perfecto ſermone deſcendit: & ligatis oculis ea parte, quam Montanus ſervare ante biduum juſſerat, fixis tamquam ad precem genibus, paſſionem ſuam cum oratione finivit. O Martyrum glorioſa documenta! ô teſtium Dei experimenta præclara, quæ ad memoriam poſterorum ſcripta ſunt merito [f], ut quemadmodum de ſcripturis veteribus exempla, dum diſcimus, ſumimus; etiam de novis aliqua diſcamus.

Pacem omnibus commendat.

Iohan. 13. 34.

[a] Ed. ſemel, *laudo te.*

[b] Ed. *diſcipulis omnibus ordinatis.* Forte legendum, *ejus diſcipulis omnibus ordinatis.*

[c] Cum nempe ſeſe oſcularentur. Confer Acta SS. Perpetuæ & Felicit. num. 21. ſupra pag. 96

[d] Ed. *Hac noveritis, F. D. quod nobiſcum habetis, ſi Eccleſiæ noveritis pacem &c.*

[e] Nondum quiſquam in Cypriani locum electus fuerat, cui ſe vera Lucianum ſucceſſiſſe refert Baronius an. 262. n. 30. Optatus videtur conſentire lib. 1. contra Parmenianum.

[f] Ed. *modo conſcripta ſunt, ut &c.*

ADMONITIO S. NICEPHORUS.

In martyrium ſancti NICEPHORI.

IN *aliis Martyrum Actis ſummam erga Deum amoris vim admiramur; ex iſtis autem fraternæ caritatis neceſſitatem diſcimus, ſine qua nec martyrium, nec vera amicitia conſtare poteſt, quando quidem teſte Johanne apoſtolo epiſt.* 1. *cap.* 4. Si quis dixerit quoniam diligit Deum, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt. *Porro hæc ſancti Nicephori Acta, quæ à Simeone Metaphraſte atque à Latino quodam editore amplificata fuerant, ope cod. mſ. græci bibliothecæ regiæ priſtinæ integritati reſtituit Godefridus Henſchenius, ac à ſe ſic reſtituta, adjunctis altero charactere Metaphraſtis additionibus, ad diem nonam Februarii edidit. Verum idem vir eruditus poſtea Romæ exſiſtens eorumdem Actorum antiquam verſionem in bibliotheca Chriſtinæ Suecorum reginæ exſtare deprehendit, quam domum redux tomi* 2. *Februarii appendici inſeruit. Nos autem præter hanc antiquam verſionem, quam in duobus codd. mſſ. uno ſcilicet bibliothecæ regiæ, & altero hujus monaſterii ſancti Germani à Pratis invenimus; eadem quoque Acta, ſincera quidem & ſine ullo additamento græce deſcripta, reperimus in duobus aliis mſſ. codd. græcis optimæ notæ: quorum prior eſt bibliothecæ regiæ, alter vero ex bibliotheca Colbertina. Quare viſum eſt, rejectis quibuſcumque additionibus, ea prout in iſtis codicibus habentur græce exhibere, ſimul cum veteri Latina verſione, quam rejicere religio fuit ob ejus antiquitatem. Si quid vero alicujus momenti à græco textu diverſum occurret, id ipſum in notulis apponemus.* Nicephori Acta.

2. *Nicephori memoriam apud Græcos celebrem eſſe conſtat ex eorum Menologiis aliiſque libris eccleſiaſticis, in quibus hujus beati Martyris feſtum die nona Februarii recolitur. qua die Menæa excuſa & Maximus Cythereenſis ejuſdem paſſionis compendium ex Actis deſumtum exhibent. Ex iiſdem Actis egregiam orationem contexuit Johannes Sardius epiſcopus, quæ ab Henſchenio loco ſupra laudato integra latine refertur: at ea græce in codd. mſſ. ex quibus Acta deſcripſimus, habetur. Ejuſdem Martyris meminerunt aliquot Latinorum Martyrologia ad eamdem, nonam ſcilicet, menſis Februarii diem.* Memoria.

3. *Verum nullus martyrii locum expreſſit ante Simeonem Metaphraſtem, qui Nicephorum* In magna Antiochia Syriæ *paſſum fuiſſe aſſeverat. Verſio antiqua ex mſſ. codd. ſupra laudatis ſic incipit,* In partibus Orientis erat vir &c. *at apud antiquos Antiochena diœceſis, ſeu, ut vulgo nunc loquimur, patriarchatus, ſpecialiter* Orientis *nomine deſignabatur. Ceterum Metaphraſtis ſententia in novum Martyrologium Romanum invecta eſt, quam etiam recentiores ſcriptores vulgo amplectuntur. Paſſus eſt autem ſanctus Nicephorus ſub Valeriano & Gallieno principibus, ut ipſa Acta teſtantur; atque adeo circa annum Chriſti* CCLX. *quo perſecutio ab iſtis Imperatoribus excitata maxime fervebat.* Locus martyrii. Tempus.

Anno Christi circ. CCLX.

Α'ΘΛΗΣΙΣ

τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ, καὶ κατὰ μνησικακίας.

Ἦν τις πρεσβύτερος, ὀνόματι Σαπρίκιος οὕτω καλούμενος καὶ ἦν ἄλλος Νικηφόρος λεγόμενος, τῇ τάξει λαϊκὸς, φίλος ὑπάρχων τοῦ αὐτοῦ πρεσβυτέρου γνήσιος. καὶ οὕτως ἀλλήλους ἠγάπων ἀμφότεροι, ὡς νομίζεσθαι ἀδελφοὺς γνησίους ὑπάρχειν ἐκ μιᾶς κοιλίας γεννηθέντας, ὡς ὑπερβαίνειν τὴν ἀγάπην ἣν εἶχον πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν. ἐν τῷ οὖν διάγειν αὐτοὺς οὕτως ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῇ τοιαύτῃ διαθέσει, ὁ μισόκαλος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐπιφθονήσας αὐτοῖς, ἐποίησεν ἀνὰ μέσον αὐτῶν τοιαύτην διχόνοιαν, ὥστε μήτε ἐν πλατείᾳ θέλειν ἀλλήλοις ἀπαντᾷν ἐκ τοῦ δαιμονικοῦ μίσους, ὃ ὑπῆρχεν αὐτοῖς.

Καὶ ἐν τῷ οὕτως εἶναι αὐτοὺς ἐν τῇ πονηρίᾳ χρόνον ἱκανὸν εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν ὁ Νικηφόρος, καὶ γνοὺς ὅτι διαβολικόν ἐστι τὸ μῖσος, παρεκάλεσε φίλους τινὰς ἵνα ἀπέλθωσι πρὸς τὸν πρεσβύτερον Σαπρίκιον, καὶ παρακαλέσωσιν αὐτὸν ὑπὲρ Νικηφόρου, ὅπως αὐτῷ τὴν αἰτίαν συγχωρήσῃ, καὶ δέξηται αὐτὸν μετανοοῦντα. ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἠνέσχετο συγχωρῆσαι αὐτῷ. καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου

CERTAMEN

ſancti magnique Martyris NICEPHORI & contra injuriarum memoriam.

Sapricius & Nicephorus ex amicis inimici.

I. ERat quidam preſbyter, nomine Sapricius. Erat autem quidam quoque alius, qui appellabatur quidem NICEPHORUS. Erat vero ordine laïcus, & admodum germanus amicus ejuſdem preſbyteri, Seque ambo ſic mutuo diligebant, ut exiſtimarentur eſſe fratres germani, nati ex uno utero, adeo ut eſſet excellens amor eorum mutuus. Cum longo autem tempore vixiſſent hac affectione, bono & honeſto infeſtus humani generis inimicus, eis invidens, talem inter eos peperit diſſenſionem; ut nec in platea quidem vellent ſibi occurrere, ex dæmonico odio, quod inter ſe invicem conceperant.

Nicephorus fruſtra veniam petit.

II. Cum ſatis vero longo tempore ita fuiſſent affecti, ad ſe rediens Nicephorus, & cognoſcens odium eſſe diabolicum, rogavit amicos quoſdam, ut irent ad preſbyterum Sapricium, & rogarent eum pro Nicephoro, ut ei culpam condonaret, & eum pœnitentia ductum acciperet. Ille autem noluit ei condonare. Is vero rurſus miſit alios amicos, ut ei reconciliaretur. Preſbyter autem Sapricius ne

S. NICEPHORUS.

eos quidem rogantes audire ſuſtinuit. Rurſus ergo Nicephorus rogavit alios quoſdam amicos, & miſit ad ipſum, ut ei dignaretur ſui delicti veniam concedere: ut in ore duorum vel trium teſtium ſtaret omne verbum. Ille autem cum eſſet duro corde & implacabilis, & oblitus eſſet Domini noſtri Jeſu

Deuter. 19. 15.

Chriſti, qui dicit, *Remittite & remittetur vobis*; & rurſus, *Niſi remiſeritis hominibus delicta eorum, nec Pater veſter cæleſtis remittet vobis delicta veſtra*:

Matth. 18.

omnibus eum rogantibus & petentibus non condonavit. In primis autem pius & fidelis Nicephorus, cum vidit Sapricium deſpexiſſe communes amicos, qui pro eo petentes veniam non acceperunt; ipſe currens ad ædes Sapricii, ſe projicit ad pedes ejus, dicens: Condona mihi, pater, propter Dominum. Ille vero noluit ei reconciliari ut amico, & maxime cum rogaretur: cum deberet, etiamſi non fuiſſet rogatus, à prima excuſatione eum accipere, ut Chriſtianus & preſbyter, & qui profeſſus erat ſervire Domino.

Sapricius pro fide apprehenditur.

III. Cum hæc autem ſic fierent, repente exſiſtit perſecutio, & apprehenditur Sapricius, & traditur Præſidi; & ſtetit ante ipſum, & dixit ei Præſes: Quod eſt nomen tuum? Ille autem di-

πέμπει ἄλλους φίλους τοῦ διαλλαγῆναι αὐτῷ. ὁ δὲ Σαπρίκιος καὶ τούτων παρακαλούντων, οὐκ ἠνέσχετο. ὁ δὲ ἅγιος Νικηφόρος καὶ πάλιν παρεκάλεσεν ἄλλους φίλους ἀγαπητούς. ἵνα ἀξιωθῇ τοῦ σφάλματος συγχώρησιν λαβεῖν, ὅπως ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα. ἐκεῖνος δὲ σκληροκάρδιος ὢν καὶ ἀμείλικτος, ἐπιλαθόμενος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ λέγοντος· ἄφετε καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν. « καὶ, ἐὰν μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις « τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ « πατὴρ ὑμῶν, ὁ οὐράνιος ἀφήσει ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν. πάντων αἰτούντων καὶ παρακαλούντων, οὐ συνεχώρησεν αὐτῷ. ὁ δὲ εὐλαβέστατος τοῦ θεοῦ καὶ πιστότατος Νικηφόρος, ὡς εἶδεν ὅτι καταφρόνησεν ὁ Σαπρίκιος τῶν κοινῶν φίλων, οἵτινες ὑπὲρ αὐτοῦ συγγνώμην αἰτοῦντες, οὐκ ἔλαβον, αὐτὸς δραμὼν εἰς τὸν οἶκον Σαπρικίου ῥίπτει ἑαυτὸν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ λέγων· συγχώρησόν μοι, πάτερ, διὰ τὸν κύριον. ὁ δὲ οὐδὲ οὕτως ἠθέλησεν διαλλαγῆναι αὐτῷ, ὡς φίλος φίλῳ, καὶ μάλιστα παρακαλούμενος, καὶ χρεωστῶν χωρὶς παρακλήσεως ἐκ πρώτης ἀπολογίας δέξασθαι αὐτὸν, ὡς χριστιανὸς καὶ πρεσβύτερος, καὶ τῷ κυρίῳ δουλεύειν ἐπαγγειλάμενος.

Ὡς οὖν ταῦτα οὕτως διεπράττοντο, ἐξαίφνης γίνεται διωγμὸς καὶ θλίψις μεγάλη ἐν τῇ πόλει, ὅπου ἀμφότεροι κατῴκουν. κρατεῖται δὲ ὁ Σαπρίκιος καὶ παραδίδοται τῷ

S. NICEPHORUS.

S. NICEPHORUS.

ἡγεμόνι, καὶ ὡς ἔστη ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ὁ ἡγεμὼν εἶπεν. τί τὸ ὄνομά σου; Σαπρίκιος ἔφη. Σαπρίκιος καλοῦμαι ὁ ἡγεμὼν λέγει· ποίου γένους εἶ; Σαπρίκιος εἶπεν· χριστιανός εἰμι. ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· κληρικὸς ἢ λαϊκός; ὁ δὲ Σαπρίκιος ἔφη· πρεσβυτέρου τάξιν ἔχω. ὁ ἡγεμὼν λέγει· οἱ Αὔγουστοι ἡμῶν καὶ κύριοι ταύτης τῆς χώρας καὶ τῶν ὁρίων ῥωμαίων Οὐαλεριανὸς καὶ Γάλλος ἐκέλευσαν, ὅπως οἱ ἑαυτοὺς λέγοντες χριστιανοὺς, τοῖς ἀθανάτοις καὶ ἀϊδίοις θεοῖς θύσωσιν. εἰ δέ τις καταφρονῶν διαπτύει, γινωσκέτω ἑαυτῷ διαφόροις βασάνων τιμωρίαις καμφθῆναι, καὶ οὕτως χαλεπωτάτῳ θανάτῳ κατακριθῆναι. ὁ δὲ Σαπρίκιος παρεστηκὼς εἶπεν πρὸς τὸν ἡγεμόνα. ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ χριστὸν τὸν βασιλέα ἔχομεν, ὅτι ἀληθινὸς θεός ἐστιν καὶ ποιητὴς οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ θαλάσσης καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς· πάντες δὲ οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνιά εἰσιν. ἀπολέσθωσαν τοίνυν ἀπὸ προσώπου πάσης τῆς γῆς οἱ μηδενὶ δυνάμενοι βοηθῆσαι, ἢ τινα βλάψαι, ἢ συμποδίσαι, ἔργα χειρῶν ὄντες ἀνθρώπων.

Τότε ὀργισθεὶς ὁ ἡγεμὼν ἐκέλευσεν βληθῆναι αὐτὸν εἰς κοχλίαν καὶ σφοδρῶς βασανίζεσθαι αὐτὸν οὕτω πικρῶς. εἶπεν ὁ Σαπρίκιος τῷ ἡγεμόνι· εἰς τὴν σάρκα μου ἐξουσίαν ἔχεις πράττειν τὴν ὠμότητά σου· ἐν δὲ τῇ ψυχῇ μου οὐδεμίαν ἐξουσίαν *, εἰ μὴ ὁ κύριος Ἰησοῦς χριστὸς ὁ κτίσας αὐτήν· καὶ βασανισθεὶς ἐπιπολὺ ὑπέμει-

* Colb. addit ἔχεις.

S. NICEPHORUS.

xit: Vocor Sapricius. Dicit Præſes; Cujuſnam es generis? Dixit Sapricius: Sum Chriſtianus. Præſes dixit: Es clericus? Dixit Sapricius: Locum teneo preſbyteri. Dicit Præſes: Auguſti noſtri & domini hujus regionis & finium Romanorum, Valerianus & Gallus [a], juſſerunt, ut qui ſe dicunt eſſe Chriſtianos, ſacrificent diis immortalibus. Si quis vero deſpiciens reſpuit hoc edictum, ſciat ſe diverſis tormentis & ſuppliciis plectendum, & ſic graviſſima morte eſſe condemnandum. Sapricius autem adſtans dixit Præſidi: Nos Chriſtiani Chriſtum Deum habemus Regem; quoniam ipſe eſt ſolus verus Deus, & creator cæli & terræ, & maris, & omnium quæ ſunt in eis. Omnes vero dii gentium dæmonia, & pereant à facie univerſæ terræ, qui non poſſunt alicui opem ferre, aut aliquem lædere, aut impedire, cum ſint opera manuum hominum.

Torquetur.

IV. Tunc iratus Præſes, juſſit eum projici in cochleam, jubens eam vehementer verſari. Cum is ergo adeo acerbe & inhumane torqueretur, dixit Sapricius Præſidi: Carnis meæ habes poteſtatem; animæ autem meæ poteſtatem non habes, ſed Dominus Jeſus-Chriſtus qui eam creavit. Longo vero tempore

[a] In noſtro cod. mſ. *Gallienus*, & quidem rectius.

S. NICEPHORUS.

tortus ſuſtinuit tormenta. Cum vidiſſet autem judex eum non perſuaderi, tulit in eum ſententiam dicens: Sapricium presbyterum, qui edicta contemnit Imperatorum, & non paruit, nec diis immortalibus voluit ſacrificare, ut qui à ſpe Chriſtianorum non tulerit excidere, jubemus tradi ſupplicio capitis.

A Præſide damnatur.

A quo fruſtra Nicephorus petit veniam

V. Cum ergo ipſe eſſet egreſſus, accepta martyrii ſententia, & feſtinaret ad cæleſtem coronam; audiviſſet autem ſanctus Nicephorus, currens ei proceſſit obviam, & ſe projicit ad pedes ejus, dicens: Martyr Chriſti, ignoſce mihi, quoniam [a] peccavi in te. Ille autem nihil ei reſpondit. Sanctus Nicephorus eum rurſus prævenit per aliam viam, & ei occurrit priuſquam ipſe egrederetur è civitate, & rogavit eum dicens: Martyr Chriſti, condona mihi ea quæ in te peccavi ut homo. Ecce enim de cetero, data eſt tibi corona à Chriſto, quem non negaſti, ſed confeſſus es nomen ejus ſanctum coram multis teſtibus. Ille autem odio [b] cor habens obcæcatum, neque ei dedit veniam, neque ei verbum voluit reſpondere, adeo ut ipſi lictores dicerent ſancto Nicephoro: Tam ſtultum hominem numquam vidimus. Vadit ad ſupplicium capitis; & petis veniam ab eo qui jam eſt moriturus? Dicit eis ſanctus Nicephorus: Neſcitis quid petam à Confeſſore Chriſti; Deus autem ſcit. Et

[a] Græc. *Si quid peccavi in te.*

ναν τὰς βασάνους. ἰδὼν δὲ ὁ δικαστὴς ὅτι οὐ πείθει αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἀπόφασιν εἰπών· Σαπρίκιον τὸν πρεσβύτερον, βασιλικῶν προσταγμάτων καταφρονοῦντα καὶ ἀνήκοον γεγονότα, τοῖς τε ἀθανάτοις θεοῖς μὴ θελήσαντα θῦσαι, ὡς τῆς ἐλπίδος τῶν χριστιανῶν ἐκπεσεῖν μὴ ἀνασχόμενον, κεφαλικῇ τιμωρίᾳ παραδοθῆναι προστάττω.

Ἐν τῷ οὖν ἐξελθεῖν αὐτὸν λαβόντα τὴν ἀπόφασιν τοῦ μαρτυρίου καὶ πρὸς τὸν οὐράνιον στέφανον σπεύδοντα, ἀκούσας ὁ ἅγιος Νικηφόρος καὶ δραμὼν, ὑπήντησεν αὐτῷ, καὶ ῥίπτει ἑαυτὸν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ λέγων· μάρτυς τοῦ Χριστοῦ συγχώρησόν μοι, εἴ τι ἥμαρτον εἰς σέ· ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ λόγον. ὁ δὲ ἅγιος Νικηφόρος πάλιν προλαμβάνει αὐτὸν δι' ἄλλης ὁδοῦ, καὶ συναντᾷ αὐτῷ πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν τὴν πόλιν, καὶ ἐδέετο αὐτοῦ λέγων· δέομαί σου, μάρτυς τοῦ Χριστοῦ, δός μοι συγγνώμην, καὶ συγχώρησον ἃ εἰς σὲ ἥμαρτον ὡς ἄνθρωπος. ἰδοὺ λοιπὸν ὁ στέφανός σοι δίδοται παρὰ κυρίου ὃν οὐκ ἠρνήσω, ἀλλ' ὡμολόγησας αὐτὸν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. ἐκεῖνος δὲ πεπωρωμένην τὴν καρδίαν ἔχων, οὔτε συγγνώμην αὐτῷ δέδωκεν, οὔτε τινὰ λόγον ἠθέλησεν αὐτῷ ἀποκριθῆναι, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς δημίους λέγειν πρὸς τὸν Νικηφόρον. τοιοῦτον μωρὸν ἄνθρωπον οὐκ εἴδομεν ποτέ. εἰς τὸ ἀποκεφαλισθῆναι, ὑπάγει, καὶ παρὰ ἀνθρώπου θανασίμου συγχώρησιν αἰτεῖς;

[b] Græc. non habet, *odio.*

S. NICEPHORUS.

S. Nicephorus. καὶ λέγει ὁ ἅγιος Νικηφόρος πρὸς αὐτούς· οὐκ οἴδατε τί αἰτοῦμαι τὸν ὁμολογητὴν τοῦ Χριστοῦ, ὁ Θεὸς γινώσκει. καὶ ἐλθὼν ἐπὶ τὸν τόπον, ὅπου ἤμελλεν ἀναιρεῖσθαι ὁ Σαπρίκιος, ἔλεγεν πάλιν ὁ ἅγιος Νικηφόρος πρὸς αὐτόν· ὅτι γέγραπται, αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὑρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. ἀλλὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα λέγοντος αὐτοῦ, οὐκ ἤκουεν ὁ σκληρότατος φίλος. οὔτε δὲ ἐκάμπτετο ὁ τραχύτατος ἀγαπητός. ἔκλεισεν γὰρ τὰ ὦτα αὐτοῦ ὡς ἀσπὶς κωφὴ καὶ βωβή, ἥτις οὐκ εἰσακούσεται φωνὴν ἐπᾴδοντος.

*Cod. Reg. ὁ εἰπών.

Διὰ τοῦτο καὶ ἀψευδὴς κύριος * ὁ εἰπών· ἐὰν μὴ ἀφῆτε, οὐκ ἀφεθήσεται ὑμῖν. ἰδὼν αὐτὸν ὅτι οὐκ ἐκάμφθη, οὔτε εἶχεν ἔλεον, οὔτε συμπάθειαν πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀδιάλλακτον μῖσος, ἐστέρησεν αὐτὸν τῆς ἑαυτοῦ θείας χάριτος. μᾶλλον δὲ ἐκεῖνος ἀλλότριον ἑαυτὸν ἐποίησεν τῆς ἐπουρανίου χάριτος διὰ τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν καὶ μάλιστα φίλον γνήσιον καὶ ἀρχαῖον ὠμότητα καὶ ἀσπλαγχνίαν καὶ ἀδιάλλακτον προαίρεσιν. τότε λέγουσιν οἱ δήμιοι πρὸς τὸν Σαπρίκιον· κάμψον τὰ γόνατά σου, ἵνα ἀποκεφαλισθῇς. καὶ λέγει ὁ Σαπρίκιος· διὰ τί; λέγουσιν αὐτῷ· ὅτι οὐκ ἠθέλησας θῦσαι, ἀλλὰ προστάγματος κατεφρόνησας βασιλικοῦ δι' ἄνθρωπον λεγόμενον Χριστόν. ταῦτα ἀκούσας ὁ ἄθλιος Σαπρίκιος, ἀπεκρίθη πρὸς

cum veniſſet ad locum, in quo erat interimendus Sapricius, rurſus ei dixit Nicephorus: Scriptum eſt: *Petite & dabitur vobis; quærite & invenietis; pulſate & aperietur vobis.* (Matth. 7, 7.) Sed eo hæc dicente, & quæ ſunt his ſimilia, non audivit ſævus & durus amicus; nec flexus eſt ſodalis aſperrimus, ut aſpis ſurda & clauda, quæ non exaudivit vocem incantantium.

VI. Propterea [a] & verax Dominus qui dixit, *Si non remiſeritis non remittetur vobis*; (Matth. 18, 34.) cum videret eum nulla tangi proximi miſericordia, jure eum privavit regno ſuo cæleſti: immo vero ille ſe ipſum alienavit à gratia cæleſti [b], & ab æternis Dei bonis, propter injuriæ à fratre acceptæ recordationem: & maxime quod in germanum & veterem amicum fuiſſet animo crudeli, immani & irreconciliabili. (Sapricius fidem negat.) Tunc dicunt lictores Sapricio: Flecte genua tua, ut caput tibi amputetur. Dicit autem eis Sapricius: Quare? Dicunt ei lictores: Quoniam noluiſti diis ſacrificare, ſed contemſiſti edictum Imperatoris propter hominem, qui dicitur Chriſtus. Hæc cum audiſſet miſer Sapricius, reſpondit lictoribus, dicens: Nolite me ferire. Facio enim

[a] Hunc locum ex cod. Colb. ſic reſtituimus. In ed. Lat. *Propter ea verax eſt Dominus qui dixit: Si non remiſeritis hominibus delicta eorum. Dominus cum vidiſſet eum &c.*
[b] Græc. . . . *gratia cæleſti eo quod in fratrem & maxime germanum &c.*

quæ

S. NICEPHORUS. quæ juſſerunt Imperatores, & diis ſacrifico. Sic cum excæcavit odium [a], & ab eo abduxit Dei gratiam. Qui enim per ejuſmodi tormenta non negavit Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum, cum veniſſet ad finem mortis, & eſſet accepturus præmium & coronam gloriæ, negavit & fuit apoſtata.

Quem fruſtra Nicephorus adhortatur.

VII. Hæc cum audiſſet ſanctus Nicephorus, rogavit Sapricium dicens: Noli, ô frater, noli tranſgredi & negare Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum. Noli omnino, rogo te, ab eo deficere, & perdere cæleſtem coronam, quam per multa acquiſiſti tormenta & afflictiones. Ille autem noluit eum omnino audire, ſed contendit abire ad interitum ultimæ mortis. qui tanti pretii gloriam in momento unius horæ ictus gladii perdidit, re vera fuit miſer excæcatus ab odio [b]. Non enim audivit Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum dicentem in Evangelio: *Si afferas munus tuum ad altare, & recorderis quod frater tuus habet aliquid adverſus te, dimitte munus tuum ante altare, & vade primum, & reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum.* Et ruſus Petro principi Apoſtolorum, cum rogaſſet Dominum: *Quoties ſi peccaverit in me frater meus, dimittam ei? Septies? Reſpondit Dominus: Non dico tibi ſepties, ſed, ſeptuageſies ſepties.*

Matth. 5. 23.

Matth. 18. 21.

[a] *Græc. excæcavit accepta injuria memoria.*

[b] *Græc. ab accepta injuria memoria.*

S. NICEPHORUS. τοὺς δημίους λέγων· μὴ θελήσητέ με κρούσαι. ποιῶ γὰρ τὰ κελευόμενα παρὰ τῶν βασιλέων ὑμῶν, καὶ θύω τοῖς θεοῖς. οὕτως ἐτύφλωσεν αὐτὸν ἡ μνησικακία, καὶ ἀπέστησεν τὴν χάριν ἀπ᾽ αὐτοῦ. ὁ γὰρ διὰ τοσούτων βασάνων μὴ ἀρνησάμενος τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐλθὼν εἰς τὸ τέλος τοῦ θανάτου, μέλλων τὸ βραβεῖον καὶ τὸν δόξης στέφανον λαμβάνειν, ἠρνήσατο καὶ γέγονεν ἀποστάτης.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἅγιος Νικηφόρος παρεκάλει τὸν Σαπρίκιον λέγων· μὴ ἀδελφὲ, μὴ ζητήσῃς παραβῆναι καὶ ἀρνήσασθαι τὸν δεσπότην ἡμῶν Χριστόν. μὴ θελήσῃς ὅλως, παρακαλῶ σε, ἀποστῆναι ἀπ᾽ αὐτοῦ. μὴ ἀπολέσῃς στέφανον οὐράνιον, ὃν ἐκτήσω διὰ πολλῶν βασάνων. ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἤκουσεν ὅλως, ἀλλ᾽ ἐσπούδασεν εἰς ἀπώλειαν τοῦ ἐσχάτου θανάτου ἀπελθεῖν, ὃς τοσαύτην δόξαν ἐν ῥοπῇ μιᾶς ὥρας τῆς τομῆς τῆς σπάθης ἀπώλεσεν. οὕτως ἐκωφώθη καὶ ἐτυφλώθη ὁ ταλαίπωρος οὗτος ὑπὸ τῆς μνησικακίας. οὐ γὰρ ἤκουσεν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κράζοντος καὶ λέγοντος· ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὕπαγε πρῶτον, διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. καὶ πάλιν Πέτρῳ τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων ἐρωτήσαντι· ποσάκις, ἐὰν ἁμαρτήσει εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἑπτάκις; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ κύριος· οὐ

S. Nicephorus.

λέγω σοι ἕως ἑπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. ἐκεῖνος δὲ ὁ ταλαίπωρος οὐδὲ ἅπαξ ἠθέλησεν συγχωρῆσαι τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, καὶ μάλιστα συγγνώμην αἰτοῦντι καὶ πολλὰ παρακαλοῦντι. καὶ ὁ μὲν κύριος ἐνετείλατο ἀπὸ καρδίας συγχωρεῖν ἑκάστῳ, καὶ ἐπὶ τὰς καταλλαγὰς τὸ θεῖον δῶρον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἀφέντας προστρέχειν. ἐκεῖνος δὲ οὐδὲ τοῖς ἄκροις χείλεσι λόγον συγχωρήσεως τῷ μετανοοῦντι ἔδωκεν, οὐδὲ παρακαλοῦντι ὑπέχετο δοῦναι ἄφεσιν· ἀλλ' ἔκλεισεν τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. διὰ τοῦτο ἀπεκλείσθησαν αὐτῷ αἱ πύλαι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἡ χάρις τοῦ θείου καὶ ζωοποιοῦ πνεύματος, καὶ ἀπώλεσεν τοῦ μαρτυρίου τὸν ἔνδοξον στέφανον. διὸ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ, καὶ ἡμεῖς ἀσφαλισώμεθα ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς διαβολικῆς ταύτης ἐνεργείας, καὶ πᾶσι πάντα συγχωρήσωμεν, ἵνα καὶ ἡμῖν ἄφεσις γένηται παρὰ τοῦ δεσπότου χριστοῦ κατὰ τό· ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν. πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος.

Ὁ δὲ μακάριος Νικηφόρος ὡς εἶδεν Σαπρίκιον παραβάντα, λέγει πρὸς τοὺς δημίους· ἐγὼ χριστιανός εἰμι καὶ πιστεύω εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, ὃν οὗτος ἠρνήσατο. ἐμὲ οὖν κρούσατε. ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἐτόλμησαν κροῦσαι αὐτὸν ἄνευ κελεύσεως τοῦ ἡγεμόνος· ἐθαύμαζον δὲ ὅμως πάντες ὅτι οὕτως παρέδωκεν ἑαυτὸν εἰς τὸ ἀποθανεῖν. ἔλεγε γὰρ ὅτι χριστιανός εἰμι, καὶ οὐ θύω τοῖς θεοῖς ὑμῶν. εἷς δέ τις

Ille autem miſer ne ſemel quidem voluit condonare fratri ſuo, & maxime petenti veniam & roganti. Et Dominus quidem noſter & Deus juſſit ex animo condonare unicuique, & dimiſſo munere quod Deo eſt offerendum, currere ad reconciliationem. Ille vero ne ſummis quidem labris condonavit ei quem pænitebat, nec in animum induxit, ut ei roganti remitteret; ſed clauſit viſcera à fratre ſuo: propter ea clauſæ ſunt ei fores regni cælorum, & receſſit ab eo gratia divini & vivifici Spiritus, & perdidit glorioſam coronam martyrii. Quam ob rem, ô dilecti, nos quoque diligenter caveamus ab hac diabolica operatione [a], odii, inquam, & injuriæ acceptæ recordatione, ut noſtrorum quoque peccatorum detur nobis remiſſio à Domino Jeſu-Chriſto, convenienter ei quod dicitur: *Dimitte nobis debita noſtra.* Fidelis eſt enim qui promiſit. — Matt. 6. 12.

VIII. Beatus autem Nicephorus, poſtquam vidit tranſgreſſum eſſe Sapricium, dicit lictoribus: Ego ſum Chriſtianus, & credo in nomen Domini noſtri Jeſu-Chriſti, quem iſte negavit. Me ergo jam pro ipſo ferite. Lictores vero non auſi ſunt eum ferire abſque juſſu Præſidis. Mirati ſunt autem omnes, quod ſe ita ad mortem tradiderit. Libere enim dicebat: Sum Chriſtianus, & diis veſtris non ſa-

Nicephori confeſſio.

[a] Græc. poſt *operatione*, habet *& omnibus omnia condonemus ut &c.*

S. Nicephorus.

crificio. Unus autem ex lictoribus currens, renuntiavit Præſidi, dicens: Sapricius quidem pollicetur ſe diis ſacrificaturum. Eſt vero illic quidam alius qui vult mori, propter eum qui dicitur Chriſtus, clamans & dicens libere: Chriſtianus ſum, & diis veſtris non ſacrifico, nec obedio edictis Imperatorum.

IX. Poſtquam hæc audiit Præſes, in eum tulit ſententiam dicens: Si non ſacrificat diis immortalibus, prout juſſerunt Imperatores, jubeo eum mori gladio. Tunc [a] accipientes ſanctum Nicephorum, eum capite truncarunt, ut Præſes juſſerat. Et ſic conſummatus fuit ſanctus martyr Chriſti Nicephorus: & aſcendit in cælos coronatus per fidem in Chriſtum, caritatemque & humilitatem. ideo fuit redimitus corona martyrii, & dignatus eſt referri in numerum martyrum, ad laudem & gloriam magni Dei & Servatoris noſtri Jeſu-Chriſti: cui gloria & potentia nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum, Amen.

Capite plectitur.

τῶν δημίων δραμὼν ἀπήγγειλε τῷ ἡγεμόνι λέγων· ὅτι ὁ μὲν Σαπρίκιος ὑπέσχετο θύειν τοῖς θεοῖς· ἄλλος δὲ ἐστιν ἐκεῖ θέλων ἀποθανεῖν διὰ ἐκεῖνον τὸν λεγόμενον χριστὸν, κράζων καὶ λέγων παῤῥησίᾳ· χριστιανός εἰμι καὶ οὐ θύω τοῖς θεοῖς ὑμῶν, οὐδὲ τοῖς προστάγμασι τῶν βασιλέων ὑμῶν ὑπακούω.

Ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσεν ὁ ἡγεμὼν, ἀπεφήνατο κατ' αὐτοῦ λέγων· ἐὰν τοῖς θεοῖς οὐ θύῃ κατὰ τὰ προστάγματα τῶν βασιλέων, διὰ ξίφους ἀποθάνῃ. καὶ ἀπελθόντες ἀπεκεφάλισαν τὸν ἅγιον Νικηφόρον, κατὰ τὴν κέλευσιν τοῦ ἡγεμόνος. καὶ οὕτως ἐτελειώθη ὁ ἅγιος Νικηφόρος, καὶ στρατιώτης ἀνῆλθεν εἰς οὐρανοὺς διὰ πίστεως τῆς εἰς χριστὸν καὶ ὁμονοίας καὶ ταπεινοφροσύνης. ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τὴν ἀγάπην ὑποκλινὴς γέγονεν, διὰ τοῦτο τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσατο, καὶ τοῖς ἁγίοις μάρτυσι συναριθμηθῆναι κατηξιώθη εἰς ἔπαινον δόξης τῆς μεγαλωσύνης καὶ χάριτος τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

S. Nicephorus.

[a] Græc. *Tunc abeuntes, ſanctum Nicephorum capite truncarunt.*

SS. Priſcus &c.

Anno Christi circ. CCLX.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

Priſco, Malcho & Alexandro.

I. P*Auca equidem de his ſanctis Martyribus habemus, ſed tamen cum certa ſint, prætermittere non licuit. Hæc debemus Euſebio Cæſarienſi, qui de Valeriani perſecutione lib. 7. Hiſt. eccleſ. agens, Priſci & ſociorum ejus martyrium deſcribit his verbis cap.* 12. Porro in hac Valeriani perſecutione tres viri poſt inſignem Chriſti confeſſionem apud Cæſaream Palæſtinæ ad beſtias damnati, divino martyrio coronati ſunt. Horum unus dicebatur Priscus, alter Malchus, tertius autem Alexander. qui cum in agro degerent, primum quidem ſe ipſos inſimulaſſe dicuntur tamquam ignavos ac deſides: quod cum occaſio ipſa cæleſti amore flagrantibus præmia diſtribueret, ipſi ceſſarent, nec coronam martyrii præriperent. Inito deinde inter ſe conſilio, Cæſaream profecti, judicem ipſum adorti ſunt, eamque quam diximus ſententiam exceperunt. *Eadem habet Rufinus lib. 7. Hiſt. cap. 11. ubi hos Martyres* adoleſcentes *fuiſſe dicit, & in* ſuburbano agello habitaſſe. *Certe apud Græcos, ut obſervat Valeſius in notis ad cap. 11. lib. 7. Hiſt. Euſebianæ, ſuburbia, non ſolum ea quæ urbi conjuncta ſunt, ſed etiam vici longo ſatis intervallo ab urbe diſſiti appellantur. Sic Canopus dicitur ſuburbium Alexandriæ, Daphne Antiochiæ, Septimum Conſtantinopolis &c. Euſebio & Rufino conſentit Nicephorus lib. 6. cap. 11.*

II. *Porro cum ea quæ ceteri ſcriptores & Martyrologia de iſtis Martyribus habent, ex Euſebii verbis quæ retulimus deſumta ſint, inutile prorſus eſſet ea deſcribere. Priſci & ejus ſociorum memoriam recolunt Ado, Uſuardus & alia vulgata Martyrologia die 28. menſis Martii, quamvis alii aliis diebus de iiſdem agant. Eorum Martyrium ad annum circiter* CCLX. *revocamus, ſiquidem Euſebius eos ſub finem perſecutionis à Valeriano excitatæ paſſos fuiſſe innuat.*

ADMONITIO

In martyrium ſancti CYRILLI pueri.

1. *HAnd multa occurrunt quæ ad hanc beatiſſimi pueri Martyris paſſionem præmittamus. quæ enim in ipſius ſumma caritatis & fortitudinis laudem dici poſſunt, ex ipſa martyrii narratione ſunt repetenda. Optandum quidem fuiſſet, ut aliquem cod. mſ. Græcum aut ſaltem Latinum nanciſci potuiſſemus ad ſanandos hujus verſionis nævos, quibus ſive ob interpretis imperitiam, ſeu ob incuriam exſcriptorum ſcatere videtur: aſt id genus monumenta, etiam incultis verbis prolata, negligere fas non eſt. Hanc itaque narrationem, qualem ex mſ. cod. Marci Velſeri Patricii Auguſtani accepit Godefridus Henſchenius, ac in tomo 7. Maii Bollandiani ad diem 29. ejuſdem menſis evulgavit, denuo hic recudi curavimus.*

2. *Ceterum ſi conjecturis indulgere licet, iſtam beati Cyrilli paſſionem, quæ per modum epiſtolæ conſcripta fuit, ſancto Firmiliano Cæſareæ Cappadociæ celebri epiſcopo tribuimus: tametſi ad id conſtanter affirmandum certiora exſpectamus argumenta. Interim ipſius Cyrilli mortem ad Decii aut Valeriani tempora revocari poſſe exiſtimamus: quem Cæſareæ in Cappadocia paſſum fuiſſe Martyrologium vetus ſancto Hieronymo adſcriptum, aliaque nonnulla ad diem 29. Maii commemorant, ut Henſchenius & ante eum Florentinius ad eamdem diem obſervarunt.*

MARTYRIUM

ſancti CYRILLI pueri.

ANNO CHRISTI CIRC.CC..

Ex tomo 7. Maii Bollandiani.

I. MArtyrium ſancti CYRILLI pueri non juſtum eſt ad vos, cariſſimi Fratres, ſilere; ſed maxime enarrare. Non enim ſine nutu cujuſdam divini Spiritus, ſed, ſi eſt vere dicere & certiſſime expromere, cum illo Dominus concertabat, cum illo fides contra iniquiſſimos [judices] Cæſareæ litigabat. Novella enim ætas beatiſſimi Cyrilli multum videntibus præſtabat ſtuporem, fidei autem ſtabilitas miram [Chriſti] laudem ſenſatis... Etenim omni tempore Chriſtum nominans erat, & ſemetipſum inde eſſe motum fatebatur: & plagis confixus & verbis territus, neque verborum minam, neque afflictionis injuriam computavit; ſed ſuſtinuit hæc quidem libentiſſime; promte autem & aliud aliquid (Cyrillus puer.)

S. Cyrillus. majus malum exſpectabat. Cum autem creſcerent ei [animi] qui ſunt erga bonam fidem, & æmulatores haberet multos qui ſimiles erant ejus ætati; abdicat eum quidem pater, domum ei claudens, & quæ in ea erant prorſus abnegabat ei. Quidam autem in his laudabant patrem, & valde mirabantur: [ipſe vero quaſi nihilum reputabat abdicari à patre] & quod parva auferens ei, majora & utiliora ei provideret fides quæ in Domino erat, dicebat.

A patre abdicatur.

Judicis minas temnit.

II. Hæc agens in iram provocabat Cæſareæ Judicem, & vocans eum per miniſtrationem militum, & terrens ſimul de judiciis, videbat quidem in principio eum non terreri, [ſed] omni momento ab omni trepidatione ſecurum [adſtare,] modica omnia contra fidem computantem. Et indulgeo tibi, inquit Judex, ô puer, delicta. Dimittit tibi & pater offenſam: in domum ſuſcipit te. Licet tibi frui bona patris, ſi ſobrius fias, ſi tibimet ipſi des cogitatum. Beatiſſimus vero Cyrillus: Gaudeo, dixit, cum pro his mihi increpatur. Ego enim apud Deum optime [recipiar.] Delector domo mea privatus. Habitabo enim majorem & meliorem. Sponte fio pauper, ut fruar divitiis [æternis.] Bonam mortem non metuo, [quia] vitam provideo mihi meliorem. Hæc dicens cum quadam deifica virtute, præcipitur ligari ſollemniter, quaſi ad mortem deducendus. Uſque terrorem autem & juſſionem illud publicos [miniſtros] facere [Judex] præcipit, probationem accipiens pueri.

III. Quando autem neque lacrymatus puer nuntiabatur, neque ignem metuens, in quem injicere hunc minabantur; ſed paratiſſime ad mortem pergentem: iterum vocat hunc Judex, docere animatus & verbo ſuadere ſecundum ſolitum ſibi morem. Vidiſti, ô puer, [inquit,] ignem; vidiſti, ô juvenis, gladium. Sobrius eſto, ut [iterum] habeas patris domum & fortunam... Qui reſpondit: Nocuiſti, ô tyranne, me revocans; nocuiſti, & peſſime geſſiſti. Fruſtra ſuccendiſti ignem, ſine cauſa gladium acuiſti. Multo major [eſt] domus quam habitare feſtino: multo divitiæ præſtantiores. Has accipere à Domino accelero. Celerius me conſumma ut celerius fruar. Et hæc audientes adſtantes lacrymabantur: puer autem lacrymas horum inculpabat: &, Debetis, inquit, ridere, debetis delectari, debetis [me] producere gaudentes ad patiendum. Neſcitis quam civitatem habitabo: neſcitis qualem fiduciam habeo. Concedite ſic expendere vitam. Hæc dicens ibat mori. Splendidus autem & ſpectabilis erat, non ſolum ei qui recepit hujus animam, ſed & aliis qui Cæſareæ habitabant, ipſum adjuvante qui regnat in ſæcula ſæculorum, Amen.

Mira ipſius conſtantia.

ADMONITIO

In vitam & paſſionem ſancti Felicis presbyteri Nolani.

1. *Sanctus Felix, Nolanæ Eccleſiæ in Campania presbyter, egregium encomiaſtem habuit ſanctum Paulinum ejuſdem urbis Nolæ antiſtitem, qui poëmatibus quindecim, quæ* Natales *appellant, hujus beati Martyris geſta feſtivitatem & miracula celebravit. Ex iis autem duo tantummodo ſeligimus, quartum ſcilicet & quintum, novæ edit. quæ beati Felicis vitam, confeſſiones & mortem continent: cum plura cupientibus Paulinum ipſum adire liceat, cujus opera magna cum diligentia nec impari labore emendata nuper Pariſiis prodierunt.* S. Paulinus B. Felicis encomiaſtes.

2. *Felicem ſub Martyris titulo colit Eccleſia Romana in Martyrologio & officiis eccleſiaſticis, quo etiam nomine ſæpius à beato Paulino donatur. quamquam plerique alii ſcriptores, & quidem antiquiores, eum ſolummodo* Confeſſorem *appellent. Uterque titulus ei competit. nam, ut ait Paulinus Natali* III. *novæ edit.* Felix martyr & confeſſor.

> Cæleſtem nanctus ſine ſanguine Martyr honorem;
> Nam Confeſſor obit, pœnas non ſponte lucratus.

Ejus feſtum Martyrologia vulgata, cum antiqua, tum recentiora, die 14. menſis Januarii celebrant, quo item die ipſius memoria in vetuſtiſſimo Kalendario Carthaginienſi recolitur: ubi ne forte hic Felix cum aliis ejuſdem nominis Martyribus confunderetur, ſic habetur. XVIII. Kal. Feb. ſancti Felicis Nolenſis. *Alius autem eſt Felix, quem ſanctus Auguſtinus ſerm.* 127. *in pſalmos commemorat, hinc emendandus eſt Ado, qui hunc Auguſtini locum Felici Nolano attribuit. Quod vero diverſi ſint, ex ipſo Auguſtino facile probatur. nam Felix ille de quo in eo ſermone Auguſtinus agit,* ad tormenta dilatus, in carcere alio die inventus eſt exanimis *num. 6. iſque videtur eſſe, quem Thiniſſæ ſeu Thimiſæ paſſum fuiſſe* VIII. *Idus Novembris Martyrologia memorant. At certum eſt Felicem Nolanum, perſecutione ſedata, ſenem in pace Eccleſiæ obiiſſe.* Felix alius Afer.

3. *Laudavit tamen Auguſtinus Felicem Nolanum aliis in locis, ut cum ait epiſt. 78. novæ edit. ad Clerum & plebem Hipponenſem num* 3. multis eſſe notam ſanctitatem loci, ubi beati Felicis Nolenſis corpus conditum eſt. *ad quem locum miſit Bonifacium presbyterum, ut coram beati hujus viri ſepulcro ſe à crimine, quod ei imputabatur, juramento purgaret. Ejuſdem beati Felicis meminit ſanctus Doctor in libro octo Quæſtionum ad Dulcitium, quæſt. 2. &* S. Auguſtin Felicem Nol. laudat.

S. FELIX PRESB. NOL.

in libro de cura gerenda pro mortuis cap. 1. *quem quidem librum ſcripſit, ut ipſemet teſtatur, à beato Paulino Nolæ epiſcopo* interrogatus, utrum proſit cuique poſt mortem, quod corpus ejus apud ſancti alicujus memoriam ſepeliatur. *Cui interrogationi occaſionem præbuerat vidua quædam, quæ* materno atque pio affectu deſideraverat, *ut ejus filii defuncti* cadaver in beatiſſimi Felicis confeſſoris baſilica poneretur. *Ejuſdem libri cap.* 16. *ex beati Felicis miraculo probat Auguſtinus mortuos vivis adeſſe his verbis:* Hinc ſolvitur illa quæſtio, quomodo Martyres ipſis beneficiis, quæ dantur orantibus, indicant ſe intereſſe rebus humanis, ſi neſciunt mortui quid agant vivi. Non enim ſolis beneficiorum effectibus, verum etiam ipſis hominum adſpectibus confeſſorem apparuiſſe Felicem, cujus inquilinatum pie diligis, cum à barbaris Nola oppugnaretur, audivimus non incertis rumoribus, ſed teſtibus certis. *At de ejuſdem ſancti miraculis plura habes paſſim in beati Paulini operibus. ex quibus ipſius ſancti Felicis vitam integram Gregorius Turonenſis lib.* 1. *de gloria Martyrum cap.* 104. *Venerabilis Beda, & Marcellus presbyter collegerunt. quæ omnia apud Johannem Bollandum ad diem* 14. *Januarii reperire licet.*

Felices plures in unum conflati.

4. *Verum negotium aliquod faceſſunt quæ Ado aliique nonnulli ſcriptores referunt, Felicem ſcilicet in loco qui* in Pincis *dicitur, ſepultum fuiſſe; hæreticis invictiſſime reſtitiſſe, alium fratrem Felicem etiam dictum & martyrem habuiſſe, aliaque ejuſmodi permulta. Sed procul dubio iſti auctores ex pluribus unum conflarunt Felicem, aut ſaltem eorum Acta ſimul miſcuere. Nuſquam enim Paulinus, loci* in Pincis *dicti meminit, quamvis quindecim poëmatibus Felicis geſta, mortem, ſepulturam & miracula præſtrinxerit, & quinque baſilicas recenſuerit ad hujus ſancti tumulum constructas. De his vide potiſſimum Natalem* VI. *Difficultatem non ſolvunt qui locum* in Pincis *dictum prope urbem Nolam, & alium ejuſdem nominis Romæ excogitavere: cui rei aſſerendæ aliquod proferendum eſſet antiquitatis monumentum. Unde ſatius eſt fateri, Felicem, qui Romæ* in Pincis *celebrabatur, diverſum à Felice Nolano fuiſſe. Utrum vero ex his duobus ſanctus Damaſus Papa celebret Carmine ſexto, aſſerere non auſim. Felicem quippe Nolanum Romæ etiam notiſſimum fuiſſe paſſim aſſerit ſanctus Paulinus, ejuſque miraculorum famam uſque in Africam pertigiſſe ex ſancto Auguſtino ſuperius annotavimus. Porro præter hos Felices alium item Felicem Nolæ & Romæ celebrem agnoſcit Johannes Bollandus, cui Acta attribuit quæ apud Adonem noſtro Felici Nolano adſcribuntur, eumque Felicem alterius Felicis, qui cum Adaucto Romæ paſſus eſt, fratrem fuiſſe dicit in notulis ad num.* 1. *ſed quo fundamento? Felicis & Adaucti ſepulcrum ſuis curis à Vero presbytero* compoſitum *fuiſſe aſſeverat ſanctus Damaſus Carmine* 24. *at de Felice hujus Felicis fratre nulla mentio eſt. Tandem iis, quæ Ado aſſerit, Felicem* invictiſſime hæreticis reſtitiſſe, *videtur conſentire Sacramentarium Gregorianum in Miſſa ſancti Felicis, ubi hæc in Præfatione habentur:* Vere dignum . . . . & confeſſionem ſancti Felicis memorabilem non tacere qui nec hæreticis pravitatibus, nec ſæculi blandimentis à ſui ſtatus rectitudine potuit immutari; ſed inter utraque diſcrimina veritatis aſſertor firmitatem tuæ fidei non reliquit. *Ejuſdem ſancti* confeſſionem *& ſacræ*

fidei

ſidei largitatem *laudat Miſſale Gelaſianum : ſed nihil de hæreticis habet.* S. Felix presb. Nol.

5. Certe neminem eſſe puto qui ſibi facile perſuadeat, Felicem presbyterum Nolanum tam egregie adverſus hæreticos decertaſſe, idque à ſancto Paulino aut ignoratum, aut ſaltem omiſſum fuiſſe. Quare hæc de alio quopiam Felice intelligenda eſſe vix dubito. Plures certe ejus nominis Martyres Romæ, ac in variis Italiæ partibus floruiſſe Martyrologia ac plurimarum eccleſiarum traditiones atteſtantur. Inter alios enituit præcipue ſanctus Felix Papa & Martyr, quem hæreticis reſtitiſſe *extra dubium eſt. Unius ipſius epiſtolæ ad Maximum ſeu Maximinum epiſcopum & clerum Alexandriæ egregium fragmentum habemus de Incarnationis myſterio : ubi beatus iſte Pontifex diſertis ac perſpicuis verbis declarat quid de Chriſti divinitate & humanitate credendum ſit, his verbis :* De Verbi autem incarnatione & fide, credimus in Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum ex virgine Maria natum, quod ipſe eſt ſempiternus Dei filius & Verbum : non autem homo à Deo aſſumtus, ut alius ſit ab illo. Neque enim hominem aſſumſit Dei filius, ut alius ab ipſo exſiſtat. Sed cum perfectus Deus eſſet, factus eſt ſimul & homo perfectus ex Virgine incarnatus. *Hæc Felix anno circiter* 270. *ex quibus patet, ambos iſtos antiſtites, Felicem & Maximum, utriuſque Dionyſii, Romani ſcilicet & Alexandrini, ſuorum præceſſorum veſtigiis inhæſiſſe in divina Trinitate, ac Chriſti divinitate adverſus Sabellii ac Pauli Samoſateni blaſphemias propugnanda. Hoc fragmentum inter alia Patrum teſtimonia legit Petrus presbyter Alexandrinus in Concilio Epheſino, quod etiam laudant Cyrillus in Apologia ſua adverſus Orientales, quæ in ejuſdem Concilii Actis inſerta eſt, & Vincentius Lirinenſis in Commonitorio adverſus hæreſes ; ipſum vero ſimul cum integra Concilii Epheſini actione refert Marius Mercator edit. Baluzianæ pag.* 178. *apud quos omnes* ſanctus Felix epiſcopus Romæ & Martyr *appellatur. Vide Concil. Labb. tom.* 1. *col.* 911. *&* 912. *& Bollandianos ad diem* 30. *Maii.* Felix Papa & Martyr.

6. Jam de beati Felicis Nolani presbyteri obitus anno agendum eſſet, ſi aliquid de ea re certi haberemus. Conſtat quidem ipſum poſt binas perſecutiones, quas jam presbyter factus ſuſtinuit, in Eccleſia pace obiiſſe : at quænam fuerint illæ perſecutiones ignoramus, cum adeo iſtis temporibus frequentes fuerint. De ipſo autem egimus poſt eos Martyres qui ſub Valeriano paſſi ſunt, quod ea quæ Paulinus refert, ſatis huic tempori congrua videantur.

S. Felix presb. Nol.

Anno Christi cc.....

CARMINA DUO

ſancti Paulini epiſcopi Nolani, de Vita & confeſſione ſancti Felicis.

Poëma xv. *Natale* iv. *novæ edit.*

S Felicis natale Paulino carum.

Annua vota mihi remeant, ſimul annua linguæ
Debita, natalis tuus, ô clariſſime Chriſto
Felix, natali proprio mihi carior, in quo
Quamlibet innumeris ſint gaudia publica turbis:
Eſt aliquid ſpeciale tuis, quod nos tibi Chriſtus
Eſſe dedit, viles caro largitus amico,
Non quia tu dignus famulis tam vilibus eſſes,
Æternis dignate Deo comes ire triumphis:
Sed quia nos inopes juſti * indignoſque ſalutis
Sic voluit ditare pater bonus, ut male dites
Criminibus verſa in melius vice divitiarum,
Pro cunctis opibus cunctiſque affectibus, & pro
Nobilibus titulis & honoribus omnia vanis,
Felicem caperemus opes, patriamque, domumque.
Tu pater, & patria, & domus [a], & ſubſtantia nobis,
In gremium tranſlata tuum cunabula noſtra,
Et tuus eſt nobis nido ſinus; hoc bene foti
Creſcimus, inque aliam mutantes corpora formam,
Terrena exuimur ſtirpe; & ſubeuntibus alis
Vertimur in volucres divini ſemine verbi.
Te relevante jugum Chriſti leve noſcimus, in te
Blandus & indignis, & dulcis Chriſtus amaris.
Iſta dies ergo & nobis ſollemnis habenda;
Quæ tibi natalis; quia te mala noſtra abolente
Occidimus mundo, naſcamur ut in bona Chriſto.
Surge igitur cythara, & totis intendere fibris:
Excita vis animæ tacito mea viſcera cantu.
Non tacita cordis teſtudine, dentibus ictis,
Pulſet amor linguæ, plectro lyra perſonet oris.
Non ego Caſtalidas [b] vatum phantaſmata muſas,
Nec ſurdum Aonia [c] Phœbum de rupe ciebo.

* Juſtitiæ.

a Felix Nolæ patronus.

Poëta rejectis prophanis ſacra canit.

b

c

[a] Idem Paulinus Felicem ſuum *domnædium* paſſim appellat: quo vocabulo *dominum ædis* ſeu baſilicæ deſignari obſervat Paulini operum novæ edit. illuſtrator, nota xvii. Vide Gloſſar. Cangianum

[b] Caſtalius fons in Parnaſſi radicibus Muſis ſacer, ſic dictus à Caſtalia virgine quæ Apollinem fugiens præcipitata, verſa eſt in fontem, de quo Virgil. 3. Georgic.

[c] Aonia regio montana Bœotiæ, ubi alius fons Muſis etiam ſacratus, unde dictæ ſunt *Aonides*. Vide Juvenal.

Carminis incentor Chriſtus mihi : munere Chriſti
Audeo peccator ſanctum & cæleſtia fari.
Nec tibi difficile, Omnipotens, mea ſolvere doctis
Ora modis, qui muta loqui, fluere arida, ſolvi
Dura jubes. Tu namque aſinam reboare loquendo, *Num 22. 28.*
Perfectamque tibi lactentes condere laudem *Pſalm. 8.3.*
Feciſti, & ſolidam ſolviſti in flumina rupem,
Et terram ſine aqua ſubitis manare fluentis
Juſſiſti, deſerta rigans in ſpem populorum,
In quorum arentes animas pia gratia fluxit,
Quos Chriſtus vivo manans petra fonte refecit.
Unde ego pars hominũ minima, iſto munere fretus,
Roris, Chriſte, tui vivos precor aridus hauſtus.
Da verbum de fonte tuo : tua non queo fari
Te ſine. namque tui laus Martyris & tua laus eſt,
Qui facis Omnipotens homines divina valere,
Fortiaque infirmis ſuperans, de carne triumphas [a],
Aërios proceres vincens in corpore noſtro.
Quare ades, ut duce te repetens ab origine pergam
Felicem narrare tuum, cui nobile ductum *a Felicis genus.*
Ex oriente genus. nec enim magis altera tellus
Felicis patriam decuit, quam quæ Patriarchas,
Quæque pios tulerat, Chriſti ſacra vaſa, Prophetas.
Unde & apoſtolicis fundens ſua flumina linguis,
Totum Evangelii ſonus emanavit in orbem.
Debitus inde Deo Felix, genitore profecto
Italiam necdum genitus, tamen in patre venit :
Civis ut affectu noſtris oriretur in oris ;
Nec cuiquam natum niſi nobis ſe meminiſſet.
Sic pater Abraham Domini præcepta ſecutus,
Mutavit patrias externo cæſpite terras,
Depoſuitque ſacrum Chananæis ſemen in arvis,
Unde peregrinas ſubeunte propagine terras,
Myſtica Felicem nobis tranſmiſit origo,
Quem perfecta fides illa radice profectum
Prodidit, ut nobis eſſet pia vena fidei.
Felix nunc etiam poſita cum carne quieſcit,
Spiritus in Chriſto vivens operantibus altæ
Virtutis meritis Abrahæ ſemine mutat.
Duritiam lapidum, quos ſuſcitat in bona vitæ.
Hac igitur genitore Syro generatus in urbe,
Dilectam coluit patriæ ſub imagine Nolam,
Sede beans placita : multoque relictus in auro,

[a] Cod. Corb. *Fortiaque infirmis ſuperans de carne triumphas*; & deeſt ſequens verſus.

S. FELIX PRESB. NOL.

Felix ex Hermia patre Syro Nolæ natus.

Dives opum viguit, quamvis non unicus heres.
HERMIA cum fratre ſui cognomine patris
Terrenas diviſit opes [a]; cæleſtia ſolus
Obtinuit Felix; geminos ſententia diſcors
Diviſit fratres: Hermiam mundus abegit,
Felicem Chriſtus ſibi ſuſtulit. ille caduca
Maluit, hic ſolida; præſentibus ille cohæſit,
Iſte ſolum cælo vertit, patrimonia regnis:
Ille heres tantum proprii patris, iſte coheres
Chriſti. Sed quis tam variam miretur ab uno
Sanguine progeniem, veterum inter ſancta parentum
Pignora, qui relegat populorum ſtirpe duorum
Fœcundam pugnas uteri doluiſſe Rebeccam?
Conqueſtamque Deo gravidi luctamina ventris?
Cum jam tunc fremeret ſanctæ intra viſcera matris,
Quæ nunc intra uterum mundi diſcordia ſævit.
Hiſpida Judæis hirti ſectantibus Eſau
Perfidia, addictis populo ſervire minori.
At nobis lævem per lenia pacis Iacob
Qua via lucis agit, meliore ſequentibus ortu.
Ergo pari diſpar fratrum de ſanguine ſanguis
Hermias, velut aſper Edom, terrena ſecutus,
Squaluit in vacua captivus imagine mundi,
Duraque Idumæi prælegit rura parentis,
In gladio vivens proprio, vanæque laborem
Militiæ ſterilem tolerans, qui * Cæſaris armis
Succubuit, privatus agens ad munia Chriſti.
At meus æterni ſatus arma capeſſere Regis,
In patris Iſraël migravit nomina Felix:
Seſeque à puero pia mens cæleſtibus edens,
Inſtituit ſervire Deo; nec gratia pauper
Adfuit, & quantum ſitiebat corde capaci
Lucis hians animus, tam largiter influa traxit
Dona Dei. Primis Lector ſervivit in annis.
Inde gradum cepit, cui munus voce fideli
Adjurare malos, & ſacris pellere verbis.
Quod quia perſpicua meriti virtute gerebat,
Jure ſacerdotis veneranda inſignia nanctus:
Mente loco digna meritum decoravit honorem.
Sed ne ſola ſacrum caput infula cotneret illi,
Exſtitit & potior geminandæ cauſa coronæ,
Dira profanorum rabies exorta furorum:

Hermiæ fratri bona cedit.

* Corb. quia.

Fit Lector, Exorciſta.

Sacerdos.

[a] Nulla hic mentio alterius Felicis, hujus fratris, quem aliqui intrudunt veluti alium Martyrem.

Cum pia ſacrilego quateretur Eccleſia bello,
Præcipueque illos populo depoſceret omni
Impietas, quorum pietas inſignior eſſet.
Tunc ſenior ſanctis Nolanam legibus urbem
MAXIMUS [a] è placido formabat Epiſcopus ore,
Preſbytero Felice potens, quem mente paterna
Complexus veluti natum, ſediſque fovebat
Heredem: ſubita ſed tempeſtate fugatus,
Non cedente fide, petiit deſerta locorum.
Tunc magis atque magis, quæſito antiſtite, Felix
Claruit oppoſitus gladiis, ſoluſque fidei
Invidia affectus: nec ſpectabatur honore;
Major honore fides, tantum quia cauſa fidei.
Tunc petitur, ſua cum draco lividus excitat arma,
Proruere id cupiens, quo ſurgimus, & cadit ipſe.
Ergo truces pœnas, fugiente antiſtite, ſolus,
Vel primus de plebe, quaſi de corpore vertex,
Complectitur Felix. Hunc omnes vincere certant,
Et quaſi præcelſam obſeſſis in mœnibus arcem.
Facta mole petunt; cujus munimine victo,
Cetera jam facili cadat urbs proſtrata ruina:
O digna infidis dementia! creditur uno
Exſtinguenda fides, totus quam credidit orbis.
Heu miſera impietas! infernis cæca tenebris,
Quo ruis? in quem tela moves? an credis in uno
Mortali conſtare Deum? & ſi corpora ſolvas,
Vim ſimul & mentem divinam poſſe aboleri,
Quæ mundi per membra meat, qua naſceris ipſe,
Indignuſque aleris, cujus de numine pendet
Vincere vel vinci, cujus virtute vel unus
Fortior innumeris; pietate armatus inermi,
Armatos ferro, ſed inermes pectora Chriſto,
Proſternit ſuperante fide, quæ conſcia veri
Cæleſtis vitam præſenti morte futuram
Comparat, & victo victricem corpore mentem
Læta Deo referens gaudentibus invehit aſtris.
Quid juvat ergo pium tanta quod mole furoris
Felicem, veſane, petis? manet intus operto
Mens invicta Deo. Nec jam tibi ſola reſiſtit
Terreni natura hominis: Deus ipſe repugnat
Quem petis, atque tuis, ſerpens antique, venenis
Ipſe offert ſe per famulorum corpora Chriſtus:

S. FELIX PRESB. NOL.

Maximus Nolæ epiſcopus. a

Fugit perſecutione excitatâ.

[b] Maximi, ſeu Maximiani epiſcopi Nolani feſtum vulgo in Martyrologiis die 15. Januarii recolitur. Celebratur tamen in Eccleſia Nolana die 7. Februarii.

S. Felix presb. Nol.

Teque tuis nectens laqueis, in cæde ſuorum
Sternit, per mortis ſpeciem de morte triumphans.
Sed fera corda ſuus ſtimulis furialibus error
Sanguinea flagrare ſiti, ſanctumque cruorem
Urgebat, veluti ſceleris depoſcere palmam.
Ergo ubi ſacrilegos excepit Nola furores,
Intentoſque piis expavit civibus enſes,

Felix quæritur.

Quæritur excuſſa Felix venerandus in urbe.
Nec refugit celſo jam ſpirans ſidera flatu,
Et tacitis acuens ſtimulis in prœlia mentem,
Impavidus trepidum ſervabat paſtor ovile,
Exemplo Domini promtus dare pro grege vitam.
Ergo alacer ſævos perſtat quaſi murus in hoſtes,
Et canis, florente fide, revireſcit in annis:
Totus in aſtra animo, Chriſti memor, immemor ævi,
Corde Deum geſtans, & plenus pectora Chriſto.
Nec jam ſe capit ipſe: ſacer majorque videri
Sidereumque oculis, & honorem fulgere vultu.
Ilicet arripitur gaudens; ſæviſque furentum

Apprehenſus.

Protrahitur manibus. ſed qui mos hoſtis iniqui
Cui potior labor eſt, animas quam corpora noſtra
Perdere; dilatum gladio terroribus ante
Tentat, & in mortem ſurgit gradibus pœnarum.
Primus ſupplicii de carcere texitur ordo.
Ferrea junguntur tenebroſis vincula clauſtris;

Clauditur in carcere ubi torquetur.

Stat manibus colloque chalybs, nervoq; [a] rigeſcunt
Diducente pedes: ſternuntur fragmina teſtæ,
Arceat ut ſomnum pœnalis acumine lectus.
Nec requie tamen eſt vacuus, nec luminis expers
Confeſſor, cui jam ſociatus in omnia Chriſtus
Compatitur, virides gravior cui pœna coronas
Multiplicat; ſpatiante polum qui mente peragrat:
Seque ipſum, vincto quamvis in corpore, liber
Spiritus antevolat ſummi in penetralia Chriſti,
Præmeditante anima certis ſua præmia votis.
Ergo beata ſacris Felicem paſſio pœnis
Urgebat gravibus vinclis, & carcere cæco:
Quantaſq; ex homine induerat caro ſubdita pœnas;
Tantas à Chriſto recipit patientia palmas.
Maximus interea ſolis in montibus æger,
Contentus fugiſſe manus, feraliaque ora

Maximo deficiente.

Carnificum, diverſa at non leviore ferebat
Martyrium cruce, quam ſi ferro colla dediſſet,
Membraque tormentis, aut ignibus: acrior illum

[a] Quid ſit nervus jam expoſuimus ſupra pag. 52.

S. Felix presb. Nol.

Cura ſui gregis urit & afficit : uritur igne
Frigoris , & gelido cæli de rore rigeſcit,
Panis inops tectique ſimul , noctemque diemque
Pervigil intenta jungit prece tempus utrumque.
Dumoſa dum ſtratus humo compungitur artus
Sentibus , & mentem curis , intuſque foriſque
Dimicat , & ruris ſpinas in corpore perfert.
Triſtitiæ patitur ſpinas in pectore mæſto :
Duris dura tegens , cruciatu mentis acerbo
Membrorum tormenta levat , ſenſumque doloris
Corporei excludit cordis dolor. At tamen ægra
Materies terræ (licet inconcuſſa maneret
Vis animæ , ſpernente fide labentia carnis)
Victa hieme atque fame , duroque attrita cubili ,
Deficiente ſuam linquebat corpore mentem.
Altius è vacuis feſſi ſenis hauſta medullis
Frigora pellebant glaciato ſanguine vitam.
Mota Patris ſummi pietas antiſtite tanto ,
Non tulit obſcuro conſumi funere corpus ,
Quamquam & ut Eliam , ſic iſtum paſcere poſſet ,
Eſciferas volucres jejuna per avia mittens ;
Poſſet & ut Moſen ſecreto operire ſepulcro.
Sed ſoli hoc dederat Deus uni munus amico.
Arcana tellure tegit : quia jure decebat
Tantus honos illud corpus , quod comminus ore
Fulſerat , & ſermone Dei , ut mortalia functus
Jura , Deo tantum frueretur teſte ſepulcri.
Ergo ſacerdotem confeſſoremque ſereno
Lumine reſpiciens , tacitis tabeſcere ſilvis ,
Non tulit ulterius mitis Pater : & quia digno
Condignum comitem meritis ſociare parabat ,
Felicem numero de carceris eligit omni ,
Cujus id apponat meritis opus , ut ſenis almi
Membra levet , revocetque animam , revehatque refotum ,
Attonitiſque ovibus , cari ſolatia reddat
Paſtoris. Venit ergo micans jam nocte ſilenti
Angelus , & tota vinctorum in plebe reorum
Felicem ſolum , pietas cui ſancta reatum
Fecerat , alloquitur. Fugit atri carceris horror.
Voce ſimul ſacri Felix & luce miniſtri
Excuſſus tremit , & verbum trahit aure fideli.
Ac primum , velut eludentis imagine ſomni
Accipiat mandata Dei , ſtupet anxius : & ſe
Cauſatur non poſſe ſequi , prohibente catena ,
Inſuper & clauſtro ſimul & cuſtode teneri

Deus mittit Felicem.

S. Felix Presb. Nol.

Carceris obſeſſi. Sed vox divina morantem
Increpitans, jubet excuſſis aſſurgere vinclis.
Et ſubito ut molles manibus fluxere catenæ,
Sponte jugo cervix ferrato exuta levatur,
Proſiliuntque pedes laxato caudice nervi.
Mira fides! ſalvis reſerato carcere clauſtris,
Sopito cuſtode, fores interritus exit,
Perque ipſos via fit, per quos via clauditur: ibat
Angelus, & tacitæ per amica ſilentia noctis
Lux & iter Felicis erat. Nonne unus in omni.
Chriſtus adeſt ſancto? ſicut viget omnibus idem
Spiritus in Chriſto genitis, ſic ipſa piorum
Gratia concordat. Veterem remeare recenti
Hiſtoria video ſpeciem, qua juſſus abire
Biſſeno ſublimis in agmine diſcipulorum
Petrus, ſponte ſua vinclis labentibus, èque
Carcere proceſſit clauſo, qua prævius illum
Act. 12. Angelus, Herodi prædam furatus, agebat.
Sic meus educente Deo, geminata per atra
Carceris & noctis, reliquis obſcura, ſed uni
Illuſtrata ſibi, Felix impune per ipſos
Cuſtodes, conſtante; premens veſtigia paſſu,
Callibus ignotis directus, juſſa petebat.
Et poſtquam emenſus ſecretos avia ſaltus
Rura, locum feſſi Senis invenit; ægra trahentem
Jam tenui cernit mæſtus ſuſpiria flatu.
Et primo ut cari cognovit membra parentis,
Fuſus in amplexum, dat vultibus oſcula notis,
Et tentat gelidis revocare fovendo calorem
Artubus, & crebris adflatibus oris anheli
Reddere viventes tepefacto corpore ſenſus.
Sed neque clamatu eſt, neque pulſu mobile corpus,
Jam ſimile exanimo: modicus tamen ultima vitæ
Flatus, & internæ prodit trepidatio fibræ.
Anxius intuitu tali pia pectora Felix,
Diſtrahit exſangues artus, & lurida cernens
Ora fame, nec habens quidquam quo rebus egenis
Ferret opem, non igne procul, neque comminus eſca,
Ut dape tabentem recrearet, & igne rigentem.
Quærenti & multa Chriſtum prece convenienti,
Quanam ope, quave via juſſum complere valeret
Servitium, ſubitam Omnipotens de ſentibus uvam
Edidit, & capiti juſſit pendere propinquam,
Ut facile attiguo poſſet decerpere ramo
Natum ſponte cibum. Divinitus ergo refectus,

Mente

Mente pia oblato lætatur munere Felix;
Decerptumque manu morientis ad ora racemum
Admovet. Et quoniam ſtrictis jam dentibus ille
Et ſentire negat dulces & ſumere victus;
Exprimit humentes acinos, ſuccumque liquentem
Inſtillat, digito diducens arida labra:
Donec & aſpirante Deo conatibus ægris,
Et luctante manu rigidos pauliſper hiatus
Laxavit, tenuemque aditum dedit oris aperti,
Quo rorem exiguum reſoluta infunderet uva.
Hinc animæ ſenſus, calor oſſibus, atque oculis lux,
Vitaque tota redit; quæque hæſerat obſita ſiccis
Faucibus exercet ſolitas jam lingua loquelas,
Poſtquam vocis iter patefecit lubricus humor.
Ergo reviviſcens, notiſſima comminus ora,
Felicis videt ora ſui, amplexuſque viciſſim,
Conqueritur tardum. Nam te promiſerat, inquit,
Adfore jamdudum Dominus mihi, pars mea Felix,
Præcipuum Felix pignus mihi: quæ rogo tantæ
Aut ubi te tenuere moræ? ſi corpore ceſſi
Ad tempus fragili, ſolido tamen eſſe fidelis
Pectore duravi. Docet & locus, & ſtatus ipſe,
In quo me cernis vitæ iſtius ima trahentem,
Non mortis fugiſſe metu, Chriſtoque meam me
Præpoſuiſſe animam: fugi, non lucis amore,
Sed fragile hoc metuens infirmi corporis. atqui
Tecta petens, alias vixiſſem tutus in urbe,
Si mihi vile fides, & cara hæc vita fuiſſet.
Ignotos montes, deſertaque nuda petivi,
In gremio Domini dulcis mea colla reponens;
Ipſo ut deficerem teſte, aut ut paſceret ipſo.
Nec fruſtra, ecce vides, fuit hæc fiducia nobis:
Adfuit Omnipotens, & te mihi mittere legit,
Per quem dona mihi ſua redderet. Utere fili
Præceptis pietatis opus mandantibus, & me
Suſcipiens humeris, commune ad ovile reporta.
Impiger optato gaviſus munere Felix,
Carum onus, ut Chriſti pondus leve, ſumit, & adfert,
Tam volucri curſu, tamquam magis ipſe feratur,
Nec ferat. Et vere Chriſtus fert ipſe ferentem,
Et pedibus pietate citis Deus addidit alas.
Nocte eadem pariter tot munera percipit unus,
Et ſimul exſequitur Felix; ſua rumpere juſſus
Vincla, Sacerdotem reficit, revehitque refectum,
Deponitque ſui tutum ſub culmine tecti,

Maximus uva miraculoſa reficitur.

A Felice in urbem deportatur.

S. Felix presb. Nol.

Unica quod ſervabat anus; tam celſus & iſto
Maximus exſtabat merito Confeſſor, ut illi
Turba domus, ſumma & cenſus, anus una maneret.
Pulſatis foribus Felix hanc excitat: illa
Ad primos pavefacta ſonos, vix nota renoſcit
Alloquia, & dominum tectis aſſumit apertis,
Voce, graduque tremens, quatiente timore ſenectam.
Cui Felix: Cape depoſitum hoc, quod conſcia mecum
Sidera noctis & angelicæ, ſub Principe Chriſto,
Me tradente, manus tradunt tibi: ſume fideli
Hanc Domini gemmam gremio, quam tempore ſummo
Incolumem nobis Domino ſub judice reddas,
Quo nunc teſte capis. Subit iſtis Maximus orſis,
Felicemque ſuum revocans: Cape tu quoque, dixit,
Muneris, ô mi nate, vicem, quam me tibi juſſit
Reddere compoſitum, qui te mihi juſſit adeſſe
Depoſito. Tum deinde ſacram Felicis amati
Imponit capiti dextram, ſimul omnia Chriſti
Dona petens: velut ille Patrum venerabilis Isâc
Rore poli natum, & terræ benedixit opimo;
Felicem Chriſto ſic Maximus ore paterno
Ore & apoſtolico benedicens & locupletans,
Immarceſſibilis redimivit honore coronæ,
Perpetuiſque opibus, quas & modo cernimus, auxit.

Poëma XVI. *Natale* V. *nova edit.*

Tempora temporibus ſubeunt; abit & venit æſtas;
Cuncta dies trudendo diem fugit, & rotat orbem.
Omnia prætereunt: Sanctorum gloria durat
In Chriſto, qui cuncta novat, dum permanet in ſe.
Tandem igitur revoluta dies mihi naſcere, toto
Exoptata dies anno, quæ dulcia feſta,
Et mea vota novas; quæ me ſollemnia poſcis
Munera, natalem referens, quo millia gaudent
Innumeri populi; quo me ſpecialia tangunt
Gaudia, quo famulæ rata debeo munera linguæ
Felici cibare meo, cui mente dicata
In Domino Chriſto ſum deditus: hunc & amoris
Obſequio celebrare per annua carmina ſanctum
Fas mihi. Dicam igitur merita & cauſas meritorum,
E quibus obtinuit cæleſtum præmia laudum,
Æternoſque dies, & magni nomen honoris.
Jam prior hoc primos vobis liber edidit actus
Martyris, unde domo, vel qui genus, & quibus altus

Natale Felicis celeberrimum.

In ſtudiis; quo deinde gradu per ſancta vocatus
Munia, maluerit Chriſto ſervire perenni,
Quam patrias errare vias per devia mundi.
Nam pater emeritis ſub Cæſare vixerat armis:
Diximus, & tetro toleratas carcere pœnas,
Quas Confeſſor obit, mortem quoque ferre paratus,
Ni Deus anticipans gladios, ſolviſſet iniquis
Emiſſum vinclis, alioſque vocaſſet ad actus.
Ut prius ad ſacram remearet Epiſcopus aulam
Maximus, in ſolis qui ſaltibus ultima vitæ
Æger anhelabat, graſſante fugatus ab hoſte:
Quem juſſus proprio ſubvexit corpore Felix, Superioris Carminis hiſtoriam proſequitur.
Pauperis & tecti delatum in ſede locavit;
Penſatiſque ſibi, ſancto ſenis ore beati,
Officiis benedictus abit; pauciſque diebus
Delituit proprii tacitus ſub culmine tecti,
Non tacita Dominum cæleſtem mente fatigans,
Quem prece directa, penetrans ſuper aſtra, propin-
Pulſabat merito, pacem procedere poſcens. [quo
Interea fluxere dies, pax viſa reverti [a].
Deſeruit latebram Felix, tandemque ſereno
Confiſus cælo, lætis ſe reddere lætum
Fratribus, & placidæ committere cœperat urbi.
Gratabantur oves Chriſti, paſtore recepto.
Ille gregem pavidum de tempeſtate recenti Poſt brevem Eccleſiæ pacem.
Mulcebat monitis cæleſtibus, & duce verbo
Anxia corda regens firmabat amore fidei:
Contemnenda docens & amara & dulcia mundi;
Nec concedendum terroribus; obviaque ipſis
Ignibus aut gladiis promtos inferre monebat
Pectora; & ipſe ſuis addebat pondera verbis,
Confeſſor paſſus quæ perpetienda docebat;
Omnibus eloquio ſimul exemploque magiſter.
Non tulit hæc malus ille diu; ſed inhorruit atris
Crinibus, & rabidis inflavit colla venenis;
Immiſitque ſuum ſcelerata in pectora virus,
Ureret ut nigras Felicis gratia mentes.
Inſeruit ſtimulos, & mentibus arſit iniquis
Viperex furor invidiæ; petit improba primam
Ira domum; cunctis amor impius in ſcelus ardet.
Felicem ſitit impietas; ſed ab ædibus abſens Iterum Felix quæritur.
Forte ſuis media ſteterat ſecurus in urbe,
Fraternis de more ſuo vallatus amicis,

[a] Id forte contigit ſub Valeriano, qui initio imperii erga Chriſtianos ſe benignum exhibuit. Vide ſupra pag. 172.

S. Felix Presb. Nol.

Et pia verba ferens populi credentis in aures.
Ecce ad eum ſtrictis quærentes enſibus adſunt;
Cum ſubito, aut illis corda hoſtibus, aut huic ora
Vertuntur, notum non agnovere furentes,
Felicemque rogant, Felix ubi cernitur, & non
Cernitur, ipſe, nec ipſe vir eſt; cum ſic prope longe eſt.
Ignotus notuſque ſuis fit civibus idem,
Diſcernente fide vultum credentibus, ipſe
Hoſtibus alter erat: perſentit & ipſe faventis
Conſilium Chriſti, ridenſque rogantibus infit:
Neſcio Felicem quem quæritis. Ilicet illi
Prætereunt ipſum: diſcedit at ille platea,
Illudente canes Domino fruſtratus hiantes.
Nec longum emenſis ſpatium, & ſciſcitantibus illis,
Qua Felix regione foret; quidam increpat, & dat
Indicium, ignarus cauſæ, credenſque furore
Dementes qui non vidiſſent comminus ipſum,
Ad quem contiguis feciſſent verba loquelis.
Perculſi novitate doli, graviuſque furentes
Mox redeunt, per quæ ipſa viri veſtigia currunt.
Jamque propinquabant, ſed præcurrente tumultu
Urbis, & attoniti clamoribus undique vulgi
Admonitus Felix, inſtantia vulnera flexu
Declinat, medioque procul ſe devius aufert.
Namque locum nanctus, ſpatio qui forte patenti
Panditur effugium, celebri ſeductus ab urbe.
Sic quoque non longinquus erat ſectoribus atris,
Qui prope conſpicuo ſubductus ab ore ſequentum,
Infeſtos utcumque timens vitaverat enſes,
Et capiendus erat, quia nullius obice clauſtri,
Ille repellendis locus obſiſtebat iniquis.
Nam foribus nullis, in publica roſtra patebat
Semiruti paries malefidus fragmine muri.
Sed divina manus ſeſe ſanctum inter & hoſtes
Oppoſuit, miroque locum munimine ſæpſit;
Non ſtrue ſaxorum, neque ferratis data valvis
Clauſtra, per humanas quibus atria claudimus artes;
Rudere ſed ſubito concrevit ſordidus agger,
Juſſaque nutantes intendit aranea telas,
Et finibus tremulis in totum ſtruxit apertum,
Deſertæque dedit faciem ſordere ruinæ,
Quæ ſimul occurrit minitantibus, obſtupuerunt,
Defixoque gradu, ſibimet dixere viciſſim:
Nonne furor tentare aditus, aut credere quemquam
Hac intraſſe hominem, minimi qua ſigna dediſſent

Marginal notes: Non agnoſcitur à ſatellitis. — Araneæ tela tegitur.

Vermiculi? modicæ rumpunt hæc retia muſcæ, S. Felix Presb. Nol.
Nos penetraſſe virum per clauſa putamus inepti
Et tenerum tanto non ruptum corpore textum?
Ille magis noſtris manibus modo debitus index,
Qui nos in deſerta doloſo callidus aſtu
Induxit, verſumque alio, mentitus in iſto
Felicem latitare ſitu, quo noſtra maligno
Verteret arma dolo, capiti fugientis amicus.
Ergo recedamus. nam ſtare diutius iſtic,
Riſus erit vulgi, demenſque notabitur error,
Scrutatum hac hominis latebras contendere greſſum,
Qua vel mole putri, vel araneolis obductis,
Monſtrat inacceſſos humus incalcata receſſus.
Nec mora, diſcedunt propere in diverſa frementes.
Sed Deus, ut Scriptura canit, veſana minantes *Pſalm. 2.*
Irridebat eos cæleſti Chriſtus ab arce;
Felicemque ſuum ſacris velaverat alis.
Qui Domini tutus gremio, candentia tela
Diſcutiebat ovans galea, ſcutoque fidei,
Et gladium verbi confeſſor in ore gerebat,
Armatus pietate manus, & pectora plenus
Caſta Deo, inſignis meriti thorace tegebat.
O multis divina modis ſapientia dives,
Semper ab infirmis confundens fortia mundi!
Vix populos altis defendunt mœnia muris,
Et fretos valido munimine ſæpius hoſtis
Opprimit, adverſiſque expugnat montibus urbes.
Nunc & ab armatis protexit aranea Sanctum
Defenſante Deo: teneris ſtetit hoſtis abactus
Caſſibus, aërio ceſſit vis ferrea filo.
Vana ſalus hominum, virtus mea non mihi virtus,
Si caream virtute Dei. Quò vaſta gigantum
Robora? quo Pharii [a] reges? ubi magna Hierichus? a
Omnibus exitio ſua gloria, qua tumuerunt,
Caſſa fuit. Neque vero ſuis virtutibus iſta,
Sed magis infirmis divina potentia fregit.
Ille gigas pueri funda Paſtoris obivit,
Ut canis: illam urbem ſonitus ſolvêre tubarum;
Littorea jacuit Rex ille ſuperbus arena,

a Reges Ægypti, quos vulgo Scriptura Pharaones appellat ab inſula Pharo prope Alexandriam, ubi turrim juſſit conſtrui Ptolemæus Philadelphius, in qua faces accenſæ navigantes dirigebant, unde ejuſmodi ſpeculæ Phari dictæ ſunt. Ceterum tria hic celebria affert exempla, Goliæ ſcilicet à Davide occiſi, Pharaonis in mari Rubro demerſi, & Hierichuntis tubarum ſono everſæ.

S. Felix presb. Nol.

Divitias regni pendens in funere nudo.
Sic ubi Chriſtus adeſt nobis, & aranea muro eſt:
At cui Chriſtus abeſt, & murus aranea fiet.
Digreſſis igitur cum facta ſilentia turbis,
Secretoque fugæ fidas nox alta tenebras
Præbuit: egreditur Felix, mutatque latebram,
Illa canens Domino: Media ſi mortis in umbra (Pſalm. 22.)
Ingrediar, mala non metuam, quoniam tua mecum
Dextra, per infernum non expers luminis ibo.
Ergo Dei ductu capit in regione remota
Compluvium, anguſto brevia inter tecta cubili,
Quo vetus arebat tecto ciſterna profundo. (Latet in ciſterna.)
Propter in attiguis habitabat femina tignis
Sancta Deo mulier, quæ Confeſſoris operti
Neſcia, Felicem Chriſto quaſi conſcia pavit.
Mira canam, ingenium Domini paſcentis alumnum,
Ignara paſcente ſuum. Nunc ſedula panes,
Nunc alias de more ſibi quas coxerat eſcas,
Mentis in exceſſu divino facta paratu
Importabat, eò Felix ubi teſte latebat (Mire à muliere paſcitur.)
Velatus Domino: ſed nec cum tenderet illò
Noverat ingreſſum, nec cum diſcederet inde,
Introitus erat illa ſui memor: utque paratos
Intulerat victus, propriis licet illa cibando
Serviret manibus Sancto, tamen inſcia tanti
Muneris, hoc de corde ſuo noviſſe nequibat,
Quod non mente ſua, ſed Chriſti numine agebat:
Proque loco latebræ, & ſtrictæ ſuper ora lacunæ,
Appoſitos ingreſſa cibos linquebat, eoſque
Se poſuiſſe domi credens, ita ſemper abibat,
Ponendæ memor, & poſitæ mox immemor eſcæ.
O mulier benedicta Deo, velut una volucrum,
Quæ quondam mundo abductum pavere Prophetam [a]:
Tu quoque ſecreto paviſti Martyra tecto,
Sicut avis Domino parens, & neſcia Sancti,
Conſcia ſervitii: quid geſſeris, & cui tandem
Servieris, gaudens illo ſub tempore noſces,
Cum Deus ipſe ſuo pro Confeſſore coronam
Juſtitiæ Chriſtus reddet tibi. tunc tua Felix
Ipſe tibi referet ſub Judice prandia Chriſto,
Quæ Deus ad dulces ſacrati Martyris uſus
Tranſtulit, ut quondam coctas meſſoribus eſcas,

[a] Eliam, qui corvorum miniſterio paſcitur 3. Reg. 17.

S. Felix Presb. Not. a

Angelica per inane manu pendente Propheta [a]
Miſit jejuno rabida inter monſtra Prophetæ;
Non fera monſtra, fides quia vicerat alma leones,
Sanctaque frenabant avidos jejunia rictus.
Sex illum totos perhibent ex ordine menſes
Expertem cœtus hominum vixiſſe ſub illa.
Culminis obſcuri ſimul anguſtique latebra,
Nil opis humanæ indiguum, ſolamine Chriſti
Semper abundantem, qui tempore fertur in illo
Sæpe illum ſermone ſuo dignatus adiſſe:
Sæpe ſua paviſſe manu, cæloque dediſſe
Pocula, non pluvialis aquæ, quam nubila paſſim
Omnibus effundunt, ſed quem ſpecialiter uni
Gratia Felici mittebat ab æthere rorem,
Nam nimis, ut fit, tunc torrida ſolibus æſtas,
Et puteum quoque ſiccarat, qui parca latenti
Pocula præbuerat. Sed ne ſitis ureret illum
Carnea, qui Chriſtum ſitiendo, ferebat & iſtam
Corporis afflicti pœnam, delata ſereno
Inque globum tenuis nubes collecta, per arctum
Impluvii, dulcem ſitientis in ora liquorem
Infudit, quaſi preſſa manu, cæloque vocandum,
Velleris ætherei ſucco lactante refecit.
Quid mirum, ſi nunc terrena labe ſolutum
Chriſtus alat, poſitum quem in corpore ſanctus alebat
Spiritus; & cui panis erat Verbum Deus ipſe
Cæleſtum panis, quo veſcitur angelus omnis?
Tempus ut hoc abiit, pax reddita condidit enſes,
Felicemque Deus monuit prodire latebra,
Qui dudum placidas mundi clamoribus aures
Struxerat, humanis ducens oblivia rebus.
Ut novus in lucem jam deſperantibus exit,
Et patria tamquam redivivus in urbe videtur.
Et multi dubitant agnoſcere, & ante rogantes:
Vera ne te facies, aiunt, tune ille beatus
Redderis heu tanto nobis poſt tempore Felix?
Qua regione venis? cælo datus, an paradiſo,
Redditus in terras habitacula noſtra reviſis?
Ille fidem firmat, coram ſe corpore adeſſe,
Servatum vixiſſe Deo: dat gaudia cunctis;
Laudibus & meritis populo celebratur ab omni.
Functus erat longum perfunctus Epiſcopus ævum,
Maximus, & numerus ductu paſtoris egebat.

Ibi ſex menſibus deliteſcit.

Pace Eccleſiæ reſtituta.

[a] Habacuc propheta, portatus ab Angelo ex Judæa in Babylonem, ubi Daniel erat in lacu leonum. Dan. 14.

B. Felix Presb. Nol.

In epiſcopum poſtulatur, quod renuit.

Felicis nomen totum balabat ovile,
Quem Confeſſoris redimibat adorea Chriſto;
Quemque ſalutiferum ſpondebat lingua magiſtrum,
Vitaque doctrinæ concors. Sed ut hoc quoque palmam
Juſtitiæ ferret, meritum ſublime quieto
Corde premens, velut indignus, non audet honore
Creſcere, teſtaturque ſeni mage debita Quinto [a];
Quod prior ille gradum ſocii meruiſſet honoris
Preſbyter: hæc ſeptem diſtabat ſumma diebus [b].
Ergo ſub hoc etiam Felix antiſtite vixit
Preſbyter, & crevit meritis, qui creſcere ſede
Noluit, ipſe illum tamquam minor omnia Quintus
Obſervabat, & os linguam Felicis habebat.
Ille gregem officio, Felix ſermone regebat.
Multa aliis ſanctum Chriſti virtutibus auxit
Gratia Felicem, nec pace minora ſubegit
Prœlia, quam validis Confeſſor geſſerat armis.
Corpoream triſti ſub tempeſtate ſalutem
Spreverat: idem & opum ſimul & contemtor honorum
Secura ſub pace fuit. Non ille tenendi
Securus meriti, ſed cautior ut bona vitæ
Parta tueretur, poſtquam diſcrimina mortis
Vicerat, & ſcopulos inter tranquilla timebat.
Diximus, ut mortem calcarit, & ambitionem:

Divitias contemnit.

Nunc aliam Confeſſoris cognoſcite palmam.
Vicit avaritiam. nam prædia multa, domoſque
Divitiis locuples, patriis poſſederat heres.
Confeſſor proſcriptus erat, ſed pace reducta;
Et ſua ſi vellet depoſcere jura licebat:
Maluit ille tamen verbum curare Magiſtri:
Cuncta licent, non cuncta juvant, licito utile præfert;
Et quaſi terrenæ contagia ducere labis,
Horruit amiſſos in jura repoſcere fundos.
Multi obtundebant, præ cunctis nomine priſco
Archelaïs, tam ſancta fide, quam ſtemmate clara,
Dives opum vidua & ſanctum pietate fideli
Felicem venerans, atque illi cara viciſſim.
Hæc illum juxta meritum venerata colebat,
Utque ferunt, junctum ſibimet pro jure ſodali

[a] Quintum ſanctum appellat Ughellus in Catalogo Epiſcoporum Nolanorum.

[b] Ordinationes itaque, quoties epiſcopo videbatur, fiebant, & quidem in dominicis diebus. Hinc ſeptem dies inter Quinti & Felicis ordinationem interceſſere. De ordinationum temporibus vide Queſnelii notas in epiſt. 12. S Leonis M. & Mabillonii Comment. prævium in Ordinem Rom. cap. 16.

S. FELIX PRESB. NOL.

Uſurpans animum, crebris pia corda querelis
Sæpe fatigabat, cur debita promtaque reddi
Jura recuſaret, quæ diſpenſare recepta,
Mercedis magnæ cum fœnore poſſet egenis.
Plurima de propriis quoque rebus munera ſæpe
Obtulit, ille pio contentus ad omnia ſenſu
Femineam placido ridebat pectore curam,
Cæleſtum ſibimet ſat conſcius ipſe bonorum,
Quæ pro terrenis ſibi compenſata tenebat.
Unde potens, caris inſtantibus hæc referebat:
Cogitis ut repetam terrena, perennia perdam?
Præſtat opes ſalvo deſine, quam vita opulento:
Dives egebo Deo. nam Chriſtum pauper habebo.
Divitiis inopem ditabit gratia Chriſti.
Hunc retinens animum, tria macri jugera ruris,
Nec proprio ſub jure tenens, conducta colonus
Ipſe manu coluit, famulo ſine, pauperis horti
Poſſeſſor: ſed & has de cæſpite dives egeno
In Dominum confudit opes, cum paupere ſemper
Collectum diviſit olus, cum paupere menſa
Una dies illi curam conſumſit habendi.
Unica veſtis eum, ſæpe & vix unica texit.
Si geminas habuit, nudum meliore refovit.
Sæpe novo miſeros veſtit velamine pannos,
Feliciſque habitu pauper mutatus ab atro
Enituit: contra mendici tegmine Felix
Sorduit, exornans inculto corpore mentem.
Hac vivens pietate, Deo maturus, & ævi
Et meriti plenis clauſit ſua ſæcla diebus [a],
Mutavitque piæ, non clauſit, ſæcula vitæ.

Ex agro quem coluit, victum habet.

Senex obit. [a]

[a] Ejus ſepulturam deſcribit Paulinus Natale VI. verſ. 115. & ſeqq.

S. MARINUS.

ADMONITIO

In martyrium ſancti MARINI militis.

Marinus data pace Eccleſiæ occiſus.

I. *EX hujus beati viri martyrio patet, quam parum tuta fuerit, quamdiu Principes ethnici Romanum imperium tenuere, Chriſtianorum vita. Hic enim glorioſus Miles, pace Eccleſiæ Imperatoris edictis confirmata, in præcipua provinciæ civitate, ſine ullo gentilium ſacerdotum aut populorum tumultu, à judice ordinario, ob ſolam Chriſtiani nominis confeſſionem capite plexus eſt. Id autem circa annum* CCLXII. *contigiſſe exiſtimamus, quod, teſte Euſebio, nonniſi poſt ſedatam à Gallieno imperatore perſecutionem beatus iſte Martyr paſſus fuerit. Ejus memoriam vulgata Latinorum Martyrologia die 3. menſis Martii recolunt. Ejuſdem vero & ſancti Pantaleonis ſacrarum reliquiarum partem Conſtantinopoli ſuo tempore aſſervatam fuiſſe, ſcribit ſanctus Johannes Damaſcenus oratione 3. de Imaginibus, in oratorio ſcilicet quod* Concordia *vocabatur*, quoniam illuc Epiſcopi centum & quinquaginta, imperatore Theodoſio Magno regnante, concordes in eam ſententiam convenerunt, ut divinæ Trinitati eamdem eſſentiam conſtituerint, & Dominum ex Virgine humanam aſſumſiſſe carnem declaraverint. *Sed jam Euſebium audiamus de beati Marini paſſione, quam ab iis ipſis, qui rebus geſtis præſentes fuerant, accepiſſe potuit.*

ANNO CHRISTI CIRC. CCLXII.

MARTYRIUM

ſancti MARINI militis.

Ex Euſeb. Hiſt. Eccleſ. edit. Valeſ. lib. 7. cap. 15.

I. INterea pace cunctis ubique eccleſiis reddita, apud Cæſaream Palæſtinæ, MARINUS quidam, militari [a] dignitate decoratus, ad hæc ſplendore generis atque opibus clarus, ob confeſſionem Chriſti capite truncatus eſt, hac de cauſa. Honor quidam eſt vitis [b] apud Romanos,

[a] Ex militia ſcilicet cohortali, id eſt qui judicibus ordinariis ſerviebant. nam alias miles Caſtrenſis coram judice ordinario cauſam non dixiſſet, ſed coram Duce, aut Legato Cæſaris, ut hic obſervat Valeſius.

[b] Putat Caſaubonus in notis ad Spartianum pag. 21. vitem inſigne fuiſſe, quo qui fruebantur proximum locum vacantem centurionatus eſſent adepturi. At certum eſt, ut Salmaſius obſervat, vitem ipſorummet Centurionum inſigne fuiſſe. Vide infra Acta S. Marcelli Centurionis, & Baronium ad annum 298 num. 3. ubi plura habet de Centurionum vite.

quam qui adepti ſunt, Centuriones dicuntur. Hic locus cum vacaret, Marinus ordine gradus ſui ad eam promotionem vocabatur. Verum cum honore illo jamjam potiturus eſſet: quidam ad tribunal accedens, Marinum accuſare cœpit, aſſerens illi quidem, utpote Chriſtiano homini, & Imperatoribus ſacrificare [a] renuenti, Romanam dignitatem capeſſere legibus non licere: ſibi vero gradum illum competere. Ea re commotus judex, Achæus nomine, primum quidem Marinum interrogavit, cujuſnam eſſet ſententiæ. Cognito deinde quod Chriſtianum ſe eſſe conſtantiſſime profiteretur, trium horarum ſpatium ad deliberandum ei conceſſit.

S. Marinus.

Marinus Chriſtum confitetur.

a

II. Proinde cum ex prætorio egreſſus eſſet, Theotecnus [b] civitatis epiſcopus ad illum accedens, & ſermocinando eum longius abſtrahens, prehenſa manu ad eccleſiam perducit. Cumque interius ad ipſum altare eum ſtatuiſſet; reducta tantiſper ejus chlamyde, gladium illi quo præcinctus erat oſtendens, mox ſacrorum Evangeliorum codicem ex adverſo locat, jubens ut ex duobus utrum mallet eligeret. Marinus nihil cunctatus, protenſa dextra codicem cum apprehendiſſet; his eum verbis Theotecnus compellavit: Adhære igitur, adhære Deo, ejuſque virtute roboratus, conſequere quod elegiſti, vade in pace. Poſt hæc regredientem illum ab eccleſia, præco pro foribus prætorii evocare cœpit. Jam enim præſtitutum tempus effluxerat. Admotus igitur tribunali, cum majorem quam antea alacritatem fidei oſtendiſſet, ſtatim inde, ita ut erat ad ſupplicium abductus martyrio coronatus eſt.

b

Martyrio coronatur.

III. Tunc & Asturius, ob religioſam fiduciam ac libertatem, celeberrimum nomen eſt conſecutus: vir ex Romanæ urbis Senatoribus, Imperatoribus unice carus: & cum ob ſplendorem generis, tum propter divitias omnibus notus. qui cum ſupradicti Martyris ſupplicio intereſſet, humeris ſuis impoſitum cadaver, candida ac pretioſa amictus veſte bajulavit: & magnifico cultu ornatum decenti tradidit ſepulturæ [c]. De hoc viro innumera quoque alia referuntur ab ejuſdem familiaribus, qui ad noſtram uſque ætatem ſupervixerunt.

Aſturii egregium facinus.

c

[a] Lampridius notat, Commodum voluiſſe ut ſibi tamquam Deo immolaretur. Id poſtea in morem tranſiit.

[b] Is interfuit Concilio adverſus Paulum Samoſatenum Antiochiæ epiſcopum; ex eodem Euſebio lib. 7. cap. 30.

[c] Rufinus lib. 7. Hiſt. cap. 13. addit de Aſturio, *honorem quem Martyri detulit, continuo ipſum Martyrem aſſecutum eſſe.* Nihil de ipſius martyrio habet Euſebius, ſed miraculum inſigne ab eo patratum refert cap. ſequenti. Sub *Martyris* tamen titulo celebratur à Græcis die 7. Auguſti; Latini vero eum ſimul cum Marino conjungunt die 3. Martii, eumdemque vulgo *Aſterium* appellant.

DE SANCTO MAMANTE

martyre Cæſareæ in Cappadocia.

Anno Christi circa CCLXXIV.

Mamantis geſta.

I. C*Um antiquiora monumenta de ſanctis Martyribus quæramus, quam ea quæ à Simeone Metaphraſte aliiſque mediæ ætatis auctoribus ex proprio marte referuntur; ſæpius contingit, ut de celeberrimis Martyribus pauca quandoque ſuperſint, quæ à nobis proferantur. Id de Mamante martyre dici poteſt, cujus ſi nominis celebritatem ſpectes, nullus fere inter Græcos Martyres illuſtrior: ſi geſta inveſtigare volueris, vix aliquis obſcurior reperietur. Utrumque ex his quæ ſancti Patres Baſilius & Gregorius Nazianzenus de eo ſcripſere, patebit. En Gregorii verba Oratione* 43. *qua* de nova Dominica, de Vere & de ſancto Mamante *inſcribitur.* Nunc Martyres ſub dio populum retinent ac pompam agunt..... quo è numero unus quoque eſt meus ille laureatus (meus enim, etſi non apud me, faceſſat invidia, ſcientibus loquor) Mamas ille inſignis & paſtor & martyr, qui prius quidem cervas mulgebat, ad ſanctum virum novo & inuſitato lacte alendum certatim properantes; nunc autem metropolis plebem paſcit, hodieque multis hominum millibus undecumque accurrentibus ver innovat, tum ob virtutis pulcritudines, varium & paſtoribus dignum, tum ob ſermones triumphales. *Eadem fere habet, quamquam aliis verbis, ſanctus Baſilius tomo* 1. *homil.* 26. de martyre Mamante, *quem laudat his verbis.* Hic Martyr non accepit aliunde quem habet ſplendorem, ſed ipſe per vitæ converſationem gloriæ faculam accendit. A Mamante reliqui, non ab aliis Mamas gloriam habet.... Celebremus virum non alieno, ſed proprio ornamento decoratum.... Ad Martyris memoriam & tota regio mota eſt, & ad illius feſtum diem urbs univerſa immutata geſtit... Vides honorem conſtare ex virtute, non ex divitiis... Si quiſquam igitur paſtoris memor eſt, ne admiretur divitias. Convenimus enim, non ut divitem laudemus, ne divitem admiratus domum abeas: ſed ut paupertatem cum pietate conjunctam extollamus. Paſtorem eſſe nihil habet magnificum, nihil quod ſapientiæ & induſtriæ referat exercitium.

Miracula ad ejus ſepulcrum.

II. *Hæc illi de beati Mamantis vita. ex quibus nihil aliud diſcimus, quam ipſum agreſtem paſtorem fuiſſe, & inter Martyres celeberrimum. Sed quantis miraculis ejus ſepulcrum illuſtratum fuerit, ſi lubet, ex ejuſdem Baſilii verbis audiamus.* Memores, *inquit*, eſtote Martyris, quotquot illo per ſomnia potiti eſtis, quotquot in hoc loco conſtituti adjutorem ipſum ad precandum habuiſtis, quibuſcumque ex nomine advocatus ipſis adfuit operibus, quotquot aberrantes ad viam reduxit, quoſcumque ſanitati reſtituit, quibuſcumque filios jam mortuos ad vitam reductos reddidit, quotquot vitæ terminos prorogavit. Collectis in unum his omnibus ex communi

ſymbolo, Martyri encomium conſtruite. Conferte inter vos mutuo quæ quiſque novit. . . . . Iſta namque demum ſunt Martyris encomia, ſpiritalium chariſmatum divitiæ. S. MAMAS.

III. *At præ ceteris hujus ſancti miraculis celeberrimum illud eſt, quod poſt Sozomenum varii auctores Græci commemorant, Gallum nempe & Julianum, imperatoris Conſtantini ex fratre nepotes, Lectores ordinatos in ſancti Mamantis martyris honorem templum conſtruere molitos fuiſſe, ſed eam partem quam Julianus ſuſceperat, numquam ſtare potuiſſe. Hanc hiſtoriam, prout ipſam a viris fide dignis acceperat, refert Sozomenus lib. 5. Hiſt. eccleſ. cap. 2. his verbis.* Eo tempore aiunt illos ſepulcrum Mamæ martyris ampliſſima baſilica circumdare ſtudentes, opus inter ſe partitos eſſe. Dumque alter alterum magnificentia & cultu ſuperare contenderet, rem admirabilem prorſuſque incredibilem accidiſſe, niſi multi noſtra adhuc ætate ſupereſſent, qui rem ipſam ab iis, qui eam viderant, acceperunt. Nam pars quidem operis, quæ Gallo obvenerat, attollebatur, & ex animi procedebat ſententia. Ex operibus autem Juliani, alia corruebant, alia ex fundamentis ſurſum propellebantur, alia ne ſolo quidem cohærere ab initio ſuſtinebant, non ſecus ac ſi contraria quadam vi deorſum obſiſtente retruderentur. Et omnibus quidem ea res prodigio ſimilis viſa eſt: multi vero quid portenderet ex eventu judicaverunt, *cum nempe ipſe Julianus imperium adeptus Chriſtiana religione ejurata paganiſmum amplexus eſt, ob id merito* Julianus apoſtata *appellatus. Eamdem hiſtoriam narrat Gregorius Nazianzenus oratione 3. adverſus Julianum, quamvis ſancti Martyris nomen non exprimat. Porro dubitat clariſſimus vir Carolus Cangius lib. 4. Conſtantinopolis Chriſtianæ ſect. 15. num. 25. an iſtud templum ſancti Mamantis Cæſareæ fuerit, an Conſtantinopoli, remque ab auctoribus in ambiguo relictam dicit. Sed ad Sozomeni verba non attendit vir eruditus, quem auctorem re ipſa non laudat. Rem enim ſufficienter declaravit Sozomenus, referendo Gallum & Julianum* ſepulcrum Mamæ martyris ampliſſima baſilica circumdare *voluiſſe, quandoquidem Mamantis ſepulcrum apud Cæſaream exſtitiſſe nemo poteſt inficiari. Certum eſt tamen celebrem apud Conſtantinopolitanos fuiſſe Mamantis memoriam, apud quos ſub hujus ſancti Martyris nomine palatium, monaſterium, portus & eccleſia exſtabant. De his videnda clariſſimi Cangii Conſtantinopolis chriſtiana loco jam laudato, & ſect. 12. num. 3.*

Baſilica ipſi dicata.

Alia celebris ex.

IV. *Antiquus etiam eſt in noſtra Gallia ſancti Mamantis cultus, in qua ſub* Mammetis *nomine, ſicut & apud alios Latinos, ut plurimum celebratur. Sub hujus ſancti Martyris nomine Deo dicata eſt eccleſia cathedralis Lingonenſis ſub metropoli Lugdunenſi, quem Martyrem iſta civitas cum tota diœceſi ampliſſima veluti ſpecialem patronum agnoſcit & veneratur. Exſtat in bibliotheca Floriacenſi, quam Johannes à Boſco Celeſtinus in lucem edidit,* de Vita agone & triumpho ſancti Mamantis martyris liber unicus, *à Reynaldo Lingonenſi epiſcopo compoſitus; ſed in hoc libro nihil aliud habetur quam ejuſdem Martyris vita, prout à Symeone Metaphraſte edita eſt. At huic Reynaldi opuſculo alius libellus conjungitur* de tranſlationibus reliquiarum ſancti Mamantis martyris in Gallias, *ab Anonymo eccleſiæ Lingonenſis canonico* Et in Gallia.

S. Mamas. *conſcriptus, in quo aliquot ejus miracula referuntur. Hunc poſteriorem libellum cum Vita quam Metaphraſtes concinnavit, Surius ad diem 17. Auguſti refert, quos auctores adeant qui plura cupiunt. Aliam ſancti Mammetis reliquiarum tranſlationem refert Baudonivia ſanctimonialis in vita ſanctæ Radegundis Francorum reginæ num. 15. in tomo 1. Actorum SS. Ordinis noſtri Benedictini. Ibi enim beata Radegundis digitum unum ſancti Mammetis martyris à Patriarcha Jeroſolymitano obtinuiſſe dicitur. at eo loci,* Jeroſolymæ domni Mammetis martyris ſancta membra requieſcere *dicuntur, quod de noſtro Mamante vix intelligi poteſt.*

Tempus mortis. V. *Sancti Mamantis mortem ad annum circiter* CCLXXIV. *cum vulgatis auctoribus referimus, donec ab aliquo certiora proferantur monumenta, quæ aliud nobis perſuadeant. Conſentiunt antiqua Martyrologia Adonis, Uſuardi, Rabani & Notkeri &c. in quibus ſancti Mamantis, aut prous loquuntur, Mammetis ſive Mametis, ut jam monuimus, martyrium ſub imperatore Aureliano contigiſſe refertur ad diem 17. menſis Auguſti. qua quidem die cum Floro aliiſque Latinis hujus ſancti Martyris feſtivitatem recolunt, quæ tamen apud Græcos in Menæis excuſis, & apud Maximum Cythereenſem die 2. Sep-*

Dies. *tembris celebratur. Iſtis favet Chronicon Alexandrinum, ſeu, ut ipſum melius appellat eruditus Cangius in nova editione, Chronicon Paſchale ad annum 465. ubi* dies Septembris 2. ſancto Mamanti ſacer *dicitur. Innuere tamen videtur Gregorius Nazianzenus in loco ſuperius num. 1. à nobis laudato, hujus Martyris feſtivitatem in Cappadocia verno tempore celebratam fuiſſe. Sed ejuſmodi celebritates ob tranſlationes aliaſque ſimiles occaſiones variis in locis, variis diebus recolebantur. Tandem hic Mamas, de quo agimus, diſtinguendus eſt ab alio Mamante martyre, quem cum Baſiliſco itidem mar-*

Alius S. Mamas. *tyre Græci die 29. Julii recolunt. De iſtorum eccleſia apud Conſtantinopolim erecta, agitur in CP. Chriſtiana Cangii lib 4. ſect. 6. num. 60.*

SS. Claud. Aster. &c.

ADMONITIO

In Acta ſanctorum Claudii, Asterii, & ceterorum Martyrum.

1. *Sub Lyſia Præſide Lyciæ multos Chriſtianos martyrium conſummaſſe tradunt tabulæ eccleſiaſticæ: quos inter celebres ſunt Claudius, Aſterius eorumque ſocii, quorum Acta proconſularia integra atque germana à Surio ad diem 23. menſis Auguſti, & à Baronio ad annum 285. ex tribus codd. mſſ. edita ſunt. Eadem in quatuor codd. mſſ. invenimus, quorum unus ex noſtra ſancti Germani bibliotheca annorum eſt circiter 700. alter vero monaſterii Corbeienſis ad annos 400. accedit. tertius eſt inſignis bibliothecæ S. Genovefæ Pariſienſis, ac quartus RR. PP. Carmelitarum excalceatorum conventus Pariſienſis, qui duo paullo antiquiores videntur. In his autem eadem omnino quæ*

apud Surium & Baronium habentur, ſed diverſa, & quidem, ut exiſtimo, antiquioris verſionis: quam idcirco, & quod nondum in lucem prodierit, alteri prætulimus. Si quid tamen in aliis notatu dignum ſit, ſuo loco adnotabimus.

2. De die vel anno quo iſti Martyres paſſi ſunt, nulla poteſt eſſe difficultas, cum utrumque in Actis expreſſum ſit. Annus Diocletiani Auguſti & Ariſtobuli conſulatus deſignatur CCLXXXV. *Dies vero diſerte exprimitur, ſcilicet decimus Kalendarum Septembris, quo die eorum memoria in Martyrologiis vulgatis celebratur.*

ACTA

ſanctorum Martyrum Claudii, Asterii, & aliorum.

Anno Christi CCLXXXV.

Ex quatuor codd. mſſ.

I. Lyſias [a] Præſes provinciæ Lyciæ in civitate Ægea, ſedens pro tribunali dixit: Offerantur decretioni [b] meæ Chriſtiani, qui traditi ſunt curialibus hujus civitatis ab Officio. Commentarienſis Euthalius [c] dixit: Secundum præceptum tuum, domine, quos potuerunt Chriſtianos comprehendere curiales iſtius civitatis, offerunt tres pueros fratres, & duas mulieres cum infantulo. Ex his unus ante conſpectum claritatis tuæ adſtat. Quid de eo præcipit nobilitas tua? Lyſias Præſes dixit: Quis diceris? Reſpondit: Claudius. Lyſias præſes dixit: Noli juventutem tuam cum inſania perdere. Sed jam nunc accedens, ſacrifica diis, ſecundum præceptum domini noſtri Auguſti, ut poſſis quæ tibi præparata ſunt evadere tormenta. Claudius dixit: Deus meus talia ſacrificia opus non habet, ſed eleemoſynas & converſationes juſtas. Dii enim

Lyſias in Chriſtianos inquirit.

Claudii confeſſio.

[a] In altera verſione præmittuntur hæc verba; *Delati ſunt ad Judicem à noverca Claudius, Aſterius, & Neon, quod eſſent Chriſtiani, deos injuria afficientes: atque etiam Domnina & Theonilla ejuſdem criminis rea ſunt conſtituta, omneſque vincti in carcerem truſi ſunt, uſque ad adventum proconſulis Lyſia. Cum autem Proconſul circumiret provinciam, factum eſt ut perveniret Ægeam: ubi ſedens &c.* In edit. Lyſias Proconſul dicitur, in mſſ. vero Præſes. Eſt autem Ægea urbs epiſcopalis Ciliciæ ſub archiepiſcopo Anazarbenſi. Hinc *Cilicia* pro *Lycia* reponendum eſt. Ex hoc tamen loco præſentis hujus verſionis antiquitas probari poteſt. nam Uſuardus & Rabanus in Martyrologiis habent: *in provincia Lycia civitate Ægea* &c. At in Actis Surianis aut Baronianis nihil de Lycia aut Cilicia habetur.

[b] Cod. Genovef. *præſentia meæ.*

[c] Sic appellatur in mſſ. In editis autem *Eulalius.* Porro Commentarienſes ii erant, quibus reorum cura committebatur. ſic dicti, quod reorum nomina commentariis inſciberent. Alio nomine dicebantur *Clavicularii & carcerum cuſtodes*, immo & à nonnullis *Cornicularii* a. atramentario. Conſule Gloſſar. Cangianum.

SS. Claud. Aster. &c. veſtri dæmones immundi ſunt. ideo hujuſmodi ſacrificiis delectantur, perdentes animas in æternum, has dumtaxat quæ eos colunt. unde in nullo perſuades mihi ut eos colam. Tunc Lyſias præſes ad virgas eum aptari præcepit, dicens: Alio genere ejus inſaniam non vincam. Claudius dixit: Etſi graviora tormenta adhibeas, in nullo me lædis; animæ vero tuæ provides æterna tormenta. Lyſias præſes dixit: Domini noſtri Imperatores juſſerunt Chriſtianos vos [a] ſacrificare diis, contradicentes puniri; cedentibus autem honores & munera polliceri. Claudius dixit: Munera eorum temporalia ſunt; confeſſio vero Chriſti æterna eſt ſalus. Tunc Lyſias præſes in æquuleo eum ſuſpendi juſſit, & flammam pedibus ejus adhiberi; ſed & de calcaneis ejus partes abſcidi, & offerre ei [b]. Claudius dixit: Qui Deum timent, nec igne nec tormentis poſſunt lædi. Magis enim proderit eis in ſalutem æternam: quia propter Chriſtum hæc patiuntur. Tunc Lyſias præſes ungulis eum vexari præcepit. Claudius dixit: Meum propoſitum hoc eſt, ut oſtendam tibi quia dæmones defendis. Tormentis enim me non poteris nocere; animæ autem tuæ ignem inexſtinguibilem providiſti. Lyſias præſes dixit: Accipientes teſtam aſperrimam, lateribus ejus incumbite, & candelas ardentes eidem applicate. Cumque factum fuiſſet, Claudius dixit: Mihi ignis & tormenta tua ſalvam facient animam: quoniam quæ patior propter Deum, lucrum habeo magnum, & pro Chriſto mori divitias multas. Lyſias autem iratus de equuleo eum deponi, & in cuſtodiam dari præcepit [c].

Multa tormenta perfert.

II. Euthalius commentarienſis dixit: Secundum præceptum poteſtatis tuæ, domine Præſes, adſtat Asterius frater ſecundus. Lyſias præſes dixit: Crede vel tu, & ſacrifica diis, ante oculos tuos habens tormenta quæ contradicentibus ſunt parata. Aſterius dixit: Deus unus eſt, qui eſt venturus ſolus, in cælo habitans, & humilia reſpiciens in magna virtute ſua. Ut hunc colerem & diligerem [d] à parentibus mihi eſt traditum. Hos autem quos tu colis, qui à te dii eſſe dicuntur, neſcio. Perditio virorum omnium veſtrorum qui tibi conſentiunt, adinventio iſta eſt, non veritas. Tunc Lyſias in equuleo eum ſuſpendi præcepit, dicens: Torquentes latera ejus, dicite illi: Vel nunc credens, diis ſacrifica. Aſterius dixit: Frater ſum illius qui paullo ante interrogationibus tuis reſpondit. Mihi & illi unus eſt animus, una confeſſio. Age quæ potes. Meum corpus in poteſtate habes, animam non habes. Lyſias dixit: Adprehendite ferreos morſus, & conligate pedes ejus, & fortiter torquete eum, ut ſentiat & corporis & animæ cruciatus. Aſterius dixit: Stulte, inſane, quam ob cauſam me tormentis affligis? Non habes ante oculos quæ tibi pro his redditurus eſt Dominus? Lyſias dixit: Carbones ignis ſubſternite pedibus ejus: virgis autem & duriſſimis nervis dorſum ejus &

Aſterius ſiſtitur.

Et torquetur.

[a] Codd. Corb. & Germ. *ut Chriſtiani ſacrificarent.*

[b] Ut ſcilicet Martyr eas in ignem conjiciendo aliquatenus ſacrificaret, ipſas pro thure adhibendo.

[c] Edit. *Lyſias dixit: Deponite, & in carcerem ducite, & alium adhibete.*

[d] Cod. Genov. *Et hunc colere & diligere.*

ventrem contundite *. Cumque factum fuiſſet, Aſterius dixit: Cæcus es in omnibus. Hoc autem à te peto, ut nullam partem corporis ſine plaga dimittas inlæſam. Lyſias dixit: Cuſtodiatur cum ceteris [a]. SS CLAUD. ASTER. &c. * *al.* concidite.

III. Euthalius commentarienſis dixit: Adſtat frater ipſorum tertius, nomine NEON. Lyſias dixit: Fili, vel tu accede, & ſacrifica diis evaſurus tormenta. Neon dixit: Dii tui ſi quid virtutis habent, defendant ſe ipſos ab his qui eos negant, & tuam defenſionem non requirant. Si vero malitiæ eorum es ſocius, multo melior ſum diis tuis, & te, quia vobis non obaudio, habens Deum verum qui fecit cælum & terram. Lyſias præſes dixit: Frangentes cervicem ejus, dicite illi: Noli deos blaſphemare. Neon dixit: Blaſphemus tibi eſſe videor dicens veritatem? Lyſias dixit: Pedibus eum extendite, & carbones mittite ſuper ipſum, & nervis dorſum ejus concidite. Cumque factum fuiſſet; Neon dixit: Quod mihi utile eſſe ſcio & animæ meæ lucrum, id faciam. Non poſſum propoſitum meum mutare. Lyſias dixit [b]: Sub cura Euthalii commentarienſis & Archelai ſpiculatoris, foras civitatem tres hii fratres, ut digni ſunt, crucifigantur, ut aves corpora eorum lacerent. a Neon tertius frater pariter Chriſtum confitetur. Tres ſimul cruci damnantur. b

IV. Euthalius commentarienſis dixit: Secundum præceptum claritatis tuæ, domine, adſtat DOMNINA [c]. Lyſias dixit: Vides, mulier, quæ tormenta & ignis parentur tibi. Unde ſi vis evadere, accede, & ſacrifica diis. Domnina dixit: Ne in ignem æternum incidam & tormenta perpetua, Deum colo, & Chriſtum ejus qui fecit cælum & terram, & univerſa quæ in eis ſunt. Nam dii veſtri lapidei ſunt & lignei, facti hominum manibus. Lyſias dixit: Seponite veſtimenta [d] ejus, nudam eam extendite, & omnia membra ejus virgis concidite. Archelaus ſpiculator dixit: Per ſublimitatem tuam, Domnina jam defecit. Lyſias præſes dixit: Corpus ejus projicite in profundum locum fluminis. c Domnina in tormentis moritur. d

V. Euthalius commentarienſis dixit: Adſtat THEONILLA. Lyſias præſes dixit: Vides, mulier, cujuſmodi ignis, vel quæ tormenta his præparentur qui auſi fuerunt contradicere. Qua de re accedens honora deos, & ſacrifica, ut poſſis evadere tormenta. Theonilla dixit: Ego ignem æternum timeo, qui poteſt corpus & animam perdere, & horum quam maxime qui impie reliquerunt Deum, & adoraverunt idola & dæmonia. Lyſias dixit: Alapis tundite faciem ejus, & projicite eam in terram, ligantes pedes ejus, & torquete fortiter. Cumque factum fuiſſet, Theonilla dixit: Si tibi bonum videtur, ut ingenuam mulierem & peregrinam Item Theonilla poſt graves cruciatus.

[a] In edit. additur, *& adducite tertium.*

[b] Apud Surium & Baronium, *Lyſias introgreſſus, obduxit velum, & poſt exiens ex tabella recitavit ſententiam, dicens: Claudius, Aſterius, Neon fratres Chriſtiani, deos blaſphemantes, & ſacrificare renuentes, ante atrium cruci affigantur; & corpora eorum avibus laceranda relinquantur. Et ſubjecit. Curent hæc Claudius commentarienſis, & Archelaus ſpiculator. Antequam autem ducerentur, recepti ſunt in cuſtodiam.* De velorum obductione antequam ferretur ſententia, vide Baſil. M epiſt 79. ad Euſtathium, & Baron. ad ann 285. num. 9.

[c] Surius & Baronius hanc *Denuinam* appellant. Rabanus in Martyrologio, ut in noſtris Actis, *Domninam.*

[d] Cod. Genov. *Depoſitis veſtimentis.*

SS. CLAUD. ASTER. &c.

ſic torqueas, tu ſcis. Videt Deus quid agis. Lyſias dixit: Suſpenſam capillis, faciem ejus alapis cædite. Theonilla dixit: Non ſufficit quia me nudam ſtatuiſti? Non autem me ſolam, ſed & matrem tuam & uxorem confuſionem induiſti per me. Omnes enim mulieres unius naturæ ſumus [a]. Lyſias dixit: Habes virum, aut vidua es? Theonilla dixit: In hodiernum diem XXIII. annos habeo, ex quo ſum vidua; & propter Deum meum ſic manſi, jejunans & pervigilans in orationibus ex quo receſſi ab immundis idolis [b], & cognovi Deum meum. Lyſias dixit: Novacula acuta radite caput ejus, ut vel ſic erubeſcat: & cingite eam rubo campeſtri, & extendite per quatuor palos, & loro non ſolum dorſum, ſed & totum corpus ejus concidite. Carbones etiam ventri ejus ſupermittite *; & ſic moriatur. Euthalius commentarienſis & Archelaus ſpiculator dixerunt: Domine, jam animam dimiſit. Lyſias dixit: Date ſaccum, & corpus ejus in eum mittite, & ligate fortiter, & projiciatur in mare *. Euthalius commentarienſis & Archelaus ſpiculator dixerunt: Secundum præceptum eminentiæ tuæ, domine, ut juſſiſti circa Chriſtianorum corpora, ſic factum eſt.

* Gen. ſubmittite.

* Ed. aquas.

VI. Habita [c] eſt paſſio hæc in civitate Ægea, ſub Lyſia præſide, x. Kalendas Septembris, Auguſto & Ariſtobolo conſulibus: de quibus ſanctorum paſſionibus eſt Deo honor & gloria.

[a] Sic cod. Genov. alii, *unum corpus habemus, quamvis & turpis advertas.*
[b] Sic Genov. alii, *immunditiis.*
[c] Hæc deſunt in codd. Genov. & Corb.

S. GENES. MIMUS.

ADMONITIO

In paſſionem ſancti GENESII mimi.

1. *Habemus in Geneſio inſigne gratiæ Chriſti virtutis argumentum, ex quo nempe diſcimus, quam incomprehenſibilia ſint judicia Dei, & inperveſtigabiles viæ ejus. Multos quippe alios vidimus, poſt præclaras confeſſiones, immaniaque tormenta ſuperata, in ipſo pæne mortis articulo defeciſſe, ac miſere periiſſe: hunc autem noſtræ religionis ſacramenta irridentem miramur tali gratia donatum, ut non ſolum tormenta graviora, ſed ipſam etiam mortem pro Chriſti nominis confeſſione ilicò ſuperarit, quod paullo ante ludibrio habebat.*

Geneſius gratiæ portentum.

2. *Hujus beati Martyris Acta in pluribus quidem codicibus mſſ. invenimus, ſed in tribus ſolummodo pura & ſincera, quæ fere integra Ado in ſuo Martyrologio deſcripſit. Trium autem codd. quibus uſi ſumus, primus eſt bibliothecæ Colbertinæ: ſecundus ex bibliotheca RR. PP. Carmelitarum excalceatorum Pariſienſium: tertius denique noſtræ bibliothecæ ſancti Germani, dono datus à viro clariſſimo Antonio Herovallio. Sancti Geneſii mortem ad an-*

Ejus Acta & memoria.

num CCIII. *refert Cardinalis Baronius : ſed quamvis non omnino certum ſit & exploratum, quo anno contigerit, eam tamen citius accidiſſe veri ſimilius videtur. Ejus feſtum in Africana eccleſia celebratum fuiſſe patet ex vetuſtiſſimo Kalendario Carthaginienſi ſæpius laudato, in quo ſic deſignatur* .... Kal. Sept. ſancti Geneſi mimi. *Cetera Martyrologia die* 25. *menſis Auguſti ipſius memoriam recolunt.*

S. Genes. mimus.

3. *Porro idem fere quod Romæ Geneſio, in Heliopolitanorum urbe Libanienſi* Gelasio *ſeu* Gelasino *contigit, ut refertur in Chronico Paſchali ad annum* 13. *Diocletiani imperatoris. Is quippe ſecundus mimus (ſic enim in Chronico appellatur) Chriſtianorum baptiſmo illudens, ab aliis mimis in balneum, ut Chriſtianorum ceremonias imitarentur, projectus, & alba veſte indutus, repente ita mutatus eſt, ut ſe Chriſtianum inclamans, è theatro ejectus & à populo lapidibus obrutus mortem fortiter pertulerit.* cujus corpus, *inquit Chronici concinnator*, propinqui in vicum Mariamnem dictum, unde erat oriundus, extra Heliopolim detulerunt, ibique ei oratorium conſtruxerunt. *Hujus Martyris memoriam celebrant Græci die* 27. *Februarii, de quo etiam videſis Bollandum ad eamdem diem. Cur vero Heliopolis* civitas Libanienſis *dicatur, exponit eruditus vir Cangius in notis ad hunc Chronici Paſchalis locum pag.* 552.

Gelaſinus mimus martyr.

PASSIO
Sancti Genesii ex mimo Martyris.

Anno Christi circ. CCLXXXVI.

Ex tribus cod. mſſ.

I. Beatus Genesius cum eſſet in urbe Roma magiſter mimithemelæ [a] artis, qui ſtans cantabat ſuper pulpitum, quod themele vocabatur, & rerum humanarum erat imitator. Et quadam die cum vellet Diocletiano imperatori ludum exhibere de myſteriis Chriſtianæ obſervantiæ, utpote ſæviſſimo tyranno, cui Chriſtiani exoſi erant, & hujus rei gratia ſpectante Imperatore & omni populo, in medio theatri quaſi ægrotus decumbens ſe poſceret baptizari, mimum in hæc verba propoſuit; Eia noſtri, gravem me ſentio, levem me fieri volo. Illi reſponderunt; Quomodo te levem facimus, ſi gravis es? Numquid nos fabri ſumus, & ad runcinam te miſſuri ſumus? Hæc verba exhibuerunt populo riſum. Geneſius iterum: Veſani, Chriſtianus deſidero mori. Quare? inquiunt. Quibus Geneſius: Ut in illa die veluti fugitivus in Deo inveniar.

Geneſius vult Chriſtianorum myſteria deridere. a

II. Evocato autem Preſbytero & Exorciſta, repente, Deo inſpirante, credidit. Nam illi juxta lectum ipſius cum reſediſſent, dicunt ei: Quid ad nos miſiſti, filiole? Geneſius jam non ſimulate ac ficte, ſed ex

Mire convertitur.

[a] A Græco θυμέλη quod locum editiorem ſignificabat, in quo geſticulatores ſaltare, vel geſtis ridiculis adſtantes recreare ſolebant.

S. Geneſius mimus.

puro corde reſpondit : Quia accipere cupio gratiam Chriſti, per quem renatus liberer à ruina iniquitatum mearum. Cumque Sacramentorum myſteria complerent, & indutus veſtibus albis eſſet; veluti per ludum à militibus raptus, & ad ſimilitudinem ſanctorum Martyrum, de Chriſti diſcutiendus nomine, Imperatori fuiſſet exhibitus, ſtans in editiori loco, ita concionatus eſt. Audi Imperator, & omnis exercitus, ſapientes & populi hujus urbis. Ego quotieſcumque Chriſtianum vel nominatum audivi, exhorrui, & in confeſſione permanentibus inſultavi. Ego etiam parentes [a] meos, & affines, cauſa nominis Chriſtiani exſecratus ſum, & in tanta deriſione habui Chriſtianos, ut myſteria eorum diligenti examinatione perquirerem, ut ex eorum ſanctificatione ludum vobis exhibere vellem. At ubi me aqua nudum tetigit, & interrogatus credere me reſpondi, vidi ſuper me manum cælitus venientem, & angelos radiantes ſuper me ſteriſſe, qui omnia peccata quæ ab infantia feci recitaverunt de libro. quæ mox in ipſa aqua laverunt, in qua in conſpectu veſtro perfuſus ſum, & mihi candidiorem nive poſtmodum oſtenderunt. Nunc igitur, inclite Imperator, & vos omnes populi, qui de his myſteriis riſiſtis; mecum credite verum Dominum eſſe Chriſtum, hunc eſſe lumen, hunc eſſe veritatem, hunc eſſe pietatem, & per ipſum vos ad indulgentiam poſſe pertingere.

Poſt varia tormenta.

III. Ad hæc Imperator Diocletianus vehementiſſime indignatus, ſtatim cum fuſtibus crudeliſſime cæſum Plautiano præfecto tradidit ad ſacrificia compellendum: à quo in equuleo ſuſpenſus, & ungularum diutiſſima laceratione vexatus, lampadibus etiam inflammatus, cum in fide perſiſteret dicens : Non eſt Rex præter eum quem vidi; & adoro, & colo eum; & pro ejus cultura ſi millies occidar, ipſius ero ut cœpi. Chriſtum mihi de ore, Chriſtum mihi de corde auferre tormenta non poterunt. Valde enim pæniteo me erraſſe, quod ante nomen ſanctum in hominibus ſanctis exhorrui, & ſatis tardius ad adorandum verum Regem ſuperbus miles acceſſi. Martyrii coronam capitis obtruncatione [b] promeruit. Tunc Plutianus præfectus hæc audiens, juſſit eum ilico decollari. Et decollatus eſt beatus martyr Geneſius VIII. Kal. Septembris, præſtante Domino noſtro Jeſu-Chriſto qui vivit & regnat per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Capite plectitur.

[a] Nihil igitur mirum ſi aliquos Chriſtianorum ritus calleret Geneſius.

[b] Quæ ſequuntur ex unico cod. Carmel. deſcripta ſunt; in aliis mſſ. ſic finiunt Acta... *promeruit octavo Kal Septembris.*

ADMONITIO

In paſſionem ſanctorum MAURICII, & ſociorum ejus martyrum.

SS. MAURICIUS &c.

Acta ſincera ex S. Eucherio.

1. *JAm pridem à Laurentio Surio, ſub ſancti Eucherii epiſcopi Lugdunenſis nomine, edita fuerant Acta ſanctorum Mauricii & ſociorum ejus; ſed quæ ita parum ſibi conſtarent, ut jure merito à viris eruditis inter falſa & ſuppoſititia haberentur. Ea quoque apud Mombritium, paullo quidem emendatiora exſtabant; ſed ita tamen interpolata, ut Eucherio Lugdunenſi attribui non poſſent. Unde oculatiores viri graviter ferebant, quod tam illuſtrium Martyrum Acta germana, aut deperdita fuiſſent, aut ſaltem ita depravata & vitiata, ut nullam fidem apud cordatos homines mererentur. Verum hæc diu deſiderata Acta reperit tandem R. P. Petrus Franciſcus Chiffletius Societatis Jeſu presbyter, in antiquo cod. mſ. celeberrimi monaſterii Jurenſis, eaque in* Paulini illuſtrati *parte prima vulgavit: ad quam editionem collata eadem proferimus ex compluribus codd. mſſ. & quidem vetuſtis, inter quos unus ex Foſſatenſis bibliothecæ reliquiis ad annos 900. accedit. Porro Eucherii nomen indifferenter tam interpolatis, quam ſinceris Actis præfixum eſt in codd. mſſ. immo & rarius ſinceris: ſicut & ejuſdem Eucherii epiſtola ad Silvium aut Salvium, quam in unico cod. Regiæ bibliothecæ cum ſinceris Actis conjunctam reperimus. Cum tamen iſte codex optimæ notæ ſit, ac præterea in cod. quo uſus eſt Chiffletius habeatur, eam retinuimus, atque ad aliquot codd. mſſ. exactam exhibemus. Eucherius autem, Paſſionis iſtius, auctor eccleſiæ Lugdunenſi ſæculo quinto ineunte præfuit: de quo ſi plura cupis, præter eos qui Scriptorum eccleſiaſticorum Catalogos texuere, conſule ſi lubet Chiffletium in Paulino illuſtrato, parte 1. cap. 14. & ſeqq. ubi unicum Eucherium eccleſiæ Lugdunenſi præfuiſſe contendit, cum è contrario Theophilus Raynaldus in Indiculo Sanctorum Lugdunenſium, aliique viri docti duos Eucherios Lugdunenſes epiſcopos admittant: quorum ſenior Hilario Arelatenſi coæqualis anno 454. obierit, junior vero de quo in vita ſancti Cæſarii Arelatenſis, nonniſi poſt Concilium Arauſicanum* II. *cui anno 529. ſubſcripſiſſe dicitur.*

2. *Porro Eucherii narratione uſi fuiſſe videntur Gallicani Patres in contexendo officio, quod in horum Martyrum die feſto legebatur. Id certum videtur ex Miſſali Gothico, cujus locum infra deſcripturi ſumus. Quin & ea videtur eſſe* Paſſio, *quam* ex conſuetudinis debito *lectam fuiſſe teſtatur ſanctus Avitus Viennenſis antiſtes in homilia quam de iſtis Martyribus habuit. quæ enim fuſius in Eucherii narratione habentur, ea paucis verbis exprimit Avitus in fragmento ejuſdem homiliæ quod nobis ſupereſt. Hos quippe Martyres, quos* Felicem exercitum *appellat, ſemel & iterum ſorte* decimatos *fuiſſe*

In divinis officiis adoptata.

SS. MAURICIUS &c.

agnoſcit, ac tandem omnino conſumtos. Sed fragmentum integrum exhibendum eſt, quod ex antiquiſſimis in cortice exaratis ſchedis bibliotheca Thuanea deſcripſit vir ſacra antiquitatis ſtudioſiſſimus Jacobus Sirmondus. Has autem ſchedas, qua in bibliotheca regia modo aſſervantur, vivente adhuc Avito, aut ſaltem paullo poſt ipſius obitum ſcriptas fuiſſe affirmant qui eas inſpexerunt viri peritiſſimi. Homilia vero prædicta titulus ſic habet. DICTA IN BASILICA SANCTORUM AGAUNENSIUM, IN INNOVATIONE MONASTERII IPSIUS VEL PASSIONE MARTYRUM. *Homilia vero ſic incipit:* Præconium Felicis exercitus, in cujus congregatione beatiſſima nemo periit, dum nullus evaſit, cum injuſtam ſanctorum Martyrum mortem quaſi ſortis juſtitia judicaret, qua bis ſuper aciem diſperſa manſuetam, centuplex decimatis fructus adcreſceret, & odio in proſperum ſuffragante, eatenus eligerentur ſinguli, donec ſimul colligerentur electi, ex conſuetudinis debito ſeries lectæ paſſionis explicuit.

Horum Martyrum memoria celebris.

3. *Porro etſi horum Martyrum nomina pleraque ignota ſint, celeberrima tamen ſemper in Eccleſia fuit eorum memoria, quod non ex his ſolum quæ protulimus conſtat, verum etiam ex aliis veteribus auctoribus, qui eos ſub* ſanctorum Acaunenſium, *à loco martyrii, vel* Legionis Thebeæ *nomine celebrarunt.* Legionem Felicem *appellat Gregorius Turonenſis lib. 1. de gloria Martyrum cap. 75. ubi refert Sigiſmundum Burgundionum regem Agaunenſem eccleſiam* territoriis aliiſque rebus affluentiſſime ditaſſe, ibique inſtituiſſe cotidianum pſallentium. *Idem auctor in ſequenti capite eorumdem Martyrum aliquot miracula refert. At lib. 10. Hiſtoriæ dicit ſe* beatorum Agaunenſium *reliquias inveniſſe, tum in majori eccleſia Turonenſi cui præerat, tum etiam in baſilica ſancti Martini. In eorumdem Martyrum honorem Venantius Fortunatus Carmen decimum quintum libri 2. compoſuit, eoſque libro 8. Carmine 4. inter celebriores Martyres recenſet, atque* Legionem Felicem Agaunenſem *appellat. Unde conjicere licet, hos Martyres antiquitus* LEGIONEM FELICEM *vulgo appellatos fuiſſe. Favet huic conjecturæ ſanctus Avitus loco ſuperius laudato, ubi* Exercitus Felix *dicuntur. Ceteros auctores omitto qui Agaunenſes martyres celebrarunt. At prætermittere non licet veteris Liturgiæ Gallicanæ teſtimonium, deſumtum ſcilicet ex Miſſali Gothico-Gallicano, quod ex vetertimo codice mſ. ante annos 900. litteris quadratis exarato, Joſephus Maria Thomaſius, & noſter Johannes Mabillonius lib. 3. Liturgiæ Gallicanæ, ediderunt. In hoc autem Miſſali num 64. habetur* Miſſa beati Mauricii cum ſociis ſuis, *in qua eorum hiſtoriæ narratio occurrit ex noſtro Encherio abſque dubio deſumta, ut utrumque inter ſeſe conferendo patebit. quod ut commodius fiat, Præfationem integram, quæ ibi* Immolatio Miſſæ *appellatur, proferre juvat.* Vere æquum & juſtum eſt, nos tibi gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus. Tu enim, Domine, Thebæorum exercitum ad populi tui ſupplicium deſtinatum, ita ſubita juſſionis tuæ gratia revocaſti; ut plus eligerent ſedula devotione interfici, quam de Chriſtianorum ſanguine ſatiari: nec cum tantis ut te, (*legendum puto*, nec cunctantes, te) auxiliante, perſecutionis onus excepere, cervices ſuas perſequentibus inclinâre. Et cum rabies inimici decerneret, ut Dei populus

Legio Felix.

SS. Mauricius &c.

denumerationis inſtantia deperiret; ille raptus eſt decimus, qui anticipatione martyrii fieret primitivus. Clamor in caſtris oritur; virtus dimicandi contemnitur, de adſumtione martyrii contentio ardua commovetur. Dei populus ferro confoditur, ſanguis innocentum effunditur, fides inlibata ſervatur. Sic, Domine, milites protegis tuos, ut nec defuerit in paſſione patientia, nec in confeſſione conſtantia. Inter beatorum bella & beata certamina, plus metuit glorioſa confeſſio de commilitonum conſortio dividi, quam manus carnificis gloriari. Totus namque Dei populus tanta ardoris fide alacritate flagrabat, ut ſi tardaretur perſecutio corporis, præcederet devotio paſſionis. Tanta enim fuit conſtantia populi, & .... inimici, ut nec furor invenerit poſtmodum quod occideret, nec glorioſum remanſerit quod periret. Factus eſt ſacer ille Agauninſium locus per ſuffragia Martyrum ſalus præſentium, præſidium futurorum, quem ſanguinis unda perfudit, pretioſorum corporum ſocietas conſecravit. Unde merito tibi Domine &c. *In collectionibus vero iidem Martyres* ſancti Acaunnenſes *appellantur. Ex his autem patet veterem eſſe iſtorum Martyrum cultum in noſtra Gallia, quos Majores noſtri tanti fecere. Sub ſancti Mauricii nomine duæ metropolitanæ, Viennenſis ac Turonenſis; totidemque cathedrales eccleſiæ, Andegavenſis ſcilicet ac Mirapicenſis, Deo conſecratæ ſunt. Et ut de ceteris taceam, inter veteres eccleſias quæ olim in Remorum urbe exſtabant, recenſetur* titulus ſancti Mauricii, *cujus Sonnatius & Lando ejuſdem urbis antiſtites in teſtamentis ſuis meminere, apud Marlotum tomo* 1. *metropolis Remenſis.*

Agaunenſium Martyrum numerus.

4. *Pauciora autem occurrunt quæ de horum Martyrum numero dicantur.* Plebis *nomine eos deſignat Liturgia laudata, ubi etiam ſex mille & ſexcenti fuiſſe dicuntur in Admonitione, quæ pro antiquo more appellatur* Præfatio, *ſicque ſe habet:* Omnipotentis Dei miſericordiam in hujus diei ſex millium ſexcentorum Martyrum ſollemnitate, Fratres cariſſimi, deprecemur: ut qui tantæ plebi ſuæ gloriam martyrii contulit; ita nobis &c. *qui numerus ibi exprimi videtur, quod Eucherius legionem* ex ſex millibus ac ſexcentis hominibus *tunc temporis conſtitiſſe dixerit. Ceterum totidem Agaunenſes martyres fuiſſe dicit vitæ ſancti Romani abbatis Jurenſis auctor, ipſimet Romano coæqualis, qui adeo labente ſæculo quinto floruit. Porro tanta militum cædes abſque exemplis non fuerat. Unicum profero ex Dionis Caſſii Xiphilino in Galba vita, ubi ſeptem millia Prætorianorum militum cæſa fuiſſe refert hic auctor, ceteros vero decimatos.*

Nomina.

5. *Iſtorum vero Martyrum nomina, ſi ea excipias quæ ab Eucherio recenſentur, nobis prorſus ignota ſunt. Plerique tamen Eucherianis* Innocentium *ſeu* Innocentem & Vitalem *adjungunt, qui memorantur in antiquiſſimis Martyrologiis, atque in Sacramentario Gregoriano ex cod. Corbeienſi Ratoldi, ut obſervat noſter Hugo Menardus in notis pag.* 180. *item in antiquo cod. mſ. eccleſiæ Metropolitanæ Remenſis aliiſque nonnullis. Certe Ordericus Vitalis ſe ab hoc ſancto martyre Vitalem appellatum fuiſſe refert lib.* 13. *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ.* Nomenque Vitalis, *inquit*, pro Anglico nomine, quod Normannis abſonum cenſebatur, mihi impoſitum eſt, quod ab uno

SS. MAURICIUS &c.

ſodalium ſancti Mauricii martyris, cujus tunc martyrium celebrabatur, mutuatum eſt. *Alios etiam ex eadem legione Martyres, qui forte tunc ab exercitu aberant, aut certe ante iſtud excidium generale jam fuerant conſummati, varie eccleſiæ celebrant. Quinquaginta ex ipſis Coloniæ Agrippinæ paſſos fuiſſe dicit Gregorius Turonenſis lib.* 1. *de gloria Martyrum cap.* 62. *Gereonem & alios trecentos decem & octo*, quos, *inquit Ado*, ex legione beati Mauricii fuiſſe ferunt, *in eadem urbe paſſos memorant vulgata Martyrologia ad diem* 10. *Octobris. Iiſdem accenſentur à nonnullis martyres Taurinenſes*, Octavius, Adventitius *&* Solutor, *de quibus ſanctus Maximus Taurinenſis epiſcopus duas homilias habuit, quæ exſtant tomo* 5. *bibliothecæ Patrum parte* 1. *Alii alibi conſummati paſſim occurrunt in Martyrologiis & peculiaribus eccleſiarum tabulis, de quibus fuſius agere non vacat.*

Memoria.

6. *Latinorum Martyrologia antiqua & recentiora ſanctorum Mauricii ac ſociorum ejus feſtum recolunt die* 22. *Septembris; at eorum memoriam apud Græcos nullam reperire licuit. Non Mauricium illum, quem cum ſeptuaginta ſociis militibus iſti die* 21. *menſis Februarii celebrant, plane diverſus eſt à noſtro Mauricio, inter quos, præter nomen, vix aliquid utrique commune invenietur. Noſter quippe Mauricius in Galliis cum integra legione paſſus eſt; iſte autem Apamea in Syria, præmiſſo ad martyrii palmam filio ſuo Photino, poſt quam decem diebus & noctibus intolerabilia tormenta cum ſuis ſociis pertuliſſet, ſimul cum iiſdem inter preces finem vivendi fecit. Hunc Mauricium martyrem laudat Theodoritus ſermone* 8. *de græcarum affectionum curatione, Acta vero ipſius integra ex Symeone Metaphraſte habentur die* 21. *Februarii Bollandiani.*

Alter Mauricius.

Mortis tempus.

7. *Agaunenſium Martyrum paſſionem ad annum* 297. *refert Cardinalis Baronius, quam tamen ad Diocletiani & Maximiani imperatorum initia potius revocandam eſſe cenſemus. Eam vero ad annum* CCLXXXVI. *conſignari poſſe colligimus ex eo quod Maximianus Herculius, quem, uti eruditus Baluzius in notis ad Lactantii libellum de mortibus perſecutorum obſervat, anno præcedenti Diocletianus in imperii conſortium aſſumſerat, tunc temporis in Galliis cum exercitu verſatus fuerit. Haud tamen diffitemur iſtam Martyrum paſſionem ad ſequentes annos poſſe etiam referri.*

Locus.

Monaſterium inſigne.

8. *Agauni vero locus, ubi hæc clades contigit, exinde celebris fuit apud Chriſtianos, cum ob tantorum Martyrum memoriam, tum ob exſtructum ibi inſigne monaſterium, quod hactenus perſeverat, ſub ſancti Mauricii nomine notiſſimum. Situm eſt in diœceſi Sedunenſi ad radices montis ſancti Bernardi, quod primo ſub Regula privata inſtitutum, poſtea monachis Benedictinis ceſſit; ac tandem ad Canonicos regulares Auguſtinianos devolutum eſt. Idem monaſterium ante annum* 515. *exſtitiſſe probat noſter Mabillonius tomo* 1. *Actorum Sanctorum Ordinis Benedictini pag.* 568. *proindeque à Sigiſmundo Burgundionum rege ditatum quidem, ac forte reſtauratum fuiſſe, non autem primitus conſtructum. quod ex titulo fragmenti Aviti Viennenſis homiliæ ſuperius à nobis relati certum eſt. Quantum vero monaſterium iſtud olim celebre fuerit, ex eo patet, quod ceterorum conſtituendorum veluti exemplar ſpectaretur, maxime in jugis pſalmodiæ, quam vulgo* Laudem perennem *appellabant, inſtitutione,*

Laus perennis.

quæ quidem

quæ quidem jugiter in monaſteriorum eccleſiis canendi conſuetudo ab Acœmetis Græcis monachis accepta, in pleriſque ſacri Ordinis noſtri Benedictini monaſteriis olim obſervabatur. De qua videſis Præfationem ad ſecundam partem Sæculi 4. Bened. num. 204. & ſeqq.

PASSIO

ſanctorum MAURICII ac ſociorum, ejus Martyrum,

ANNO CHRISTI CCLXXXVI.

Auctore ſancto EUCHERIO Lugdunenſi epiſcopo.

Ex codd. mſſ. atque editis ſimul collatis.

Epiſtola Eucherii epiſcopi ad Salvium epiſcopum.

Domino beatiſſimo in Chriſto SALVIO [a] epiſcopo EUCHERIUS.

MItto [b] ad beatitudinem tuam, noſtrorum Martyrum paſſionem. Verebar enim, ne per incuriam tam glorioſi geſta martyrii ab hominum memoria tempus aboleret. Porro ab idoneis auctoribus rei ipſius veritatem quæſivi; ab his utique qui affirmabant ab epiſcopo Genavenſi ſancto ISAAC [c], hunc quem retuli paſſionis ordinem cognoviſſe; qui, credo, rurſum hæc retro à beatiſſimo epiſcopo THEODORO [d] viro temporis anterioris, acceperat. Itaque cum alii ex diverſis locis, atque provinciis in honorem, officiumque Sanctorum auri atque argenti, diverſarumque rerum munera offerant, nos ſcripta hæc noſtra vobis ſuffragantibus, dignanter offerimus; expoſcens pro his interceſſionem omnium delictorum, atque in poſterum juge præſidium patronorum ſemper meorum. Mementote vos quoque noſtri, in conſpectu Domini, Sanctorum ſemper officiis inhærentes, domine ſancte, & merito beatiſſime frater.

[a] In codd. mſſ. Remig. S. Theoderici & aliis, *Silvio.* In cod. Silvæ-majoris habetur alia Eucherii epiſtola ad omnes fideles, ſed quæ antiquitatem non ſapit.

[b] Ibid. & in edit. *Miſi .... ſcriptam noſtrorum &c.*

[c] Nudum ejus nomen inter epiſcopos Genevenſes exhibent Sammarthani, Galliæ Chriſt. tom. 2.

[d] Theodorus epiſcopus Octodorenſis ſive Sedunenſis, in cujus diœceſi Agaunum ſitum eſt, ſubſcripſit concilio Aquilegienſi anno 381.

Passio Agaunensium Martyrum.

I. Sanctorum paſſionem Martyrum qui Acaunum glorioſo ſanguine
inluſtrant, pro honore geſtorum ſtylo explicamus, ea utique fi-
de, qua ad nos martyrii ordo pervenit. Nam per ſuccedentium relatio-
nem, rei geſtæ memoriam nondum intercepit oblivio: & ſi pro Mar-
tyribus ſingulis loca ſingula, quæ eos poſſident, vel ſingulæ urbes inſi-
gnes habentur, nec immerito, quia pro Deo ſummo pretioſas animas
a fuderunt [a]: quantâ reverentiâ excolendus eſt ſacer ille Acaunenſium lo-
cus, in quo tot pro Chriſto Martyrum millia ferro cæſa referuntur? Nunc
jam ipſam beatiſſimæ paſſionis cauſam loquamur.

Maximianus perſecutor.

II. Sub Maximiano, qui Romanæ reipublicæ cum Diocletiano col-
lega imperium tenuit, per diverſas fere provincias laniati, aut interfe-
cti ſunt Martyrum populi. Idem namque Maximianus, ſicut avaritiâ,
libidine, crudelitate, ceteriſque vitiis obſeſſus furebat: ita etiam exſe-
crandis gentilium ritibus deditus, & erga Deum cæli profanus, impie-
tatem ſuam ad exſtinguendum Chriſtianitatis nomen armaverat. Si qui
tunc Dei veri cultum profiteri audebant, ſparſis uſquequaque militum
turmis, vel ad ſupplicia, vel ad necem rapiebantur: ac velut vacatione
barbaris gentibus datâ, prorſus in religionem arma commoverat. Erat
eodem tempore in exercitu legio militum, qui Thebæi appellabantur.

Legio Thebæa.

Legio autem vocabatur, quæ tunc ſex millia ac ſexcentos viros [b] in ar-
mis habebat. Hi in auxilium Maximiano ab Orientis partibus acciti ve-
b nerant, viri in rebus bellicis ſtrenui, & virtute nobiles, ſed nobiliores
fide, erga Imperatorem fortitudine, erga Chriſtum devotione certabant.
Evangelici præcepti etiam ſub armis non immemores, reddebant quæ
Dei erant Deo, & quæ Cæſaris Cæſari reſtituebant. Itaque cùm hi, ſi-
c cut & ceteri militum, ad pertrahendam [c] Chriſtianorum multitudinem
d deſtinarentur; ſoli crudelitatis miniſterium detrectare [d] auſi ſunt, atque
hujuſmodi præceptis ſe obtemperaturos negant. Maximianus non longe
e aberat. nam ſe circa Octodorum [e] itinere feſſus tenebat: ubi cum ei per
nuncios delatum eſſet, legionem hanc adverſus mandata regia rebellem
in Acaunenſibus anguſtiis ſubſtitiſſe, in furorem inſtinctu indignationis

[a] Sic cod. Floriac. Alii, *pretioſas ſancti animas refundunt.*

[b] Vegetius lib. 2. de re militari cap. 2. *Romani Legiones habent, in quibus ſingulis ſena millia, interdum amplius militare conſueverunt.* Certe ex variis Titi Livii & aliorum auctorum locis videtur colligi poſſe militum numerum non definitum fuiſſe, qui aliquando plures, aliquando pauciores in Legione erant. Vide Florentinii notas in Martyrologium Hieronymianum.

[c] Codd. Sorbon. & Germ. *dilaniandam.*

[d] Iidem, *à crudelitatis miniſterio ſe detrahere.*

[e] Mendoſe Germ. *Nam ſe octo dierum itinere feſſum tenebat.* Eſt autem Octodurum, vulgo *Martinach* vel *Martigni*, opidum Valeſiæ in Helvetiis, non longe à Seduno & Agauno diſſitum.

exarſit [a]. Sed mihi priuſquam reliqua commemorem, ſitus loci ejus relationi inſerendus videtur.

SS. Mauricius &c.

[a] Acauni deſcriptio.

III. Acaunus ſexaginta ferme millibus à Genavenſi urbe abeſt, quatuordecim vero millibus diſtat à capite Lemanni lacus, quem influit Rhodanus. Locus ipſe jam inter alpina juga in valle ſitus eſt: ad quem pergentibus difficili tranſitu aſperum atque artum iter panditur. Infeſtus namque Rhodanus ſaxoſi montis radicibus vix pervium viantibus aggerem * relinquit. Evictis tranſmiſſiſque anguſtiarum faucibus, ſubito nec exiguus inter montium rupes campus aperitur. In hoc Legio ſancta conſederat. Igitur, ſicut ſupra diximus, cognito Maximianus Thebæorum reſponſo, præcipiti ira fervidus; ob neglecta imperia, decimum [b] quemque ex eadem Legione gladio feriri jubet, quo facilius ceteri regiis præceptis territi metu cederent: redintegratiſque mandatis edicit, ut reliqui in perſecutionem Chriſtianorum cogantur. Ubi vero ad Thebæos denunciatio iterata pervenit, cognitumque ab eis eſt injungi ſibi rurſum exſecutiones profanas, vociferatio paſſim ac tumultus in caſtris exoritur affirmantium, numquam ſe ulli in hæc tam ſacrilega miniſteria ceſſuros: idolorum profana ſemper deteſtaturos, ſacræ & divinæ religionis cultui inſtituros: unum ſe æternitatis Deum colere: extrema experiri ſatius eſſe quam adverſus Chriſtianam fidem venire. His deinde compertis, Maximianus omni bellua cruentior, rurſus ad ingenii ſui ſævitiam redit, atque imperat ut iterum decimus eorum morti detur, & ceteri nihilo minus ad hæc quæ ſpreverant compellerentur. Quibus juſſis denuo in caſtra perlatis, ſegregatus eſt atque percuſſus qui decimus ſorte obvenerat: reliqua vero ſe militum multitudo mutuo ſermone inſtigabat, ut in tam præclaro opere perſiſterent.

* Germ. ner.

[b] Decimus quiſque ex Legione interficitur.

Iterum decimantur.

IV. Incitamentum tamen maximum fidei in illo tempore penes ſanctum MAURICIUM fuit, primicerium [c] tunc, ſicut traditur, Legionis ejus, qui cum EXSUPERIO, ut in exercitu appellant, Campiductore; & CANDIDO ſenatore [d] militum, accendebat, exhortando ſingulos & monendo fidem; commilitonum etiam Martyrum exempla ingerens, pro ſacramento Chriſti, pro divinis Legibus, ſi ita neceſſitas ferret, omnibus moriendum ſuadebat: ſequendoſque admonebat ſocios illos & contubernales ſuos, qui jam in cælum præceſſerant. Flagrabat enim jam tunc in beatiſſimis viris martyrii glorioſus ardor. His itaque primoribus ſuis atque auctoribus animati *, Maximiano inſaniâ adhuc æſtuanti man-

Mauricius ceteros adhortatur.

[c]
[d]

* Sorb. animantibus.

[a] Cod. Germ. *furore inſtinctus indignatione exarſit.*

[b] Supplicium apud Romanos uſitatum. Exempla aliquot refert Baronius in notis ad Martyrologium die 22. Septembris.

[c] Cangius in Gloſſario, *Primicerius*, inquit, *dignitas militaris, Tribunis dignitati proxima. Apud Hieronymum ad Pammachium: Sed ante Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus, Circitor, Eques, deinde Tiro.* De his dignitatibus paſſim apud Auctores

[d] Codd. Regius & Germ. *Candido ſenatore militum accedebat ad exhortandum ſingulos & monendum, fideliumque commilitonum* &c. Eadem in Foſſat. ſed pro *exhortandum* &c. habet *exhortando* ... *& monendo.*

SS. Mauricius &c.

data mittunt, ſicut pia, ita & fortia, quæ feruntur fuiſſe in hunc modum.

Eorum ad Imp. mandata.

Milites ſumus, Imperator, tui: ſed tamen ſervi, quod libere confitemur, Dei. Tibi militiam debemus, illi innocentiam: à te ſtipendium laboris accepimus, ab illo vitæ exordium ſumſimus. Sequi te Imperatorem in hoc nequaquam poſſumus, ut auctorem negemus Deum, utique auctorem noſtrum, Dominum, auctorem, velis nolis, & tuum. Si non ad tam funeſta compellimur, ut hunc offendamus; tibi, ut fecimus hactenus, adhuc parebimus: ſin aliter, illi parebimus potius quam tibi. Offerimus noſtras in quemlibet hoſtem manus; quas ſanguine innocentium cruentare nefas ducimus. Dexteræ iſtæ pugnare adverſum impios atque inimicos ſciunt; laniare pios & cives neſciunt. Meminimus, nos pro civibus potius, quam adverſus cives arma ſumſiſſe. Pugnavimus ſemper pro juſtitia *, pro pietate, pro innocentium ſalute: hæc fuerunt hactenus nobis pretia * periculorum. Pugnavimus pro fide, quam quo pacto conſervabimus tibi, ſi hanc Deo noſtro non exhibemus? Juravimus primum in ſacramenta divina; juravimus deinde in ſacramenta regia: nihil nobis de ſecundis credas neceſſe eſt, ſi prima perrumpimus. Chriſtianos ad pœnam per nos requiri jubes. Jam tibi ex hoc alii requirendi non ſunt: habes hic nos confitentes Deum Patrem auctorem omnium, & filium ejus Jeſum-Chriſtum Deum credimus [a]. Vidimus laborum, periculorumque noſtrorum ſocios, nobis quoque eorum ſanguine aſperſis, trucidari ferro: & tamen ſanctiſſimorum commilitonum mortes, & fratrum funera non flevimus, non doluimus; ſed potius laudavimus, & gaudio proſecuti ſumus, quia digni habiti eſſent pati pro Domino Deo eorum. Et nunc non nos vel hæc ultima vitæ neceſſitas in rebellionem coëgit: non nos adverſum te, Imperator, armavit ipſa ſaltem, quæ fortiſſima eſt in periculis, deſperatio. Tenemus ecce arma, & non reſiſtimus: quia mori quam occidere ſatis malumus, & innocentes interire, quam noxii vivere peroptamus. Si quid in nos ultra ſtatueris, ſi quid adhuc juſſeris, ſi quid admoveris; ignes, tormenta, ferrum ſubire parati ſumus. Chriſtianos nos fatemur, perſequi Chriſtianos non poſſumus.

* Sorb. provincia.
* Reg. præcipua.

Qui ſimul omnes jubet interfici.

V. Cum hæc talia Maximianus audiſſet, obſtinatoſque in fide Chriſti cerneret animos eorum, deſperans glorioſam eorum conſtantiam poſſe revocari, unâ ſententiâ interfici omnes decrevit; & rem confici circumfuſis militum agminibus jubet. Qui cum miſſi ad beatiſſimam Legionem veniſſent, ſtringunt in ſanctos impii [b] ferrum, mori non recuſantes vitæ amore. Cædebantur itaque paſſim gladiis, non reclamantes ſaltem aut repugnantes; ſed depoſitis armis cervices perſecutoribus præbentes, & jugulum perſecutoribus vel intectum corpus offerentes. Non vel ipſa ſuorum multitudine, non armorum munitione elati ſunt, ut ferro co-

[a] In edit. Chifflet. *Ieſum-Chriſtum & Spiritum-ſanctum*. In cod. autem German. nec habentur hæc verba, *& in Spiritum-ſanctum*, nec iſta, *Deum credimus*.

[b] Cod. Foſſat. & Chifflet. cum Sorbonic. *impium*.

SS. Mauricius &c.

narentur aſſerere juſtitiæ cauſam : ſed hoc ſolum reminiſcentes, ſe illum confiteri, qui nec reclamando ad occiſionem ductus eſt, & tamquam agnus non aperuit os ſuum : ipſi quoque tamquam grex dominicarum [a] ovium, laniari ſe tamquam ab irruentibus lupis paſſi ſunt. Operta eſt terra illic procumbentibus in mortem corporibus piorum, fluxeruntque pretioſi ſanguinis rivi. Quæ umquam rabies abſque bello tantam humanorum corporum ſtragem dedit? quæ feritas ex ſententia ſua tot ſimul perire vel reos juſſit? Ne juſti punirentur, multitudo non obtinuit, cum multum eſſe ſoleat, quod multitudo delinquit. Hac igitur crudelitate immaniſſimi tyranni confectus eſt ille ſanctorum populus, qui contemſit rem præſentium ob ſpem futurorum. Sic interfecta eſt illa plane angelica Legio, quæ, ut credimus, cum illis Angelorum legionibus jam conlaudat ſemper in cælis Dominum Deum Sabaoth.

Victor his adjungitur.

VI. Victor autem martyr nec Legionis ejuſdem fuit, neque miles; ſed emeritæ jam militiæ veteranus. Hic cum iter agens ſubito incidiſſet in hos, qui paſſim epulabantur læti Martyrum ſpoliis; atque ab his ad conveſcendum invitatus, prolatam ab exultantibus per ordinem cauſam cognoviſſet, ac deteſtatus convivas, deteſtatuſque convivium, refugiebat : requirentibuſque ne & ipſe forſitan Chriſtianus eſſet, Chriſtianum ſe eſſe, & ſemper futurum eſſe reſpondit : ac ſtatim ab irruentibus interfectus; ceteriſque Martyribus in eodem loco, ſicut morte, ita etiam honore conjunctus eſt. Hæc nobis tantum de numero illo Martyrum comperta ſunt nomina; id eſt beatiſſimorum Mauricii, Exſuperii, Candidi atque Victoris : cetera vero nobis quidem incognita; ſed in libro vitæ ſcripta ſunt. Ex hac eadem Legione fuiſſe dicuntur etiam illi Martyres Ursus & Victor, quos Salodoro paſſos fama confirmat. Salodorum [b] vero caſtrum eſt ſupra Arulam flumen, neque longe à Rheno poſitum.

Nomina quorumdam ex his Martyribus.

VII. Operæ pretium eſt etiam illud indicare, qui deinde Maximianum trucem tyrannum exitus conſecutus eſt. Cum diſpoſitis inſidiis genero ſuo Conſtantino tunc regnum tenenti mortem moliretur; deprehenſo dolo ejus, apud Maſſiliam captus, nec multo poſt ſtrangulatus, teterrimoque hoc ſupplicio affectus, impiam vitam digna morte finivit [c]. At vero beatiſſimorum Acaunenſium Martyrum corpora, poſt multos paſſionis annos, ſancto Theodoro ejuſdem loci Epiſcopo revelata traduntur; in quorum honorem cum exſtrueretur baſilica, quæ vaſtæ adjuncta rupi, uno tantum latere adclinis jacet, quid miraculi tunc appa-

Herculii Maximiani mors.

[a] Sic cod. Sorb. alii, *dominicus*.

[b] Solodorum hodieque ſupereſt, unius Helvetiorum pagi Catholici caput Gallis, *le Canton de Soleurre*, incolis vero *Solothurn*.

[c] Hunc, cum adverſus Conſtantinum inſidias moliri deprehenſus fuiſſet, *fœdiſſimo mortis genere* interiiſſe refert Euſeb. lib. 8. hiſt. Eccleſ. cap. 13. & lib. 1. de Vita Conſtantini cap. 47. Paulus Oroſius lib. 7 cap. 28. id Maſſiliæ contigiſſe, ut noſter Eucherius, refert. Rem vero fuſius exponit Lactantius in inſigni libello de morte perſecutorum num. 29. & 30. Occiſum non fuiſſe ante annum 311. probat vir doctiſſ. Antonius Pagi ad an. 307. & 310.

SS. Mauricius &c. ruerit nequaquam tacendum putavi. Accidit ut inter reliquos artifices, qui invitati conveniſſe ad illud opus videbantur, quidam adeſſet faber, quem adhuc gentilem eſſe conſtaret. Hic cum dominico die, quo ceteri ad exſpectanda diei illius feſta abſceſſerant, in fabrica ſolus ſubſtitiſſet, in illo ſecreto ſe ſubito clara luce manifeſtantibus ſanctis hic idem faber rapitur, atque ad pœnam vel ad ſupplicia diſtenditur: & viſibiliter turbam Martyrum cernens, verberatus etiam & increpatus, quod vel die Dominico eccleſiæ ſolus deeſſet, vel illud fabricæ opus ſanctum ſuſcipere gentilis auderet. Quod adeo miſericorditer à ſanctis factum conſtitit, ut faber ille conſternatus & territus, ſalutare ſibi nomen popoſcerit, ſtatimque Chriſtianus effectus ſit.

Gentilis mira converſio.

VIII. Neque illud in ſanctorum miraculis prætermittam, quod perinde clarum atque omnibus notum eſt. Materfamilias Quincii, egregii atque honorati viri, cùm ita paralyſi fuiſſet obſtricta, ut ei etiam pedum uſus negaretur, à viro ſuo, ut Acaunum per multum itineris ſpatium deferretur, popoſcit. quò cùm perveniſſet ſanctorum Martyrum baſilicæ famulantium manibus inlata, pedibus ad diverſorium rediit; ac ſanitati de præmortuis reſtituta membris, nunc miraculum ſuum ipſa circumfert. Hæc duo tantum mira paſſioni ſanctorum inſerenda credidi. Ceterum ſatis multa ſunt, quæ vel in purgatione dæmonum, vel in reliquis curationibus illic per ſanctos ſuos Domini virtus operatur.

ADMONITIO.

SS. Rogatian. & Donatia.

In paſſionem ſanctorum Martyrum, Rogatiani & Donatiani.

Acta.

1. *Namnetis in Aremorica provincia, quam hodie Britanniam minorem appellamus, Rogatianus & Donatianus, germani fratres, illuſtre martyrium conſummarunt. Eorum Acta quæ pervetuſtus ſcriptor anonymus collegit, jam à Surio & Bollandianis edita rurſum proferimus, ſed cum nonnullis codd. mſſ. collata, ut quantum fieri poteſt emendatiora habeantur.*

Cultus.

2. *Horum Martyrum memoriam recolunt Martyrologia vulgata, tam antiqua, quam recentiora, die nono Kalendas Junii, id eſt menſis Maii die 24. quo item die eccleſia Namnetenſis eorumdem feſtivitatem celebrat, quæ quidem non ſolum in ipſa civitate, ſed etiam in tota diœceſi ſub præcepto ſervatur. Sacræ vero eorumdem reliquiæ in eccleſia cathedrali conditæ ſunt. Vetus eſt hac Namnetenſium erga iſtos Martyres religio, teſte Gregorio Turonenſi lib. de gloria Martyrum cap. 60. ubi narrat urbem Namnetenſem tempore Chlodovei Francorum regis barbarorum obſidione ſanctorum Donatiani & Rogatiani martyrum ac ſancti Similini epiſcopi meritis, liberatam fuiſſe. Meminit eo loci Gregorius baſilicæ in horum Martyrum honorem in eadem civi-*

tate exſtincta, quæ quidem etiamnunc perſeverans poſt varias fortunas parochialis eccleſiæ titulo gaudet.

SS. Rogatian. & Donatian. Tempus.

3. *Quid de Donatiani ac Rogatiani martyrii tempore ſtatuendum ſit incertum eſt, cum nihil aliud ex Actis poſſit colligi, quam eoſdem Diocletiani & Maximiani imperatorum temporibus paſſos fuiſſe. Eorum mortem uſque ad annum* CCCIII. *differt Cardinalis Baronius, ſed ejus dilationis nullam rationem affert. Melius forte ad Diocletiani imperii initia revocaretur, quo tempore etſi non adeo ferveret perſecutio, martyria tamen aliquot celebria fuere. Utrumque beati Sebaſtiani exemplo probari poteſt, quem nemo poteſt inficiari, multum inter ejus temporis Martyres enituiſſe; quamvis paſſus fuerit ante exortam graviſſimam illam perſecutionem, quæ aliquanto poſt adeo immaniter graſſata eſt. Id innuit ipſemet ſanctus Ambroſius enarratione in Pſalmum 118. num.* 44. Utamur, *inquit*, exemplo SEBASTIANI martyris, cujus hodie natalis eſt. Hic Mediolanenſis oriundus eſt. Fortaſſe aut jam diſceſſerat perſecutor, aut adhuc non venerat in hæc partium, aut mitior erat. Advertit hic nullum eſſe aut tepere certamen. Romam profectus eſt, ubi propter fidei ſtudium perſecutionis acerba fervebant. Ibi paſſus eſt, hoc eſt ibi coronatus. *Non erat itaque generalis illa perſecutio, quamvis in aliquibus locis, ut Romæ, perſecutionis acerbitas ferveret. Ceterum ex hoc Ambroſii loco patet, ſancti Sebaſtiani feſtum quarto ſæculo in eccleſia Mediolanenſi celebratum fuiſſe. Idem dicendum eſt de eccleſia Romana ex Kalendario Bucheriano, quod ſub Liberii pontificatu conſcriptum fuiſſe viri docti exiſtimant. Celebratur etiam in Kalendario Carthaginenſi Mabilloniano. De eccleſia ipſius nomini Romæ dicata variis in locis agit ſanctus Gregorius Magnus. At ejus Acta, egregia quidem, quamvis fortaſſe in nonnullis locis interpolata, videſis apud vulgatos auctores de Vitis Sanctorum ad diem* 20. *Januarii, quo die hujus ſancti Martyris feſtum in omnibus Martyrologiis celebratur.*

S. Sebaſtianus.

PASSIO

ſanctorum ROGATIANI & DONATIANI martyrum.

Anno Christi circ. CC..., sub Diocl.

Ex codd. mſſ. & editis.

Auctoris prologus, a

1. SAlubre eſt catholicis lectoribus [a] de Martyrum triumphali certamine glorioſa geſta referre, & ſitienti populo de tam pie fuſo ſanguine quædam vitæ pocula propinare: dum alii rebus cognitis vene-

[a] In aliquibus mſſ. deeſt, *Lectoribus.* | alii habent, *Legibus*, ut puto, pro *legentibus.*

SS. ROGATIAN. & DONATIAN. a b

randa ſollemnia fidelibus complectuntur, alii deſideriis incitantur, advertentes [a] quare pro Chriſto mori ſit lucrum. Igitur [b] cum Diocletianus & Maximianus Romanæ urbis apicem gubernarent, & eorum præceptis in Chriſtianorum nomen beſtialis feritas deſæviret: ut gratiam Religionis catholicæ gentili ſub lege calcarent, miſſis epiſtolis ad Præſidem Galliarum, decreto ſanxerunt, ut ſimulacra Jovis vel Apollinis, non deorum, ſed dæmonum, quaſi divino cultu deberet univerſitas venerari: ea ratione præfixa pollicentes, his qui eorum cæremonias colerent, vel ſacrificia devote offerrent, publico ſe cognoſcerent ſtipendio munerandos, quo facilius humanam mentem cupiditatis laqueus traheret in errorem: ut deciperetur munere qui ratione vinci non poſſet. Eos vero qui Chriſtiani nominis in confeſſione perſiſterent, poſt illa tormenta jubent capitalem ſubire ſententiam, quo terrore compulſi magis à recto tramite creduli deviarent.

Perſecutio in Galliis excitata.

Donatianus Chriſtianus.

II. Erat autem in urbe Namnetica juvenis quidam, nomine DONATIANUS, clarus genere, multo tamen clarior fide, qui acerbitatem inquietæ adoleſcentiæ domans freno maturioris animi temperabat, qui in ipſo juventutis ſuæ tempore migraverat in eum, quaſi in ſenem: & inter procellas ſpiritalis nequitiæ ne lapſum incurreret, timor Domini ſemper proſpere eum gubernabat. Qui deſpectis idolis cum ad catholicæ fidei gratiam convolaſſet, baptiſmatis unda purgatus, myſterio religionis imbutus, doctrina divinitatis armatus, & ſine metu aliquo triumphum Chriſti oris ſui buccina miles fortiſſimus in populum decantabat, nolens credita talenta negligendo infodere, ne culpa abſconditæ pecuniæ non careret: ſed quaſi bonus agricola, in gentilium pectora fruges beatæ fidei ſeminavit. Qua ſancti viri opinione florente, germanum ejus ROGATIANUM, adhuc in cultu idololatriæ conſiſtentem, ſuaviſſimi oris blandus odor fragranter implevit. Qui ad fratrem licet ætate minorem, ſeniorem tamen credulitatis ordine, feſtinus accurrit, deprecans ut antequam perſecutionis colluctatio appropinquaret, Chriſtiani baptiſmatis munere dotaretur: ne tam felix certamen adhuc eum paganum, vel catechumenum inveniret, ut à fratre nihil minus in pugna, nihil minus obtineret in palma. Quod ad præſens ne ſuſciperet baptiſma, audita perſecutione, fecit Sacerdotis abſentia fugitiva; ſed quod de fonte defuit, martyrii cruor fuſus impendit.

Fratrem ſuum Rogatianum ad fidem adducit.

Accuſantur.

III. Inter ea Namnetenſem civitatem, gentilium turba favente, perſecutor cum inſtrumento iniquitatis ingrediens, ab uno ex circumſtantibus civibus, his verborum ſtimulis incitatur. Moderatiſſime judicum, opportune venis, ad deorum religionem reducens eos qui poſt Crucifixum à Judæis viſi ſunt aberrare. Noveris Donatianum ejus eſſe doctrinæ ſequacem, in quo prius debeas ſeveritatis tuæ ſententiam promulgare: qui

[a] In omnibus mſſ. deeſt, *advertentes*, Floriac. pro *quale* habet *quare*.

[b] Hic incipiunt Acta in cod. Urſicampi. In aliis nonnullis codd. quæ præcedunt, ſub Prologi titulo referuntur, ac deinde ſub alio titulo *Paſſionis* ſcilicet, *Igitur* &c.

non ſe

non ſe tantummodo à deorum cultura ſuſpendit, verum etiam germanum ſuum iiſdem vaniloquiis pertinaciter immutavit, ut Jovem vel Apollinem, quos invictiſſimi Imperatores venerantur, & ab orbe terrarum adorari providi cenſuerunt, ita contemnant, ut dii noſtri, nova religione ſuccedente, dejecti ſint. quorum interrogatione ipſa rei veritas, cum juſſeris, certius aperietur. Tunc Præſes dolore commotus, virum beatiſſimum ſuis præcepit adſpectibus præſentari; ad cujus inquiſitionem talibus verbis exorſus eſt. De nomine tuo, Donatiane, currente relatione comperimus, eo quod Jovem vel Apollinem, qui nobis vitam naſcentibus contulerunt, & creſcentibus huc uſque cuſtodiunt, non ſolum contumaciter adorare recuſes, ſed etiam blaſphemiis ac conviciis provocatos infames; ac prædicatione inani populum ſalvari commemores, ut in Crucifixi interitum * credere diverſos compellas. Donatianus reſpondit: Invitus veritatem locutus es, me cunctos ab errore pervaſos ad ejus velle culturam reducere, cui ſoli cômpetit univerſa ſervire. Præſes dixit: Aut prædicationi ſuperfluæ moderatum finem impone; aut, ſi nolueris, jubeo vitam tuam celeri fine concludi. Donatianus reſpondit: Minas quas mihi prætendis, in eas caſurus es; & laqueum quem mihi promittis incurres. qui dum falſa credulitate pervaſus [a], tenebras lumini præfers, juſtitiæ lumen Chriſti tenebroſus non adſpicis. Hinc Præfectus furore ſuccenſus, jubet ſanctum compedibus vinctum, in cuſtodia carcerali retrudi, ut tormentorum violentiæ feralitas, aut perferentis fidem frangeret, aut ſpectantes ne in Chriſtum crederent impediret.

Donatiani confeſſio.

* *Comp.* intuitu.

IV. Tunc ejus germano in conſpectu populi conſtituto, cœpit Præſes ſub blandimenti dulcedine, perſuaſionis iniquæ venena miſcere, ut qui virtute non cederet, oblectationis arte colla laxaret. quem molliter appetens ad hæc verba prorupit. Audio, Rogatiane, a deorum cultu te velle inconſulte recedere, qui tibi dignati ſunt vivendi munera largiri, & uberis ſapientiæ multiplicata dona conferre. Unde non ſine noſtro pudore fit, ſi poſt cauſas hujus intelligentiæ nova proferens incipias inſanire. Illud tibi maxime præcavendum eſt, ne confeſſione unius Dei, plurimorum deorum in tuam perniciem iram incurras [b]. Sed quia adhuc neſcio quo baptiſmate non teneris infectus, ſi voluntas obſtinata te non decipit, deorum indulgentia conceſſa recipiet, ut in Imperatorum palatio & aula deorum poſſis cum vitæ commercio ſortiri dignitatis augmentum. Rogatianus reſpondit: Optime promittis perverſa, cum ipſe perverſus ſis, qui primum polliceris Imperatorum gratiam, poſtea deorum. Sed qua ratione in arce divinitatis colendi ſunt, qui ipſis hominibus videntur eſſe poſteriores ordine? licet habeatis inter vos participationem miſeriæ, cum illi ſint de metallo ſurdi, vos ad meliores habitus non audientes ſitis [c]: illi ſpiritu careant, vos ſenſu. ſiquidem qui in ſaxis religio-

Rogatianus ſiſtitur.

[a] Sic plerique codd mſſ. Alii, *errore perſuaſus*. At edit. *falſa perſuaſione occupatus*.

[b] Edit. *plures deos in tuam perniciem ire compellas*. Codd. Comp. & Urſic. *in tua pernicie compellas ad iram*.

[c] Sic mſſ. At edit. *de metallo, vos meliores habitus ſurdi: illi &c.*

SS. ROGATIAN. & DONATIA.

nem ſuam conſtituit, non aliud fit ipſe quam quod colit.

V. Tunc judex miniſtris imperans, dixit: Et hic inſenſatus, cum doctore inſipientiæ in carcerem detrudatur, ut ſequenti die, deorum ac principum illata injuria, ultore gladio cenſura publica vindicetur. Sic tenebrarum in loco [a] duo fidei luminaria reconduntur: ut plus carcer illuſtraretur ex gloria, quam Martyres gravarentur ex pœna. Beatus autem Rogatianus ſine baptiſmatis gratia ſe præventum eſſe contriſtatur: ſed hoc ſibi ex fide credidit eſſe pro lavacro, ſi fratris ſui catholici oſculum mereretur. Quo comperto, beatus Donatianus pro germano his verbis fudit preces ad Dominum dicens: Domine Jeſu-Chriſte, apud quem hoc obtinent promta vota, quod facta; quia ubi non potuiſſe impedit, ſufficere creditur voluiſſe: cum nobis donaſti eligere, tibi ſoli poſſe ſervaſti: ſit famulo tuo Rogatiano pura fides donum baptiſmatis; & ſi contigerit, perſiſtente Præſide, craſtina die nos feriente gladio interire, ſanguinis effuſio fiat ei chriſmatis ſacramentum. Qua oratione completa corde & voce, vigiliis nocte tranſcurſa, ſimul lumine cum die relato, & carnificis vulnera, & præmia Domini ſui exſpectabant.

Donatianus orat pro fratre.

VI. Sequenti vero die Præſes pro tribunali reſidens, Confeſſores Chriſti in conſpectu populi præcepit aſſiſti. Educitur interea de carcere lugubri gaudium cæli, de ſterili ſede fructus Eccleſiæ, de ſpinarum germine flos coronæ, conſtricti vinculis, liberi votis, quos in Chriſto ipſa tormenta reddiderant fortiores. quibus coram poſitis, affatus eſt judex. Cum indignatione, inquit, ordior, ne dum vos molliter alloquor, ſeveritatis publicæ vis frangatur: qui deorum religionem, aut ignorando non colitis, aut, quod eſt gravius, non neſciendo calcatis. Tunc Martyres una voce Præſidi reſponderunt: Scientia tua, quæ deterior eſt totius ignorantiæ ſtultitia, ſimilis ſit diis veſtris, quos in metallis ſenſu carentibus adoratis. Nos vero pro Chriſti nomine parati ſumus excipere, quicquid ira tortoris invenerit: quia non hic vita noſtra diſpendium patitur, ſi illi reddatur à quo ſumſit exordium, & in futuro multiplicatæ lucis fœnore muneratur. Tunc dolore Præſes impulſus, juſſit eos in equulei cataſta ſuſpendi, ut [b] etſi animos eorum non mutaret, tamen membrorum lineamenta ſolverentur in pœna: credens furori ſuo ſe conſulturum, ſi carnifex, licet ad animam non perveniret, vel per tormenta corpus multaret: adhuc miniſtris imperans, ut poſt expenſa ſupplicia, à ſpiculatore capite truncarentur. Tunc lictoris inſania, ut de crudelitate judici complaceret, vel magis ut creſcerent ornamenta martyrii, lancea militari perfoſſas cervices beatiſſimorum gladio vibrante præcidit. Sic ad Chriſti gloriam venientes, dum beatus Donatianus lucratur germanum, & meruit germanus martyrium. Iſte fit illi cauſa ſalutis; ille fit iſti palma mercedis: & multiplicis gratiæ pignore redundante, conſummatione felici, ſpe remunerationis ſuffulti, ad æterna præmia meruerunt accedere, per vulnera laureati; ipſo auxiliante, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Poſt tormenta capite pleĉtuntur.

[a] Cod. Flor. & Sur. *lecto.*

[b] Codd. mſſ. *Ut ſi animus non mutaret propoſitum feſtinans ad gloriam &c.*

ADMONITIO

SS. Victor &c.

In Paſſionem ſanctorum martyrum Victoris, & ſociorum ejus.

Maſſilia Victoris ſanguine ſacra.

1. *Illuſtris ſane fuit Maſſilia civitas ob civiles honores ac prærogativas, quibus præ ceteris fere Galliarum urbibus olim eminebat: at longe illuſtrior apud Chriſtianos haberi debet, quod beatiſſimi* Victoris *martyrio decorata fuerit, qui per totam hanc ampliſſimam civitatem, fune injecto ideo raptatus videtur, ut eam ſanguine ſuo conſecraret. Hujus Martyris Acta in variis codd. mſſ. paſſim reperimus, ſed in nonnullis quidem vitiata; at in aliis ſinceriora quæ jam Franciſcus Boſquetus, tum Prætor Narbonenſis, in probationibus ad librum quartum hiſtoriæ eccleſiaſticæ Gallicanæ vulgaverat; ex quo ea ipſa, ſanatis ope codd. mſſ. aliquot mendis, deſcripta proferimus.*

Victoris celebritas.

2. *Beati Victoris ac ſociorum ejus memoriam faciunt vulgata Martyrologia ad diem 21. Julii, ubi eorum paſſionis compendium exhibent. At apud Maſſilienſes præcipue Victor colitur, qui eum veluti præcipuum patriæ ſuæ patronum ac tutelarem venerantur: cujus ſepulcrum ſuo tempore multis miraculis celeberrimum fuiſſe teſtatur Gregorius Turonenſis lib. 1. de gloria Martyrum cap. 77. Certe Venantius Fortunatus, qui eodem tempore quo Gregorius ipſe in Gallia florebat, inter præcipuos Martyres Victorem Maſſilienſem martyrem laudat lib. 8. Carm. 4. ubi ipſum cum Albano celeberrimo Britanniæ majoris martyre hos diſticho conjungit.*

> Egregium Albanum fœcunda Britannia profert.
> Maſſilia Victor martyr ab urbe venit.

Monaſterium ſub ejus nomine.

3. *Nec prætermittere licet, ſub ejuſdem Martyris nomine ab annis amplius mille & ducentis conſtructum fuiſſe nobiliſſimum monaſterium in urbe Maſſilienſi, quod celebrem illum Johannem Caſſianum inſtitutorem agnoſcit; inſtituto Benedictino poſtmodum ad noſtrum uſque tempus adſtrictum. Porro præter Paſſionem ſancti Victoris metrice deſcriptam, quam à cardinali Baronio laudatam vulgavit Franciſcus Boſquetus, reperimus etiam in aliquot mſſ. codd. libros tres de ejuſdem ſancti miraculis, quæ omnia cum ad noſtrum inſtitutum non pertineant, omittere viſum eſt. Sub ſancti Victoris Maſſilienſis nomine baſilicam Conſtantinopoli conſtruxit Johannes Comnenus imperator, de qua Cangius in CP. Chriſtiana lib. 4. ſect. 6. num. 109.*

Tempus paſſionis.

4. *De iſtorum porro Martyrum paſſionis tempore nihil certi occurrit, niſi quod eorum martyrium anno circiter* CCXC. *aut* CCCIII. *videtur contigiſſe, cum iſtis temporibus Maximianus imperator apud Maſſiliam verſaretur. Ce-*

SS. VICTOR &c.

terum veri ſimile non eſt id quod Rabanus in Martyrologio commemorat, Maximianum ſcilicet poſt Victoris mortem dæmonum infeſtatione tortum *fuiſſe*, *ac* quinto poſt die putredinis ſqualore decoctum & vermibus bullientem ſemetipſum ſtrangulaſſe. *Certiora enim habemus de Maximiani morte argumenta, quorum nonnulla videſis in notis ad paſſionem Martyrum Agaunenſium num. 7. ſupra pag. 393. Sed & in hoc quoque erravit Rabanus, quod Victorem Maſſilienſium epiſcopum fuiſſe exiſtimarit.*

PASSIO

ſanctorum VICTORIS, ALEXANDRI, FELICIANI atque LONGINI martyrum.

ANNO CHRISTI CIRC. CCXC. VEL CCCIII.

Ex codd. mſſ. & edit. Boſquet.

Maſſiliæ locus.

I. MAſſilia, civitas ampla, quondam mirabili ſtructuræ ſuæ firmitate, ſimul & pulcritudine glorioſa, in optimæ terræ ſolo, in capite Galliarum ſita, terra marique omnium fere gentium commerciis patens, immenſa divitiarum opulentia, & frequentibus populorum turbis, armorumque terroribus inclita fuit: unde & Romanæ potentiæ meruit eſſe in occiduis partibus quædam propria ſedes. Quare & Romanorum numinum, immo Romanorum dæmonum ſtudioſa cultrix, & ſacrilegarum ſuperſtitionum acerrima & ferociſſima defenſatrix habebatur. Quas ob res ſuperba nimis & peſſima, tanta crudelitate in Chriſtianorum ſupplicia ſanctorumque neces, velut totius humanitatis immemor, rapetabatur, ut collectos undique circa ſe piorum greges, ad adventum maxime Imperatorum inſtar luporum raperet. Sed nec ipſis civibus parcens, quoſcumque Chriſtiani nominis inveniſſet, abſque ulla miſeratione ætatis, aut ſexus, quaſi ad triumphum ſuorum dæmonum variis ludibriis affectos, & irrecitabilibus tormentorum generibus excruciatos, vilius quam pecudes trucidaret.

II. Inter quas ſanctorum Martyrum gemmas, VICTOR ſanctiſſimus, velut ceteris ſtella fulgentior, glorioſus claruit: vel quod eſſet nobilior, vel quod in religione noſtra inſtructior & ferventior atque famoſior, vel quod de ipſa ceteris peſſimis immaniore & truculentiore beſtia, Maximiano videlicet imperatore, cum ipſo cominus pugnans, inſigniter & digne ſuo nomine triumphavit. Maximianus enim cum pro Sanctorum ſanguine, quem per totum orbem crudelius aliis, maximeque per totas Gallias recentius fuderat, & præcipue pro famoſiſſima illa THEBÆORUM apud Agaunum cæde, noſtrorum plurimis nimium terribilis [illegible] Maſſiliam adveniſſet, ut ſecundum Scripturam, impius adhuc impie ageret: cuncta illuc crimina ſua cum vita nequiſſima completurus, ne quid ſibi deeſſet

Plures martyres in Galliis ſub Maximiano.

Apoc. 22. 11.

ſcelerum, pietati prorinus inſatiabilis tortor, velut parum hactenus fe-ciſſet, tota rabie bellum indicit: Chriſticolaſque, niſi ſacrificent idolis, exquiſitis mortibus deperire jubet. Tum vero tanta malorum nube oppreſſis [a], perturbatiſque noſtrorum animis, invincibilis ſeſe in medium Victor oppoſuit, ſingulis noctibus ſanctorum caſtra ſollicite circumiens, & per domos ſingulas ad amorem æternæ vitæ, & contemtum tranſitoriæ mortis ſervorum Dei corda confortando ſuccendens. SS. VICTOR &c. a

III. Talibus inſiſtens felix hoſtia mox futurus deprehenditur, ac Præfectorum tribunalibus præſentatur. Præfecti primum ſuadent clementius viro, ne deorum culturam ſperneret, nec conſueta militiæ ſtipendia, & Cæſaris amicitias, pro cultu cujuſdam olim [b] mortui recuſaret. Ille ſtatim ſancti Spiritus armatus eloquio, deos quos dicebant, immundiſſimos dæmones efficaciſſime comprobat: militaria vero ſtipendia, & Imperatoris amicitias ſe Chriſti militem, in contumeliam Regis ſui nullatenus habere velle reſpondet. Dominum autem Jeſum-Chriſtum, altiſſimum Dei Filium pro caritate reſtaurationis humanæ, vere quidem hominem fuiſſe mortalem, & ab impiis ſe volente occiſum, ſed divinæ ſuæ virtutis potentia, die tertia ſuſcitatum cælos aſcendiſſe, & à Deo Patre regnum ſuper omnia ſtabile ſuſcepiſſe, vultu conſtanti, ac liberæ vocis plena auctoritate proteſtatur. Nec mora circumadſtantium clamor ingens in cælum attollitur, pius Domini Confeſſor ab omnibus injuriatur. Sed quia vir clarus erat, judicatum à Præfectis eſt, uti ejus cauſa ad Cæſaris audientiam referretur. Quo facto, ille efferato animo, ſubito converſus in furias dilationis impatiens, jubet athletam ſanctum ſuis tribunalibus præſentari. b Victor coram Præfectis ſiſtitur.

IV. Beatiſſimus igitur Victor, coram tribunali furentis Imperatoris ſtatuitur, multiſque undique accuſationibus impetitus, omni calliditate, ſummiſque terroribus ad ſacrificia iterum dæmonum perurgetur. Martyr vero ex audito terrore robuſtior, velut qui gehennas levi commercio vinceret; nec auferri de terra veritus, qui municipatum cæleſtis curiæ jam ſentiret: de promtuario ſancti Spiritus recreatus, Imperatorem ſæviſſimum, cunctoſque Principes ejus mira prudentia, & virtute animi confutavit, idolorum cultus aſſertionibus claris evacuans, Jeſum-Chriſtum verum Deum eſſe certa publice ratione confirmans. Tum coram Maximiano.

V. Tunc impiiſſimus Cæſar omni fera crudelior, omni dracone malignior, diabolica face ſuccenſus in rabiem vertitur, ſanctumque Martyrem funibus coartatum, per totam urbem præcepit volutari: ut ex ignominioſa viri pœna, & deorum ſuorum vindicaret injurias, & noſtrorum ſimul animos terriraret. Data ſententia, conclamat exercitus inſanientis populi, undique ad ſpectaculum multitudines ruunt: dumque per totam civitatem, brachiis pedibuſque ligatis Chriſti athleta pertrahitur, impiis manibus, vel maledico ſaltem ore, prout quiſque poterat, crucia- Per totam urbem volutatus.

[a] Apud Boſquetum, *oppreſſus, perturbatuſque.*

[b] In cod. Germ. deeſt, *olim.*

SS. VICTOR &c.

tus adaugent; ita ut pro reatu non minimo ſibi duceret, qui ad ejus injurias non aliquid adjeciſſet.

Ad Præfectorum tribunal reducitur.

VI. Tali ergo ludibrio cum ſatis ſuperque vulgi nefandiſſimi oculos ſatiaſſet, ad tribunalia Præfectorum ſanctiſſimus iterum Victor laceratus, cruentuſque reducitur, de negando Chriſto, & diis adorandis acrius itidem peroratur. Putantes enim pœna, & contumeliis, populique tumultibus feſſum animo decidiſſe, nec jam de ſuperfluo locuturum, qui ſibi potius conſulendum eſſe crudeli experimento didiciſſet: de injuriis Cæſaris, ac totius reipublicæ graviter conqueruntur. Tum deinde ſupremæ dementiæ *, nihilque infelicius eſſe aſſerunt, quam omnium deorum, & invictiſſimorum Principum amiciſſima familiaritate poſthabita, cuncta mundi oblectamenta, & gloriam, & honorem, ipſam quoque dulciſſimam ſalutem corporis, pro eo quod numquam viderit, perdere, cunctorum iras deorum, hominumque, in ſe gratuito provocare; cum omnium dolore carorum, per ſumma tormenta ad interitum feſtinare. Proinde vel jam experto rationem ſanioris eligendam eſſe conſilii; nec contemnendos eſſe deos, quorum manifeſta majeſtas fulgeret in templis, quorum beneficia ſentirentur à cunctis: quos veneranda antiquitas adoraſſet, & ſummi Principes colerent: quibus propitiis cuncta lætarentur; quibus adverſis durare mundus nec ipſe valeret. Illi ſane quantocius renuntiandum, qui & vivendo ſemper paupertimus fuerit; & quam eſſet impotens moriendo demonſtraverit. Id ſi faceret, futurum ut & imminentia ſupplicia lucraretur, & de intima Cæſaris amicitia, ſummiſque honoribus ipſis poſſet interveniencibus gratulari. Quæ ſi reſpueret, ad illam quam nemo umquam vidiſſet Chriſti ſui gloriam, non aliter quam ipſius exemplo, per ſumma tormenta & contumelias, totius opprobrium & abjectio populi factus, eſſet ilico tranſiturus.

* Boſq. clementia.

Victoris reſponſio.

VII. Tum Martyr de primo jam impetu plene victor, & ſancti Spiritus factus oraculum, impertertito & infatigabili animo, Deo confortante, perſiſtens, ad hunc modum concionatus ait. Si de injuriis * Cæſaris & reipublicæ agitur; Numquam, inquit, Cæſari, numquam reipublicæ nocui, non honori imperii quidquam detraxi, non ab ejus me propugnatione retraxi. Quotidie pro ſalute Cæſaris & totius imperii ſtudioſe ſacrifico, quotidie pro ſtatu reipublicæ coram Deo meo ſpirituales hoſtias macto. Dementiſſimum autem non ab re videri omnibus æſtimo, ſi quis unum aliquid ita diligat, ut non id pro centuplo meliore poſtponat. Quid vero ſi illud unum, nec prout cupias habere, nec ſi habeas, ſine metu gaudere, nec cum maxime ſollicitus ſis valeas retinere? Illud vero centuplum mox ut volueris, præ manibus habeas: cum tenueris ſecurus gaudeas; quod nullo jam fine, nullo ſui tuive defectu, nullius deinceps violentia perdas. Proinde ſanioris ratione conſilii, omniumque judicio ſapientium, familiaritas Principum, mundi oblectatio, gloriæ, honores, ſalus corporis, cara * cognatio & hujuſmodi cetera. ipſa denique temporalis vita, quæ nec pro voto acquiri, nec ſecure haberi, nec vel longiuſcule teneri, omnibus plane notiſſimum eſt. Æternæ vitæ ineffabilibus,

* Boſq. inimicis.

* Boſq. carorum.

& ſtabilibus gaudiis, ſummique omnium auctoris amplexibus poſtponenda ſunt: quem cum amaveris, habeas: cum habueris, cuncta pariter cum illo poſſideas. Nec te doleas hæc ipſa, quæ deſerueras momentanee reliquiſſe, quæ commutatione leviſſima, incomparabiliter meliora in æternum gaudeas recepiſſe. Non autem tormenta, ſed refrigeramenta recte dici, quæ cruciatus æternos exſtinguunt; nec mortem, ſed ſalubre poculum reputari, per quam ad talem vitam tranſitus procuratur. Illo ſane nihil inſanius, nihil, omnium conſcientia teſte, vecordius, qui hoc tanto bono ſine cauſa poſthabito, manifeſtum vitæ ſuæ hoſtem ſtudioſe ut Deum colat: unde & poſt vitam nihil aliud, quam mortis æternæ mercedem, & inexplicabiles ſine termino cruciatus acquirat. Quis enim vitæ humanæ truculentior hoſtis appareat, quam qui agenda docet, proprioque exemplo ſuadet, quæ & extrema ſint agentis opprobria, & juſtiſſimis legibus capitaliter puniantur? Nonne autem agenda docentur, quæ publicæ recitari, quæ laudando cantari jubentur? Tales quippe, tales ſunt dii veſtri maximi, quibus præcipientibus horrenda ſua ſcelera non ſolum recitantur, ſed & viſibiliter effinguntur in theatris, cantantur, & ſummis laudibus celebrantur in templis.

SS. Victor &c.

Dii Gentilium facinoroſi.

VIII. Cui enim veſtrum neſcire licet funeſtas rapinas, & quantum in ſe fuit, nefanda parricidia ſummi Jovis? Cui innumera ejus ſtupra, & adulteria furtiva, & publica fraudulenta, & violenta ignorare permiſſum eſt? Numquid Reginæ deorum, ſororiſque Jovis maligna crudelitas, & fraterna ſecum inceſta latuerunt? Nonne palam ſunt Martis implacabilis ferocitas, & obſcœniſſimi Priapi, necnon & fœdiſſimæ Veneris turpitudo? Quid deas febres, deoſque pallores, & hujuſcemodi deorum referam greges; quos ipſi vos deos malignos, & ſalutis inimicos humanæ prædicatis? Pudet memorare deos Stercutios [a], & deas Cloacinas, & mille talium portenta deorum, qui tanto dedecore miſeros ſuos cultores afficiunt, ut venerari cloacas & ſtercora deorum ſcilicet talium templa compellantur. Patet igitur quam truculentiſſimi, & ultra omnes inimicos immaniſſimi hoſtes ſint hominum iſti dii veſtri magni, quorum lignea vel lapidea, vel ærea majeſtas à vobis facta & ſtabilita, à muribus ſeu avibus ſtercoratur in templis: quorum prædicta maleficia, nulla vero beneficia ſentiuntur à ſuis: quos venerata veſtra miſera antiquitas periit; quos utinam veſtri Principes tollendo felicius viverent, quibus propitiis, cuncti quibus propitii ſunt, jubentur à juſtiſſimis legibus capitaliter plecti: quibus adverſis per mundum innocentia, honeſtas & juſtitia refloreſcit. Non enim illi propitiari niſi ſimilibus poſſunt, diſſimilibus enim nequeunt: quia nulla contraria ſibi invicem convenire poſſunt. Similes vero illorum, & juſtiſſima lex, ut diximus, cum peſſima nota de medio exterminat, & ipſa æquitas nihil illis poſt vitam aliud, niſi mortis æternæ ſupplicia ſervat. Beatitudinem quippe flagitioſis nemo vel inſanus concedit. Reſtat ergo quidquid poſt hanc vitam talibus retribui-

[a] Legendum forte *Sterculios*. De Sterculo vide ſupra pag. 187.

SS. Victor &c. tur id eſſe, ut quoniam numquam beati ſunt, ſempiterna miſeria moriantur. Quoniam igitur dii veſtri diſſimilibus quidem adverſi, ſimilibus autem ſemper ſunt mortaliter inimici; ratione firmiſſima conſtat, quod eos nemo colere debeat, quorum & cultura viventes ſemper turpiſſimos; & retributio, ſive in hac vita, ſive poſt hanc vitam, facit miſerrimos, quos nec aliquatenus deceat formidari, cum ſola ſit eorum propitiatio metuenda.

Chriſti laudes. IX. Illum ſane quanta caritate, quanta veneratione dignum eſt adorare, qui cum inimici eſſemus, prior nos dilexit: qui & deorum turpium nobis fraudes aperuit, & ut nos ab illis eriperet, non ſuam minuens deitatem, ſed noſtram veſtiens humanitatem, inter nos Deus permanens, homo factus apparuit, ut pauperrimos ditaret, noſtræ ſe paupertati, cum ditiſſimus eſſet, pauperrimus veniens, configuravit? cujus illa humana converſatio nobis eſt omnis virtutis, & honeſtatis exemplum: cujus indebita mors debitam noſtram abolevit in æternum: & dum iſti dii, immo peſſimi dæmones illum innocentem noſtra infirmitate velatum, injuſte expetunt, quos à ſe deceptos captivaverant juſte perdiderunt. O quam dives illa quam objicitis paupertas! quæ quando ſibi placuit, ſolo juſſu piſcibus implevit naviculas, quinque panibus quinque millium hominum ſatiavit turbas. O quam fortis infirmitas, quæ omnes ſuorum infirmitates ſanavit! O quam vivifica mors, quæ tot mortuos ſuſcitavit! Quæ ne forte minus vera eſſe aliquatenus æſtimetis, adſpicite ab initio prædicta innumerabilibus miraculis totius creaturæ atteſtatione firmata. O ſi intente videritis quantus iſte ſit, cui totus eſt obediens mundus! qualis ſit qui eſt deſiderabilis totus! in quo nihil vituperabile, in quo totum laudabile, cujus caritas omnes recipit, cujus judicium nullus evadit. Quid ejus vita ſanctius? quid doctrina rectius? quid promiſſis utilius? quid minis terribilius? quid ejus tutius patronatu! quid laudabilius amicitia? quid jucundius gloria? Quis deorum huic ſimilis, quis huic comparabilis? Omnes enim dii gentium dæmonia, Deus autem noſter cælos fecit. & ideo illi cum ſuis cultoribus, æternis incendiis damnati ſunt; atque damnandi, ſicut ſcriptum eſt in ſancto Propheta: Dii qui cælum & terram non fecerunt, pereant de ſub cælo. & in alio:
Pſ. 96. 7. Confundantur omnes qui adorant ſculptilia. & iterum: In ignem dejicies eos, in miſeriis non ſubſiſtent. De iſto autem ſanctus Propheta dixit: Deus noſter præ omnibus diis, omnia quæcumque voluit fecit in cælo, & in terra, in mari & in omnibus abyſſis. Unde & eodem Pro-
Pſ. 139. 11. *Pſ. 134. 5.*
Pſ. 127. 1. pheta teſte: Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus. Regis enim ſui gloria fideles milites non carebunt: propter quod ſecure pro ejus teſtimonio mortem nos ultro ſuſcipimus, & quam certa ſit noſtra ſpes paſſionis exemplo monſtramus. Quocirca, viri illuſtriſſimi, viri doctiſſimi, mentis compotes & ratione vigentes, ſemoto quæſo paulliſper odio & contentione, juſto examine vim utriuſque partis attendite, nec turpiſſimis & inimiciſſimis dæmonibus damnatis atque damnantibus ulterius vos ipſos tradatis, neu divinæ ſimilitudinis honorem, quæ in vobis

vobis eſt, eorum obſcœniſſimæ turpitudini ſubſternatis, ut eorum damnationem evadere valeatis. Obedite autem ſanctiſſimo, pulcherrimo, juſtiſſimo, clementiſſimo, omnipotenti Creatori & amico veſtro, cujus vos humilitas, ſi ei acquieſcitis, ſublimabit; paupertas ditabit, mors vivificabit: cujus vos nunc advocant ſaluberrima monita, invitant præmia, ut in æterna ipſius gloria paullo poſt ſuſcipi, & ejus ſemper valeatis amicitia gratulari.

SS. VICTOR &c.

X. Cumque perorаſſet Martyr, impiiſſimi præſides rationum pondere oppreſſi: Adhuc, inquiunt, Victor, philoſophari non deſinis? Unum tibi elige, aut placare deos, aut cum ſumma infelicitate deperire. Si ſic, inquit, proponitis, quod docuimus verbis, exemplo firmandum eſt. Deos ſperno, fateor Chriſtum. Quæcumque poteſtis date ſupplicia, cumulate tormenta. Exacerbati ergo reſponſis ejus Præfecti ſacrilegi, dum in laniando eo, alter alterum crudelitate vincere nititur, in ſe primitus verſi, orta rixa diſſentiunt. pro qua recedente Euticio, optatæ ſortes excruciandi Martyris alteri cedunt. Tunc Aſterius (ſic enim dicebatur) Chriſti militem mox jubet affigi. Quo facto cum diutius acerrime torqueretur, attollens in cælum lumina, piam tolerantiam à miſericordiſſimo Patre Deo, cujus id eſſe donum noverat, precabatur. Nec jam ultra ferens clementiſſimus Jeſus, certatori ſuo inſigne certaminis, victoriæque ſignum, crucem videlicet, in manibus geſtans, in ſpecie conſolantis apparuit, dicens: Pax tibi, Victor noſter. Ego ſum, inquit Jeſus, qui in ſanctis meis injurias & tormenta ſuſtineo. Viriliter age & eſto robuſtus. Ego enim tecum ſum fortis adjutor in prœlio, qui & fidelis poſt victoriam remunerator in regno. Ad Salvatoris vocem protinus omnis dolor, cunctaque irrita ceſſere tormenta. Tunc ille mente vultuque alacri converſus ad laudes, immenſas viſitatori ac conſolatori ſuo toto ſpiritu gratias referebat.

In tormentis à Chriſto recreatur.

XI. Lictores autem ſævi cum jam laſſi deficerent, nihil autem ſe profeciſſe tripudiante Martyre cernerent; depoſitum patibulo, juſſu nefandiſſimi Præſidis, ſub cuſtodia militum in obſcuriſſimum omnium carcerem trudunt. Et ecce benigniſſimus Jeſus ſponſionis ſuæ non immemor, noctis medio, militi ſuo viſitationem angelicam * mittit. Continuo igitur ſolutis carceris clauſtris, depulſa nocte, totum carcerem dic clarior lux cæleſtis irradiat. Exultans Martyr laudes Domino cum Angelis leniter ſe demulcentibus cantat. Milites ergo claritatem tanti cernentes fulgoris, ad pedes Sancti cernui procedunt, veniam flagitant, baptiſmum petunt. quos pro tempore diligenter inſtructos, adſcitis Sacerdotibus, ipſa nocte ad mare duxit, ibique baptizatos propriis manibus de fonte levavit. Mane autem facto, ſanctorum militum ALEXANDRI, LONGINI, FELICIANI (ſic enim eorum nomina dicebantur) divulgata converſione, magnus ille draco Maximianus furore ſuccenditur, feralia edicta proponuntur. Hæc omnia in Victorem, quippe qui auctor fuiſſet, durius retorqueri: milites vero debere aut conſentire idolis, aut capitali ſententia condemnari.

* *Boſq.* evangelicam.

Tres milites convertuntur.

SS. Victor &c.

XII. Tunc beatus Victor novos Chriſti milites præmiſſurus ad prælia, hujuſcemodi oratione præmunivit, dicens: O fortiſſimi commilitones, ô glorioſi certaminis anteſignani, opus eſt animis, nunc opus eſt tota fortitudine. Fidem quam nunc Imperatori noſtro promiſiſtis, viriliter cuſtodite. Imminet enim hoſtis, adeſt pugna. Vult enim hoſtis nova tirocinia veſtra repentinus aggredi, ut ſi incautos invenerit, palmam victoriæ ſe quodammodo ſurripuiſſe glorietur. Vos autem, cariſſimi, non ita negligenter inſtructi eſtis; non ita parum Chriſtum didiciſtis. Vos quoque non ignoratis prœlia, nec perdidiſtis militiam, ſed mutaſtis. Experiatur igitur Rex noſter quos elegit, quibus aciem primam felicis pugnæ commiſit: experiantur & inimici quos impetunt, nec vos degeneres in aliquo ſentiant: de quibus tamen bene veſter Imperator ſenſit, ut recentiſſimis tironibus ſummam rerum committeret, & primos belli eventus veſtræ fortitudini commendaret. Nec vos terreant bella, qui ſemper bella didiciſtis; nec vos avocent peritura, qui jam præ manibus æterna videtis. Supereſt vobis illa fortiter rapere; ſupereſt vobis per medias acies ad illa tranſire: quæ ſi paullo vobis interim aſperiora videntur, ipſum Regem noſtrum jamjam per talia tranſiiſſe cognoſcite; ipſum, non alium, dicentem audite: In mundo preſſuram habebitis, ſed confidite ego vici mundum. Ipſum, inquam, ipſum fiducialiter mente & voce contra omnia dura invocate. Non vobis fideliter invocantibus deerit, qui ſuis omnibus veraciter promiſit, dicens: Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi. Denique hujus rei meipſum vobis exemplum fidele propono. Dum enim appenſus patibulo, intolerabilibus cruciarer anguſtiis, miſericordem Dominum ſupplicibus lacrymis invocavi: & ecce protinus illum video, glorioſum noſtræ redemtionis ſignum in manu ferentem, & dicentem mihi: Pax tibi Victor, ne timeas; ego enim ſum Jeſus, qui in Sanctis meis injurias & tormenta ſuſtineo. Ad cujus vocem tanta mihi ſtatim virtus infuſa eſt, ut nulla deinceps penitus ſupplicia reputarem. Quapropter, cariſſimi, virtutis veſtræ memores, in auctorem omnium Jeſum Dominum, & quà ille tranſierit, quò pervenerit adſpicientes, ne timeatis minas volaticas mortalium hominum, quibus promiſſa * jam præ manibus eſt immortalium ſocietas Angelorum: & momentanea ferte ſupplicia, ut triumphaliter ſuperare poſſitis æterna: & qui antea malebatis mori, quam vinci perpetuo perituri, nunc patimini, oro vos vincere, in æternum poſtmodum regnaturi.

Quos ad martyrium Victor adhortatur.

Johan. 16. 33.

Matth. 28 20.

* Germ. præmiſſa.

XIII. Talibus armatos, unaque Victorem ſanctum miſſi apparitores ad forum ſuperius rapiunt. quibus auditis certatim ad ſpectaculum tota pæne civitas ruit. Alios furibundæ mentis inſania trahebat, alii meliore ſpiritu cupiebant videre ſanctum Martyrem cum diabolo dimicantem. Vulgi concurrentis undique confuſio perſonat, tumultu & clamore omnia replentur; in ſanctum Martyrem maledicta & convicia undique jaciuntur. At ille contra omnia illata robuſtior permanens, cum ab impiis cogeretur, ut vel milites quos averterat, ad cultus deorum revocaret: Quæ, inquit, ipſe ædificavi, deſtruere mihi non licet. Interrogati

Gladio feriuntur.

ergo milites ſancti, Alexander, Felicianus atque Longinus, in confeſſione Domini fideliter perſeverant: moxque ex imperiali juſſu gladio feriuntur, corporaque projicientes temporalia, vita potiuntur æterna. SS. Victor &c.

XIV. Sacratiſſimus autem Victor cernens ſanctos milites neci datos, lacrymabili voce Dominum deprecabatur, ut illorum ſocius eſſe martyrii pariter & gloriæ mereretur, quorum poſt Deum, credulitatis & confeſſionis auctor exſtitiſſet. Statim igitur glorioſus Martyr conclamantibus turbis undique tunditur, iterumque ſuſpenſus, fuſtibus nervisque taureis atrociſſime cruciatur. Inde victis tortoribus revocatur ad carcerem: ubi triduo in oratione perſeverans, martyrium ſuum magna contritione cordis, & multis lacrymis Domino commendabat. Victor iterum tortus recluditur.

XV. Deinde funeſtus Cæſar, audita conſtantia Martyris, velut ad ultimum tortor inſanior reſervatus, ſuis eum adſpectibus imperat ſiſti. Tunc interrogatione facta Martyr perſeverantiſſimus, idem qui fuerat in confeſſione Domini per omnia reperitur. Tum vero quaſi de novo furor & rabies in Chriſti militem debacchatur: tum minæ, terroreſque, maledicta & convicia denuò renovantur. Interea Maximianus Jovis aram jubet afferri. Mox igitur coram ipſo ara componitur, ſacrilegus quoque ſacerdos paratus aſſiſtit. Tunc Imperator ad ſanctum Victorem: Pone, inquit, thura, placa Jovem, & noſter amicus eſto. Hoc audito fortiſſimus Chriſti miles, ſancti Spiritus ardore inflammatus, ſeſeque amplius ita ferre non ſuſtinens, velut litaturus propius accedit, aramque de ipſa manu ſacerdotis ſolo tenus pede proſternit: atque ipſum pedem mox juſſu deteſtabilis Cæſaris amputatum, Deo & Regi ſuo Domino Jeſu-Chriſto, velut quaſdam ſuave olentes primitias interim ſui corporis dedicavit. Coram Imperatore. Aram Jovis conculcat, & pes ei amputatur.

XVI. Ad ultimum vero jam totum corpus & animam Domino redditurus, edicto Cæſaris ad molam piſtoriam ducitur. Ibat autem ita celer & hilaris, ac ſi nihil penitus paſſus incommodi videretur. Igitur cruentiſſimi & exſecrabilis tyranni juſta complentes lictores ſævi, glorioſum Martyrem toto mox corpore, rotatu celeri conterendum, piſtoriæ * molæ ſupponunt. Tunc electum Dei frumentum ſine miſeratione conteritur: tunc invictiſſimi Martyris oſſa felicia crudeliter conquaſſantur. Sed cum diſſipata paullopoſt divinitus machina, ſpirans adhuc aliquantulum videretur, ad perfectam ejus plenamque victoriam, tot Domino confeſſionibus dedicatum, tot & tantis agonibus decoratum, gladio illi caput abſcindunt. quo facto, mox deſuper vox cæleſtis intonuit dicens: Viciſti, Victor beate, viciſti. * *Boſq.* moli. Mola contritus. Capite plectitur.

XVII. At infelix Maximianus, ſpeciale dæmonum templum, à quibus hactenus fuerat ſuperatus, ſperans ſe vincere vel defunctos; ad cumulandas Martyrum glorias, omni humanitate ſepulturæ prohibita, eorum corpora in profundo maris brachio, quo à meridiano latere civitas cingitur, à piſcibus devoranda ſubmergi facit. Sed pius Dominus, meliori conſilio & honori Sanctorum, & poſterorum patrociniis providens, miniſtrantibus Angelis, natatu celerrimo ſancta corpora in op-

SS. Victor &c. poſitum littus illæſa tranſponit, ibique à Chriſtianis, in crypta nativo in ſaxo operoſe ac decenter exciſa, ſepulta, multis uſque in hunc diem miraculis honorantur, multaque beneficia pie petentibus ipſorum meritis conferuntur per Deum & Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum, cui ſit laus æterna, virtus, honor & imperium, cum Deo Patre & Spiritu-ſancto per infinita ſæcula ſæculorum, Amen.

ADMONITIO

In Acta ſancti MAXIMILIANI martyris.

S. Maximilianus.

Acta unde habita. 1. *Quamvis ex ſancti Maximiliani Actis nullam, ob Chriſtiana religionis cauſam, adverſus ipſum litem motam fuiſſe appareat; jure tamen merito inter Martyres locum obtinuit, qui cum ſe ſalva Chriſti fide militare non poſſe fuiſſet arbitratus, renuens militiæ inſignia ſuſcipere, morte punitus eſt. Ipſius paſſionis Acta, quæ ſane inter ſinceriora antiquitatis monumenta computari debent, ex cod. mſ. Sarenſi typis jam Oxonii edita, rurſus noſter Johannes Mabillonius tomo IV. veterum ſuorum Analectorum Appendici inſeruit; cum quibus editionibus collata eadem proferimus ex mſ. cod. monaſterii noſtri ſancti Michaëlis in Periculo maris, in quo emendatiora habentur.*

Martyrii tempus. 2. *Sanctus Maximilianus paſſus eſt anno Chriſti* CCXCV. *ut ex Conſulibus qui in Actis deſignantur, certum eſt: & quidem die* 12. *menſis Martii, qua die in Martyrologiis Adonis, Notkeri, Bedæ vulgati, aliiſque nonnullis ineditis, quà Bollandiani ad eamdem* 12. *Martii diem laudant, ipſius memoria recolitur, at ſine ulla in quo paſſus eſt loci mentione.*

Locus. 3. *Porro certum eſt hunc beatum martyrem Thebeſtæ, quæ civitas erat epiſcopalis in Numidia, paſſum fuiſſe. Hinc vel emendanda ſunt Galeſinii & Baronii Martyrologia, in quibus die* 12. *Martii* Maximilianus *ſeu* Mamilianus *Romæ paſſus memoratur; vel certe hic Maximilianus à noſtro diverſus eſſe cenſendus eſt. Certe quæ ſuo Maximiliano Baronius in notis ad Martyrologium Romanum attribuit, quod nempe de ipſo fiat mentio in Actis ſancti Urbani Papæ & Cæciliæ martyris, noſtro Maximiliano convenire non poſſunt; immo nec ulli alteri, ut dicunt Bollandiani ad* 12. *Martii: cum in vulgatis ſanctæ Cæciliæ Actis nuſquam Maximiliani martyris mentio habeatur, niſi forte is Maximilianus dicatur eſſe Maximus Almachii præfecti cubicularius, qui ad Chriſti fidem à Valeriano & Tiburtio martyribus converſus, paullo poſt globis igneis verberatus martyr occubuit. quem Maximum iidem Bollandiani obſervant in aliquot mſſ. codd.* Maximianum *appellari. Verum etſi Baronius memoria lapſus ſitubi ait Maximiliani mentionem fieri in Actis ſanctorum Urbani & Cæciliæ quæ in tomo ſexto Surii referuntur, die* 22. *Novembris, in quibus re ipſa nihil de iſto martyre habetur, certum eſt tamen in Actis*

ſancti Urbani Papæ & martyris, inter alios Martyres qui cum hoc ſancto Pontifice interfecti dicuntur, Mamilianum *presbyterum recenſeri, ut ex ipſis Actis patet num. 4. & 15. quæ quidem Acta ex tribus codd. mſſ. bibliothecæ Vaticanæ Godefridus Henſchenius ad diem 25. Maii Bollandiani vulgavit, ubi* per Notarios Romanæ eccleſiæ *conſcripta fuiſſe dicuntur. quem Mamilianum Galeſinius & poſt ipſum Cardinalis Baronius noſtro Maximiliano Africano ipſis ignoto ſubſtituêre, præmittendo hanc vocem* Romæ *iis quæ in antiquis Martyrologiis de ipſo habebantur.* S. Maximilianus.

ACTA

ſancti MAXIMILIANI martyris.

Ex cod. mſ. Montis S. Michaëlis cum editis collato. Anno Christi CCXCV.

I. TUſco & Anulino * Conſulibus IV. Id. Martii, Teveſte in foro inducto Fabio Victore una cum MAXIMILIANO; & admiſſo Pompeïano Advocato idem dixit: Fabius Victor Temonarius [a] eſt conſtitutus cum Valeſiano Quintiano præpoſito Cæſarienſi; cum [b] bono timone Maximiliano filio Victoris, quoniam probabilis eſt, rogo ut incometur [c]. Dion [d] Proconſul dixit: Quis vocaris? Maximilianus reſpondit: Quid autem vis ſcire nomen meum? Mihi non licet militare, quia Chriſtianus ſum. Dion proconſul [e] dixit: Apta illum. Cumque aptaretur, Maximilianus reſpondit: Non poſſum militare; non poſſum malefacere. Chriſtianus ſum. Dion proconſul dixit: Incumetur. Cumque incumetus fuiſſet, ex Officio recitatum eſt: Habet pedes quinque, uncias decem. Dion dixit ad Officium: Signetur [f]. Cumque reſiſteret Maximilianus, reſpondit: Non facio; non poſſum militare.

* *mſ.* Aquilino.

Maximilianus renuit militare.

II. Dion dixit: Milita ne pereas. Maximilianus reſpondit: Non milito. Caput mihi præcide, non milito ſæculo; ſed milito Deo meo. Dion

[a] Temonarius præfectus erat præſtationi tironum. Vide Stevvechium in cap. 7. lib. 1. Vegetii de re militari. Fabius in cod. Michaël. dicitur *Fabianus*. Hujuſmodi variationes ſæpius in mſſ. occurrunt.

[b] Cod. Mich. *Combonem tironem Maximilianum filium*. Lege, *cum bono tirone* &c.

[c] Sic cod. Mich. at editi *intumetur*. Incumare autem idem eſt ac menſurare. Videſis Gloſſar. Cangianum Latinum & Græci appendicem. Romani autem tirones metiri ſolebant priuſquam militiæ adſcriberentur. Vide Vegetium lib. 1. cap. 5.

[d] Is, ut obſervat Mabillonius, videtur eſſe idem qui ante quadriennium cum Junio Tiberiano conſul fuerat, & poſt annum Præfectus Urbi.

[e] Hæc uſque ad *incumetur* deſunt in editis, quæ ex mſ. ſupplentur.

[f] Qui enim quinos pedes & uncias decem habebant, erant admittendi, ex Vegetii loco laudato. De ſignandis militibus agit idem Vegetius cap. 8. ſequenti.

S. MAXIMILIANUS.

proconſul dixit : Quis tibi hoc perſuaſit? Maximilianus reſpondit : Animus meus, & is qui me vocavit. Dion ad Victorem patrem ejus dixit : Conſiliare filium tuum. Victor reſpondit : Ipſe ſcit, habet conſilium ſuum, quid illi expediat. Dion ad Maximilianum : Milita & accipe ſignaculum [a]. Reſpondit : Non accipio ſignaculum. Jam habeo ſignum Chriſti Dei mei. Dion dixit : Statim te ad Chriſtum tuum mitto. Reſpondit : Vellem modo facias. Hoc & mea laus eſt. Dion ad Officium dixit : Signetur. Cumque reluctaret, reſpondit : Non accipio ſignaculum ſæculi ; & ſi ſignaveris, rumpo illud, quia nihil valeo *. Ego Chriſtianus ſum, non [b] licet mihi plumbum collo portare, poſt ſignum ſalutare Domini mei Jeſu-Chriſti filii Dei vivi, quem tu ignoras, qui paſſus eſt pro ſalute noſtra *, quem Deus tradidit pro peccatis noſtris. Huic omnes Chriſtiani ſervimus ; hunc ſequimur vitæ principem, ſalutis auctorem. Dion dixit : Milita, & accipe ſignaculum ne miſer pereas. Maximilianus reſpondit : Non pereo. Nomen meum jam ad Dominum meum eſt. Non poſſum militare. Dion dixit : Attende juventutem tuam, & milita. Hoc enim decet juvenem. Maximilianus reſpondit : Militia mea ad Dominum meum eſt. Non poſſum ſæculo militare. Jam dixi, Chriſtianus ſum. Dixit Dion proconſul : In ſacro comitatu dominorum noſtrorum Diocletiani & Maximiani, Conſtantii & Maximi [c], milites Chriſtiani ſunt & militant. Maximilianus reſpondit : Ipſi ſciunt quod ipſis expediat. Ego tamen Chriſtianus ſum, & non poſſum mala facere. Dion dixit : Qui militant [d] quæ mala faciunt? Maximilianus reſpondit : Tu enim ſcis quæ faciunt. Dion proconſul dixit : Milita, ne contemta militia, incipias male interire *. Maximilianus reſpondit : Ego non pereo ; & ſi de ſæculo exiero, vivit anima mea cum Chriſto Domino meo.

Militiæ ſigna reſpuit.

* valet.

* mſ. ſæculi vita.

* mſ. intereas.

III. Dion dixit : Sterne nomen ejus. Cumque ſtratum fuiſſet, Dion dixit : Quia indevoto animo militiam recuſaſti, congruentem accipies ſententiam ad ceterorum exemplum. Et decretum ex tabella recitavit : Maximilianum, eo quod indevoto animo ſacramentum militiæ recuſaverit [e], gladio animadverti placuit. Maximilianus reſpondit : Deo gratias. Annorum fuit in ſæculo x x i. & menſium trium, dierum x. &

Sententia in eum lata.

[a] Mabillon. *Puncta & στίγματα in manibus, inſcriptio nominis Imperatoris, præterea monile plumbeum, teſſera erant militis adſcripti.*

[b] Cod. Mich. *Non licet in collo portare.*

[c] Cod. Mich. *conſtantes & maximi milites ſunt Chriſtiani.*

[d] Hæc interrogatio cum reſponſione deeſt in editis : ex qua tamen poſſe colligi videtur, Maximilianum militiam non reſpuiſſe, quaſi per ſeſe mala eſſet, ſed ob occaſiones peccandi, quas frequenter milites experiuntur. Sic ſanctus Martinus apud Sulpicium Severum, ubi Chriſtianus factus eſt, ait : *Chriſti ego miles ſum, pugnare mihi non licet.* Quanto magis ſub Imperatoribus ethnicis, qui ſæpius milites ſacrificare diis cogebant, aut certe alios profanos ritus admittere. Vide infra Acta S. Marcelli num. 1. & SS. Tarachi &c. num. 1.

[e] Veteranorum filii ad militiam cogebantur.

S. MAXIMILIANUS.

VIII [a]. Et cum duceretur ad locum, ſic ait: Fratres dilectiſſimi, quantacumque poteſtis virtute, avida cupiditate properate, ut Dominum vobis videre contingat, & talem etiam vobis coronam tribuat. Et hilari vultu ad patrem ſuum ſic ait: Da huic ſpiculatori [b] veſtem meam novam, quam mihi ad militiam præparaveras. Sic cum centenario * numero te ſuſcipiam, & ſimul cum Domino glorіemur. Et ita mox paſſus eſt. Et Pompeiana matrona corpus ejus de judice eruit *, & impoſito in dormitorio ſuo perduxit ad Carthaginem, & ſub monticulo juxta Cyprianum martyrem ſecus palatium * condidit: & ita poſt XIII. diem eadem matrona diſceſſit, & illic poſita eſt. Pater autem ejus VICTOR regreſſus eſt domui ſuæ cum gaudio magno, gratias agens Deo, quod tale munus Domino præmiſit, ipſe poſtmodum ſecuturus [c], Deo gratias, Amen.

* *Ed.* centenarius.

* *Edit.* meruit.

* *Ed.* platum.

[a] Ed. *dierum & XVII.* Vegetius lib. 1. cap. 4. de tironum ætate ait: *Si antiqua conſuetudo ſervanda eſt, incipientem pubertatem ad delectum cogendam nullus ignorat.* Vix aliquem minorem 17. annis admiſſum fuiſſe ex variis auctoribus probat Stevvechius in notis ad hunc locum. Excuſabantur autem à militia anno ætatis 46. alii ad annum quinquageſimum militiam extendunt.

[b] Ita Cyprianus 25. aureos ſpiculatori dari præcepit. ſupra pag. 218.

[c] Ed. ſic deſinunt. *ipſe poſt modum ſecuturus.* Melius mſ. unde diſcimus, Victorem Maximiliani patrem martyrium ſubiiſſe. Sed quis ille eſt? Plures Victores martyres in Africa commemorant vulgata Martyrologia. Poſſidius vero indiculi cap. 90. meminit ſermonis quem S. Auguſtinus habuit *in natali ſancti Victoris.* Et Kalendarium Carthaginenſe V. Idus Februarii *Felicem, Victorem & Ianuarium* recolit.

ADMONITIO

In Acta ſancti MARCELLI martyris Tingitani.

S. MARCELLUS TINGIT.

1. *IDem Chriſtianæ innocentiæ amor, qui Maximilianum à ſuſcipienda militia apud Thebeſtem avocaverat, Marcello centurioni perſuaſit, ut dignitatis ſuæ inſignia palam in urbe Tingitana à ſe projiceret, quod facinus martyrii coronam ipſi accerſivit. Qua id ratione contigerit, ex Actis publicis ediſcimus, quæ ſincera, & ut à Notariis excepta ſunt, ad Surii & Baronii editiones collata proferimus ex duobus codd. mſſ quorum prior eſt Bibliothecæ Colbertinæ, alter vero monaſterii noſtri Silvæ-majoris in diœceſi Burdigalenſi.*

Marcelli Acta ſincera.

2. *Marcelli centurionis feſtum recolunt Martyrologia Adonis, Uſuardi & Romana vulgata die 30. menſis Octobris, qua ſcilicet die in Actis coram Agricolano præſentatus, & capite damnatus dicitur. Non ita certus eſt ejuſdem martyris annus, quod ad Fauſti ſecundo & Galli conſulatum, id eſt annum Chriſti* CCXCVIII. *refert Vaſæus in Chronico Hiſpanico. Hanc ſen-*

Paſſionis dies & annus.

S. Marcellus tingit. *tentiam ſequitur Baronius, cui etiam adhæremus, dum certiora proferantur monumenta: maxime quod vix quiſquam inficiari poſſit, Marcelli paſſionem ante magnam Diocletiani perſecutionem contigiſſe. Certe, ut ex Proſperi Chronico obſervat vir doctiſſimus Antonius Pagi, hoc ipſo anno perſecutio adverſus Chriſtianos milites potiſſimum inchoata eſt.*

3. Hunc Martyrem tamquam ex ſua patria ortum ſibi vindicant Hiſpani ſcriptores, eique duodecim filios Martyres attribuunt: ſed quo jure, alii judicent. Plura de his Tamayus Salazar in Martyrologio Hiſpanico ad diem 30. Octobris, ubi aſſeverat, ejuſdem ſancti Martyris corpus anno 1493. ſub Ferdinando rege Catholico in Hiſpaniam ex urbe Tingitana advectum fuiſſe, Locus. *ubi in urbe Legione, quæ cognominis regni caput eſt, aſſervatur. Porro Tingis, ubi Marcellus martyrio coronatus eſt, notiſſima eſt Africæ civitas, provinciæ Mauritaniæ caput, cui nomen Tingitana tribuit. Celebris etiam nunc eſt; vulgo* Tanger *appellata, in Habata provincia regni Fezzæ.*

ACTA

Anno Christi CCXCVIII.

Sancti Marcelli Centurionis & Martyris.

Ex cod. mſſ. & editis.

Marcellus ne ſacrificet militiam abjicit.

I. IN civitate Tingitana, procurante Fortunato præſide, advenit natalis dies Imperatoris. Ibi cum omnes in conviviis epularentur, atque ſacrificarent; MARCELLUS quidam ex Centurionibus legionis Trajanæ [a], profana reputans illa convivia, rejecto etiam cingulo militari coram ſignis legionis, quæ tunc aderant, clara voce teſtatus eſt, dicens: Jeſu-Chriſto Regi æterno milito. Abjecit quoque vitem [b] & arma; & addidit: Ex hoc militare Imperatoribus veſtris deſiſto, & deos veſtros ligneos & lapideos adorare [c] contemno, quæ ſunt idola ſurda & muta. Si talis eſt conditio militantium, ut diis & Imperatoribus ſacra facere compellantur: ecce projicio vitem & cingulum; renuntio ſignis, & militare recuſo.

II. Stupefacti ſunt autem milites iſta audientes: tenuerunt eum, & nuntiaverunt Anaſtaſio Fortunato præſidi legionis. qui juſſit eum conjici in carcerem. Finitis autem epulis, reſidens in conſiſtorio præcepit introduci Marcellum centurionem. Introductoque Marcello ex centurionibus [d] Aſta-

[a] In cod. Silv. deſunt hæc verba *Legionis Trajanæ*. In Legionum catalogo ex Inſcriptione, quæ extat Romæ in capitolio, habetur II. TRAI. apud Baron. ad an. 176. num. 18.

[b] De vite Centurionum inſigni vide ſupra notas in paſſionem ſancti Marini pag. 274.

[c] In Sur. deeſt *adorare*. Cod. Silv. pro *quæ ſunt*, habet, *quia ſunt*.

[d] Sic cod. Silv. Colb *Aſtiſinianis*. At infra uterque habet *Aſtaſianis*. neutrum in editis habetur.

ſianis

S. Marcellus Tingit.

ſianis introduci. Anaſtaſius Fortunatus Præſes ei dixit : Quid tibi viſum eſt, ut contra diſciplinam militarem te diſcingeres, & balthcum ac vitem projiceres? Marcellus reſpondit : Jam die duodecimo Kalendarum Auguſtarum apud ſigna legionis iſtius, quando diem feſtum [a] Imperatoris celebraſtis, publice clara voce reſpondi me Chriſtianum eſſe, & ſacramento huic militare non poſſe, niſi Jeſu-Chriſto filio Dei Patris omnipotentis. Anaſtaſius Fortunatus præſes dixit : Temeritatem tuam diſſimulare non poſſum. & ideo referam hoc Imperatoribus & Cæſari. Ipſe [b] ſanus tranſmitteris ad dominum meum Aurelium Agricolanum [c], agentem vicem Præfectorum prætorio, proſequente [d] Cæcilio arva officialia.

a Chriſtum confitetur. b c d

III. Die tertio Kalendarum Novembrium Tingi inducto Marcello ex centurionibus Aſtaſianis, ex Officio dictum eſt : Marcellum [e] ex centurionibus Fortunatus præſes ad poteſtatem tuam tranſmiſit. Præſto eſt epiſtola ſuper nomine ejus, quam, ſi præcipis, recito. Agricolanus dixit : Recitetur. Ex Officio dictum eſt [f] : Tibi domine Fortunatus, & reliqua. Miles hic, rejecto cingulo militari, Chriſtianum ſe eſſe teſtatus, coram omni populo in deos & in Cæſarem multa blaſphema locutus eſt. Ideo eum ad te direximus, ut, quod ex eodem claritas tua ſanxerit, jubeas obſervari.

Acta coram Agricolano. e f

IV. Recitatis itaque litteris, Agricolanus dixit : Locutus es hæc apud Acta Præſidis * ? Marcellus reſpondit : Locutus ſum. Agricolanus dixit [g] : Centurio ordinarius militabas? Marcellus reſpondit : Militabam. Agricolanus dixit : Quo furore accenſus es, ut projiceres ſacramenta, & talia loquereris? Marcellus reſpondit : Furor nullus eſt in eis qui timent Dominum. Agricolanus dixit : Singula hæc locutus es, quæ in Actis præſidialibus continentur? Marcellus reſpondit : Locutus ſum. Agricolanus dixit : Projeciſti arma? Marcellus reſpondit : Projeci. Non enim decebat * Chriſtianum hominem moleſtiis ſæcularibus militare, qui Chriſto Domino militat.

* *Ed.* præſidialia. g

* *Ed.* oportet.

V. Agricolanus dixit : Ita ſe habent facta Marcelli, ut hæc diſciplinâ debeant vindicari. Atque ita dictavit ſententiam : Marcellum, qui centurio ordinarius militabat ; qui abjecto publice ſacramento, polluiſſe * ſe dixit ; & inſuper apud Acta præſidialia * alia verba furore plena depoſuit,

Sententia in Marcellum lata.
* *Sur.* poſuiſſe.
* *Ed.* Tribuni.

[a] Hæc verba non de genuino Herculii natali intelligenda eſſe obſervat Antonius Pagi, ſed de natali ejus imperii Cæſarei, quod nonniſi ſingulis quinquenniis, decenniis ac deinceps feſtum habebatur; natale autem genuinum ſingulis annis.

[b] Sic cod Silv. & optime. Alii vero cum edit. *Cæſari ipſi ſanus.*

[c] Sic cod. Silv. In Colb dicitur *Aurelius Aurieulanus*, ſed mſſ. ſæpius litteris G & V indifferenter utuntur. Edit. *Aurelianus Agricolani.*

[d] Hæc & num. ſequentis initium ex mſſ. At edit. *Mittitur ſub cuſtodia Marcellus centurio in Mauritaniam Tingitanam ad Aurelianum Agricolanum. In civitatem Tingitanam introducto Marcello &c.*

[e] Edit. *Anaſtaſius Fortunatus præſes Legionis Marcellum ex centurionibus præſentem ad &c.*

[f] Cod. Silv. & edit. *dictum eſt : Miles &c.*

[g] Hæc interrogatio cum reſponſione in ſolo cod. Colb. habetur.

S. MARCELLUS TINGIT.

gladio animadverti placet. Cum ad ſupplicium duceretur, dixit Agricolano [a]: Deus tibi benefaciat. Sic enim decebat Martyrem ex hoc mundo diſcedere. Et his dictis, capite cæſus occubuit pro nomine Domini noſtri Jeſu-Chriſti, qui eſt glorioſus in ſæcula ſæculorum, Amen.

[a] Ed *Dixit Agricolans: Nec tibi Deus benefaciat.* Cod. Colb. *dixit: Auriculane, Deus tibi bene ne faciat?*

ADMONITIO

S CASSIA. TINGIT.

In Paſſionem ſancti CASSIANI martyris.

Caſſiani Acta ex cod. mſ.

1. S*Ancti Caſſiani Tingitani martyris Paſſionem beati Marcelli centurionis Actis conjungimus, non ſolum ob temporum viciniam; verum etiam quod ab uno & eodem auctore collecta, ita connexa ſint, ut quæ de Caſſiani martyrio narrantur, vix ſine beati Marcelli Actis intelligi queant. Hujus autem narrationis antiquitas ſeſe ultro legentibus prodit. Eam vero ex cod. mſ. bibliothecæ Colbertinæ deſcripſimus, & quidem cum mendis. Cum enim nondum edita fuerit hæc paſſio, nec aliunde codd. mſſ. in quibus habeatur reperire licuerit, ſatius viſum eſt eam, prout eſt in cod. mſ. exhibere, quam ex marte proprio incerta pro certis inducere.*

Ejus memoria.

2. *Caſſianum* glorioſum martyrem *appellat Ado in Martyrologio ad diem 3. Decembris, quo die, ſicut & in aliis vetuſtis & recentioribus Martyrologiis, ejuſdem Martyris memoria celebratur. At ipſa paſſionis Acta Uſuardo nota fuiſſe conjici poteſt ex his, quæ de noſtro Caſſiano ad prædictum diem refert his verbis.* Tingi metropoli paſſio ſancti Caſſiani, qui exceptoris diu gerens officium, tandem cælitus inſpiratus, exſecrabile duxit Chriſtianorum neci deſervire cruentus. unde renuntians eidem officio, ſub Chriſtiana confeſſione triumphum meruit obtinere martyrii. *Hæc eadem verba Martyrologio Romano inſeruit Cardinalis Baronius, quæ paullo aliter in Martyrologio Galeſinii habebantur. Ceterum hunc Martyrem ſæculo quarto jam notiſſimum fuiſſe patet ex hymno 4. Prudentii de Coronis, ubi præcipuos variarum eccleſiarum patronos recenſens, hæc de beato Caſſiano habet verſu 45.*

Ingeret Tingis ſua CASSIANUM,

Tempus mortis.

3. *Porro cum paullo poſt ſancti Marcelli necem paſſus fuerit Caſſianus, jam nulla difficultas ſupereſt in aſſignando ipſius mortis anno, qui nempe ad annum* CCXCVIII. *quem extremum Marcelli fuiſſe diximus, revocanda eſt.*

PASSIO

Sancti CASSIANI Tingitani martyris.

Ex cod. mſ. Bibliotheca Colbertina.

S. CASSIA. TINGIT.

ANNO CHRISTI CCXCVIII.

I. CUm beatiſſimus CASSIANUS Aureliano Auriculano * agenti vices Præfectorum prætorio militaris exceptor, eo tempore quo ſanctum Martyrem [Marcellum] auditurus erat, ejuſdem parebat officio. Inducto itaque Marcello ex centurionibus Aſtaſianis Tingi, tertio Kal. Novembris die, multa & terribili cum voce, quaſi judiciaria auctoritate à confeſſionis perſeverantia Aurelianus Auriculanus depravare tentabat. Sed cum Marcellus beatiſſimus Martyr, Chriſti ſe militem eſſe proclamaret, ſumma auctoritate conſtantiæ moleſtiis ſæcularibus militare non poſſe, ut jam multum * judicem judicantis crederent omnes eſſe Marcellum; contra Aurelius Auriculanus plena furoris verba depromeret. Quas cum ſententias exciperet Caſſianus, ubi devictum devotione tanti Martyris Aurelium Auriculanum, capitalem vidit ferire ſententiam, exſecrationem ſui clara voce conteſtans, graphium & codicem projecit in terra. Quare ſtupente Officio, ridente Marcello, tremefactus Aurelius Auriculanus exſiliens de Sella decidit *, quare cum deteſtatione codices projeciſſet. Reſpondit beatiſſimus Caſſianus, iniquam eum dictaſſe ſententiam. Quem ut ne ſe amplius redargueret, ſtatim juſſit eum abripi, & in carcerem trahi.

* Agricolano.

* ſ. magis.

* ſ. dixit.

II. Riſerat enim beatiſſimus Marcellus martyr, quia gaudebat præſcius per Spiritum-ſanctum, Caſſianum in martyrio ſibi comitem fieri. Qua quidem die ſumma cum exſpectatione civitatis Marcellum beatiſſimum deſideratum ᵃ. Nec longa tamen intercapedine temporis venerabilis Caſſianus, id eſt tertio Nonas Decembris die, in eodem loco, in quo Marcellus fuerat auditus, introductus eſt, & iiſdem fere reſponſionibus, iiſdemque ſententiis, quibus ſanctus Marcellus, triumphum meruit obtinere martyrii, adjuvante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui eſt honor & gloria, virtus & poteſtas in ſæcula ſæculorum, Amen.

ᵃ Forte, *Marcellus beatiſſimus deſideratum finem obtinuit.*

ADMONITIO

SS. Mart. ſub DiocLet. &c.

In Euſebii narrationem de perſecutione Diocletiani.

QUandoquidem illuſtriora quæque antiquitatis monumenta de primis Eccleſiæ Martyribus, ut initio hujus operis in me recepi, exhibere mihi incumbit; piaculum fuerit omittere egregiam deſcriptionem acerbiſſimæ perſecutionis Diocletiani, quam Euſebius libro octavo hiſtoriæ ſuæ eccleſiaſticæ inſeruit. Hæc enim quo fuit acrior, eo illuſtriora præbuit Eccleſiæ alumnis conſtantiæ & fortitudinis exempla. Subjungimus deinde ejuſdem Euſebii librum de Martyribus Palæſtinæ, qui ante Valeſii editionem hiſt. libro 8. conjungebatur. Et quidem optandum eſſet, ut ſingulorum, ſi fieri poſſet, aut certe præcipuorum Martyrum Acta haberentur: ſed cum vel temporum diuturnitate & injuriis, aut certe quod plerique eorum quaſi tumultuoſe, acervatim & nulla obſervata juris formula martyrium conſummarint, pauciora ex iis ad nos uſque pervenerunt: ex quibus ea quæ nullis poſtea interpolata aut vitiata fuerunt additamentis, ſuo quæque loco exhibebimus. Interim Euſebium ea de re loquentem audiamus, qui nonnullis de Eccleſiæ ſtatu ante hanc perſecutionem præmiſſis, ita narrationem proſequitur.

EUSEBII CÆSARIENSIS EPISCOPI

Deſcriptio perſecutionis à Diocletiano & Maximiano excitatæ.

SS. Mart. ſub Diocl. &c.

Anno Christi CCCIII

Ex lib. 8. hiſtoriæ eccleſ. edit. Valeſiana.

Ex Cap. II.

Perſecutio in Chriſtianos.

1. NOnus-decimus agebatur annus [a] imperii Diocletiani, cum menſe Dyſtro, quem Romani Martium [b] vocant, appetente die feſto Dominicæ Paſſionis, propoſita ſunt ubique imperialia edicta, quibus eccleſiæ quidem ad ſolum uſque dirui, ſacri vero codices flammis abſumi jubebantur; utque honorati quidem infamia notarentur, plebeii vero libertate ſpoliarentur, ſi in Chriſtianæ fidei propoſito permanſiſſent. Et primum quidem contra nos edictum ejuſmodi fuit. Sed non multo poſt aliæ rurſus litteræ ſupervenerunt, quibus mandabatur, ut omnes ubicumque eccleſiarum Antiſtites, primum quidem conjicerentur in vincula; deinde vero diis ſacrificare omnibus modis cogerentur.

Cap. III.

Plurimi martyres varie torti.

2. Tunc vero quam plurimi eccleſiarum Rectores graviſſima ſupplicia alacri animo perpeſſi, illuſtrium certaminum ſpectacula exhibuerunt. Alii quoque non pauci fracti animis ac debilitati, primo ſtatim impetu præ timore conciderunt: ex reliquis varia quiſque tormentorum genera expertus eſt. Hic flagellis conciſus, ille tormentis intolerabilibus & ungulis excruciatus: quibus in ſuppliciis nonnulli etiam miſerrimo mortis genere interiere. Alii item alio modo certamen ſuum peregerunt. Hic contrudentibus eum quibuſdam & ad impura ac nefaria ſacrificia admoventibus, quaſi ſacrificaſſet dimittebatur, tametſi re vera minime ſacrificaſſet. Alius vero cum neque prorſus ad aram acceſſiſſet, neque profanum quidquam attigiſſet, nonnulli tamen ipſum ſacrificaſſe dicentibus, hanc calumniam ſilentio diſſimulans abſcedebat. Hi ſemivivi correpti, atque humeris geſtantium ſublati projiciebantur ut mortui. Illi humi jacentes per longiſſimum ſpatium pedibus trahebantur, & inter eos qui ſacrificaverant computabantur. Alius vero clamabat & contenta voce teſtabatur, ſe ſacrificia repudiare. Alius Chriſtianum ſe eſſe vociferabatur,

[a] Æræ ſcilicet vulgaris anno 303. Diocletiano octies & Maximiano ſepties Conſulibus. De hujus perſecutionis cauſa vide Lactantium lib. de morte Perſecutorum cap. 9. & ſeq. ubi præcipue Galerio Maximiano auctori hæc perſecutio imputatur.

[b] Initium Dyſtri ad diem 22. Februarii refert Doctiſſ. P. Antonius Pagi. Porro Lactantius lib. de mort. Perſec. cap. 12. perſecutionem VII. die Kalend. Martii incœpiſſe dicit, quo ſcilicet die Terminalia feſta peragebantur. Sicque ad Græcorum quidem Dyſtrum revocari poteſt hujus perſecutionis initium, ſed non ad Latinorum menſem Martium.

ſalutaris hujus nominis confeſſionem præ ſe ferens. Alius item ſe nec ſacrificaſſe, nec ſacrificaturum umquam affirmabat. Sed & hi à numeroſa militum manu ad id comparatorum pugnis in os cæſi, ac ſilere coacti, genis, omnique facie verberibus contuſa violenter expellebantur. Adeo pietatis hoſtes permagno utique æſtimabant, ſi id quod voluerant, perfeciſſe ſaltem viderentur. Verum hæc adverſus ſanctiſſimos Dei Martyres parum proſpere eis ceſſere. quorum res geſtas ſi accurate exponere velimus, quænam nobis oratio ad id ſuffecerit[a]?

Cap. iv.

Chriſtianorum fortitudo.

3. Quippe quam plurimos referre poſſumus, qui pro vero ſupremi Numinis cultu admirabilem animi alacritatem declararunt: idque non ſolum ex quo adverſus omnes Chriſtianos excitata erat perſecutio, ſed & dudum antea cum pax adhuc vigeret. Tunc enim cum diabolus, qui poteſtatem accepit hujus mundi, tamquam ex altiſſimo ſopore excitari primum cœpiſſet, & poſt illud temporis intervallum quod perſecutionem Decii ac Valeriani ſubſecutum eſt, clam adhuc & occulte inſidiaretur Eccleſiæ, nec ſimul & confertim nobis bellum inferret, ſed eos dumtaxat qui in exercitu militabant, utpote periculum ipſorum facturus appeteret. Reliquos enim nullo negotio expugnaturum ſe credebat, ſi hos primum in certamine ſuperaſſet. Tunc inquam, cernere erat quamplurimos, qui abjecta militia privatam vitam amplecti maluerunt, quam ſupremi omnium rerum Opificis cultum abnegare. Poſtquam enim Dux[b] Romani exercitus, neſcio quis, Chriſtianos milites perſequi aggreſſus, eos qui in exercitu merebant, luſtrare cœpiſſet ac recenſere: & Chriſtianis liberam eligendi poteſtatem feciſſet, ut vel Imperatorum juſſis obtemperantes honoris ſui gradum retinerent, vel ſi parere nollent, honore militiæ nudarentur: complures regni Jeſu-Chriſti milites nominis illius confeſſionem ſæculari gloriæ ac felicitati qua fruebantur, abſque ulla cunctatione prætulerunt. Ex quibus pauci admodum non modo dignitatem, verum etiam vitam amittere pro defenſione pietatis ſuſtinuerunt; cum is qui religioni noſtræ ſtruebat inſidias, parce adhuc & raro ſanguinem quorumdam fundere auderet, deterritus, ut credibile eſt, multitudine fidelium, & univerſis ſimul bellum inferre formidans. Verum ubi apertius ſe ad bellum accinxit, dici non poteſt, quot & quantos Chriſti Martyres in omnibus locis atque urbibus paſſim cernere licuerit.

Cap. v.

4. Primum quidem ſimul ac edictum contra eccleſias propoſitum eſt

[a] Lactant. lib. laudato cap. 16. *Vexabatur ergo univerſa terra . . . Non mihi ſi linguæ centum &c. omnia pœnarum percurrere nomina poſſem, quæ judices per provincias juſtis atque innocentibus intulerunt &c.*

[b] Is videtur eſſe Veturius magiſter militiæ, qui in Euſebii Chronico dicitur Chriſtianos milites perſecutus, *Paullatim*, inquit Euſebius, *ex illo jam tempore perſecutione adverſus nos incipiente &c.*

Nicomediæ; vir quidam [a] minime obſcurus, ſed ſæcularium honorum prærogativa in primis conſpicuus; zelo quodam divino commotus, & ardore fidei incitatus, edictum illud in publico & illuſtri urbis loco affixum detraxit, & tamquam impium ac ſceleſtum manibus ſuis diſcerpſit; idque duobus Imperatoribus [b] in eadem urbe commorantibus: quorum alter ſenior Auguſtus primum inter omnes imperii gradum; alter vero quartum obtinebat. Hic igitur cum primus omnium in ea civitate hujuſmodi facinore inclaruiſſet; ſtatim ea ſupplicia perpeſſus quæ poſt tantam audaciam ei infligenda eſſe credibile erat, lætitiam ac tranquillitatem animi uſque ad ultimum ſpiritum conſervavit.

Illuſtris viri audax factum.

5. Verum præ omnibus qui umquam ſive apud Græcos, ſive apud barbaros admiratione digni, & ob fortitudinem celebres extiterunt, glorioſos atque illuſtres Dei Martyres ea tempeſtas tulit, Dorotheum ſcilicet & reliquos cubicularios pueros: qui tametſi ſummi honoris prærogativa ab Imperatoribus ornati eſſent, nec minus ab iiſdem diligerentur quam filii; probra tamen pro pietate tolerata, & ærumnas, ac diverſa mortis genera adverſus ipſos excogitata, majoris re vera pretii eſſe duxerunt, quam gloriam ac delicias hujus ſæculi. Horum igitur unius dumtaxat hic exitum referam, ut ex illo lectores conjicere poſſint, quid reliquis contigerit. Productus eſt in medium quidam illorum in urbe ſuperius memorata, coram iis quos dixi Imperatoribus: juſſuſque diis ſacrificare, cum id pertinaciter recuſaret, nudato corpore ſublimis tolli præcipitur, & verberibus concidi, quoad tandem vel invitus juſſis obtemperaret. Sed cum ille hujuſmodi tormentis excarnificatus, in eadem ſententia firmus permaneret; ipſis jam oſſibus denudatis, commixtum ſale acetum tabeſcentibus corporis membris infuderunt. Quos dolores cum ille etiam toleraret, craticula deinceps & ignis in medium affertur. Et reliquiæ corporis ipſius, inſtar carnium quæ ad cibum parantur, igne aſſatæ ſunt; idque

Cap. vi. Pueri cubicularii Imperatoris martyres.

[a] Lactantius cap. 13. ipſius non factum, ſed animi ardorem laudat, ac mortis genus exponit his verbis: *Quod edictum quidam, etſi non recte, magno tamen animo diripuit & conſcidit, cum irridens diceret, victorias Gothorum & Sarmatarum eſſe propoſitas*, Impp. in titulis ſe Gothicos &c. dicebant. *Statimque productus, non modo extortus, ſed etiam legitime coctus, cum admirabili patientia; poſtremo exuſtus eſt.* Porro hunc Martyrem Ado, Uſuardus, aliique Martyrologiorum editores *Iohannem* appellant ad diem 7 Septembris. Henſchenius vero ſuſpicatur eum eſſe celebrem Martyrem Georgium, cujus acta fuſiora & portentoſis fabulis referta adducit. Hunc nec Johannem appellatum, nec Georgium martyrem fuiſſe contendit Cl. Baluzius in notis ad Lactantium. Certe Georgii martyrium ad Cari & Numeriani imperatorum tempora revocat auctor Chronici Paſchalis. Quæ vero de eo Fortunatus habet lib. 2. Carm. 13. Nicomedienſi iſti Martyri competere non poſſunt. *Carcere, cæde, ſiti, vinclis, fame, frigore, flammis, confeſſus Chriſtum &c.* Jam celebris erat Georgius ſæculo vi. in Occidente, ut patet ex Greg. Turon. lib. 1. de gloria Mart. cap. 101 Greg. M. lib. 9. epiſt. 68. Vita S. Bathildis &c.

[b] Diocletiano ſcilicet & Galerio Maximiano, licet nondum Auguſto. cum enim Cæſaris nomen ſimul cum Imperatoris nomine jungebatur, tunc Auguſti & Imperatores ſimul nuncupari poterant,

SS. Mart. sub Diocl. &c.

non ſimul ac ſemel [a], ſed paullatim; ne ſcilicet celeri exitu defungeretur. Nec carnifices qui eum rogo impoſuerant, dimittere illum ſinebantur, niſi prius juſſis poſt tot cruciatus adquieviſſet. Verum ille in eadem ſemper ſententia perſeverans, victor ipſis in tormentis animam exhalavit. Hujuſmodi fuit martyrium unius ex Imperatoris cubiculariis, digni profecto ſuo nomine. Petrus [b] enim ille vocabatur. Reliquorum vero martyria, nihilo inferiora, tamen brevitatis ſtudio hic omittemus. Id tantum retuliſſe ſufficiet, quod Dorotheus & Gorgonius una cum aliis pluribus, qui in palatio miniſtrabant, poſt cujuſque modi certamina, eliſis laqueo faucibus, divinæ victoriæ præmium adepti ſunt.

Anthimus epiſc. Nicomediæ cum aliis plurimis.

6. Tunc etiam Anthimus [c] eccleſiæ Nicomedienſis epiſcopus, ob confeſſionem Chriſti in eadem urbe capite truncatus eſt. Huic adjuncta eſt ingens Martyrum multitudo. Quippe iiſdem diebus, neſcio quo caſu, in palatio excitatum erat incendium [d]. Cujus cum noſtros auctores fuiſſe publicus rumor falſa ſuſpicione jactaſſet, imperiali juſſu quotquot illic erant Dei cultores acervatim cum ſuis familiis, alii gladio, flammis alii conſumti periere. Tunc divina quadam alacritate, quæ verbis explicari non poteſt, conciti viri ſimul ac mulieres in ardentem rogum inſiliiſſe dicuntur. Alios quoque innumerabiles vinctos, & ſcaphis impoſitos, carnifices in profundum mare projecere [e]. Sed & corpora regiorum cubiculariorum, quæ poſt mortem convenienti tradita fuerant ſepulturæ, ipſi eorum legitimi domini erui ex ſepulcro, & in mare projici oportere cenſuerunt: ne quis illos ſepulcris conditos, pro diis, ut ipſi quidem opinabantur, reputans in poſterum adoraret. Et hæc quidem in ipſo perſecutionis exordio Nicomediæ geſta ſunt.

7. Ceterum paullo poſt cum alii in Melitina Armeniæ regione [f], alii

[a] Confer Lactantii lib. de mort. Perſec. cap. 13. & 21. Hoc dicebatur *legitime coqui*, ut obſervat Baluzius.

[b] Petri feſtum celebrant Latini die 12. Martii; Gorgonii autem & Dorothei die 9. Septembris.

[c] De hoc item n 8. Ipſius Acta latine & græce habentur tomo 3. April. Bolland. Colitur à Latinis die 23. Aprilis, à Græcis 3. Sept.

[d] Lactant. lib. laudato cap. 14. ait, hoc incendium juſſu Maximiani occulte excitatum fuiſſe, ut vel eo modo Diocletianum, qui erga Chriſtianos mitius agere volebat, ad perſecutionem graviſſimam proritaret. Quindecim poſtea diebus aliud incendium idem Cæſar molitus eſt, & ſtatim Nicomedia diſceſſit. Vide Orationem Conſtantini M. ad SS. cœtum ubi incendium iſtud fuiſſe divinitus immiſſum videtur innuere.

[e] Confer. Lactant. cap. 15. ubi ait, Imperatorem *primam omnium filiam Valeriam conjugemque Priſcam ſacrificio pollui coegiſſe.* Deinde, *potentiſſimi quondam Eunuchi necati* . . . *Omnis ſexus & ætatis homines ad exuſtionem rapti. Nec ſinguli, quoniam tanta erat multitudo, & gregatim circumdato igni ambiebantur domeſtici, alligatis ad collum molaribus mari mergebantur. Nec minus in ceterum populum perſecutio violenter incubuit* . . . *Tormentorum genera inaudita excogitabantur* &c.

[f] Nihil ſe legiſſe ait Valeſius de tyranno, qui tunc temporis in Armenia imperium affectarit.

in Syria

in Syria [a] imperium arripere conati eſſent, promulgatum eſt Imperatoris edictum, ut omnes ubique eccleſiarum Antiſtites vincti in carcerem truderentur. Earum vero rerum quæ poſtea factæ ſunt, ſpectaculum omnem prorſus dicendi copiam ſuperabat. quippe cum innumerabilis ubique hominum multitudo cuſtodiæ manciparetur, & carceres olim homicidis, & ſepulcrorum expilatoribus deputati, tunc Epiſcopis, Preſbyteris, diaconis, lectoribus atque exorciſtis complerentur; adeo ut iis qui ob crimina condemnati fuerant, nullus jam locus ſupereſſet. Rurſus vero cum aliud edictum priora illa ſubſecutum fuiſſet, quo præcipiebatur ut carceribus incluſi, ſi quidem ſacrificaſſent, liberi abire ſinerentur; ſi vero id renuerint tormentis graviſſimis cruciarentur: vix jam iniri numerus poteſt omnium, qui deinceps in ſingulis provinciis paſſi ſunt Martyrum; ac præſertim eorum qui per Africam & Mauritaniam, per Thebaidem & Ægyptum ſunt interfecti. Ex Ægypto quidem nonnulli in alias quoque urbes ac provincias tranſgreſſi, nobilibus martyriis inclaruerunt.

[a] Perſecutio aucta.

Martyres in Africa &c.

8. Et quoſdam quidem illorum in Palæſtina [b] claruiſſe novimus, quoſdam vero apud Tyrum urbem Phœnices. Quos quis eſt qui cum videret non admiratus ſit innumerabiles ictus flagrorum, & in iis perferendis conſtantiam illorum revera illuſtrium [c] Chriſtianæ fidei athletarum: & poſt verbera certamen cum beſtiis humanum ſanguinem lambere aſſuetis, atque in eo certamine incurſus pardorum, & urſorum immanium, aprorum etiam & taurorum, quos admoto igne & candenti ferro adverſus illos incitabant: admirabilem denique fortiſſimorum Martyrum in ſingulis beſtiis ſuſtinendis patientiam? Quæ cum gererentur, nos ipſi præſentes aderamus: ubi & divinam potentiam Servatoris noſtri Jeſu-Chriſti, cui tunc Martyres teſtimonium perhibebant, præſentem & ſemetipſam manifeſte Martyribus exhibentem perſpeximus. Siquidem voraciſſimæ beſtiæ longo temporis ſpatio, nec attingere ſanctorum corpora, nec propius accedere ſunt auſæ. verum in alios quidem qui à fide noſtra alieni ipſas inſtigabant, impetum ſuum converterunt: ſolos vero ſacroſanctos athletas, qui nudis corporibus ſtabant, & commotis manibus eas in ſemetipſos provocabant, (id enim facere jubebantur) ne contigerunt quidem. Immo interdum quidem in eos irruebant: ſed protinus quaſi divina quadam virtute repulſæ, retro cedebant. Quæ cum diutius fierent, non mediocri admiratione defixi erant ſpectatores: adeo ut ob caſſum & inanem prioris beſtiæ incurſum, altera rurſus ac tertia in unum eumdemque Martyrem emitteretur. Mirari tunc licebat intrepidam erga hæc Sanctorum conſtantiam, & ſtabilem atque inconcuſſam in teneris corporibus animi fortitudinem. Quippe vidiſſes tunc adoleſcentulum, vix-

Cap. VII.

[b] In Palæſtina.

[c]

Euſebius teſtis oculatus.

Beſtiæ non audent Martyres attingere.

[a] Eugenius Tribunus Seleuciæ, Antiochiæ paullo poſt occiſus, cujus fortunam ex Libanio narrat Valeſius.

[b] De his infra in libello de Martyribus Palæſtinæ.

[c] Græce expreſſius, παραδόξων τῆς θεοσεβείας ἀθλητῶν. Paradoxi enim athletæ, ut ex Petro Fabro obſervat Valeſius, dicebantur qui multas victorias retulerant.

SS. Mart. ſub Diocl. &c.

dum viceſimum ætatis annum ingreſſum, abſque vinculis ſtantem, & manibus in crucis formam expanſis, firmoque & impavido animo attentiſſime Deo ſupplicantem; nec ab eo in quo ſteterat loco recedentem, aut ullatenus declinantem. cum interim urſi & pardi furorem ac mortem anhelitu ipſo ſpirantes, membra illius pæne jam morſibus invaderent. qui tamen neſcio quo pacto, conſtrictis divina quadam & arcana virtute ipſorum faucibus, retro protinus abſcedebant. Et hic quidem ſe geſſit iſto quem diximus modo. Rurſus vero alios vidiſſes, (erant enim omnes numero quinque) efferato objectos tauro, qui alios quidem ex infidelium numero cornibus in ſublime jactatos diſcerpebat, ac ſemivivos aſportandos relinquebat: ad ſolos autem ſacros Martyres, cum in eos furens & minabundus irrueret, ne accedere quidem poterat: ſed pedibus terram quatiens, & hac illac jactans cornua, atque ob candentis ferri ſtimulos furorem ac minas ſpirans, nihilo minus divina obſiſtente providentia retro avertebatur. Proinde cum nullatenus ab eo læſi eſſent, aliæ rurſus in illos immiſſæ ſunt beſtiæ. Tandem denique poſt multiplices & horrendos beſtiarum incurſus, cuncti gladio confoſſi, ſepulcri loco marinis gurgitibus commendati ſunt.

Cap. VIII. Martyres in Ægypto.

9. Hujuſmodi fuit certamen Ægyptiorum, qui in urbe Tyro pro pietate glorioſe dimicarunt. Sed & illos Ægyptios qui domi martyrium perpeſſi ſunt, merito quis admiretur. Illic enim viri prope innumerabiles cum uxoribus & liberis, pro Servatoris noſtri doctrina temporalem hanc vitam aſpernati, varia mortis genera ſuſtinuerunt: alii quidem poſt ungulas ac fidiculas, poſt crudeliſſima verbera, & varios, ipſo etiam dictu horrendos cruciatus, flammis abſumti: alii vero in mare demerſi; alii carnificibus capita ſua amputanda alacri animo præbuerunt. Nonnulli tormentis ipſis immortui; quidam fame conſumti. Alii denique in crucem acti; pars eo modo quo malefici vulgo ſuffigi ſolent: pars atrocius capite deorſum verſo clavis confixi, & vivi eo uſque ſervati, quoad in ipſis patibulis fame interiiſſent.

Cap. IX. In Thebaide.

10. Verum omnem dicendi copiam ſuperant cruciatus illi ac dolores, quos apud Thebaïdem Martyres pertulerunt, acutis teſtis vice ungularum adhibitis toto corpore ad mortem uſque lacerati. Mulieres vero altero pede religatæ ſublimes, capite deorſum vergente machinis quibuſdam in altum ſublatæ, nudiſque ac prorſus intectis corporibus fœdiſſimum ſimul ac inhumaniſſimum ſpectaculum cunctis intuentibus præbuerunt. Alii rurſus ad arbores & ramos alligati interiere. nam cum robuſtiſſimos ramos inflexos machinamentis quibuſdam in unum coïre feciſſent, Martyrum cruribus utrimque ad eos religatis, ramos in proprium ac naturalem ſitum reverti ſinebant, ut membra eorum adverſus quos hæc excogitaverant, uno ſimul impetu diſcerperentur. Atque hæc omnia non paucis diebus, nec exiguo temporis ſpatio, ſed prolixo aliquot annorum curriculo continue perpetrata ſunt: cum nunc deni, interdum viceni & amplius, nonnumquam ad triginta uſque & ſexaginta; quandoque & centeni viri ſimul ac mulieres cum parvulis uno die interfice-

rentur, variis ac per vices alternatis ſuppliciis addicti. Nos quoque cum in illis partibus degeremus, quamplurimos acervatim uno die, alios quidem capite truncatos, alios vero flammis traditos vidimus. adeo ut gladii ipſi hebetarentur, & cædere amplius non valentes frangerentur; ipſique carnifices viribus fatiſcentes, ſibi invicem ſuccederent. Quo quidem tempore mirabilem in primis animi ardorem, vereque divinam virtutem & alacritatem eorum qui in Chriſtum Dei crediderant, oculis noſtris conſpeximus. Etenim vixdum adverſus primos lata erat ſententia, cum alii aliunde ad tribunal judicis proſilierunt, Chriſtianos ſeſe confeſſi. Et pericula quidem cunctaque multiformium tormentorum genera parvi ducebant: ſupremi vero omnium Numinis cultum libera voce abſque ullo metu profitebantur, & cum gaudio atque hilaritate, ridentes capitalem ſententiam excipiebant; adeo ut in laudem conditoris omnium Dei pſalmos, hymnoſque & gratiarum actiones ad extremum uſque ſpiritum concinerent. Et hi quidem admiratione profecto digni exſtiterunt.

11. Verum ii maximam præ cunctis laudem atque admirationem merentur, qui opibus ac nobilitate pollentes, & ob eloquentiam ac Philoſophiæ ſtudium non mediocrem gloriam conſecuti, tamen veram pietatem & fidem in Dominum ac Servatorem noſtrum Jeſum-Chriſtum his omnibus præpoſuerunt. Hujuſmodi fuit PHILOROMUS: qui non vulgarem magiſtratum, Procuratoris [a] ſcilicet ſummæ rei, apud Alexandriam gerebat, & pro dignitate ac prærogativa honoris Romani, ſtipatus militibus quotidie jus dicebat. Hujuſmodi etiam fuit PHILEAS [b] eccleſiæ Thmuitarum epiſcopus; vir cunctis in patria honoribus ac muneribus ſumma cum laude perfunctus, & in Philoſophiæ ſtudiis admodum clarus, qui, cum innumeri cognati atque amici, quidam etiam ex magiſtratibus atque honoratis eos rogarent, cum Judex ipſe eos cohortaretur, ut ſui ipſorum miſereri, & uxoribus ac liberis ſuis conſulere vellent: numquam his omnibus adduci potuerunt, ut vitæ ſuæ conſervandæ cauſa, divinas leges de confeſſione, & negatione nominis Chriſti latas contemnerent: ſed virili ac philoſophico animo, ſeu potius religioſa ac Deo dicata mente, adverſus omnes Judicis minas & contumelias ambo perſtantes ſecuri percuſſi ſunt.

Philoromus & Phileas martyres.

Cap. x.

12. Verum quandoquidem Phileam in Græcorum diſciplinis apprime verſatum fuiſſe retulimus, ipſe nunc prodeat, tum de ſe ipſo teſtimo-

[a] Erat Philoromus Procurator ſeu Rationalis ſummarum Ægypti. At Rufinus vertit, *agens turmam militum Romanorum.* quod locum præbuit, ut obſervat Valeſius, Adoni & aliis Martyrologiorum ſcriptoribus hunc Martyrem Tribunum appellandi. Porro Rationales alii erant rei privatæ, alii largitionum ſacrarum, de quibus Valeſ in notis ad lib. 15. Ammiani Marcellini. Idem Valeſius in notis ad lib 18. Officium quidem & Apparitionem Rationali concedit, ſed cum judicem fuiſſe negat. *Quotidie* tamen ex hoc loco Philoromum *jus dixiſſe* conſtat. Rationales damnatorum bona fiſco vindicabant, dicebanturque *viri perfectiſſimi.*

[b] Ejus Acta habes infra poſt annum 306.

SS. Mart. sub Dioclet. &c.

nium dicturus, quis & unde fuerit: tum martyria illa quæ per id tempus Alexandriæ contigerunt, accuratius quam nos relaturus his verbis [a]. Ex epiſtola Phileæ ad Thmuitas. Hæc igitur omnia exempla ac ſigna & pulcherrima documenta in ſacris litteris exſtare cum ſcirent beatiſſimi qui nobiſcum verſati ſunt Martyres; abſque ulla cunctatione, oculum mentis in ſupremum omnium Deum ſincere defigentes, & mortem pro pietate libenti animo amplectentes, vocationi ſuæ pertinaciter inhæſerunt. Quippe qui probe noſſent, Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum noſtra cauſa hominem idcirco factum fuiſſe, ut & peccatum omnino exſcinderet, & ad vitam æternam contendentibus nobis ſubſidia itineris compararet. Non enim rapinam arbitratus eſt Chriſtus eſſe ſe æqualem Deo; ſed exinanivit ſe ipſum, ſervi formam induens: & ſpecie ipſa inventus quaſi homo, humiliavit ſemetipſum uſque ad mortem; & quidem mortem crucis. Proinde meliora chariſmata conſectantes Martyres, qui Chriſtum geſtabant, omnes ærumnas; omnia tormentorum genera, quæ excogitari potuerant, non ſemel, ſed iterum ac ſæpius nonnulli ſuſtinuerunt. Et cum ſatellites non ſolum verbis minantes, ſed etiam factis terrorem ipſis incutere certatim niterentur, non tamen fracti ſunt animo, eo quod perfecta caritas foras ejiciebat timorem. Quorum virtutem & in ſingulis tormentis fortitudinem, quæ tandem oratio poſſit percenſere? Nam cum eos injuria afficere cuivis liceret, alii fuſtibus, alii virgis, alii flagris eos verberabant: quidam loris, nonnulli etiam funibus cædebant. Eratque ejuſmodi cruciatuum ſpectaculum varium & multiplex, plenumque malitiæ. Quidam enim illorum manibus poſt tergum revinctis ad ſtipitem ſuſpendebantur, ac deinde univerſa corporis membra machinis quibuſdam diſtendebantur. Poſt hæc tortores juſſu Judicis univerſo corpori; neque, ut homicidis ſolet, lateribus dumtaxat, ſed etiam ventri, cruribus, ac genis cruciatus ferreis ungulis adhibebant. Quidam altera manu ad porticum ſuſpenſi pendebant; quibus articulorum membrorumque omnium diſtenſio quovis cruciatu erat acerbior. Alii vultibus in ſe mutuo converſis ad columnas alligabantur, pedibus ſolum non contingentibus; adeo ut vincula gravitate corporum adacta, acrius intenderentur. Atque id tolerabant, non ſolum quamdiu Præſes eos alloquebatur, aut audiendis ipſis vacâbat; ſed toto propemodum die. Nam ubi ad alios audiendos tranſierat, miniſtros officii ſui relinquebat, qui prioribus imminerent, ſi forte quis tormentorum acerbitate victus à propoſito deſciſcere videretur: jubebatque eos abſque ulla miſeratione vinculis ſtringi, & poſtea cum jam animam exhalarent, humi abjectos trahi. Neque enim aiebat vel minimam noſtri curam habendam eſſe: ſed cunctos ſic de nobis ſentire, ſic erga nos agere debere, quaſi non amplius homines eſſemus. Hunc ſcilicet ſecundum cruciatum poſt verbera inimici noſtri excogitaverant. Quidam etiam poſt tormenta in nervo jacuerunt, pedibus ad quatuor uſque foramina divaricatis; ita ut

a Egregia epiſtola Martyris de Martyribus.

Philipp 2.

[a] Hinc Phileas ab Hieronymo inter ſcriptores eccleſiaſticos in Catalogo recenſetur.

ſupini eſſe cogerentur; cum ob recentes plagarum cicatrices, quas toto corpore gerebant, ſtare omnino non poſſent. Alii humi projecti jacebant præ nimia tormentorum acerbitate, & multo gravius quam dum cruciarentur ſpectaculum intuentibus præbebant, varia ac multiplicia tormentorum excogitata genera corporibus ſuis circumferentes. Quæ cum ita gererentur, alii in ipſis tormentis exſpirabant, conſtantia ſua pudorem incutientes adverſario. Alii ſemineces in carcerem truſi, paucis poſt diebus doloribus oppreſſi vitam finierunt. Reliqui curantium remediis refocillati, tempore ipſo ad diuturna carceris mora fidentiores evaſere. Itaque cum poſtea juberentur eligere utrum mallent, an contactis nefariis ſacrificiis omni moleſtia liberari, & abominandæ abſolutionis ſententiam ab ipſis conſequi; an vero ſacrificare abnuentes capite damnari: omnes nihil cunctati, libenti animo ad mortem perrexerunt. Quippe probe norant quæ in ſacris litteris nobis præſcripta ſunt. *Qui enim ſacrificat diis alienis*, ait Scriptura, *exterminabitur.* & iterum: *Non habebis deos alienos præter me.*

SS. Mart. sub Diocl. &c.

13. Hæc ſunt vere Philoſophi, nec minus Dei quam ſapientiæ amatoris Martyris verba, quæ ante extremam Judicis ſententiam adhuc in cuſtodia conſtitutus ad fratres eccleſiæ ſuæ ſcripſit; partim quo in ſtatu verſaretur exponens, partim eos adhortans, ut pietatem in Chriſtum, etiam poſt obitum ſuum jamjam imminentem mordicus retinerent. Sed quid opus eſt prolixa oratione uti, & divinorum qui per univerſum orbem paſſi ſunt Martyrum nova ſemper novis ſuccedentia certamina exponere? præſertim cum illi non vulgari modo, ſed quaſi jure belli oppugnati ſunt.

Cap. XI. Urbs cum omnibus incolis Chriſtianis deleta.

14. Certe urbem [a] quamdam Chriſtianorum in Phrygia milites armati obſidione cinxerunt: injectoque igne, totam una cum viris & mulieribus ac parvulis Chriſtum omnium Deum invocantibus concremarunt: hanc ſcilicet ob cauſam, quod univerſi ejus urbis incolæ, & curator [b] ipſe ac magiſtratus cum honoratis omnibus ac plebeis, Chriſtianos ſe eſſe profeſſi, ſacrificare jubentibus nullo modo obtemperabant. a
Quidam etiam ADAUCTUS nomine, claro in Italia genere ortus, Romana dignitate conſpicuus, & per omnes honorum gradus in Imperatorum palatio provectus; quippe qui procurationem ſummæ rei, & Ma- b

[a] Hujus urbis nomen latet. Ibi Adauctum degiſſe aſſerit Rufinus. Horum omnium feſtum die 7. Februarii celebratur. Porro de his Lactantius videtur locutus fuiſſe lib. 5. divinarum Inſtitutionum cap. 11. ubi de Chriſtianorum perſecutoribus dicit: *Sicut unus in Phrygia, qui univerſum populum cum ipſo pariter conventiculo concremavit.*

[b] Curator dicebatur ille qui reipublicæ pecuniam, & quidquid ad rem civitatis pertinet adminiſtrabat. Sæpius etiam ex voce græca Logiſta vocabatur. De eo plura. Valeſius in lib. 14. Ammiani Marcellini; de Magiſtratibus autem, qui apud Græcos στρατηγοὶ dicebantur, in notis ad lib. 31. Honorati vero appellabantur, qui res civiles, vel in Urbe, vel in Provinciis geſſerant; & Militares, qui aliqua militari dignitate præfulgebant. De quibus idem Valeſius ad librum jam laudatum 14. Ammiani Marcellini.

SS Mart. ſub Diocleт. &c. giſtri, ut vocant, ac Rationalis officium integerrime geſſiſſet: præter hæc omnia multis præclaris actibus inter fideles, & nominis Chriſti confeſſionibus nobilitatus: dum adhuc Rationalis officium adminiſtraret, pro vera pietate decertans martyrii corona exornatus eſt.

Cap. xii. Martyres in Arabia, Cappadocia.

15. Quid nunc opus eſt reliquos nominatim commemorare, aut multitudinem hominum recenſere, aut varias tormentorum ſpecies orationis penicillo depingere? Quippe cum admirandi Martyres, partim ſecuribus cæſi ſint, ut in Arabia contigit: partim ſuffractis cruribus interierint, quemadmodum accidit in Cappadocia: nonnulli capite deorſum verſo pedibus ſuſpenſi, leni ac remiſſo igne ſubtus accenſo, flagrantis materiæ fumo ſuffocati ſint, ut in Meſopotamia factum eſt: alii naſo, auribus ac manibus truncati, cæteriſque corporis membris mutilati ſint atque concisi, ut contigit Alexandriæ.

Et Meſopotamia.

Antiochiæ.

16. Jam vero ea quæ apud Antiochiam geſta ſunt, quid opus eſt in memoriam revocare? ubi alii craticulis impoſiti, non ad mortem uſque, ſed ad diuturnitatem ſupplicii torrebantur. Alii dextras ſuas in ignem immittere maluerunt, quam impia libamenta contingere. Ex quibus nonnulli periculum vitantes, priuſquam caperentur, & in inſidiatorum manus inciderent, ex ſublimibus tabulatis præcipites ſe dederunt; propter impiorum malitiam mortem lucro deputantes. Quædam etiam ſanctiſſima femina, & ob animi fortitudinem admirabilis, opibus ac ſplendore generis, bonaque in primis fama Antiochiæ percelebris, quæ duas filias virgines [a], corporis forma & ætatis flore præſtantes, Chriſtianæ religionis præceptis inſtituerat: cum plurimi ſtimulante ipſos invidia earum latebras curioſius inveſtigarent; deinde comperto eas apud exteros degere, omni ſtudio atque opera Antiochiam eas evocaſſent; poſtquam mulier ſeſe ac filias in militum laqueos incidiſſe ſenſit, ad inopiam conſilii redacta, filias allocuta eſt, & quanta ipſis mala à militibus imminerent expoſuit: omnium vero malorum graviſſimum ac maxime intolerabile eſſe ſtuprum, cujus minas ne auditu quidem ſuſtinere ſibi ipſi ac filiabus fas eſſet. Ad hæc animam ſervituti & obſequio dæmonum mancipare, omni morte exitioque pejus eſſe cum dixiſſet, unicum adverſus hæc omnia remedium eſſe admonuit, ſi ad opem Chriſti confugerent. His dictis, idem omnes conſilium amplexæ, cum ad medium itineris perveniſſent, veniam à militibus petunt, ut tantiſper de via deflectere ſibi liceret. Quo impetrato, compoſitis honeſte ac decenter veſtibus, in præfluentem ſe fluvium conjecerunt. Et hæ quidem ſemetipſas ita ſubmerſerunt. Duæ vero aliæ virgines in eadem urbe, divinæ prorſus ac germanæ per omnia ſorores, ſplendore quidem natalium, opibus, ætate & forma florentes, ſed gravitate morum, mentis pietate, ſtudioque & induſtria clariores; perinde ac ſi terra tantum decus ferre non poſſet, à cultoribus dæmonum juſſæ ſunt in mare præcipitari. Hæc Antiochiæ.

[a] Hæ ſunt Domnina, Proſdoce, & Bernice, de quibus infra ad annum circ. 306.

17. Sed quæ apud Pontum geſta ſunt, vel ipſo dictu incutiunt horrorem. Aliis manuum digiti à ſummis uſque unguibus acutis arundinibus transfigebantur. Aliis plumbo ignis vi liquefacto, bulliente ac fervente metallo terga adurebantur, & corporis partes maxime neceſſariæ torrebantur. Quidam in viſceribus ac pudendis partibus fœdos atque inexplicabiles cruciatus abſque ulla miſeratione pertulerunt, prout ſcilicet generoſi illi atque æqui judices ſollertiam ſuam oſtentantes, quaſi hoc virtutis alicujus ac prudentiæ eſſet, ambitioſius excogitabant; novis quotidie ſuppliciorum inventis, tamquam in certamine quodam in quo propoſita ſunt præmia, ſuperare ſe invicem contendentes. Ceterum hæ calamitates non prius finem acceperunt, quam judices tot ærumnis quidquam adjicere poſſe deſperantes, jamque cædibus feſſi, cum ipſos ſanguinis ſatietas ac tædium cepiſſet, ad ſpecioſam illam, ut quidem putabant, clementiam atque humanitatem ſe converterunt, ut in poſterum nulla adverſum nos uti ſævitia viderentur. Neque enim fas eſſe aïebant, ut urbes quidem civium ſanguine contaminarentur; Imperatores autem ipſi, erga omnes benigni ac manſueti, crudelitatis aſpergerentur infamia: ſed potius decere, ut humanitas & beneficentia imperatoriæ majeſtatis in univerſos diffunderetur; nec poſthac noſtri capitali ſupplicio plecterentur. quippe hujuſmodi pœna per Imperatorum indulgentiam liberatos nos eſſe.

18. Exinde igitur oculos noſtris erui [a], & alterum ex cruribus debilitari præceptum eſt. Hujuſmodi enim fuit illorum humanitas, hoc leniſſimum ſupplicii genus adverſus nos viſum. Adeo ut propter hanc impiorum hominum lenitatem, nullo jam modo recenſeri poſſit numerus, tum eorum quibus oculi dextri primùm quidem ferro effoſſi, deinde vero cauterio aduſti ſunt: tum illorum quibus ſiniſtri poplites candente ferro ſunt debilitati [b], & qui poſtea ad æris metalla quæ in provincia erant, non tam operis faciendi, quam vexationis cauſa condemnabantur: aliorum denique, qui varia viritim ſinguli certamina ſubierunt. Quæ quidem nos nec enumerare ſufficimus, quippe cum præclara illorum facinora omnem dicendi copiam ſuperent. In his ergo certaminum diſcriminibus, per univerſum orbem maximam gloriam adepti nobiliſſimi Martyres, & cunctos ſpectatores admiratione fortitudinis ſuæ merito perculerunt; & divinæ prorſus atque inexplicabilis Servatoris noſtri po-

[a] Hæc ad Maximinum refert Lactantius lib. de morte Perſec. cap. 36. cui veteres ſcriptores conſentiunt. Et quidem Maximinus jam imperium aſſumſerat, ſiquidem, ut ipſe Lactantius teſtatur, cap. 32. & Euſeb. lib. 8. cap. 13. Maximinus eodem anno quo Licinius factus eſt imperator, rejecto Cæſaris nomine ſemetipſum Auguſtum nuncupavit anno 307. Vide lib. de Mart. Palæſtinæ infra cap. 8.

[b] Utrumque ſupplicium, oculi ſcilicet dextri effoſſionem & ſiniſtri pedis enervationem, plerique Confeſſores pertulerunt, poſtea ad metalla damnati, qui deinde pace ſub Conſtantino M. data Eccleſiam adverſus Arianos defenderunt. Inter hos celebres fuere Paphnutius epiſcopus Ægyptius & Maximus Jeroſolymorum antiſtes, de quibus Rufinus, Sozomenus, Socrates, Theodoretus, aliique paſſim auctores agunt.

SS. Mart. sub Diocliet. &c.

tentiæ evidentiſſima in ſemetipſis exhibuerunt indicia. Ac ſingulos quidem nominatim commemorare longum ac difficile fuerit, ne dicam prorſus inexplicabile.

Cap. xiii. Martyres illuſtres.

19. Ex præſidibus autem eccleſiarum, qui in celeberrimis urbibus martyrium perpeſſi ſunt, primus in piorum tabulis à nobis nominetur Anthimus Nicomedienſis epiſcopus, teſtis regni Jeſu-Chriſti in eadem urbe
a capite truncatus. Ex Antiochenis vero Martyribus Lucianus [a] ejuſdem eccleſiæ preſbyter, vir in omni vita ſanctiſſimus: qui cæleſte Chriſti regnum primum verbis & oratione apologetica, Nicomediæ præſente ipſo Imperatore; poſtea vero etiam rebus ipſis aſſeruit. Jam vero omnium in Phœnice Martyrum nobiliſſimi Deoque accepti martyres, Chri-
b ſtiani gregis paſtores fuere Tyrannio [b] eccleſiæ Tyriorum epiſco-
c pus, & Zenobius preſbyter apud Sidonem. Silvanus [c] quoque Emiſenæ antiſtes eccleſiæ. Sed hic quidem in ipſa urbe Emeſa feris objectus una cum aliis quibuſdam in Martyrum relatus eſt numerum: illi vero Antiochiæ doctrinam veræ fidei conſtantiſſima in perferendis ad mortem uſque tormentis patientia ambo illuſtrarunt. Tyrannio quidem in profundum mare demerſus: Zenobius vero medicorum omnium præſtantiſſimus, dum ungulis latera ipſi ſulcarentur, in mediis cruciatibus forti
d animo immortuus. Inter Martyres autem Palæſtinæ Silvanus [d] Gazæ urbis epiſcopus, apud æris metalla quæ ſunt in Phœno, cum aliis undequadraginta capite truncatus eſt. Sed & quidam Ægyptii ſacerdotes, Peleus ac Nilus, cum aliquot aliis illic flammis abſumti periere. Horum in numero maximum decus Cæſarienſis eccleſiæ Pamphilus preſbyter à nobis haud quaquam prætereundus eſt; vir omnium noſtræ ætatis maxime admiratione dignus: cujus quidem fortitudinem & glorioſa facinora ſuo tempore expoſuimus. Ex iis porro qui Alexandriæ, & per totam Ægyptum ac Thebaidem nobili martyrio perfuncti
e ſunt, primus omnium nominandus eſt Petrus [e] Alexandrinæ eccleſiæ epiſcopus, Chriſtianæ religionis doctor eximius, & inter ejus preſbyte-

[a] Ejus martyrium à ſancto Chryſoſtomo deſcriptum habes infra ad an. 312.

[b] Hi quinque, Tyrannio, Silvanus, Peleus, Nilus, ac Zenobius, ſimul recoluntur in Martyrologio Romano die 20. Februarii. Porro Nilo hic memorato nonnulli attribuunt Paræneſes non ſemel jam editas. qua de re videſis Leonis Allatii Diatribam de Nilis, cap. 4.

[c] De hoc iterum Euſebius lib. 9. cap. 6. ubi 40. annis ſacerdotio functus fuiſſe dicitur, ac tandem cum aliis duobus Emeſæ feris objectus, martyrium conſummaſſe ſub Maximino imperatore. Memoratur in Martyrol. Rom. die 6. Februarii.

[d] De eo ac 3. ſequentibus vide infra lib. de Mart. Palæſtinæ.

[e] Cum eo *complures alios Ægyptiorum epiſcopos* paſſos dicit idem Euſeb. lib. 9. cap. 6. ubi Petri ſanctimoniam & doctrinam laudat. Ejuſdem Canones pænitentiales recipit. VI. Synodus. Laudatur vero ipſius liber de divinitate in Synodis Epheſina & Chalcedonenſi. De eo vide Athanaſium libro 2. contra Arianos, Sozomen. lib. 1. Hiſt. cap. 6. Vincent. Lirinenſem Commonit. 2. & alios paſſim auctores eccleſiaſticos. Ejus martyrium contigit anno 311. nono ſcilicet Perſecutionis anno, ſub Maximino imperatore.

ſos Faustus, Dius atque Ammonius, perfecti martyres Chriſti. Præterea Phileas & Hesychius, Pachumius ac Theodorus diverſarum in Ægypto eccleſiarum epiſcopi: innumerabiles [a] denique alii minime obſcuri, qui per eccleſias in illis locis ac regionibus conſtitutas multis laudibus celebrantur. Quorum omnium pro vero Dei cultu toto orbe confecta certamina, & quæ ſingulis eorum acciderunt, omnia accurate commemorare, non eſt officii noſtri, ſed eorum potius qui res geſtas oculis ſuis contemplati ſunt. Nos vero ea quibus ipſi interfuimus, alio in opere [b] poſterorum notitiæ commendabimus. SS Mart. sub Diocl. &c. a b

20. *Poſt nonnulla vero quæ Euſebius de Maxenti; Romæ, & Maximini in Oriente tyrannide & impudicitiis dixit, ſic de utroque narrationem proſequitur.* Atque hæc ex voto ipſis ſucceſſerunt adverſus cunctos, ſolis exceptis Chriſtianis, qui calcato mortis metu tam violentam hominis tyrannidem deſpexerunt. Nam & viri ignem ac ferrum, clavorum ſuffixiones, beſtias, profundos maris gurgites, membrorum abſciſſiones ac peruſtiones, confixiones & effoſſiones oculorum, totius denique corporis mutilationes; ad hæc famem, metalla ac vincula perpeſſi, in his omnibus maluerunt pro vera pietate tolerantiæ ſuæ ſpecimen edere, quam rejecto Dei cultu ſimulacra venerari. Et mulieres doctrina veræ fidei non minus quam viri roboratæ, aliæ eadem quæ viri certamina ſubierunt, & æqualia virtutis adeptæ ſunt præmia. Aliæ cum raperentur ad ſtuprum, vitam citius quam pudorem corporis ſui prodere ſuſtinuerunt. Certe unica mulier Chriſtiana [c], Alexandrinarum omnium nobiliſſima atque opulentiſſima; cum ceteræ à tyranno violatæ fuiſſent, effuſam atque effrenatam Maximini libidinem virili quadam animi celſitudine devicit. mulier tum ob ſplendorem generis ac divitias, tum ob ſingularem doctrinam celeberrima: ſed quæ modeſtiam ac pudicitiam his omnibus præferebat. quam cum tyrannus ſæpius interpellaſſet de ſtupro, obtruncare quidem illam, mori utique paratam, non ſuſtinuit, eo quod crudelitate ſuperior eſſet cupiditas. Ceterum bonis omnibus ſpoliatam exſilio damnavit. Sexcentæ * quoque aliæ, cum ſtupri minas quas provinciarum Rectores ipſis intentabant, ne auditu quidem tenus ferre potuiſſent, omnia cruciatuum, tormentorum, & capitalium ſuppliciorum genera pertulere. Ex Cap. xiv. Maxentius & Maximinus tyranni. c * μυρίαι.

21. Omnes quidem admiratione digniſſimæ; ſed præ omnibus admirationem meretur mulier illa [d] in urbe Roma, omnium earum quas d

[a] Valeſius habet *ſexcenti*, græcus textus μυρίοι, quo nomine ingens numerus deſignatur.

[b] In libro de Mart. Palæſtinæ, quem integrum infra exhibebimus.

[c] Hunc locum de celebri martyre Catharina, ſeu, ut Græci ſcribunt, Æcatherina, nonnulli intelligunt. quæ opinio aliis non placet. Et quidem hanc Rufinus Dorotheam virginem appellat, lib. 8. Hiſt. cap. 17. quam Chriſtiano nomine accuſatam fuiſſe dicit, priuſquam de ſtupro interpellaretur. Verum lis iſta abſque antiquis monumentis dirimi non poteſt.

[d] Sophroniam appellat Rufinus loco laudato.

SS Mart. sub Dioclet. &c.

Maxentius illarum partium tyrannus, Maximino in cunctis ſimillimus, violare aggreſſus eſt, longe nobiliſſima & caſtiſſima. Hæc enim ſimul atque eos, quibus tyrannus ad hujuſmodi flagitia miniſtris utebatur, irrupiſſe in domum ſuam comperit, & maritum ſuum qui præfecturam Romanæ urbis gerebat, conterritum permiſiſſe ſatellitibus ut ipſam abducerent, (erat autem Chriſtiana;) breve temporis ſpatium, quaſi ad exornandum corpus concedi ſibi poſtulavit. Poſt hæc in cubiculum ingreſſa, ſolam ſe relictam eſſe circumſpiciens, gladium pectori immergit. Quo vulnere protinus exanimata, cadaver quidem perductoribus dereliquit: ipſo autem facto, quod profecto omni vocis ſono clarius intonat, univerſis qui nunc ſunt, & qui poſthac erunt hominibus denuntiavit, ſolam Chriſtianorum virtutem invictam & inexpugnabilem, nec morti obnoxiam eſſe. Talis ac tanta nequitiæ copia uno eodemque tempore exuberavit, auctoribus duobus tyrannis, quorum alter Orientem, alter Occidentem occupaverat.

Martyres Palæſtinæ.

Anno Christi CCCIII.

EUSEBII PAMPHILI

Cæsariensis Episcopi,

Liber de Martyribus Palæſtinæ.

Prologus. a

1. Anno imperii Diocletiani nono & decimo, menſe Xanthico[a], quem Romani Aprilem vocant, Flaviano provinciam Palæſtinam regente, cum ſalutaris Paſſionis dies immineret, repente propoſita ſunt ubique edicta, quibus imperabatur eccleſias quidem ſolo æquari, ſacros autem codices flammis abſumi; & Honoratos quidem honoris prærogativa ſpoliari; plebeïos autem & in miniſterio conſtitutos libertate privari, ſi in Chriſtianæ religionis propoſito adhuc permanerent. Et primi quidem adverſus nos edicti hujuſmodi fuit ſententia. Sed non multo poſt allatæ ſunt aliæ litteræ, quibus jubebatur, ut omnes ubique eccleſiarum Antiſtites primum quidem conjicerentur in vincula, poſtea vero ad ſacrificandum omnibus modis cogerentur.

Cap. I. Procopius primus martyr Palæſtinæ b

2. Igitur ex Palæſtinæ Martyribus primus Procopius[b], antequam carceris periculum feciſſet, ſtatim à primo, quod aïunt, limine ad Præſidis tribunal adductus, & ſacrificare diis gentilium juſſus, unum

[a] Hoc edictum ſupra lib. 8. cap. 2. latum dicitur, *menſe Dyſtro quem Romani Martium* vocant; at nil mirum. Prius enim Nicomediæ ubi degebat Imperator quam in Palæſtina promulgatum eſt. Porro non adeo certum eſt, quod iſte Prologus ab Euſebio ſcriptus fuerit.

[b] Hujus Martyris Acta inferius exhibemus. Porro primus in Palæſtina martyr dicitur, in hac Diocletiani ſcilicet perſecutione. Nam Martyres ſub Valeriano Cæſareæ paſſos ex ipſomet Euſebio laudavimus ſupra pag. 252.

ſe Deum noſſe reſpondit, cui ſacrificandum eſſet eo ritu quem ipſe ſtatuiſſet. Cum vero quatuor etiam Imperatoribus libare juberetur, ſententiam quamdam ex Homerico carmine prolocutus, quæ illis minime arridebat: *Haud bona res domini plures: herus unicus eſto, Rex unus.* Ilico capite truncatur die octavo menſis Deſii [a], hoc eſt, ut Romani dicunt, ante diem ſeptimum idus Junias, quarta feria hebdomadis. Hoc primum apud Cæſaream Palæſtinæ martyrium perpetratum eſt. MARTYR. PALAST.

3 Poſt hunc vero in eadem urbe quam plurimi eccleſiarum illius provinciæ Antiſtites graviſſima ſupplicia alacri animo perpeſſi, illuſtrium certaminum ſpectacula exhibuerunt. Alii vero non pauci præ ignavia fracti animis ac debilitati, primo ſtatim impetu conciderunt. Ex reliquis varia quiſque tormentorum genera expertus eſt. Hic flagris conciſus: ille intolerabilibus tormentis & ungulis excruciatus, & vinculis oppreſſus; adeo ut quibuſdam manus laxata nervorum compage reſolutæ ſint. Singuli tamen quæcumque ipſis juxta arcanum Dei judicium eveniebant, fortiter tulere. Alius enim, cum quidam manus ejus apprehendiſſent, ipſumque ad aram adduxiſſent, & abominandum ac ſceleſtum ſacrificium dextræ ipſius injeciſſent, quaſi ſacrificaſſet, dimittebatur. Alius cum ne ſummis quidem digitis thus attigiſſet, nonnullis tantum affirmantibus eum ſacrificaſſe, ſilentio abſcedebat. Hic ſemivivus correptus ac ſublimis elatus, projiciebatur ut mortuus, & vinculis abſolvebatur, computatus inter eos qui ſacrificaverant. Ille vociferans atque conteſtans ſe his quæ jubebantur minime aſſentiri; pugnis ore contuſo, plurimis ad hoc conſtitutis illum tacere cogentibus, per vim extrudebatur, tam etſi haud quaquam ſacrificaſſet. Adeo magni apud eos æſtimabatur, ſi vel viderentur effeciſſe id quod voluerant. Perſecutionis atrocitas.

4. Ex iſtis igitur qui tot numero erant, ſoli ALPHÆUS & ZACCHÆUS martyrii coronam adepti ſunt, qui poſt flagella & ungulas, poſt acerbiſſima vincula, & dolores in iis exantlatos; poſt alia omnis generis tormenta, cum viginti quatuor horarum ſpatio pedes in nervo ad quatuor uſque puncta diſtentos habuiſſent, unum Deum, unumque Regem ac Dominum Jeſum-Chriſtum confeſſi, perinde ac ſi impium quidquam locuti eſſent, eodem quo primus ille martyr Procopius ſupplicii genere, abſciſſis capitibus interiere, die ſeptimo menſis Dii, quod eſt apud Romanos ante diem [b] xv. Kal. Decembris. Alphæus & Zacchæus martyres.

5. Sed & commemoratione digna ſunt in primis quæ circa ROMANUM [c] martyrem eodem die Antiochiæ geſta ſunt. Hic enim genere CAP. II. Romanus martyr.

[a] De hoc menſe videſis Valeſii notas. In Kalendario R. P. Antonii Pagi incipit die 15. Maii.

[b] Hoc ipſo die eorum memoriam recolit Martyrol. Romanum; Græcorum vero Menæa die ſequenti, in quibus Zacchæus dicitur fuiſſe Gadarenſis eccleſiæ diaconus. Gadara olim civitas erat epiſcopalis ſub Scythopolitano metropolitano in II. Palæſtina. Nunc dicitur *Gaddi*

[c] De Romano Martyre ſingillatim agemus infra ad annum 303.

Palæſtinus, Cæſarienſis eccleſiæ diaconus & exorciſta [a], eo ipſo temporis articulo quo eccleſiæ deſtruebantur Antiochiam ingreſſus: cum innumerabiles viros ſimul ac mulieres una cum parvulis templa deorum confertim adeuntes, & ſacrificantes vidiſſet, ſpectaculum id minime tolerandum ratus, zelo divini cultus ipſum incitante, propius acceſſit, & contenta voce inclamans objurgare eos cœpit. Ob cujus facinoris audaciam ilico comprehenſus, generoſo, ſi quis umquam alius, martyrio decoratus eſt. Nam cum judex eum ignis ſupplicio addixiſſet, ille hilari vultu, & admodum alacri animo ſententiam excipiens, ad ſupplicium eſt abductus. Deinde alligatus ad ſtipitem, congeſtis undique lignis ac ſarmentis, cum miniſtri qui rogum accenſuri erant, Imperatoris [b] tum forte præſentis judicium exſpectarent: Ubinam, inquit, mihi ignis [c]? Quibus dictis accitus coram Imperatore ſiſtitur, novo quodam ſupplicii genere plectendus, linguæ ſcilicet abſciſſione. Quod quidem ſupplicium cum fortiſſime pertuliſſet, re ipſa omnibus declaravit, iis qui quemlibet cruciatum pro pietate ſuſtinent, ſemper præſto adeſſe divinam virtutem, quæ & dolores eorum imminuat, & animos ipſorum confirmet. Comperta igitur novitate ſupplicii, nequaquam conterritus vir fortiſſimus ultro protendit linguam, promtiſſime eam deſecandam carnificibus præbens. Poſt quod ſupplicium contruſus in carcerem [d], ac diutiſſime ibidem maceratus, tandem cum Imperatoris vicennalia jam adeſſent, & ex ſollemni more univerſis qui in cuſtodia tenebantur, indulgentia publice per præconem annuntiata eſſet; ſolus ad quatuor uſque puncta diſtentos habens pedes, in ipſo jacens nervo, fractis laqueo faucibus, martyrio, ſicut optaverat, exornatus eſt. Et hic quidem, utpote Palæſtinus, inter Palæſtinenſes martyres recenſeri meretur, tametſi extra patriam paſſus ſit. Hæc primo [e] perſecutionis anno in hunc modum geſta ſunt, cum adverſus ſolos eccleſiarum Præſides perſecutorum immanitas deſævirer.

[a] Primis temporibus ob clericorum paucitatem, unus idemque duorum aut trium munere fungebatur. Sic duo hic Romanus, Procopius autem tria munia exercebat in eccleſia Scythopolitana, ut in ejus Actis habetur. Laudat hac occaſione Valeſius auctorem veterem quæſtionum vet. & novi teſtam. cap 101. quem videſis. Simul autem Romanus erat diaconus & exorciſta, quod forte poſt catechizatos catechumenos eos etiam exorcizaret. Tam enim pro catechumenis quam pro energumenis purgandis inſtituti erant exorciſtæ. Vide Valeſii notas.

[b] Galerii ſcilicet Cæſaris, ut putat Valeſius. Nam tunc Diocletianus Nicomediæ morabatur. Valeſii opinionem confirmat Prudentius hymno x περὶ στεφάνων verſ. 31. *Galerius orbis forte Romani ſtatum* &c. Nondum tamen erat Auguſtus.

[c] Non ſatis exponit hic miraculum ignis qui non potuit accendi, de quo fuſe ſerm. 2. de Reſurrectione, & Prudentius hymno laudato verſ. 846. & ſeqq.

[d] Omittit miraculum Romani, etiam abſciſſa lingua, loquentis, quod alias adeo exaggerat. Hinc patet non omnia in iſto libello contineri.

[e] Dodvvellus diſſert. xi. ait, hæc anno 2. tribuenda eſſe; at Euſebium egregie vindicat P. Antonius Pagi ad annum 304.

MARTYR. PALAST. ANNO CHRISTI CCCIV. CAP. III. Annus ſecundus perſecutionis.

6. Secundo dehinc anno cum perſecutionis adverſus nos furor vehementius incaluiſſet, Urbano tunc provinciam regente, primum Imperatoris miſſæ ſunt litteræ, quibus generali præcepto jubebatur, ut omnes ubique locorum ac gentium publice idolis ſacrificia ac libationes offerrent. Quo tempore TIMOTHEUS [a] apud Gazam urbem Palæſtinæ, innumera perpeſſus tormenta, tandem tenui ac lento igne conſumtus; cum ſinceræ erga Deum pietatis luculentiſſimum ſpecimen edidiſſet, conſtanti in omnibus tolerantia, coronam martyrii reportavit. AGAPIUS quoque & THECLA priſcæ illi cognominis [b], cum una cum ſupradicto Timotheo ingentem animi conſtantiam oſtendiſſent, damnati ſunt ad beſtias.

7. Ea vero quæ poſtea ſubſecuta ſunt, quis tandem non admiratus eſt, cum videret; aut ſtupore non perculſus eſt, cum auditu acciperet? Nam cum gentiles publicam ſollemnitatem, & conſueta ſpectacula celebrarent, ingens omnium rumor erat, præter ceteros quos illi maximo favore proſequebantur, etiam Chriſtianos illos qui nuper damnati fuerant, cum beſtiis pugnaturos. Cumque hujus rei fama paſſim apud omnes increbreſceret, adoleſcentes numero ſex, quorum unus natione Ponticus, TIMOLAUS vocabatur; alter Tripoli Phœnices urbe oriundus erat, DIONYSIUS nomine; tertius Dioſpolitanæ eccleſiæ ſubdiaconus, ROMULUS dicebatur; poſt hos Ægyptii duo, PAUSIS [c] & ALEXANDER; poſtremo alter priori illi cognominis ALEXANDER Gaza oriundus. Hi, inquam, omnes colligatis prius manibus, ut ſe ad ſubeundum martyrium promtos ac paratos oſtenderent, contento curſu ad Urbanum, qui tunc forte ad amphitheatrum proficiſcebatur, advolarunt, ſe Chriſtianos eſſe confitentes, palamque omnibus facientes, præ fiducia animi adverſus cuncta diſcrimina confirmati, eos qui veri Dei cultum profitentur, ne beſtiarum quidem incurſus formidare. Ac protinus quidem cum & Præſidem ipſum, & eos qui adſtabant, non mediocri admiratione perculiſſent, cuſtodiæ mancipati ſunt. Paucis autem poſt diebus, cum alii duo ipſis accenſiti eſſent, quorum alter AGAPIUS nomine, jamdudum ante illos varia tormenta perpeſſus, multis confeſſionibus inclaruerat; alter nomine DIONYSIUS, res ipſis ad corporis uſum neceſſarias ſubminiſtrabat: octo omnes uno eodemque die in urbe Cæſarea præciſis capitibus interierunt, die viceſima quarta menſis Dyſtri, hoc eſt, ante diem [d] nonum Kalendas Apriles.

8. Per idem tempus duo Imperatores, quorum alter primum imperii gradum, alter ſecundum ab eo locum obtinebat, depoſito imperiali cultu

[a] Ejus cum Agapio & Tecla feſtum recolitur die 19. Auguſti. De Agapio vide & infra cap. 6

[b] Tecla virginum protomartyr quam Patres Latini & Græci paſſim laudant.

[c] In aliquot mſſ. dicitur *Paëſis*. In Menæis autem Baſilii Imp. & Sirleti Cardinalis *Publius*.

[d] Hac ipſa die à Latinis & Græcis memoratur.

Martyr. Palæst. privatum habitum induerunt [a]: & male habere iterum cœpit reſpublica. Nec multo poſt diſciſſo in partes imperio Romano, bellum inexpiabile inter ipſos Romanos exarſit. Nec diſſidium ac tumultus qui poſtea ſubſecutus eſt, ante ſedari potuit, quam per univerſum orbem Romanum pax Chriſtianus reddita eſſet. Nam ſimul atque ea pax, quaſi lux quædam poſt obſcuræ ac tenebroſæ noctis caliginem, cunctis affulſit, confeſtim reſpublica Romana in priſtinam ſtabilitatem & concordiam, ac quietem iterum reſtituta eſt; cunctis mutuam inter ſe benevolentiam, quam à majoribus traditam acceperant, quaſi poſtliminio recuperantibus. Verum hæc ſuo loco ac tempore uberius exponentur. Nunc narrationis noſtræ ſeriem proſequamur.

Anno Christi CCCV. Cap. IV. Perſecutio gravior ſub Maximino.

9. Maximinus [b] Cæſar ex eo tempore ad imperium evectus, quaſi qui odii in Deum & impietatis ſibi innatæ inſignia oſtentare vellet, violentius quam ſuperiores Principes perſecutioni noſtrorum incubuit. Cum igitur omnes graviter perturbati hac illac diſpergerentur, & periculum effugere unuſquiſque omni ope laboraret, maximuſque tumultus cunctas provincias occupaſſet; qua tandem oratione divini amoris ardorem, plenamque fiduciæ confeſſionem beati ac revera innocentis oviculæ Apphiani martyris, pro merito poterimus exponere? Qui quidem ad portas urbis Cæſareæ, admirabile exemplum ſinceræ erga verum Deum pietatis cunctis illius incolis ſpectandum præbuit; idque nondum viginti annos natus. Ac prius quidem cum ſæcularium diſciplinarum cauſa, utpote parentibus ortus locupletiſſimis, plurimum temporis Beryti [c] eſſet commoratus, incredibile dictu eſt quo pacto in ea civitate calcatis adoleſcentiæ cupiditatibus, nec vigore corporis, nec ſodalium conſuetudine corrumpi ſe paſſus, modeſtiam amplexatus ſit; honeſte, ſobrie ac pie ex præcepto Chriſtianiſmi degens, moreſque ſuos moderans atque caſtigans. Quod ſi patriam quoque ejus commemorare convenit, cumque urbem ex qua tam generoſus religionis noſtræ ortus eſt pugil, debito præconio exornare; equidem id faciam libentiſſime. Si quis ergo Pagas [d] novit urbem Lyciæ non obſcuram, inde oriundus fuit nobilis adoleſcens. Qui quidem reverſus poſtea à Berytenſibus ſtudiis, cum pater ip-

Apphianus martyr.

[a] Diocletianus ſcilicet prope Nicomediam, Herculius Mediolani, cogente Galerio Maximiano, non autem ſponte, uti hactenus putabatur. Totam hanc hiſtoriam egregie deſcribit Lactantius in lib. de mortibus Perſec. cap. 18. & ſeqq.

[b] Anno 305. quo Kalendis Maii Galerius Maximianus Armentarius à Diocletiano Jovio, Conſtantius Chlorus à Maximiano Herculio imperatores, & Severus ac Daza, qui deinde Galerius Maximinus dictus eſt, Cæſares ſunt creati, quæ omnia Galerio Maximiano cogente facta ſunt. Vide Lactantii lib. laudatum cap. 18. & ſeqq. ante cujus editionem cenſebant viri eruditi hæc omnia anno 304. contigiſſe. Vide erud. Baluzii notas, & P. Ant. Pagi. ad annum 304.

[c] Berytum apud antiquos ob juris civilis ſcholas celebrem fuiſſe nemo neſcit.

[d] Alias *ἀρπαγὰς* vel *ἀραπαγὰς* aut tandem *ἀραγὰς*. Sed hæc eruditio Valeſio ignota. Forte Araxas legendum, Eſt quippe ejus nominis civitas epiſcopalis in Lycia.

ſius principem locum domi obtineret, ipſe nihilominus cum patre & propinquis ſuis verſari non ſuſtinuit, eo quod illi ex divinæ religionis præceptis vitam agere recuſarent. Sed divino quodam ſpiritu afflatus, & præ innato philoſophiæ ſtudio, ſeu potius cæleſtis ac veræ ſapientiæ amore, vanam hujus ſæculi gloriam & corporis voluptates deſpiciens, clam domo aufugit. Ac ne quidem de ſumtu ad diurnum victum neceſſario ſollicitus, ob ſpem ac fiduciam quam in Deo collocaverat; prævio, & quaſi manu ipſum ducente Spiritu-ſancto Cæſaream pervenit, ubi corona martyrii ipſum manebat. Ibi nobiſcum verſatus, cum ex ſacrarum litterarum lectione, quantum fieri potuit, breviſſimo illo tempore fructus ſibi collegiſſet, & congrua artioris abſtinentiæ exercitatione ſemet roboraſſet; tandem ejuſmodi exitu inclaruit, quem quiſquis viſu accepit, fieri nullo modo poteſt quin ſimul obſtupuerit. Quiſquis vero auditione tantum acceperit, admiretur neceſſe eſt adoleſcentis fiduciam, libertatem, conſtantiam, & ante omnia conſilii ac propoſiti ipſius audaciam. Quæ quidem zeli divinæ Religionis, & divini cujuſdam Spiritus argumenta ſunt certiſſima.

Martyr. Palæst.

10. Nam cum Maximinus ſecundum adverſus noſtros bellum excitaſſet, anno tertio perſecutionis Diocletiani; & per omnes provincias miſſa eſſent tyranni edicta, quibus Rectores jubebantur operam dare, ut omnes omnium urbium incolæ diis publice ſacrificarent: cumque præcones per univerſam Cæſaream cunctos patresfamilias ad dæmonum templa juſſu Præſidis evocarent; ac præterea Tribuni militum ſingulos ex tabella nominatim citarent; omnibus ubique locorum Chriſtianis inexplicabili malorum turbine concuſſis, hic quem ſupra nominavimus, nemini communicato conſilio, clam nobis, qui in eadem domo degebamus; clam univerſa militum cohorte, qui circa Præſidem ſtabant; ad Urbanum tunc forte libantem intrepidus acceſſit, fidentique animo comprehenſa ejus dextra è veſtigio quidem ſacrificium omittere ipſum coëgit. Mox inſtar prudentiſſimi monitoris, cum divina quadam gravitate eum hortari cœpit, ut ab errore deſiſteret; quippe abſurdum eſſe ut poſthabito veri ac ſolius Dei numine, ſimulacris ac dæmonibus homines ſacra faciant. Id autem, ut veriſimile eſt, agebat fortiſſimus juvenis divina quadam virtute, quæ ipſum ad hoc impulerat, omnibus, ut ita dicam, inclamante ac denuntiante per hoc facinus; tantum abeſſe ut Chriſtiani, qui quidem eo nomine digni eſſent, ab eo quem ſemel imbibiſſent divini Numinis cultu umquam abducerentur; quin potius minis, & his, qui minas ſubſequi ſolent, cruciatibus adeo illos ſuperiores eſſe, ut adhuc eo liberius in poſterum loquantur, & ingenua atque intrepida voce veritatem prædicent, ipſoſque etiam, ſi fieri poſſit, perſecutores ſuos hortentur, ut abjecto impietatis errore, eum qui ſolus Deus eſt agnoſcant.

Præſidem palam arguit.

11. Poſt hæc ſupradictus juvenis in præſentia quidem, utpote tam audaci perpetrato facinore, à militibus qui Præſidi apparebant, tamquam à feris beſtiis diſcerptus, & innumera verbera toto corpore for-

MARTYR. PALÆST. tiſſime perpeſſus, in carcerem conjicitur. Ubi cum noctis ac diei unius ſpatio, pedibus in nervo diſtentis manſiſſet, poſtero die in judicium adducitur. Compulſus deinde a judice diis ſacrificare, invictam adverſus ærumnas, & quantumvis horrendos dolores conſtantiam animi declaravit; lateribus non ſemel, ſed iterum ac ſæpius ad ipſa uſque oſſa & viſcera ſulcatis; totque plumbatarum ictibus in os ac cervicem verberatus, ut contuſa ac tumefacta facie, ne ab illis quidem qui eum optime norant agnoſceretur. Verum cum ille tantis doloribus nullatenus cederet, tortores juſſu Præſidis, linum oleo madefactum pedibus ejus circumponentes[a], ignem poſtea ſubjecerunt. Quo facto quantos beatiſſimus Martyr dolores perſenſerit, nulla, ut arbitror, oratione explicari poteſt. Ignis ſiquidem conſumtis ejus carnibus ad oſſa uſque penetrabat; adeo ut univerſus humor corporis ceræ inſtar liquefactus ſtillatim difflueret. Sed neque his cruciatibus ſuperatus, licet jam victis & ob portentoſam ejus fortitudinem animo deſpondentibus adverſariis, rurſus in vincula compingitur. Dehinc tertio poſt die Judici oblatus, eamdemque fidei conſtantiam profeſſus; licet ſemivivus in profundum mare demerſus eſt.

Immania tormenta perfert.

In mare tandem mergitur.

12. Ea vero quæ continuo ſubſecuta ſunt, illis fortaſſe ſi retulero, incredibilia videbuntur, qui oculis ſuis hæc minime viderunt. Verum tametſi id procul dubio eventurum intelligam, facere nullomodo poſſum, quin rem geſtam poſterorum memoriæ commendem: quippe cum univerſi propemodum incolæ urbis Cæſareæ teſtes hujus miraculi extiterunt. Nulla certo ætas tam ſtupendæ rei ſpectaculo non interfuit. Poſtquam igitur ſanctiſſimum illum ac beatiſſimum juvenem medio mari, in altiſſimum, ut ipſis videbatur, gurgitem ſubmerſerunt, repente tantus motus, tantuſque fragor non ſolum mare, verum etiam cælum omne concuſſit, ut terra quoque & ipſa Cæſarienſium civitas eo motu quateretur. Eodemque temporis momento, quo repentinus ille ac mirabilis terræ motus acciderat, divini Martyris cadaver, utpote quod marini fluctus continere non poterant, ab iiſdem ante portas civitatis ejectum eſt. Hujuſmodi fuit exitus admirandi Apphiani, die ſecundo menſis Xanthici, quod eſt ante diem quartum Nonas Apriles[b], feria ſexta.

CAP. V. 13. Per idem tempus, iiſdemque pæne diebus in urbe Tyro, adoleſcens quidam, ULPIANUS[c] nomine, poſt crudeles plagas & acerbiſſima flagrorum verbera, una cum cane & aſpide in culeum ex crudo bovis corio inſutus, in mare præcipitatus eſt. Proinde cum Apphiani

Ulpianus martyr.

[a] Ejuſmodi tela ſi totum corpus operiret, dicebatur *Tunica moleſta*, de qua paſſim antiqui.

[b] Hoc die in Martyrologio Romano & aliis nonnullis colitur, quædam tamen ejus feſtum ad diem 5. ejuſdem menſis referunt. Porro cum Maximinus nonniſi anno 305. Kalendis Maii Cæſar creatus ſit, Apphianus vero 3. Aprilis fuerit paſſus, ejus martyrium ad annum 306. revocandum erit, quo anno finit tertius & incipit quartus perſecutionis annus.

[c] Celebratur in Martyrologio Romano die 3. Aprilis: ad quem locum plura obſervat Baronius de ſupplicio culei.

martyrio,

martyrio, jure merito hic à nobis commemorandus videtur. MARTYR. PALÆST.

14. Aliquanto poſt tempore ÆDESIUS, tam ſecundum Deum quam ſecundum carnem Apphiani frater germanus, germana cum illo perpeſſus eſt. Quippe poſt innumerabiles confeſſiones, poſt diuturnos carceris & vinculorum cruciatus, poſt Præſidum ſententias, quibus ad metalla Palæſtinæ fuerat condemnatus; poſt vitæ rationem plane philoſophicam, quam in pallio philoſophico agens perpetuo traduxerat: longius enim quam frater in diſciplinis proceſſerat, utpote qui operam dediſſet philoſophiæ: tandem apud Alexandriam cum Judicem [a], qui de Chriſtianis quæſtionem habebat, ſupra modum debacchantem atque inſultantem vidiſſet, & nunc quidem viros graves variis afficientem contumeliis, nunc mulieres eximia caſtitate præditas, atque etiam virgines Deo devotas lenonibus ad omne genus turpitudinis dedentem, idem ac frater facere conatus eſt. Cum enim hæc ipſi intolerabilia viderentur, ingenti animi fiducia acceſſit ad Judicem. Cumque verbis ſimul & factis illum pudore atque ignominia perfudiſſet, poſt hæc multiplices tormentorum cruciatus fortiter perpeſſus, tandem in mare præcipitatus, eodem quo frater genere mortis interiit. Et hæc quidem Ædeſio [b], tametſi aliquantopoſt tempore, ut jam dixi, ad hunc modum contigerunt.

Et Ædeſius.

15. Anno autem quarto perſecutionis adverſus nos concitatæ, die viceſimo menſis Dii, quod eſt ante diem duodecimum [c] Kalendas Decembris, feria ſexta, apud eamdem urbem Cæſaream martyrium prorſus memorabile perpetratum eſt, præſente tyranno ipſo Maximino, & ob natalem ſuum ſpectacula populis exhibente. Cum eſſet vetus conſuetudo ut præſentibus Imperatoribus magnifica, ſi umquam alias, ſpectacula, majorem ſolito voluptatem ſpectantibus præberent: novis undique & inuſitatis conquiſitis miraculis, partim ferarum quæ ex India, aut Æthiopia, aut aliunde advectæ in amphitheatrum introducebantur; partim hominum, qui exercitatis ante corporibus ſtupenda exhibentes artis ſuæ ſpecimina, ſpectatores mirabili voluptate oblectabant: tunc quoque, utpote Imperatore ipſo ſpectacula præbente, magnificentius aliquid & admirabilius ſolito, in apparatu ludorum ineſſe omnino oportebat. Quid vero illud fuit? Noſtræ religionis Martyr in medium adductus eſt pro vera & ſola pietate pugnaturus, nomine AGAPIUS, quem una cum THECLA ad beſtias damnatum fuiſſe ſecundo perſecutionis anno retulimus.

CAP. VI. ANNO CHRISTI CCCVI.

Præſente Maximino.

16. Hic igitur cum ter jam antea ex carcere eductus, & ſæpius cum maleficis ſollemni pompa traductus eſſet in ſtadio: judice poſt varias comminationes ad alia ſubinde certamina ipſum differente, ſive quod miſeratione ejus caperetur, ſive quod à propoſito eum abduci poſſe

[a] Hunc Heroclem fuiſſe putant, adverſus quem Euſebius librum ſcripſit. Vide Valeſii notas.

[b] Die 8. Aprilis in Martyrologio Rom. memoratur; at Græci eum ſimul cum Apphiano die 2. ejuſdem menſis colunt.

[c] Eodem die in Martyrol. Romano memoratur.

MARTYR. PALÆST. ſperabat, tunc tandem præſente Imperatore productus eſt: tamquam de induſtria ad id tempus reſervatus, ut in ipſo verbum illud com-

Matth. 10. pleretur, quod Servator noſter per divinam præſcientiam diſcipulis ſuis prædixerat; fore ut coram regibus adducerentur propter nominis ipſius confeſſionem. Trahitur ergo in medium ſtadium una cum noxio quodam, qui dominum peremiſſe ferebatur. Poſt hæc is quidem qui dominum ſuum interfecerat, beſtiis objectus veniam & clementiam Impera-

Agapius feris objectus. toris promeruit, eodem pæne modo quo ille qui temporibus Servatoris noſtri fuit Barabbas. Quam ob cauſam totum repente amphitheatrum acclamationibus & laudibus perſonare cœpit, quia ſcilicet Imperator cruentum homicidam benigniſſime ſervaverat, & honore ac libertate donaverat. Ille vero divinæ religionis athleta, primum quidem ab Imperatore accitus eſt. Deinde cum ab eo poſtularetur ut fidei ſuæ propoſitum abjuraret, promiſſa ipſi, ſi id faceret, libertate; contenta voce profeſſus eſt, ſe non ob aliquod crimen, ſed pro pietate in Deum omnium conditorem, quæcumque ſibi inferrentur ſupplicia, non modo alacri ac forti animo, ſed etiam cum voluptate eſſe ſubiturum. Hæc locutus, ſimul cum dictis facta conjungens, urſæ quæ adverſus ipſum dimiſſa fuerat, concito curſu obviam occurrit, ſeque ipſum beſtiæ devorandum libentiſſime obtulit. Poſt cujus laniatus adhuc ſpirans, in carcerem reportatur, Ubi cum diei ſpatio ſupervixiſſet, ſequenti die, appenſis ad ejus pedes lapidibus, medio mari ſubmerſus eſt. Hujuſmodi fuit Agapi martyrium.

ANNO CHRISTI CCCVII. CAP. VII. Theodoſiæ martyrium.

17. Cum vero quintus jam annus perſecutionis volveretur, die ſecundo menſis Xanthici, quod eſt ante diem quartum Nonas Apriles, ipſo Dominicæ Reſurrectionis die, rurſus apud Cæſaream THEODOSIA [a] virgo, ex urbe Tyro oriunda, fidelis, graviſque in primis puella, nondum octodecim annos nata, ad vinctos quoſdam acceſſit, qui regnum Dei libere confitentes, ante prætorium ſedebant; tum ut eos ſalutaret, tum ut, quod credibile, eſt eoſdem rogaret, ut cum ad Deum perveniſſent, ſui memores eſſe vellent. Quo facto, quaſi impium quoddam ac nefarium facinus perpetraſſet, correpta à militibus deducitur ad Præſidem. Ille confeſtim, ut erat inſanus, & belluino quodam furoris impetu incitatus, cum eam acerbis atque horrendis tormentis excruciaſſet, & latera ipſius ac papillas ad ipſa uſque oſſa ferreis ungulis exaraſſet: ſpirantem adhuc & læto atque hilari vultu cuncta tolerantem, marinis fluctibus mergi jubet, Inde ad reliquos Chriſti Confeſſores ſe transferens, omnes ad æris metalla, quæ ſunt apud Phænum Palæſtinæ, damnavit.

18. Poſt hæc die quinto menſis Dii, hoc eſt, ut Romani dicunt,

[a] Celebris eſt ejus memoria apud Latinos, & Græcos die 2. Aprilis Alii tamen aliis diebus ejus feſtum peragunt. Ejuſdem Martyris Acta prolixiora vidimus in multis codd. mſſ. ſed aliquatenus amplificata.

Nonis Novembris, in eadem urbe Cæſarea Silvanus [a], qui etiam tum Preſbyter & Confeſſor erat, ſed paullo poſt ad epiſcopatus honorem evectus martyrium conſummavit, & alii quidam ejus comites; cum pro vera pietate ſingularem conſtantiam oſtendiſſent, ad opus in iiſdem metallis faciendum, ab eo quem dixi Præſide condemnati ſunt, decretumque, ut pedum juncturæ, candente ferro prius ipſis debilitarentur.

Silvanus epiſcopus. [a]

19. Eodem temporis momento, quo adverſus iſtos ſententiam tulerat, virum quemdam innumeris aliis confeſſionibus nobilitatum, Domninum nomine, qui ob ſingularem in dicendo libertatem univerſis Palæſtinis erat notiſſimus, vivum comburi præcepit.

Domninus.

20. Poſt hæc idem judex in excogitandis malis eximius artifex, & qui ad doctrinam Chriſti expugnandam, nova quædam inſidiarum ac fraudum genera commentus eſt, inaudita prius ſupplicia adverſus Dei cultores excogitavit. Ac tres quidem pugilatu inter ſe dimicare, lata ſententia coëgit; quemdam vero ſanctum ac venerabilem ſenem, nomine Auxentium, beſtiis objecit. Alios item jam adultos & virilem ætatem ingreſſos, exſectis prius teſticulis ad eadem metalla damnavit. Alios rurſus poſt acerbiſſima tormenta in carcerem conjecit. Inter quos erat & Pamphilus [b], omnium ſodalium mihi longe cariſſimus; qui præ cunctis noſtræ ætatis Martyribus, ob eximiam virtutem, præcipuam laudem & gloriam eſt conſecutus. Ac primum quidem Urbanus, ejus tum in arte dicendi, tum in philoſophia peritiam experimento aliquo cognoſcere voluit; deinde ſacrificare illum jubens, cum renuentem minaſque ipſius aſpernantem videret, ſupra modum efferatus, gravioribus eum tormentis excruciari præcepit. Poſt hæc ungularum quibus latera ejus perſulcaverat crebritate ac pertinacia, tantum non carnibus illius paſtus vir immaniſſimus, cum ex his omnibus nihil præter dedecus atque ignominiam retuliſſet, tandem illum ceteris qui in carcere erant Confeſſoribus aggregavit.

Et alii.

[b] Pamphilus Euſebii ſodalis.

21. Hic porro qui adverſus Martyres Chriſti tantopere debacchatus eſt, cujuſmodi pœna apud juſtiſſimum Dei tribunal afficiendus ſit, ob ſævitiam qua in ſanctos eſt uſus, ex ipſis quæ in hac vita expertus eſt, quaſi proludiis, licet cognoſcere. Etenim ſtatim poſt illa quæ adverſus Pamphilum nefarie admiſerat; eum adhuc provinciam adminiſtrantem ultio divina corripuit. Quæ quidem hominem illum, qui heſterno die, in excelſo tribunali reſidens jus dicebat, militum ſatellitio ſtipatus, totiuſque provinciæ Palæſtinæ rector, qui contubernalis tyranni, utpote amicorum præcipuus, & conviva ejuſdem exſtiterat; repente unius noctis ſpatio ſpoliatum cunctis hiſce dignitatibus nudavit: & coram ipſis qui nuper illum, utpote Præſidem, coluerant, pudore atque ignominia perfudit; & abjectum atque ignavum, voceſque ac preces muliebri more

Ultio divina in Urbanum perſecutorem.

[a] In Martyrologio Romano die 5. Novembris, ſimul commemorantur *Domninus, Theotimus, Philotheus, Silvanus & ſocii.* Eodem die Græci in Menæis, Domninum, & Silvanum ſeorſim recolunt.

[b] De Pamphilo iterum cap. 11. infra.

Martyr. Palæst.

fundentem, univerſæ quam rexerat gentis conſpectui exhibuit: ipſum denique Maximinum, quo ſeſe ille maxime efferebat, utpote ei carus in primis & acceptus ob ea quæ adverſus noſtros crudeliter agebat, inexorabilem & crudeliſſimum ipſi judicem in ipſa urbe Cæſarea conſtituit. Poſt plurima enim opprobria, quibus ob illa quorum convictus fuerat crimina affectus eſt, tandem Imperator capitali eum ſententia damnavit. Sed hoc à nobis obiter dictum ſit. Cum vero opportunum tempus adfuerit, & impiorum qui præcipue adverſus nos inſurrexerunt, & ipſius adeo Maximini, eorumque quos habuit conſiliorum miniſtros mortem ac funeſtos exitus, commodius memorabimus.

Anno Christi cccviii. Cap. viii. Plures ad metalla damnati.

22. Cum in ſextum uſque annum perſecutionis adverſus nos procella continuo deſæviret, ex Confeſſoribus divinæ Religionis, quorum innumerabilis multitudo jampridem apud Thebaidem verſabatur, in loco qui Porphyrites vocatur, ex nomine marmoris quod ibidem effoditur, centum fere viri tribus demtis, una cum mulieribus & parvulis admodum liberis ad Prælidem Palæſtinæ tranſmiſſi ſunt. Quibus omnibus cum univerſorum opificem Deum Chriſtumque confeſſi eſſent, Firmilianus Præſes qui Urbano ſucceſſerat, ſiniſtri pedis curvaturas ſimul cum ipſis nervis candente ferro exſcindi; dextroſque oculos primum quidem mucronibus confodi ſimul cum membranis & pupillis, deinde ad ipſas uſque radices cauterio peruri, tamquam ex Imperatoris mandato præcepit. Poſt hæc ad metalla provinciæ Palæſtinæ, laboribus & ærumnis conficiendos tranſmittit. Nec vero hos ſolos hujuſmodi ſupplicia perpeſſos

Firmilianus Præſidis Urbani ſucceſſor.

a vidimus, verum etiam ex Palæſtinis illos, quos ad pugilatus [a] certamina condemnatos paullò ante retulimus, eo quod ſcilicet, nec annonam ex Principis ærario accipere, nec conſueto pugilibus more, quotidianis proludiis exerceri ſuſtinerent. Quam ob cauſam non ſolum Procurato-

b ribus [b], ſed ipſi etiam Maximino exhibiti, cum invictam in Chriſti confeſſione conſtantiam famis & flagrorum tolerantia declaraſſent, eadem cum illis, de quibus diximus, pertulerunt; adjunctis aliis quibuſdam Confeſſoribus in ipſa urbe Cæſarea.

23. Poſt hos deinde quidam alii, qui apud Gazam capti fuerant, dum ad audiendas ſacræ Scripturæ lectiones convenirent; pars eaſdem quas ſuperiores illi oculorum pedumque mutilationes ſuſtinuerunt; pars ſulcatis lateribus multo graviores cruciatus pertulerunt. ex quibus quædam in muliebri corpore virilem animum gerens, cum ſtupri comminationem non ſuſtineret, jacto adverſus tyrannum convicio, quippe qui tam ſævis judicibus regendas provincias commiſiſſet; primum quidem flagris verberata eſt, dein ſublimis in equuleo ſuſpenſa, admotas lateribus ungulas pertulit. Cum vero miniſtri ad id conſtituti, omni perti-

Virginum duarum conſtantia.

[a] Ex hoc loco, ut obſervat Valeſius, diſcimus, eos qui ad certamina condemnati erant, Procuratoribus Cæſaris traditos fuiſſe, ut quotidianis proludiis exerciti, quandoque in arenam produci poſſent.

[b] Hi erant Procuratores familiæ gladiatoriæ ac ludi matutini, qui curam habebant gladiatorum fiſcalium, eiſque annonas præbebant ex fiſco.

Martyr. Palæst.

nacia omnique virium niſu inſtantes, juſſu judicis eam excruciarent; alia quædam mulier, quæ virginitatis propoſitum perinde ac prior amplexa fuerat, ipſo quidem aſpectu vilis ac deſpicabilis, verum forti & ſupra quàm ſexus ferebat, ſublimi animo prædita, ac longe præſtantior pugnatoribus illis, qui apud Græcos ob libertatem in loquendo omnium ore celebrantur, cum tantam atrocitatem atque immanitatem ferre non valeret, ex media turba inclamare adverſus Judicem cœpit: Quouſque tandem adeo crudeliter meam torquebis ſororem? Quo dicto ille exacerbatus, corripi repente mulierem jubet. Tracta igitur in medium, cum auguſto Servatoris noſtri nomine ſeſe indigitaſſet, primum quidem blandioribus verbis ſollicitata eſt, ut ſacrificare vellet: ſed cum id abnueret, vi ad aram pertracta eſt. Tum vero illa ſui ſimilis, nec de priore alacritate quidquam remittens, firmo ac fidenti pede aram calcibus incuſſit, eamque cum impoſito ipſi rogo diſturbat. Quam ob cauſam Judex inſtar truculentæ cujuſdam beſtiæ percitus, primum quidem ejus latera tot tantiſque ungularum ictibus laniari præcepit, quot nullius unquam antea; adeo ut crudis ejus carnibus ſaturari velle videretur. Poſtquam vero improbitatis ipſum ſatietas cepit; ambas ſimul copulans, hanc ipſam ſcilicet cum illa, quam ſororem ſuam appellaverat; flammis juſſit abſumi. Harum prior ex regione Gazenſium orta eſſe ferebatur; altera vero VALENTINA[a] nomine, multis probe, cognita [a]
patriam habuit Cæſaream.

24. Illud autem martyrium proxime ſubſecutum, quo beatiſſimus PAULUS exornatus eſt, quo tandem modo pro dignitate explicare poſſim? Qui cum eodem temporis articulo, eademque qua virgines illæ ſententia, capitali ſupplicio damnatus fuiſſet; imminente conſummationis ſuæ tempore, a carnifice qui caput ipſi jamjam erat præciſurus, breve temporis ſpatium ſibi concedi flagitavit. Eoque impetrato, contenta voce, primo quidem pro univerſa Chriſtianorum gente preces ad Deum fudit, orans ut iiſdem reconciliari vellet, utque pax illis ac ſecuritas quam primum reſtitueretur. Tum pro Judæis ſupplicavit, ut per Chriſti fidem ad Deum converſi accederent. Deinde ordine progreſſus, eadem pro Samaritis obſecravit. Poſt hæc pro gentilibus, qui errore mentis impliciti, & ignoratione obcæcati tenebantur, Deum precatus eſt, ut ad agnitionem tandem ejus pervenirent, veramque religionem ſuſciperent. Sed nec promiſcue circumſtantium turbæ mentionem prætermiſit. Poſt hos omnes, ô vere eximiam & inexplicabilem animi manſuetudinem! pro ipſo Judice à quo capitis ſupplicio damnatus fuerat; pro Imperatoribus, ac pro ipſo etiam carnifice, qui cervicem ipſi jamjam erat præciſurus, illo ipſo, & cunctis qui aderant audientibus, ſupplex Deum omnipotentem rogavit, ne quod in ipſum admittebant facinus, illis imputaretur. Hæc clara voce precatus, cum univerſi miſe-

Paulus martyr.

a Harum Virginum & Pauli memoriam celebrant Latini die 25. Julii. Græci vero die 18. ejuſdem menſis, ubi priorem virginem Theam appellant.

Martyr. Palæst.

ſeratione ejus commoti, utpote qui innocens occideretur, lacrymas funderent; nihilominus ſemet ipſe compoſuit, nudamque cervicem gladio feriendam præbens, divino martyrio decoratus eſt, die xxv. menſis Panemi, hoc eſt ante diem octavum Kalendas Auguſti. Et hujuſmodi quidem exitus fuit Martyrum illorum.

Plures ad metalla damnati.

25. Non longo poſt tempore rurſus ex Ægypto centum ac triginta athletæ, Chriſtianæ fidei confeſſione nobiles, eaſdem quas ſuperiores illi, oculorum ac pedum mutilationes jam antea in Ægypto perpeſſi, juſſu imperatoris Maximini, pars ad Palæſtinæ, pars ad Ciliciæ provinciæ metalla damnati ac deducti ſunt.

Cap. ix.

26. Ceterum poſt tot egregia nobilium Chriſti Martyrum facinora, cum perſecutionis incendium imminui, & ſacro ipſorum cruore quaſi reſtingui jam cœpiſſet; cumque his qui per Thebaidem ad metalla damnati graviter vexabantur, quies ac libertas eſſet indulta; cumque jam liberiorem ſpiritum ducturi, & puriore, quod aiunt aura fruituri eſſemus: rurſus ille qui perſequendi poteſtatem nactus fuerat, neſcio quomodo, quove impulſu adverſus Chriſtianos, de integro inflammatus eſt. Repente ſiquidem edicta Maximini contra Chriſtianos quoquo verſus per ſingulas ſunt miſſa provincias. Simul Præſides, ipſeque Præfectus prætorii [a], propoſitis edictis, & epiſtolis, ac publicis juſſionibus, inſtabant, curatoribus civitatum, & magiſtratibus ac tabulariis [b] ut Imperatoris præceptum exſecutioni mandarent, quo juſſum erat, ut idolorum quidem delubra quæ veſtutate collapſa erant, omni cura ac ſtudio inſtaurarent; cunctos vero tam viros quam mulieres, una cum ſervulis & infantibus, ſacrificare & libare diis immortalibus cogerent, & immolatis hoſtiarum carnibus veſci; utque cuncta in foro venalia ſacrificiorum libationibus inquinarentur; & ante publicas balneas quaſi in inſidiis collocarentur cuſtodes, qui lavantes illic homines, ſordeſque corporis expurgantes, exſecrandis ſacrificiis macularent. Quæ dum ita geruntur, noſtris de integro, ut credibile eſt, ingenti angore oppreſſis; ipſis quoque gentilibus, qui à noſtra Fide alieni erant, gravem jamque nimiam hujuſmodi rerum atrocitatem improbantibus, (quippe hæc illis plena importunitatis ac faſtidii videbantur) cum graviſſima tempeſtas omnibus ubicumque poſitis immineret, rurſum divina vis ac potentia Servatoris noſtri athletis ſuis tantam animi fiduciam addidit, ut nemine eos urgente ac trahente, ipſi ultro tot adverſariorum minas proculcarent.

Perſecutio recrudeſcit.

27. Tres igitur ex fidelium numero, quaſi juncto agmine, irruunt in Præſidem, qui tum idolis ſacrificabat, clamantes ut ab errore deſiſteret: neque enim alium Deum eſſe præter univerſi opificem & creatorem,

[a] Sic vertit Valeſius, quod ad ſolum Præfectum prætorii pertineret edicta & juſſiones ad Curatores, magiſtratus, & tabularios civitatum dare.

[b] Tabularii ii erant, qui tabulas publicas civitatum curabant. Id nomen etiam Numerariis poſtea tributum eſt, ut obſervat Valeſius in lib. 28. Ammiani Marcellini.

Poſt hæc interrogati quinam eſſent, Chriſtianos ſe eſſe audacter profitentur. Quamobrem acrius commotus Firmilianus, nullis prius tormentis excruciatos capitali ſupplicio addixit. Horum primus quidem preſbyter fuit, nomine ANTONINUS; alter ZEBINAS vocabatur, patria Eleutheropolitanus; tertius dictus eſt GERMANUS. Hæc tertio-decimo menſis Dii, quod eſt Idibus Novembris [a], adverſus eos geſta ſunt.

Tres Martyres.

28. Eodem die comes eis adjuncta eſt mulier quædam Scythopolitana, ENNATHAS nomine, ipſa quoque virginitatis inſulis [b] decorata. Quæ quidem non idem præſtiterat, quod priores illi; ſed per vim tracta, & ad Judicem ducta eſt. Poſt flagra igitur graveſque contumelias, quas abſque permiſſu majoris poteſtatis inferre ei auſus eſt quidam ex ipſius vicinia tribunus Maxys [c] nomine, vir vocabulo ſuo deterior, fortis alioqui, & robore corporis præſtans; ſed ſceleratus & moribus atque ingenio violentus, & univerſis qui eum norant inviſus. Hic ſiquidem beatam Virginem, omni veſte nudatam, adeo ut à lumbis deorſum ad pedes ipſos operta, reliquo corpore intecta eſſet, per univerſam Cæſarienſium civitatem circumducens, tractam per omnia urbis fora loris cædere pro magno habuit. Poſt tot, inquam, verbera, cum apud ipſum etiam tribunal Præſidis magnum conſtantis fiduciæ ſpecimen edidiſſet, judex eam vivam exuri præcepit.

Ennathas virgo.

29. Qui quidem immanitatem & rabiem adverſus Dei cultores intendens, ipſas communis naturæ leges prætergreſſus eſt: quippe qui ſanctorum hominum cadaveribus ſepulturam negare non ſit veritus. Horum igitur corpora ſub dio expoſita ut à beſtiis laniarentur, diu noctuque ſollicite juſſit cuſtodiri. Proinde non exiguam hominum multitudinem plurimis diebus cernere licebat, huic immani ac ferino conſilio obſequentem. Et hi quidem velut è ſpecula, ne cadavera ſubriperentur obſervabant, quaſi ea res magni momenti eſſet. Canes vero & feræ beſtiæ, & carnivoræ alites humanos artus hac atque illac diſpergebant, totaque circum undique civitas viſceribus & oſſibus conſtrata erat. Adeo ut nihil umquam crudelius, nihil horribilius, vel iis ipſis qui antea nobis erant infeſti viſum fuerit; cunctis non tam eorum adverſus quos hæc

Immanitas in Martyrum corpora.

[a] Hoc ipſo die memorantur cum Ennatha virgine in Martyrol. Romano, ac Menologio Baſilii Imp. ſed in magnis Menæis & Menologio Caniſii die præcedenti. Porro hæc omnia Menologia *Nicephorum* tribus his Martyribus adjiciunt, & pro Ennatha habent *Manatho*. Eleutheropolis civitas eſt epiſcopalis ſub Cæſarienſi Palæſtinæ I. metropolitano. Scythopolis autem Palæſtinæ II. metropolis, dein Nazareth tranſlata.

[b] Mitrellas aureas vel purpureas virginitatem profeſſæ in capite geſtabant. unde Optatus Millevitanus lib. 6. Donatiſtis exprobrat, quod ipſis jubentibus virginitatem profeſſæ *ſigna voluntatis capitibus* immutarint, *mitrellas aureas* projecerint, *Velata capita* nudarint &c. Purpureas autem fuiſſe ex his verbis patet, *nec ulla ſunt præcepta conjuncta, vel de qua lana mitrella fieret, vel de qua purpura tingeretur.* Has vocat *indicia, quæ contra raptores aut petitores videntur inventa.*

[c] Hæc vox græca non eſt. An à Syris repetenda, apud quos *mochos* eſt publicanus à radice *taſas* increpare.

gerebantur calamitatem, quam ſuam ipſorum & communis omnium naturæ contumeliam deplorantibus. Nam pæne ad ipſas civitatis portas propoſitum erat ſpectaculum, quod omnem dicendi copiam, omnemque tragœdiam longe ſuperabat; carnes ſcilicet humanæ, quæ non in uno loco devorabantur, ſed paſſim diſjectæ erant. Nonnulli etiam intra portas, artus, & carnium ac viſcerum fruſta ab ſe viſa eſſe affirmarunt.

Miraculum ingens.

30. Quæ cum per plurimos dies continue gererentur, hujuſmodi miraculum accidit [a]. Forte aër purus ac liquidus & totius cæli mira quædam ſerenitas erat; cum repente maxima pars columnarum quæ publicas urbis porticus ſuſtentabant, quaſdam velut lacrymarum guttas ſtillaverant: fora quoque & plateæ, cum nullus ex aere delapſus ros eſſet, neſcio unde aqua perfuſæ maduerunt; adeo ut communi omnium ſermone vulgaretur, terram miro & inexplicabili modo lacrymas edidiſſe, cum eorum quæ patrabantur, impietatem ferre non poſſet; & ad immites ac barbaras hominum mentes convincendas, lapides ipſos reſque anima carentes his quæ fierent ingemuiſſe. Nec dubito quin hæc quæ dixi, pro nugis quibuſdam & fabulis habituri ſint poſteri: at non itidem illi quibus præſentis temporis fides veritatem rei confirmavit.

Cap. x.

31. Inſequentis vero menſis quem Appellæum dicimus, die quartodecimo, quod eſt ante diem XIX. Kalendas Januarias, rurſus quidam Ægyptii, qui ad miniſteria Confeſſoribus in Cilicia conſtitutis exhibenda ex patria profecti erant, comprehenſi ab iis qui ad portas urbis appoſiti cunctos tranſeuntes ſcrutabantur; pars eadem pœna qua illi quibus miniſtraturi venerant, damnati ſunt, oculorum juxta ac pedum uſu eis ademto. Tres vero ex ipſis in urbe Aſcalone, in qua vincti tenebantur, cum admirabilem animi fortitudinem oſtendiſſent, diverſo martyrii exitu occubuere. Quippe unus illorum, Ares nomine, flammis conſumtus eſt: reliquis duobus, quorum alter Promus, alter Elias vocabatur, caput gladio præciſum.

Ares & alii Martyres. [a] Valeſ. Probus.

Annus Christi cccix.

32. Undecimo autem die menſis Audynæi, id eſt, ut Romani dicerent, ante diem tertium Idus Januarias, Petrus [b] Aſceta, qui & Abſelamus vocabatur, ortus ex vico Anea in agro Eleutheropolitano; velut aurum puriſſimum per ignem probatus, ſuæ in Chriſtum fidei in urbe Cæſarea illuſtre ſpecimen edidit. Nam & judicem ipſum, & cunctos qui ei apparebant, identidem hortantes, ut ſui ipſius miſereri vellet, ſitæque ætati & adoleſcentiæ conſuleret, generoſo animo deſpexit: & ſpem quam in conditore omnium Deo collocaverat, omnibus rebus, ipſique adeo vitæ ſuæ antepoſuit. Cum hoc Aſclepius quidam, qui ſectæ

[a] Ex hoc aliiſque portentis quæ paſſim Euſebius narrat, collige rejicienda non eſſe Martyrum Acta eo nomine, quod quandoque in eis ejuſmodi inſolita miracula à fidelibus interſerta ſint.

[b] De Petro Balſamo, quem nonnulli ab iſto non diſtinguunt, agemus inferius. Aſcetæ tunc dicebantur qui omnia relinquentes, in mediis etiam urbibus vitam ex Evangelii præſcripto ſeveriorem ſectabantur. Hinc nomen iſtud poſtea ad monachos tranſlatum.

Marcionitarum

Marcionitarum epiſcopus eſſe ferebatur, zelo quidem, ut ipſe exiſtimabat, pietatis adductus, ſed non illius quæ eſt ſecundum ſcientiam; uno eodemque nihilominus rogo conſumtus ex hac luce migravit. Et hæc quidem geſta ſunt in hunc modum. MARTYR. PALAST.

33. Tempus nunc eſt, ut magnum illud ac celebre ſpectaculum eorum qui cum PAMPHILO [a], cujus nomen mihi quidem deſideratiſſimum eſt, martyrium conſummaverunt, poſterorum memoriæ tradam. Erant omnes numero duodecim, prophetica quadam, ſeu potius apoſtolica gratia, ſimul & numeri æqualitate [b] donati. Quorum princeps eminebat Pamphilus, ſolus ex illorum numero preſbyterii apud Cæſaream dignitate decoratus. Vir toto vitæ ſuæ tempore in omni virtutis genere ſpectatiſſimus, ſeu fugam & contemtum ſæculi conſideres, ſeu bonorum largam in pauperes erogationem, ſeu ſæcularium honorum ad quos adſpirare poterat deſpicientiam: ſeu denique artioris & philoſophicæ cujuſdam vitæ exercitationem. Sed præ cunctis noſtræ ætatis hominibus eminuit in eo viro ardentiſſimum ſtudium ſacrarum litterarum, & in iis rebus quas ſibi perficiendas propoſuerat indefeſſa laboris aſſiduitas ac diligentia: ad hæc ſingularis in proximos, cunctoſque qui ad ipſum acceſſerant beneficentia. Hujus viri reliquas virtutes, reſque præclare geſtas, quæ prolixiorem orationem deſiderant, jampridem nos in peculiari opere quod de ejus vita conſcripſimus, tribus libris complexi ſumus. Si qui igitur harum etiam rerum cognoſcendarum cupidine tenentur, eos illuc amandaſſe contenti, in præſentiarum cœptam de Martyribus noſtris narrationem proſequemur.

CAP. XI. [a] Martyres cum Pamphilo. [b]

34. Secundus poſt Pamphilum in certamen deſcendit VALENS, Æliæ [c] urbis diaconus, auguſta canitie conſpicuus, ipſoque aſpectu venerabilis ſenex, qui divinas Scripturas præ ceteris egregie callebat. Eas enim uſque adeo fideli memoria complectebatur, ut nihil omnino intereſſet, an ex codice ipſe legeret, an cujuſlibet Scripturæ integras paginas memoriter recitaret. Tertius inter eos claruit PAULUS, Jamnitarum [d] opido oriundus: vir in agendo fervidus, & ardore ſpiritus plenus, qui ante martyrium candentis ferri exuſtiones perpeſſus, confeſſionis coronam retulerat.

Valens diaconus. [c] [d] Paulus.

35. His biennii ſpatio in carcere detentis, occaſionem martyrii præbuit Ægyptiorum iterum fratrum adventus, qui etiam una cum illis martyrio coronati ſunt. Hi Ægyptii conſtitutos in Cilicia confeſſores,

[a] Ab eo Euſebius Pamphili cognomen accepit. Ejus Acta apud Surium habentur, quæ Metaphraſtes ex iſto libello deſcripſit. ubi eum patria Berytenſem fuiſſe ait. Hunc Latini ſimul cum Valente & Paulo die 1. Junii recolunt.

[b] Apoſtoli & Prophetæ, ut vocant, minores 12. numerantur. Hos 12. Mart. Græci ſimul die 16. Februarii celebrant.

[c] Jeroſolyma ab Ælio Trajano reſtaurata Æliæ nomen accepit. Hinc infra Præſes ubi fuerit Jeruſalem ignorabat.

[d] Jamnia urbs epiſcopalis ſub metropoli Cæſarienſi.

 ad uſque metalla quæ illic ſita ſunt, honoris cauſa erant proſecuti. Cumque in patriam reverterentur, ad ipſas urbis Cæſareæ portas perinde ac priores illi quos ſupra commemoravi, interrogati à cuſtodibus, viris ſuopte ingenio barbaris, quinam & unde profecti eſſent; abſque ullis ambagibus rem, ut erat, confeſſi; protinus tamquam malefici in ipſo facinore deprehenſi vinciuntur. Erant hi numero quinque: qui cum ad tyrannum perducti, coram illo libere locuti eſſent, continuo truſi ſunt in carcerem. Poſtridie vero, qui dies erat XVI. menſis Peritii, hoc eſt, juxta Romanos, ante diem XIV. Kalendas Martias, una cum Pamphilo & ſupradictis ejus ſociis ex mandato Judici exhibentur. Hic primum quidem Ægyptiorum inexplicabilem conſtantiam omni tormentorum genere, & variis novarum machinarum adinventionibus experiri aggreditur. Ac principem quidem illorum, cum ejus modi cruciatibus antea exercuiſſet, quiſnam eſſet, primum interrogavit. Poſtquam vero pro nomine proprio, propheticum aliquod vocabulum ex eo audiviſſet; quippe ipſi indita ſibi à parentibus nomina, ideo fortaſſe quod eſſent idolorum vocabula, abjecerant. HELIÆ[a] igitur & HIEREMIÆ, atque ESAÏÆ & SAMUELIS ac DANIELIS nomina eos ſibi adſciſcentes audire erat, & genuinum ac germanum Iſraëlem, qui proprie eſt eorum qui in occulto ſunt Judæi, non ſolum operibus, ſed propriis etiam nominibus exhibentes.

Quinque Ægyptii. a

§ 36. Hujuſmodi, inquam, nomen, cum ex Martyre audiiſſet Firmilianus, nec tamen vim ac virtutem nominis intellexiſſet, poſt hæc quænam ei patria eſſet interrogavit. Ille à priori vocabulo nullatenus diſcrepantia loquens, Hieruſalem ſibi patriam eſſe reſpondet, illam ſcilicet Hieruſalem intelligens, de qua loquitur Paulus: Superna autem Hieruſalem libera eſt, & metropolis omnium noſtrûm. Item alio loco: Acceſſiſtis ad montem Sion, & ad civitatem Dei viventis Hieruſalem cæleſtem. Et hanc quidem Martyr intelligebat. Judex vero ſenſu in terram abjecto ac depreſſo, quænam illa urbs, & ubi gentium eſſet ſollicite inquirebat. Tormenta dehinc adhibuit ut veritatem eliceret. Sed enim ille manus poſt tergum retortas, pedeſque novis quibuſdam machinis luxatos habens, verum ſe dixiſſe affirmavit. Interrogatus iterum ac ſæpius quænam eſſet illa quam dicebat civitas, & ubi terrarum ſita; Eorum dumtaxat qui veri Dei cultores eſſent hanc eſſe patriam, reſpondit. Neque enim aliis præterquam iſtis hujus civitatis jus competere; ipſam porro ad Orientem, & juxta ipſum exſurgentis ſolis cubile poſitam eſſe. Et Martyr quidem rurſus in hunc modum juxta ſenſum ſuum philoſophabatur, nullatenus intentus iis qui tormentis ipſum undique excruciabant; ſed tamquam carnis expers & corporis, ne minimo quidem dolorum ſenſu affici videbatur. Judex vero dubius atque anceps animo æſtuabat, ratus Chriſtianos urbem aliquam æmulam atque infenſam

Gal. 4. Heb. 12. Hieruſalem cæleſtis Chriſtianorum patria.

a Hos quinque cum Porphirio & Seleuco memorant Latini die 16. Februarii.

Romanis alicubi conditurosesſe. Proinde multum laborabat, ut eam perveſtigaret, & Orientis regionem quam Martyr dixerat, indagaret. Verum ubi fortiſſimum virum poſt flagrorum verbera quibus eum laniaverat, & poſt cujuſque modi tormentorum cruciatus, ſtabilem atque immotum in iiſdem quæ prius dixerat perſeverare intellexit, capitali eum ſententia damnavit. Et res quidem hujuſce Martyris hunc veluti cujuſdam tragœdiæ actum atque exitum habuerunt. Reliquos deinde, cum haud diſſimilibus proluſionibus exercuiſſet, pari quoque genere mortis exſtinxit. MARTYR. PALÆST.

37. Feſſus deinde, fruſtraque eos homines excruciari ab ſe cernens, cum cupiditatis ſuæ ſatietas ipſum cœpiſſet, ad Pamphilum ejuſque ſocios tranſit. Et quoniam compertum habebat, eos pro fidei ſuæ defenſione alacritatem nulla vi tormentorum expugnabilem jam antea oſtendiſſe; interrogavit illos, utrum vel nunc tandem præceptis imperialibus parere vellent. Cumque nihil aliud à ſingulis elicere potuiſſet præter ultimam illam quæ in martyrio fit confeſſionem, eodem cum ſuperioribus ſupplicio eos affecit. Altera Pamphili confeſſio.

38. His ita geſtis, adoleſcens quidam ex familia Pamphili, utpote in convictu ac diſciplina tanti viri liberaliter educatus, ſimul atque ſententiam in Dominum ſuum latam eſſe cognovit, è medio turbæ exclamans, ut mortuorum cadavera ſepulturæ ſaltem traderentur, poſtulavit. At judex non hominis, ſed belluæ potius, aut ſi quid etiam bellua terrius eſt, dignus nomine; nullam ætati veniam impertiens, poſtquam interrogatum juvenem, Chriſtianum eſſe ex ipſius confeſſione didicit, ſtatim quaſi telo aliquo ſauciatus intumuit, mandavitque tortoribus, ut totis viribus in adoleſcentem ſævirent. Poſt hæc ſacrificare eum jubens, cum renuentem videret, prorſus quaſi ſaxum aliquod, aut lignum, aliudve quid ſenſu deſtitutum, non hominis corpus feriret, adoleſcentis latera ad ipſa uſque oſſa, & intimos viſcerum receſſus, abſque ullis induciis ſulcari præcepit. Quod cum diutius fieret, judex adoleſcentem, toto licet corpore tormentis conſciſſo, nec vocem edere, nec ſenſu ullo doloris tangi, & quaſi inanimem perſtare videns, fruſtra ſe laborare intellexit. Nihilominus in priſtina ſemper ſævitia & immanitate perſeverans, ſtatim illum eo quo erat habitu ingenti rogo cremari præcepit. Et hic quidem licet poſtremus in ſtadium ingreſſus, tamen ante temporalem dominum ſuum ex hac vita digredi occupavit: cum ii qui priores illos expugnare ſtudebant, adhuc moram traherent. Itaque PORPHYRIUM [a], hoc enim ei nomen fuit, cernere licebat, inſtar nobilis athletæ, qui in ſacro certamine decertans pammachio victoriam reportavit; corpore quidem pulværulento ac ſordido, vultu autem hilari & confidenti animo poſt tot cruciatus ad mortem incedentem; prorſus divino Spiritu repletum, & habitu philoſophico; uno ſcilicet quod habebat pallio in modum exomidis contectum; & tranquillo ac ſedato [a] Porphyrius igne combuſtus.

[a] Porphyrium & Julianum catechumenos ſolummodo fuiſſe refert Metaphraſtes.

MARTYR. PALÆST.

animo familiaribus ſuis quæcumque volebat mandantem atque intuentem: in ipſo denique palo adhuc ſerenitatem oris retinentem. Quin etiam cum rogus ſatis longo ab ipſo intervallo circumquaque accenſus fuiſſet, ipſe hinc inde flammam ore attrahebat: nec poſt unicam illam vocem, quam cum flamma ipſum contingere cœpiſſet protulit, Jeſum ſcilicet filium Dei, adjutorem ſibi invocans, quidquam locutus eſt, fortiſſime ad extremum uſque ſpiritum in ſilentio perſeverans.

Seleucus capite plectitur.

39. Hujuſmodi certamen Porphyrii fuit, cujus conſummationem, cum Confeſſor quidam, nomine SELEUCUS, qui olim miles fuerat, Pamphilo renuntiaſſet, confeſtim, utpote talis nuntii miniſter, eorum ſorti meruit adjungi. Quippe vix mortem Porphyrii nuntiaverat, & unum ex Martyribus oſculo ſalutarat; cum ſubito milites correptum eum deducunt ad Præſidem. Qui perinde ac ſi Seleucum urgere voluiſſet, ut Porphyrio ad cælum tendenti ſe itineris comitem adjungeret, ſtatim illum capitali ſupplicio plecti juſſit. Hic ex Cappadocia oriundus inter lectos militiæ Romanæ juvenes non mediocrem honoris gradum erat adeptus. Nam cum ætatis flore, tum proceritate corporis ac robore ceteros commilitones longe anteibat: adeo ut forma ipſius crebris hominum ſermonibus celebraretur, & totius corporis ſpecies, tum ob proceritatem, tum ob venuſtatem admirationi eſſet. Ac ſub initia quidem perſecutionis, flagrorum verbera perpeſſus, in confeſſionis ſtadio inclaruerat. Poſt depoſitam vero militiam, æmulatus eos qui divinæ pietatis ſtudiis atque exercitationibus ſe totos dediderunt, pupillis ac viduis omni ope ac patrocinio deſtitutis, egenis quoque & infirmis, inſtar patris cujuſdam aut curatoris, inſpectorem ſe atque adjutorem exhibuit. Unde ab eo qui hujuſmodi operibus magis quam victimarum nidore & ſanguine delectatur, admirabilem martyrii vocationem promeruit. Porro decimus hic athleta, poſt omnes ſupra memoratos, eo ipſo interfectus eſt die, quo maxima cæli porta Pamphili martyrio, ut credi par eſt, reſerata, facilis tum ipſi Pamphilo, tum ejus ſociis in regnum cælorum aditus patere videbatur.

Theodulus crucifigitur.

40. Poſthæc THEODULUS [a] quidam, gravis & religioſus ſenex, unus ex Præſidis familia, & ab ipſo Firmiliano præ cunctis domeſticis honoratus, partim ob ſenectutem, & quod tertiæ jam ſtirpis nepotes haberet; partim ob ſinceram fidem & benevolentiam quam ipſi perpetuo præſtiterat, cum iiſdem veſtigiis inſiſtens, idem ac Seleucus geſſiſſet, deductus ad dominum, magis ipſum quam cuncti ſuperiores exacerbavit. Statimque in crucem actus, eodem quo Servator noſter, martyrio defunctus eſt.

41. Cum unus adhuc deeſſet, qui in ſupradictis Martyribus duodecimi numerum impleret, adfuit poſt omnes JULIANUS, cum numerum expleturus. Qui cum peregre advenisſet, necdum ad locum ipſum ac-

[a] Theodulus ſimul cum Juliano recolitur in Martyrologio Romano die 17. Februarii.

ceſſiſſet, ſimulatque de Martyrum cæde audivit, ſtatim ut erat, de via concito curſu ad id ſpectaculum contendit. Cumque ſanctorum cadavera humi jacentia vidiſſet; gaudio diffuſus ſingulos complexus honorifice ſalutavit. Quo in facinore comprehenſus à militibus qui cædium miniſtri erant, perducitur ad Firmilianum. Qui à ſolita crudelitate nequaquam deſciſcens, ingenti rogo eum comburi præcepit. In hunc modum Julianus geſtiens, ac præ lætitia exſiliens, & clara voce Domino, qui tanto honore ipſum affeciſſet gratias agens, martyrii coronam adeptus eſt. Erat hic Julianus patria quidem Cappadox, moribus vero religioſiſſimus, & fidei ſinceritate atque integritate conſpicuus; idem in omnibus rebus gnavus ac ſtrenuus, ipſoque ſancti Spiritus Numine erat plenus.

MARTYR. PALÆST.

Julianus comburitur.

42. Hujuſmodi fuit manipulus eorum qui in ſubeundo martyrio comites Pamphili eſſe meruerunt: quorum ſacroſancta cadavera, juſſu quidem impii Præſidis per quatuor continuos dies, totidemque noctes additis militaribus excubiis expoſita ſunt, ut à carnivoris beſtiis laniarentur. Sed cum præter omnium exſpectationem nec fera, nec volucris ulla, nec canis ad ea accederet; tandem divina ordinante providentia, integra atque illæſa aſportata ſunt: omnique funebri cultu, ut par erat, ornata & curata, conſuetæ tradita ſunt ſepulturæ.

Eorum corpora mire ſervata.

Sepeliuntur.

43. Cum autem motus ac furor Præſidis adverſus ſupradictos Martyres adhuc in ore omnium verſaretur, ADRIANUS & EUBULUS, ex regione Manganæa Cæſaream ad reliquos Confeſſores profecti, in ipſo civitatis introitu perinde ac ceteri interrogati ſunt, cujus rei gratia advenisſent: confeſſique id quod res erat, Firmiliano exhibentur. Qui rurſus ita ut erat, nulla dilatione uſus, poſt crebra ungularum verbera quibus latera eorum ſulcaverat, eos ad beſtias damnavit. Biduo igitur interjecto, Adrianus [a] quidem quinto die menſis Dyſtri, id eſt ante diem tertium Nonas Martias, quo die natalis Genii publici, ut gentiles exiſtimant, apud Cæſaream celebratur, leoni objectus, ac deinde gladio transfixus martyrium conſummavit. Eubulus vero perendie, ipſis Nonis Martiis, quod eſt ſeptimo die menſis Dyſtri, cum judex enixe ipſum rogaſſet, ut oblato diis ſacrificio, libertatem, prout ipſi exiſtimant, conſequeretur; glorioſam mortem pro pietate toleratam huic caducæ vitæ anteponens, poſt beſtias non ſecus ac prior ille jugulatus, Cæſarienſium Martyrum certamina ultimus obſignavit.

Adrianus & Eubulus martyres.

44. Operæ pretium quoque fuerit hoc loco commemorare, quemadmodum divini Numinis providentia impios illos Præſides ſimul cum ipſis tyrannis ulta eſt. Etenim Firmilianus qui Martyribus Chriſti adeo contumelioſe inſultaverat, cum aliis extremo ſupplicio addictus, capite truncatus eſt. Et hæc quidem ſunt martyria, quæ in urbe Cæſarea toto perſecutionis tempore perpetrata ſunt.

Divina in Firmilianum ultio.

a Adrianum & Eubulum ſeorſim 5. & 7. die Martii celebrat Martyrol. Rom. Græci autem utrumque ſimul die 3. Februarii.

MARTYR. PALÆST. CAP. XII.

45. Jam vero quæ hoc temporis ſpatio, & poſt hæc circa eccleſiarum Præſides geſta ſint; quemadmodum ex paſtoribus rationalis Chriſti gregis, quem non rite ac legitime gubernaverant, eos curatores camelorum [a], animalis bruti, & ſuapte natura tortuoſi, divina juſtitia, utpote tali officio dignos conſtitui permiſerit, & ad alendos Imperatoris equos amandaverit: quas præterea injurias & contumelias, quantos denique cruciatus à Procuratoribus Principis, & provinciarum Rectoribus, quotquot per illa fuerunt tempora, pro ſactis vaſis & theſauris eccleſiæ perpeſſi ſint: adhæc ambitiones plurimorum & temerarias atque illegitimas ordinationes; & inter ipſos Confeſſores diſcidia [b]; & quæcumque juniores illi turbarum concitatores adverſus Eccleſiæ reliquias pertinaciter moliti ſunt, novas res ſubinde alias poſt alias excogitantes, & in mediis perſecutionis calamitatibus indementius inſultantes, & mala malis cumulantes; hæc inquam omnia omittenda eſſe duco. Eſt enim meo quidem judicio aliena ab inſtituto noſtro hujuſmodi rerum commemoratio, à qua etiam abhorrere me in ipſo ſermonis hujus exordio ſum profeſſus. Cum igitur propoſito noſtro maxime congruat ea dicere ac ſcribere & fidelium auribus commendare quæ in religione noſtra gravia atque honeſta ſunt, & quæcumque ad laudem & gloriam pertinent; rectius facturus eſſe mihi videor, ſi extremam partem hujus libri, præclaris admirabilium Martyrum facinoribus, & pace quæ poſt hæc cælitus nobis affulſit, exornem.

CAP. XIII. Perſecutio parum remiſſa.

46. Septimus jam perſecutionis annus ad exitum vergebat, & res noſtræ ſenſim ſine ſenſu calumniantium moleſtia liberatæ, ad octavum uſque annum proceſſerant. Cumque in metallis æris apud Palæſtinam maxima Confeſſorum multitudo in unum congregata, incredibili libertate frueretur, adeo ut eccleſias etiam exſtruerent: Præſes provinciæ, vir ſævus atque improbus, ut ex iis quæ adverſus Martyres geſſit perſpici facile poteſt, illuc delatus; audita illorum vivendi ratione, rem ſtatim ad Imperatorem retulit, quæcumque ipſi viſum fuerat, calumnioſe in eos ſcribens. Dehinc Præpoſitus metallorum eò adveniens, velut ex imperiali præcepto Confeſſores varias in turmas diſtribuit; & alios quidem apud Cyprum, alios in Libano juſſit incolere; reliquos per varia Palæſtinæ loca diſperſos, diverſorum operum moleſtiis vexari omnes mandavit. Quatuor deinde ex illis ſeligens, qui ceteris antecellere uidebantur, ad ducem qui militaribus copiis illic præerat, eos mittit.

Iterum ferveſcit.

47. Horum duo erant Ægyptiorum epiſcopi, PELEUS ac NILUS; tertius preſbyter quidam [c], quartus fuit PATERMUTHIUS, vir ob prolixam erga omnes benevolentiam cunctis notiſſimus. A quibus cum

[a] De hac pœna, quæ *Camelaſia*, dicebatur, videſis Valeſii notas.

[b] Nimirum ſchiſma Donatiſtarum in Africa, ac Meletii Lycopolitani epiſcopi in Ægypto.

[c] Hunc Heliam appellat Valeſius ex Græcorum Menologio die 17. Septembris. qui etiam obſervat Photium loqui de Patermuthio in Bibliotheca cap. 118. De his etiam Euſeb. lib. 8. Hiſt. Eccleſ. cap. 13. Ceterum Pelei, Nili ac Patermuthii feſtum recolunt pleraque Latinorum Martyrologia die 19. Septembris.

dux ille poſtulaviſſet, ut religionem ſuam abnegarent, repulſam paſſus, flammis eos abſumi præcepit. Alii rurſus ibidem verſabantur, ſejunctam à ceteris regionem ſeorſum incolendam ſortiti; quotquot ſcilicet ex Confeſſoribus ob ſenectutem aut membrorum debilitatem, aut propter varios corporis morbos ab opere faciundo immunes erant. Quorum princeps erat SILVANUS [a] Gaza oriundus epiſcopus; vir qui religionis Chriſtianæ abſolutiſſimum quoddam & venerabile exemplum exſtitit. Hic cum à primo, ut ita dicam, perſecutionis die, & per totum deinceps illud tempus, variis confeſſionum certaminibus inclaruiſſet, ad id uſque temporis ſervatus fuerat, ut omne illud in Palæſtina certamen poſtremus quaſi ſignaculo clauderet.

MARTYR. PALÆST.

ANNO CHRISTI CCCX.

48. Erant una cum illo Ægyptii complures, inter quos fuit JOHANNES [b] quidam, qui præ cunctis noſtræ ætatis hominibus memoria valuit. Et hic quidem jam antea luminibus erat orbatus. Nihilominus tamen in confeſſionum certaminibus, in quibus maxime enituit, cum ipſi perinde ac ceteris alter pedum candente ferro debilitatus eſſet, oculi quoque licet lumine orbati cauterio peruſti ſunt: crudelitate ſcilicet & inhumanitate carnificum ad id uſque feritatis ac diritatis progreſſa. Porro hunc virum ob mores quidem & philoſophicam vivendi rationem nihil attinet prædicare, præſertim cum hujus rei cauſa, non tantum admirationis ſit conſecutus, quantum ex memoriæ præſtantia. Quippe qui totos divinæ Scripturæ libros, non in tabulis lapideis, quemadmodum ait divinus Apoſtolus, nec in membranis animalium, aut chartis quæ vermibus & longinquitate temporis conſumuntur: verum in carneis cordis tabulis, in anima ſcilicet candida, & in puriſſimo mentis lumine perſcriptos habuerit. Adeo ut quoties vellet, interdum legis Moſaïcæ, interdum Prophetarum libros, nonnumquam ſacræ hiſtoriæ locos; alias Evangelica & Apoſtolorum ſcripta, memoriter velut ex litterario quodam penu proferret. Fateor certe obſtupuiſſe me, cum illum in frequentiſſimo Eccleſiæ cœtu medium ſtantem, & quoſdam divinæ Scripturæ locos recitantem primitus vidi. Etenim quamdiu quidem vocem duntaxat hominis audire mihi dabatur, quempiam illum, ut in eccleſiaſtico cœtu moris eſt, legere exiſtimabam. Verum ubi proxime accedens id quod res erat deprehendi, ceteros quidem qui in circuitu adſtabant, integra oculorum acie pollere, illum vero ſolis intelligentiæ oculis præditum, inſtar Prophetæ cujuſdam oracula edere, & reliquis corpore valentioribus multo præſtare; facere omnino non potui, quin Deum ſummis laudibus efferrem ac prædicarem. Et evidens ac certiſſimum argumentum reapſe mihi cernere videbar, quo conſtaret hominem vere eſſe, non eum qui in ex-

Johannis martyris elogium.

[a] Ejus feſtum die 4. Maii celebratur. Dubitant nonnulli, an Gazæ fuerit epiſcopus, quod diſerte tradit Euſeb. lib. 8. Hiſt. Eccleſ. cap 14. & ſupra hujus libri cap. 7. Menæa enim die 14. Octobris aiunt eum Gazæ oriundum ad metalla cum multis fidelibus damnatum fuiſſe, à quibus in epiſcopum poſtulatus, ordinatus eſt.

[b] Memoratur in Menæis Græcorum die 20. Octobris.

MARTYR. PALÆST. terna corporis ſpecie apparet, ſed illum potius qui in animo & intelligentia reſidet. Quippe corpore licet mutilato, nihilominus majorem facultatis ſuæ vim ac virtutem exerebat.

49. Porro ſupradictos viros qui ſeorſum degentes, orationibus & jejuniis, & hujuſcemodi exercitationibus more ſolito incumbebant, Deus quidem beato ac ſalutari exitu donare jam parabat, adjutricem illis porrigens manum. Verum hoſtis ille & bonorum omnium inimicus, cum eos ſemper armatos aſſiduis ad Deum precibus, & ad pugnam paratos ferre non poſſet, interficere, utpote ſibi moleſtos, atque è medio tollere ſatagebat. Quod quidem Deus efficere illi permiſit: partim ne ille à ſpontanea ſua improbitate abſterreretur, partim ut iſti tot ac tantorum certaminum præmia tandem referrent. Sic igitur undequadraginta [a] homines juſſu ſceleratiſſimi Maximini uno eodemque die capite truncati ſunt.

Martyres XLI.

50. Atque hæc ſunt martyria quæ octo annorum ſpatio in Palæſtina perpetrata fuerunt. Hujuſmodi noſtri temporis perſecutio fuit: quæ cum ab eccleſiarum everſione ſumſiſſet initium, poſt modum ſubſecutis vario tempore Rectorum infeſtationibus, longe ulterius progreſſa eſt. In quibus varia omnis generis certamina eorum qui pro pietate fortiter pugnaverunt, innumerabiles in ſingulis provinciis martyres præſtiterunt: in Libya ſcilicet & per univerſam Ægyptum ac Syriam omneſque provincias quæ ab Oriente uſque ad tractum Illyrici quaquaverſum protenduntur. Nam quæ ulterius ſitæ ſunt regiones, Italia videlicet tota, & Sicilia, Gallia quoque & quæcumque ad occaſum ſolis porriguntur, Hiſpania, Mauritania & Africa: cum vix duobus primis perſecutionis annis integris furorem belli expertæ eſſent, divini Numinis præſentiſſimum auxilium & pacem brevi ſunt conſecutæ; Dei ſcilicet providentia ſimplicitati illorum hominum ac fidei proſpiciente. Porro quod numquam antea imperio Romano accidiſſe memoratur, id tunc primum præter omnium opinionum evenit. In hac enim perſecutione quæ noſtris temporibus graſſata eſt, imperium orbis Romani in duas diviſum eſt partes [b]. Harum alteram quam paullo ante deſignavimus, quicumque incolebant fratres, pace fruebantur. Quotquot vero in altera orbis Romani parte degebant, innumera ſubinde certamina ſubierunt. Verum ſimulatque divina clementia nos propitio ac benigno vultu aſpicere dignata eſt, ſtatim Principes illi ipſi qui jampridem bellum adverſus nos excitaverant; præter omnium ſpem mutata ſententia, palinodiam, ut dicitur, cecinerunt; clementibus edictis, & benignis erga nos conſtitutionibus perſecutionis adverſus noſtros conflatæ reſtinguentes incendium. ipſam vero palinodiam à nobis reticeri non convenit [c].

[a] Hos ſimul cum Silvano ſupra memorato conjungit Menologium Baſilii Imperatoris die 4. Maii, ſicut & Martyrologium Romanum, ſed quos triginta tantum & novem fuiſſe dicit.

[b] Inter Conſtantium & Galerium Maximianum.

[c] Ex hoc aliiſque paſſim locis oſtendit Valeſius, hunc libellum imperfectum eſſe Palinodia hic memorata ex lib. 8 hiſtoriæ repetenda eſt. quæ autem annis nono & decimo perſecutionis contigere, idem Euſebius lib. 9 exponit.

ADMONITIO

ADMONITIO

In Paſſionem ſanctorum THEODOTI, & ſeptem Virginum Martyrum.

SS. THEODOTUS &c.

1. PRaclaram hanc ſancti Theodoti paſſionis narrationem erudito viro Danieli Papebrochio ſocietatis Jeſu Presbytero acceptam referre debemus, qui eam, cum Romæ verſaretur, à Leone Allatio Bibliothecæ Vaticanæ cuſtode primario acceptam è Græco in Latinum tranſtulit, atque in utraque lingua inſeruit tomo 4. Maii Bollandiani, ad diem ſcilicet 18. ejus menſis. Hanc autem Paſſionem deſcripſit Nilus teſtis oculatus, ut ipſemet ſæpius indicat, qui etſi aliàs nobis ignotus ſit, ex ſcriptione tamen, ſtylo, aliiſque narrationis characteribus is eſſe videtur, cui tuto fides adhiberi poſſit. Acta unde ſumta. Auctor oculatus.

2. Porro nec Theodoti iſtius, nec ſeptem Virginum quæ paullo ante ipſum paſſæ ſunt, ulla habetur memoria in antiquis Latinorum Martyrologiis quæ videre licuit; tametſi in hodierno Martyrologio Romano, & Uſuardi Auctuario eorum dies feſtus die 18. menſis Maii recolitur. At celebres ſemper apud Græcos fuere, qui ut plurimum ſanctarum ſeptem Virginum die 18. menſis Maii; ſancti vero Theodoti die 7. Junii ſeorſim feſtum recolunt. Et quidem Theodotum aliquot diebus poſt has Virgines paſſum eſſe nemo inficiari poteſt; quamvis in nonnullis Kalendariis, & in Typo Lauræ ſancti Sabæ prope Jeroſolymam, omnes ſimul die 18. menſis Maii celebrentur. Memoria in ſacris faſtis.

3. Jam vero quærendum eſt, quonam tempore hoc martyrium contigerit. Certe quamvis id auctor diſerte non expreſſerit: ex ejus tamen verbis colligi poteſt, ipſum ad magnæ perſecutionis Diocletiani initia, id eſt ad annum 303. referri debere. Deſcribit enim ſæviſſimam perſecutionem, quâ primo eccleſiæ deſtructæ ſunt, poſtea fugati ſacerdotes, ac tandem in omnes ſævitum fuit. quæ quidem omnia optime iis conveniunt, quæ de Diocletiani & Maximiani acerbiſſima perſecutione Lactantius & Euſebius narrant. Ad extrema autem ejus perſecutionis decennalis tempora, quando ſolus Maximinus in Oriente ſæviebat, referri non poteſt. ſiquidem Præſes Theodoto amicitiam Imperatorum pollicetur, ac ad ipſos ſcribendi facultatem, immo & ipſummet ab Imperatoribus epiſtolas recepturum ait, quæ tempore Maximini vix dici potuiſſent. Tempus.

PASSIO

SS. Theodotus &c.

Sancti Theodoti Ancyrani, & ſeptem Virginum.

Auctore Nilo teſte oculato.

Anno Christi cccIII.

Ex tomo 4. Maii Bollandiani.

Auctoris Præfatio.

I. Multam erga me ſancti martyris Theodoti expertus beneficentiam, non ſolum verbis certamen ejus laudare debeo, ſed etiam operibus compenſare caritatem: quamvis neque operibus poſſim ſatis honorare Martyrem, neque verbis quibus par eſſet eloqui. Prout tamen poſſum ac valeo, factas mihi ab ipſo gratias, ſecundum tenuem captum meum, exponere me convenit, minuta duo cum Evangelica vidua in medium proferendo. Omnino enim neceſſarium eſſe ſentio, ad piorum cognitionem deducere ejus vitam atque certamen, & quomodo à prima juventute cauponariam aggreſſus, inde ad martyrium uſque pervenit. Fateor tamen formidare me, ne ſermone incultus, ſcientiâ tenuis, eruditione exiguus, Martyris agones, atque in agonibus conſtantiam lædam, argumentum ſuſcipiens viribus majus. Res enim eximiæ à puſillo ingenio magnum patientur detrimentum, ſi tales quis eas exiſtimaverit, quales oratio mea poterit demonſtrare. Ad hæc objicient aliqui, communem vivendi modum amplexum eſſe Martyrem, nec ab uſu voluptatum remotum; qui & mulieri legitimis nuptiis ſibi junctæ convixit, & cauponariam exercuit quæſtus gratia. Sed extremum certamen martyrii priorem quoque vitam fecit inſignem, prima noviſſimis ornans. Dicat igitur quod volet quiſque: ego qui Martyri ab initio convixi, dicam quæ novi, & oculis ipſis uſurpavi; conſtantiam ſcilicet ejus, cujus conſortio & colloquio dignatus fui ad propriam inſtructionem.

Auctor coæqualis.

Theodoti juventus.

II. Prius autem quam ad poſtremum martyrii agonem deſcenderet, variis, multiſque occaſionibus virtutem probavit ſuam, ſicut athleta contra adverſarium dimicaturus. Et primum ſibi bellum adverſus concupiſcentias gerendum eſſe ſtatuit; tantumque ad virtutem profecit, ut omnium potuerit eſſe magiſter. Non enim ſe voluptatibus mancipavit aut alicui impuro affectui; ſed à prima juventute exercitationis pulcræ fructus illuſtres protulit, quod & poſtrema ejus vita probavit. In primis vero temperantiam, tamquam aliorum omnium bonorum initium, ſibi pro ſcuto ad pugnandum accepit, afflictionem corporis delicias eſſe homini Chriſtiani congruas ratus, cujus opes & gloria ſint generoſe tolerare inopiam. Equidem ſæpe magnanimum vidi à cupiditate, non divitiarum dumtaxat, ſed etiam gloriæ ſuperari; à formidine vinci ſapientiam, & manſuetum ac placidum deliciis enervari: ſoli autem juſto,

Ejus virtutes.

tamquam domino, cunctæ ſerviunt paſſiones. Ergo adverſus voluptates famulantem ſibi habuit jejunii conſuetudinem; temperantiam adverſus commoditates corporis; & contra divitiarum abundantiam uſum ſua diſtribuendi pauperibus. Hæc vero omnia ſigillatim deinceps demonſtrabimus, palamque faciemus, quod gloriam obtinuerit ignominiâ, opulentiam & affluentiam paupertate eximia, perque tentationes & plagas cælum ſibi comparaverit.

SS. Theodotus &c.

III. Multos ille abduxit à pravitate, eos veluti à peſtifero morbo curans inſtructione opportuna: multos, qui corpore videbantur ſani, animo autem turpibus cogitationibus preſſo laborabant, oratione ſanavit: quin etiam doctrina & exhortatione admirabili, paganorum atque Judæorum numerum magnum adduxit ad Eccleſiam. Etenim cauponaria, præter morem, erat ei in vili habitu pro munere epiſcopali; cum injuriam paſſis pro virili ſuccurreret, infirmis collaboraret, afflictis compateretur, particeps ipſe paſſionum alienarum, & caritate plenus. Quod autem in primis admiteris, etiam manus imponens quantumcumque incurabili infirmitate detentis, liberabat morbo, ſuas eis preces pro medicina adhibens. Libidinoſis quoque hominibus ſuadebat continentiam, & nimio vino deditos ab ebrietate reducebat: quoſdam autem qui morbo avaritiæ irremediabiliter videbantur teneri, commonendo adducebat, ut paupertatem crederent appetendam, & ſua pauperibus erogarent. Tali vero ex diſciplina non pauci numerantur, qui pro Chriſto haud ſolum ſpreverunt flagra, ſed etiam mortem qualemcumque. Ab hujuſmodi certaminibus egregius hic pietatis pugil ad omnium ſupremum certamen comparatus, multa atque admiranda mihi narranda ſuggerit, quæ ſingillatim proſequi cupio, ipſo ſuis me precibus adjuvante, & rerum ordinem demonſtrante. Nunc ergo initium ſuſcepti argumenti faciamus.

Artem exercens cauponariam alios inſtruit.

IV. Quidam, Theotecnus nomine, patriæ noſtræ regimen conſecutus eſt; homo incompoſitus, turbidus, violentus, ad ſævitiam proclivis, malignus omnino, cæde ac ſanguine gaudens, deſertor pietatis, omnimodis exſecrabilis, & cujus nequitiam nullis verbis melius poſſim explicare, quam dicendo, quod ejus ſolius merito tam magnæ civitatis adminiſtrationem acceperit. Etenim Imperatori, adverſus Eccleſiam belligeranti, promiſerat; quod ſi hujus regionis gubernatio ſibi crederetur, omnes quotquot hic ſunt Chriſtianos, brevi tempore traduceret ad impietatem. Hic ergo prius quam fines noſtros ingrederetur, ſola ſui adventus fama pios omnes ſic exterruit, ut deſolata fuerit plenitudo Eccleſiæ, & fugitivis impletæ ſolitudines montiumque cacumina: tantuſque omnes terror invaſit, ac ſi demiſſa cælitus plaga impenderet capitibus univerſorum. Præmittebat enim nuntios unos poſt alios, palam declarantes animi ſui conſilia peſſima. Vix autem priores excuſſerant è pedibus pulverem, quin novi ſupervenirent crudelitatis atque inhumanitatis ejus implacabilem declarantes rigorem. Rurſumque tertii adferebant edicta, poteſtatis commiſſæ amplitudinem teſtantia, quibus præcipiebatur, ut omnes ubique eccleſiæ cum ſuis altaribus æquarentur ſolo;

Theotecnus ſæviſſimus perſecutor.

SS. THEODOTUS &c. ſacerdotes traherentur ad aras idolorum, & ſacrificare compulſi cogerentur ejurare pietatem; omnium autem eorum qui præceptis contradicerent facultates addicerentur fiſco, ipſique ac liberi eorum includerentur carceribus, Præſidi ad ſupplicium reſervandi, quatenus vinculis prius & verberibus domiti, animos ad futuram quæſtionem emollitos adferrent.

Gentilium inſolentia. V. Hujuſmodi fama cum ſpargeretur, ubique calamitatem imminentem denuntians, erat Eccleſia inſtar navis turbinibus procelliſque agitatæ, in qua videres ſuſdeque ferri omnia, dum tota ipſa tamquam fluctibus ſic perſecutione metuit abſorberi. Conſilium autem malignantium, ipſi ſuæ perditionis baratro innatans, verſabatur in comeſſationibus & compotationibus: & ſuæ proſperitatis exceſſum portare non valentes impii, ac nimia malitia velut mero ebrii, omnia quæ inſani furenteſque ſolent, agebant & patiebantur. Etenim irrumpentes in domos nulla apparente ex cauſa, obvia quæque diripiebant, neque injuriam ferentium aliquis audebat ipſis ſe opponere. nam ſi vel verbo obloqueretur quiſpiam, reus agebatur inſolentiæ ac ſeditionis. Cum ergo ſic propoſita eſſent impia edicta, & primi quique ex Fratribus ad cuſtodiam ferro vincti tenerentur in carcere; Chriſtianorum nemo apparebat in publico: palam autem expilabantur eorum ædes, prodebantur amici, calumniam patiebatur religio, mulieres ingenuæ virgineſque à laſcivis hominibus inverecunde raptabantur: nec omnino poterat qui vidiſſet narrare, quomodo tunc cum Eccleſia ageretur. Deerat enim fugitivis ſalutis locus, & ab aris receſſerant ſacerdotes, derelinquentes veſtibula eccleſiarum: dumque eorum facultates impiis eſſent expoſitæ ad rapinam, omni ſupplicio gravior digreſſis inſtabat fames. Per totam quippe vagantes ſolitudinem, & in ſpelæis atque cavernis, ut quiſque latebram invenerat, ſe continentes, non poterant diu tolerare eſuriem, quin multi ſe comprehendendos præberent, miſericordiam ſe conſecuturos rati. Grave ergo fugitivis ipſius fugæ malum, ingenuis præſertim atque in multa rerum affluentia enutritis, qui olim nullius indigi, nunc radicibus veſcebantur & herbis.

Theodoti erga alios cura. VI. Solus interim Theodotus, martyr glorioſus, decertabat pro divinis inſtitutis, multa pericula adiens. Non enim cauponariam, ut quidam aïunt, lucri cauſa exercebat ad congregandas pecunias; ſed induſtria utens cogitabat, quomodo caupona ſua fieret portus ſalutis perſecutionem patientibus, communi omnium ſecuritati præparatus. Ingens vero labor ei erat cum piis qui detinebantur in cuſtodia, dum poſt fugam oberrantes ſalvare, & interfectos ab impiis conabatur contegere,

Martyres. Eorum enim corpora qui variis tormentis fuerant necati, projiciebantur canibus in eſcam: & ſi quis inveniebatur eorum curare ſepulturam, idem ſuſtinebat ſupplicium: quia mors acerbiſſima conſtituta erat ſepelientibus illa. Quis autem cogitaret in caupona tantam occultari pietatem? Erat ergo domus Juſti caupona ſimul & portus tranquillus religionis illuc confugientibus, ibidemque abditis ad orationem locus

munitus. Aſſumto enim cauponarii quæſtus prætextu in occaſionem exercendæ pietatis, aliquamdiu manſit inobſervatus: & juxta monitum beati Pauli, perſecutionem patientibus omnibus ſolus ipſe fiebat omnia, medicus egentibus, obſonator corpore infirmis, victus penuria laborantibus piſtor ac pincerna, magiſter honeſtam vitam pietatis ſtudio exornantibus. Ad tormenta perferenda animabat eos qui ducebantur captivi, atque ante aras conſtitutos hortabatur pro Chriſto ſuſcipere mortem; ſic ut merito eum quis dixerit præceptorem fuiſſe omnium, qui tempore iſto martyrio conſummabantur. Necdum tamen in notitiam adduxi præcipuum quoddam Martyris facinus, oblivione ferme præteritum, quod tamen omnino effugere ſcribentem non poterat.

SS Theodotus &c.

VII. Juſſerat miniſter diaboli Theotecnus, omnem humani victus ſpeciem idolothytis inquinari, panem ſcilicet ac vinum, ut nec Deo quidem omnium Domino poſſet oblatio munda exhiberi: & publicitus conſtituerat ſacerdotes erroris, qui id curarent. Oportebat autem, ut norunt omnes, offerre Deo immaculata munera. Moleſtiſſimo huic commento celeriter remedium adinvenit Martyr, vehementer induſtrius in cultu virtutis. Quidquid enim prius emerat à Chriſtianis, iiſdem revendebat ad neceſſitatem faciendæ oblationis. Fuit ergo caupona ejus fidelibus, quod olim Arca Noë erat ſalvatis per eam tempore diluvii. Nam ſicut tunc cum per univerſum orbem graſſaretur exterminium, nullus erat modus inveniendæ ſalutis, ſi quis vel tantillum recederet ab Arca, eo quod omnis terra eſſet inundata: ſic in noſtra civitate nullus poterat ſalvari Chriſtianus extra domicilium Martyris. Converſa ergo erat* taberna in Ædem orationis, in hoſpitium peregrinorum, in altare ſacerdotum ad offerenda ſacra dona: cum illuc omnes confugerent, ſicut naufragium patientes ad ſcapham. Hæc erant Juſto cauponariæ profeſſionis lucra, hi negotiationis ſuæ proventus Martyri: notumque habebant pietatis cultores, cauponam iſtam eſſe periclitantibus portum commodiſſimum. Atque de his nunc ſatis, ut alia etiam facinora ejus in ſermonem adducam.

Panem & vinum ad ſacras oblationes ſuppeditat.

VIII. In diebus illis contigit Victorem quemdam, amicum Martyris, raptum ab impiis comprehendi ex hujuſmodi cauſa. Nonnulli ex ſacerdotibus Dianæ accuſantes dixerunt, dixiſſe eum, quod Apollo ſororem ſuam Dianam ante aram in Delo violaverit, quodque Græcos pudere deberet hujuſmodi laſciviæ, talem habentes Deum, qui fecit ſcelus quod nec homines quidem auderent committere. De his cum accuſaretur Victor, accedebant ad eum pagani, blandientes atque dicentes: Obedias Præſidi, & multo honore afficieris, eriſque amicus Imperatorum, ab eiſque divitias obtinebis, & in eorum palatio verſaberis. Si vero non parueris Præſidi, ſcito quod acerba tormenta te maneant, & toti familiæ tuæ immineat exterminium. Facultates tuæ addicentur fiſco, genuſque tuum univerſum delebitur; & corpus tuum poſt cruciamenta canibus devorandum objicietur. hæc & alia plura Victori dicebant impii. Pietatis vero confeſſor Theodotus, noctu carcerem in-

Victorem incitat ad conſtantiam.

SS. Theodotus &c. greſſus, confortabat eum dicens: Nihil aliud curare debent Chriſtiani, quam puritatem vitæ, converſationem rectam, & mentem in vera religione firmam, quarum poſſeſſio rara & paratu difficilis ad paucos pervenit.

IX. Iterum vero ad ipſum dicebat Beatus: Ne, quæſo, audias noxios illos profanoſque ſermones, quibus impuri illi aggrediuntur te; neque omnino ſuſcipias ſuaſiones eorum, ut nos deſerens eos ſequaris, continentiæ laſciviam præferens, injuſtitiam juſtitiæ, pietati impietatem. Nequaquam, Victor, nequaquam. Quantum enim blandiuntur promiſſa impiorum, tam certam inducunt perniciem. Numquid non hujuſmodi promiſſis Judæi deceperunt proditorem Judam? Non illi quidquam profuit triginta argenteos accepiſſe. Horum enim pretium in ſepulturam ceſſit peregrinorum: ipſe vero ſuſpenſus crepuit, nihil præter laqueum pecuniis ſuis lucratus. Noli aliquid boni ſperare à malis. Promiſſa enim nonniſi ad perpetuam mortem ducunt. His atque hujuſmodi verbis cum Victorem confirmaſſet Juſtus, manſit ille quidem conſtans, & principia tormentorum generoſe pertulit, eoque nomine laudabatur à ſpectatoribus, quamdiu memoria tenuit exhortationes magiſtri. Sed cum jam pæne ad terminum ſui ſtadii perveniſſet, coronam victoriæ recepturus à Salvatore; petiit à tyranno breves ad deliberandum inducias. Quo audito, lictores ſtatim deſierunt eum verberare, arbitrati ipſum defeciſſe à fide. Ipſe vero ex plagis mortuus eſt in carcere, dubium relinquens confeſſionis ſuæ exitum. unde uſque in hodiernum diem memoria ejus in ambiguo manet.

Victoris incertus exitus.

X. Nunc vero aliud Martyris certamen deſcribamus. Vicus eſt diſtans ad quadrageſimum circiter ab urbe lapidem, Malus nomine. Huc, diſponente ſic Deo, venit perſecutionis tempore martyr Theodotus, cum ſancti & glorioſi martyris VALENTIS reliquiæ, ejus nempe qui apud Medicones primum per multas plagas, ac denique per ignem tranſierat, conjectæ eſſent in verticoſas aquas fluminis Halyos [a], quas ille ſuſtulit: venerat autem non in ipſum vicum; ſed aliquanto inferius ad ſpeluncam quamdam verſus orientem proſpicientem, unde fluentum Halyos erumpit, cujus loci à vico diſtantia duorum circiter ſtadiorum eſt. Iſtic autem divina quadam ordinatione accidit, ut fratribus quibuſdam occurreret, qui ſalutato ei multas accumulabant actiones gratiarum, tamquam communi omnium afflictorum benefactori; & ſingillatim meminerant ſuæ erga eum obligationis, quod cum non ita pridem eſſent à propriis ſuis conſanguineis detenti, qui eos feſtinabant tradere Præfectis, quia Dianæ aram ſubverterant, eos Sanctus, magno molimine, nec exiguo ſumtu uſus, ægre demum exemerat vinculis. Horum ergo occurſum lucrum inſigne ratus, rogavit ut ſecum cibum ſumerent, atque ita ſuum proſequerentur iter.

Valens martyr.

Theodotus fugitivos reficit.

XI. Illis autem ſuper herba recumbentibus, (erat enim multum ibi

[a] Halys, Aſiæ minoris fluvius, rigatis aliquot Galatiæ & Paphlagoniæ urbibus, in ſinum Amyſenum cadit. Hujus fluvii aquas verticoſas eſſe obſervarunt etiam Valerius Flaccus lib. 5. Argon. & Ovid. lib. 4. de Ponto, eleg. 10.

gramen & arbores circumſtantes tam fructiferæ quam ſilveſtres, cum omnigena florum ſuaveolentia, & cicadarum atque luſciniarum dulci ſub auroram concentu, variarumque avium modulatione, & ea denique omnia quibus natura poteſt ſolitarium aliquem locum ornare,) illis, inquam, ſuper herba recumbentibus, quoſdam è ſociis Sanctus miſit ad vicum, qui ſibi advocarent Preſbyterum, qui ſimul pranderet, & profecturos conſuetis ad iter muniret precationibus. Nec enim cibum ſumere conſueverat Sanctus niſi benedicente Preſbytero. Cum ergo in vicum veniſſent qui miſſi erant, occurrerunt Preſbytero egredienti ab eccleſia poſt horam orationis ſextam: qui videns eos infeſtari à canibus, continuo accurrit; & canes ſubmovens, ſalutavit, rogavitque, ut ſiquidem eſſent Chriſtiani, ingrederentur ad ſe, quo mutua in Chriſto caritate perfrui poſſent. Cui illi: Chriſtiani ſumus, & Chriſtianorum gaudemus congreſſu. Tunc ſubridens Preſbyter intra ſe ait; O Fronto [a], (hoc enim ei nomen erat) quam manifeſtæ tibi ſemper per ſomnum offeruntur viſiones! quod autem hac nocte vidi, ſtupendum plane fuit. Vidi enim viros duos, vobis ſimiles, dicentes mihi, quod theſaurum huic regioni adferrent. Cum igitur vos ipſos intueor, quos vidi per ſomnium; agite, theſaurum iſtum mihi tradite. SS. Theodotus &c. Preſbytero advocato.

XII. Reſponderunt viri: Vere habemus nobiſcum theſauro quovis potiorem martyrem Theodorum, quem, ſi volueris, videre poteris, hominem religione præſtantem. ſed vici hujus Preſbyterum nobis oſtende, Pater. Qui ait: Euge, ipſe ego ſum quem requiritis. Sed præſtat ut illum huc domum inducamus. Nec enim convenit ubi Chriſtiani ſunt, quemquam in ſilva manere. Accedens igitur, & Sanctum cum Fratribus oſculatus, rogavit ut ſimul omnes venirent in domum ſuam. Ille vero excuſabat ſe, eo quod feſtinaret ad metropolim [b] regredi. Magnum enim ibi, inquit, ſtadium ad ſalutem Chriſtianis aperitur. Oportet autem Fratribus in neceſſitate conſtitutis opitulari. Poſtquam ergo cibum ſumſiſſent, Athleta Chriſti ad Preſbyterum ſubridens: Quam aptum, inquit, video locum ad ſacrarum Reliquiarum ſuſceptionem? quid cunctaris? Reſpondit Preſbyter: Tu ſatage ut habeam in quibus laborem; & tunc me argue tarditatis, de ſanctarum Reliquiarum allatione loquens. Oportet enim, inquit, obtinere illas, ac tum de ædificio inchoando cogitare. Tunc Martyr: Noſtrum, inquit, eſt ſollicitius agere; ſeu potius Dei, Reliquias tibi ſubminiſtrare: tuum vero præparare diligenter ædem ſacram. Quapropter obſecro, Pater, ne cuncteris in opere; ſed cura, ut quamprimum illud perducas ad finem. Cito enim advenient Reliquiæ. Atque hæc dicens, detraxit digito anulum, deditque Preſbytero, & ait: Dominus teſtis ſit inter me & te, quia brevi tibi providebitur de Reliquiis. indicans ſcilicet vel alium ſe miſſurum, vel ipſummet venturum. Feſtinabat enim certaminis ſui curſum abſolvere. Jubet locum pro SS. Reliquiis parari. Futurum prædicit.

[a] Norat Papebrochius, hunc Preſbyterum in Joſephi hymno Ode 7. appellari *Phortonem*.

[b] Ancyra quippe Galatiæ metropolis erat.

SS THEODOTUS &c.

Talia autem cum commendaſſet, deceſſit ex partibus illis, venitque in urbem, ubi reperit velut à terræ motu everſa omnia.

Virgines ſeptem ad ſtuprum traditæ.

XIII. Virgines ſeptem erant, à prima ætate exercitatæ ad virtutem, doctæque præ cunctis æſtimare continentiam, & Dei timorem ante oculos habere. Has cum tyrannus comprehendiſſet, multiſque illatis tormentis non potuiſſet ad impietatem traducere; laſcivis adoleſcentibus denique tradi violandas juſſit, ira exæſtuans, & religioni facere injuriam volens. Cum ergo miſſæ eſſent ad juvenes quoſdam, turpem injuriam, ut dicebatur, paſſuræ, ingemiſcentes profundè, manuſque cum oculis tollentes in cælum: Domine, inquiebant, Jeſu-Chriſte, quamdiu in noſtra fuit poteſtate cuſtodire virginitatem illibatam, noſti quam diligenter id fecerimus uſque in diem hodiernum. Nunc vero impudici adoleſcentes poteſtatem in corpora noſtra acceperunt. Hæc & his ſimilia cum ſupplicantes dicerent & lacrymarentur, ſeniorem ipſarum, TECUSAM nomine, in partem traxit eorum unus, qui ceteris videbatur impudentior. Ipſa vero flens & pedes ejus tenens: Quodnam, inquit, ô fili, ex me tibi lucrum, aut quæ voluptas eſſe poterit commiſceri corporibus, ſenio, jejunio, morbo, cruciatuque, ut vides, conſumtis? Jam enim ſeptuageſimum ſupergrediebatur annum, & reliquæ haud minoris ferme ætatis erant. Indecens omnino vobis eſt amare carnem, ut ſic dixerim, mortuam, quam mox videbitis à feris avibuſque diſcerpi. Jam enim Præſes ſtatuit, nec ſepulcro quidem nos dignari. Quin potius accipite pro nobis Dominum Jeſum-Chriſtum, magnas vobis gratias redditurum. Sic illa cum lacrymis affata juvenem, & velum raptim diſcerpens, oſtendebat ei capitis ſui canitiem: Et has, inquit, reverere, fili. nam & tu forſitan matrem jam canam habes. Ea pro nobis deprecatrix veniat, ſive adhuc ſupereſt, ſive jam obiit. Et nobis quidem miſeris relinque lacrymas; tibi vero ſpem habe retribuendæ à Salvatore noſtro Jeſu-Chriſto gratiæ. nec enim vana eſt ſpes in ipſo collocata. Talia cum diceret Tecuſa, ſtatim adoleſcentes, poſito libidinis æſtu, ſoluti etiam ipſi in lacrymas, virginibuſque compatientes, abierunt.

XIV. Audiens autem Theotecnus quod conſtupratæ non eſſent, noluit amplius inhoneſtæ voluptatis cauſa eis eſſe moleſtus; ſed juſſit eas fieri Dianæ atque Minervæ ſacerdotes, ut quotannis juxta morem lavarent earum ſimulacra in vicino lacu. Recurrebat vero tunc ipſa lavandorum idolorum anniverſaria dies. Cum ergo oporteret eorum ſingula vehiculis imponi, juſſit etiam ipſas ad paludem duci, eodem quo idola modo lavandas. Vehebant ergo illas, nudatis corporibus rectas ſtantes in curribus, ad verecundiam irriſionemque. Poſt ipſas vero vehebantur & idola: ſimul etiam egrediebatur multitudo univerſæ civitatis, ad ſpectaculum futurum. Inter hæc audire erat & videre tibiarum

Ad lacum ducuntur.

a ac cymbalorum ſonum, choreaſque mulierum ſolutis crinibus mænadum [a]

[a] Mænades ſeu Bacchæ erant mulieres inſanientium ritu Bacchi orgia celebrantes: ſic dictæ à Græco *μαίνεσθαι*, inſanire.

inſtar

inſtar bacchantium. Multus autem excitabatur ſtrepitus pedum terram plaudentium, & muſicorum inſtrumentorum concrepatio, itaque vehebantur ſimulacra. Et propterea quidem magna populi turba concurrebat, major tamen propter Virginum paſſionem; quarum alii ſenium miſerebantur, quidam admirabantur conſtantiam, nonnulli laudabant modeſtiam; omnes vero conſpiciendo illas confectas plagis lacrymabantur. Egreſſus etiam cum illis ibat viperinum germen præſes Theotecnus. SS Theodotus &c.

XV. Interim Dei martyr Theodotus in magna verſabatur ſollicitudine pro unaquaque ſanctarum Virginum, metuens ne qua earum, ſicut de feminis formidari poterat, deficeret in certamine. Multis igitur precibus exorabat Deum, ut illas in agone juvaret. Ad hoc vero ſe concluſerat in parva domuncula prope confeſſionem [a] Patriarcharum, quæ pauperis cujuſdam erat, Theocharidis nomine; una cum Polychronio, qui erat nepos Tecuſæ martyris; & Theodoto juniore, ex ipſius cognata progenito, aliiſque nonnullis Chriſtianis, intra eamdem cellulam congregatis. Jacuerant autem ſimul omnes in oratione à primo mane uſque ad horam ſextam, quando Theocharidis uxor nuntiavit virginum corpora in lacu ſubmerſa eſſe. Ad hanc denuntiationem nonnihil à pavimento ſe attollens Juſtus, & adhuc genibus flexus, in cælum manus extendit, & copioſo lacrymarum perfuſus imbre: Gratias, inquit, tibi ago, Domine, quod fletum meum hunc nolueris eſſe inutilem. Tum quæſivit ex muliere, quomodo in profundum actæ virgines eſſent, & qua parte laci; in medione, an juxta crepidinem. Illa vero, quæ ſimul cum aliis mulieribus egreſſa præſens in loco fuerat, ſic ait: Multa ſuadens, multa etiam promittens Theotecnus fruſtra fuit, Tecuſa ipſum injurioſis verbis repellente. Sacerdotes quoque Dianæ & Minervæ, coronam veſtemque albam illis offerentes, ut quæ ſecum dæmonibus miniſtrare deberent, rejectæ ſimiliter cum improperiis ſunt. Juſſit ergo Præſes lapides earum illigari collis, navigioque parvo impoſitas eò devehi, ubi profundior lacus erat; itaque injectæ in aquas ſunt ad ſpatium duorum jugerum à ripa.

Pro eis orante Theodoto. [a]

Martyrium conſummant.

XVI. His auditis ibidem uſque ad veſperam ſe continuit Martyr, una cum Polychronio atque Theocharide, conſultans qua ratione poſſent corpora educi è lacu. Sub occaſum vero ſolis adfuit conſultantibus adoleſcens ut ſignificaret, quod Theotecnus juſſerit ad lacum permanere milites, cuſtodes corporum futuros. Tum vero magno mœrore correptus fuit Sanctus. Apparebat enim perquam difficulter recipienda eſſe ſacra corpora, tum propter cuſtodientes ea milites, tum propter lapidum gravitatem, quorum ſingulos ægre plauſtrum moviſſet. Veſpere porro facto, qui cum Theodoto erant ibi manſerunt, ipſe vero progreſſus ad Patriarcharum confeſſionem, cum obſtructam illam ab impiis repeſſet, ne quis Chriſtianorum illuc poſſet ingredi, foris juxta concham

[a] Μαρτύριον, quo nomine oratorium in Martyrum honorem exſtructum ſolebat intelligi.

SS. Theodotus &c. ſe projecit in orationem, aliquamdiu ſic perſeverans. Inde vero progreſſus abiit ad confeſſionem Patrum: & hanc quoque obſtructam inveniens, ibidem in oratione procubuit. Deinde magnum poſt ſe ſtrepitum audiens, & credens aliquos ſibi imminere, divertit ad Theochandis habitaculum. Ibi cum aliquantulum obdormiſſet, apparuit ei beata Tecuſa dicens: Dormis, fili Theodote, & nulla te noſtri cura tangit? Neque meminiſti adhortationum, quibus te juniorem inſtruxi, ac præter opinionem parentum ad virtutem manu duxi? Et tu quidem viventem numquam negligebas, ſed colebas ut matrem: nunc vero poſtquam obii, oblitus es quod uſque in finem mihi miniſtrare debebas. Ne obſecro ſinas noſtra corpora ſub aquis laci fieri eſcam piſcium. nam & poſt duos dies magnum te exſpectat certamen. Surgens igitur accede ad paludem, verum cave tibi à proditore. Atque hæc dicens, receſſit.

Ad corpora ſepelienda incitatur.

XVII. Tunc exſurgens à ſomno, oblatam ſibi viſionem expoſuit fratribus, qui omnes ei compatiebantur, & cum lacrymis orabant Deum, ut ipſi vellet ad invenienda corpora eſſe adjutor. Cumque illuxiſſet, juvenem illum qui primo annuntiaverat milites paludi appoſitos manere ad cuſtodiam corporum, (erat enim Chriſtianus & ipſe) eumdem cum Theocharide miſerunt accuratius exploraturum, quid eſſet de militibus, receſſiſſe illos ſuſpicati propter feſtivitatem Dianæ, quam eo die celebrabant impii. Euntes ergo Theocharides & Glycerius, (hoc enim juveni nomen erat) renuntiaverunt adhuc eos perſtare in cuſtodia. Continuerunt ergo ſeſe etiam die iſta. Veſpere autem facto egreſſi ſunt verſus paludem jejuni, acutas ſecum falces deferentes, cum quibus ingreſſi in aquam præſcinderent funes demerſarum collo innexos. Tenebræ autem profundæ erant, eo quod neque luna, neque ſtellæ conſpicerentur. Cum vero perveniſſent ad locum in quo ſolent rei cruciari, locum horribilem, & quem nemo poſt ſolis occaſum audebat intrare, (quia iſtic præciſa capita, aut contis infixa ſtabant, aut diſperſa jacebant igne combuſta,) horrore non modico correpti etiam ipſi ſunt: ſed vocem audiverunt dicentem: Fidenter accede, Theodote. Rurſum ergo perterrefacti, Crucis [a] ſignum ſuæ quiſque impreſſit fronti, & mox apparuit eis Crux illuſtris, quæ videbatur ex parte orientali radium ignitum emittere: ad quam apparitionem mixtus gaudio timor fuit, & genibus flexis adoraverunt verſus locum unde Crux apparebat.

Viſio crucis.

XVIII. Completa oratione ſurgentes, denuo ingreſſi ſunt viam: ſed propter ingentem noctis obſcuritatem alter alterum non videbant. Huic autem incommodo accedebat vehemens imber, unde multum ubique exſiſtebat lutum, quod lubricos eis greſſus faciebat, ægreque ſinebat proferre veſtigium ad viam proſequendam: adeo ut inter tenebras haud minor labor eſſet quam timor. Subſtiterunt igitur rurſus ad oran-

[a] Antiquiſſimum eſſe morem Chriſtianis aliquo timore correptis frontem cruce ſignare, jam obſervavimus pag. 152. Signo Crucis fugatos eſſe dæmones & ſacra profana turbata obſervat Lactantius lib. 4. Inſtitutionum cap. 27. & de mortibus Perſecutorum cap. 10.

dum, auxilium in hac neceſſitate poſtulantes à Deo. Subito autem apparuit eis ignita lampas viam præmonſtrans : apparuerunt etiam viri duo ſplendidas induti veſtes, capillo ac barba cani, atque dicentes : Confide Theodote. Dominus enim Jeſus-Chriſtus nomen tuum inter Martyres deſcripſit, audiens orationem tuam, quam effudiſti cum lacrymis pro inventione ſanctorum corporum. Miſſi autem ſumus ab illo, ut ſuſcipiamus te; & ſumus ii qui dicuntur PATRES. Veniens porro ad paludem, videbis ſanctum SOSANDRUM armatum, qui cuſtodibus formidinem incutit : ſed non debebas tecum adducere proditorem. SS. THEODOTUS &c. Alia viſio.

XIX. Sequentes ergo lumen quod apparebat ſibi, venerunt ad paludem, eoque uſi ſunt uſque dum ſacra lipſana abſtulerunt. quod hoc modo peractum. Facta ſunt fulmina multa, tonitrua & imbres : ventus autem tam vehemens irruit, ut corporum cuſtodes fugam elegerint. Fugerunt autem non ſolum propter tempeſtatem, ſed etiam propter viſionem qua terrebantur, cernentes virum procerum armatumque clypeo, thorace, galea & haſta, ex quibus undique abſiſtebat ignis. Hic vero erat ſanctus & glorioſus martyr Soſander, cujus aſpectu conteriti, ad vicina confugerunt tuguriola. Aqua vero, ventorum impetu in alterum propulſa litus, uſque eo receſſerat, ut fundus appareret ſiccus, & Virginum corpora conſpicerentur : quibus innexos funes præciderunt falcibus, efferenteſque impoſuerunt jumentis, atque vexerunt ad ædem Patriarcharum, ſepelientes ea in vicino monumento. Virginum autem nomina hæc ſunt : TECUSA, ALEXANDRA, PHAINE. Et has tres Apotactitæ [a] dicunt eſſe ſuas, ſicuti revera ſunt. CLAUDIA, EUPHRASIA, MATRONA & JULITTA [b]. Martyrum corpora ſepeliuntur. a b

XX. Facta die, civitas univerſa æſtuare cœpit, propter raptum ſacrorum corporum : cunctis enim eum ſubito manifeſtavit fama. Itaque mox ac Chriſtianus aliquis conſpiciebatur, trahebatur in quæſtionem. Multis autem ſic comprehenſis, & tamquam per ſtratum agreſtium dentes diſcerpendis, res innotuit Sancto. qui ſe ipſum tradere volens, prohibitus eſt à fratribus. Polychronius autem, mutato habitu ſe transformans in ruſticum, in forum abiit ad veritatem totam certius explorandam. Sed mox comprehenſus ab aliquibus, adductuſque ad Præſidem. qui cum plagis multato mortem inſuper minaretur, ſtrictum intentando gladium; terrori ceſſit, faſſus de reliquiis Virginum, quodque eas de lacu tuliſſet Theodotus, & locum ubi eas abdiderat indicavit. Accipientes ergo ſancta corpora ex ſepulcris, combuſſerunt illa. Tunc cognovimus proditorem eſſe Polychronium : deque eo locutos qui apparuerant, cum dicerent : Cave proditorem. Aliqui autem Martyri renuntiaverunt Polychronius apoſtata.

[a] Apotactitas ſeu Renuntiantes dictos fuiſſe putat Papebrochius, qui ſuis facultatibus renuntiantes Apoſtolicam vitam ſectabantur. Id vero quod ex conſilio tunc fiebat, nonnulli poſtea tam quam ex præcepto evangelico obſervari voluerunt. unde ſimul cum Encratitis ſeu Abſtinentibus a Theodoſio M. vetiti ſunt conventicula habere, Lege 7. de Hæreticis.

[b] In Menologio Baſilii imperatoris & aliis quibuſdam vocatur *Iulia*.

SS. Theodotus &c.

de Polychronio, & Virginum reliquias combuſtas fuiſſe.

Theodotus ſe ad martyrium præparat.

XXI. Tunc glorioſus Chriſti martyr Theodotus valedicens fratribus, jubenſque ne ab oratione ceſſarent, ſed Deum orarent ut corona ipſi obtingeret; præparavit ſe ad verbera ſuſtinenda. Simul igitur perſtiterunt in oratione cum Martyre, qui prolixe precatus tandem ait: Domine Jeſu-Chriſte, ſpes deſperatorum, da mihi certaminis curſum perficere, & ſanguinis effuſionem pro ſacrificio & libatione offerre, omnium eorum cauſa qui propter te affliguntur. Alleva onus eorum, & compeſce tempeſtatem, ut requie & profunda tranquillitate potiantur omnes qui in te credunt. Hæc illo cum lacrymis perorante, exortus eſt planctus magnus inter fratres, amplectentes eum atque dicentes: Vale, ô ſuaviſſimum lumen Eccleſiæ Theodote. Te quidem, poſt quam ab his ærumnis emigraveris, cæleſtia excipient luminaria, Angelorumque & Archangelorum gloria diverſimoda, & Spiritus-ſancti incommutabilis claritas, ac Dominus noſter Jeſus-Chriſtus reſidens ad Patris ſui dexteram. Horum enim bonorum cauſa tibi erit glorioſum ac magnum quod inſtat certamen: nobis vero in ambiguo remanentibus tuus ex vita diſceſſus aliud non parit quam luctum, planctum, gemitumque. Sic lamentantibus illis, ſingulos amplexus eſt Sanctus, monuitque ut quando veniret Papa [a] beatus Fronto, ex Malo ferens ſecum anulum, darent ei reliquias ſuas, ſiquidem eas potuerint ſuffurari. Atque hæc dicens, totumque corpus ſuum ſigno Crucis muniens, in ſtadium proceſſit animo imperterrito.

XXII. Eunti autem illi occurrerunt duo ex civibus, jubentes quantocius retro abire, & dicentes: Salva temetipſum. Erant enim noti atque amici Martyris, putabantque gratiam ei præſtare: Quia, inquiebant, ſacerdotes Minervæ & Dianæ cum turba populari accuſant te apud Præſidem, quod omnibus Chriſtianis diſſuadeas ne ſaxa inanima adorent; & alia multa adverſum te loquuntur; & Polychronius reum te agit ſubductorum furtim corporum. Dum igitur adhuc tempus eſt, ſalva te ipſum, Theodote. Stultitia enim foret ultro te tradere ad tormenta. Quibus Martyr: Si putatis vos amicos meos eſſe, & gratiam vultis facere, nolite mihi moleſtiam faceſſere, & ſtudium meum accuſare; ſed potius ite ad Magiſtratus, & dicite: Theodotus, quem ſacerdotes cum tota civitate accuſant, ante fores adſtat. Et hæc dicens anteceſſit eos, ſeque accuſatoribus ſuis ſtitit. Ingreſſus vero ad tribunal ſtabat intrepidus, vultuque ſubridenti præparata intuebatur tormenta. Erat enim ibi accenſus focus, & lebetes ferventes, rotæque, & alia plura cruciatuum inſtrumenta expoſita: ad quorum omnium conſpectum adeo nihil exhorreſcebat Martyr, ut animi conſtantiam etiam vultus hilaritas demonſtraret.

Ultro ſe coram Præſide ſiſtit.

[a] Jam obſervavit noſter Mabillonius in Acta SS. Mammarii, & aliorum Martyrum Africanorum tom. 4. Analect. *Papa* ſeu *Papatis* nomen Preſbyteris etiam tributum fuiſſe. Græcum hic habet *ὁ Παπᾶς*, quo nomine donatur Antonius preſbyter in Actis SS. Juliani & Baſiliſſæ in vetuſtiſſimo Lectionario Luxovienſi.

XXIII. Sic adſtantem conſpiciens Theotecnus: Nihil propoſitorum ſuppliciorum, inquit, experieris, ſi perſuaderi tibi ſinas ut ſapere velis, atque ſacrifices; eriſque liber ab omnibus criminibus quæ civitas univerſa, & ſacerdotes de te nobis annuntiarunt: quin etiam noſtra præ aliis fruêris amicitia, & victorioſiſſimis Imperatoribus carus evades, dignuſque habeberis quem & ſuis ipſi dignentur litteris, quique ipſis, cum res ita tulerit, ſcribas. Tantum ejura Jeſum, quem qui ante nos fuit Pilatus, in Judæa crucifixit. Ergo ſtatue apud te ſapienter agere. Vidêris enim præferre ſpeciem hominis experti. Sapientis autem eſt omnia agere conſiderate ac provide. Recede igitur, Theodote, ab omni ſtultitia, & alios Chriſtianos abduc à dementia ſua. Ita faciens, toti urbi dominaberis, factus ſacerdos Apollinis, omnium deorum maximi, propter magna quæ confert in homines beneficia, prædicendo futura ſuis oraculis, & medicinæ arte curando morborum infirmitates. Per te enim ordinabuntur ſacerdotes, per te fient promotiones dignitatum, per te ſupplicabitur magiſtratibus pro patria, & legationes pro communibus cauſis ad Imperatores deferentur; affluentque tibi cum virtute divitiæ, clientelæ generis, & honores magni cum gloriæ claritate. Quod ſi poſſeſſiones cupias, tibique gratum ſit eas habere; ecce paratum me ad eas tradendas. Hæc dicente Præſide, gratulationes multæ audiebantur à vulgo, beatificante Theodotum, ſuadente ut oblata munera acceptaret.

SS. Theodotus &c.

Qui eum blanditiis tentat.

XXIV. Interim Theotecno Martyr hunc in modum reſpondit: Primum hanc gratiam peto a Domino meo Jeſu-Chriſto, quem modo contemtim appellaſti ut hominem vulgarem, ut errorem circa deos confutare poſſim, & Domini mei Jeſu-Chriſti miracula, Incarnationiſque myſteria paucis complecti. Neceſſe eſt ergo, Theotecne, ut meam in ipſum fidem opere & verbo comprobem per multos teſtes. Nam quod ad deorum tuorum facta attinet; turpe eſt eloqui, dicam tamen ad veſtram confuſionem. Is quem Jovem appellatis & deorum omnium maximum creditis eſſe, in mulierum puerorumque contumeliam eo proceſſit, ut malorum omnium ipſe principium & finis ſit. Orpheus enim poëta veſter ait, quod Jupiter Saturnum proprium patrem occidit, uxoremque habuit propriam matrem Rheam, unde genita eſt Perſephone, quam etiam adamavit. Habuit deinde etiam ſororem ſuam Junonem; ſicuti & Apollo, qui ſororem ſuam Dianam conſtupravit in Delo ante aram. Similiter Mars inſanivit in Venerem, Vulcanus in Minervam, germani utique in germanas. Viden, Proconſul [a], quanta ſit in diis veſtris turpitudo? Numquid non leges punirent eum qui talia patraſſet? Interim vos in hujuſmodi veſtrorum deorum laſcivia gloriamini, neque erubeſcitis adorando puerorum corruptores, adulteros, veneficos. Hæc enim poëtæ dixerunt velut jactabundi.

Ipſe deorum turpitudinem oſtendit.

XXV. E contra de virtute Domini noſtri Jeſu-Chriſti ejuſque mira-

[a] Græce ὑπατικέ, id eſt Conſularis; atque ita etiam num. 17.

SS Theodorus &c. culis, deque myſterio Incarnationis ejus, multa quidem tam Prophetæ quam viri ſpirituales prædixerunt; ſed quæ palam fateri nemo erubeſcat, caſta omnia; teſtificantes quomodo noviſſimis temporibus de cælis inter homines apparuit, cum admirandis prodigiis & miraculis ineffabilibus, infirmantium ſanans morbos, & homines regno cælorum dignos efficiens. De Incarnatione vero ipſius accurate ſcripſerunt Prophetæ, deque morte & paſſione ipſius, ac reſurrectione a mortuis: quorum teſtes Chaldæi ac Magi, Perſarumque ſapientiſſimi, aſtrorum motu ducti, & tempus nativitatis ejus ſecundum carnem agnoverunt, & primi agnito à ſe Deo ut Deo munera obtulerunt. Multa autem atque ſtupenda miracula fecit. Primum enim aquam commutavit in vinum: & quinque panibus ac duobus piſcibus quinque millia hominum ſatiavit in deſerto; & infirmos verbo ſanavit, & ſupra mare velut ſuper aridam ambulavit. Ejus quoque dominatum agnovit natura ignis, & mandato ejus reſuſcitati ſunt mortui, & à nativitate cæcis lumen ſolo verbo affulſit. Claudos celerrime fecit ambulare, & à diebus quatuor tumulatos revocavit ad vitam. Quis autem poſſit exſequi verbis omnia quæ fecit ſigna & prodigia, quibuſque probatus eſt Deus eſſe, non autem aliquis homo vulgaris?

Prophetiis ac miraculis Chriſti divinitatem probat.

Furentibus adverſus eum gentilibus.

XXVI. Talia cum diceret Martyr, commota eſt univerſa multitudo idololatrarum, inſtar maris à vento vehementi concuſſi; ſacerdotibus veſtes lacerantibus, comas ſpargentibus, coronas diſcerpentibus, populo autem vociferante, ipſumque Proconſulem [a] Theotecnum accuſante, quod non ageret ex jure cum homine, verberum & mortis reo, clementiam deorum palam blaſphemante, & rhetoricam artem adeo impudenter oſtentante: quem oportebat ſtatim in equuleum tolli & dignas debitas pœnas dare. Hinc ergo magis exacerbatus Theotecnus ira exæſtuans, mandavit ſatellitibus, ut ſtatim Sanctum attollerent in lignum: immo ipſemet deſilivit ex throno præ furore, volens per ſemet ipſum torquere Sanctum. Cumque multitudo populi tumultuaretur, & carnifices ungulas expedirent, vociferantibuſque præconibus confuſa exſiſteret vociferatio; ſolus athleta adſtabat tranquilla mente, quaſi non contra ipſum, ſed contra alium quemvis, ejuſmodi æſtus commotus foret.

Varie cruciatur.

XXVII. Exinde nullum feralium inſtrumentorum genus permiſſum eſt otioſum, non ignis, non ferrum, non ungulæ: ſed alii aliunde irruentes, veſtimentaque detrahentes, in equuleum levaverunt hominem; diviſique in partes, latera ejus lacerabant ungulis, quantum unuſquiſque valebat, labori non parcens. Martyr vero læto ac ſubridenti vultu intuebatur percutientes, & ſine conturbatione ulla ſuſcipiebat [illegible] tormentorum, neque vultum contorquens, neque ſævitiam tyranni [illegible]clinans. Habebat enim adjuvantem ſe Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, uſque dum verberantes laſſarentur. Et his quidem deficientibus

[a] Græcum ἡγεμόνα, quo nomine, ut jam obſervavimus pag 48. quilibet provinciæ Rector deſignari poteſt.

ſuccedebant alii. Pugil autem invictus corpus ſuum, tamquam alienum tradiderat carnificibus, mentem habens fixam in Dominum univerſorum. Tunc juſſit Theotecnus fortiſſimum acetum infundi lateribus ejus, & lampades flammantes admoveri. Cumque aceto compunctus Sanctus, atque ab aduſtis laterum carnibus nidorem ſentiens, nonnihil avertiſſet nares, de throno confeſtim ſuo deſiliens Theotecnus: Ubi nunc, inquit, Theodote, verborum tuorum generoſitas? Video enim tantum non victum te tormentis cedere. Profecto ſi deos non blaſphemaſſes, & poteſtatis eorum robur adorares, non contigiſſent te tormenta iſta. Suaſerim ego tibi, ut, cum ſis & conditione vilis, ejuſmodi amplius non loquaris contra Imperatores, quibus jus in ſanguinem tuum eſt. Cui Martyr: Nihil te commoveat, Proconſul, quod videris me, ſentiendo nidorem laterum meorum, contorſiſſe nares: ſed jube potius ut ſatellites tui exſequantur mandata. Conſpicio enim remiſſius eos agere. Tu vero tormenta excogita & novarum adinventiones machinarum, ut fortitudinem meam experiaris: quin potius agnoſce Dominum Jeſum adjuvantem me, per quem te velut mancipium contemno, & impios tuos Imperatores deſpicio. Tantos animos dat mihi Chriſtus Dominus. Quod ſi nocentem me comprehendiſſes, haberet in me locum timor: nunc vero non formido minas tuas, pro Chriſti fide quidlibet pati paratus. Hæc loquentis maxillas juſſit Theotecnus ſaxis pulſari, & dentes excuti. E contra vero Martyr: Etiamſi linguam mihi excideris, Theotecne, & omnia vocis organa, Deus tamen etiam tacentes Chriſtianos exaudit.

SS. Theodotus &c.

Inſultantem judicem refellit.

XXVIII. Tandem feſſis laniando corpus lictoribus, mandavit Præſes, ex ligno depoſitum claudi carcere, in aliam quæſtionem reſervatum. Ipſe vero cum per medium duceretur forum, toto conciſus corpore, ipſiſque vulneribus victoriam oſtentans; concurrentes undique ad ſpectaculum cives invitabat, ad cognoſcendam ex iis quæ paſſus erat, Chriſti potentiam. Videte, inquiens, univerſi, quam admirabilis Chriſti ſit virtus; & quomodo iis qui ejus cauſa ſe tormentis exponunt largiatur impaſſibilitatem, atque corpoream infirmitatem efficit igne valentiorem, facitque generis infimi homines minas Principum flocci pendere, & edicta Imperatorum contra pietatem lata. Et quidem citra perſonarum acceptionem Dominus univerſorum univerſis præſtat ejuſmodi gratiam, ignobilibus, ſervis, liberis, barbaris. Sic perorans & inflictarum ſibi plagarum oſtentans veſtigia; Convenit, inquit, credentibus in Chriſtum hujuſmodi ſacrificia [a] ei offerre, qualia ego obtuli; quandoquidem prior ipſe pro unoquoque noſtrûm ſic paſſus ſit.

In carcerem ducitur.

XXIX. Exinde tranſierunt dies quinque, quando Theotecnus urbe media & ſpectabili loco juſſit auditorium ſibi extrui, & ſatellitibus

[a] Acta S. Criſpinæ infra num. 1. *Nec ſacrifico niſi uni Deo & Domino noſtro Ieſu-Chriſto.* Et ſanctus Mammarius in Actis jam laudatis: *Domino Ieſu-Chriſto ſacrificamus* &c.

SS Theodotus &c. Iterum ad judicem productus minas temnit.

mandavit eo adducere Martyrem. quod mox factum eſt quam diligentiſſime. Advenientem autem ſic affatus eſt : Accede ad nos propius, Theodote. intelligo enim te, eruditum iis quæ ante facta ſunt, meliorem nunc eſſe, & priorem ſuperbiam dimiſiſſe. Profecto contra rationem omnem tantos in te cruciatus attraxiſti etiam invitis nobis. Nunc ergo abjecta feritate & pervicacia, agnoſce dominatum omnipotentium deorum, ut noſtris perfruaris muneribus, quæ antehac promiſi tibi, & etiam nunc paratus ſum exhibere ſacrificanti diis. Diſpice quid expediat tibi. Alias enim vides paratum tibi ignem, exacutum ferrum, ferarum rictus ad lanienam hiantes. quæ ſi volueris experiri, priora tormenta non niſi umbræ ad hæc poſteriora videbuntur. Ad quæ Martyr nihil formidans : Ecquid, inquit, ô Theotecne, adeo grande contra me excogitabis, quod poſſit reſiſtere poteſtati Domini mei Jeſu Chriſti? Quamvis autem corpus meum totum ſit prioribus plagis diſſolutum, ut vides; novam tamen roboris mei experientiam ſume, diverſaque tormenta membris meis admove, ut videas quam valida ſint ad tolerantiam, quæ modo diſſipata videbantur.

Torquetur.

XXX. Tunc iterum juſſit Theotecnus ſanctum applicare ad lignum: & utrimque adſtantes lictores, tamquam feræ, cœperunt priorum vulnerum loca ſcrutari, & ungulas quam profundiſſime lateribus infigere. Interim glorioſus Martyr, voce magna fidem confitebatur. Videns ergo Præſes ſe fruſtra laborare, & fatigatos tortores deficere; depoſitum de ligno juſſit ſupra ignitas teſtulas collocari. quibus etiam interiora corporis penetrantibus, graviſſimum dolorem ſentiens Theodotus, oravit dicens : Domine Jeſu-Chriſte, ſpes deſperatorum, exaudi orationem meam, & cruciatum hunc mitiga; quia propter nomen ſanctum tuum iſta patior. Senſit ergo Theotecnus etiam teſtularum experimentum ad ſuam voluntatem nihil prodeſſe : rurſumque mandavit in equuleo appendi ſublatum, ac denuo priores plagas ſulcari. Sed nullum corporis ſui ſenſum oſtendebat Martyr, videbanturque lictores ei joco potius quam ſerio agere. Sola autem lingua ejus permanebat illæſa glorificans Deum, quam ei ſervare ad negandum volebant impii, neſcientes quod hanc ei potius ad confirmandam veritatem relinquerent.

Sententia in ipſum lata.

XXXI. Tandem cernens Theotecnus, neque ſufficere ad novos cruciatus excogitandos, neque tortores jam prorſus exhauſtos quidquam amplius poſſe; Martyrem vero in propoſito firmiorem; tulit in eum ſententiam dicens : Theodotum protectorem Galilæorum [a], deorum vero hoſtem, invictorum Imperatorum mandatis non parentem, meque etiam contemnentem, poteſtas noſtra jubet gladii ſubire pœnam, & decollati corpus igne comburi, ne illud nacti Chriſtiani ſepeliant. Lata ſententia, exiit cum Martyre multitudo univerſa virorum atque mulierum, finem videre cupiens. Cumque ad locum perveniſſent, orare cœpit Martyr

[a] Vox rarius uſurpata ad deſignandos Chriſtianos ante Juliani tempora, licet ſæpius in prioribus ſæculis gentiles cum Judæis eos confunderent.

in hæc

In hæc verba: Domine Jeſu-Chriſte, cæli terræque conditor, qui non derelinquis ſperantes in te, gratias tibi ago, quia feciſti me dignum cæleſtis tuæ urbis civem, tuique regni conſortem. Gratias tibi ago, quia donaſti mihi draconem vincere, & caput ejus conterere. Da requiem ſervis tuis, atque in me ſiſte violentiam inimicorum. Da Eccleſiæ tuæ pacem, eruens eam à tyrannide diaboli. Cumque orationem finiens adjunxiſſet, Amen, converſus vidit fratres flentes, & dixit: Nolite lugere, fratres, ſed glorificate Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum, qui fecit ut perficerem curſum meum, & inimicum ſuperarem. Deinceps enim in cælis cum fiducia pro vobis Deum deprecabor. Et hoc dicto, gaudens excepit gladium. SS. Theodotus &c. Gladio percutitur.

XXXII. Tum vero pyra ingenti conſtructa, cadaver ſancti Martyris in ipſam conjecere lictores, multam materiam circumponentes. Sed quadam Dei hominibus conſulentis providentia, ſubito apparuit ſupra pyram lumen circumquaque refulgens, ita ut nemo eorum qui ignem ſuccenſuri erant, accedere auderet: atque ita ſacrum corpus intra pyram illæſum manſit. Nuntiantibus autem id Theotecno famulis ſuis, juſſit eos iſtic manere, in loco ubi poſitum erat caput, & cadaver cuſtodire. Manſerunt igitur ibi milites, ſicuti ſibi mandatum fuerat, ad cuſtodiam. Advenit autem eodem, juxta condictum, ex vico Malo presbyter Fronto, ferens anulum ſancti Martyris, quem dederat ei reliquiarum cauſa, habens etiam ſecum jumentum vino veteri onuſtum. Agriculturam enim exercet egregius iſte vir. Accedens ergo ad urbem circa veſperam, ex Dei providentis voluntate, procubuit aſina ſupra locum ubi jacebat corpus ſancti Martyris. quod videntes cuſtodes, accurrerunt dixeruntque Presbytero: Quo pergis, hoſpes, profunda jam veſpera? quin tu potius venis, & manes nobiſcum, ubi aſina tua large paſcetur? Ecce enim copioſum adeſt gramen, & ſi in ſata eam velis immittere, nemo eſt qui prohibeat. Tibi vero tolerabilius eſt nobiſcum manere, quam cauponaria inurbanitate vexari. Corpus miræ ſervatum.

XXXIII. Ergo aſinam à via deflectens Presbyter, in tugurium ingreſſus eſt, quod illi pro ſe ſtruxerant die præcedenti, erectos ſalicum ramos extrorſum vincientes contortis calamis. Jacebat autem juxta tugurium cadaver Martyris, ramis ſuperinjectis fœnoque opertum. Erat autem etiam ignis prope accenſus & cœna parata. Tum eorum primi, reverſi à lavacro ad tugurium, cœperunt bibere, incumbentes tapetiis ſuper humum fœnumque explicatis. Invitabant autem etiam Presbyterum ad bibendum ſecum. Ille vero poſtulans poculum exoneravit aſinam; illudque proprio ſuo vino implens, inquit: Guſtate & experimini quale hoc vinum ſit. Fortaſſis enim non malum vobis videbitur. Ita locutus modeſteque ſubridens, plenum vino poculum eis tradidit: cujus illi odorem ſaporemque admirati, interrogant ſenem quot annorum ſit. Aſſerente autem Presbytero, annorum eſſe quinque; Sine, inquiunt, bibamus cito, magna enim ſiti laboramus. Presbyter autem ait: Hilariter ſumite, quantum bibere poteſtis. Cui adoleſcentium unus, Presbyter Fronto.

SS. Theodotus &c. nomine Metrodorus, arridens reſpondit: Numquam potero in omni vita mea oblivisci, nequidem ſi potum illum ſumſero, quem Lethes dicunt: quia Chriſtiani ſimul omnes non tales plagas acceperunt, quales ego nuper guſtavi propter mulieres ex palude ſubductas. Nunc autem largiter præbe, hoſpes, ex mero illo Maronio fundens, ut dolorum iſtorum bibam oblivionem. Tum Fronto: Neſcio quas mulieres dicas, adoleſcens, Maronis autem fontem prope eſſe ſcio. Tu vero, Metrodore, inquit alius cui nomen Apollonius, vide ne iſtud Maronis, quod ais, poculum, magnum tibi malum pariat, juſſo cuſtodire æreum illum hominem, qui modo memoratas à re mulieres ex palude furatus eſt.

XXXIV. Ad hæc Preſbyter: Peccavi ſane quod interpretem non adduxerim, qui mihi ſermonem veſtrum explicet. Nihil enim eorum hactenus quæ dicitis intelligo. Quænam mulieres illæ furto ſubductæ ex lacu, aut quis iſte æreus quem vos dicitis cuſtodire? an forte ſtatuam huc uſque adductam ſervatis? vel ænigmata loquimini, ut ruſticitatem meam habeatis ludibrio? Volebat reſpondere Metrodorus: ſed prævertit eum alius Glaucentius appellatus, atque ait: O hoſpes, nihil eorum quæ dicuntur à ſociis meis tibi mirum videatur. Virum enim æreum nominantes, nihil à vero alienum dicunt. Sive enim æreum, ſive ferreum dixerint, ſcimus eum & ære, & ferro, & alia quavis natura meliorem ac firmiorem fuiſſe. ſiquidem æs & ferrum cedit igni, & arte laboratur; ipſe etiam quem vocant adamantem, induſtria & ingenio ſuperatur: illi autem admotus ignis, ferrumque & ungulæ nihil profecerunt. Necdum, inquit Preſbyter, clare aſſequor quid velis, utrum ſcilicet de homine loquamini, an de re alia quapiam. Cui Glaucentius: Ægre, inquit, ô hoſpes, naturam ejus tibi explicavero. Si enim hominem appellavero, nullus umquam homo ita certavit. Sciunt quidem omnes quod civis noſter ſit, cujus hic & domus, & genus, & poſſeſſiones ſunt: quod autem humanam non habuerit naturam, ipſis operibus manifeſte monſtravit. Etenim verberatus, & ſectus, atque per omnia membra

Theodoti martyrium diſcit. uſtulatus igne, nullum ſe affligentibus verbum reponebat, ſed firmus in ſententia perſiſtebat in priori propoſito, ſicut rupes à fluctibus concuſſa manet undequaque immobilis. Nomen viro Theodotus erat, qui religione Chriſtianus, à propoſiti ſententia nullo potuit molimine dimoveri. Virgines ſeptem, in hac palude ſuffocatas juſſaſque ſub aquis permanere, clam ſuſtulit, ac ſepulturæ tradidit. Poſtquam autem didicit ideo Chriſtianos multos eſſe correptos, & Magiſtratibus ad ſupplicium traditos; veritus ne ſuam religionem abnegarent, ultro ſe Magiſtratibus manifeſtavit, ſuumque opus faſſus eſt, ne pro eo alii torquerentur. Quamvis autem Præſes ei polliceretur infinitas opes dignitateſque & honores, adeo ut etiam ſummum Pontificatum ei deferret, ſi diis ſacrificans Chriſtianorum fidem ejuraret; ille tamen Magiſtratus irridens, deoſque afficiens contumelia, & Imperatorum leges contemnens, nec reſponſo quidem dignabatur Præſidem. Poſtquam autem verberatus fuit, & omnis generis tormenta ſuſtinuit, nihil ex plagis pati videba-

tur, ſicut & ipſe nobis verbis affirmabat. Illudebat enim percutientibus cum riſu, velut inertia diſſolutis; Præſidemque ut vile mancipium alloquebatur. Cumque laſſarentur qui eum cruciabant, ipſe velut plagis factus robuſtior, canebat hymnos; donec denique capite minutus, juſſus eſt igne comburi. Nos vero infelices iterum ejus cauſa cruciari metuimus. Etenim pyrâ incensâ, circum ignem facta ſunt miracula nullis verbis explicanda, vidimuſque lumen in circuitu magnum, neque flamma Theodotum attigit. Juſſi ergo ſumus cuſtodire eum propter Chriſtianos. Et hæc dicens adoleſcens, monſtrabat Preſbytero locum in quo jacebat cadaver. SS Theodotus &c.

XXXV. Intelligens ergo Fronto ipſum eſſe ſanctum Theodotum, gratias agebat Deo, ipſiuſque bonitatem ſibi adeſſe petebat ad tollendum corpus. Gaudens autem, amplius & amplius eis offerebat de vino, atque ad liberalius ſumendum invitabat; uſque dum illi inebriati, & ſomno gravi correpti ſunt. Tum conſurgens Preſbyter, & venerandum corpus tollens, impoſuit aſinæ ſuæ, & dixit: Euge, Martyr, adimple quas mihi feciſti promiſſiones. ſimulque anulum inſeruit ipſius digito. Deinde ramos fœnumque, uti jacuerant ſupra ſanctum, ſic iterum compoſuit, ut cuſtodes non ſuſpicarentur aliquid eſſe ablatum. Illuceſcente autem die ſurgens Preſbyter quærebat aſinam velut amiſſam, multumque excitabat ſtrepitum; complodens manus, ploranſque & dicens: Amiſi aſinam meam. Serio ergo credebant eum loqui cuſtodes, neſcientes quod actum erat: quia putabant ſub fœno jacere adhuc corpus ſanctum. Aſina autem deducta ab Angelo, per devia loca abiit in Malum; & cum ſuo onere procubuit eo loco, ubi nunc eſt confeſſio ſancti & glorioſi Martyris Theodoti. Advenientes autem quidam ex vico nuntiaverunt Preſbytero, quod aſina ſola per ſe attulerit ſacra lipſana, maneatque in loco. Malum ergo reverſus eſt Preſbyter, qui aſinam amiſſam querebatur: cuſtodes autem permanſerunt in loco, arbitrati corpus adhuc eſſe ſub fœno. Atque in hunc modum glorioſi Martyris reliquiæ tranſlatæ fuerunt Malum, Deo admirabiliter id procurante, & agonem martyris glorificante.

Ejus corpus aufert.

Oratorium ipſi erectum.

XXXVI. Hæc omnia ego humilis Nilus magna cum diligentia vobis, dilectis Deo Fratribus, tradidi: qui & in cuſtodia cum illo fui, & ſingula novi quæ in notitiam veſtram adduxi, ubique ſtudens veritati; ut & vos ea audientes cum omni fide & certitudine, partem habeatis cum ſancto & glorioſo martyre Theodoto, omnibuſque ſanctis, qui pro pietate decertaverunt in Jeſu-Chriſto Domino noſtro, cui eſt gloria & poteſtas, ſimul cum Patre & Spiritu-ſancto in ſæcula. Amen. Nilus Eorum ſcriptor.

ADMONITIO

In Paſſionem ſancti Procopii.

Procopii Acta an ex Euſebio.

1. *Henricus Valeſius, vir ſacræ antiquitatis ſtudio & ſumma eruditione clariſſimus, in Notis ad caput 1. libri Euſebii de Martyribus Palæſtinæ refert Paſſionem ſancti Procopii martyris, quam Librariorum incuria, ex Euſebii textu incante detractam exiſtimavit. Et quidem nemo poteſt inficiari hanc ab auctore coæquali deſcriptam fuiſſe, ut ex his verbis,* primo anno quo adverſus nos perſecutio fuit, *manifeſtum eſt. Cetera quoque Euſebii venam & ingenium ſpirant. Hanc autem ad tres codd. mſſ. primum ſcilicet ex noſtra ſancti Germani bibliotheca, alterum Corbeienſis monaſterii, tertium vero bibliotheca Colbertinæ collatam, hic exhibere viſum eſt. cum qua conferre juverit, quæ de eodem Martyre initio libri de Martyribus Palæſtinæ dicta ſunt ſupra pag. 330.*

Alter Procopius.

2. *Porro hunc Procopium ab altero ejuſdem nominis Martyre, cujus Acta fuſiora ex Metaphraſte refert Surius die 8. Julii, diſtinguendus eſt. Procopius quippe de quo agimus, lector & exorciſta, poſt primam confeſſionem capitali ſententia ſtatim plexus eſt; alter vero Dux exercitus, poſt immania tormenta, variaſque confeſſiones, capite tandem amputato martyrium illuſtre complevit. qui ideo à Græcis inter celebriores Martyres, quos μεγαλομάρτυρας appellant, merito cenſetur. Ejus Acta, quæ fortaſſis Simeon Metaphraſtes pro more ſuo interpolavit, in actione quarta ſeptimæ Synodi generalis laudantur adverſus Iconoclaſtas.*

Memoria.

3. *Unicus tamen Procopius, tum in Latinorum Martyrologiis, tum in Meneis Græcorum memoratur, die ſcilicet octava Julii: & Latini quidem hunc ipſum, quem Euſebius laudant, Græci vero alterum celebrant. quod qua ratione factum ſit, aliis divinandum relinquimus. Sub alterutrius nomine Conſtantinopoli eccleſia exſtabat, de qua Cangius in CP. Chriſtiana lib. 4. ſect. 6. num. 83. & 84. De eadem Chronicon Paſchale pag. 527. Paſſus eſt autem Procopius lector anno* CCCIII. *primo ſcilicet Maximiani perſecutionis in Palæſtina, die 7. Julii, ut ex Actis patet, quamvis Martyrologia ejus feſtum ad ſequentem diem referant.*

S. Procopius.

Anno Christi CCCIII.

PASSIO

ſancti Procopii martyris.

Ex tribus codd. mſſ. & Valeſio in Notis ad Euſebium.

I. Primus Martyrum qui ſunt in Palæſtina, apparuit Procopius, vir cæleſtis gratiæ, qui & ante martyrium ſic ſuam vitam diſpoſuit, ut etiam à parva ætate caſtitati ſemper, & morum virtutibus ſtuderet. Corpus quidem ſuum ſic confecit, ut pæne mortuum putaretur; animam vero ſic verbis confortabat divinis, ut etiam corpori virtutem ex hujus refectione miniſtraret. Cibus & potus ei panis & aqua fuit: ſolis his utebatur, cum poſt biduum triduumque diem, interdum etiam poſt ſeptimanam, ad cibum rediret. Sacrorum quoque meditatio ſermonum ita mentem ejus obſtrinxerat, ut nocte ac die in hac infatigabilis permaneret. Clementiæ autem & manſuetudinis, tamquam ceteris inferior, documentum ſui præbebat verbi copiam. In verbis divinis ei tantum ſtudium erat. Illa vero quæ extrinſecus ſunt mediocriter attigerat. Igitur genere quidem Ælienſis, converſatione autem vel habitatione Scythopolitanus erat. Ibi eccleſiæ tria miniſteria præbebat: unum in legendi officio, alterum in Syri [a] interpretatione ſermonis, & tertium adverſus dæmones manus impoſitione conſummans.

Procopii mores. — a

II. Cumque ab Scythopoli una cum ſociis in Cæſaream tranſmiſſus fuiſſet, ab ipſis portis ad Præſidem ducitur, & priuſquam carceris vel vinculorum experiretur anguſtias, in ipſo ingreſſu ſuo à judice Flaviano, ut diis ſacrificaret impellitur. At ille magna voce non eſſe deos multos, ſed unum factorem omnium opificemque teſtatus eſt. Judex autem plaga ſermonis ictus, & conſcientia * ſaucius, conſentit ejus ſermoni, atque ad alia ſe ruſum argumenta conſtituit, ut vel Regibus ſacrificaret. Sanctus autem Dei Martyr ſermonem ejus deſpiciens, Homeri inquit verſum, dicens: Non eſt bonum multos dominos eſſe. Unus Dominus eſt, unus Rex. Itaque hoc verbo ejus audito, quaſi qui infauſta regibus depromſiſſet, juſſu judicis ducitur ad mortem, & capite amputato ingreſſum vitæ cæleſtis, vel * compendium beatus invenit, Deſii ſeptima Julii menſis [b], quæ Nonas Julias dicitur apud Latinos, primo anno quo adverſus nos fuit perſecutio. Hoc primum in Cæſarea martyrium conſummatum eſt [c], regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Confeſſio. — * Colb. patientia. — Martyrium. — * ſ. per — b — c

[a] Scite notat hic Valeſius Scythopoli, non vernacula, ſed græca lingua ſcripturas in eccleſia lectas fuiſſe, quas Procopius Syra lingua exponebat.

[b] Codd. Corb. & Germ. *Dies erat ſeptima Iulii menſis, qua* VII. *Idus Iulii dicitur apud Latinos.* Sed mendoſe, nam VII. Id. Julii eſt dies 9.

[c] Sub hac ſcilicet perſecutione. Vide ſupra pag. 330.

ADMONITIO

S. Felix Episcop. Afric.

In Acta ſancti Felicis epiſcopi & martyris.

Edictum adverſus SS. libros.

1. *CUm animadverterent Chriſtianæ religionis hoſtes, plurimum ad fidelium animos in ſuo propoſito confirmandos valere divinarum Scripturarum lectiones; codicibus ſacris bellum indixere, mandantes ut ubique Scripturarum flammis abſumerentur. Hoc edictum per omnes imperii Romani provincias promulgatum, multos Eccleſiæ Martyres peperit, præcipueque in Africa, ubi complures hac occaſione mortem pertulere: alii vero qui pœnarum metu perterriti prodiderunt ſacros codices, famoſo* Traditorum *nomini originem præbuerunt. Cumque nomen iſtud Cæciliano epiſcopo Carthaginenſi, ceteriſque Catholicis Donatiſtæ attribuiſſent; multis tumultibus eccleſia Africana agitata fuit. Inter alios autem qui pro ſacrorum librorum defenſione martyrium in Africa pertulerunt, primus recenſetur* Felix *epiſcopus, cujus Acta quæ à variis referuntur, ex veteri Suriana editione mutuati ſumus, propterea quod ibi ſinceriora & puriora haberi videantur. tametſi inficiari nolim, aliquot loca aliarum editionum ac codd. mſſ. ope reſtitui, aut ſaltem illuſtrari debere; quæ ſingillatim expendenda ſunt.*

Felicis ſedes.

2. *Primo inquirendum eſt, cuinam civitati Felix epiſcopus præfuerit. Ex quatuor codd. mſſ. bibliothecæ Colbertinæ, ad quos hujus Martyris Actorum editionem adornavit eruditus Baluzius tom. 2. Miſcellaneorum, duo Felicis ſedem appellant* Tubizacenſem. *quibus conſentiunt alii codd. mſſ. unus ſcilicet Bibliothecæ ſancti Victoris Pariſienſis, alter RR. PP. Celeſtinorum ejuſdem urbis, ac tertius ſancti Melanii Redonenſis, ut diſcimus ex aliquot ſchedis ante iſtius bibliothecæ incendium deſcriptis, quæ penes nos ſunt. Alii vero 2. codd. Colbertini & unus ſancti Cornelii Compendienſis, cum Mombritio & editione Acheriana Spicilegii tom.* 12. Tubizocenſem *ſeu* Tubzocenſem, *aut* Tubzuzenſem *præferunt. quibus conſentiunt aliquot vetera Martyrologia. At* Tibiurenſem *appellat vetus editio Suriana, pro quo nomine* Thibarenſem *repoſuit Cardinalis Baronius ad annum 302. num. 118. quod nomen in novæ editionis Surianæ Acta invectum eſt. Quæ vero ex his lectio præferenda ſit, incertum: cum nulla urbs ſub iſtis nominibus in ullis Africæ notitiis habeatur. Civitas quidem* Thibarenſis *aut* Tibarenſis *nota eſt, ad cujus urbis plebem Cyprianus epiſtolam 58. novæ edit. alias 56. ſcripſit, & inter Patres Concilii Carthaginenſis de baptiſmo,* Vincentius à Thibari *ſententiam dixit. at Thibaris nomen ex conjectura Baronius repoſuit: nullum enim laudat mſ. codicem ad id probandum: nec conſtat an fuerit provinciæ Proconſularis. Ad Zeugitanam quidem eſſe referendum cenſet Oxonienſis editor in notis ad laudatam epiſt. quamvis antea dixerit in notis ad Concil. Carthag. de baptiſmo, hanc ſibi videri eſſe Taboram in Mauritania Cæſarienſi. Unde*

S. Felix Epiſcop. Afric.

non magis certum eſt Felicem Thibaritanum epiſcopum fuiſſe, quam Tuburſicenſem, ut ſuſpicatur clariſſ. Baluzius, aut Tuburbitanum, ut ad marginem ſuæ editionis noſter Acherius annotavit. Id tamen eſt incommodi in priori illa opinione, quod Tuburſicum *urbs Numidiæ fuerit: cum Felix provinciæ Proconſularis fuiſſe videatur, utpote qui à Curatore civitatis ad Proconſulem miſſus fuerit. quin & ejus ſedes non longe à Carthagine diſtitiſſe dicenda eſt, ſi Actis Surianis fides adhibeatur, in quibus una die Felix Carthaginem profectus dicitur, & poſtera die ad ſedem ſuam reverſus fuiſſe.*

Socii.

3. *Alterum caput in quo Suriana Acta ab aliis diſcrepant, Felicis clericos reſpicit. Hos Surius* Aprum preſbyterum, Cyrum & Victorem Lectores *appellat. quos aliæ editiones cum mſſ.* Januarium preſbyterum, Fortunatium, *ſeu* Fortunatianum & Septiminum Lectores *vocant. His conſentiunt vetera Martyrologia, quæ Felici* Audactum & Januarium preſbyteros, Fortunatianum & Septimium Lectores, *ſocios adjungunt. Sed eadem Martyrologia Surio favent in loci deſignatione. Unanimi quippe conſenſu referunt, Felicem Venuſiæ in Apulia martyrium conſummaſſe. quamvis editiones Baluziana & Acheriana cum omnibus mſſ. quos videre licuit, eumdem Nolæ paſſum commemorent.*

Tempus.

4. *Non minus inter ſe diſſentiunt Acta edita in aſſignando tempore, quo idem ſanctus Felix martyrium pertulit. Id die 18. Kalendas Februarii contigiſſe cum mſſ. codd. referunt editiones Acheriana & Baluziana: quod ad 3. Kalendas Septembris revocat editio Suriana. quam poſtremam ſententiam alteri præferendam cenſemus. Cum enim edictum de comburendis libris anno* 303. *Nicomediæ menſe Martio promulgatum fuerit; vix quiſquam ſibi perſuadeat, ipſum nonniſi anno ſequenti in Africam perveniſſe. quod tamen dicere debent qui primam ſententiam amplectuntur. Certum quippe eſt ex Actis, Felicem apprehenſum fuiſſe, ſtatim atque edictum iſtud in Africa promulgatum fuit. Surianæ editioni favet etiam ipſe Actorum contextus,* Diocletiano octies.. exivit edictum &c. Tunc programma propoſitum eſt &c. *In altera enim opinione hæc verba,* Tunc programma, *de anno qui his verbis* Diocletiano octies &c. *deſignatur, intelligi non poteſt. Hæc vero omnia optime congruunt cum Suriana ſeu Baroniana lectione. Nam Diocletiano octies & Maximiano ſepties Coſſ. id eſt anno* 303. *menſe Martio, primum edictum adverſus Chriſtianos de libris comburendis &c. Nicomediæ latum eſt. quod quidem edictum ad diverſas imperii Romani provincias tranſmiſſum, menſe Junio in Africam pervenit: eoque in civitate, cui Felix epiſcopus præerat, promulgato, cum ipſe ſacros libros tradere conſtanter renueret, ad diverſa tribunalia, etiam trans mare perductus, tandem die 30. Auguſti apud Venuſium Apuliæ urbem gladio percuſſus martyrium complevit. Ejus tamen feſtivitatem menſe Octobri celebrant Martyrologia Uſuardi, Adonis, Romana Roſvveydi, Galeſinii & Baronii. at die præcedenti recolitur in Flori & Notkeri Martyrologiis. Sed his omnibus præferri debet ſinceri Martyrologii Bedæ auctoritas, cujus verba, quæ Surianam lectionem egregie confirmant, hic deſcribo.* III. Kal. [Sept.] In Venuſia civitate Apuliæ natale SS. Felicis epiſcopi Tubzocenſis, & Audacti, & Januarii preſbyteri, & Fortunatiani & Septimini Lectorum,

S. Felix Episcop. Afric.

qui temporibus Diocletiani in ſua civitate tenti à Magneliano Curatore, inde multis diu vinculis & carceribus macerati & in Africa, & in Sicilia; tandem in occiſione gladii conſummati ſunt. Felix quinquaginta ſex annorum virgo obiit. Sunt autem inter Carthaginem & Tibzocam (*mſſ. in margine* Tibiucam *) millia paſſuum triginta quinque. *Eadem uſque ad hæc verba*, ſunt autem &c. *habentur in vetuſtiſſimo cod. mſ. Chriſtinæ reginæ Sueciæ apud Florentinium, & apud Lucam Holſtenium in animadverſis ad Martyrologium Romanum ad diem* 30. *Auguſti. niſi quod Januarius inter Felicis ſocios non recenſetur: ſed exprimitur dies quo tenti ſunt*, XVIII. Kal. Julii. *Porro noſtri Felicis memoria apud Græcos etiam celebris eſt, qui ejus feſtum die* 16. *Aprilis commemorant.*

* an Tibiuram.

ACTA

Sancti Felicis epiſcopi & martyris.

Ex codd. mſſ. & editis.

Anno Christi CCCIII.

I. Diocletiano octies & Maximiano ſepties [a], Conſulibus, Auguſtis, exivit edictum Imperatorum & Cæſarum ſuper omnem faciem terræ; & propoſitum eſt per colonias & civitates Principibus & Magiſtratibus, ſuo cuique loco, ut libros Deificos peterent de manu Epiſcoporum & Preſbyterorum. Tunc programma poſitum eſt in civitate Tibiurenſi, die Nonarum Juniarum. Tunc Magnilianus * Curator juſſit ad ſe perduci ſeniores plebis. Eadem die [b] Felix epiſcopus Carthaginem fuerat profectus. Aptum verò preſbyterum ad ſe juſſit perduci, & Gyrum * & Vitalem Lectores. Quibus Magnilianus Curator dixit: Libros Deificos habetis? Aper dixit: Habemus. Magnilianus Curator dixit: Date illos igni aduri. Tunc Aper: Epiſcopus noſter apud ſe illos habet. Magnilianus Curator dixit: Ubi eſt? Aper dixit: Neſcio. Magnilianus Curator dixit: Eritis ergo ſub Officio, donec Anulino Proconſuli rationem reddatis.

a Edictum de libris ſacris comburendis.

* *al.* Magnellianus.

b

* *Bar.* Cyrum.

II. Poſtera autem die Felix epiſcopus venit Carthagine Tibiuram. Tunc Magnilianus Curator juſſit Felicem epiſcopum ad ſe perduci per Officialem. Cui Magnilianus Curator dixit: Felix epiſcope, da libros, vel membranas quaſcumque habes. Felix epiſcopus dixit: Habeo, ſed non do. Magnilianus Curator dixit: Prius eſt quod Imperatores juſſerunt, quam quod tu loqueris. Da libros, ut poſſint igni aduri. Felix epiſcopus dixit: Melius eſt me igne aduri, quam ſcripturas Deificas: quia bonum eſt obedire Deo magis quam hominibus. Magnilianus Curator

Requiruntur à Felice epiſcopo.

a Suriana ed. mendoſe, *Diocl. IX. & Max VIII.* Mendoſius ſine ullo mſ. Baronius, *Conſtantio Chloro & Galerio Maximiano IV.*

b Hæc verba, *eadem die*, deſunt in aliis ed. & mſſ.

dixit:

S. Felix Ep. Afric.

dixit : Prius eſt quod Imperatores juſſerunt, quam id quod tu loqueris. Felix epiſcopus dixit : Prius eſt præceptum Domini, quam hominum. Magnilianus dixit : Recogita tecum.

III. Poſt tertium autem diem juſſit Curator Felicem epiſcopum ad ſe perduci, & dixit ei : Recogitaſti tecum? Felix epiſcopus dixit : Quæ prius locutus ſum, & modò loquor, & ante Proconſulem ea ſum dicturus. Magnilianus Curator dixit : Ibis ergo ad Proconſulem, & ibi rationem reddes. Tunc aſſignatus eſt illi Vincentius Celſinus Decurio civitatis Tibiurenſium.

Ducitur ad Proconſulem.

IV. Tunc profectus eſt Felix à Tibiura, octavo Kalendas Julias. Ligatus deductus eſt *; ligatum vero juſſit in carcerem trudi. Alia autem die productus eſt Felix epiſcopus ante lucem, cui dixit Proconſul [a] : Quare ſcripturas ſupervacuas non reddis? Felix epiſcopus dixit : Habeo, ſed non dabo. Tunc juſſit eum alligatum in ima carceris mitti. Poſt ſexdecim autem dies Felix epiſcopus productus eſt de carcere in vinculis, hora noctis quarta, ad Anulinum Proconſulem, cui dixit Anulinus : Quare ſcripturas ſupervacuas non reddis? Felix epiſcopus reſpondit : Non ſum eas daturus. Tunc juſſit [b] illum Anulinus Proconſul ad Præfectum Prætorio mitti, Idibus Julii. Tunc Præfectus juſſit eum ſuo carcere recipi, & majoribus vinculis ligari. Poſt dies autem novem juſſit eum Præfectus ad Imperatores navigare.

* *Ed. al. & mſſ. add.* Carthaginem.

Perducitur ad Præfectum prætorio.

Tum ad Imperatores.

V. Tunc Felix epiſcopus aſcendit navim cum vinculis magnis, & fuit in capſa navis diebus quatuor. Volutatus ſub pedibus equorum panem & aquam non guſtavit : jejunus [c] in portum pervenit, & in civitate Agrigento [d] exceptus eſt à fratribus cum ſummo honore. Inde venerunt in civitatem nomine Catanam : ibi ſimiliter ſunt excepti. Inde Meſſanam venerunt. Inde Taurominium : ibi ſimiliter ſunt excepti. Poſtea fretum navigaverunt in partes Lucaniæ civitatem, nomine Rulo [e]. Inde profe-

[a] Hæc quæſtio in aliis edit. & mſſ. coram Proconſulis Legato habita dicitur; hinc forte ſupra legendum, *Legatus eum juſſit in carcerem trudi*; & hic, *Proconſulis Legatus. Quare* &c.

[b] Aliæ ed. & mſſ. *Tranſmiſit eum Romæ.* At ex his quæ ſequuntur in utraque editione hic Præfectus videtur tunc in Africa fuiſſe.

[c] Aliæ ed. & mſſ. *pervenit Nolam*, ubi ab ejus civitatis Cognitore interrogatus, & capite damnatus eſt. Mirum eſt autem hunc Martyrem ad Imperatores tranſmiſſum, à Cognitore aut alio quolibet condemnatum fuiſſe. niſi forte ii ex Imperatoris ſpeciali mandato, qui tunc in ea regione verſabatur, agerent. Porro aliqui codd. aſſerunt, Felicis corpus Carthaginem delatum fuiſſe.

[d] Agrigentum, Catana, Meſſana, & Taurominium Siciliæ civitates notiſſimæ, olim epiſcopales ſub Panormitano Metropolita, cui nunc ſolum Agrigentum ſubjicitur. nam Meſſana in Metropolim erecta eſt, Catana Archiepiſcopum Montis-Regalis agnoſcit, Taurominii vero ſedes epiſcopalis exſtincta eſt.

[e] Hujus civitatis nomen in Italiæ notitiis non habetur, Lucania vero olim pars erat magnæ Græciæ, quæ Baſilicatæ hodiernæ, regni Neapolitani provinciæ, magnam partem cum aliquot vicinis regionibus comprehendebat. Venuſium vero civitas eſt epiſcopalis ſub Acherontino Metropolitano, ad radices Apennini montis, Principatus titulo ornata.

S. Felix Ep. Afric. cti ſunt Venuſium, quæ eſt civitas regionis Apuliæ. Tunc Præfectus juſſit Felicem de vinculis eripi, & dixit: Felix, quare Scripturas dominicas non das? aut forſitan non habes? Cui reſpondit: Habeo quidem, ſed non do. Præfectus dixit: Felicem gladio interficite. Felix, epiſcopus dixit voce clara: Gratias tibi Domine, qui me dignatus es liberare.

VI. Et ductus eſt ad paſſionis locum (cum etiam ipſa Luna in ſanguinem converſa eſt) die tertio Kalendas Septembris. Felix epiſcopus, elevans oculos in cælum, clara voce dixit: Deus, gratias tibi. Quinquaginta & ſex annos habeo in hoc ſæculo. Virginitatem cuſtodivi, Evangelia ſervavi, fidem & veritatem prædicavi. Domine Deus cæli & terræ, Jeſu-Chriſte, tibi cervicem meam ad victimam flecto, qui permanes in æternum; cui eſt claritas & magnificentia in ſæcula ſæculorum, Amen.

ADMONITIO

In martyrium ſancti ROMANI.

S. Romanus.

1. *ETſi Deum in omnibus ſanctis ſuis vere mirabilem eſſe prædicare debeamus, fatendum tamen eſt aliquot ex ipſis exſtitiſſe, qui, cum majora in eis omnipotentia ſua patefecerit Deus argumenta, ſingularem nobis prabent admirandi occaſionem. His accenſendum eſſe* ROMANUM *martyrem inficiabitur nemo, qui paullo attentius ejus paſſionis ſeriem expenderit. Cum enim tyrannus ob multorum Chriſtianorum defectionem de Eccleſiæ deſtructione jam ſibi congratulari videretur; Romani fortitudine ita repreſſa fuit ejus audacia, ut qui paullo antea ſeſe victorem jactitabat, infantis unius voce, quem Romanus de fide recta interrogavit, ſe victum eſſe fateri coactus ſit. Hujus vero beati viri ſeriem martyrii proferimus ex Euſebii Cæſarienſis lib.* 2. De Reſurrectione & Aſcenſione Domini, *quem librum cum aliis aliquot ejuſdem auctoris opuſculis è mſ. cod. erutum edidit Jacobus Sirmundus.* (Romani geſta ex Euſebio.) *His tamen adjungenda ſunt quæ de eodem Martyre ſupra dicta ſunt in libro de Martyribus Palæſtinæ cap.* 2. *Sed & cum ea quæ ad infantis martyrium pertinent in neutro Euſebii loco habeantur, ea ex Prudentii hymno* 10. περὶ στεφάνων *ſupplebimus, quem hic auctor in Romani honorem concinnavit. Ejuſdem Martyris laudes ſcripſerunt etiam Johannes Chryſoſtomus tomo* 1. *Orat.* 43. *&* 48. *& Euſebius Gallicanus, quiſquis ille fuerit, ſermone* 50. *tomo* 5. *Bibliotheca Patrum. Ejus quoque martyrii Acta habentur apud Mombritium, ſed quæ medica manu aliquot in locis indigent: quæ ideo, ſicut & eadem paullo licet caſtigatiora, quæ in variis codd. mſſ. invenimus, omittere viſum eſt.*

2. *Romani memoriam apud Græcos & Latinos celebrem fuiſſe, præter an-*

tiqua quæque & recentiora Menologia & Martyrologia, probant ſanctorum Patrum opuſcula, quæ ſupra laudavimus. Iis adjungendi ſunt Hiſpanici Patres in celebri Muzarabum Miſſali, ubi, ſicut & in Martyrologiis & Menæis, die 14. Kalendas Decembris Romani feſtum recolitur. Paſſionem ejus ad annum CCCIII. *revocandam eſſe ex libro de Martyribus Palæſtinæ certum eſt.*

S. Romanus. Memoria in faſtis.

Tempus.

3. *Porro Cardinalis Baronius exiſtimat, duos Romanos martyres exſtitiſſe, unum Prudentius, aliique deinceps ſcriptores conflarint. quam ſententiam duabus rationibus conatur probare. Prima eſt martyrii cauſæ diverſitas. Romanus enim, quem Euſebius commemorat, paſſus eſt, quod eos qui ad deorum delubra properabant averterit: alter vero, quod Præfectum in eccleſiam Chriſtianorum ingredi volentem conatus fuerit impedire. Alterum Baronii argumentum repetitur ex Euſebii & Chryſoſtomi ſilentio, (hujus quippe tantummodo primam orationem laudat) qui nihil de infante habent, quem alii cum Romano interfectum aiunt. Favet huic rationi Henricus Valeſius, qui alteram, ſcilicet 48. ſancti Chryſoſtomi orationem de ſancto Romano, ob ſtyli diverſitatem ipſi abjudicat in notis ad Euſebii hiſtoriam pag. 175. Favent etiam doctiſſimi Cardinalis opinioni Græcorum Menæa, ubi eadem die, decima ſcilicet octava Novembris duplicem Romanum Antiochenum martyrem commemorant. Nemo tamen ſibi facile perſuadebit, niſi certiora afferantur argumenta, duos fuiſſe ejuſdem nominis & dignitatis Martyres, qui in eadem civitate, eadem die, atque eodem mortis genere necati fuerint.*

An duplex Romanus.

MARTYRIUM

ſancti ROMANI.

Ex Euſebio Cæſarienſi lib. 2. de Reſurrectione &c. edit. Sirmundi.

ANNO CHRISTI CCCIII.

I. IN Antiochenorum illa urbe ROMANUS quidam exſtitit martyr. Iſte peregrinus advenerat illò. Cum autem jactari à tempeſtatibus illam tunc videret civitatem; invenerat enim jam multos milites ceciдiſſe Eccleſiæ, non eſt paſſus dare diabolo ut exultaret; ſed exultantem judicem de his qui fuerant ſuperati, adgreditur vim faciens; regno vero rapto, & dicit: Non recedes lætus. habet enim Deus milites qui ſuperari non poſſunt. Judex [a] autem ebrius in victoria eorum qui fuerant ſuperati, ex illorum imbecillitate æſtimans ſancti conſtantiam, præcipit eum induci. Non oportebat enim Dominum Jeſum ſine victore recedere. Introducens autem eum, omnia tormenta movebat, & tanta uni vincenti, quanta omnibus his qui fuerant ſuperati. Contendens enim ne ſolveretur victoria ſua per unius iſtius victoriam, & reputans apud

a Romanus torquetur.

[a] Hunc Aſclepiadem vocant Acta, & Prudentius in hymno de S. Romano.

S. ROMANUS.

ſe, quia & in ſtadiis finis currentium quæritur, & quia ſi iſte vicerit, nec ut victi erunt qui fuerant ſuperati, univerſa ei admoveri tormenta jubet. Volens enim flectere juvenem, & oculis torquebat, & dentibus minabatur, & manibus torquentium ſuas protendebat manus, & ab ipſa ira etiam de ſede movebatur ſua. Cum autem fatigarentur torquentes, & non cederet qui torquebatur, atque obtuſum & deflexum fuiſſet ferrum, non eſt flexus qui radebatur.

a

II. Cum jam nulla adinventio tormentorum [a] fuiſſet derelicta, cupiens conſtantiam ſuam oſtendere Domini miles, emittit vocem dicens: Cur jam tyranne non ceſſas? Confeſſus ſum per os verum eſſe Regem Chriſtum. Judex autem injuriam in tyrannidem dictam non ſufferens, convicit quidem ſe, & commendavit Martyrem Chriſti: quia ideo hæc pro Rege patitur, qui ita de mortali auſus eſt loqui. Propterea jubet eum igni tradi, coronam coronis conjungens. Et ideo cito efficiebatur præceptum. Ejiciebatur enim Romanus lætus & coronatus ſanguine, inſignia in lateribus habens quæ pro veritate fuerat paſſus, portans quippe & in humeris crucem, & in fronte ſignum regale. Cum autem adunarentur ſarmenta & cannæ, ad velocitatem utpote flammæ, vel quod igni apta videntur ad incenſionem, imponebatur autem vivens immolatio in igne. Hæc cum ita agerentur, non longe autem abeſſet civitas ut teſtaretur veritati. Et forte quia quidam de Judæis, aut alii homines dicebant: Ubi eſt eorum Deus? Forte proferentium Judæorum tres pueros, & dicentium, quia ſub nos ſalvabantur à flamma fornacis ardentis, iſti autem ardent. Arqui cæli jubet Dominus nubibus coronari cælum. Adimplens autem ſinus nubium grandine, & imbre admodum vehementi, & addens ventos ad velocem emiſſionem eorum, neque accendi flammam permittit, vehementiorem oſtendens hanc virtutem quam apud Babyloniam. Illic enim è flamma tres pueros liberavit: iſtic autem nequidem accendi flammam conceſſum eſt. Fit turbela non levis: nuntiantur tyranno quia Martyre tradito igni, cælum indignatum eſt, & quia cæleſtis Rex ſuos qui in terra habentur defendit. Hæc cum audiſſet tyrannus, & cum valde injuriam defenderet ſuam factam per linguam, jubet judici jam non debere jurgari cum ad Deum, ſed iſtum quem liberavit Deus dimitti debere. Et noſter igitur Ananias velut ex igne demittitur.

Igni damnatur.

Sed non poteſt accendi.

III. Judex autem blandiens tyranno, iniquus voluntate & propoſito, ſine Deo degens, cupiens nihil deeſſe blandimentis ſuis, invenit neſcio quid novum adverſus Sanctum, addens admirationem admirationibus. Quid enim facit? Præcipit linguam qua fuerat locutus in hominem, eo

[a] Hæc tormenta ſæpius repetita egregie deſcribit Prudentius, ℣. 108. & ſeqq. *Incenſus his Aſclepiades juſſerat Eviſcerandum corpus, eculeo eminus Pendere, & uncis vinculiſque creſcere.* Deinde verſ. 116. *Tundatur, inquit, terga crebris ictibus Plumboque &c.* ℣. 451. *Scindunt utrumque milites teterrimi Mucrone hiulco penſilis latus viri, Sulcant per artus longa tractim vulnera* ℣. 556. *Lictor impius Charaxat ambas ungulis ſcribentibus Genas, cruentis & ſecat faciem notis: Hirſuta barbis ſolvitur carptim cutis* &c. quæ videſis apud hunc auctorem.

quod non negaverat Deum, incidi. Et quidam medicus [a] qui jam fuerat, non propoſito, ſed carnis infirmitate: quia enim * ipſe fuerat ſuperatus, exivit. Exultari libet de victoria ſuperantis. Provenit autem iſtum portare medicinalia operamenta, & exivit ut conſolaretur ſuam ruinam; inventus eſt in aliam tentationem incurrere. Præcepto enim judicis inſiſtente ut lingua incideretur Sancti, & quia inventus eſt ille parata habens ad iſtam neceſſitatem ferramenta, urgebatur incidere quam nolebat linguam. Et incidit quidem. Cum autem incidiſſet ipſam linguam, uſus eſt ad tutelam ſui: non enim projecit quam incidit, ſed accipiens eam, ut medicamen ad ſanitatem illius delicti quod admiſerat abnegando, accipiens domi recondit, ut conſueunt infirmiores, fideles tamen, honorare ſi quid à Martyribus ſumſerint. Dicit autem medicorum doctrina, conteſtatur etiam & natura, quia linguæ inciſio, interfectio eſt ejus à quo inciditur. Oportebat autem & ſecundo à morte liberari Martyrem Chriſti. Ergo cum producunt nobis Judæi tres pueros, in uno tria profecimus. Et jamquidem habemus duo mirabilia; flammam nequidem conceſſam flammam fieri; poſt inciſionem linguæ vitam, quam natura quidem non confitetur, gratia autem addidit. Ubi ergo tertia admiratio eſt de eodem Martyre Chriſti? Adducebatur Romanus ad carcerem. Addebat autem & hoc blandus ad tyrannum judex, qui iſtam corporalem linguam non habebat. Lectum eſt autem nobis, quia in Apoſtolos Spiritus linguas ut ignem diviſit & donavit: ſed illum non vidimus, ſed audivimus & credimus. Quod autem dicturus ſum, multi vultus ſunt teſtes.

S. Romani.
* f. jam.
[a] Ei lingua præciditur.
Nota de Reliquiis.

IV. Dicitur quia beatus iſte Romanus, dum adhuc carneam habebat linguam, ſimilia Moſi loquebatur, hoc eſt balbutiens, & non compoſite loquens. Dum adhuc haberet totam linguam, & non poſſet compoſite loqui, erat balbus. Qui autem carcerem ingrediebatur, cuſtos carceris interrogavit eum, quod ei eſſet nomen, & certe litteræ jam his qui valde compoſiti recte loquuntur, impedit ad loquendum. Nunc autem Romanus & inciſa lingua, quam cum haberet, & recte loqui non poterat, Spiritus linguæ loquitur, & valde rectiſſime [b], & dicit: Romanus dicor. Iterum nuntiatur hoc judici, & tyranno præſenti. Iterum qui inciderat medicus, conſtituitur in timore. Etiam, inquit, iſte adhuc Chriſtianus eſt, ut fratri parcens contemſit præceptum. Forte autem ille cupiens poſt inciſionem linguæ non ſupereſſe Martyrem, & majori menſura incidit ad interfectionem potius quam ad præciſionem. Tamen comprehenſus medicus ducebatur ad judicem, & negotium habebat, cur loqueretur is cui inciſa fuerat lingua. Non enim ſemel locutus tacuit: ſed conferebat cum aliis de cruce & victoria Chriſti, & hoc multis menſibus, in carcere conſtitutus. Habemus ergo & tertiam admirationem, & unus Eccleſiæ Martyr jam æquatur tribus ex Synagoga.

Sine qua loquitur rectius quam prius.
b

V. Cum autem negotium pateretur medicus, ut condiſcatis quantum

[a] Acta cum Prudentio hunc *Ariſtonem* appellant

[b] De hoc miraculo tota eſt oratio 43. S. Chryſoſtomi; memoratur etiam in oratione 48.

S. Romanus.

boni ſit, & brevis quidam ictus religioſitatis. Quia enim tutelæ cauſa acceperat linguam, quia in ratione ſalutis theſaurum recondetat ſibi; exhinc jam accepit fructum fidei. Judici enim indignanti & comminanti, & jam eum interficere volenti, reſpondit medicus: Habeo linguam quam incidi. Producatur alius cui non adſiſtit Deus, & ſecundum menſuram inciſæ linguæ, incidatur lingua: & ſi vixerit, meum commentum eſt, & non Dei defenſio. Producitur quidam damnatorum, & diligentiſſime menſura accepta, inciſa etiam lingua eſt, quæ habebat incidi. Tantum ut impleta inciſio eſt, & finis ejus completus eſt vitæ. Et ille quidem eſt mortuus. Dei autem ex comparatione tenebrarum apparebat clariſſimum lumen. Si quis autem infirmus & incredulus eſt; ſigna autem infidelibus, ut dicit Scriptura, habemus hæc proferre quæ audivimus. Et certe non tantum egena eſt Eccleſia [a].

[a] Martyris conſummatio repetenda eſt ex cap. 2. libri de Martyribus Palæſtinæ ſupra pag. 332.

MARTYRIUM INFANTIS

Qui cum ſancto ROMANO paſſus eſt

Ex Hymno περὶ στεφάνων Prudentii.

Dixiſſe pauca ſit ſatis de myſticis
Noſtræ ſalutis, deque proceſſu ſpei.
Jamjam ſilebo: margarita ſpargere
Chriſti vetamur inter immundos ſues;
Lutulenta ſanctum ne terant animalia.
Sed quia profunda non licet luctarier
Ratione tecum, conſulamus proxima,
Interrogetur ipſa naturalium
Simplex ſine arte ſenſuum ſententia:
Fuci imperitus fac ut adſit arbiter.
Da ſeptennem circiter puerum [a] aut minus,
Qui ſit favoris liber, & non oderit
Quemquam, nec ullum mentis in vitium cadat:
Periclitemur, quid recens infantia
Dicat ſequendum, quid novus ſapiat vigor.
Hanc ille ſancti Martyris vocem libens
Amplexus, unum de caterva infantium

S. Romanus Infantem de fide interrogari poſtulat.

[a] Idem narrant Chryſoſtomus Homilia 48. jam laudata, Euſebius Gallicanus, & alii auctores. Hic puer in Actis & Martyrologiis vocatur *Barulas*. Notat tamen Baronius in Breviario Toletano ipſum appellari *Theodulum*.

Parvum, nec olim lacte depulſum, capi,
S. Romanus.
Captumque adeſſe præcipit. Quidvis roga,
Inquit, ſequamur quod probarit puſio.
Romanus ardens experiri innoxiam
Lactentis oris indolem, Filiole, ait,
Dic quid videtur eſſe verum & congruens,
Unumne Chriſtum colere, & in Chriſto Patrem;
An comprecari mille formarum deos?
Arriſit infans, nec moratus retulit:
Eſt quidquid illud quod ferunt homines Deum,
Unum eſſe oportet, & quod uni eſt unicum.
A quo tyrannus confunditur.
Cum Chriſtus hoc ſit, Chriſtus eſt verus Deus.
Genera deorum multa nec pueri putant.
Stupuit tyrannus ſub pudore fluctuans;
Nec vim decebat innocenti ætatulæ
Inferre leges, nec loquenti talia
Furor ſinebat efferatus parcere.
Quis auctor, inquit, vocis eſt hujus tibi?
Reſpondit ille: Mater, & matri Deus.
Citatur mater.
Illa ex parente Spiritu docta imbibit,
Quo me inter ipſa paſceret cunabula.
Ego ut gemellis uberum de fontibus
Lac parvus hauſi, Chriſtum & hauſi credere.
Ergo ipſa mater adſit, exclamat, cedo
Aſclepiades: diſciplinæ & exitum
Triſtem ſuæ magiſtra ſpectet impia,
Male eruditi torqueatur funere
Infantis, orba quemque corrupit fleat:
Abſit, miniſtros, vilis ut muliercula
Noſtros fatiget. Quantulus autem dolor
Vexabit artus, mortis auxilio brevis,
Infans dire torquetur.
Oculi parentis punientur acrius,
Quam ſi cruentæ membra carpant ungulæ.
Vix hæc præfatus, puſionem præcipit,
Sublime tollant, & manu pulſent nates:
Mox & remota veſte virgis verberent,
Tenerumque duris ictibus tergum ſecent;
Plus unde lactis quam cruoris defluat.
Quæ cautis illud perpeti ſpectaculum
Quis ferre poſſit æris aut ferri rigor?
Impacta quoties corpus attigerat ſalix,
Tenui rubebant ſanguine uda vimina,
Quem plaga fletat roſcidis livoribus.
Ferunt minaces verberantium genas
Illacrymaſſe ſponte de manantibus

S. Romanus.

Guttis per ora barbarûm frementia;
Scribas & ipſos, & coronam plebium,
Proceresque ſiccis non ſtetiſſe viſibus.

Matris Chriſtianæ illuſtre ſpecimen.

At ſola mater hiſce lamentis caret,
Soli ſereno frons renidet gaudio:
Stat impiorum corde pietas fortior,
Amore Chriſti, contumax doloribus;
Firmatque ſenſum mollis indulgentiæ.
Sitire ſeſe parvus exclamaverat:
Animæ æſtuantis ardor in cruciatibus
Hoc exigebat, lymphæ ut hauſtum poſceret:
Quem torva mater eminus triſti intuens
Vultu, & ſeveris vocibus ſic increpat:
Puto, imbecillo, nate, turbaris metu,
Et te doloris horror afflictum domat.
Non hanc meorum viſcerum ſtirpem fore
Deo ſpopondi, non in hanc ſpem gloriæ
Te procreavi, cedere ut leto ſcias.
Aquam bibendam poſtulas! cum ſit tibi
Fons ille vivus præſto qui ſemper fluit,
Et cuncta ſolus irrigat viventia,
Intus foriſque ſpiritum & corpus ſimul,
Æternitatem largiens potantibus.
Venies ad illud mox fluentum, ſi modo
Animo ac medullis ſolus ardor æſtuet,
Videre Chriſtum, quod ſemel potum affatim
Sic ſedat omnem pectoris flagrantiam,
Vita ut beata jam ſitire neſciat.

Innocentes Martyres.

Hic, hic bibendus, nate, nunc tibi eſt calix,
Mille in Bethleem quem biberunt parvuli;
Oblita lactis & papillarum immemor
Ætas amaris, mox deinde dulcibus
Refecta poclis, mella ſumſit ſanguinis.
Exemplum ad iſtud nitere, ô fortis puer,
Generoſa proles matris & potentia.
Omnes capaces eſſe virtutum Pater
Mandavit annos, neminem excepit diem,
Ipſis triumphos annuens vagitibus.
Scis, ſæpe dixi, cum docenti alluderes,
Et garrulorum ſigna verborum dares,
Iſaac fuiſſe parvulum patri unicum:
Qui cum immolandus aram & enſem cerneret,
Ultro ſacranti colla præbuerit ſeni.
Narravi & illud nobile ac memorabile
Certamen, una matre quod ſeptem editi

Geſſere

S. Romanus. Macchabæorum exemplum proponit.

Geſſere pueri, ſed tamen factis viri :
Hortante eadem matre, in ancipiti exitu
Pœnæ & coronæ, ſanguini ut ne parcerent.
Videbat ipſos apparatus funerum
Præſens ſuorum, nec movebatur parens,
Lætata quoties aut olivo ſtridula
Sartago frixum torruiſſet puberem,
Dira aut crepaſſet laminarum impreſſio.
Comam cutemque verticis revulſerat
A fronte tortor, nuda teſta ut tegmine
Cervicem aduſque dehoneſtaret caput.
Clamabat illa : Patere, gemmis veſtiet
Apicem hunc corona regio ex diademate.
Linguam tyrannus amputari juſſerat
Uni ex ephebis. Mater aïebat : Satis
Jam parta nobis gloria eſt : pars optima
Deo immolatur ecce noſtri corporis.
Digna eſt fidelis lingua quæ ſit hoſtia.
Interpres animi, enuntiatrix ſenſuum,
Cordis miniſtra, præco operti pectoris,
Prima offeratur in ſacramentum necis,
Et ſit redemtrix prima membrorum omnium :
Ducem dicatam mox ſequentur cetera.
His Macchabæos incitans ſtimulis parens,
Hoſtem ſubegit ſubjugatum ſepties,
Quot feta natis, tot triumphis inclita :
Me partus unus ut feracem gloriæ,
Mea vita præſtet, in tua eſt ſitum manu.
Per hujus alvi fida conceptacula
Per hoſpitalem menſe bis quino larem,
Si dulce noſtri pectoris nectar tibi,
Si molle gremium, grata ſi crepundia :
Perſiſte, & horum munerum auctorem aſſere.
Quanam arte nobis vivere intus cœperis,
Nihilumque, & illud, unde corpus, neſcio ;
Novit animator ſolus & factor tui.
Impendere ipſi, cujus ortus munere es :
Bene in datorem, quod dedit refuderis.
Talia canente matre, jam lætus puer
Virgas ſtrepentes, & dolorem verberum
Ridebat. Hic tum Cognitor pronuntiat :
Claudatur infans carcere, & tanti mali
Romanus auctor torqueatur acrius.
Illum recentes per cicatricum vias
Denuo exarabant, quaque acutum traxerant

Infans recluditur.

Romanus torquetur.

S. Romanus.

Paullo ante ferrum, mox recrudeſcentibus
Plagis, apertas perſequebantur notas,
Quos jam ſuperbus victor ignavos vocat.
O non virile robur, ó molles manus!
Unam labantis diſſipare tam diu
Vos non poteſſe fabricam corpuſculi!
Vix jam cohæret: nec tamen penitus cadit,
Vincens lacertos dextrarum inertium.
Citius cadaver dentibus carpunt canes,
Longeque morſus vulturum efficacior
Ad devorandas carnis offas mortuæ.
Languetis imbelli fame, ac fatiſcitis,
Gula eſt ferina, ſed ſocors edacitas.
Exarſit iſtis turbida ira Judicis,
Seque in ſupremam concitat ſententiam.
Si te morarum pœnitet: finem citum
Subeas licebit, ignibus vorabere
Damnatus, & favilla jam tenuis fies.
Abiens at ille, cum foro abriperent virum
Truces miniſtri, pone reſpectans ait:
Apello ab iſta, perfide, ad Chriſtum meum
Crudelitate, non metu mortis tremens,
Sed ut probetur eſſe nil quod judicas.
Quid differo, inquit ille, utroſque perdere,
Puerum ac magiſtrum, complices ſectæ impiæ?

Uterque damnatur.

Gladius recidat vile vix hominis caput
Infantis; iſtum flamma vindex concremet.
Sit his ſub uno fine diſpar exitus.
Perventum ad ipſum cædis implendæ locum,
Natum gerebat mater amplexu & ſinu,
Ut primitivum crederes fetum geri,
Deo offerendum ſancti Abelis ferculo,
Lectum ex ovili puriorem ceteris.
Puerum popoſcit carnifex, mater dedit.
Nec immorata eſt fletibus; tantum oſculum
Impreſſit unum. Vale, ait, dulciſſime;
Et cum beatus regna Chriſti intraveris,
Memento matris, jam patrone ex filio.
Dixit; deinde dum ferit cerviculam
Percuſſor enſe, docta mulier pſallere,
Hymnum canebat carminis Davidici.
Pretioſa ſancti mors ſub aſpectu Dei:
Tuus ille ſervus, proles ancillæ tuæ.
Talia retexens explicabat pallium,
Manuſque tendebat ſub ictu & ſanguine,

S. Romanus.

Venarum ut undam profluam manantium,
Et palpitantis oris exciperet globum:
Excepit, & caro applicavit pectori.

Poſthec fuſius exponit idem auctor quæ Romano contigere, ipſiuſque mortem. quæ omnia apud eum videſis.

ADMONITIO

In martyrium ſancti VINCENTII.

S. Vincentius.

1. TYrannorum impietas, quæ in extremis Eccleſiæ perſecutionibus non minus adverſus Chriſtianorum codices, quam contra ipſos Martyres ſæviebat, Acta, ut vocabant præſidialia, ſancti Vincentii nobis invidit. Verum id grave damnum ab anonymo auctore Chriſtiano reſarcitum eſt, qui reſtituta Eccleſiæ pace, beati Vincentii Paſſionem litteris mandare curavit: cujus opus ita omnibus placuit, ut paullo poſt in Eccleſia lectum publice fuerit. quod patet ex Auguſtini ſerm. 275. Voluptatem, *inquit*, interioribus oculis hauſimus, cum beati Vincentii glorioſa Paſſio legeretur. *Et ſerm. præcedenti*: Longam lectionem audivimus ... patienter audiſtis, & diu ſtando & audiendo (*tunc in Eccleſia conciones ſtando audiebantur*) tamquam Martyri compaſſi eſtis. *Hanc vero Paſſionem quam ibi laudat Auguſtinus, eam ipſam eſſe quæ ad nos uſque pervenit, patet ex facta ipſius cum quatuor Auguſtini ſermonibus collatione, id eſt cum ſermone 274. novæ editionis tribuſque ſequentibus; qui quidem ſermones in ejuſdem Martyris natali habiti poſt paſſionis lectionem, nihil aliud videntur eſſe quam ipſius familiaris quædam ad populum expoſitio.*

Paſſio S. Vincentii ab Auguſtino laudata.

2. *Ad id probandum quædam loca ſelecta ex ipſis ſermonibus in notulis ad textum apponemus; ſed interim nonnulla proferenda ſunt, in quibus Daciani ſævitia, Martyris invictus animus, totuſque Paſſionis ſcopus, eodem modo, iiſdemque ſæpius verbis, ac in ipſa paſſione exponuntur. De Daciano hæc habet ſerm.* 275. *num.* 2. Voces hujus hominis, oculi, vultus & turbulentus totius corporis motus indicabant, quam graviora tormenta ſentiret interius, quàm erant quæ Martyri infligebat exterius &c. *Et ſerm. ſequenti num.* 3. Per furioſas Daciani voces, per truces oculos & minaces vultus, & totius corporis motus &c. *De Vincentio autem ſic ibidem loquitur*: Putares quod cum duraret flamma, non ureret. *& eodem ſerm.* 274. *num.* 2. Quanto illa erant truculentiora & exquiſitiora tormenta, tanto magis tortus de torquente triumphabat &c. *Et num.* 1. Tanta pœna erat in membris, tanta ſecuritas in verbis &c. *quæ fere repetit ſerm. ſequenti num.* 2. *Quid vero Paſſio contineret, exponit his verbis ſerm.* 274. Cum Paſſio legeretur, erat videre invictam Martyris animam contra inſidias

Eadem quam nunc habemus.

S. VINCENTIUS. antiqui hoſtis, contra ſævitiam impii judicis, contra dolores mortalis carnis.... Quas voces audierit, quas reddiderit, quæ tormenta devicerit, decurſa lectio declaravit, & nobis tamquam in conſpectu quæ geſta ſunt poſuit. *Hac in ſpecimen ſatis.*

3. Præter quatuor laudatos ſermones, quintum habuit idem Auguſtinus in natali ſancti Vincentii, in quo nonnulla de ejuſdem Martyris laudibus habet. Is eſt ſermo 4. qui de Jacob & Eſau inſcribitur. Omitto autem ſermonem in veteri editione 13. de ſanctis cum in nova editione in Appendicem velutiſuppoſititius rejectus ſit, & eruditus Queſnelius eum quoque ſancto Leoni Papæ abjudicaverit, cui in pleriſque mſſ. codicibus tribuitur. qui quidem nihil aliud eſt, quam totius paſſionis ſancti Vincentii compendium. Tandem proferri poſſet ſermo IX. ſancti Fulgentii in nova editione, niſi is ipſe eſſet qui inter ſinceros Auguſtini 276. numeratur. quod mirum eſt ab iſtius Patris operum novæ editionis concinnatore non fuiſſe animadverſum: quamvis dubitaverit in Præfatione, an iſte ſermo pro ſincero Fulgentii fœtu habendus ſit.

Quo ſcripta tempore. *4. Ex his omnibus nemo non videt, ſancti Vincentii Paſſionem (ſic cum Auguſtino appellamus) initio ſæculi quarti, ſtatim poſt reſtitutam Eccleſiæ pacem conſcriptam fuiſſe. quam ex mſſ. ſex codicibus ad varias editiones collatam ad diem 22. Januarii Bollandus exhibet, eamdemque proferimus denuo ad multos alios codices mſſ. exactam: in quibus fere omnibus ita accurate deſcripta eſt, ut vix unius aut alterius voculæ diverſitas in eis habeatur. Paſſioni ſubjungimus hymnum Prudentii, cujus auctoritas, etſi aliàs jam veneranda, in hac tamen parte ob locorum & temporum viciniam, ſingularemque ejus in hunc beatum Martyrem affectum majoris momenti eſſe debet.*

Vincentii feſtum ubique celebre. *5. Mirum eſt quam brevi temporis intervallo Vincentii fama totum orbem Chriſtianum pervaſerit. Teſtatur Auguſtinus ſermone 276. num. 4. jam ſuo tempore, hujus beati Martyris feſtum ubique terrarum celebratum fuiſſe.* Quæ, *inquit*, hodie regio, quæve provincia ulla, quò uſque vel Romanum imperium, vel Chriſtianum nomen extenditur, natalem non gaudet celebrare Vincentii? *Hinc mirum non eſt, quod ipſius memoria tam in Græcorum Menologiis quam in Martyrologiis Latinorum celebretur, die ſcilicet 22. menſis Januarii: quo die, & quidem anno Chriſti* CCCIV. *ejus martyrium accidiſſe exiſtimamus. Ceterum præter Auguſtinum alii etiam Patres & ſcriptores eccleſiaſtici ſanctum Vincentium paſſim laudarunt, nimirum ſanctus Paulinus Poëmate 27. nova edit. Gregorius Turonenſis lib. 3 Hiſtoriæ Francorum cap. 29. ubi de ſancti Martyris tunica, & lib. 1. de gloria Martyrum cap. 90. &c. Fortunatus lib. 8. Carmine 4. ſanctus Bernardus ſermone 66. parvorum, & alii paſſim auctores, quos videſis apud Tamayum Salazar in Martyrologio Hiſpanico. His adjungendi ſunt Hiſpanici Patres in Miſſali Muzarabum & Africani in Kalendario Carthaginienſi ſæpius laudato. Porro hic Vincentius diſtinguendus eſt ab alio Vincentio itidem Levita & Martyre, qui*

Alii Vincentii. *Agenni in Aquitania paſſus eſt, ut patet ex Gregorio Turonenſi lib. 7. Hiſtoriæ cap. 35. & lib. 1. de gloria Martyrum cap. 105. de quo etiam Fortunatus lib. 1. Carm. 8. & 9. A nonnullis etiam male confunditur noſter Vincentius cum altero Vincentio, qui ſub eadem perſecutione & eodem Daciano*

Praſide cum ſororibus ſuis virginibus Sabina & Chriſteta martyrium Abulæ conſummavit. Sed & alii paſſim occurrunt Martyres ſub Vincentii nomine, de quibus fuſius agere non eſt noſtri inſtituti. S. VINCENTIUS.

6. At omittere non licet multas, & quidem illuſtres eccleſias, in noſtra Gallia ſub ſancti Vincentii nomine Deo conſecratas eſſe. Ex iis quatuor eccleſiæ Cathedrales recenſentur, Cabilonenſis ſcilicet, Matiſconenſis, Maclovienſis & Vivarienſis. Jam ſollemnis erat apud Cabilonenſes ſancti Vincentii feſtivitas tempore Sigiſmundi Burgundionum regis, ut patet ex ſancti Aviti epiſtola 70. ad eumdem regem. In ejuſdem Martyris baſilica habita eſt ſynodus Cabilonenſis ſub Clodoveo II. ut ex ipſius ſynodi præfatione patet. Plures item abbatias celebres prætermitto, quæ ſancti Vincentii nomine & patrocinio gloriantur, inter quas certe eminet nobiliſſimum noſtrum ſancti Germani à Pratis monaſterium, quod ſub ſanctiſſimi hujus Martyris nomine à Childeberto I. Francorum rege, agente beato Germano Pariſiorum epiſcopo, conditum eſt. De ejuſdem ſancti Martyris reliquiis & variis tranſlationibus plura vide in tomo 5. Actorum ſanctorum Ordinis noſtri Benedictini, & apud Bollandianos ad diem 22. Januarii.

Eccleſiæ S. Vincentio dicatæ.

PASSIO

Sancti VINCENTII Levitæ.

ANNO CHRISTI CCCIV.

Ex compluribus codd. mſſ. & editis.

I. PRobabile ſatis eſt, ad gloriam VINCENTII martyris, quod de ſcriptis paſſionis ipſius geſtis titulum invidit inimicus. Unde reddimus fide plenâ relationem geſtorum, quæ litterarum apicibus annotari Judex non immerito noluit, quia victum ſe erubeſcebat audiri. Naturalis ſiquidem providentia eſt male errantium, auferre de medio teſtimonium probitatis. Sed [a] quoniam nobilem Martyris triumphum notitiæ fidelium tradere diſponimus, dignum eſt ut & generis ipſius nobilitas breviter intimetur. Exſtitit enim patre Euticio [b] progenitus, qui fuit Agreſſi [c] nobiliſſimi Conſulis filius: mater vero ejus Enola, ex Oſca [d] urbe noſcitur procreata. qui à pueritia ſtudiis litterarum traditus, ſuperna providente clementia, quæ ſibi eum prævidebat vas electionis futurum, gemina ſcientia ſub beato VALERIO Cæſaraguſtæ civitatis an-

Vincentii geſta tempore martyrii non ſcripta.

a Ipſius genus.

b c d

[a] Hæc uſque ad, *Cum igitur.* in 1. mſ. Colbert. non habentur.

[b] Sic fere omnes mſſ. Bolland. *Eutychio.* Duo codd. Colbertin. optimæ notæ *Euthicio.*

[c] Bolland. cum aliquot mſſ. *Agreſti.*

[d] Tres occurrunt hujus nominis urbes in Hiſpania. Celebrior quæ hic deſignatur, civitas eſt Arragoniæ, vulgo *Hueſca*, cujus Epiſcopus olim Tarraconenſi, nunc Cæſaraguſtano Archiepiſcopo ſuffragatur. Aliæ urbes in his Actis memoratæ notiſſimæ ſunt,

S. Vincentius. A Valerio epiſcopo fit diaconus. tiſtite efficaciſſime claruit; à quo etiam ſanctitate inſignis diaconii arcem ſuſcepit. Et quoniam idem Epiſcopus impeditioris linguæ fuiſſe dinoſcitur, tradito doctrinæ miniſterio venerabili Vincentio, ipſe orationi & divinæ contemplationi ſedulus inſiſtebat. At vero memoratus Archidiaconus [a] vices ſæpe Pontificis diligenter & opportunè exſequebatur.

Uterque à Daciano apprehenſus. * Al. mſ. forte

II. Cum igitur apud civitatem Cæſarauguſtam, ut multorum ſinceritas & ſignata veritatis verba teſtantur, Daciano cuidam Præſidi gentili & ſacrilego a dominis & principibus ſuis, Diocletiano videlicet & Maximiano, ſæviendi in Chriſtianos forte * occaſio cecidiſſet, & ei oblatranti profanæ crudelitatis rabies adſpiraſſet; Epiſcopos ac Preſbyteros, ceteroſque ſacri Ordinis miniſtros, ſpiritu nequitiæ exagitatus, rapi præcepit. Protinus ergo Valerius epiſcopus & Vincentius archidiaconus fidei ſolidi tate & ſpe fruendi victoria ſubnixi, in confeſſionem Deitatis alacriter cucurrerunt, tanto feliciores ſe futuros eſſe credentes, quanto acriora tyranni ſupplicia pia longanimitate certaſſent evincere. Unde certaminis ac pœnarum dilatio, remunerationis eis videbatur diminutio.

Valentiam ducti.

III. At Dacianus judex Sanctos Dei primo Valentiam ſub carcerali cuſtodia & famis miſeria ac catenarum ſtridore pertrahi præcepit, ut eos vexatione itineris frangeret, & facilius ſubigeret injuria, quos videbat non poſſe ſuperari de pœna. qui cum manibus & cervicibus immenſa ferri pondera ſuſtinerent, & per omnes artus jam tunc mortis ſupplicia paterentur: cumque jam defeciſſe eos crederet jugi injuria, & tam diu a publica converſatione ſecluſos, nec corpore prævalere nec ſpiritu: timens ne ſævitiæ ſuæ damna pateretur, produci juſſit è carcere, nolens eos ante tormenta vitam finire. quibus proponebat quod nec mortuis parceret, ſi deorum ſuorum culturam ſuſcipere renuiſſent. Hinc pavefactus ad conſpectum eorum, quod integri corpore & viribus eſſent, & inter ſupplicia fortiores, ait ſuis: Ut quid iſtis largiori paſtu indulſiſtis & potu? Mirabatur enim furore cæcus robuſtiores eſſe, quos Deus paverat. Et mox converſus ad Epiſcopum: Quid agis, inquit, tu Valeri? quid ſub nomine religionis contra principes facis? Neſcis quia qui

A Daciano interrogati.

regalia decreta ſpernunt, de vita periclitantur? Juſſerunt domini orbis & principes, ut diis libamina perſolvatis; nolentes dignitatem veteris culturæ novis & inauditis legibus profanari. Unde quod monemus obſequenter attende: quatenus tuo exemplo inferiores facile ſuſcipiant, quod te, qui Religionis hujus cernens eſſe Epiſcopus, viderint non ſpreviſſe. Sed & tu Vincenti, verbis meis ſalubriter obaudi, quem & nobilitas generis, & decor commendat gratiſſimæ juventutis. Itaque veſtræ definitionis ſententiam in commune edicite, ut aut conſentientes honoribus amplificemini, aut contemnentes tormentorum ſuppliciis ſubdamini.

[a] De Archidiaconorum antiquitate & prærogativis eccleſiaſticis vide Thomaſſinum P. I. Diſciplinæ eccleſiaſticæ lib. 2. cap. 17. edit. Latinæ. *Archidiaconi Carthaginienſis*, occaſione *Cæciliani*, meminit Optatus Milevitanus.

S VINCENTIUS.

IV. Cumque reticeret Epiſcopus. erat enim mitæ ſimplicitatis & innocentiæ; eruditus ſcient â, ſed, ut præmiſimus, impeditioris linguæ; ait Vincentius: Si jubes, Pater, reſponſis Judicem aggrediar. Et beatus Valerius: Dudum, fili cariſſime, divini verbi tibi curam commiſeram: ſed & nunc pro fide pro quâ adſtamus *, reſponſa committo. Tunc Vincentius, cujus mens tota jam erat coronæ conſcia, converſus ad Dacianum: Hactenus, inquit, habitus à te ſermo de neganda fide peroravit: ſed nefariam apud Chriſtianorum prudentiam eſſe cognoſce, deitatis cultum abnegando aliquatenus blaſphemare. Et ne te longius protraham: Profitemur nos Chriſtianæ religionis eſſe cultores, & unius ac veri Dei permanentis in ſæcula, famulos & teſtes *. In ejus nomine contra exquiſita calliditatis tuæ argumenta ſpiritualia conſtanter arma pugnaturi accipimus, minas tuas & ſupplicia non metuentes; ſed potius mortem pro veritate libentiſſime amplectentes. Suppliciis enim tuis erudimur ad coronam, morte deducimur ad vitam. Serviat proinde diabolicæ crudelitati moritura caro in pœnis, quoniam homo interior fidem intemeratam ſuo ſervabit auctori. Ille etenim venenatiſſimus ſerpens & inſatiabilis homicida chriſtianam innocentiam tormentis & mortibus vos cogit appetere, qui paradiſi felicitatem primis invidens hominibus, immortalitatis ſpoliatos dignitate morti miſerabiliter ſubdidit ac ſubſtravit. Ipſe malignitatis aſtu idola pro Deo coli inſtituit: dolens illuc hominem poſſe obediendo redire, unde ipſe ſuperbiendo noſcitur corruiſſe. Iſte eſt, quem cum ſatellitibus ſuis à corporibus humanis divinâ invocatione ejicimus; cui vos ſub vaniſſimis figmentis ritum profani cultus exſolvitis, & nova dementia Creatori creaturam præfertis. Exarſit ergo diabolus adverſus Chriſtianam fidem: & dum contemni ſe ac deſpici videt, ingemuit.

Vincentius reſpondet.

* al mſſ. ſtatuus.

* Confer Prud. verſ. 58. &c.

V. Jamque præ ira pæne extra ſe poſitus Dacianus præſes dixit: Amovete hinc Epiſcopum iſtum. Juſtum eſt enim ſubire cum exſilium, quoniam imperiale contemſit edictum. Rebellem vero, qui in contumeliam publicam venit, gravioribus exhibete tormentis. Animoſitati enim ejus video inferenda eſſe majora ſupplicia: quia quicquid ſibi acceſſurum eſt pro pœna, ipſe præſumit ad gloriam. Applicate eum ad equuleum: membris diſtendite, & toto corpore diſſipate. Hanc pœnam ante ipſa tormenta ſuſtineat. Inter hæc Dacianus præſes ait: Quid dicis Vincenti? vel ubi conſpicis tuum jam miſerabile corpus? At ille Dei præſentia roboratus, alacri vultu reſpondit: Hoc eſt quod ſemper optavi [a], hoc eſt quod votis omnibus exquiſivi. Nemo mihi amicior, nec familiarior fuit. Tu ſolus meis maxime votis concordas. Ecce jam in ſublime agor, & ipſos principes tuos, ſæculo altior deſpicio. Nolo gloriam meam minuas, nec damna inferas laudi. Paratus eſt Dei ſervus ad omnia pro Salvatoris nomine ſuſtinenda. Inſurge ergo, & toto malignitatis tuæ ſpiritu debacchare. Videbis me Dei virtute plus poſſe dum torqueor, quàm poſſis ipſe

Valerius in exſilium mittitur.

Torquetur Vincentius.

[a] Auguſtin. ſerm. 277. n. 8. *Nata nobis occaſio eſt ... ex paſſione Martyris, à quo ſic vidimus & mirati ſumus, corpus inter tormenta contemni.*

S. Vincentius.

qui torques. Crudelitate, qua ſpiras præſtabis mihi gloriam, cum inter graviora ſuppliciorum meorum exitia vincêris: unde ego jam ſingulariter gaudeo, quia dum patior vindicabor. Clamare Dacianus cœpit, & in tortores ac carnifices ſuos virgis ac fuſtibus amplius deſævire. Sicque ſancto à pœna paullulum tuto, & de Dei auxilio ſecuro, prius ſuos diabolus vexabat, & vere, quos in poteſtate habebat. Ait ergo Vincentius: Quid dicis Daciane? Ecce jam de apparitoribus tuis vindicor, ultionem mihi in pœna ipſe feciſti. Summa autem voce miniſter diaboli rabidiores cœpit intonare ſermones, ſtridore dentium frendere; & dum Dei Martyrem lacerat, ſe potius ipſe laniare. tandem ceſſavere torti carnifices; & defatigata lictorum manus, dum per Sancti latera pendet, victa defecit. Expalluit torquentium vultus, fortium robur emarcuit, ſudorum rivis liqueſcentia membra tabuerunt: anhelum pectus feſſis intremuit, ut putares eos potiùs in tormentis ſancti Martyris torqueri. Exſanguis & ipſe Dacianus, pectore trementi, torvis & minacibus oculis, clamare militibus cœpit: Quid agitis? Non enim agnoſco manus veſtras. Homicidas pertinaciter obſiſtentes ſæpe viciſtis, parricidarum magorumque ſilentia alta rupiſtis; arcana quoque ipſa adulterorum vobis incumbentibus patefacta ſunt; & quiſquis pro confeſſione ſui reatus mori timebat, in mortem ſua confeſſione perductus eſt. Hodie, inquam, ô milites Principum meorum, quod in contumeliam Imperatorum noſtrorum dicitur non poſſumus cohibere, ut vel pro ſolo noſtro pudore taceatur; & qui alteros in confeſſionem mortis ſuæ coëgimus, huic ſilentium pro noſtra contumelia nequimus imperare. Sed vos continete paulliſper * dexteras, vires reſumite, ut improbum hoſtem innovatus miles ad pœnam durius coërceat. Rimetur * acrior ungula intima coſtarum, & dolor interiora penetrans, gemitum reddere faciat, non contemtum. Tunc denuo ſubridens * Vincentius diaconus dixit: Hoc eſt ſane quod legitur, quia videntes non videbunt, & audientes non intelligent. Dominum enim Chriſtum confiteor, filium altiſſimi Patris, unici unicum, ipſum cum Patre & Spiritu ſancto, unum ſolum Deum eſſe profiteor. Quia ergo quæ vera ſunt fateor, negare me aſſeris. Plane debes torquere ſi mentiar, ſique deos principes tuos dicam. Sed torque diutius confitentem, nec à mea obſecro pœna ceſſes: ut vel ſic poſſis probatam, licet ſacrilego ſpiritu tuo, ſuſpirare veritatem, ejuſque me inſuperabilem agnoſcere confeſſorem. Nam quos jubes deos confiteri, idola ſunt lignea & lapidea. Tu illorum teſtis, tuque mortuorum fias mortuus Pontifex *. Ego uni & vivo ſacrifico Deo, qui eſt benedictus in ſæcula.

* *Prud. verſ.* 138. &c.

* *Prud. verſ.* 112.

Rurſus novis tormentis applicatur.

* *Prud. verſ.* 117.

Matth. 13.

* *Prud. verſ.* 35.

VI. At nimia Præſes fervens inſania, totaque facie humanitatis everſa, ſolam in corpus beati martyris aciem luminum, venenumque peſtiferorum fundebat oculorum, profluentem non jam à ſolis lateribus, ſed à toto corpore ſanguinem cernens. Erant enim viſcerum interna patefacta. nam juncturas è compagibus diverſitas tormentorum ſeparaverat. Nihil erat unde jam ſuis poſſet iraſci; ſed quod vincebatur jam & ipſe

ipſe mirabatur. Ait autem: Miſerere tui Vincenti. Ne florem perdas nunc primum vernantis ætatis, & in primis annis poſitus vitam tibi minuas longiorem. Parce ſuppliciis tuis, ut vel ſero quæ ſuperſunt tormenta lucreris. At ille Spiritu-ſancto repletus ait: O viroſa diaboli lingua quid in me non facias, qui Deum & Dominum noſtrum tentare voluiſti? Non timeo ſupplicia quæcumque iratus impegeris. Hoc magis formidini eſt, quod fingis te velle miſereri. Percurrant denique omnes pœnæ: & ſi quid præſtigiarum, ſi quid tuæ artis perverſæ, ſi quid malignitatis viribus potueris, exſere *. Debes enim dulcem ſub amariſſimo veneno fidem & fortitudinem ab animo experiri Chriſtiano. Præſtat quippe tolerantiam fortitudinis, qui ſuis in Evangelio loquitur: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animæ autem non habent quid faciant.* Nihil ergo de ſuppliciis minuas, ut in omnibus te victum eſſe fatearis [a].

S. Vincentius. Fruſtra à tyranno tentatur.

* Prud. verſ. 54.

Matth. 10. 28.

VII. Poſthæc Dacianus dixit: Transferatur hic ad legitimam quæſtionem, ac percurrat moleſtiora tormenta: & ſi tam diu anima durare poteſt, inter ſupplicia vel membra deficiant: vincere me iſte non poteſt dum vivit. Vincentius reſpondens; O felicem me! inquit. Iſtæ minæ tuæ ad laudem & gloriam mihi ſunt, & terror aſperior, cumulatior beatitudo. Quòd ergo iraſci te putas gravius, modo melius incipis miſereri. Hinc ex equuleo aſſumtus Levita Vincentius, atque ad ignis patibulum raptus, tortores ſuos pæne ipſe præveniens, moras carnificum arguendo, ad pœnam alacriter properabat. Jam enim truculentus miniſter proferri lectum * cum ferreis juſſerat coſtis, & addita ſubter carbonum congerie, exurendum Dei Martyrem applicare. Intrepidus itaque Dei athleta candentis ferri machinam ultro conſcendit: torquetur, flagellatur, exuritur, & diſtentus membris creſcit ad pœnam. Inſeritur quoque pectori, & membris depreſſa aſperitas laminarum, & decurrente inter ipſas candentis ferri acies liquore, ſtridens flamma arvina reſpergitur, vulnera vulneribus infliguntur; tormentis tormenta deſæviunt. Salis ignibus ſparſi crepitantes minutiæ per membra diſſiliunt: & jam non ad artus tantum, ſed ad ipſa viſcerum abdita ſuppliciorum tela jaciuntur. Et quoniam integri corporis pars nulla ſupererat; quæ primum fuerat plaga illata, jam & ipſa renovatur. Manet Dei ſervus immotus, & erectis in cælum luminibus Dominum precabatur.

Novis afficitur tormentis.

* Prud. verſ. 207.

VIII. Interea Dacianus de Vincentio beatiſſimo non recte ſollicitus, recurrentibus militibus ſuis, quid ageret, quid diceret, inquirebat. Renuntiatur ab afflictis, & præ labore pæne mærentibus, percurriſſe illum univerſa ſupplicia hilari vultu, ſpiritu fortiore; & pertinaci magis cum profeſſione quam cœperat Chriſtum Dominum confiteri. Heu, ait Dacianus, vincimur. Sed hoc ſolum de ſuppliciis ſupereſt, ſi flecti pertinacia non poteſt, vel ſemper duret in pœna, ſpiritus qui coërceri non poteſt puniatur. Quærite, inquit, locum tenebroſum *

Includitur in locum horridum.

* Prud. verſ. 240.

[a] Auguſtin ſerm 274. *Magnum ſpectaculum ſpectavimus oculis fidei, Martyrem ſanctum Vincentium ubique vincentem. Vicit in verbis, vicit in pœnis, vicit in confeſſione &c.*

S. VINCENTIUS.

& oppreſſum urgente tectura ab omni publica luce ſepoſitum, perpetuaque nocte damnatum reatui ejus peculiarem, extra videlicet carceres carcerem. Ibi fragmenta teſtarum exaſperata paſſim congerite: ut quicquid jacentis corporis male inciſa fractura tetigerit, illimatis infigat aculeis, & ipſa converſio laterum innovetur ad pœnam: ut id ſcilicet quod commutatis artubus membra quærunt evadere, ſemper offendant. Divaricatis præterea & diſtentis cruribus, ligno pedes ejus conſtringite: quatenus diſciſſis pœna artubus rebellis principum exſpiret. Inde clauſum relinquite in tenebris; ne oculis quidem reſpiret ad lucem. Nullus ibi hominum relinquatur, ne vel conſortio alicujus ſermonis animetur. Clauſa & obſerata ſint omnia: ſolliciti tantum eſtote, ut quando defecerit nuntietur. Implent ſine mora miniſtri quod Judex præceperat, & Dei athletam fortiſſimum horrendo recludunt ergaſtulo. Sed cum prima quies feſſos artus cuſtodum ſomno vincente laxaſſet, quod Dacianus pro pœna graviſſimæ mortis intulerat, divinitus commutatur in gloriam.

Qui cæli tus mutatur.

Carceris illius nox æternam accipit lucem, flagrant cerei ultra ſolis fulgorem radiantes, laxatumque ligni robur diſſiluit, ac teſtarum aſperitas fit florum redolentium jocunditas & mollities. quibus invictiſſimus Dei athleta refectus, pſalmum Deo & hymnum dicens, lætus exultat. Sicque ſolitudo horribilis angelorum relevatur frequentia: quorum caterva vallatus Martyr egregius, venerando fovebatur obſequio, & mulcebatur alloquio. Agnoſce, inquiunt, ô Vincenti invictiſſime, pro cujus nomine fideliter decertaſti, ipſe tibi re vera coronam præparatam ſervat in cæleſtibus, qui te victorem fecit eſſe in pœnis. Eſto igitur jam ſecurus de præmio, quia mox depoſito carnis onere, noſtro addendus eris collegio. Dantur hinc laudes Deo, & reſonante organo vocis angelicæ modulata ſuavitas procul diffunditur. Turbati vero ſubito expavere cuſtodes: & ut vehementi ſtupore attoniti, certius de miraculo explorare contendunt, Clauſas fores adeunt, & introſpicientes per rimas deïtatis miniſtros ſiderea venuſtate coruſcare cernebant: antrum tartareum tenebris pridem horribile immenſa luce ſplendere, teſtarum aculeos multipliciter florere, ſanctumque Dei Martyrem ſolutis cunctis nexibus deambulantem pſallere. Qui mox divino terrore atque reſpectu compuncti, relicto gentilitatis errore chriſtianæ Religioni fideliter ſeſe dedêre, cupientes jam mente mutata devotionis ſuæ obſequia ei impendere, in cujus ante fuerant nece graſſati. Venerat & multitudo vicina fidelium, dudum de ipſius mæſta ſuppliciis, ſed jam de conceſſa cælitus gloria alacris, quibus beatus Vincentius dixit: Nolite timere; laudeſque Dei contemnendas nolite putare; immo propere irrumpite, & ſolatia angelico obſequio miniſtrata oculis haurite ſecuri. Ubi reliqueratis tenebras, gaudete lucem; & quem ingemiſcere in ſuppliciis credebatis, in laudes veri Dei exſultare gaudete. Laxata ſunt vincula: crevere vires, corpus ſtramenta mollia refecerunt. Miramini potius, & veris aſſerite præconiis Chriſtum in ſervis ſuis ſemper eſſe victorem. Renuntietur ergo Daciano, qua perfruor luce. Commentetur, ſi valet, aliquid & addat ad gloriam meam,

Cuſtodes in Chriſtum credunt.

S. VINCENTIUS.

de laudis titulo nihil defraudans, ſed exercens quicquid adhuc furor bacchantis invenerit. ſiquidem ſolam illius miſericordiam timeo, ne videatur velle ignoſcere.

IX. Ad hanc renuntiationem exſanguis & trepidus Dacianus in hæc verba prorupit: Et quid amplius faciemus? victi ſumus. Referatur itaque ad lectulum * corpus, ſtramentiſque mollioribus foveatur. Nolo enim glorioſiorem facere, ſi inter tormenta defecerit. Indulta pauxillum requies attrita pœnis membra refoveat, & obducto in cicatricem hiatu vulnerum, denuo novis & exquiſitis ſuppliciis, innovatus & ipſe ſubdatur. Verum Daciano inaniter tractante de ſupplicio, Chriſtus clementer diſponit de præmio. Delatus namque Dei Martyr ad lectulum, ac piis ſanctorum manibus in ſtrati mollitie repoſitus, mox pretioſam reſolutus in mortem cælo ſpiritum reddidit. Videres circumſtantium frequentiam ſancti veſtigia certatim deoſculando prolambere, vulnera totius laceri corporis pia curioſitate palpare, ſanguinem linteis excipere, ſacra veneratione poſteris profuturum.

In lecto depoſitus obit.

* Prud. verſ. 330.

X. Cognito igitur abſceſſu ejus, jam victus atque confuſus Dacianus dixit: Si non potui ſuperare viventem, puniam vel defunctum. Non eſt ſpiritus qui repugnet, non eſt anima quæ vincere contendat; cum vacuo corpore nullum eſt certamen. In exſangues artus corporis deſtituti novis ſuppliciis debacchabor [a]: ſatiabor nunc de pœna, etſi mihi non potuit provenire victoria. Projicite, inquit, illum in apertum campum, nullo defendente obſtaculo: ut cadaver exanime ſepulturæ carens honore, à feris & avibus penitus conſumtum non compareat; ne forte Chriſtiani ejus tollentes reliquias, Martyris ſibi vindicent dignitatem [b]. Expoſitum ergo ad ſupplicia ſine tegmine venerabile corpus, angelicis rurſum excubiis & obſequiis honoratur. Non illud aliqua hominum, quæ forte corrumpi potuiſſet, manus ſervabat: non ipſa licet pia Sanctorum miſeratio, quæ ſibi tantum proveniſſe Martyrem in commune gaudebat. Et puto ob hoc divino inſtinctu humana negata eſſe obſequia, ut divina non deeſſe aliquatenus videretur cuſtodia. Corvus itaque, avis lenta & pigerrima, haud procul reſidens, quaſi tetra ſui ſpecie lugentis habitum demonſtrans, cum adventantes aves reliquas ac pernicibus metuendas alis quodam impetu eminùs fugaret, advenientem ſubito immanem lupum in curſu etiam non ſegni abegit à corpore. At ille reflexa cervice in adſpectum ſacri corporis ſtupefactus hærebat, &, ut credimus, cuſtodiam mirabatur angelicam. Reddita nunc nobis eſt antiquitatis hiſtoria per avem ſimilem. nam qui ante Eliæ pleno ore cibos detulerat, nunc ſancto Vincentio martyri juſſa miniſtrat obſequia.

a

Corpus feris objectum mire ſervatur.

b

[a] Auguſtin. ſerm. 277 n. 6. *Præſes ille Dacianus nihil in corde ſentiebat, quando in nihil ſentiens cadaver ſæviebat... Fecit tamen quicquid potuit, fecit iratus.* Vide Prud verſ. 377. & ſeqq.

[b] Fefellit Deus Præſidem; nam teſte Auguſt. ſerm. 277. n. 1. *De corpore ejus, Eccleſia præſtita eſt conſolationis memoria.* & paullo ante: *Ejus fuit cadaver invictum Dominum confeſſus eſt vivus: inimicum ſuperavit & mortuus &c.*

S. VINCENTIUS.

Fruſtra in mare dejicitur.

XI. Territus ad hæc Dacianus nuntio dixit: Puto quia jam nec mortuum vincam. Cum enim eum actius ſæviens perſequor, glorioſiorem mea ſævitia facio. Sed ſi conſumi in terra non potuit, demergatur in pelagus, ne erubeſcamus quotidie ſub oculis omnium. Victoriam ejus vel maria celabunt. Inſuatur, inquit, complicitum cadaver in culeo parricidæ; brevique fiſcellæ impoſitum, ubi nautæ ſpatia longiora proceſſerint, altioris ſali fluctibus imprimatur: quatenus ſcilicet impaſti piſces ſi quid ſupereſt lacero corpori, vel lambendo conſumant, aut belluino laceretur ore, quem lentitudo non attigit beſtialis. Fidus prætereа miniſter molam haud parvi ponderis annectere non negligat, ne forte undâ mobili ad peregrina cadaver devectum litora, negatam aſſequatur aliquatenus ſepulturam. quin potius reciprocatum fluctibus & ad ſcopulos frequenter illiſum diſpereat, ut nec mortuus inter ſaxa quieſcat. Ecce quid agis ſæviſſime Daciane. Facis & in alio elemento Martyrem noſtrum eſſe glorioſum. Ergo, ut juſſum fuerat, juſti cadaver inſuitur, & cervice tenus conſtipatum duris ad molam funibus coartatur. Tunc quidam Eumorphius, homo profanæ mentis & ſacrilegi ſpiritus, qui in hoc ipſum Daciano funeſtum promiſerat obſequium, collectis ex urbe nauticis viris, infandum ſcelus inſiſtebat peragere; & facto agmine navem conſcendens, promiſſo fidelis in crimine, ſocios ſpatia longa atque diffuſa hortabatur tranſmittere. quod incitati nautæ implere non differunt. At ubi eorum oculis montium ſunt ſubducta cacumina, lituſque omne evanuit, timentes ne forte ad aliam provinciam deportarentur, in medium maris [a] injectum fluctibus impreſſerunt. Et redeuntes ad Dacianum hilares, quaſi ſuo Præſidi prima gaudia reportarent, plauſu diſſono perſtrepebant, nauticâ vociferantes laſcivia, ſubtractum eſſe ab oculis omnium Vincentium: & ob hoc, quaſi primi nuntii magis præcipites, ſummâ cum celeritate feſtinabant redire. Sed illos Daciani fortiſſimos remiges, Dei manu gubernante [b], beati Martyris corpus prævenerat, & quod altioris ſali credebatur profundo teneri, jam ad portum ſibi venerat quieſcendi; ante quodammodo honorem reperiens ſepulturæ, quam nuntiari potuiſſet expoſitum: ut divinis clareſcentibus miraculis, Chriſti miles poſt mortem quoque oſtenderetur invictus [c], quem nec ſupplicia vincere, nec maria quiverant abſorbere. In die enim ſui certaminis non eſt à pio Domino deſtitutus, quia dedit illi caput antiqui ſerpentis conterere, dum fideliter ſtuduit in mandatis ejus decertare.

XII. Interea ſanctus Martyr quemdam virum in ecſtaſi conveniens, ſe deportatum ad litus indicat, locumque in quo jacebat, demonſtrat. Qui de viſione aliquantulum hæſitans, dum tardius tanto funeri mon-

[a] Auguſtin. ſerm. 274 *Quando caro ejus . . . navicula mittebatur in mare, tacite dicebat &c.*

[b] Auguſtin. ſerm. 276. n. 4. *Quod vero tanta cura ſervavit Dominus Martyris corpus . . . . Mortuus maria tranſnatavit. Ipſe inter undas gubernavit exſtinctum, qui inter ungulas animum donavit invictum* Vid. Prud. ỽ. 500. & ſeqq.

[c] Auguſtin. ſerm. 274. *Vicit exuſtus ignibus, vicit immerſus fluctibus &c.*

ſtratum exhibere parat obſequium, commonita in ſomnis quædam vidua, nomine Jonica [a], ætate & ſanctitate pleniſſima, vera ſigna quieſcentis corporis accepit: ſcilicet ubi illud reciprocatum fluctibus mollis arena tumulaverat, & elementi ipſius prolambente congerie ad honorem ſepulturæ famulando ſervierat. Quam viſionem non ignorans divinitus ſibi eſſe manifeſtatam, pluribus Chriſtianæ religionis clam innoteſcere ſtuduit, & ut ad negotium ſibi cælitus oſtenſum unà pergerent, ſollerter eos exhortari curavit. Venit ergo ad locum: & quaſi relegens certa oculis ſigna, in curvo litore expedita intentione dirigitur. Mox beati Vincentii corpus inter ipſa ſoli aquarumque commercia reperiunt, quem divina miracula [b] pro ſuæ ſanctitatis merito, & terris clarificaverant & pelago. Itaque propter gentilitium furorem, non valentes eum digno venerationis tumulare cultu, ad quamdam parvulam detulerunt baſilicam ſepeliendum. Tandem autem ceſſante perfidorum crudelitate, ac fidelium creſcente devotione beatiſſimus Martyr ad ſepulturæ honorificentiam inde levatus, digna cum reverentia deportatur [c], & ſub ſacro altari extra muros ejuſdem civitatis Valentiæ ad quietem reponitur; ubi meritis ipſius divina multipliciter præſtantur beneficia ad laudem & gloriam nominis Chriſti, qui cum Patre & Spiritu-ſancto vivit & regnat Deus, per infinita ſæcula ſæculorum, Amen.

S. VINCENTIUS.

[a] Corpus Martyre revelante inventum.

[b]

Cum honore ſepelitur. [c]

[a] Mulieris nomen in nullo fere codd. mſſ. expreſſum habetur. In uno Colbert. dicitur *Ionice*, in altero *Ionica*, ut in editis.

[b] Auguſtin. ſerm. 275. n, 3. *Ille qui rexit corda certantium, nec corpora deſerit mortuorum. Velut de hujus ipſius beati Vincentii corpore præclariſſimum miraculum exhibuit, ut id quod inimicus omnino non apparere cupierat, ſategerat, fecerat, tam præſenti nutu divino proderetur, & religioſius humandum, venerandumque demonſtraretur &c.*

[c] Id paullo poſt martyrii tempus contigiſſe patet ex his Prudentii verſibus. *Sed mox ſubactis hoſtibus, Iam pace juſtis reddita, Altar quietem debitam &c.*

HYMNUS AURELII PRUDENTII

De ſancti VINCENTII martyrio.

S. VINCENTIUS.

Ex lib. περὶ στεφάνων. *Hymn.* 5.

Auctoris oratio.

Beate Martyr, proſpera
Diem triumphalem tuum,
Quo ſanguinis merces tibi
Corona, VINCENTI datur.

Hic te ex tenebris ſæculi
Tortore victo & judice,
Evexit ad cælum dies,
Chriſtoque ovantem reddidit.

Nunc angelorum particeps
Conlucis inſigni ſtola:
Quam teſtis indomabilis
Rivis cruoris laveras.

Vincentius à tyranno tentatus.

Cum te ſatelles idoli
Præcinctus atris legibus,
Litare divis gentium
Ferro & catenis cogeret.

Verbis.

Ac verba primum mollia
Suadendo blande effuderat;
Captator ut vitulum lupus
Rapturus alludit prius.

Rex, inquit, orbis maximus
Qui ſceptra geſtat Romula,
Servire ſanxit omnia
Priſcis deorum cultibus.

Vos Nazareni aſſiſtite;
Rudemque ritum ſpernite:
Hæc ſaxa, quæ Princeps colit,
Placate fumo & victima.

Martyris reſponſio.

Exclamat hic Vincentius,
Levita de tribu ſacra,
Miniſter altaris Dei,
Septem ex columnis [a] lacteis:

Tibi iſta præſint numina;
Tu ſaxa, tu lignum colas:
Tu mortuorum mortuus
Fias deorum Pontifex.

Nos lucis auctorem Patrem,
Ejuſque Chriſtum Filium,
Qui ſolus ac verus Deus,
Daciane, confitebimur.

Hic ille jam commotior:
Audeſne, non felix, ait,
Jus hoc deorum & Principum
Violare verbis aſperis?

Jus & ſacratum publicum,
Cui cedit humanum genus?
Nec te juventæ fervidæ
Inſtans periclum permovet?

Hoc namque decretum cape:
Aut ara thure & cæſpite
Precanda jam nunc eſt tibi,
Aut mors luenda eſt ſanguine.

Minas temnit.

Reſpondit ille altrinſecus:
Age ergo, quidquid virium,
Quidquid poteſtas tibi eſt,
Palam reluctor, exere.

Vox noſtra quæ ſit, accipe.
Eſt Chriſtus & Pater Deus:
Servi hujus ac teſtes ſumus.
Extorque ſi potes fidem.

Tormenta, carcer, ungulæ,
Stridenſque flammis lamina,
Atque ipſa pœnarum ultima,
Mors Chriſtianis ludus eſt.

O veſtra inanis vanitas,
Scitumque brutum Cæſaris!
Condigna veſtris ſenſibus
Coli jubetis numina.

[a] Septem diaconi initio Eccleſiæ electi ſunt, Act. 6.

S. Vincentius.

Exciſa fabrili manu,
Cavis recocta & follibus:
Quæ voce, quæ greſſu carent,
Immota, cæca, elinguia.
His ſumtuoſa ſplendido
Delubra creſcunt marmore:
His colla mugientium
Percuſſa taurorum cadunt.
At ſunt & illic ſpiritus.
Sunt, ſed magiſtri criminum,
Veſtræ & ſalutis aucupes,
Vagi, impotentes, ſordidi:
Qui vos latentes incitos
In omne compellunt nefas;
Vaſtare juſtos cædibus,
Plebem piorum carpere.
Norunt & ipſi ac ſentiunt,
Pollere Chriſtum & vivere,
Ejuſque jamjamque affore
Regnum tremendum perfidis.
Clamant [a] fatentes denique
Pulſi è latebris viſcerum,
Virtute Chriſti & nomine
Divique & idem dæmones.

Tyrannus furit.

His intonantem Martyrem
Judex profanus non tulit.
Conclamat: Os obſtrudite,
Ne plura jactet improbus.
Vocem loquentis claudite,
Raptimque lictores date,
Illos reorum carnibus
Paſtos, manuque exercitos.
Jam faxo, jus prætorium
Conviciator ſentiat,
Ne impune, ne noſtris ſibi
Dîs deſtruendis luſerit.
Tibi ergo ſoli, contumax,
Tarpeïa [b] calcentur ſacra?
Tu porro ſolus obteras
Romam, Senatum, Cæſarem?
Vinctum retortis brachiis
Surſum ac deorſum extendite,
Compago donec oſſium
Divulſa membratim crepet.
Poſt hinc hiulcis ictibus
Nudate coſtarum abdita,
Ut per lacunas vulnerum
Jecur retectum palpitet.
Ridebat hæc miles Dei,
Manus cruentas increpans,
Quod fixa non profundius
Intraret artus ungula.
Ac jam omne robur fortium
Eviſcerando ceſſerat;
Niſuſque anhelus ſolverat
Feſſos lacertorum toros.
Aſt ille tanto lætior,
Omni vacantem nubilo
Frontem ſerenam luminat,
Te, Chriſte, præſentem videns.
Quis vultus iſte, prô pudor!
Dacianus aiebat furens.
Gaudet, renidet, provocat,
Tortore tortus acrior.
Nil illa vis exercita
Tot noxiorum mortibus
Agone in iſto proficit,
Ars & dolorum vincitur.
Sed vos alumni carceris,
Par ſemper invictum mihi,
Cohibete paullum dexteras,
Reſpiret ut laſſus vigor.
Præſicca rurſus ulcera,
Dum ſe cicatrix colligit
Refrigerati ſanguinis,
Manus reſulcans diruet.
His contra Levites refert:
Si jam tuorum perſpicis
Languere virtutem canum:
Age ipſe, major carnifex.
Oſtende, quo pacto queant
Imos receſſus ſcindere:
Manus & ipſe interſere,
Rivoſque ferventes bibe.

[a] Hæc ſtrophe deeſt in mſ. S. Michaëlis.

[b] In monte Tarpeïo erat Capitolium arx præcipua Romanæ ſuperſtitionis.

Erras, cruente, ſi meam
Te rere pœnam ſumere,
Cum membra morti obnoxia
Dilancinata interficis.

Eſt alter, eſt intrinſecus,
Violare quem nullus poteſt:
Liber, quietus, integer,
Exſors dolorum triſtium.

Hoc quod laboras perdere
Tantis furoris viribus,
Vas eſt ſolutum ac fictile
Quocumque frangendum modo.

Quin immo nunc enitere
Illum ſecare ac plectere,
Qui perſtat intus, qui tuam
Calcat, tyranne, inſaniam.

Hunc hunc laceſce, hunc diſcute
Invictum & inſuperabilem,
Nullis procellis ſubditum,
Solique ſubjectum Deo.

Hæc fatur, & ſtridentibus
Laniatur uncis denuo.
Cui prætor ore ſubdolo
Anguina verba exſibilat.

Si tanta callum pectoris
Prædurat obſtinatio,
Pulvinar ut noſtrum manu
Abomineris tangere:

Saltem latentes paginas [a],
Libroſque opertos detege,
Quo ſecta pravum ſeminans
Juſtis crementur ignibus.

His Martyr auditis, ait:
Quem tu, maligne, myſticis
Minitaris ignem litteris,
Flagrabis ipſe hoc juſtius.

Vincentius renuit tradere ſacros libros.

Romphæa nam cæleſtium
Vindex erit voluminum,
Tanti veneni interpretem
Linguam perurens fulmine.

Vides favillas indices
Gomorræorum criminum:
Sodomita nec latet cinis,
Teſtis perennis funeris.

Exemplar hoc, ſerpens, tuum eſt:
Fuligo quem mox ſulphuris,
Bitumen & mixtum pice
Imo implicabunt tartaro.

His perſecutor ſaucius
Pallet, rubeſcit, æſtuat,
Inſana torquens lumina,
Spumaſque frendens egerit.

Tum deinde cunctatus diu
Decernit extrema omnium:
Igni, grabato, & laminis
Exerceatur quæſtio.

Hæc ille ſeſe ad munera
Gradu citato proripit;
Ipſoſque pernix gaudio
Pœnæ miniſtros prævenit.

Ventum ad palæſtram gloriæ;
Spes certat & crudelitas:
Luctamen anceps conſerunt
Hinc Martyr, illinc carnifex.

Lecto ignito imponitur.

Serrata lectum regula
Dente frequenti exaſperat:
Cui multa carbonum ſtrues
Vivum vaporat halitum.

Hunc ſponte conſcendit rogum
Vir ſanctus ore interrito:
Ceu jam coronæ conſcius
Celſum tribunal ſcanderet.

Subter crepante abſtergine
Scintillat excuſſus ſalis;
Punctiſque fervens ſtridulis
Sparſim per artus figitur.

Arvina poſt hinc igneum
Impreſſa cauterem lavit:
Vis unde roris fumidi
In membra ſenſim liquitur.

Hæc inter immotus manet,
Tamquam dolorum neſcius;
Tenditque in altum lumina:
Nam vincla palmas preſſerant.

[a] Nil de ſacris libris in Actis, nec apud Auguſtinum.

Sublatus

Sublatus inde fortior
Lugubre in antrum truditur;
Ne liber uſus luminis
Animaret altum ſpiritum.
Eſt intus imo ergaſtulo
Locus tenebris nigrior:
Quem ſaxa merſi fornicis
Anguſta clauſum ſtrangulant.
Æterna nox illic latet,
Expers diurni ſideris:
Hic carcer horrendus ſuos
Habere fertur inferos.

In horridum carcerem includitur.

In hoc baratrum conjicit
Truculentus hoſtis Martyrem;
Lignoque plantas inſerit,
Divaricatis cruribus.
Quin addit & pœnam novam
Crucis peritus artifex,
Nulli tyranno cognitam,
Nec fando compertam retro.
Fragmenta teſtarum jubet
Hirta impolitis angulis,
Acuminata, informia,
Tergo jacentis ſternerent.
Totum cubile ſpiculis
Armant dolores anxii:
Inſomne qui ſubter latus
Mucrone pulſent obvio.
Hæc ille verſutus vafra
Meditatus arte ſtruxerat:
Sed Belzebulis callida
Commenta Chriſtus deſtruit.

Quem Chriſtus & Angeli viſitant.

Nam carceralis cæcitas
Splendore lucis fulgurat,
Duplexque morſus ſtipitis
Ruptis cavernis diſſilit.
Agnoſcit hic Vincentius
Adeſſe quod ſperaverat,
Tanti laboris præmium,
Chriſtum datorem luminis.
Cernit deinde, fragmina
Jam teſtularum mollibus
Veſtire ſemet floribus,
Redolente nectar carcere.
Quin & frequentes Angeli
Stant, ac loquuntur comminus:
Quorum unus ore auguſtior
Compellat his dictis virum.
Exſurge Martyr inclite;
Exſurge ſecurus tui:
Exſurge, & almis cœtibus
Noſter ſodalis addere.
Decurſa jam ſatis tibi
Pœnæ minacis munia,
Pulcroque mortis exitu
Omnis peracta eſt paſſio.
O miles invictiſſime,
Fortiſſimorum fortior,
Jam te ipſa ſæva & aſpera
Tormenta victorem tremunt.
Spectator hæc Chriſtus Deus
Compenſat ævo interminо,
Propriæque collegam crucis
Larga coronat dextera.
Pone hoc caducum vaſculum,
Compage textum terrea,
Quod diſſipatum ſolvitur;
Et liber in cælum veni.
Hæc ille. Sed clauſas fores
Interna rumpunt lumina,
Tenuiſque per rimas nitor
Lucis latentis proditur.
Hoc cum ſtuperet territus
Obſeſſor atri liminis;
Quem cura pernox manſerat,
Servare feralem domum:
Pſallentis audit inſuper
Prædulce carmen Martyris,
Cui vocis inſtar æmulæ
Conclave reddit concavum.
Pavens deinde introſpicit,
Admota quantum poſtibus
Acies per artas cardinum
Intrare juncturas poteſt.
Vernare multis floribus
Stramenta teſtarum videt,
Ipſumque vulſis nexibus
Obambulantem pangere.
Implentur aures turbidi
Prætoris hoc miraculo:

S. Vincentius.

Flet victus, & volvit gemens
Iram, dolorem, dedecus.
Exemtus, inquit, carceri,
Paullum benignis fotibus
Recreetur, ut paſtum novum
Pœnis refectus præbeat.

In lectulo poſitus.

Coïre toto ex opido
Turbam fidelem cerneres,
Mollire præfultum torum,
Siccare cruda vulnera.
Ille ungularum duplices
Sulcos pererrat oſculis:
Hic purpurantem corporis
Gaudet cruorem lambere.
Plerique veſtem linteam
Stillante tinguunt ſanguine;
Tutamen ut ſacrum ſuis
Domi reſervent poſteris.

S. Reliquiæ.

Tunc ipſe manceps carceris,
Et vinculorum janitor,
Ut fert vetuſtas conſcia,
Repente Chriſtum credidit.
Hic obſeratis vectibus
Denſæ ſpecum caliginis
Splendore lucis advenæ
Micuiſſe clauſum viderat.
At vero poſtquam lectuli
Martyr quietem contigit;
Æger morarum tædio,
Et mortis incenſus ſiti:
Si mors habenda ejuſmodi eſt,
Quæ corporali ergaſtulo
Mentem reſolvit liberam,
Et reddit auctori Deo:
Mentem piatam ſanguine
Mortis lavacris elutam,
Quæ ſemet ac vitam ſuam
Chriſto immolandam præbuit.
Ergo, ut recline mollibus
Rejecit auleis caput,
Victor relictis artubus
Cælum capeſſit ſpiritus.

Moritur.

Cui recta celſo tramite
Reſeratur ad Patrem via;
Quam fratre cæſus impio
Abel beatus ſcanderat.
Stipant euntem candidi
Hinc inde ſanctorum chori,
Parique miſſum carcere
Baptiſta Johannes vocat.
At Chriſtiani nominis
Hoſtem coquebant irrita
Fellis venena, & lividum
Cor efferata exuſſerant.
Sævire inermem crederes
Fractis draconem dentibus.
Evaſit exſultans, ait,
Rebellis, & palmam tulit!
Sed reſtat illud ultimum,
Inferre pœnam mortuo,
Feris cadaver tradere,
Canibuſve carpendum dare.
Jam nunc & oſſa exſtinxero,
Ne ſit ſepulcrum funeris,
Quod plebs gregalis excolat,
Titulumque fingat Martyris.
Sic frendit, & corpus ſacrum
Profanus, ah dirum nefas!
Nudum, negato tegmine,
Exponit inter carices,

Corpus inſepultum.

Sed nulla dirarum fames,
Aut beſtiarum aut alitum,
Audet tropæum gloriæ
Fœdare tactu ſqualido.
Quin ſi qua clangens improbe
Circumvolarat eminus,
Trucis volucris impetu
Depulſa vertebat fugam.
Nam corvus, Heliæ datus
Olim ciborum portitor,
Hoc munus implet ſedule,
Et irremotus excubat.
Hic ex frutetis proximis,
Infeſtus alarum ſono,
Oculoſque pennis verberans,
Exegit immanem lupum.
Quis perfidorum credere
Auſit, rapacem belluam
Tauris paratam congredi,
Ceſſiſſe plumis mollibus?

S. Vincentius.

Ibat malignum murmurans
Levi volatu exterritus;
Prædamque viſam fugerat
Cuſtodis imbellis minis.

Quis audienti talia,
Daciane, tunc ſenſus tibi!
Quantis gementem ſpiculis
Figebat occultus dolor!

Cum te peremti corporis
Vir ute victum cerneres,
Ipſis & impar oſſibus,
Vacuiſque jam membris minor.

Sed quis, tyranne pertinax,
Hunc impotentem ſpiritum
Determinabit exitus?
Nulluſne te franget modus?

Nullus; nec umquam deſinam.
Nam ſi ferina immanitas
Manſueſcit, & clementia
Corvos voraces mitigat.

Mergam cadaver fluctibus:
Inſana numquam naufragis
Ignoſcit unda, & ſpumeum
Neſcit profundum parcere.

Aut ſemper illic mobilis
Incerta per ludibria
Vagis feretur fluctibus,
Squamoſa paſcens agmina:

Aut ſub fragoſis rupibus
Scabri petrarum murices,
Inter receſſus ſcrupeos
Diſciſſa rumpent viſcera.

Ecquis vitorum ſtrenue
Cumbam peritus pellere,
Remo, rudente, & carbaſo
Secare qui pontum queas,

Rapias paluſtri è cæſpite
Corpus, quod intactum jacet,
Levique vectum lembulo
Amplum per æquor auferas?

Sed complicatum ſparteus
Claudat cadaver culleus:
Quem fune connexus lapis
Præceps in altum deprimat.

At tu per undas emices
Rorante præpes palmula,
Donec relictum longior
Abſcondat aſpectus ſolum.

S. Vincentius.
Mergitur.

Hæc juſſa quidam militum,
Eumorphio nomen fuit,
Violentus, audax, barbarus,
Furore fervens arripit.

Funale textum conſerit,
Suto quod implet corpore;
Emenſus & multum freti
Inter procellas excutit.

O præpotens virtus Dei!
Virtus creatrix omnium!
Quæ turgidum quondam mare
Gradiente Chriſto ſtraverat;

Ut terga calcans æquoris
Siccis mearet paſſibus,
Plantas nec undis tingueret
Vaſti viator gurgitis.

Hæc ipſa virtus juſſerat
Rubrum ſalum dehiſcere,
Patente dum fundo aridum
Secura plebs iter legit.

Necnon & ipſa nunc jubet
Servire ſancto corpori
Pontum quietis lapſibus
Ad curva pronum litora.

Saxum molaris ponderis,
Ut ſpuma candens innatat;
Tantique cuſtos pignoris
Fiſcella fertur fluctibus.

Cernunt ſtupentes navitæ
Vectam remenſo marmore,
Labi retrorſum leniter,
Æſtu ſecundo & flamine.

Certant & ipſi concito
Pontum phaſelo ſcindere.
Longe ſed artus prævolant
Telluris ad mollem ſinum.

Mire ſervatum.

Prius relatos denique
Humus quieta ſuſcipit,
Quam pulſa ſummis niſibus
Carina portum tangeret.

Felix amœni litoris
Seceſſus ille, qui ſacra

Sepelitur.

Fovens arenis viſcera
Vicem ſepulcri præbuit!

Dum cura ſanctorum pia
Deflens adornat aggerem,
Tumuloque corpus creditum
Vitæ reſervat poſteræ.

Sed mox ſubactis hoſtibus,
Jam pace juſtis reddita,
Altar quietem debitam
Sub altari conditum.
Præſtat beatis oſſibus.

Subjecta nam ſacrario,
Imamque ad aram condita,
Cæleſtis auram muneris
Perfuſa ſubtus hauriunt.

Sic corpus; aſt ipſum Dei
Altare ſedes Dei.
Sedes receptum continet,
Cum Macchabæis fratribus,
Sectoque Eſaiæ proximum.

Simplex ſed illis contigit
Corona pœnarum, quibus
Finem malorum præſtitit
Mortis ſupremus exitus.

2. Macc. 7.
Quid tale ſector auſus eſt?
Truncata numquid corporis
Segmenta poſt ſerram feris
Objecit, aut undis dedit?

Num Macchabæi martyris
Linguam tyrannus erutam,
Raptamve pellem verticis
Avibus cruentis obtulit?

Tu ſolus, ô bis inclite,
Solus brabei duplicis
Palmam tuliſti: tu duas
Simul paraſti laureas.

In morte victor aſpera,
Tum deinde poſt mortem pari
Victor triumpho proteris
Solo latronem corpore.

Adeſto nunc, & percipe
Voces precantum ſupplices,
Noſtri reatus efficax
Orator ad thronum Patris.

Per te, per illum carcerem,
Honoris augmentum tui,
Per vincla, flammas, ungulas,
Per carceralem ſtipitem,

Per fragmen illud teſteum,
Quo parta crevit gloria;
Per, quem trementes poſteri
Exoſculamur, lectulum:

Miſerere noſtrarum precum,
Placatus ut Chriſtus ſuis
Inclinet aurem proſperam,
Noxas nec omnes imputet.

Si rite ſollemnem diem
Veneramur ore & pectore:
Si ſub tuorum gaudio
Veſtigiorum ſternimur:

Paulliſper huc illabere,
Chriſti favorem deferens:
Senſus gravati ut ſentiant
Levamen indulgentiæ.

Sic nulla jam reſtet mora,
Quin excitatam nobilis
Carnem reſumat ſpiritus,
Virtute perfunctam pari.

Ut quæ laborum particeps
Commune diſcrimen tulit,
Sit & coheres gloriæ
Cunctis in ævum ſæculis.

DE SANCTA SOTERE,

virgine & martyre.

Sa. Soter.

ANNO CHRISTI CCCIV.

I. P*Ratermittere non licuit beatam* SOTEREM, *de cujus geſtis etſi pauca habeamus, cum tamen certa ſint, inſuper haberi non debent. Ea ex ſancto Ambroſio diſcimus, qui de hac Martyre cognatione ſibi conjuncta duobus in locis agit: & licet paucis verbis, ejus tamen genus, vitæ caſtimoniam, & in tormentis pro Chriſti nomine perferendis conſtantiam, nobis clare repræſentat. Sic Virgines ipſius exemplo à mundi vanitatibus & illecebris avocat lib. de exhortatione virginitatis cap.* 12. Multæ autem, *inquit*, cum ſtudium caſtitatis profiteantur, affectant adminicula pulcritudinis; ut comtiores prodeant, nitidiori vultu quàm ſacras Domini decet, quibus apoſtolico illo ſermone reſpondeo: Quæ mortuæ eſtis cum Chriſto ab elementis hujus mundi, quid adhuc velut viventes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, inquit, ne adtaminaveritis, ne guſtaveritis, quæ ſunt omnia ad corruptelam. At non ſancta Soteris, ut domeſticum piæ parentis proferamus exemplum, (habemus enim nos Sacerdotes noſtram nobilitatem præfecturis & conſulatibus præferendam; habemus, inquam, fidei dignitates quæ perire non norunt) at non, ut dixi, Soteris vultus ſui curam gerebat: quæ cum eſſet decora facie valde, & nobilis virgo majorum proſapia, conſulatus & præfecturas parentum ſacta poſthabuit fide, & immolare juſſa non adquievit. quam perſecutor immanis palmis cædi præcepit; ut tenera virgo dolori cederet, aut pudori. At illa ubi audivit hanc vocem, vultum aperuit, ſoli invelata atque intecta martyrio: & volens injuriæ occurrit, vultum offerens, ut ibi martyrii fieret ſacrificium, ubi ſolet eſſe tentamentum pudoris. Gaudebat enim diſpendio pulcritudinis periculum integritatis auferri. Sed illi potuerunt quidem vultum ejus vulnerum vibicibus exarare, faciem tamen virtutis ejus & gratiam decoris interni nequaquam exarare potuerunt. Etruſcum juvenem * veteres fabulæ ferunt, cum propter admirandam oris proprii pulcritudinem, in amorem incenderet feminas, ſtigmatibus inaraſſe vultum ſuum, ne qua eum poſſet amare. Videro utrum caſtus fuerit illius animus; affectus tamen non innocens, propter quem in ſe animadverterit. Ille tamen ſola excepit vulnera, ne noceret: hæc triumphales retulit martyrii cicatrices, ut imaginem Dei quam acceperat reſervaret. *Et lib.* 3. *de Virginibus, Marcellinam ſororem ſuam ſic alloquitur cap.* 6. Sed quid alienigenis apud te, ſoror, utor exemplis, quam hereditariæ caſtitatis inſpirata ſucceſſio parentis infuſione Martyris erudivit? Unde enim didiciſti, quæ non habuiſti unde diſceres, conſtituta in agro, nulla ſocia virgine, nullo informata doctore? Non ergo diſci-

Soter ex S. Ambroſio nota.

Coloſ. 2.

Soteris nobilitas.

Conſtantia.

* *Spurina de quo vide Valer. Max. l.* 4. *c.* 5.

Soter Ambroſii cognata.

pulam, quod fieri ſine magiſterio non poteſt, ſed heredem virtutis egiſti. Quî enim fieri poſſet, ut ſancta Soteris tibi non eſſet mentis auctor, cui auctor eſt generis? Quæ perſecutionis ætate, ſervilibus quoque contumeliis ad faſtigium paſſionis evecta, etiam vultum ipſum qui inter cruciatus totius corporis liber eſſe conſuevit injuriæ, & ſpectare potius tormenta quam perpeti, carnifici dedit: tam fortis & patiens, ut cùm teneras pœnæ offerret genas, prius carnifex cædendo defecerit, quam Martyr injuriæ cederet. Non vultum inflexit, non ora convertit: non gemitum, non lacrymam dedit. Denique cùm cetera pœnarum genera viciſſet, gladium quem quærebat, invenit.

Enſe percutitur.

Romæ paſſa.

II. *Uſuardus nonnullique alii Martyrologiorum ſcriptores beatam Soterem in* Oriente *paſſam fuiſſe volunt. At hanc de qua agimus in Italia mortem oppetiiſſe certum videtur ex ſancto Ambroſio, qui poſt allata Pelagie aliarumque Antiochenarum virginum in Oriente paſſarum* alienigena *ut vocat,* exempla, *ipſis beatæ Soteris ſibi cognatæ & notiſſimæ martyris exemplum domeſticum opponit. Certe eam Romæ martyrium pertuliſſe teſtantur Martyrogium vetuſtiſſimum vulgatum Hieronymianum, aliaque quam plurima quæ à Bollando die* 10. *Februarii laudantur. Quin & Anaſtaſius Bibliothecarius in vita ſancti Stephani Papæ III. refert, ab hoc Pontifice reſtauratum fuiſſe ſanctæ Soteris cœmeterium, quod quidem cœmeterium nonnulli ob nominis affinitatem ſancto Soteri Papæ attribuerunt. Ceterum Holſtenius in animadverſis ad Martyrologium Romanum hæc ad diem* 8. *Idus Februarii addit.* Romæ via Appia in cœmeterio juxta Catacumbas, paſſio Soteris virginis. *Hanc in urbe Palemo in Hiſpania paſſam fuiſſe volunt Hiſpani, cujus paſſionis Acta profert Johannes Tamaius Salazar, ad diem* 10. *Februarii: ſed de iſtorum Actorum auctoritate alii judicabunt.*

Quo die.

III. *Aliqua etiam videtur eſſe difficultas de ejuſdem Martyris paſſionis die, cum alii* 6. *alii* 10. *Februarii, alii autem utroque die ipſius memoriam recolant. Diem decimum aliis præferremus, ob antiquiſſimæ Liturgiæ Gelaſianæ auctoritatem, quæ IV. Idus Februarii Miſſam exhibet in* Natali ſanctæ Soteris; *ſi nobis conſtaret hic Ambroſianam Soterem deſignari. At ſuam Ambroſius* virginem *appellat: quæ vero apud Gelaſium recolitur ſolo martyrii titulo ornatur. Et certe vetuſtiſſimum Martyrologium ſancto Hieronymo tributum, cum vetuſto mſ. Remigiano, die* 6. *Februarii memorat* Romæ Soterem virginem in cimiterio paſſam. *die vero* 10. *item Romæ alterius Soteris ſine ullo titulo meminit, cui fortaſſe ab Ambroſiana diverſæ Miſſa Gelaſiana tribuenda eſt. Die tamen* 10. *in Remenſi eccleſia Soteris virginis feſtum recolitur. Beatæ Soteris martyrium ad annum* CCCIV. *referendum eſt, ut patet ex lemmate quod in uno cod. mſ. noſtri monaſterii ſancti Germani à Pratis, & in altero monaſterii Longi-pontis Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Sueſſionenſi, additum eſt Actis ſancti Pancratii martyris, quod ſic ſe habet:* Eo tempore paſſa eſt virgo, nomine Soteris, nobili genere orta, ſub Diocletiano imperatore novies & Maximiano octies Conſulibus, regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto cum Patre & Spiritu-ſancto in ſæcula ſæculorum, amen. *Idem additamentum habetur cum Actis ſancti Pancratii in aliis codd. mſſ. & editis, ſed vitiatum, quod ideo nego-*

Et anno.

S. Pancratius.

tium aliquod viris eruditis faceſſierat. Porro ex hoc etiam loco videtur poſſe inferri, ejuſdem Pancratii paſſionem ad annum 304. revocandam eſſe. De ſancto Pancratio agunt Gregorius Turonenſis lib. 1. de gloria Martyrum cap. 39. & Gregorius Magnus variis in locis & precipue in Homilia 27. in Johannem, quam in ejuſdem Martyris baſilica ad ipſius tumbam *habuit. Hanc vero eccleſiam* à preſbyteris frequenter neglectam, *cum monaſterio ei cohærente monachis attribui voluit lib. 3. epiſt. 18. ad Maurum abbatem*, ut ibidem ad ſacratiſſimum corpus beati Pancratii quotidie opus Dei *perageretur.*

✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠

ADMONITIO

In Acta SS. Saturnini &c.

SS. Saturnin. Dativ. &c.

Acta in Collatione Carthaginienſi laudata.

1. *Quamvis Saturnini aliorumque Martyrum, de quibus hic agimus, nomina apud ſanctum Auguſtinum expreſſa non habeantur; nemo tamen dubitat, quin ii ipſi ſint, quorum Acta à Donatiſtis producta, & à Catholicis ut germana agnita & recepta fuerunt in collatione Carthaginienſi, quæ anno 411. inter epiſcopos Catholicos & Donatiſtas habita eſt. His Actis uſi ſunt Catholici adverſus Donatiſtas, ut oſtenderent etiam tempore perſecutionis concilium duodecim epiſcoporum congregari potuiſſe, quandoquidem tunc Chriſtiani collectas & ſacros conventus celebraverant. Id refert Auguſtinus in Breviculo Collationis die 3. cap. 17.* Catholici, *inquit*, reſpondebant multo facilius duodecim homines in domum convenire potuiſſe eo tempore, quo etiam congregationes plebium fieri ſolebant, quamvis perſecutione ſæviente, ſicut ipſis geſtis Martyrum monſtrabatur, qui confitebantur in paſſionibus ſuis ſe collectam & Dominicum egiſſe.

A Donatiſtis aucta.

2. *Verum hæc Acta, quæ tunc temporis pura & genuina habebantur; paullo poſt à Donatiſtis, ut Conſulum nomina tollerent, aliquatenus depravata fuère, qui adjunctis initio Præfatione brevi, ac in fine longiori Appendice, multas calumnias adverſus Menſurium Carthaginienſem epiſcopum, alioſque Catholicos his inſeruerunt. Remanſere tamen integra ac intacta quæ de quæſtionibus publicis à Notariis excepta fuerunt, aut ſaltem quæ ibi collector refert, ex Actis publicis, quod ipſemet atteſtatur, deſumta ſunt. quæ cum, ut ait Baronius, inoffenſo percurri poſſint pede, detractis Donatiſtarum additamentis, ea proferre viſum eſt. Si quis vero plura cupit, eruditiſſimum Baluzium adeat, qui tomo 2. Miſcellaneorum integram Donatiſtæ auctoris collectionem exhibet. Porro hanc noſtram editionem ad mſſ. codd. & editos ſimul inter ſe collatos adornavimus.*

Sine additis dantur.

Martyrii tempus.

3. *Tempus quo iſti Martyres paſſi ſunt, ex Auguſtino diſcimus loco ſuperius laudato, ubi Conſulum nomina, quæ nobis Donatiſtæ inviderunt, his verbis refert.* Geſta Martyrum, quibus oſtendebatur tempus perſecutionis

SS. SATURNIN DATIV. &c. Conſulibus facta ſunt Diocletiano novies & Maximiano octies, pridie Idus Februarias, *id eſt, anno 304. die 11. Februarii, quo quidem die eorumdem Martyrum memoriam celebrat Uſuardus, quam Martyrologium Romanum die præcedenti, neſcio qua de cauſa, conſignavit. Sed ibi quæſtionis quidem, non vero conſummati martyrii tempus deſignatur, ut ex Actis patet. De eorum enim morte nihil ſcimus præter ea quæ ab auctore Donatiſta his verbis referuntur:* Anulino proconſule, aliiſque perſecutoribus interim circa alia negotia occupatis, beati Martyres iſti corporeis alimentis deſtituti, paullatim & per intervalla dierum naturali conditioni, famis atrocitate cogente ceſſerunt, & ad ſiderea regna cum palma martyrii migraverunt, præſtante Domino noſtro Jeſu, qui cum Patre &c. *His conformis eſt Actorum titulus in codd. mſſ. Colbertino 1. Compendienſi & Pratellenſi, quem ideo Actis præmiſimus. Et quidem in ipſis Actis Martyres in carcerem retruſi,* paſſioni condignæ reſervati, *ſeu* deſtinati *paſſim dicuntur. Favet etiam Donatiſtæ ſcriptori, quod hi ſancti Martyres non uno, ſed diverſis diebus, immo & menſibus in Kalendario Carthaginienſi celebrentur. Nam Rogatus... Kal. Julii annotatur; Felix, Eva & Regiola 3. Kal. Septembris; Ampelius pridie Kal. ejuſdem menſis: Januarius... Kal. Octobris, & tandem Victoria... Kal. Novembris. Dubitari tamen poteſt, an Januarius hic* Alii Martyres. *memoratus ſit ex horum Martyrum, de quibus nunc agimus, numero. Videtur enim eſſe Januarius Beneventanus epiſcopus, qui cum Soſio, cujus feſtum in eodem Kalendario die ſequenti celebratur, Puteolis prope Neapolim paſſus eſt. Sic & Victoria plures in Africa paſſæ ſunt, ex quibus unam Auguſtinus laudat inter viginti Martyres qui Hippone celeberrimam baſilicam habebant, eamque cum Valeriana & Fidentio epiſcopo enumerat ſerm. 325. qui de iiſdem 20. Martyribus, inſcriptus eſt.*

4. *Porro plures etiam Martyres in Numidia occaſione ſacrorum librorum occubuiſſe diſcimus ex reſcriptis Secundi Tigiſitani epiſcopi ad Menſurium Carthaginenſem, ubi, teſte ſancto Auguſtino in Breviculo Collationis die 3. cap. 13. Secundus narrat* in Numidia perſecutores quæ egerint, & qui comprehenſi, & Scripturas ſanctas tradere nolentes, & multa mala paſſi, & graviſſimis ſuppliciis excruciati & occiſi ſunt. *Hæc ſub Floro contigere, quem* Numidiæ perſecutorem *appellat Optatus lib. 3. ad Parmenianum.*

ACTA

ACTA

Sanctorum SATURNINI, DATIVI, & aliorum plurimorum Martyrum in Africa.

SS. SATURNIN. DATIV. &c.

Ex codd. mſſ. & editis inter ſe collatis.

ANNO CHRISTI CCCIV.

Incipiunt Confeſſiones & Actus martyrum Saturnini presbyteri, Felicis, Dativi, Ampelii ceterorumque infra ſcriptorum, qui propter Collectas & Scripturas dominicas, ſub Anulino tunc Proconſule Africæ die pridie Idus Februarii Carthagine Dominum confeſſi, diverſis locis temporibuſque diſcretis beatiſſimum ſanguinem profuderunt.

I. TEmporibus Diocletiani & Maximiani, bellum diabolus Chriſtianis indixit iſto modo, ut ſacroſancta Domini Teſtamenta *, Scripturaſque divinas ad exurendum peteret, baſilicas dominicas ſubverteret, & ritus ſacros, cœtuſque ſanctiſſimos celebrari Domino prohiberet. Sed non tulit exercitus Domini Dei tam immane præceptum, ſacrilegamque juſſionem perhorruit. & mox fidei arma arripuit, deſcendit in prœlium non tam contra homines, quam contra diabolum pugnaturus. Et quamvis tradendo gentilibus Scripturas dominicas, atque Teſtamenta divina profanis ignibus comburenda, à fidei cardine cecidere nonnulli; conſervando tamen eas, & pro ipſis libenter ſuum ſanguinem effundendo, fortiter finiere * quam plurimi. Quique pleni Deo, devicto atque proſtrato diabolo, victricem palmam in paſſione geſtantes, ſententiam in Traditores, atque in eorum conſortes, qua illos ab Eccleſiæ communione rejecerant *, cuncti Martyres proprio ſanguine conſignabant. Fas enim non fuerat, ut in Eccleſia Dei ſimul eſſent Martyres & Traditores.

* Colb. Sacramenta. Perſecutio occaſione SS. librorum.

* Ed. fecere.

* Pratel. rejicerent.

II. Advolabant igitur undique verſum ad certaminis campum immenſa agmina Confeſſorum, & ubi quiſque hoſtem reperiebat [a], caſtra illic a
dominica collocabat. Namque in civitate Abitinenſi [b] in domo Octavi [c] b
Felicis cum bellica caneret tuba, dominica ſigna glorioſi Martyres ere- c

[a] Ita cod Comp. alii mſſ. cum editis, *repererat*.

[b] Sic cum 2 mſſ Henſchenianis cod. Comp. At alii editi & mſſ. *Alutinenſi*. & ſic ubicumque in Actis hoc nomen repetitur. Porro Alutina, ſi urbs umquam fuit, ignota eſt: Abitina vero civitas eſt epiſcopalis in provincia Proconſulari, cujus epiſcopi Victor & Maximus memorantur in Collatione Carthag. Vide Auguſtin. lib. 7. contra Donatiſt. & lib. 3. contra epiſt. Parmeniani. Quin & Concilio Carthag. ſub S. Cypriano adſuit Saturninus epiſcopus *ab Avitinis*.

[c] Sic mſſ. Colbert. 1. Trevir. apud Henſchenium & Cæleſtin. At Comp habet, *Octavii*. Ceteri mſſ. & editi, *Octavi*.

SS Satur. Dativ &c.

Plures Confeſſores.

* *Boll.* Hilariano.

* *al.* Guinalius.

* *Boll.* Regula.

* *Baron.* candidatum.

xerunt; ibique celebrantes ex more Dominicum [a], à coloniæ magiſtratibus, atque ab ipſo ſtationario milite apprehenduntur, Saturninus preſbyter cum filiis quatuor, id eſt Saturnino juniore, & Felice, Lectoribus, Maria ſanctimoniali, Hilarione * infante. Itemque Dativus qui & Senator, Felix, alius Felix, Emeritus, Ampelius, Rogatianus, Quintus, Maximianus, Thelica, Rogatianus, Rogatus, Januarius, Cassianus, Victorianus, Vincentius, Cæcilianus, Restituta, Prima, Eva [b], Rogatianus, Givalius *, Rogatus, Pomponia, Secunda, Januaria, Saturnina, Martinus, Dantus [c], Felix, Margarita, Major [d], Honorata, Regiola *, Victorinus [e], Pelusius, Faustus, Dacianus, Matrona, Cæcilia, Victoria, Herectina [f], Secunda, item [g] Matrona, Januaria. qui apprehenſi, producebantur alacres ad forum.

III. Ad hoc in primum certaminis campum prior Dativus ibat, quem ſancti parentes candidum * ſenatorem cæleſti curiæ genuerunt. Ibat etiam Saturninus preſbyter, numeroſa vallatus propagine liberorum: cujus partus partem ſibi ſociam martyrio deſtinavit, partem ſui nominis pignus Eccleſiæ relinquebat. Hos agmen dominicum ſequebatur, in quo fulgebat cæleſtium ſplendor armorum, ſcutum fidei, lorica juſtitiæ, ſalvationis galea, & gladius bifrons * ſermo Dei: quorum præſidio fulti, ſpem victoriæ fratribus promittebant. Sed jam ad ſupra dictæ civitatis pervenerunt forum. Ibi primum congreſſi, confeſſionis palmam magiſtratus elogio ſuſtulerunt. In iſto namque foro, jam pro dominicis Scripturis dimicaverat cælum, cum Fundanus ipſius [h] civitatis quondam epiſcopus Scripturas dominicas traderet exurendas; quas cum magiſtratus ſacrilegus igni apponeret, ſubito imber ſereno cælo diffunditur, ignis Scripturis ſanctis admotus exſtinguitur, grandines adhibentur, omniſque ipſa regio pro Scripturis dominicis, elementis furentibus devaſtatur.

* *al.* vibrans

Ad forum ducti.

IV. De hac igitur civitate Martyres Chriſti exoptata prima vincula ſuſceperunt; directique ad Carthaginem alacres ac læti, per totum iter, hymnos Domino canticaque pſallebant. Qui cum ad Officium Anulini tunc Proconſulis pervenirent, ſtarentque in acie conſtanter ac fortiter, ſævientis impetus diaboli dominica conſtantia retundebant. Sed cum non

Deinde Carthaginem.

[a] Sic Comp. cum Boll. alii, *dominica Sacramenta*

[b] Boll. *Primava*. At legendum *Prima*, *Eva*, ut ex mſſ. patet, & ex Kalendario Carthagienſi, ubi 3. Kal. Sept. ſic habetur, *Felicis*, *Eva & Regiola*. Baron. & Surius pro *Eva*, habent *Fua*. Cod. Floriac. *Euva*

[c] Bar. *Datus*. Baluz. *Elautus*. mſſ. Fulienſis & Pratell. *Clautus*,

[d] Videntur eſſe diverſæ Margarita & Major. Non enim eſt altera Margarita.

[e] Baluz. cum mſſ Ful. & Pratell. *Victorianus*.

[f] Boll. hic *Heredina*. in titulo. *Beredina*. mſ. Pratel *Hecretina*.

[g] Soli Boll. habent, *item*. Unde Baluz. *ſecunda Matrona*, quaſi altera Matrona.

[h] Soli Boll. habent, *ipſius*.

SS. Satur. Dativ. &c.

contra omnes ſimul milites Chriſti diabolica rabies prævaleret, ſingulos in certamina poſtulavit. Quorum certaminum pugnas non tam meis exſequar, quam Martyrum dictis: ut & ſævientis hoſtis audacia in tormentis, atque in ipſa ſacrilega invectione noſcatur, & Chriſti Domini præpotentis virtus in tolerantia Martyrum, atque in ipſa confeſſione laudetur.

V. Cum igitur ab Officio Proconſuli offeruntur, ſuggeriturque quod à magiſtratibus Abitinenſium tranſmiſſi eſſent Chriſtiani, qui contra interdictum Imperatorum & Cæſarum, Collectam & Dominicum [a] celebraſſent; primum Proconſul Dativum interrogat, cujus eſſet conditionis, & utrum collectam feciſſet. Qui cum ſe Chriſtianum, & in collecta fuiſſe profiteretur, auctor ab ipſo collectionis ſanctiſſimæ poſtulatur. Statimque jubetur Officium eumdem in equuleum ſublevare, extenſumque ungulis præcidi [b]. Sed cum carnifices juſſa crudelia atroci velocitate complerent, ſtarentque ſævientes in dictis *, & denudatis ad vulnera Martyris lateribus, erectis ungulis imminerent; ſubito ſeſe per medium Thelica [c] fortiſſimus Martyr tormentis objecit *, & clamavit: Chriſtiani ſumus nos. Nos, inquit, collegimus. Statimque Proconſulis furor exarſit, & ingemiſcens, ſpiritali gladio graviter vulneratus, Martyrem Chriſti graviſſimis ictibus tutudit, in equuleum ſuſpenſum extendit, ungulis perſtridentibus laniavit. At contra glorioſiſſimus Thelica martyr, media de ipſa carnificum rabie hujuſmodi preces Domino cum gratiarum actione effundebat: Deo gratias. In nomine tuo, Chriſte Dei fili, libera ſervos tuos.

a Dativus torquetur.

b * *Comp.* in digitis.

c * *al.* ſubjecit. Thelica.

VI. Talia precanti Proconſul: Quis eſt, inquit, auctor tecum congregationis veſtræ? Qui crudelius ſæviente carnifice, clara voce reſpondit: Saturninus preſbyter, & omnes. O Martyrem primatum omnibus dantem! Non enim preſbyterum fratribus prætulit, ſed Preſbytero Fratres confeſſionis conſortio copulavit. Quærente igitur Proconſule Saturninum, oſtendit: non quod illum prodidit, quem ſecum adverſus diabolum pariter dimicare cernebat; ſed ut illi panderet, integre ſe celebraſſe collectam, quando cum ipſis etiam Preſbyter fuerat. Manabat igitur cum voce ſanguis Dominum deprecantis: & præceptorum Evan-

[a] Sic cod. Comp. & recte ut patet non ſolum ex num. 7. & 8. infra; ſed ex ipſomet Auguſtino in Breviculo Collationis die 3. cap. 17. *Sicut ipſis geſtis Martyrum monſtrabatur, qui confitebantur in Paſſionibus ſuis ſe collectam & Dominicum egiſſe.* Utrumque diſtinguere videtur Tertull. lib. de fuga: *Sed quomodo colligemus? quomodo Dominica ſollemnia celebrabimus?* Collecta cuiliber conventui competit; Dominicum vero deſignat ſacra Myſteria. Cyprian. epiſt. ad Cæcilium: *Numquid ergo Dominicum poſt cœnam celebrare debemus, ut ſic myſticum calicem &c.* Porro Boll. habent, *collectam ſive Dominicum*, aliæ edit. & mſſ. *collectam Dominicam*

[b] Sic Comp. alii mſſ. & edit *Præparare*. Officii nomine deſignantur publici miniſtri, qui Proconſulibus, Præſidibus aut Magiſtratibus in publicis muniis inſerviebant; hinc Officiales.

[c] Comp. & Cæleſt. *Tazelita*. Pratel. *Talezita* & ſic deinceps licet in generali enumeratione, ut ceteri habeant *Thelica*.

/

gelii memor, inimicis ſuis veniam Martyr inter ipſa corporis ſui laniamenta poſcebat. Inter ipſos namque vulnerum graviſſimos cruciatus, tortores pariter & Proconſulem his vocibus exprobrabat: Injuſte facitis, infelices; contra Deum facitis. Deus altiſſime, noli illis conſentire ad hæc peccata. Peccatis infelices, adverſus Deum facitis. Cuſtodite præcepta Dei altiſſimi. Injuſte agitis infelices; innocentes laniatis. Non ſumus homicidæ; non fraudem fecimus. Deus miſerere; gratias tibi ago Domine, pro nomine tuo da ſufferentiam. Libera ſervos tuos de * captivitate hujus ſæculi. Gratias tibi ago, nec ſufficio tibi gratias agere. Et cum ictibus ungularum concuſſa fortius latera ſulcarentur, profluenſque ſanguinis unda violentis tractibus emanaret, Proconſulem ſibi dicentem audivit: Incipies ſentire quæ vos pati oporteat. Et adjecit: Ad gloriam. Gratias ago Deo regnorum. Apparet regnum æternum, regnum incorruptum. Domine Jeſu-Chriſte, Chriſtiani ſumus, tibi ſervimus; tu es ſpes noſtra, tu es ſpes Chriſtianorum. Deus ſanctiſſime, Deus altiſſime, Deus omnipotens. Tibi laudes pro nomine tuo reddimus, Domine Deus omnipotens. Cui talia oranti, cum à diabolo per judicem diceretur: Cuſtodire te oportuit juſſionem Imperatorum & Cæſarum. defatigato jam corpore, forti atque conſtanti ſermone victor animo [a] proclamavit: Non curo niſi legem Dei quam didici. Ipſam cuſtodio, pro ipſa moriar, in ipſa conſummor, præter quam non eſt alia. Talibus itaque dictis glorioſiſſimi Martyris, in ſuis tormentis magis ipſe Anulinus torquebatur. Cujus tandem rabies ferocitate ſaginata: Parce, inquit. recluſumque in carcerem, paſſioni condignæ Martyrem deſtinavit.

* al. in.

VII. Poſt hunc Dativus à Domino in certamine erigitur, qui Thelicæ fortiſſimum prælium de proximo comminus cum penderet equuleo ſpectaverat extenſus: idemque cum ſe voce ſæpius repetita Chriſtianum eſſe, & collectam feciſſe fortiter proclamaret, emerſit Fortunatianus [b], ſanctiſſimæ martyris Victoriæ frater, vir ſane togatus, ſed à religionis Chriſtianæ ſanctiſſimo cultu, ipſis temporibus alienus: qui ſuſpenſum in equuleo Martyrem profanis vocibus hactenus arguebat. Hic eſt, ait, ô domine, qui per abſentiam patris noſtri, nobis hic ſtudentibus, ſororem noſtram Victoriam ſeducens, hinc de ſplendidiſſima Carthaginis civitate, una cum Secunda & Reſtituta, ad Abitinenſem coloniam ſecum uſque perduxit: quique numquam domum noſtram ingreſſus eſt, niſi tunc quando quibuſdam perſuaſionibus puellares animos illiciebat. Sed non tulit Victoria clariſſima Martyr Domini, collegam & commartyrem ſuum falſo appeti Senatorem. Statimque Chriſtiana libertate prorumpens: Nullius, inquit, perſuaſione profecta ſum, nec cum ipſo ad Abitinas veni. Hoc poſſum per cives probare. Omnia mea ſponte atque voluntate perfeci. Nam & in collecta fui, & Dominicum cum

Dativi conſtantia.

[a] Boll. *victrix anima.* Baron. autem & Surius, *ſermone victor proclamavit.*

[b] Nomen non exprimitur apud Baron Sur. & Baluz. nec in mſſ. Fulienſi & Pratell. Aliqui codd. habent *Fortunatus.*

SS. Satur. Dativ &c.

Fratribus celebravi, quia Chriſtiana ſum. Tunc impudens advocatus maledicta exaggerabat in Martyrem. Et contra Martyr glorioſus de equuleo cuncta vera reſponſione ſolvebat. Inter hæc Anulinus ardeſcens, premi ungulas in Martyrem jubet. Statim carnifices nuda præparataque ictibus latera cruentis vulneribus invenerunt. Advolabant truces manus juſſis velocibus leviores, ſecretaque pectoris, diſruptis cutibus, viſceribuſque divulſis, nefandis adſpectibus profanorum adnexa crudelitate pandebant. Inter hæc Martyris mens immobilis perſtat: & licet membra rumpantur, divellantur viſcera, latera diſſipentur; animus tamen Martyris integer, inconcuſſuſque perdurat. Denique dignitatis ſuæ memor Dativus, qui & Senator, tali voce preces Domino ſub carnifice rabiente fundebat: O Chriſte Domine, non confundar. His dictis, beatiſſimus Martyr, quod à Domino popoſcerat, tam facile meruit, quam breviter poſtulavit.

VIII. Denique mox Proconſulis mente concuſſa, lingua, Parce [a], proſilivit *. Ceſſavere carnifices. Fas enim non erat Martyrem Chriſti in commartyris ſuæ Victoriæ cauſa torqueri. Namque cum contra eum etiam Pompeïanus ſuſpicionis indignæ ſævus accuſator accederet, calumnioſamque conjungeret actionem, deſpectus à Martyre eſt & retuſus *. Quid agis hoc in loco diabole? Quid contra Martyres Chriſti adhuc uſque conaris? à Senatore Domini ac Martyre, & poteſtas ſimul & forenſis rabies ſuperata eſt. Sed quoniam debuerat clariſſimus Martyr etiam pro Chriſto torqueri; cum interrogatus utrum in Collecta fuiſſet, profiteretur conſtanter & diceret, cum collecta fuiſſet ſe ſuperveniſſe, & Dominicum cum Fratribus congrua religionis devotione celebraſſe, auctoremque ejuſdem collectionis ſanctiſſimæ non * unum fuiſſe, in ſeſe Proconſulem rurſus acrius excitavit. Cujus recrudeſcente ſævitia, geminata Martyris dignitas iterato ungulis ſulcantibus exaratur. At Martyr inter vulnerum cruciatus ſæviſſimos priſtinam ſuam repetens orationem: Rogo, ait, Chriſte, non confundar. Quid feci? Saturninus eſt Preſbyter noſter.

* *Id eſt*, dixit.

* *al. codd.* percuſſus.

Rurſus torquetur.

* *In al. deeſt* non.

IX. Ejus cum latera duri truceſque carnifices, magiſtra crudelitate monſtrante, aduncis ungulis raderent, Saturninus preſbyter ad prœlium poſtulatur. quique cæleſtis regni contemplatione conſiderans parva admodum ac levia ſuos commartyres ſuſtinere, congredi etiam ipſe taliter cœpit. Nam dicente Proconſule: Tu contra juſſionem Imperatorum & Cæſarum feciſti, ut hos omnes colligeres. reſpondit preſbyter Saturninus, Domini Spiritu ſuggerente: Securi Dominicum celebravimus. Proconſul ait: Quare? Reſpondit: Quia non poteſt intermitti Dominicum. Qui mox ut hæc dixit, contra Dativum ſtatim jubetur aptari. Spectabat interea Dativus lanienam corporis ſui potius quam dolebat: & cujus ad Dominum mens animuſque pendebat, nihil dolorem corporis æſti-

Saturninus ſiſtitur.

[a] Aliæ edit. *Lingua volente parcere.* Codd. Fulienſ. & Comp. *Proconſul..; lingua nolente parcere*, Baluz. *volente.*

SS. SATUR. DATIV. &c

mabat, ſed tantum ad Dominum precabatur dicens: Subveni, rogo, Chriſte, habe pietatem. Serva animam meam, cuſtodi ſpiritum meum, ut non confundar. Rogo Chriſte, da ſufferentiam. Cui cum à Proconſule diceretur: Ex hac ſplendidiſſima civitate magis debueras alios ad bonam mentem vocare, & non contra præceptum Imperatorum & Cæſarum facere. fortius atque conſtantius acclamabat: Chriſtianus ſum. Qua voce diabolus ſuperatus: Parce, inquit. Simulque illum in carcerem trudens, paſſioni condignæ Martyrem reſervavit.

Dativi conſtantia.

X. At vero preſbyter Saturninus, recenti Martyrum ſanguine delibutus *, cum penderet in equuleo, admonebatur in eorum fide perſiſtere, in quorum cruore perſtabat. Hic cum interrogaretur, utrum auctor ipſe eſſet, & omnes ipſe adunaſſet, & diceret: Etiam, ego præſens in collecta fui. Emeritus Lector ad certamen exſiliens, congrediente Preſbytero: Ego ſum auctor, inquit, in cujus domo Collectæ factæ ſunt. At Proconſul qui jam toties victus fuerát, impetus Emeriti perhorrebat; & tamen in Preſbyterum verſus: Quare contra præceptum faciebas, inquit [a], Saturnine? Cui Saturninus: Intermitti Dominicum non poteſt, ait. Lex ſic jubet. Tunc Proconſul: Non tamen debuiſti prohibita contemnere, ſed obſervare potius, & non rem facere contra præceptum Imperatorum. Et meditata jamdiu in Martyribus voce, tortorem ſævire commonuit [b], cui non pigro paretur obſequio. Nam carnifices in ſenile corpus Preſbyteri ruunt, & graſſante rabie, rupta nervorum connexione, diſcerpunt illud in gemiſcenda ſupplicia, & novi generis in Sacerdotem Dei exquiſita tormenta. Videres quaſi in pabulum vulnerum fame rabida ſævire carnifices, apertiſque viſceribus, ad horrorem videntium, inter ruborem ſanguinis oſſa nudata pallere; & ne inter moras torquentium excluſa anima corpus ſupplicio pendente deſereret, tali voce Dominum Preſbyter precabatur: Rogo Chriſte, exaudi me. Gratias tibi ago Deus, jube me decollari. Rogo, Chriſte, miſerere: Dei Fili ſubveni. Cui Proconſul: Quare contra præceptum faciebas? Et Preſbyter: Lex ſic jubet, Lex ſic docet, inquit. O admiranda ſatis ac prædicandi Preſbyteri doctoris divina reſponſio! Legem ſanctiſſimam etiam in tormentis Preſbyter prædicat, pro qua libenter ſupplicia ſuſtinebat. Legis denique voce deterritus Anulinus: Parce, inquit. Eumque in cuſtodiam carceris redigens, exoptato ſupplicio deſtinavit.

* al. delibuto.

Saturninus torquetur.

XI. At vero Emerito applicito: In tua, inquit Proconſul, domo, collectæ factæ ſunt contra præcepta Imperatorum? Cui Emeritus ſancto Spiritu inundatus: In domo mea, inquit, egimus Dominicum. At ille: Quare permittebas, ait, illos ingredi? Reſpondit: Quoniam fratres mei ſunt, & non poteram illos prohibere. Sed prohibere, inquit, illos debuiſti. At ille: Non poteram *, quoniam ſine Dominico non poſſumus. Statim etiam ipſe in equuleo jubetur extendi, extenſuſque vexari. qui cum

Emeritus.

* al. potui.

[a] Boll. addunt, *ſecundum quod profiteris*. Comp. pro *profiteris*, habet, *poteras*.
[b] Baluz. & Pratel. *terrorem ira ſua commovit*.

validos ictus innovato carnifice pateretur: Rogo, ait, Chriſte, ſubveni mihi. Contra præceptum Dei facitis, ô infelices. Et interloquendo Proconſul: Non oportuerat te, inquit, eos ſuſcipere. Reſpondit: Non poteram, niſi ſuſciperem fratres meos. At Proconſul ſacrilegus: Sed prior, inquit, erat juſſio Imperatorum & Cæſarum. Contra religioſiſſimus Martyr: Deus, inquit, major eſt, non Imperatores. Rogo Chriſte; tibi laudes refero, Chriſte Domine, da ſufferentiam. Cui talia precanti, hæc Proconſul injecit: Habes ergo ſcripturas aliquas in domo tua? Et reſpondit: Habeo, ſed in corde meo. Et Proconſul: In domo tua, inquit, habes, an non? Emeritus Martyr ait: In corde meo illas habeo. Rogo Chriſte, tibi laudes: libera me Chriſte, patior in nomine tuo. Breviter patior, libenter patior, Chriſte Domine; non confundar. O Martyrem Apoſtoli memorem, qui legem Domini conſcriptam habuit, non atramento, ſed Spiritu Dei vivi; non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus! O Martyrem legis ſacræ idoneum, diligentiſſimumque cuſtodem, qui Traditorum facinus perhorreſcens, Scripturas dominicas ne perderet, intra ſecreta ſui pectoris collocavit! Quo cognito, Proconſul: Parce, inquit, ejuſque profeſſionem in memoriam [a] una cum ceterorum confeſſionibus redigens: Pro meritis veſtris omnes, inquit, ſecundum confeſſionem veſtram pœnas meritas perſolvetis.

SS. SATUR. DATIV &c.

XII. Sed jam ferina rabies, ore cruento tormentis Martyrum ſaginata languebat. Sed cum Felix nomine & paſſione, proceſſiſſet in prœlium, acieſque Domini omnis incorrupta invictaque perſtaret, tyrannus mente proſtratus, voce demiſſus, anima & corpore diſſolutus: Spero vos, inquit, hanc partem potius eligere, qua poſſitis vivere, ut juſſiones conſervetis. Contra quæ Confeſſores Domini, invicti Martyres Chriſti, tamquam ex uno ore dixerunt: Chriſtiani ſumus. Non poſſumus niſi Domini legem ſanctam uſque ad effuſionem ſanguinis cuſtodire. Qua voce percuſſus inimicus, Felici dicebat: Non quæro utrum Chriſtianus ſis, ſed an collectam feceris, vel Scripturas aliquas habeas? O ſtulta judicis & ridenda interrogatio! Chriſtianus, inquit, utrum ſis, tace. Et addidit: Si in collecta fuiſti, reſponde. Quaſi Chriſtianus ſine Dominico eſſe poſſit; aut Dominicum ſine Chriſtiano celebrari? An neſcis ſatanas, in Dominico Chriſtianum, & in Chriſtiano Dominicum conſtitutum, ut nec alterum ſine altero valeat eſſe? Cum nomen audieris, frequentiam Domini diſce: & cum collectam audieris, nomen agnoſce. Denique cognoſceris à Martyre, & rideris. Tali reſponſione confunderis. Collectam, inquit, glorioſiſſime celebravimus, ad Scripturas dominicas legendas in Dominicum convenimus ſemper. Qua confeſſione confuſus [b] graviter Anulinus, fuſtibus cæſum, exanimem cæleſti concilio Martyrem properantem ad ſiderea [c] tribunalia expleta paſſione

Felix.

Et alii.

b In tormentis moritur

c

[a] Hic memoriæ nomine videtur intelligi codex in quo deſcribebantur cauſæ forenſes, quæ coram Proconſule agebantur. Hinc memoriales dicti qui ejuſmodi inſtrumenta ſervabant. De Memorialibus videſis Gloſſar. Cangii.

[b] Boll. *qua profeſſione concuſſus.*

[c] Boll. *prope ante ipſa tribunalia.*

SS. SATUR DATIV &c. Felix alter. conſociat. Sed Felicem alius ſequitur Felix, nomine pariter & confeſſione, atque ipſa paſſione conſimilis. Pari etenim virtute congreſſus, etiam ipſe fuſtium illiſione quaſſatus, animam in tormenta carceris ponens, ſuperioris Felicis eſt martyrio copulatus.

Ampelius. XIII. Poſt hos ſuſcepit certamen Ampelius cuſtos legis, Scripturarumque divinarum fideliſſimus conſervator. Hic quærenti Proconſuli, an in collecta fuiſſet, hilaris atque ſecurus alacri voce reſpondit: Cum Fratribus feci collectam, Dominicum celebravi, & Scripturas dominicas habeo mecum, ſed in corde meo conſcriptas. Chriſte tibi laudes refero. Exaudi Chriſte. Qui cum hæc dixiſſet, cervicibus contuſus, in carcerem quaſi jam in Dominicum tabernaculum, lætus cum Fratribus relegatur *. Hunc ſequitur Rogatianus, qui confeſſus Domini nomen, ſupradictis Fratribus jungebatur illæſus. Quintus vero applicitus, nomen Domini egregie magnificeque confeſſus, cæſus fuſtibus in carcerem truditur, condigno martyrio reſervatus. Hunc ſequebatur & Maximianus [a], in confeſſione par, in congreſſione conſimilis, in victoriæ triumphis æqualis. Poſt quem junior Felix, ſpem ſalutemque Chriſtianorum Dominicum eſſe proclamans. Cum ſimiliter etiam ipſe fuſtibus cæderetur: Ego, inquit, devota mente celebravi Dominicum, collectam cum Fratribus feci, quia Chriſtianus ſum. Qua confeſſione ſupradictis fratribus meruit etiam ipſe ſociari.

* al. religatur. Rogatianus Quintus. Maximianus. Felix junior.

Saturninus junior. XIV. At junior Saturninus, martyris Saturnini preſbyteri ſancta progenies, in certamen optatum feſtinus acceſſit, approperans patris virtutibus glorioſiſſimis adæquari. cui cum Proconſul furibundus, diabolo ſuggerente, dixiſſet: Et tu, Saturnine, interfuiſti? Reſpondit Saturninus: Chriſtianus ſum. Non à te quæro hoc, ait, ſed utrum egeris Dominicum? Cui reſpondit Saturninus: Egi Dominicum, quia Salvator eſt Chriſtus. quo nomine Salvatoris audito, Anulinus exarſit, & in filium patrium inſtaurat equuleum. Extenſoque Saturnino: Quid, inquit, Saturnine, profiteris? Vides ubi poſitus ſis? Habes Scripturas aliquas? Reſpondit: Chriſtianus ſum. Proconſul vero ait: Ego quæro an conveneris, & an Scripturas habeas? Reſpondit: Chriſtianus ſum. Aliud non eſt nomen, quod poſt Chriſtum oporteat nos ſanctum obſervare. Qua confeſſione diabolus inflammatus: Quoniam permanes, inquit, in obſtinatione tua, etiam tormentis oportet te affici. Dic an aliquas Scripturas habeas. Et ad Officium dixit: Vexa illum. Ibant in adoleſcentis latera paternis vulneribus laſſati tortores, & adhuc humectantem in ungulis patrium ſanguinem cognato filii cruori miſcebant. Videres per hiantium vulnerum ſulcos de lateribus nati, antea genitoris ſanguinem fluere, & cruorem filii paterno permixtum ungulis rorantibus emanare. At juvenis genuini * ſanguinis admixtione recreatus, medelam potius, quam tormenta ſentiebat: & recepta in tormentis fortitudine, fortiſſimis vocibus exclamabat: Scripturas dominicas habeo, ſed in corde meo. Rogo, Chriſte, da

* Ed. gemini.

[a] Boll & Comp. *Maximus.*

ſufferentiam,

ſufferentiam, ſpes eſt in te *. Anulinus, inquit: Quare contra præceptum faciebas? Reſpondit: Quia Chriſtianus ſum. Quo audito: Parce, inquit. Et ſtatim ceſſante tormento, in patrium conſortium relegatur. SS. Satur. Dativ. &c. * Ed. vitæ.

XV. Interea mergebat * in noctem horis labentibus dies, & conſumtis cum ſole tormentis, defecit atra * tortorum rabies; & cum ſui judicis crudelitate languebat. Sed legiones dominicæ, in quibus Chriſtus, perpetuum lumen, annorum cæleſtium coruſco ſplendore fulgebat, fortius atque conſtantius in certamina proſiliebant. Cum vero adverſarius Domini, tot Martyrum prœliis glorioſiſſimis victus, tantiſque ac talibus congreſſionibus ſuperatus, deſertus à die, comprehenſus à nocte, deficiente jam carnificum rabie profligatus, cum ſingulis congredi ulterius non valeret; totius exercitus Domini animos percontatur, devotaſque Confeſſorum mentes tali interrogatione propulſat: Vidiſtis, inquit, eos qui perſeveraverunt, quid ſuſtinuerunt, vel quid in ſua confeſſione perſtantes, adhuc habeant ſuſtinere. Et ideo qui vult veſtrum ad indulgentiam pervenire, ut ſalvus eſſe poſſit, profiteatur. Ad hæc Confeſſores Domini, glorioſi Martyres Chriſti, læti ac triumphantes ſimul, non ex Proconſulis dictis, ſed ex victoria paſſionis Spiritu-ſancto ferventes, fortius clariuſque, tamquam uno ex ore dixerunt: Chriſtiani ſumus. Qua voce proſtratus eſt diabolus, & concuſſus * Anulinus, confuſuſque omnes in carcerem trudens, ſanctos illos martyrio deſtinavit.

* f. vergebat.

* Boll. defatigata.

Alii omnes ſimul interrogati.

* al. concidit.

XVI. Et ne devotiſſimus feminarum ſexus, florentiſſimuſque ſacrarum Virginum chorus, certaminis tanti gloria privaretur; omnes feminæ, Chriſto Domino auxiliante, in Victoria congreſſæ ſunt & coronatæ. Etenim Victoria, ſanctiſſima feminarum, flos Virginum, decus & dignitas Confeſſorum, honeſta natalibus, religione ſanctiſſima, moribus temperata, in qua naturæ bonum candida pudicitia relucebat, reſpondebatque pulcritudini corporis fides pulcrior mentis, & integritas ſanctitatis; ad ſecundam palmam reſtitutam ſe in Domini martyrio lætabatur. Huic namque ab infantia jam clara pudicitiæ ſigna fulgebant, & in rudibus jam annis apparebat rigor caſtiſſimus mentis, & quædam dignitas futuræ paſſionis. Denique poſtquam plena virginitas adultum ætatis tempus explevit, cum puella nolens & reluctans in nuptias à parentibus cogeretur, invitæque ſibi traderent ſponſum parentes, ut prædonem fugeret [a], clam ſeſe per præceps puella demittit, auriſque famulantibus ſupportata, incolumis gremio terræ ſuſcipitur. Neque fuerat poſtmodum etiam pro Chriſto Domino paſſura; ſi pro ſola tunc pudicitia moreretur. Liberata igitur nuptialibus tædis, illuſoque ſimul cum parentibus ſponſo, media pæne de ipſa nuptiarum frequentia proſiliens, ad ædem pudicitiæ, portumque pudoris eccleſiam, intacta virgo confugit; ibique conſecrati Deo dicatique capitis in perpetua virginitate ſacratiſſimum crinem

Victoriæ laus.

[a] Baluz. & aliquot mſſ. *invitamque tradere ſponſo prædo ſuggereret.*

SS. SATUR. DATIV. &c. [a] inconcuſſo pudore ſervavit. Hæc ergo ad martyrium properans, florem pudicitiæ palmam triumphali dextera præferebat. Namque interroganti Proconſuli quid profiteretur, clara voce reſpondit: Chriſtiana ſum. Et cum à Fortunatiano, fratre togato ejuſque defenſore, vanis argumentationibus mente capta eſſe diceretur; Victoria reſpondit: Mens mea eſt: numquam mutata ſum. Ad hæc Proconſul: Vis ire, inquit, cum Fortunatiano fratre tuo? Reſpondit: Nolo, quia Chriſtiana ſum: & illi ſunt fratres mei qui præcepta Dei cuſtodiunt. O puellam divinæ Legis auctoritate fundatam! ô virginem glorioſam æterno Regi merito conſecratam! ô beatiſſimam Martyrem evangelica profeſſione clariſſimam! quæ dominica voce reſpondit: Hi ſunt fratres mei qui præcepta Dei cuſtodiunt. Quibus auditis, Anulinus depoſita judicis auctoritate ad puellæ perſuaſionem deſcendit. Conſule tibi, inquit. Vides enim fratrem tuum providere cupientem ſaluti tuæ. Cui Martyr Chriſti: Mens mea eſt, inquit, numquam mutata ſum. Nam & in Collecta fui, & Dominicum cum Fratribus celebravi, quia Chriſtiana ſum. Mox cum hæc Anulinus audiſſet, furiis agitatus exarſit, & puellam ſacratiſſimam Martyrem Chriſti in carcerem una cum ceteris relegans, paſſioni omnes dominicæ reſervavit.

Hilarianus. XVII. Sed Hilarianus adhuc ſupererat, unus de natis preſbyteri martyris Saturnini, qui ætatem ſuam parvulam ingenti devotione vincebat. Hic patris, fratrumque triumphis approperans jungi, diras tyranni minas non tam exhorruit, quam in nihilum duxit. Huic cum diceretur: Patrem tuum, aut fratres tuos ſecutus es? ſubito brevi de corpore vox juvenilis auditur, & anguſtum pueri pectus ad confeſſionem Domini totum aperitur in voce reſpondentis: Chriſtianus ſum, & mea ſponte atque voluntate, cum patre meo, & cum fratribus feci Collectam. Audiebas patris Saturnini martyris vocem per dulcis filii meatus exire, & confitentem Chriſtum Dominum linguam de fratris exemplo ſecuram *. Sed Proconſul ſtultus non intelligens contra ſe, non homines, ſed Deum in Martyribus dimicare, nec quia in puerilibus annis ingentes animos ſentiebat: putabat puerum tormentis infantiæ poſſe terreri. Denique, Amputabo, inquit, & comam [b] tibi, & naſum, & auriculas; & ſic te dimitto. Ad hæc Hilarianus puer, patris fratrumque virtutibus glorioſus, qui jam didicerat à majoribus ſuis tormenta contemnere, clara voce reſpondebat: Quidquid facere volueris fac, quia Chriſtianus ſum. Mox in carcerem recipi etiam ipſe jubetur, ingenti-

* al. ed. & mſſ. ſecuturam.

[a] Hinc colligit Baluzius, virginitatem profeſſas tunc comam non depoſuiſſe. Idem probatur ex Optato lib. 6. & Ambroſio ad virginem lapſam cap. 8. Alia erat conſuetudo in Ægypto & Syria, ut refert Hieronymus epiſtola ad Sabinianum. De hac re vide Menardum noſtrum in notis ad Sacramentarium Gregorianum pag. 212. & Hiſt. monaſtic. Orientis lib. 1 cap 11.

[b] Sic Baluz. ex cod. Colb. conſentiunt codd. Ful. & Pratell. At edit. habent, *collum*, ſed qui collo amputato poſſet dimitti. Cod. Comp. *Amputabo tibi naſum.*

quę cum gaudio vox Hilariani auditur dicentis : Deo gratias. Hic certaminis magni pugna perficitur. Hic diabolus ſuperatur & vincitur. Hic Martyres Chriſti de paſſionibus futuræ gloriæ æterna congratulatione lætantur [a]. SS. Satur. Dativ. &c.

[a] Multa ſequuntur, contra Menſurium & Cæcilianum ejus diaconum poſtea in ſede Carthaginenſi ſucceſſorem à Donatiſtis conficta, quæ ideo omittimus.

ADMONITIO

In Acta SS. Agapes &c

SS. Agapi, Chionia &c.

1. *Acta ſanctarum Agapes, Chioniæ, & Irenes ex mſ. cod. monaſterii Cryptæ-ferratæ in agro Tuſculano eruta, & à Guillelmo Sirleto Latine reddita edidit Surius die prima Aprilis, quæ poſtmodum Cardinali Baronio digna viſa ſunt quæ integra ſuis Annalibus insererentur ad annum* 304. *num.* 40. *ubi, ſicut & in notis ad Martyrologium Romanum ad diem* 3. *Aprilis, ea* pura atque ſincera, prout à notariis excepta fuerunt, *eſſe pronuntiat. Aliter tamen viſum eſt Godefrido Henſchenio, qui die* 3. *Aprilis Bollandiani, his Actis, quæ ab* auctore poſteriore *conſcripta exiſtimat, omiſſis, alia quæ ſibi ſinceriora & puriora videntur, ex Actis ſanctorum Chryſogoni & Anaſtaſiæ excerpta profert. Suam ipſius ſententiam probat vir doctiſſimus in Commentariis previis, in quorum primo paragrapho oſtendit, Acta à ſe prelata, Surianis eſſe antiquiora, in ſequenti vero eadem Suriana exactius diſcuſſa omnino reſpuit.* Acta unde habita.

2. *Actorum à ſe prelatorum antiquitatem probat Henſchenius ex antiquo cultu ſanctorum Chryſogoni & Anaſtaſiæ, in quorum honorem vetuſtiſſimas baſilicas conſtructas Romæ fuiſſe ait, quorum memoriam in omnibus antiquis faſtis ſacris, tam Græcis, quam Latinis, inſcriptam, immo & eorum nomina Canoni Miſſæ inſerta à primis Eccleſiæ ſeculis fuiſſe refert. Affirmat deinde eorundem Martyrum Acta, in quibus ſanctarum Agapes ſororumque ejus paſſio continetur, ab antiquiſſimis Martyrologiorum ſcriptoribus laudari, atque per totum orbem ita in ſeculis ſequentibus vulgata fuiſſe: ut Aldhelmus Schireburnenſis epiſcopus ſub ſeculi ſeptimi finem ex ipſis multa, quæ ad noſtras Martyres attinent, in ſuis opuſculis de laudibus Virginum inſeruerit. Hæc tandem omnia confirmat ex Græcorum Menæis, Baſilii Imperatoris Menologio, ac Simeone Metaphraſte, qui has eaſdem Martyres cum Chryſogono & Anaſtaſia conjunxerunt. His in primo paragrapho ſtatutis, in ſequenti Acta Suriana cum aliis à ſe exhibitis confert, atque eo tantum nomine rejicit, quod illa his non conſona videantur.* Alia intruſa.

3. *Verum & nos ipſi cum Henſchenio viro religioſo Chryſogoni & Anaſtaſiæ cultus antiquitatem agnoſcimus, eoſque beatiſſimos Martyres cum tota*

SS. AGAPE, CHIONIA &c.

Eccleſia Catholica impenſe veneramur: ſed quid hæc ad Actorum antiquiquitatem conferant non ſatis intelligimus, maxime cum ad eorum antiquitatem probandam teſtem non adhibeat ſuperiorem Aldhelmo, qui ſub ſæculi ſeptimi finem in Anglia floruit. Quis enim ignorat, multa Martyrum Acta, quamvis interpolata & vitiata, ab illius ævi auctoribus prolata & laudata fuiſſe, & à poſterioribus auctoribus deinceps admiſſa? Id vel ex ipſius Aldhelmi opere laudato probari facile poteſt, qui Theclæ, Eugeniæ, Agnetis, Ruffinæ, Chriſanti & Dariæ, Johannis & Pauli, ubi Conſtantina virgo magni Conſtantini filia dicitur, aliorumque Martyrum Acta laudat, quorum tamen aliqua ſaltem, & quidem ea ipſa quæ ab Aldhelmo referuntur loca, ut ſincera & ab omni interpolatione aliena numquam admittet ipſemet Henſchenius. Nil igitur ex his evincit ad probandam ſuorum Actorum antiquitatem.

Refelluntur.

4. *At videndum an hæc Henſchenii Acta aliquas ſinceritatis notas præ ſe ferant. hæ ſiquidem in pleriſque Martyrum Actis ita manifeſtæ ſunt, ut probationibus aliunde conquiſitis non indigeant. In primis non poteſt inficiari vir eruditus, Acta à ſe prolata nec primigenia eſſe, nec (ut vocant) Proconſularia, aut à Notariis publicis excepta. Quippe conſarcinata ſunt ab auctore qui variorum ex variis provinciis Martyrum paſſiones in unum collegit. Ibi enim Chryſogonus ad Aquas-Gradatas capite plexus refertur, Zoilus Aquilegiæ defunctus; Theodota, quæ cum tribus filiis Nicææ in Bythinia paſſa eſt. Agape & ſociæ primo Aquilegiæ interrogatæ, deinde Theſſalonicam perductæ ac duobus judicibus oblatæ tandem igne conſummantur. quæ omnia tam variis portentoſiſque eventibus quandoque permixta ſunt, ut ea ſincera eſſe vix quiſquam ſibi perſuadeat. Id unico exemplo probandum, Cacabati ſcilicet Præſidis, ad quem Imperator Martyres remiſerat. Hic in ſanctarum virginum cubiculum noctu ingreſſus, in tantam dementiam verſus fuiſſe dicitur, ut poſtquam ollas & sartagines* culinæ *diu volviſſet & oſculatus fuiſſet, veſtibus ſciſſis inquinatis, facieque nigredine deturpata, ab omnibus deriſus* niger totus effectus & cacabatus *palatium ſic adierit*, ſolis tunc oculis, *inquit auctor*, non mente captus. *Idem poſt aliquot dies pro tribunali ſedens, ſomno ita profundo captus eſt, ut nec à pulſantibus quibuſvis excitari potuerit. Hæc ſane meras fabulas ſapiunt, nec referunt illam ſincerorum Actorum majeſtatem, quæ adeo in Actis è codice Cryptæ-ferratæ erutis elucet. Unde hæc poſteriora quæ vera & genuina Acta proconſularia nobis videntur, cum Cardinali Baronio Actis ab Henſchenio prolatis præferimus.*

Memoria & tempus paſſionis.

5. *Agapes & Chioniæ memoriam vulgata Martyrologia ut plurimum, die 3. Aprilis recolunt, Irenes vero die 5. ejuſdem menſis, quarum martyrium Henſchenius ad annum 290. refert. Nos vero ex Actis ſinceris eas anno 304. die prima Aprilis paſſas fuiſſe contendimus.* Irene *quippe dicitur* conſummata conſulatu Diocletiani Auguſti nono, Maximiani autem Auguſti octavo, Kalendis Aprilis. *Nec dubitamus eas eſſe Martyres, quæ ſub nominibus* Chioniæ, Agapes & Herenei, *in Martyrologio quod ſancti Hieronymi nomen præfert, eadem die recoluntur. Exſtabant olim in urbe Conſtantinopolitana tres eccleſiæ ſanctæ Irenes: quarum una apud Procopium lib. 1. de*

ædificiis Juſtiniani imperatoris Irenes martyris *dicitur. Sed hæc eſſe videtur Irene, quam Græci Apoſtolorum temporibus vixiſſe dicunt, ab iiſque quarta die Maii recolitur, de qua videſis Bollandianos; de eccleſiis vero quæ ſub ſanctæ Irenes nomine Conſtantinopoli exſtabant, conſule lib.* 4. CP. *Chriſtiana eruditi Cangii Parag.* 7. *num.* 20. *& duobus ſequentibus.* SS. AGAPE, CHIONIA &c.

ACTA

Sanctarum AGAPES, CHIONIÆ, IRENES &c.

ANNO CHRISTI CCCIV.

Ex Baronio & Surio.

I. QUanto ex adventu & præſentia Domini & Salvatoris noſtri Jeſu-Chriſti major gratia in humanum genus collata eſt, quam olim fuerat; tanto & ſanctorum hominum victoria major exſtitit. Pro his enim hoſtibus, qui corporeis oculis cernuntur, hoſtes illi ſuperari jam cœpti ſunt, qui oculorum ſenſu percipi non poſſunt. Nam dæmones ipſi, quorum naturæ ſpectabiles non ſunt, vel à puriſſimis atque honeſtiſſimis feminis Spiritu-ſancto plenis ſuperati igni traduntur. Tales fuerunt tres illæ ſanctæ mulieres, quæ ex urbe Theſſalonica originem ducebant, quam urbem ſapientiſſimus Paulus celebravit, cum ejus fidem & caritatem laudans ſic ait: *In omni loco fides veſtra in Deum pervagata eſt.* Atque alibi: *De caritate*, inquit, *fraternitatis non neceſſe habuimus ſcribere vobis. ipſi enim vos à Deo didiciſtis ut diligatis invicem.* [Præfatio Collectoris.] [1. Theſſal. 1. & 4.]

II. Cum igitur perſecutio à Maximiano [a] Imperatore adverſus Chriſtianos illata eſſet, mulieres illæ, quæ virtutibus ſe ipſas ornaverant, evangelicis legibus obedientes, propter ſummam in Deum caritatem, & cæleſtium bonorum ſpem, patriſque Abraham factum imitantes, patriam, cognationem, facultateſque omnes reliquerunt, ac perſecutores fugiendo, quemadmodum Chriſtus præcepit, altum quemdam montem petierunt, ibique divinis precibus operam dabant: & corpus quidem ipſum ad montis celſitatem contulerunt, eorum vero animus in cælo ipſo verſabatur. Cum autem in eo loco fuiſſent comprehenſæ, ad eum, qui perſecutionis auctor erat, magiſtratum ductæ ſunt, ut reliqua divina præcepta exſequentes, & ad mortem uſque ſuam in Chriſtum caritatem ſervantes, immortalitatis coronam aſſequerentur. Una quidem è tribus illis præcepti perfectionem poſſidens, & Deum ex toto animo diligens, & proximum ſicut ſeipſam, ſancto Apoſtolo dicente, *Finis præcepti eſt caritas*; merito AGAPE vocabatur. hoc enim nomine Græci caritatem appellant. Altera purum ac ſplendidum baptiſmatis nitorem ſervans, ita ut de ipſa propheticum illud dici poſſet, *Lavabis me & ſuper nivem* [Geneſ. 12.] [Matth. 10.] [1. Tim. 1. 5.] [Pſalm. 50.]

[a] Galerium Maximianum præcipuum perſecutionis incentorem fuiſſe diximus pag. 317.

SS. Agape, Chionia &c. *dealbabor*; à nive nomen accepit. Chionia enim dicebatur. Tertia Salvatoris & Dei noſtri donum, hoc eſt, pacem in ſe habens, & in omnes exercens, quemadmodum Dominus dixit, *Pacem meam do vobis*; *Iohan. 14.* Irene ab omnibus vocabatur, à pace nomen accipiens. Has tres feminas cum ad ſe ductas, & ita affectas magiſtratus vidiſſet, ut diis ſacrificia offerre nollent, igne cremandas eſſe decrevit: ut per ignem exigui temporis, igni ſubjectos diabolum omnemque dæmonum catervam, ipſius diaboli exercitum, qui ſub cælo eſt, ſuperantes, incorruptam gloriæ coronam adipiſci, ac Deum ipſum, à quo gratia eis collata eſt, cum Angelis perpetuo collaudare poſſent. Quæ vero ab illis geſta ſunt, ea breviter narrabimus.

Incipiunt Acta coram Præſide.

III. Cum præſideret Dulcetius, Artemenſis [a] ſcriba dixit: Cognitionem de his qui præſentes ſunt, à Stationario miſſam, ſi jubes, legam. Jubeo, inquit Dulcetius præſes, te legere. Tunc ait Scriba: Ordine tibi meo domino omnia quæ ſcripta ſunt recitabo. Caſſander beneficiarius hæc ſcripſit. Scito, mi Domine, Agathonem, Agapen, Chioniam, Irenem, Casiam, Philippam, & Eutychiam nolle his veſci, quæ diis ſunt immolata. Eas igitur ad tuam amplitudinem adducendas eſſe curavi. Tunc Dulcetius præſes illis dixit: Quænam eſt iſta veſtra tanta inſania, ut nolitis religioſiſſimis noſtrorum Imperatorum & Cæſarum juſſis obedire? Agathoni autem: Quare, inquit, tu ad ſacra proficiſcens, quemadmodum conſueverunt qui diis conſecrati ſunt, non his ſacris uſus es? Reſpondit Agatho: Quoniam Chriſtianus ego ſum. Tum Dulcetius: Num tu etiam hodierno die in eo propoſito permanes? Maxime, inquit, Agatho. At ille: Tu vero Agape, quid ais? Reſpondit: Ego Deo viventi credo, neque volo recte factorum conſcientiam meam perdere. Tunc Præſes: Tu autem quid ad hæc dicis, Chionia? Ait illa: Cum Deo vivo credam, ob id nolui facere quod dicis. Ad Irenem vero converſus Præſes ait: Quidnam tu ad hæc? Cur non piiſſimo Imperatorum noſtrorum, & Cæſarum juſſui obtemperaviſti? Divini timoris cauſa, inquit Irene. Dein Præſes: Tu vero Caſia quid ais? Animam meam, inquit Caſia, ſervare volo. Præſes autem: Numquid ſacrorum vis eſſe particeps? Minime, inquit illa. Tunc Præſes. Tu vero Philippa quid dicis? Reſpondit illa: Idem & ego dico. Quidnam, inquit Præſes, hoc idem eſt quod dicis? Illi autem Philippa: Mori malo quam veſtris ſacrificiis veſci. Tunc Præſes: Sed tu Eutychia quid ais? Idem, inquit illa, & ego dico. Malo & ipſa mori, quam facere quod jubes. Ait illi Præſes: Num virum habes? Mortuus, inquit Eutychia, ille eſt. Præſes vero: Quam pridem mortuus eſt? Ante menſes fere ſeptem, inquit Eutychia. Tunc ille: Et undenam igitur gravida facta es? Ex eo, inquit illa, viro quem dedit mihi Deus. Præſes autem: Hortor te, Eutychia, ut ab iſta inſania deſiſtere velis, & ad humanas cogitationes redeas. Quid ais? Viſne regali edicto parere? Minime,

Martyrum confeſſiones.

[a] Baron. *Artemius*, vel *Artemeſius*.

inquit Eutychia, ego parere volo ſum enim Chriſtiana, Dei omnipotenti ſerva. Tum ille: Quoniam Eutychia gravida eſt, interea ſervetur in carcere. SS. Agape, Chionia &c.

IV. Atque hæc addidit: Tu vero Agape, quid ais? Viſne omnia illa facere, quæ nos dominis Imperatoribus ac Cæſaribus noſtris devoti facimus? Minime, inquit Agape, decet ſatanæ devotam me eſſe. His verbis mens mea non abducitur, inexpugnabilis enim illa eſt. Tunc Præſes ait: Et tu Chionia, quid ad hæc dicis? Mentem noſtram, inquit Chionia, nemo poteſt pervertere. At Præſes: Num aliqua apud vos ſunt impiorum Chriſtianorum commentaria, vel membranæ aliquæ, vel libri? Reſpondit Chionia: Nulla, ô Præſes, nobis ſunt. Omnia illa Imperatores qui nunc ſunt à nobis abſtulerunt. Præſes autem: Quiſnam hanc mentem vobis dedit? Omnipotens Deus, inquit illa. Dixit autem Præſes: Quinam ſunt, qui vobis auctores fuerunt, ut ad iſtam ſtultitiam veniretis? Deus, inquit Chionia, omnipotens, & unigenitus ejus Filius Dominus noſter Jeſus-Chriſtus. Dulcetius ait: Manifeſtum illud eſt, quod omnes vos devotioni noſtrorum potentium Imperatorum ac Cæſarum ſubjectos eſſe oportet. Quoniam vero poſt tam multum tempus, poſt tot admonitiones, totque edicta propoſita, & tales minas injectas, vos temeritate quadam & audacia elatæ, ipſorum Imperatorum ac Cæſarum juſta juſſa contemſiſtis, in Chriſtianorum impio nomine permanentes; cumque ad hodiernum diem juſſæ à Stationariis, ac primis militibus Chriſti negationem ſcriptam profiteri, facere id recuſetis: propter ea pœnas vobis dignas accipite. Id cum dixiſſet, ſententiam ſcriptam legit: Agapen & Chioniam, quoniam iniquis mentibus & contrariis ſententiis elatæ, contra divinum edictum dominorum Auguſtorum ac Cæſarum fecerunt, & nunc etiam temerariam, vanam, & piis omnibus exſecrabilem Chriſtianorum Religionem colunt, igni tradendas jubeo. Hiſque dictis ſubjunxit: Agatho autem, Caſia, Philippa & Irene, quoad mihi placuerit, ſerventur in carcere.. Agape & Chionia igni damnantur.

V. Poſtea vero quam ſanctiſſimæ mulieres igni conſummatæ ſunt, cum rurſus ſancta Irene ad Præſidem ducta fuiſſet, Dulcetius ſic illam affatus eſt: Tuæ inſaniæ propoſitum ex his quæ facis, manifeſte apparet, quæ tot membranas, libros, tabellas, codicillos & paginas Scripturarum, quæ ſunt impiorum Chriſtianorum qui umquam fuerunt, ad hodiernum uſque diem ſervare voluiſti. quæ cum prolata eſſent ea agnoviſti, quamvis quotidie negaveris vos ejuſinodi ſcripta poſſidere, non contenta neque ſororum tuarum pœna, neque mortis metum præ oculis habens. Quamobrem tibi pœnam afferri neceſſe eſt. Sed alienum tamen non videtur, etiam nunc benignitatis partem aliquam tibi condonari, ut ſi volueris nunc ſaltem deos agnoſcere, impunis & ab omni ſupplicio periculoque libera eſſe poſſis. Quid igitur dicis? Faciſne quod Imperatores noſtri, & Cæſares juſſerunt? Num parata es ſacrificiis veſci, & diis immolare? Minime, inquit Irene, minime per Deum illum omnipotentem, qui creavit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis Irenes confeſſio.

SS. Agape, Chionia &c. ſunt. Summa enim illius ignis ſempiterni pœna propoſita his eſt, qui Jeſum Dei Verbum negaverint. Dulcerius vero: Quiſnam tibi auctor fuit, ut membranas iſtas atque ſcripturas ad hodiernum uſque diem cuſtodires? Ille, inquit Irene, Deus omnipotens, qui juſſit nobis ad mortem uſque ipſum diligere. qua de cauſa non auſæ ſumus eum prodere, ſed maluimus aut viventes comburi, aut quæcumque alia nos acciderint perpeti, quam talia ſcripta prodere. Tum Præſes: Quiſnam, inquit, conſcius erat hæc in domo illa eſſe, in qua habitabas? Reſpondit Irene: Hæc vidit Deus omnipotens qui omnia ſcit, præterea nemo. Noſtros enim homines inimicis pejores duximus, ne forte nos deferrent. Itaque nulli hæc oſtendimus. Superiore anno, inquit Præſes, cum edictum illud tale ac pium juſſum dominorum Imperatorum ac Cæſarum primo fuit divulgatum, ubinam vos latuiſtis? Ad hæc Irene: Illic ubi Deus voluit. In montibus, ſcit Deus, ſub dio fuimus. Præſes vero: Apud quem vixiſtis? Sub dio, inquit illa, aliàs in aliis montibus verſantes. At Præſes: Quinam erant qui vobis panem ſuppeditabant? Deus, inquit Irene, qui omnibus eſcam ſuppeditat. Tum Præſes: Eratne pater veſter harum rerum conſcius? At Irene: Minime per Deum omnipotentem conſcius erat ille, qui ne novit quidem hæc omnino. Præſes ait: Quis igitur veſtrorum vicinorum id noverat? Vicinos, inquit Irene, interroga, & loca inquire, vel eos qui norunt ubi nos eramus. Præſes dixit: Poſtquam è monte reverſæ fuiſtis, ut tu dicis, legebatiſne ſcripta iſta, præſente aliquo? Domi noſtræ erant, inquit Irene, neque audebamus illa efferre. Quam ob rem magnopere angebamur, quod non poteramus nocte ac die illis operam dare, ſicut à principio conſueveramus uſque ad annum ſuperiorem, quo & illa occultavimus. Dulcetius præſes dixit: Sorores quidem tuæ pœnas noſtro juſſu decretas exſolverunt: te vero, etſi antea quam aufugiſſes, propterea quod ſcripta ac membranas iſtas occultaveras, mortis pœna tibi decreta fuerat; non tamen eodem modo jubeo è vita ſic repente diſcedere: verum per ſatellites ipſos & Zozimum publicum carnificem in lupanari nudam ſtatui præcipio, è palatio ſingulis diebus panem unum ſumentem, ſatellitibus ipſis non permittentibus te illinc diſcedere.

Martyres in montibus vagæ ſub dio.

Nota Lectio ſacra.

Sententia in Irenem.

VI. Cum igitur ſatellites & Zozimus publicus miniſter præſto eſſent: Illud, inquit Præſes, vobis notum ſit, quod ſi mihi ſignificatum fuerit, vel horæ alicujus momento, iſtam ex eo loco motam fuiſſe in quo eſſe juſſimus, tunc vos ſupremæ pœnæ ſubjecti eritis. Scripta vero ipſa à ſcriniis & arculis Irenes proferantur. Cum igitur quemadmodum à Præſide juſſi fuerant, eam illi ad publicum lupanar duxiſſent, & propter Spiritus-ſancti gratiam quæ ipſam protegebat, & univerſorum Domino Deo puram atque intactam ſervabat, ne unus quidem ad eam accedere, vel turpe aliquid in eam facere aut dicere auſus fuiſſet; ſanctiſſimam illam feminam Dulcetius præſes revocavit, & ante tribunal ſiſti juſſam ſic affatus eſt: Numquid in eadem adhuc temeritate perſiſtis? Minime, inquit Irene, temeritas, ſed Dei pietas eſt, in qua perſiſto. Cui reſpondit

pondit Dulcetius præſes : Et ex priore tuo reſponſo manifeſte oſtendiſti te Imperatorum juſſui nolle æquo animo parere, & nunc quoque in eadem arrogantia perſiſtentem te video. quare dignam pœnam perſolves. Cumque chartam petiiſſet, ſententiam hanc contra ipſam ſcripſit : Quoniam Irene Imperatorum juſſui parere, diiſque immolare noluit ; quin immo nunc quoque in Chriſtianorum ordine ac religione perſeverat : hac de cauſa, ut antea duas ejus ſorores, ita & ipſam viventem nunc comburi jubeo.

SS. Agape, Chionia &c.

Igni damnatur.

VII. Hæc ſententia cum à Præſide lata fuiſſet, milites Irenen comprehenſam, in quemdam ſublimem locum duxerunt, ubi & ejus ſorores antea martyrium paſſæ fuerant. Cum autem magnum rogum accendiſſent, juſſerunt ipſam in eum conſcendere. Itaque ſancta Irene pſalmos canens, & Dei gloriam celebrans, in rogum ſe conjecit, atque ita conſummata eſt in conſulatu Diocletiani Auguſti nono, Maximiani autem Auguſti octavo, Kalendis Aprilis ; regnante in ſæcula Chriſto Jeſu Domino noſtro : cum quo Patri eſt gloria, ſanctoque Spiritui in ſæcula ſæculorum, Amen.

ADMONITIO

In Acta SS. Didymi & Theodoræ.

SS. Didymus & Theodora.

1. *Cum tyrannorum ſævitia Chriſtianarum virginum conſtantiam minis ac tormentis ſuperare non poſſet, adverſus earum pudorem bellum indixit, ut niſi earum mentes, ſaltem corpora tam immani contumelia affecta ſibi aliquatenus ſubjici viderentur. At quas ſibi ſponſas Chriſtus elegerat, adulterari non permiſit.* Electæ enim virgines, *inquit Baſilius libro de vera Virginitate*, propter Sponſi fidem ad illudendum impiis hominibus traditæ corporibus inviolatæ perdurarunt, eo ſcilicet cujus gratia id perferebant, impiorum conatus ab earum carne irritos arguente, & integra earum corpora non ſine prodigio & virtute cuſtodiente. *Hujus rei illuſtre exemplum habemus in Theodora virgine Alexandrina, cujus hiſtoriam ex ipſis Proconſularibus Actis excerptam & latinitate donatam Jacobus Uſſerius in veteri codice invenit, & ad Bollandianos tranſmiſit, quam ipſi ad diem 28. Aprilis vulgarunt. Eamdem cum textu græco, quem iidem Bollandiani ediderunt, & Suriana editione collatam hic proferimus.*

Virgines Chriſtus tuetur.

2. *Porro dubitant nonnulli, an Theodora, in his Actis memorata, alia ſit à virgine Antiochena, de qua ſimilem omnino hiſtoriam elegantiſſime deſcribit ſanctus Ambroſius lib. 2. de Virginibus cap. 4. Cardinalis Baronius in notis ad Martyrologium Romanum die 28. Aprilis, eamdem eſſe putaverat : ſed in Annalibus mutavit ſententiam ad annum 309. num. 32. ubi eas diverſas omnino eſſe affirmat. quam ſententiam amplexus eſt vir eruditus Daniel*

Theodora an ab Ambroſio memorata.

SS. DIDYMUS & THEODORA.

Papebrochius in Commentario prævio ad Acta ſanctæ Theodoræ die 28. Aprilis Bollandiani. At licet tantorum virorum multum me commoveat auctoritas, eorum tamen ſententiæ aſſentiri non poſſum, aut in animum inducere, hanc virginem Ambroſianam à Theodora diverſam eſſe, cum in utraque hiſtoria non ſolum eadem omnino geſta, ſed eadem etiam geſtorum circumſtantiæ, iiſdemque ſæpius verbis expreſſæ, narrentur. Aliquot loca in ſpecimen in notulis ad textum apponemus. Interim videamus quid pro diverſitate ſtabilienda proferatur.

Pro diverſitate argumenta.

3. Tria proponuntur quæ Theodoram ab Ambroſiana virgine diverſam eſſe ſuadere videntur. Primo locorum diverſitas. Theodora enim Alexandriæ; altera Antiochiæ claruiſſe dicitur. Secundo varietas temporum. Alexandrina virgo ſub Maximiani perſecutione tenta eſt: Antiochena non longe à tempore quo ipſe Ambroſius vivebat. Sic enim loquitur: Antiochiæ nuper virgo quædam &c. Denique apud eumdem Ambroſium, Virgo audiens ſuum liberatorem capite damnatum ad ſupplicium perduci, ad eum accurrit, quocum ſimul interfecta eſt: qua de re nihil omnino in Theodoræ Actis habetur. Sed ad hæc, ut mihi quidem videtur, facilis eſt reſponſio. Primo enim de locorum diverſitate facile excidere potuit Ambroſio, ut memoria lapſus Antiochiam pro Alexandria dixerit. Hanc enim hiſtoriam non adeo ſibi perſpectam fuiſſe ex eo conjicitur,

Solvuntur.

quod neutrius, virginis ſcilicet & ejus liberatoris, nomen retulerit. De tempore vero nulla difficultas. Propoſuerat ſanctus Doctor Mariæ matris Dei, & Theclæ quam à Doctore gentium inſtitutam dixerat, exemplum: quarum comparatione Theodora, quæ ſæculo quarto quo Ambroſius loquebatur, paſſa fuerat, nuper floruiſſe dici optime potuit. Denique Actorum ſilentium de Theodoræ morte nihil evincit. Multa enim ejuſmodi in Actis omiſſa, a ſequentibus auctoribus ſupplentur. quod ſexcentis exemplis probari poſſet. Immo & in Actis quæ Ambroſius legerat, id ipſum defuiſſe, ipſemet videtur innuere, cum poſt hiſtoriæ narrationem quam ex Actis habemus, de Virginis morte locuturus, ſic incipit: Fertur puella ad locum ſupplicii percurriſſe &c. Ceterum Theodoram cum Didymo his in Actis memorato ſimul percuſſam fuiſſe eo modo quo Ambroſius commemorat, Martyrologia vetuſtiora affirmant. Id enim diſerte habent Ado & Uſuardus, immo & aliquis Adone & Uſuardo antiquior, ut refert Papebrochius num. 3. quam ſententiam ceteri deinceps Martyrologiorum ſcriptores amplexi ſunt. Nec uſquam alterius Antiochenæ virginis, de qua loqueretur Ambroſius, memoria comparet. quamvis alia aliquot ejuſmodi exempla apud auctores eccleſiaſticos habeantur. Virginem quamdam ſic à Magiſtriano ſervatam apud Corinthum Achaiæ urbem narrat ex Hippolyto Apoſtolicorum temporum ſcriptore Palladius in Lauſiaca hiſtoria cap. 148. & 149. ubi tandem ob id facinus Magiſtrianus beſtiis objectus martyr occubuiſſe dicitur. Eodem etiam modo Antoninam ab Alexandro è lupanari liberatam fuiſſe referunt Latini ad diem 3. Maii in Martyrologiis, & Græci die 10. Junii, ubi poſtea conquiſiti & deprehenſi dicuntur, ac tandem igne conſummati: quorum memoria olim Conſtantinopoli celebris fuit. De his plura apud Bollandianos die 3. Maii. Ceterum ne Theodoræ martyrii conſummatio, quam ſilent Acta, deſideraretur, locum Ambroſii ipſis Actis ſubjunximus.

4. *Didymi & Theodoræ feſtum celebrant Latini vigeſima octava Aprilis, Græci vero die quinta ejuſdem menſis. quamvis eorum memoria in Synaxario Collegii Soc. Jeſu Pariſienſis, die 27. Maii aſſignetur, ut refert Papebrochius num. 3. Horum Martyrum paſſionem ad annum 303. refert Papebrochius, quam tamen rectius ad ſequentem referri poſſe exiſtimamus.* SS. DIDYMUS & THEODORÆ Dies & annus martyrii.

ACTA

Sanctorum DIDYMI & THEODORÆ virginis.

ANNO CHRISTI CCCIV.

Ex Aprili Bollandiano.

1. IN civitate Alexandria Proculus [a] cum ſediſſet pro tribunali, dixit: Vocate Theodoram virginem. Ex Officio dictum eſt: Adſiſtit THEODORA. Judex dixit: Cujus conditionis es? Theodora reſpondit: Chriſtiana ſum. Judex dixit: Ingenua es, an ancilla? Theodora reſpondit: Jam tibi dixi, Chriſtiana ſum. Chriſtus autem adveniens liberavit me. nam in ſæculo hoc ex ingenuis parentibus genita ſum. Judex dixit: Vocate Curatorem civitatis. Cumque adeſſet, dixit ei: Mihi dic, inquit, quid ſcis de Theodora virgine. Lucius curator dixit: Per claritatem tuam ingenua eſt, & honeſta, & de optimo genere. Judex dixit: Quia ſi ingenua, quare nubere non voluiſti? Theodora reſpondit: Propter Chriſtum. Adveniens autem in carne in hoc mundo, abſtraxit nos à corruptione, & vitam nobis æternam promiſit. Unde me permanente in fide ipſius, credo intacta permanere. Judex dixit: Juſſerunt Imperatores, vos, quæ eſtis virgines, aut diis ſacrificare, aut injuria meritorii provocari. Theodora reſpondit: Puto non ignorare te, quoniam Dominus voluntatis inſpector eſt. nam voluntatem caſtitatis Deus adſpicit. Quod ſi autem hoc facere cogis, non eſt meritorium [b], ſed violentia. Judex dixit: Cognoſcens te ingenuam eſſe, & parcens ſpeciei tuæ, miſereor tui. Moneo te ne contemnas me. nihil enim proficis per deos omnes. Imperatores ſtatuerunt, vos, quæ eſtis virgines, aut diis ſacrificare, aut injuria meritorii [c] provocari. Theodora reſpondit: Jam ante dixi tibi, quoniam Deus voluntatis eſt inſpector. Præſcius enim eſt, & inſpector cogitationum. Unde ſi cogor hoc facere, non arbitror

a Theodoræ confeſſio.

Minæ temnit. b

c

[a] In Actis Græcis, apud Surium, & in Martyrologio Rom. dicitur iſte *Euſtratius.* At Papebrochius ſuſpicatur, vocem *Proculus* pro *Proconſul* irrepſiſſe. Græcus textus rectius judicem appellat. Nam Alexandriæ non Proconſul, ſed præfectus qui Auguſtalis appellatus eſt, præerat.

[b] Græcum habet *πορνεία*, id eſt ſcortatio. Meritorium à quæſtu, unde & meretrices dictæ.

[c] Ambroſ. lib. 2. de Virginibus cap. 4. num. 23. *Aut ſacrificare virginem, aut lupanari proſtitui jubens.*

SS Didymus & Theodora.

eſſe fornicationem [a]. Quod ſi autem volueris caput meum abſcindere, aut manum, aut pedem, aut totum corpus diſſipare; hæc violentiæ opera ſunt, & non voluntatis. Nam & ego in Deo volo manere. Dei enim eſt promiſſio, quantum ad meum votum pertinet. Ipſi enim adjacet virginitas & confeſſio. Ipſe autem eſt Dominus, & quemadmodum vult, ſalvat munus ſuum. Judex dixit: Ne velis genus tuum contumeliare, & in opprobrium eſſe ſemper. Sicut teſtimonium tibi detulit Curator, ingenua es & honore digna, & genere prima. Theodora reſpondit: Confiteor primum Chriſtum Dominum, qui ingenuitatem & honorem dedit mihi, & ipſe novit quemadmodum columbam ſuam cuſtodiat. Judex dixit: Quid erras, credens homini crucifixo? Ne putes te cum fueris tradita in meritorio, ſine macula cuſtodiri. Propterea ab omnibus inſanieris. Theodora reſpondit: Chriſto credo, qui paſſus eſt ſub Pontio Pilato, quoniam liberabit me de manibus inimicorum horum, & ſine macula cuſtodiet perſeverantem in fide ſua; & ego non nego.

II. Judex dixit: Suſtineo te verboſantem, & tormentis nondum ſubjeci. quod ſi permanſeris contradicens, ſupplantari te tamquam ancillam. Juſſionem dominorum noſtrorum Imperatorum adimpleri facio ad exemplar ceterarum mulierum. Cui Theodora reſpondit: Parata ſum corpus meum præſtare, cujus habes poteſtatem: animæ vero Deus habet poteſtatem. Judex dixit: Expalmate [b] eam artius, & dicite ei: Noli eſſe ſtulta, ſed accede & ſacrifica diis. Theodora reſpondit: Per Dominum non ſacrifico, nec adoro dæmonia, cum habeam Dominum adjutorem. Judex dixit: Stulta, coegiſti me injuriam tibi facere, mulieri ingenuæ, ut incideres in tantam turbam, quæ tuam exſpectat ſententiam. Theodora reſpondit: Non ſum ſtulta Dominum confitendo. Quam etiam injuriam dicis feciſſe, honor & gloria mihi erit in ſæculum. Judex dixit: Jam te non patiar, ſed faciam præcepta dominorum noſtrorum Imperatorum. Exiſtimans enim te perſuaderi, patiebar: quod ſi autem nunc tibi amplius parco, inveniar contrarius juſſioni imperiali. Theodora reſpondit: Quemadmodum tu times, & feſtinas perficere quod tibi præceptum eſt: ſic & ego feſtino non negare Dominum meum. Timeo enim contemnere Regem verum. Judex dixit: Reſiſtens contemnis juſſionem ſempiternorum regum, & me quaſi ineptum putas? Vide, inquit, ne incipias ſentire. Do itaque ad hoc tibi tridui ſpatium; & per deos, niſi conſenſeris, in meritorium te ſtatuam, ut videant omnes mulieres, & videntes arguantur per ſuam injuriam. Theodora reſpondit: Et nunc ipſe eſt Deus qui ſemper fuit, qui non patietur me derelinquere eum. Quapropter comparata ſum corpus præſtare tibi. nam mihi & tres hi dies jam tranſierunt. Fac itaque quod vis. Rogo autem te, immaculatam me cuſtodiri jube, donec des ſententiam. Judex dixit: Theodoram ſub idonea

Recluditur in carcere.

[a] Ambroſ. num. 24 *Ipſa ſecum... Tolerabilius eſt mentem virginem quam carnem habere. Utrumque bonum, ſi liceat; ſi non liceat, ſaltem non homini caſta, ſed Deo ſimus &c.*

[b] Sic Aug. in Pſalm. 56.

cuſtodia uſque tres dies jubeo cuſtodiri, ſi forte pœnitentia ducta ſe ipſam à tanta contradictione recedere perſuadeat. Nullam ſane ei violentiam ingerite, eo quod optimo ſit genere. SS Didymus & Theodora

III. Poſt tres itaque dies cum ſediſſet Judex, juſſit vocari Theodoram. Judex dixit: Si te jam emendaſti, ſacrifica, & vade. Dico autem tibi, quod ſi in hoc permaneas propoſito, non eris pudica. Theodora reſpondit: Jam tibi dixi, & ea iterum me dicere non excuſo, quoniam promiſſio caſtitatis per Chriſtum eſt; præconium incorruptibilitatis & confeſſio per Chriſtum Dominum: & ipſe ſcit quomodo agnam [a] ancillam ſuam cuſtodiat. Judex dixit: Per deos, timens juſſionem Imperatorum intendo ſententiam: ne, ſi non fecero, ipſe crimen inveniar. Quoniam autem ipſa in meritorium te tradidiſti, jam nunc didiceris, eo quod idolis immolare noluiſti. Sine videamus, ſi cuſtodiet te Chriſtus, propter quem ita perſtitiſti contradicens. Theodora reſpondit: Deus qui cognitor eſt abſconſorum, qui ſcit omnia antequam fiant, qui uſque hodie ſine macula me cuſtodivit propter promiſſionem ſuam; ipſe & cuſtodiet me de immundis & iniquis hominibus, qui parati ſunt ancillam Dei contumeliare. Iterum ſiſtitur. a

IV. Perducta [b] eſt itaque ancilla Dei in meritorium. Ingreſſa vero levavit oculos in cælum, & dixit: Pater Domini noſtri Jeſu-Chriſti, adjuva me, & libera me de meritorio hoc, qui adjuviſti Petrum cum eſſet in carcere, qui eduxiſti eum ſine contumelia, educ me ſine macula hinc: ut omnes videant, quoniam tua ſum ancilla. Turbæ vero circumſpiciebant ſicut lupi, quis prior intraret ad agnam Dei, aut certe ſicut accipiter circa columbam [c]. Dominus autem Jeſus-Chriſtus nec tunc defuit, ſed confeſtim miſit qui eam liberavit. Nam de timentibus Dominum fratribus unus, doctus viam quæ ducit ad cælum, induit ſe militari habitu, & duplex in ſe complevit martyrium. Intravit ad eam prior, utpote unus de ſceleratis. At illa cum vidiſſet habitu peregrino, turbata circumfugiebat per angulos. cui frater [d] cœpit dicere: Non ſum quem vides. Deforis, inquit, ſum lupus, intrinſecus ſum autem agnus. Noli inſpicere veſtimenta mea adverſa. Frater enim voluntate cum ſim tuus, in diabolicis veſtimentis ingreſſus ſum, ut te hinc poſſem liberare. Intravi autem explorare & ſalvare Dei mei peculium, quoniam Dei mei tu es ancilla & columba. Veni itaque, mutemus [e] veſtem. Te enim traducit natura, me autem indignavit condignatio. Egredere tu ad Deum, hæc ipſa quæ timuiſti veſtimenta induta, & complemus apoſtolicum dictum: *Eſtote ſicut ego*. Et cum hæc ille dixiſſet, conſenſit ei Theodora. *Gal*. 4. 12. Cognovit enim quoniam qui miſit Angelum ſuum ad obturandum ora

b Lupanari tradita. — c — d — e

[a] Ἁγνὸς, Latine caſtus. In Græco tamen habetur ἀμνάδα, id eſt agnam. ſic columba aliàs appellatur.

[b] Ambroſ. num. 26. *Ducitur puella Dei ad lupanar .... At illa manibus ad cælum levatis &c.*

[c] Ibid. Ambroſ. *Clauditur intus columba, ſtrepunt accipitres foris.*

[d] Ambroſ. n. 29. *Ne quæſo paveas, ſoror, frater huc veni ſalvare animam &c.*

[e] Ambroſ. num. 29. *Veſtimenta mutemus &c.*

leonum, & nunc miſit in habitu militis agnam liberare ſuam.

V. Accipiens itaque Virgo habitum militis, capiti impoſuit depreſſo pileum [a]. Hoc enim antea providerat, ut quaſi vereretur populum, quia prior auſus fuerat introire. Et præcepit ei ut deorſum reſpiceret, & nulli loqueretur ad portam: [ſed cum ſilentio] tenderet ad eum qui vere porta eſt & janua. At illa cum exiſſet, elevavit alas ſuas [b] ad cælum ab ore accipitris liberata, & ab ore leonis abſtracta. Frater autem ſedebat habens caritatem pro ſorore, coopertus capite, & accinctus, jam coronatus. Cumque hora tranſiret, quidam ingreſſus eſt ex iſtis, & invenit pro virgine virum; & ſtupefactus, intra ſe dixit: Putas & virgines in viros demutat Jeſus? Qui enim intraverat exivit, & dixit: Quis eſt qui ſedet? Ubi eſt quæ incluſa eſt virgo? Audiebam [c] quoniam demutavit aquam in vinum, & fabulam exiſtimabam id quod facilius erat: nunc autem quod majus eſt video, quoniam in virum demutavit virginem, & timeo ne me demutet [d] in mulierem. At ille qui cum gratia dimiſerat ſororem, non abſcondit factionem ſuam, ſed magna voce ait: Non mutavit me Dominus, ſed coronavit me quoque & illam. Nam quam habebatis, non habetis; quem autem habetis, accipite. Duplex eſt mihi bona palma, virgo & miles, athleta Chriſti.

a Mire liberatur à Chriſtiano.
b
c
d

VI. Exivit itaque is qui intraverat, & quod erat factum audiens Judex, juſſit illum adduci. Cum introductus fuiſſet, interrogavit eum: Quid diceris? At ille dixit: Didymus. Proconſul * dixit: Quis te ſubmiſit ut hoc faceres? Didymus reſpondit: Deus me miſit ut hoc facerem. Judex dixit: Confitere ante tormenta, ubi eſt Theodora? Didymus reſpondit: Per Chriſtum Jeſum Filium Dei, neſcio ubi eſt. Scio autem & certus ſum, quoniam eſt ancilla Dei, & confeſſa Chriſtum ſemper illæſa permanſit, & Deus eam cuſtodivit immaculatam. Unde quod factum eſt mihi non adſcribo, ſed Domino. Secundum enim fidem ſuam fecit ei Deus: quemadmodum & ipſe ſcis, ſi volueris confiteri. Judex dixit: Didyme, cujus conditionis es? Didymus reſpondit: Chriſtianus ſum, liberatus à Chriſto. Judex dixit: Torquete illum dupliciter propter propoſitum ſuum. Didymus reſpondit: Deprecor te facere cito quod juſſum eſt tibi à tuis Imperatoribus. Judex dixit: Per deos, quia repoſiti ſunt tibi duplices cruciatus, niſi ſacrificaveris diis, ut & indulgeatur tibi quod temere uſurpaſti. Didymus reſpondit: Ego enim per ipſam rem tibi oſtendo, quoniam Dei mei ſum athleta, propter fidem quæ repoſita eſt mihi. Et ideo hæc arripui facere, ut & virgo permaneat, & ego confeſſionem meam ad Deum manifeſtam faciam. Permanens autem in fide Dei mei, non moriar à tuis tormentis. Unde quod

Qui coram judice ſiſtitur.
* *Græc.* Judex.

[a] Ibid. *Sume tibi pileum &c. Solent erubeſcere qui lupanar intraverint. Cum egreſſa fueris, ne reſpicias retro &c.*

[b] Idem num. 30. *Evolat puella de laqueo jam non ſuis alis &c.*

[c] Ambroſ. num. 31. *Audieram & non credideram, quod aquam Chriſtus in vinum converti; jam mutare cœpit & ſexus &c.*

[d] Ibid. *Recedamus hinc dum adhuc ſumus qui fuimus. Numquid & ipſe mutatus ſum &c.*

SS. Didymus & Theodora.

tibi placuerit celerius facito. Non enim ſacrifico dæmoniis, etiamſi igni me tradi jubeas. Judex dixit: Propter audaciam tuam tantam, caput tuum excidetur [a], & eo quod non obediſti juſſionibus dominorum noſtrorum Imperatorum, reliquum corpus tuum igni tradetur. Didymus reſpondit: Benedictus es Deus pater Domini noſtri Jeſu-Chriſti, qui cogitatum meum non deſpexiſti, qui & ancillam tuam Theodoram ſalvaſti, & me per duas ſententias coronaſti. Accepta itaque ſententia, capite abſciſſo, reliquum corpus ejus igne cremaverunt. Et conſummavit martyrium [b] per Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum, cui eſt honor, & gloria, & potentia in ſæcula ſæculorum, Amen.

a Capite damnatur.

b

Virginis mortem his verbis deſcribit Ambroſius. lib. 2. de Virginibus cap. 4.

Fertur puella ad locum ſupplicii cucurriſſe, certaſſe ambos de nece, cùm ille diceret: Ego ſum juſſus [c] occidi, te abſolvit ſententia, quando me tenuit. At illa clamare cœpit: Non ego te mortis vadem elegi, ſed prædem * pudoris optavi. Si pudor quæritur, manet nexus * ſi ſanguis expoſcitur, fidejuſſorem non deſidero, habeo unde diſſolvam. In me lata eſt iſta ſententia, quia * pro me lata eſt. Certe ſi pecuniæ te fidejuſſorem dediſſem, & abſente me, judex tuum cenſum fœneratori adjudicaſſet; eadem me ſententia convenires, meo patrimonio ſolverem tuos nexus. Si recuſarem, quis me indignam digna * morte cenſeret? Quanto major eſt capitis hujus uſura? Morior innocens, ne moriar nocens. Nihil hìc medium eſt: hodie aut rea ero tui ſanguinis, aut martyr mei. Si cito redii, quis me audet excludere? Si moram feci, quis audet abſolvere? Plus legibus debeo: rea non ſolum fugæ meæ, ſed etiam cædis alienæ. Sufficiunt membra morti, quæ non ſufficiebant injuriæ. Eſt in virgine vulneri locus, qui non erat contumeliæ. Ego opprobrium declinavi, non martyrium. Tibi ceſſi veſtem, non profeſſionem mutavi. Quod ſi mihi præripis mortem, non redemiſti me, ſed circumveniſti. Cave, quæſo, ne contendas, cave ne contradicere audeas. Noli eripere beneficium quod dediſti. Dum mihi hanc ſententiam negas, illam reſtituis ſuperiorem. Sententia enim ſententiâ ſuperiore mutatur. Si poſterior me non tenet, tenet ſuperior. Poſſumus uterque ſatisfacere ſententiæ, ſi me prius patiaris occidi. In te non habent aliam quam exerceant pœnam: in virgine obnoxius pudor eſt. Itaque glorioſior eris, ſi videaris de adultera martyrem feciſſe, quàm de martyre adulteram reddidiſſe. Quid exſpectatis? Duo contenderunt, & ambo vicerunt: nec diviſa eſt corona, ſed addita. Ita ſancti Martyres invicem ſibi beneficia conferentes, altera principium martyrio dedit, alter effectum.

c

* *al. mſſ.* prædam.

* *Ed.* quæ.

* *al. mſſ.* ſexus.

* *Ed.* indigna.

[a] Ambroſ. n. 3. *Damnatus eſt pro virgine, qui pro virgine comprehenſus eſt.*

[b] In cod. Græco id accidiſſe dicitur die quinta Aprilis

[c] Cod. Colbert. qui hanc hiſtoriam ex S. Ambroſio inter alias Sanctorum vitas exhibet, ſic habet: *Ego ſum miſſus occidi, te abſolvit ſententia. Illa contra referret: Non ego damnum mortis elegi, ſi prædam pudoris expavi.*

S. Irenæus Ep. Sirm.

ADMONITIO

In paſſionem ſancti IRENÆI epiſcopi.

Acta ex mſſ.

1. *Sirmienſium civitas, tot olim ſacris & civilibus prærogativis celeberrima, nunc in vicum redacta, patronum agnoſcit ſanctum Irenæum, ſeu, ut ſcribunt antiqui codd. mſſ. Hyrenæum, qui hanc eccleſiam quam ſæculo* IV. *incipiente adminiſtrabat, ſuo ſanguine purpuravit. Ejus paſſionem ex Præſidialibus Actis pæne verbotenus exceptam, & ad codices nonnullos mſſ. Græcos & Latinos exactam proferunt Bollandiani Continuatores ad diem 25. Martii: quam nos ex ſex aliis codd. mſſ. deſcriptam exhibemus, quibus ut plurimum concordant mſſ. ſancti Maximini Trevirenſis, & Longi-pontanus à Bollandianis laudati. quin & diverſas lectiones ex editione Bollandiana adjecimus, quæ ſcilicet alicujus eſſe momenti viſa ſunt.*

Irenæi cultus.

2. *Hujus ſancti Martyris feſtum Græca ſimul & Latina Eccleſia recolit, ſed diverſis diebus; Græca quidem die 23. Auguſti: Latina vero, in omnibus fere Martyrologiis die 25. Martii. quamquam aliquot etiam ex antiquioribus ejus feſtum ad diem* VIII. *Idus Aprilis referunt, quo die in codd. Remigiano, & ſancti Michaëlis in Periculo maris, & apud Bollandianos* martyrizatus *dicitur. Sed alii codd. Longi-pontanus ſcilicet, Compendienſis, Fulienſis & Urſicampi, pro* octavo Idus, *legunt* octavo Kalendas *Aprilis. Annus autem ejus martyrii nuſquam exprimitur. Sed cum ſub Diocletiano & Maximiano paſſus dicatur menſe Martio, id anno* CCCIV. *contigiſſe cenſemus.*

Tempus paſſionis.

PASSIO

Sancti IRENÆI epiſcopi Sirmienſis.

Ex codd. mſſ. & Martio Bollandiano.

ANNO CHRISTI CCCIV.

Collectoris Prologus.

I. Cum eſſet perſecutio ſub Diocletiano & Maximiano Imperatoribus, quando diverſis agonibus concertantes Chriſtiani, à tyrannis illata ſupplicia devota Deo mente ſuſcipientes, præmiis ſe perpetuis participes efficiebant. Quod & factum eſt circa famulum Dei IRENÆUM epiſcopum urbis Sirmienſium, cujus jam nunc vobis certamen pandam, victoriamque oſtendam; qui pro modeſtia ſua ingenita & timore divino, cui operibus rectis inſerviebat, dignus nominis * ſui inventus eſt.

* Εἰρηναῖος pacificus.

II. Comprehenſus

S. Irenæus Ep. Sirm. Acta coram Præſide.

II. Comprehenſus itaque oblatus eſt Probo Præſidi Pannoniæ. Probus præſes dixit ad eum: Obtemperans præceptis divinis ſacrifica diis. Irenæus epiſcopus reſpondit: Qui diis, & non Deo ſacrificat, eradicabitur. Probus præſes dixit: Clementiſſimi Principes juſſerunt aut ſacrificare, aut tormentis ſuccumbere debere. Irenæus reſpondit: Mihi præceptum eſt tormenta magis ſuſcipere, quam Deum denegans dæmoniis ſacrificare. Probus præſes dixit: Aut ſacrifica, aut faciam te torqueri. Irenæus reſpondit: Gaudeo ſi feceris, ut Domini mei paſſionibus particeps inveniar. Probus præſes juſſit eum vexari. Cumque acerbiſſime vexaretur, dixit ad eum Præſes: Quid dicis, Irenæe? Sacrifica. Irenæus reſpondit: Sacrifico per bonam confeſſionem Deo meo, cui ſemper ſacrificavi.

Irenæus carorum blanditias contemnit.

* f. uxor ejus. al. cod. matres.

III. Advenientes vero parentes ejus, videntes eum torqueri [a], precabantur eum; hinc pueri pedes ejus amplectentes dicebant: Miſerere tui & noſtri, pater. Inde uxores * lugentes, vultum & ætatem ejus precabantur. Parentum vero omnium luctus & fletus erat ſuper eum, domeſticorum gemitus, vicinorum ululatus, & lamentatio amicorum, qui omnes clamantes ad eum dicebant: Teneræ adoleſcentiæ tuæ miſerere. Sed, ut dictum eſt, meliore cupiditate detentus, ſententiam Domini ante oculos habens, quæ dixit [b]: *Si quis me negaverit coram hominibus, & ego negabo eum coram Patre meo qui in cælis eſt.* Omnes ergo deſpiciens, nulli eorum reſpondit. Feſtinabat enim ad ſupernæ ſpem vocationis pervenire. Probus præſes dixit: Quid dicis? Flectere horum lacrymis ab inſania tua; & conſulens adoleſcentiæ tuæ, ſacrifica. Irenæus reſpondit: Conſulo mihi in perpetuum, ſi non ſacrificavero. Probus juſſit eum recipi in cuſtodiam carceris. Plurimis vero diebus ibidem clauſus, diverſis pœnis eſt affectus.

Secunda confeſſio.

IV. Quodam autem tempore media nocte, reſidente pro tribunali præſide Probo, introductus eſt iterum beatiſſimus martyr Irenæus. Probus dixit ad eum: Jam ſacrifica, Irenæe, lucrans pœnas. Irenæus reſpondit: Fac quod juſſum eſt. hoc a me non exſpectes. Probus indignatus, eum fuſtibus cædi præcepit. Irenæus reſpondit [c]: Deum habeo, quem à prima ætate colere didici; ipſum adoro, qui me confortat in omnibus, cui etiam & ſacrifico: deos vero manufactos adorare non poſſum. Probus dixit: Lucrare mortem. Jam tibi ſufficiant quæ toleraſti tormenta. Irenæus reſpondit: Lucror continuo mortem, quando per eas quas mihi

[a] Sic mſſ. Remig. Fulienſ. Colbert. & 2. Bollandiani. At edit. . . . . . *torqueri: amplectentes pedes ejus precabantur, ut ætati ſuæ parceret, & præceptis Imperatorum obediret. Hinc pater, inde uxor, inde pueri cum lacrymis ſe ingerebant: luctus &c.*

[b] Bolland. *dicens ad omnes: Hæc ſunt verba Domini mei Jeſu-Chriſti: Si quis &c. Unde ſciatis, ô amici cariſſimi, me nec blanditiis veſtris, nec principum minis à præceptis ejus ullo modo poſſe deflecti, ſed ad ſupernæ vocationis ſpem omni intentione velle feſtinare. Probus &c.*

[c] Boll. *Ille vero in medio pœnarum conſtitutus, &c.* Ibi etiam reſponſiones paullo ſunt fuſiores.

S. Irenæus Ep. Sirm. * ſ. accipio.

putas inferre pœnas, quas ego non ſentio, propter Deum accipere * vitam æternam. Probus dixit: Uxorem habes? Irenæus reſpondit: Non habeo. Probus dixit: Filios habes? Irenæus reſpondit: Non habeo. Probus dixit: Parentes habes? Irenæus reſpondit: Non habeo. Probus dixit. Et qui fuerunt illi qui præterita flebant ſeſſione? Irenæus reſpon-
a dit: Præceptum eſt [a] Domini mei Jeſu-Chriſti dicentis: *Qui diligit patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut fratres, aut parentes ſuper*
b *me, non eſt me dignus.* Itaque [b] ad Deum in cælum adſpiciens, & ad ejus promiſſiones intendens, omnia deſpiciens, nullum præſentem abſque eo ſe noſſe, atque habere fatebatur. Probus dixit: Vel propter illos ſa-
c crifica. Irenæus reſpondit: Filii mei Deum [c] habent quem & ego, qui poteſt illos ſalvare. Tu autem fac quod tibi præceptum eſt. Probus dixit: Conſule tibi, juvenis. Immola ut non te cruciatibus impendam. Irenæus reſpondit: Fac quod vis. Jam nunc videbis quantam mihi Dominus Jeſus-Chriſtus dabit tolerantiam adverſus tuas inſidias. Probus dixit: Dabo in te ſententiam. Irenæus reſpondit: Gratulor ſi feceris. Probus data ſententia dixit: Irenæum inobedientem præceptis regalibus in fluvium præcipitari jubeo. Irenæus reſpondit: Multifarias minas tuas & tormenta plurima exſpectabam, ut etiam poſt hæc me ferro ſubjiceres. Tu autem nihil horum intuliſti. Unde hoc facias oro, ut cognoſcas quemadmodum Chriſtiani propter fidem, quæ eſt in Deo, mortem contemnere conſueverunt.

Sententia in eum lata.

V. Iratus itaque Probus ſuper fiduciam beatiſſimi viri, juſſit eum etiam gladio percuti. Sanctus vero Dei martyr, tamquam ſecundam palmam accipiens, Deo gratias agebat dicens: Tibi gratias ago Domi-
d ne Jeſu-Chriſte, qui [d] mihi per varias pœnas & tormenta donas tolerantiam, & æternæ gloriæ me participem efficere dignatus es. Et cum
e veniſſet ad pontem, qui vocatur Baſentis [e], exſpolians ſe veſtimenta ſua & extendens manus in cælum, oravit dicens: Domine Jeſu-Chriſte, qui pro mundi ſalute pati dignatus es, pateant cæli tui, ut ſuſcipiant An-
f geli ſpiritum ſervi tui Irenæi, qui propter nomen tuum [f] & plebem tuam productam de Eccleſia tua catholica Sirmienſium hæc patior. Te peto, tuamque deprecor miſericordiam, ut & me ſuſcipere, & hos in

Orat.

[a] Bolland. *Preceptum adimplevi mei I. C. dicentis. Qui non abnegaverit parentes ſuos & non renuntiaverit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et qui non diligit &c.*

[b] Bolland. *Qui vere Deum diligit, & ad ejus promiſſionem perfecte intendit, omnia contemnens . . . profitetur.*

[c] Boll. *Deum patrem habent, quem & ego adoro &c.*

[d] Bolland. *Qui mihi donaſti tolerantiam in confeſſione nominis tui, ut particeps efficiar &c.*

[e] Sic omnes codd. mſſ. Latini, & editi præter Michaëlin qui habet, *Baſartas*. In Græco tamen dicitur Ἀρτέμιδος quod apud Græcos Dianæ ſeu Lunæ nomen eſt. Pons iſte videtur eſſe ſuper fluvium Bacuntium, ſeu Boſvvetham, prope quem Sirmium ſitum erat, ac paullò infra in Savum influit.

[f] Bolland. *Productus de E. Cath. Sirmienſium, mortem ſubire non recuſo &c.*

fide tua confirmare digneris. Sic itaque percuſſus gladio à miniſtris, projectus eſt in fluvium Savi. S. Irenæus Ep. Sirm. Gladio percuſſus dejicitur in fluvium.

VI. Martyrizatus eſt famulus Dei ſanctus Irenæus epiſcopus civitatis Sirmienſium die VIII. Idus Aprilis, ſub Diocletiano Imperatore, agente Probo præſide, regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui eſt gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

ADMONITIO

In paſſionem SS. Pollionis &c. martyrum. SS. Pollio &c.

Irenæum Sirmienſem epiſcopum brevi ſecutus eſt ad palmam Pollio ſeu Pullio, aliis Apollio, eccleſiæ Cibalienſis Lector, cujus paſſionis Acta præſidialia, cum brevi Præfatione ab aliquo Collectore adjuncta, edidit Godefridus Henſchenius ad diem 28. Aprilis Bollandiani, ex quo loco eam deſcripſimus. Hujus beati Martyris cum vetera, tum recentiora Martyrologia meminerunt ut plurimum ad diem 28. Aprilis, quamvis in Actis die præcedenti paſſus dicatur, an id errore amanuenſium contigerit, qui quinto *pro* quarto *die Kalendarum poſuerint, non liquet. Ejus mortem ad annum Chriſti* CCCIV. *revocamus, quam ſcilicet paullo poſt ſancti Irenæi martyrium pertulit. Porro Cibalis, quæ olim urbs erat epiſcopalis in Pannonia, adeo nunc incognita eſt, ut nec ejus ſitus certo ſciatur. Quidam putant ibi exſtitiſſe, ubi nunc eſt Palyna Hungariæ urbecula ad amnem Boſvvetham: alii vero exiſtimant eſſe Vvalmam ſeu opidum* Siabou. *Sed hæc Geographis diſcutienda relinquamus.*

PASSIO

Anno Christi CCCIV.

Sancti Pollionis, & aliorum Martyrum.

Ex Aprili Bollandiano.

I. Diocletianus & Maximianus regnantes decreverunt, ut initiis ſub perſecutione omnes Chriſtianos aut delerent, aut à fide deviare facerent. Quo tempore hæc præceptio cum veniſſet ad Sirmienſium civitatem; Probus præſes imperata ſibi perſecutione, à clericis ſumſit exordium, & comprehenſum ſanctum Montanum [a] preſbyterum Præfatio Collectoris.

[a] Henſchenius hunc Montanum preſbyterum eſſe putat, qui in vulgatis Martyrologiis cum Maxilla uxore, Sirmii in mare merſus dicitur, die 26 Martii. Quidam ipſis alios quadraginta Martyres adjungunt: ſed hic nec uxoris, nec aliorum meminit Præfationis auctor. Singidunum olim epiſcopalis civitas Pannoniæ nunc vicus exiguus, teſte Lazio, dictus S getinez.

SS. Pollio & Montanus martyr. eccleſiæ Singidunenſis, diuque Chriſtianæ fidei virtutibus converſatum, juſſit necari. IRENÆUM quoque epiſcopum Sirmienſis eccleſiæ, pro fide & commiſſæ ſibi plebis conſtantia fortiter dimicantem, ad cæleſtem palmam ſimili ſententia cogit; renuntiantemque idolis & impia præcepta contemnentem, vario tormentorum genere confectum, temporali morte tradidit, in æternitate victurum. Sed cum in his ejus ſatiata crudelitas non fuiſſet: vicinas peragrandas eſſe credidit civitates: & cum ſub ſpecie publicæ neceſſitatis ad urbem Cibalitarum perveniſſet, de qua Valentinianus Chriſtianiſſimus Imperator oriundus eſſe cognoſcitur, & in qua ſuperiori perſecutione EUSEBIUS [a] ejuſdem eccleſiæ venerandus antiſtes moriendo pro Chriſti nomine, de morte & de diabolo noſcitur triumphaſſe; contigit Domini miſericordia providente, ut eodem die comprehenſus Pullio primicerius Lectorum, fidei ardore notiſſimus, à miniſtris crudelitatis ipſius offerretur examini, dicentibus: Hic in tantam prorupit ſuperbiam, ut non ceſſet deos & Principes blaſphemare.

Euſebius martyr. [a]

II. Quo adſtante Probus præſes dixit: Quis diceris? Reſpondit: PULLIO. Probus præſes dixit: Chriſtianus es? Pullio reſpondit: Chriſtianus. Probus præſes dixit: Quod officium geris? Pullio reſpondit: Primicerius Lectorum. Probus præſes dixit: Quorum Lectorum? Pullio reſpondit: Qui eloquentiam divinam populis legere conſueverunt. Probus præſes dixit: Illi qui leves mulierculas, dum vetant ne nubant, pervertere, & ad unam * caſtitatem ſuadere dicuntur? Pullio reſpondit: Levitatem & vanitatem noſtram hodie poteris comprobare. Probus dixit: Quomodo? Pullio reſpondit: Leves & vani illi ſunt, qui relicto Creatore ſuo veſtris ſuperſtitionibus acquieſcunt. Ceterum devoti & conſtantes probantur in fide Regis æterni, qui mandata quæ legerint, etiam tormentis prohibentibus implere contendunt. Probus præſes dixit: Quæ mandata legendo, vel cujus Regis? Pullio reſpondit: Chriſti Regis pia & ſancta mandata. Probus præſes dixit: Quæ? Pullio reſpondit: Quæ unum Deum in cælis indicant intonantem: quæ non poſſe dici deum ex ligno & lapide ſalutifera admonitione teſtantur: quæ corrigunt noxas, & emendant: quæ innocentes in propoſiti ſui perſeverantia & obſervatione corroborant: quæ virgines integritatis ſuæ edocent obtinere faſtigia; conjugem pudicam in creandis filiis continentiam cuſtodire; quæ dominos ſervis plus pietate quam furore perſuadent, unius conditionis contemplatione, dominari; quæ ſervos plus amore quam timore perſolvere: quæ docent regibus juſta præcipientibus obedire; ſublimioribus poteſtatibus, cum bona juſſerint, obtemperare: quæ præcipiunt parentibus honorem, amicis vicem, inimicis veniam, affectum civibus, hoſpitibus humanitatem, pauperibus miſericordiam, caritatem cunctis, malum nemini facere: accipere patienter illatas injurias, facere omnino nullas: ſuis bonis cedere, aliena ne oculorum quidem delectatione concupiſcere:

Acta coram Præſide.

* l. vanam.

Quæ Dei mandata?

[a] In aliquot Martyrologiis eodem die, quo Pollio, Euſebius epiſcopus in Pannonia, memoratur.

in perpetuum eſſe victurum, qui pro fide momentaneam mortem, quam vos poteſtis inferre, contemſerit. Hæc ſi diſplicent, optime cognita tuo judicio poteris derogare. SS. Pullio &c.

III. Probus præſes dixit: Et quid proderit ſi homo interfectus hac luce careat, & bona corporis ſui univerſa deperdat? Pullio reſpondit: Quia hac brevi melior eſt lux illa perpetua, & dulciora ſunt quæ permanent, quam quæ pereunt bona; nec eſt prudentiæ caducis poſtponere ſempiterna. Probus præſes dixit: Quid iſta? Fac quod juſſerunt Imperatores. Pullio reſpondit: Quid hoc eſt? Probus dixit: Ut ſacrifices. Pullio reſpondit: Fac quod tibi præceptum eſt. ego hoc facturus non ſum, quia ſcriptum eſt: *Sacrificans dæmoniis & non Deo, eradicabitur.* Probus dixit: Gladio ferieris, ſi non ſacrificaveris. Pullio reſpondit: Fac quod tibi præceptum eſt. Me autem Epiſcoporum, Presbyterorum, & omnium Patrum, quorum doctrinis imbutus ſum, ſequi tota veritate * veſtigia oportet. unde & omnia quæ inferre volueris, tota exultatione ſuſcipio. Probus præſes data ſententia flammis juſſit eum exuri. Moxque raptus à miniſtris diaboli, & ductus milliario longe à civitate, agonem ſuum implevit Martyr intrepidus, laudans, benedicens, & glorificans Deum, qui ejus venerabilem paſſionem, ſed & ſancti epiſcopi ejuſdem civitatis Euſebii, ante plurimos annos, eodem die vita [functi] martyrium prænovit ad cæleſtem gloriam: quam hodie cum gaudio celebrantes, deprecamur divinam potentiam, ut nos eorum meritis participes eſſe concedere dignetur. Hæc autem Acta ſunt in civitate Cibalitana die quinto [a] Kalendarum Maïarum, jubentibus Diocletiano & Maximiano Imperatoribus, regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto in ſæcula ſæculorum, Amen.

* *f.* virtute.

Pullio vivus comburitur.

[a] Et tamen in omnibus Martyrologiis IV. Kal. Maii ejus feſtum memoratur.

ADMONITIO

In Acta ſancti EUPLI martyris.

S. Euplus.

I. *N*Otat Johannes Bollandus in Commentariis previis ad Acta ſancta Agathæ die 5. Februarii parag. 4. pleraque ſanctorum Martyrum Acta, quæ apud Metaphraſtem, aut in Menæis Græcis interpolata & vitiata habentur, in codd. mſſ. Latinis ſæpius ſincera ac germana reperiri. Quod ut exemplo aliquo certo probet vir eruditus, adducit aliquot fragmenta ex ſancti Eupli diaconi Actis in codd. Latinis inventis, quæ cum iis, quæ ex Metaphraſte Lipomanus & Surius ediderunt collata, ejus aſſertionis veritatem plane evincunt. Verum etſi beati Eupli ſeu, ut vulgo ſcribitur, Eupli Acta apud Metaphraſten corrupta ſint; in nonnullis tamen codicibus mſſ. Græcis ſin- Acta S. Eupli certa.

S. Euplus. Græc & Latine.

cera habentur, qualia ſunt quæ ex cod. mſ. Bibliothecæ regiæ edidit vir claræ memoriæ Johannes Baptiſta Cotelerius tomo I. *Monumentorum Eccleſiæ Græcæ. Sunt enim omnino conformia iis, quæ Baronius & Bollandus proferunt, ſi pauca excipias, quæ etiam in nonnullis codd. Latinis fuſiora ſunt, in aliis vero contractiora. Porro beati Euplii paſſionis Acta hic exhibemus ex Baronii editione ad annum* 303. *num.* 146. *quod nobis ceteris omnibus magis genuina viſa ſint, quæque cum mſ. Valli-cellenſi, textu Græco Cotelerii & Bollandi fragmentis contulimus. Cum vero ſecundæ Quæſtionis varietates fuſiores ſint, quam ut poſſint in notis apponi, totam hanc quæſtionem ex Actis quæ ex cod. mſ. domus RR PP. Oratorii Vallis-cellæ, Romæ deſcripſit noſter Michaël Germanus, cum ibi verſaretur, hic proferre viſum eſt, cum Mombritio & cod. Colbertino collatam.*

Tempus paſſionis.

2. *In pleriſque codd. mſſ. ſanctus Euplus* Diocletiano novies, & Maximiano ſepties *paſſus dicitur: ſed id fieri non potuit, cum nonus Diocletiani conſulatus cum ſeptimo Maximiani componi non poſſit; rectius in editione Coteleriana nonus Diocletiani & octavus Maximiani conſulatus, id eſt annus Chriſti* 304. *aſſignatur. quem annum in ſuo cod. mſ. annotatum fuiſſe refert. Baronius in notis ad Martyrologium Romanum die* 12. *Auguſti. quamvis Acta quæ in Annalibus inſeruit, præcedentem exhibeant. Hujus martyris feſtum Græci recolunt die undecima Auguſti, Latini autem die ſequenti. Liber de geſtis Pontificum Romanorum meminit oratorii, quod Theodorus Papa in ſancti Eupli honorem Romæ conſtruxerat juxta portam ſancti Pauli: ſed hæc Eccleſia aut penitus exciſa eſt, aut certe nomen mutavit: qua de re Martinellus in Roma ſacra. De ejuſdem vero Martyris reliquiis ſcribit ſanctus Gregorius Papa epiſt.* 10. *lib.* 12. *ad Felicem Meſſanenſem epiſcopum.*

Memoria.

ACTA

ANNO CHRISTI CCIV.

Sancti EUPLI diaconi & martyris.

Ex Surio & aliis editis & mſſ.

Prima interrogatio.

I. DIocletiano novies, & Maximiano octies Conſulibus, pridie Idus [a] Auguſti, in Catanenſium civitate, cum eſſet extra velum ſecretarii, EUPLIUS diaconus proclamavit, dicens: Chriſtianus ſum, & pro Chriſti nomine mori deſidero. Audiens hæc Calviſianus Conſularis [b],

[a] Sic etiam cod. Valliſ-cell. At Mombrit. & Bolland. ſicut & infra, *ſub die* IV. *Idus Auguſtas.* Græc. *ante diem* III. *Kal. Maias.*

[b] Græc. *Corrector Latroniani Siciliæ Correctoris* meminit Conſtantinus M. apud Euſeb. lib. 10. hiſt cap. 5. ubi ei titulum *viri clariſſimi* tribuit. Vide Cotelerii notas. Lucania quoque per Correctorem regebatur, ut patet ex Aurelio Victore in Aureliano, & Veneti ex eodem in Diocletiano.

dixit : Ingrediatur qui clamavit. Et cum ingreſſus fuiſſet Euplius ſecre- S. Euplus.
tarium judicis, Evangelia portans ; unus ex amicis Calviſiani, nomine
Maximus *, dixit : Non decet tales chartas eum tenere contra regalem * *al. mſſ.* Maximianus.
præceptionem. Calviſianus conſularis dixit ad Euplium : Unde hæc ſunt?
de domo tua exierunt? Euplius reſpondit : Non habeo domum. Hoc [a] &
Dominus meus Jeſus-Chriſtus novit. Calviſianus conſularis dixit : Tu ea a
huc deportaſti? Euplius dixit : Per me ea huc deportavi, ſicuti & ipſe
vides. Invenerunt me cum illis [b]. Calviſianus dixit : Lege ea. Euplius b
aperiens, legit [c]. *Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, quo-* c
niam ipſorum eſt regnum cælorum. Et alio loco : *Qui vult venire poſt me,*
tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Cum hæc & alia legeret, Calviſianus
conſularis dixit : Hoc quid vult eſſe? Euplius dixit : Lex Domini mei,
quæ mihi tradita eſt. Calviſianus conſularis dixit : A quo? Euplius reſ-
pondit : A Jeſu-Chriſto filio Dei vivi. Calviſianus conſularis interlocutus
dixit : Quoniam innotuit ejus confeſſio [d], interrogetur ſub tormentis, tra- d
datur tortoribus. Et cum traditus eſſet, cœpta eſt ſecunda cognitio per
quæſtionem.

II. Diocletiano [e] novies & Maximiano octies Conſulibus ; pridie Idus e
Auguſtas, Calviſianus conſularis dixit ad Euplium poſitum in tormentis : Altera interrogatio
Quæ per tuam confeſſionem hodie dixiſti, quid dicis modo de eis? Eu-
plius libera manu ſignans ſibi frontem, dixit : Quæ tunc dixi, & nunc
ea confiteor, me eſſe Chriſtianum, & divinas Scripturas legere. Calvi-
ſianus dixit : Quare apud te habuiſti, & non tradidiſti has lectiones,
quas Imperatores vetuerunt? Reſpondit Euplius : Quia Chriſtianus ſum,
& tradere non licebat ; magiſque expedit mori, quam tradere. In his
vita æterna eſt. Qui tradit, vitam æternam perdit. Ut eam non per-
dam, vitam meam do. Calviſianus interlocutus dixit : Euplius, qui ſe-
cundum edictum Principum non tradidit ſcripturas, ſed legit populo,
torqueatur. Cumque torqueretur, dixit Euplius : Gratias tibi Chriſte.
Me cuſtodi, qui propter te hæc patior. Dixit Calviſianus conſularis :
Deſiſte, Eupli, ab inſania hac. Deos adora, & liberaberis. Euplius di-
xit : Adoro Chriſtum, deteſtor dæmonia. Fac quod vis, Chriſtianus ſum.
Hæc diu optavi. Fac quod vis. Adde alia, Chriſtianus ſum. Poſtquam
diu tortus eſſet, juſſi ſunt ceſſare carnifices. Et dixit Calviſianus : Miſer,
adora deos. Martem cole, Apollinem & Æſculapium. Dixit Euplius :

[a] Noſtræ lectioni concordat Græc. At cod. Valli cell. Boll. & Mombrit. *Non habeo domum hic. Dominus.*

[b] In aliis ed. & mſſ. deſunt hæc verba : *Invenerunt me cum illis.*

[c] In cod. Valli-cell. & apud Momb. nominantur 4. Evangeliſtæ, & ex uno quoque textus legitur. Græc. autem nominat Evangeliſtas, ſed verba non refert.

[d] Quæ ſequuntur, habentur in ſolo Surio, pro his Valliſ. cell. & Boll. *publice tradatur.* Græc. *in Acta publica referatur.*

[e] Hanc quæſtionem integram non exhibent Boll. In Græco eſt contractior, non tamen, ut putavit Cotelerius, ſincerior, quod patet ex ſententia quæ in Actis Surianis ſecundum formam conſuetam ex tabella à Præſide recitatur.

S. Euplus. Patrem & Filium & Spiritum-ſanctum adoro. Sanctam Trinitatem adoro, præter quam non eſt Deus. Pereant dii qui non fecerunt cælum & terram, & quæ in eis ſunt. Chriſtianus ſum. Calviſianus præfectus dixit: Sacrifica, ſi vis liberari. Euplius dixit: Sacrifico modo Chriſto Deo me ipſum: quid ultra faciam non habeo. Fruſtra conaris: Chriſtianus ſum. Calviſianus præcepit iterum torqueri acrius. Cumque torqueretur, dixit Euplius: Gratias tibi Chriſte. Succurre Chriſte. Propter te hæc patior Chriſte. Et dixit ſæpius. Et deficientibus viribus, dicebat labiis tantum abſque voce hæc, vel alia.

Sententia in eum. III. Calviſianus intra velum interius ingrediens, ſententiam dictavit. Et foras egreſſus, afferens tabellam, legit: Euplium Chriſtianum, edicta Principum contemnentem, deos blaſphemantem, nec reſipiſcentem, gladio animadverti jubeo. Ducite eum. Tunc appenſum eſt ad collum ejus Evangelium, cum quo apprehenſus fuerat, proclamante hæc præcone: Euplius Chriſtianus inimicus deorum & Imperatorum. Euplius lætus dicebat ſemper: Gratias Chriſto Deo. Et cum ad locum perductus eſſet, genuflexus prolixius oravit. Et iterum gratias agens, præbuit jugulum, & à carnifice decollatus eſt. Sublatum eſt poſtea corpus ejus à Chriſtianis, & conditum aromatibus, ſepultum eſt.

Item ſecunda confeſſio ſancti Eupli ex mſſ. Valli-cellenſi & Colbertino.

S. Eupli altera confeſſio. I. Diocletiano novies & Maximiano octies Conſulibus, pridie Idus Auguſtas, cum in medio beatus Euplus traditus fuiſſet, Calviſianus conſularis dixit ad beatum Euplum: Quæ per tuam confeſſionem hodie dixiſti, quid dicis de eis? Tunc beatus Euplus ſignaculum Chriſti faciens in fronte ſua dixit: Quæ tunc dixi, & nunc ea confiteor. Calviſianus conſularis dixit: Habuiſti aliquando lectiones, quas vetaverunt piiſſimi Imperatores? Beatus Euplus reſpondit: Habui. Calviſianus conſularis dixit: Et ubi ſunt? Beatus Euplus reſpondit: Apud me ſunt. Calviſianus conſularis dixit: Habes ea? Beatus Euplus reſpondit: Habeo. Calviſianus conſularis dixit: Torqueatur Euplus, quoadusque confiteatur ſe deos veros omnipotentes adorare Martem, Apollinem & Aſclepium [a]. Beatus Euplus reſpondit: Bene dixiſti, Calviſiane, ut adorem Trinitatem inſeparabilem, quæ Trinitas, unitas deïtatis eſt. Tunc audiens verba impiiſſimus Calviſianus, putavit quia de diis ipſius diceret beatus Euplus, gaudio repletus eſt, & ait: Ergo ſacrifica. Cui beatus Euplus reſpondit: Ego ſacrifico & immolo me ipſum Patri & Filio, & Spiritui-ſancto. Tunc Calviſianus audiens hæc, ira commotus juſſit eum amplius torqueri. Et dum diutiſſime torqueretur, ſuſtinuit certamen orthodoxæ fidei [b].

II. Tunc impiiſſimus Calviſianus conſularis ſententiam dedit dicens:

[a] Mombrit. & Bar. *Æſculapium*, cujus nepos Aſclepius dicitur fuiſſe.

[b] Colbert. addit, *benedicens Deum*.

Contrarium

Contrarium deorum, & negantem imperialem juſſionem, & inde peccantem Euplum, à quo ſcripturæ impietatis oſtenſæ ſunt, jubemus juſto judicio noſtro gladio interfici. Tunc beatus Euplus gratias egit Deo & Domino Jeſu-Chriſto, quod adveniſſet ei tempus coronam accipiendi. Euntis enim cum gaudio omnis plebs veſtigia ſequebatur, ammirantes fortitudinem animi ejus. Ipſe autem refovente gratia Chriſti fulgebat, & lætus reſumto animo ambulabat quaſi pergens ad nuptias, & repletus ſancto Spiritu canebat dicens: Magna eſt gloria tua, Domine, in ſervis tuis, quos ad te vocare dignatus es. Et pro omnibus qui ſequebantur eum orabat dicens: Domine adeſto ſervis tuis, & ne deſeras eos uſque in finem, ut glorificent nomen tuum in ſæcula ſæculorum. Et accelerabat greſſus ſuos, jam quippe prope victoriam coronandus. Tunc extendens manus ſuas ad cælum dixit: Gratias tibi ago Domine Jeſu-Chriſte, quoniam conſolata eſt me virtus tua, & non permiſiſti perire animam meam cum impiis, & donaſti mihi gratiam nominis tui. Confirma nunc quod operatus es in me, ut confundatur adverſantis audacia. Et tunc reſpiciens ad populum dixit: Dilectiſſimi fratres, audite, orate Deum, & timete illum in toto corde veſtro, quoniam memor eſt timentibus ſe, antequam exeant de hoc ſæculo: & poſteaquam exierint, tunc occurrent eis Angeli, & deducent eos ad civitatem illius ſanctam Jeruſalem. Et cum hæc verba compleſſet, & finem feciſſet, flectens genua ſua, paravit cervicem, & decollatus eſt beatiſſimus Euplus [a]. Tunc ſempiternam coronam fidei accepit, exultans in agmine Angelorum & ſanctorum Martyrum, introïvit in conſpectu Domini Dei noſtri Jeſu-Chriſti. Et repoſitum eſt corpus ejus in loco venerabili [b], conditum aromatibus, ad laudem & gloriam omnipotentis Dei & Domini noſtri Jeſu-Chriſti, in quo beneficia largiuntur contingentibus ſepulcrum ejus; & infirmorum omnes languores ſanantur uſque in hodiernum [c] diem, in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti, qui vivit ſemper & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

S. Euplus. Sententia mortis in eum lata.

Orat.

Adſtantes hortatur.

Tandem capite plectitur.

a b c

[a] Colbert. addit, *pridie Idus Auguſti.*

[b] Colbert. addit, *in Catanienſium civitate.*

[c] Certe vel ex hoc loco patet hæc Acta Surianis eſſe poſteriora.

ADMONITIO.

S. Philippus Ep. Heracl.

In paſſionem ſancti Philippi epiſcopi.

Acta S. Philippi emendata.

1. *Nter alia Martyrum Acta, quæ noſter Johannes Mabillonius tom.* IV. *veterum Analectorum vulgavit, habetur Paſſio ſancti Philippi epiſcopi: ſed quæ, ut ipſemet agnoſcit in Præfatione*, medica manu in quibuſdam locis indiget, id eſt ſubſidio alterius codicis emendatioris. *Talem invenimus inter reliquias inſignis Bibliothecæ Corbeienſis, quæ excidium evaſerunt, cujus codicis ope aliquot editionis Mabilonianæ loca obſcura, & depravata emendavimus.*

Philippus Heracleæ epiſcopus Adrianopoli paſſus eſt.

2. *Philippum Heracleenſi eccleſiæ præfuiſſe, quamvis apud Adrianopolim martyrium compleverit, nemo inficiari poteſt, cum id in Actis expreſſum habeatur ejus: cum tamen vetuſtiora quæque Martyrologia commemorationem ejus, ſic deſignaverint:* Adrianopoli ſancti Philippi epiſcopi *&c. Plerique eum Adrianopolitanum epiſcopum fuiſſe exiſtimaverunt; ſed nulla jam poteſt eſſe ea de re difficultas. Ejuſdem Martyris paſſionem Cardinalis Baronius ad Juliani tempora refert, eumque aſſerit in notis ad Martyrologium Romanum die 22. Octobris ſucceſſiſſe Eutropio & Lucio epiſcopis Adrianopolitanis, qui teſte ſancto Athanaſio in Apologia de ſua fuga ad Conſtantium Imperatorem, ab Arianis multa pertulerunt. Verum id abſque ullo certo argumento ab illuſtriſſimo Cardinale dictum fuiſſe vel ex eo patet, quod Philippum Adrianopolitanæ eccleſiæ*

Quo tempore.

ſupponat præfuiſſe; quem tamen Heracleæ epiſcopum fuiſſe conſtat. Si autem Acta paullo accuratius diſcutiantur; melius ſane Diocletiani, quam Juliani perſecutionem repræſentare videntur. Unde hujus beati Martyris paſſionem ad annum circiter CCCIV. *referre maluimus, donec certiora momenta proferantur quæ nos ab hac ſententia demoveant. Diem vero ejus feſtum 22. Octobris aſſignant omnes cum veteres, tum recentiores Martyrologiorum ſcriptores: ſed alii plures, alii pauciores Martyres ſocios ipſi adjungunt. Severi preſbyteri & Hermetis diaconi meminerunt Acta, quos ſolos*

Ejus ſocii.

recenſet Rabanus, quamvis ceteri fere omnes Euſebium presbyterum, proxime poſt ſanctum Philippum nominent. Heraclea Thraciæ metropolis, cujus epiſcopus fuit Philippus, inter alias hujus nominis urbes eminet, olim Primatum, ſeu, ut vocabant, Exarchorum Thraciæ ſedes. Adrianopolis vero ubi paſſus eſt Philippus, etiamnunc perſtat celeberrima, ſedes olim archiepiſcopalis, & ante captam Conſtantinopolim Turcorum regia. Aliæ ſunt in aliis provinciis ejuſdem nominis urbes.

PASSIO

Sancti PHILIPPI epiſcopi Heracleæ:

S. PHILIPPUS EP. HERACL. ANNO CHRISTI CIRC. CCCIV.

Ex mſſ. cod. Corbeienſi & tom. IV. *Analectorum.*

I. BEatus itaque PHILIPPUS, diaconus primum, mox preſbyter, aliquot laboribus probatus Eccleſiæ, & ſtipendiorum ſuorum devotione laudabilis, conſcientiæ bonis lætus, & vitæ honeſtate ſecurus, conſenſu omnium tandem decus epiſcopale ſuſcepit, nullo mirante, eo quod dignus eſſet, aliquantis ſtupentibus forte, quod ſerus. Statim Apoſtolum Paulum prædicationis ornavit eloquium in epiſtula dictum eſt *, in qua inter cetera illud adjectum eſt. *Si quis epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat.* Tunc diſcipulos ſuos SEVERUM preſbyterum & HERMEN diaconum frequenti ad doctrinam diſputatione confirmans, ſimiles non ſolum animo, ſed etiam paſſione ſibi fecit: ut quos habuerat in glorioſi illius myſterii traditione conſortes, haberet etiam in confeſſione collegas. Diligens itaque divina præcepta, talem glorioſiſſimus ſenex agebat ætatem, victimam ſe offerens Deo in Adrianopolitana civitate paſſurus: qui ut peritus & optimus gubernator, fluctibus navem frequenter opponens, reſiſtendo, aliquotiens & cedendo, omnem procellam moderatus magiſter excludit: aut quaſi peritus auriga, nunc relaxando habenas, nunc retinacula ſtricta prohibendo, nec plus juſto vagari equos patitur, nec ſegnes nimio torpore retineri.

* *Ed* epiſtulata eſt. 1. *Tim.* 3.

II. Ad hujus ſimilitudinis modum beatus Philippus populum cæleſti gubernavit imperio, & epiſcopali amore ſervabat. Sed cum diræ perſecutionis immineret excidium, non eſt mente turbatus, ac ſuadentibus multis, ut à civitate proficiſcens pœnam tantæ crudelitatis effugeret, exire detrectans, docuit hæc experenda eſſe potius quam cavenda, dicens: Compleatur cæleſte mandatum. Itaque de eccleſia non recedens, & ad tolerandi patientiam ſingulos Fratres docta oratione confirmans, hujuſmodi verba profudit. Prædictum jam, ſi creditis, fratres, tempus advenit. Nutantis ſæculi extrema volvuntur: imminet pertinax diabolus, & poteſtate paulliſper accepta ſervos Chriſti non venit perdere, ſed probare. Epiphaniæ dies ſanctus incumbit: quæ res admonitionem nobis præſtat ad gloriam. Nullæ ergo impiorum minæ, nulla vos tormenta terreant. nam & patientiam perferendi, & mercedem tolerandi dolores militibus ſuis Chriſtus indulget. Credo enim quod incaſſum omnis illorum procedit intentio.

Epiphaniæ feſtum.

III. Hæc adhuc beato Philippo diſſerente, Ariſtemachus Stationarius civitatis [a] advenit, ut Præſidis juſſu impreſſis cera ſignis eccleſiam a

[a] In edit. deeſt, *civitatis*. Et infra, *Beatus Philippus dixit*.

S. PHILIPPUS EP HERACL. Eccleſia ſpoliatur. * Ed credebat. Iſay. 66

claudereт Chriſtianis. Beatus Philippus dixit : Homo ſtultæ perſuaſionis & frigidæ, qui habitare omnipotentem Deum in parietibus magis quam in hominum corda credis *, Eſaiæ ſancti dicta non retinens, qui dixit: *Cælum mihi ſedes eſt, terra vero ſcabellum pedum meorum. Quam domum mihi ædificabitis?* Poſtero die Stationarius miniſteriis [a] omnibus eccleſiæ inventis atque ſignatis egrediebatur. Mærori tunc omnes fratres inſtantes, luctum atque anguſtias civitatis agnovimus. Beatus Philippus cum Severo & Herme, & ceteris cogitabat intentius, quid fieri neceſſitas iſta mandaret, & Dominici [b] foribus innixus, à ſede ſibi credita non alios patiebatur abſcedere. Futura tractabat ac meditabatur ſingula in dolore, ut medici doctiores inutile in ægris reſecando auferunt putrida, & quæ adhuc aliquid proſperitatis habent, medicamine malunt curare quam ferro : alia vero reſecant diſſoluta, ne ad tactum inutilis carnis ac rancidæ, vicina etiam, quæ ſanitate non indigent, corporis membra ſolvantur. Itaque ne vitientur incolumia, inciduntur infirma. Sic eo tempore beatus Philippus ſecernens ab optimis malos, ut meliores fierent, cogebat imperio; illos, ne mutarentur, dulci hortabatur eloquio ; medicinam ægris, incolumibus præbebat conſilium.

IV. Poſtea cum in Heraclea ad Dominicum conveniſſent, Philippum cum ceteris eccleſiæ foribus adſtantem Præſes Baſſus invenit. Qui cum judicaturus ſolito more reſediſſet, inductis ad ſe omnibus ait Philippo & ceteris : Quis ex vobis Chriſtianorum magiſter eſt, aut doctor eccleſiæ? Reſpondit Philippus : Ego ſum ille quem quæris. Ait Baſſus : Legem Imperatoris audiſtis, jubentis nuſquam colligere * Chriſtianos, ut in toto orbe terrarum hujus ſectæ homines aut ad ſacrificia convertantur, aut pereant. Vaſa ergo quæcumque vobiſcum ſunt aurea vel argenta, vel cujuſcumque metalli aut artis inſignis ; Scripturas etiam per quas vel legitis, vel docetis, obtutibus noſtræ poteſtatis ingerite : ne hæc eadem, ſi dubitandum putaveritis, poſt tormenta faciatis. Ad hæc Philippus ſanctus eloquitur : Si te noſtra, ut dicis, tormenta delectant, paratus eſt animus ad ferendum. Corpus ergo iſtud infirmum, cujus poteſtatem habes, qua volueris crudelitate dilacera. Tantum ne quid tibi in animam * meam poteſtatis adſcribas. Vaſa vero ea quæ poſtulas, quæcumque apud nos ſunt, mox accipe. Facile enim nos [c] qui à vobis pellimur, iſta contemnimus. Non enim pretioſo metallo Deum colimus, ſed timore ; nec ornatus eccleſiæ Chriſto plus poteſt placere, quam cordis. Scripturas vero nec accipere tibi, nec dare mihi convenit. Ad hæc ſancti Martyris verba carnifices mox Præſes juſſit adduci. Tunc ipſius naturæ expers, atque humanitatis ignarus Mucapor ingreditur. Mox Se-

* Corb. convenire.

Philippus deprehenſus.

* Mſ. addit, meam.

[a] Sic veteres ſacram ſuppellectilem appellabant. Vide plura de hac re apud noſtrum Mabillonium lib. 1. de Liturgia Gallicana cap. 7.

[b] *Id eſt*, inquit Mabillonius, *eccleſia*. Hoc nomen eccleſiis tributum fuiſſe diſerte affirmat Euſebius in Oratione de laudibus Conſtantini M. cap. 17. Vide Card Bona lib. 1 rerum Liturgic. cap. 19 n. 4.

[c] Edit. *Facile enim qua à vobis petimur*

verum preſbyterum intromitti Præſes juſſit; qui cum inveſtigari facile non poſſet, Philippum affligi præcepit injuriis. Sed cum diutino pœnæ adficeretur incommodo, prope aſſiſtens Hermes ſanctus dixit: Etſi omnes Scripturas noſtras, dire inquiſitor, acceperis, ut nulla prorſus in orbe terrarum veſtigia veræ hujus traditionis appareant; poſteri tamen noſtri, & paternæ memoriæ, & ſuæ animæ conſulentes, majora voluminum ſcripta conficient, & vehementius timorem, qui impendendus Christo ſit, edocebunt. His dictis, diu antea verberatus, ingreſſus eſt ubi vaſa omnia & Scripturæ latebant. Secutus eſt eum Publius Adſeſſor præſidis, homo furandi avidus, & rapiendi ardore devinctus. Itaque cum vaſa aliqua ab inventorum numero callidus occultator auferret, pœnæ inſcius imminentis; contradicentem ſibi, ne id auderet, Hermen fracta facie, effuſo etiam aliquanto cruore fœdavit. Quibus cognitis Baſſus, & vultu ejus adſpecto, iratus eſt Publio, & curari præcepit Hermen. Inventa vero vaſa & Scripturas omnes tradi juſſit Officio. Philippum & ceteros vallatos hinc inde cuſtodibus ad forum præcepit adduci, ut & populum juvaret ſpectaculum, & videntes ceteros qui negaſſent terreret exemplo.

S. Philippus Ep. Heracl. * *Ed.* propter.

Hermes verberatus.

V. His itaque ad forum euntibus, Præſes Scripturas omnes militibus impoſuit. Tunc ad palatium magna feſtinatione tendebat, cupiens nudare eccleſias omnibus qui eſſent ubique cultoribus; ipſum etiam dominici * tectum devoluto omni tegularum fraudabatur ornatu. Hi ipſi quoque qui hæc agebant, ne ad diruendum ſegniores eſſent, cogebantur verbere. Bellum itaque domeſticum, & ſeditio ſubita fuit, ac privata confuſio: igne ſuppoſito, adſtantibus etiam civibus, peregriniſque collectis, Scripturas omnes divinas in medium miſit incendium. Tanta vero ſubito ad cælum flamma præceſſit, ut ſtantes ſingulos formido ab ſpectaculo tanti ignis arceret. Quidam vero circa beatum Philippum in foro ſedebant, ubi venale quodcumque proponitur. ad quos cum perveniſſet hinc * nuntius, præſentibus exponebat dicens: Viri qui Heracleam incolitis, Judæi, pagani, vel cujuſcumque religionis aut ſectæ, jam nunc extremi temporis futura cognoſcite, Paulo apoſtolo commonente, qui dixit: *Revelatur enim ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem, & injuſtitiam hominum.* Et in Sodomis ideo venit ira juſta *propter injuſtitias eorum*: ut ſi Sodomorum timeant judicium, & injuſtitiam fugiant; & quærentes, qui ſit qui hoc facit judicium, ad eum convertantur ex vanis lapidibus, & ſint ſalvi. Quare his quibus per Orientem in Sodomis ignis apparuit, ſignum judicii & indicium fuit iræ cæleſtis. Ac ne in ſolo Oriente prius ſe ignis oſtenderet, in Sicilia quoque atque in Italia viſa eſt res digna * miraculo. Ex Sodomis enim per Angelos cum filiabus ſuis Loth ſanctus expulſus eſt; quia immunis videbatur à crimine, & longè a civitatis ejus vitiis abhorrebat. In Sicilia quoque aquarum copia divini crateris alveo clauſa diſſiluit; & ſtatim peccatorum ultrix à cælo flamma deſcendit: ubi crematis omnibus, duæ tantum virgines pæne * effugêre diſcrimen, habentes in ipſa etiam trepidatione conſilium.

Mſ. Dominicum.

S. Scripturæ comburuntur.

* *Mſ.* hic

S. Philippi Sermo ad populum

Rom. 1. 18.

* *In mſ. deeſt*, digna.

* *Ed* pœnæ.

S. Philippus ep. Heracl.

Patrem namque ſenectute & debilitate confectum piis manibus abſtulerunt; quem dum eripere conarentur incendio, dulci onere tardatæ, crepitantis flammæ corona circumdatæ, neceſſitatem ſubito deſperatæ ſalutis habuerunt. Sed omnipotens Chriſtus affectum tantæ clementiæ perire non paſſus eſt. Filiabus patrem, patri & filias præſenti majeſtatis ſuæ favore conceſſit: ut poſſit intelligi, illis omnibus quos flamma conſumſit, non Deum defuiſſe, ſed meritum. Statim itaque immunis a pœna via facta eſt virginibus; & quo ire cupiebant ſectus agger apparuit. Colludium quoddam ipſius videres incendii: ſic ſe omnis ardoris anhelitus contrahebat, ſic venientibus locum blandiens flamma faciebat, ut earum crederetur arbitrio cuncta vegetari. Tantum itaque ſanctarum Virginum meritum fuit, virtus tanta pietatis, ut ignem non ſibi tantum, ſed ipſi etiam loco per quem evaſerant mererentur innoxium. qui locus nullo tunc vaſtatus ardore vocabulum ſumſit ex merito Piorum * enim adhuc hodie nuncupatur, ut hæc poſterius probet non ſolum lectione, ſed nomine. Hic eſt ignis ille divinus, juſtus factorum omnium optimus judex, qui ad terram defluens quodcumque inutile invenitur exurit. hic Herculem dum incenſos fieri deos putat, in amorem expetendæ mortis impegit, qui infelix in Ygiæ [a] monte combuſtus eſt, & Scolapium [b] medicum in monte Cynozuridos fulminatum conſecrationem mereri à gentibus fecit, non aliqua poteſtate, ſed pœna, proprio infelix commendatur exitio. Minus, credo, putaretur valere ſi viveret. Hic exuſſit eum quem Epheſini Deum habere ſe credunt; hic Romanæ urbis & Capitolium incendit & Templum; hic Eliogabalum pari cremavit incendio, nec in Alexandria Serapis pepercit hoſpitio. Arſit namque cum templo. Quis rogo ab his ſperet auxilium, qui ſe nec poſſunt ſervare, nec facere? Fit ab illo à quo colitur: & ſi incenſus ſubito mane fuerit, pervigili artificis cura nocte reparatur. Numquam his itaque numen deeſſe poterit, ſi aut ligna facientibus ſuggerantur, aut ſaxa. Arſit libenter in Athenis Liberi patris habitaculum, ſervus Deum ſuum fulmine conſecratum. Arſit & armata Minerva. Nihil illam gorgoneum pectus, nec defendit ille picturatus ſplendor armorum, melius infelix ſi penſa tractaſſet. Similiter Delphicum Apollinis templum primum affecit turbo, neſcio quis poſt ignis incendit. Nulli hic ignis, gratia intercedente colludit. ſic probatur juſtus, ut & puniatur * injuſtus. Itaque bonis non flamma, ſed lux eſt.

* f. πυρεῖον, vel πυρίον.

a

b

Deorum vanitas.

* Ed. exponitur.

VI. Dum hæc longo ſermone meditantur, videns Cataphronium ſacerdotem, & miniſtros ceteros infelices epulas & profana ſacra portantes, ſic ad circumſtantes ſe Hermes dixit: Cœnam iſtam, quam cernitis, diabolica eſt invocatio, & ut polluat nos conſtat eſſe allatam [c]. Cui Philippus ait: Fiat illud quod Domino placet. His dictis forum

c

[a] In mſ. *Agia* Herculem tamen ſupra montem Oëtes in Theſſalia combuſtum ferunt.

[b] Æſculapius quod Hippolytum ſuſcitaſſet, à Jove occiſus & apud Cynozurim Theſſaliæ urbem ſepultus.

[c] Ed. *diabolica invocatione pollutam nobis conſtat allatam.*

S. PHILIPPUS ET HERACL.

præſes Baſſus ingreſſus eſt cum multitudine diverſi ſexus & ætatis. Tunc, ut ſe ſemper vulgus oſtendit, alios triſtes ſanctorum pœna faciebat, alios major accendebat inſania, ut dicerent ſervos Dei omnes ad ſacrificium debere compelli: ſpecialiter tamen Judæos, juxta Scripturarum ordinem. Dicit enim Spiritus-ſanctus per Prophetam: *Sacrificaverunt dæmoniis, & non Deo.* Tandem Philippum ſic Præſes interrogat dicens: Immola victimas numini. Reſpondit Philippus: Quomodo poſſum lapides colere Chriſtianus? Ait Baſſus: Dominis noſtris ſacrificia ritè ſolvenda ſunt. Reſpondit Philippus: Docti ſumus parere majoribus, & obſequium Imperatoribus exhibere, non cultum. Ait Baſſus: Civitatis ſaltim ſacrifica fortunæ. Adſpice quam pulcra, quam læta eſt, quàm ad obſequium ſuum omnem plebem libenter admittit. Reſpondit Philippus: Vobis debet placere qui colitis; me vero non poterit ars hominis à cæleſti honore ſubtrahere. Ait Baſſus: Moveat te vel præſentis Herculis tam pulcrum ac tam immane ſimulacrum. Reſpondit Philippus: Heu miſeros & deflendos, qui divinitatis ſacroſanctum Numen ignorant! Heu infelices vos, qui cæleſtia ad terrena transfertis, & veritatis ignari invenitis & facitis quod colatis! Quid aurum, argentum, æs, ferrum, vel plumbum? Nonne ex terra & nutriuntur & conſtant? Ignorati Chriſti numen, quod nec comprehendere æſtimatio, nec quantum ſit poteſt humana mens capere; & habere aliquid illa aſſeritis poteſtatis, quos faber oſcitans aut vinolentus effecit? Si diligentius ſubito expreſſit effigiem, continuo ſimulacro illi & poteſtas adſcribitur, & numen aptatur. Domuum veſtrarum ſive villarum ædificia vobis ſunt quotidiana peccata. Nam cum ad uſus domeſticos lignum aliquod incenditur, dei veſtri corpus exuritur. Qua re enim in hoc crimine excuſatione defendis? Dicis enim: Lignum illud non erat deus. Reſpondebo tibi: Sed eſſe poterat, cum placuiſſet artifici. Nec adhuc quidem in quibus ſitis tenebris pervidetis. Bonus lapis parius, numquid ſi ſculptus eſt, bonus poterit eſſe Neptunus? Bonum ebur, numquid pulcrius illud expreſſus in eo Jupiter fecit? Hæc bene cupidi artifices invenerunt, ut cuicumque metallo vultus aptatus pretium majus efficeret, non poteſtatis gratia, ſed æſtimatione mercedis. Ex terra ergo ſunt omnia, quæ calcare, non adorare debemus. Nobis enim illa ad poſſidendum Deus fecit: vobis, ut video, deos illa generavit.

Philippus renuit ſacrificare.

VII. His cognitis Baſſus Philippi conſtantiam vehementer admirans, victus à primo, ad Hermen ſe convertit iratus dicens: Vel tu ſacrificium ſolve numinibus. Reſpondit Hermes: Non ſacrifico, Chriſtianus ſum. Ait Baſſus: Cujus ſis conditionis expone? Reſpondit Hermes: Decurio ſum, & doctori meo in omnibus obſecundo. Ait Baſſus, ſi Philippus ad ſacrificium fuerit adductus, ſequeris auctorem? Reſpondit Hermes: Nec ego ſequar, nec ille vincetur. Par enim nobis & virtus, & animus eſt. Ait Baſſus: Traderis incendio, ſi in hoc furore permanſeris. Reſpondit Hermes: Flammam mihi levis iſtius minaris ardoris, quæ deficit pæne antequam ſurgat, ignorans violentiam illius perennis

Et Hermes.

incendii, quod ſine remiſſione ſemper exæſtuat, & diſcipulos diaboli longa tabe conſumat. Ait Baſſus: Sacrifica vel dominis & imperatoribus noſtris, & dic: Valete principes noſtri *. Reſpondit Hermes: Feſtinamus ad vitam. Ait Baſſus: Sacrificate ergo, ſi quæritis vitam, & horridas catenas, ac ſæva tormenta vitate. Reſpondit Hermes: Numquam nos, Judex impie, ad iſta perduces. Iſtæ enim minæ aliquid nobis ad fidem virtutis, non ad perfidiam timoris incutient. Tunc Baſſus truci vultu & oratione terribili recipi eos juſſit in carcerem. Quibus pergentibus, protervi quidam ex aſſiſtentibus viris, impulſu crudelis dexteræ Philippum ſolo ſæpe fundebant, ut ne illo quidem tempore quo ibat ad carcerem, vacuus eſſet à pœna. Sed quaſi nihil paſſus ſanctiſſimus ſenex erigebatur à terra, læto vultu, ut nec indignationem oſtenderet, nec dolorem. Stupor omnium corda pervaſerat. Mirabantur ſinguli tot acerba a ſene contenta mente tolerari. Tum pſalmum dicentes Domino, qui eos fecerat fortiores, lætos ſe dedere cuſtodiis. Paucis in carcere diebus effectis, divinæ majeſtatis auxilio Pancratii cujuſdam vicina domus complacuit, in qua ſub cuſtodia reciperentur hoſpitio. In ea, ut diximus, commanentes, multos ad ſe fratres certatim hinc inde venientes libenter exceptos divinæ Legis docebant ſacra myſteria. Quæ cùm diabolus videret, dolens auferri a ſe omnes illorum, vel traditione, vel fabulis, denuo eos remitti fecit in carcerem. Erat vicinus theatro carcer, circulo cameræ cohærens, & ad clauſum undique theatrum ex carcere ſecretus ingreſſus. In ea ſpectaculi æde reſidentes *, ſuſcipiebant convenientem ad ſe turbam. Tanta autem cupiditate currebatur a ſingulis, ut nec nox à ſalutatione ceſſaret. Proſtrati quotidie ſolo, Philippi veſtigia ſancta lambebant, ſcientes quantum in eo divini eſſet auxilii.

* Mſ. Magni.

Detruduntur in carcerem.

* Mab. ordine reſidentes.

VIII. Dum hæc aguntur, Baſſo præſidi annuus ſucceſſor advenit, Juſtinus quidam nomine, ſed mente perverſus, qui neſciebat Deum vel intelligere, vel timere. Hæc res fratres vehementer affecit. Mitior enim fuerat Baſſus, & ratione ſibi reddita vincebatur, eo quod uxor ejus Deo aliquanto jam tempore ſerviebat. Tunc Zoilus magiſtratus illius civitatis populo, militibuſque circumdatus, ad tribunal eum Præſidis juſſit adduci. Quo introducto, Juſtinus, ait: Tu es Epiſcopus Chriſtianus? Reſpondit Philippus: Ego ſum, negare non poſſum. Juſtinus dixit: Domini noſtri jubere dignati ſunt Chriſtianos omnes ad ſacrificium, ſi noluerint ſponte, neceſſitate compelli; negantes pœna affici. Parce ergo ætati tuæ, ne neceſſe habeas juvenibus etiam non ferenda ſufferre. Reſpondit Philippus: Vos accepta à ſimilibus vobis hominibus præcepta ſervatis pœnæ brevis timore: quanto magis nos Dei juſſis debemus obtemperare, qui merentibus tribuit ſine remiſſione ſupplicium? Juſtinus dixit: Imperatoribus parere nos convenit. Reſpondit Philippus: a Chriſtianus ſum, ideo hoc quod dicis facere non poſſum. Juſſus ᵃ es

Baſſo ſuccedit Juſtinus.

ᵃ Hæc verba, *juſſus es punire non cogere*, deſunt in mſ. Corb.

punire

punire non cogere. Juſtinus ait : Neſcis quæ te tormenta circumſtent. Reſpondit Philippus : Poteris torquere, non vincere. nam ad ſacrificium nemo me perducet. Juſtinus ait : Per mediam urbem traheris pedibus ; & ſi vixeris, ad renovanda ſupplicia recipiêris in carcerem. Reſpondit Philippus : Utinam velles confirmare quæ dicis, & ſatisfacere impiæ voluntati. Tunc Juſtinus trahi eum vinctum pedibus juſſit. qui acceptis tot ſilicum offenſione vulneribus, & per ſingula corporis membra laceratus, rurſus ad carcerem fratrum manibus reportatur.

S. PHILIPPUS ET HERACL.

Qui jubet Philippum per urbem trahi.

IX. Sed paullo poſt ad modum ferarum garrientium grandi inquiſitione [a], & magnis agebatur excubiis, ut Severus presbyter inveniretur, qui ſe occultioribus latebris ab hac inquiſitione ſubtraxerat. Quem cum inveſtigare non poſſent, impulſu ſancti Spiritus in medium ipſe prorupit. Necenim diu latere poterat, quem paſſio ipſa poſcebat. Cum ergo ad judicium fuiſſet adductus ; Juſtinus ait : Jam nunc moneo te, ne ſeducaris inſania, qua doctor veſter Philippus irritatus, pœnam proprio furore ſibi peperit ; ſed magis juſſis Imperatoris obtempera. Parce corpori, vitam dilige, & bona ſæculi hujus lætus amplectere. Reſpondit Severus : Me neceſſe eſt tenere quod didici, & in perpetuum ſervare quod colui. Juſtinus dixit : Omnem & pœnæ, & ſalutis rationem animo concipe, & intelliges ſacrificium iſtud tibi optandum. Cumque ille nomen ipſius ſacrificii iratus horreret, juſſu Præſidis etiam ipſe receptus in carcerem eſt. Tunc Herme exhibito, Juſtinus ait : Hos quos imperatoria conſtat neglexiſſe mandata, videbis cito quæ pœna conficiat. Ne ergo cruciatibus eorum etiam ipſe jungaris, memor ſalutis propriæ, memorque filiorum, effuge mala omnia, ſacrificando numinibus. Reſpondit Hermes : Numquam hoc poteris impetrare quod poſtulas. In hac fide crevi ; hanc mihi ab ipſis cunabulis veritatem ſanctus Magiſter impreſſit ; ab hac claudicare non poſſum, nec aliqua ratione diſcedere. Tu ergo, Præſes, quemadmodum vis, lacera confitentem. Juſtinus ait : Securum te facit ignorantia futuri mali. Nam cùm ſubjacueris pœnæ, pænitentia ſera torqueberis. Reſpondit Hermes : Quantumvis graves dolores à te impoſitos, per Angelos ſuos nobis, pro quo patimur Chriſtus imminuet.

Severus ſiſtitur.

X. Itaque cùm Juſtinus fidem ejus firmiſſimam cognoviſſet, etiam ipſum recepit in carcerem. Duobus ſane diebus juſſit eos in hoſpitio cuſtodiri, paullulum à ſua ſeveritate diſcedens. quem ſtatim diabolus inflammat. Jubet enim ut iterum mittantur in carcerem, & ſeptem continuos menſes in illo cuſtodiarum pædore conficiant. Tunc Adrianopolim eos præcepit adduci. quibus egredientibus, fratres mæror ſubitò invaſit, quippe qui tanti magiſtri doctrina fraudarentur & viſu. Ut infantes vixdum adhuc cunabulis violenter abſtracti, dulcibus nutricum uberibus inhærentes, auferri ſine lacrymis à grato ſibi lacte non poſſunt : ſic diſcipuli ſalubrem paſtum perdere ſe credentes, ſolatia capiebant fle-

Tres ſimul Adrianopolim ducuntur.

[a] Mendoſius edit, *ſeragarentium contulerunt, grandi præterea inquiſitione &c.*

S. PHILIPPUS EP. HERACL.

tibus, quia remedia impetrare non poterant. Sed cum Adrianopolim perveniſſent, in Sempori cujuſdam ſuburbano uſque ad præſentiam Præſidis ſervabantur. Tandem Præſes advenit. Statimque alio die publicè in Thermis ſedens, Philippum præcepit induci, & ait illi: Quid huc uſque tractaſti? Nam dilatio iſta ad mutandum tibi fuerat permiſſa conſilium. Sacrifica ergo ſi vis liber effugere. Reſpondit Philippus: Si in illo carcere, in quo huc uſque permanſimus, voluntate non neceſſitate perreximus, conceſſum nobis bene * hoc tempus aſſignas; ſin vero pœna fuit potius quam voluntas, cur ad veniam tempus imputas quod poſuiſti *? Ego vero & ante jam dixi, Chriſtianus ſum: & hoc, quotieſcumque interrogaveris, reſpondere curabo; nec ſimulacris umquam ſatisfaciam, ſed æterno Deo quem cœpi exhibeo famulatum. Tunc Præſes ſpoliari * eum juſſit iratus. Cumque ei etiam ipſa linea corporis fuiſſet ablata, ait Præſes: Facis quæ juſſimus, an recuſas? Reſpondit Philippus: Numquam me ſacrificaturum jam ante reſtatus ſum. His Juſtinus auditis, virgis præcepit eum verberari. Qui cum omnia contenta mente toleraret, ſtans ſuper petram Chriſti robuſta mole ſolidatam, ipſos quoque, per quos pœna mandabatur, exterruit. Erat incredibile miraculum. Nam pars lineæ, quæ honeſtum pectus velabat, inlæſa permanſit: illa vero quæ dorſum tegebat, per partes rupta diſceſſerat. Omnes artus virgarum ictibus vehementer inciſi, penetralia ipſa corporis, atque inteſtina patefecerant. Securus tamen Chriſti perdurabat athleta; cujus animum Juſtinus expavit, & recipi eum juſſit in carcerem. Tunc vocavit Hermen: cui cum minas Judex, conſilium vero Officium ejus oſtenderet: nec terreri metu potuit, nec perſuaſione perduci. Diligebatur enim tam ab apparitoribus Judicis, quàm ab omnibus viris, nam magiſtratus ante jam fuerat; & obſequiis ſuis Officium ſibi Præſidis obligarat, qui occaſione redhibendæ gratiæ pro ejus ſalute trepidabant. Sed his omnibus victis atque proſtratis, quaſi ad quemdam portum quietis refugit ad carcerem; ubi gaudium immane celebratum eſt. Agebant autem gratias Chriſto, & tropæa glorioſa ex diaboli everſione referentes [a], principio ipſo paſſionis elati, majus robur ad futura tormenta capiebant. Beatus itaque Philippus, qui tactu ipſo antea corporis habebatur ſemper delicatus ac mollis, nulla tunc ſentiebat incommoda, ope tectus angelica.

* ed. breve.
* mſſ. puniſti.
* mſ. ligari.

XI. Ecce poſt triduum Juſtinus præſes ſolitum judicantibus tribunal aſcendit, & eos juſſit adduci. Quibus exhibitis, ait Juſtinus ad Philippum: Cur tanta temeritate aptaris, ut ſalute contemta, Imperatoris detrectes obedire mandatis? Reſpondit Philippus: Ego non vitio temeritatis inflammor: ſed Dei qui fecit omnia, qui judicaturus eſt vivos & mortuos, amore & timore compellor. Hujus mandata præterire non audeo. Imperatoribus verò per ſingulos annos parui, & cum juſta impetrant, parere feſtino. Præcepit enim Scriptura divina, reddi quæ ſunt Dei

Rurſus ſiſtuntur Philippus & Hermes.

Matth. 22.

[a] Cod. Corb. *Referens principia ipſa paſſionis, majus &c.*

Deo, quæ ſunt Cæſaris Cæſari. Inculpabiliter itaque huc uſque ſervivi. Jam ſupereſt ut relictis ſæcularibus blandimentis cæleſtia feſtinem præferre terrenis. Repetita itaque ſæpius verba cognoſce, quibus me Chriſtianum aſſero, & diis veſtris ſacrificare detrecto. Tunc relicto eo Hermen Juſtinus alloquitur : Si hunc ſenectus , vicina jam morte , cogit bona hujus lucis horrere ; tu ſacrificando proſperiora * non neglige. Reſpondit Hermes : Breviter tibi & his qui adſiſtunt, ô Præſes , diluciddeque monſtrabo, quod ex vanitate miſerabili facta eſt tibi odioſa pietas. Nam unde eſt ut veritatem falſitas, innocentiam malevolentia, poſtremo homo hominem feſtinet appetere ? Quid enim ſimile homini Deus aliquando formavit ? Sed conatus eſt diabolus opus cæleſte violare. Invenit illa quæ colitis, & ſervos juris ſui ſacrificando vos fecit. Nam ut ſubito equi fervences inſania, non obtemperantes lupatis , auriga contemto, relicto ſalubri camo , mortis ignari ad præcipitia feſtinant : ita vos ipſos præcipitaſtis inſania, & prætermiſſo Dei verbo , conſilia diaboli ſceleſta tenuiſtis. Hæc eſt itaque cæleſtis vera ſententia, ut bonos ac pios gloria , malos perſequatur infamia ; atque ut illis merces , ita iſtis pœna ſuccedat. Sic propheta Zacharias eloquitur dicens : *Increpet in te Dominus ſatan ; increpet in te qui elegit Jeruſalem.* Nonne hic torris ambuſtus abſtractus de flamma eſt ? Quæ ergo adhuc hominibus eſt cupido , qui ad lignum obtuſum * ac letiferum confugiſtis ? Cumque pariter ardeatis, licet breviſſimum infirmæ lucis circulum ſic tranſigere, ut ad bona lucis æterna veniamus. Vos autem qui cum ingenti inluvie veſtis & corporis, capillis ſordidis ac dimiſſis, quibus tumulos & templa obſervatis & carceres, videmini mihi deos veſtros non colere, ſed lugere, & ante judicium pœnam jam ſuſtinere peccati. Quid hæc videntes in cæcitate conſiſtitis, nec ad liberatoris veſtri auxilium convolatis ? Canes Dominum odore veſtigant ; & audito rectoris ſibilo equus quem ignarus paullò ante projecit, inquirit. Præſepe agnito bos ad Dominum cucurrit, & aſinus ſtabulum poſſeſſoris invenit. Iſraël Dominum ignorat, juxtà quod lectum eſt : Iſraël non me cognovit Dominum omnium, nec timuerunt judicium juſti. Per undam pereant, ſicut ſub Noë. Aliorum vero in ſolitudine genua ſunt ſoluta : alios ignis exuſſit ideo, quod præcepta nemo ſervabat. Hæc audiens Juſtinus à beato Herme, iratus exclamat : Tu ſic loqueris , quaſi me poſſis facere Chriſtianum ? Reſpondit Hermes : Non te ſolum, ſed circumſtantes ſingulos opto fieri Chriſtianos. Ceterum me ſacrificaturum eſſe ne credas. Tunc Præſes à fortiſſimis Dei victus athletis, communicato cum participibus & adſeſſore conſilio, talem edidit ſævo ore ſententiam, & ait : Philippus & Hermes, qui præceptum Romani Imperatoris negligentes, alienos ſe ab ipſa etiam Romani nominis compellatione fecerunt, vivos jubemus incendi : ut ceteri faciliùs agnoſcant, quanto conſtet exitio imperialia contemſiſſe mandata. Tunc egreſſi ibant gaudentes ad flammam , quaſi gregum principes gemini arietes, omnipotenti Deo, quaſi ſanctum quoddam munus oblati.

S. Philippus ep. Heracl.

* Ed. ſecuriora.

Zach. 3. 2.

* mſ. obuſtum.

Iſay. 1.

Igni damnantur.

S. Philippus ep. Heracl.

X I I. Beatus autem Severus ſolus in carcere, quaſi navis in pelago fluctuabat gubernatore deſerta; aut quaſi ovis relicta in ſolitudine, perdito paſtore trepidabat. Gaudio tamen attollebatur inmani, quod eos duci ad dulce & expetendum ſibi paſſionis munus audierat. Tunc inflexis genibus orabat cum gemitu magno dicens ad Dominum: Omnium fluctuantium qui es portus placidus, ſpem ſperantibus tribuens, Salvator ægrorum, auxiliator egentium, dux cæcorum, miſericors in eos quos pœna circumdat, fatigatorum murus, tenebrarum lumen, fundator terræ, ordinator pelagi, & totius diſtributor elementi, cujus verbo cælum, aſtra & cuncta perfecta ſunt, qui ſervaſti Noë, & Abrahæ divitias obtuliſti; qui liberaſti Iſaac, & paraſti pro eo victimam; qui cum Jacob exercitatus es palæſtra dulcedinis, & eduxiſti Loth ex Sodomis, de terra maledicta; qui viſus es Moyſi, & Jeſu Nave prudentem feciſti; qui cum Joſeph iter habere dignatus es, & eduxiſti populum ejus de terra Ægypti, ad terram repromiſſionis adducens; qui auxilio fuiſti tribus pueris in camino, quos ſancto majeſtatis tuæ rore perfuſos flamma non attigit; qui leonum ora clauſiſti, vitam Danieli & cibum tribuens; qui Jonam nec maris profundo, nec morſu ceti crudelis exceptum lædi paſſus es aut perire; qui Judith armaſti, qui liberaſti Suſannam à judicibus injuſtis; qui Heſter gloriam dediſti, qui Aman perire juſſiſti; qui eduxiſti nos de tenebris ad lumen æternum, Pater Domini noſtri Salvatoris Jeſu-Chriſti, qui es lumen invictum, qui donaſti mihi ſignum Crucis & Chriſti; ne indignum me cenſeas, Domine, ab hac paſſione, quam mei obtinuere collegæ: ſed da mihi partem coronæ, ut ſim cum illis junctus in gloria, quibus eram junctus in carcere. Habeam cum illis requiem, cum quibus nomen tuum venerabile confeſſus, tormenta Judicis ſæva non timui.

Severus orat ut eis ſocietur.

X I I I. Hac itaque oratione completa, tantum fidelia verba potuerunt, ut poſtero die id quod poſtulabat acciperet. Itaque & ipſe ut fortis athleta cum illis, cum quibus vixerat confeſſurus ingreditur, & voti compos non ſolum quod poſcebat obtinuit, ſed etiam cito quod quærebat invenit. Beatus verò Philippus manibus portabatur ad flammam. Dolor enim pedum aliter eum ire non paſſus eſt, quem tardo paſſu beatus ſequebatur Hermes, ſimili dolore pedum conſtrictus. Sed Hermes iter ſuum hoc ſermone mulcebat, dicens Philippo: Doctor optime, feſtinanter pergamus ad Dominum. Nulla nos pedum cura ſollicitet, quibus jam nullus eorum futurus eſt uſus. Ceſſatura ſunt enim miniſteria terrena, cum ad cæleſtia fuerit regna perventum. Tunc ad multitudinem quæ ſequebatur adjicit: Hoc me paſſurum, Deo ac Domino jam ante annuntiante, cognoveram revelatione certiſſima. Nam cum dulci ſopore devinctus jacerem, columba mihi viſa eſt niveo candore perlucida, cubiculum illud ingreſſa, ſubito in medio capite conſediſſe: quæ & inde deſcendens in pectus, eſcas mihi gratiſſimi cibi offerens, ſtatim cognovi quod me Dominus vocare dignatus eſt, & dignum habuit paſſione. Dum hæc loqueretur, ad locum illum in quo pœnæ parabantur adveniunt. Tunc ex more carnifices beati Philippi pedes humo uſque ad genua texerunt, religatas poſt tergum manus clavis in fuſte con

Quod obtinet.

V. *Supra No. I pag. 88.*

figunt. Similiter & Hermes deſcendere jubetur in foſſam. qui fuſte ſuſtinens trepida hinc inde veſtigia, riſu nimio ſic locutus eſt dicens: Neque hîc me, diabole, ſuſtinere potes. Et ſtatim ſuper pedes ejus miniſtri congerunt terram. Ante tamen quam ſupponeretur incendium, Hermes ſanctus quemdam ex fratribus Chriſtianis ibi adſtantem vocavit Velogium [a], quem magna per Dominum Jeſum-Chriſtum adjuratione conſtrinxit, ut ad filium ejus Philippum patris mandata perferret, diceretque ei ut redderet omnibus quod deberet. Nam & mundi hujus Imperatoris ſimilia ſunt præcepta. Præcepit enim ſingulis, ut ſi quid ab aliis ſuſceperint, ſine contradictione reddere deberent. Reddat itaque ſingulis quæ debentur, ne mihi aliquem ſcrupulum doloris incutiat. Hæc autem dicebat de illis, quæ à multis tute ſibi credita redditurus acceperat. Addidit etiam hoc amore pietatis, & ait: Juvenis es. Debes victum labore tibi quærere, ita ut patrem feciſſe meminiſti, quem ſcis cum omnibus bene eſſe converſatum. Hac voce completa, ligatur & ipſe poſt tergum. Tunc à miniſtris flamma ſubponitur. quibus ardentibus, quamdiu ſermo duravit, gratiæ reddebantur, & in ultima gratiarum, Amen dulce reſonavit.

S. Philippus ep. Heracl.

a Hermes filium adhortatur.

Cum Philippo comburitur.

XIV. Sic beati Martyres teſtimonium vitæ implevere. Felices Chriſti Diſcipuli, ejus ſecuti veſtigia, per quem illis fuit conceſſa victoria; comitati etiam doctrinam Apoſtolorum, & eorum Martyrum qui Apoſtolos ſunt ſecuti, quorum jam exutæ à labe terrena animæ ad cæleſtia regna properarunt. Extenſæ beati Philippi manus, ut in oratione fuerant, inveniuntur: in corpore & ipſe ex ſene juvenis reparatus, in pœna & in agone coronandus, quaſi adverſarium provocans repente conſpicitur. Similiter & beatus Hermes facie florens & colore pretioſus, lividis paulliſper auriculis, quaſi ex certamine quodam, poſt illud omnibus monſtratur incendium. Tunc omnipotenti Deo gratiæ omnium ore funduntur, qui dat gloriam in ſe ſperantibus & coronam.

Corpora integra inventa.

V. Supra pag. 157.

XV. His tamen diabolus contentus eſſe non potuit. Mox Juſtino præſidi audaciam furoris mentis injecit, ut forti ſanctorum corpora Hebro [b] juberet immergi: ut quibus abſtulerat injuſta perſecutione vitam, ipſam etiam invideat ſepulturam. Quod cum fuiſſet effectum, Adrianopolitanæ civitatis viri, quos Dei cultus urgebat, tanta crudelitate perſpecta apparant retia, navigia conſcendunt; ſi cui piſcanti veniat ſanctorum corporum grata captura. Quibus orantibus non negatur. nam mox inlæſæ reliquiæ involutæ retibus extrahuntur. Tunc grata venatio, & auro pretioſior, & omni decore gemmarum, duodecimo ab ea urbe lapide per tres dies celabatur in villa, quæ ſermone patrio *Ogetiſtyron* [c], interpretatione vero linguæ Latinæ Locus poſſeſſorum vocatur. Ea poſſeſſio & fontibus abundabat, & nemore ornata & meſſibus & vineis. Tunc eſt omnibus probata Dei majeſtas, famulos ejus latere non poſſe, quos etiam fluminum profunda reſti-

[a] Cod. Corb. pro *Velogium* habet, *velociter.*

[b] Hebrus celebris Thraciæ fluvius, qui in mare Ægeum poſt luſtratas urbes Philippopolim, Hadrianopolim & Trajanopolim ſe exonerat.

[c] Corb. *Getiſtiron.* At Cotelerius legendum cenſet *τόπος κτητόρων.*

tuunt; nec in trepidatione ſentire pœnam, ſed feſtinare potius ad coronam. Amen.

ADMONITIO

SS. TARACHUS &c.

In Acta ſanctorum TARACHI &c. Martyrum.

1. *NOn opus eſt ut aliquid in horum Actorum commendationem proferamus, cum non ſolum ex ipſa eorum lectione, ſed etiam ex omnium eruditorum conſenſu certum ſit, nullum fere ex antiquis monumentis aut pretioſius, aut ſincerius haberi. Hac autem Acta primus vulgavit Cardinalis Baronius ad annum 290. ſed ex codicis vitio mutila. Quare cum ea integra in codd. Belgicis reperiſſet Heribertus Roſvveydus, hac anno 1607. edidit Antuerpiæ, eademque clariſſimus vir Emericus Bigotius ex cod. mſ. ſancti Victoris Pariſienſis Lutetia denuo vulgavit. Verum cum idem Bigotius in animum induxiſſet, eadem Acta græce, ſi quo modo recuperari poſſent, proferre in lucem; à ſociis Bollandianis apographum obtinuit ex cod. Vaticano deſcriptum: cujus apographi ſubſidio cum lacunas aliquot ſubſidio codicis Colbertini, in quo eadem Acta aliquot in locis mutila habebantur, ſuppleviſſet: ſuam horum Actorum græce ac latine editionem adornavit, ſed in qua tamen aliquot loca deſiderabantur, qua ex neutro codice ſuppleri potuerant. Unde cum Stephanus Baluzius, vir eruditus, & ſummo reipublica litterariæ bono Colbertinæ bibliothecæ præfectus, accepiſſet, me ejuſmodi Actorum antiquorum collectionem meditari, monuit me hac Acta in altero cod. Colbertino num. 3021. haberi, ex quo, licet primum folium detractum fuerit, qua in Bigotiana editione deſiderantur, facile ſuppleri poſſent. Hunc itaque codicem cum mihi pro ſua erga nos benevolentia commodaſſet, Acta ipſa deſcribi curavimus, quæ hic nunc primum integra referuntur.*

Acta unde habita.

2. *Hac autem quatuor in partes dividi poſſunt. Tribus prioribus continentur ipſamet geſta proconſularia, prout à Notariis publicis excepta ſunt; quartam partem, qua horum Martyrum conſummationem exponit, fideles aliquot Chriſtiani, qui rebus geſtis præſentes aderant, prioribus adjunxere. Iſta vero omnia ſimul in unum collecta ad alias eccleſias tranſmiſſa fuiſſe patet ex Præfatione, per modum epiſtola his Actis præfixa, qua quidem Præfatio rejicienda non eſt, licet nec in codd. græcis, quibus uſus eſt Bigotius, nec in aliquot Latinis habeatur. Deſideratur quippe in editione tam Roſvveydi, quam Baronii, ſicut & in codd. mſſ. noſtrorum monaſteriorum ſancti Remigii Remenſis, ſancti Cornelii Compendienſis, & ſancti Michaëlis in Periculo maris, & in cod. monaſterii Urſicampi Ordinis Ciſtercienſis prope Novionum. At præter codicem Victorinum quatuor alii bibliotheca Colbertina eam repræſentant: quorum duo annos 700. videntur ſuperare. Et ſane ejuſmodi præfationes nonnunquam exſcriptores omiſere, quaſi nihil ad Acta Martyrum, qua in eccleſia aut in refectorio à monachis*

legi ſolebant, pertinerent. Porro cum germana horum Actorum lectio è græco fonte repeti debeat, locutionum ſeu lectionum varietates, quæ in his mſſ. habentur, referre viſum non eſt, niſi in iis locis, ubi ſenſus videtur eſſe diverſus, aut perſonarum ſive urbium nomina varie efferuntur. Antiquam vero latinam verſionem retinuimus, tum quod à græci textus ſenſu non eſt aliena, tum quia ob ejus antiquitatem, ad errores qui in Græcos codices irrepere potuerunt emendandos, aut veram lectionem confirmandam utilis eſſe poteſt. Novam autem verſionem quam paratam habebamus, omittimus, ne nimium voluminis moles excreſcat. SS. TARACHUS &c.

3. *Verum etſi quæ ad iſtorum Martyrum quæſtiones & patientiam attinent, ita accurate deſcripta ſint, ut nihil hac de re luculentius haberi poſſit; aliqua tamen inquirenda ſuperſunt de ipſorum martyrii tempore & loco. In primis certum eſt, hos Martyres Pompeiopoli, quæ civitas eſt epiſcopalis in Cilicia, Præſidi oblatos fuiſſe: ſed nulla tamen ibi quæſtio acta fuit. Prima enim interrogatio apud Tarſum totius provinciæ metropolim habita eſt. qua de re omnes codices mſſ. & editi, ii ſcilicet in quibus locus exprimitur, conſentiunt. Secunda interrogationis locus in codice quo uſus eſt Baronius, non deſignatur. Tarſum habet Roſvveydi editio: quam Bigotiana cum mſſ. Colbertinis* in Sciſcia civitate, *codex Remigianus* in Sicilia, *Urſicampenſis & Compendienſis* in Cilicia civitate, *habitam fuiſſe dicunt. Editio Græca Bigotiana diſerte Mopſueſtiam aſſignat: codex vero græcus quo uſi ſumus, in titulo ſecundæ huic interrogationi præfixo, Anazarbi hanc contigiſſe dicit. Sed hic titulus ipſis Actis poſterior eſt. Ibi enim Anazarbum metropolis dicitur, quam dignitatem nondum tunc obtinuerat. Immo & ipſa Acta græca titulo contraria ſunt. nam Tarachus in tertia interrogatione ſic Maximo reſpondet:* Ego in prima mea confeſſione Tarſi facta, & ſecunda ſimiliter interrogatione Mampſiſtis peracta, me Chriſtianum &c. *ubi pro* Mampſiſtis, Mopſueſtiæ, *quæ Ciliciæ civitas eſt epiſcopalis, legendum eſſe non dubito. Sed ex hac Tarachi reſponſione colligitur, tertiam interrogationem alio in loco quam duæ priores peractam fuiſſe. Proindeque mendoſe in eodem codice tertiæ interrogationis titulus* Mampſiſtis *præfert, pro quo* Anazarbum *reſtitui debet. Certe hanc interrogationem Anazarbi habitam fuiſſe diſerte habet editio Græca Bigotiana: nec diſſentiunt Latinæ verſiones tam in editis quam in mſſ. quamvis* Azarbo *aut* Azorbo *mendoſe pro Anazarbo præferant. Quare vix quiſquam dubitare poteſt, iſtos Martyres apud Anazarbum Ciliciæ urbem, quæ poſt iſtius provinciæ diviſionem Ciliciæ II. metropolis facta eſt, paſſionem ſuam compleviſſe. Die enim interrogationem tertiam proximo ſequenti feris objecti, gladio tandem conſummati ſunt. Aliud præter ea habemus ejuſdem rei argumentum, quod ſcilicet horum Martyrum corpora Anazarbi ſepulta fuerint. Id vero inde probatur, quod cum ſæculo quarto exeunte Auxentius epiſcopus Mopſueſtiæ Arianus baſilicam in eorumdem Martyrum honorem exſtruxiſſet, ab Anazarbenſibus obtinuit, ut ſanctorum Martyrum tumuli reſerarentur, & aliquid ex eorum ſacris reliquiis ſibi concederetur. quamvis apertis tumulis tot prodigia acciderint, ut nemo ſacra corpora contingere auſus fuerit. Auctor vitæ ſancti Nicetæ apud Metaphraſtem teſtatur, ſanctorum Tarachi & ſociorum ejus tumulum apud Anazarbum exſtare, ibique eorum ſacras reliquias aſſervari. Idem diſerte affirmatur in additamento, quod in fine Actorum græcorum editionis Bi-*

Locus paſſionis.

gotianæ reperitur, Actis utique ſubjungendum. Denique eadem ſententia confirmari poteſt ex vetuſti Martyrologii auctoritate apud Florentinium die XI. Octobris, ubi horum Martyrum feſtivitas apud Anazoborum, id eſt Anazarbum, commemoratur. Vulgo tamen in Martyrologiis & Menologiis hi Martyres Tarſi celebrantur, quod forte primum ibi interrogati fuerint. A Cilicia Mopſueſtiam ducti, ibique poſt varios cruciatus capite plexi dicuntur in Menologio Baſilii imperatoris apud Ughellum; & multo mendoſius in eo quod Caniſius, vulgavit Pompeiopoli apud Tarſum Ciliciæ detenti. Ex quibus patet, ejuſmodi libros in deſignandis hominum vel urbium nominibus haud multum accuratos eſſe.

4. In aliquot mſſ. codicibus horum Martyrum paſſio Diocletiano & Maximiano iterum Conſulibus contigiſſe refertur: ſed ejuſmodi epocha non habe-
Tempus. tur in faſtis. Haud certior videtur Græcæ editionis lectio, quæ ad primum Diocletiani Auguſti conſulatum hanc paſſionem revocat. Nam Diocletiani primus conſulatus anno 284. illigatur: quo anno, menſe Septembri, Diocletianus factus eſt Auguſtus. Verum Acta primam interrogationem menſe Martio aut Maïo contigiſſe commemorant. Quare nec iſta ſententia ſtare poteſt. Hæc lectionum varietas in ſuſpicionem adducit ceterorum codicum auctoritatem, qui conſulatum Diocletiani quartum & tertium Maximiani exhibent, id eſt annum æræ vulgaris 290. cum aliàs nonnulla, quæ in iſtis Actis habentur, vix huic tempori congruere poſſint; bene autem extremis Diocletiani imperii annis, quibus maxime perſecutio fervebat, ut cum num. IX. imperatores peſtes & ſanguibibuli qui mundum evertunt, appellantur. Ibidem etiam Maximus ait, Imperatores diuturnam & altam pacem præſtitiſſe. at anno 290. variis motibus & barbarorum incurſionibus Romanum imperium exagitatum erat. Aliud præterea argumentum profert Henricus Valeſius in notis ad lib. 9. Hiſtoriæ Euſebii cap. 5. quod ſcilicet Maximus Acta paſſionis Chriſti laudaverit, quæ quidem Acta tempore perſecutionis, id eſt poſt annum 303. conficta fuiſſe teſtatur Euſebius loco laudato. Verum nihil ex ejuſmodi argumento confici poteſt, cum Euſebius innuat ejuſmodi Acta nonniſi poſt Galerii Maximiani mortem, quæ anno 311. contigit, excogitata fuiſſe. At Tarachi & ſociorum paſſio ultra annum 304. differri non poteſt, cum eo anno Diocletianus ultimum conſulatum ſuum geſſerit. Hinc inferas, Acta paſſionis Chriſti, quæ in his Martyrum Actis laudantur, Maximini quidem juſſu vulgata, ſed tamen lon-
Anno 304. ge antea conficta fuiſſe: aut certe hæc non alia fuiſſe, quam vera paſſionis Chriſti Domini Acta, quæ ab Evangeliſtis conſcripta ſunt. Eorum itaque ſententiæ facile accedimus, qui beati Tarachi ac ejus ſociorum mortem ad annum CCCIV. referunt. Nec ab ea ſententia nos abducit quod in fine Actorum græcorum editionis Bigotianæ notatum eſt, hos Martyres primo perſecutionis Diocletiani anno paſſos fuiſſe. Certum quippe eſt hanc clauſulam ab aliquo poſterioris ævi homine additam fuiſſe. ex qua tamen confirmatur eorum ſententia, qui horum Martyrum necem ad magnam Diocletiani perſecutionem differunt.

5. Horum Martyrum feſtivitas varie in variis Martyrologiis aſſignatur: atque adeo incertum eſt, quanam die martyrium compleverint. In pleriſque tamen Latinorum Martyrologiis die XI. menſis Octobris celebratur, & in

Græcorum

Græcorum Menologiis die ſequenti. Apud utroſque celebris eſt iſtorum Martyrum memoria : quorum paſſionis compendium referunt Ado & Notkerus. Eoſdem ſanctos & egregios victores Martyres Tarachum, Probum, & Andronicum *appellat vitæ ſancti Euthymii auctor, qui narrat ipſorum ſacras aliquot reliquias ſub altare eccleſiæ monaſterii, quod Fidus conſtruxerat, depoſitas fuiſſe à Martyrio Jeroſolymorum antiſtite. Denique Conſtantinopoli erat inſignis baſilica in eorumdem Martyrum honorem conſtructa à Narſete, quem Narſetem nonnulli exiſtimant illum fuiſſe celebrem ducem, qui ſub Juſtiniano imperatore floruit. Alii vero alium Narſetem Patricium hujus baſilicæ conditorem eſſe putant, quem imperante Phoca vixiſſe conſtat. Vide Cangii* CP. *Chriſtianam pag. 133.* SS. TARACHUS, &c.

ANNO CHRISTI CIRC. CCCIV.

ACTA

Sanctorum martyrum TARACHI, PROBI, & ANDRONICI.

Ex codd. mſſ. & edit.

PAmphilius, [a] Marcianus, Lyſias, Agathocles, Parmenon, Diodorus, Felix, Gemellus, Athenion, Tarachus & Oroſius, Aquilo, Baſſo, Berullo, Timotheo, cum omnibus fratribus qui ſunt Iconio, in veritate fideles ac ſancti & unanimes in Chriſto Jeſu Domino noſtro. Quod actum eſt in Pamphylia * de Martyribus, proſecuti ſumus : participari vinculis eorum cupientes, & deſiderantes manifeſtari actus eorum, ſuſcepimus. Et quia omnia ſcripta confeſſionis eorum neceſſe erat nos colligere, à quodam nomine Sabaſto, uno de Spiculatoribus, ducentis denariis omnia iſta tranſſcripſimus : in quo eſt initium & conſummatio eorum paſſionis, & omnia quæ dignatus eſt Deus facere nobis per eoſdem fortiſſimos Dei Martyres : & hæc cum multa inquiſitione reſcripſimus vobis omnia, ita clarificantes Dominum Jeſum-Chriſtum. Obſecramus autem vos, fratres, ut & vos dignemini omnia iſta tranſmittere illis, qui ſunt Piſidiæ * & Pamphyliæ, fratribus in Domino, ut & ipſi cognoſcant quod actum eſt per eoſdem fortiſſimos Martyres Dei, ut laudent & glorificent Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum, ut unuſquiſque veſtrûm audiens ædificetur & confortetur in omni agone, armatus in fide & gloria incorruptibili, Spiritu-ſancto ferventes, ut poſſitis reſiſtere in omni virtute illius contra eos qui adverſantur veritati.

[a] (margin)

* *leg.* Ciliciа.

* *1. mſ.* Perſiæ.

al. mſſ. aſſiſtere.

[a] In uno ex 3. codd. Colb. hæc omnia nomina habentur, in altero deſunt *Athenion, Tarachus & Oroſius*; in tertio *Parmenon, Tarachus & Oroſius*; & Diodorus ad marginem *Diodorus* appellatur. In utroque etiam codice deſunt hæc verba, *Baſſo, Aquilo.*

SS. Tarachus, &c. — I. Interrogatio.

I. Conſule Diocletiano & Maximiano iterum, xii. Kal. Junii [a], in Tarſo metropoli Ciliciæ aſſidente * Numeriano Maximo Præſide, Demetrius Centurio dixit: Oblati ſunt nobilitati tuæ, domine, in Pompeiopoli civitate ab Eutolmio * Palladio ſpiculatore, qui ſunt peſſimi & impii Chriſtiani, qui non conſentiunt præceptis dominorum: præſentes ſunt ante tribunal nobilitatis tuæ. Maximus Præſes Taracho dixit: Quis vocaris? Te enim oportet interrogari primùm, quoniam ætate ſenior es. Reſponde. Tarachus dixit: Chriſtianus ſum. Maximus dixit: Parce hanc impiam profeſſionem. Dic quis vocaris? Tarachus dixit: Chriſtianus ſum. Maximus dixit: Frangite illi maxillas, dicentes: Aliud pro alio noli reſpondere. Tarachus dixit: Quod eſt nomen meum, hoc dico. Si autem hoc quæris quod commune eſt, a parentibus dicor Tarachus; & cum militarem, nominatus ſum Victor. Maximus dixit: Ex quo genere es? Tarachus dixit: Militaris ſum & Romanus [b],

* al. mſ. aſſiſtente.

* al. mſ Entulineo.

Tarachi confeſſio.

I. ΕΝ ὑπατείᾳ Διοκλητιανοῦ σεβαστοῦ τὸ πρῶτον, τῇ πρὸ ὀκτὼ Καλανδῶν Ἀπριλίων, ἡγεμονεύοντος Φλαουΐου, * Γαΐου, Νουμερίου * τοῦ καὶ Μαξίμου τῆς Κιλικίας ἐν Ταρσῷ τῇ μητροπόλει, αὐτοῦ τοῦ Μαξίμου πρὸ βήματος καθεζομένου, Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· οἱ προσενεχθέντες τῇ μεγαλειότητί σου, κύριέ μου, ἐπὶ τῆς Πομπηϊουπόλεως, ὑπὸ Εὐτολμίου καὶ Παλλαδίου τῶν σπεκουλατόρων, ὡς ὄντες τῆς ἀσεβεστάτης θρησκείας τῶν χριστιανῶν, μὴ πειθόμενοι τοῖς τῶν αὐτοκρατόρων ὁρισθεῖσιν, ἵστανται ἐπὶ τοῦ καθαρωτάτου βήματός σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν πρὸς Τάραχον· τίς καλῇ; δεῖ γάρ σε τῇ τάξει καὶ πολιᾷ καὶ ἡλικίᾳ προβεβηκότα, πρῶτον ἀποκρίνασθαι. Τάραχος εἶπεν· χριστιανός εἰμι. Μάξιμος εἶπεν· παυσάμενος τῆς ἀσεβοῦς ταύτης λέξεως, τί σου τὸ ὄνομα; φράσον. Τάραχος εἶπεν· χριστιανός εἰμι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τύψαντες αὐτοῦ τὸ στόμα, λέγετε αὐτῷ ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων μὴ ἀποκρίνου. Τάραχος εἶπεν· ἐγὼ ὃ ἔχω ὄνομα ἐν ἐμοί, τοῦτο καὶ λέγω. εἰ δὲ τὸ ἐν χρήσει ὄνομα ζητεῖς, Τάραχος παρὰ τῶν γεννησάντων με καλοῦμαι· ἐν δὲ τῷ στρατεύεσθαί με, Βίκτωρ ἐκλήθην. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ποίας εἶ τύχης; Τάραχος εἶπεν· στρατιωτικῆς, καὶ Ῥωμαῖος

* Φλαβιανοῦ.

* Νυμεριανοῦ.

[a] Sic Bigot. cum 3. Colbert. præter unum qui habet, *Julias*. Codd. Remig. Comp. & Urſic. eoſdem præferunt Coſſ. at habent, viii. *Kal. Aprilis*, quem diem exhibent Baron. & Roſvveydus, at Coſſ. Dioclet. iiii. & Maxim. iii. Verum utrique numero addenda eſt littera v. ſicque legendum *Dioclet.* viiii. *& Max.* viii.

[b] Quod jus civitatis haberet. Militares autem dicebantur qui militarant. Alio nomine dicebantur *Miſſicii*, quod honeſtam miſſionem obtinuiſſent. Vide Salmaſium in Trebellium Pollionem, & Baron. ad an. 290.

SS. TARACHUS, &c.

εἶμαι τῷ γένει, ἐγεννήθην δὲ ἐν Κλαυδιουπόλει τῆς Ἰσαυρίας· διὰ δὲ τὸ χριστιανόν με εἶναι, νῦν παγανεύειν ᾑρετισάμην. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὐκ ἐξῆν γάρ σοι στρατεύεσθαι, ὄντι ἀσεβεστάτῳ. πῶς οὖν σε τῆς ἀφέσεως κατηξίωσεν; Τάραχος εἶπεν· ἐδεήθην Φουλβίωνος τοῦ ταξιάρχου, καὶ ἀπέλυσέ με. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· κἀγὼ τῆς πολιᾶς σου κατανοήσας, βούλομαί σε εὐνοίας τε καὶ τιμῆς καταξιῶσαι πεισθέντα μοι, φίλον τε τῶν αὐτοκρατόρων ποιῆσαι, προσελθόντα καὶ θύσαντα τοῖς θεοῖς· ὃ καὶ αὐτοὶ διατελοῦντες οἱ αὐτοκράτορες ὑπὲρ πάσης τῆς οἰκουμένης πράττουσι. Τάραχος εἶπεν· σφάλλονται καὶ αὐτοί, πολλῇ πλάνῃ παρὰ τοῦ Σατανᾶ περιελαυνόμενοι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· κλάσατε αὐτοῦ τὰς σιαγόνας, ὑπὲρ ὧν ἔφη σφάλλεσθαι τοὺς σεβαστούς. Τάραχος εἶπεν· ἐγὼ εἶπον, καὶ ἀεὶ λέγω, ὅτι πλανῶνται ὡς ἄνθρωποι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· θύσον, φημί, τοῖς πατρῴοις θεοῖς, παυσάμενος τῆς ἐθελοφρενημότητός σου. Τάραχος εἶπεν· ἐγὼ τῷ πατρῴῳ μου θεῷ λατρεύω, οὐκ ἐν αἵματι θυσιῶν, ἀλλ' ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ· οὐ γὰρ χρήζει τοιούτων θυσιῶν ὁ θεός. * Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἔτι τὸ τῆς ἡλικίας σου μέρος αἰδούμενος, καὶ τὸν τοῦ γήρως τρόπον οἰκτείρων, παραινῶ σοι πᾶσαν ἀποθέμενος μανίαν, τιμῆσαι μετὰ τοὺς αὐτοκράτορας, αἰδεσθῆναι δὲ καὶ ἡμᾶς, καὶ εἴξαντά μοι τὸν πατρῷον νόμον εὐσεβῆσαι. Τάραχος εἶπεν· ἐγὼ τοῦ πατρῴου νόμου οὐκ ἀφίσταμαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὐκοῦν θῦσον προσελθών. Τάραχος εἶπεν· ἀσεβεῖν οὐ δύναμαι, εἶπον· τὸν πατρῷον μου νόμον τιμῶ.

* Hic incipit cod. mſ.

natus autem in Claudiopoli civitate Iſauriæ *. Et propterea quod Chriſtianus ſum, renuntiavi militiæ. Maximus dixit: Non enim dignus eras, impie, militare. Tamen quomodo receſſiſti à militia? Tarachus dixit: Precatus ſum Publionem * principem, & dimiſit me. Maximus dixit: Ergo reſpice in ſenectutem tuam: quoniam ego volo ut ſis unus ex conſentientibus præceptis dominorum, & a me honorem magnum accipias. Ergo accede, & ſacrifica diis noſtris, quoniam & ipſi Principes ſuper * omnem orbem eos colunt. Tarachus dixit: Errant in multo errore ſatanæ. Præſes dixit: Frangite maxillas, propterea quod dixit erraſſe Imperatores. Tarachus dixit: Ego dixi, & dico, quoniam errant quaſi homines. Maximus dixit: Sacrifica diis noſtris, & relinque omnem aſtutiam tuam. Tarachus dixit: Ego Deo meo ſervio & ſacrifico, non in ſanguine, ſed in corde mundo. Non enim neceſſaria ſunt Deo talia ſacrificia. Maximus dixit: Adhuc ætati tuæ ex parte & ſenectuti prudenti miſereor, & admoneo ut omnem vanitatem dimittas, & diis noſtris ſacrifices. Tarachus dixit: Ego à lege Domini non recedo. Maximus dixit: Ergo accede & ſacrifica. Tarachus dixit: Impietatem non operor, quoniam legem Dei honorifico. Maximus dixit: Alia ergo eſt lex præter illam, o malum

SS. TARACHUS &c.

* mſſ. lat. Syriæ.

* mſ. Polybionem.

* mſ. per.

SS. Tarachus, &c.

caput. Tarachus dixit : Eſt, inquam, qua vos, impii, lapides & ligna, opera hominum adoratis. Maximus dixit : Super cervicem ejus cædite illum, dicentes : Noli vanus eſſe. Tarachus dixit : Ego de vanitate iſta non recedo, quæ ſalvum me facit.

Torquetur.

Maximus dixit : Ego te requieſcere faciam ab iſta vanitate, & prudentem te faciam. Tarachus dixit : Fac quod vis : poteſtatem habes in corpore meo. Maximus dixit : Tollite veſtimenta ejus, & virgis eum cædite. Tarachus dixit : Nunc verè prudentem me feciſti, plagis confortans me. Magis ac magis opto confidere in nomine Dei & Chriſti ejus. Maximus dixit : Injuſte & maledicte, quomodo duobus diis ſervis, quos voce confiteris ; & nunc deos negas ? Tarachus dixit : Ego confiteor manifeſtè qui eſt Deus verax. Maximus dixit : Nunc confeſſus es Chriſtum & Deum. Tarachus dixit : Et bene. Hic eſt enim Filius Dei, ſpes Chriſtianorum, propter quem patimur & ſalvamur *. Maximus dixit : Relinque verboſitatem tuam ; accede, & ſactifica.

* al. mſ. ſanamur.

Tarachus dixit : Non verboſor, ſed veritatem dico. Sexaginta & quinque annorum ſum, & ſic crevi, à veritate non recedens.

Tarachus anno ætatis 65.

Demetrius Centurio dixit : O homo parce tibi, & immola. Audi me. Tarachus dixit : Recede à me cum conſilio tuo, miniſter ſatanæ. Maximus dixit : Iſte

Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἔπειτα οὖν τίς ἐστιν παρὰ τούτοις νόμος, ὦ κακὴ κεφαλή ; Τάραχος εἶπεν· ἔστιν εἰς ὃν ὑμεῖς ἀσεβοῦντες, λίθοις καὶ ξύλοις, ἀνθρώπων ἐπινοίαις, προσκυνεῖτε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· κατauχενίοις πληγαῖς τύπτοντες αὐτὸν εἴπατε· μὴ μώραιζε. Τάραχος εἶπεν· ἐγὼ τῆς μωρίας ταύτης οὐκ ἀφίσταμαι τῆς σωζούσης με. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἐγώ σε παύσας τῆς μωρίας ταύτης, φρόνιμόν σε ποιήσω. Τάραχος εἶπεν· ποίει ὃ θέλεις. ἐξουσίαν ἔχεις τοῦ σώματός μου. Μάξιμος ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· ἄρατε αὐτοῦ τὸν χιτῶνα, καὶ ῥάβδοις αὐτὸν ξήσασθε. Τάραχος εἶπεν· νῦν ἀληθῶς φρονιμώτερόν με ἐποίησας, ταῖς πληγαῖς ἐνδυναμώσας με, ἔτι μᾶλλον πεποιθέναι με ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἀνοσιώτατε καὶ τρισκατάρατε, πῶς δυσὶ θεοῖς λατρεύεις· καὶ αὐτὸς ὁμολογῶν, τοὺς θεοὺς ἀρνῇ ; Τάραχος εἶπεν· ἐγὼ θεὸν ὁμολογῶ τὸν ὄντως ὄντα. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· καὶ μὴν καὶ Χριστόν τινα ἔφης εἶναι θεόν. Τάραχος εἶπεν· οὕτως ἔχει· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἡ ἐλπὶς τῶν Χριστιανῶν, δι' ὃν καὶ πάσχοντες σωζόμεθα. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· παυσάμενος τῆς φλυαρίας σου ταύτης, πρόσελθε καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς. Τάραχος εἶπεν· οὐ φλυαρῶ, ἀλλὰ ἀληθεύω. ἑξήκοντα γὰρ ἐτῶν εἰμι λοιπόν. καὶ οὕτως ἀνήχθην, τῆς ἀληθείας μὴ ἀφιστάμενος. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· φεῖσαι σεαυτοῦ, ἄνθρωπε, καὶ θῦσον ἀνασχόμενός μου. Τάραχος εἶπεν. ἄπελθε, νουθέτησον σεαυτόν, ὑπηρέτα τοῦ Σατανᾶ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὗτος

SS. Tarachus, &c.

μετὰ σιδήρων μείζοσι περιληφθεὶς ἀναληφθήτω εἰς τὸ δεσμωτήριον. προσαγάγετε δὲ τὸν καθ' ἡλικίαν οὗ προτέρου τὸν δεύτερον.

2. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· ἕστηκεν, κύριε δέομαί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν. πᾶσαν ματαιολογίαν ἀποθέμενος, εἰπὲ τίς καλῇσαι; ὁ δὲ εἶπεν· τὸ πρῶτον καὶ ἐξαίρετον Χριστιανός· δεύτερον δὲ παρὰ ἀνθρώπων καλοῦμαι Πρόβος. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ποίας τύχης; Πρόβος εἶπεν· πατρὸς μὲν εἰμὶ Θρᾳκός. ἐγεννήθην δὲ ἐν Σίδῃ τῆς Παμφυλίας· παγανὸς δέ εἰμι *, Χριστιανὸς δὲ ὤν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· μηδὲν ὠφελούμενος ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου, πείσθητί μοι, καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, ἵνα καὶ παρὰ τῶν σεβαστῶν τιμηθῇς, καὶ παρ' ἡμῶν φίλος ἔσῃ. Πρόβος εἶπεν. οὐ τιμῆς τῶν σεβαστῶν χρῄζω, οὔτε τῆς σῆς * ὠφελείας κήδομαι. καὶ γὰρ οὐκ ὀλίγων ὑπαρχόντων κατεφρόνησα, ἵνα τῷ ζῶντι θεῷ διὰ Χριστοῦ λατρεύω. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· περιελόντες αὐτοῦ τὸ παλλίον, καὶ περιζώσαντες τείνατε, καὶ νεύροις ὠμοῖς τύψατε. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· φεῖσαι σεαυτοῦ, ἄνθρωπε. τὸ αἷμά σου βλέπεις ῥέον ἐπὶ τῆς γῆς; Πρόβος εἶπεν· τὸ σῶμά μου πρόκειται ὑμῖν· ἐμοὶ δὲ αἱ βάσανοι ὑμῶν ἀλείμματα μύρων εἰσίν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὐ παύῃ τῆς μανίας σου λοιπόν, ἢ ἐπιμένεις, ἄθλιε; Πρόβος εἶπεν· ἐγὼ οὐ μαίνομαι· ὑμῶν δὲ

* [illegible]

* ιδ. φιλίας

vinculis ferreis magnis vinctus recipiatur in carcerem. Adducite alium, ſequentem eum.

Probus ſiſtitur.

II. Demetrius Centurio dixit: Præſto eſt domine. Maximus præſes dixit: Quis vocaris, primo reſponde. Probus dixit: Primo, quod nobile eſt, Chriſtianus: ſecundo, apud homines vocor PROBUS. Maximus præſes dixit: Ex quo genere es, Probe? Probus dixit: Patrem habui [a] a Thracia: natus autem ſum in Side Pamphyliæ. Sum autem plebeius, ſed Chriſtianus. Maximus dixit: Nec lucrum facies de iſto nomine. Audi me, & ſacrifica diis, ut à principibus honoreris: & noſter amicus eris. Probus dixit: Neque honorem principum volo, neque amicitiam tuam cupio. Non enim pauca eſt ſubſtantia mearum divitiarum, quas reliqui, ut Deo vivo ſerviam. Maximus dixit: Diſpoliate illum, & tollite ei pallium, & cingite eum, & extendite, & nervis crudis cædite. Demetrius Centurio dixit: Propitiare tibi, ô homo, videns ſanguinem tuum fuſum ſuper terram. Probus dixit: Corpus meum ante vos eſt: mihi autem tormenta veſtra unguentum eſt. Maximus dixit: Non requieſcis à vanitate tua, ſed permanes in duritia tua, miſer? Probus dixit: Non ſum vanus, ſed

[a] Cod. Remig. & Comp. *Patrem habui Thracem, natus ſum autem in præſidio* (Remig. *Piſidiæ*) *Pamphyliæ plebeius. Sum &c.* Colb. 1. *Tracem.... in Sede.* at Roſvveyd. & Baron. *in Perge.* porro *Sida* & *Perge* utraque civitas eſt Metropolitana in Pamphylia.

SS. Taracнus, &c.

prudentior vobis; ideo dæmonis non ſacrifico. Maximus dixit: Gyrate illum, & ſuper ventrem cædite. Probus dixit: Auxiliare ſervo tuo, Domine. Maximus dixit: Cædentes illum, dicite illi: Ubi eſt auxiliator tuus? Probus dixit: Auxiliatur, & auxiliabitur me. Sic enim pro nihilo habeo tormenta tua, ut non acquieſcam tibi. Maximus dixit: Attende corpus tuum, miſer, quoniam ſanguine tuo impleta eſt terra. Probus dixit: Hoc ſcias, quod quantum patitur corpus meum propter Chriſtum, tanto magis anima ſanatur, & vivificatur. Maximus dixit: Mittite illi ferrum, per quatuor loca nervorum [a] hunc conſtringite, non permittentes aliquem curam ei apponere. Alium in medio tribunali adducite.

Auxiliatur Deus patientiam dando.

III. Demetrius Centurio dixit: Præſto eſt, domine. Maximus dixit: Quis vocaris? Andronicus dixit: Manifeſte ſi ſcire vis; dico tibi quoniam Chriſtianus ſum. Maximus dixit: Qui ante te fuerunt, non ſunt conſecuti de nomine iſto nihil. Oportet autem te nunc convenienter nobis reſpondere. Andronicus dixit: Commune [b] nomen meum apud homines, vocor Andronicus. Maximus dixit: Quod genus es? Andronicus dixit: De nobili genere, & primi ordinis Epheſiorum filius. Maximus dixit: Omni ſtultiloquio & vanitati

Andronici confeſſio.

φρονιμώτεροι ὄν, δαίμοσιν οὐ λατρεύω. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· στρέψαντες αὐτὸν καὶ κατὰ τῆς γαστρὸς τύψατε. Πρόβος εἶπεν· κύριε, βοήθει τῷ δούλῳ σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τύπτοντες αὐτὸν λέγετε· Χριστιανὲ ἄνθρωπε, ποῦ ἐστὶν ὁ βοηθῶν σοι; Πρόβος εἶπεν· καὶ ἐβοήθησεν, καὶ βοηθεῖ· οὕτως γὰρ τῶν βασάνων σου καταφρονῶ, ὡς μὴ πείθεσθαί σοι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· πρόσεχε σώματί σου, πανάθλιε, ὅτι τὸ αἷμα τοῦ σώματός σου τὴν γῆν ἐπλήρωσεν. Πρόβος εἶπεν· τοῦτο γίνωσκε· ὅτι ὅσον τὸ σῶμά μου πάσχει διὰ Χριστὸν, τοσούτῳ τὴν ψυχὴν ὑγιεινότεροι γινόμεθα. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· βάλλοντες αὐτῷ σίδηρα εἰς τέσσαρα κεντήματα, αὐτὸν διατείνατε, μὴ ἐάσαντες αὐτὸν ἐπιμελείας τυχεῖν· τὸν δὲ ἕτερον εἰς τὸ μέσον τοῦ βήματος ἀγάγετε.

SS. Tarach. &c.

3. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· ἕστηκε, κύριε, δέσμιός σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τί καλεῖται τὸ ὄνομά σου. ὁ δὲ εἶπεν· Χριστιανός εἰμι· παρὰ δὲ τῶν γονέων μου ἐκλήθην Ἀνδρόνικος, εὐγενὴς τῷ γένει, καὶ τῶν πρώτων Ἐφεσίων υἱός. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· πάσης ἀπαλλαγεὶς ἐπινοίας * ἀλόγων, θέλησον ὡς πατρὶ πεισθῆναί μοι· καὶ γὰρ οἱ πρὸ σοῦ θελήσαντες μωραίνειν, οὐδὲν ὠφέλησαν ἑαυτούς. σὺ δὲ τιμήσας τοὺς αὐτοκράτορας, τοῖς πατρῴοις θεοῖς θύσας, εὐεργετηθήσῃ. Ἀνδρόνικος εἶπεν· καλῶς πατρῴους ὀνομάζετε. πατέρα

* ed. λογων.

[a] Ideſt ambas manus & pedes in nervo ſtringire.

[b] Hæc reſponſio cum ſequenti interrogatione deeſt in 1. cod. Colb. & ed. Bigot.

SS TARACHUS, &c.

γὰρ ἔχοντες ὑμεῖς τὸν Σατανᾶν, υἱοί ἐστε ἐκείνου, καὶ διάβολοι γεγόνατε. τὰ γὰρ ἐκείνου ἔργα πράττετε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τὸ νέον σου τῆς ἡλικίας περιπετέστερόν σε ποιεῖ· καὶ μείζονάς σοι παρέξει τὰς ὕβρεις. Ἀνδρόνικος εἶπεν· νέος μὲν εἶναί σοι δοκῶ τοῖς ἔτεσι· τέλειος δὲ τῇ ψυχῇ πρὸς ἅπαντα. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τῆς πολυλογίας σου παυσάμενος, θῦσον τοῖς θεοῖς, ἵνα τῶν αἰκισμῶν ἀπαλλαγῇς. Ἀνδρόνικος εἶπεν· δοκεῖς με τοσοῦτον ἄφρονα εἶναι, ἵνα τῶν πρὸ ἐμοῦ σοι μηδὲν ἀποκριναμένων ἥττων γένωμαι. ἑτοιμότερός σου εἰμὶ πρὸς πάντα. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἄρατε αὐτοῦ τὰ ἱμάτια, καὶ περιζώσαντες αὐτὸν ἀναρτήσατε. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· πρὸ τοῦ τὸ σῶμά σου ἀφανισθῆναι, πείσθητί μοι, παναθλίε. Ἀνδρόνικος εἶπεν· συμφέρει τὸ σῶμά μου ἀφανισθῆναι, καὶ μὴ τὴν ψυχήν· ποίει ὃ θέλεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· πείθῃ καὶ θύῃς πρὶν ἢ ἁψάμενός σου ἀπολέσω σε. Ἀνδρόνικος εἶπεν· ἐγὼ οὐδέποτε ἔθυσα, οὐδὲ ἐκ νεότητός μου, οὐδὲ νῦν θύω, μάλιστα οἷς ἀναγκάζεις με δαίμοσιν. Μάξιμος εἶπεν· ἅψασθε αὐτοῦ τοῦ σώματος. Ἀθανάσιος Κορνικουλάριος εἶπεν· πείσθητι τῷ ὑπατικῷ. πατήρ σου τοῖς ἔτεσίν εἰμι, καὶ συμβουλεύω σοι. Ἀνδρόνικος εἶπεν· ἄπελθε, νουθέτησον σαυτὸν, ὅτι γέρων ὢν, ἀσύνετος εἶ, πείθων με λίθοις καὶ δαίμοσιν θύειν. Μάξιμος εἶπεν· οὐχ ἥψαντό σου αἱ βάσανοι, παναθλίε, ἵνα σαυτὸν

parce, & voluntariè audi me ut patrem. Nam qui ante te voluerunt ſtulti fieri, nihil lucrati ſunt. Tu autem honorificans principes & patres, diis noſtris conſenti. Andronicus dixit: Bene illos patres nominatis, quoniam vos ipſi patrem habetis ſatanam. Nam filii diaboli eſtis facti, & opera ejus perficitis. Maximus dixit: Adoleſcentia pueritiæ tuæ adhuc me compeſcit *. Scias enim magna tibi tormenta parari. Andronicus dixit: Adoleſcens tibi videor in annis, perfectus ſum autem in anima & in omnibus. Maximus dixit: Recede à multiloquio; accede, ſacrifica, ut poſſis de tormentis evadere. Andronicus dixit: Putas ita ſtultum me eſſe, ut minor ab anteceſſoribus meis inveniar? Paratus ſum tibi ad omnia tormenta. Maximus dixit: Diſpoliat illum, & cingite, & ſuſpendite. Demetrius centurio dixit: Antequam exterminetur corpus tuum, miſer, audi me. Andronicus dixit: Melius eſt ut corpus meum pereat, quàm & anima mea. Fac quod vis. Maximus dixit: Conſenti & ſacrifica, antequam iniciens [a] exterminem te. Andronicus dixit: Ego numquam ſacrificavi ab infantia mea, & nunc non ſacrifico. Prætcrea eis quibus me cogis ſacrificare, dæmones ſunt. Maximus dixit: Tangite corpus ejus. Athanaſius Cornicularius dixit: Conſenti Præſidi. Pater tuus ſum in annis; ideo conſilior tibi. Andronicus dixit: Vade,

SS TARACHUS, &c.

* *Bigot.* contemnit.

a MS. Remig. *incipiam exterminare te.*

conſilium tibi da, quia ſenior es, & ſenſum non habes, tale conſilium mihi dans, ut lapidibus & dæmoniis ſacrificem. Maximus dixit: Non ſentis tormenta, miſer, ut miſerearis tui, & recedas à vanitate iſta, quæ te ſalvare non poteſt. Andronicus dixit: Vanitas iſta valde bona eſt illis qui ſpem habent in Domino; ſapientia autem temporalis ſempiternam mortem operatur. Maximus dixit: Quis te docuit ſtultitiam iſtam? Andronicus dixit: Sermo qui vivificat, in quo & vivimus, habentes in cælo Dominum ſpem reſurrectionis noſtræ. Maximus dixit: Recede à ſtultitia tua, antequam incipiam te graviùs torquere. Andronicus dixit: Corpus meum ante te poſitum eſt. Habes poteſtatem, fac quod vis. Maximus dixit: Torquete tibiam [a] ejus fortiter. Andronicus dixit: Reſpiciat Deus, quia ſine cauſa me, ſicut homicidam, pœnis ſubjicis. Maximus dixit: Contemnis præcepta Principum, & tribunal meum nihil tibi videtur eſſe. Andronicus dixit: In Dei miſericordia & veritate confido: inde hoc patior. Maximus præſes dixit: Miſericors * eſſes, ſi deos honorares, quos Principes adorant. Andronicus dixit: Impietas eſt Deum verum derelinquere, & lapides adorare. Maximus dixit: Ergo deliquerunt Principes, ô damnate? Andronicus dixit: Deliquerunt, ſicut intelligo. Nam ſi vis recto

* pius.

ἐλεήσας, παύσης τῆς μωρίας ταύτης, τῆς μηδὲν ὠφελούσης σε; Ἀνδρόνικος εἶπεν· ἡμῖν ἡ μωρία αὐτὴ αἰωνία ἐστὶν τοῖς ἐλπίδας ἔχουσι πρὸς θεόν· ἡ γὰρ σοφία πρόσκαιρος οὖσα αἰώνιον θάνατον τοῖς ἔχουσιν αὐτὴν προξενεῖ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τίς σε ἐδίδαξε τὴν μωρίαν ταύτην; Ἀνδρόνικος εἶπεν· ὁ σωτήριος λόγος, εἰς ὃν καὶ ζῶμεν καὶ ζήσομεν, ἔχοντες ἐν οὐρανῷ θεὸν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἀπαλλάττου τῆς μωρίας σου, πρὶν ἐπιπλείονά σε βασανίζων ἀπολέσω. Ἀνδρόνικος εἶπεν· τὸ σῶμά μου πρόκειταί σοι, ἐξουσίαν ἔχεις, ποίει ὃ θέλεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· Χαράξατε αὐτοῦ τὰς κνήμας εὐτονώτατα. Ἀνδρόνικος εἶπεν· ἴδοι ὁ θεὸς καὶ κρινάτω σε ἐν τάχει, ὅτι οὐδὲν ἀδικήσαντά με βασανίζεις ὡς φονέα. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἀσεβῶν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ εἰς τοὺς σεβαστοὺς, καὶ τοῦ βήματός μου καταφρονῶν, οὐδὲν ἀδικεῖν φάσκεις; Ἀνδρόνικος εἶπεν· ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνίζομαι τῆς εἰς τὸν ἀληθινὸν θεόν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν. εὐσεβὴς ἦς, εἰ ἐτίμας τοὺς θεοὺς, οὓς καὶ οἱ αὐτοκράτορες σέβονται. Ἀνδρόνικος εἶπεν· αὕτη ἀσέβειά ἐστιν καὶ οὐκ εὐσέβεια, ἵνα καταλιπὼν τὸν ζῶντα θεὸν, λίθοις καὶ ξύλοις προσκυνήσω. Μάξιμος εἶπεν· ἀσεβοῦσιν οὖν οἱ αὐτοκράτορες, δήμιε; Ἀνδρόνικος εἶπεν· ἀσεβοῦσιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ εἰ γὰρ

[a] MS. 2. Colb. & Roſvv. *Torquete eı.* Remig. *Torquete eum*, &c.

θέλεις

SS. TARACHUS, &c.

θέλεις καὶ αὐτὸς ὀρθῷ λογισμῷ χρήσασθαι, γινώσκεις ὅτι ἀσέβειά ἐστι τοῖς δαίμοσι θύειν. Μάξιμος εἶπεν· στρέψαντες τὰ πλῆγα, τὰς πλευρὰς αὐτοῦ κεντήσατε. Ἀνδρόνικος εἶπεν· πρόκειμαί σοι. ὡς θέλεις, τὸ σῶμά μου αἴκιζε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἄλλας προσαγάγετε, καὶ ὀστράκοις αὐτοῦ τὰς πλευρὰς ἀναξύσατε. Ἀνδρόνικος εἶπεν· ἐστερέωσας τὸ σῶμά μου μᾶλλον ἀπὸ τῶν πληγῶν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· κατ' ὀλίγον σε ἀφανίσω. Ἀνδρόνικος εἶπεν· οὐ φοβοῦμαί σου τὰς ἀπειλάς· ὁ λογισμός μου κρείττων σου πάσης ἐπινοίας καὶ κακίας ἐστίν. ὅθεν καταφρονῶ σου τῶν βασάνων. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· δήσαντες αὐτοῦ τὸν τράχηλον καὶ τοὺς πόδας, φυλάττετε εἰς τὸ δεσμωτήριον.

ſenſu intelligere, ſcito quoniam delictum eſt dæmonibus ſacrificare. Maximus dixit: Convertite eum, & latera ejus pungite. Andronicus dixit: Ante te ſum. Quomodo vis, corpus meum pœnis ſubjice. Maximus dixit: Tollite teſtas, & plagas ejus perfricate. Andronicus dixit: Confortaſti nunc corpus meum in plagis. Maximus dixit: Minutatim te exterminabo. Andronicus dixit: Non timeo comminationes tuas. Senſus enim meus melior eſt cogitatione malitiæ tuæ; propterea contemno tormenta tua. Maximus dixit: Ligate ejus pedes & collum ferro, & ſub cuſtodia habeatur.

Δευτέρα ἐξέτασις ἐν Ἀναζαρβῷ τῇδ' ἐν μητροπόλει.

4. Φλάβιος, Γάϊος, Νουμεριανὸς, Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· κάλει τοὺς τῆς ἀσεβοῦς θρησκείας ὑπηρέτας τῶν χριστιανῶν. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· ἑστήκασι, κύριε δέομαί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν. οἴμοι, Τάραχε, πάνυ τὸ γῆρας τίμιον τοῖς πλείοσι τῶν ἀνθρώπων εἶναι νομίζω, διὰ τὸ προσόντα μοι εἰς συμβουλίαν λογισμόν· ὅθεν νουθετήσας σεαυτὸν, μὴ θελήσῃς τοῖς προτέροις λογισμοῖς καὶ σήμερον ἀποχρήσασθαι, ἵνα θύσας τοῖς θεοῖς, τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἔπαινον ἀναδέξῃ. Τάραχος εἶπεν· χριστιανός εἰμι. τὸν δὲ ἔπαινον τοῦτον εὔχομαί σε καὶ τοὺς αὐτοκράτοράς σου, καὶ πάσας ἀποθεμένους τῆς * πώρωσιν τυφλώσεως, ἀναδέξασθαι λογισμὸν κρείττονα καὶ στερεω-

* πλ. ἀπορρίψαντ.

IV. Secunda interrogatio facta eſt in Siſcia[a] civitate. Aſſidens Numerianus Maximus præſes dixit Demetrio Centurioni: Voca impiiſſimos Chriſtianos, legi malæ ſervientes. Demetrius Centurio dixit: Præſto ſunt, domine. Maximus dixit: Scio quia ſenectus honoratur in multis, propterea quòd eſt in ipſis bona cogitatio, & ſenſus. proinde ſi cogitaſti apud te, Tarache, ne iterum in prioribus cogitationibus velis & hodie permanere. Sed magis accede, ſacrifica diis pro honore Principum, ut honorem conſequaris. Tarachus dixit: Honorem iſtum ſi intelligerent & ipſi Principes, & alii qui communicant ſenſibus eorum, omnes à cæcitate cogitationum va-

II INTERROGATIO. [a]

Secunda confeſſio Tarachi.

[a] Vide Admonitionem præviam, num 3.

SS. Tarachus, &c.

nitatis ſuæ ſepararentur, & in meliorem & fortiorem fidem à Deo veriſſimo vivificarentur. Maximus dixit : Lapidibus os ejus frangite, & dicite ei ; Recede a ſtultitia tua. Tarachus dixit : Si non eram aſtutus, ſimilis tibi eſſem inſenſatus. Maximus dixit : Ecce dentes tuos vides comminutos ; miſerere tui jam, miſer. Tarachus dixit : Non mihi ſuadebis in nihilo. nam ſi omnia membra mea collidas, ego inſto fortis in eo qui me fortem facit. Maximus dixit : Crede mihi, quia melius eſt tibi ut ſacrifices. Tarachus dixit: Si ſcirem quia melius erat, hæc non paterer a te. Maximus dixit [a] : Cædite illum in os, clamantes : Reſponde. Tarachus dixit : Maxillæ meæ fractæ ſunt ; quomodo reſpondeam tibi ? Maximus Præſes dixit : Et in omnibus iſtis non conſentis, ô inſenſate ? Accede ergo ad aram, & immola diis. Tarachus dixit : Si vocem clamoris mei ſubtraxiſti, ſenſum animæ meæ non nocuiſti, ſed in melius me ædificaſti. Maximus præſes dixit : Ego duritiam tuam exponam *, maledicte. Tarachus dixit : Omnibus cogitationibus tuis adſum, ſed vinco in eo qui fortem me facit, ideſt in nomine Dei. Maximus dixit : Afferte ignem, & expandite manus ejus, & urite. Tarachus dixit : Ignem tuum temporalem non timeo ; timeo autem, ſi conſenſero tibi, ne forte ignis æternus in me do-

* al. ed. expellam.

ποιηθέντα, ὑπὸ τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ ζωοποιηθῶσι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· λίθοις τὸ στόμα αὐτοῦ κόψατε, καὶ εἴπατε αὐτῷ· παῦσον ἀπὸ τῆς μωρίας σου. Τάραχος εἶπεν· εἰ μὴ ἔνηφον, ὅμοιός σου μωρὸς ἂν ἤμην. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἴδε καὶ τοὺς ὀδόντας σου σαλευθέντας, καὶ σεαυτὸν ἐλέησον, πανάθλιε. Τάραχος εἶπεν· * οὐ λυπεῖς με ἐν οὐδενί, κἂν ἕκαστον τῶν μελῶν μου ἀκρωτηριάσῃς· ἀλλ' ἕστηκά σοι ἑδραῖος ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· πείσθητί μοι, λυσιτελεῖ σοι, καὶ θῦσον προσελθών. Τάραχος εἶπεν· εἰ ᾔδειν ὅτι συμφέρει μοι, οὐκ ἂν ἔπαχον ταῦτα. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τύπτοντες αὐτοῦ τὸ στόμα, κράζειν αὐτῷ φήσατε. Τάραχος εἶπεν· τῶν ὀδόντων μου διαπεπτωκότων, καὶ τῶν σιαγόνων συγκλασθέντων κράζειν οὐ δύναμαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· καὶ οὐδὲ οὕτως πείθῃ, ἀνόσιε; προσελθὼν τοῖς βωμοῖς, σπεῖσαι τοῖς θεοῖς. Τάραχος εἶπεν· εἰ καὶ τὴν φωνήν μου ἐνεπόδισας εἰς τὸ κράζειν, ἀλλὰ τὸν τῆς ψυχῆς μου λογισμὸν οὐδὲν βλάψεις· εἰς μείζονα γὰρ εὐτονίαν με ᾠκοδόμησας. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἐγώ σου τὸν τόνον καθαιρῶ, ἀνοσιώτατε. Τάραχος εἶπεν· πάσαις ταῖς ἐπινοίαις σου προβεβλημένος, νικῶ σε ἐν ὀνόματι τοῦ ἐνδυναμοῦντός με θεοῦ. Μάξιμος εἶπεν· προσαγάγετε αὐτῷ πῦρ εἰς τὰς χεῖρας, ἁπλώσαντες αὐτάς. Τάραχος εἶπεν· τὸ πῦρ σου οὐ φοβοῦμαι τὸ πρόσκαιρον· φοβοῦμαι δὲ, μή ἄρα * σου πεισθεὶς, τοῦ αἰωνίου πυρὸς

SS. Tarachus, &c.

* μωλύει.

* ed. σοι.

[a] Cod. Remig. & Roſvv. hæc addunt. *Extendite eum & nervis crudis cadite. Tarachus vero nihil reſpondebat. Maximus dixit cadite, &c.*

SS. TARACHUS, &c.

μέτοχος γίνομαι. Μάξιμος εἶπεν· ἰδοὺ καὶ αἱ χεῖρές σου ἠφανίσθησαν ἀπὸ τοῦ πυρός. παῦσαι τῆς μανίας σου, ἀνόητε, καὶ θῦσον; Τάραχος εἶπεν· οὕτω μοι ὁμιλεῖς ὡς παραιτησαμένου * τὸ σῶμα ἐπινοίαις πείθειν, καὶ νῦν ὅτι στερεός εἰμι ἐν πᾶσιν οἷς κατ' ἐμοῦ πράττεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· δήσαντες αὐτὸν ἐκ τῶν ποδῶν ἀναρτήσαντες εἰς ὕψος, καὶ καπνὸν * δριμὺν προσαγάγετε τῇ ὄψει αὐτοῦ. Τάραχος εἶπεν· τοῦ πυρός σου καταπεφρόνηκα· καὶ τὸν καπνόν σου ἔχω φοβηθῆναι; Μάξιμος εἶπεν· θῦσαι ὁμολόγησον, ὡς ἀνήρτησαι. Τάραχος εἶπεν· θῦσον, ὡς ἔχεις ἔθος, ὑπατικὲ, καὶ ἀνθρώποις * θύειν· ἐμοὶ γὰρ μὴ γένοιτο τοῦτο πρᾶξαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· προσαγάγετε αὐτῷ ὄξος δριμὺ μετὰ ἅλατος κατὰ τῶν μυκτήρων. Τάραχος εἶπεν· τὸ ὄξος σου γλυκύ ἐστι, καὶ τὸ ἅλας σου ἐμοὶ μωρόν. Μάξιμος εἶπεν· μίξαντες σίναπι τῷ ὄξει, ἐκχέετε αὐτῷ κατὰ τῶν ῥινῶν. Τάραχος εἶπεν· πλανῶσί σε οἱ ὑπηρέται σου, Μάξιμε, καὶ μέλι ἀντὶ σινάπεως ἐνέχεάν μοι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἐπινοήσω σοι βασάνους τῇ ἑξῆς δικασίμῳ, καὶ παύσω σε τῆς μωρίας σου. Τάραχος εἶπεν· κἀγὼ ἑτοιμότερος τῆς ἐπινοίας σου γενήσομαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· καθελόντες αὐτὸν καὶ δήσαντες σιδήροις, παράδοτε τῷ δεσμοφύλακι· τὸν γὰρ ἕτερον μετὰ τοῦτον κάλει.

ς. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· ἕστηκε, κύριε, δέσμιός σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· λέγε μοι, Πρόβε, ἔκρινας ἀπαλλάττεσθαι τῶν βασάνων· ἢ

* ed. μυπῖς ὠμαῖς ἐν θυσίαις, πείθῃ καὶ νῦν.

* ed. δριμὺν.

* L. ἀνθρώποις.

minetur. Maximus dixit: Quid nunc? ecce manus tuæ exterminatæ ſunt ab igne. Requieſce a vanitate tua, inſenſate, & immola diis. Tarachus dixit: Sic mihi loqueris, quaſi jam voluntati tuæ conſenſerim, aut crudelitati tuæ voluntatem dederim. Fortis autem ſum in omnibus, quæ adverſum me præparantur. Maximus dixit: Ligate eum à pedibus, & in altum ſuſpendite, & acrem fumum ſupponite ad faciem ejus. Tarachus dixit: Ignem tuum contemſi; & fumum tuum timere debeo? Maximus dixit: Cum ſuſpenſus es, conſenti & ſacrifica. Tarachus dixit: Sacrifica tu, Præſes, ſicuti conſuetudinem habes ſacrificare hominibus: mihi autem non licet hoc facere. Maximus dixit: Afferte acetum acre cum ſale, & in naribus ejus infundite. Tarachus dixit: Acetum tuum dulce eſt mihi, & ſal mihi fatuus eſt. Maximus dixit: Immiſcete ſinape cum aceto, & perfundite nares ejus. Tarachus dixit: Fallunt te miniſtri tui, Præſes; mel pro ſinape infuderunt mihi. Maximus dixit: Cogitabo proxima ſeſſione alia tormenta, & te quieſcere faciam ab ſtultitia tua. Tarachus dixit: Et me paratum invenies in omnibus cogitationibus * tuis. Maximus dixit: Deponite eum, & vinculis ferreis ligate, ut tradatur in cuſtodiam: ſequentem autem ejus adducite.

V. Demetrius centurio dixit: Præſto eſt, domine. Maximus dixit: Dic mihi, Probe, cogitaſti parcere tibi à pœnis, aut

* C. [illegible] tormentis.

SS. Tarachus, &c.

Probi ſecunda confeſſio.

adhuc ab inſania tua non recedis? ſed nunc accede, & immola diis: quoniam & ipſi Principes pro ſalute hominum ſacrificant. Probus dixit: Audax tibi aſſiſto. nam & de præteritis interrogationibus & plagis fortiſſimus ſum, & nunc proba in me de omnibus tormentis tuis. Neque tu, neque Principes tui facietis me delinquere, ut ſacrificem diis quos neſcio. Habeo autem Deum meum in cælis. Ipſi ſoli ſervio & adoro. Maximus dixit: Iſti non ſunt dii vivi, maledicte? Probus dixit: Lapides & ligna, opera manuum hominum, dii quomodo poſſunt eſſe viventes? Erras à multa ignorantia his ſacrificans, Præſes. Maximus dixit: Errantem me dicis, ô malum caput, diis ſacrificantem? Probus dixit: Dii qui non fecerunt cælum & terram pereant. Maximus dixit: Ceſſa de aſtutia tua, & immola diis, Probe, & ſalvus eris. Probus dixit: Ego diis multis non ſacrifico: ſed quem ſcio Deum verum, adorans adorabo eum. Maximus dixit: Ergo accede & immola Jovi, deo magno, & non multis, ſicut dixiſti. Probus dixit: Ego Deum habeo in cælis: ipſum ſolum timeo. nam qui à te dicuntur dii, non iis conſentio, neque adoro. Maximus dixit: Iterum dico tibi: Immola Jovi deo invictiſſimo. Probus dixit: Illum dicis deum, qui cum ſua ſorore fornicatus eſt, & alia multa fecit quæ non poſſum dicere. Iſtum deum dicis? Maximus dixit: Frangite os ejus, ut non

SS. Tarachus, &c.

οὐδέπω τῆς μωρίας σου ἀπαλλάττῃ; ὅθεν προσελθὼν θῦσον τοῖς θεοῖς, ὃ καὶ οἱ αὐτοκράτορες ὑπὲρ κοινῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἐπιτελοῦσιν. Πρόβος εἶπεν· ἑτοιμότερός σου καὶ σήμερον καθέστηκα, καὶ ἐκ τῶν πρώτων ἐξετάσεων καὶ πληγῶν δυναμώτερος· διὸ καὶ πεῖραν μου λάμβανε πάσαις ἐπινοίαις καὶ ἐπαγγελίαις τιμωριῶν. οὔτε γὰρ σὺ, οὔτε οἱ αὐτοκράτορές σου, οὔτε οἱ δαίμονες οἷς θρησκεύεις πλανώμενος, οὔτε ὁ πατήρ σου ὁ Σατανᾶς πείσουσί με ἀσεβήσαντα προσκυνῆσαι θεοῖς οἷς οὐ γινώσκω. ἔχω δὲ τὸν θεόν μου τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, αὐτὸν λατρεύων προσκυνήσω. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὗτοι γὰρ οὐκ εἰσὶ θεοὶ, ἀνοσιώτατε; Πρόβος εἶπεν· οἱ ἐν λίθοις καὶ ξύλοις ἔργοις χειρῶν ἀνθρώπων τυγχάνοντες, πῶς δύνανται θεοὶ εἶναι; σφάλλῃ ὑπὸ πολλῆς ἀγνοίας, τούτοις θρησκεύων, ὑπατικέ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· σφάλλεσθαί με νουθετοῦντά σε ἡγῇ, ὦ μιαρὰ κεφαλὴ, θρησκεύοντα τοῖς θεοῖς. Πρόβος εἶπεν· θεοὶ οἳ οὐκ ἐποίησαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀπολέσθωσαν, καὶ πάντες οἱ θρησκεύοντες αὐτοῖς. ὁ θυσιάζων γὰρ θεοῖς ἑτέροις, ἐξολοθρευθήσεται, πλὴν κυρίῳ, οὐ δι' αἵματος, ἀλλ' ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ, τῆς εἰς αὐτὸν ἀληθείας καὶ γνώσεως. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· παυσάμενος τῆς ἐθελοκάκου φρενιμότητός σου, θῦσον τοῖς θεοῖς, Πρόβε, καὶ σώθητι. Πρόβος εἶπεν· πολλοῖς θεοῖς οὐ λατρεύω· ὃν δὲ γινώσκω θεὸν εἶναι ἀληθῶς, εὐσεβῶς τούτῳ λατρεύων προσκυνήσω. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὐκοῦν τῷ τοῦ Διὸς προσελθὼν βωμῷ, θῦσον, ἵνα μὴ πολλοῖς, ὡς

SS. Tarachus, &c.

ἔφης, λατρεύης θεοῖς. Πρόβος εἶπεν. ἐγὼ θεὸν ἔχω ἐν οὐρανοῖς, τοῦτον καὶ φοβοῦμαι. τοῖς γὰρ λεγομένοις ὑπὸ σοῦ θεοῖς οὐ λατρεύω. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· καὶ πάλαι ἔφην, καὶ νῦν ἐρῶ, θῦσον τῷ μεγάλῳ θεῷ Διΐ. Πρόβος εἶπεν· τὸν τῆς ἰδίας ἀδελφῆς ἄνδρα, μοιχόν τε καὶ παιδοφθόρον, πόρνον τε καὶ βέβηλον, ὡς πάντες οἱ ποιηταὶ αὐτῷ μαρτυροῦσιν, ἵνα μὴ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ καὶ ἄσημα λέγω καὶ ἀπόρρητα, τούτῳ, ἄδικε καὶ ἀνόσιε, κελεύεις με θύειν. Μάξιμος ἡγεμὼν λέγει. τύπτοντες αὐτοῦ τὸ στόμα, λέγετε αὐτῷ· μὴ βλασφήμει. Πρόβος εἶπεν· τί με δέρεις; τοῦτο προσῆκόν σοι· ὅτι οἱ θρησκεύοντες αὐτοῖς, οὗτοι περὶ αὐτῶν λέγουσιν· ὅθεν οὐ ψεύδομαι, ἀλλὰ ἀληθεύω, ὡς καὶ σὺ γινώσκεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τί μωρίαν σου τρέφω, μὴ αἰκιζόμενός σε; πυρώσαντες σίδηρα, ἐπιστήσατε αὐτόν. Πρόβος εἶπεν· τὸ πῦρ σου ψυχρόν ἐστι καὶ οὐχ ἅπτεταί μου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· πυρώσαντες αὐτὰ ἐντονώτατα, ἐπιστήσατε αὐτὸν κρατοῦντες καθ' ἑκάτερα. Πρόβος εἶπεν· τὸ πῦρ σου ψυχρὸν γέγονεν. οἱ ὑπηρέται σου καταπαίζουσί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν. δήσαντες αὐτὸν τείνατε, καὶ νεύροις ὠμοῖς σχίσατε* τὸν νῶτον αὐτοῦ, λέγοντες αὐτῷ· θῦσον καὶ μὴ μώριζε. Πρόβος εἶπεν. τὸ πῦρ σου οὐκ ἐφοβήθην, καὶ τῶν βασάνων σου οὐ φροντίζω. ἑτέραν εἴ τινα ἄλλην ἔχεις μηχανὴν τιμωρίας, πρόσφερε, ἵνα δείξω τὸν ἐν ἐμοὶ θεόν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν. ξυρήσαντες αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ἄνθρακας ἐκκεκαυμένους ἐπίθετε. Πρόβος εἶπεν. ἐκαυτηρίασάς μου τοὺς πόδας καὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐδοκίμασας ὅτι θεοῦ εἰμι

* L. κόψατε.

blaſphemet. Probus dixit: Quid me cædis? Omnes qui ei immolant hoc dicunt. Non mentior, ſed verum dico, ſicut & tu ipſe optime noſti. Maximus dixit: Stultitiam tuam modo converto. Nunc ignite ferrum, & mittite illi. Probus dixit: Ignis tuus tepidus eſt, & me non contingit. Maximus dixit: Ignite artiùs ferrum, & ſtante eo injicite illi. Probus dixit: Nunc verè tepidus factus eſt ignis tuus. Irrident te miniſtri tui. Maximus dixit: Ligate eum, & tendite, & nervis crudis cædite, & aperite dorſum ejus. Probus dixit: Ignem tuum non timui; tormenta tua contemno. Sed ſi habes aliam excogitationem, adhibe, ut cognoſcas qui eſt in me Deus. Maximus dixit: Radite ei caput, & prunas igneas ſuperponite ei. Probus dixit: Uſtulaſti mihi pedes & caput; & probaſti quia Dei ſervus ſum, & tolero iram tuam. Maximus dixit: Si deorum ſervus eſſes, ſacrificares eis, & adorares eos. Probus dixit: Ego ſervus Dei ſum, & non deorum, qui perdunt eos qui conſentiunt eis. Maximus dixit: Nonne omnes qui conſentiunt eis, præſto ſunt ante tribunal meum, à diis honorati & Principibus; tu autem, ter maledicte, ſpectaris * ab omnibus propter inobedientiam tuam. Probus dixit: Crede mihi. Omnes perierunt, niſi converſi pænitentiam egerint ſuper quod deliquerunt. nam ſcien-

SS. Tarachus, &c.

* Roſvveid. deſpiceris.

tes ſervierunt idolis, & Deum vivum dereliquerunt. Maximus dixit : Frangite ei faciem, ut non dicat Deum, ſed deos. Probus dixit : Quia veritatem locutus ſum, juſſiſti frangi os meum, iniquiſſime? Maximus dixit : Non ſolum os tuum, ſed & linguam tuam blaſphemam incidam, ut recedas ab ſtultitia ſermonum tuorum, & immoles diis. Probus dixit : Etſi quod loquitur in me organum incidi facias, habeo interiorem & immortalem linguam, ex qua reſponſum faciam. Maximus præſes dixit : Nunc & hic recipiatur in cuſtodia ; alium ſequentem eum afferte.

Andronici ſecunda confeſſio.

VI. Demetrius centurio dixit : Præſto eſt, domine. Maximus præſes dixit : Qui ante te interrogati ſunt, Andronice, multa tormenta paſſi ſunt, & nihil lucrum fecerunt miſeri : ſed poſt tanta & talia quæ paſſi ſunt, vix potuimus eos convertere ad deos. Honorem autem magnum acceptum ſunt à Principibus. Unde & tu ipſe conſule tibi, & lucrare tormenta, & ſacrifica diis noſtris, & voluntati noſtræ obedias, ut honorem dignum conſequaris à Principibus. Si autem nolueris, juro tibi per

δοῦλος, καὶ φέρω τὰς ἀπειλάς σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· εἰ θεῶν δοῦλος ἦς, ἔθυες ἂν αὐτοῖς, καὶ εὐσεβὴς ἦς. Πρόβος εἶπεν· ἐγὼ θεοῦ δοῦλός εἰμι, καὶ οὐ θεῶν τῶν ἀπολλυόντων τοὺς φοβουμένους αὐτούς. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· πάντες οὖν οἱ εὐσεβοῦντες αὐτοὺς, βιοκατάρατε, οἳ παρεστήκασί μου τῷ βήματι τίμιοι τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς σεβαστοῖς, ὑμᾶς τε καθαιροῦντες, ὑπὲρ εὐσεβείας τῶν θεῶν τιμωρουμένους. Πρόβος εἶπεν· πίστευσον ὅτι ἀπώλοντο, εἰ μὴ μετανοήσωσιν ἐφ' οἷς ἔπραξαν μὴ νοήσαντες· δουλεύσωσι δὲ τῷ ζῶντι θεῷ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· κλάσατε αὐτοῦ τὰς ὄψεις, ἵνα μὴ λέγῃ θεὸν, ἀλλὰ θεούς. Πρόβος εἶπεν· ἀληθῆ λέγοντα τύπτεσθαι τὸ στόμα μου κελεύεις, παρανομώτατε; Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὐ μόνον τύπτεσθαι τὸ στόμα σου κελεύω, ἀλλὰ καὶ τὴν βλάσφημόν σου γλῶσσαν περικοπῆναι κελεύω, ἵνα παυσάμενος τῆς μωρολογίας σου θύσῃς προσελθών. Πρόβος εἶπεν· κἂν τὸ λαλοῦν ὄργανον περικόψαι θελήσῃς, ἔχω ἔνδον τὴν ἀθάνατον γλῶτταν, δι' ἧς ἀποκρίνομαί σοι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· πέρας καὶ οὗτος ἀναληφθήτω εἰς τὸ δεσμωτήριον. Ἐπὶ τοῦ βήματος κάλει Ἀνδρόνικον.

6. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· ἕστηκε, κύριε, δέομαί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τῶν πρὸ σοῦ ἐτασθέντων, πολλὰς τιμωρίας ὑπομεμενηκότων, καὶ μὴ ὠφεληθέντων, βισάθλιε, ἀλλὰ καὶ μετὰ μυρίους καὶ τοσούτους αἰκισμοὺς μάλις ἐπείσθησαν εὐσεβῆσαι τοῖς θεοῖς, τιμὰς οὐ μικρὰς παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων δέξασθαι ἔχουσιν· ὅθεν πεῖσον καὶ σὺ σεαυτὸν πρὸ τῶν βασάνων, κερδῆσαι θέλησον τὰς τιμωρίας, ἵνα θύσας τοῖς θεοῖς, εὐσεβὴς γεγενημένος καὶ ὑπήκοος τοῖς σεβαστοῖς, τιμὰς παρ' ἐκείνων σοι πρεπούσας δέξῃ. εἰ δὲ μὴ βουληθῇς, ὄμνυμί σοι τοὺς

SS. TARACHUS, &c.

θεοὺς καὶ τοὺς ἀηττήτους αὐτοκράτορας, οὐχ ἁπλῶς ἀπειθήσαντά σε τιμωρήσομαι. Ἀνδρόνικος εἶπεν· μηδὲ τῆς περὶ ἐμοῦ σοι ἀπολογησαμένων τοσαύτης ἀνδρείας μου καταγίνωσκε, μηδὲ εἴκειν ποικίλοις λόγοις καὶ τὸ ἡμέτερον φρόνημα ἀπατᾶν νόμιζε. οὔτε γὰρ αὐτοὶ τῶν πατρῴων νόμων ἀρνησάμενοι πεισθεῖεν τῇ σῇ μανίᾳ, καταλιπόντες τὰς εἰς θεὸν ἡμῶν ἐλπίδας. οὔτε ἐγὼ τοσοῦτον ἐλαττονήσω πίστει καὶ ὑπομονῇ τῇ πρὸς τὸν κύριον καὶ θεὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν, μήτε τοὺς θεούς σου γινώσκω, μήτε σὲ, μήτε τὸ βῆμα σου φοβούμενος. ὥστε τὰς ἀπειλάς σου πλήρου, καὶ τὰς τιμωρίας ἐπάγαγε, καὶ τὰ βασανιστήρια εὐτρέπιζε, καὶ πάντα τρόπον ἐπιχείρει ἐπὶ τὸν τοῦ θεοῦ δοῦλον, βίαζε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τείνατε αὐτὸν τοῖς πάλοις, καὶ νεύροις ὠμοῖς μαστίξατε. Ἀνδρόνικος εἶπεν· οὐδὲν μέγα* ἐπηγγείλω κατ' ἐμοῦ πράξεις, ὀμνύων τε τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς παρὰ σοὶ αὐτοκράτορας. αὗταί σου εἰσὶν αἱ ἀπειλαί; Ἀθανάσιος Κορνικουλάριος εἶπεν· ὅλον τὸ σῶμά σου ἓν τραῦμά ἐστιν, καὶ οὐδὲν ἡγῇ τοῦτο, παράθλιε; Ἀνδρόνικος εἶπεν· οἱ ζῶντα θεὸν ἀγαπῶντες, τούτων οὐ φροντίζουσιν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἅλας πάσατε αὐτοῦ τὸν νῶτον. Ἀνδρόνικος εἶπεν. πλείονά μοι πασθῆναι κέλευσον, ἵνα ἄσηπτος διαμείνας δυνηθείην ἀντιστῆναι τῇ κακίᾳ σου. Μάξιμος εἶπεν. στρέψατε αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν γαστέρα τύψατε, ἵνα αἱ πρῶται πληγαὶ ἀναξανθεῖσαι μέχρι τῶν μυελῶν αὐτοῦ καταδράμωσιν. Ἀνδρό-

*ad. ὧν.

deos & invictiſſimos Principes noſtros, ne æſtimes quia de manibus meis evades. Andronicus dixit: Miſer & mendax, quid me fallis? Non enim potes libertatem noſtram convertere, aut ſenſum noſtrum conculcare. Neque enim potuerunt Dominum negare, & ſtultitiæ tuæ conſentire. Exiſtima ergo, quia & me talem invenies. Armatus à Deo meo ante te aſſiſto in fide & virtute Domini Dei omnipotentis & Salvatoris noſtri, neque deos tuos ſciens, neque Principes, neque tribunal tuum metuens. Et nunc omnes cogitationes tuas, & omnia genera pœnarum, quas excogitaſti adverſum ſervos Dei, proferantur in medio. Maximus dixit: Tendite eum in palis, & nervis crudis cædite eum. Andronicus dixit: Nihil magnum adverſus tuam priorem comminationem excogitaſti: hæ ſunt omnes minæ tuæ. Athanaſius Cornicularius [a] dixit: Totum corpus tuum vexatum eſt, & pro nihilo habes omnia iſta, miſer? Andronicus dixit: Qui Deum vivum diligunt, iſta omnia contemnunt. Maximus Præſes dixit: De ſale fricate ei dorſum *. Andronicus dixit: Plus jube ſalem mitti, ut poſſim condîtus eſſe, & ſtare contra malitiam tuam. Maximus dixit: Convertite eum, & in ventrem cædite, ut priores plagæ excitentur, & uſque ad medullas deſcendant. Andro-

SS. TARACHUS &c

*Reſuu. plagas ejus.

[a] De Corniculario & Commentarienſi vide ſupra pag. 279.

SS. Tarachus, &c.

nicus dixit : Et in prima interrogatione vexaſti corpus meum, & ſanus ante tribunal tuum oblatus ſum. Præſto eſt & nunc qui me curat, & ſalvat. Maximus Præſes dixit : Nonne præcepi vobis, ô mali milites, ut nemo ad eum accederet, neque curaret; ſed ſic eſſet, ut vulnera ipſa in ſe putrirent? Pegaſius *, commentarienſis, dixit : Per magnificentiam tuam, nemo eum curavit, neque aliquis intravit ad illum. In interiori cuſtodia ſervabatur in vinculis : & ſi inveneris me mendacem, caput habeo; poteſtatem habes. Maximus Præſes dixit : Quomodo ergo plagæ ejus non parent? Pegaſius commentarienſis dixit : Neſcio quomodo curatus ſit, per nobilitatem tuam. Andronicus dixit : Medicus noſter grandis eſt & pius, ô ſtulte. Non medicamentum ponit aut emplaſtrum, ſed ſolo ſermone curat omnes qui ſperant in eum. Habitat enim in cælo : præſens eſt ubique, quem tu non agnoſcis, inſenſate. Maximus præſes dixit : Hi ſermones ſtultitiæ tuæ nihil tibi proderunt : ſed accede, & ſacrifica diis, ut non, male & ſceleſte, perdam te. Andronicus dixit : Et primo & ſecundo quæ à me audiſti, unum ſunt. Non enim puer ſum, ut ſeducar ſermonibus tuis, & conculcer. Maximus dixit : Non me vinces, aut contemnes tribunal meum. Andronicus dixit : Neque nos vincimur à ſermonibus tuis, aut tor-

* al. Pagaſius.

νικος εἶπεν· καὶ ταῖς πρώταις σου βασάνοις τραυματισθεὶς, ὅλον τὸ σῶμά μου ὑγιές ἐστιν, ὡς ἐθεάσω, τῷ βήματί σου παρέστηκα νῦν, ὁ θεραπεύσας με τότε, ἰάσεταί με καὶ νῦν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὐ παρήγγειλα ὑμῖν, κακοὶ στρατιῶται, μηδένα αὐτοῖς θεραπείας τυχεῖν παρά τινος, ἀλλὰ μένειν ἀνεπιμελήτους, ὡς τοῖς τραύμασι τῶν πληγῶν καταβυχομένοις πειραθῆναι ἡμῖν; Πηγάσιος κομενταρήσιος εἶπεν. μὰ τὸ σὸν μέγεθος, οὐδεὶς αὐτὸν ἐπεμελήθη, οὐδὲ εἰσῆλθέ τις πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ τῇ ἐνδοτάτῃ φυλακῇ ἐφρουροῦντο δεδεμένοι. εἰ δὲ εὕρῃς ὅτι ψεύδομαι, κεφαλὴν ἔχω, ἐξουσίαν ἔχεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· πῶς οὖν αἱ πληγαὶ αὐτὸν γέγοναν ἀφανεῖς. Πηγάσιος κομενταρήσιος εἶπεν. οὐκ οἶδα πῶς ἐθεραπεύθησαν μὰ τὴν σὴν ἀρετήν. Ἀνδρόνικος εἶπεν. ὁ ἡμέτερος σωτὴρ καὶ ἰατρὸς, ἀνόητε, μέγας ἐστὶ, καὶ τοὺς εὐσεβεῖς τῷ θεῷ οὐ φαρμάκων ἐπιθέσει θεραπεύει, ἀλλὰ λόγῳ ἰώμενος τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν. κατοικεῖ μὲν οὐρανοὺς, πάρεστι δὲ ἡμῖν ἁπανταχῇ, ὃν σὺ οὐ γινώσκεις ἀσύνετος ὤν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· αὗταί σου αἱ μωρολογίαι οὐδέν σε ὠφελήσουσιν. ἀλλὰ προσελθὼν θῦσον τοῖς θεοῖς, ἵνα μὴ κακὴν κακῶς σε ἀπαλλάξω. Ἀνδρόνικος εἶπεν· τὸ ἅπαξ καὶ τὸ δεύτερον ὑπ' ἐμοῦ σοι ῥηθὲν ἕν ἐστιν. οὐ γὰρ παιδίον εἰμὶ δυνάμενον κολακείᾳ λόγων ἀπατᾶσθαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν. οὐ νικήσετέ με καταφρονήσαντες ἐμοῦ καὶ τοῦ βήματός μου. Ἀνδρόνικος εἶπεν· ἀλλ' οὐδὲ ἡμεῖς ἡττηθῶμεν ταῖς τῶν λόγων καὶ

βασανιστηρίων

SS. Tarachus, &c.

SS. TARACHUS, &c.

βασανιστηρίων ἀπειλαῖς. ἔχεις δὲ ἡμᾶς γενναίους ἀθλητὰς τοῦ θεοῦ τοῦ ἐνδυναμοῦντος ἡμᾶς διὰ Χριστοῦ. ἐκ μέρους δὲ τάχα καὶ σὺ γινώσκεις, ὑπατικὲ, ὅτι οὐ φοβηθησόμεθά σε οὐδὲ τοὺς αἰκισμοὺς σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· παρασκευασθήτωσάν μοι ποικίλα βασανιστήρια, τῇ ἑτέρᾳ περὶ αὐτοῦ ἐξετάσει. οὗτος δὲ ἐν ἀσφαλείᾳ σιδήρων γεγενημένος ἀναληφθήτω εἰς τὸ δεσμωτήριον, μηδενὸς αὐτοὺς ὁρῶντος ἐπὶ τῆς εἱρκτῆς.

mentis, aut iracundiâ tuâ; ſed adſumus in conſpectu tuo athletæ fortes in eum, qui nos confortat Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Nam ex parte fortè ſentis & cognoſcis, Præſes, quoniam non timemus te, neque pœnas tuas. Maximus dixit: Parentur mihi alia tormentorum genera proximâ ſeſſione. Hic autem in vinculis ferreis recipiatur in cuſtodia, & à nullo videatur in imo carceris.

SS. TARACHUS, &c.

Τρίτη ἐξέτασις ἐν μαμψίστοις.

7. Φλάβιος, Γάϊος, Νουμεριανὸς, Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν. κάλει τοὺς τῆς ἀσεβοῦς θρησκείας τῶν χριστιανῶν μύστας. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· ἑστήκασι, κύριε, δέομαί σου· Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἔτι νῦν τῇ τῶν πληγῶν αἰσχῇ βούλει πεισθεὶς ἀπαλλαγῆναι, Τάραχε, τῆς ἀναιδοῦς σου ὁμολογίας, καὶ προσελθὼν θῦσον τοῖς θεοῖς, δι' οὓς τὰ πάντα συνέστηκεν. Τάραχος εἶπεν· μή σοι καλῶς, μήτε αὐτοῖς, ἵνα δι' αὐτῶν ὁ κόσμος κυβερνᾶται, οἷς ἡτοίμασται τὸ πῦρ καὶ ἡ αἰώνιος κόλασις, οὐ μόνοις δὲ αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν ὑμῖν τὸ θέλημα αὐτῶν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὐ παύῃ, μιαρώτατε, βλασφημῶν; ἢ νομίζεις διὰ τῆς τοιαύτης ἀναισχυντίας νικᾷν; τὴν κεφαλήν σου λαβὼν ἀπαλλάττω σε. Τάραχος εἶπεν· εἰ ἦν μοι συντόμως ἀποθανεῖν, οὐκ ἦν τοῦτο μέγα ἀγώνισμα.

III. INTERROGATIO.

VII. Tertia interrogatio facta eſt in Anazarbo civitate. Maximus dixit: Vocate nequiſſimos & impios Chriſtianos. Demetrius centurio dixit: Præſto ſunt, domine. Maximus dixit: Si adhuc plagarum, & pœnarum, & cuſtodiarum vincula contemnis? Audi me, Tarache, & recede à confeſſione tuâ impiâ, unde lucrum non habes: ſed ſacrifica diis, quoniam per ipſos omnia ſtant. Tarachus dixit: Numquam bene ſit illis, ut per ipſos mundus gubernetur, quibus paratus eſt ignis & tormenta æterna; non ſolùm illis, ſed & omnibus qui faciunt voluntatem illorum. Maximus dixit: Non quieſcis, iniquiſſime, blaſphemare: aut putas, quia per impudentiam ſermonum tuorum caput tibi abſcindam, & recedas? Tarachus dixit: Si ſic eſſet ut in compendio morerer, non magnum agonem habebam.

Tarachus tertiò ſiſtitur.

SS. TARACHUS, &c.

Nunc autem fac, ut mihi in Domino creſcat agonizatio fidei. Maximus dixit: Talia patiuntur & pares tui, qui ſunt in vinculis, à * legibus moriuntur. Tarachus dixit: Hoc quod dicis, ſtultitia eſt mentis tuæ: quoniam qui operantur malum, malè cum ratione moriuntur. Nos autem qui malum neſcimus, ſed propter Deum patimur, mercedem ſperamus accipere cæleſtem à Deo noſtro. Maximus dixit: Maledictè & nequam, quam mercedem exſpectatis, malè & ſceleſtè conſummantes? Tarachus dixit: Non tibi licet de hoc interrogare, neque ſcire quam præparavit Deus nobis poſitam mercedem in cælis: propterea ſuſtinemus iram ſenſus tui. Maximus dixit: Sic mihi loqueris, maledictè, tamquam conſors meus ſis? Tarachus dixit: Ego conſors tuus non ſum, ſed habeo poteſtatem loquendi, & nemo poteſt me compeſcere, per eum qui me confortat: hic eſt Deus. Maximus dixit: Ego poteſtatem quam habes eradicabo à te, nequiſſime. Tarachus dixit: Nemo aufert à me poteſtatem iſtam, neque pater veſter ſatanas. Maximus dixit: Vel quia loquor tibi in adlectatione. Tarachus dixit: Adlectatio tua tecum ſit. Ego enim, ſicut Deus novit cui ſervio, quoniam vultus tuus mihi horreſcit, etiam vel loqui tecum. Maximus dixit: Jam nunc cogita apud te, ne in magna

* ex.

νῦν δὲ ἐπιπλεῖον ποίει ὃ θέλεις, ἵνα μοι ἐν κυρίῳ ἡ προκοπὴ τῆς ἀθλήσεως αὐξηθῇ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ταῦτα πάσχουσι καὶ οἱ ἴσοι σου δεσμῶται οἱ ὑπὸ τῶν νόμων αἰκιζόμενοι. Τάραχος εἶπεν· καὶ τοῦτό σοι τῆς ἀνοίας ἐστὶ καὶ τῆς πολλῆς τυφλότητος, μὴ γινώσκοντος ὅτι οἱ μὲν τῆς ἀδικίας ἐργάται, ταῦτα δικαίως ὑπομένουσιν· οἱ πάσχοντες δὲ διὰ Χριστὸν, μισθὸν κομίζονται, ἀνόσιε καὶ μιαρώτατε *. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τίνα οὖν μισθὸν ἐκδέχεσθε τὸν βίον κακῶς ἀπαλλάξαντες. Τάραχος εἶπεν. οὐκ ἔξεστί σοι οὐδὲ ἐπερωτᾷν περὶ τούτου, οὐδὲ μανθάνειν τὴν ἀποκειμένην ἡμῖν ἀντιμισθίαν. διὰ τοῦτο καὶ φέρω νῦν τὰς ἀπειλὰς τῆς ἀπονοίας σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὕτω μοι ὁμιλεῖς, ἀνόσιε, ὡς ὁμότιμός μου ὤν. Τάραχος εἶπεν. ἐγὼ ὁμότιμός σου οὐκ εἰμὶ, ἀλλὰ μήτε γένωμαι ποτέ. παῤῥησίαν δὲ ἔχω τοῦ φθέγγεσθαι, οὐδεὶς κωλῦσαι δύναταί με, διὰ τὸν ἐνδυναμοῦντά με θεὸν διὰ Χριστοῦ. Μάξιμος εἶπεν· ἐγώ σου τὴν παῤῥησίαν ταύτην ἐκκόψω, μιαρώτατε. Τάραχος εἶπεν· οὐδείς μου τὴν παῤῥησίαν ἀφαιρεῖται, οὔτε σὺ, οὔτε οἱ αὐτοκράτορές σου, οὔτε ὁ πατήρ σου ὁ Σατανᾶς, οὔτε οἱ δαίμονες οὓς θρησκεύεις, πλανώμενος. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ὅτι καὶ λαλῶ σοι, ἐν ἀπονοίᾳ σε κατέστησα, δυσσεβέστατε. Τάραχος εἶπεν· ἑαυτῷ καταγίνωσκε. ἐγὼ γὰρ, ὡς οἶδεν ὁ θεός μου ᾧ λατρεύω, ὅτι καὶ τὸ πρόσωπόν σου βδελύσσομαι, οὐ μὴν δὲ καὶ ἀποκριθῆναί σοι ἤθελον. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τὸ λοιπὸν λογισάμενος τὸ μὴ ἐπι-

SS. TARACHUS, &c.

* *Hæc duo verba deſunt in editis.*

SS. TARACHUS, &c.

πλεῖον αἰκίζεσθαί σε, θῦσον προσελθών. Τάραχος εἶπεν· ἐγὼ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ μου ὁμολογίᾳ τῇ ἐν Ταρσῷ, καὶ τῇ δευτέρᾳ ὁμοίως ἐξετάσει τῇ ἐν Μαμψίστοις*, ὡμολόγησα χριστιανὸς εἶναί με, καὶ νῦν ἐνταῦθα ὁ αὐτός εἰμι. πείσθητί μοι, μάθε τὸ ἀληθές. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἀφ' οὗ σε βασανίσας ἀπολέσω, τί ὠφελεῖς μετανοῶν, πανάθλιε; Τάραχος εἶπεν· εἰ μετενόουν, τὰς πρώτας σου πληγὰς καὶ δευτέρας ἐφοβούμην, καὶ ἐποίουν τὸ θέλημά σου. νῦν δὲ ἑδραῖος ὤν, οὐ φροντίζω σου ἐν κυρίῳ. πρᾶττε ὃ θέλεις, ἀναιδέστατε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἐπλεόνασά σου τὴν ἀναίδειαν ἐπιπλεῖον μὴ τιμωρούμενός σε. Τάραχος εἶπεν· καὶ πάλαι ἔφην, καὶ νῦν λέγω· ἐξουσίαν ἔχεις εἰς τὸ σῶμά μου, πρᾶττε ὃ θέλεις. Μάξιμος εἶπεν· δήσαντες αὐτὸν ἀναρτήσατε, ἵνα μὴ ᾖ μωρός. Τάραχος εἶπεν· μωρὸς εἰ ἤμην, ὅμοιός σου συνησέβουν σοι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ὡς ἀνήρτησαι, πείσθητί μοι, πρὸ τοῦ πρεπούσαις σοι βασάνοις ὑποπέσῃς. Τάραχος εἶπεν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὐκ ἔξεστί σοι κατὰ τοῦ σώματός μου, στρατιωτικὸν ὄντα οὕτως παρανόμως βασανίζειν· πλὴν οὐ παραιτοῦμαί σου τὰς ἀπονοίας, πρᾶττε ὃ θέλεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· στρατιῶται ὑπὲρ εὐσεβείας, θεοὺς τιμῶσι καὶ σεβαστοὺς, δώρων καὶ προκοπῶν ἀξιοῦνται. σὺ δὲ ἀσεβέστατος ὤν, ἀφίστως ἀτίμου τετύχηκας. διὸ χειρίνως σε

* ed. Μοψυεστίᾳ.

tormenta irruas. Accede, & ſacrifica. Tarachus dixit: Ego jam & in prima confeſſione mea, & in ſecunda ſimiliter confeſſus ſum Chriſtianum me eſſe: & modo illud ſum quod ſum. Crede mihi, hoc non facio: non enim licet mihi ſacrificare. Maximus dixit: Quid prodeſt duritia tua à quoniam tormentis te affligam, & poſtmodum pænitebis ſtulte. Tarachus dixit: Si pæniterem, in primis pœnis & in ſecundis pænituiſſem, & voluntati tuæ conſenſiſſem. Nunc autem fortis ſum in Domino: fac quod vis, impudens. Maximus præſes dixit: Verum dicis, quia impudens ſum, qui adhuc te ſuſtineo. Tarachus dixit: Et tunc dixi, & nunc dico, habes poteſtatem corporis mei; fac quod vis. Maximus dixit: Ligate eum, & ſuſpendite, quoniam ſtultus eſt. Tarachus dixit: Stultus ſi eſſem, ſimilis tibi eſſem, & voluntati tuæ acquieſcerem. Maximus dixit: Quoniam ſuſpenſus es, acquieſce, & ſacrifica, antequam ſecundùm meritum tuum pœnas tibi adhibere faciam. Tarachus dixit: Etſi non liceat tibi univerſas pœnas mihi adhibere [a], quia militaris fui: ſed ne exiſtimes quia acquieſcam iniquitati tuæ. Omnes cogitationes pœnatum in me comple. Maximus dixit: Milites ſemper pro ſalute Principum diis ſacrificant, ut promereantur dignitatem. Tu autem cùm ſis peſſimus, quòd

SS. TARACHUS, &c.

a Militum privilegium.

* Ex Reſcripto Diocletiani ad Saluſtium præſidem, de quo Baron. ad an. 290. n. 19.

& fugiſti militiam, propterea oportet te majora pati tormenta. Tarachus dixit: Quid comminaris? frequenter tibi dico: fac quod vis, impie.* Maximus dixit: Noli putare te ſemel damnari; ſed particulatim te exterminabo, & reliquias tuas beſtiis dabo. Tarachus dixit: Quod facturus es, fac citiùs: noli ſermonibus promittere. Maximus dixit: Putas quia mulierculæ aliquæ poſt mortem corpus tuum habent aromatibus vel unguentis condire, nequiſſime? Nam & modo cogitabo ut reliquias tuas exterminem. Tarachus dixit: Et nunc quæ vis corpori meo adhibe, & poſt mortem fac quod vis. Maximus dixit: Sacrifica priùs. Tarachus dixit: Sæpius tibi dixi, ſtulte, quòd neque diis tuis, neque ignominiis veſtris ſacrificem. Maximus dixit: Frangite ei faciem, & concidite ejus labia. Tarachus dixit: Et ſi faciem meam exterminaſti, vivificaſti animam meam. Maximus dixit: Exaſperas me, miſer; & alius tibi apparebo. Tarachus dixit: Ne putes me timidum ſermonibus tuis: paratus ſum tibi ad omnia, portans arma Dei. Maximus dixit: Quæ arma portas, maledicte? Ecce nudus es, totus vulneratus. Tarachus dixit: Tu ignoras. Non enim potes videre arma mea, quoniam cæcus es. Maximus dixit: Suſtineo omnem vanitatem tuam. Non enim perdurans in reſponſionibus tuis exaſperas me, ut ſe-

βασανισθῆναι κελεύω. Τάραχος εἶπεν· πρᾶττε ὃ θέλεις. πολλάκις γὰρ περὶ τούτου ἠξίωσά σε. τί ὅλως ἀναβάλλῃ; Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· μὴ νόμιζέ με οὕτως προσφέρεσθαί σοι, ὡς προεῖπον, ἵνα συντόμως σε ἀπαλλάξω τοῦ ζῆν. κατ' ὀλίγον σε τιμωρούμενος, θηρίοις τὰ λείψανά σου παραδώσω. Τάραχος εἶπεν· ὃ ποιεῖς, ποίει διὰ τάχους. μὴ λόγοις μόνον ἐπαγγέλλου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν. οἴει τὸ σῶμά σου μετὰ θάνατον ὑπὸ γυναικαρίων θεραπεύεσθαι καὶ μύροις ἀλείφεσθαι, μιαρώτατε; ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου μελήσει μοι, ὥστε τὰ λείψανά σου ἀφανισθῆναι. Τάραχος εἶπεν· καὶ νῦν αἰκίζου τὸ σῶμά μου, καὶ ἀποκτείνας ποίει ὃ θέλεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν. θῦσον πρότερον, φημὶ, τοῖς θεοῖς. Τάραχος εἶπεν· εἶπόν σοι ἅπαξ, ἀναίσθητε, ὅτι οὔτε τοῖς θεοῖς σου θύω, οὔτε τοῖς βδελύγμασί σου προσκυνῶ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἅψασθε αὐτοῦ τῶν παρειῶν, καὶ τὰ χείλη αὐτοῦ διαῤῥήξατε. Τάραχος εἶπεν· καὶ τὰς ὄψεις μου ἠφάνισας καταισχύνας· μᾶλλον ἢ τὴν ψυχήν μου ἀνανεάζεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἀναγκάζεις με, ἄθλιε, ἄλλως σοι προσενεχθῆναι. Τάραχος εἶπεν· μή με λόγοις φοβερίζειν νόμιζε. ἕτοιμός σοι εἰμὶ πρὸς πάντα, φέρων τὰ ὅπλα τοῦ θεοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ὅπλα ποῖα, τρισκατάρατε, φέρεις, εἰπὲ, γυμνὸς ὢν καὶ τραυματίας ὅλος; Τάραχος εἶπεν· ἀγνοεῖς· οὐδὲ γὰρ δύνασαι τὴν πανοπλίαν μου βλέπειν τυφλὸς ὤν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἀνέχομαί σου τῆς μανίας· οὐδὲ γὰρ διὰ τῶν ἀποκρίσεων παροξυνθεὶς,

SS. TARACHUS, &c.

τοῦ σώματός σου θᾶττον ἀπαλλάξω σε. Τάραχος εἶπεν· τί γὰρ φαῦλον εἶπον; ὅτι οὐ δύνασαι, φημὶ, βλέπειν τὰ κατ' ἐμὲ, μὴ τῇ καρδίᾳ καθαρὸς ὢν, ἀλλὰ ἀσεβέστατος καὶ πολέμιος τῶν δούλων τοῦ θεοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὐκ ὀρθῶς ζῆν καὶ τὸ πρότερόν σε ὑπολαμβάνω, ἢ γόητα, ὥς φασί τινες, πρὸ τοῦ βήματος ὄντα. Τάραχος εἶπεν· οὐκ ἐγενόμην τοιοῦτος, οὔτε νῦν εἰμι. οὔτε γὰρ δαίμοσι λατρεύω, καθάπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ θεῷ τῷ διδόντι μοι τὴν ὑπομονὴν καὶ ὑποβαλόντι μοι λόγον καὶ ἔτι λαλήσω πρὸς σέ. Μάξιμος εἶπεν· οὐδέν σε ὠφελήσουσιν οὗτοι οἱ λόγοι σου. θῦσον, ἵνα τῶν αἰκισμῶν ἀπαλλαγῇς. Τάραχος εἶπεν· δοκεῖς με πάνυ μωρὸν εἶναι καὶ ἀνόητον, ἵνα μὴ τῷ θεῷ μου αἰσχόμενος ζήσω δι' αἰῶνος. ἀλλά σου τοῦ μὲν πρὸς ὥραν ὠφελοῦντος τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν ἀποκτείνοντος εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Μάξιμος εἶπεν· ὀβελίσκους πυρώσαντες, πρόσθετε αὐτῷ κατὰ τῶν μαζῶν. Τάραχος εἶπεν· καὶ πλείονα τούτων ἐὰν ποιήσῃς, οὐ πείσῃς τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ εἶξαί σοι, καὶ μορφὰς δαιμόνων προσκυνῆσαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· φέρετε ξυρὸν, καὶ ἀφέλετε αὐτοῦ τὰ ὦτα, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ξυρήσαντες, ἀνθρακίας ζέουσαν πυρώσατε αὐτήν. Τάραχος εἶπεν· τὰ ὦτά μου περιεῖλες· ἀλλὰ τὰ τῆς καρδίας μου στερεὰ ὄντα μένει βέβαια. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τῷ ξυρῷ τὸ δέρμα περιέλετε τῆς μιαρᾶς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ζεούσης ἀνθρακίας πληρώσατε αὐτήν. Τάραχος εἶπεν· καὶ πᾶν τὸ σῶμά μου εἰ ἀποδείρῃς κελεύσεως σῆς, τοῦ θεοῦ μου οὐκ ἀφίσταμαι τοῦ ἐνδυναμοῦντός με ὑπομένειν σου

mel morti te tradam. Tarachus dixit: Quid enim mali dixi, quòd non poſſis arma mea videre? quia nec corpore, nec corde purus es, ſed impius devorator ſervorum Dei. Maximus dixit: Non rectè vivebas: ſed fallax huc uſque vixiſti ante tribunal meum. Tarachus dixit: Nec talis eram, nec ſum fallax. Non enim dæmonia adoro, ſed Deum vivum, qui mihi dabit patientiam, & quid dicam & quid loquar ad te. Maximus dixit: Abeſto à vanis cogitationibus tuis. Sacrifica, ut de anguſtiis iſtis libereris. Tarachus dixit: Putas me ſtultum eſſe & inſenſatum, ut non in Deo meo confidens vivam in ſæcula? Nam tu ad horam temporalem curam corporis tui facis; animam autem tuam occidis in ſæcula ſæculorum. Maximus dixit: Obeliſcos incendire, & ei ad mamillas * ponite. Tarachus dixit: Et pejora iſtis ſi feceris, non convertes ſervum Dei, ut adorem ignominias & dæmonia. Maximus dixit: Afferte novaculam, & abſcindite aures ejus. Caput autem ejus radite, & prunas ei ſuperimponite. Tarachus dixit: Aures meas abſcidiſti, ſed aures cordis mei fortes ſunt & firmæ. Maximus dixit: De novacula excoriate caput ejus, & prunas in capite ei imponite. Tarachus dixit: Et ſi totum corpus meum decoriari jubeas, non recedo à Deo meo, qui me fortem facit ſuſtinere arma

* *al.* maxillas *ſeu* aſcillas.

SS. Tarachus, &c.

malitiæ tuæ. Maximus dixit: Tollite obeliſcos, & incendite nimis, & ſub alas ejus ponite. Tarachus dixit: Reſpiciat Deus hodie de cælo, & judicet. Maximus dixit: Quem Deum vocas, maledicte? Tarachus dixit: Quem tu neſcis, qui reddet unicuique ſecundùm opera ſua. Maximus dixit: Non ſic te perdam, ſicut antè dixi, ut reliquias tuas mulierculæ in linteamine involvant, & cum unguentibus & odoribus adornent: ſed, male & ſceleſte, jubebo te comburi, & cinerem corporis tui in omnem ventum diſpergam. Tarachus dixit: Et antea dixi tibi, & nunc dico, fac quod vis: habes poteſtatem in hoc ſæculo. Maximus dixit: Hic recipiatur in cuſtodiam, & ſervetur proximo muneri ad beſtias: alium autem offerte ante tribunal.

VIII. Demetrius centurio dixit: Præſto eſt, domine, Probus. Maximus Præſes dixit: Conſule tibi, ne in præteritas pœnas irruas, Probe. Nam ante te, qui voluerunt permanere in duritia ſua, poſtea pænituit eos. Et tu ſacrifica, ut à nobis honoreris, & à diis ſuſceptus ſis. Accede, & ſacrifica. Probus dixit: Senſus noſter unus eſt, Præſes, quia uni Deo vero ſervimus. Noli te putare à nobis aliud audire. Nam & audiſti, & didiciſti: quoniam non potes convertere nos, nec irâ tuâ virtutem noſtram exſtinguere. Audax præſto ſum tibi hodie, contemnens

Probi tertia confeſſio.

τὰ ὅπλα τῆς κακίας. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· λαβόντες τοὺς ὀβελίσκους τοὺς πεπυρωμένους, προσθέτε ταῖς μασχάλαις αὐτοῦ. Τάραχος εἶπεν. ἴδοι ὁ θεὸς καὶ κρινάτω σε σήμερον. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ποῖον θεὸν ἐπικαλῇ, βιοκατάρατε, εἰπέ μοι. Τάραχος εἶπεν· ὃν σὺ οὐ γινώσκεις ὄντα ἐγγὺς ἡμῶν, ὃς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὐχ ἁπλῶς σε ἀναιρῶ, ἵνα, ὡς πάλαι εἶπον, τὰ λείψανά σου ἐν ὀθονίοις περιβαλοῦσι καὶ μυρίζουσαι περιζωννῦσιν· ἀλλὰ κακῶς καὶ κακουργήκως σε ἀποκτείνας, καυθῆναι προστάττω, καὶ τὴν τέφραν τοῦ σώματός σου διασπερῶ. Τάραχος εἶπεν· καὶ πάλαι σοι εἶπον, καὶ νῦν λέγω· ὃ θέλεις ποίει· ἐξουσίαν ἔλαβες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἀναληφθεὶς εἰς τὸ δεσμωτήριον φυλαττέσθω τῇ ἑξῆς θηριομαχήσει. τὸν δὲ ἕτερον μετὰ τοῦτον προσαγάγετε.

8. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· ἕστηκε, κύριε δέσποτα, ὧδε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἐλογίσω ἑαυτὸν προθυμησάμενος, μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, Πρόβε, οἷς καὶ σὺ πάλαι καὶ ὁ πρὸ σοῦ δυστυχέστατος ὑπομεμένηκεν; νομίζω γὰρ τοῦτο καὶ πέπεισμαι ἑαυτῷ, ὅτι σὺ φρόνιμος ὢν μετέγνως θῦσαι θέλων, ἵνα παρ' ἡμῶν τιμηθῇς, εὐσεβὴς τοῖς θεοῖς ἐπιδειχθείς. προσελθὼν τοῦτο πρᾶξον. Πρόβος εἶπεν· ὁ λογισμὸς ἡμῶν εἷς ἐστιν, ἡγεμών. καὶ γὰρ τῷ θεῷ δουλεύομεν. μὴ νόμιζε γὰρ ἕτερόν τι ἀκούειν παρ' ἐμοῦ, ὃ ἀκήκοας καὶ μεμάθηκας· ὠφελήσεις γὰρ οὐδὲν κολακεύων, οὐδὲ πείσεις ἀπατώμενος, οὐδὲ μαλάξεις με

SS. TARACHUS, &c.

τὸ ἀνδρεῖον, ἐν οἷς φλυαρῶν ὁμιλεῖς. τολμηρότερος ἢ καὶ σήμερον παρέστηκάς σοι. καὶ καταφρονεῖ τῆς ἀπονοίας σου. ὥστε τί περιμένεις*, ἀνόητε, καὶ τὴν μανίαν σου οὐ γυμνοῖς; Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· νῦν συνεφωνήσατε τοῖς θεοῖς ἀρνησάμενοι δυσσεβῆσαι; Πρόβος εἶπεν. ἀληθῶς εἴρηκας. νῦν οὐκ ἐψεύσω, καίτοι ἀεὶ ψευδόμενος. συνῃνέσαμεν γὰρ κατὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ ἄθλησιν καὶ ὁμολογίαν. διὸ καὶ ἐν κυρίῳ ἀντιστήκομέν σου τῇ κακίᾳ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· πρίν σε ἀπομάτερον ὑπομεῖναι παρ' ἐμοῦ, σκεψάμενος ἀπαλλάττου τῆς τοιαύτης σου μωρίας· καὶ ἐλεήσας σεαυτὸν, θέλησον ὡς πατρὶ πεισθῆναί μοι, εὐσεβήσας τοὺς θεούς. Πρόβος εἶπεν· ἐπὶ πάντα ὁρῶ σε ἄπιστον, ὕπαρχε. ἀλλὰ πείσθητί μοι ὀμνύοντί σοι τὴν καλήν μου εἰς θεὸν ὁμολογίαν. ὅτι οὔτε σὺ, οὔτε οἱ δαίμονές σου οἷς θρησκεύεις πλανώμενος, οὔτε ὁ πατήρ σου ὁ Σατανᾶς, οὔτε οἱ δεδωκότες σοι καθ' ἡμῶν τὴν ἐξουσίαν δυνήσονται ἀνατρέψαι ἡμῶν τὴν εἰς θεὸν πίστιν καὶ εὔνοιαν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· δήσαντες αὐτὸν καὶ περιζώσαντες ἐξ ἄκρων ποδῶν αὐτοῦ, λαβόντες ἀναρτήσατε. Πρόβος εἶπεν· οὐ παύῃ δυσσεβῶν, ἀνοσιώτατε τύραννε, ὑπὲρ τῶν ὁμοίων σου δαιμόνων ἀγωνιζόμενος; Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· πείσθητί μοι πρίν σε παθεῖν. φεῖσαι τοῦ σώματός σου. ὁρᾷς πόσα σοι πρόκειται κακά; Πρόβος εἶπεν· πάντα μοι τὰ ὑπὸ σοῦ γινόμενα, ὠφέλειά μου τῆς ψυχῆς γίνεται. διὸ ποίει ὃ βούλει. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· πυρώσαντες τοὺς ὀβελίσκους, προσθέτε αὐτῷ κατὰ τῶν πλευρῶν, ἵνα μὴ ἦ

*ἀναμένεις.

omnem contentionem tuam. Ergo quid exſpectas? Maximus dixit: Conſiliati eſtis invicem in malitia deos negare. Probus dixit: Nunc verum dixiſti, & non es mentitus. Conſiliati enim ſumus ſuper ſalutem veritatis noſtræ, ut fortes athletæ contraſiſtamus in Domino malitiæ tuæ. Maximus dixit: Antequam ſentias duritiam meam, conſiliare tibi, & recede ab his tormentis, & miſerere tui, ut pius ſis in deos. Probus dixit: In omnibus te video infidelem, Præſes. Sed crede mihi juranti tibi bonam eſſe confeſſionem in Jeſum-Chriſtum Dominum noſtrum: quoniam neque tu, neque dæmones, quibus errans ſacrificas, neque qui tibi dederunt iſtam poteſtatem in nobis, poſſunt pervertere à nobis fidem & caritatem, quam habemus in Domino. Maximus dixit: Cingite eum, & pedibus ſurſum ſuſpendite. Probus dixit: Non quieſcis delinquens, injuſte tyranne, ſuper ſimiles tibi dæmones agonizare? Maximus dixit: Crede mihi, antequam patiaris, conſule corpori tuo. Vides enim quæ tibi præparantur mala. Probus dixit: Omnia quæ à te facta fuerint mihi, in conſolationem animæ fiunt: ideo fac quod vis. Maximus dixit: Ignite obeliſcos, & lateribus ejus apponite, ut non ſit ſtultus. Probus dixit: Quantum tibi ſtultus videor, tantum aſtutior ſum in lege Domini. Maximus dixit: Nimis

SS TARACHUS, &c.

SS. TARACHUS, &c. ignite obeliſcos, & in dorſum ejus ponite. Probus dixit: Subjectum eſt tibi corpus meum. Videat Dominus de cælo humilitatem meam & ſuſtinentiam meam. Maximus dixit: Quem Deum vocas, miſer, ipſe tradidit te dignè voluntati tuæ hæc pati. Probus dixit: Deus noſter amator hominum eſt. Nulli hominum malè vult: ſed unuſquiſque, prout eſt illi, facit, habens liberum arbitrium. Maximus dixit: Infundite illi vinum, & carnes de ara mittite illi in os. Probus dixit: Videat Dominus, & reſpiciat de altiſſimis ſedibus ſuis vim quam patior, & judicet judicium meum. Maximus dixit: Multa ſuſtinuiſti, miſer, ecce jam de ſacrificio accepiſti. quid habes facere? Probus dixit: Nihil magnum feciſti, mittens mihi de inquinamentis veſtris, & infudiſti mihi vinum, vim faciens. Deus ſcit voluntatem meam. Maximus dixit: Manducaſti, & bibiſti inde. Sed profitere hoc te facturum, ut à vinculis iſtis libereris. Probus dixit: Numquam tibi bene ſit, ut vincas propoſitum meum, & inquines confeſſionem meam. Hoc enim ſcire debes, quoniam & ſi omne inquinamentum ararum tuatum totum liquas & infundis mihi, nihil inde inquinabor. Scit enim Deus, & videt vim quam patior. Maximus dixit: Ignite obeliſcos, & ſuris ejus

μιαρός. Πρόβος εἶπεν· ὅσον σοι μιαρὸς δοκῶ εἶναι, τοσούτῳ μᾶλλον τῷ θεῷ μου φρόνιμός εἰμι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἔτι πυρώσαντες τοὺς ὀβελίσκους, τὸν νῶτον αὐτοῦ διαχαύσατε. Πρόβος εἶπεν· πρόκειταί σοι τὸ σῶμά μου. ἴδοι ὁ θεὸς ἐξ οὐρανοῦ τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὴν ὑπομονήν μου καὶ δικάσει μεταξὺ σοῦ καὶ ἐμοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ὃν ἐπικαλῇ, πανάθλιε, αὐτός σε παρέδωκεν κατ' ἀξίαν τῆς προαιρέσεώς σου ταῦτα πάσχειν. Πρόβος εἶπεν· ὁ θεός μου φιλάνθρωπος ὢν οὐδενὶ κακῶς ἀνθρώπῳ θέλει· ἀλλὰ ἕκαστος τὸ συμφέρον οἶδεν ἑαυτῷ, αὐτεξούσιος ὢν καὶ κύριος καθ' ἑαυτὸν τοῦ ἰδίου λογισμοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἐκχέατε αὐτῷ οἶνον ἐκ τῶν βωμῶν, καὶ κρέας βάλετε εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ. Πρόβος εἶπεν· κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἴδε ἐξ ὕψους ἁγίου σου τὴν βίαν, καὶ κρῖνον τὴν κρίσιν * μου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· πολλὰ ὑπομεμενηκώς, πανάθλιε, ἰδὲ, τοῦ βωμοῦ ἀπεγεύσω, τί λοιπὸν ἔχεις ποιῆσαι; Πρόβος εἶπεν· οὐδὲν μέγα ἔπραξας, ἄκοντι μοι τῶν ἀκαθάρτων σου θυσιῶν ἐκχέας τῇ βίᾳ πως, ἵνα * οἶδεν ὁ θεὸς τὴν προαίρεσίν μου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· καὶ ἔφαγες καὶ ἔπιες, ἀναίσθητε. ἐπαγγέλου καὶ ἑαυτῷ τὸ πράττειν, ἵνα καθαιρεθῇς τῶν δεσμῶν σου. Πρόβος εἶπεν· μή σοι καλῶς, προσδέχομαι, ἵνα νικήσῃς μου τὴν πρόθεσιν, καὶ βεβηλώσῃς μου τὴν ὁμολογίαν. τοῦτο δὲ γίνωσκε ὅτι εἰ καὶ τῶν ἀκαθάρτων σου βρωμάτων ὅλων ἐκχέῃς μοι, οὐδέν με βλάψεις. τὴν γὰρ βίαν μου ὁρᾷ ὁ θεὸς ἐν οὐρανῷ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· καύσαντες τοὺς ὀβελίσκους, τὰς κνήμας αὐτοῦ διαφλέξατε.

SS. TARACHUS, &c.

* ed. δίκην.

* ed. ἀλλά.

SS. Tarachus, &c.

διαφλέξατε. Πρόβος εἶπεν· οὔτε τὸ πῦρ σου, οὔτε αἱ βάσανοί σου, οὔτε, ὡς πολλάκις εἴρηκα, ὁ πατήρ σου ὁ Σατανᾶς πείσει τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ ἀποστῆναι τῆς εἰς τὸν ἀληθινὸν θεὸν ὁμολογίας. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· οὐδὲν τοῦ σώματός σου ἔχεις ὑγιὲς τὸ λοιπὸν, καὶ ἔτι ἀσυνετεῖς, πανάθλιε; Πρόβος εἶπεν· τὸ σῶμά μου διὰ τοῦτο ἐξέδωκά σοι, ἵνα ἡ ψυχή μου ὑγιὴς διαμείνῃ καὶ ἄσπιλος. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν. ἥλους ὀξεῖς πυρώσαντες πείρατε τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Πρόβος εἶπεν. δόξα σοι, κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ὅτι καὶ τὰς ἐμὰς χεῖρας κατηξίωσας ἡλωθῆναι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· αἱ πολλαὶ βάσανοί, Πρόβε, μωρόν σε γενέσθαι παρασκευάζουσιν. Πρόβος εἶπεν· ἡ πολλή σου ἐξουσία καὶ ἡ ἀμέτρητος κακία, ὦ Μάξιμε, ἀληθῶς οὐ μόνον μωρὸν, ἀλλὰ καὶ τυφλὸν ἐποίησάν σε. ἃ γὰρ πράττεις, οὐ γινώσκεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἀνόσιε, μωρὸν καὶ τυφλὸν τολμᾷς λέγειν τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας θεῶν ἀγωνιζόμενον; Πρόβος εἶπεν· εἴθε τυφλὸς ἦς τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ μὴ τῇ καρδίᾳ. νῦν δὲ νομίζων βλέπειν, ἐν σκότει τυγχάνεις ὁρῶν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἀνάπηρος ὡς ὅλον τὸ σῶμά σου αἰτιάσαι με, δύστηνε, ὅτι καὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου εἴασα ἀκμὴν ὑγιεῖς εἶναι. Πρόβος εἶπεν. εἰ καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου μὴ ὦσιν ἐν τῷ σώματί μου διὰ τὴν σὴν ὠμότητα, ἀλλ' οἱ ἐν τῇ καρδίᾳ μου τυφλωθῆναι ὑπὸ ἀνθρώπων οὐ δύνανται. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἐγὼ ἐκκόψας τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἐν τούτῳ σε τιμωρήσομαι, ἀνόητε. Πρόβος

imponite. Probus dixit : Neque ignis tuus, neque tormenta tua, neque pater tuus ſatanas poteſt pervertere ſervum Dei à confeſſione ſua. Maximus dixit : Nec unum locum habes ſanum in corpore tuo. quid habes facere, inſenſate & miſer ? Probus dixit : Inde corpus meum tibi tradidi, ut anima mea ſana ſit, & incorrupta. Maximus dixit : Clavos acutos uſtulate, & in manibus ejus figite. Probus dixit : Gloria tibi, Domine, quoniam & manus meas dignatus es crucifigi in nomine tuo. Maximus dixit : Multa tormenta vanum te fecerunt. Probus dixit : Multa poteſtas non ſolùm fatuum, ſed & cæcum te fecerunt. quod enim facis neſcis. Maximus dixit : Injuſte, inſenſatum me dicis, & cæcum auſus es me dicere, quoniam ſuper pios deos agonizor ? Probus dixit : Utinam cæcus eſſes oculis, & non corde ! nunc autem cùm te ſperas videre, in tenebris es, & non vides. Maximus dixit : Debilis toto corpore, inique, audes talia in me dicere, quoniam adhuc oculos tuos ſanos dimiſi in te ? Probus dixit : Etſi oculi mei non ſint in corpore meo, propter iniquitatem tuam, ſed oculi cordis mei non poſſunt excæcari ab homine. Maximus dixit : Ego ejiciam oculos tuos, & in hoc cruciabo te, inſenſate. Probus

SS. Taracнus &c.

SS. Tarachus, &c.

dixit : Noli ſolùm ſermonibus hæc promittere, volens intimidare ſervum Dei : ſed ſi verè perfeceris quod dicis, non triſtabor. Inviſibilem enim oculum nocere non poteris. Maximus dixit : Pungite oculos ejus, ut vivens minutatim à lumine iſto ſeparetur. Probus dixit : Ecce & oculos corporis mei abſtuliſti : ſed numquam tibi bene ſit, crudeliſſime tyranne, ut poſſis oculos interiores tollere. Maximus dixit : Totus in tenebris es, inique, & talia loqueris ? Probus dixit : Si ſcires tenebras quæ ſunt in te, magnificares me, impie. Maximus præſes dixit : Mortuus es totus in carne, & non ceſſas de multiloquio, iniquiſſime ? Probus dixit : Uſquequo habeo ſpiritum meum in me, non tacebo in Deo meo, qui me fortem facit. Maximus dixit : Poſt iſta tormenta vivere te ſperas ? aut putas dimittam te lætum mori ? Probus dixit : In hoc pugnam agonizor, ut confeſſionem bonam & integram perficiam, & à te occidar ſine miſericordia. Maximus dixit : Paullatim te plagis interficiam, ut dignus es. Probus dixit : Habes poteſtatem, miniſtrans impiis & tyrannis. Maximus dixit : Tollite, & ligate eum, & ſervate in cuſtodia : & nemo de ſodalibus eorum accedens magnificet eos, ſuper quod impii permanſerunt. à me autem proximo munere tradentur ad beſtias. Alium ſe-

Probus excæcatur.

εἶπεν· μή μοι μόνον λόγοις ἐπαγγέλλου. οὐ γὰρ φοβερίσῃς τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ· ἀλλὰ καὶ ἔργοις τοῦτο πράξεις, οὐ λυπήσεις με. τὸν γὰρ ἀόρατον ὀφθαλμόν μου οὐκ ἂν ἀδικῆσαι δυνηθῇς. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἐκκεντήσατε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἵνα κἂν ζῶν ὀλίγον τοῦ φωτὸς ἀποστερηθῇ. Πρόβος εἶπεν· εἰ δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ σώματος ἔλαβες, ἀλλὰ μή σοι καλῶς, ὠμότατε τύραννε, ἵνα δυνηθῇς ἐμὲ τοῦ ζῶντος ὀφθαλμοῦ στερῆσαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ὅλος ὢν ἐν τῷ σκότει, παναθλιε, λαλεῖς; Πρόβος εἶπεν· εἰ ᾔδεις τὸ ἐν σοὶ σκότος, ἐμακάριζες με, δυσσεβέστατε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· νεκρὸς ὢν ὅλον τὸ σῶμά σου, τοῦ φλυαρεῖν οὐκ ἀφίστασαι, δύστηνε; Πρόβος εἶπεν· ἕως ὅτε τὸ πνεῦμά μου ἐν ἐμοὶ μένῃ, οὐ παύομαι λαλῶν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με θεῷ διὰ Χριστοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· μετὰ ταύτας βασάνους ζῆν ἔτι προσδοκᾷς, καὶ οὐκ οἶδας ὅτι οὐδὲ σεαυτῷ σε ἀποθανεῖν καταλείψω. Πρόβος εἶπεν· εἰς τοῦτο ἆθλον σοι καὶ ἀγωνίζομαι, ἐπικατάρατε, ἵνα ἡ καλή μου ὁμολογία τελεία γένηται, σοῦ με ὁπωσδήποτε ἀποκτείναντος, ἀνελεῆμον καὶ μισάνθρωπε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν. κατ' ὀλίγον σε ἀναιρῶ ταῖς πληγαῖς, ὡς ἄξιος εἶ. Πρόβος εἶπεν. ἐξουσίαν ἔχεις, ὑπερήφανε τυράννοις ὑπηρετῶν. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἄρατε αὐτὸν, καὶ δήσαντες σιδήροις φυλάττετε εἰς τὸ δεσμωτήριον, μήτις τῶν ὁμοφύλων αὐτοῖς πλησιάζων μακαρίζῃ αὐτοῖς, ἐφ' οἷς ἀσεβοῦντες ὑπομεμενήκασι παρ' ἐμοῦ, δηλαδὴ

SS. Tarachus, &c.

SS. TARACHUS, &c.

μετὰ τῆς δικασίμου θηρείοις παραδοθησόμενον. κάλει τὸν ἀνοσιώτατον Ἀνδρόνικον.

9. Δημήτριος ἑκατοντάρχης εἶπεν· ἕστηκε, κύριε, δέομαί σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· κἂν νῦν τὸ νέον σου τῆς ἡλικίας ἐλεήσας, Ἀνδρόνικε, σώφρονα λογισμὸν ἔδωκας ἑαυτῷ τοῦ εὐσεβῆσαι εἰς τοὺς θεούς; ἢ ἔτι τῇ προτέρᾳ μανίᾳ κέχρησαι τῇ μηδέν σε ὠφελῆσαι δυναμένῃ; εἰ μὴ βουληθείης ἀνέχεσθαί μου, καὶ θῦσαι τοῖς θεοῖς, καὶ τοῖς τε αὐτοκράτορσι τιμὴν τὴν δέουσαν ἀπονεῖμαι· οὐχ ἕξεις παρ' ἐμοῦ τινὰ παραμυθίαν οἴκτου οὐδεμίαν. ὥστε προσελθὼν θῦσον καὶ σώθητι. Ἀνδρόνικος εἶπεν· μή σοι καλῶς εἴη, πάσης ἀληθείας ἐχθρὲ καὶ ἀλλότριε, καὶ θηρείων ἀναιδέστατε τύραννε· τὰς ἀπειλάς σου πάσας ὑπήνεγκα, καὶ νῦν πείθειν με δοκεῖς ἐφ' οἷς ἀσεβῶν καὶ τοὺς τοῦ θεοῦ δούλους τιμωρούμενος κελεύεις παρανομεῖν; ἀλλ' οὐ λύσεις μου τὴν ὁμολογίαν τὴν πρὸς θεόν. ἕστηκα γὰρ ταῖς ὠμοτάταις ἐπινοίαις σου ἀγωνιζόμενος ἐν κυρίῳ, καὶ δείξω σοι τὴν νεανίαν καὶ εὔτονον φρόνησιν τῆς ψυχῆς μου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· δοκῶ σε μαίνεσθαι, καὶ δαιμόνιον ἔχεις. Ἀνδρόνικος εἶπεν· δαιμόνιον εἰ εἶχον, ἐπειθόμην ἄν σοι. νῦν δὲ ἄνευ δαίμονος ὢν οὐ πείθομαι. δαίμων δὲ ὅλως εἶ καὶ τὰ τῶν δαιμόνων πράττεις. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· καὶ οἱ πρότερόν σου, ἔλεγον ἃ ἤθελον πρὸ τῶν βασάνων. ὕστερον δὲ τῇ τῶν πληγῶν ὠμότητι πει-

quentem ejus offerte injuſtiſſimum Andronicum.

IX. Demetrius centurio dixit: Præſto eſt, domine. Maximus præſes dixit: Vel nunc ætati tuæ conſule. Prudenti ſenſu cogitaſti tibi, ut ſis pius in deos? An adhuc in præterita immanitate voluntatis perſeveras, quæ tibi prodeſſe non poteſt? ſed voluntati meæ conſenti, & ſacrifica diis, quos & ipſi Principes honorant; honores autem reddent, quos & tu accipies. Nam nullam aliter à me conſolationem invenies. Ergo accede, & ſacrifica, & ſalvus eris. Andronicus dixit: Nunquam tibi bene ſit, ab omni veritate aliene, & atrocitate ferarum plene tyranne, omnem crudelitatem tuam oſtendis: & nunc quaſi perſuadebis mihi, in quo impiè ſervos Dei crucians, jubes me extra legem facere? Sed non ſolves confeſſionem meam quam habeo in Deo. Aſſiſto duritiæ tuæ, & cogitationibus tuis agonizor in Domino. Oſtendam tibi ætatis continentiam, & virtutem ſapientis animæ. Maximus dixit: Videris mihi quaſi rabidiare, & dæmonium habere. Andronicus dixit: Si dæmonium haberem, conſentirem tibi. Nunc autem ſine dæmonio ſum, quia dæmoniis non acquieſco. Tu autem dæmon es totus, & quæ dæmoniorum ſunt, ipſa operaris. Maximus dixit: Qui ante te voluerunt loqui, multa ante tormenta locuti ſunt quæ voluerunt; poſtea autem à plagis

SS. TARACHUS, &c.

Andronici ſecunda confeſſio

S. Tarachus, &c.

& pœnis, quæ eis appoſitæ ſunt, confeſſi ſunt ſe eſſe pios diis & Principibus ſacrificantes, & ſalvati ſunt. Andronicus dixit: Nihil extraneum operaris malitiæ cogitationis tuæ, mendacium dicens. nam quos colis, numquam in veritate ſteterunt. Judicet te Deus citiùs, omnium malorum miniſter. Maximus dixit: Si non ſic egero, ſicut impius ero, deponam omnem ſuperbiam & virtutem tuam. Andronicus dixit: Non timeo te, neque iram tuam. Reſiſtam tibi in nomine Domini Dei mei. Maximus dixit: Date papyrum, & manipulos inde facite, & apponite ignem ventri ejus. Andronicus dixit: Etſi totus arſero, & fuerit in me ſpiritus, non me vinces, maledicte. Præſto eſt enim qui me confortat Deus meus, cui ſervio. Maximus dixit: Quouſque non acquieſces, inſenſate? Vel quæris leto tuo mori? Andronicus dixit: Uſquequo vivo, vincam malitiam tuam. Totus feſtino a te interfici: gloria enim eſt mihi in Deo. Maximus dixit: Incendite obeliſcos, & candentes ponite inter digitos ejus. Andronicus dixit: Inſenſate, & Dei contemptor, omni cogitatione ſatanæ plenus es totus. Vides enim corpus meum uſtulatum à pœnis tuis; & putas quoniam timeo cogitationes tuas? Sed habeo Chriſtum in me: contemno te. Maximus dixit: Iniquiſſime, non ſcis quem invocas Chriſtum, hominem quemdam

θέντες ἀσεβῆσαι τοῖς θεοῖς, ἀγνώμονες γεγόνασι περὶ τοὺς σεβαστούς, καὶ πείσαντες αὐτοῖς ἐσώθησαν. Ἀνδρόνικος εἶπεν· οὐδὲν ἔξωθεν τῆς κακῆς σου φρενήσεως λέγεις ψευδόμενος. καὶ γὰρ οἷς θρησκεύεις πλανώμενος, οὐχ ἑστήκασιν ἐν ἀληθείᾳ. ψεύστης γὰρ ὑπάρχεις ὡς καὶ ὁ πατήρ σου. διὸ κρινεῖ σε ὁ θεὸς ἐν τάχει, ὑπηρέτα τοῦ Σατανᾶ καὶ πάντων τῶν δαιμόνων. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· εἰ μή σοι χρήσωμαι ὡς ἀσεβεστάτῳ καὶ καθαιρήσω σοι τὸ εὔτονον. Ἀνδρόνικος εἶπεν. οὐ φοβηθήσομαι οὔτε σε οὔτε τὰς ἀπειλάς σου ἐν ὀνόματι τοῦ θεοῦ μου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· προσαγάγετε πῦρ καὶ κατ᾽ ὀλίγον δεσμεύσαντες προσάψατε τῇ κοιλίᾳ αὐτοῦ. Ἀνδρόνικος εἶπεν· ἐὰν καὶ ὅλως καυθήσομαι ὑπὸ σοῦ, καὶ ἔτι ἐμπνέω, οὐ νικήσεις με, ἐπικατάρατε τύραννε. πάρεστι γὰρ ὁ ἐνδυναμῶν με θεὸς ᾧ λατρεύω. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἕως πότε οὐ πείθῃ μωρὸς ὤν; κἂν ἑαυτῷ θέλησον ἀποθανεῖν. Ἀνδρόνικος εἶπεν· ἕως ὅτε ζῶ· νικῶ σου τὴν κακίαν, ὅλως ὑπὸ σοῦ ἀναιρεθῆναι σπουδάζων. τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ καύχημά μου ἐν θεῷ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· προσαγάγετε αὐτῷ τοὺς ὀβελίσκους πεπυρωμένους κατὰ τῶν μεσοδακτύλων. Ἀνδρόνικος εἶπεν· ἀσύνετε καὶ θεοῦ πολέμιε, πάσης ἐπινοίας τε τοῦ Σατανᾶ * μεστὸν ὅλον, ὁρῶν τὸ σῶμά μου καταπεφλεγμένον ὑπὸ τῶν βασάνων σου νομίζεις ἔτι με φοβεῖσθαι τὰς ἐπινοίας σου; ἔχω γὰρ τὸν θεὸν ἐν ἐμοὶ ᾧ λατρεύω διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καταφρονῶ σου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· μωρὲ τοῦτο οὐκ οἶδας, ὅτι ὃν ἐπικαλῇ ἄνθρωπόν τινα

SS. Tarachus, &c.

* forte μεστὸς ὅλος.

SS. Taracнus, &c.

γεγενημένον κακοῦργον, ὑπὸ ἐξουσίας δὲ Πιλάτου τινὸς ἡγεμόνος αἰτηθέντα σταυρῷ, οὗ καὶ ὑπομνήματα κατάκεινται. Ἀνδρόνικος εἶπεν· φιμώθητι, ἐπικατάρατε, οὐκ ἔξεστίν σοι λέγειν. οὐ γὰρ ἄξιος εἶ λαλῆσαι περὶ τούτου, ἀσεβέστατε. εἰ γὰρ ἦς ἄξιος, μακάριος ἂν, οὐκ ἠσέβεις εἰς τοὺς δούλους αὐτοῦ. νῦν δὲ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος ἠλλοτριωμένος, οὐ μόνον ἑαυτὸν ἀπώλεσας, ἀλλὰ καὶ βιάζῃ τοὺς αὐτοῦ, παρανομώτατε. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· σὺ δὲ τί ὠφελήσεις, ἀπονενοημένος ὢν, τῇ πίστει καὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ κακούργου οὗπερ λέγεις Χριστοῦ; Ἀνδρόνικος εἶπεν· καὶ ὠφελήθην καὶ ὠφεληθήσομαι δι' ὧν καὶ ταῦτα ὑφίσταμαι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· * βούλομαί σε βασανιστηρίοις χρησάμενος συντόμως ἀπαλλάξαι. ἀλλὰ θηρίοις παραδοθεὶς ἕκαστον τῶν μελῶν σου ἀναλισκόμενον ὁρῶν τοῦ ζῆν ἀπαλλάξεις. Ἀνδρόνικος εἶπεν· σὺ γὰρ οὐ πάντων τῶν θηρίων ἀγριώτερος εἶ, καὶ πάντων τῶν ἀνδροφόνων ἀποτομώτερος, ὅτι τοὺς οὐδὲν ἠδικηκότας ἢ κατηγορουμένους ἐπ' ἀδικίᾳ τινὶ ἐπιμωρῆσαι ὡς φονέας; ὅθεν ἐγὼ τῷ θεῷ μου λατρεύων ἐν Χριστῷ, οὐ παραιτοῦμαί σου τὰς ἀπειλάς. πρόσαγε, εἴ τι νομίζεις, βασανιστήριον χαλεπώτατον, καὶ εὑρήσεις τὸ ἀνδρεῖόν μου. Μάξιμος ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· ἀνοίξαντες αὐτοῦ πρῶτον τὸ στόμα, ἐμβάλετε αὐτῷ κρέας τῶν βωμῶν, καὶ ἐγχέατε αὐτῷ οἶνον. ὁ δὲ ἅγιος εἶπεν· κύριε ὁ θεός μου, ἴδε τὴν βίαν μου. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· τί λοιπὸν ποιεῖς, κακοδαίμον, εἰς οὓς ἀσεβῆσαι οὐκ ἠθέλησας καὶ θῦσαι, ἴδε ἀπεγεύσω ἐκ

* Al. ὐ.

factum ſub cuſtodia Pontii Pilatii punitum, cujus & Acta repoſita ſunt. Andronicus dixit: Obmuteſce, ſpiritus immunde. Non enim licet tibi loqui de hoc, inique. Si enim dignus eſſes, non deliquiſſes in ſervos Dei. Nunc autem ab ſpe ejus alienatus es. Non enim te ſolùm perdidiſti, ſed & eos qui conſentiunt tibi, quibus vim facis, iniquiſſime. Maximus dixit: Tu autem quod lucrum habes, immaniſſime omnium, fide & ſpe hominis, quem dicis Chriſtum? Andronicus dixit: Lucrum magnum habeo, & habebo mercedem propter hæc omnia, quæ ſuſtineo. Maximus dixit: Nolo tormentis aliis pœnas tibi adjicere, aut ſemel te morti tradere, ſed beſtiis te faciam dari, ut videas membra tua ſingula à beſtiis corrumpi ante exitum animæ tuæ. Andronicus dixit: Inſenſate, & Dei contemtor, omni cogitatione ſatanæ plenus es totus, qui omnium beſtiarum ferocior es, & omnium homicidarum ſceleſtior, qui nihil delinquentes, neque accuſatores habentes pœnis interficis, ſicut homicidas. Ideo Deo meo ſervio, & condemno omnes auſteritates tuas. Adhibe ergo ſi qua putas tormenta, inquiſſime, & invenies in Chriſto Domino meo virtutem meam. Maximus dixit: Aperite os ejus, & immittite ei carnes de ara, & infund te ei vinum. Andronicus dixit: Domine Deus meus, vide vim quam patior. Maximus dixit:

SS. Taracнus, &c.

SS. Tarachus, &c.

Quid jam habes facere, maledicte dæmon? In quos pius eſſe noluiſti, ut ſacrificares, jam guſtaſti de ara illorum. Andronicus dixit: Inſenſate & tyranne, vim patientem cum periculo perfudiſti me eo, quod non me coinquinat, quia non voluntariè hoc feci; ſicut ſcit Deus, qui ſcrutatur cogitationes, qui potens eſt liberare me ab ira ſatanæ & miniſtrorum ejus. Maximus dixit: Quouſque inſenſatus & inſcius loqueris ea, quæ te non ſalvabunt? Andronicus dixit: Ego ſalutem meam à Deo exſpecto; ignorans autem ſum, ſi dolens iſta ſuſtineo. Maximus dixit: Uſquequo ſtultitiâ ſeduceris, inſipiens? faciam tibi linguam incidi, ut vel ſic non multum loquaris. Inde me contemnis, quoniam adhuc ſuſtineo, & vanum te feci. Andronicus dixit: In hoc te peto, ut abſcindas à me labia mea, & linguam, in quibus putas inquinamenta tua immiſiſſe. Maximus dixit: Uſquequo ſuſtines, inſipiens, poſitum te in pœnis? Ecce, ſicut præcepi, guſtaſti de ſacrificiis. Andronicus dixit: Numquam tibi bene ſit, tyranne, neque his qui tibi dederunt poteſtatem iſtam, ut acquieſcam tibi, & inquinamenta immundorum ſacrificiorum veſtrorum guſtem. Tu autem ſcito, quid egiſti cum ſervis Dei. Videat Altiſſimus, & judicet te. Maximus dixit: Maledicis Principes, ô malum caput, qui diuturnam & almam pacem præſtiterunt. Andronicus dixit: Ego maledixi & maledico po-

SS. Tarachus, &c.

τῶν βωμῶν. Ἀνδρόνικος εἶπεν· μωρὲ καὶ τυφλὲ καὶ ἀνόητε τύραννε, βιαζόμενος μετ' ἀνάγκης ἐνέχεάς μοι. οἶδεν ὁ θεός, ὃς ἐμβατεύει τοῖς λόγοις, ὃς καὶ δυνατός ἐστι ῥύσασθαί με ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἕως πότε μωραίνεις ἀσύνετος ὤν, καὶ φλυαρεῖς τὰ μηδέν σε ὠφελοῦντα. Ἀνδρόνικος εἶπεν· ἐγὼ καὶ τὴν ὠφέλειαν προσδοκῶν ἐκ θεοῦ ὑπομένω ταῦτα. ἀλλὰ σὺ οὐκ ἐπίστασαι ὅτι ἀποβλεπόμενος καρτερῶ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἕως πότε μωραίνεις; γλωσσοτομήσω σε, ἵνα καὶ οὕτως μὴ φλυαρῇς. καταγινώσκεις μου, ὅτι ἀνεξικακῶν μωρότερόν σε ἐποίησα γενέσθαι. Ἀνδρόνικος εἶπεν· εἰς τοῦτο, ἀξιῶ, περίελέ μου τὰ χείλη καὶ τὴν γλῶτταν ἐν οἷς ἔδοξας τὰ μιάσματά σου ἐπιβεβληκέναι μοι. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· ἀνόητε, διὸ μέχρι τοῦ νῦν καρτερεῖς τιμωρούμενος. ἰδὲ τούτων, ὡς εἶπον, ἀπεγεύσω. Ἀνδρόνικος εἶπεν. μή σοι καλῶς εἴη, τύραννε μιαρώτατε, μήτε τοῖς τὴν ἐξουσίαν ταύτην δεδωκόσι σοι, ἵνα ἐγὼ τῶν ἀσεβεστάτων θυσιῶν ἀλισγηθῶ. σὺ δὲ ὄψει τί ἐποίησας κατὰ τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ. Μάξιμος εἶπεν· τολμᾷς ὑβρίζειν τοὺς αὐτοκράτορας, ὦ κακὴ κεφαλή, τοὺς βαθεῖαν εἰρήνην τῷ κόσμῳ παρεσχηκότας; Ἀνδρόνικος εἶπεν· ἐγὼ καὶ ὕβρισα καὶ ὑβρίσω, λοιμοὺς ὄντας καὶ αἱμοπότας, οἵτινες τὸν κόσμον ἀνάστατον ἐποίησαν, οὓς ὁ θεὸς τῇ ἀθανάτῳ χειρὶ αὐτοῦ, μὴ μακροθυ-

SS. TARACHUS, &c.

μήσας εἰς αὐτοὺς, ἀμείψηται τῇ τοιαύτῃ παιδίᾳ, δι᾽ ἧς δυνήσονται γνῶναι ἃ πράττουσιν εἰς τοὺς δούλους αὐτοῦ. Μάξιμος ἡγεμὼν εἶπεν· βαλόντες σίδηρον εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀναιδῆ καὶ βλάσφημον γλῶσσαν αὐτοῦ περιέλετε, ἵνα μάθῃ μὴ βλασφημεῖν εἰς τοὺς σεβαστούς· καὶ τὴν γλῶτταν καὶ τοὺς ὀδόντας τῆς μιαρᾶς κεφαλῆς καύσατε. καὶ τεφρώσαντες αὐτὰ, πάντα διαρράνατε, ὡς μή τινα τῶν ὁμοφύλων τῆς ἀσεβεστάτης αὐτοῦ θρησκείας γυναικάρια ἐπιτηρήσαντα ἐπικομίσασθαι, καὶ φυλάττειν ὡς τίμια αὐταῖς ὄντα καὶ ἅγια· αὐτὸν δὲ λαβόντες φυλάττετε ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ παραδόντες, ἵνα ἅμα σὺν τοῖς ἀσεβεστάτοις ἑταίροις αὐτοῦ καταμιγεὶς, τῇ ἑξῆς θηρίοις παραδοθῶσιν. καὶ δὴ ταῦτα οὕτως ἐγένετο.

teſtates, & ſanguibibulos, qui ſæculum everterunt. quos Deus brachio ſuo alto evertat, & conterat, & perdat, & det ſuper eos iram; ut ſciant quid agant in ſervos Dei. Maximus dixit: Mittite ferrum in os ejus, & excutite ei dentes, & malam & blaſphemam linguam excidite, ut diſcat non blaſphemare in Principes. Dentes autem ejus & blaſphemam linguam tollite, & comburite, & cinerem facite, & ubique ſpargite, ut nemo de conſortibus ejus impiis, aut de mulierculis aliqua colligat, aut ſervet, quaſi pretioſum aliquid aut ſanctum æſtimet. Ipſum autem tollite, & in cuſtodia cuſtodite eum, ut ſimul cum conſortibus ſuis proximo munere offeratur beſtiis.

Nota de ſanctis Reliquiis.

Τὰ ἀκόλουθα τῆς ἐπιστολῆς πρὸς Ἰκονίους, τῶν ἔνδεκα ἀδελφῶν περὶ τῆς τελειώσεως τῶν μαρτύρων.

Tertiam autem confeſſionem conſummaverunt ita Martyres Dei.

*ed. τρί-της.

10. ΤΗς τοίνυν * τετάρτης ἐξετάσεως γενομένης τῶν ἁγίων μαρτύρων τοῦ θεοῦ, ὁ ἀνοσιώτατος Μάξιμος μετακαλεσάμενος Τερεντιανὸν τὸν Κιλικάρχην, αὐτὸν φιλοτιμῶν, ἐκέλευσε τῇ ἑξῆς πάνδημον θέαν ἐπιτελεῖν τῶν κυνηγίων τῇ πόλει. καὶ ὁ Τερεντιανὸς παραχρῆμα τοῖς ἐφεστῶσι τῶν

X. Impius autem & maledictus Maximus advocans ad ſe Terentianum ſacerdotem civitatis Ciliciæ [a], juſſit ei altera die parate munus civitati. Et Terentianus mox juſſit his, qui præerant beſtiis, omnia parare. Mane autem facto omnis ci-

[a] Græce dicitur *Ciliciarcha*. quo nomine intelligendum puto Sacerdotem Communis Ciliciæ, quales erant in Aſia Aſiarchæ, de quibus ſupra pag. 32. Sacerdotes autem iſti totius provinciæ templa ſub ſua habebant poteſtate, Flamines vero ſacra procurabant in oppidis & municipiis. Vide Valeſii notas in Euſebii lib. 8. cap. 14.

SS. TARACHUS, &c.

vitas, virorum & mulierum multitudo, exierunt in amphitheatrum. Eſt autem locus ſpectaculi à civitate mille paſſuum plus minus. Et cùm impletum eſſet amphitheatrum populo, venit Maximus ut perficeret ſpectaculum. Et cum multæ horæ tranſiſſent, multorum jacentium corpora gladiatorum à feris devorata ſunt. Nos verò cùm eſſemus in abſconſo exſpectantes, & diligenter cuſtodientes, & cum omni metu reſpicientes; ſubitò jubet impius Maximus militibus ſuis, ut ſanctos Dei Martyres exhiberent. Milites autem angariaverunt homines, & impoſuerunt Martyres eis, & portaverunt eos ad amphitheatrum. Non enim poterant ambulare à laceratione pœnarum, & ab exuſtione ignis. Quos ut vidimus à militibus adduci, accedentes modicum in proximo gradu montis, cum feſtinantia poſuimus nos cum magna deprecatione lacrymarum in media fiſſura petrarum, & quievimus modicùm. Et cùm introducti fuiſſent, in medio amphitheatri projecti ſunt, & factus eſt timor magnus, & murmur populi, dicentium: Injuſtus judex, qui ſic judicavit. Nam & multi ſpectaculum dimiſerunt, atque contemnentes ibant murmurantes adverſus Maximum. Maximus autem mandavit militibus ſuis, ut eos qui diſcedebant, notarent, ita ut poſt modum eos audiret. Juſſit au-

SS. TARACHUS, &c.

θηρίων ἑτοίμως γενέσθαι διέταττεν. τῇ ὑστεραίᾳ δὲ γενομένης πᾶσα ἡ πόλις σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις ἐξεῖσαι ἐπὶ τὸ στάδιον. ἦν γὰρ ὁ τόπος τῆς θεωρίας τούτοις ἀπὸ μιλίου μικρὸν πλείονος ἑνός. πληρωθέντος δὲ τοῦ ἀμφιθεάματος τῶν ὄχλων, ἄνεισι ὁ ἀνοσιώτατος Μάξιμος ἐπιτελῶν καὶ συνθεωρῶν αὐτοῖς. ὡς δὲ χορεὺς εἶχε τῆς θέας αὐτοῖς, καὶ τὸ τῆς ἡμέρας μέτρον ὑπεχώρει πολλῶν πεπτωκότων ἀνθρώπων, τούτων μὲν καὶ ἐκ τῶν σφαγιασθέντων ἀνθρώπων ὑπὸ τῶν δυλαρίων μετὰ μαχαίρᾳ, τούτων δὲ καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων ἀναιρεθέντων· ἡμῶν δὲ παραμενόντων καὶ παρατηρουμένων αὐτόπτας τῆς φυλακῆς, στρατιῶται ἀποστέλλονται ἐξαίφνης ἀπὸ τοῦ μιαρωτάτου Μαξίμου, καί τινας ἀγγαρεύσαντες ἁπλῶς ἐπιθέχοι φέρειν τοὺς μάρτυρας τοῦ θεοῦ ἐπὶ τὸ θηριομαχεῖν. οὐ γὰρ οἷοί τε ἦσαν ἐπὶ τὸ βαδίζειν, ὡς ἐκ τῶν πληγῶν καὶ καυστηρίων ὀγκώμενοι. ὡς οὖν ἴδομεν τούτους ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν φερομένους, προσελθόντες ὀλίγον ἀνῆμεν ἐν τῷ πλησίον ὄρει μετὰ σπουδῆς· καὶ καθίσαντες ἑαυτοῖς* συμπολλοῖς εὐχῶν τε καὶ δάκρυσιν καὶ στεναγμοῖς κατὰ τῶν πετρῶν ἡσυχάζομεν. τῶν δὲ ἁγίων εἰσαχθέντων εἰς τὸ μεσώτατον τοῦ ἀμφιθεάματος, καὶ γογγυσμοῦ οὐκ* ὀλίγων ὑπὸ τῶν ὄχλων γενομένου, τῶν μὲν χαλεπαινόντων ἐπὶ τῇ ἀνοσίᾳ κρίσει τῶν καταδικασθέντων, τῶν δὲ τὴν θεωρίαν αὐτῶν ἀρνουμένων, ὡς ἐκ τούτου οὐκ ὀλίγους ὄχλους καταλελυθέναι λοιδορουμένους τῷ Μαξίμῳ. ὁ δὲ ἐκέλευσεν ἀποστείλας σημειοῦσθαι καὶ εὐδήλους καθίστασθαι τοὺς καπόντας τῇ ἑξῆς αὐτῶν ὡς καταδικασθησομένων. θηρίων τε οὐκ

* Lege σὺν πολλαῖς εὐχαῖς.

* Ed. ὀλίγου.

SS. TARACHUS, &c.

οὐκ ὀλίγων ἀπολυθέντων καὶ μὴ ἁψαμένων τῶν ἁγίων σωμάτων, ἐχαλέπαινεν ὁ Μάξιμος σφόδρα, καὶ μετακαλεσάμενος τὸν τῶν θηρίων ἐπιστάτην, ἐκέλευσε μάστιξας ἀπειλὴν οὐ μικρὰν, εἰ μὴ θηρίον εἴη χαλεπώτερον, τοῦτο ἀπολύεσθαι τοῖς καταδίκοις τὸ τάχος. ὁ δὲ ὑπὸ τῆς ἀπειλῆς φόβῳ ἔντρομος γενόμενος, ἀνδροφόνον ἀπολύει ἄρκον, ὥς τινες ἔλεγον, ὑπ' αὐτῆς τρεῖς ἄνδρας ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀναιρεῖσθαι. καὶ αὕτη δὲ ἀπολυθεῖσα ἐγγύς τε αὐτῶν γενομένη, τῶν μὲν λοιπῶν σωμάτων διαβᾶσα, ἐπέδραμε τῷ ἁγίῳ μάρτυρι Ἀνδρονίκῳ, κἀκεῖθεν παρακαθεσθεῖσα τὸν ἰχῶρα τῶν τραυμάτων ἀπέλειχεν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῇ γραφῇ· θῆρες ἄγριοι εἰρηνεύσουσί σοι· ὁ δὲ ἅγιος Ἀνδρόνικος προσθεὶς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐξεβιάζετο θυμῶσαι τὸ θηρίον, ὅπως ἁψάμενον αὐτοῦ, τοῦ ζῆν ἀπαλλάξῃ. ἡ δὲ ἄρκος παραμείνασα συνανέπιπτε τῷ ἁγίῳ. καὶ θυμοῦ πλησθεὶς ὁ Μάξιμος ἐκέλευσεν αὐτὴν ἀναιρεθῆναι. σφαγείσης δὲ αὐτῆς παρὰ τοὺς πόδας Ἀνδρονίκου ἀνέπεσεν. μεταμεμψάμενος δὲ ὁ Κιλικάρχης, (μήποτε ὀργισθεὶς ὁ Μάξιμος ὑπόδικον αὐτὸν καταστήσει) ἐκέλευσε λέαιναν τὴν ἀποσταλεῖσαν αὐτῷ παρὰ Ἡρώδου τοῦ Ἀντιοχέως Συριάρχου ἀφεθῆναι. καὶ ταύτης ἀπολυθείσης φόβος καὶ τρόμος εἶχε τοὺς θεατὰς, διὰ τὸ τοῦ μεγάλου μυκήσματος καὶ βρυγμοῦ ταύτην ἐκβεβηκέναι. ἡ δὲ ὡς εἶδε τὰ ἅγια σώματα ἐρριμμένα, ἔρχεται πρὸς τὸν μακάριον Τάραχον, καὶ κύψασα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ προσεκύνησεν. ὁ δὲ ὅσιος Τάραχος τὴν

tem feras multas laxari. Et cùm exiſſent beſtiæ, non tetigerunt corpora ſanctorum: & plus iratus eſt impius Maximus, juſſit vocari cuſtodes ferarum, & juſſit eos cædi; & cum multa comminatione, dixit eis ut dimitterent atrociſſimam feram quam haberent. Illi autem à timore dimiſerunt urſum peſſimum, quem dicebant ipſa die tres homines occidiſſe. Et appropinquavit ad corpora ſanctorum, & nullum corpus contaminavit. Et cùm tranſiſſet, venit ad ſanctum Andronicum, & ſedens lingebat vulnera ejus. Sanctus verò Andronicus poſuit caput ſuum ſuper urſum, & inſtigabat eum ut iraſceretur, & celeriùs redderet ſpiritum. Urſus autem quaſi manſuetus ſubitò factus eſt. Irâ repletus Maximus juſſit ipſum urſum occidi, & ante pedes ſancti Andronici fuit occiſus. Miſit autem Terentianus ſacerdos Ciliciæ civitatis, metuens ne fortè iraſceretur Maximus, & condemnaret eum: exire juſſit leænam, quæ miſſa erat illi ab Herode [a] primo Antiochiæ. Et cùm exiſſet leæna, timor & tremor erat in ſpectantibus, eo quòd multùm rugiret: & cùm exiſſet, vidit corpora ſanctorum projecta, & venit ad beatum Tarachum, depoſuit ſe ante pedes ejus, quaſi eum adorans. Sanctus autem Tara-

SS. TARACHUS, &c.

Feræ miteſcunt.

[a] Hic dicitur in Græco *Syriarcha*, de quo idem dicendum ac ſupra de Ciliciarcha

SS. Tarachus, &c.

chus trahebat manu eam ad ſe, ut iraſceretur beſtia, & celerius conſummaretur. Leæna autem cum magna manſuetudine ſecus beatum Martyrem, ſicut ovis, jacebat. Impius autem Maximus iracundiâ plenus, juſſit leænam provocari. quæ provocata cum magno rugitu poſticam confregit, ut omnis populus à pavore clamaret: Aperiatur leænæ.

XI. Tunc Maximus irâ repletus vocavit ad ſe Terentianum ſacerdotem, & juſſit gladiatores introduci, ut ſanctos Dei Martyres gladio interficerent. Et ſtatim præceptum Maximi impletum eſt, & conſumti ſunt gladio. Et cùm Maximus de amphitheatro receſſiſſet, reliquit ibi decem milites, ut corpora ſanctorum intermiſcerent inter corpora gladiatorum, ut non poſſent agnoſci. Hæc cùm milites facerent, nos appropinquantes in proximo fiximus genua, orantes Altiſſimum, ut bonitas pietatis ejus nobis oſtenderet reliquias ſanctorum Martyrum. Et poſt orationem iterum appropinquavimus, & vidimus cuſtodes cœnantes, & focum ante ſe habentes propter vigilias noctis. Iterum fiximus genua, & oravimus Dominum, ut deſiderium noſtrum impleret, & de alta ſede ſua auxilium nobis mitteret, & ſanctorum nobis corpora oſtenderet. Tunc ſubitò terræ motus factus eſt magnus, & tonitrua, & fulgura, &

Martyres gladio interficiuntur.

χεῖρα ἐκτείνας ἐκ τῶν τριχῶν καὶ τῶν ὤτων αὐτῆς ἁψάμενος, ἐφείλκετο πρὸς αὐτόν. ἡ δὲ ὥσπερ πρόβατον ἑλκόμενον ἀνέτεινε τὴν χεῖρα ἢ ἀποσεισαμένη ἐπὶ τὴν θύραν ἔρχεται παρελθοῦσα καὶ τὸν ἅγιον Πρόβον. τοῦ δὲ κεκατηραμένου Μαξίμου, προστάττοντος μὴ ἀνοίγεσθαι αὐτῇ, ἡ λέαινα τοῖς ὀδοῦσι τῶν σανίδων ἁψαμένη, διαρρῆξαι ταύτας ἐβιάζετο, ὥστε τὸν ὄχλον φοβηθέντα φωνῆσαι ἀνοίγεσθαι τῇ λεαίνῃ.

Forte ut in edit. νῦ ἀνέτεινε. τὴν χεῖρα ἢ ἀποσεισαμένη, &c.

II. Ὥστε ἀγανακτήσας ὁ Μάξιμος ἐκ τοῦ Τερεντιανὸν αἰτησάμενος *μαχαιροφόνοις τῶν *λουδαρίων εἰσελθεῖν καὶ ἀποσφάττειν αὐτούς. καὶ τούτων ἀναιρεθέντων ἐν φόνῳ μαχαίρας, κατιὼν τῆς θέας ὁ Μάξιμος, δέκα στρατιώτας καταλιμπάνει, καὶ τὰ σώματα τῶν ἁγίων μαρτύρων μετὰ τῶν ἀκαθάρτων καὶ βεβήλων σωμάτων ῥιφέντα φυλάττεσθαι κελεύει. ἦν γὰρ τὸ λοιπὸν σκότος. ὡς οὖν τὸ προσταττόμενον ἐγίνετο, καὶ τὰ σώματα καταμιγέντα ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐφυλάττετο· ἡμεῖς δὲ ὀλίγον ἀποβάντες ἀπὸ τοῦ ὄρους, θέντες τὰ γόνατα, εὐχὴν ἐποιούμεθα πρὸς τὸν ὕψιστον θεὸν, ὅπως τῇ ἀγαθῇ αὐτοῦ φιλανθρωπίᾳ δυνηθείημεν ῥύσασθαι τῶν ἁγίων μαρτύρων αὐτοῦ τὰ λείψανα. δεξαμένων δὲ ἡμῶν, πάλιν ὀλίγον τοῦ ὄρους καταδραμόντες, ὁρῶμεν τοὺς μὲν φύλακας εὐωχουμένους, πυρὰν δὲ πλησίον τῶν σωμάτων ἐκκαιομένην. καὶ πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω μικρὸν ἤλθομεν, καὶ κάμψαντες τὰ γόνατα, σὺν μιᾷ φωνῇ ἠτούμεθα τὸν θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἐπινεῦσαι τοῖς αἰτουμένοις αὐτὸν δοῦναι βοήθειαν ἐξ ὕψους αὐτοῦ τοῦ λυτρώσασθαι τὰ ἅγια σώματα ἐκ τῶν ἀκαθάρτων ἐκ

*Ed. melius, μαχαιροφόρους.

*λουδαρίων. ut ſupra.

SS. Tarachus, &c.

SS. Tarachus, &c.

μιαρῶν σωμάτων. παραχρῆμα δὲ σεισμοῦ γενομένου οὐ μικροῦ, βρονταί καὶ ἀστραπαὶ τὸν ἀέρα συνήλαυνον, καὶ πολλοῦ σκότους γενομένου σφοδροτάτου, εἰς ἔκπληξιν ὑετοὶ κατεφέροντο. μετ' ὀλίγον δὲ τοῦ ἀέρος παυσαμένου, πάλιν εὐξάμενοι ἀπῄειμεν ἐπὶ τὰ σώματα, καὶ εὑρίσκομεν τὰ φῶτα κατασβεσθέντα ὑπὸ τῶν ὄμβρων, τοὺς δὲ φύλακας ὑποχωρήσαντας. θεωρήσαντες δὲ μετὰ πολλοῦ θάρσους ἐπλησιάσαμεν· μὴ δυνάμενοι δὲ εὑρεῖν τὰ σώματα τῶν ἁγίων, τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατείναντες, ἐδεόμεθα τοῦ θεοῦ γνωρίσαι ἡμῖν ποῖα εἰσι τὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ μαρτύρων λείψανα. ἐξαίφνης δὲ ὁ πανελεήμων θεὸς τῇ ἀπεράντῳ αὐτοῦ εὐσπλαγχνίᾳ λαμπαδοῦχον ἀστέρα ἐξ οὐρανοῦ κάτεισι· καὶ οὗτος καθ' ἕκαστον σῶμα ἐπιτιθέμενος ἐδήλου ἡμῖν τὰ σώματα τῶν δούλων αὐτοῦ· καὶ ἁρπάσαντες μετὰ χαρᾶς τὰ τούτων λείψανα, ἀνῄειμεν ἐπὶ τὸ πλησίον ὄρος, δεόμενοι τοῦ θεοῦ τοῦ συνευδοκήσαντος ἡμῖν. ἀπελθόντες οὖν τὸ πλεῖστον τοῦ ὄρους, καὶ τούτους ἀποθέμενοι, καὶ μικρὸν ἀναπαυσάμενοι· ὅπου δ' ἂν παρετίθουμεν τὰ λείψανα τῶν ἁγίων, εὐχὴν ἐποιούμεθα πρὸς τὸν θεὸν τελειῶσαι τὸ ἔργον ἡμῶν ὃ προεθέμεθα. ἐπήκοος γίνεται ὁ πανελεήμων θεὸς, καὶ τὸν ἀγιώτατον ἀστέρα πάλιν κάτεισιν ὁδηγήσαντα ἡμᾶς· κἀκεῖθεν πάλιν ἐν ἀγαλλιάσει κουφίσαντες τὰ σώματα, εἰς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ ὄρους ἀνακύπτομεν, καὶ μικρόν τι καταδραμόντες, τοῦ ἀστέρος ἡμᾶς καταλείψαντος, πέτραν κοίλην διασκοπήσαντες, κρύπτομεν τὰ σώματα, φοβηθέντες τὴν μέλλουσαν ἀναζήτησιν γενέσθαι

SS. Taracus, &c.

nimia tempeſtas imbrium deſcendebat: & cùm tempeſtas ceſſaſſet, iterum oravimus, & ad corpora appropinquavimus, & invenimus focum à tempeſtate exſtinctum. Cuſtodes autem fugerunt ab ira, & terræ motu, & imbrium tempeſtate. Et cùm corpora inquireremus, manus ad cælum levavimus, deprecantes Deum, ut nobis oſtenderet reliquias ſanctorum. Subitò miſericors Deus ſtellam ſplendidam de cælo miſit, quæ ſedebat ſuper ſingula corpora ſanctorum; & nos cum gaudio rapuimus corpora ſanctorum. Sanctus autem ſplendor ſtellæ antecedebat nos, ter demonſtrans. Et cùm fuiſſemus in via præ laſſitudine defecti, depoſuimus corpora, & pauſavimus: ſtella autem à nobis non recedebat. Et cum cogitaremus ubi corpora beatorum Martyrum abſconsè ſepeliremus, deprecati ſumus Deum, ut opus quod erat inchoatum, ipſe perficeret per nos. Et fortitudine repleti, bajulanteſque corpora ſanctorum, venimus in quamdam partem montis: & cum à nobis ſtella receſſiſſet, vidimus in parte montis petram apertam, in qua Sanctorum corpora collocavimus; metuentes futuram inquiſitionem à Maximo, cum magna diligentia eos abſcondimus. Tunc redeuntes ad civitatem, venimus cognoſcere quid actum eſſet, & invenimus cuſtodes jam punitos à Maximo, eo quod ſanctorum corpora non inveniſſet. Nos autem exul-

Sepeliuntur.

SS. Tarachus, &c.

tantes, hymnum diximus Deo, eo quod dignatio Chriſti per nos fuiſſet operata. Ego Marcius *, & Felix, & Verus, ibidem reliquum vitæ noſtræ tempus facere cupimus, ut cum ipſis digna ſint corpora noſtra poni: & in magna gloria benediximus Deum in omnibus quæ fecit nobiſcum, cui eſt honor & poteſtas in ſæcula ſæculorum, amen. Quos mittimus ad vos, ſuſcipite eos cum magno gaudio caritatis. Sunt enim operarii Dei Chriſti. Habete eos in gratia Dei in memoria, cui eſt honor in omnia & in omnibus in Chriſto Jeſu Domino noſtro cum Spiritu-ſancto ante omnia ſæcula, & nunc & ſemper & in omnia ſæcula ſæculorum, amen.

* mſ. Marcion.

ὑπὸ Μαξίμου. μετὰ πολλῆς οὖν ἀκριβείας ταῦτα πράξαντες, κατέδομεν ἐπὶ τῆς πόλεως ὀψόμενοι τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι περὶ τούτων. ἡμερῶν δὲ τοίνυν τριῶν διελθουσῶν, καὶ τοῦ Μαξίμου τῆς πόλεως ἀνακεχωρηκότος, καὶ τῶν φυλάκων τιμωρηθέντων ἐπὶ τῇ γενομένῃ κλοπῇ τῶν ἁγίων μαρτύρων, ὑμνήσαντες τὸν ἁγιώτατον ὕμνον, πρὸς τὸν θεὸν ἠγαλλιῶμεν, πολλὴν πρόφασιν ἐν Χριστῷ κατημμένοι. ἐγὼ μὲν Μαρκίων καὶ Φήλιξ καὶ Βόερς *, παρεμείναμεν τῇ ἁγίᾳ ἀναλήψει αὐτῶν, ἵνα καὶ τὸν τόπον τῶν ἁγίων λειψάνων ἀσφαλισώμεθα· ἅμα δὲ καὶ τὸν βίον ἡμῶν ἐνταῦθα κρίναντες ἀναλῦσαι, καὶ σὺν αὐτοῖς καταξιωθῆναι τὰ σώματα ἡμῶν ἀποτεθεῖναι· οἱ δὲ λοιποὶ τὸν θεὸν αἰνέσαντες ἐφ' οἷς ἡμᾶς κατηξίωσεν, προπεμφθέντες ὑφ' ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ἁρμήσαι, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, κράτος, τιμή, προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

SS. Tarachus, &c.

* Ed. Βήρβαι. Allatii cod. Βαρέβαι.

In Editione Bigotiana habetur additamentum, quod hic latine & græce referre viſum eſt.

Porro ſancti Martyres anno primo perſecutionis conſummati ſunt, & aſſumti ſunt die ante quinque Idus Octobris, qui eſt undecimus Hyperberetis, hoc eſt, Octobris. Proxima vero nocte in monte depoſitæ ſunt reliquiæ ſanctorum Martyrum Probi, Tarachi & Andronici jacentium in glorioſa urbe Anazarbo, in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cui gloria & poteſtas in ſæcula ſæculorum.

Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ ἔτει τοῦ διωγμοῦ ἐτελειώθησαν οἱ ἅγιοι μάρτυρες, καὶ ἀνελήφθησαν τῇ πρὸ πέντε εἰδῶν ὀκτωβρίων, ἥτις ἐστὶν ὑπερβερεταίου τουτέστιν ὀκτωβρίου ιαʹ. καὶ τῇ πλησιαζούσῃ νυκτὶ ἐτέθη ἐν τῷ ὄρει τὰ σκηνώματα τῶν ἁγίων μαρτύρων Πρόβου, Ταράχου καὶ Ἀνδρονίκου τῶν προκειμένων ἐν Ἀναζάρβῳ τῇ ἐνδόξῳ πόλει. ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ADMONITIO

S. CRISPINA.

In Acta S. CRISPINÆ Martyris.

1. *CRiſpinam inter Africanas Martyres celeberrimam fuiſſe teſtatur Auguſtinus variis in locis; cujus Acta quæ tamdiu in tenebris delituerant, reperit tandem noſter Johannes Mabillonius in veteri cod. mſ. antiquiſſimi monaſterii noſtri ſancti Theoderici prope urbem Remorum, eaque tomo 3. Analectorum vulgavit, unde tranſſcripta, & cum altero cod. mſ. ejuſdem monaſterii collata ea proferimus, digna ſane quæ inter pretioſiora Eccleſiæ Catholicæ cimelia locum obtineant.* Acta unde habita.

2. *Verum cum in his Actis ſola martyrii ſeries exponatur, nonnulla de ſancta Criſpina genere & fortitudine ex Auguſtino preferenda ſunt.* Sæviebant, *inquit Enarratione in pſalm.* 120. *num.* 13. perſecutores in Criſpinam, cujus hodie natalitia celebramus; ſæviebant in feminam divitem & delicatam: ſed fortis erat, quia Dominus tegumentum ejus... Hanc enim, Fratres, numquid eſt qui in Africa ignoret? Clariſſima enim fuit, nobilis genere, abundans divitiis: ſed hæc omnia ſiniſtra erant, ſub capite erant. Venit inimicus qui feriret caput, & ſiniſtra illi objecta eſt, &c. *In pſalmum vero* 137. *num.* 3. *ſic de eadem ſancta Martyre loquitur.* Quomodo gaudebat ſancta iſta Criſpina, cujus hodie ſollemnitas celebratur? Gaudebat cum tenebatur, cum ad judicem ducebatur, cum in carcerem mittebatur, cum ligata producebatur, cum in catafta levabatur, cum audiebatur, cum damnabatur: in his omnibus gaudebat, & eam miſeri miſeram putabant, quæ coram Angelis gaudebat. *Eam denique in aliis paſſim locis data occaſione laudat, ejuſdem ſcilicet enarrationis num.* 14. *&* 17. *& ſerm.* 286. *&* 354. *ubi ipſam cum Agnete comparat, utpote quæ non minus digna martyrio fuerit, licet non virgo, quam Agnes quæ virginitate præpollebat.* Criſpina à S.Aug.laudata.

3. *Paſſa eſt ſancta Criſpina ſub Anulino proconſule apud Coloniam Thebeſtinam, & quidem anno* CCCIV. *ut videtur, quo anno maxime in Africa ſæviebat perſecutio adverſus Chriſtianos: unde in conſulum deſignatione, quæ in uno cod. habetur Diocletiano* II. *pro* IX. *irrepſiſſe dicendum eſt. An vero Colonia Thebeſtina à Thebeſte civitate Numidiæ diſtinguenda? Certe Anulinum in Proconſulari, & Florum in Numidia adverſus Chriſtianos tunc temporis ſæviiſſe ſcribit Optatus Milevitanus epiſcopus lib.* 3. *Quin* Thagaſenſis *Criſpina dicitur. Duplex autem eſt civitas Thagara, una in Proconſulari, ubi Fideles perſequebatur Anulinus; altera in Byzacena. quamvis in Numidia Thagura civitas occurrat, etiamnunc, licet exigua, perſeverans. Et certe Numidiæ perſecutor in Actis ſancti Mammarii Anulinus dicitur, cui fortaſſis Florus, aut ipſe Floro ſucceſſit. Ut ut ſit, Criſpinæ feſtum in Africa fuiſſe celebre patet* Mortis tempus. Laus.

S. CRISPINA. *ex locis Auguſtini ſupra laudatis, & ex Kalendario vetuſtiſſimo eccleſiæ Carthaginienſis, ubi; Nonis* Decembris ſanctorum Bili, Felicis, Potamiæ, Criſpinæ & comitum *natale indicatur. Quamvis non adeo certum ſit, an hæc Kalendarii verba de noſtra Criſpina intelligenda ſint. Criſpina enim apud Adonem, Uſuardum, alioſque Martyrologiorum ſcriptores ſolitarie recolitur: illa vero Martyrologia, quæ plures ſimul exhibent, non* Criſpinam, *ſed* Criſpinum *habent, præter unum antiquiſſimum Antuerpienſe, ex his quæ ſancto Hieronymo attribuuntur apud Florentinium. Et ſane Anulinus in Actis num. 3. Maximam, Donatillam & Secundam Criſpinæ conſortes appellat. & Criſpina in colonia Thebeſtina; Julius vero, Potamia, Criſpinus, Felix, Gratus, & alii ſeptem Thagura conſummati dicuntur. At facilis eſt Criſpinæ in Criſpini nomen mutatio. Sic in Actis ſancti Mammarii, qui initio Criſpinus dicitur, non videtur diſtingui debere a Criſpina, quæ poſtea cum Laurentio, Fauſtino & Fauſtina decollata perhibetur.*

ACTA

ANNO CHRISTI CIRC. CCCIV.

Sanctæ CRISPINÆ Martyris.

Ex 2. codd. mſſ. S. Theoderici prope Remos.

I. Diocletiano & Maximiano [a] conſulibus, die Nonarum Decembrium [b], apud Coloniam Thebeſtinam, in ſecretario pro tribunali adſidente Anulino proconſule, Commentarienſe Officium dixit: Thagarenſis CRISPINA, quæ legem dominorum Principum contemſit, ſi jubes, audiatur. Anulinus proconſul dixit: Inducatur. Et inducta beata Criſpina, Anulinus proconſul dixit: Præcepti ſacri jam cognoviſti ſententiam? Beata Criſpina reſpondit: Quid illud præceptum ſit, neſcio. Anulinus proconſul dixit: Ut omnibus diis noſtris pro ſalute Principum ſacrifices, ſecundum legem datam à dominis noſtris Diocliciano & Maximiano piis Aguſtis, & Conſtantio nobiliſſimo Cæſare. Beata Criſpina reſpondit: Numquam ego ſacrificavi, nec ſacrifico niſi uni Deo, & Domino noſtro Jeſu-Chriſto filio ejus, qui natus eſt, & paſſus. Anulinus proconſul dixit: Amputa ſuperſtitionem, & ſubjuga caput tuum ad ſacra deorum noſtrorum. Beata Criſpina reſpondit: Cottidie veneror Deum meum, præter quem alium non novi. Anulinus proconſul dixit: Dura es & contemtrix, & incipies vim legum invita ſuſtinere. Beata Criſpina reſpondit: Quicquid emerſerit *, pro Fide mea quam teneo, libenter patiar. Anulinus proconſul dixit: Vanitas eſt tanta animi tui, ut jam non dimiſſa ſuperſtitione ſacra numina venereris? Beata Criſpina

Criſpinæ confeſſio.

* al. mſ. emiſeris.

[a] In cod. edito *Diocletiano II. & Maximiano Aguſto coſſ.*

[b] Dies nullatenus exprimitur in altero mſ.

reſpondit : Cottidie veneror, ſed Dominum meum, præter quem alium non novi. Anulinus proconſul dixit : Ego ſacrum præceptum offeram quod obſerves. Beata Criſpina reſpondit : Præceptum obſervo, ſed Domini mei Jeſu-Chriſti. Anulinus proconſul dixit : Perdes caput, ſi non obediens fueris juſſis Imperatorum dominorum noſtrorum, quibus deſervire cogeris ſubjugata. quod & omnis Africa fecit ; nec tibi dubium eſt. Beata Criſpina reſpondit : Numquam ſit illis bene, ut me dæmoniis faciant ſacrificare : ſed ſacrifico Domino, qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt. Anulinus proconſul dixit : Ergo iſti dii non ſunt à te accepti, quibus exhibere cognoſceris * famulatum, ut ſalva pervenias ad devotionem ? Beata Criſpina reſpondit : Nulla devotio eſt, quæ opprimi cogit invitos. Anulinus proconſul dixit : Sed utinam devota ſequaris, ut in templis ſacris flexo capite diis Romanorum tura immoles. Beata Criſpina reſpondit : Hoc non feci aliquando ex quo nata ſum, nec novi ; nec facio uſquequo vita vixero. Anulinus proconſul dixit : Sed fac, ſi vis à legum ſeveritate immunis evadere. Beata Criſpina reſpondit : Quod dicis non timeo. hoc nihil eſt ; Deum autem qui in cælis eſt, ſi contemſero, ſacrilega ero, & ſemel me perdet, ut non inveniar in * illo die venturo. Anulinus proconſul dixit : Sacrilega non eris, ſi ſacris obtemperes juſſionibus. Beata Criſpina reſpondit : Quid vis ? ut ſim ſacrilega apud Deum, & apud Imperatores non ſim ? Abſit. Deus magnus & omnipotens eſt, qui fecit mare & herbas virides, & aridam terram ; homines autem, facti ab ipſo, quid mihi poſſunt præſtare ? Anulinus proconſul dixit : Cole religionem Romanam *, quam & domini noſtri invictiſſimi Cæſares, & nos ipſi obſervamus. Beata Criſpina reſpondit : Deum novi tantum. nam illi dii lapides ſunt, & figmenta manuum hominum facta. Anulinus proconſul dixit : Blaſphemiam loqueris. nam non proſequeris quæ ſaluti tuæ conveniunt. Et adjecit Anulinus proconſul, & Commentarienſe officio dixit : Ad omnem deformitionem deducta, à novacula ablatis crinibus decalvetur, ut ejus primum facies ad pompam perveniat. Beata Criſpina reſpondit : Loquantur ipſi dii, & credam. Ego ſi ſalutem non quærerem audiendam *, ante tribunal tuum non eſſem. Anulinus proconſul dixit : Diu vivere deſideras, aut mori in pœnis, ſicut & ceteræ conſortes tuæ, MAXIMA [a], DONATILLA & SECUNDA ? Beata Criſpina reſpondit : Si mori vellem, & in interitum animam meam tradere, & in ignem æternum ; tuis dæmoniis darem voluntatem meam. Anulinus proconſul dixit : Caput tibi incidam, ſi deos venerabiles adorare deſpexeris. Beata Criſpina reſpondit : Gratias ago Deo meo, ſi hoc fuero conſecuta. Caput meum perdo ſemel, ſed ſi turificavero idolis. Anulinus proconſul dixit : Et omnino in iſto ſenſu tuo ſtulto perſiſtis ? Beata Criſpina reſpondit :

S. CRISPINA.

Minas contemnit.

* f. cogeris.

* al. mſ. ab.

* al. mſ. humanam.

Jubente proconſule decalvatur.

* f. audienda.

[a] In Adonis aliorumque Martyrologiis die 30. Julii celebratur feſtum ſanctarum Maximæ, Donatillæ, & Secundæ, quæ ſub Anulino judice paſſæ ſunt ; ſed ſub Gallieni perſecutione & quidem Tuburbi. unde Martyres Tuburbitanæ vulgo dictæ ſunt, an ab iſtis diſtinguendæ ?

S. Criſpina.

Deus meus qui eſt, & qui fuit, ipſe me juſſit naſci; ipſe dedit mihi ſalutem per aquam ſacri baptiſmi; ipſe mecum eſt, ut anima mea, ſicut tu vis, non faciat ſacrilegium.

Gladio feritur.

II. Anulinus proconſul dixit: Quid pluribus ſufferimus impiam Criſpinam? Acta ex codice quæ dicta ſunt relegantur. Et cum relegerentur, Anulinus proconſul ſententiam de libello legit: Criſpina in ſuperſtitione indigna perdurans, quæ diis noſtris ſacrificare noluit, ſecundum Auguſti * legis mandata à cæleſti .... locum [a] tendit, eam gladio animadverti juſſit. Beata Criſpina reſpondit: Chriſto laudes ago [b], benedico Dominum, qui ſic me de manibus tuis dignatus eſt liberare. Paſſa eſt beata Criſpina apud Coloniam Thebeſtinam die Nonarum Decembrium, imperante Anulino proconſule, regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto [c] in unitate Spiritus-ſancti in ſæcula ſæculorum, amen.

* al. mſ. auguſtæ.

[a] Alter cod. *ad cæleſtem locum.*
[b] Idem. *Gratias ago Deo meo Jeſu-Chriſto.*
[c] Idem, *cui eſt laus, virtus, honor, & imperium cum Patre & Spiritu-ſancto per infinita ſæcula, &c.*

S. Eulalia.

ADMONITIO

In Martyrium S. Eulaliæ virginis.

Eulalia duplex.

I. *Duplex Eulalia virgo & martyr apud Hiſpanos vulgo celebratur; quarum unam Emeritenſes, alteram Barcinonenſes ſibi vindicant. Verum ita ſunt ſimilia utriuſque Acta, quæ in variis codd. mſſ. habentur, ut nonnulli exiſtiment unam eamdemque eſſe Martyrem, quam ambæ iſtæ civitates ſibi ipſis ſingulæ attribuentes, duas tandem eſſe putaverint. At cum non ſolum antiquiora quæque Martyrologia, ſed etiam vetuſtiſſimum Miſſale Muzarabum, duas Eulalias, unam Emeritæ, alteram Barcinonæ paſſas celebrent, fortaſſe veriſimilius nonnullis videbitur unius Acta alteri attributa fuiſſe, indeque poſtmodum, cum nominis communione, Actorum etiam ſimilitudinem ortam eſſe. Sed cum ex neutra parte certa occurrant argumenta, quæ rem penitus conficere valeant, ne incerta pro certis proferamus, omiſſis utriuſque Actis Prudentii hymnum 3. libri* περὶ στεφάνων *referimus, in quo eleganter Eulaliæ Emeritenſis geſta deſcribuntur. Cujus etiam meminit idem auctor in hymno ſequenti. Iſidorus Hiſpalenſis in Chronico æra 491. refert Theodericum Gothorum regem à deprædanda Emeritenſi urbe* ſanctæ martyris Eulaliæ portentis *deterritum fuiſſe. Idem refert Idatius in Chronico Olympiade 309. de qua & Olymp. 302. jam egerat. Eamdem Martyrem celebrant Fortunatus lib. 8. Carm. 4. Gregorius Turon. lib. 1. de gloria Mart. cap. 91. Aldelhelmus lib. de gloria virginitatis, & alii paſſim auctores. Quin & in Miſſali Gothico lib. 3. Liturgiæ Gallicanæ à noſtro Mabillonio edita num. 18. habetur Miſſa integra de ſancta Eulalia, ubi eadem prorſus quæ apud Prudentium referuntur.*

Prudentii hymnus de Emeritenſi.

De

De Eulalia vero Barcinonenſi agunt Patres Hiſpani, cum in Miſsali Muzarabum, tum in Breviario Toletano, quod vulgo ſancto Iſidoro attribuitur, Eulogius lib. 1. *Memorialis ſanctorum, & alii ſcriptores Hiſpani, qui fuſius de utraque Eulalia diſſerunt.* S. Eulalia.

2. *Eulaliæ Barcinonenſis feſtum in Martyrologiis antiquis & recentioribus die* 12. *Februarii recolitur: Emeritenſis autem die* 10. *Decembris, cui* Juliam virginem *adjungunt. Hujus martyrium ad annum* CCCIV. *revocamus, quo tempore Dacianum in Hiſpania, quæ Maximiano Herculio parebat, ſæviiſſe certum eſt. In nonnullis tamen mſſ. codd. habentur Acta Eulaliæ Emeritenſis, quæ eam ſub Calphurniano præſide paſſam referunt. At his Actis Uſuardi, Adonis, aliorum etiam Actorum, quæ in aliis mſſ. habentur, ceterorumque veterum ſcriptorum auctoritatem præferimus. Porro Emerita, vulgo* Merida, *ampla olim Luſitaniæ metropolis, ſede Compoſtellam tranſlata, nil fere præter ruinas nunc exhibet, in hodierna Extremadura. At ſupereſt etiamnunc Barcinona Catalauniæ caput, cujus epiſcopus Tarraconenſi metropolitano ſubeſt.*

AURELII PRUDENTII HYMNUS.

De Martyrio S. EULALIÆ virginis Emeritenſis.

Anno Christi circ. CCCIV.

Ex lib. περὶ στεφάνων. *Hymn.* 3.

Germine nobilis EULALIA,
Mortis & indole nobilior,
Emeritam ſacra virgo ſuam,
Cujus ab ubere progenita eſt
Oſſibus ornat amore colit.
Proximus occiduo locus eſt,
Qui tulit hoc decus egregium,
Urbe potens, populis locuples:
Sed mage ſanguine martyrii,
Virgineoque potens titulo.
Curriculis tribus atque novem
Tres hyemes quater attigerat,
Cum crepitante pyra trepidos
Terruit aſpera carnifices,
Supplicium ſibi dulce rata.
Jam dederat prius indicium,
Tendere ſe patris ad ſolium
Nec ſua membra dicata thoro:
Ipſa crepundia reppulerat,
Ludere neſcia puſiola.
Spernere ſuccina, flere roſas,
Fulva monilia reſpuere:
Ore ſevera, modeſta gradu;
Moribus, & nimium teneris
Caniriem meditata ſenum.
Aſt ubi ſe furiata lues
Excitat in famulos Domini;
Chriſticolaſque cruenta jubet
Thura cremare, jecur pecudis [a]
Mortiferis adolere deis.
Infremuit ſacer Eulaliæ
Spiritus, * ingeniique ferox
Turbida frangere bella parat
Et rude pectus anhela Deo,
Femina provocat arma virûm.
Sed pia cura parentis agit,
Virgo animoſa domi ut lateat,
Abdita rure, & ab urbe procul;
Ne fera ſanguinis in pretium
Mortis amore puella ruat.

* mſ. ingenium.

[a] Jecur in ſacrificium offerebatur. Sic noſter Prudentius in hymno 13. de S. Cypriano verſ. 82. *Salis aut micam, jecur aut ſuis litarent.*

S. Eulalia.

Illa peroſa quietis opem
Degeneri tolerare mora,
Nocte fores ſine teſte movet:
Septaque clauſtra fugax aperit,
Inde per invia carpit iter.
Ingreditur pedibus laceris
Per loca ſenta ſitu [a] & vepribus,
Angelico comitata choro:
Et licet horrida nox ſileat,
Lucis tamen habet illa ducem.
Sic habuit generoſa patrum
Turba columniferum radium:
Scindere qui tenebroſa potens
Nocte viam face perſpicua
Præſtitit, intereunte chao.
Non aliter pia virgo, viam
Nocte ſecuta, diem meruit,
Nec tenebris adoperta fuit;
Regna Canopica [b] cum fugeret,
Et ſuper aſtra pararet iter.
Illa gradu cita pervigili,
Millia multa prius peragit,
Quam plaga pandat eoa polum;
Mane ſuperba tribunal adit,
Faſcibus adſtat & in mediis,
Vociferans: Rogo, quis furor eſt
Perdere præcipites animas,
Et male prodiga corda ſui
Sternere raſilibus ſcopulis,
Omnipatremque negare Deum?
Quæritis, ô miſeranda manus,
Chriſticolûm genus? En ego ſum
Dæmonicis inimica ſacris;
Idola protero ſub pedibus:
Pectore & ore Deum fateor.
Iſis, Apollo, Venus nihil eſt:
Maximianus & ipſe nihil.
Illa nihil, quia facta manu:
Hic, manuum quia facta colit:
Frivola utraque, & utraque nihil.
Maximianus opum dominus,
Et tamen ipſe cliens lapidum,
Proſtituat voveatque ſuis
Numinibus caput ipſe ſuum.
Pectora cur generoſa quatit?
Dux bonus, arbiter egregius,
Sanguine paſcitur innocuo;
Corporibuſque piis inhians,
Viſcera ſobria dilacerat,
Gaudet & excruciare fidem.
Ergo age, tortor, adure, ſeca,
Divide membra coacta luto.
Solvere rem fragilem facile eſt.
Non penetrabitur interior
Exagitante dolore animus.
Talibus excitus in furias
Prætor, ait: Rape præcipitem,
Lictor, & obrue ſuppliciis.
Sentiat eſſe deos patrios,
Nec leve Principis imperium.
Quam cuperem tamen, ante necẽ,
Si potis es, revocare tuam,
Torva puellula, nequitiam!
Reſpice, gaudia quanta metas:
Quæ tibi fert genialis honor.
Te lacrymis labefacta domus
Proſequitur, generiſque tui
Ingemit anxia nobilitas,
Flore quod occidis in tenero,
Proxima dotibus & thalamo.
Non movet aurea pompa thori,
Non pietas veneranda ſenum,
Quos temeraria debilitas?
Ecce parata miniſteria
Excruciabilis exitii.
Aut gladio feriere caput,
Aut laniabere membra feris;
Aut facibus data fumificis,
Flebiliterque ululanda tuis,
In cineres reſoluta flues.
Hæc, rogo, quis labor eſt fugere?
Si modicum ſalis eminulis
Thuris & exiguum digitis
Tangere, virgo, benigna velis,

Exod. 13.

[a] Situs eſt lanugo ex humore creata. Confer. Virgil. 6. Æneid verſ. 461.
[b] Sic dicitur Ægyptus à Canopo urbe epiſcopali ad Nili fluminis oſtium.

S Eulalia.

Pœna gravis procul abſuerit.
Martyr ad iſta nihil : ſed enim
Infremit, inque tyranni oculos
Sputa jacit : ſimulacra dehinc
Diſſipat, impoſitamque molam
Turibulis pede proſubigit.
Nec mora, carnifices gemini
Juncea pectora dilacerant,
Et latus ungula virgineum
Pulſat utrumque, & ad oſſa ſecat,
Eulalia numerante notas.
Scriberis ecce mihi, Domine,
Quam juvat hos apices legere,
Qui tua, Chriſte, tropæa notant!
Nomen & ipſa ſacrum loquitur
Purpura ſanguinis eliciti.
Hæc ſine fletibus & gemitu
Læta canebat & intrepida.
Dirus abeſt dolor ex animo:
Membraque picta cruore novo
Fonte cutem recalente lavant.
Ultima carnificina dehinc,
Non laceratio vulnifica,
Crate tenus, nec arata cutis :
Flamma ſed undique lampadibus
In latera, ſtomachumque furit.
Crinis odorus ut in jugulos
Fluxerat, involitans humeris,
Quo pudibunda pudicitia
Virgineuſque lateret honos,
Tegmine verticis oppoſito :
Flamma crepans volat in faciem,
Perque comas vegetata caput
Occupat, exſuperatque apicem.
Virgo, citum cupiens obitum,
Appetit, & bibit ore rogum.
Emicat inde columba [a] tepens
Martyris os nive candidior
Viſa relinquere, & aſtra ſequi.
Spiritus hic erat Eulaliæ
Lacteolus, celer, innocuus.
Colla fluunt abeunte anima,
Et rogus igneus emoritur :
Pax datur artubus exanimis,
Flatus in æthere plaudit ovans,
Templaque celſa petit volucer.
Vidit & ipſe ſatelles avem
Feminæ ab ore meare palam,
Obſtupefactus & attonitus
Proſilit, & ſua geſta fugit :
Lictor & ipſe fugit pavidus.
Ecce, nivem glacialis hyems
Ingerit, & tegit omne forum :
Membra tegit ſimul Eulaliæ,
Axe jacentia ſub gelido,
Pallioli vice linteoli.
Cedat amor lacrymantum hominum,
Qui celebrare ſuprema ſolent ;
Flebile cedat & officium :
Ipſa elementa, jubente Deo,
Exſequias tibi, Virgo, ferunt.
Nunc locus Emerita eſt tumulo
Clara colonia Vettoniæ [b] :
Quam memorabilis amnis Anas [c]
Prætetit, & viridante rapax
Gurgite mœnia pulcra lavat.
Hic, ubi marmore perſpicuo
Atria luminat alma nitor,
Et peregrinus & indigena,
Relliquias cineresque ſacros
Servat humus veneranda ſinu.
Tecta coruſca ſuper rutilant
De laquearibus aureolis,
Saxaque cæſa ſolum variant :
Floribus ut roſulenta putes
Prata rubeſcere multimodis.
Carpite purpureas violas,

[a] Hujus columbæ meminit Miſſale Gothicum ſupra laudatum.
[b] Vettones ſic olim dicti populi inter Durium & Tagum. Hodie pars eſt Extremaduræ, & pars regni Legionis.
[c] Anas fluvius, qui certæ viſceribus abſorptus, poſt unius leucæ ſpatium curſus emergit.

S. Eulalia.

Sanguineoſque crocos metite;
Non caret his genialis hyems:
Laxat & arva tepens glacies,
Floribus ut cumulet calathos.
Iſta comantibus e foliis
Munera, Virgo puerque, date:
Aſt ego ſerta choro in medio
Texta feram pede dactylico,
Vilia, marcida, feſta tamen.
Sic venerarier oſſa libet,
Oſſibus altar & impoſitum:
Illa Dei ſita ſub pedibus *
Proſpicit hæc, populoſque ſuos
Carmine propitiata foret.

* Olim ſacræ reliquiæ non ſuper altaria, ſed ſubtus ponebantur. *Sub Dei pedibus ſita* dicitur, quod Chriſtum vere in Eucharistia adeſſe crederet Prudentius.

S. Afra.

ADMONITIO

In Paſſionem S. Afræ martyris.

Paſſio ex codd. mſſ. & edit.

1. *Afra ex proſtibulo Martyr effecta, ſuo exemplo comprobavit, neminem à ſpe ſalutis excludi, qui fructus dignos pœnitentiæ, etiam poſt vitam gravioribus criminibus contaminatam, produxerit. Hujus autem beatæ Martyris paſſionem, ex Actis publicis concinnatam, edidit Marcus Velſerus inter monumenta antiqua Auguſtanæ civitatis, quam ad alias editiones & complures codd. mſſ. collatam proferimus.*

Memoria.

2. *Sanctæ Afræ memoriam non recentiora tantum aut Germanica Martyrologia recolunt, ſed etiam vetuſtiora quæque, in quibus die 5. menſis Auguſti celebratur. Jam tempore Fortunati celebre erat ipſius ſepulcrum, ut patet ex lib. 4. de vita S. Martini, ubi hæc leguntur:*

Pergis ad Auguſtam, quam Vindo Lycuſque fluentant.
Illic oſſa ſacræ venerabere martyris Afræ.

Exſtat nunc in eodem loco celebre monaſterium ſub ejus ſanctæ Martyris & ſancti Udalrici epiſcopi Auguſtani nomine conſtructum, quod à viris religioſis Ordinis noſtri Benedictini incolitur. Porro beatæ Afræ martyrium in prima Annalium editione ad Domitiani tempora revocarat Cardinalis Baronius, quod incaute vitiata Acta ſecutus fuiſſet: ſed à M. Velſero monitus hoc mendum in altera editione correxit, ipſum ad annum 303. referendo, quod tamen melius, ut quidem mihi videtur, anno ſequenti conſignaſſet.

PASSIO

Sanctæ AFRÆ martyris.

ANNO CHRISTI CIRC. CCCIV.

Ex compluribus codd. mſſ. & edit.

I. APud provinciam Rætiam in civitate Auguſta [a], cum Chriſtianorum eſſet ſæva perſecutio, & omnes pro Chriſti nomine variis ſuppliciis afflicti ad ſacrificia traherentur; contigit AFRAM, quam notam habebat fama publica, quod eſſet lupanaria, à perſecutoribus comprehendi. quæ cum fuiſſet judici oblata, dum interrogaſſet judex, & cognoviſſet, quæ eſſet, dixit ei: Sacrifica diis, quia expedit tibi magis vivere, quam inter tormenta deficere. Afra reſpondit: Sufficiunt mihi peccata mea, quæ ignorans Deum geſſi; hoc autem quod me jubes facere, numquam factura ſum. Gaïus judex dixit: Accedens ad capitolium ſacrifica. Afra reſpondit: Capitolium meum Chriſtus eſt, quem habeo ante oculos meos: ipſi quotidie crimina mea & peccata mea confiteor. Et quia indigna ſum ipſi ſacrificium offerre; me ipſam pro nomine ejus cupio ſacrificare, ut corpus, in quo peccavi, dum pœnas pertulerit, abluatur. Judex Gaïus dixit: Ut audio, meretrix es; ſacrifica, quia aliena es à Deo Chriſtianorum. Afra reſpondit: Dominus meus Jeſus Chriſtus dixit ſe pro peccatoribus deſcendiſſe de cælo. Nam & Evangelia ejus teſtantur, quod meretrix rigaverit lacrymis pedes ejus, & indulgentiam acceperit; & meretrices & publicanos numquam deſpexerit, quos etiam ſecum manducare permiſit.

Afra ex meretrice martyr.

II. Judex dixit: Sacrifica ut diligaris ab amatoribus tuis, ſicut ſemper dilecta eras ab ipſis, & inferantur tibi pecuniæ multæ ab eis. Afra reſpondit: Pecunias exſecrabiles jam numquam accipiam. nam & quas habui, quaſi ſordes abjeci*, quia non erant de bona conſcientia. Nam nolentes accipere aliquando* fratres meos pauperes, etiam precibus exoravi*, ut à me dignarentur accipere, & pro peccatis meis orarent. Si ergo quæ habui à me abjeci, quomodo poteſt fieri ut quæram accipere, quæ etiam quaſi ſordes abjeci? Judex Gaïus dixit: Jam te Chriſtus dignam non habet. Sine cauſa vis eum Deum tuum dicere, qui te ſuam eſſe non cognoſcit. Meretrix enim quæ eſt, dici Chriſtiana non poteſt. Afra reſpondit: Chriſtiana ego quidem dici non mereor, nec vocari; ſed miſericordia Dei, qui non de merito, ſed de ſua pietate judicat, ipſe me ad hoc nomen admiſit. Judex Gaïus dixit: Unde noſti, quia te admiſit ad hoc nomen? Afra reſpondit: In hoc me cognoſco à facie Dei

* al. mſſ. expendi.
* al. aliquos.
* al. rogavi.

[a] Rætia olim longe quam nunc amplior, Vindeliciam complectebatur, cujus Auguſta, vulgo *Auſbourg*, eſt caput, urbs epiſcopalis ſub Saliſburgenſi metropoli.

S. AFRA. non eſſe projectam, quia ad glorioſam confeſſionem ſui ſancti nominis permittor accedere, per quam me credo omnium ſcelerum meorum indulgentiam accepturam. Judex dixit : Hoc fabulæ ſunt. Magis ſacrifica diis, per quos ſalutem conſequeris [a]. Afra reſpondit : Salus mea Chriſtus eſt, qui pendens in cruce, latroni confitenti bona paradiſi pollicitus eſt. Judex Gaïus dixit : Sacrifica, ne in conſpectu amatorum tuorum, qui tecum turpiter vixerunt, cathomis te cædi jubeam. Afra reſpondit : Confuſio mihi nulla eſt, niſi de peccatis meis. Judex dixit : Porro jam ſacrifica diis, quoniam injuria mihi eſt tot [b] horas tecum certare ; ſi vero nolueris, occideris. Afra dixit : Hoc eſt quod opto, ſi tamen merear, ut per hanc confeſſionem digna efficiar requiem invenire. Judex Gaïus dixit : Sacrifica. nam torqueri te faciam, & poſtea vivam incendi præcipiam. Afra reſpondit : Corpus, in quo peccavi, accipiat diverſa tormenta. nam animam meam ſacrificiis dæmonum non coinquinabo.

Judicis minas contemnit.

Igni damnatur.

III. Tunc judex nequiſſimus dictavit ſententiam, dicens : Afram publicam meretricem, quæ ſe Chriſtianam profeſſa eſt, & noluit ſacrificiis participare, vivam incendi præcipimus. Statim igitur rapta eſt à miniſtris, & ducta in inſulam Lyci fluminis : ibique eam exſpoliantes, ad ſtipitem ligaverunt ; atque illa levans ad cælos oculos ſuos, oravit cum lacrymis, dicens : Domine Deus omnipotens Jeſu-Chriſte, qui non juſtos veniſti vocare, ſed peccatores ad pænitentiam, cujus promiſſio vera & manifeſta eſt, quia dignatus es dicere, qua hora converſus fuerit peccator à ſuis iniquitatibus, eadem hora, te non rememoraturum peccatorum ejus ; accipe in hac hora paſſionis meæ pænitentiam, & per hunc ignem temporalem, qui corpori meo paratus eſt, ab illo igne æterno me libera, qui animam & corpus ſimul exurit. Et iis dictis expletis, circumdata ſarmentis, igne ſuppoſito vox ejus audiebatur dicens [c] : Gratias tibi ago Domine Jeſu-Chriſte, qui me dignatus es hoſtiam habere pro nomine tuo, qui pro toto mundo ſolus hoſtia oblatus es in cruce, juſtus pro injuſtis, bonus pro malis, benedictus pro maledictis, mundus à peccato pro peccatoribus univerſis. Tibi offero ſacrificium meum, qui cum Patre & Spiritu-ſancto vivis & regnas Deus in ſæcula ſæculorum, amen. Et hæc dicens, emiſit ſpiritum.

IV. Cum autem beata Chriſti martyr Afra cæli gaudia ſic per martyrii palmam intraſſet, ſtabant juxta ripam fluminis DIGNA, EUNOMIA, & EUTROPIA [d], quæ fuerunt ejus ancillæ, ſimulque fuerant in peccato, & ſimul à ſancto NARCISSO [e] epiſcopo baptizatæ. Quæ roga-

[a] Cod. Sorbon. *ut ſalutem conſequaris*.

[b] Cod Foſſat. *tecum totiens concertare*.

[c] Sic Sorb. Genov. & Colb. At Foſſat. *audita eſt*. In aliis *mſſ.* & edit. deeſt, *ejus*. Fiſcam. ſimpliciter habet, *dixit*.

[d] Sic appellantur à Velſero, & vulgo apud Auguſtanos. In omnibus tamen mſſ. quos videre licuit, ſicut & apud Mombritium & in Martyrologiis 12. Auguſti dicuntur *Digna, Eumenia & Euprepia*.

[e] Quis ille Narciſſus, incertum: etſi admitterentur vulgata Acta converſionis S. Afræ. Paſſus dicitur Gerundæ in Hiſpania cum Felice diacono. Colitur 15. Cal. Aprilis. Apud Mombritium hæc verba, *ſimulque*, &c. uſque ad, *baptizatæ* deſunt.

verunt * deſcendentes de barca, ut ſe illuc transferrent. Cumque eas tranſtuliſſent, invenerunt ſanctæ Afræ integrum corpus. Puer autem qui cum ipſis erat, tranſnatavit, & nuntiavit matri ejus HILARIÆ. Et venit nocte cum ſacerdotibus Dei, & tulit corpus ejus, & poſuit ſecundo miliario à civitate Auguſta, in monumentum [a] quod ſibi ſuiſque conſtruxerat. Nuntiatum autem eſt Gaïo judici, qui miſit ad ipſum monumentum, dicens: Ite, & tenete eas; & ſi conſenſerint vobis ad ſacrificandum, cum honore eas adducite ad me, ut remunerem illas cenſu digniſſimo. Si autem videritis eas animo pertinaci obſiſtere, & nulla ratione ad ſacrificandum [b] præbere conſenſum; implete monumentum cremiis & ſiccis ſpinis, & claudite ſuper eas ipſum monumentum; & ita demum ignem ſupponite, ut nulla ex eis evadat. Euntes autem ad eas milites, prius blando ſermone eas provocabant, poſt hæc terroribus impellebant. At ubi videbant omnes ſimul contemnere ſacrificia, repleverunt memoriam ſarmentis & ſiccis ſpinis, & clauſerunt ſuper eas, & ſuppoſito igne abierunt. Sicque factum eſt, ut eadem die, quando ſepulta eſt Afra, ſimul etiam mater ejus Hilaria, necnon & famulæ ejus ſecundum carnem, ſed etiam ſorores in Chriſto, Digna, Eutropia & Eunomia, ſimul martyrii coronam acciperent; ut quæ ſimul unanimes in Chriſtum Jeſum crediderant, ad eum cum palma martyrii pariter pervenirent [c]. qui regnat cum Patre & Spiritu-ſancto in ſæcula ſæculorum, amen.

S. AFRA.

* *Sorb. addit.* milites

Ejus ſociæ.

[a] Velſer. cum mſſ. Colb. Sorb. & Germ. *memoriam*, & infra. At in Foſſ cum ex ſe auctor loquitur dicit *memoriam*, cum judicis verba refert, *monumentum*.

[b] Cod. Sorb deſinit in hæc verba, *ad ſacrificandum conſentire, crudeli examinatione eas interficite.*

[c] In codd. mſſ. pleriſque hic referuntur alii 25. martyres, quaſi eodem die, quo Afra, Auguſtæ martyrium conſummarint. at in cod. Foſſat. dicuntur paſſi non longe ab urbe Roma, clauſulâque vulgatâ, *qui regnat, &c.* à ſanctæ Afræ paſſione ſecernuntur. In cod. Regio vetuſtiſſimo & in Mombritio deeſt omnino iſtud additamentum, quod in quibuſdam codicibus brevius, in aliis fuſius reperitur.

ADMONITIO

S. AGNES.

In Martyrium S. AGNETIS virginis.

1. *CUm beata Agnetis paſſio, quæ ſub ſancti Ambroſii nomine vulgo circumfertur, huic ſancto Doctori minime ſit tribuenda, aliundeque ejus celeberrima Martyris Acta genuina non habeamus, damnum hoc aliquot ſanctorum Patrum opuſculis reſarcire viſum eſt. Ad id Prudentii hymnum 14. de Coronis, & quæ de eadem Martyre habet ſanctus Ambroſius lib. 1. de Virginibus cap. 2. ſelegimus, ut aliquid certi de ipſius paſſione à tantæ auctoritatis hominibus ediſcamus. Fuſius etiam ejus martyrium exponit ſanctus Maximus*

Geſta ex Prudentio & S. Ambroſio.

Ab aliis Patribus celebrata.

epiſcopus Taurinenſis in homilia, quam de ipſius laudibus ſcripſit tomo 5. Bibliotheca Patrum. Eamdem cum Thecla Martyrum anteſignana conjungit ipſe Ambroſius lib. ad Virginem lapſam, quam item variis in aliis locis paſſim laudat, ſicut & Auguſtinus, qui de ipſa potiſſimum egit ſerm. 273. quem ſermonem habuit ipſo die ejus paſſionis, & ſerm. 354. ad Continentes, ubi Agnetem virginibus, Criſpinam vero mulieribus imitandam proponit. Omitto Damaſum Papam, Fortunatum, Adhelelmum, alioſque ſcriptores, qui eamdem Martyrem data occaſione paſſim laudarunt. Celeberrimam ſub ipſius nomine baſilicam cum monaſterio ſibi adjuncto Romæ exſtare via Nomentana nemo neſcit, ubi geminos agnos, ex quorum lana pallia Archiepiſcoporum conficiuntur, quotannis benedici mos eſt. De hac baſilica, quæ ex ſanctimonialibus Benedictinis ad Canonicos regulares ſancti Salvatoris tranſiit, ac de Conſtantina ejus conditrice lege Mabillonii iter Italicum pag. 83. In baſilica ſanctæ Agnetis Gregorius Magnus homilias 11. & 12. in Matthæum ad populum habuit, in ejuſdem ſanctæ Martyris die natali. Denique ita celebre fuit Agnetis nomen, ut, teſte Hieronymo in epiſtola ad Demetriadem virginem, Omnium gentium litteris atque linguis, in eccleſiis Agnetis vita laudata fuerit; de qua initio ejuſdem epiſtolæ jam ſcripſerat: Beata martyr Agnes, quæ & ætatem vicit & tyrannum; & titulum caſtitatis martyrio conſecravit.

Tempus paſſionis

2. Johannes Bollandus Januarii tomo 2. die 21. ſanctæ Agnetis martyrium ſeculo 3. contigiſſe putat, ob duas ſcilicet quas ibidem affert rationes. Primo quod in ejuſdem ſanctæ Agnetis inventionis hiſtoria, hæc dicatur ſanctum Benignum (quem ſub Aureliano imperatore paſſum fuiſſe exiſtimat vir eruditus) e Baptiſmi fontibus ſuſcepiſſe. Alterum argumentum deſumit ex ipſius Agnetis vulgatis Actis, ubi jubente Aſpaſio Vicario in ignem præcipitata dicitur. Quin & in mſ. cod. ſancti Maximini Trevirenſis hæc habentur. Tunc Vicarius Aſpaſius, nomine Paternus, proconſul, ex dominis & principibus ſuis Valeriano & Gallieno juſſit, &c. Sed cum hæc ex ſcriptis omnino incertis deſumpta ſint, nihil nos movent; multoque veri ſimiliorem eorum ſententiam arbitramur, qui hujus ſanctæ Martyris paſſionem ad annum circiter CCCIV. revocant.

Feſtivitas duplex.

3. Sanctæ Agnetis memoriam recolunt tam vetera, quam recentiora Latinorum Martyrologia diebus 21. & 28. Januarii; Græci autem in Menæis diebus 14. & 21. ejuſdem menſis, & iterum die 5. Julii. Morem hunc duplici die celebrandi Agnetis Natale veterem eſſe Romæ, patet ex antiquioribus Liturgiis Romanis, Gelaſiana ſcilicet & Gregoriana, in quibus duplex hujus virginis natale aſſignatur. primum Gelaſiana ſic exhibet: In Natale ſanctæ Agnetis virginis de paſſione ſua XII. Kal. Februarii. Alterum in utraque ſic habetur: Natale ſanctæ Agnes de nativitate V. Kal. Feb. Semel tamen, XII. ſcilicet Kal. Februarii, ipſius memoria celebratur in antiquiſſimis Kalendariis Romano Bucherii & Africano Mabillonii, ſicut & in Miſſalibus Gothico, & Mozarabico.

AURELII

AURELII PRUDENTII HYMNUS

De Martyrio S. Agnetis virginis.

Ex libro περὶ στεφάνων, *hymn.* 14.

Anno Christi circ. cccciv.

Agnæ [a] ſepulcrum eſt Romulea in domo,
Fortis puellæ, martyris inclitæ.
Conſpectu in ipſo condita turrium
Servat ſalutem virgo Quiritium:
Necnon & ipſos protegit advenas,
Puro ac fideli pectore ſupplices.
Duplex corona eſt præſtita martyri,
Intactum ab omni crimine virginal,
Mortis deinde gloria liberæ.
Aiunt jugali vix habilem toro,
Primis in annis forte puellulam
Chriſto calentem, fortiter impiis
Juſſis reniſam, quominus idolis
Addicta ſacram deſereret fidem.
Tentata multis nam prius artibus,
Nunc ore blandi judicis illice,
Nunc ſævientis carnificis minis,
Stabat feroci robore pertinax,
Corpuſque duris excruciatibus
Ultro offerebat, non renuens mori.
Tum trux tyrannus: Si facile eſt, ait,
Pœnam ſubactis ferre doloribus,
Et vita vilis ſpernitur: at pudor
Carus dicatæ virginitatis eſt.
Hanc in lupanar trudere publicum
Certum eſt, ad aram ni caput applicet,
Ac de Minerva jam veniam rogat:
Quam Virgo pergit temnere virginem [b]:
Omnis juventus irruet, & novum
Ludibriorum mancipium petet.
Haud, inquit Agnes, immemor eſt ita
Chriſtus ſuorum, perdat ut aureum
Nobis pudorem, nos quoque deſerat.
Præſto eſt pudicis; nec patitur ſacræ
Integritatis munera pollui.
Ferrum impiabis ſanguine, ſi voles;
Non inquinabis membra libidine.
Sic elocutam publicitus jubet
Flexu in plateæ ſiſtere Virginem.
Stantem refugit mæſta frequentia,
Averſa vultus, ne petulantius
Quiſquam verendum conſpiceret locum.
Intendit unus forte procacirer
Os in puellam, nec trepidat ſacram
Spectare formam lumine lubrico.
En ales [c] ignis fulminis in modum
Vibratur ardens, atque oculos ferit:
Cæcus coruſco lumine corruit,
Atque in plateæ pulvere palpitat.
Tollunt ſodales ſeminecem ſolo,
Verbiſque deflent exſequialibus.
Ibat, triumphans Virgo, Deum Patrem,
Chriſtumque ſacro carmine concinens,
Quod ſub profani labe periculi
Caſtum lupanar nec violabile

[a] In pleriſque mſſ. *Agnes.* In cod. S. Michaëlis in periculo maris *Agnis.*
[b] Minervam quæ ſine matre à Jovis cerebro educta Vulcani nuptias reſpuit & virgo ſemper fuit.
[c] Angelus videtur eo nomine deſignari.

S. Agnes.

Experta victrix virginitas foret.
Sunt qui rogatam rettulerint preces
Fudiſſe Chriſto, redderet ut reo
Lucem jacenti: tum juveni halitum
Vitæ innovatum viſibus integris.
Primum ſed Agnes hunc habuit gradum
Cæleſtis aulæ, mox alius datur.
Accenſus * iram nam furor incitat
Hoſtis cruenti: Vincor, ait gemens.
I, ſtringe ferrum miles, & exſere
Præcepta ſummi regia Principis.
Ut vidit Agnes ſtare trucem virum
Mucrone nudo, lætior hæc ait:
Exulto, talis quod potius venit
Veſanus, atrox, turbidus armiger:
Quam ſi veniret languidus ac tener,
Molliſque ephebus tinctus aromate,
Qui me pudoris funere perderet.
Hic hic amator jam, fateor, placet;
Ibo irruentis greſſibus obviam,
Nec demorabor vota calentia:
Ferrum in papillas omne recepero,
Pectuſque ad imum vim gladii traham.
Sic nupta Chriſto tranſiliam poli
Omnes tenebras, æthere celſior.
Æterne Rector, divide januas
Cæli, obſeratas terrigenis prius,
Ac te ſequentem, Chriſte, animam voca,
Cum virginalẽ, tum Patris hoſtiam.
Sic fata, Chriſtum vertice cernuo
Supplex adorat, vulnus ut imminens
Cervix ſubiret prona paratius.
Aſt ille tantam ſpem peragit manu:
Uno ſub ictu nam caput amputat.
Senſum doloris mors cita prævenit.
Exutus inde ſpiritus emicat,
Liberque in auras exſilit. Angeli
Sepſere euntem tramite candido.
Miratur orbem ſub pedibus ſitum,
Spectat tenebras ardua ſubditas:
Ridetque, ſolis quod rota circuit,
Quod mundus omnis volvit & implicat,
Rerum quod atro turbine vivitur,
Quod vana ſæcli mobilitas rapit
Reges, tyrannos, imperia, & gradus
Pompaſque honorum, ſtulta tumentium:
Argenti & auri vim rabida ſiti
Cunctis petitam per varium nefas;
Splendore multo ſtructa habitacula:
Illuſa pictæ veſtis inania,
Iram, timorem, vota, pericula:
Nunc triſte longum, nunc breve gaudium,
Livoris atri fumificas faces,
Nigreſcit unde ſpes hominum & decus,
Et quod malorum tetrius omniũ eſt,
Gentilitatis ſordida nubila.
Hæc calcat Agnes, ac pede proterit,
Stans & draconis calce premens caput:
Terrena mundi qui ferus omnia
Spargit venenis mergit & inferis,
Nunc virginali perdomitus ſolo,
Criſtas cerebri deprimit ignei,
Nec victus audet tollere verticem.
Cingit coronis interea Deus
Frontem duabus Martyris innubæ.
Unam decimplex edita ſexies
Merces perenni lumine conficit:
Centenus exſtat fructus in altera.
O Virgo felix, o nova gloria,
Cæleſtis arcis nobilis incola,
Intende noſtris colluvionibus
Vvltum gemello cum diademate:
Cui poſſe ſoli Cunctiparens dedit
Caſtum vel ipſum reddere fornicem.
Purgabor oris propitiabilis
Fulgore, noſtrum ſi jecur impleas.
Nil non pudicum eſt, quod pia viſere
Dignaris, almo vel pede tangere.

* Cod. Montis S. Michaël. *alius datur aſcenſus.*

EXCERPTA EX SANCTO AMBROSIO de eadem ſancta Agnete.

Ex lib. 1. de Virginibus cap. 2.

I. Et bene procedit, ut quoniam hodie natalis eſt Virginis, de virginibus ſit loquendum, & à prædicatione liber ſumat exordium. Natalis eſt Virginis, integritatem ſequamur. Natalis eſt Martyris, hoſtias immolemus. Natalis eſt ſanctæ Agnes, mirentur viri, non deſperent parvuli; ſtupeant nuptæ, imitentur innuptæ. Sed quid dignum de ea loqui poſſumus, cujus ne nomen quidem [a] vacuum luce laudis fuit? Devotio ſupra ætatem, virtus ſupra naturam; ut mihi videatur non hominis habuiſſe nomen, ſed oraculum martyris, quo indicavit quid eſſet futura. Habeo tamen unde mihi ſubſidium comparetur. Nomen virginis titulus eſt pudoris. Appellabo martyrem, prædicabo [b] virginem. Satis prolixa laudatio eſt, quæ non quæritur, ſed tenetur. Faceſſant igitur ingenia, eloquentia conticeſcat. Vox una præconium eſt. Hanc ſenes, hanc juvenes, hanc pueri canant. Nemo eſt laudabilior, quam qui ab omnibus laudari poteſt. Quot homines, tot præcones, qui martyrem prædicant, dum loquuntur.

(Margin: Agnetis feſtum.)

II. Hæc duodecim [c] annorum martyrium feciſſe traditur. Quo deteſtabilior crudelitas, quæ nec minuſculæ pepercit ætati: immo magna vis fidei, quæ etiam ab illa teſtimonium invenit ætate. Fuitne in illo corpuſculo vulneri locus? Et quæ non habuit quo ferrum reciperet, habuit quo ferrum vinceret. At iſtius ætatis puellæ torvos etiam vultus parentum ferre non poſſunt, & acu diſtricta ſolent puncta flere, quaſi vulnera. Hæc inter cruentas carnificum impavida manus, hæc ſtridentium gravibus immobilis tractibus catenarum, nunc furentis mucroni militis totum offerre corpus, mori adhuc neſcia, ſed parata: vel ſi ad aras invita raperetur, tendere Chriſto inter ignes manus, atque in ipſis ſacrilegis focis, tropæum * Domini ſignare victoris: nunc ferratis colla manuſque ambas inſerere nexibus. ſed nullus tam tenuia membra poterat nexus includere. Novum martyrii genus! Nondum idonea pœnæ,

(Margin: * id eſt ſigno crucis.)

[a] Auguſtinus Serm. 273. cap. 6. *Beata Agnes ſancta, cujus paſſionis hodiernus eſt dies. Virgo quæ quod vocabatur erat. Agnes latine agnam ſignificat, græce caſtam. Erat quod vocabatur, merito coronabatur.*

[b] Cod. mſ. illuſtriſſ. Remorum Archiepiſcopi-Ducis cum edit. *prædicavi ſatis. Prolixa, &c.*

[c] Sic codd. mſſ. & editiones non ſolum operum S. Ambroſii, ſed & Lipomani, &c. Edit tamen Rom. cui conſentiunt Acta beato Ambroſio vulgo tributa, habet *tredecim.* Idem etiam habetur apud Auguſtin. loco laudato, *Agnes puella tredecim annorum, vicit diabolum.* quamvis cod. Floriacenſis habeat tantum, *Agnes puella vicit diabolum.*

S. Agnes. & jam matura victoriæ : certare difficilis, facilis coronari : magiſterium virtutis implevit, quæ præjudicium vehebat ætatis. Non ſic ad thalamum nupta properaret, ut ad ſupplicii locum læta ſucceſſu, gradu feſtina virgo proceſſit, non intorto crine caput comta, ſed Chriſto : non floſculis redimita, ſed moribus. Flere omnes, ipſa ſine fletu. Mirari plerique quod tam facile vitæ ſuæ prodiga, quam nondum hauſerat, jam quaſi perfuncta donaret. Stupere univerſi, quod jam divinitatis teſtis exſiſteret, quæ adhuc arbitra ſui per ætatem eſſe non poſſet [a]. Effecit denique ut ei de Deo crederetur, cui de homine adhuc non crederetur : Quia quod ultra naturam eſt, de auctore naturæ eſt.

III. Quanto terrore egit carnifex ut timeretur, quantis blanditiis ut ſuaderet, quantorum vota ut ſibi [b] ad nuptias perveniret ? At illa : Et hæc Sponſi injuriâ eſt exſpectare placituram. Qui me ſibi prior elegit, accipiet. Quid percuſſor moraris ? Pereat corpus quod amari poteſt oculis quibus nolo. Stetit, oravit, cervicem inflexit. Cerneres trepidare carnificem, quaſi ipſe addictus fuiſſet : tremere percuſſoris dextram, pallere ora alieno timentis periculo, cùm puella non timeret ſuo. Habetis igitur in una hoſtia duplex martyrium, pudoris & religionis. Et virgo permanſit, & martyrium obtinuit.

IV. Quanto [c] noſtræ virgines fortiores, quæ vincunt etiam quas non vident poteſtates : quibus non tantum de carne & ſanguine, ſed etiam de ipſo mundi principe ſæculique rectore victoria eſt ? Ætate utique Agnes minor, ſed virtute major, triumpho numeroſior, conſtantiâ confidentior, non ſibi linguam propter metum abſtulit, ſed propter tropæum reſervavit. Nihil enim habuit quod prodi timeret, cujus non erat criminoſa, ſed religioſa confeſſio. Itaque illa ſecretum tantummodo celavit, hæc probavit Dominum : quem quia ætas nondum poterat confiteri, natura confeſſa eſt.

[a] Tamen ex Tertulliano in lib. de Virginib. velandis cap. 11. puellæ annorum 12, *ad negotia ſua* mittebantur. Sed id non excludit tutrices quæ ejuſmodi puellarum, præcipue nobilium, curam gerebant

[b] Non ſolum pſeudo Ambroſii epiſtola, ſed etiam S. Maximus Taurinenſis, Agnetem à juvene, quem Præfecti filium fuiſſe ex ſequentibus patet, in uxorem petitam fuiſſe refert.

[c] Quæ ſequuntur deſumta ſunt ex cap. 5. ejuſdem libri, poſt allata virginum ethnicarum aliquot exempla.

ADMONITIO

In paſſionem ſancti Ferreoli martyris.

1. *Duplicem Ferreolum martyrem veneratur Eccleſia Gallicana, unum Preſbyterum, quem cum Ferrutione diacono Veſuntione Maxima Sequanorum Metropoli, paſſum fuiſſe Martyrologia vulgata referunt, die 16. Junii; alterum vero Tribunum militum, qui Viennæ Allobrogum anno circiter* 304. *martyrium pertulit. Ferreoli & Ferrutionis meritis, ſororis ſuæ virum ex febre vehementiori ſanatum fuiſſe refert Gregorius Turonenſis lib.* 1. *de Gloria Martyrum cap.* 71. *eorumque Miſſa propria habetur in Miſſali Gothico, quod poſt Thomaſium edidit noſter Johannes Mabillonius Liturgiæ Gallicanæ lib.* 3. *num.* 53. *At alterius Ferreoli paſſio integra habetur, quam ex variis codd. mſſ. cum Suriana editione collatis proferimus.* Duplex Ferreolus. Veſontionenſis unus cum Ferrutione. Alter Vienenſis.

2. *Ferreolum pro ſpeciali Viennenſium patrono, ſuo tempore habitum fuiſſe teſtatur Fortunatus lib.* 8. *poëm.* 4. *ubi ſingularum provinciarum vel urbium ſanctos tutelares recenſens, hæc habet.*

Privatum Gabalus, Julianum Arvernus abundans,
Ferreolum pariter pulcra Vienna gerit.

Fortunato antiquior Sidonius Apollinaris lib. 7. *Epiſt.* 1. *Mamertum epiſcopum Viennenſem Ambroſio Mediolanenſi comparat, quod duorum inſignium Martyrum reliquias, Juliani ſcilicet Brivatenſis Martyris caput, & noſtri Ferreoli totum corpus inveniſſet. Ejuſdem beati Martyris ſepulcri viſitandi cauſa ſe Viennam adiiſſe refert Gregorius Turonenſis lib.* 2. *Mirac. cap.* 2. *Cujus memoriam die decima octava menſis Octobris Martyrologia antiqua & recentiora celebrant.*

PASSIO

Sancti Ferreoli Martyris.

Anno Christi circ. CCCIV.

Ex compluribus codd. mſſ.

1. Cum per univerſas provincias genus Chriſtianorum, Deo carum, inviſum diabolo, deſervire ſacrilegis ritibus cogeretur, Criſpinus quidam, temporis illius præſes, in Viennenſi civitate juxta Imperatorum præceptum cœpit ad ſacrificandum cogere Chriſtianos. Sedens ergo pro tribunali, cum deteſtabili conſilio honorare obtemperantes, contradicentes autem punire decrevit. Quique dum acerbiſſime in

S. FERREOLUS.

Ferreolus ſiſtitur coram præſide.

cunctos Dei ſervos per miniſtrum furoris ſui graſſaretur officium, contigit ut inter alios etiam beatiſſimum Martyrem FERREOLUM, habitu ſolo, non officio militantem, quod eſſet proditus Chriſtianus, ſacrificare compelleret, dicens: Parere te ante omnes neceſſe eſt, Ferreole, invictiſſimorum principum legibus, quibus & pro militiæ ſtipendiis fidem debes, & pro majeſtate reverentiam, & pro honoris augmento parendi irreprehenſibilem devotionem. Quamobrem oportet te obtemperare conſilio, ne diſſimulationem pœna caſtiget. Sacrificare ergo diis juſſus es. quid moraris? Sanctus Ferreolus dixit: Chriſtianus ſum, ſacrificare diis non debeo. Imperatoribus, quamdiu ſalva religione licuit, militavi. Opera mea, cum tibi parui, juſtis legibus debui [a]; ſacrilegis numquam ſervivi [b]. adverſus noxios, non adverſus Chriſtianos militare propoſui. Stipendia quæ commemoras non requiro. Paſcat ſacrilegum militem ſacrilegus imperator. Temporalis vitæ lucra non requiro: mihi ſufficit, ſi ſalva Religione liceat vivere Chriſtianum. quod ſi id non liceat, paratus ſum mori.

II. Præſes dixit: Unde tibi, Ferreole, iſthæc tanta moriendi fiducia? Fortaſſis poſt injuriam legum, poſt contumeliam principum, venit ex deſperatione vivendi. Sed patitur hoc plane abolitum fieri humanitas noſtra, quod vel in deos, vel in principes contumaciter protuliſti. Modo dictorum tuorum te pæniteat, & legibus ſatisfacias repudiando ſectam Chriſtianorum, & numinibus ſacrificando. Ferreolus reſpondit: Humanitatem tuam & indulgentiam quam promittis, tibi vel imperatoribus tuis deinceps militaturus exſpectet: quorum legibus injuriam non facit, qui legem Dei eis anteponit. Ille potius reus eſt qui Divinitati detrahit, qui inſenſibilia & caduca veneratur. Ego Creatorem, non creaturam adoro. Deum non in manufactis quærendum ipſe loquitur qui cuncta formavit, cujus teſtes ſunt cælum, terra, & quæcumque vel deorſum jacent, vel deſuper fulgent. Omnia iſta illi ſerviunt, quæ propter nos creans in omnibus Deus profutura nobis, non dominatura conſtituit. Vos potius recte ordinata perturbatis, præponendo temporalia æternis, mortua viventibus, ſcientibus * bruta, mendacium veritati: & propterea in ſuperbiam lapſi, atque in perpetuum damnati eſtis cum ſpiritibus malignis. Deus vero, qui univerſorum Dominus eſt, & æternus Imperator, dedit ſervis ſuis per Jeſum Chriſtum filium ſuum fiduciam moriendi. Per quem etiam donat nobis reſurgendi ſpem, ut ad amplioris vitæ incrementa, præſentis vitæ detrimenta nobis profutura credamus.

Mortem contemnit.

Act. 7.

* *Colb.* 1. ſentientibus.

III. Præſes ait: Ut video, jacturam vitæ jam feciſti. At dignum eſt tamen, ut etiam tormenta contemnat, qui conſilii humanitate non flectitur. quæ niſi ſacrificando præveneris, quam ſint acerba cognoſces. Sed cum minis cerneret haud quaquam permoveri beatiſſimum Ferreolum, ſiſti eum præcepit, & acrius verberari. Cumque nec ſic, ſucceden-

[a] Sic cod Boherianus. Alii, *Cum tibi parui juſſus legibus diaboli ſacrilegis*, &c.

[b] Foſſ. & 1. Colb. *De ſacrilegiis numquam promiſi.*

S. Ferreolus.

tibus ſibi ex more tortoribus, eum flecti poſſe videret, juſſit eum oneratum ferro includi in carcere, dicens: Rebellem hunc ſqualidus & omnem pœnam excedens carcer includat. Reum ſe ſentiat majeſtatis: careat luce contemtor deorum. Compedito ſtare non liceat, ſedentem quoque ferri deprimant pondera: jacentem etiam ipſa quæ adſtringit vaſtior catenarum colligatio conſumat, donec ad validiorem præparatus quæſtionem, omnia quæ in criminoſos conſtituta ſunt tormenta percurrat. Quibus dictis, ſtatim miniſtri Præſidis beatiſſimum Ferreolum oneratum ferro in carcerem conjecerunt, adhibitiſque cuſtodibus, eum ſervare cœperunt denuo præſentandum.

Dire torquetur.

In carcerem truſus.

IV. Illic vero biduo exacto, tertia die mane, ut fit, artiori ſomno oppreſſis cuſtodibus, ſponte ſolutis vinculis, liberum ſe Dei ſervus agnovit, & lento gradu accedens ad oſtium, illud patere ſibi cernit. Itaque ſecundum Evangelium perſecutionem fugiens, ad extraneam properat regionem. Egreſſus foras portam Lugdunenſem, ancipiti defixus conſilio conſtitit, quærens ſecum, cui potiſſimum viæ inſiſteret, & ut nulla poſſet relinquere indicia ipſum inſecuturis. Præmiſſa itaque oratione, difficili natatu Rhodanum tranſmittere inſtituit. Sed quænam ſervis Dei elementa non ſerviant? aut quando Martyris precibus non quælibet adverſa miteſcant? Armatus igitur fide, & de Domini promiſſione ſecurus, amnem fidus ingreditur. quem ſibi incumbentem, deductis blande vorticibus, leni tergo ſolidior unda ſuſpendit: atque eum ita beatus Martyr natandi conatu paucis trajicit impulſibus, & in ulteriorem ripam ſecurus exit. Dehinc concito gradu ingreſſus aggerem publicum, uſque ad Jarem [a] fluvium percucurrit; ubi cum à perſecutoribus comprehenderetur, & revinctis poſt tergum manibus duceretur in eum locum, in quo ſepulcrum ſancti corporis ejus veneramur, ſubito inſtinctu crudelitatis percuſſus [b], occubuit. Quem fidelis religioſorum civium devotio ad præſidium civitatis non longe à Rhodano cum ſumma veneratione tumulavit. Cujus beneficia per civitates, ſicut expetuntur votis, ita beneficiis frequentibus approbantur, præſtante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui eſt virtus in ſæcula ſæculorum, amen.

Divinitus liberatur.

[a] Comprehenſus percutitur. [b]

[a] Sic codd. Foſſ. Colb. &c. Videtur eſſe Geria, vulgo *la Gere.* qui in Rhodanum labitur. Hic in nonnullis mſſ. Ferreolus dicitur Brivatem ductus fuiſſe, ibique à Præſide ſimul cum Juliano capite plexus. Sed hæc ab interpolatore addita ſunt. De S. Juliano totus eſt liber 2. Greg. Turon. de gloria Martyrum.

[b] De ejus martyrio hæc habet Fortunatus lib. 3. Poëm. 5. *Altera Ferreoli par eſt qui vulnere ferre, Munere martyrii gemma ſuperba nitet.*

ADMONITIO

In Martyrium SS. VITALIS & AGRICOLÆ.

1. *SEdatis perſecutionibus, quas adverſus Eccleſiam principes ethnici concitarant, plurima Martyrum ſepulcra, quæ in oblivionem devenerant, vel ipſis Martyribus revelantibus, vel alio quocumque modo Deo monente, variis in locis detecta ſunt. At felix inter alios fuit in ejuſmodi theſauris effodiendis ſanctus Ambroſius Mediolanenſis antiſtes, qui non ſolum Nazarii & Celſi Martyrum corpora in quodam horto extra civitatem ſepulta levavit, quorum aliqua notio habebatur; ſed & SS. Gervaſii & Protaſii detexit reliquias, qui Martyres ne nomine quidem antea cogniti erant, ut teſtatur Paulinus in Ambroſii vita num. 6. quamvis prope ſanctos Naborem & Felicem ſepulti fuiſſent, quorum ſepulcra maxime à Mediolanenſibus frequentabantur, quoſque ideo Ambroſius lib. 7. in Lucæ Evangelium ſpecialiter cum ſancto Victore* noſtros, *id eſt Mediolanenſes* Martyres *appellat. Quantis hæ tranſlationes, præcipue Gervaſii & Protaſii, miraculis coruſcarint, videre licet apud Paulinum in vita ſancti Ambroſii, Auguſtinum variis in locis, alioſque Patres, qui ea celebrarunt: ſed cum de eorum Martyrum Actis nihil habeant, extra noſtrum inſtitutum eſſet fuſius de ipſis tractare.*

2. *Verum cum idem Ambroſius occaſione tranſlationis ſanctorum Vitalis & Agricolæ martyrum Bononienſium, cui interfuerat, aliquid de eorum martyrio retulerit; viſum eſt operæ pretium ea quæ narrat de his ſanctis Martyribus, qui paullo ante ipſius tempus paſſi fuerant, huc referre, quæ quidem duobus prioribus capitibus libri de Exhortatione virginitatis comprehenduntur. Hunc autem librum ſeu ſermonem Florentia habuit, cum ab ejus civitatis incolis ad novæ baſilicæ (quæ olim ob id Ambroſiana, nunc S. Laurentii dicitur) dedicationem faciendam invitatus, ibi aliquid de eorumdem Martyrum reliquiis depoſuit. Rem narrat Paulinus cap.* 14. *Vitæ ſancti Ambroſii.* Invitatus *inquit*, à Florentinis, ad Tuſciam uſque deſcendit. . . In eadem civitate baſilicam conſtituit, in qua depoſuit reliquias Martyrum Vitalis & Agricolæ, quorum corpora in Bononienſi civitate levaverat. Poſita enim erant corpora Martyrum inter corpora Judæorum. Nec erat cognitum populo Chriſtiano, niſi ſe ſancti Martyres Sacerdoti ipſi revelarent. Quæ cum deponerentur ſub altari, quod in eadem baſilica conſtitutum eſt, magna illic totius plebis ſanctæ lætitia atque exultatio fuit.

3. *Eorum Martyrum ſollemnitatem die* 4. *Novembris celebrat Martyrologium Romanum, quos ſanctus Paulinus Poëmate* 24. *inter præcipuos Boloniæ patronos computat his verſibus*

Vitalem, Agricolam, Proculumque Bononia condit,
Quos jurata fides, pietatis in arma vocavit,

Parque

Parque ſalutiferis texit victoria palmis,
Corpora transfixos trabalibus inclita clavis.

Eorumdem ſepulcra miraculis ſuo tempore coruſcaſſe refert Gregorius Turon. lib. de gloria Martyrum cap. 44. ubi notat Namacium Arvernenſem epiſcopum aliquid ex horum Martyrum ſacris reliquiis in eccleſia ab ipſo conſtructa collocaſſe. Idem fere repetit idem auctor lib. 2. Hiſt. Francorum cap. 16. ubi eamdem eccleſiam egregie deſcribit. Verum antiquior eſt ſancti Agricolæ cultus in Remorum civitate, in cujus ſuburbio Jovinus Magiſter militiæ in Galliis egregiam baſilicam, ab eo Jovinianam *dictam, ſub ſancti Agricolæ nomine conſtruxit ſæculo quarto labente. Is Jovinus à Valentiniano Magno apud Ammianum Marcellinum lib. 27. cap. 2. ad conſulatum Romanum deſignatus, eum cum Lupicino geſſit anno 367. ac poſt multa præclare geſta defunctus, in eadem baſilica ſepultus eſt. Verum cum ſanctus Nicaſius epiſcopus, qui in barbarorum irruptione cum ſorore ſua Eutropia, plurimiſque aliis, cum ex clero, tum ex civibus Remenſis, urbis martyrium pertulerat, in eadem eccleſia ſepultus fuiſſet; ſenſim ex ipſius nomine* Nicaſiana *dicta eſt, quamvis etiamnunc ſanctos Agricolam & Vitalem præcipuos titulares agnoſcat. Eamdem baſilicam, cum vetuſtate fatiſcentem videret Gervaſius Remorum pontifex, ſub undecimi ſæculi finem inſtaurari, immo à fundamentis elegantiſſime exædificari curavit, quæ paullopoſt Benedictinis monachis ceſſit, ubi hactenus ſub noſtra ſancti Mauri congregatione perſeverant. Baſilica vero ea eſt, quæ merito inter præclariora totius Galliæ ædificia locum habere debeat. De qua & de Jovino plura habes apud Marlotum in Remenſi Univerſitate Doctorem Theologum & ejuſdem loci M. Priorem tomo 1. hiſtoriæ Metropolis Remenſis.*

4. *Paſſi ſunt ſancti martyres Vitalis & Agricola circa annum* CCCIV. *in ea perſecutione, quam Maximianus Herculius in Italia eo tempore commovebat. Obſervat quippe Lactantius lib. de morte perſecutorum num. 15. poſt excitatam à Diocletiano & Galerio Maximiano in Oriente perſecutionem,* litteras ad alterum Maximianum & Conſtantium commeaviſſe, ut idem facerent, eiſque ſenem Maximianum libentem per Italiam paruiſſe. *Hanc autem ſacrorum corporum elevationem, de qua hic Ambroſius agit, anno 392. contigiſſe exiſtimamus, quo anno ſanctus Antiſtes poſt Valentiniani necem, teſte Paulino Vita num. 19. Bononiam, atque inde Faventiam * profectus eſt.*

* Faënza.

SS. VITAL. ET AGRICOL. ANNO CHRISTI CIRC CCCIV.

DE SANCTIS MARTYRIBUS
VITALE & AGRICOLA ex Sancto Ambroſio.

Libro de Exhortatione virginitatis cap. 1. & 2.

I. QUi ad convivium magnum invitantur, apophoreta [a] ſecum referre conſueverunt. Ego ad Bononienſe invitatus convivium, ubi ſancti martyris celebrata tranſlatio eſt, apophoreta vobis plena ſanctitatis & gratiæ reſervavi. Apophoreta autem ſolent habere triumphos principum: & hæc apophoreta triumphalia ſunt; Chriſti enim noſtri principis triumphi ſunt martyrum palmæ. Nec vero huc dirigebam iter: ſed quia petitus à vobis ſum, debui mecum deferre quæ aliis parabantur, ne minor ad vos venirem; ut quod in me minus eſt, quam præſumebatur, in martyre plus inveniretur. Martyri nomen Agricola eſt, cui Vitalis ſervus fuit ante, nunc conſors & collega martyrii. Præceſſit ſervus; ut provideret locum: ſequutus eſt dominus, ſecurus quod fide ſervuli jam inveniret paratum. Non aliena laudamus; paſſio enim ſervi domini diſciplina eſt. Hic inſtituit, ille implevit. Nihil illi decerpitur. Quomodo enim minui poteſt, quod Chriſtus donavit? Egregie & ille quidem homini ſerviendo didicit quomodo Chriſto placeret: hic tamen geminam laudem adquiſivit, in illo magiſterii, in ſe martyrii. Certaverunt tamen inter ſe invicem beneficiis, poſtquam æquales eſſe meruerunt. Hic illum ad martyrium præmiſit, ille iſtum accerſivit. Nullum ergo ad commendationem hominis conditio adfert impedimentum: nec dignitas proſapiæ meritum, ſed fides adfert. Sive ſervus, ſive liber, omnes in Chriſto unum ſumus: &, *Unuſquiſque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino.* Nec ſervitus derogat, nec libertas adjuvat. Vide ad eam rem quam nihil in conditione momenti ſit. *Servus*, inquit, *vocatus es? Non ſit tibi cura .... qui enim vocatus eſt in Domino ſervus, libertus eſt Domini. Similiter & qui liber vocatus eſt, ſervus eſt Chriſti.* Vide, inquam, vim Apoſtoli. Plus putatur dediſſe ei qui ſervus, quam ei qui liber vocatus eſt, ex ſervo enim libertus Chriſti fit, ex libero ſervus. Sed nulli plus dedit, verum utriſque æquali menſura diviſit. Apud Chriſtum enim ſervitus & libertas æqua lance penduntur, nec ullo diſcerniculo bonæ ſervitutis & libertatis merita dividuntur; quia nulla major eſt dignitas quam ſervire Chriſto. Denique Paulus ſervus Chriſti Jeſu; hæc enim ſervitus glorioſa eſt, in qua gloriatur & Apoſtolus. An non ſumma gloria eſt, quando tali pretio æſtimati ſumus, ut ſanguine Domini te-

Vitalis & Agricola martyres.

Epheſ. 6. 8.

1. Cor. 7. 21. & 22.

Rom. 1. 1.

a Apophoreta, munuſcula quæ in conviviis, Principum triumphis, aliiſque ejuſmodi pompis diſtribuebantur Vide Cangii Gloſſarium, & notam 19. in S. Paulini opera.

dimeremur? Sed jam pergamus ad cetera. Cumque [a] ſanctus Vitalis cogeretur à perſequentibus ut Chriſtum negaret, & ille amplius profiteretur Dominum Jeſum Chriſtum, omnia tormentorum genera in eum exercentes, ut non eſſet in corpore ejus ſine vulnere locus, orationem fudit ad Dominum, dicens: Domine Jeſu Chriſte, Salvator meus, & Deus meus jube ſuſcipi ſpiritum meum; quia jam deſidero ut accipiam coronam, quam Angelus tuus ſanctus mihi oſtendit. Et completa oratione, emiſit ſpiritum. SS. VITAL. ET AGRICOL. a Vitalis variis tormentis obit.

II. Sanctus Agricola mitior habebatur moribus, ut ab ipſis etiam inimicis diligeretur. Ideoque differebant ejus paſſionem. Sed hæc perſequutorum honorificentia omni erat immanitate acerbior, quæ invidebat martyrium. Denique ubi non adquievit ſanctus Agricola, crucifixus eſt; ut advertamus illas blanditias eorum non ſedulitatis fuiſſe, ſed fraudis. Supplicio ſervi dominum terrere voluerunt. Vertit hoc Chriſtus in gratiam, ut martyrio [b] ſervi dominus invitaretur. Utriuſque nomen aptum martyrio; ut deſignati ad martyrium ipſis vocabulis viderentur. Ille Vitalis dictus eſt, quaſi qui contemtu iſtius vitæ veram illam vitam æternam ſibi haberet adquirere: iſte Agricola, qui bonos fructus ſpiritalis gratiæ ſeminaret, & ſacri ſanguinis effuſione, meritorum ſuorum, omniumque virtutum rigaret plantaria. Agricola cruci affigitur. b

III. Sepulti autem erant in Judæorum ſolo, inter ipſorum ſepulcra. Ambierunt Judæi cum ſervulis ſepulturæ habere conſortium, quorum Dominum negaverunt. Sic & aliquando Balaam dixit: *Moriatur anima mea in animis juſtorum*; tamen non communicavit eorum operibus, cùm viveret, quorum in animis cupiebat mori. Et iſtos quos viventes perſequuti ſunt, mortuos honorabant. Illic igitur martyris exuvias requirebamus, tamquam inter ſpinas roſam legentes. Circumfundebamur à Judæis, cùm ſacræ reliquiæ eveherentur: aderat populus Eccleſiæ cum plauſu & lætitia. Dicebant Judæi: *Flores viſi ſunt in terra*: cùm viderent martyres. Dicebant Chriſtiani: *Tempus inciſionis adeſt.* Jam & qui metit, mercedem accipit. Alii ſeminaverunt, & nos metimus martyrum fructus. Iterum audientes Judæi voces plaudentis Eccleſiæ, dicebant inter ſe: *Vox turturis audita eſt in terra noſtra.* Unde bene lectum eſt: *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam. Dies diei*, Chriſtianus Chriſtiano: *nox nocti*, Judæus Judæo. Indicabant ergo Judæi quod haberent ſcientiam martyrum, ſed non ſcientiam Verbi; id eſt, non ſecundum illam ſolius boni, & ſolius veri ſcientiam: *Ignorantes enim Dei juſtitiam, & volentes ſe juſtificare, juſtitiam Dei non receperunt.* Sepulti inter Judæos. Num. 23. 10. Cant. 2. 12. Ibid. Pſal. 18. 3. Rom. 10. 3.

IV. Detuli ergo vobis muneta, quæ meis legi manibus, id eſt, crucis tropæa, cujus gratiam in operibus agnoſcitis. Certe & ipſi dæmones confitentur. Condant alii aurum atque argentum, ac de latentibus eruant venis, legant pretioſa monilium ſerta, temporalis ille theſaurus eſt, & Reliquias obtinet Ambroſius.

[a] Quæ ſequuntur uſque ad num. ſeq. deſunt in pleriſque mſſ.

[b] Aliquot mſſ. *ut martyrium ſervi dominus imitaretur.*

SS. VITAL. ET AGRICOL.

ſæpe habentibus pernicioſus : nos legimus Martyris clavos, & multos quidem, ut plura fuerint vulnera quam membra. Clamare Martyrem diceres ad populum Judæorum, cùm clavos ejus colligeremus : *Mitte manus tuas in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis.* Colligimus ſanguinem triumphalem, & crucis lignum. Hæc ſanctæ viduæ negare non potuimus poſtulanti. Munera itaque ſalutis accipite, quæ nunc ſub ſacris altaribus reconduntur. Ea igitur vidua [a] ſancta eſt Judæa, quæ hoc Domino templum paravit atque obtulit, quod hodie dedicamus: digna tali oblatione, quæ in ſobole ſua templa jam Domino pudicitiæ, atque integritatis ſacravit. Dum Julianam volo dicere, Judæam dixi. Non erravit lingua, ſed definivit; Judæa enim eſt anima quæ Chriſtum fatetur. Denique *notus in Judæa Deus*; id eſt, ubi agnoſcebatur, non ubi negabatur. Eſt ergo in ſpiritu Judæa, ubi major portio, intellectus ſincerior; *quia ſalus ex Judæis eſt.* Linguæ igitur error teſtimonium ſanctitatis invenit. Honoremus ergo hanc viduam; quia ſcriptum eſt : *Viduas honora, quæ vere viduæ ſunt.* Licet verborum noſtrorum honorem non ambiat, quæ Apoſtoli mandatum adæquaverit, habens in bonis operibus teſtimonium, quæ bene filios educaverit, melius inſtituerit. Quis hanc non ut deſtitutam & miſerabilem deploravit, quando amiſit maritum? At iſta miniſtrum ſacris ereptum altaribus amplius ingemuit, quam ſibi conjugem, aut patrem filiis. Nam etſi præſidio eſſet mariti viduata & ſolatio; tamen apud piam mentem cauſa Eccleſiæ præponderabat.

Johan. 20. 27. — Quas in templo recondit. — *Pſal. 75. 2.* — *Johan 4. 23.* — *1. Tim. 5. 3.*

[a] Sic optime Edit. Rom. & quidem videtur innuere Ambroſius ſe ex lapſu linguæ *Judæa* pro *Juliana* dixiſſe.

XVIII. MART. CÆSAR. ANNO CHRISTI CIRC. CCCIV.

AURELII PRUDENTII HYMNUS.

DE SS. XVIII. MARTYRIBUS CÆSARAUGUSTANIS;

In quo etiam de aliis multis Martyribus agitur.

Ex lib. περὶ στεφάνων. Hymn. 4.

BIs novem noſter populus ſub uno
Martyrum [a] ſervat cineres ſepulcro:
Cæſarauguſtam vocitamus urbem,
Res cui tanta eſt.
Plena magnorum domus Angelorũ,
Non timet mundi fragilis ruinam,
Tot ſinu geſtans ſimul offerenda
Munera Chriſto.
Cum Deus dextram quatiens coruſcam
Nube ſubnixus veniet rubente,
Gentibus juſtam poſiturus æquo
Pondere libram :

[a] Paſſi ſunt in Maximiani perſecutione ſub Præſide Daciano. Eorum feſtum Ado conſignat diei 15. Aprilis, Uſuardus & alii 16. ejuſdem menſis.

XVIII. MART. CÆSAR.

Orbe de magno caput excitata
Obviam Chriſto properanter ibit
Civitas quæque, pretioſa portans
Dona caniſtris.
Afra Carthago tua promet oſſa
Ore facundo, CYPRIANE doctor:
Corduba [a] ACISCLUM dabit,
& ZOELLUM,
Treſque coronas [b].
Tu tribus gemmis diadema pulcrum,
Offeres Chriſto, genitrix piorum
Tarraco, intexit cui FRUCTUOSUS
Sutile vinclum.
Nomen hoc gemmæ ſtrophio illigatæ * eſt:
Emicant juxta lapides gemelli,
Ardet & ſplendor parilis duorum
Igne coruſco.
Parva FELICIS decus exhibebit
Artubus ſanctis locuples Gerunda [c].
Noſtra geſtabit Calagurris [d] ambos,
Quos veneramur.
Barcinon claro CUCUPHATE [e] freta
Surget, & PAULO [f] ſpecioſa Narbo;
Teque præpollens Arelas habebit
Sancte GENESI.
Luſitanorum caput oppidorum
Urbs, adoratæ cineres puellæ [g]
Obviam Chriſto rapiens, ad aram
Porriget ipſam.
Sanguinem JUSTI cui PASTOR hæret,
Ferculum duplex, geminumque donum
Ferre Complutum [h] gremio juvabit
Membra duorum.
Ingeret Tingis ſua CASSIANUM [i],
Feſta [k] Maſſylum monumenta regum:

* al. illigatum.

[a] Senecæ & Martialis patria, multo illuſtrior, quod Oſium epiſcopum habuerit. *Aciſclum* & *Victoriam* Martyrologia cum Mozarabum Miſſali celebrant die 17. Novemb. *Zoëllo* ſeu *Zoïlo* plures ſocios adjungunt Martyrologia die 17. Junii. Agila Gotthorum rex divinitus punitus eſt, ex Iſidori Chronico Æra 587. quod S. Aciſcli ſepulcrum polluiſſet.

[b] Hic Victoriam, quæ cum Aciſclo paſſa dicitur, deſignari purat Papebrochius. Hæc autem in nova Prudentii editione P. Chamillardus de Chionia, Agape & Irene intelligit. Verum non dubito quin hæc ſint interpretanda de tribus fratribus Fauſto, Januario & Martiali, qui Cordubæ paſſi ſunt, quorum Acta infra exhibemus. In cod. regio annorum 800. ubi gloſſulæ interlineares habentur, ſupra *coronas*, ſcriptum eſt *Martyres*.

[c] Felix colitur die 1. Auguſti. De eo Gregor. Turon. lib. 1. de gloria Mart. cap. 92. Ipſius Acta in multis mſſ. vidimus, ſed aliquatenus, ut videtur, depravata.

[d] Civitas epiſcopalis, vulgo *Calahorra*, in Caſtella-veteri, colit die 3. Martii Hemiterium & Chelidonium hic deſignatos. De his Prudentii hymnus 1. de Coronis, Miſſale Muzarabum & Greg. Turon. lib. 1. de gloria Mart. cap. 93. Sed eorum Acta ignota ſunt.

[e] Cucuphas colitur die 25. Julii. Ejus corpus in percelebri monaſterio S. Dionyſii in Francia aſſervatur.

[f] Pauli Narbonenſium apoſtoli Acta referuntur die 22. Martii Bollandiani.

[g] Eulalia Emeritenſis de qua ſupra pag. 496.

[h] Urbs Caſtellæ novæ ob academiam celebris. Juſti & Paſtoris feſtum celebratur die 6. Auguſti. Eorum Acta habes apud Surium.

[i] De hoc ſancto vide ſupra pag. 314.

[k] Sic cod. Regius qui ad ætatem Prudentii accedit, cum omnibus mſſ. & edit. quos videre licuit. Papebrochius die 16. Aprilis Bolland. legendum eſſe putat *Feſſa* ſeu *Fezza*, quo nomine etiamnunc perſtat urbs in Africa, regni cogno-

XVIII. MART. CÆSAR.

Qui cinis gentes domitas coëgit
Ad juga Chriſti.
Singulis paucæ, tribus aut duobus,
Forſan & quinis aliquæ placebunt
Teſtibus Chriſti, prius hoſtiarum
Pignore functæ.
Tu decem ſanctos revehes & octo
Cæſarauguſta ſtudioſa Chriſti,
Verticem flavis oleis revincta
Pacis honore.
Sola in occurſum numeroſiores [a]
Martyrum turbas Domino paraſti:
Sola, prædives pietate, multa
Luce frueris.
Vix parens * orbis populoſa Pœni,
Ipſa vix Roma in ſolio locata,
Te decus noſtrum ſuperare in iſto
Munere digna eſt.
Omnibus portis ſacer immolatus
Sanguis excluſit genus invidorum
Dæmonum, & nigras pepulit tenebras
Urbe piata.
Nullus umbrarum latet intus horror:
Pulſa nam peſtis populum refugit,
Chriſtus in totis habitat plateis:
Chriſtus ubique eſt.
Martyrum credas patriam coronis
Debitam ſacris: chorus unde ſurgens
Tendit in cælum niveus togatæ
Nobilitatis.
Inde VINCENTI, tua palma nata eſt,
Clerus hic tantum peperit triumphum;
Hic ſacerdotum domus infulata
Valeriorum.
Sævus antiquis quoties procellis
Turbo vexatum tremefecit orbem,
Triſtior templum rabies in iſtud
Intulit iras.
Nec furor quiſquam ſine laude noſtrûm
Ceſſit, aut clari vacuus cruoris:
Martyrum ſemper numerus ſub omni
Grandine crevit.
Nonne, Vincenti, peregre necandus
Martyr, his terris tenui notaſti
Sanguinis rore ſpeciem futuri
Morte propinqua?
Hoc colunt cives, velut ipſa membra
Ceſpes includat ſuus, & paterno
Servet amplectens tumulo beati
Martyris oſſa.

*Carthago.

minis caput. Quid *Maſſilum* nomine intelligi debeat, incertum. Cod. Michaël. habet *Maxillum*. In *Maſſilitanorum martyrum* natali ſermonem habuit Auguſtinus, novæ edit. 283. qui in Martyrologiis IX. Kal. April. recoluntur. Et Calendarium Carthag. XI Kal. Aug. *ſanctos Maxulitanos* exhibet.

[a] Hic vulgo deſignari putant innumerabiles Martyres, qui ſub Daciano paſſi dicuntur. Hic enim præſes ut omnes Chriſtianos ſimul deleret, ficte eis permiſit, quocumque vellent abire, ſecuritatem pollicitus, modo extra urbem egrederentur. Sed cum omnes egreſſi fuiſſent, aditibus obſeratis, à militibus qui in inſidias parati erant, occiſi ſunt. Sub *innumerabilium Martyrum Cæſarauguſtanorum* nomine celebrantur in Martyrologiis Flori, Uſuardi, Galeſinii & Baronii. Eorumdem reliquiæ ſimul cum reorum corporibus combuſtæ ſunt, ne à Chriſtianis colligerentur. Narrant auctores Hiſpani Martyrum cineres ab alienis candore diſcretos, & ſimul congeſtos, repertos fuiſſe, quos ideo Martyres *Maſſam-candidam* appellant. Verum iſtud miraculum ſilet vetus auctor, qui horum Martyrum paſſionem refert in uno cod. mſ. Colbertino annor. circ. 700. item in uno archicœnobii Ciſtercienſis, & in alio monaſt. Longi-pontis, ubi non *Maſſa-candida*, ſed *Maſſa-ſancta*, appellantur. Quamvis Longipontanus in titulo præferat, *Maſſa-candida*.

Noſter eſt, quamvis procul hinc in urbe
Paſſus ignota dederit ſepulcri
Gloriam victor, prope ſirus altæ
Forte Sagunti [a].

Noſter, & noſtra puer in palæſtra,
Arte virtutis, fideique olivo
Unctus, horrendum didicit domare
Viribus hoſtem.

Noverat templo celebres in iſto
Octies partas deciesque palmas,
Laureis doctus patriis eadem
Laude cucurrit.

Hic &, ENCRATI [b], recubant tuarum
Oſſa virtutum, quibus efferati
Spiritum mundi violenta virgo
Dedecoraſti.

Martyrum nulli remanente vita
Contigit terris habitare noſtris;
Sola tu morti propriæ ſuperſtes
Vivis in orbe.

Vivis ac pœnæ ſeriem retexis,
Carnis & cæſæ ſpolium retentans,
Tetra quam ſulcos habeant amaros
Vulnera, narras.

Barbarus tortor latus omne carpſit,
Sanguis impenſus, lacerata membra,
Pectus abſciſſa patuit papilla
Corde ſub ipſo.

Jam minus mortis pretium peractæ eſt,
Quæ venenatos abolens dolores,
Concitam membris tribuit quietem
Fine ſoporo.

Cruda te longum renuit cicatrix,
Et diu venis dolor hæſit ardens,
Dum putreſcentes tenuat medullas
Tabidus humor.

Invidus quamvis obitum ſupremum
Perſecutoris gladius negarit:
Plena te, Martyr, tamen ut peremtam,
Pœna coronat.

Vidimus partem jecoris revulſam
Ungulis longe jacuiſſe preſſis:
Mors habet pallens aliquid tuorum,
Te quoque viva.

Hunc novum noſtræ titulum fruendum
Cæſarauguſtæ dedit ipſe Chriſtus,
Juge viventis domus ut dicata
Martyris eſſet.

Ergo ter ſenis ſacra candidatis,
Dives OPTATO ſimul & LUPERCO,
Perge conſcriptum tibimet ſenatum
Pangere pſalmis.

Ede SUCCESSUM: cane MARTIALEM:
Mors & URBANI tibi concinatur;
JULIAM [c] cantus reſonet, ſimulque
QUINTILIANUM.

PUBLIUM pandat chorus, & revolvat
Quale FRONTONIS fuerit tropæum;
Quid bonus FELIX tulerit, quid acer
CÆCILIANUS.

Quantus, EVOTI [d], tua bella ſanguis
Tinxerit, quantus tua PRIMITIVE:
Tum tuos vivax recolat triumphos
Laus APODEMI.

Quattuor poſt hinc ſupereſt virorũ
Nomen extolli, renuente metro [e]:

[a] Saguntus nempe urbs ab Hannibale exciſa, haud procul eſt à Valentia, ubi Vincentius martyrium complevit. Vide Acta ſupra pag. 389.

[b] *Encratis* ſeu *Encratidis* aut *Engratia* feſtum die 16. Aprilis recolitur, qua die plura de ipſa habet Henſchenius in Aprili Bollandiano.

[c] Cod. Michael. *Julium*. Ita Uſuardus, Ado & alii.

[d] Cod. Reg. antiquiſſimus *Evoveti*. In Michaël, &c. *Euvanti*. Alii *Eventi*,

[e] Quod *Saturninos* prima ſyllaba producatur.

XVIII. MART. CÆSAR.

Quos Saturninos memorat
vocatos
Priſca vetuſtas.
Carminis leges amor aureorum
Nominum parvi facit, & loquendi
Cura de ſanctis vitioſa non eſt,
Nec rudis umquam.
Plenus eſt artis modus, annotatas
Nominum formas recitare Chriſto:
Quas tenet cæli liber explicandus
Tempore juſto.
Octo tunc ſanctos recolet decemque
Angelus coram Patre Filioque,
Urbis unius regimen tenentes
Jure ſepulcri.
Quin ad antiquum numerum trahetur,
Viva poſt pœnæ ſpecimen puella *,
Morſque Vincenti, cui ſanguis hinc eſt,
Fons & honoris.

* Encratis de qua verſ. 109. ſupra.

Additis Caïo [a] (nec enim ſilendi)
Teque Crementi, quibus incruentum
Ferre provenit decus ex ſecundo
Laudis agone.
Ambo confeſſi Dominum ſteterunt
Acriter contra fremitum latronum
Ambo guſtarunt leviter ſaporem
Martyriorum.
Hæc, ſub altari ſita ſempiterno,
Lapſibus noſtris veniam precatur
Turba, quam ſervat procerum creatrix
Purpureorum.
Nos pio fletu, date, perluamus
Marmorum ſulcos, quibus eſt operta
Spes, ut abſolvam retinaculorum
Vincla meorum.
Sterne te totam generoſa ſanctis
Civitas mecum tumulis: deinde
Mox reſurgentes animas & artus
Tota ſequeris.

a Coluntur die 16. Aprilis.

SS. Domninæ, &c.

ADMONITIO.

In Martyrium SS. Domninæ, &c.

Num ſe quis poſſit occidere?

Quamvis nemini liceat ſibi ipſi mortem inferre, ſi tamen id aliquo ſpeciali Spiritus-ſancti impulſu fieri contingat, fortitudini, non temeritati imputandum eſt. Unde cum ſanctus Auguſtinus lib. 1. de Civitate Dei multis argumentis probaſſet, neminem vel etiam ob pudicitiam ſervandam debere ſe ipſum interficere, aliter nihilominus fieri poſſe Dei mandato agnoſcit cap. 26. Cum, *inquit*, Deus jubet, ſeque jubere ſine ullis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimen vocet? Quis obſequium pietatis accuſet? *Sed id in exemplum trahi non debere ita ſubdit:* ſed non ideo ſine ſcelere facit, quiſquis Deo immolare filium decreverit, quia hoc Abraham etiam laudabiliter fecit. *Sic Johannes Chryſoſtomus qui Homilia 87. in Johannem affirmat nonniſi auctore diabolo quemquam ſibi violentas manus afferre poſſe; laudat tamen ſacras Virgines, quæ perſecutorum metu ſibi ipſis mortem conſciviſſe; quod in ejuſmodi occaſionibus præcipuo Spiritus-ſancti inſtinctu id egiſſe exiſtimanda*

exiſtimandæ ſint. Has inter certe enituerunt Bernice & Proſdoce, quæ cum matre ſua Domnina comprehenſæ, deluſis militibus in fluvium ſeſe dedere præcipites. Earum martyrium fuſius exponit ipſe Chryſoſtomus Homil. 51. *tom.* 1. *quam hic referimus, omiſſis variis digreſſionibus, quas ille pro Oratorum more orationi ſuæ interſeruerat, Ceterum de iiſdem Martyribus, ſuppreſſo licet nomine, agit Euſebius lib.* 8. *Hiſtoriæ eccleſ. cap.* 12. *cujus verba videſis ſupra pag.* 326. *An vero ipſæ ſint mater & ſorores ſanctæ Pelagiæ, quam ſanctus Chryſoſtomus homilia* 40. *tomi* 1. *ac ſanctus Ambroſius lib.* 3. *de Virginibus laudant, inferius diſcutiemus, ubi de ſancta Pelagia. De ejuſmodi Martyribus, quæ ſibi ipſis mortem conſcivere, agit Auguſtinus loco ſuperius laudato, his verbis:* Sed quædam, inquiunt, ſanctæ feminæ tempore perſecutionis, ut inſectatores ſuæ pudicitiæ devitarent, in irapturum atque necaturum ſe fluvium projecerunt; eoque modo defunctæ ſunt, earumque martyria in Eccleſia catholica veneratione celeberrima frequentantur. *Porro Domninæ ac filiarum ejus feſtivitatem celebrant Græci die* 4. *Octobris, quo die jam Chryſoſtomi ævo recolebatur, ut in notulis obſervabimus* [illegible] *nullum ipſarum cultum apud Latinos reperire licuit. Paſſæ ſunt autem circa annum* CCCVI. *ut ex Euſebii loco laudato, & ſancti Chryſoſtomi narratione colligimus.*

SS. DOMNINA, &c.

Domninæ, &c. Paſſio ex S. Chryſoſtomo.

Cultus.

Tempus.

MARTYRIUM

Sanctarum DOMNINÆ, BERNICES & PRODOSCES.

ANNO CHRISTI CIRC. CCCVI.

Ex ſancto JOHANNE CHRYSOSTOMO, *tomo* 1. *homilia* 51.

I. NOndum elapſi ſunt dies viginti [a], ex quo memoriam Crucis celebravimus, & ecce Martyrum memoriam celebramus. Vides, ut celer mortis Chriſti ſit fructus? propter illam ovem jugulatæ ſunt hæ juvencæ, propter illum agnum hæ victimæ, propter illud ſacrificium hæ oblationes. Nondum viginti elapſi ſunt dies, & ſubito lignum Crucis præclara germina martyrum germinavit. Hæc enim illius mortis ſunt effecta. Vide igitur eorum, quæ tum dicta ſunt, operibus ipſis exhibitam hodie demonſtrationem. Tum dicebam: *Contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit*; hæc operibus hodie demonſtrantur. Niſi enim portas æreas contriviſſet, illis clauſis mulieres tam facile ingredi auſæ non eſſent: niſi ferreum vectem confregiſſet, non potuiſſent virgines ipſum auferre: niſi inutilem carcerem reddidiſſet, non tanta cum confidentia martyres eſſent ingreſſæ. Benedictus Deus, mulier ad mortem eſt intrepida; mulier quæ mortem in naturam noſtram invexit, antiquum diaboli telum hoc diaboli vim proſtravit; infirmum vaſculum & injuriis obnoxium

a Feſtum S. Crucis.

Iſai. 45. 2.

[a] A die ſcilicet 14 Septembris. quo jam eo tempore celebrabatur feſtivitas S. Crucis uſque ad diem 4. Octobris, quo die iſtæ Martyres paſſæ ſunt.

SS. Dom-nina, &c. hoc telum factum eſt inſuperabile : mulieres adverſus mortem audaces ſunt, quis non obſtupeſcat ? Erubeſcant gentiles, pudefiant Judæi, qui reſurrectioni Chriſti non credunt. Quod enim quæſo majus argumentum reſurrectionis quæris, cum tantam videas rerum factam mutationem ? Mulieres ad mortem ſunt intrepidæ, rem quæ vel ſanctis viris antea formidabilis erat & horrenda [a], &c. Ac de morte quidem hactenus; age nunc deinceps nos ad Martyrum laudes convertamus, niſi forte ſitis audiendo defeſſi. nam & hæc occaſione laudis Martyrum dicta ſunt. Paullo vero altius operæ pretium eſt narrationem ordiamur.

— II. Bellum adverſus Eccleſiam grave quondam excitatum eſt, bellorum omnium graviſſimum. Duplex enim erat hoc bellum, unum quidem intus, alterum vero foris exortum : hoc à domeſticis, illud ab hoſtibus : unum ab alienis, à familiaribus illatum alterum. Et vero licet bellum ſimplex fuiſſet, intolerabile malum exſtitiſſet ; ac licet tantum interius ingruiſſet, ingens calamitatum magnitudo fuiſſet. Nunc autem duplex erat hoc ; & quod à domeſticis multo gravius eſt quam quod ab externis infertur. Facile namque nobis ab eo cavere poſſumus, qui ſe inimicum profiteatur ; at eum qui ſibi amici larvam induit, non aliter autem atque inimicus affectus eſt, haud facile capere inſidiis potes. Duplex ergo tum bellum erat, hoc civile, illud ab externis irruens ; vel potius, ſi verum dicendum ſit, civile fuit utrumque bellum. Nam qui forinſecus invadebant, judices, magiſtratus, & milites, non alienigenæ quidam erant, aut barbari, aut ex alio quodam imperio, regnove, ſed qui iiſdem legibus regebantur, eamdem patriam colebant, ejuſdem participes erant reipublicæ. Erat igitur civile quod à judicibus inferebatur : ſed gravius quod à cognatis, novum ac inopinatum, multaque redundans crudelitate. Nam & à fratribus tradebantur fratres, & à patribus liberi, & à maritis uxores. Omnia cognationis jura conculcabantur, ac totus orbis terrarum ſubvertebatur, nec ullus tunc ullum agnoſcebat : diabolus enim majorem in modum dominabatur. In illo itaque tumultu ac bello, mulieres iſtæ, (ſi quidem mulieres appellandæ ſunt, quippe quæ in muliebri corpore viriles animos exhibuerint, immo vero non viriles tantum animos, ſed naturam ipſam ſupergreſſæ ſint, & cum virtutibus incorporeis contenderint.) Iſtæ ergo mulieres relicta urbe, domo ac propinquis, peregre commigrarunt. Cum enim Chriſtus, aïebant, contemnitur, nihil nobis eſto pretioſum, neque neceſſitudine conjunctum : propter ea relictis omnibus ſunt egreſſæ, &c.

Perſecutio gravis.

III. Egrediebatur igitur ex ædibus mulier, duas ſecum filias habens. At tu ne temere prætereas, cum exceſſiſſe mulieres liberaliter educatas audis, nec ferendis ejuſmodi malis aſſuefactas ; ſed animo verſa, quantum illud malum eſſet, quantis res illa difficultatibus circumſcepta. Si enim homines qui mediocrem peregrinationem ſuſcipiunt, cum jumenta

Domnina fugit cum filiabus.

[a] Hiſtorias veteris Teſtamenti percurrit, in quibus ſancti Patriarchæ mortem timuiſſe referuntur.

ſuppetant, miniſtri non deſint, periculo vacent itinera, cum penes eos poteſtas ſit redeundi, multas experiuntur moleſtias, multas miſerias perpetiuntur; ubi mulier & virgines, penuria miniſtrorum, & amicorum proditio, tumultus, & perturbatio, metuſque intolerabilis, diverſa in illis pericula, de anima diſcrimen, & undecumque hoſtes, quæ tandem oratio mulierum certamina, fortitudinem, magnanimitatem, fidem exprimere poterit? Nam ſi egreſſa ſola mater eſſet, non ita intolerandum certamen fuiſſet; jam vero cum & filias deduceret, & duas virgines, ita duplex timendi occaſio, multaque ſollicitudinis erat acceſſio. Quanto enim major poſſeſſio, tanto difficilior eſt cuſtodia. Egrediebatur ergo virgines habens, nec habens quibus in thalamis eas occultaret: tametſi intelligitis thalamos, gynæcea, januas, vectes, cuſtodes, procubitores, ancillas, nutrices, ac matris aſſiduitatem, & patris providentiam, multamque parentum curam adhiberi, ut virginitatis flos cuſtodiatur, & vix ita incolumem conſervari: at illa omni erat cuſtodia deſtituta. Quo igitur pacto poterat illas tueri? divinarum ſcilicet legum cuſtodia. Non habebat domum qua obvallaretur: at potentem manum habebat, qua de cælo protegeretur. non habebat januam neque vectem, ſed veram habebat januam, quæ inſidias longe arceret: & quemadmodum in mediis Sodomis obſidebatur quidem Loth domus, at nihil mali patiebatur, quippe quæ angelos intus haberet: ſic nimirum & Martyres iſtæ inter Sodomitas, cunctóſque hoſtes conſtitutæ, atque undique circumſeſſæ nihil mali patiebantur, quippe quæ Dominum angelorum in animis ſuis habitantem haberent, & in deſertum iter delatæ nihil patiebantur, quod iter haberent, quod ad cælum ipſas deduceret. Quapropter in tanto bello, tumultu ac fluctibus deprehenſæ, cum ſecuritate incedebant: & quod ſane mirum, per medios lupos oves ducebantur, per medios leones agnæ progrediebantur, nec illas quiſquam laſcivis oculis intuebatur: ſed quemadmodum Sodomitas juxta januam ſtantes, aditum cernere non ſinebat Deus, ſic & omnium tunc oculos excæcavit, ne virginea corpora roderentur.

SS. DOMNINA, &c.

Gen. 19 10.

IV. Pergunt igitur ad urbem, Edeſſam [a] nomine, urbem permultis agreſtiorem illam quidem, ſed pietate inſigniorem. Quid enim ex illa urbe æque commodum cenſuiſſent, atque ut in tanta procella perfugium nanciſcerentur, & in tali tempeſtate portum haberent? Et excepit civitas peregrinas, peregrinas quidem terræ, cives autem cælorum, exceptumque depoſitum cuſtodivit. Nemo autem mulieres imbecillitatis accuſet, quod fugerint; præceptum enim dominicum implebant, quod ita ſe habet: *Cum perſequentur vos in civitate iſta, fugite in aliam.* quod & iſtæ cum audiſſent fugerunt, & una illis interim corona nectebatur. Quænam illa tandem? Omnium ſcilicet præſentium rerum contemtus. *Quicumque, enim, reliquerit fratres, & ſorores aut amicos, aut cognatos, centuplum accipiet*, in-

a Perveniunt Edeſſam.

Matth. 10. 23.

Matth. 19. 29.

[a] Meſopotamiæ ſeu hodiernæ Diarbechiæ metropolis, ſub Turcorum dominio. Dicitur olim appellata fuiſſe Antiochia Oſroënorum.

SS. DOMNINA, &c.

quit, *& vitam æternam poſſidebit.* Et erant ibi Chriſtum habentes contubernalem. Si enim ubi ſunt duo vel tres congregati, in eorum eſt medio; ubi non congregatæ tantum erant, ſed & propter nomen ejus exſules, nonne multo potiori jure ipſius auxilium promerebantur? Cum igitur illic mulieres verſarentur, nefaria confeſtim edicta quoquoverſum tranſmittebantur, multa tyrannide ac barbarica crudelitate referta. Propinqui enim propinquos, inquit, prodant, mariti uxores, patres liberos, liberi patres, fratres fratres, amici amicos. Tu vero mihi hoc loco verborum Chriſti recordare, ejuſque prædictionem admirare: ſiquidem cuncta iſta quondam prædixerat. *Tradet, enim,* inquit, *frater fratrem, & pater filium, & inſurgent filii in parentes, &c.*

Matth. 18. 20.

Edictum quo jubentur gentiles, ſuos parentes Chriſtianos deferre.

Matth. 10. 21.

V. Videre igitur erat parricidas, liberorum interfectores, fratricidas: tumultus ac perturbationis omnia plena erant; at mulieres alta tranquillitate fruebantur. Siquidem undique illas ſpes futurorum muniebat, quoniam & peregre cum degerent, peregre non degebant: veram enim patriam fidem habebant; civitatem propriam habebant confeſſionem, & cum optima ſpe alerentur, nullis rebus præſentibus afficiebantur: futura namque ſolum ſpectabant. Hoc igitur in ſtatu cum res eſſent, in illam urbem advenit pater militibus ad capiendam prædam ſtipatus: advenit pater & maritus, filiarum quidem pater, uxoris autem maritus: ſi quidem patrem aut maritum eum appellari oportet, qui ejuſmodi in rebus miniſterium ſuum impenderet. At enim parcamus illi, quantum fieri poteſt, quando quidem pater Martyrum, & maritus Martyris fuit, neque dolorem vulneris ejus criminibus noſtris augeamus. Tu vero mihi mulierum prudentiam conſidera. Cum enim fugiendum erat fugerunt; cum ineunda erant certamina conſtiterunt, & amore Chriſti vinctæ ſequebantur. Ut enim tentationes accerſendæ non ſunt, ita cum advenerint decertandum eſt, ut inde noſtræ lenitatis, hinc noſtræ fortitudinis ſpecimen edamus: id quod & illæ tum fecerunt, & reverſæ ſunt ac decertarunt. Etenim apertum fuerat ſtadium, & ad certamina tempus invitabat. Genus autem agonis fuit ejuſmodi.

Comprehenſæ.

Adducuntur Hierapolim.

VI. Venerunt in urbem, Hierapolim nomine, indeque vere ad ſacram urbem [a] tali machina ſubvectæ aſſcenderunt. Viam illam, qua redibant, fluvius præterfluebat: clam militibus qui prandium ſumebant, & inebriebantur. Sunt etiam qui dicant conſcio & adjutore patre illas uſas eſſe ut milites fallerent, quod & credo. fortaſſis enim hoc ideo fecit, ut exigua ſaltem excuſatione proditionis hujus gratia in die judicii ſaluti ſuæ provideret, quod operam accomodarit & adjuverit, atque ad martyrium faciliorem curſum reddiderit. Illo igitur in auxilium adſcito, & cum ejus opera milites amovere potuiſſent, in medium flumen ingreſſæ ſunt, ſeque ipſas in illa fluenta demiſerunt. Ingreſſa eſt cum geminis filiabus mater. Audiant & matres & virgines, hæ quidem ſic matribus

[a] ἱερὰ πόλις· id eſt ſacra urbs. Olim civitas archiepiſcopalis in Syria ſub Patriarchatu Antiocheno. Nonnulli putant eam eſſe urbem, quæ modo appellatur Aleppium.

pareant, illæ vero filias ſic inſtituant, ita liberos diligant. Ingreſſa eſt itaque media mater, utrimque filias ſecum habens, quæ virum habebat in medio innuptarum : eratque in medio virginitaris matrimonium, & ipſarum in medio Chriſtus. Sicut igitur radix arboris binis ſtolonibus utrimque ſtantibus vallata, ſic utrimque beata illa virginibus ſtipata intrabat, & in aquas illas mittebat. Itaque ſunt ſuffocatæ, vel novo potius & inuſitato baptiſmate baptizatæ. Ac ſi noſſe velis clarum illud fuiſſe baptiſma quod geſtum eſt, audi quomodo mortem ſuam baptiſma Chriſtus appellet. Filios enim alloquens Zebedæi: *Calicem quidem meum bibetis*, inquit *& baptiſmo quo ego baptizor, baptizabimini, &c.*

SS. DOMNINA, &c. Seſe in flumen projiciunt.

Matth. 20. 23.

VII. Itaque duplex fuit mulieris martyrium, immo vero triplex. nam per ſe ipſam ſemel, per filias ſuas bis martyrium paſſa eſt. & quemadmodum cum ſe ipſam immittere debuit. multa illi fuit opus tolerantia : ſic & ubi ſecum puellas traxit, altera tanta indiguit tolerantia, immo vero multo majori. Non enim adeo mulieres ſolent dolere, cum ipſæ, quam cum filiæ moriturae fuerint; itaque graviori per filias hæc martyrio cruciata eſt, cum ad reprimendam naturæ vim ſe accinxit, cum materni amoris flammæ reſtitit, & intolerabili viſcerum conturbationi, atque uteri commotioni. Si enim filiam unam quæpiam cernens morientem, acerbam exiſtimat vitam ſuam; hæc duas filias confertim non intuens morientes, ſed ad mortem propria manu trahens, cogita quæ martyria exhiberet ea, quæ id quod etiam auditu ceteris eſt intolerabile, re ipſa perferret. Ac milites quidem penitus inſcii tamquam rurſus eas recepturi exſpectabant : illæ vero cum Chriſti militibus cæleſtibus angelis jam tum erant. quod cuſtodes non videbant, quippe qui fidei oculos non haberent. Enimvero de matre inquit Paulus, *Salvabitur per filiorum generationem:* hic autem filiæ per matrem ſalvæ ſunt factæ. Sic nimirum parere matres oportet; hic enim partus illo priori melior eſt, in quo dolores quidem acerbiores ſunt, at majus lucrum percipitur. De illis partus doloribus, quotquot matres fuerunt, noverunt quos dolores illud inurat, cum filias videris mortem obeuntes: ut autem ipſa manu tua cædem perpetres, quam grave ſit exprimi non poteſt. At enim qua de cauſa in judicium non venit mulier? voluit ante pugnam tropæum erigere, ante certamina coronam abripere, ante luctas præmia reportare : non quod tormenta reformidaret, ſed ne oculis laſcivorum paterent. Non metuebat ne quis latera ipſi effoderet, ſed ne quis filiarum corrumperet virginitatem, [a] timebat. Atque hoc eam non illo fuiſſe timore correptam, & idcirco in judicium non veniſſe inde manifeſtum eſt : multo graviores in flumine cruciatus toleravit. Multo enim gravius eſt & acerbius, ut ante dixi, propria viſcera, filias, inquam, manu ſua demergere, ac ſuffocari cernere, quam lacerari carnem videre, multoque illi majori opus erat philoſophia quam ad tormenta toleranda, ut puellarum tenere dexteras, & ad fluminis

Matrum affectus in filias.

a

[a] De mulieribus quæ ſervandi pudoris cauſa ſe ipſas præcipitarunt, conſule ſi lubet Auguſtin. lib. 1. de Civitate Dei.

SS. Dom-ninA, &c. fluenta petttahere ſecum poſſet. Neque enim par ad dolorem inurendum momentum affert ab aliis cernere divexatas, & ipſam morti inſervire, ipſam fieri necis adminiſtram, ipſam filiabus carnificis vices obire: ſed hoc illi multo gravius eſt & intolerabilius.

VIII. Huic orationi meæ teſtimonium dicetis, omnes quotquot matres fuiſtis, quæ partus dolores expertæ fuiſtis, ac filias ſuſcepiſtis. Quomodo puellarum dexteram arripuit? qui fieri potuit ut manus non obtorpeſceret? quomodo non reſoluti ſunt nervi? quomodo mens de ſtatu dejecta non eſt? quî potuit ratio iis quæ gerebantur inſervire? ſexcentis enim tormentis facinus illud acerbius fuit, cum corporis loco ejus anima diſcruciaretur. Verum enimvero quouſque tandem ea perſequi contendemus, quæ nemo aſſequi poteſt? Nulla quippe paſſionis magnitudinem oratio poſſet exprimere, ſed ea ſola quæ experta eſt ac decertavit mulier novit, cujuſmodi ſint iſta certamina. Audiant iſta matres, audiant virgines; matres quidem ut filias ſuas ſic inſtituant; virgines autem, ut ita matribus obſequantur. Non enim tantum laudari convenit matrem quæ talia juſſerit, ſed & filias commendate, quæ in ejuſmodi rebus paruerint. Nam neque mater vinculis eguit ad hoſtias victimaſque, neque juvencæ reſilierunt, ſed æquali mentis alacritate & animo eodem martyrii jugum trahentes, ſic fluvium ſunt ingreſſæ, calceamentis extra fluminis ripam derelictis. quod ideo fecerunt, ut cuſtodibus ipſis conſulerent: tanta erat ſanctarum illarum providentia. Studebant ſcilicet illis defenſionis in judicio anſam relinquere, ne crudelis ille ac ſævus judex eos proditionis accuſaret: aut quod pecunia corrupti mulieres dimiſiſſent, idcirco calceamenta reliquerunt, quæ militum conſcientiæ teſtificarentur, quod non illis conſciis, ſed ignorantibus in flumen ſponte proſiliiſſent.

IX. Fortaſſe non mediocri erga ſanctas illas amore exarſiſtis. Cum hoc igitur ardore coram ipſarum reliquiis procidamus, ipſarum capſulas complectamur: multam enim poſſunt virtutem capſulæ martyrum obtinere, quemadmodum & oſſa martyrum vim magnam habent. Neque die tantum hujus feſtivitatis, ſed aliis etiam diebus iis aſſideamus, eas obſecremus, obteſtemur ut patronæ ſint noſtræ. Multam enim fiduciam obtinent, non viventes modo, ſed & mortuæ, multoque magis cum ſunt mortuæ. Jam enim ſtigmata ferunt Chriſti; cum autem ſtigmata hæc oſtenderint, omnia Regi poſſunt perſuadere. Quando igitur tanta illæ virtute pollent, tantaque apud eum amicitia, cum continua velut obſeſſione ac perpetua illarum viſitatione, in familiaritatem nos illarum inſinuaverimus, ipſarum opera Dei miſericordiam impetremus. quam nobis omnibus aſſequi contingat gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem, & cum quo Patri gloria, una cum ſancto Spiritu, gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.

Sanctorum honorandæ reliquiæ.

ADMONITIO

In Martyrium SS. Cirycı & Julittæ matris ejus.

1. *Variis Actis Sanctorum Ciryci, ſeu, ut vulgo ſcribitur, Quirici, & Julittæ, quæ tum apud editos auctores, tum in cod. mſſ. invenimus, ea prætulimus quæ Ludovicus Combefiſius ex mſ. cod. Græco bibliothecæ Regiæ edidit anno 1660. ut pote quæ licet non antiqua admodum, fide tamen digna videntur; cum circa Juſtiniani imperatoris tempus diligenter fuerint concinnata, ut aliis actis ſpuriis, quæ vulgo circumferebantur, ſubſtitui poſſint. Qua id occaſione contigerit, quave ratione exſecutioni mandatum, ipſemet auctor declarat. Unde patet, nec decretum quod dicitur Gelaſianum, nec alias auctorum cenſuras, ad hæc Acta quæ hic exhibemus ſpectare. Porro hæc eadem Acta latine reddita invenimus in cod. mſ. bibliothecæ Colbertinæ. Prætulimus tamen Combefiſii verſionem, eo quod in mſ. initium deſit. Integriora fortaſſis ea habuit ex vetuſtiſſimo cod. Card. Baronius, ut colligitur ex ipſius notis ad Martyrologium Rom. die 16. Junii, ubi eorum αὐθεντίαν propugnat, eumque cui ipſa Acta directa ſunt, Zozimum ac paullo poſt, Zenonem coepiſcopum appellat.* Acta non antiqua.

2. *Julittæ & filii ejus memoria in utraque Eccleſia, Latina ſcilicet & Græca, ſemper illuſtris fuit. Hanc celebrant Græci in Menologiis Idibus Julii, Latini vero in Martyrologiis vetuſtis & recentioribus decima ſexta die menſis Junii. Paſſi ſunt autem iſti beati Martyres, non Antiochiæ, ut quædam Acta habent, ſed Tarſi in Ciliciæ, anno, ut videtur, circ.* CCCV. *quo de ipſis agit Cardinalis Baronius.* Feſtivitas. Tempus.

THEODORI EPISCOPI ICONII EPISTOLA, Qua declaratur martyrium ſancti martyris Ciryci, ac ejus matris Julittæ.

Anno Christi circ. CCCV.

Ex Combefiſii editione cum antiqua verſione mſ. Colbertini collata.

1. Cum venerabilis pietas tua per colendas ſyllabas tuas ex miſella mea tenuitate percontata eſſet, ut quæ ad martyrium vulgo decantatum, ac fama celeberrimum ſpectant; Ciryci inquam, ejuſque matris Julittæ docereris, num & Iconii, unde fama eſt inclitam victoriæ laude martyrem Julittam ejuſque glorioſum filium Cirycum ortos eſſe, martyrii ejuſdem tabulæ habeantur; tamquam ſcilicet illorum patria: quod nimirum in eorum martyrii actis verba quædam exſtent Acta antea vitiata.

SS. CIRYCUS ET JULITTA.

præƚumida, ac inconſona, nugaſque ab ſpe chriſtiana extraneas continentia: num item vera illorum martyris acta inveniri poſſent, ruæ hoc perfectioni ſcriberem. His abs te divis acceptis apicibus, valdeque ſollicitus ut tuum illud præceptum implerem, contento ſtudio ac diligenti admodum opera, ſanctorum Ciryci ac ejus matris Julittæ martyrii acta in manus ſumens evolvenſque, ac quam ſedulo legens, vera te loqui inveni, ſanctiſſime pater, ſacerdoſque probatiſſime. Ranarum enim ac graculorum garrulos ſonos, hæc quis merito appellaverit, plane Manichæorum, ni mea me fallit opinio, ſeu aliorum quorumdam hæreticorum aliena ſentientium arte confecta, temere illudentium, ac qui ludibrium, pœnamque ducant magnum pietatis myſterium. Cum tamen multa perquiſitione facta, ac diligenri rei indagine, amplius nihil actum nobis a eſſet, indigenas viros nobiles, ac prima inter Iſauros [a] generis claritate fulgentes percontabamur, num quam paternæ ſaltem traditionis relatu ſeriem nanciſci liceret, qua ex ſanctorum martyrum certis notis pateſceret certamen.

Emendantur.

II. Marcianus igitur vir religioſus, ac Juſtiniani imperatoris Notariorum pridem Tribunus ac Cancellarius, dum is copiis cum magiſtratu præfectus eſſet; Zenoque vir ſapientiſſimus illius tunc aſſeſſor ſeu conſiliarius, quod ſpectat ad ſanctos iſthæc narraverunt: audiſſe ſe a nobi- b libus Patriciis exſtitiſſe iis affinem primi Lycaoniæ [b] ſanguinis florem, ſempiterna colendam memoria Martyrem Julittam, vitæ integerrimæ feminam, cujus ii ritu annuo memoriam celebrent eo vel maxime nomine, quod ſui eam generis ac cognationis jure conjunctam agnoſcunr. Hæc porro regio ſemine, vehementius concita in Chriſtianos perſecutione, Domitiano Lycaoniæ Comite, viro ſcilicet quam maxime fero, trucique ac qui Martyrum cum primis fuſo cruore gauderet; fuga ſe cum duabus ancillis trimuloque filio, præclaro ſcilicet victore martyre Ciryco, Iconio unde & orta erat proripuit. Subſtantia itaque, qua longe locuples erat, relicta, Seleuciam pervenit: quo ipſo loco turbatas magis res Chriſtianorum offendens, Alexandro quodam Seleuciæ Præſide à Diocletiano conſtituto, à quo ipſo recens edictum accepiſſet, quo juberentur omni tormentorum genere excruciari, qui idolis, queis falsò ii deorum nomen adſcribebant, non immolarent: cogitans illa id, quod in Scriptura habetur,

Julitta cum filio fugit.

Rom. 12. 19. *Date locum iræ*; ne ſe ipſa periculis dederet, hinc quoque profuga Tarſum abit, quæ primæ Ciliciæ provinciæ princeps civiras eſt. Velut autem ex condicto commigrante cò immani ac duriſſimo Alexandro, qui ſcilicet Domitiani ſævitiam multis partibus ſuperaret, comprehenditur inclita victrix martyr Julitta ſuis ipſa ulnis, tenella valde ætate puellum, à Deo nempe vocatum martyrem Cirycum, complectens. Poſt eam comprehenſam, ancillæ ea relicta fugam arripuerunt; foriſque tyranni in ea

Comprehenditur.

[a] Iſaura ſeu Claudiopolis, urbs epiſcopalis ſub Seleuciæ archiepiſcopo, toti Iſauriæ, quæ regio eſt Aſiæ nomen dedit.

[b] Lycaonia Aſiæ minoris provincia Iſauriæ finitima, cujus metropolis Iconium, urbs modo etiam celeberrima.

ſupplicia

ſupplicia agonemque ipſius ſpectabant. Tum illa tribunali adhibita, nomenque ac fortunam, patriamque Alexandro rogata, præſidenti animo reſpondens judici, Domini noſtri Jeſu-Chriſti ſibi nomen adſcivit, dicens : Chriſtiana ſum. SS. CIRYCUS ET JULITTA.

III. Ira itaque accenſus Alexander tolli ab ea puerum juſſit, ac ad ſe adduci, quippe elegantem ac necdum per ætatem quidquam ſcientem quod ex propoſito, mentiſque liberæ ſit : matrem vero compoſito corpore atque diſtento crudis nervis immaniter cædi imperavit. Vi autem abs ſtrenuæ Martyris ſinu avulſum puerum, totumque in matrem geſtientem, nec ab ea ocellos avocantem, carnifices Prætori adhibent ; in illam miniſtri, quod erant juſſi, diris verberibus cruciantes, adimplent ; cum illa id unum reſponderet, Chriſtianam ſe eſſe, nec fore ut dæmoniis umquam immolaret. Dum igitur in ſtatuæ modum inanimis valide plagis conſcinditur, eamdem que inceſſanter inclamat vocem ; accepto Prætor manu puero, blande deliniens, à fletu cohibere omnino nitebatur, genibuſque impoſitum accipere oſculo conabatur. Puer vero intentis in matrem luminibus, Prætorem abs ſe ſubmovebat, ac caput avertebat ; manibuſque obnitens, Prætoris faciem unguiculis ſcalpebat ; velut denique caſtæ turturis pullus, æmulam ſanctus Cirycus vocem pronuntiavit, eamdem ipſam matris prædicationem edens ac clamans : Chriſtianus ſum. Calcibus quoque judicis latus petebat [a]. Solet enim fere infantilis ætas hujuſcemodi geſtibus incompoſite agi, itaque conſtrepere. Quamobrem excandeſcens agreſtis illa fera (nec enim homo nuncupandus ſit, qui nec in rudem ac innoxiam miteſcat ætatem, eique indulgeat) pede arreptum e ſublimi ſolio puerum terræ allidit. Præclari vero Martyris cerebro, ea in confeſſione ad graduum angulos colliſo, gravique ictu, contrito circum late tribunalis area cruore opplebatur ; infanſque divina ſoboles in Dei manus ſpiritum reddebat. *Juſtorum* namque *animæ in manu Dei ſunt*. Id itaque ſancta Julitta conſpicata, velutque exſuperanti gaudio repleta : Gratias tibi ago, Domine, aïebat, quod filium me priorem conſummatum, immarceſſibilem coronam dignanter conſequi voluiſti. a Cirycus infans occiditur.

IV. Hinc Judex ſortem ipſe deplorans, factoque ejulans, ſublimis e ligno ſeu equuleo, valide fodi latera [b] ; exque lebete hauſtam picem bullientem pedibus affundi jubet. Tumque præconis voce jubente, atque dicente : Julitta tui ipſa miſerere, diiſque ſacrifica, ac libera eſto à tormentis, ne eamdem ac filius malam necem reportaveris ; generoſo illa propoſito tormenta pertulit, clamans ac dicens : Ego dæmonibus, ſurdis ſcilicet ac mutis ſtatuis, non ſacrifico, ſed Chriſtum Dei filium unigenitum colo, per quem Pater condidit omnia ; ac feſtino meum aſſequi filium, quo illi ſocia conſequendo regnum cælorum efficiar contendo. Ubi b Julittæ conſtantia.

[a] Cod. Colbertin. habet : *Præſidem momordit in latere.*

[b] Cod. Colbert. *Mox ſævus Præſes indignans armentario præcepit extenſam eam decoriari, & lebetem bullientem pice refertam ſuper ejus illabi pedes.*

omnem vincens inſaniam ſævus judex, conſtantem pugna advertit Martyris animum, adverſus eam ſententiam dicit; cædi gladio feminæ cervicem, filii cadaver in damnatorum loco projici jubens. Carnifices igitur ejus ore chamo obſtructo ac alligato, in ſolitum carnificinæ locum, quod juſſi erant impleturi duxerunt. Rogat Julitta tantiſper conſiſtere, donec ſupplex ad Deum, qui ſolus bonus eſt, precata ſit. Inflexis animo carnificibus, ac quid modicum ad moras orandi condonantibus, poſitis illa genibus oravit, dicens: Gratias tibi ago, Domine, qui priorem me filium meum vocaſti, & ut præſenti hac vanaque relicta vita, æternæ illi cum ſanctis jungeretur, propter ſanctum ac tremendum nomen tuum dignanter voluiſti; me quoque ſuſcipe indignam ancillam tuam, facque ut ingens illud bonum nanciſcar, quo prudentibus virginibus, quibus indultum ut in cæleſtem ac incorruptum thalamum ingrederentur, accenſear: ac benedicat ſpiritus meus Patrem tuum Deum omnium conſervatorem, ac univerſorum opificem, ſanctumque Spiritum in ſæcula. Amen. Ubi *Amen* compleverat, vibrans ſpiculator gladium fortiſſimam ejus abſcidit cervicem, projecto corpore extra civitatem, quo ipſo loco præclariſſimi laureati Martyris cadaver poſitum erat.

Damnatur.

Orat, gladio feritur.

V. Conſummatur autem Chriſti gratia, tum triumphatrix martyr Julitta, tum glorioſus atque inclitus ejus filius Cirycus ad XVII. Calendas
a Auguſti [a]. Poſtridie vero ambæ ejus ancillæ ſublata noctu cadavera,
b procul depoſita humo condiderunt in Tarſi urbis agro [b]. Ad Conſtantini autem religioſiſſimi Imperatoris tempora ſuperſtes ancillarum altera, cum veritas in lucem producta, Deique Eccleſiæ, ipſius munere, nactæ ſunt libertatem, locum prodit; tumque fideles quique, aliquid ex ſacris pignoribus ad ſuæ vitæ munimen ac præſidium accepturi, atque ad Dei noſtri optimi gloriam, properarunt, ac locum frequentarunt.

Auctoris epilogus.

VI. Hæc igitur reipſa geſta ſunt, quæ & religioſiſſimo animo veſtro annotavi. Tu vero viris fidelibus depoſito trade, qui ſcilicet alios quoque docere ſufficiant, ac certam eis fidem facere; ne iis libellis, qui manifeſte fabuloſi ſunt circumferantur, ſed ipſi credant veritati, in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cum quo Patri ac Spiritui-ſancto gloria, honor, poteſtas in ſæcula ſæculorum, Amen.

[a] Idem cod. *quinta-decima die menſis Julii.*

[b] Idem cod. *In ſpelunca Tarſo contermina.*

ADMONITIO

In martyrium ſancti THEODORI.

1 Acceptimus ex cod. mſ. monaſterii Lirenſis in Normannia *Acta ſancti Theodori, cognomento Tironis, ſed eadem omnino, licet aliis verbis expreſſa, quæ apud Surium, & in variis codd. mſſ. reperiuntur. Unde cum tantæ auctoritatis non eſſe videantur, quæ ſancti Gregorii Nyſſeni epiſcopi narrationi præferri debeant, viſum eſt potius, ceteris omiſſis, ipſius Gregorii orationem proferre, quam* Encomium magni Martyris Theodori *inſcripſit, in qua ſancti Martyris non laudes ſolum, ſed & egregiam fidei confeſſionem, ſummam in tormentis perferendis conſtantiam, ac tandem ipſius felicem exitum eleganter exponit.* Oratio S. Greg. Nyſſ. de S. Theodoro.

2. *Porro etſi nonnulla in variis auctoribus occurrant, quæ incertum eſt, an potius noſtro Theodoro, quam alteri ejuſdem nominis, qui Heracleæ ſub Licinio imperatore paſſus eſt, attribui debeant; multa tamen de Theodoro Tirone certa habentur, ex quibus patet ipſius memoriam apud Græcos olim celeberrimam fuiſſe. Id ipſemet teſtatur Gregorius Nyſſenus, qui hunc veluti unum e præcipuis provinciæ tutelaribus ac patronis invocat & veneratur. Et certe ex ejus orationis initio conſtat* undique ex agris & ex urbibus catervatim *fideles ad Theodori feſtivitatem celebrandam confluxiſſe. Baſilicam ipſius nomini conſecratam Conſtantinopoli exſtitiſſe teſtis eſt Procopius lib.* 1. *de ædificiis Juſtiniani imperatoris cum aliis paſſim auctoribus, quos videſis in Cangii* CP. *Chriſtiana lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 102. *Sanctus* STEPHANUS, Junior *vulgo appellatus, qui ſub Copronymo pro ſacrarum imaginum defenſione martyrium pertulit, cum ad ſupplicium traheretur,* juxta oratorium ſancti & magni martyris Theodori *perveniens,* oculis ad cælum erectis, extrema ſalute Martyrem adoravit, *ut in ejuſdem Stephani vita legitur, quam ex cod. mſ. Græco Colbertino nunc primum vulgavit noſter Jacobus* Loppin, *Analectorum Græc. tom.* 1. *pag.* 518. *Alterius Oratorii, quod Jeroſolymis exſtabat, in honorem ſancti Theodori martyris conſtructi, meminit Cyrillus in vita ſancti Sabæ, num.* 78. *apud Cotelerium tom.* 3. *Monumentorum Eccl. Græcæ. De alia item ejuſdem Martyris baſilica prope Damaſcum, vide Orationem* 3. *Johannis Damaſceni de ſacris imaginibus, ubi narrat eo in loco ſuo tempore aſſervatam fuiſſe ſtatuam ſancti Theodori, quæ ſagitta à Sarraceno quodam percuſſa ſanguinem effundere viſa eſt. At Romæ etiamnunc ſupereſt ad radicem montis Palatini antiquiſſima eccleſia ſub ſancti Theodori martyris nomine conſtructa, cujus ſancti Martyris ſacrum caput ſe aſſervare, monaſterii noſtri Moliſmenſis in diœceſi Lingonenſi Aſcetæ gloriantur. Celebris erat olim ad ſancti Theodori ſepulcrum in Euchaita urbe fidelium concurſus, ut aſſerit Johannes Moſchus Prati ſpiritualis cap.* 180. *quam urbem poſtea Johannes Zemiſches imperator, ædificata ampliſſima baſilica,* Celebris memoria.

S. Theodorus. Theodoropolim *appellari voluit, ob ingentem victoriam quam iſtius Martyris precibus reportarat, ut teſtantur Zonaras 3. parte Annal. in Johanne Imp. & Cedrenus in Compendio. Verum cum uterque Theodorus ibi ſepultus dicatur, non conſtat cuinam e duobus hæc attribui debeant, fortaſſis utrique.*

3. Sancti Theodori Tironis memoriam Græci die 18. Februarii celebrant, quam Latini die 9. Novembris recolunt. Paſſus eſt anno CCCVI. *Amaſeæ, quæ eſt Ponti Metropolis, hinc à nonnullis* Theodorus Amaſenus *appellatur. An de eo ſit homilia, quæ ſub Nectarii* C P. *epiſcopi nomine circumfertur, non adeo conſtat. Sed parum intereſt, cum certum ſit, hanc homiliam vel Nectarii fetum non eſſe, aut ſaltem ab aliquo poſteriori auctore fuiſſe interpolatam. In ea autem agitur cur Theodori memoria recolatur in primo ſabbato ſanctorum jejuniorum, qua de re paſſim apud vulgatos auctores.*

ORATIO

S. GREGORII NYSSENI EPISCOPI, De magno martyre THEODORO.

ANNO CHRISTI CCCVI.

I. VOs qui populus Chriſti, qui grex ſanctus ac regale eſtis Sacerdotium, qui undique & ex urbibus & ex agris catervatim confluxiſtis, unde ſigno itineris accepto ad hunc ſacrum locum veniſtis? Quis vobis huc veniendi adeo ſeriam ac quaſi præſtitutam neceſſitatem impoſuit? Hocque tempore hiemis, quo & à bello quies eſt, & miles armaturam amovet, & nauta gubernaculum ſupra fumum ponit, & agricola aratores boves in præſepio curans quieſcit? An palam eſt, quod ſanctus Martyr ex militaribus ordinibus tuba cecinit, & multos ex diverſis regionibus excitatos ad ſuæ requietis locum ac ſedem vocavit, non ad bellicum inſtruens apparatum, ſed ad dulcem ac maxime chriſtianos utique decentem pacem cogens? Hic enim, ut credimus, etiam anno præterito barbaricam tempeſtatem ſedavit, & horrendum ferorum & immanium Scytharum bellum inhibuit atque repreſſit, terribilem atque formidabilem illis jam viſis & appropinquantibus obvibrans, non galeam trinis criſtis & conis inſignem, neque gladium bene acutum, & ad ſolem reſplendentem, ſed malorum propulſatricem & omnipotentem crucem Chriſti, pro qua & ipſe mortem perpeſſus hanc gloriam acquiſivit, &c.... Anima quidem ex quo ſublimis abiit in ſuo loco acquieſcit, & corpore ſoluta, cum ſui ſimilibus una vivit: corpus vero, venerandum & immaculatum illius inſtrumentum, quod ſuis vitiis & affectibus illius inhabitantis incorruptibilitatem non læſit, cum multo honore & cultu compoſitum atque ornatum, in auguſto ſacroque loco ſitum eſt: quod veluti res cara magnique æſtimata, atque recondita in tempus regenerationis reſervatur, multis ſingularibus & eximiis rebus præditum, propter quas ad alia corpora, quæ communi ac vulgari morte diſſoluta ſunt,

Theodori precibus Scythæ repreſſi.

SS. Reliquiæ honoratæ.

ne comparandum quidem eſt, idque in ſimili materia naturæ. nam ceteræ quidem reliquiæ etiam abominabiles pleriſque ſunt: ac nemo lubenter ſepulcrum præterit, aut ſi ex inopinato apertum offendit, deformitate nimirum earum rerum quæ inibi jacent, faciem operiens omni injucunditate repletus, & humanæ naturæ conditioni graviter ingemiſcens prætercurrit. Quod ſi venerit ad aliquem locum ſimilem huic, ubi hodie noſter conventus habetur, ubi memoria Juſti, ſanctæque reliquiæ ſunt: primum quidem earum rerum magnificentia, quas videt, oblectatur, dum ædem ut templum Dei, & magnitudine ſtructuræ, & adjecti ornatus decore ſplendide elaboratum intuetur; ubi & faber in animalium figuram lignum formavit, & latomus ad argenti levitatem cruſtas lapideas expolivit. Induxit autem etiam pictor flores artis in imagine depictos, fortia facta Martyris, repugnantias, cruciatus, efferatas & immanes tyrannorum formas, impetus violentos, flammeum illum fornacem, beatiſſimam conſummationem athletæ, certaminum præſidis Chriſti humanæ formæ effigiem, omnia nobis tamquam in libro quodam, qui linguarum interpretationes contineat, coloribus artificioſe depingens, certamina atque labores Martyris nobis expreſſit, ac tamquam pratum amœnum & floridum templum exornavit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodeſſe: lapillorum item concinnator hiſtoriæ par opus in pavimento [a], quod pedibus calcatur, effecit.

II. His igitur arte elaboratis operibus, quæ ſenſui expoſita ſunt, ubi oculos oblectavit, cupit deinceps etiam ipſi conditorio appropinquare, ſanctificationem ac benedictionem contrectationem ejus eſſe credens. Quod ſi quis etiam pulverem, quo conditorium, ubi martyris corpus quieſcit, obſitum eſt, auferre permittat, pro munere pulvis accipitur, ac tamquam res magni pretii condenda terra colligitur. Nam ipſas attingere reliquias, ſi quando aliqua ejuſmodi proſpera fortuna contingat, ut id facere liceat, quam id ſit multum deſiderandum & optandum, ac ſummarum precum donum, ſciunt experti, & ejus deſiderii compotes facti. Quaſi corpus enim per ſe vivens & florens, qui intuentur, amplectuntur, oculis, ori, auribus; omnibus ſenſuum inſtrumentis adhibentes [b]: deinde officii & affectionis lacrymas Martyri, quaſi integer eſſet & appareret, ſuperfundentes, ut pro ipſis deprecator intercedat, ſupplices preces offerunt tam-

S. Theodorus.

Templorum ornatus.

Martyrium in eccleſia depictum.

Pulvis ſepulcri collectus.

Sanctorum invocatio.

[a] Ejuſmodi pavimenta Remis adhuc ſuperſunt in tribus baſilicis, archimonaſterii ſcilicet Remigiani, abbatiæ S. Petri monialium Benedictinarum, & antiquiſſimæ Collegiatæ ſancti Symphoriani. De his vide Bergerium l. 2 de viis publ. Imperii & Marlot. tom 1. Metrop. Rem. Plura itē ſunt Romæ & alibi paſſim.

[b] Alia erat Eccl. Romanæ diſciplina, ubi ſacra corpora nequidem à loco ſepulturæ movebantur, ut patet ex Greg. M. lib. 3. epiſt. 30. ad Conſtantinam Auguſtam. *Romanis*, inquit, *conſuetudo non eſt, quando Sanctorum reliquias dant, ut quidquam tangere præſumant de corpore; ſed tantummodo in pyxide brandeum mittitur, atque ad ſacratiſſima corpora ponitur*, &c. Paullo poſt: *In Romanis vel totius Occidentis partibus omnino intolerabile eſt atque ſacrilegum, ſi Sanctorum corpora tangere quiſquam forte voluerit.* Unde ſubdit: *De Græcorum conſuetudine, qui oſſa levare Sanctorum ſe aſſerunt, vehementer miramur, & vix credimus.*

S. THEODORUS. quam ſatellitem Dei orantes, quaſi accipientem dona, cum velit, invocantes. Ex his omnibus, o populе pie, diſcite, quod pretioſa ac honorata coram Domino ſit mors ſanctorum ejus, &c..... Cui regum talis honor habetur? quis ex iis, qui ſupra modum inter homines excellere viſi ſunt, tali memoria celebratur? Quis Imperatorum qui urbes munitas ceperunt, nationes innumeras ſubegerunt, adeo decantatus & fama celebratus eſt, ut hic Miles pauper, modo conſcriptus & tyro [a]: quem Paulus armavit, quem Angeli ad certamen unxerunt, quem victorem Chriſtus coronavit? Enimvero quoniam oratione prope ad certamina atque labores Martyris acceſſi, age communibus relictis, peculiarem ſancti ſermonem inſtituamus. Eſt enim ſuum cuique gratum & acceptum.

Theodori patria. III. Patria igitur præclaro ac ſtrenuo huic viro eſt ea regio, quæ ad ſolem ſpectat orientem. nam etiam hic, ſicuti Job, ex partibus orientalibus nobilis eſt, cumque patriam cum illo communem haberet, ejuſdem imitatio morum ingeniique ei non defuit: nunc vero quilibet Martyr totius ſoli ſubjectæ regionis civis, univerſo terrarum orbi communis eſt. Sumtus autem illinc ad armatos ordines militares, cum duces militum eos hic in hibernis collocaſſent, ita cum ea legione, in quam conſcriptus erat, ad noſtram regionem tranſivit. Bello autem repente moto non ex incurſione barbarorum, ſed ex lege ſatanica, decretoque, quo Deus oppugnaretur (quicumque enim Chriſtianus eſſet, impio ſcripto exagitabatur, & ad mortem ducebatur) tunc nimirum, tunc hic ter quaterque beatus THEODORUS, quod inſigni pietate præditus eſſet, fidemque in Chriſtum ubique circumferret, propemodum in fronte confeſſionem inſcriptam gerens, non jam amplius virtute tyro, modo conſcriptus erat, neque rei bellicæ & pugnæ rudis: ſed animo ſtrenuus, fortiter ſeſe periculis objiciens, non remiſſus & languidus, non trepidans, non formidans & metu fractus, non verbum minus liberum proferens. Ut enim Præſes & Tribunus in unum convenerunt, ſicut olim Herodes & Pilatus, atque conſedit ſceleſtum & improbum illud conſilium, ſervum Crucifixi ſimili ratione, atque Domino ejus acciderat, ad judicium ſiſtunt, ac, Dic, inquiunt, unde tibi innata audacia atque temeritate, adverſus legem Imperatoris contumax es, nec te tremens domini juſſis ſubmittis? neu quemadmodum placet iis, qui rerum potiuntur, adoras? Maximianus enim cum conſorte tunc imperium tenebat. Ille vultu confirmato atque imperterrito animo, ſcitum & acutum dictis adjecit reſponſum: Deos quidem neſcio. neque enim revera ſunt. Vos autem erratis, qui dæmonas fallaces & impoſtores dei appellatione honoratis, mihi vero Deus eſt Chriſtus, Dei Unigenitus Filius. Pro pietate igitur atque confeſſione iſtius, & qui vulnerat, incidat; & qui verberat, laceret;

Coram judicibus ſiſtitur.

a Contendit Jacobus Goar *Tironem* dictum fuiſſe, non quod recenter arma ſuſcepiſſet, ſed quod ex una legionum eſſet quæ *Tironum* appellabatur. In Actis tamen vulgatis dicitur adſcriptus fuiſſe legioni Marmaritanorum. Confer num. ſeq.

& qui cremat, flammam admoveat: & qui his vocibus meis offenditur, linguam eximat. Per ſingula enim membra corpus Creatori patientiam debet. Fracti ſunt his verbis tyranni, ac primum impetum viri fortis non ſuſtinuerunt, adoleſcentem videntes ad paſſionem exultantem, ac veluti ſuavem potum mortem appetentem. Ut autem illi paulliſper cunctabantur, hæſitantes ac deliberantes, quid facto opus eſſet; unus quidam ex iis qui ordines ducebant, miles, qui ſibi lepidus & urbanus eſſe videbatur, ſimul reſponſum Martyris irridens: Eſtne, inquit, o Theodore, filius tuo Deo? & generat ille carnis affectibus, ut homo, obnoxius? Humano quidem more affectibus carnis obnoxius meus, inquit, Deus non generavit: verum & filium confiteor, & nativitatem talem eſſe dico, quæ Deum deceat. Tu vero, o miſer & imperite, quod ad ſenſum & rationem attinet; an non erubeſcis, ac pudore vultum demittis, qui etiam feminam deum confiteris, & ut matrem duodecim liberorum eamdem adoras, fœcundam quamdam leporum ſuumve modo dæmona, quæ facile & concipiat & partum edat? cum autem hoc modo duplicem Sanctus irriſionem ſimulacrorum cultori repoſuiſſet, humanitatis & clementiæ ſpecie facta tyranni: Exiguum, inquiunt, ad conſiderandum inſanienti tempus concedatur. Fortaſſe per otium, re ſecum perpenſa atque deliberata, mutabitur in melius. Inſaniam enim dementes ſanitatem mentis vocabant; alienationem vero mentis & vecordiam, pietatem; quemadmodum fit, cum ebrii ſuam affectionem ſobriis objiciunt. At homo pius Chriſtique miles dato ſibi ſpatio ad forte ac virile facinus abutitur. Quodnam autem id fuerit, tempus eſt vobis cum lætitia narrationem accipiendi. S. THEODORUS.

IV. Ei quæ fabulis celebratur, matri deorum, templum erat in metropoli Amaſea, quod illi, qui tunc errabant, inibi alicubi circa ripas amnis vanitate adducti exſtruxerant. Hoc iſte vir ſtrenuus in tempore datæ ſibi ſecuritatis capta occaſione, & aura ſecunda incenſum concremavit, reipſa reſponſum, quod poſt deliberationem prorſus exſpectabant, impiis atque ſceleſtis dans. Cum ea res celeriter omnibus pateſieret, (quippe in urbe media clariſſimus ignis accenſus erat) non occultabat audax inceptum, neque laborabat ut hoc à ſe factum lateret, ſed palam ac vehementer quidem ſignificabat ſeſe propter præclarum facinus ut rem bene geſtam exultare & efferri, atque tumultu impiorum, quo templi atque ſtatuæ nomine dolentes perturbabantur, ſupra modum gaudere. quin etiam magiſtratibus indicatum eſt, quod ipſe ſuis manibus incendium feciſſet, ac rurſus judicium priori terribilius, ut nimirum etiam par erat, cum tanta res, quæ exacerbaret & irritaret eos, incidiſſet. Atque illi quidem in judiciale tribunal aſcenderunt: Theodorus vero in medio eorum [erat], magna loquendi libertate utens, in ſtatu cauſam dicentis magiſtratus confidentia præditus, cum interrogaretur, celeritate confeſſionis interrogationem antevertens. Poſteaquam autem & imperterritus erat, & ad nihil eorum, quæ gravia atque aſpera cum minis ei oſtentabantur ſupplicia, ſe ſubmitteret; nec confidentius loqui deſineret, in contrariam Templum incendit. Factum fatetur.

S. THEODORUS. rationem mutati ſunt, ac benigne cum eo ſermocinantes promiſſis Juſtum ſubtrahere tentabant. Et ſcito, inquiunt, quod ſi conſilium noſtrum obedienter admittere volueris, protinus te ex obſcuro nobilem, ex humili, deſpectoque & inglorio honoratum efficiemus, ac tibi pontificatus dignitatem promittimus. Ut autem pontificiam dignitatem nominari audivit ter quaterque beatus ille, cum diu multumque irriſiſſet, dixit: Ego etiam ſacerdotes ſimulacrorum ærumnoſos eſſe judico, & ut vanæ actionis miniſtros miſeror: pontificum vero multomagis me & miſeret, & abominor eoſdem. Inter malos enim qui major eſt, ac primum locum tenet, miſerior eſt, ut inter injuſtos injuſtior, ut inter homicidas, qui crudelitate ceteros præcedit, ut inter laſcivos & libidinoſos, qui petulantior atque protervior eſt. Propterea pernicioſa promittendi dehinc finem facite. Non enim, heus vos, animadvertitis, neque ſentitis caput & ſummum malorum mihi promittentes. At ei, qui pie ac recte vivere ſtatuit, præſtat in domo Domini abjectum eſſe, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Me etiam Imperatorum horum, quorum legem iniquam continenter recitatis, miſeret: quod cum per ſe ſatis magna inter homines dignitate ob regium imperium præditi ſint, pontificis appellationem ſibi ſumſerunt, & lugubri obſcuraque purpura hujus indignitatis nomine induuntur, ad imitationem infelicium pontificum, in dignitate ſplendida, atque illuſtri, triſte & inamœnum geſtantes indumentum: nonnumquam autem impuro altari appropinquantes, pro imperatoribus coqui fiunt, aves occidentes, & miſerorum pecorum viſcera rimantes ac perſcrutantes, & ſpurcitie ſanguinis, tamquam macellarii quidam lanii carnium venditores, veſtem fœdantes.

Promiſſiones reſpuit.

V. Poſt has Juſti iſtius voces, ne fictam quidem & aſſimulatam jam amplius benignitatem Magiſtratus præ ſe ferebant: ſed & impiiſſimum adverſus deos vocantes, præterea in Imperatores quoque contumelioſum & maledicum, primum quidem in ligno ad torquendos homines parato ſuſpenſum corpus lacerabant. Ille vero lictoribus vehementer in opere occupatis, conſtans erat, nihilque de priſtina animi magnitudine remittebat, ac verſum ex libro Pſalmorum tormentis accinebat: *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo.* Atque illi quidem carnes cædendo diminuebant; hic vero quaſi alius quiſ pœnam ſubiret, pſallebat. Hoc modo punitum carcer excepit, ac rurſus illic miracula circa Sanctum edebantur, ac noctu vox multitudinis pſallentium audiebatur, & facum allucentium, ut in nocturna pervigilatione, ſplendor ab iis, qui foris erant, conſpiciebatur; adeo ut etiam carceris cuſtos inſolita atque admirabili viſione & auditione turbatus inſiliret in domunculam, & neminem inveniret præter Martyrem quieſcentem, & ceteros vinctos dormientes.

Dire torquetur.

Miracula.

VI. Poſteaquam autem, cum multa fierent ac tentarentur in eo, ad confeſſionem & pietatem obfirmatus erat, prolata eſt in eum ſententia condemnatoria, & igni confici & conſummari juſſus. Ipſe quidem præclaro ac beato itinere abiit ad Deum; nobis vero memoriam certaminis

Igne conſummatur.

S Theodorus.

minis pro doctrina reliquit, populos congregans, Eccleſiam erudiens, dæmonas arcens & fugans, angelos pacificos reducens, rogans à Deo pro nobis utilia, variorum morborum medicinæ officinam hunc locum efficiens, portum eorum qui afflictionum tempeſtatibus jactantur, pauperum abundans & copioſum ærarium, viatorum quietum diverſorium, locum celebrem conventus ac dies feſtos continenter agentium. Etſi enim anniverſariis feriis hunc diem celebramus: at numquam ceſſat ſtudioſe advenientium multitudo, ac formicarum ſimilitudinem ſervat ea, quæ huc pertinet via publica, cum alii quidem aſcendant, alii vero venientibus cedant. Ac nos quidem, o beate, benignitate Creatoris anniverſariam circuli viciſſitudinem aſſequuti, coëgimus tibi publicum conventum, ſacrum, inquam, Martyribus addictum, & communem Dominum adorantes, & tuorum certaminum victoriæ commemorationem peragentes.

Martyrem invocat.

VII. Tu vero huc jam ades ad nos, ubicumque tandem fueris, ut diei feſto præſis. Vocantem enim te contra vocamus: ac ſive in ſublimi æthere habitas, ſive per cæleſtem aliquem circulum verſaris, aut in choros angelorum cooptatus Domino adſiſtis, aut cum virtutibus & poteſtatibus, ut ſervus fidelis adorationis officio fungeris: parumper ab iis officiis vacationem deprecatus, veni ad hos qui te honorant, inviſibilis amicus; cognoſce ac viſe ferias, quæ celebrantur, ut gratiarum adverſus Deum conduplices actionem, qui pro una paſſione, & una pia confeſſione tot tibi remunerationes largitus eſt: ac læteris ob ſanguinem effuſum, & ignis cruciatus toleratos. Quot enim tunc ſupplicii ſpectatores populos habebas, tot nunc habes honoris miniſtros. Multorum beneficiorum indigemus: intercede ac deprecare pro patria apud communem Regem & Dominum. Nam patria Martyris eſt etiam locus paſſionis; cives item & fratres & cognati, qui & habent eum & tuentur, & ornant atque honorant. Timemus afflictiones, exſpectamus pericula. Non longe abſunt ſcelesti Scythæ bellum adverſum nos parturientes: ut miles propugna, ut martyr pro conſervis utere libertate loquendi. Etiamſi ſuperaſti ſæculum, at noſti affectus & uſus neceſſitateſque humanæ conditionis: pete pacem, ut hi publici conventus non deſinant: ne debacchetur atque graſſetur adverſus templa altariave rabioſus & ſceleratus barbarus: ne conculcet ſancta profanus & impius. Nos enim etiam, quod incolumes & integri conſervati ſumus, tibi beneficium acceptum referimus. petimus autem etiam futuri temporis præſidium atque ſecuritatem. Quod ſi majori etiam opus fuerit advocatione ac deprecatione, fratrum tuorum Martyrum [a] coge chorum: & cum omnibus unà de- a

a An Eutropius, Leonicus, & Baſiliſcus martyres, quos Græci commilitones & cognatos S. martyris Theodori Tironis appellant. In cod. regio poſt hæc verba in græco additur κάλεσον τ̃ συνώνυμον ϗ ὁμότροπόν σοι Θεόδωρον, μετ' αὐτῶν. *Advoca tibi nomine & moribus omnino ſimilem Theodorum.* Quibus verbis videtur, deſignari Theodorus Ductor militum, qui ſub Licinio Heracleæ paſſus eſt. de quo plura Bollandus ad diem 7. Februarii. quo die ejus feſtum à Græcis & Latinis recolitur.

S. Theodorus. precare, multorum juſtorum preces multitudinis ac populorum peccata luant. Admone Petrum, excita Paulum, Johannem item Theologum ac diſcipulum dilectum, ut pro eccleſiis, quas conſtituerunt, ſolliciti ſint, pro quibus catenas geſtaverunt, pro quibus pericula ac mortes tulerunt. Ne ſimulacrorum cultus adverſum nos caput tollat: ne hæreſes ſicut ſpinæ vineæ ſuccreſcant: ne zizanium editum ſuffocet triticum. Ne qua petra veri roris pinguedine carens adverſum nos exſiſtat, & ſermonis ac verbi fertilitatis vim radicis expertem efficiat: ſed virtute tuæ ſociorumque tuorum deprecationis, o vir admirande atque inter Martyres eminens & excellens, Chriſtianorum reſpublica campus ſegetum reddatur, qui campus ad finem uſque maneat in pingui fertilique arvo fidei in Chriſtum, ſemper fructum edens æternæ vitæ, quæ contigit per Chriſtum Jeſum Dominum noſtrum. Cum quo Patri ſimul & Spiritui-ſancto gloria, imperium & honor, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

SS. Apollonius, &c.

ADMONITIO.

In Martyrium SS. Apollonii & ſociorum ejus.

1. *Cum neminem lateat, pleraque Martyrum Acta, quæ ſub Simeonis Metaphraſtis nomine vulgo circumferuntur, ſæpius vitiata, aut certe variis additamentis interpolata fuiſſe; viſum eſt Rufini narrationem de ſanctorum Apollonii ac ſociorum ejus martyrio præferre Actis vulgatis ex Metaphraſte. Rufinus quippe, horum Martyrum temporis vicinus, ea quæ ſcribit ab iis audierat, qui Apollonium noſſe potuerant, ac fortaſſe cum ipſo fuerant converſati. nam & ipſe Apollonius in Thebaïde monaſticam vitam agebat. Et certe ejus hiſtoriam apud iſtarum partium monachos notiſſimam fuiſſe ex Palladio patet, qui eam Lauſiacæ hiſtoriæ capp. 65. & 66. iiſdem fere verbis, ac ipſe Rufinus, inſeruit. Acta autem vulgata tot prodigioſis eventibus permixta ſunt, ut ad fidem ſibi conciliandam antiquioribus teſtibus opus habeant.*

Eorum Paſſionis hiſtoria ex Rufino.

2. *Monachi nomen Apollonio Rufinus & Palladius tribuunt, quamvis* Diaconus *tantummodo in Martyrologiis appelletur. Sed mos fuit olim eos monachos, qui ad ſacros Ordines evehebantur, omiſſo* monachi *vocabulo, ſuſcepti ordinis nomine deſignari. quod notius eſt quam ut probatione indigeat. Ceterum monachos a perſecutoribus vexatos fuiſſe patet ex Sozomeno, qui lib. 3. hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. 14. de ſancto Anuph monacho ſe accepiſſe aſſerit, quod* ex eo tempore quo Chriſtum in perſecutionibus fidei cauſa excitatis, primum confeſſus fuerat, nec mendacium dixiſſet, nec ex terrenis quidquam concupiiſſet. *Unde ſuſpicantur nonnulli, Apollonium noſtrum hunc eſſe de quo paullo ſuperius agit Sozomenus, qui poſt exactos aliquot annos in*

Apollonius monachus

ſolitudine, anno ætatis ſuæ quadrageſimo, divino juſſu ad loca ab hominibus habitata ſe contulit. Hunc enim in Thebaide monaſterium habuiſſe tradit Sozomenus, ac multis mirabilibus claruiſſe. quod de noſtro Apollonio iiſdem fere verbis Palladius affirmat. SS. APOLLONIUS, &c.

3. Hos Martyres apud Antinoüm Ægypti civitatem paſſos fuiſſe perhibent omnia Martyrologia, ad diem 7. Martii. quod verum eſt, ſi de paſſionis initio intelligatur. nam alias Alexandriæ martyrium ipſos conſummaſſe, ex Rufino & Palladio conſtat. Unde aliqui noſtrum Apollonium eum eſſe putaverunt Apollonium preſbyterum, qui cum aliis quinque Martyribus Alexandria paſſus ſub Maximino Imperatore dicitur in Martyrologiis Latinis, die decimo menſis Aprilis. Verum etſi cum Rufino de mortis genere & loco conſentiant, in aſſignandis tamen Apollonii ſociis deficiunt, cum Philemonis non meminerint, quem cum Apollonio martyrium pertuliſſe non ſolum Rufinus & Palladius, ſed & Acta vulgata teſtantur. Verum cum Martyrologia, & Græcorum Menæa, in quibus hi ſancti Martyres die 14. Decembris recoluntur, non ſatis ſibi conſtent, cum in aſſignandis Apollonii ſociis, tum in aliis quæ ad eorum martyrium pertinent; nihil certi ex his deduci poteſt. proindeque Rufini narrationi ſtandum eſſe cenſuimus.

MARTYRIUM

Sanctorum APOLLONII & ſociorum ejus.

ANNO CHRISTI CCC....

Ex libro Rufini de Vitis Patrum cap. 19.

1. TRadebant ergo ſeniores horum, fuiſſe quemdam perſecutionis tempore monachum, nomine APOLLONIUM, qui cum vitam magnificam egiſſet inter fratres, etiam diaconus ordinatus eſt. Tempore ergo perſecutionis erat ei ſtudium ſingulos quoſque circuire fratres, & cohortari eos ad martyrium [a]. Cumque fuiſſet etiam ipſe comprehenſus & in carcerem truſus, gentilium plurimi tamquam inſultantes veniebant ad eum, & verbis blaſphemis & impiis conſutabant. Inter quos fuit quidam, PHILEMON nomine, choraula famoſiſſimus, & omni populo amabilis. qui cum multis eum fatigaret injuriis, impium & ſceleſtum & ſeductorem eum vocans, multorumque mortalium deceptorem, dignumque eſſe ab omnibus odio haberi. Cumque hæc & multa alia adverſus eum graviora loqueretur, reſpondit ei Apollonius dicens: Miſereatur tibi Dominus, fili mi, & nihil tibi horum quæ locutus es, reputet ad peccatum. Hæc cum audiſſet Philemon, corde compunctus eſt, vimque verborum ejus ſupra humanum morem in ſua mente perſenſit, in tantum ut Chriſtianum ſe repente fateretur. Et inde ſtatim pervolat ad

Apollonius diaconus.

Philemonem ad fidem convertit.

[a] Palladius, *addens animum Chriſti confeſſoribus, multos effecit Martyres.*

SS. APOLLONIUS, &c.

tribunal Judicis [a], atque in conſpectu totius populi proclamans: Injuſte, inquit, agis, ô Judex iniquitatis, viros religioſos & Deo amabiles puniens. Nihil enim mali Chriſtiani vel faciunt, vel docent. At ille hæc audiens, primo quidem putabat, utpote loci illius hominem, joci aliquid proponere. Sed cum vidiſſet hæc eum ſedule proſequentem, & cum omni conſtantia aſſerentem: Inſanis, inquit, ô Philemon, & mente captus es ſubito. At ille: Ego, inquit, non inſanio, ſed tu. Injuſtiſſimus atque inſaniſſimus judex es, qui tot juſtos injuſte perimis viros. Ego enim Chriſtianus ſum, quod eſt hominum genus optimum. Tunc ille coram populo cœpit eum primo plurimis blandimentis revocare velle in id quod eum noverat. Sed ut immobilem vidit, omnia intendit in eum genera tormentorum.

Uterque in ignem conjicitur.

II. Cognito vero quod ex verbis Apollonii hæc facta ei fuerit permutatio, correptum etiam Apollonium gravioribus ſubdidit tormentis, & deceptoris in eum crimen exaggerat. Apollonius vero dixit ad eum: Utinam & tu, Judex, & omnes qui aſſiſtunt & audiunt me, hunc meum quem dicis errorem deceptionemque ſequeremini. At ille ubi hæc audivit, & ipſum & Philemonem ignibus tradi in conſpectu populi juſſit. Illi vero poſtquam ingreſſi ſunt flammas, beatus Apollonius cunctis audientibus clamabat ad Dominum, dicens: Non tradas, Domine, beſtiis animas confitentium tibi; ſed oſtende nobis evidenter ſalutare tuum. Igitur ubi hæc in auditu populi & judicis ad Dominum locutus eſt Apollonius, repente nubes repleta rore circumdedit viros, & flammas accenſi ignis exſtinxit. Super quo ſtupefacti & Judex & populus, una omnes voce clamare cœperunt: Magnus & unus eſt Deus Chriſtianorum, ſolus immortalis eſt. Sed hæc cum fuiſſent Præfecto Alexandriæ nuntiata, ſemetipſo truculentior redditur, & electis quibuſdam de officio ſuo crudeliſſimis & ſæviſſimis, non tam hominibus quam beſtiis, mittit, qui & ipſum Judicem, qui mirabilibus divinis crediderat, & eos per quos virtus Dei apparuerat, vinctos Alexandriam adducerent.

Quo divinitus exſtincto Judex eum populo convertitur.

Item alii converſi.

III. Igitur cum adducerentur omnes pariter vincti, affuit gratia Dei in verbo, & cœpit Apollonius eos qui ſe vinctos ducebant fidem Dei docere. Quique cum Dei miſericordiam credidiſſent, & fidem Dei tota cordis firmitate recepiſſent; ſemetipſos cum his, quos exhibere venerant vinctos, offerunt Judici, & Chriſtianos ſe eſſe pariter profitentur. Quos cum Præfectus in fide Domini pertinaces & immobiles pervidiſſet, univerſos pariter jubet in profundum maris demergi [b], ignorans impius

In mare demerguntur.

[a] Iſte apud Metaphraſtem Arianus dicitur, qui jam plures Martyres, *Aſclam* ſcilicet, celeberrimum martyrem, Paphnutium, Timotheum & Maurum, alioſque apud Antinoüm morte affecerat, qua de re videſis Bolland. ad diem 8 Martii.

[b] Quinam illi fuerint nos latet, præter Philemonem. Certe Apollonio die 7. Martii in Martyrologiis junguntur Philemon, Arianus, Theotyeus, & tres alii ſocii. Die vero 8. Aprilis Bollandiani, *Granus*, *Hilarius*, *Donatus*, *Conceſſus*, & *Saturninus*. qui etiam in quibuſdam codicibus aliter ſcribuntur, ut notat Heoſchenius.

quid ageret. Hoc enim ſanctis non mors, ſed baptiſmus fuit. Sed & horum corpora, Dei ſine dubio providentia, integra illibataque maris unda reportavit ad littus; quæque ab his, qui obſequii cauſa ſimul venerant, ſuſcepta ac revocata, ſub uno ſepulcri domicilio collocata ſunt: à quibus uſque ad præſens tempus virtutes multæ, & ſigna miranda omnibus conſummantur. Sed & vota omnium atque orationes ſuſcipiuntur ab eis, & cum fructu petitionis implentur, quo etiam & nos dignatus eſt Dominus adducere, & vota noſtra orationeſque complere.

SS. Apollonius, &c.

SS Reliquiæ.

ADMONITIO

In Martyrium S. Euphemiæ virginis.

S. Euphemia.

1. *Celeberrima virginis Euphemiæ martyrium, in eccleſia porticu depictum, elegantiſſima oratione deſcripſit ſanctus Aſterius Amaſeæ Helleſponti metropolis antiſtes, cujus opuſculum in ſeptima Synodo generali lectum, & ſummo omnium Patrum applauſu probatum, ipſius ſynodi Actis integrum inſertum fuit. Hunc vero Aſterium circa ſæculi quarti finem tempore Arcadii imperatoris floruiſſe ex duabus ipſius aliis homiliis patet, in quarum una, quam* In feſtum Kalendarum *inſcripſit, de Rufini & Eutropii infelici exitu, tamquam de re ſibi nota diſſerit; in altera vero quæ eſt adverſus avaritiam, de Chriſtianis qui ſub Juliano apoſtata à fide defecerant, loquitur, quaſi ſuo tempore ex eis multi adhuc in vivis ſuperfuiſſent.*

Euphemiæ encomiaſtes Aſterius.

2. *Euphemiæ memoria apud Latinos & Græcos celebris ſemper fuit, apud quos ejus feſtivitas die 16. Kal. Octobris potiſſimum recolitur. Hac enim ipſa die in vetuſtiſſimo Kalendario Carthaginenſi, in Sacramentario Gregoriano, atque in pleriſque Martyrologiis & Græcorum Menelogiis antiquis & recentioribus memoratur. tamen in aliquot Sacramentarii Gregoriani codd. mſſ. & nonnullis Martyrologiis Euphemiæ feſtum Idibus Aprilis recolitur, ut poſt noſtrum Hugonem Menardum obſervaverunt Bollandiani ad hanc diem. Quin & eadem die celebratur in Miſſali Gelaſiano, cum ſolo titulo* Martyris. *Sed nec aliæ virgines quales ſunt Soter, Agatha, Juliana, Cæcilia, aliæque, quæ ibidem celebrantur, appellantur uſquam* virgines. *quem titulum, ſi Agnetem excipias, ſoli Mariæ conceſſum in hoc Miſſali deprehendi. quod fere idem obſervari poteſt in Sacramentario Gregoriano. Primam hanc tamen inter alias Virgines & Martyres, quæ beatiſſimam Virginem Deiparam comitantur, Fortunatus recenſet lib. 8. Carm. 4. de Virginitate.*

Memoria.

Illic Euphemia, pariter quoque plaudit Agathe;
Et Juſtina ſimul, conſociante Thecla.
Et Paulina, Agnes, Baſiliſſa, Eugenia regnant,
Et quaſcumque ſacer vexit ad aſtra pudor

Et infra, recenſens cujuſque provinciæ patronos:

S. Euphemia.

Juſtinam Patavum, Euphemiam huc Chalcedon effert,
Eulalia Emerita tollit ab urbe caput ;
Cæciliam Sicula profert, Seleucia Theclam.

Eccleſiæ. *Sub Euphemiæ patrocinio eccleſiam Romæ exſtitiſſe tempore Gregorii Magni, teſtis eſt alter Gregorius, Turonenſis ſcilicet antiſtes, lib.* 10. *hiſtoriarum cap.* 1. *Brixiæ vero, quæ urbs eſt Italiæ ad Alpes ſita, etiamnunc perſtat Ordinis noſtri Benedictini abbatia ſanctæ Euphemiæ dicata.*

3. *At Euphemiam præ ceteris coluerunt Conſtantinopolitani. Quatuor ſub ipſius nomine baſilicas in ea urbe conſtructas enumerat & deſcribit Cangius in* C P. *Chriſtiana lib.* 4. *cap.* 7. *n.* 12. *& ſeqq. In quarum unam, ut refert Theodorus Lector ſub finem lib.* 2. *hiſtoriæ eccleſ. Theodoſius Magnus imperator ſanctorum Terentii & Africani Martyrum reliquias inferri juſſit.* Sepulcrum &c. *Verum omittere non juvat quod de Euphemiæ ſepulcro, ſacris reliquiis, & templo magnificentiſſimo, in ſuburbio Chalcedonenſi constructo veteres hiſtorici nobis tradiderunt. Situm erat in ipſo loco, in quo martyrium pertulerat, id eſt in maris littore, quod, ſancto Paulino teſte, beatæ Martyris ſanguine fuerat conſperſum. ſic quippe habet in Natali* IX. *ſancti Felicis.*

Et quæ Chalcidicis Euphemia martyr in oris
Signat virgineo ſacratum ſanguine litus.

In eam eccleſiam ingreſſi ſunt Arcadius imperator & perfidus Gaïnas, ubi juramentis invicem præſtitis confirmarunt neutrum alteri inſidias ſtructurum fore, *ut refert Socrates lib.* 4. *cap.* 6. *& Sozomenus lib.* 8. *cap.* 4. *Sed nihil magis hujus eccleſiæ decus auxit, quam Concilium generale quartum in ea celebratum. cujus occaſione Marcianus imperator* in honorem ſanctæ martyris Euphemiæ, *ut ipſemet loquitur in fine Actionis ſextæ, Chalcedonenſi civitati, ſalvo Nicomedienſis eccleſiæ jure, metropolis nomen conceſſit. Ceterum hujus templi ſitum amœniſſimum, egregiaque ædificia pluribus extollit Evagrius Scholaſticus libro* 2. *Hiſt. Eccleſ. cap.* 3. *ex quo quæ baſilicæ, aut beatæ Martyris tumuli diſpoſitionem exhibent huc profero.* Conſtat, *inquit, hæc baſilica* ex tribus ampliſſimis ædibus. Prima eſt ſub dio, longo atrio & columnis undique exornata. Poſt hanc altera, longitudine ac latitudine, & columnis propemodum ſimilis : hoc uno diſcrepans, quod culmen habet impoſitum. In cujus boreali latere ad ortum ſolis, ædes eſt rotunda in modum teſtudinis, admodum artificioſe elaborata, columnis & materia & magnitudine inter ſe paribus interius circumdata. Super his cœnaculum eſt ſublime, ſub eodem culmine. Ex quo licet iis qui voluerint, Martyri ſupplicare, & ſacris intereſſe myſteriis. Intra teſtudinem vero ad orientem ſolem tumulus eſt magnificus, in quo ſanctæ Martyris reliquiæ jacent, in arca quadam oblonga reconditæ, quam nonnulli, μακρὰν vocant, ex argento pulcherrime fabricata. Ac miracula quidem, quæ ſubinde narrantur, à ſanctiſſima Martyre, nota ſunt omnibus Chriſtianis. *Sanctuarium iſtud, projectis in mare ſanctæ Euphemiæ reliquiis,* Reliquiæ divinitus ſervatæ. *violavit impius imperator Conſtantinus Copronymus, illudque ad ſtercora recipienda deſtinavit. Verum Martyris corpus divinitus ſervatum eſt, atque poſtea ſub Imperatoribus Conſtantino & Irene in propriam eccleſiam denuo conſecra-*

tam reportatum, ut narrat teſtis oculatus Theophanes in Chronographia ad annum Chriſti DCCLVIII. *ubi unguenti ex ejus corpore manantis meminit, de quo etiam fuſius agit Evagrius loco laudato.* S. EUPHEMIA.

BEATI ASTERII AMASEÆ EPISCOPI

ANNO CHRISTI CCCVII.

Enarratio in martyrium præclariſſimæ Martyris EUPHEMIÆ.

Ex tom. 1. Auctuarii. Combefiſii.

Occaſio hujus narrationis.

I. NUper, o viri, Demoſthenem egregium illum oratorem præ manibus habebam, eamque Demoſthenis orationem, qua ille Æſchinem [a] acerbis enthimematibus impetit. Diu autem prolata lectione, pæneque obruta mente, aliqua remiſſione ac ambulatione, quo feſſus animus nonnihil labore levaretur, egebam. Egreſſus autem domo, poſtquam in foro aliquantulum cum notis ambulaſſem, illinc me in Dei templum otio oraturus recepi. Cum vero hoc quoque conſecutus, unam quamdam ex porticibus tranſirem, vidi in ea picturam quamdam, cujus me ſpecies omnino cepit. Dixiſſes Euphranoris [b] artificium eſſe, aut eorum alicujus, qui olim plurimum dignitatis picturæ conciliarunt, non aliter pingentes, quam ſi vivas in tabulis formas exhiberent. Adeſdum vero ſi voles: quippe etiam nunc per tempus enarrare licet; egoque picturam exponam. Neque enim nos muſarum alumni pejores pictoribus colores habemus.

II. Sacra quædam femina, intemerata virgo, ſuam Deo caſtitatem dicavit. EUPHEMIAM appellant. Cum autem quandoque tyrannus pios homines ac Chriſtianos perſequeretur, illa admodum alacris, vitæ aleam ſponte adiit. Cives autem, ejuſque ſocii religionis, pro qua ea mortem obiit, ceu fortitudinis ac ſanctitatis gloria inſignem admirationi habentes, haud procul templo ſepulcrum ædificantes, ac poſito loculo, honores ei publicos adhibent, annuum ejus certaminis diem, communem, ac totius populi conventu lætam, facientes celebritatem. Sacri quidem ſacramentorum Dei interpretes jugi ſermone memoriam honorant, populoſque convenientes, ut illa patientiæ certamen conſummaverit, omni ſtudio informant: ſed & pictor pietati & ipſe ſtudens, artis opera, hiſtoriam totam in ſindone, quàm licuit viva expreſſione deſignans, ibidem juxta ſepulcrum, ſacram ad ſpectaculum appendit tabellam. Sic autem habet artis hoc præclarum opus.

Euphemiæ ſepulcrum, & feſtivitas.

Paſſio in tabella depicta.

[a] Is fuit orator Athenienſis, Demoſthenis æmulus, cujus aliquot orationes & epiſtolæ ad nos uſque pervenerunt. Alios ejuſdem nominis viros celebres ſeptem refert Diogenes Laërtius lib. 2.

[b] Euphranor in Iſthmo inſula natus, nominatiſſimus ſtatuarius & pictor, cujus plurima opera egregia enumerat Plinius lib. 34. cap. 8.

S. Euphemia. III. Sedet Judex throno ſublimis, acerbo ac truci vultu contuens Virginem. Ars quippe in inanimi quoque materia iraſcitur, cum lubet. Porro adſunt magiſtratus, ſatellites, ac milites non pauci, ac quidem commentarienſes tabulas ferunt ac ſtylos: quorum alter manum e cera educens, intenſè adſpicit in adſtantem judicio Virginem, totam deflectens faciem, tamquam jubeat loqui clarius, ut ne difficile audiens mendoſa ſcribat, ac digna reprehenſione. Adſtat autem Virgo pulla veſte, ac pallio [a] philoſophiam profeſſa, ut quidem putavit pictor, ipſo quoque vultu lepida, ut autem ipſe exiſtimo, egregie ornato virtutibus animo. Ducunt autem ad Præſidem duo milites, alter quidem ante trahens, alter vero à tergo urgens. Porro Virginis habitus pudore ac conſtantia mixtus enitet. Inclinat quidem, ac cernua oculos demittit, tamquam virorum erubeſcens obtutus; ſtat vero imperterrita, nihil in certamine timidum patiens. Quamobrem cum alios hactenus pictores Colchicæ [b] illius mulieris fabulam contuitus laudarem; ut gladium filiis adactura, miſericordia ac ira divideret faciem; ac alter quidam oculus iram oſtenderet, alter matrem parcentem ac facinus horrentem deſignaret; nunc plane ab ea cogitatione ad hanc picturam admirationem converti: mirumque in modum opificem admiror, ut accuratius mores quam colores miſcens, pudorem ſimul ac fortitudinem, affectiones utique per naturam contrarias, præclare temperarit.

Tabellæ expoſitio.

IV. Ulterius autem procedente imitatione, carnifices quidam in levibus nudi tunicis, operi jam inſiſtebant: ac alter quidem apprehendens caput, ac retro inflectens, alteri os Virginis præbebat expeditum ad pœnam: alter autem adſtans dentes excutiebat. Porro ſupplicii organa, malleus videntur & terebra. Ceterum reſolvor deinceps in lacrymas, mihique affectio intercidit ſermonem. Sic enim perſpicue guttas ſanguinis adpinxit penicillus, ut vere dicas à labiis fluere, ac lamentans diſcedas. Iterum carcer; iterum caſta Virgo in pullis veſtibus ſedens ſola, manus ambas extendit in cælum, Deumque in malis adjutorem invocat. Porro oranti illi apparet ſuper caput ejus ſignum illud, quod Chriſtiani adorare ac appingere ſollemne habent: putoque appetentis paſſionis ſymbolum. Mox ergo ac poſt modicum, ignem validum loco alio accendit pictor, hinc inde rutilanti rubrica condenſans flammam. Statuit vero Virginem mediam, expanſis quidem manibus in cælum, nullam tamen vultu præferentem triſtitiam, ſed magis gaudentem, uti ad incorpoream ac beatam commigrantem vitam. Hactenus cum pictor manum tenuit; tum ego ſermonem ac linguam. Ceterum tempus tibi eſt,

Signum crucis.

[a] Pallii uſum, etiam dimiſſa toga, Chriſtianis familiarem fuiſſe teſtatur Tertullianus, libro de Pallio.

[b] Medea Regis Colchorum filia, quæ Jaſonem cum aliis Argonautis Colchos proficiſcentem hoſpitio ſuſcepit, eique nupſit; ſed poſtea cum ipſam Jaſo, ob regiam incenſam perſequeretur, duos filios, quos ex eo ſuſceperat, in ejus conſpectu jugulavit. cui facinori hic alludit Aſterius. Sed ejuſmodi fabulas fuſius proſequi, non eſt noſtri inſtituti.

ut

ut & ipſam, ſi velis, picturam abſolvas [a]; quo plene perſpicias, num longe impares enarrandæ fuerimus. S. EUPHEMIA.

[a] In cod. regio habetur, *ut adeas picturam*, viſurus ſcilicet an orationi conformis ſit. αὐτῇ πλάσαι τῇ γραφῇ. quæ ſane lectio textui videtur conformior, eumque ſenſum ſecutus fuiſſe videtur Johannes Vicarius ſedium Apoſtolicarum Orientis, in ſeptima Synodo generali Actione IV. ubi poſt auditam hanc narrationem ſubjungit. *Itaque major eſt imago ſermone. Et hoc Dei providentia factum eſt propter idiotas homines.* Taraſius tamen Epiſc. CP. ibidem priorem ſenſum retinuit, *Præcipit*, inquit, *Pater, & licentiam dat in fine ſermonis volenti depingere certatorum Martyrum narrationem. Ait enim, &c.*

ADMONITIO

In Acta S. SERENI martyris.

S. SERENUS.

1. *JAm edita fuerunt die 23. Februarii Bollandiani Acta ſancti Sereni martyris, ſed ita contracta, ut etiam quæſtionis coram judice habitæ nonniſi compendium referant. Unde cum alia à nobis inventa fuerint ſinceriora, & quæ judicis interrogationes & reſponſiones Martyris, prout à notariis exceptæ fuerunt, complecti videntur, prioribus omiſſis, ea hic exhibere viſum eſt; quæ quidem ex cod. mſ. illuſtriſſimi Abbatis* de Noailles *deſcripſimus.* Acta ex cod. mſſ.

2. *Porro hujus Martyris nomen varie à variis auctoribus ſcribitur, alii enim Sirenum, alii Sinerium ſeu Sinerum appellant. Sereni nomen quod in noſtro codice habetur, ſicut & in antiquiſſimo Martyrologio Romano, Lucæ in Tuſcia edito, retinemus. Mendoſius in Martyrologio Rabani, aliiſque mſſ. apud Bollandum,* Smyrna *pro* Sirmium *ſcribitur. Sicut & Itali quidam auctores Firmium, Piceni in Italia urbem, & Hiſpani Sexti Firmum in Bætica repoſuerunt. Sed Serenum Sirmii in Pannonia martyrium conſummaſſe, non ſolum Acta; ſed etiam Martyrologia quæque vetuſtiora conteſtantur. Monachi nomen, quod noſtro Sereno omnia Martyrologia cum Actis Bollandianis tribuunt, nemo ipſi denegabit, ſi eo nomine homo in ſolitudine vel in prædio aliquo peculiari degens intelligatur. Multos ſane ejuſmodi in extremis Eccleſiæ perſecutionibus fuiſſe extra dubium eſt, quos* μοναχοὺς, *ſive* μονάζοντας *appellabant.* Serenus an monachus.

3. *Beati Sereni paſſionem ad annum circiter* CCCVII. *referimus ſub Galerii Maximiani perſecutione. Ipſius diem feſtum celebrant pleraque Martyrologia die 23. Februarii: aliqua tamen, inter quæ eſt Lucenſe jam laudatum, die præcedenti. quod Martyrologium Syreno alios Sexaginta duos Martyres ſocios adjungit. De iſtis autem Martyribus, quos alii pauciores, alii plures enumerant, nihil in antiquis auctoribus reperire licuit.* Paſſionis tempus.

PASSIO

Sancti SERENI Martyris.

ANNO CHRISTI CIRC. CCCVII.

Ex cod. mſ. illuſtriſſimi Abbatis de Noailles.

a Sereni patria. b

I. APud Sirmienſium civitatem SERENUS peregrinus [a], Græcus civis, cum de locis peregrinis veniſſet, hortum colere cœpit, ut inde vitam ſuam tranſigeret, eo quod aliam artem non noſſet. Qui tempore perſecutionis metuens temporales [b] plagas, latitavit non multum temporis, & paucis menſibus. Poſtea vero hortum ſuum cœpit iterum libere operari; & dum hoc ageret, quodam die quædam mulier cum duabus puellis ingreſſa eſt in hortum ejus, & cœpit deambulare. Cumque eam vidiſſet ſupramemoratus ſenex, ait illi: Quid hic quæris, mulier? At illa ait: Ambulare delector in horto iſto. Ille autem dixit: Quæ eſt talis matrona, quæ præterita hora hic deambulat? cum ſit hora jam ſexta. Intelligo te non cauſa deambulandi huc veniſſe, ſed indiſciplinationis & laſciviæ, ideoque egredere, & habe diſciplinam, ut decet honeſtas matronas habere.

Mulierem ex horto ſuo pellit.

II. At illa cum confuſione egreſſa cœpit intra ſe fremere, non dolore ſuæ expulſionis, ſed quod libidinis ſuæ cauſam non adimpleſſet. Quæ tamen ſcripſit ad virum ſuum, qui erat domeſticus Maximiani imperatoris, inſinuans ei injuriam quam paſſa fuiſſet. Cumque legiſſet vir ejus litteras, ſtatim conqueritur ad Regem, & ait: Nos cum lateri tuo adhæreamus, matronæ noſtræ in longinquo poſitæ injurias patiuntur. At ille dedit ei poteſtatem ut vindicaret ſe per Rectorem provinciæ, ut ſibi placeret. Hac igitur poteſtate accepta, feſtinabat venire ut vindicaret injuriam, non matronæ, ſed inhoneſtæ feminæ. Cum vero perveniſſet ad ſupramemoratam urbem, ſtatim ingreſſus ad Præſidem; & verbum injuriæ proſequitur, & ſcripta imperialia porrigit, & ait ei: Vindica injuriam, quam me abſente paſſa eſt mea matrona. At ubi audivit hæc Præſes, mirari cœpit, & dixit ei: Quis enim auſus eſt injuriam irrogare matronæ viri lateri Regis adhærentis? At ille dixit: Serenus quidam plebeïus hortulanus. Cumque de nomine audiſſet Præſes, juſſit eum ſtatim exhiberi. qui exhibitus ſtetit in conſpectu Præſidis. Et ait illi Præſes: Quis vocaris? At ille reſpondit: Serenus. Præſes dixit: Cujus

Ab ejus viro in jus vocatur.

Siſtitur coram judice.

[a] Apud Bolland. *Sirenus peregrinus monachus.*

[b] Ibid. *Corporales plagas, latitavit; & dum incoleret hortum ſuum, quadam die, quadam mulier ingreſſa hortum ejus cœpit deambulare hora incompetenti. Cumque eam vir ſanctus cauſa laſcivitatis diſcurrere cognoviſſet, increpavit eam, monens ut egrederetur, & ut honeſta matrona diſciplinate ſe haberet. At illa, &c.* quæ ſequuntur ſic etiam abbreviata ſunt, ſine tamen ulla rerum narratarum diverſitate.

artis es? At ille ait: Hortulanus ſum. Præſes dixit: Quare injuriam irrogaſti matronæ tanti viri? Ille reſpondit: Nulli matronæ aliquando injuriam feci. Præſes autem furibundus dixit: Argue illum, ut confiteatur cui matronæ injuriam fecerit, cum in horto ipſius deambulare vellet. At ille ſine omni trepidatione reſpondit. Scio me retinere, ante hos dies quamdam matronam in horto meo hora indecenti ambulaſſe. Increpavi eam, & dixi, quod non recte verſaretur mulier, quæ tali hora de domo viri ſui egreſſa fuiſſet. Hoc audiens vir ſuus impuriſſimæ atque indiſciplinatæ mulieris actum, erubuit, & obmutuit; nihilque amplius ſuggeſſit Præſidi, ut vindicaret propter quam venerat injuriam, quia nimium confuſus eſt. S. SERENUS.

III. Præſes vero cum reſponſionem ſancti viri audiſſet, intra ſe cogitare cœpit de ejus libera objurgatione, & ait: Hic homo Chriſtianus eſt, cui indecenti hora diſplicuit mulierem videre in horto ſuo. & dixit ad illum: Quod genus tibi eſt? At ille ſine omni mora reſpondit: Chriſtianus ſum. Præſes dixit: Uſque nunc ubi latitaſti, vel quomodo ſubterfugiſti, ut diis non ſacrificares? At ille reſpondit: Quomodo placuit Deo, ut huc uſque me reſervaret in corpore. Eram autem ſicut lapis projectus ab ædificatione; nunc autem requiret me Dominus in ædificium ſuum. Modo autem quia palam me voluit eſſe, paratus ſum pro nomine ejus pati, ut cum ceteris ſanctis ejus partem habeam in regno ipſius. Præſes autem cum hæc audiſſet, vehementer iratus dixit: Quia huc uſque ſubterfugiſti, & imperialia præcepta latendo contemſiſti; & quia diis ſacrificare noluiſti, jubemus te capite plecti. Et ſtatim raptus & adductus ad locum, à diaboli miniſtris decollatus eſt octavo Kalendas Martii, regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen. Fatetur ſe Chriſtianum. Capite plectitur.

ADMONITIO

In Acta SS. PHILEÆ & PHILOROMI martyrum.

SS PHILEAS ET PHILOROMUS.

1. *Godefridus Henſchenius die quarta Februarii Bollandiani profert ex variis codd. mſſ. Acta ſanctorum Philea & Philoromi, quæ exiſtimat eam eſſe* Paſſionem, *quæ* apud Gregorium hiſtoriis egregie conſcriptam *ſe recognoviſſe aſſeverat Rufinus lib. 8. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap.* 10. *Verum licet ea Acta, quæ ab eruditiſſimo viro proferuntur, ſinceriſſima eſſe ultro fatear; non tamen ei aſſentiri poſſum exiſtimanti ipſum eſſe Gregorii opus quod Ruffinus laudat. Nihil enim aliud ſunt, quam excerpta ex Euſebii ſeu Rufini hiſtoria Actis præſidialibus adjuncta. unde in aliquibus codicibus hæc excerpta fuſiora in aliis breviora, in nonnullis vero Acta ſine ulla omnino additione proferuntur,* Phileæ Acta.

SS. PHILEAS ET PHILOROMUS. *quod jam ipſemet Henſchenius obſervaverat. Cum itaque quæ de ſanctis Philea & Philoromo Euſebius ſcripſit, jam ſupra pag. 323. retulerimus; ſufficiet hic exhibere ipſa acta genuina ex variis mſſ. ad Bollandianam editionem collata. Acta vero quæ P. Franciſcus Combefiſius græce & Latine edidit in* Triumphis lectis Martyrum, *non ita ſunt antiqua ut hic præferri debeant.*

Locus martyrii. 2. *Contenderat Henricus Valeſius in caput 9. lib. 8. Hiſtoriæ Euſebii, Phileam apud Thebaïdem mortem ſubiiſſe, quod ſcilicet in Actis ſub Culciano, qui, teſte Epiphanio, Thebaïdis Præſes fuit, paſſus diceretur. At vero in addendis quæ in fine annotationum ſuarum ſubjunxit, videtur mutaſſe ſententiam: quod omnes omnino auctores hunc beatum antiſtitem Alexandriæ martyrium cum Philoromo impleviſſe conſentiant; tum ipſemet ſolvit difficultatem quam in notis adduxerat, aſſerendo Culcianum ad omnes dignitatum honores ſub Maximino promotum fuiſſe, ut ipſemet refert Euſebius in fine lib. 9. ſub quo proinde, dum Præſes Auguſtalis eſſet, Phileas & Philoromus Alexandriæ martyrium conſummare potuerunt. Hac poſita ſententia, cui quidem refragari difficile eſſet, horum beatorum Martyrum paſſio nonniſi poſt annum*

Et annus. CCCVI. *contigiſſe cenſenda eſt. quorum feſtivitatem Martyrologia etiam antiquiſſima, ad quartam Februarii diem referunt.*

ACTA

Sanctorum PHILEÆ & PHILOROMI martyrum.

POST. ANN. CHRISTI CCCVI.

Ex compluribus cod. mſſ.

Phileæ confeſſio. I. IMpoſito PHILEA ſuper ambonem, Culcianus Præſes dixit illi: Potes jam ſobrius effici? Phileas reſpondit: Semper ego ſobrius ſum, & ſobrie dego. Culcianus dixit: Sacrifica diis. Phileas reſpondit: Non ſacrifico. Culcianus dixit: Quare? Phileas reſpondit: Quia ſacræ & divinæ Scripturæ dicunt: *Qui immolat diis eradicabitur, niſi ſoli Deo.* Culcianus dixit: Immola ergo Deo ſoli. Phileas reſpondit: Non immolo. Non enim talia ſacrificia deſiderat Deus. Sacræ enim & divinæ

Exod. 22. 20. Scripturæ dicunt: *Ut quid mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum? dicit Dominus. Plenus ſum. holocauſta arietum, & adipem agnorum, & ſanguinem hircorum nolo; nec ſi ſimilam offeratis.* Unus autem ex Advocatis dixit:

* Colb. & Ful. Diſſimilia. De ſimila * nunc indicas, aut pro anima tua nunc agonizas. Culcianus præſes dixit: Qualibus ergo ſacrificiis delectatur Deus tuus? Phileas reſpondit: Corde mundo, & ſenſibus ſinceris, & verborum verorum ſacrificiis delectatur Deus. Culcianus dixit: Immola jam. Phileas reſpondit: Non immolo; nec enim didici. Culcianus dixit: Paulus non immolavit? Phileas reſpondit: Non, abſit. Culcianus dixit: Moyſes non immolavit? Phileas reſpondit: Solis Judæis præceptum fuerat ſacrificare Deo ſoli in Jeroſolyma. Nunc autem peccant Judæi, in locis

aliis ſollemnia ſua celebrantes. Culcianus dixit : Ceſſent inania verba iſta, & vel adhuc ſacrifica. Phileas reſpondit : Non inquinabo animam meam. Præſes dixit : Animæ jactutam * facimus ? Phileas reſpondit ; Animæ & corporis. Culcianus dixit : An * corporis hujus ? Phileas reſpondit : Corporis hujus. Culcianus dixit : Caro hæc reſurget ? Sanctus Phileas reſpondit : Ita. Culcianus iterum dixit illi : Paulus non negavit Chriſtum ? Phileas reſpondit : Non, abſit. Culcianus dixit, Ego juravi, jura & tu [a]. Phileas reſpondit : Non eſt nobis præceptum jurare. Sacra enim Scriptura dicit : Sit veſtrum eſt, eſt ; non, non. Culcianus dixit : Paulus non erat perſecutor ? Phileas reſpondit : Non ; abſit. Culcianus dixit : Paulus non erat idiota ? Nonne Cyrus erat ? nonne Syriace diſputabat ? Phileas reſpondit : Non ; Hebræus erat, & græce diſputabat, & ſummam præ omnibus ſapientiam habebat. Culcianus dixit : Fortaſſe dicturus es, quod & Platonem præcellebat. Phileas reſpondit : Non ſolum Platone, ſed etiam cunctis philoſophis prudentior erat. Etenim ſapientibus perſuaſit, & ſi vis, dicam tibi ſermones ejus. Culcianus dixit : Jam ſacrifica. Phileas reſpondit : Non ſacrifico. Culcianus dixit : Conſcientia eſt ? Phileas reſpondit : Ita. Culcianus dixit : Quomodo ergo quæ ad filios tuos & conjugem conſcientia eſt, non cuſtodis ? Phileas reſpondit : Quoniam quæ ad Deum eſt conſcientia eminentior eſt. Dicit enim ſacra & divina Scriptura : *Diliges Dominum Deum tuum qui te fecit.* Deuter. 6. 5. Culcianus dixit : Quem Deum ? Phileas extendit manus ſuas ad cælum, & dixit : Deum qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt ; Creatorem & factorem omnium viſibilium & inviſibilium, & inenarrabilem, qui ſolus eſt & permanet in ſæcula ſæculorum, Amen.

SS. PHILEAS ET PHILOROMUS.

* *Bol. Ful. Colb.* hic curam.

* *Iidem*, At curam.

Paulus philoſophis prudentior.

II. Advocati autem Phileam in plurimis loquentem Præſidi prohibebant, dicentes ei : Cur reſiſtis Præſidi ? Phileas reſpondit : Ad quod interrogat me, reſpondeo ei. Culcianus dixit : Parce linguæ tuæ, & ſacrifica. Phileas reſpondit : Non ſacrifico. Animæ enim meæ parco. Quoniam autem non ſolum Chriſtiani parcunt animæ ſuæ, verum etiam gentiles ; accipe exemplum Socratis. Cum enim ad mortem duceretur, adſtante ei conjuge cum filiis ſuis, non eſt reverſus, ſed promtiſſime canus mortem * ſuſcepit. Culcianus dixit : Deus erat Chriſtus ? Phileas reſpondit : Ita. Culcianus, dixit : Quomodo perſuaſus es de eo, quod Deus eſſet. Phileas reſpondit : Cæcos videre fecit, ſurdos audire, leproſos mundavit, mortuos ſuſcitavit, mutis loquelam reſtituit, & infirmitates multas ſanavit, profluxum ſanguinis habens mulier tetigit fimbriam veſtimenti ejus, & ſanata eſt, mortuus reſurrexit, & alia multa ſigna & prodigia fecit. Culcianus dixit : Eſt Deus crucifixus ? Phileas reſpondit : Propter noſtram ſalutem crucifixus eſt. Et quidem ſciebat quia crucifigendus erat, & contumelias paſſurus, & dedit ſemetipſum omnia pati propter nos. Etenim ſacræ Scripturæ hæc de eo prædixerant,

* *Remig.* camum ſuſcepit.

Chriſtus crucifixus Deus.

a Sic Remig. Colb. Ful. cum Trevirenſi & Belforſtio apud Bolland. | Tamen edit. cum cod. Cæleſtin. *dixit: Hoc jura mihi.*

SS. PHILEAS ET PHILOROMUS. quas Judæi putant ſe tenere, ſed non tenent. Qui vult ergo, veniat, & aſpiciat, ſi non ita hæc ſe habent. Culcianus dixit: Memento quod te honoraverim. In civitate enim tua te potuiſſem injuriare. Volens autem te honorare, non feci. Phileas reſpondit: Gratias tibi ago, & hanc mihi perfectam gratiam præſta. Culcianus dixit: Quid deſideras? Phileas reſpondit: Temeritate tua utere: fac quod tibi juſſum eſt. Culcianus dixit: Sic ſine cauſa vis mori? Phileas reſpondit: Non ſine cauſa, ſed pro Deo & pro veritate. Culcianus dixit: Paulus deus erat? Phileas reſpondit; Non. Culcianus dixit: Quis ergo erat? Phileas reſpondit: Homo ſimilis nobis, ſed Spiritus divinus erat in eo, & in Spiritu virtutes & ſigna & prodigia faciebat. Culcianus dixit: Beneficium te dono fratri tuo. Phileas reſpondit: Et tu gratiam hanc perfectam mihi præſta; utere temeritate tua, & quod tibi juſſum eſt fac. Culcianus dixit: Si ſcirem te indigere, & ſic in hanc amentiam veniſſe, non tibi parcerem. Sed quia multam ſubſtantiam habes, ita ut non ſolum te, ſed prope cunctam provinciam alere poſſis; ideo parco tibi, & ſuadeo te immolare. Phileas reſpondit: Non immolo, mihimet ipſi in hoc parco. Advocati ad Præſidem dixerunt: Jam immolavit in Phrontiſterio. Phileas
a dixit: Non immolavi certe [a]. Culcianus dixit: Miſera uxor tua tibi intendit. Phileas reſpondit: Omnium ſpirituum noſtrorum Salvator eſt Dominus Jeſus-Chriſtus, cui ego vinctus ſervio. Potens eſt ipſe qui me vocavit in hereditatem gloriæ ſuæ, & hanc vocare. Advocati ad Præſidem dixerunt: Phileas dilationem petit. Culcianus dixit ad Phileam: Do tibi dilationem ut cogites tecum. Phileas reſpondit: Sæpe cogitavi, & pro Chriſto pati elegi. Advocati & Officium una cum Curatore, & cum om-
b nibus propinquis ejus [b] pedes ejus complectebantur, rogantes ut reſpectum haberet uxoris, & curam ſuſciperet liberorum. Ille, velut ſi ſaxo immobili unda allideretur, garrientium dicta reſpuere, animo ad cælum tendere, Deum habere in oculis, parentes & propinquos ſanctos Martyres & Apoſtolos ducere ſe dicebat oportere.

Officio & propinquis rogantibus reſiſtit.

c III. Aderat tunc quidam vir agens turmam [c] militum Romanorum, PHILOROMUS nomine. Hic cum vidiſſet Phileam circumdatum lacrymis propinquorum, & Præſidis calliditate fatigari, nec tamen flecti aut infringi ullatenus poſſe, exclamavit dicens: Quid inaniter & ſuperflue conſtantiam viri tentatis? Quid eum, qui Deo fidelis eſt, infidelem vultis efficere? quid eum cogitis negare Deum, ut hominibus acquieſcat? Non videtis quod oculi ejus veſtras lacrymas non vident, quod aures ejus verba veſtra non audiunt? terrenis lacrymis non flecti, cujus oculi cæleſtem gloriam contuentur? Poſt hæc dicta, cunctorum ira in Philoromum verſa, unam eamdemque cum cum Philea ſententiam ſubire po-

Cum Philoromo capite damnatur.

[a] Addit. editio Bolland. *Sed vere ſacrificaſſe dicas.* In cod. Colb. *Si vere ſacrificare dicatur.*

[b] Edit. Boll. inter parentheſin hæc habet. *Plurimos enim propinquos & conſanguineos nobiles viros in eadem urbe habebat.* quæ etiam habentur in 2. codd. Colbertinis

[c] MſſTrevir. *Tribunus* Remig. *Præſul Romanorum.* Vide ſupra pag. 323.

ſcunt. Quod libenter annuens judex, ambos feriri gladio jubet. Cumque exiſſent, & irent ad locum cædis conſuetum; frater Phileæ, qui erat unus ex advocatis, exclamavit dicens: Phileas abolitionem* petit. Culcianus revocans eum dixit: Quid appellaſti? Phileas reſpondit: Non appellavi; abſit. Huic infeliciſſimo noli intendere. Ego autem magnas ago gratias regibus & præſidi *, quoniam coheres factus ſum Jeſu-Chriſti. Poſt hæc exiit Phileas. Cumque perveniſſent ad locum ubi jugulandi erant, extendit manus ſuas Phileas ad orientem, & exclamavit dicens: Filioli mei cariſſimi, quicumque Deum quæritis, vigilare ad corda veſtra, quia adverſarius noſter ſicut leo rugiens circuit quærens quem transferat. Nondum paſſi ſumus: nunc incipimus pati, nunc cœpimus eſſe diſcipuli Domini noſtri Jeſu-Chriſti. Cariſſimi attendite præceptis Domini noſtri Jeſu-Chriſti. Invocemus immaculatum, incomprehenſibilem, qui ſedet ſuper Cherubin, factorem omnium, qui eſt initium & finis, cui gloria in ſæcula ſæculorum, Amen. Hæc cum dixiſſet, carnifices juſſa judicis exſequentes, infatigabiles amborum ſpiritus ferro cæſis cervicibus effugarunt, præſtante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, qui cum Patre & Spiritu-ſancto vivit & regnat Deus in ſæcula ſæculorum, Amen.

SS. PHILEAS ET PHILOROMUS.

* Ed. & al. mſſ. præſidatui.

Fideles monet.

ADMONITIO

In paſſionem ſancti QUIRINI epiſc. & martyris.

S. QUIRINUS.

1. B*Eati Quirini martyrium exponit Prudentius hymno 7. libri περὶ στεφ ων quod fuſius referunt ejus Acta, quæ ex antiquis mſſ. codicibus Boninus Mombritius & Laurentius Surius ediderunt. Verum in hoc Acta a Prudentio diſſentiunt, quod Quirinum ſub Maximo Præſide ſtatuant, Prudentius vero ſub Galerio Duce. quam ſane difficultatem non ſolvunt ii qui cum Baronio putant Galerium Maximinum Cæſarem ab utroque deſignari, quem Prudentius Galerium, Actorum vero Auctor Maximum appellaverit. Maximus enim in Actis memoratus Cæſar non fuit, quippe qui jus gladii non habuiſſe videtur: ſiquidem beatum Quirinum fuſtibus cæſum ad Amantium Pannoniæ præſidem miſit, à quo beatus Antiſtes capitalem ſententiam accipere poſſet. At ea difficultas nullum negotium faceſſere debet, cum revera is Præſes & Galerius Maximus potuerit appellari, & Cæſar non fuiſſe. Sed ne forte alicui diſpliceat, quod alterutrius alteri auctoritatem prætulerimus, utrumque, Acta ſcilicet & Prudentii hymnum, proferemus.*

S. Quirini geſta unde ſumta.

2. *Porro quæ ab iſtis auctoribus de Quirini morte fuſius narrantur, paucis verbis Euſebius exprimit in Chronico.* Quirinus, *inquit*, epiſcopus Siſcianus pro Chriſto glorioſe interficitur. Nam manuali mola ad collum ligata è ponte præcipitatus in fluvium, diutiſſime ſupernatavit, & cum ſpectantibus collocutus, ne ſuo terrerentur exemplo, vix orans ut mergeretur,

S. Quirinus. Memoria. obtinuit. *Iiſdem fere verbis apud Adonem aliosque Martyrologiorum ſcriptores laudatur die 4. Junii, quo ejus feſtum recolitur. Ejuſdem ſancti Martyris meminit Fortunatus lib. 8. carm. 4. Cujus mortem Euſebius in Chronico ad annum 310. revocat, Baronius ad annum 308. quam tamen melius anno* CCCIX. *conſignari poſſe exiſtimamus. Beati Martyris corpus poſtea Barbaris Pannoniam devaſtantibus Romam allatum eſt, atque in eccleſia beati Sebaſtiani ad Catacumbas depoſitum. Unde poſtea in Germaniam tranſlatum fuit, & in celebri monaſterio Fuldenſi reconditum, ut narrat Rudolfus Scholaſticus in vita beati Rabani Moguntiacenſis epiſcopi, Seculi* IV. *Benedictini parte 2. pag. 12.*

PASSIO

Sancti Quirini epiſcopi & martyris.

Anno Christi CCCIX.

Ex Mombritio & Surio.

I. CUm mundi iſtius principes ad cruciandas ſanctorum animas diabolus commoviſſet, & ubique Domini eccleſias diverſis perſecutionum tempeſtatibus ventilaret: ſuſcitatis Regum amicis, per quos amplius adverſus Dei populum prœlia commoveret, agebat quotidie ſuæ incrementa ſævitiæ. Perimentibus itaque eos Maximiani Imperatoris legibus, Chriſtianus infeſtabatur exercitus. Per Illyricum vero Diocletianus ſacrilegis præceptis in Chriſti populum hoſtiliter ſæviebat, addito tyrannidi ſuæ Maximiano in regno participe, qui & ſuam rabiem, & Diocletiani per omnem Illyricum oſtenderet. Fere tamen ad omnes provinciarum judices nefandorum principum ſacrilegi apices mittebantur, ut in templis dæmonum immolare cogerent Chriſtianos. Chriſti eccleſiæ claudebantur, Chriſti ſacerdotes & miniſtros ut parerent legibus publicis, & confiterentur deos eſſe: quibus ſi thura nollent accendere, ſuppliciis diverſis & mortibus ſubjacerent. (Edicta Chriſtianos.)

II. Inter multos autem qui in Chriſti exercitu triumphabant, beatus Quirinus epiſcopus Siſcianus [a], à Maximo præſide juſſus eſt comprehendi. quem cum ſtudioſe quærerent, & beatus id ſenſiſſet Epiſcopus, egreſſus eſt à civitate, & fugiens comprehenſus eſt, & deductus. Cumque à Maximo Præſide interrogaretur, quò fugeret; Quirinus epiſcopus reſpondit: Non fugiebam, ſed juſſum Domini mei faciebam. Scriptum nobis eſt: *Si vos perſequentur in una civitate, fugite in aliam.* Maximus præſes dixit: Quis hoc præcepit? Quirinus epiſcopus reſpondit; Chriſtus, qui verus eſt Deus. Maximus dixit: Et neſcis quia ubique te Impera- (Quirinus comprehenſus. — Matth. 10.)

[a] Siſcia, urbs olim epiſcopalis ſub Sirmienſi metropoli, in Pannonia ſuperiori, ad Savum fluvium, nunc pæne in vicum redacta, in Croatia imperiali.

torum

torum præcepta poterant invenire ; & hic quem dicis Deum verum, comprehenſo tibi ſubvenire non poterit : ſicut & modo fugiens comprehenſus es & deductus ? Quirinus epiſcopus reſpondit : Semper nobiſcum eſt, & ubicumque fuerimus, Dominus quem colimus ſubvenire poteſt ; & modo cum apprehenſus eſſem, mecum erat : & hic mecum eſt confortans me, & ipſe de meo ore tibi reſpondet. Maximus dixit : Multa loqueris, & loquendo magnorum Regum inſtituta diffꝭrs *. Lege ergo divinos apices, & fac quod juſſum eſt. Quirinus epiſcopus reſpondit : Ego imperatorum tuorum juſſionem non audio, quia ſacrilega eſt, & contra Dei præcepta jubet ſervos Chriſti diis veſtris immolare, quibus ego non ſervio quia nihil * ſunt. Deus autem meus cui ſervio, ipſe eſt in cælo & in terra, & in mari. Ipſe eſt & in omni loco, omnibus autem ſuperior, quia intra ſe continet omnia : quoniam per ipſum cuncta facta ſunt, & in ipſo conſtant univerſa. Maximus dixit : Per nimium tempus vivendo, quaſdam fabulas didiciſti. Supponuntur tibi thura, & diſce deos eſſe quos neſcis. Non parvum conſecuturus es munus intelligentiæ, ſi præceptis obediens eſſe volueris. Quod ſi ipſe tibi non ſuaſeris ut devotus appareas, cognoſce te ſubjiciendum diverſis injuriis, etiam morte terribili vitam tuam finiendam. Quirinus epiſcopus reſpondit : Injurias quas mihi minaris, gloriam puto ; & promiſſa mors, ſi merear, vitam dabit æternam. Propterea Deo meo devotus eſſe cupio, non regibus tuis. Neque enim deos credo eſſe, qui non ſunt, & aris dæmonum thura non pono ; quia ſcio aram eſſe Dei mei, in qua apta ei ſacrificia boni odoris incendi. Maximus dixit : Video quia inſania te cogit ad mortem. Sacrifica diis. Quirinus epiſcopus reſpondit : Non ſacrifico dæmoniis, quia ſciptum eſt : *Omnes dii gentium dæmonia*, &, *Qui ſacrificant diis, eradicabuntur.* Tunc Maximus præſes juſſit eum fuſtibus cædi. cui & dixit : Reſpice & agnoſce potentes eſſe deos, quibus Romanorum ſervit imperium. Propter quod conſentiens, eris ſacerdos magno deo Jovi. alioquin ad Amantii præſidis primæ Pannoniæ judicium dirigeris, à quo dignam mortis ſententiam excipias. Ergo ab ſtultitia tua reverſus, acquieſce. Quirinus epiſcopus reſpondit : Vere modo ſacerdotio fungor ; vere modo ſacerdos effectus ſum, ſi me ipſum vero Deo ſacrificium obtulero. Et hoc quod corpus meum cæſum eſt, delector nullum ſentiens dolorem. Ideoque offero me majoribus ſuppliciis, ut me quibus præpoſitus fui in hac vita, ſequantur ad illam æternam vitam, ad quam per hujuſmodi iter facile pervenitur. Maximus præſes dixit : Claudatur in carcere, & gravetur catenis, donec ſobrius efficiatur. Quirinus epiſcopus reſpondit : Non expaveſco carcerem, credens Deum meum mecum eſſe in carcere, qui ſemper eſt cum ſuis cultoribus.

S. Quirinus.

Christus ore martyrum loquitur.

* *Sur.* diffamaveris.

* *al.* dii non ſunt.

Quirinus minas temnit & mortem.

Pſalm. 95.

Fuſtibus ceditur.

Clauſus in carcere.

III. Cumque ligatus fuiſſet, recluditur in carcerem Quirinus epiſcopus, & mittens ſe in orationem dixit : Gratias tibi Domine, quia propter te hæ mihi illatæ ſunt contumeliæ : & rogo, ut qui in hoc carcere detinentur, ſentiant me cultorem veri Dei eſſe, & credant, quia non eſt alius Deus, niſi tu. Media autem nocte apparuit ſplendor magnus in

S. Quirinus.

Marcellum convertit.

carcere. quem cum vidiſſet Marcellus cuſtos perſonarum, aperuit carcerem, & proſtravit ſe ad pedes beati Quirini epiſcopi, dicens cum lacrymis: Ora pro me Dominum, quia credo non eſſe alium Deum, niſi quem tu colis. Multum autem hortatus eſt eum beatus Epiſcopus, & conſignavit eum in nomine Domini noſtri Jeſu-Chriſti. Poſt triduum autem Maximus Quirinum epiſcopum juſſit ad Amantium præſidem, ad primam Pannoniam deduci, ut pro contumacia, quam in leges Imperatorum exhibuerat, ultimam ſententiam ſuſtineret.

Ducitur in primam Pannoniam.

IV. Cumque deductus fuiſſet beatus Quirinus ad primam Pannoniam, & per ſingulas civitates vinctus catenis, ad præſidis Amantii judicium traheretur, ſi quidem ad ripam Danubii ad ſingulas civitates [ducebatur], Amantio eodem die revertente de civitate Scarabetenſi [a], offertur ei beatus Quirinus epiſcopus. quem Præſes ad urbem Sabarienſem [b] ad audiendum cenſuit repedari. Tunc ingredientes ad ſanctum Quirinum epiſcopum Chriſtianæ mulieres, cibum, potumque obtulerunt ei. Quarum fidem intuens beatus Epiſcopus, dum ea quæ offerunt benedicit, catenæ quibus ligatæ manus ejus & pedes fuerant, ceciderunt. Accepta igitur eſca, regreſſis mulieribus, hi qui eum cuſtodiebant Sabariam duxerunt. Quem præſes Amantius per officium ſuum offerri ſibi juſſit in theatro. Qui cum oblatus fuiſſet, Amantius Præſes dixit: Requiro à te, ſi ea quæ in tua ſuperbia apud juredicum * Maximum geſta monſtrantur, vera ſunt. Quirinus epiſcopus reſpondit: Apud Siſciam verum Deum confeſſus ſum. Ipſum ſemper colui, ipſum corde teneo: nec me ab eodem, qui unus Deus & verus eſt, homo poterit ſeparare. Amantius præſes dixit: Ætatem tuam dolemus maculare verberibus, tamen ſenſum tuum optamus emendari ſermonibus, & præmio promiſſæ vitæ corrigere, ut reliquo ſenectutis tuæ tempore, juxta legum imperialium ſanctionem diis ſerviens, perfruaris. Beatus Quirinus epiſcopus dixit: Quid de ætate dubitas, quam fides inviolata reddere poteſt omnibus ſuppliciis fortiorem? Nec tormentis frangitur mea confeſſio, nec vitæ præſentis delectatione corrigitur, nec timore mortis, quamvis acerbæ, mentis meæ ſoliditas perturbatur. Amantius præſes dixit: Cur inſtans es ad mortem, ut diis & Romano Imperio appareas indevotus, & contra humanum morem vitam tibi eligas denegandam, dum hi qui evadere mortem cupiunt, negando quæ geſſerunt, tormenta deludunt? Tu autem dicis vitæ tuæ dulcedinem otioſam, & feſtinus curris ad mortem, Imperatoribuſque contradicis. Propter quod adhuc te hortamur, ut vivas, & vitam tuam redimas, & cultorem te legibus Romanis exhibeas. Quirinus epiſcopus dixit: Allocutio iſta forte flectat animos ſeniles, qui longioris vitæ ſpatia ſuſpirant. Ego autem didici à Deo meo, ut debeam

Coram præſide Chriſtum confitetur.

* *Momb.* Veridicum.

[a] Scarabantia urbs antiquæ Pannoniæ ſuperioris, quam Cluverius putat eam Hungariæ urbem eſſe, quam Germani vocant *Oedemburg*, Hungari *Sopron*. Lazius vero contendit eſſe *Scabring*, quam Hungari *Chzepregh* appellant.

[b] Urbs ob ſancti Martini Turonenſis natale clara.

ad illam vitam pervenire, quæ poſt mortem, mortis jam interciſione non clauditur. Et ideo ad temporalem hujus vitæ terminum fidelis accedo. Non enim ſimilis ſum noxiorum, ſicut poteſtas tua loquitur. Illi enim dum vivere cupiunt, negando Deum vere moriuntur. Ego autem ad æternitatem vitæ confitendo pervenio: nec veſtris legibus acquieſco, quia Chriſti Dei mei legitima, quæ fidelibus prædicavi, cuſtodio. Amantius præſes dixit: Diu te ad obedientiam regalium præceptorum inclinare voluimus: ſed quia rigor mentis domari non potuit, eris exemplo omnium Chriſtianorum, ut formam tuæ mortis qui vivere cupiunt expaveſcant. S. QUIRINUS.

V. Tunc inter ceteras quas pertulit paſſiones, juſſit ſancto Dei Sacerdoti vel famulo molam ad collum ligari, & in fluvii Sibaris undas demergi. Cumque de ponte præcipitatus fuiſſet in fluvium, & diutiſſime ſupernataret, & cum ſpectantibus locutus eſt, ne ſuo terrerentur exemplo, vix orans ut mergeretur obtinuit. Cujus corpus non longe ab eodem loco, ubi demerſum fuerat, inventum eſt: ubi etiam locus orationis habetur. Sed ipſum ſanctum corpus in baſilica ad Scarabetenſem portam depoſitum, ubi major eſt pro meritis ejus frequentia procedendi. Paſſus eſt beatus Quirinus epiſcopus Siſcianus, martyr Chriſti, ſub die pridie Nonarum Juniarum, & coronatus eſt à Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui honor, & gloria, & poteſtas in ſæcula ſæculorum, Amen. Molæ alligatus in fluvium dejicitur.

HYMNUS AURELII PRUDENTII.

De martyrio S. QUIRINI epiſcopi.

Ex libro περὶ στεφάνων, *hymn.* 7.

1. INſignem meriti virum
QUIRINUM, placitum Deo,
Urbis mœnia Siſciæ
Conceſſum ſibi Martyrem
Complexu patrio fovent.
Hic ſub Galerio Duce,
Qui tunc Illyricos ſinus
Urgebat ditionibus,
Fertur Catholicam fidem
Illuſtraſſe per exitum.
Non illum gladii rigor,
Non incendia, non feræ
Crudeli interitu necant:
Sed lymphis fluvialibus
Gurges dum rapit, abluit.
Nil refert, vitreo æquore,
An de flumine ſanguinis
Tinguat paſſio Martyrem,
Æque gloria provenit
Fluctu quolibet uvida.
Summo pontis ab ardui
Sanctæ plebis Epiſcopus
In præceps fluvio datur,
Suſpenſum laqueo gerens
Ingentis lapidem molæ.
Dejectum placidiſſimo
Amnis vertice ſuſcipit,
Nec mergi patitur ſibi,
Miris vaſta natatibus
Saxi pondera ſuſtinens.

S. Quirinus.

Spectant eminus è ſolo
Doctorem pavidi greges.
Nam Chriſti populus frequens
Riparum ſinuamina
Stipato agmine ſæpſerat.
Sed Quirinus, ut eminens
Hos circumtulit, heu, ſuo
Exemplo trepidos videt,
Nil ipſe proprii memor
Inter ſtagna periculi.
Confirmat pia pectora,
Verbis mitificis [a] rogans,
Ne quem talia terreant,
Neu conſtans titubet fides,
Aut pœnam putet emori.
Dicentem fluitantibus
Amnis terga vehunt vadis:
Nec ſubſtrata profunditas
Saxoque & laqueo & viro
Audet ſponte dehiſcere.
Senſit martyr Epiſcopus
Jam partam ſibi præripi
Palmam mortis & exitus,
Aſſcenſumque negarier
Æterni ad ſolium Patris.
Jeſu cunctipotens, ait,
Haud quaquam tibi gloria
Hæc eſt inſolita aut nova,
Calcare fremitum maris,
Prona & flumina ſiſtere.
Scimus diſcipulum Petrum,
Cum veſtigia tingueret
Mortali trepidus pede,
Dextræ ſubſidio tuæ
Subjeciſſe ſalum ſolo.
Jordanem quoque novimus
Tortis vorticibus vagum,
Dum fertur rapido impetu
Ad fontem refluis retro
Confugiſſe meatibus.
Hæc miracula ſunt tuæ
Virtutis Domine, ut modo
Suſpendor, leve prænatans,
Summo gurgite fluminis
Cum collo ſcopulum traham.
Jam plenus titulus tui eſt
Et vis prodita nominis,
Quam gentilis habet ſtupor.
Abſolvas, precor, optime,
Hujus nunc animæ moras.
Quid poſſis probat amnicus,
Qui vectat ſilicem, liquor,
Hoc jam quod ſupereſt, cedo,
Quo nihil eſt pretioſius,
Pro te, Chriſte Deus, mori.
Orantem ſimul halitus,
Ex vox deſerit & calor:
Scandit ſpiritus ardua:
Fit pondus grave ſaxeum:
Corpus ſuſcipiunt aquæ.

a Sic duo codd. mſſ. quos conſuluimus. Vide Heinſii notas.

S. Petrus Balsamus.

ADMONITIO.

In Acta ſancti Petri Balsami martyris.

An alius à Petro Abſelamo.

I. *Dubitant nonnulli, an Petrus, de quo hic agimus, idem cenſendus ſit, ac Petrus Abſelamus, cujus martyrium refert Euſebius in lib. de Martyribus Palæſtinæ cap.* 10. *Idem enim nomen, cognominis ſimilitudo, patria communis, ac denique idem utriuſque paſſionis dies ſufficientia eſſe videntur argumenta, ut unus ab altero minime diſtinguatur. Liberum unicuique ea de*

re judicium eſto. Euſebii de Petro Abſelamo locum habes ſupra pag. 344. S. Petrus Balsamus.
hic vero Acta Petri Balſami, quæ è græco in Latinum ab Anaſtaſio Bibliothecario verſa dicuntur, ex compluribus codd. mſſ. & editis inter ſe collatis exhibemus.

2. *Petri Balſami paſſionem ad annum* 285. *revocat Baronius in Notis ad Martyrologium; quam tamen ad annum* CCCXI. *ſub Galerii Maximiani* Martyrii tempus.
perſecutionis finem referre malumus, cum id Actis magis conſonum videatur. Ipſius memoria die 3. *Januarii in Martyrologiis vulgatis recolitur, ubi paſſus dicitur in Aulana civitate ſub imperatore Maximiano & Severo Preſide. In aliquibus tamen codd. mſſ. Acta habent* Aulona *pro* Aulana. *At certum videtur Petrum paſſum non fuiſſe Aulonæ, quæ urbs eſt maritima in ſinu Adriatico, ſed Aulanæ in Samaria. nam Petrus in ipſis Actis* ex finibus Eleutheropolitanæ civitatis oriundus *dicitur; Eleutheropolis autem & Samaria ad Palæſtinam pertinent.* Locus.

PASSIO

Sancti PETRI BALSAMI.

ANNO CHRISTI CIRC. CCCXI.

Ex multis codd. mſſ. & editis.

1. IN illo tempore PETRUS, qui & BALSAMUS, cum comprehenſus fuiſſet apud Aulanam * civitatem tempore perſecutionis, cum * al. Aulonam.
eſſet oriundus à finibus Eleutheropolitanæ civitatis, oblatus eſt Severo præſidi. Severus dixit ad eum: Quis diceris? Petrus reſpondit: Nomine paterno Balſamus dicor; ſpirituali vero nomine, quod in baptiſmo accepi [a], Petrus dicor. Præſes dixit: Quod tibi genus eſt? Petrus reſpondit: Chriſtianus ſum. Præſes dixit: Quod officium geris? Petrus reſ- Petri confeſſio.
pondit: Hoc majus officium habere non poſſum. Et quid eſſe poteſt hoc melius, quam ut ſim Chriſtianus? Præſes dixit: Parentes habes? Petrus reſpondit: Non habeo. Præſes dixit: Mentiris. audivi enim te habere parentes. Petrus reſpondit: In Evangelio mihi præceptum eſt omnia denegare, cum ad nominis Chriſtiani venero confeſſionem. Præſes dixit: Noſti præceptum imperiale? Petrus reſpondit: Ego præceptum Dei mei novi, qui eſt verus & perpetuus Rex. Præſes dixit: Præceptum

[a] Notat Euſebius Hiſt. Eccleſ. lib. 7. cap. 25. ex Dionyſio Alexandrino, multos ex fidelibus nomina Petri, Pauli, aut Johannis ſuis liberis impoſuiſſe ob ſingularem erga hos ſanctos benevolentiam. Sic plerique Antiocheni filios ſuos, Meletios appellabant, ut refert S. Chryſoſt. hom. de S. Meletio tom. 1. Et idem Chryſoſt. hom. 21. in Geneſim fideles adhortatur, ut ſanctorum nomina liberis ſuis imponant, ut eorum exemplo ad virtutes accendantur. Et Theodoritus ſerm. 8. *de græcarum affectionum curationibus*, ait: *Naſcentibus filiis Martyrum vocabula imponere ſtudent, ſecuritatem inde ipſis tutelamque comparantes.* De nominum mutatione vide ſupra pag. 346.

S. Petrus Balsamus. eſt à clementiſſimis Principibus, ut omnes Chriſtiani aut ſacrificent, aut diverſis pœnis moriantur. Petrus reſpondit : Et hoc veri perpetuique Regis eſt præceptum : Si quis ſacrificaverit dæmoniis, & non ſoli Deo, eradicabitur. Quid ergo melius eſt à te perire, aut à Deo vero in perpetuum eradicari ? Tu judica ſi vere eſt in te aliqua juſtitia. Præſes dixit : Audi me & ſacrifica diis, & comple juſſa Principum. Petrus reſpondit : Ego manufactis diis ligneis & lapideis, quales vos adoratis, non ſacrifico. Præſes dixit : Injuriam nobis facis. Neſcis quia poteſtatem habeo occidendi te ? Petrus reſpondit : Ego injuriam non facio ; ſed quod ſcriptum
Pſal. 113. eſt in Lege divina hoc dico. *Simulacra*, inquit, *gentium argentum & aurum, opera manuum hominum*. Os, oculos, nares, manus, pedes habent ; ſed de his neque loquuntur, neque vident, neque odorant, neque audiunt, neque palpant, neque ambulant. Deinde ſubſequitur : *Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in iis*. Si Dominus per Prophetam & Spiritum-ſanctum hæc dicit, quomodo tu mihi dicis, quod injuriam tibi fecerim, quia dixi ſimilem te eſſe lapidibus, & lignis mutis & ſurdis, in quibus dæmonia colitis, & me perſuades tibi ſimilem fieri ? Præſes dixit : Audi me ; miſerere tui, & ſacrifica. Petrus reſpondit : Tunc mei miſereor, ſi non ſacrificavero, & à veritate non diſceſſero. Sed quia infidelis es, & nec mihi credis, nec Legi divinæ, quia qui dæmoniis ſacrificat, eradicabitur ; & ſemper mihi hoc ingeris dictum ; fac quod tibi juſſum eſt. Præſes dixit : Adhuc gero patientiam, exſpectans ut tecum cogitans, ſacrifices, & ſalveris. Petrus reſpondit : Superflua mihi perſuades. Fac jam quod facturus es, & adimple opera patris tui diaboli. nam ego quod ſuades, non ſum facturus ; nec mihi Dominus meus Jeſus-Chriſtus permittat, quem colo.

II. Præſes juſſit eum ſuſpendi. cumque fuiſſet ſuſpenſus dixit ad eum : Quid dicis Petre ? numquid bene ſentis anguſtias tui corporis in hac ſuſpenſione [a] ? numquid reddes ſacra ? Petrus reſpondit : Jube adhiberi
Equuleo ſuſpenſus torquetur. ungulas. Ego enim jam dixi tibi frequenter, quod non ſacrifico dæmoniis, niſi ſoli Deo meo, pro cujus nomine hæc patior. Præſes juſſit eum fortiter torqueri. Cumque nimium vexaretur prædicabilis Dei Mar-
Pſalm. 26. tyr, vocem doloris non dabat, ſed tantum pſallebat, dicens : *Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus*
Pſalm. 115. *vitæ meæ*. Et iterum dicebat : *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi ? Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini invocabo*. Hæc illo loquente, amplius excitatus Præſes alios carnifices juſſit accedere [b]. Turba vero adſtans cum videret nimium ſanguinem currere per pavimentum [c], doluit dicens ad eum : Miſerere tui, ô homo, & ſacrifica,
Sententia in eum lata. ut te liberes ab his crudeliſſimis pœnis. Sanctus vero Dei Petrus reſpondit : Hæ pœnæ nullæ ſunt, nec mihi aliquem incutiunt dolorem. quod ſi negavero nomen Dei mei, in veras pœnas, & in majora tormenta

[a] Plerique mſſ. *ſacrifica diis.*
[b] Uterque codex noſter, *fortius carnifices juſſit eum lacerare.*
[c] Iidem codd. *per terram.* Cod. Cæleſtinorum, *per pavimentum, dicebat ad eum.*

perpetua ingreſſurum me eſſe cognoſco. Præſes dixit: Quid dicis Petre? Sacrifica, nam te pænitebit. Petrus reſpondit: Ego nec pænitebo, nec ſacrificabo. Præſes dixit: Ego ſententiam in te infero. Petrus reſpondit: Hoc eſt quod tota aviditate exſpecto. Tunc præſes dictavit adverſus eum ſententiam, dicens: Petrum admodum contemnentem [a] invictiſſimorum principum juſſa propter legem Dei ſui crucifixi, ſententiam ſubire crucis [b] præcipio. Sic quoque venerabilis athleta Chriſti complens agonem ſuum, dignus habitus eſt paſſionibus Domini ſui participari. Martyrizatus eſt autem teſtis Chriſti Balſamus, qui & Petrus, apud Aulanam civitatem III. Non. Januar. ſub Maximiano imperatore, regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui eſt gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

S. Petrus Balsamus.

[a] Iidem codd. *contemtorem invictiſſimorum Principum, propter, &c.*

[b] Ex 2. noſtris codd. *Crucis* vocem reſtituimus, quæ in Cæleſtin. & in aliis deerat. At Surius, *Cruci affigi præcipio.* Comp. Urſic. & Bertinianus apud Boll. *Jubeo capitalem ſententiam ſubire. Tunc cruce ſuſpenſus capite plexus eſt.* Et quidem in Martyrologiis Rabani & Notkeri, ubi Petri feſtivitas die 4. Jan. memoratur, gladio dicitur interfectus.

ADMONITIO

In Martyrium S. Luciani preſbyteri.

S. Lucianus.

1. *ENcomium ſancti Luciani, preſbyteri Antiochenæ eccleſiæ & martyris, habemus apud ſanctum Johannem Chryſoſtomum tomo* 1. *homilia* 46. *Hoc autem ideo Actis, quæ ex Simeone Metaphraſte à Surio aliiſque collectoribus referuntur, prætulimus, quod ab eo auctore ſcriptum ſit, cujus fidem atque auctoritatem nemo in dubium revocare poſſit, quippe qui præter ſingularem ſanctitatem, Luciano & tempore & loco fuit proximus. Uterque enim Antiochenæ eccleſiæ, Lucianus quidem ineunte ſæculo quarto, Chryſoſtomus vero ipſo eodem ſæculo exeunte preſbyter exſtitit. Porro ex hac aliiſque ſanctorum Patrum homiliis reſecamus ea quæ ad res Martyrum geſtas non attinent, cum alias facile ſit unicuique ipſos Patres adire.*

S. Luciani martyrium ex Chryſoſtomo.

2. *Ob eruditionem ſimul & pietatem clarus fuit Lucianus*, qui in omni vita ſanctiſſimus, *teſte Euſebio lib.* 8. *Hiſt. cap.* 13. *ſupra pag.* 328. cæleſte Chriſti regnum primum verbis & oratione apologetica Nicomediæ præſente ipſo Imperatore, poſtea vero etiam rebus ipſis aſſeruit. *Idem fere repetit Euſebius lib.* 9. *cap.* 6. *Sed orationem, quam præſente Imperatore ipſum habuiſſe dixerat lib.* 8. *eam tantummodo coram Præſide edidiſſe affirmat lib.* 9. Lucianus, *inquit*, Antiochenæ eccleſiæ preſbyter .... perductus Nicomediam, in qua tunc civitate Maximinus morabatur, cum defenſionem fidei illius quam profitebatur coram Præſide edidiſſet, conjectus in carcerem trucidatur. *Brevem orationem, quam coram Præſide habuit, Ruffinus*

Doctrina & pietate fuit celebris.

S. Lucianus.

hiſtoriæ Euſebii adjecit lib. 9. cap. 6. cujus Martyris verbis, ut idem Ruffinus affirmat, cum pene auditores ad noſtram fidem perducti eſſent, Præſes eum abripi *juſſit* in carcerem, ibique abſque tumultu populi necari. *Laudatur etiam idem Lucianus à ſanctis Patribus ob ſtudium in ſacras litteras, quarum etiam novam verſionem edidit, quæ ab eo* Lucianea *appellata eſt. Hanc laudat ſanctus Athanaſius in fine Synopſis ſacræ Scripturæ, inventamque fuiſſe Nicomediæ ſub Conſtantino Magno, ipſius Martyris manu exaratam, affirmat. Eamdem verſionem* Conſtantinopoli uſque Antiochiam probari *dicit Hieronymus in Præfatione ad libros Paralipomenôn.*

S Scripturæ verſionem adornat.

Lucianus de hæreſi ſuſpectus.

3. *Verum diſſimulare non licet, Lucianum, etſi doctrina ac vita innocentia tam celebrem, à nonnullis tamen inter Arianæ hæreſeos parentes computari. Ipſum Arianis accenſet Epiphanius hæreſi* 43. *& apud Theodoritum hiſtoriæ eccleſiaſticæ lib.* 1. *cap.* 4. *Alexander epiſcopus Alexandriæ in epiſtola ad Alexandrum Conſtantinopolitanum epiſcopum aſſerit, Lucianum Paulo Samoſatenſi ſucceſſiſſe, ac pluribus annis ſeſe à communione trium epiſcoporum abjunxiſſe. Ὧν, inquit,* διαδεξάμενος Λουκιανὸς ἀποσυνάγωγος ἔμεινε τριῶν ἐπισκόπων πολυετεῖς χρόνους, *quibus verbis contendit Valeſius in Notis ad hunc locum ſignificari, Lucianum in Eccleſia Antiochena ſchiſma feciſſe, ac ſub tribus Epiſcopis continuis, id eſt Domno, Timæo, ac Cyrillo, collectas ſeorſum celebraſſe. Quamquam Baronius ad annum* 318. *num.* 74. *poſt alios interpretes, iiſdem verbis nihil aliud ſignificari putat, quam Lucianum,* tempore trium Epiſcoporum excluſum ab Eccleſia manſiſſe, *quod ſane ob male intellectam ejus doctrinam contingere potuiſſet, ut & de Dionyſio Alexandrino, aliiſque nonnullis Patribus certum eſt, qui adverſus Sabellium & alios hæreticos agendo, quaſi in oppoſitum errorem incidiſſent, traducti ſunt. Et quidem apud Sozomenum lib.* 3. *Hiſt. Eccleſ. cap.* 5. *Ariani formulam fidei ſibi faventem inveniſſe dicunt, manu ipſius Luciani, qui Nicomediæ martyrium paſſus eſt, ſcriptam. quæ forte eadem eſt, quam poſtea ſibi Macedoniani arrogare conabantur in dialogo tertio de ſancta Trinitate inter opera ſancti Athanaſii. At fatetur ibidem Sozomenus ſe neſcire, an ſincere loquerentur Ariani, ſuſpicatus ne forte id aſſerendo* conſcriptionem ſuam auctoritate Martyris commendare voluerint, *quem ibi idem auctor,* virum tum in aliis rebus præſtantiſſimum, tum in ſacris litteris admodum exercitatum *appellat.*

Catholicus obiit.

4. *Verum etſi revera aliquando non recte ſenſiſſet Lucianus, extra dubium eſt ipſum in Eccleſiæ ſinu vitam glorioſiſſimo martyrio finiiſſe, ut non ſolum Euſebius, Hieronymus, Johannes Chryſoſtomus, ſed & ipſemet Athanaſius teſtatur, qui in fine Synopſis ſacræ Scripturæ Lucianum,* ſanctum & magnum aſcetam ac Martyrem *appellat. Et certe jam eo nomine tempore ſancti Chryſoſtomi, id eſt paullo poſt ipſius Luciani martyrium, Eccleſia Antiochena ejus feſtum celebrabat. Nec ipſe diſſentit Alexander in epiſtola laudata, ubi dicendo Lucianum trium epiſcoporum tempore ab eccleſia ſejunctum fuiſſe, ſatis innuit ipſum tandem rediiſſe ad Eccleſiam. Hunc ſane cum aliis Martyribus communicaſſe certum eſt ex ipſius epiſtola ad Antiochenos fragmento in Chronico Paſchali ad annum* 303. *relato:* Salutem plurimam, *inquit,* dicit vobis univerſus ſimul Martyrum chorus. Nuntio dumtaxat vobis Anthimum

thimum Papam curſum martyrii peregiſſe. *Ejus feſtum in Martyrologiis Latinis die 7. Januarii recolitur. quo die olim etiam in Eccleſia Antiochena celebratum fuiſſe ex Johanne Chryſoſtomo conſtat, tametſi in hodierno Græcorum Menologio apud Maximum Cythereenſem, alioſque recentiores Græcos die 15. Octobris memoretur.* S. Lucianus. Ejus cultus.

5. *Luciani mortem ad annum 311. ſub finem vitæ Galerii Maximiani, refert Baronius: at melius in annum ſequentem rejicitur. Disertis quippe verbis Euſebius auctor coæqualis, affirmat lib. 9. cap. 6. hunc beatiſſimum virum ſub Maximini perſecutione martyrium conſummaſſe, & quidem paullo poſt Petrum Alexandrinum, qui menſe Novembri anno 311. perſecutionis ſcilicet nono ex Euſeb. lib. 7. cap. 32. paſſus eſt. quo quidem loco manifeſtum eſt Euſebium Maximini nomine, ipſum Maximinum, non vero Maximianum deſignaſſe. Euſebio conſentit, præter antiquiſſima Martyrologia, Hieronymus in Catalogo, ubi de Luciano ait*, Paſſus eſt Nicomediæ ob confeſſionem Chriſti ſub perſecutione Maximini, ſepultuſque Helenopoli Bithyniæ. *Quibus teſtimoniis prævalere non poteſt Actorum ſancti Luciani, quæ à Metaphraſto referuntur, auctoritas; in qua quidem, etſi ſinceræ ſint, Maximiani nomen pro Maximini, irrepere potuit. Solent enim Græci iſta duo Imperatorum nomina ſæpius confundere. Porro Athanaſius, qui in loco jam laudato Synopſis ſacræ Scripturæ ait, Lucianum* ſub Diocletiano & Maximiano tyrannis martyrium ſuſtinuiſſe *non magis Baronio, quam nobis favet. Quippe ejuſmodi verbis perſecutionem ab his Imperatoribus excitatam voluit deſignare, quæ decennio perduravit; quo pacto Athanaſii verba non minus Maximini, quam Galerii Maximiani temporibus aptari poterunt.* Tempus martyrii.

6. *Mirum eſt autem Euſebium, qui lib. 9. Hiſtoriæ cap. 6. ubi de Luciani martyrio agit, obſervat ſimul cum Petro Alexandrino,* complures alios Ægyptiorum epiſcopos *capite truncatos fuiſſe, nihil de Baſiliſco Comanæ epiſcopo dixiſſe: qui tamen, ut teſtatur Palladius, eodem tempore quo iſti Ægyptii, Nicomediæ paſſus eſt. Sic quippe habet in Dialogo de vita ſancti Johannis Chryſoſtomi cap.* 11. Cum autem Comanis appropinquaſſet, pontis inſtar ea prætergreſſi, extra muros in martyrio quinque aut ſex millibus diſſito manſerunt. Eadem ipſa nocte apparuit ei loci illius martyr, nomine BASILISCUS, qui epiſcopus Comanorum cum eſſet, martyrium paſſus eſt Nicomediæ in Bithynia ſub Maximiano *, una cum Luciano preſbytero Antiocheno, &c. *Hoc in oratorio Chryſoſtomus, poſt diſtributa adſtantibus veſtimenta quibus utebatur,* candidas veſtes *induit, &* ſumtis Dominicis ſymbolis *defunctus eſt, atque prope Martyrem tumulatus. De hac re agunt etiam Theodoritus lib. 5. Hiſt. eccleſ. cap. 30. & Sozomenus lib. 8. cap. 28. His tandem omnibus ſubjungendus eſt Chronici Paſchalis locus de privilegio, quo Conſtantinus M. Drepanum Bithyniæ urbem in martyris Luciani honorem ornaſſe memoratur, impoſito eidem civitati matris ſuæ Helenæ nomine. Hac itaque habet illius Chronici auctor ad annum Chriſti 327.* Conſtantinus inſtaurata Drepano in Bithynia in honorem ſancti Luciani martyris, hanc matri ſuæ cognominem Helenopolim nuncupavit, donata civitati, qua uſque hodie fruitur, quo uſque

Baſiliſcus martyr.

* L. Maximino.

S. Lucianus. patet ante urbem proſpectus, vectigalium immunitate, in honorem ſancti martyris Luciani.

Anno Christi cccxii.

MARTYRIUM

Sancti Luciani presbyteri Antiocheni.

Ex S. Johanne Chrysostomo *Tom.* 1. *homil.* 46.

a I. HEſterno [a] itaque die Dominus noſter aqua baptizatus eſt, hodie vero ſervus ſanguine baptizatur: heſterno die cæli portæ ſunt reſeratæ, hodie inferorum portæ ſunt conculcatæ. Neque miremini quod baptiſmum, martyrium nuncuparim. nam & hic Spiritus cum multa advolat ubertate, ac peccatorum abolitio & animæ fit purgatio quædam mirabilis ac ſtupenda: & quemadmodnm ii qui baptizantur aquis, ita qui martyrium patiuntur, proprio ſanguine abluuntur. quod utique & in iſto evenit. Verum enimvero antequam de cæde, operæpretium eſt ut de diaboli verſuria verbam faciamus. Nam cum omne ſuppliciorum ac pœnarum genus ab eo deriſum animadverreret, ac ſe neque accenſa fornace, neque baratro effoſſo, neque rota parara, neque cum in equuleum ſuſtuliſſet, neque cum in præcipitia projeciſſet, neque cum dentibus ferarum objeciſſet, ſancti philoſophiam ſuperare potuiſſe; aliud acerbius genus excogitavit, quærenſque circumibar, ut ſupplicium inveniret, quod ſimul & acerbiſſimum eſſet, & longiſſimum. Quoniam enim ex quidem pœnæ quæ ſunt intolerabiles hoc afferunt, ut iis ociſſime liberemur; quæ vero longiores ſunt, aliquid ſubtrahunt de dolore: reperire pœnam ſtuduit, in qua utrumque ſimul eſſet, & diuturnitas, & intolerabilis doloris exceſſus: ut cum vehementia, tum longinquitas temporis animum ejus conſtantem de gradu dejiceret. Quid ergo facit? Fami ſanctum hunc exponit. At tu cum de fame audis, ne quod dictum eſt oſcitanter prætereas. Eſt enim illa mors omnium acerbiſſima, quod illi qui ſunt experti teſtantur, &c. Ut autem illum improbus dæmon vidit tanta rei neceſſitate non frangi, graviorem cruciatum reddidit. Etenim ſumtis idolothytis, eiſque menſa referta, ante conſpectum ejus collocari eam curavit, ut facultas utendi ejus animi robur infringeret. Non enim adeo

Margin notes: Baptiſmi cum Martyrio convenientia. — Poſt varia ſupplicia fame torquetur. — Oblata idolothyta in cibum reſpuit.

[a] Poſtridie itaque Epiphaniæ feſtum ſancti Luciani celebrabatur jam tempore ſancti Chryſoſtomi. Et quidem die Theophaniorum beatus Martyr dicitur in Actis ſupra pectus ſuum, cum altare deficeret, ſacra myſteria in carcere peregiſſe paullò ante ſuam ipſius paſſionem, cum jam ita vulneribus eſſet attritus, ut vix poſſet moveri. Idem aſſerit Philoſtorgius lib. 2. Hiſt. Eccleſ. num. 14. Quod videtur imitatus fuiſſe Theodoritus Cyri epiſcopus, qui, ut ipſemet narrat in Hiſtoriæ Religioſæ cap. 20. in cella Maris monachi ſacrificium myſticum peregit, diaconorum manibus pro altari utens.

irretiri ſolemus, cum res eæ quibus allicimur non apparent, ac cum oculis obverſantur. quandoquidem & mulierum cupiditatem facilius quis ſuperaverit, dum mulierem formoſam non videt, quam ſi oculos continuo in eam intendat. Verum tamen has quoque inſidias Juſtus vicit; quodque fortitudinem ejus diabolus infracturum putabat, hoc eum magis ad certamina corroboravit & inſtruxit. Non enim tantum nihil ab idolothytorum aſpectu lædebatur, ſed ea magis idcirco averſabatur & oderat. Et quemadmodum erga inimicos afficimur, quos quia videmus, tanto eos odio majori proſequimur & averſamur: ſic & ille tunc erga impuram illam victimam afficiebatur, eo magis deteſtabatur ac refugiebat, quod videbat, & appoſitorum ciborum aſpectus majus odium in eo, atque averſationem excitabat. Dumque intus magna illum voce ſollicitaret fames, & appoſita deguſtare juberet, tum Dei timor ejus manus reprimebat, & ut ipſius naturæ oblivíſceretur, efficiebat: dumque pollutam & exſecrandam menſam intueretur, alterius menſæ tremendæ, ac Spiritu redundantis recordabatur; adeoque inflammabatur, ut quævis ſuſtinere ac pati ſtatueret, potiuſquam impuros illos cibos deguſtare. Recordabatur & illius trium puerorum menſæ, qui juvenes capti, omnique patrocinio deſtituti, in terra aliena, ac barbara regione tantam philoſophiam oſtenderunt, ut ad hunc uſque diem ipſorum fortitudo celebretur, &c. Hæc itaque ſecum reputans, diaboli malitiam irridebat, calliditatem contemnebat; neque ad quicquam eorum quæ cerneret, flectebatur.

S. Lucianus.

Dan. 1.

II. Poſtquam autem ſe nihil proficere ſceleratus ille vidit, ad tribunal eum rurſus deducit, & tormentis admotis continuas interrogationes adjungebat. Ille vero ad unamquamque interrogationem, tantum reſpondebat [a]: Chriſtianus ſum. ac dicente tortore: Quanam ex patria ortus es? Chriſtianus ſum, ait. Quam artem profiteris? Chriſtianus ſum. Quibus parentibus natus es? Ille vero ad omnia dicebat: Chriſtianus ſum. Hoc uno ac ſimplici verbo diaboli caput percutiens, & illi continua ſibique ſuccedentia vulnera infligens. Quamquam ille quidem externis imbutus fuerat diſciplinis: at probe noverat in ejuſmodi certaminibus non eſſe opus eloquentia, ſed fide; non dicendi facultate, ſed anima Dei amore ſuccenſa. Unum, inquit, verbum ad omnem diaboli turmam in fugam vertendam ſufficit. Ac videtur quidem iis, qui rem accurate non examinant, minus conveniens eſſe reſponſio: ſed ſi quis eam attentius conſideret, ex hac quoque ſapientiam Martyris animadvertet. Qui enim, Chriſtianus ſum, dixit; & patriam, & genus, & artis profeſſionem, & omnia declaravit. Quo tandem pacto? Ego dicam. Chriſtianus urbem in terra non habet, ſed Jeruſalem quæ ſurſum eſt. *Illa enim*, inquit, *quæ ſurſum eſt Jeruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra.* Chriſtiano terrena nulla eſt artis profeſſio, ſed ad ſupernam converſationem vitæ pertinet. *Noſtra enim*, inquit, *converſatio in cælis eſt*,

Iterata coram judice confeſſio.

Gal. 4. 26.

Phil. 3. 20.

[a] Alia itaque occaſione Lucianus Apologiam dixit, de qua in admonitione num. 2.

S. Lucianus. Christianus cognatos habet ſanctos omnes ac cives. *Sumus enim*, inquit, *cives ſanctorum, & domeſtici Dei.* Itaque uno verbo, & quis eſſet, & unde, & ex quibus, & quid agere ſoleret, exactiſſime docuit; & vitam cum hac voce finivit, abiitque ſalvum referens Chriſto depoſitum, ac poſteris, ex iis quæ paſſus eſt, cohortationem reliquit, ut inſiſtant, nihilque niſi peccatum, & negationem tantum reformident, &c.

S. Barlaamus.

ADMONITIO

In martyrium ſancti Barlaami.

1. *Poſt Lucianum martyrem, virum doctrina conſpicuum, de ſancto Barlaamo, agreſti & rudi homine, nobis agendum eſt, ſed qui nulla licet dignitate ſæculari aut ſcientia conſpicuus, non minus tamen quam ceteri martyres virtute & fidei conſtantia illuſtris fuit. Ejus Paſſionem ex ſancto Ba-*
Barlaami paſſio ex S. Baſilio. *ſilio Magno Cæſarienſi antiſtite mutuamur, qui eam in homilia* 18. *tom.* 1. *eleganter exponit. cujus homilia teſtimonio uſi ſunt Patres ſeptimæ Synodi generalis adverſus hæreticos imaginum effractores, actione* IV. *ubi ipſius initium & finis referuntur. Ejuſdem Martyris encomium ſcripſit ſanctus Johannes Chryſoſtomus in homilia* 73. *tomi* 1. *ejus operum, in qua totus eſt in laudanda ſancti Barlaami inſigni conſtantia, quod ignem cum thure ſuper manus impoſitum non excuſſerit, ne videretur idolis ſacrificaſſe.*

2. *Dubitant tamen nonnulli, an Barlaamus à Chryſoſtomo laudatus idem*
An duo ejuſdem nominis. *ſit cum Baſiliano: quibus favent Græcorum magna Menæa, quæ cum Maximo Cythereenſi* 16. *& iterum* 19. *Novembris die martyrem Barlaamum celebrant. At Menologium Baſilii imperatoris ab Ughello editum, & alterum Cardinalis Sirleti apud Caniſium, unicum exhibent Antiochenum, die* 16. *Novembris. Et quidem ſi quis utramque homiliam, Baſilii ſcilicet & Chryſoſtomi, inter ſe conferat, facile animadvertet, unum & eumdem utrobique martyrem repræſentari. Unius tantum meminit Martyrologium Romanum die* 19. *menſis Novembris, Cæſareæ in Cappadocia celebris, quamvis ejus ſepulcrum Antiochiæ exſtitiſſe Chryſoſtomus videatur innuere. Et ſane in cod. Regio Baſilii homiliæ titulus præfigitur, quo Barlaam Antiochiæ paſſus dicitur.* Εἰς τὸν ἅγιον Βαρλαὰμ, τὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ μαρτυρήσαντα. *Verum mirari ſatis non poſſum, Baronio & Combefiſio ignotam fuiſſe Chryſoſtomi de ſancto Barlaamo orationem. Et ille quidem in Notis ad Martyrologium Romanum eam excidiſſe putat: hic vero in recenſionibus operum ſancti Baſilii, ipſam* nuſquam comparere *dicit. Deinde ſuſpicatur hanc Chryſoſtomi laudationem eamdem eſſe, quæ nunc ſancto Baſilio tribuitur.* Propius, *inquit*, laudaſſe Chryſoſtomum, concivem ſuum & martyrem, quam Baſilium, hominem peregrinum, ac Antiochiæ, quam neſcio an umquam attigerit. Eam vero venerationem habuiſſe Cæſareæ Cappadociæ, ac in provincia Ponti Barlaamum martyrem,

quanta hic inſinuatur, unde haberi poteſt? *Sed ab his abſtinuiſſet vir eruditus, ſi utraque homilia ei fuiſſet perſpecta; aut advertiſſet Baſilii homiliam de ſancto Barlaamo in 7. Synodo laudatam fuiſſe.* S. BARLAAMUS.

HOMILIA SANCTI BASILII MAGNI

ANNO CHRISTI CCC...

De ſancto BARLAAMO martyre.

Tom. 1. homil. 18. ad codd. mſſ. Græcos ex Combefiſii recenſionibus exacta.

I. PRimum quidem Sanctorum mors planctu ac lacrymis cohoneſtabatur. Vehementer mortuum Jacob deflevit Joſeph, & Moſis mortem Judæi haud parum planxerunt. Samuelem quoque multis lacrymis ornarunt. Nunc vero morientibus ſanctis exultamus. Triſtium namque poſt crucem Domini immutata eſt natura. Jam non amplius ſanctorum obitus lamentationibus proſequimur, ſed tripudiis divinis circum ipſorum ſepulcra veluti choreas ducimus. Somnus enim juſtis eſt mors; immo potius migratio ad vitam meliorem. Hinc fit, ut exultent Martyres dum trucidantur. Nam deſiderium felicioris vitæ jugulationis dolorem exſtinguit, & emortuum reddit. Pericula non reſpicit Martyr; coronas reſpicit. Plagas non horret, ſed præmia numerat. Non videt lictores inferne flagellantes, ſed angelos ſuperne lætis ominibus acclamantes imaginatur. Non ſpectat ad temporaria pericula, ſed ad præmiorum æternitatem. Splendidum & à nobis jam arrhabonem aſſequitur, dum divinis acclamationibus ipſi applauditur ab omnibus, & innumeros vinctos e ſepulcris convertit & attrahit. Gaudium in Martyrum morte

II. Hoc ipſum ſane hodie forti ac ſtrenuo BARLAAM uſu venit. Inſonuit enim bellica Martyris tuba, & armatos pietatis milites, ut videtis, collegit. Athleta Chriſto adhærens prædicatus eſt, & ſtatim excitatum eſt Eccleſiæ theatrum. Et quemadmodum fidelium Dominus dixit, *Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, vivet:* mortuus eſt fortis Barlaam, & conventus congregat publicos. In ſepulcro conſumtus eſt, & ad convivium advocat. Nunc tempus eſt ut exclametis: *Ubi eſt ſapiens? ubi ſcriba? ubi conquiſitor ſæculi hujus?* Agreſtis homo inſuperabilem nobis hodie pietatis exhibet doctrinam, quem tyrannus rapuit quidem, veluti facilem prædam ac venationem nanctus; poſt venationem autem inſuperabilem militem ſenſit: quem delira ore ruſtico loquentem deridebat; mox angelica exultantem fortitudine inhorruit. Non pari cum linguæ organo barbarie animus impeditus erat, nec ratio cum ſyllabis claudicare viſa eſt, ſed erat alter Paulus cum Paulo dicens: *Etiam ſi ſermone ſum rudis, non tamen ſcientia.* Torpebant jam flagellando lictores; Martyr vero robuſtior inveniebatur. Lacerantium manus enervabantur; verum mens lacerati haud quaquam flectebatur: nervorum Barlaami mira conſtantia. Johan. 11. 25. 1. Cor. 1.

S BARLAAMUS. harmonias jam flagra remiſerant; at fidei vigor vehementius ſtringebatur: perfoſſa latera abſumebantur; mentis vero philoſophia florebat: major carnis ipſius portio emortua erat; at ipſe Martyr, quaſi nondum inito certamine firmus erat. Nam quando pietatis amor animum hominis præoccupat, quodcumque illi pugnarum genus ridiculum reddit, & quotquot illum adamatæ rei gratia cædunt, delectant magis quam conſternant. Teſtis mihi eſt affectus ille ac deſiderium Apoſtolorum, *Act. 5. 41.* unde Judæorum ipſis aliquando flagella jucunda reddita ſunt. *Abibant enim*, inquit, *gaudentes à conſpectu concilii, quod digni habiti eſſent, qui pro nomine Jeſu contumeliam paterentur.*

III. Talis & nobis hodie laudatur miles, qui ſupplicia loco gaudii duxit, flagellis ſe tamquam roſis impeti arbitratus, pietatis obfuſcationem, non ſecus atque jacula quædam declinavit: judiciarium furorem, quaſi quamdam fumi offuſionem reputavit: efferas ſatellitum acies riſit, pericula calcavit, quaſi ſuper roſis, tripudiaret. Plagis affectus lætatus eſt, ac ſi honore afficeretur; in ſuppliciis vehementioribus non ſecus exultavit, quam ſi præclara bravia acciperet; nudatos gladios deſpuit, manus lictorum tamquam cera molliores ſuſtinuit: lignum tortorium, veluti ſalutiferum, complexus ſalutavit: carceris clauſura, quaſi prato quodam viridi, oblectatus eſt; tormentorum adinventionibus, veluti variis floſculis, jucundatus eſt. Dexteram habuit igne firmiorem, quod illi poſtremum ab hoſtibus machinamentum admotum eſt. Aræ namque pro more dæmoniaco libaminis igne impoſito Martyrem adductum ſiſtentes, focoque incenſo dexteram ſupinam impendere jubentes[a], manu quaſi æreo altari abutebantur, thure illi ardenti malitioſe impoſito. Sperabant enim, ignis vi expugnatam manum neceſſario ac velociter incenſum thus in aram excuſſuram. Papæ! quam multijuga ſunt impiorum præſtigia. Quoniam innumeris vulneribus, inquiunt, contentioſi pugilis mentem non fleximus, vel manum illius flamma incendamus: quoniam variis machinis animum illius haudquaquam permovimus, dexteram igni admotam emoveamus. At ne hac quidem ſpe miſeri potiti ſunt. Nam flamma manum quidem ambedit; perduravit vero illa cineris inſtar flammam ferens. Tergum ſævienti igni non dedit, quemadmodum fugitivi & imbelles ſolent: ſed immota perſtitit ſtrenue contra flammam dimicans, & propheticas Martyri voces proferendas adminiſtrans, ut diceret: *Pſalm. 143.* *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* Ignis enim cum manu confligebat, ſed ignis vincebatur. Luctabantur inter ſe flamma ac dextera Martyris: ſed nova quædam erat dexteræ luctaminum victoria, dum flamma quidem per mediam manum exigebatur, ipſa vero manus adhuc ad luctam porrecta erat. O manum igne contentioſiorem! ô manum ab igne flecti neſciam! Et, ô ignem à manu vinci doctum! Ferrum videtur ignis tyrannide

Manum igni admotam non movet.

a Solum iſtud ſupplicium, poſt carcerem, paſſum fuiſſe Barlaamum aſſerit Chryſoſtomus.

emolliri, æs cedit ignis potentiæ. Solet illo lapidum quoque vinci durities; nunc vero Martyris dexteram extenſam ignis ille comburens, non flexit, cujus vigor omnia domat. Merito ſane Martyr iſte ad Dominum hujus gratia clamavit: *Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me.* Quomodo te, ô ſtrenue Chriſti miles, appellabo? Statuamne vocabo? Sed multum ita de tua tolerantia detrivero. Nam acceptam ſtatuam ignis emollit: dexteram vero tuam adigere non potuit, ut vel videretur aliquouſque moveri. Si ferrum nominavero, hanc quoque ſimilitudinem fortitudine tua inferiorem invenio. Nam tu ſolus flammæ perſuaſiſti, ne manum domaret; tu ſolus dexteram loco aræ habuiſti, tu ſolus ardenti dextera facies dæmonum percuſſiſti. Et tunc quidem flammante manu capita illorum liquefeciſti, nunc vero eadem incinerata exercitus illorum peſſumdans excæcas. S. BARLAAMUS. Pſal. 72.

IV. Sed quid puerili balbutie victorem extenuo? Quin magnificentioribus laudum ipſius linguis cedamus. Sonantiores doctorum tubas ad illius præconia advocemus. Exſurgite nunc, ô præclari athleticorum geſtorum pictores [a], mutilam ducis imaginem veſtro illuſtrate artificio, & obſcurius à me depictum coronatum athletam veſtræ induſtriæ coloribus conſpicuum reddite. Diſcedam certaminum ac victoriarum Martyris à vobis poſita imagine victus, gaudeam tali hodie per veſtram dexteritatem victoria ſuperatus. Videam manus hujus luctam cum igne exactius à vobis depictam: videam alacriorem pugilem, per veſtram depictum imaginem. Plorent dæmones, & jam Martyris in nobis perculſi victoriis, ardens iterum illis ac victrix manus oſtentetur, pingatur in tabula una & certaminum agonotheta Chriſtus, cui ſit gloria in ſæculorum ſæcula, Amen.

[a] Hæc per Metaphoram ad Oratores dicta putavit Combefiſius in recenſione operum S. Baſilii; at ea de vera pictura interpretati ſunt Patres ſeptimæ Synodi generalis, Actione 4.

EJUSDEM BASILII MAGNI ORATIO.

S. GORDIUS.

De ſancto GORDIO Martyre.

ANNO CHRISTI CCC...

Ex tom. 1. homil. 19. ad codd. mſſ. Græcos ex Combefiſii recenſionibus exacta.

I. NAturæ lex eſt apibus innata, fratres dilectiſſimi, ut niſi rex prius agmen præcedat, ab alvearibus nuſquam diſcedant. Vos autem Dei populum, cum nunc primum ad Martyres, tamquam ad flores cæleſtes exeuntes, & huc frequentes convenire viderim, quo id duce feceritis, exquiro. Quis ingentem hunc æſtum excitavit? quis hiemalem hanc triſtitiam in vernam ſerenitatem commutavit, ut populus ex civitatis

Concurſus ad Gordii feſtivitatem.

S. GORDIUS. ædificiis, tamquam ex apum alvearibus, hilaris egreſſus, ad ſuburbanum decus præclarumque Martyris ſtadium conflueret? Quoniam igitur & nos, infirmitatis noſtræ oblitos, celebritas Martyris excitavit; age & ipſi quoque, quantum voce contendere licet, veluti bombantes apes vernantibus floribus circumfuſæ, præclara ipſius geſta perſonemus: rem quidem piam agentes ſimul & gratam iis qui adſunt. Dum enim juſtus laudatur, populi lætabuntur, &c. Igitur noſtri tantum cauſa profectus ſat fuerit illorum celebrare memoriam. Non enim noſtris indigent laudibus ornari, ſed nos ipſorum vitæ hiſtoria & commemoratione, imitationis gratia indigemus. Quemadmodum enim ex igne naturaliter emicat ſplendor, ex unguento quoque præſtanti diffunditur odor: ſic e ſanctorum commemoratione geſtorum ad omnes provenit utilitas. Quamquam neque hoc in minimis habendum, ut eorum quæ tunc geſta ſunt veritatem exacte aſſequamur. Nam obſcura quædam fama, viri hujus præclara facta conſervans, ad nos uſque venit. Quamobrem pictoribus recte comparabimur. Illi enim cum ex imaginibus imagines depingunt, uti par eſt, à prima forma plurimum recedunt. Nos item cum rerum geſtarum aſpectu caruerimus, valde metuendum, ne dicendo rerum veritatem atteramus. Verum quando ejus hodie feſtum [a] celebramus, qui in hujuſcemodi die certamen pro Chriſti nomine ſubiit, quantum ex ejus hiſtoriæ notitia deprehendere licebit, enarrabimus.

Gordii patria. II. Fuit hic Martyr beatiſſimus, civis noſter Cæſarienſis, ex quo non mirum ſi noſtræ mentis affectus ad eum potiſſimum dirigitur, quod profecto ad verum ac domeſticum nobis facit ornamentum. Nam ſicut arbores quæ bona ferunt poma, propriæ bonitatis laudem nutrienti tribuunt humo: ſic iſte ex noſtræ urbis prodiens utero, ad ſummumque gloriæ culmen evectus, patriæ quæ eum produxit atque aluit, domeſticorum pietatis fructuum jucunditatem largitus eſt. Boni ſunt quidem fructus etiam externi, modo ſapore delectent, & nutrire poſſint: at longe gratiores externis ſunt noſtrates ac vernaculi, qui nobis gloriam quamdam ob propinquitatem conferre præter jucunditatem videntur. Militiam exercuit, in qua locum admodum inſignem tenuit, ita ut centum milites ejus imperio parerent: quodque animi virtute & corporis viribus præcelleret, cunctis inter ordines militares clarus habebatur. Ea ſane tempeſtate cum tyrannus impius, qui tunc imperitabat, in Chriſtianum nomen virus ſuæ feritatis effunderet, manumque Deo inimicam adverſus Eccleſiam exerceret; tota urbe præconis tuba ſonabat, toto foro, & per compita tyrannicum promulgabatur edictum, ne quis Chriſtum adoraret; qui vero contra juſſa faceret, morte plecteretur. Idola proponebantur adoranda omnibus, lapideaque ac lignea hominum ſimulacra pro vero numine colenda, &, ſi qui recuſarent, extrema intentabantur. Con-

Fuit centurio. *Gravis perſecutio Cæſareæ.*

[a] Sancti Gordii feſtum celebratur die 3. Januarii. Græcorum Menologia hunc ſub Licinio paſſum dicunt, ſub quo Comitis dignitate fulgebat. Melius tamen ejus martyrium cum Baronio ad Diocletiani perſecutionem revocatur. Quæ enim ſequuntur, vix Licinii perſecutioni congruere poſſent.

fundebatur

fundebatur tota civitas, quæ rei novitate attonita tumultuabatur: Chriſtianorum domus ſingulæ vaſtabantur: innocentium facultates diripiebantur: fidelium & ingenuorum corpora carnificum manibus diſcerpebantur: matresfamilias per vicos trahebantur. Nulla juvenum commiſeratio, nulla ſenum reverentia erat: inſontes noxiis ac maleficis digna patiebantur. Complebantur ſupra modum carceres, domus inſignes & opulentæ vacuabantur. Pleni ſaltus, plena perfugis loca deſerta: ob unum tantum crimen, quod Chriſtum colerent. Prodebat patrem filius; pater filium accuſabat; frater adverſus fratrem inſaniebat; ſervus domino inſultabat. Adeo diabolicis artibus hominum animi affecti tenebantur, ut velut in tenebris agentes, ſeſe minime cognoſcerent. Præter hæc autem domus orationis profanorum manibus vaſtabantur, aræ ſanctiſſimæ evertebantur, nec erat oblatio ulla, nec thymiama, neque locus ſacrificandi amplius erat relictus. Cuncta mæror ingens, veluti diffuſa caligo, occupabat. Sacerdotum collegia fugabantur. Sacer omnis conventus cladem inſolitam expaveſcebat; dæmones vero tripudiabant, & nidore ac ſanguine victimarum infecta cuncta dabant. S. GORDIUS.

III. Hæc igitur exempla crudelia cum Centurio generoſus conſpiceret, judiciorum neceſſitatem præveniens, abjecto militiæ baltheo, ſponte ſibi exſilium delegit. Itaque relictis honoribus, relictis omnis generis facultatibus, ſervis, propinquis, amicis, voluptatibus, & rebus aliis, quas ceteri maxime appetere, ac magno ſtudio parare ſolent, ad vaſta deſerta, & hominibus invia loca contendit, vitam inter feras actam manſuetiorem ſocietate convictuque idololatrarum exiſtimans: Eliæ prophetæ ſecutus exemplum, qui cum Sidoniæ * conſpiceret idololatriam quotidie invaleſcentem, in montem Choreb ſe proripuit, ubi in ſpelunca agens Deum exquirebat, donec cujus deſiderio tenebatur, vidit, quantum fas eſt homini mortali. Eodem modo noſter Gordius, ſpretis omnibus, urbanos fugiens tumultus, fori clamorem, magiſtratuum ambitionem, tribunalium faſtum, obtrectatores, ementes, vendentes, pejerantes, mentientes, turpiloquium, facetias, & cetera, quæ velut alligatas puppibus cymbas magnæ naves ſecum populoſæ urbes trahunt. Inſuper viſu audituque ac animo à vitiis purgato & libero, ut Deum videre ac beatus fieri poſſet; vidit, divina revelatione myſteria didicit; non ab hominibus; nec per homines fuit edoctus, ſed magno uſus præceptore Spiritu veritatis.

Gordius ſecedit in deſertum.

* ſc. Jeſabel.

IV. Quamobrem ſecum meditans, quam ſit fallax & inanis vita humana, quam omni ſomnio & umbra debilior & imperfectior; in ſupernæ illius vocationis amorem exarſit: ac, veluti fortis athleta, ſeſe jejuniis, vigiliis, orationibus, perpetua & indeſinenti Spiritus-ſancti oraculorum meditatione probe exercitatum, & ad certamen inſtructum animadvertens, hunc maxime diem obſervavit, in quo frequens civitas viſendo equeſtri ſpectaculo erat intenta: quod hoc in loco ea tempeſtate, in Martis, ſeu potius furentis bellorum dæmonis, honorem celebrabatur. Populus omnis ex edito ſpectabant, nec ullus deerat, non Judæus, non gentilis, non item Chriſtianorum multitudo, quæ negligenter vivebat,

Redit in urbem.

S. Gordius. & cum vanitatis concilio commixta ſedebat : non declinans conventus malignantium, ſed & ipſa tum equorum curſum, & aurigarum agilitatem ſpectabat. Servi eo die ab opere liberi. pueri è ſcholis ſpectatum currebant. feminæ populares ac ignobiles aderant. Plenum erat ſtadium, & omnis jam turba conſederat, equeſtre certamen videre intenta. Tunc magnanimus ac fortis heros per montis clivum in theatrum properans, non populum horruit, non quam hoſtilibus ſe manibus traderet penſitavit : ſed corde intrepido & animo excelſo quaſi quædam continua ſaxa, aut arbores multas, eos qui circa ſtadium ſedebant prætercurrens, in medio conſtitit ſtadio, complens dictum illud Proverbiorum auctoris ;

Prov. 28. 1. *Juſtus, ut leo, confidenter agit.* Quid plura ? Adeo intrepido excelſoque

Ludos publicos perturbat. animo fuit, ut cum in eminenriore theatri parte ſtaret, ingenti voce, quam qui audierunt exſtant adhuc aliqui [a], exclamaverit, & dixerit : *Ecce inventus ſum ab iis qui me non quærunt ; his qui me non interrogabant*

Rom. 10. 20. *palam apparui.* Quibus ſane verbis ſe in eum veniſſe locum ſignificavit minime coactum, ſed ultro ſe ad certamen exhibuiſſe, Servatoris exemplum ſecutum, qui cum per noctis tenebras à Judæis minime agnoſceretur, ipſe ſe ipſum prodidit. Omnium igitur oculos ſtatim in ſe convertit. Erat enim aſpectu horridus, &, quod montana diu incoluerat, ſqualenti capillo, barba promiſſa, veſte obſita, corpore toto aridus, pera præcinctus, baculo innixus ; in quibus omnibus gratià quædam elucebat ex inaſpecto mentis eum circumfulgens habitu. Ubi autem quis eſſet cognitus fuit, gentilium ſimul & Chriſtianorum clamor eſt ortus : his quidem ob gaudium ſui commilitonis exultantibus ; illis vero qui veritari repugnant, judicis animum ad ejus cædem [b] accendentibus, & jam ad mortem condemnantibus. Igitur clamor atque tumultus omnia complebat ; equos, currus, aurigas jam deſpiciebant ; fruſtra rotarum ſtridor aërem verberabat : nullus aliud quam Gordium videre malebat, nullus quam Gordium verba ſonantem audire ſtudebat. Totum denique theatrum murmure more venti per aera ſonantis perſtrepebat, equorum curſum ſuperabat. Ubi vero per præconem ſilentium imperatum ; conticuere buccinæ, ſopitæ fiſtulæ, varia muſicorum inſtrumenta ſiluerunt : ſolus audiebatur Gordius, ſolus aſpiciebatur.

Coram præſide ſiſtitur. V. Hinc ad Præſidis tribunal, qui tum in eodem loco ſedebat, certamenque inſtiruebat, confeſtim adductus, ab eo quiſnam, aut cujas eſſet, miti ſuavique voce interrogabatur. Ubi vero patriam, genus & gradum dignitatis, quem tenuerat ; præterea fugæ cauſam ac reditus pariter enarravit : Reverſus ſum, inquit, palam oſtendens, quod tua edicta nihil omnino curo ; ſed Jeſum-Chriſtum, ſpem meam, meumque præſidium, profiteor : cumque acceperim te reliquos homines crudeli-

[a] Hinc patet non multo ante Baſilii ætatem Gordii paſſionem contigiſſe.

[b] Sic apud Theodoritum lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 26. Telemachus monachus volens gladiatorum ludos impedire, interfectus eſt, ſub Honorio imperatore, qui ea occaſione ejuſmodi ludos crudeles ſuſtulit, & ut Almachius in Martyrum numerum adſcriberetur, curavit.

tate ſuperare, hoc ſane tempus explendo meo voto maxime idoneum ſumſi. His ſane verbis iram Præſidis, quaſi rogum accendit, & quidquid in eo furoris erat, in ſe ipſum convertit. Præſto ſint, inquit, lictores, flagella, plumbatæ. In rota extendatur, in equuleo torqueatur, inſtrumenta ſuppliciorum afferantur: beſtiæ, ignis, gladius, crux, baratrum paretur. At enim quantum lucri facit vir exſecrandus, cum ſemel tantum moriatur? Quin, inquit Gordius, damnum profecto me facere videor, ſi ſæpe variiſque modis exſtingui, variaque pro Chriſto pati ſupplicia nequeo. At præſes præter naturalem feritatem acerbiores adhuc iras accendebat, viri dignitatem ſpectans, celſique ejus animi robur, ſuum ipſe dedecus reputans. At quanto magis imperculſum pectus cernebat, tanto magis efferabatur, majorique contentione, omni tormentorum ſubtili invento ipſius conſtantiam expugnare certabat. Et hæc quidem Præſes. Martyr autem in cælum oculos attollens, ſacra pſalmorum carmina ſibi decantabat: *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo.* Et rurſus: *Non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Et alia iſtis germana, quibus quaſi carmine animam mulcebat. Ex ſacris eloquiis doctus erat. Tantumque abfuit ut intentatas horreret pœnas, ut eas ultro in ſe provocaret, ſuppliciique moras vehementer increparet: Quid, inquit, tardatis? quid ſtatis? Corpus lanietur, membra torqueantur. Denique quodcumque de me ſupplicium volueritis, ſumite. Nolite mihi beatam ſpem invidere. Quanto enim magis tormenta augebitis, tanto majus mihi præmium comparabitis. Commercia ſunt iſta nobis cum Domino atque contractus. Pro vibicibus in corpore eminentibus, in reſurrectione ſplendido induemur amictu; pro contumelia atque ignominia, palmas coronaſque aſſequemur; pro vinculis & carcere, paradiſum. Quod condemnamur cum maleficis, beata cum angelis ſorte victuri ſumus. Minæ veſtræ ſemina mihi ſunt divina, unde immortalitatem perpetuaque gaudia metam.

S. Gordius.

Tormentis non poteſt vinci.

Pſalm. 117.

Pſalm. 22.

VI. Cum tandem vir beatus hac ſeveritate à fide obſtinata averti non poſſet, alia tunc via Præſes eſt aggreſſus. Illecebris & omni lenitate contaminare conatus eſt, cum præſertim diabolus hac uti ſoleat arte, ut timidos metu perterreat, fortes leniat atque palpet. Quod imitatus Præſes, ubi illum rebus terribilibus non flexit, dolis ac placabilitate circumvenire quærebat. Quam ob rem magna ſe daturum ſpondebat, quorum alia tunc haberet, alia Imperatorem daturum ei affirmabat, locum inter milites illuſtrem, facultates, opes, quidquid denique animus cuperet. At ille nec ſic quidem victus, Præſidis inſaniam ridebat, qui compenſate dignum aliquid ſupernis ſedibus exiſtimaret. Impius ille tunc laxatis iræ habenis, furore percitus enſem vagina diripit, lictorem coram adſtare juſſit, & manu & lingua nefanda ad viri damnationem ſe accinxit. Ad tribunal omnis theatri multitudo convenit: reliquus vero populus, qui adhuc in urbe fuerat, prorumpens, ad hoc novum properavit ſpectaculum, quod & Angelis, & univerſæ creaturæ fuit admirabile, luctuoſum diabolo, ac dæmonibus tremendum. Quid plura? Con-

Nec blanditiis.

S. Gordius.

currentibus eò cunctis, urbs pæne vacua facta eſt, fluminis inſtar tota incolarum multitudine extra urbem ad locum martyrii confluente. Matresfamilias nobiles, ignobiles properabant. Domus ſine cuſtodibus relictæ, tabernæ negotiatorum deſertæ, in foro venalia disjecta jacebant. Ex hoc tantum urbs tuta, quod omnibus extra mœnia egreſſis, nemo intus remanſerat qui nefas aliquid perpetrare poſſet. Servi, miniſterio neglecto, avidi ſpectandi erant, & quantum externi ac vernaculi populi erat, hoc loco apud virum illum aderat. Tunc etiam virgines marium ſeſe oculis objicere auſæ ſunt. Valetudinarii ac ſenes ipſi quoque, vim facientes affectis viribus, extra muros contendebant.

Nec parentum & amicorum ſuaſionibus.

VII. In tanto itaque civitatis concurſu, beatum Gordium alteram vitam jamjam per mortem corporis ſpectantem atque tenentem, neceſſariorum amicorumque turba circumſiſtebat, amplectebantur, oſcula dabant, demum flentes adhortabantur, ne ſeſe in ardentes flammas conjiceret, ne florem proderet juventutis, aut æthereas auras, ſoliſque dulce jubar relinqueret. Nonnulli quando à fide omnino avertere non poterant, aut fas putarent, quibuſdam eum veriſimilibus aggrediebantur rationibus, & Chriſtum tantum corde, ſi cuperet, retinere; ore autem negare ſuadebant. Non enim Deum verba, ſed loquentis animum inſpicere. Hoc ferme modo exaſperatum judicis animum demulceri, & Deum nihilominus propitium poſſe reddi aſſeverabant. At ille, tamquam cautes immota maris exagitantibus fluctibus, nulla vi, nulloque verborum impulſu quaſſatus, in obſtinato cœptoque propoſito inexorabilis permanſit. Ut enim ſapientis domum ſupra petram ædificatam vis nulla ventorum, aut imber e cælo vehemens, nec torrentis impetus quaſſare poteſt: ita demum nec preces ullæ, aut minæ, conſtantiam ejus in fidem Chriſti evertere potuerunt. Cumque mentis acies huc illuc circumcurſantem diabolum, & ejus impulſu ac arte hinc lacrymas oriri, inde vim eloquentiæ ſuadendique copiam ſubminiſtrari animadverteret, illud Domini verbum flentibus ait: Nolite flere ſuper me, ſed flete ſuper Dei inimicos, qui in Chriſtianos continuo graſſantur. Ipſos, inquam, flete, qui ignem nobis parant, ſibimet gehennæ incendia, iramque in die iræ theſaurizantes. Deſinite flere, & affligere cor meum. Ego enim non ſemel tantum mori paratus ſum propter nomen Domini, ſed etiam millies, ſi fieri poſſet. Aliis vero qui Chriſtum ore negare adhortabantur, reſpondit: Lingua quidem, quam Chriſti beneficio retineo, adduci non poſſum ut ſuum neget auctorem. Corde namque credimus ad juſtitiam, ore vero confitemur ad ſalutem. Num militaris ordo deſperatam habet ſalutem? Nulluſne Centurio pius? Recordor primi Centurionis, qui cruci Servatoris aſſiſtens, ejus divinitatem per prodigia facta cognoſcens, non eſt veritus, adhuc Judæis furentibus in cæde, nomen ejus palam fateri, &c. Hæc ubi dixit Chriſti miles, crucis ſe ſigno communit, & animi magna conſtantia, vultu intrepido, colore nuſquam mutato, ad ſupplicium hilaris contendit: ubi tantam cordis præ ſe ferebat alacritatem, ut non lictorum, ſed Angelorum manibus ſe committere videretur,

Egregia Martyris oratio.

Centuriones ſancti.

qui ſubito poſt interitum ſublimem eum in cælum deferrent, velut olim Lazarum. Ad hæc tantus illius populi clamor ac tumultus eſt factus, ut vel tonante cælo numquam ſimilis ſit auditus. Hoc igitur hujus præclari martyrii certamen fuit: hoc hodierna dies ſpectaculum vidit, quod procul dubio tale eſt, ut nec temporis diuturnitas umquam abolere, nec longæ conſuetudinis faſtidium tollere, nec aliud quidpiam, quamvis magnum, exſuperare valeat. Nam quemadmodum ſolem quanto magis aſpicimus, tanto magis eum admiramur, nec ullo modo aſſiduitate vileſcit: ſic & hujus viri ſanctiſſimi memoria, quo majori eam temporis ſpatio retinemus, eo recentior in noſtris animis floret. In memoria enim æterna erit juſtus. In terris quidem, dum terra durabit; in cælis vero apud æquum & altiſſimum Judicem Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum, cui honor & imperium in æterna ſæcula, Amen.

S. GORDIUS.

Ejus memoria celebris.

MARTYRIUM SANCTÆ JULITTÆ.

S. JULITTA. ANNO CHRISTI CIRC. CCC...

Ex ſancto BASILIO *Magno, Tom.* I. *Orat.* 5.

I. QUæ de beata Martyre prædicatio ſe offert vobis depromendam, hujuſce eſt cauſa congregationis. Hunc enim diem [a] vobis indiximus celebriter agendum, quippe qui memoriam renovet magni illius certaminis, quod in muliebri quidem corpore, generoſo alioqui animo & pluſquam virili, omni admiratione ac ſtupore percellens, cùm illos qui & ipſi præſentes ſpectarunt decertantem, tum eos qui auditu percepturi ſunt in poſterum, referentibus his, qui re ipſa tanti iſtius agonis periculum fecerunt, beatiſſima mulier JULITTA decertavit: (ſi tamen decori ratio permittit eam vocari mulierem, quæ heroica animi fortitudine ſupergreſſa eſt infirmam naturæ muliebris conditionem;) cujus unius magnanimitate & conſtantia maximopere crediderim conſternatum eſſe & perculſum communem humani generis adverſarium, nimirum indigniſſimè ferentem, à mulieribus ſibi præripi palmam victoriæ; qui quidem conſuerit magnificas illas voces expromere impotenti ſuperbia inſoleſcens, ſe ſcilicet concuſſurum univerſum terrarum orbem, & quaſi nidum comprehenſurum, ac velut ova derelicta è medio ſublaturum, urbeſque adducturum in ſolitudinem: cum interim generoſæ hujus mulieris virtute conſpiciatur inferior, quam, quo primùm tempore ſollicitabatur, à Chriſto ut deficeret, adniſus eſt elidere argumentis & convincere inconſtantiæ, quaſi quæ per naturæ infirmitatem minus poſſet continenter pietatem erga Deum tueri ſervaréve. Hanc denique invenit

a Memoria S. Julittæ celebris.

[a] Julittæ feſtum Græci in Menologiis, & Latini in Romano Martyrologio celebrant die 30. Julii.

S. JULITTA. doctrice experientia conditione naturæ fortiorem, ut quæ adverſarii terriculamenta tanto eluſerit magis, riſuque proſequuta ſit, quanto magis ille eam ſperabat ſe iiſdem perterrefacturum.

Julitta bona ſua repetit ab rapace.

II. Formulam enim hæc, litemve judiciariam intenderat uni cuipiam ex primoribus civitatis, viro qui fraude & violenta impreſſione undevis extortas opes ſibi uni vindicarat, per rapinam & prædam confertim corraſerat divitias. Hic terræ plurimum circumciderat, neque non agros, villas, pecora ac famulos Julittæ interceperat; denique cum omnem reliquam ſupellectilem apprimè opulentam & eam mulieri ademtam ad ſe tranſduxiſſet, forenſia judicia celeri occupatione prævertit, ut corrumperet, ſubornatis aliquot calumniatoribus, teſtibuſque falſis, ſimul & cauſæ cardinem reponens in illiberali & ſordida largitione, planè corruptela judicum. Dies ſtatus decidendæ iſti cauſæ ut advenit, en tibi præco ex nomine quemque ciebat, jam adornatis & aſſidentibus advocatis. Cumque hæc cœpiſſet inſtruere judicem de impotenti tyrannide hominis, eſſetque enarratura formulam modúmve, quo initio poſſéderit primùm; ſimul etiam edoctura diuturni temporis prolixitudine ſuam confirmari ditionem; ad hæc cum jam miſerum in modum deploraret violentam viri & inexplebilem avaritiam in occupandis alienis; ille tum in aream fori progreſſus, ait: Lege agere illi non licere, nec actionem illam introducere. neque enim fas eſſe quicquam cum civibus aliis habere commune eos, qui hactenus minimè coluerunt deos Imperatorum, ni priùs Chriſti fidem ejurarint. Prætori in ſpeciem videbatur is in medium proponere, quæ eſſent juri conſentanea, quæve maximopere conduxerant. Jubetur mox afferri thus, prunas item: & propoſitio litigantibus hæc prætenditur à judicibus, eos quidem & legibus, & legum ſuffragiis perfrui poſſe, abjurent modò Chriſtum. quòd ſi fixius adhæreſcerent fidei, nullum jam ipſis relinqui uſum neque fori, neque legum, at ne reliquæ quidem rei publicæ: quippe juxta ſanctionem legis per ejus temporis Imperatores latæ, notam infamiæ incurriſſent.

Mavult bona & vitam perdere, quam fidem.

III. Illa quid ſecundum hæc? illicne ſtudio capiebatur recuperandarum opum? Num quod ſibi noverat uſui fore, neglectim tranſmiſit, obtinendæ controverſiæ cauſa adverſus ſibi injurium? Periculo à judicibus impendente conſternata animo eſt & exterrita? Sane nihil minus. Quid ait? Ipſa potius valeat vita, ipſæ peſſum eant fortuitæ facultates: at ne ipſum corpus mihi priùs ſuperſit, quàm in Deum creatorem meum ulla impia vox mihi ex ore egeratur. Ejuſmodi ſuis ſermonibus quò videbat exaſperari Prætorem infenſiùs & acrioris iræ æſtu adverſum ſe ſuccendi; hoc Deo uberiores exſolvebat gratias: quòd dum ob caducas facultates controvertit raptori ac delitigat, viſa ſit ſibi ipſi ſancire bonorum cæleſtium poſſeſſionem: terram quidem perſpiciebat ſibi adimi, ut poſſideret paradiſum: addici infamiæ, digna ut haberetur corona gloriæ: corpus per contumeliam concidi flagris, vita quoque hac temporaria ſpoliari, compos ut eſſet beatæ illius ſpei, ſanctorum omnium choris allecta in cæleſtis regni gaudio. Denique dum interrogaretur crebriùs,

nec aliam redderet vocem, conteſtans ancillam ſe eſſe Chriſti, quin & eos exſecraretur, qui invitarent & hortarentur ad abjurandam fidem: tum judex ille iniquitatis non eam modo ampliſſimis illis opibus, quæ præter juſtitiæ legumque ſanctiones illi ademptæ fuerant, privavit, ſed & mulctam ei dixit, velut ipſe putabat, vita ut privaretur, atrociter addicens eam igni. S. JULITTA.

IV. Hæc porro nullam ad rem earum, quæ, interim dum vivitur, oblectare nos aſſolent, viſa eſt feſtinè adeo excurrere, atque ad deſtinatam ſibi flammam concita perrexit, facie, habitu, ipſis quæ depromebat, verbis, alacritate inſuper efflorefcente palàm indicans quod in animo deliteſcebat profuſiſſimum gaudium. Mulieres quotquot ſibi adſtabant proximè, obſecrabat, ne ad tolerandos pro tuenda Chriſtiana religione labores, animos ſinerent remoleſcere: neu cauſificarentur aut prætexerent infirmam femineæ naturæ conditionem. Eadem quippe maſſa qua & viri, & ipſæ conſtamus, dicebat: ad imaginem Dei perinde ac iſti, & nos conditæ ſumus. Eſt ſanè mulier ab Opifice creata, peræque ac vir, capax virtutis. Quid enim miri eſt? an non conſanguineæ & ipſæ ſumus viris per omnia? Non enim ad conſtituendam mulierem ſola eſt aſſumpta caro, ſed & os ex oſſibus, quò fit, ut & ipſæ Domino nihil minus ac viri redhibere debeamus firmitatem fidei atque conſtantiam, nec non in adverſis patientiam. His dictis, in lignorum ſtruem accenſam inſiluit, quæ perinde ac thalamus ſplendore coruſcus, corpus ſanctæ Julittæ circumplexa, animam quidem in cæleſtem illam deſtinavit regionem, & quæ illius meritis congruebat, requiem: corpus autem honore præcipuo venerabile aſſervavit affinibus & cognatis incolume, nec ulla ſui parte læſum. quod ſanè in ornatiſſimo templi * urbis veſtibulo conditum, loco quidem adfert venerabilem ſanctimoniam, nec minùs qui eo loci conveniunt, efficit ſanctiores.

Igne martyrium conſummat.

* Edit. lat. add. primarii totius.

V. Terra porrò iſtius beatæ adventu benedicta, aquam emiſit, quæ ſuapte natura nulli non noſtrum gratioſiſſima eſſe debeat. adeo ut Martyr hæc imaginem pientiſſimæ referat matris, dum nutricis in morem totius incolas urbis, perinde ac lacte quopiam in communes uſus affatim ſcaturiente nutrit. Hæc aqua ſanis tutela eſt, & temperatè delicianribus ſuppeditatio voluptatis, & ſolatium ægris. Hanc ipſam in nos benignè contulit Martyr gratiam, quam olim ſuis Jerichuntinis Eliſæus impartivit, dum ſalſuginem naturæ communis aquarum loci iſtius circumquaque finitimi benedictione permutavit in ſaporem dulcem, planè delicioſum & perquam ſuavem. Viri, ne, quæſo, ſiveritis ad tuendam religionem vos conſpici mulieribus inferiores. Mulieres, ab hoc propoſito vobis exemplo ne deſciveritis, quin citra prætextum omnem cohæreſcite preſſius ſuſceptæ ſemel huic pietati, & reipſa facite periculum, hunc naturæ veſtræ defectum nulli eſſe vobis impedimento, quo minùs poſſitis conficere quidvis operis boni. De hac Martyre plura dicere parantem revocat, nec ſinit diuturniorem trahere moram Sermo, qui heri quidem mihi cœptus eſt, nec uſquequaque abſolutus.

Fons ad ejus ſepulcrum.

4. Reg. 2.

ADMONITIO

In Martyrium S. PELAGIÆ virginis.

Pelagiæ martyrium.

1. HAbentur apud Lipomanum & Surium homiliæ duæ ſancti Johannis Chryſoſtomi de ſancta Pelagia virgine & martyre Antiochena; quarum priorem è mſ. cod. græco bibliothecæ regiæ erutam, primo ejuſdem Patris operum tomo inſeruit Fronto Ducæus, quam hîc proferimus, quod Pelagiæ martyrium eleganter deſcriptum contineat. Hujus feſtum Latini in Martyrologio Romano, & Græci in Menæis die 9. Junii recolunt, quod tamen in Menologio Cardinalis Sirleti die ſequenti memoratur. Eccleſiam ſub ejuſdem Martyris nomine Conſtantinopoli olim exſtitiſſe refert ex Theophane & Cedreno eruditus Cangius lib. 4. C P. chriſtianæ; ſed quæ ab impio Conſtantino Copronymo deſtructa fuit. In Actis Luciani martyris Antiocheni Pelagia ejus diſcipula memoratur, quæ à noſtra diverſa fuiſſe non videtur.

An eadem quæ ab S. Ambroſio laudatur.

2. *Porro non levis eſt difficultas, an Pelagia, de qua nunc agimus, eadem ipſa ſit, quam Ambroſius lib. 3. de Virginibus cap. 7. & in epiſtola 37. novæ edit. ad Simplicianum laudat. Varii variè ea de re judicant. Mihi autem videtur nihil dici ab Ambroſio, quod Pelagiæ noſtræ congruere non poſſit. Nam quod ait Baronius, Ambroſium & Chryſoſtomum inter ſe diſcrepare,* dum Ambroſius Pelagiam una cum matre & ſorore fluvio merſam teſtatur; Chryſoſtomus autem e ſublimi tecto ſe dediſſe præcipitem dicit; *non adeo verum eſt, ut iis patebit qui utriuſque Patris opuſculum legerint. Nihil enim aliud de Pelagia dicit Ambroſius, niſi* quod Pelagia ſalva virginitate ad ſponſum properaverit. *quod Chryſoſtomi narrationi nullatenus adverſatur. Verum cum Ambroſius eo loci Pelagiæ matrem & ſorores à perſecutoribus acrius quæſitas, ſeſe in fluvium, ne comprehenderentur, projeciſſe referat; quærunt nonnulli, an iſtæ fuerint Domnina, Bernice & Proſdoce, de quibus eadem fere narrat Chryſoſtomus homilia 51. quam ſupra edidimus pag. 521. Sic Ambroſius rem exponit: Pelagiæ perſecutores* ubi ereptam ſibi viderunt pudoris prædam, matrem & ſorores cœperunt quærere; *ſed iſtæ imminentibus jam perſecutoribus,*

An ejus mater Domnina.

ſeſe in fluvium præcipitarunt. At vero apud Chryſoſtomum Domnina & filiæ, audito perſecutionis edicto, in aliam regionem jam commigrarant: ubi cum à Domninæ marito virginum patre deprehenſæ fuiſſent, & Antiochiam reducerentur, deluſis in via militibus qui eas cuſtodiebant, ſeſe in fluvium præcipitarunt, quæ ſane omnia Pelagiæ matri & ſororibus ab Ambroſio memoratis minime conveniunt; ſicut nec quæ de iſtis Martyribus ab Euſebio lib. 8. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. 12. narrantur. Unde vel Domnina ac ejus filiæ à Pelagiæ matre & ſororibus diverſæ ſunt, aut certe paullo aliter rem accepiſſe dicendus eſt Ambroſius, quàm revera contigerat. De ejuſmodi autem Virginibus, quæ ſibi ipſis mortem conſciverunt, vide obſervata ſupra pag. 520.

MARTYRIUM

MARTYRIUM

ANNO CHRISTI CIRC. CCC..,

Sanctæ PELAGIÆ virginis.

Ex S. JOHANNE CHRYSOSTOMO, *Tom.* I. *homil.* 40.

I. LAudetur & ſummis præconiis celebretur Deus, quod mulieres etiam ipſæ, quin etiam puellæ mortem contemnant ac derideant, virgineſque admodum adoleſcentes, & nuptiarum expertes ultro inferorum ſtimulos invadant, neque ob id tamen aliquid grave patiantur. Omnia hæc bona per Chriſtum ipſum e Virgine genitum nobis allata ſunt, &c. Quamobrem & beata virgo PELAGIA tanta cum voluptate ad mortem cucurrit, ut neque carnificum manus exſpectarit, neque in judicium ingreſſa fuerit, ſed proprii animi ſtudio, & ſumma alacritate illorum ſævitiam anteverterit. Parata enim erat ad cruciatus tormentaque, & omne ſuppliciorum genus perferendum: ſed metuebat tamen ne virginitatis coronam perderet. Hinc autem diſcas impiorum intemperantiam Pelagiæ virgini timorem attuliſſe, quod ab intemperata illorum hominum injuria virgo ſe ſubmovit ac præripuit. id quod e marium numero nemo antea facere aggreſſus fuit. Omnes enim ad judicium acceſſerant, & illic fortitudinem ſuam oſtenderant; at mulieres ipſæ, propter naturæ ſuæ conditionem, ad injuriam accipiendam paratiorem, talem mortis rationem ſibi excogitarunt. Nam ſi licuiſſet & virginitatem ad finem uſque ſervare, & martyrii coronam percipere, ad judicium ire non recuſaſſent: quoniam vero neceſſe erat omnino ab alterutro excidere, extremæ dementiæ hoc eſſe beata virgo cogitavit, dimidiatæ coronæ compotem factam abire, cum utriuſque victoriæ palmam aſſequi liceret; ob idque noluit in judicium accedere, ac intemperantium hominum adſpectui ſpectaculum proponi, atque procacibus oculis ſui adſpectus voluptatem præbere, & ſanctum illud corpus injuriæ ſubjicere; ſed ex thalamo & mulierum conclavi, ad alterum thalamum, hoc eſt in cælum ipſum aſſcendit. Magnum quidem eſt carnifices ipſos circumſtantes, & hominis alicujus latera fodientes videre: ſed nihilo minus quam illud hoc eſt. Quorum enim latera fodiuntur, eorum ſenſus præ tormentorum varietate conſumitur, ut mors ipſa non amplius terribilis, ſed liberatio quædam, & urgentium malorum remiſſio videatur: Pelagia vero cum nihil tale adhuc paſſa eſſet, & corpus integrum atque intactum haberet, neque dolorem aliquem ſentiret, forti quadam excelſi animi magnitudine certe illi opus fuit, ut ex hac vita morte violenta ſe ipſam ejiceret. Quam ob rem cum illorum tolerantiam admiraris, hujus etiam quam diximus fortitudinem admirare: cum illorum patientiam obſtupeſcis, & hujus generoſam mentem obſtupeſce, quod talem mortem

Pelagiæ alacritas ad mortem.

Aliis martyriis præferenda.

S. Pelagia. ſubire auſa fuerit. Noli rem hanc ſimpliciter prætereas, ſed cogita quomodo par eſt, teneram illam virginem, quæ nihil aliud noverat niſi virginalem aulam, illo tempore affectam fuiſſe, cum milites repente irruentes, & ad fores ipſas ſtantes vidit, qui ad judicium illam vocabant, & per forum pro talibus, tantiſque rebus pertrahere volebant; non pater intus erat, non mater, non nutrix, non ancilla, non denique vicinus aliquis aut amicus præſto erat, ſed ſola à carnificibus illis comprehenſa eſt. Quod enim exire & carnificibus illis ac militibus reſpondere, quod os erigere, & vocem emittere, quod ea aſpicere, quod denique conſiſtere & reſpirare potuerit, hoc certe tale ac tantum eſt, ut nemo poſſit non illud admirari atque obſtupeſcere. Non erant hæc naturæ humanæ facta, ſed Dei majorem partem conferentis auxilio id fiebat. At ipſa tamen otioſa non erat, ſed à ſe ipſa promtum & generoſum animum, voluntatem, propoſitum, ſtudium, & alacritatem afferebat: divino vero ſubſidio, ac benevolentia factum eſt, ut hæc omnia ad eventum perlata ſint. Itaque ipſam & admirari, & beatam dicere merito debemus: beatam, quod Dei præſidium atque opem habuerit; admirabilem, quod tantam animi alacritatem oſtenderit. Quis enim non jure obſtupeſcat, audiens illam temporis momento tale propoſitum iniiſſe, confirmaſſe, & ad exitum contuliſſe? Scitis enim omnes vos, quemadmodum poſt multa, ſæpe ac multo tempore cogitata, cum occaſio ipſa rei conatum à nobis exigit, ſi vel paullulum timoris mentem noſtram corripuerit, formidine repente perculſi conſilia omnia effundimus. At vero illa momento temporis conſilium ita horribile ac formidoloſum inire, decernere, & re ipſa perficere potuit, &c.

Ad forum vocata.

II. E domo igitur egreſſa, petiit & militibus, ut ſibi liceret redire intro, & veſtem mutare. Ingreſſa vero intro veſtem mutavit, incorruptam pro corrupta, & pro fragili & caduca ſtabilem ac ſempiternam. Ego vero præter ea quæ dicta ſunt, & illud miror, quomodo milites illi gratiam, quam Pelagia virgo petierat, conceſſerunt: quomodo mulier viros decepit: quomodo nihil eorum quæ futura erant, illi ſuſpicati ſunt: quomodo ejus dolum non animadverterunt. Neque enim eſt quod aliquis dicat, neminem umquam tale quidpiam feciſſe. Multæ enim fortaſſe ſe præcipitarunt, & in mare ſe ipſas injecerunt, pectuſque ſuum gladio trajecerunt, & laqueis colla inſeruerunt. nam multa hujuſmodi temporibus illis acciderant. Sed Deus ipſe militum illorum corda excæcavit, ut virginis Pelagiæ dolum non animadverterent. Quam ob rem e mediis retibus virgo avolavit, & ſicut cerva cum evadit venatorum manus in quas inciderat, ad alicujus montis verticem, venatorum pedibus & telorum jactibus inacceſſum, ſtatim confugit, ac deinde à curſu deſiſtit, e loco illo ſine timore aliquo eos deſpiciens, à quibus ipſi antea inſidiæ parabantur: ita & virgo illa cum in ipſas venatorum manus incidiſſet, & parietibus ipſis, velut quibuſdam retibus, comprehenſa eſſet; cucurrit non in montis verticem, ſed in ipſum cæli faſtigium, quò nulla erat ipſis accedendi facultas: deinde illuc vacuis manibus eos revertentes adſpi-

Milites eludit.

Ad faſtigium domus aſcendit.

ciens, gaudebat, cum infideles homines redargutos, & multo rubore adſperſos videret. Cogita quale illud fuit ſedente judice, adſtantibus carnificibus, paratis tormentis, univerſa multitudine collecta, cum milites ipſi exſpectarentur qui Pelagiam adducerent, omneſque præ voluptate geſtirent, & tamquam ebrii eſſent, prædam in manibus ſe habere ſperantes; tunc illos ipſos, qui ejus cauſa miſſi fuerant, vultu in terram demiſſo redeuntes videre, factumque illud narrantes audire! Quantum dedecus, quantum mœrorem ac probrum omnibus impiis illis tunc fuiſſe par eſt! Qua triſtitia, quo vultu & rubore perfuſos milites illos rediiſſe credimus, qui re ipſa didicerant, ſe non cum hominibus, ſed cum Deo bellum gerere! Joſeph quo tempore à domina ſua inſidiis petebatur, veſtem impuris ac ſceleſtis barbaræ mulieris manibus detentam reliquit, & nudus exiit: Pelagia vero neque corpus ſuum ab intemperatis illis hominibus tangi paſſa eſt; ſed cum anima ipſa corpore denudata, in cælum aſcendiſſet, & ſanctam ſuam carnem apud hoſtes reliquiſſet, ita dubios & perplexos adverſarios reddidit, ut neſcirent quid facerent. neque enim habebant quid reliquiis illis deinceps facerent.

S. PELAGIA.

Gen. 39.12.

Inde ſe præcipitat.

III. Talia ſunt perfecta Dei opera, rerum deſperationem ad multam facilitatem, ſibique adverſantium res, quæ videntur facillimæ, ad extremam deſperationem transferentis. Quid enim difficultate illa majus, in quam puella tunc inciderat? Quid facilitate illarum rerum, quas milites tunc tractabant, planius videri poterat? Habebant puellam intus ſolam comprehenſam, domo ipſa velut carcere quodam concluſam: & tamen redierunt prædam non aſſecuti. Contra puella ipſa cum omnibus auxiliis atque adjutoribus deſerta eſſet, neque ullam evadendi viam haberet, ſed prope illarum ferarum ora ſe poſitam videret; ex ipſis faucibus, ut ita dicam, abrepta, omnium inſidias diffugit, & milites ac judices, principeſque illos ſuperavit. Et quamdiu quidem vixit, omnes ſe illius victores futuros ſperabant: poſtea vero, quam puella ipſa mortua eſt, tunc in majorem deſperationem inciderunt, ut diſcerent Martyrum mortem, Martyrum eſſe victoriam, &c.

IV. Sed ut diſcas, non ſine divina providentia id factum fuiſſe; hoc præcipue licet aperte intelligere ex ipſius virginis propoſito & promto animo, quodque milites illi virginis dolum non conſiderarint, ſed quod illa petierat libenter conceſſerint; quod denique ad exitum res ipſa perducta ſit; licet etiam nihilominus & ex ipſa mortis ratione hoc intelligere. Multi enim e ſublimi tecto dejecti, nihil mali paſſi ſunt: alii vero quibus corporis membra læſa & mutilata fuerant, poſt caſum ipſum multo tempore ſuperfuerunt: at in illa beata virgine nihil tale Deus ipſe fieri permiſit: ſed ſtatim juſſit animam corpus relinquere, eamque ipſe accepit, quippe quæ, quantum ſatis fuit, certaverat, & rem omnem impleverat. Non enim mors illa ejuſmodi caſus naturam, ſed Dei juſſionem conſecuta eſt. Jacebat igitur corpus illud, non in lecto aliquo, ſed in ſolo: nec propterea tamen honoris expers erat, quia in ſolo ipſo jacebat: ſed ſolum ipſum ex eo fuit honoratum, quod corpus illud tam

Martyrium conſummat.

glorioſum excepit ; quin immo quia in terra jacebat, eo ipſo corpus illud erat honoratius. Hujuſmodi enim ſunt injuriæ, quæ propter Chriſtum accipiuntur, ut honoris cumulum nobis afferant. Jacebat igitur in ſolo ipſo, & in anguſto quidem loco : ſed Angeli Pelagiæ corpus circumdabant, & Archangeli omnes honorabant ; Chriſtus denique ipſe præſens erat. Nam ſi domini mortuos ſervos aliquos nobiliores ad ſepulturam deducunt, neque erubeſcunt : multo magis Chriſtus ipſe virginem, quæ ejus cauſâ libenter animam emiſerat, & tantum periculum ſuſceperat, præſentia ſua honorare non recuſavit. Jacebat itaque illa, & epitaphium habebat martyrium quod ſuſceperat, confeſſionis ornatu decora, & veſte omni regali purpura pretioſiore induta. Erat autem veſtis illa duplex, una virginitatis, altera martyrii. His funebribus donis ornata virgo hæc ad tribunal Chriſti adſiſtet. Talem habitum & nos, viventes ac mortui, nobis ipſis parare ſtudeamus, illud ſcientes, quod qui auratis veſtibus corpus ſuum exornaverit, nullam ex ea re mortuo homini utilitatem attulerit : quin etiam multorum invidiam, & reprehenſionem excitaverit, quippe qui neque in morte ambitioſus, & falſæ gloriæ appetens eſſe deſierit : at ſi virtute ſe ornavit, multos etiam poſt mortem ſui laudatores habebit. Etenim ipſis etiam regalibus aulis apud homines omnes ſplendidius erit ſepulcrum illud ubi corpus jacuerit, quod cum virtute ac pietate vixerit. Hujus rei vos ipſi teſtes eſtis, qui divitum monumenta, quamvis aureis veſtibus contecta, tamquam ſpeluncas quaſdam prætereuntes, ad ſanctam hanc virginem multo cum ſtudio, & animi alacritate accurritis : quoniam cum martyrio, confeſſione & virginitate, multæ & aureæ veſtis loco funus ſuum ornaſſet, hinc poſtea diſceſſit. Hanc igitur pro viribus & nos imitemur. Contemſit illa vitam hanc : contemnamus & nos delicias, irrideamus ſumtuoſos apparatus, abſtineamus à crapula & ebrietate, fugiamus voracitatem. Non temere hæc nunc dico [a].

a Multa ſubjungit Chryſoſtomus adverſus eos qui potationibus & aliis ejuſmodi actionibus diebus feſtis vacabant.

SS. XL. MARTYRES.

ADMONITIO.

IN HOMILIAM DE SANCTIS XL. MARTYRIBUS, Ubi de Licinii perſecutione.

SS. PP. homilia de XL. Mart.

1. *EX variis ſanctorum Patrum homiliis, quæ de ſanctis Quadraginta Martyribus habentur, ceteris hæc videtur anteponenda, quam ſanctus Baſilius Magnus Cæſareæ in Cappadocia epiſcopus de eorum laudibus conſcripſit : cujus auctoritatem Patres ſeptimæ Synodi generalis ſæpius adhibuerunt, ad*

hæreticos ſacrarum Imaginum impugnatores refutandos. Ex eadem homilia ſancti Patres Gregorius Nyſſenus, Ephrem, & Gaudentius Brixienſis epiſcopus ſuarum orationum argumenta mutuati ſunt, qui in his Martyribus laudandis, ſe Baſilii Magni veſtigiis inhærere profitentur. At præter laudata ſanctorum Patrum opuſcula, vulgata ſunt etiam eorumdem Martyrum Acta, ſed quæ ad Baſilii Magni auctoritatem & antiquitatem non pertingunt: ex quibus tamen horum Martyrum nomina deſcribere viſum eſt, cum nec apud Baſilium, nec apud alios Patres habeantur. Hæc autem ſunt, prout à Bollandianis ex editis & mſſ. codd. inter ſe collatis referuntur. Quirion, *ſeu* Cyrion, Candidus, Domnus, Meliton, Domitianus, Eunoicus, Siſinnius, Eraclius, Alexander, Johannes, Claudius, Athanaſius, Valens, *aliis* Valerianus, Helianus, Hecditius, Acacius, Bibianus, *aliis* Vivianus, *ſeu* Julianus, *cod. Ill. Abbat. de Noaliis,* Jubianus, Helias, Theodulus, Cyrillus, Flavius, *aliis* Flavianus, Severianus, Valerius, Chudion, Sacerdon, Priſcus, Eutichius, Eutiches, Smaragdus, *aliis* Umerandus, *cod. Noal.* Anaragdus, Phyloctimon, Aëtius, Nicolaus, *aliis* Michallius, Lyſimachus, Theophylus, Xanteas, Aggias, Leontius, Heſychius, Caïus, & Gorgonius. *Variè item in variis codd. hæc nomina deſcripta ſunt. Totidem recenſet Ado in Martyrologio die* IX. *Martii, quo quidem potiſſimum die eorum feſtivitas apud Græcos & Latinos celebratur.*

SS. XL. MARTYRES.

Nomina XL. Mart.

2. *Brevi poſt horum Martyrum necem eccleſiæ variis in provinciis in eorum honorem conſtructæ ſunt; unius, quæ Cæſareæ in Cappadocia exſtabat, meminit ſanctus Gaudentius Brixienſis epiſcopus; & monaſterii ſacrarum Virginum, cui Baſilii Magni neptis præerat. Ab ea cum ſanctus Antiſtes in itinere Jeroſolymitano aliquid ex ſanctorum Martyrum reliquiis accepiſſet; domum reverſus, Brixiæ novam eccleſiam conſtrui curavit: ad cujus dedicationem comprovincialibus epiſcopis congregatis egregiam homiliam habuit in* XL. *Martyrum honorem, ubi breviter eorumdem paſſionis ſeriem exponit. Alterius item eccleſiæ apud Nyſſam Cappadociæ urbem conſtructæ meminit ſanctus Gregorius Nyſſenus, qui de iiſdem Martyribus tres egregias orationes habuit. De palatio & baſilicis, quæ ſub eorumdem Martyrum nomine Conſtantinopoli exſtabant, vide eruditi Cangii lib.* 4. CP. *Chriſtianæ. De quibus & aliis, cum Romæ, tum alibi conſtructis, agunt etiam Bollandiani ad diem* 10. *Martii. Porro his baſilicis conſtruendis occaſionem præbuerunt horum Martyrum ſacræ Reliquiæ,* quæ, *teſte Gregorio Nyſſeno*, in orbem terrarum ita diviſæ ſunt, ut ferme quælibet provincia benedictionem inde participet. *Tanti vero eas faciebat idem Gregorius, ut ſuorum parentum corpora juxta ipſas ſepeliri fecerit*, ut, *inquit*, tempore reſurrectionis cum opitulatoribus ſpei, & fiducia pleni *reſurgerent.* Sanctorum martyrum Sebaſtenorum, qui eodem cum Petro, *Sebaſtæ itidem epiſcopo*, vixerunt tempore, *meminit idem Gregorius Nyſſenus in epiſtola ad Flavianum epiſcopum, qui iidem videntur eſſe ac noſtri* XL. *Martyres. Eorumdem Martyrum aliquot reliquiarum inventionem, quæ Conſtantinopoli contigit ſub Theodoſio juniore, narrat Sozomenus lib.* 9. *Hiſt. eccleſ. cap.* 2. *quæ à Pulcheria Auguſta in pretioſiſſimam thecam incluſæ, juxta corpus ſancti Martyris Thyrſi repoſitæ ſunt, publica feſtivitate, ut par erat,*

Baſilicæ.

Reliquiæ.

SS. XL. MARTYRES.

ea de cauſa celebrata, cui ſe interfuiſſe idem Sozomenus aſſeverat. Ejuſdem inventionis, & baſilica à Caſario Conſule & prefecto extra muros Troadenſes conſtructa meminit auctor Chronici Paſchalis ad annum 451.

Locus & tempus Martyrii.

3. *Nulla lis eſt inter authores de loco aut tempore eorundem Martyrum paſſionis. hanc quippe ſub Licinio imperatore Sebaſta in Armenia contigiſſe conſenſu unanimi omnes, tum antiqui, tum recentiores tradunt; eamque proinde ad annum* CCCXX. *revocamus, quo tempore Licinii perſecutio efferbuit, ut probat vir doctiſſimus Antonius Pagi. Ceterum de his Martyribus Gregorium Turonenſem loqui lib.* 1. *de gloria Martyrum cap.* 96. *extra dubium eſt, quamvis eoſdem Martyres octo ſupra quadraginta fuiſſe commemoret. Claruit etiam in hac perſecutione Arſacius Confeſſor, ob ſubverſionem Nicomedia praviſam, draconem oratione occiſum, aliaque miracula celebris apud Sozomenum lib.* 4. *cap.* 16.

Licinii perſecutio qualis.

4. *Porro ex his omnibus patet, quam minus apte locutus fuerit Henricus Dodvvellus in diſſertatione de Paucitate Martyrum num.* 91. *ubi poſt aliquot de Licinii perſecutione præmiſſa, hac nulla facta exceptione ſubjungit.* Caveant itaque fabulatores, ne quos alios ſub Licinio Martyres faciant, prætetquam epiſcopos. *Sed nos minime erubeſcimus inter fabulatores computari, ſi fabulatores illi fuerint, Baſilius Magnus, Gregorius Nyſſenus, Ephrem Syrus, Gaudentius Brixienſis, ſeptima Synodi generalis Patres, &c. Immo & totam Eccleſiam ubique terrarum diffuſam his verbis impetit laceſſitque Dodvvellus. Siquidem, ut jam obſervavit Gerardus Voſſius in ſcholiis in ſancti Ephrem homiliam, non ſolum Greci aut Latini ſanctorum* XL. *Martyrum memoriam recolunt, ſed & Syri, Chaldei, Maronita, Armeni, & omnes alii Orientales, ut ex illorum populorum libris eccleſiaſticis conſtat. Nec juvat Euſebii auctoritatem opponere, quod neminem preter epiſcopos necatum fuiſſe memoraverit. Refert enim Licinium primò omnes Chriſtianos e ſua domo expuliſſe; deinde cunctos in urbibus militantes, niſi dæmonibus ſacrificarent, ab eodem militia & honore privatos fuiſſe. Poſtea ſubjungit:* Sed hæc parva ſunt, ſi cum majoribus, quæ ſubſecuta ſunt, conferantur. *Pracipue tamen in Epiſcopos ſævitum fuiſſe commemorat: ſive quod major eſſet adverſus epiſcopos, quam contra alios Chriſtianos perſecutorum furor, cum ſcirent provinciarum Rectores id Licinio gratius fore: ſeu quod gravius videretur Euſebio, Licinium in ipſos etiam epiſcopos, quos tantopere Conſtantinus reverebatur, graſſari non dubitaſſe: ſive tandem quod Licinius à Conſtantino devictus generalem adverſus omnes Chriſtianos perſecutionem, quam meditabatur perficere non potuiſſet. Hæc omnia ex ipſiſmet Euſebii verbis colligi poſſunt lib.* 10. *Hiſtoria eccleſ. cap* 8. *& lib.* 2. *de vita Conſtantini M. cap.* 1. *& ſeqq. ubi hanc perſecutionem deſcribit, quam Amaſea & in ceteris Ponti urbibus acrius ſaviiſſe refert, ita ut nonnullorum corpora in multas partes beſtiarum more fruſtatim conciſa, & in mare ad piſcium eſcam projecta fuerint. Ex his haud dubium quin fuerit Baſilius epiſcopus Amaſenus, cujus martyrium Euſebius in Chronico, ceterique Greci potiſſimum ſcriptores laudant. Id vero egregie vindicat doctiſſimus pater Antonius Pagi ad annum* 416. *quamvis ejus Acta martyrii, qua ſub Johannis Nicomedienſis preſbyteri nomine vulgata ſunt, vitiata eſſe non infitietur. Erat*

itaque hæc perſecutio contra omnes ; ſed præcipue tamen contra epiſcopos & milites concitata. Hinc Sozomenus lib. 1. Hiſtoria eccleſ. cap. 7. non ſolum multos Sacerdotes *à Licinio* afflictos fuiſſe *commemorat*, ſed & alios plurimos, ac præcipue militaris ordinis viros male multatos *aſſerit. Nec tamen fieri perſecutio dicebatur. Erat enim, ut ait Socrates lib. 1. Hiſt. eccleſ. cap. 3.* aperta ſimul & occulta, nam verbis quidem diſſimulabatur, re ipſa vero erat manifeſtiſſima. *Et quidem cum edicto prohibuiſſet Licinius, ne iis qui in carcere erant, cibum aut potum quiſquam deferret, ea de cauſa, inquit Ruffinus lib. 9. Hiſt. cap.* 10. multitudines in carcerem retruſæ inedia necabantur. *Plura apud laudatos, alioſque auctores de Licinii perſecutione habentur. Sed ea quæ diximus ſufficiunt ad vindicandos Martyres, qui tunc temporis paſſi fuerunt.* SS. XL. MARTYRES.

HOMILIA SANCTI BASILII MAGNI

De ſanctis Quadraginta Martyribus.

ANNO CHRISTI CIRC. CCCXX.

Homil. 20. Tomi 1. ad Combefiſii recenſiones ex mſſ. Græcis exacta.

I. QUis modus, aut quæ ſatietas Martyrum memoriam proſequendi erit, illi præſertim, qui eorum amore ac caritate magnopere tenetur? Nam honor, quem in bonos conſervos conferimus, benevolentiæ ſignificationem apud communem dominum habet [a]. Palam eſt enim quemadmodum is qui generoſos homines ac fortes cum honore exceperit, in ſimili, ſi forte contingat, occaſione imitari non dedignabitur. Venerare igitur ingenue eum, qui martyrium paſſus eſt, ut voluntate martyr fias, ac demum ſine perſecutione, ſine igne, ſine verberibus ac plagis, eodem cum illis præmio dignus habearis. Nobis hodierna die non unum propoſitum eſt celebrare, neque duos, neque decem, ſed viros QUADRAGINTA, qui unam in diverſis corporibus animam retinentes, in una conſpiratione & concordia fidei, eamdem erga res arduas conſtantiam, & pro veritate ſtabile propoſitum oſtenderunt. Omnes inter ſe ſimiles, pares ſententia, pares certamine; quam ob rem & parem coronæ gloriam ſunt promeriti. Quæ digna laus, quæ ſermonis copia his poterit adhiberi? Non enim linguæ quadraginta ad proſequendam talium virorum virtutem ſat fuerint. Nec ſolum multitudo tanta, phalanx militaris, cuneus inſuperabilis, æque & in bellis inexpugnabilis, ac in laudibus inenarrabilis. Sed horum unus tantum, ſi legitime fuerit oratione commendandus, noſtram facile vim ingenii ſermoniſque facundiam ſuperabit. Igitur in medium eos per commemorationem adducentes,

Martyres laudandi.

XL. Martyres.

[a] Vide epiſt. Germani epiſc. CP. ad Thomam epiſc. Claudiopoleos in Synodo 7. generali, Act. 4, edit. Labb, col. 314.

SS. XL. Martyres.

ad communem omnium hic adſtantium utilitatem conſtituere, palamque omnibus, quemadmodum in pictura fortia illorum facta reddere conabimur [a]. Nam magnifica in bellis geſta & oratores ſæpenumero, & pictores pulcherrime repræſentant [b]. Hi oratione, illi tabulis deſcribentes atque ornantes: amboque plures ad fortitudinem imitandam inducentes. Quæ enim ſermo hiſtoriæ per auditionem exhibet, hæc ſilens pictura per imitationem oſtendit [c]. Sic & nos Martyrum virtutem commemorantes, vos adſtantes excitabimus; ac vobis ſub aſpectum ipſorum facta reducentes, eos qui ſunt animo aliquantulum generoſo, ac ipſis voluntate propinquiores facile ad imitandum accendemus. Hæc eſt enim Martyrum vera laus [d], alios ad eorum virtutem æmulandam invitare. Nec enim encomiorum legibus ſervire ſuſtinent, qui de Sanctis ſermones inſtituuntur. Quoniam qui laudant ceteros, ex mundi hujus rebus materiam uſurpare ſolent; quibus autem mundus crucifixus eſt, quomodo ex eo quicquam, quod ad laudem faciat, mutuari poterit?

Ex diverſis patriis.

II. Non erat his ſanctis una patria: alius aliunde venerat. Quid igitur? ſine patria dicemus eos, an orbis cives? Sicut enim in ſymbolorum collationibus, quæ oblata ſunt communia exſiſtunt omnium conferentium: ſic & in his beatis cujuſlibet patria communis omnium erat; omneſque undecumque profecti, invicem ſibi patrias communicant. Sed quid opus terreſtres memorare patrias, cum liceat, quæ jam illis vera patria ſit, noſſe? Patria igitur horum Martyrum, Dei civitas eſt, cujus auctor atque conditor ipſe Deus. Hæc eſt ſuperna Jeruſalem, quæ libera eſt, quæ eſt mater Pauli, & omnium ei ſimilium. *Gal. 4.* Genus autem humanum aliud alii; genus vero ſpirituale unum omnibus omnino. Communis namque eis pater Deus, & fratres omnes, non ab uno & una deſcendentes, ſed ex adoptione Spiritus in unam concordiam inter ſe per caritatem convenientes. Chorus paratus, acceſſio magna eorum qui à ſæculo Deum glorificant, non ſigillatim congregati, ſed acervatim tranſlati. *Milites.* Quis vero tranſlationis fuit modus? Hi magnitudine corporis, & ætatis flore, ac virtute, ceteris omnibus præcellentes, ad militares ordines regendos promoti ſunt, & propter rei militaris peritiam animique fortitudinem primos honores apud Imperatores obtinebant. Ubi vero iniquum præconium, edictumque omnibus denuntiavit, ne quis Chriſtum profiteretur, propoſitaque omnia pœnarum genera confitentibus: multa quoque à judicibus injuſtis ira & feritas prodit: multæ tendebantur ubique inſidiæ, doli, delationes; ignis inſuper paratus, enſis in promtu, crux affixa, foſſa, rota, flagella. In tanta igitur fidelium turbatione, nonnulli fugiebant [e], aliqui ſuccumbebant, alii fluctuabant: quidam

[a] Hunc locum laudat Epiphanius in Synodo 7 act. 6. parte 4 col. 842.

[b] Hic locus laudatur ab Hadriano Papa in epiſt. ad Conſtantinum & Irenem in Synodo 7. act. 2. col. 110.

[c] Vide epiſt S. Germani ad Conſtantinum epiſc. Nacoliæ, in Synodo 7. col. 778.

[d] Epiphanius in Synodo 7. act. 6. parte 5. col. 854. hunc locum laudat: *Hoc ſane Martyrum eſt encomium, Electorum ad virtutem convocatio.*

[e] Confer. Euſebium lib. 10. cap. 8. *Iterum agri, iterum ſolitudines, iterum montes ac ſilvæ famulos Chriſti ſuſcepere.*

ante

ante certamen ſolis minis abſterrebantur: alii, ubi coram videbant intentatos cruciatus, conſternabantur: alii certamen ineuntes, deinde uſque ad finem laborum durare nequeuntes, pugnam ac periculum detrectabant, & velut in pelago naufragantes, quæ virtute patientiæ parta multorum annorum ſecum in navi vehebant, per impatientiam amiſerunt.

III. Tunc igitur hi quadraginta invicti & generoſi Chriſti milites, cum Præfectus [a] Imperatoris litteras oſtendiſſet, & obedientiam requireret, libera voce, audacter ac fortiter, nihil ex iis quæ viderant exemplis expaveſcendo, ſed minas omnes contemnendo, in medium procedentes, ſeſe Chriſtianos eſſe faſſi ſunt. O beatas linguas, quæ ſacram illam vocem emiſerunt! quàm aër quidem excipiens ſacer eſt factus! Angeli audientes plauſerunt, diabolus vero cum dæmonibus magnam accepit plagam, Dominus poſtremo in cælo deſcripſit. Igitur horum quilibet in medium procedens; En, ait, Chriſtianus ſum. Et velut in ſtadiis, qui ad certamen prodeunt, dicunt ſua nomina, & in locum pugnæ deſcribuntur: ſic & hi tunc abjectis nominibus, quæ à nativitate ipſis indita fuerant, tantum Servatoris ſui profeſſi ſunt nomen, quod omnes ordine fecerunt. Ex quo facta eſt omnium una appellatio. Non enim talem ac talem, ſed Chriſtianos omnes ſe eſſe pronuntiarunt. Hoc itaque cernens Præfectus, anxius ac dubius erat, an blandis verbis, vel potius minis eos ad obtemperandum deduceret. Primum quidem ipſos, ſi quomodo à pietate obſtinata poſſet avertere, dulci aggreditur ſermone: Nolite, inquit, juvenes, ætatem perdere veſtram, neque intempeſtivam mortem cum dulci hac & amœna vita commutare. Abſurdum namque eos, qui in bellis ſunt aſſueti fortia gerere facta, morte pravorum hominum perire. Poſt hæc pecuniam pollicebatur, partim dabat honores ab Imperatore, atque dignitatum diſtributiones, & ſexcentis eos verſutiis expugnare conabatur. Cum his rebus nihil moverentur, aliud genus, aliumque modum tentavit: plagas, mortes, pœnas intolerabiles oſtendit. Et hic quidem talia. Martyres vero qualia? Quid, inquiunt, muneribus tuis nos demulcere ſtudes, Dei hoſtis, ut diſcedamus à Deo vivente, ac dæmonibus pernicioſis ſerviamus? Putaſne tantum te daturum, quantum eripere contendis? Tua reſpuo dona, quæ nocumentum mihi conciliant. Non accipio honorem, unde mihi naſcetur ignominia. Pecuniam da quæ permaneat ac continuo duret, gloriam quæ ſemper floreat. Me Imperatori vis facere familiarem: ſed me à vero Rege alienare quæris. Quid enim hæc minima, quæ tu vocas magna, ex mundo polliceris: cum mundus univerſus à nobis deſpiciatur? Non ſunt omnia, quæ videri poſſunt, ſpei paria, quam continuo retinemus. Vides hoc cælum ut aſpectu pulcrum, ut magnum; & terram quanta eſt, quotve in ipſa mirabilia? Nihil horum Juſtorum felicitati ac beatitudini æquiparari poterit. Illa namque velociter tranſeunt; hæc continuo durant. Unam tantum

[a] Chriſtum libere confitentur.

Blanditias & minas contemnunt.

[a] In Actis & Martyrologiis vulgatis paſſi dicuntur ſub Agricolao præſide & Duce Lyſia. Sub Agricolao martyrium quoque ſubiiſſe dicitur S. Blaſius Sebaſtæ epiſcopus.

SS. XL. MARTYRES.

juſtitiæ palmam exſpecto; circa unam gloriam, quæ in regno eſt cælorum, ſollicitor. Honoris ſuperni cupidus ſum, pœnas gehennæ metuo. Illius ignis mihi formidoloſus. nam ignis ille, quem vos nobis intentatis, conſervus eſt. Novit & ipſe vereri eos qui idola contemnunt. Sagittas infantium veſtras plagas exiſtimamus. Corpus enim cædis, quod eo clariorem aſſequetur coronam, quo magis tibi reſiſtet. Si vero defecerit, eo citius à judicibus violentis ſolutum abſcedet, qui cum corporis miniſterium accipiatis, etiam animabus dominari contenditis: & niſi Deo noſtro præferamini, non ſecus indignamini, quam ſi ad extremum uſque à nobis vituperemini: & hac ratione horrenda hæc ſupplicia intentatis, ut pietatem noſtram culpabilem reddatis. At nancti eſtis non meticuloſos, neque hujus vitæ cupidos, nec qui facile conſternantur. Pro caritate, proque fide in Deum, & in rota poni, & torqueri equuleo, & flammis uri, ac omnibus demum modis torqueri parati ſumus.

IV. Ubi vero hæc audiit barbarus ille ac ſuperbia tumidus, audaciam ac loquendi libertatem minime ferens, furore percitus, modum conſiderare cœpit, quo mortem eis acerbiſſimam, prolixamque pararet. Invenit tandem. Audite itaque rem quam duram ſit commentus. Cum conſideraſſet ille regionis naturam, quod frigida eſſet [a], & anni tempus quod hibernum; obſervata nocte, in qua maxime malum augeretur, præcipue cum boreas in ipſa tunc ſpiraret; juſſit omnes nudos ſub dio in media civitate congelando mori. Noſtis enim, fratres dilectiſſimi, omnes qui hiemis horrores eſtis experti, quod ſit genus hoc pœnæ. Non enim noſſe licet, niſi iis qui exemplis ſimilibus periculum fecerunt. Corpus in primis frigore proſtratum, primum in pallorem concreto ſanguine vertitur. Deinde turbatur & fremit, dentes frendent, venæ contrahuntur, & totum corpus invitum conſtringitur. Dolor inſuper quidam acutus, & labor inenarrabilis per medullas penetrans, intolerabilem facit ſic frigore concretis dolorem. Deinde extremitates ipſius mutilantur, perinde ac ſi ab igne crematæ extremæ partes eſſent. Calor enim ab extremis corporis partibus pulſus, & ad interiores confugiens, quædam unde abſiſtit mortua relinquit: nonnulla vero ad quæ tendit doloribus afficit, morte paullatim procedente. Igitur ſancti Dei ſub dio pernoctare in ſtagno quodam juſſi ſunt [b], quod pro mœnibus civitatis erat, ac per brumam ita glacie concretum apparebat, ut equis pervium & accolarum pedibus tritum eſſet. Fluvii autem perpetuo fluentes glacie concreti à fluxu ceſſarant, & aquarum natura mollior in duritiam lapidis mutata erat. Boreæ namque mordentis ſpiritus animantia omnia juxta verſantia interimebat. Hic itaque audito damnationis juſſu, Martyres conſide-

Nudi ſub dio hieme exponuntur.

In ſtagnum demittuntur.

[a] De acerbiſſimis Armeniæ frigoribus conqueritur inter alios Chryſoſtomus epiſt. 4. & 6. ad Olympiadem.

[b] Ex hoc loco patet, SS Martyres non in aquam merſos fuiſſe, ut plerique putarunt, ſed ſuper ſtagnum gelu conſtrictum aëri fuiſſe expoſitos. Confer & num. 6. infra, & vide aliorum Patrum homilias quas laudavimus, cum Voſſii ſcholiis in S. Ephrem homiliam. Græci habet [illegible] ἐν τῇ πόλει.

rate quanta fuere conſtantia : qui loco cum ſumma lætitia conſpecto, ultimum nudati amictum alacriter rejicientes, per frigus ad mortem properarunt : non tamquam ad ſupplicium, ſed ad glorioſiſſima ſpolia rapienda ſe invicem hortantes. Non enim, inquiunt, amictum exuimus, ſed veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris, deponimus. Gratias agimus tibi, Domine, quod cum iſto amictu ſimul & peccatum exuere licet : quoniam ob ſerpentem eum induimus, ob Chriſtum vero exuimus. Relinquamus hunc amictum propter paradiſum, quem perdideramus. Quid retribuemus Domino ? Exutus eſt etiam Dominus noſter. Quid magnum ſi ea quæ paſſus eſt Dominus, ſervus ſubeat ? Immo vero nos ſumus, qui Dominum exuimus. Militum enim illud facinus fuit : illi veſtes exuerunt. Accuſationem igitur noſtram in acta relatam per nos ipſos deleamus. Acris eſt hiems, ſed dulcis paradiſus : affligens glacies, ſed delectabilis requies. Brevi tempore durantes ſinus Abrahæ nos perpetuo fovebit : unam noctem cum ævo ſempiterno commutabimus. Incendatur frigore pes, ut cum Angelis continuo ſaltet. Diſſluat frigore manus, ut facultatem habeat in Deum attollendi. Quot enim noſtri commilitones in acie ceciderunt, fidem mortali regi ſervantes ? Nos pro fide in verum Deum ſervanda hanc vitam non projiciemus ? Quot item malefici homines mortem tulerunt in ſcelere deprehenſi ? nos vero pro juſtitia mortem non ſubeamus ? Ne, obſecro, commilitones, emolliamur, ne locum diabolo demus. Carnes ſunt : ne parcamus. Quando ſemel mori oportet, moriamur ut vivamus. Fiat ſacrificium noſtrum coram te, Domine, & velut hoſtiæ viventes tibi placentes, noſmet hoc ſævo gelu immolantes abs te recipiamur. Pulcrum quidem ſacrificium, pulcra oblatio, novum holocauſtum : non quidem per ignem, ſed per frigus abſumtum.

S S. XL. MARTYRAS.

V. Hos hortatorios ſermones ſecum mutuo conferentes, atque alter alteri jubentes, ac ſi militares quaſdam excubias agerent, noctem traducebant, genero ſe ferentes præſentia, gaudentes iis quæ ſperabant, & hoſtem deridentes. Una erat omnium oratio : Quadraginta in ſtadium intravimus, utinam quadraginta, ô Domine, coronemur. Non deſit numero nec unus quidem. Venerabilis eſt, quem quadraginta dierum jejunio ornaſti, per quem divina lex in orbem tranſivit. Quadraginta dierum jejunio Elias Dominum exquirens videre meruit. Et oratio quidem eorum talis. Unus ex eorum numero cruciatus vi fatiſcens animo, relicta ſtatione atque deſertor inconſolabilem dolorem ſanctis reliquit ; nec propterea Dominus eorum vota inania permiſit eſſe. Nam prope aderat quidem, cui eorum cuſtodia credita eſt, in gymnaſio quodam e vicino adverſus cæli inclementiam ſeſe fovens ac calefaciens, rei exitum exſpectabat, paratus ſuſcipere, ſi quis militum perfugeret. Nam & hoc excogitatum fuerat, ut prope balneum eſſet, quo iis qui propoſitum mutarent, promtum foret frigoris levandi remedium. Res à Præfecto aſtute fuerat excogitata, talem videlicet invenire certaminis locum, in quo paratum damnatis ſolatium certantium conſtantiam eſſet labefactaturum.

Loco unius lapſi alter ſubſtitutus

SS. XL. MARTYRES. Sed hoc Martyrum patientiam clariorem reddidit. Non enim is, qui neceſſariis indiget, tolerans eſt; ſed is, cui cum abunde ſuppetant jucunda, quibus fruatur, in malis ferendis perſiſtit. Cum igitur illi decertarent, hic vero eventum obſervaret; ſpectaculum vidit inuſitatum, virtutes quaſdam e cælis deſcendentes, & tamquam à rege magna dona militibus dividentes, quæ aliis quidem omnibus, uno excepto, dona diſtribuebant. Is autem quem indonatum illi reliquerunt, ac honoribus cæleſtibus indignum judicaverunt, ea repertus eſt animi mollitie atque inconſtantia, ut ſtatim laboris tolerantiam deſperans, ad hoſtes transfugeret. Miſerabile prorſus ſpectaculum! miles transfuga, vir fortiſſimus captus, Chriſti ovis à lupo direpta: &, quod miſerabilius, à vita perpetua cæleſtique excidens, neque hac poſtremò diu gaudens. Nam ubi calidam attigit aquam, corpore quod glacie torpebat diſſoluto, ſtatim interiit [a]. Et hic quidem vitæ amator fruſtra ſcelere admiſſo lapſus eſt. Lictor autem, ut illum defeciſſe vidit, atque ad balneum recurriſſe, ſeipſum in deſertoris locum ſubſtituit, & abjectis indumentis ſeſe nudis immiſcuit, eamdemque cum ſanctis vocem emiſit: Chriſtianus ſum. Itaque cum ejus ſubita mutatione ſtuporem illis incuteret; & numerum implevit, & mæſtos ob ſocium amiſſum, ſanctos conſolatus eſt: eos imitando, qui in acie prima, ubi forte aliquis ceciderit, ſtatim ordini alium reſtituunt atque ſubrogant, ne proximi incommodum patiantur. Talem igitur ipſe ſe geſſit. Vidit miracula cæleſtia, agnovit veritatem, ad Dominum confugit, cum Martyribus adnumeratus eſt. Exemplum eſt Apoſtolorum imitatus. Abiit Judas, Matthias eſt ſubrogatus. Imitatus & Paulum, qui heri perſecutor, hodie factus eſt evangelizator. Superne & ipſe vocatus non ab hominibus, neque per homines. Credidit in nomine Domini Jeſu Chriſti: Baptiſmum ſuſcepit, non ab ullo, ſed à propria fide: non in aqua, ſed in proprio ſanguine.

Igni traduntur. VI. Cum vero primum illuxit, adhuc ſpirantes igni traditi ſunt, ac cineres in fluvium projecti, ut per omnem creaturam eorum tranſiret certamen. In terra primum exerciti, deinde in aëre ſub dio duravere: poſtremo igne crematos aqua excepit. Horum eſt ergo vera vox illa: *Tranſivimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium.* Hi ſunt qui noſtram obtinentes regionem, quaſi quædam turres contra adverſariorum incurſum refugium exhibent. Nec uno in loco ſeſe clauſerunt, ſed in multis locis hoſpitio recepti, multorum patrias ornaverunt: nec tamen ſeparati, ſed inter ſe commixti. O rem miram! neque deficiunt numero, neque redundantiam admittunt. Si in ſingulos ipſos diviſeris, proprium numerum non excedunt: ſi vero in unum congregaveris, quadraginta nihilominus erunt, ac ita ut ignis natura permanent. Nam ille & ad progredientem tranſit, & totus eſt apud habentem. Sic hi quadraginta ſunt unum, & omnes apud ſingulos. Beneficium igitur hoc,

Pſalm. 65.

[a] De iſto apoſtata loquitur ſanctus Nilus epiſt. 288. ad Eleutherium Comitem Orientis: *Parvum temporis ſpatium impedivit, ne homo ille, qui apud Sebaſtem defecerat, cum aliis Martyribus coronaretur.*

fratres dilectiſſimi, gratiam hanc minime deficientem ex Deo obtinemus. Paratum eſt hic Chriſtianis auxilium, eccleſia videlicet Martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium Deum. Sæpe operam dediſtis, ſæpe laboraſtis, ut unum pro vobis orantem inveniretis: quadraginta ſunt hi, unam orationis emittentes vocem. Ubi enim ſunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus eſt. ubi vero quadraginta fuerint, quis dubitet Deum eſſe præſentem? Qui aliqua premitur anguſtia, ad hos confugit; qui rurſus lætatur, ad hos recurrit; hic ut à malis liberetur, ille ut duret in rebus lætis. Hic mulier orans pro filiis auditur: peregrinanti viro reditum incolumem, ægrotanti vero ſalutem implorat. Cum his ergo Martyribus noſtras effundamus preces. Adoleſcentes ſuos coævos imitentur; patres talium eſſe filiorum parentes exoptent; matres exemplum matris optimæ ſpectent. Nam unius [a] illorum mater, videns reliquos gelu jam conſummatos, ſuum vero filium ob vires aliquantulum validiores, & adverſus dura conſtantiam adhuc ſpirantem; & cum lictores ipſum relinquerent, ut qui poſſet nonnihil conſilium mutare: ipſum propriis accepit manibus, ac currui, in quo reliqui jacentes ad pyram ferebantur, impoſuit Martyris vera mater. Non enim lacrymam indecoram effundere, aut aliquid humile loqui, vel indignum agere viſa eſt. Sed, ô nate, inquit, perfice cum tuis contubernalibus iter beatum, ne unus deſis illorum choro, ne reliquis ſerius Domino præſenteris. O matrem felicem! ô bonæ radicis bonum germen! Oſtendit generoſa parens quemadmodum pietatis inſtitutis eum magis quam lacte educaverat. Et hic quidem ſic nutritus, ſic elatus eſt à pia genitrice. Diabolus vero his viſis præ verecundia diſceſſit. Fruſtra namque omnem prope creaturam moverat, & tamen omnia à virtute Martyrum ſuperata vidit. Nox horrida & ventoſa, tempus anni frigidiſſimum, corporea nuditas, patria borealis. O ſanctum chorum! ô ſacrum ordinem! ô cuneum inexpugnabilem! ô communes generis humani cuſtodes, optimi curarum ſocii, precum ac votorum invicem ſuffragatores, legati apud Deum potentiſſimi, aſtra mundi, flores eccleſiarum, ut ego quidem auſim affirmare, intelligibiles & ſenſibiles! vos non terra contexit, ſed cælum excepit. Apertæ ſunt vobis paradiſi portæ, dignum profecto exercitibus Angelorum, Patriarchis, Prophetis, & juſtis omnibus ſpectaculum. Viri ætate florentes ac pares, vitam alacriter deſpicientes, ſupra parentes ac filios Deum amantes, in ipſo vitæ flore exſiſtentes, temporariam hanc vitam contemſerunt, ut in membris ſuis Deum glorificarent, mundo ſimul & angelis, & hominibus ſpectaculum facti, lapſos erexerunt, dubios in fide confirmaverunt, piis deſiderium auxere: unum omnino pro pietate omnes tropæum erigentes, una juſtitiæ corona ornati fuere, in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cui gloria & imperium nunc & in æterna ſæcula, Amen.

SS. XL. MARTYRES.

Sancti invocandi.

[a] Egregium Chriſtianæ matris exemplar.

[a] Hunc Melitonem Acta appellant.

ADMONITIO

In Paſſionem ſancti ARCADII martyris.

Acta S. Arcadii.

1. I*Nter varios ſermones, qui ſub ſancti Zenonis Veronenſis epiſcopi nomine vulgo circumferuntur, unus eſt de ſancto Arcadio martyre, quem quidem in nonnullis codd. mſſ. invenimus, ſed abſque ullo auctoris nomine. Unde cum ea quæ ibi narrantur, ex aliis Actis antiquioribus, quæ in libro de Agonibus Martyrum edita ſunt, videantur deſumpta, hæc Acta ſufficere viſa ſunt, quæ hic ex libro prædicto & Januario Bollandiano exhibemus.*

2. *Arcadium in Achaia paſſum fuiſſe in Actis editis diſerte exprimitur: at refragantur nonnulli codices, in quibus poſt ſermonem de ſancto Arcadio, alias, uti diximus, ſancto Zenoni attributum, Arcadius Cæſarea in Mauritania martyrium pertuliſſe memoratur. Id obſervavimus in duobus codd. Colbertinis, atque in uno RR. PP. Fulienſium Pariſienſium; quæ tamen additio deeſt in aliquot mſſ. & in editis ante Bollandum. In cod. mſ. ſancti Remigii Remenſis, quem ſæculo IX. huic monaſterio Hincmarus Remorum pontifex conceſſit, habentur* Tractatus S. Zenonis Veronenſis epiſcopi, *in 2. libros diviſi, iidem omnino qui in Bibliotheca Patrum editi ſunt. 39. libri 1. ſic inſcribitur.* De natale ſancti Arcadii, qui habet natale pridie Idus Jan. in civitate Cæſareæ in Mauritania. *Quid ea de re ſtatuendum ſit, incertum. Martyrologia enim edita, quæ fere omnia 12. die Januarii ſancti Arcadii memoriam recolunt, locum martyrii non deſignant, quamvis in Martyrologiis aliquot mſſ. Uſuardi, & ſignanter in vetuſtiſſimo hujus monaſterii ſancti Germani codice, qui videtur eſſe autographus, hæc habeantur:* In Cæſarea Mauritaniæ ſancti Arcadii martyris, genere & virtutibus clari. *Verum cum in nullis fere aliis locus deſignetur, & in omnibus proxime Arcadium præcedat* Saturus, *qui* apud Achaïam, *aut* in Achaïa *paſſus dicitur; hinc fortaſſis quibuſdam occaſio nata eſt, Achaïæ nomen etiam ad Arcadium referendi, quod poſtea in ejuſdem Martyris Acta intruſum fuerit. Huic conjecturæ favet, quod nulla penitus Arcadii mentio apud Græcos occurrat, cujus tamen feſtum in pleriſque Latinorum faſtis celebratur. De ejuſdem Arcadii paſſionis tempore nihil certi reperire licuit, quem ideo inter alios Martyres, quorum ætas nobis eſt incomperta, referimus. Bollandus tamen ejus martyrium ad Gallieni tempora revocat, quod tunc temporis claruiſſe Zenonem epiſcopum Veronenſem & martyrem exiſtimaverit. Sed etſi pro vero Zenonis fetu ſermo de ſancto Arcadio reciperetur, quonam tempore Zeno ille vixerit incertum eſt. Solus enim Gregorius Magnus lib. 3. Dialog. cap. 19. Zenonis epiſcopi & martyris meminit, de cujus ætate nihil habet. In mſ. Remigiano laudato habetur* Sermo venerabilis Coronati notarii de vita ſancti epiſcopi & confeſſoris Zenonis, *editus die 12. Aprilis Bollandiani, ubi ſub Gallieno imperatore mortuus dicitur.*

S. Arcadius.

Anno Christi .....

PASSIO

Sancti Arcadii martyris.

Ex Agonibus Martyrum.

I. CUm in Achaïa ſævus debaccharetur furor, & diabolus ſuos ſatellites in Dei populum armaret; tota familia Chriſti variis turbabatur lupi ſævientis incurſibus, & in Deum, & in ejus cultores graviſſimum committebatur bellum. Per ſingula tecta, ubi Chriſti, ubi veri Dei cultor, ſola opinione aut eſſe, aut fuiſſe credebatur, ſcatebat publicum ſcelus: nec erat locus, in quo non committeretur pro religione ſacrilegium. Cogebatur Chriſti populus vanis ſuperſtitionibus intereſſe, & aut libamina inceſta in cultum nefandi ritus profundere, aut victimas ſertis corolliſque ornatas trahere, aut redolentia thura ſuccendere, & inter fumidos ignes, nidoreſque arvinæ, bacchantium ritu pſallere: ut his illicitis ſacrificiorum exhibitionibus, à Chriſtianorum mentibus Deus poſſet expelli. Sæva perſecutio.

II. Sed dum hoc bellum duri certaminis geritur, & familia Domini, cælo ſpectante, provocatur; Arcadius Chriſti miles, videns urbem funeſta confuſione turbari, & ſingulos quoſque ad ferale illud ſpectaculum trahi; contemtis facultatibus ſuis, cenſuit celeri ex ea urbe fuga id malum declinandum. Itaque foris inveniens latebras, aliquantulum temporis latuit, omni voto in abdito vigiliis, orationibus, & omni vitæ ſobrietate Chriſto ſerviens. Verum cum ſacrificiis invenitur abſens, repente in ejus domicilium graſſantium ſatellitum hoſtilis & furore præceps irruit manus, ſperans celeri feſtinatione famulum Dei præoccupari poſſe: quem propinquus Martyris, qui forte in illas ædes deſcenderat, pro poſſe defendit abſentem. Hunc vero, eo quem quærebant non reperto, ad nefanda rapuerunt. quem ſibi oblatum crudeliſſimus provinciæ Rector jubet acri cuſtodiæ obſervatione detineri, donec prodat locum, in quem Arcadius diffugiſſet. Beatus vero Chriſti miles Arcadius id intelligens, jam pleno martyrii ardore fervens, continuo latebras, quas aliquamdiu foverat, deſeruit; nolens neque Chriſti confeſſionem diutius diſſimulare, neque propinquum ſuum ſua cauſa afflictioni relinquere. In urbem igitur rediens, voluntarie ſe Rectori provinciæ obtulit. Si, inquit, mea cauſa propinquum in vinculis detines, nunc abſolve innocentem. nam ipſe veni ut liberem inſontem, plane dicturus, quæ ille de me tibi indicare non poterat, & eorum quæ petes redditurus pro me rationem. Dixit provinciæ Rector: Do huic fugæ tuæ veniam, omni futuræ pœnæ ſublato timore, ſi vel ſero ſacrificare acquieſcis. Cui Arcadius: Quid ais, judicum vaniſſime? putaſne iſtius perdendæ fugaciſſimæ vitæ metu, aut

Arcadii propinquus pro eo capitur.

Arcadius ſe ultro offert.

S. Arcadius. Philip. 1.21.

properandæ mortis minis, famulos Domini poſſe terreri? cum ſciamus ſcriptum eſſe: *Mihi vivere Chriſtus eſt, mori vero lucrum.* Excogita quibuſvis potes ſuppliciis graviora tormenta; quibuſvis potes maximis furorum ſtimulis te accende; quibuſvis in nos malitiis te exerce: nos à vero Deo non potes ſeparare.

III. Statim igitur crudeliſſimus provinciæ Rector, vipereo veneni ſui felle commotus, cogitat quomodo nova & inaudita animadverſione, nec ſolita in reos lege, in Martyris membra poſſit deſævire. Illi vileſcunt ungulæ, inutiles illi videntur ictus plumbatarum; ſtat contemtus equuleus; negligitur, majoris pœnæ contemplatione, fuſtium imber: crudeli obverſatur menti novum ſtupendumque ſupplicium, quo ſe ſtulte putat in homine poſſe vincere Deum. Jubet tunc beatum Martyrem tradi ſui furoris conſciis: quibus nihil aliud mandat, niſi ut præ ſatietate pœnarum, præoptato vitæ diſceſſu, Martyris ſpiritum cogant emigrare.

Jubetur lente occidi.

Exſpectet, inquit, mortem ſuam, & per membra diſſectus, proprii laniatione corporis, trunco ſimilis vivum cadaver adſpiciat: incidatur per ſingulas corporis juncturas, & omnis compago diſſolvatur. A digitorum condylis incipite; dein manus à lacertis diſſocientur, lacerti à cubitis: mox à thorace diſſuantur humeri: & ſic ab articulis pedum gradatim aſſcendentes, facite articulos à pedibus, pedes à cruribus, crura à poplitibus; & quod ſuper erit, femora à coxendicibus diſlocate: & ſit in artificio veſtro mora, ut diuturnitate tormentorum, miſeriam ſuam agnoſcat, qui patriorum deorum ſacrificia fugiens, alienum voluerit colere Deum.

Membra ſingillatim inciduntur.

IV. Tunc lictores acceptis immanis animi mandatis, accedunt ad Arcadium, & ducunt ad victimæ locum, juſtis, & vitæ perennis amatoribus exoptatum. Perductus autem Arcadius, orans & intuens in cælum ſtetit Deo invocato ſecurus: & jam paraverat colla bipennis ſuſcipiendis ictibus parata. Putabat enim cita morte, ſe feralem judicis rabiem poſſe ſatiare; cum ſubito jubetur manus extendere. Profert ilico manus; & cum articulatim ſecaretur, orabat: *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plaſmaverunt me, da mihi intellectum.* Et carnifices magis deficiebant ab exſequenda crudelitate, quam ipſe quieſcebat à laude. Inſanus furore judex, primum amputandam linguam mandare neſciverat, quæ jugiter Dominum in colluctatione martyrii confitens, tyrannum devictum oſtendebat, & deos nihil eſſe, ſed ſolum Chriſtum verum Deum & victorem acclamabat. Et ipſe jam ſumma parte truncatus, in dorſum ſupinari jubetur. Reſupinus in terga, Deum magis glorificans, quod in martyrio cælum ſuſpiceret, unde peteret auxilium; pedes alacris porrigit & crura, & femora, ſimili crudelitate ſecanda: & protinus pedes articulis, crura pedibus, femora coxendicibus, venter quoque coxis, ſæva carnificum arte viduantur. Et tanta fit Martyri conſtantia, tanta patientia, tanta denique gratiarum actio, ut crudeles adſtantium oculi lacrymas continere non poſſent, & cæleſtem plane agnoſcerent virtutem, quæ tantam cauſaret patientiam; & jam dolerent, qui aliquas illi intulerant moleſtias.

V.

V. Nam poſt tot martyria, quot divulſæ compagum particulæ, quot reſecta ſunt membrorum fragmenta, truncum Martyris corpus proprio ſanguine innatat, & inter hæc omnia Martyris ſpiritus, in morarum diuturnitate ſervatus perdurat invictus, ante ſe corporis ſui impedimenta, & funeris ſui exuvias præmittens ad palmam: & videns laceras corporis ſui partes jacere in terra, dicebat: O vos felicia membra, quæ meruiſtis Deo veſtro famulari! numquam vos ſic amavi in corpore ſita, ut nunc exulto, vos intuens ſeparata. Sic nos decuit ad tempus ſejungi, ut tandem noſtro Regi occurramus in gloria; & pro mortalibus membris, vos eadem mihi reſtituamini immortalia. Vos eſtis nunc membra Chriſti; & me nunc Chriſti eſſe ſentio, quod ſemper ſuper omnia optavi. Et adjecit: Parum eſt hoc, ô viri qui circumſtatis, ſpectatores inſoliti theatri. Hæc facile eſt tolerare, qui novit de futura immortalitate cogitare. Deos vanos, qui vos nihil juvare poſſunt, relinquite. Deum meum qui me confortat, agnoſcite; pro quo mori vita eſt, pro quo pati deliciæ; cujus amor non tepeſcet, cujus honor ſemper creſcet, ad quem pro tam parvo ſupplicio accedo ſemper victurus, numquam amplius ab eo receſſurus. Et hæc dicens, ſine ulla moleſtia, pridie Idus Januarii, Chriſto Domino glorioſam reddidit animam. Videntes autem glorioſi Martyris exitum, mirabantur etiam ii qui amore tenebantur idolorum: Chriſtiani autem magis animabantur ad ſuſcipiendum martyrium, qui & ſepelierunt corpus Martyris cum honore: & reliquias ejus diſperſas colligentes, ei adjunxerunt, laudantes in Martyre Chriſtum Dominum, qui dat pugilibus ſuis virtutem omnium ſuperandorum tormentorum, cui eſt honor & gloria in ſæcula. Amen.

S. ARCADIUS. In tormentis exultat.

Moritur.

AURELII PRUDENTII HYMNUS.

De martyrio S. CASSIANI Imolenſis.

S. CASSIANUS.

ANNO CHRISTI .....

Ex libro περὶ στεφάνων, *hymn.* 9.

SYlla forum ſtatuit Cornelius; hoc Itali urbem [a]
Vocitant ab ipſo conditoris nomine.
Hic mihi, cum peterem te rerum maxima Roma,
Spes eſt oborta, proſperum Chriſtum fore.

a Prudentius ad S. Caſſiani ſepulcrum orat.

a Imola, à Cornelio Sylla ejus conditore, *Forum-Cornelii* vel *Forum-Syllæ* dicta, civitas erat Lingonum in Gallia Ciſpadana, nunc vero Romandiolæ ſub ditione pontificia, cujus epiſcopus ſuffragatur Ravennenſi metropolitano. Ibi in eccleſia cathedrali aſſervatur S. Caſſiani ejus Titolaris corpus ſub majori altari, cujus feſtum agitur die 13. Auguſti.

6. Cassianus.

Stratus humi tumulo advolvebar, quem ſacer ornat
Martyr, dicato CASSIANUS corpore.
Dum lacrymans mecum reputo mea vulnera, & omnes
Vitæ labores, ac dolorum acumina;
Erexi ad cælum faciem, ſtetit obvia contra
Fucis colorum picta imago Martyris,

Ejus martyrium videt in tabella depictum.

Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.
Innumeri circum pueri, miſerabile viſu,
Confoſſa parvis membra figebant ſtilis:
Unde pugillares ſoliti percurrere ceras,
Scholare murmur adnotantes ſcripſerant.
Æditus conſultus ait: Quod proſpicis, hoſpes,
Non eſt inanis aut anilis fabula.
Hiſtoriam pictura refert: quæ tradita libris,
Veram vetuſti temporis monſtrat fidem.

Quod exponit æditus.

Præfuerat ſtudiis puerilibus, & grege multo
Septus, magiſter litterarum ſederat.
Verba notis brevibus comprehendere cuncta peritus,
Raptimque punctis dicta præpetibus ſequi.
Aſpera nonnumquam præcepta & triſtia viſa
Impube vulgus moverant ira & metu.
Doctor amarus enim diſcenti ſemper ephebo,
Nec dulcis ulli diſciplina infantiæ eſt.
Ecce [a] fidem quatiens tempeſtas ſæva, premebat
Plebem dicatam Chriſtianæ gloriæ.
Extrahitur cœtu e medio moderator alumni
Gregis, quod aris ſupplicare ſpreverat.
Pœnarum artifici quærenti, quod genus artis
Vir noſſet alto tam rebellis ſpiritu.
Reſpondent: Agmen tenerum ac puerile gubernat,
Fictis notare verba ſignis imbuens.
Ducite, conclamat, captivum, ducite; & ultro
Donetur ipſis verberator parvulis.

Caſſianus à puetis occiſus.

Ut libet illudant, lacerent impune, manuſque
Tinguant magiſtri feriatas ſanguine [b].
Ludum diſcipulis, volupe eſt, ut præbeat ipſe,
Doctor ſeverus quos minis coërcuit.

[a] Ex his patet Caſſianum jam ante perſecutionem pueris erudiendis operam dediſſe. unde mihi ſuſpecta ſunt Acta, quæ Baronius in Notis ad Martyrol. Rom. ſe inveniſſe dicit, in quibus Caſſianus epiſcopus Brixienſis fuiſſe dicitur, qua ex urbe pulſus cum Imolam veniſſet, & pueros inſtrueret, comprehenſus, necatus eſt. Porro nuſquam apud veteres Caſſianus Imolenſis epiſcopus fuiſſe dicitur.

[b] Senatorem graphiorum ictibus occiſum ac diſcerptum fuiſſe ſub Caiigula refert Suetonius.

Vincitur poſt terga manus, ſpoliatus amictu :
Adeſt acutis agmen armatum ſtilis.
Quantumquiſque odii tacita conceperat ira,
Effundit ardens felle tandem libero.
Conjiciunt alii fragiles inque ora tabellas
Frangunt ; reliſa fronte lignum diſſilit.
Buxa crepant cerata, genis impacta cruentis,
Rubetque ab ictu curta & humens pagina.
Inde alii ſtimulos & acumina ferrea vibrant,
Qua parte aratis cera ſulcis ſcribitur :
Et qua ſecti apices abolentur, & æquoris hirti
Curſus niteſcens innovatur area.
Hinc foditur Chriſti confeſſor, & inde ſecatur :
Pars viſcus intrat molle, pars ſcindit cutem.
Omnia membra manus pariter fixere ducentæ ;
Totidemque guttæ vulnerum ſtillant ſimul.
Major tortor erat, qui ſumma pupugerat, infans,
Quam qui profunda perforarat viſcera.
Ille levis, quoniam percuſſor morte negata,
Sævire ſolis ſcit dolorum ſpiculis.
Hic quanto interius vitalia condita pulſat,
Plus dat medelæ, dum necem prope applicat.
Eſte, precor, fortes ; & vincite viribus annos :
Quod deſit ævo, ſuppleat crudelitas.
Sed male conatus tener infirmuſque laborat :
Tormenta creſcunt, dum fatiſcit carnifex.
Quid gemis ? exclamat quidam : tute ipſe magiſter,
Iſtud dediſti ferrum, & armaſti manus.
Reddimus ecce tibi tam millia multa notarum,
Quam ſtando, flendo, te docente excepimus.
Non potes iraſci quod ſcribimus : ipſe jubebas *,
Numquam quietum ut dextera ferret ſtilum.
Non petimus toties te præceptore negatas,
Avare doctor, jam ſcholarum ferias.
Pangere puncta libet, ſulciſque intexere ſulcos,
Flexas catenis impedire virgulas.
Emendes licet inſpectos longo ordine verſus,
Mendoſa forte ſi quid erravit manus,
Exerce imperium : jus eſt tibi plectere culpam,
Si quis tuorum te notavit ſegnius.
Talia ludebant pueri per membra magiſtri :
Nec longa feſſum pœna ſolvebat virum.
Tandem luctantis miſeratus ab æthere Chriſtus
Jubet reſolvi pectoris ligamina :
Difficileſque moras animæ, ac retinacula vitæ

Unus ipſi inſultat.

*Cod. Mich. virebas.

S. Cassianus.

Relaxat, artas & latebras expedit.
Sanguis ab interno venarum fonte patentes
Vias ſecutus, deſerit præcordia:
Totque foraminibus penetrati corporis exit

Obit.

Fibrarum anhelans ille vitalis calor.
Hæc ſunt quæ liquidis expreſſa coloribus, hoſpes,
Miraris: iſta eſt Caſſiani gloria.
Suggere, ſi quod habes juſtum vel amabile votum,
Spes ſi qua tibi eſt, ſi quid intus æſtuas.
Audit, crede, preces Martyr proſperrimus omnes;
Rataſque reddit, quas videt probabiles.
Pareo: complector tumulum, lacrymas quoque fundo:
Altar tepeſcit ore, ſaxum pectore.
Tunc arcana mei percenſeo cuncta laboris:
Tunc, quod petebam, quod timebam, murmuro:
Et poſt terga domum dubia ſub ſorte relictam,
Et ſpem futuri ſorte nutantem boni.
Audior, Urbem adeo, dextris ſucceſſibus utor:
Domum revertor, Caſſianum prædico.

SS. Faustus, &c.

A.D M O N I T I O

In Acta SS. Fausti, &c. martyrum.

1. *Cenſent vulgo auctores Hiſpani, Fauſtum & ſocios ejus martyres ſancti Marcelli centurionis, cujus ſuprà Acta exhibuimus, filios fuiſſe. At cum id neque ex eorum Actis, neque ex aliquo probatæ fidei antiquo auctore confirmari poſſit, certiora exſpectamus argumenta ut id ipſum affirmemus. Acta vero ipſa Surius ad diem 13. Octobris ex Marini Siculi lib. 5. de rebus Hiſpaniæ mutuata vulgavit, ad quem etiam diem eadem Acta in Martyrologio Hiſpanico Johannis Tamayi Salazaris habentur; ſed apud Tamayum nonnullis aliunde conquiſitis interpolata ſunt. Suriana autem quæ parum contracta videntur, ad priſtinum ſtatum reſtituta exhibemus ex quatuor codicibus mſſ. quorum unus eſt bibliothecæ Colbertinæ, alter ſancti Cornelii Compendienſis, tertius beatæ Mariæ Silvæ-majoris in diœceſi Burdigalenſi., quartus denique celebris monaſterii Claravallenſis.*

Acta unde habita.

Memoria.

2. *Non uno & eodem die in variis Martyrologiis horum Martyrum feſtivitas celebratur. diem 28. Septembris aſſignant, Martyrologium à Roſvveydo vulgatum, Florus, Ado & Notkerus: diem vero 13. Octobris, vetuſtiſſimum martyrologium ſancto Hieronymo attributum, Uſuardus, & Tamayus in Martyrologio Hiſpanico, ubi plura de his Martyribus. Vvandelbertus utroque die. In appendice vero Adonis die 13. Octobris & 9. Novembris me-*

morantur. Eorumdem Martyrum paſſio deſcribitur in hymno Breviarii Muzarabici, qui apud Tamayum loco laudato, & Bivarium in Commentariis ad Flavii Dextri Chronicon vulgatus eſt. Tempus vero quo martyrium compleverunt, nobis eſt incompertum. De loco nulla difficultas. Id enim Cordubæ contigiſſe omnes conſentiunt, ubi ſacræ eorum & aliorum Martyrum Cordubenſium Reliquiæ inventæ ſunt & honorifice tranſlatæ anno 1584. de qua ſollemnitate fuſius agit Tamayus in Martyrologio die 21. Novembris. Porro eoſdem Martyres à Prudentio laudatos fuiſſe in hymno de Martyribus Cæſarauguſtanis jam ſupra obſervavimus pag. 517. SS. FAUSTUS, &c.

ACTA

ANNO CHRISTI ....

SS. FAUSTI, JANUARII & MARTIALIS.

Ex quatuor codd. mſſ.

I. CUm [a] Eugenius ſacrilega mente & impio ſpiritu Cordubam advenaſſet, & ſervos Dei potius dinumerare ac probare, quam perturbare videretur, & deos ſuos adorare præciperet; ei Fauſtus, Januarius, & Martialis occurrerunt dicentes: Quid tibi vis, Eugeni? qui Dei ſervis mavis invidere quam credere [b]. Tunc Eugenius ira percitus, dixit: O [c] infelices homines, quid vos eſſe vultis? Fauſtus [d] reſpondit: Nos Chriſtiani ſumus Chriſtum fatentes, qui Dominus unus eſt, per quem omnia, & nos per ipſum facti ſumus. Eugenius dixit: Unde vobis eſt hæc tam deſperata ſocietas? Fauſtus reſpondit: Deſperatio in nobis non eſt, niſi in te ſolo, qui nos Deum negare fruſtra compellis. Hoc cum dixiſſet Fauſtus; præſes magis iratus dixit: Imponite Fauſtum in equuleo, qui tam irreverenter mihi reſpondit. Tunc Januarius Fauſto dixit: O cariſſime, tu pro nobis hæc pateris, qui meritis peccatorum noſtrorum te ſocium eſſe voluiſti. Cui Fauſtus reſpondit: Societas noſtra, Januari, manſit in terra ſemper, & in perpetuum manebit in cælo. Hoc cum audiſſet Eugenius, admiratus dixit: Quæ iſta nunc allocutio veſtra, quod tam impiè voluiſtis reſpondere mihi? Januarius dixit: Nobis confeſſio Chriſti, nulla eſt impietas. Tunc Eugenius ad Martialem converſus dixit: Vides iſtorum animi dementiam, qui te in ſocietatem ſuam contraxerunt. Noli maleficis iſtis & impiis

a Fauſtus, &c. ultro ſe offerunt.

b

c d

[a] Sur. *Olim cum Præſes Eugenius Cordubam veniſſet, et Fauſtus, &c.*

[b] Mſſ. ... *credere. Deus colendus eſt; Deus nominandus eſt. Infinita perpetuitati ejus gratiæ agendæ ſunt.* Cod. Comp. pro *credere*, habet *cedere.*

[c] Iidem: *Timentes ſacrificate, antequam vos tormentis ſubjiciam. Fauſtus, Januarius & Martialis dixerunt: Nos Chriſtiani ſumus. Deum negare nos non agnoſcies.* Deinde quæ ſequuntur uſque ad, *Quæ iſta nunc allocutio*, deſunt in mſſ.

[d] Cod Silv. Fauſtum ubique *Fauſtinum* appellat.

SS. Fauſtus, &c. te credere. Cui Martialis dixit : Solus Deus immortalis eſt, qui cælum
fecit & terram. Ipſe pro tuis malis operibus te puniet. Quod audiens
Eugenius : Et hic, inquit, ponatur in equuleo. Quod cum fieri vidiſſet
Martialis : O beata, dixit, immortalitas gloriæ Chriſti, qua nos tibi,
frater Fauſte, ſociare dignatus eſt. Tunc dixit Eugenius ſatellitibus ſuis :
Torquete eos, donec adorent deos noſtros : Fauſtus autem dum torque-
a retur; Difficile eſt, inquit, tibi, & patri tuo, qui diabolus eſt [a], nos
à paternis legibus, ad mortalitatem tuam convertere. Eugenius dixit :
b Præceperunt [b] ſacratiſſimi Imperatores ut deos adoretis. Fauſtus dixit :
Deus unus eſt, ex quo omnia, & nos per ipſum. Deos enim alios non
habetis, niſi quem & patrem, qui dicitur ſatanas. Eugenius dixit : Nunc
te tormentis afficiam. Abſcindantur ei nares, & auriculæ, ſupercilia
c radantur [c], denteſque mandibulæ ſuperioris evellantur. Quod cum factum
eſſet, Fauſtus Deo gratias agens, magis hilaris factus eſt. Eugenius Ja-
nuario dixit : Videſne, Januari, quanta tormenta paſſus fuerit Fauſtus,
dum deceptus opinione ſua, pertinaciter imperio meo parere recuſat ?
Januarius autem dixit. Impietas iſta & pertinacia Fauſti in me maneat,
& ejus vinculum caritatis non diſrumpatur. Ad cujus verba dixit Euge-
nius : Auferantur & huic quæ præcepi. Dumque torqueretur Januarius,
Eugenius præſes ad Martialem dixit : Vides, Martialis, propter ſociorum
tuorum dementiam, quæ illis mala eveniant ? Tu igitur conſule tibi,
teque disjunge ab illorum mala conſuetudine, pravaque voluntate. Mar-
*Sur. Deus. tialis dixit : Conſolatio mea Chriſtus * eſt, quem illi gaudentes & exul-
d tantes voce præcona [d] teſtantur. ideoque confitendus & laudandus eſt Deus,
e Pater, & Filius, & Spiritus-ſanctus [e]. Tunc Eugenius majori furore
f ſuccenſus, juſſit eos legitimo [f] igne comburi. Cumque perducti fuiſſent
ad locum ſuæ paſſionis, ſic uno ſpiritu plebem Chriſti alloqui cœperunt,
dicentes : Vos cariſſimi mei & Chriſti fideles, nolite credere huic ini-
mico, & diabolo, cujus tempus nunc eſt ; ſed agnoſcite vos ad Dei ſi-
militudinem & imaginem eſſe factos. Illum igitur adorate, & illum be-
nedicite, qui auctor eſt omnium. Non, ut iſti dicunt, adoretis opera
manuum ipſorum : quoniam ligna, & petræ, aurum & argentum ſunt
opera manuum hominum. Vos itaque contemnentes hujus injuriam,
g confitemini Chriſtum [g] Jeſum, & ſoli Deo ſine ceſſatione quotidie referte

[a] Duræ ejuſmodi reſponſiones, immo & imprecationes, licet raro, in aliis tamen ſinceris Actis quandoque habentur. Vide Acta SS. Tarachi, &c.

[b] Hæc uſque ad, *Abſcindantur*, ex mſſ. ſupplevimus.

[c] Mſſ. addunt hic, *Labium inferius auferatur*. De labiis nihil vetera Martyrologia Mſſ. tamen conſentit Hymnus Breviarii Muzarabici his 4. verſibus : *Mox Præſes cœpit fremere : Dentes, nares, auriculas, Labra, ſed ſupercilia, Sanctus juſſit abſcindere.*

[d] Sur. *quem ipſi magna voce.*

[e] In mſſ. quædam ſubjungit Martialis, ut Eugenio perſuadeat Chriſti fidem ſuſcipere.

[f] Apud. Sur deeſt *legitimo*. Quid ſit *legitime coqui*, vide ſupra pag 120. *Legitimi* nomen majora tormenta innuebat. Vide pag. 393.

[g] Sur. *& confidentes in Chriſto Jeſu, ſoli*, &c.

laudes. Et cum ducerent eos lictores, per quorum manus fuerant cruciati; cœperunt eos igni compellere, ſimulque traditi flammis, exultanter tradiderunt Deo ſpiritum. In exemplum [a] nobis * iſta ſunt, ut qui legitis viriliter ad paſſionem animum præparetis, ut Domini Jeſu-Chriſti & iſtorum paſſionem vobis in teſtimonium confetatis, ut ſit nomen Domini benedictum in ſæcula ſæculorum, Amen.

SS. Fauſtus, &c.

[a] Igne conſummantur.

* *f.* vobis

[a] Quæ ſequuntur ex mſſ. ſupplevimus.

MARTYRIUM

Sanctæ Drosidis virginis.

S. Drosis.

Anno Christi .....

Ex S. Johanne Chrysostomo, *Tom.* 5. *homil.* 71.

I. Propterea maxime commemorationes diligo Martyrum, diligo & amplector, atque omnes quidem, ſed tum præcipue, cum mulierum certamina proponuntur. Quanto enim infirmius eſt vas, tanto major eſt gratia; tanto illuſtrius eſt tropæum, tanto inſignior eſt victoria; non ob imbecillitatem ſexus athletarum, ſed quod per ea quibus vicerat inimicus nunc etiam vincatur..... Quam igitur deinceps ſperare poterunt excuſationem viri, ſi molles ſint & ignavi? Quam vero veniam, cum fortiter ac viriliter ſe gerant mulieres, cum adeo ſe generoſe ad certamina pietatis accingant? Nam neque ſexus, nec ætas, neque aliud quidquam poteſt impedimentum objicere, ſi adſit alacritas animi, & zelus, & ardens fides, hiſque omnibus Dei nobis gratiam conciliemus, quod beata nimirum iſta præſtitit. Fuit enim illi corpus imbecillum, & obnoxius ſexus injuriæ, & junior ætas: verum tamen horum omnium imbecillitatem adveniens gratia occultavit, ubi generoſam animi alacritatem offendit, & conſtantem fidem, & animam ad ſubeunda pericula præparatam. Nihil enim eſt, nihil plane potentius eſt eo, qui magno cum ſtudio Dei timorem habeat in mente defixum, ſed quamvis ignes, quamvis ferrum, quamvis beſtias, quamvis aliud quidvis minentur hoſtes, omnia nullo negotio contemnit. quod utique beata iſta Droſis [a] etiam fecit. Poſtquam enim rogum tyrannus accendit: neque enim in barbarum illam præcipitem egit, neque capite truncavit, ne ſupplicii brevitas

Droſis junior & tenera.

Tormenta contemnit.

[a] Droſidis nomen in Martyrologiis reperire non licuit. Vulgata Martyrologia die 14. Decembris hæc habent: *Antiochiæ SS. Mart. Druſi, Zoſimi & Theodori.* Cod. Antuerpienſis apud Florentinium pro *Druſi* habet, *ſanctæ Druſinæ*, & forte *Druſide.* Ejus feſtum in hieme celebratum fuiſſe patet ex Chryſoſtomo, eamque ſepultam fuiſſe in eccleſia ſuburbana, ubi plurima erant mortuorum ſepulcra; at tempus ejus martyrii nos latet.

S. Drosis. facilius illi certamen redderet: ſed animo ejus cupiens terrorem incutere, atque indomitam ejus mentem rogi aſpectu ſuperare, in medium illam protulit. Cum igitur rogum accendiſſet, ac fornacem inflammaſſet, atque in ſummam altitudinem attolleretur; hæc cum cerneret beata Martyr, inflammabatur ipſa quoque, atque amore Chriſti ardebat; triumque puerorum memor, ſecum ipſa reputabat, ſe in ſocietatem certaminum illorum venire, ſibique eaſdem cum illis coronas imponi. Et quemadmodum furioſi nihil eorum, quæ cernuntur, prout eſt, vident, ſed ſive exacutum gladium viderint, in ipſum facile præcipites irruunt; ſive rogum, ſive baratrum, ſive præcipitium, ſive pelagus, ſive aliud quidvis, intrepide ſe in cuncta projiciunt: ſic & iſta furore non tali correpta, abſit, ſed alio quavis prudentia honeſtiori, Chriſtique amore correpta, nihil eorum quæ ſunt oculis ſubjecta ſpectabat, ſed in cælum tranſlata, illucque jam mente commigrans, omnia mala contemnebat, & ignem non ignem, ſed torem eſſe ducebat. Quamobrem rogum illum ego, & fontem aquarum limpidiſſimum, & tincturam quamdam eximiam, & fornacem conflatoriam appello. Nam quemadmodum in fornace aurum, ſic & illius beata anima per rogum illum purior reddebatur. Liquefiebant enim carnes ejus, & oſſa torrebantur; exurebantur nervi, & corporis ſanies undique defluebat: at animæ fides firmior & ſplendidior fiebat. Atque illi quidem hæc videntes ipſam perire cenſebant: hæc vero amplius expurgabatur. Et quemadmodum aurum, imperitus qui adſtat, & liquefieri videt ac diffluere, cumque cinere commiſceri, perire exiſtimat & corrumpi; artifex autem, & qui probe iſta novit, hac ratione purius ſcit illud effici, ac poſt exuſtionem ipſum omni ex parte ſplendidum extrahit & componit: ſic nimirum & iſti evenit. Infideles quidem cum liquefieri, ac diffluere carnem ejus viderent, in cinerem illam & pulverem abire cenſebant: at fideles exacte noverant, eam ita liquefactam ſordes omnes deponere, atque immortalitatem adeptam ſplendidiorem aſcendere. Immo in ipſo rogo, ante reſurrectionem, miro quodammodo vincebat adverſarias poteſtates. Siquidem igne reſolutæ carnes cum ſtepitum ederent, illas quam facillime in fugam vertebant. Et quemadmodum generoſus miles, æreis armis circumdatus, ipſo etiam armorum ſtridore timidioribus terrorem incutit adverſariis: ſic nimirum & hunc beata Droſis pellis ſtridore poteſtates illas fugabat. Neque vero hac ratione tantum, ſed & alia rurſus nihilo iſta minori. Nam ſimul atque rogum ingreſſa eſt, & fumus in altum aſcendens aërem occupavit; dæmones per aërem volantes ſuffocabat omnes, diabolum abigebat, & ipſam naturam aëris abſtergebat. Cum enim fumo idolorum inquinatus fuiſſet, in locum illius fumus alter aſcendebat, ut illatas ab illis ſordes abſtergeret. Sane quidem fontis comparatio præclare convenit illi rogo. Nam quemadmodum ſi in fonte veſtem exuiſſet, & corpus abluiſſet; ita corpus ſuum in illa flamma facilius quam veſtem quamvis exuens, & animam nitidam reddens, ad ſponſum ſuum ab Angelis ſtipata properabat. Si enim Lazarum illum ulceribus plenum Angeli ad ſinum

[Margin: In rogum injicitur.]

[Margin: Igne purgata ad ſponſum deducitur.]

ſinum Abrahæ abduxerunt: multo magis iſtam abeuntem ſtipabant, & tamquam ex ſacro quodam conclavi ac thalamo nuptiali aſſumptam, ex fornace ad cæleſtem Sponſum deducebant. Qua vero de cauſa tincturam etiam rogum illum appellavi? quod nimirum tamquam mirabili quadam infecta tinctura, cum purpura regia facta eſſet, ad cæleſtem Regem mitteretur, ac multa cum fiducia ſedes illas cæleſtes intraret. quod fiebat, cum inviſibili manu ſua Chriſtus ſanctum Martyris caput teneret, & tamquam aquis illam flammis immergeret. O mirabilem rogum! qualem intus theſaurum habebat, pulverem illum ac cinerem auro quovis pretioſiorem, & quibuſvis unguentis fragrantiorem, gemmis quibuſvis cariorem. Quod enim nec divitiæ, nec aurum præſtare queunt, hoc reliquiæ Martyrum præſtant. Siquidem aurum neque morbos umquam depulit, neque mortem abegit: oſſa vero Martyrum utrumque perfecerunt. Illud quidem noſtrorum majorum ætate; hoc vero noſtra etiam contigit. S. Drosis.

ADMONITIO.

S. Genes. Arelat.

In paſſionem S. Genesii Martyris Arelatenſis.

1. *Cum perſecutionis tempore nemo beati Geneſii Arelatenſis martyrium deſcripſiſſet, pace tandem Eccleſiæ reddita, hæc jactura alicujus fidelis & pii ſcriptoris calamo reſarcita fuit, qui Geneſii Paſſionem, quam modo exhibemus, litteris mandavit. Hanc ſub beati Paulini Nolani epiſcopi nomino vulgavit Laurentius Surius, cui plerique auctores conſentiunt, nec adverſantur codd. mſſ. Et ſane quamquam nonnulli dubitant an verus ſit beati Paulini fetus, nemo tamen infitiari poteſt, quin ab ipſius ævi auctore deſcripta fuerit, ipſomet in Prologo declarante, ſe hanc ſuſcepiſſe provinciam,* ne ea, quæ adhuc viva recordatione rerum, ut ſunt geſta, referuntur, evaneſcente per tempus tradentium vel accipientium fide, fabuloſa credantur. *Et quidem paullo poſt Fauſtus Regienſis epiſcopus, aut Eucherius Lugdunenſis, ſive alius auctor, cujus homiliæ aliquot, cum aliis aliorum auctorum ſub nomine Euſebii Emiſſeni ſeu Euſebii Gallicani editæ ſunt tomo 5. Bibliothecæ Patrum, homiliam de beato Geneſio edidit, in qua ſæpius paſſionis hujus non ſolum ſententiis, ſed & ipſiſmet verbis utitur, ut ex aliquot locis, quæ in notulis proferemus, patebit. Hanc autem, quam ex Surio edidit novæ editionis operum ſancti Paulini collector, cum aliquot codd. mſſ. denuo collatam exhibemus. Verum cum in ea editione, & in uno cod. Colbertino quandoque occurrant integræ ſententiæ, quæ in aliis codd. mſſ. non habentur, nec tamen videantur omnino reſpuendæ, eas anſulis incluſas reliquimus. Titulum autem,* Edita à beatæ memoriæ Paulino epiſcopo, *apponimus, quòd in tribus codd. habeatur, uno ſcilicet Colbertino, altero ſancti Theoderici prope Remos, ac tertio monaſterii Igniacenſis Ordinis Ciſtercienſis in Remenſi diœceſi. Paullo*

Auctor Paſſionis Geneſii.

aliter habet cod. mſ. qui fuit olim ſancti Nicaſii Remenſis, ſcilicet, edita à beato Paulino epiſcopo, *ut ex ſchedis Belforſtii didicimus. Sed quis fuit ille Paulinus? Nolanus an Biterrenſis epiſcopus, an alius, plane incertum eſt.*

De eo alii auctores.

2. *Porro Papirius Maſſonus in deſcriptione Franciæ per flumina laudat* Patientis Lugdunenſis epiſcopi homiliam elegantem *de ſancto Geneſio Arelatenſi, quam cum videre non licuerit, an diverſa ſit ab ea Paſſione, quam ſub ſancti Paulini nomine editam diximus, aut ab homilia Euſebii Gallicani laudata, ſub cujus nomine aliquot Eucherii Lugdunenſis opuſcula edita ſunt, judicare non poſſumus; ſiquidem certum eſt alios etiam auctores de ſancti Geneſii laudibus ſcripſiſſe. Inter alios ſermones ſanctorum Auguſtini, Cæſarii, Fauſti, aliorumque ejuſdem ævi ſcriptorum, qui Romæ in cod. mſ. num. 3836. bibliotheca Vaticanæ habentur, duo exſtant de ſancto Geneſio abſque auctoris nomine. Habemus item apud Surium homiliam ſancti Hilarii Arelatenſis epiſcopi de miraculo, quod beato Honorato ejuſdem urbis epiſcopo contigerat, cum pons Rhodani concidiſſet, de quo item miraculo Gregorius Turon. lib. 1. de gloria Martyrum cap. 68. qui aliàs paſſim ſanctum Geneſium laudat. Ejuſdem martyrium fuſe exponitur in Miſſali Muzarabum, die 25. Auguſti. Arelatem vero Geneſii occaſione laudant Prudentius hymno 4. de Coronis, Fortunatus lib. 8. Carm 4. & alii paſſim eccleſiaſtici ſcriptores. Ex quibus omnibus patet, ſancti Geneſii memoriam celebrem olim fuiſſe. Ejus feſtum in vulgatis Martyrologiis recolitur die 25. Auguſti, qua quidem die alterius item Geneſii Mimi natale celebratur. unde nonnullis occaſio data fuit, hos duos Martyres commiſcendi in unum. Sed & alius tertius Geneſius diſtinguendus eſt, in territorio Arvernenſi paſſus, teſte Gregorio Turon. lib. laudato cap. 67. De aliis Geneſiis fuſius agere non vacat.*

Tempus mortis incertum.

3. *Incertum eſt quo tempore beatus Geneſius paſſionem conſummarit. Tunc accidiſſe refert Euſebius Gallicanus in homilia laudata, cum Cæſar Arelate verſaretur: ſed quiſnam ille fuerit, non habet.* Cum ſecretus, *inquit*, adhuc Dei famulus in Exceptorum ordine militaret, & ante tribunal pagani Cæſaris adſiſteret, audiens eum in caput Chriſtianorum cruentas pronuntiare ſententias, piam dexteram ab excipiendo, tamquam à ſacrificando revocaſſe, *&c. Hinc forte Baronius hujus Martyris mortem anno 303. conſignavit.*

S. Genes. Arelat.

PASSIO

Anno Christi .....

Sancti Genesii Martyris Arelatenſis.

Edita à beatæ memoriæ Paulino epiſcopo.

Ex codd. mſſ. & editis.

I. Proprium atque indigenam Arelatenſis urbis beatiſſimum Genesium martyrem, alumnum ejuſdem jure naſcendi, patronum virtute moriendi, celebrare jam à principio atque extollere, omnium fidelium ſtudia, omnes religioſorum litteræ debuerunt: ut tanti meriti glorioſa documenta conſignata ſcriptorum fide, & vivacibus commendata monumentis, illibata atque integra ad poſteros pervenirent; quæ admiratio ſemper faceret nova, & veneratio probaret antiqua. Sed quoniam ſuccedentes ſibi per incertum vitæ tempus ætates tradere hæc invicem memoriæ mutuæ, quam mandare litteris maluerunt: vel nunc oportet eadem fidelibus ſcriptis in tempora ſecutura tranſmittere, ne ea quæ adhuc viva recordatione rerum, ut ſunt geſta, referuntur; evaneſcente per tempus vel tradentium, vel accipientium fide, fabuloſa credantur. Occaſio hujus paſſionis ſcribendæ.

II. Sanctus itaque Geneſius in juventutis flore primævo, provincialis militiæ tirocinia ſuſcepit, [eam officii partem ſtudio & arte complexus, quæ patronorum verba vel nova ſignorum velocitate, vel dexteræ, ſonum vocis æquaret: ſpiritalem futuræ gloriæ imaginem præfigurans, ut qui præcepta divina celeriter audiret, ea fidelibus notis piæ mentis exciperet.] Accidit autem ut eodem ante tribunal Judicis Exceptoris munus implente, impia atque ſacrilega mandatæ perſecutionis juſſa legerentur: quæ cum devotus Deo repudiaret auditus, & imprimere ceris manus ſancta reſpueret. Abjectis [a] ergo ante pedes judicis tabulis, triſte miniſterium ſacrata jam Deo mens refugit. Et ut in nullo à præceptis evangelicis actus martyrii deviaret, quibus declinare perſecutionis impetum vel permittimur vel jubemur, [alia atque alia non ſolum latebra, verum etiam civitate mutata, cum & alio loco ſcriptum ſit, Spiritus quidem promtus eſt, caro autem infirma] ab ira ſe furentis judicis paullisper occuluit. Qui cum eum corripi protinus offerrique juſſiſſet, neque facilis inveſtigatio ad procuratam latebram perveniret; crudeliſſimis pœnæ miniſtris, ut ubi repertum, gladio interficerent, imperavit. quod ubi beato Geneſio, vel occultis nuntiis, vel rumore compertum eſt, diverſa latendi loca, ut exitus docet, non infirmitate ſpiritus, ſed carnis trepidatione mutavit. Atque interim, licet ſuperfluo, de præſumtæ fidei confirmatione ſollicitus, Geneſius exceptor. a Catechumenus.

[a] Euſeb. *Projectis itaque codicibus antè oculos profani judicis.*

S. Genes. Arelat.

quoniam nondum erat [a] ex aqua & Spiritu-ſancto renatus, per fidos internuntios à Catholicæ religionis Antiſtite donum baptiſmatis poſtulavit. Sed ille fortaſſe temporis anguſtiis impeditus, [vel juvenili ætati diffidens, ardentia vota diſtulit], huic fideliter indicavit, quod plenam conſummationem etiam hujus muneris daret prompta pro Chriſto cruoris effuſio. [Et hæc quidem cunctatio Sacerdotis, divino, ut æſtimo, prompta [b] nutu atque judicio provocata diſpoſitaque eſt : ut circa ejus ſollemnem conſecrationem officia humana ceſſarent, cui unius baptiſmatis duplex gratia, ex utroque ſcilicet Chriſti latere & aqua & ſanguis, parabatur.]

Miniſtris inſequentibus.

III. Itaque cum jam Dominus, [c] per Spiritum-ſanctum futuri Martyris ſcrutans arcana, non pateretur differri coronam, ubi videbat paratam eſſe victoriam; percuſſoribus eum ſuis obtulit, & iis, quorum in eumdem avida crudelitas inhiabat, oſtendit. Atque is, ubi ſe perſpicit deprehenſum, inſtinctu Domini Rhodanum petiit [d], & ſancta fluento membra committit, [ut eum illic à contagio mortali, velut alterius Jordanis undis, occultus baptiſta purgaret; & mutuo alternoque myſterio, & aquis corpus, & aquas corpore conſecravit. Atque hæc cauſa profecto exſtitit,] ac ſic natandi adminiculo cum ad alteram ripam perveniſſet, [qui exemplo beatiſſimi Petri ad Chriſtum tendens, per ſumma gurgitum ambulare potuit.] Tranſgreſſum continuo in ulteriora fluminis, & de ſubeundæ paſſionis præmiis Chriſto ſponſore ſecurum in eo beatum Martyrem loco, quem effuſioni ſanguinis glorioſi Dominus elegerat, quique nunc oratione aſſidua, & votis numquam irritis frequentatur, percuſſor aſſequitur, exoptatoque gladii ictu feſtinantem ad Deum animam, vinculis corporis quibus tenebatur abſolvit: & utraque ſubſtantia propriæ originis elementa repetente, terrena interim terris membra commendat, & cæleſtem ſpiritum emittit ad cælum. Providerunt tamen fideles temporis illius Dei ſervi, ut utramque fluminis ripam geminatis urbibus [e] ambiendam unius Martyris tutela muniret. Nam in ipſo beatæ paſſionis loco, conſecrati cruoris veſtigia relinquentes, in alterum fluvii latus honoratas reliquias tranſtulerunt: ut utrobique præſens ſanctus Geneſius, illic ſanguine haberetur, hic corpore [f].

Rhodanum natando tranſit.

Comprehenſus gladio petimitur.

IV. Hæc omnia fideliter, atque ut geſta ſunt, vel comperta, vel dicta, libentibus devotiſque animis, qui noveratis recognoſcite; qui

[a] Euſeb. *Qui adhuc catechumenus*, &c.

[b] Cod. 1. Colb. *ut æſtimare promtum eſt.*

[c] Sur. & Cod. Colbertin. *Sed jam Dominus qui per Spiritum-ſanctum futuri Martyris ſervabat arcana, ſubeunda conſtantiam paſſionis vel fecerat vel videbat: neque patiebatur*, &c.

[d] Euſeb. *Rhodani ſe immittit fluentis, interiorem ripam .... tranſgreditur*, &c. Vide & Greg. Turon. lib. 1. de Gloria Mart. cap. 69.

[e] Duplicem Arelatem appellat Auſonius. *Pande duplex Arelas ..... præcipitis Rhodani ſic interciſa fluentis, ut mediam facias*, &c. Idem fere repetit in aliis locis.

[f] Euſeb. *Sub ipſa itaque feliciſſima civitatis mœnia fidelium humeris funus inclyti victoris infertur. Unde nunc inter utraſque urbis illius partes gemino honore glorioſus, illam ripam triumpho ſanctificat, hanc ſepulcro; illam ſanguine illuſtrat, hanc corpore.*

ignorabatis agnoſcite : & gloriam tanti Martyris, per ſingula annorum ſpatia creſcentem, & in ſæcula æterna victuram, mentis oculis contuentes, unuſquiſque pro viribus ad ſimilia, ſi ſimile ſe tempus obtulerit, animos præparate; & ut beatus Geneſius, throno Domini uſque ad vindictæ ſuæ tempus aſſiſtens, ſacerdotibus ac miniſtris, clero, vobiſque omnibus, & ei qui inſtructioni veſtræ iſta compoſuit, patrocinetur, orate. Amen. S. Genes. Arelat.

ADMONITIO

S. Julianus.

In martyrium ſancti Juliani.

1. *Egregium encomiaſten nanctus eſt ſanctus Julianus Johannem Chryſoſtomum, qui nobis in homilia 47. ad populum Antiochenum hujus beatiſſimi Martyris patriam, ac diriſſimam cum diuturnitate temporis, tum tormentorum acerbitate paſſionem expoſuit. Porro cum homiliam integram legere cuivis cupienti facillimum ſit, plura omiſimus, quæ beati Juliani paſſionis narrationi ſanctus Doctor præmiſerat.*

2. *In Menologio Græcorum, juſſu Baſilii imperatoris conſcripto, Julianus de quo hic agimus, Anazarbi in Cilicia natus, atque ſub Marciano præſide Ægeæ paſſus dicitur. Solius Anazarbi meminit Martyrologium Romanum cum Menologio Cardinalis Sirleti apud Caniſium : at in ea urbe martyrio coronatum non fuiſſe, vel ex eo patet, quod longe à mari diſſita ſit, in quod tamen ſacco incluſus Julianus projectus fuiſſe dicitur, idque ſub Marciano præſide. Sed vereor ne Marciani nomen, in celeberrimorum martyrum Juliani & Baſiliſſæ Actis memoratum, ad noſtri Juliani breve encomium, quod ab illis auctoribus confectum eſt, traductum fuerit. Ceterum de ſancti Juliani paſſionis anno nihil certi reperire licuit. Annos 18. natus paſſus dicitur in memoratis Menologiis, quæ ipſius feſtivitatem die 16. Martii recolunt. Attamen Menologium Sirleti laudatum, die 21. Junii alterum Julianum martyrem commemorat, ſub Diocletiano imperatore & Marciano præſide Antinopoli in Ægypto paſſum, quem à Johanne Chryſoſtomo* encomiorum honore celebratum *fuiſſe refert. At in magnis Menæis & apud Maximum Cythereenſem, utroque die, 16. ſcilicet Martii, & 21. Junii, Julianus martyr celebratur, ſed idem omnino utrobique quem Chryſoſtomus laudat. Exſtabant Conſtantinopoli tres baſilicæ ſub Juliani nomine, quarum una Julianum & Baſiliſſam patronos agnoſcebat. De his vide Cangii* CP. *Chriſtianam lib.* 4. Baſilicam ſancti Juliani martyris Antiochenſis gravi incendio concrematam *fuiſſe dicit Gregorius Turon. lib.* 4. *Hiſtoriarum cap.* 33. cum Antiochia Ægypti, & Apamæa Syriæ maximæ civitates à Perſis captæ ſunt *tempore Juſtiniani imperatoris.*

Anno Christi .....

MARTYRIUM SANCTI JULIANI.

Ex S. Johanne Chrysostomo, *homil.* 47. *tom.* 1.

a Julianus natione Cilix. I. HUnc itaque ſanctumCilicum natio tulit, quæ Paulum etiam tulit. Civis [a] enim illius fuit, & uterque nobis inde miniſter Eccleſiæ prodiit. Poſtquam autem pietatis apertum eſt ſtadium ; & ad certamina tempus ipſum vocavit, in ſævam incidit belluam, quæ tum judicium exercebat. Ac videte commentum ! Cum enim eum forti animo præditum videret, neque poſſe ſupplicii vehementia rigidum illud animi robur infringi, in procraſtinationes illum conjicit ac dilationes, introducens identidem, & educens. Non enim uno die, cum audiſſet, illi caput abſcidit, ne ſupplicii brevitas faciliorem illi curſum redderet : ſed diebus ſingulis introducebat, educebat, interrogationes adhibebat, mille tormenta minitabatur, adulatoriis verbis prolectabat, omnes machinas admovebat, & immotum illud fundamentum concutere nitebatur. Anno integro per univerſam illum Ciliciam circumducebat, ignominiaque afficiebat : immo vero, quod minime arbitrabatur, illuſtriorem reddebat Martyrem. Vociferabatur ipſe quoque cum Paulo : *Deo autem gratias, qui triumphat nos in Chriſto, odorem notitiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco.* Ut enim unguentum, quamdiu quidem uno in loco ſitum eſt, ſolum illum aërem odore inficit : cum autem in multa fuerit loca diſperſum, omnia ſua virtute complet : ita nimirum & in Martyre accidit. Circumagebatur enim tum temporis, ut inurendus ignominia : ſed contrarium eveniebat. Illuſtrior illa tranſvectione fiebat athleta, cunctoſque Cilicum regionis incolas ſuæ virtutis æmulatores reddebat. Circumagebatur quoquo verſus, ut ejus certamina non ex fama ſolum diſcerent, ſed & ipſum coronatum victorem contuerentur ſpectatores ; quantoque longiores illi circuitus ſtadii curriculaque reddebat, tanto illuſtriores curſus omnes fiebant : quanto majora illi ſcammata [b] proponebat, tanto mirabiliora certamina efficiebat : quanto afflictionem temporis diuturnitate protendebat, tanto probatiorem patientiam ejus reddebat. Nam & aurum quo diutius cum ignis natura verſatur, purius evadit, &c. Cunctos ad imitationem ſui, non voce tantum ſuadens, ſed factis ipſis tuba clariorem mittens vocem cohortabatur. Et quemadmodum cæli non emiſſa voce Dei gloriam enarrant, ſed dum aſpectus ſui ſplendore ſpectatorem in admirationem conditoris traducunt : ita nimirum & Martyr ille Dei

Longum martyrium ducit.

2. Cor. 2. 14.

[a] Græce συμπολίτης, id eſt, concivis ; inde à nonnullis Julianus Tarſenſis martyr dictus eſt. Potuit tamen Pauli concivis appellari, quod uterque Cilix fuerit ; nec ad id neceſſe eſt, ut ambo ex eadem Ciliciæ urbe fuerint exorti.

[b] Scammata foſſæ erant, quibus ſtadium claudebatur. Hinc ſæpe vox iſta uſurpatur pro ſtadio.

gloriam enarrabat, cum cælum eſſet ipſe quoque multo iſto lucidius quod videmus. Non enim ita cælum aſtrorum chori ſplendidum reddunt, ut Martyris corpus ſplendidius vulnerum ſanies reddidit. Atque ut Martyris vulnera cælo infixis aſtris ſplendidiora eſſe diſcatis, advertite. Ad illud quidem cælum, ac ſtellas cum homines reſpiciunt tum dæmones: ſed ad hujus etiam vulnera homines quidem reſpiciunt fideles, dæmones autem oculos contra non audent attollere: quin etiam ſi ſpectare conentur, continuo luminibus orbantur, nec poſſunt exſilientem inde fulgorem ſuſtinere. Hoc ego non ex iis tantum quæ olim acciderunt, ſed ex iis etiam quæ hodieque fiunt, comprobabo. Sume enim quempiam à dæmone correptum ac furentem, & ad ſanctum illud ſepulcrum deduc, quo reliquiæ Martyris continentur; tum reſilientem plane atque fugientem videbis. Ut enim ſi per prunas inceſſurus eſſet, ſic ab ipſo veſtibulo ſtatim exſilit, & ne oculos quidem adverſus ipſam thecam audet attollere. Quod ſi nunc tanto poſt tempore, cum pulvis & cinis eſt factus, ſuſpicere in monumentum non audent, nec in nuda ſancti oſſa; minime dubium eſt, quin tum quoque, cum illum ſanguine purpuratum videbant, vulneribus undique amplius, quam ſolem radiis refulgentem, perculſi fuerint, & luminibus orbati receſſerint. Vides ut aſtris cæleſtibus Martyrum vulnera ſplendidiora ſint, ac mirabiliora, majorique virtute polleant?

S. Julianus.

Dæmones ad ejus ſepulcrum fugantur.

II. Sanctus itaque in medium producebatur, & acerba undique ſupplicia circumſtabant, metus futurorum, labor præſentium, dolor ingruentium, eorum quæ exſpectabantur formido. Tamquam enim belluæ quædam immanes, carnifices corpus ejus circumſidentes latera effodiebant, carnem deradebant, oſſa denudabant, viſcera ipſa interiora pervadebant. Attamen cum cuncta perveſtigarent, theſaurum fidei deprædari minime valuerunt. Enimvero in regum ærariis, ubi aurum aliæque copioſæ ſunt opes reconditæ, ſi parietes ſolos perfoderis, ſi fores reſeraveris, continuo theſaurum objectum vides: at hic in ſancto iſto Chriſtumque continenti templo contrarium accidebat. Perfodiebant muros carnifices, pectoraque diſrumpebant, & reconditas opes nec cernebant, nec rapere poterant. Sed quod evenit Sodomitis, ut ad domus Loth januam quidem ipſam ſtarent, aditum vero non invenirent: ſic nimirum & iſti, cum corpus Martyris undequaque ſcrutarentur, theſaurum tamen deprehendere, fideique divitias exhaurire non valebant. Talia ſunt animæ ſanctorum recte facta, quæ nec auferri, nec vinci poſſunt, &c. Admovebant ignem illi, & ferrum & tormenta, admovebant pœnas, ſupplicia, flagella: perfodiebant undique latera: loquebatur ille tantum, ſimplicemque vocem emittebat, & opera ſermo vincebat. Exſiliebat ex Martyris ore vox ſancta, ſimulque cum ipſa lumen radio ſolari ſplendidius eliciebatur. Hujus tantum eſt lumen, quantum inter cælum & terram interjacet intervallum; immo vero ne hoc quidem integrum poteſt pervadere, ſi quando tectum, vel murus, vel nubes, vel aliud quoddam corpus interceſſerit, ſed obſtruitur, ac diſcluditur ſeptis ejuſmodi, ne ulterius feratur.

Dira tormenta ſuſtinet.

S. JULIANUS.

Vox autem Martyris ex illa ſancta lingua proſiliens in cælum ſubſiliit. Prætervecta eſt cælum cæli, viderunt eam Angeli, locoque ceſſerunt Archangeli, & viam dederunt. Cherubim, & aliæ Virtutes ſurſum ipſam deduxerunt, nec prius receſſerunt, quam ad ipſum thronum regium adduxiſſent.

III. Poſt hanc autem vocem cum vidiſſet is qui tum judicium exercebat, ſe temere cuncta & incaſſum eſſe machinatum, ſeque contra ſtimulum calcitrare, atque adamantem percutere, quid facit? eo tendit deinceps, ut victas manus dare videatur, & Martyrem ex hac vita ſubducit. Mors enim Martyrum, eorum qui ipſos enecant eſt aperta clades; eorum autem qui e medio tolluntur clara victoria. Tu vero mihi conſidera, quo pacto ſævum quoddam & acerbum genus mortis ejus excogitaverit, quod & tyranni crudelitatem, & Martyris fortitudinem demonſtrare poſſet. Quodnam igitur illud eſt ſupplicii genus? Allato ſacco & arena completo, cum in eum ſcorpiones, viperas, & dracones injeciſſet, cum illis & ſanctum injecit, & in mare demiſit. Erat ergo Martyr cum beſtiis, & rurſus cum beſtiis concluſus erat vir juſtus. Rurſus autem dixi, ut veterem vobis in memoriam revocarem de Daniele narrationem. Illum quidem in lacum incluſerunt; hunc autem in ſaccum injecerunt, &c. Accepit eum mare, non ut occideret, ſed ut coronaret, & poſt coronam nobis ſanctam iſtam arcam Martyris corpus reddidit: hanc in hunc uſque diem retinemus, quæ ſexcentorum bonorum eſt theſaurus. Etenim Martyres nobiſcum Deus partitus eſt: cum animas ſibi ſumſiſſet, corpora nobis quodammodo largitus eſt, ut perpetuæ virtutis monumenta ſancta horum oſſa teneamus. Nam ſi bellatoris arma cruentata quis cernens, clypeum, haſtam & loricam, licet omnium ſit ignaviſſimus, ſtatim exſilit, exardeſcit, & ad bellum promtus emicat, atque à conſpectu armorum ſumit animum, ut eaſdem actiones aggrediatur: nos qui non arma, ſed corpus ipſum cernimus Sancti, quod dignum habitum eſt ut ob Chriſti confeſſionem cruentaretur, licet omnium ſimus timidiſſimi, qui poſſumus non ad ſummam promtitudinem animi exardeſcere, cum hic aſpectus, velut ignis quidam, in mentem noſtram incidat, & ad idem nos certamen invitet? Propter ea nobis ſanctorum corpora uſque ad tempus reſurrectionis commendavit Deus, ut maximæ philoſophiæ materiam & occaſionem haberemus. Verum enimvero ne Martyris laudes linguæ noſtræ imbecillitate minuantur, ſed agonothetam Deum exſpectent, qui eos coronat, ille & collaudabit. Laus enim eorum non ex hominibus eſt, ſed ex Deo. nam & hæc ipſa quæ diximus, non ut illuſtriorem redderemus Martyrem diximus, ſed ut vos promtiores efficeremus. Nos vero laudibus omiſſis omnem ad vos orationem convertamus; quin potius Martyrum laudes non poſſunt omitti, cum in Eccleſia quis de rebus utilibus verba facit. Sed animum advertite. Pravam enim & inveteratam conſuetudinem exſcindere ſtatui hodierno die, ut non ſolum ad Martyres accedamus, ſed etiam Martyres imitemur. Honos quippe Martyrum eſt, non ſi ad eos tantum procedamus, ſed præ hoc ſi fortitudinem ipſorum

Sacco cum viperis, &c. incluſus in mare dejicitur.

Reliquiæ ejus Antiochiæ aſſervatæ.

ipſorum æmulemur. Quam ob rem prius exponenda eſt prava iſta conſuetudo. nam ignoto morbo facile non eſt adhibere medicinam; propter ea vulnus prius detego, tum deinde medicamentum appono. Quænam igitur illa eſt prava conſuetudo? Nonnulli eorum qui hic hodie congregati ſunt, (abſit enim ut totam eccleſiam crimine tali condemnem) præ ſocordia quadam nimia ac ſimplicitate, die craſtino derelictis nobis Daphnen [a] properant, ut quæ colligimus hodie, cras effundant; & quæ ædificavimus deſtruant, &c. S. Julianus.

[a] Sozomen. lib. 5. Hiſtoriæ Eccleſ. cap. 19. *Daphne eſt ſuburbium Antiochiæ perceleбre, nemore multis cupreſſis admixtis variatum.*

ADMONITIO

In martyrium SS. Leonis & Paregorii.

SS. Leo et Paregorius

1. D*ie 18. Februarii Bollandiani Godefridus Henſchenius rejectis brevioribus Actis ſanctorum Martyrum Paregorii & Leonis, quæ Lipomanus & Surius ediderunt, alia fuſiora profert, quæ ex mſ. codice Bibliothecæ regiæ e græco in latinum tranſtulit. Ea porro, utpote ſincera, & quæ ab auctore coæquali deſcripta videntur, inde à nobis deſcripta hic exhibemus. Horum Martyrum feſtum Græci in Menæis die 18. Februarii recolunt, ubi breve eorum paſſionis compendium, ſicut apud Maximum epiſcopum Cytheræenſem, habetur: quamvis in titulo Actis Græcis præfixo martyrium pridie Kalendas Julii dicantur ſubiiſſe. Eorum vero pauci ex latinis, & quidem recentiores, meminerunt, ut Molanus & Ferrarius die 18. Februarii & Conſtantinus Felicius die 16. ejuſdem menſis. De tempore vero quo paſſi ſunt nihil explorati habetur. Id unum ſcimus, Paregorium ſcilicet ante Leonem martyrio fuiſſe affectum: nec adeo graves ſunt Henſchenii conjecturæ, quod ipſemet agnoſcit, ut eorum paſſionem ad Gallieni & Valeriani tempora potius quam ad aliud referamus. Patara, ubi paſſi ſunt, urbs eſt Lyciæ epiſcopalis notiſſima, ſub Mirenſi metropolitano.*

CERTAMEN

Sancti Leonis & Paregorii,

Qui martyrium ſubierunt Pataræ in Lycia pridie Kalendas Julii.

Ex cod. mſ. græco bibliothecæ Regiæ latine donatum in Februario Bollandiano.

I. Variæ quidem ſunt diaboli machinæ adverſus ſervos Dei; magis varia autem & major eſt propenſio Unigeniti Dei in ſuos miniſtros. Nam ille quidem non carnem & ſanguinem objicit eis, qui ſunt natura Chriſtiani, ſed ſpiritalia nequitiæ: Chriſti autem auxilium ſuos domeſticos fidei efficit fortiores adverſus diabolum. Satis vero probatur id quod dictum eſt ex generoſorum martyrum Leonis & Paregorii tolerantia. Nam cum beatus Paregorius fuiſſet prius conſummatus in tolerantia in Domino, & multorum laborum requiem inveniſſet regnum cælorum; beatus martyr Chriſti Leo certamen, quod ille compleverat, beatum eſſe ducebat: ipſe autem afficiebatur magno dolore, quod non fuiſſet conſecutus idem certamen, cum eſſet communis via eis propoſita.

Leo Paregorii exemplo excitatus.

a II. Illis vero diebus contigit, Proconſulem Lollianum[a], electum ab Imperatoribus, venire uſque ad eos, cum eo tempore penes Procuratorem urbis, qui erat Pataris, regimen foret. Celebrans autem ſceleratus Procurator diem feſtum Serapidis, & congregans concilium impiorum, conſultabat adverſus Chriſtianos, cogebatque omnes ad cultum inſanum idolorum. Cum multi vero concurrerent, ac metu humano tenerentur; ægre tulit quidem beatus Leo, ne audire quidem ſuſtinens impiorum audaciam. Apud ſe autem diſſerens, egreſſus eſt ad locum, in quo jacebant reliquiæ beati martyris Paregorii. Cum autem fuiſſet in illo loco, in quo peragebant feſtum exſecrandum & impium, qui eo digni erant; unuſquiſque eorum qui videbant, tam ex ipſa matura actione, quam ex vultu & veſte, & ex eo quod non aſſentiretur malis, quæ ab ipſis fiebant, exiſtimabat eum eſſe Chriſtianum, & plane reverendum. Erant
b enim ei moderata omnia: Aſceticam[b] enim vitam exercuerat à juventute. & ideo deditus fuerat continentiæ, caſtitati & temperantiæ. Indumentum autem ejus erat ex pilis contextum, & plane re ipſa vitam æmulabatur apoſtolicam, & fuerat imitator ſancti Johannis Præcurſoris & Baptiſtæ. Cum ergo acceſſiſſet ad locum ei propoſitum, & preces fudiſſet conſuetas, domum eſt reverſus: & cum fuiſſet ingreſſus ac de more

Ægre fert Serapidem coli.

[a] Spartianus ſæpius meminit Aviti Lolliani viri conſularis, & inter 30. tyrannos qui circa Gallieni & Valeriani tempus exſtitere, quartus numeratur Lollianus apud Trebellium Pollionem. Unde ejus familiæ nobilitas diſcitur.

[b] Hinc monachus à nonnullis appellatur.

precatus, pane ſumto, manebat apud ſe, nihil aliud meditans, quam præclara facta pii Paregorii. Cum hæc autem apud ſe animo agitaret, paullulum in ſomnum eſt reſolutus, ut rerum ſibi futurarum gloriam adſpiceret. Quomodo enim Patriarcha Joſeph vidit quæ à Deo eſſent ſibi inferenda; ita etiam beatus Leo vidit per Spiritum-ſanctum, rerum ſibi futurarum eventum. Viſus eſt ergo videre, cum eſſet vehemens tempeſtas, & torrentes magno impetu defluerent, Paregorium & ſe ſtare in medio torrente: & licet eſſet fluentum valde periculoſum, ſe projicere & accurrere ad beatum martyrem Paregorium, qui ingrediebatur iter ad martyrium. Itaque poſtquam viſionem adſpexiſſet, excitatus, apud ſe eventus faciens conjecturam, conjecit ea quæ erant eventura. Seipſum autem beatum pronuntiabat, quod aliquanto tempore verſatus eſſet cum beato Paregorio. Deinceps ergo ad eum accedebat, tamquam ad fideliſſimum aliquem ſocium certaminis, neque clam ibat, ſed per medium forum, & per id quod dicebatur Tychæum. Et cum veniſſet ad locum, videt lucernas & cereolos accenſos circa delubrum. Et eorum quidem qui accenderant miſertus eſt, ut qui decepti eſſent, abſurdiſſimam æſtimans eorum impietatem. Cum propius vero acceſſiſſet, contrivit lucernas ſuis manibus, & cereos conculcavit pedibus, eis dicens: Si deos exiſtimatis habere vires, ſeipſos defendant. Hæc autem actio beati Leonis viam ſternebat ad martyrium ei eventurum. Precibus igitur Deo oblatis, propoſitum peragebat iter.

SS. LEO ET PAREGORIUS.

Viſione ad martyrium excitatus.

III. Myſtæ autem iniquitatis, cœtu congregato impiorum, clamabant adverſus ſanctum Leonem, ut qui averteret à Fortuna in civitatem oblatam benevolentiam. Cum vero creviſſet tumultus, & fama eſſet per totam civitatem ejus quod factum fuerat, & perveniſſet ad aures Procuratoris, qui tunc adminiſtrabat rempublicam; ſua uſus iniquitate, jubet milites obſervare ejus reditum, & virum comprehendere. Et ille quidem eſt reverſus apud ſe, conſiderans id quod erat eventurum, oculos mentis ad Deum extollens. Milites vero cum prope acceſſiſſent, & eum apprehendiſſent non reſiſtentem neque tumultuantem, adducunt eum ad Procuratorem. Ille vero, tamquam immanis quædam fera, vorans ſanguinem, plenus furore movebatur adverſus Martyrem, conſiderans ſecum, nequaquam actionem eam permittendam eſſe, ut cauſa Chriſtianis fieret iſtius audaciæ, & everſionis idolorum gentilium. Poſtquam autem vidit prope eſſe beatum Leonem, ſtatim ei objecit audaciam, qua uſus fuerat adverſus lucernas, dicens: Mihi videris, ô ſenex, vel ignorare vires deorum cæleſtium, quod eorum evertas religionem; aut inſanire, ut qui facias præter id, quod videtur diviniſſimis noſtris Imperatoribus, quos ſecundos ſervatores & deos, optime facientes, nos vocamus. Ad hæc dixit Leo ſanctiſſimus: Multos cæleſtes deos dixiſti, o Procurator; veritas autem non ita habet. Eſt enim unus Deus cæleſtium & terreſtrium, Dominus noſter Jeſus-Chriſtus, filius Dei, qui non habet opus ut ſic colatur ab hominibus. Spiritus enim contritus & anima, quæ conſuevit humiliter de ſe ſentire, ſunt apud Deum in magna exiſtimatione. Lucernæ

Comprehenditur.

Chriſtum Deum prædicat.

SS. Leo et Paregorius. autem & cerei, qui circa ſimulacra accenduntur, ſunt vani & inanes: quoniam ſentire non poſſunt lapis, & æs, & lignum, quæ ab hominum arte ſunt exſtructa & fabricata. Si vero, ô Procurator, eum qui vere eſt Deus intelligeres, non hanc materiam nullo ſenſu præditam honoraſſes honore ſuffituum. Ceſſa ergo in his fruſtra laborare, & lauda Deum univerſorum, & ejus Filium unigenitum, Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum, ſervatorem mundi & opificem animarum noſtrarum. Ad hæc dixit Procurator: Non reſpondiſti in præſentia ad crimina quæ tibi objiciuntur, ſed alia dixiſti pro aliis. Nam cum de iis accuſeris, prompto & alacri animo doces de Chriſtianiſmo. Diis autem gratia, qui non ſiverunt te latere, cum hæc auſus fueris. Aut ergo agnoſce deos, & imple eorum ſacra, eorum qui adſunt parens ſententiæ; aut da pœnas eorum quæ auſus es admittere. Ad hæc dixit Martyr: Mihi quidem fuiſſet jucundum, ne unum quidem aut alterum hic eſſe lapſum à cæleſti cognitione, non ſane tantam multitudinem. Quoniam autem video multos impie inſaniiſſe, ne putes me eſſe unum ex his, cum ſim Chriſtianus. Ego enim qui intus habeo præcepta apoſtolica, his utar ad obedientiam. Sin autem propter hæc pœnas à me exigis, ne differas. Non enim propter tormentum, quod à vobis exiſtimatur graviſſimum, cavebo: ſed omnia ſum paratus ſuſtinere, ne quis det diabolo in nos locum aliquem. Sin vero non omnes eadem quæ nos, ſentiunt, hac ſola vita vivent. Futura enim vita acquiritur per has afflictiones. Sic enim dicit Scriptura, anguſtam & artam eſſe viam, quæ ducit ad vitam æternam. Dixit Procurator: Si tu ergo confiteris anguſtam & artam eſſe viam, quæ eſt apud vos; tranſi ad noſtram, quæ eſt lata & melior. Sanctus Leo dixit: Non eam dixi eſſe adeo artam, ut non capiat eos qui illam ingrediuntur. Multi enim pulcherrimam hanc viam ſunt ingreſſi. Sed dicta eſt anguſta, quæ cum afflictione, anguſtia & neceſſitate, & pro juſtitia perſecutione initur ab iis qui ad eam accedunt: iis vero, qui ea ſua ſponte ſuſcipiunt, fides eſt latiſſima deducens ad proprias virtutes. Cur autem non pronuntias, viam quidem, quæ apud nos dicitur anguſta, eſſe latiſſimam ad ſalutem; cum didiceris, quod ex fide unius parentis noſtri Abrahæ, multitudo innumerabilis juſtificatur in fide, requieſcens in ejus ſinu: viam vero quæ eſt apud vos lata, eſſe anguſtam per incredulitatem? Eſt autem hoc verum. Virtutes enim, cum ſint diverſæ & latæ, ſunt imperitis artæ & inacceſſæ.

Minas contemnit.

IV. Hoc ergo & his plura differente ſancto Leone, & Chriſtianiſmi rationem ſtrenue confirmante, impiorum Judæorum & gentilium exclamavit multitudo, rogans ne ei concederet loqui quæ vellet. Dicit autem Procurator ad ea quæ dicta ſunt à multitudine: Ego nunc ei do poteſtatem loquendi libere, & communem amicitiam polliceor, ſi diis pareat. Dixit autem ſanctus Leo: Si meorum quidem verborum oblitus es, ô Procurator, recte rurſus interrogas; ſi vero meminiſti, ſcias fieri non poſſe ut aſſentiar adorandos eſſe deos, qui non ſunt naturâ. Tunc his verbis ira motus, jubet cædi flagris venerandum corpus Martyris. Cum

Flagris cæditur.

autem multitudo plagarum eſſet innumerabilis, & major, quam ut id ſuſtinere poſſet humanum corpus; fortiſſimus athleta Chriſti Leo ad nihil plane eorum quæ fiebant movebatur, ne minimum quidem emittens ſuſpirium. Deſiderium enim convertebat ad Dominum. Dicebat autem Procurator: Parva ſunt, ô Leo, hæc quibus affectus es tormenta, ſi conferantur cum futuris. Mihi igitur pare, & diis offer quæ ſunt lege conſtituta ſacrificia. Dixit ſanctus Leo: O Judex, quod ſæpe prius dixi, non recuſabo rurſus dicere: Neque hos novi deos, neque umquam in animum inducam ut iis ſacrificem: ut qui ſciam præcepta utiliſſima Scripturarum. Ad hæc dixit Procurator: Hoc ſolum dic, Magni ſunt dii; & liberaberis. Parco enim tibi, tuam reſpiciens canitiem, & alium qui tibi adeſt habitum corporis. Dixit ad hæc ſanctus Leo: Hoc ipſe quoque dixerim, eos revera eſſe magnos & idoneos ad perdendas animas, quæ ipſis credunt. Dixit ira percitus: Jubeo te trahi per petras, tamquam furore correptum, & ſic mori. Dixit beatus Leo: Quivis mortis modus eſt mihi jucundus propter regnum cæleſte. Eam enim voco vitam & ſalutem, quæ, poſtquam hinc exceſſero, dabit mihi ut habitem cum ſanctis. Dixit Procurator: Pare edicto, & dic: Quia ſunt dii ſervatores; quoniam es alioqui cito moriturus. Dixit ſanctus Leo: Videris mihi eſſe valde imbecillus, qui ſolum aſſidue mihi verbis mineris; præter verba autem nihil facias. Cum vero propter hæc ſeditionem agitaſſet multitudo, perturbatus Procurator juſſit Sanctum quidem capi pedibus, trahi autem in torrentem, in eo ultimum daturum ſupplicium. Cum itaque ſententiam pronuntiaſſet Procurator, ſtatim ſervi peccati beatum Leonem traxerunt ad torrentem inhumane & crudeliter. Tunc ſciens eſſe impletum ſuum deſiderium, ad Deum extollens oculos, ſic cœpit dicere: Ago tibi gratias, Pater Chriſti, quod me non diu ſeparaveris à famulo tuo Paregorio, ſed velocem mihi occaſionem dederis eum ſequendi. Lætor ergo iis quæ facta ſunt; quod pro meis prioribus peccatis viaticum idoneum accipio martyrium, & quod in manus angelorum tuorum meum trado ſpiritum, in æternum liber conſervandus a judicio improborum. Atque pro iis quidem quæ in me fiunt, eſto eis qui auſi ſunt propitius; eis autem concede, ut te agnoſcant Deum univerſorum: quoniam non vis mortem peccatoris ſed pænitentiam: & ob paſſionem noſtram tribue facilem tolerantiam in Chriſto Jeſu Domino noſtro, quorum gloria & poteſtas Patri in ſæcula, Amen. Poſtquam autem, Amen, magna animi alacritate clamitando cum gratiarum actione repetiiſſet, ſpiritum Domino reddidit.

S S. Leo et Paregorius.

Mortem non timet.

In tormentis moritur.

V. Tunc miniſtri iniquitatis corpus Sancti ſuper excelſum attollentes lapidem, in profundam terræ voraginem dejecerunt. Corpus vero delapſum nequaquam eſt diſperſum, ſed tamquam eſſet quiete eo deportatum: viſum vero eſt paucas ex aſperitate puncturas accepiſſe. Hoc igitur pacto generoſiſſimus Leo, ſuperato diabolo, egregias coronas prometitus eſt. Quia vero juſtum erat, ut magnificentia rerum geſtarum ad ſingularem ejus honorem conſervaretur, & memoria beneficiorum in

Corpus in voraginem dejectum.

SS. LEO ET PAREGORIUS. probationem earumdem rerum exſtaret ; ipſe locus huc uſque permanet : qui prius quidem, quando corpus Sancti eo deportatum eſt, præceps erat & inacceſſus, adeo ut ex ſola inſpectione periculum minaretur : nunc vero per Sanctum redditus eſt firmus ac ſtabilis, omnique periculo carens. Frequenter enim & viri, & feminæ, ac cætera animalia à via aberrando, in illud præcipitium adducuntur, & ne breviſſimum quidem ſentiunt laborem. Et maximum quandoque vehiculum cum jumentis trahentibus delapſum, ab omni immuniſſimum periculo permanſit. Et hic quidem

A fidelibus colligitur. locus divinitus ea commoditate dotatus eſt. At religioſiſſimi Fratres cum feſtinatione auferentes corpus ſanctiſſimi Martyris, mirabantur faciem ejus adeo venuſtam apparere, ac quaſi ſubridere ; reliquum vero corpus rubicundum, & quaſi ab agone pulvere leniter reſperſum. Abluerunt igitur aqua, & magna cura depoſuerunt, diſceſſeruntque cum gratiarum actione laudantes Deum, qui tam generoſam perſeverantiam beato Martyri conceſſit, petentes, ut ſorte ejus & habitatione digni efficiantur in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti, cui gloria & poteſtas in ſæcula ſæculorum, Amen.

S. JULIUS.

ADMONITIO

In Acta Sancti JULII martyris.

Acta ſancti Julii, quæ ſummarie deſcripta ex mſ. cod. Marci Velſeri edidit Godefridus Henſchenius ad diem 27. *Maii Bollandiani, nunc primum ex cod. mſ. ſancti Remigii Remenſis integra proferimus collata ad exemplar Colbertinum, ubi eodem fere modo ac in Velſeriano habentur. Eorumdem Actorum notitiam habuere veteres Martyrologiorum ſcriptores ; quos inter Ado ipſorum veluti aliquod compendium exhibuit* 27. *Maii, quo die ſancti Julii feſtum in omnibus fere Latinorum Martyrologiis recolitur. Verum cum nec in iſtis Martyrologiis, nec in Actis, aut ullo antiquo auctore tempus quo hic ſanctus Martyr paſſus fuerit, deſignetur ; mirum eſt ipſius martyrium a Galeſinio, quem ſecutus eſt Baronius, ad tempus Alexandri imperatoris revocatum eſſe. Veri ſimilius fortaſſe contigiſſe diceretur ſub magna Diocletiani perſecutione. Sed ne id ipſum, quod in aliis arguimus, in nos etiam regeratur ; fateri ſatius eſt id nobis eſſe plane incompertum. Doroſtorum vero, ubi paſſus eſt, civitas olim erat epiſcopalis ſub Marcianopolitano archiepiſcopo in Mœſia inferiori, ſed nunc in vicum redacta dicitur in hodierna Bulgaria.*

Porro Julii cujuſdam martyris corpus Fæſulis in Etruria aſſervatur in S. Bartholomei abbatia, quæ ex noſtro Ordine ad Canonicos Regulares tranſiit. Sed hic Julius videtur eſſe à noſtro diverſus. Noſter enim veteranus miles 26. annis militarat, *qui Præſidi* vir gravis & ſapiens *videbatur : at Fæſulanum aiunt adhuc* adoleſcentem immatura morte *martyrium pertuliſſe. Eodem tamen die uterque celebratur, & Actis Henſchenianis præmittitur Præfatiuncula cujus hoc eſt exordium.* Ecce ſanctiſſimus Julius dignus habitus gratiæ Dei : ecce ſicut vere ſpiritualis juvenis exercitus Chriſti, &c.

ACTA

Sancti Julii Martyris.

Anno Christi ....

Ex cod. mſ. archimonaſterii S. Remigii Remenſis.

I. Tempore perſecutionis, quando glorioſa certamina fidelibus oblata perpetua promiſſa exſpectabant accipere; tunc comprehenſus Julius ab Officialibus oblatus eſt Maximo præſidi. Maximus dixit: Quid dicis, Juli? Vera ſunt hæc quæ dicuntur de te? Julius reſpondit: Ita enim, Chriſtianus ſum. Non ego me aliud eſſe quam ſum, dico. Maximus dixit: Quid ergo? ignoraſti præcepta Regum, quæ jubent immolari diis? Julius reſpondit: Non ignoravi. Chriſtianus vero ſum; & hoc facere non poſſum, quæ vos vultis. Nec enim me oportet negare Deum meum vivum & verum. Maximus dixit: Quid enim grave eſt turificare, & abire? Julius reſpondit: Non poſſum excedere præcepta divina, & infidelibus parere. Etenim in vana militia, quando videbar errare in annis viginti & ſex [a], non tamquam ſceleſtus, neque quaſi litigioſus oblatus ſum judici. Septies in bellum egreſſus ſum; nemini de poteſtate reſtiti, nec aliquo deterius pugnavi. Princeps me non vidit aliquando errare: & modo putas me, qui in pejoribus fidelis fueram repertus, in melioribus infidelem poſſe inveniri? Maximus: Quam geſſiſti militiam? Julius reſpondit: Sub arma militavi, & ordine meo egreſſus ſum, veteranus ſemper. Tamen Deum vivum, qui fecit cælum & terram, colui; etiam & nunc fidelem exhibeo ſervitutem. Maximus dixit: Juli, video te ſapientem & gravem virum. Immola ergo diis perſuaſus à me. Julius reſpondit: Non facio quæ deſideras, neque incurram in peccatum & pœnam perpetuam. Maximus dixit: Si putas eſſe peccatum, mihi adſcribatur. Ego tibi vim facio, ne videaris voluntate adquieſcere. Poſtea vero ſecurus vadis in domo tua. Accipies decem denariorum * pecuniam, & de cetero nemo tibi erit moleſtus. Julius reſpondit: Neque pecunia hæc ſatanæ, neque tua ſubdola perſuaſio privare me poteſt à Domino [b] æterno. Deum enim negare non poſſum. Da itaque ſententiam adverſus me, quaſi adverſus Chriſtianum. Maximus dixit: Niſi fueris regalibus præceptis devotus, & ſacrificaveris, caput tuum amputabo. Julius reſpondit: Bene cogitaſti. Obſecro itaque te, pie Præſes, per ſalutem Regum, ut compleas cogitationem tuam; & des in me ſententiam, ut perficiantur vota mea. Maximus dixit: Si non vis pænitere & ſacrificare, tuo tradêris deſiderio. Julius reſpondit: Gratias ago ſi feceris.

Margin notes: Julii confeſſio. — * Boll. decennaliorum. — b Pecunias reſpuit & minas contemnit.

[a] In cod. Colbertino, & apud Bolland. *viginti & ſeptem.* Et infra uterque *ſexies*, pro *ſepties*.

[b] Bolland. & cod. Colbert. *lumine. Æternum Deum enim.*

S. Julius. Maximus dixit : Tu quidem feſtinas mori, & putas te pro aliqua laude pati. Julius dixit : Hoc ſi mereor pati, perpetua mihi manebit gloria. Maximus dixit : Suaderetur tibi pro patria & legibus patereris, haberes perpetuam laudem. Julius reſpondit : Pro legibus certe hoc patior, ſed pro divinis. Maximus dixit : Qui * mortuus & crucifixus vobis tradidit. Vide quam ſtultus es, qui plus mortuum facis, quam Reges qui vivunt. Julius reſpondit : Ille mortuus eſt pro peccatis noſtris, ut nobis vitam donaret æternam. Deus vero eſt permanens in æternum, quem ſi quis confeſſus fuerit habebit vitam æternam ; qui autem negaverit, habebit pœnam perpetuam. Maximus dixit : Condoleo tibi, & do conſilium, ut magis ſacrifices, & vivas nobiſcum. Julius reſpondit : Si vixero vobiſcum, mors mihi eſt ; ſi autem mortuus fuero, vivo. Maximus dixit : Audi me, & ſacrifica ; ne te, ut promiſi, occidam. Julius reſpondit : Hoc eſt quod frequenter rogavi, ſi merear ut facias. Maximus dixit : Elegiſti ergo magis mori quam vivere. Julius reſpondit : Elegi mori ad tempus, vivere autem in perpetuum. Sic Maximus Præſes dedit ſententiam. Julius nolens præceptis Regum adquieſcere, capitalem accipiat ſententiam.

* f. quas.

Sententia in eum.

II. Cum autem ductus fuiſſet ad locum ſolitum ſanctus Julius ; oſculabantur eum omnes. Beatus autem Julius dicebat : Unuſquiſque videat qualiter oſculetur. Esichyus [a] autem quidam Chriſtianus, cum eſſet miles, & ipſe cuſtodiretur, dicebat ſancto Julio martyri. Obſecro te, Juli, cum gaudio comple pollicitationem tuam, & accipe coronam, quam Dominus confitentibus ſe dare promiſit, & memor eſto mei. nam & ego ſubſequor te. Plurimum etiam ſaluta Pasicratem & Valentionem [b] famulos Dei, qui nos jam per bonam confeſſionem præceſſerunt ad Dominum. Julius vero oſculans Eſichyum, dixit : Frater, feſtina venire. Mandata enim tua jam audierunt quos ſalutaſti. Et hæc dicens ſanctus Julius accepit orarium, & ligavit oculos ſuos, & tetendit cervicem ſuam, & dixit : Domine Jeſu-Chriſte, pro cujus nomine hæc patior, tu cum ſanctis tuis meum collocare dignare ſpiritum. Miniſter itaque diaboli educens gladium, finem impoſuit beatiſſimo Martyri. Martyrizatus eſt autem venerabilis Dei famulus Julius apud provinciam Mœſiam in civitate Doroſtorenſe, die vi. Kal. Jun. agente Maximo præſide, regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

[a] Heſychii militis & martyris feſtum recolunt Martyrologia quæque die 17. Junii, ut jam diximus, in quorum nonnullis, ut apud Adonem, Notkerum, &c. hic Actorum ſancti Julii locus laudatur.

[b] Hos Martyres cum duobus aliis, biduo ante Julium, Doroſtori quoque mortem ſubiiſſe referunt vulgata Martyrologia. De quibus Henſchenius agit ad diem 25. Maii. Coluntur à Græcis 24. Aprilis.

ADMONITIO

ADMONITIO

In Acta SS. MARCIANI & NICANDRI martyrum.

1. Acta ſanctorum Marciani & Nicandri ex mſ. cod. bibliothecæ Vallicellanæ Oratorii Romani eruta, Muſei Italici tomo 1. inſeruit noſter Johannes Mabillonius, quorum Martyrum paſſionem à Salomone Atinenſi epiſcopo, itemque à Petro Diacono Caſinenſi deſcriptam fuiſſe tradit Ughellus tomo 6. Italiæ ſacræ in Epiſcopis Atinenſibus, ſed non dicit utri eorum attribuenda ſint ea Acta, quæ ibi ex mſ. cod. characteribus Longobardicis, ut ait, exarato refert. Verum id reſcire parum intereſt, cum nihil aliud eſſe conſtet quam Acta antiqua variis additamentis interpolata: quibus idcirco rejectis Mabilloniana, ad quinque codd mſſ. Vaticanæ bibliothecæ exacta, cum iis quæ Antonius Carracciolus in hiſtoria Neapolitana vulgavit, collata, hic exhibemus. Acta unde habita.

2. Celebris eſt etiam apud Græcos Marciani & Nicandri memoria, quorum feſtivitatem die 8. Junii in Menæis, cum brevi eorum martyrii compendio celebrant. Unde ſuſpicabar hos Martyres in Græcia paſſos fuiſſe, & quidem in Mœſia, quod ex ſancti Julii Actis probari poſſe videbatur, ubi etiam Paſicratis martyris mentio habetur. Quin & idem eſt præſidis nomen, idemque genius, ſi acta utraque inter ſe conferantur. Acta ipſa græce habentur in cod. Vaticano num. 655. quorum initium refert Leo Allatius in Diatriba de Simeonum ſcriptis, pag. 121. Reclamant tamen Atinenſes & Venafrenſes Campaniæ Italicæ populi, qui hos Martyres, ſicut & Paſicratem & Dariam, ſibi attribuunt, apud quos ſane antiquus videtur eſſe horum Martyrum cultus die 17. menſis Junii, quo item die in Martyrologio Romano memorantur. At non ſibi conſtat Ughellus in aſſignando tempore quo martyrium pertulerunt, quod aliquando ad Diocletiani perſecutionem, alias vero ad Domitiani tempora cum Chronico Atinenſi revocat. Satius eſt fateri nihil nobis eſſe ea de re ſatis compertum. Memoria. Locus. Tempus.

ACTA

SS. MARCIANI & NICANDRI martyrum.

ANNO CHRISTI .....

Ex codd. mſſ. & edit. inter ſe collatis.

I. GLorioſa ſanctorum martyrum NICANDRI & MARCIANI certamina, quæ adverſus diabolum habuerunt, exponere prope-

SS. Marcian. et Nicander.

rabo. Nam memorati viri [a] inter armatos quidem hujus ſæculi militantes, armis veræ juſtitiæ communiti, totius hujus mundi gloria derelicta ad cæleſtem militiam Chriſti gratia ſe contulerunt. Statim igitur veluti nefaria perpetrantes in judicium deferuntur. Ad quos Præſes Maximus, cui hujuſcemodi cura fuerat injuncta: Si non ignoratis, inquit, Nicander & Marciane, Imperatorum præcepta, quibus vos diis præcipiunt ſacrificare; accedite, & imperata complete. Ad hæc Nicander: Volentibus, inquit, ſacrificate hæc præceptio conſtituta eſt: nos verò Chriſtiani ſumus, & hujuſcemodi præcepto teneri non poſſumus. Maximus dixit: Quare vel veſtræ merita non accipitis dignitatis? Nicander dixit: Quia pecuniæ impiorum contagium ſunt viris Deum colere cupientibus *. Maximus dixit: Tute tantum deos, Nicander, honorato. Nicander dixit: Quomodo poteſt homo Chriſtianus lapides & ligna colere, Deo relicto immortali, qui omnia fecit ex nihilo, quem colimus, qui & me, & omnes in eum ſperantes poterit conſervare? Uxor verò ſancti Nicandri, nomine Daria, præſens virum proprium verbis hujuſcemodi animabat, dicens: Cave, domine, ne id facias; cave domine, ne Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum neges. Intuere cælum, & in eo ipſum videbis, cui fidem & conſcientiam ſervas. Ipſe enim eſt tuus adjutor. Ad quam Maximus: Malum, inquit, caput mulieris, cur virum tuum mori deſideras *? Illa verò: Ut vivat, inquit, apud Deum, & numquam moriatur. Et Maximus: Non ita eſt, ſed quia robuſtiori viro deſideras copulari; ideo hunc hac vita citius privari feſtinas. Illa verò: Si ſuſpicaris, inquit, me animo cogitare, atque id me eſſe facturam, primam me propter Chriſtum occidito, ſi tamen id etiam de mulieribus tibi mandatum eſt. Tum Maximus: De mulieribus quidem hoc mihi minime eſt injunctum: neque equidem faciam quod cupis, verumtamen eris in carcere.

Nicander & Marcianus Chriſtum confitentur.

* al. inſtitutis.

Daria Nicandri uxor.

* al. feſtinas.

II. Deducta illa in carcerem, Maximus ita cœpit ad Nicandrum loqui. Noli ad verba tuæ uxoris attendere, neque alicujus hujuſcemodi perſuaſionem audire, ne cito luce priveris. ſed, ſi vis, accipito intervallum, atque in eo deliberato, utrum melius ſit vivere, an mori. Et ad eum Nicander: Spatium quod te daturum promittis, jam putato completum, ac me deliberaſſe cognoſce, atque id in animum induxiſſe, ut nihil aliud cupiam præ ſalute. Præſes vero ſublata voce dicebat: Gratias Deo. Et Nicander una cum eo dicebat: Etiam gratias Deo. Putabat enim præſes Chriſti Martyrem de hac vita atque hujuſcemodi ſervanda ſalute dixiſſe; &, quod ſacrificaturum eum putaret, nimium lætabatur. Itaque gaudens cum Leucone conſiliario ſuo incedebat. Nicander verò factus * in ſpiritu, cœpit Deo gratias agere, atque cum voce orare clariſſima, ut à labe atque à tentatione hujus ſæculi liberaretur. Quod cum Maximus cognoviſſet, ita dixit ad eum: Quomodo qui nunc * vivere velle dixiſti, nunc iterum deſideras mori? Nicander dixit: Ego

Nicander moram ad deliberandũ reſpuit.

* Carrac. actus.

* Carrac. manc.

a In aliquot mſſ. additur, *in præfectoria dignitate conſtituti.*

æternam vitam opto vivere, non hujus ſæculi temporalem. & propterea in corpus meum tibi poteſtatem feci. Fac igitur quod vis : ego Chriſtianus ſum. Hinc præſes ad Marcianum : Quid tu, inquit, Marciane? Marcianus dixit : Eadem quæ commilito meus etiam ego affirmo. Præſes : Ergo ſimul etiam in carcerem ambo trudemini, pœnam ſine dubio ſubituri. SS. MARCIAN. ET NICANDER.

III. In carcerem verò miſſi, poſt viginti dies [a] iterum ad præſidem adducuntur. Ad quos præſes : Sufficit, inquit, vobis, Nicander & Marciane, tempus ad monendum, ut imperialibus ſtatutis parere velitis. Ad quem Marcianus : Multitudo verborum tuorum neque nos à Fide faciet recedere, neque negare Deum. Præſentem enim eum videmus, & quo * vocat cognoſcimus. Noli ergo nos retinere. Hodie enim fides noſtra in Chriſto completur. ſed mitte nos cito, ut videamus Crucifixum, quem vos ore nefario maledicere non dubitatis, quem nos veneramur & colimus. Ad hæc præſes : Ecce pro deſiderio, inquit, veſtro morti trademini. Tunc Marcianus : Per ſalutem tibi, inquit, petimus Imperatorum [b], ut nos citius mittas. nec enim ſuppliciorum formidine id te ut facias adjuramus, ſed ut cito noſtro deſiderio potiamur. Tunc Maximus : Mihi non contradicitis, inquit. neque enim ego vos perſequor, ſed Imperatorum præcepta. unde alienus ſum ac mundus à veſtro ſanguine. Si autem ſciris vos bene ituros, gratulor vobis : veſtrum deſiderium compleatur. Hæc dicens, ſententiam in eos pronuntiat capitalem. Sancti verò Chriſti Martyres, quaſi una voce ac lingua, dixerunt : Pax tecum, præſes humane. Ibant ergo gaudentes & benedicentes Deum. Et Nicandrum quidem ſequebatur uxor ejus, ac Papianus * frater martyris Paſicratis, filium Nicandri portans infantem, atque ei gratulans de ſalute : Marcianum verò ſequebantur cognati, atque uxor ejus veſte conſciſſa, quæ talia profundebat. Hæc, inquiens, ſunt, Marciane, quæ tibi dicebam in carcere, id timens, atque id plorans. Væ miſeræ mihi! non mihi reſpondes? miſerator eſto mei domine : aſpice filium tuum dulciſſimum : convertere ad nos, noli nos ſpernere. Quid feſtinas? quo tendis? cur nos odiſti? veluti ovis ad victimam es ſublatus. Marcianus verò convertit ſe, atque eam acerbius intuebatur, dicens : Quamdiu ſatanas mentem tuam atque animum obcæcavit? ſepara te à nobis : concede mihi, ut martyrium Deo perficiam. ZOTICUS verò quidam Chriſtianus manum ejus ſuſtentans dicebat : Bono animo eſto, domine frater. Bonum certamen luctatus es : nobis verò infirmis unde talis fides? Veniant tibi in mente promiſſiones, quas Dominus polliceri dignatus eſt, quas nunc vobis reddet. Verè vos perfecti Chriſtiani, & beati eſtis. Uxor verò ejus ſe ingerebat plorans, atque eum retro trahens. Tum Marcianus ad Zoticum : Tene, inquit, uxorem meam. quam

[a] Secunda confeſſio.

* *Vallicel.* quia.

* *Ughel.* Papinianus.

Marcianus Parentum fletus contemnit.

[a] Apud Ughellum, *Evolutis triginta diebus.*

[b] Is locus Ughello & aliis, qui hos Martyres ſub Domitiano paſſos fuiſſe contendunt, aliquod negotium faceſſere poteſt. De ejuſmodi juramentis plura jam diximus.

SS. MARCIAN. ET NICANDER.

Zoticus martyre dimiſſo continuit. Poſtquam verò ad locum veniſſet, circumſpexit Marcianus, ac de multitudine Zoticum ad ſe vocavit, atque ei dixit, ut uxorem ſuam ad eum adduceret. quæ cum fuiſſet adducta, oſculatus eſt eam, & dixit: Recede in Domino. Non potes enim me martyrium celebrantem aſpicere, mente tua ſemel à maligno ſubrepta. Infantem verò oſculatus, & cælum intuens dixit: Domine Deus omnipotens, tibi ſit hujus cura. Tunc martyres ſe ſe invicem complectuntur, & pauliſper à ſe perficiendi cauſa martyrii diſceſſerunt. Marcianus vero circumſpexit, & vidit uxorem Nicandri, quod præ multitudine ad eum accedere non poſſet. Manu itaque ei porrecta, eam ad virum ſuum adduxit. Ad quam Nicander: Deus, inquit, ſit tecum. Illa verò juxta eum conſiſtens dicebat: Bone domine, bono animo eſto. Oſtende tuum certamen. Decem annos in patria ſine te feci, ac momentis omnibus à Deo ut te viderem optabam: nunc verò vidi, & gratulor ad vitam proficiſcenti. Ecce nunc clarius exclamabo & gloriabor, uxor Martyris conſtituta. Bono animo eſto, domine, ac redde martyrium Deo, ut me etiam de morte perpetua liberes. Poſt hæc percuſſor orariis oculis martyrum circumdatis, injecto gladio finem eis dedit martyrii. Requieverunt autem Chriſti Martyres Nicander & Marcianus 15. Kal. Julii, regnante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Sic deſinunt Acta apud Carracciolum & in 2. mſſ. Vatic. uno ſcilicet græco, & altero latino. At cod. Vallicellæ hæc habet. Et ſic eodem genere martyrii in hoc mundo interempti, ambo victores & triumphatores martyres Chriſti ad æterna gaudia migraverunt in cælis, qui pro amore Dei minas hominum & verbera contemnentes, Chriſti amici effecti ſunt in regno cælorum. Dignis itaque honoribus ſunt venerandi ſæpiſſime, ut eorum precibus mereamur conſequi cælorum regna ac præmia largiſſime. Qui in pluribus locis Chriſto operante multa beneficia præſtant. Suſceperunt martyrium ſexto-decimo Kalendas Julias, regnante, &c.

In 3. aliis mſſ. Vaticanis hæc adjecta ſunt. Requieverunt autem Chriſti martyres Nicander & Marcianus, & Daria uxor Nicandri cum filio ſuo, in civitate Venafro [a]. Tunc Chriſtiani abſtulerunt corpora eorum, & ſepelierunt ea prope locum, in quo decollati fuerant: in quo loco fabricata eſt baſilica ad honorem nominum ipſorum. Sub altare ejuſdem baſilicæ quædam ſtilla manat, de qua infirmi multotiens ſanitate recepta uſque in hodiernum diem potant, qui in ſingulis locis ſuis, Chriſto operante, multa beneficia præſtant. Suſceperunt autem martyrium xv. Kal. Julii, regnante, &c.

[a] Venafrum, civitas epiſcopalis ſub Metropolitano Capuano, non longe ab Atina, quæ fuit etiam olim epiſcopalis ſedes, ubi, vel in loco inter utramque civitatem medio, ii Martyres paſſi dicuntur, & ſepulti *in parvo habitaculo* juxta corpus ſancti Marci martyris primi epiſcopi Atinenſis. De his vide Chronicon Atinenſe apud Ughellum tomo 1. Italiæ ſacræ.

S. Patricius.

ACTA

Anno Christi ....

Sancti Patricii epiſcopi & martyris.

Ex cod. mſ. græco Bibliothecæ S. Laurentii apud Florentiam, latine reddita per Johannem Raveſtenium in Aprili Bollandiano.

I. **J**Ulius Proconſul, qui provinciam per ea tempora adminiſtrabat, cùm furore inſaniens idololatriæ, ingreſſus thermas ſacra Aſclepio & Saluti [a] peregiſſet; atque recreatus ex iis egrediens, tribunal conſtitui, & ſanctum ſibi Patricium ſiſti juſſiſſet: Quanta, inquit, diis noſtris potentia ſit vide, tu qui ad vanas adhæreſcens fabulas Chriſtum inſanus invocas. Vide quam ultro dii noſtri, thermarum conceſſa virtute, ſalutares ſint nobis, quæ patris in primis Aſclepii virtus, quæ gratia: eumque, ſi vis cruciatus effugere & vincula, ſi vitam in patria tranquillam agere, ſupplici prece veneratus adora. Patricius vero: In quam multa, inquit, Proconſul, mala brevi oratione linguam laxaſti! Et Proconſul: In quæ autem mala, miſer, linguam ego laxo, quod ita me coarguis? Fateri certe debes abeſſe à fuco quæ oculis uſurpamus. At Patricius: Illuſtriſſime proconſul, inquit, quod quidem ortum & ſcaturigines harum thermarum ſpectat, edocebo te, ſi patienter audire me volueris. Cui Proconſul: Quamquam nil præter ſpecioſam hic à te fabulam exſpecto, age, ediſſere tamen, ut quid allaturus ſis audiam. Nullam, inquit, Patricius, fabulam afferam. Et Proconſul: Ecquam ergo de thermarum origine diſſertationem aliam? Chriſtianus ſum, inquit Patricius, & quiſquis hæc ſacra profeſſus, verum & unicum univerſi Numen adorat, animum divinorum atque hujuſmodi myſteriorum intelligentia imbutum habet. Quapropter & ego, qui, quamvis peccator, Chriſti tamen me famulum profiteor, veritatem explanare ſuper his ſcio. Sed quis, inquit Proconſul, tam ſit fidens & temerarius, qui ſapere ſupra Philoſophos videri velit? Sapientia, inquit Patricius, hujus mundi ſtultitia coram Deo eſt. Scriptum eſt enim: *Comprehendens ſapientes in aſtutia ſua.* Et iterum gratias agens Patri ſuo Chriſtus ait: *Gratias tibi ago, Pater, quoniam abſcondiſti hæc à ſapientibus & intelligentibus, & revelaſti ea parvulis: ita Pater, quoniam ſic placitum fuit ante te.* Iterumque Apoſtolus: Non cognoverunt veritatem. *Si enim cognoviſſent, Dominum gloriæ non crucifixiſſent.* Hic vero: Magna quædam, ſed perplexe loqueris, inquit Proconſul. Age tamen, ediſſere quo auctore hæ thermæ ſcaturiant, & fervens hæc aqua

Margin: [a] — Patricius ſiſtitur. — 1. Cor. 3. — Matth. 11. 25. — 1. Cor. 2.

[a] Celeberrimum olim Saluti deæ templum Romæ à Junio Bubulco Cenſore exſtructum fuiſſe refert Tit. Liv. lib. 9. cujus mentio paſſim apud auctores habetur, ab eoque dicta eſt porta Salutaris.

S. Patricius. cujus virtute adeo ebulliat. Ego certe id providentiæ deorum acceptum refero, hominum ſaluti munere hujuſmodi conſulere cupientium. Ad quæ Patricius: Antequam dicere, inquit, aggredior, jube Proconſul hæc ſæpta tolli, ut audiri ab omnibus queam. Et Proconſule tolli ea jubente, locumque implente hominum corona, vocem in hujuſmodi verba attollens, ita eſt orſus. Peroràt. Ignem & aquam idem, qui humani generis eſt auctor, ex nihilo per ſuum unigenitum Filium omnipotens & æternus Deus condidit: & ex igne quidem verbo lucem, ſolemque, & reliqua luminaria molitus, nocti partim, partim diei prælucere ea juſſit. Eò enim ejus ſe extendit efficiendi potentia, quò volendi facultas. Ex aquis vero & cæli firmamentum compegit, & ſupra eaſdem tellurem ſolidavit, effecitque in ipſis provida & præſcia virtute omnia ea, quibus formandum mox à ſe hominem carere non poſſe ſciebat. Prænoſcens autem quod homines conditorem ſe ac Dominum ſuum offenſuri eſſent, & abjecto vero Numine, cultum fictis ſimulacris adhibituri, geminas præter hæc ſedes apparavit, earumque alteram ſempiterna illuſtrem luce faciens, omnibus iiſque exquiſitiſſimis bonis cumulavit: alteram vero perpetuis tenebris, & numquam finiendæ caſtigationis igne, velut ſempiterno ſupplicio implevit: ut qui placuiſſent illi, dictoque audientes fuiſſent, poſt reditum ad vitam ſedem bonorum nancti, in luce perpetua degerent; qui vero vivendi licentia ejus iras commeruiſſent, in tenebras ad omne ſupplicium, & ſempiternos cruciatus deturbarentur. Ignem vero ab aqua, & lucem à tenebris ſeparans, ea quemadmodum ſingula condidit, ita ſuis ſedibus diſcrevit. Eſt autem & ſupra firmamentum cæli, & ſubter terram ignis atque aqua; & quæ ſupra terram eſt aqua, coacta in unum, appellationem marium; quæ vero infra, abyſſorum ſuſcepit, ex quibus ad generis humani uſus in terram velut ſiphones quidam emittuntur & ſcaturiunt. Ex iiſdem quoque & thermæ exſiſtunt, quarum quæ ab igne abſunt longius, provida boni Dei erga nos mente, frigidiores; quæ vero propius admodum, ferventes fluunt. In quibuſdam etiam locis & tepidæ aquæ reperiuntur, prout majore ab igne intervallo ſunt disjunctæ. Subterraneus autem ignis animabus impiorum excruciandis deſtinatus eſt: aquaque omnium infima atque gelidiſſima, concreſcens in glaciem, tartarus vocatur, in quo de diis veſtris & cultoribus eorum numquam finiendum ſupplicium ſumitur, quemadmodum & quidam poëtarum veſtrorum cecinit, dicens: Fines terræ ac maris nihil ſunt, quam eorum extremi termini, in quibus ſedentes Japetus [a] & Saturnus (hæc enim deorum veſtrorum ſunt nomina) nec fulgore ſereni ſolis, nec ventis demulcentur. Tartarus vero tanto aliis inferior eſt, quanto cælum ſupra attollitur. Hæc autem ita ſe habere perſuade tibi, vel ex eo qui in Sicilia exæſtuat igne *.

* Mons Ætna.

II. Ad hæc Proconſul: Chriſtus ergo horum auctor, & non dii ſunt?

[a] Hunc gigantem fuiſſe aïebant cæli ſeu Titanis & terræ filium, de quo Virgil. lib. 1. Georgic.

S. Patricius. Johan. 1. Pſalm. 95. Pſalm. 8. 4.

Chriſtus, inquit Patricius. Scriptum eſt enim, quia *omnia per ipſum facta ſunt*. Et, *Dii gentium dæmonia*; *Dominus autem cælos fecit*. Proconſul denuo: Ain tu Chriſtum cælos molitum eſſe? Aïo enimvero, inquit Patricius, juxta id quod ſcriptum eſt: *Quia videbo cælos opera digitorum tuorum, lunam & ſtellas quæ tu fundaſti*. Ad quæ Proconſul: Ubi igitur, inquit, in has te thermas ego præcipitem dari juſſero, quia ſpretis diis, Chriſtum earum auctorem facis, uri ille nequaquam te ſinet. Deos equidem, inquit Patricius, non exſiſtentes non ſperno, cum nemo id quod non eſt vituperare ſoleat: at penes Chriſtum, poteſt enim cum vult, ſervandi me poteſtatem eſſe ſcito: poteſtatem item, ubi voluerit, hoc quo mortali adſtringor vitæ vinculum per ſuas thermas diſſolvendi. Scito quidquid me ſpectat & manet, perſpectum ei atque exploratum eſſe, immo ita illum rebus intereſſe univerſis, ut abſque voluntate ejus ac decreto ne pilus quidem unus ex capite cujuſquam hominis defluat, aut avis ſe in laqueum induat. Idque quod dico perſuaſum habeant omnes, ipſius Veritatis oraculum eſſe; & illos qui ſaxa adorant tecum, perpetuo tartaro mancipatos, ad ſempiternum in eo ſupplicium dedi. His vero auditis Julius, ſupra quam dici poteſt commotus, nudatum veſte in ferventes aquas abjici juſſit. qui dum præcipitaretur, Domine Jeſu-Chriſte ades mihi ſervo tuo, precabatur; ſtillæque abſiſtentes è thermis inevitabili exitio circumſtantes milites urebant. Ipſe vero ſanctus Patricius in balneum, velut in refrigerium, ingreſſus, cum diu in eo innoxius jacuiſſet, ab irato Proconſule per milites educi, & ſecuri percuti eſt juſſus. Quapropter tenſis in cælum manibus; Deus omnium Rex, orabat, & Domine qui propria virtute viſibilem atque inviſibilem ſimul creaturam contines, exauditor invocantium te in veritate; qui haſce thermas in ſalutem quidem juſtorum, ſupplicium vero improborum condidiſti; aſſiſte oppetenti mihi mortem in confeſſione fidei tuæ. Quæ cum finiſſet, poſitis genibus, capite cæſus fuit: & Chriſtiani qui aderant, curato ſancti Martyris funere, exuvias ejus in publica via condiderunt. Cæſus vero eſt ſanctus Patricius die decima nona menſis Maii [a], per gratiam Jeſu-Chriſti, cui gloria & imperium cum Patre & ſancto Spiritu nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum, Amen.

In thermas dejicitur.

Illæſus extractus ſecuri percuſſus obit.

[a] Hac die feſtum ejus recolunt Græci in Menæis & Menologio Card. Sirleti, & iterum die 28. Aprilis. quo quidem die in Martyrologio Romano memoratur. Vulgo ipſi adjunguntur ſocii *Acacius*, *Menander*, & *Polyenus* preſbyteri, qui omnes Pruſæ in Bithynia paſſi dicuntur: qua in regione tres urbes epiſcopales ſub *Pruſa* nomine occurrunt.

SS. Paulus, Pansius, &c.

Anno Christi ....

PASSIO

SS. XXXVII. martyrum Ægyptiorum.

Ex 2. codd. mſſ. & Januario Bollandiano.

a * Noail. Belſani. b c d e f g * Boll. 1. Papæ. * Colb. Papii. h * Colb. Obriaci

Teſtimonium Pauli, Panſii, Dionyſii, Thonii, Horpreſii[a]*, Hori, Dionyſii, Ammonii, Beſſammonii* *, *Agathi, Recumbi, Baſtami, Sarmathi*[b]*, Protea*[c]*, Orionis, Colluti*[d]*, Didymi, Pleſii, Arati, Theona*[e]*, Hippea*[f]*, Romani, Saturnini, Pinuti*[g]*, Serapionis, Papiæ* *, *Eaſtamoni, Pantheri, Papia* *, *Dioſcori, Heronis, Potamonis, Peteci, Occomeni*[h]*, Zotici, Cyriaci* *, *& Ammonii.*

XXXVII. viri nobiles.

I. HI triginta ſeptem viri fortiſſimi & athletæ Chriſti, unanimiter acceſſerunt ad martyrium. Ibat quidem ad judicem oblatorum multitudo, & tanta, ut non ſolum eum terreret, verum etiam ad dementiam fere perduceret. Virorum enim probabiliorum Ægypti martyrium fiebat, nec quiſquam erat eorum ignobilis, aut fortunæ deterioris: ſed erant de principali quodam & honorando apud eos genere, quorum ordinem quidem ſub uno nomine retinere difficile fuit. Verum uniuſcujuſque paſſiones referendæ ſunt, ita ut contigit eos venire ad refrigerium. Horum namque virorum hujus etiam multitudinis atque pulcherrimi exercitus non unum, nec idipſum colloquium * fuit: ſed ac ſi ex Spiritu ſancto quadrifarie omnem Ægyptum circumcinxerant, quidam ad matutinam Orientis, quidam ad occaſus veſpertinam, & alii quidem ad Septemtrionalem plagam, alii vero ad Meridianam. Eſt ergo horum agmina narrare vel maxime neceſſarium. In numero enim ſanctorum doctorum [i] ponens eos Dominus, in circuitu miſit eos erudire indoctos. Sed illorum humanitatem inſipientes & minus eruditi ignorantes, prodiderunt eos tamquam pernicioſos & nefanda agentes: ſicque ſuſpicantes de eis, comprehendentes eos ligabant, cædebant, & cruciatibus afficiebant. Hæc autem omnia gratanter amplectebantur hi qui ad martyrium ducebantur; & quantum ad eorum impedimentum proficiebant iniqui, tantum ad benevolentiam pietatis increſcebant beatiſſimi.

Per totam Ægyptum prædicant. * Noail. collegium.

[a] Cod. Noail. *Horpreſſi*. Colb. *Orfeſii.*
[b] Noail. *Sarmatii.* Boll. *Sarmata.*
[c] Colb *Pro'hi, Orionis.*
[d] Colb. *Collothi.* Noail. *Colluctii.*
[e] Colb. *Teonii.* Noail. *Theana.*
[f] Colb. *Yppei.* Noail. *Ypee.*
[g] Colb. *Pythi.* Noail. *Pimithi*, cod. Vvelſeri, *Pitinii.*
[h] Noail. *Occomeni.* Colb. *Hecthomenii.*
[i] Hine eos crediderim diaconos fuiſſe, vel aliûs cujuſvis ordinis clericos; licet milites fuiſſe dicantur in vulgatis Martyrologiis.

II.

II. Hoc itaque non ignorabat Ægypti Princeps, propriaque malitia arque amariſſimâ ultra modum crudelitate incenſus, accepto domeſtico conſilio, juſſit eos, ita ut erant quadripartito modo per Ægyptum, plantati, ſic & offerri ſibi. Illi vero non mente, nec fide, nec voluntate diſſonantes, ſed divinum quoddam & ſacratiſſimum agmen imitantes, ira cinxerant Ægyptum, docentes rectam & juſtiſſimam viam homines, & hanc inſciis oſtendentes. Eratque hujus agminis ſacroſancti Paulus gerens principatum, non diſſimilis illi gentium Doctori, qui veram errantibus oſtendit viam. Huic conſimilis erat beatus Panſius: ſequebaturque hunc tertius Dionyſius ſanctiſſimus, Thonii, & Horpreſii & Hori coitinerarius: quos comitabantur Dionyſius & Ammon, & cum iis Ammon & Agatho, in choro orientalis partis verbum Domini prædicantes. In Septemtrionali vero parte non infirmiores erant ab his qui hunc modum arripuerant, ſed magis in ſuâ profeſſione fulgebant, etiam ſi quædam contentio habebatur fidei in eis. Quæ etenim erat illorum ſanctorum contentio, niſi ut unuſquiſque eorum magis ac magis probaretur Chriſto? Erant autem in eodem choro comitantes, ſanctiſſimus Recumbus, unà cum Baſtamo, Sarmarâ, & Proteâ [a]. Hos quoque non longe ſequebatur Orion vir inter ceteros nitens, Collotus, & Didymus, cum quibus Pleſius, & Arato eumdem chorum replebant. Erant autem ad Meridianam partem Theonas ad Dominum * plantatus, cui & creditum fuerat fidei gubernaculum tenere, & ſuadere adeuntes: qui non quidem ſingularis in hoc adminiculo ſegregatus habebatur, verum eumdem numerum Sindoniæ [b] prioribus complebat unà cum Hippeâ, Romano & Saturnino, Pinutio iis etiam adhærente, neque deficiente Serapione, & Baſtammone his adhærente, & Papa confeſtinante, atque Panthero fide cumulatâ comitante. Hic chorus ad Meridianum erat diſpoſitus prophetare verbum Dei, & magiſterium ceteris exhibere. At etiam in Occidentali parte non deficiens Dominus nec fraudans ea Doctores, conſtituit in ea Papiam, Dioſcorum, Eronem, & Potamonem, adhærentibus ſibi in eodem choro individuè Petheco, Oecomeno, Zotico, Cyriaco, & Ammonio, & ſimili cum eis occidentalem partem decreto confoventibus.

SS PAULUS, PANSIUS, &c.

Paulus & alii in parte Orientali.

In Septemtrionali Recumbus & alii.

In Meridiana Theonas &c.

* Noail. à Domino.

Papias, &c. in Occidentali.

III. Hi itaque omnes per omnem Ægyptum verbum Domini circumſepientes, in uno hoc habebant contentionem, quis eorum Domino magis ſerviret, vel quis paratior ex his ab adverſario ſuſciperet paſſiones. Quapropter non incaſſum æſtimavimus, fratres, & hoc ipſum vobis manifeſtare. Ille enim caret ignorantiæ culpâ qui non ſponte ignoraverit. Unde ab errore revocati, accipite memoriam patrum carnalium noſtrorum, & diſcite quomodo peccantes erraverunt à via recta [c], antequam Filius Dei in carne appareret, cum adhuc in ſinu Patris moraretur.

[a] Nomina hic in unoquoque codice habentur ut in titulo, & ſic in aliis locis.

[b] Cod. Colbertin. *Syndone*. In cod. Noail. hæc vox cum ſequenti deeſt.

[c] In utroque mſ. paullo fuſior eſt hæc oratio.

Idcirco nec Pater Deus ſuſtinens continere Filium, dedit deſcendendi promiſſionem; nec Filius iterum deſcendere pigritatus eſt ad carnem, ſed hac indutus prædicabat prius Patrem Deum, deinde ſemetipſum Dei Filium docebat, ac poſtremum juſtitiæ verbum vocibus & doctrinis Prophetarum confirmavit, quem nec ipſi ſine ipſius adſpiratione vociferati fuerant. Nam & priuſquam ad nos dignaretur venire, ipſe erat qui per Prophetas legem dabat & prophetabat. Hanc itaque Ægyptum conſimili circulo omnes prædicti ſancti circumdantes, docebant errantes, inſtruebant obedientes, & pro delictis patrum rationem [a] veriſſimam exhibebant. Si ergo deliquerunt patres, nos illorum caſu emendemur: ſi deviaverunt per inconſtantiam, nos per fidem ſtabiliti curramus curſum quem credentes ſuſcepimus. Nam & nos hæc mente cogitantes & fidei nos committentes, fideliter vobis pro quibus ſermo præconium exponere inchoavit rationem reddimus: quia erat quidem contentio in prædictis; verum non contraria, ſed religioſa. Contendebant inter ſe, quis prior eorum de errore hominem lucraretur: æſtuabant enim, quis majorem populum Deo adunaret. Hæc [b] audiens impius princeps Ægypti juſſit eos ſibi præſentari: præſentatoſque cœpit blandis affari verbis, ut ſacrificarent diis, adjiciens hæc: Liberate, inquit, vos de morte amariſſima; tormenta lucramini, vincite crudelem neceſſitatem: quia lex imperatorum aut ſacrificare, aut mori præcepit. Paulus autem ſanctus, hujus agonis totius principalior, reſpondens dixit: Nos ſcimus quia diis ſacrificare perniciosius eſt quam mori. Illud quidem abnuimus ut contrarium; tu vero occide, & ne parcas. Nos enim dæmonibus non ſacrificabimus. Audiens hæc judex, & exaſperatus dictis ejus, juſſit eos qui ad orientalem partem erant ſortiti, igni tradi; ſeptemtrionales vero capite plecti; eos vero qui erant ad partem meridianam, igne cremari; & eos qui ad occidentalem, paſſioni dominicæ tradi * præcepit [c]. & ut verius dicam, hos nobis ſanctos Dominus Jeſus-Chriſtus donavit, ut eorum quatripartitâ cuſtodiâ tuti in hoc ſæculo converſaremur, ad laudem & gloriam nominis ſui, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Variis modis occiduntur.

* *Id eſt*, crucifigi.

[a] Cod. Noail. *rationem dantes, à peccatis abluebant.*

[b] Quæ ſequuntur in codd. noſtris fuſius etiam narrantur: ſed quia idem ſenſus eſt, Bollandi lectionem, niſi ubi deficere videtur, retinere maluimus.

[c] Annus martyrii incertus eſt. Diem 16. Januarii aſſignat cod. Colbertinus. Eorum tamen Acta, quæ ex 2. codd. mſ. vulgavit Bollandus, refert ad diem 18. ejuſdem menſis, quo die iſti Martyres memorantur in Martyrologiis Lætienſi & S. Martini Tornacenſis.

ADMONITIO

In martyrium ſancti PHOCÆ.

1. *ENcomium ſancti Phocæ martyris, à ſancto Aſterio Amaſeæ epiſcopo deſcriptum, vulgavit eruditus vir Franciſcus Combefiſius Ordinis Prædicatorum ex cod. regio, cum apographo Jacobi Sirmondi collatum tomo 1. Auctuarii bibliothecæ Græcorum Patrum. Porro Cardinalis Baronius ad annum* 314. *& in Notis ad Martyrologium Romanum die* 5. *Martii,* & 14. *Julii contendit, hoc in encomio Phocam hortulanum cum altero Phoca Synopes epiſcopo ab Aſterio confuſum fuiſſe, cum Synope ortus, ac nautarum erga ſanctum Phocam devotio, quæ Aſterius de Phoca hortulano narrat, ad Phocam epiſcopum referenda ſint; idque ex auctoribus Latinis probare nititur & nonnullis Græcis, quamvis poſtea Græcos utrique Phocæ Synopen patriam aſſignaſſe fateatur. At non tantæ videntur doctiſſimi Cardinalis rationes, quæ Aſterii auctoritatem elevare queant, cujus teſtimonium non ſolum ob antiquitatem, ſed etiam ob locorum viciniam ceteris præferendum eſt. Fuit quippe Amaſeæ Ponti metropolis epiſcopus, cui jure metropolitano urbs Synope ſubjecta eſt. Exſtat quidem inter ſancti Johannis Chryſoſtomi homilias una de ſancto Phoca martyre, quæ ſcillcet eſt* 72. *tomi* 1. *verum cum nihil aliud in ea habeatur quam beati Martyris reliquiarum ex Ponto Antiochiam facta tranſlatio: nihil inde ad noſtrum propoſitum deduci poteſt. Ex hac tamen homilia colligi videtur, Phocam, quem Antiochiæ Martyrologia vulgata celebrant, à Synopenſi diſtinguendum non eſſe. Cui etiam attribuenda ſunt quæ Gregorius Turonenſis de* Foca, qui apud Syriam requieſcit, *narrat lib.* 1. *de gloria Martyrum cap.* 99. *Verum de epiſcopo an de hortulano hæc intelligenda ſint, haud liquet. Focæ Synopenſis epiſcopi reliquias in Galliam tranſlatas, & Viennæ in eccleſia Apoſtolorum depoſitas fuiſſe aſſeverat Ado in Chronico. Alias alterutrius tranſlationes alii memorant, de quibus fuſius diſſerere noſtri non eſt inſtituti. Baſilicam in martyris Phocæ honorem Conſtantinopoli conſtruxit Phocas tyrannus, de qua Cangius lib.* 4. CP. *Chriſtianæ; ſed & monaſterii ſancti Phocæ eccleſiam à Baſilio imperatore adornatam fuiſſe refert Georgius Cedrenus.*

ENCOMIUM IN S. MARTYREM PHOCAM.

ANNO CHRISTI .....

Auctore beato ASTERIO epiſcopo Amaſeno.

Ex tomo 1. *Auctuarii Bibliothecæ Patrum Græcorum.*

Geſta ſanctorum recolere uti-

I. PUlcra eſt ac utilis honeſta colentibus ſanctorum memoria. Nedum enim eos qui virtutis ac pietatis deſiderio tenentur, ſermone erudit,

S. Phocas. verum etiam eorum qui recte vixerunt actiones locupletes magiſtros producit, &c. Sic & ego hodie ter beati Phocæ venerabile delubrum
Phocas hortulanus. adiens, ex loci ſpecie, omnium ſimul quæ de illo geſta narrantur, memoria repleor. Video profeſſione hortulanum, animo ſimplicem, hoſpitalem, maritimæ regionis eximium decus, in Mediterraneam beneficum, ſanctum illum ſanctorum, ac iis qui Chriſti cauſa conſecuti ſunt gloriam,
* *Hic incipit apud Surium & Sirmond.* gloria potiori auctum. Sacer * quidem eſt ac divinus univerſus generoſorum ac fortium Martyrum catalogus, paſſione debitam pro paſſione referens gratiam, ac ſanguine pro ſanguine, debitam omnium Salvatori ſolvens remunerationem. Verum in his ipſis non una eſt omnium gloria, nec
a unâ menſurâ cunctis æqualia attributa ſunt præmia [a]: quin primum &
Martyres inter ſe inæquales. ſecundum ne ſanctorum quidem effugit catalogus. Hujus autem rei, ut arbitror, cauſa eſt, quod ſit judex accuratus, nec quicquam in partem alteram inflecti queat. Intuetur enim & ſuppliciorum magnitudinem, & tolerantiæ conſtantiam, examinanſque certamina, pro meritorum ratione athletis diſtribuit præmia. Neque vero mirandum eſt, ita à Deo honorari juſtitiam, cum ne in humanis quidem Imperatores ac agonothetæ, viros fortes aut pugiles, æqualiter univerſos habeant; ſed cuique,
S. Phocas celebris. pro rei præclare geſtæ modo dona congrua decernant. Hæc autem diſſerui, quò virum qui hodierni conventus nobis præbuit cauſam, ſociis ac pugilibus, qui eoſdem deſudarunt agones, illuſtriorem oſtendam. Nam alii quidem, neque omnes apud omnes ſunt noti, neque hominum ſermone virtutem celebratam habent. Phocam autem nemo eſt qui ignoret: ſed quomodo ſolis radius univerſorum oculis explicatus eſt; ita etiam hujus Martyris fama omnium aures circumſonuit, atque ut paucis dicam, quotquot Dominum Chriſtum noverunt, iidem quoque ejus noverunt fidelem ſervum. Verum enimvero relictis, ſi videtur, quæ ille cum aliis encomia habet communia, eximias Martyris laudes, Martyrum amantibus vobis recenſebo.

Ejus patria & conditio. II. Tulit itaque ſanctum hunc virum, magnum, inquam, illud Chriſtianorum commodum, vicina Sinope, antiqua civitas ac nota, for-
b tium virorum ac philoſophorum ferax [b]. Ne quis enim mihi in præſentiarum diverſam religionem reputet, ſed id tantum, num omnino ſtudioſorum virorum nutrix fuerit ac parens. Vitæ autem ſtudium ei erat horti cultura, quem ibi ante portam civitatis in iſthmi oſtio poſſidens, diligenter colebat, ut ſibi ac indigentibus eſſet vitæ ſolatium. Sed &

[a] Græci, teſte Valeſio in cap. 23. lib. 6. Hiſt. Euſebii, Martyres dividunt in quatuor claſſes, in μεγαλομάρτυρας, ὁσιομάρτυρας, ἱερομάρτυρας & μάρτυρας ſimpliciter. Præterea Stephanus & Thecla dicuntur πρωτομάρτυρες. Hi tamen tituli aliquando confunduntur. ſic licet ἱερομάρτυρ ſpecialius competere dicatur Martyribus Epiſcopis, aut Presbyteris, tamen in codice regio Phocas hic hortulanus & laïcus dicitur ἱερομάρτυρ, & ſic alii paſſim apud auctores.

[b] Hujus urbis laudes lege apud Strabonem lib. 12. qui ex ea ortus erat, ſicut & Diogenes Cynicus apud Laërtium lib. 6. Ex eadem urbe Aquilam celebrem ſacræ Scripturæ interpretem oriundum fuiſſe teſtis eſt Epiphanius libro de Menſuris & ponderibus, num. 14.

hoſpitibus promto ac alacri animo parvam ac pauperem domum apertam volebat. Cum autem habitaret in via publica, quæ ſuppetebant adventantibus communia promebat: ac Loth quidam medius, non Sodomitarum, ſed Sinopenſium erat. Porro temporis proceſſu haud vacuum mercede mandatum invenit. Vivificæ enim mortis occaſio ex hoſpitalitate lucro acceſſit; unde vero, ac quonam modo, paullo altius repetentem audite. S PHOCAS.

III. Cum Chriſtianæ pietatis ſermone annuntiato, divina prædicatio ad omnem aurem exiret, Chriſtumque ac ejus myſteria nota redderet, *fremuerunt gentes*, ut ait Pſalmiſta, *regeſque ac principes in unum convenerunt*, ac Chriſto regnante, errantes populi iraſcebantur. Quærebatur autem quilibet Chriſtianus tamquam maleficus, ac qui prope erat puniebatur; qui vero procul erat, inveſtigabatur. Quam ob rem Phocam quoque nequidem vile ſtudium, hortulanique conditio celavit, ſed is quoque ut verus Chriſti diſcipulus denuntiatus eſt. Ac ſane ad eum venerunt qui nulla judicii forma, nulla defenſione, à miſera hac fluxaque vita juſſi erant abducere. Nam erat tale crimen, quod vir ſtrenuus clara voce confiteretur, nulloque interrogante, operibus proderet; interrogante autem aliquo, impenſius gaudens clamore efferret. Venientes ergo illius lictores ſupplicii, noſtrique feſti auctores, apud eum ipſum qui quærebatur diverſati ſunt, ut neque ii cognoſcerent, neque ab illo cognoſcerentur. Interim vero adventus cauſam celabant, ut cum prius accepiſſent, ex iis qui habitabant extra civitatem, quiſnam eſſet Phocas, & ubi degeret, repente invadentes, ut quondam Judæi, Juda duce, Dominum in horto comprehenderent. Ignorabant autem ſe prædam habere intra retia, canes ovem, lupos agnum, rapaces aves ac uncungues columbam. Ut autem Iſaïas propheta ait; hœdus cum pardo accubabat, agnuſque cum lupis paſcebatur, ac leones ſimul cum vitulo commune convivium inibant. Cum autem, uti moris eſt, menſæ ſocietas ac conſuetudo fiduciam invicem generaſſent, rogavit ex eis Martyr quinam eſſent, ac qua de cauſa ad ejus veniſſent civitatem. Illi vero alacrem viri ſuſceptionem ac hoſpitalitatem reveriti, cum præcepiſſent, ne quod auditurus erat cuiquam enuntiaret; ei arcanum aperiunt, ac inſidiarum exponunt fabulam, ut nimirum quærant capere puniendum Phocam. Quocirca hoſpitalitatis cumulo, hoc quoque beneficio ab eo affici rogabant, ut captando quem quærebant, una ipſe operam conferret ſuam. Audivit Dei ſervus, immotoque animo auditum ſermonem ſuſcipiens, nihil abjectum, ac quod puſillum animum indicaret paſſus aut locutus eſt: neque periculo exterritus ſpectavit fugam, ejuſque incundæ magnam ac liberam habens facultatem, cum ii necdum ſcirent eum eſſe quem quærerent; contra vero omnino fecit, ſe fortiter gerere, non fugere ſtatuens. Eorum itaque precibus annuit, &, Ego, inquit, in præſenti negotio vobis adjutor ero. Novi enim virum, & facile quaſitum inveniam. Nec erunt longiores moræ, ſed die craſtina vobis eum oſtendam. Vos tantum in hoc meo paupere diverſorio requieſcite. Ubi ſic eis certo

Perſecutio adverſus Chriſtianos.

Pſalm. 2. 1.

Hoſpitalitatem exercet erga perſecutores.

Iſai. 11. & 65.

Se ipſum declarat.

Kkkk iij

 promiſiſſet, duabus ſe rebus diſpertit; nempe excipiendis tota humanitate occiſoribus, ac parando ſepulcro. Cum autem paraſſet foſſam, & quæ ad ſepulturam erant neceſſaria, ad eos poſtridie accedens: Diligenter, inquit, vobis quæſivi Phocam, eſtque jam parata præda, ac, ſi lubet, comprehendatur. Illis autem præ gaudio quærentibus ubinam vir ille eſſet: Non procul, inquit, ſed vobiſcum eſt. nam & ego ille ipſe ſum. Rem itaque exſequimini, longique itineris ac laboris ſcopum implete. Obſtupuerunt animis homines, eoque audito diriguerunt, ſalem ac menſam reveriti, munificumque in paupertate convivam. Ad hæc vero, animos ut ſe interficerent exhortatione addebat; jubebatque ne quicquam dubitarent, dicens, ne fore quidem illorum manus cædem, ſed eorum facinus qui præcepiſſent. Dixit, perſuaſit, paſſus eſt, ac capite truncatus, grata Deo hoſtia oblatus eſt.

Ac ſepulcro ſibi parato.

Capite plectitur.

IV. Ab eo tempore hactenuſque, columnam eum ac ſuſtentaculum divinarum per orbem eccleſiarum, ô viri, habemus; eſtque ille Martyrum clariſſimus, habens ipſe primas partes inter optimos. Is omnes conferto agmine ad ſuum trahit domicilium, ſuntque plenæ viæ publicæ, iis qui ex una quaque regione ad locum orationis contendunt. Atque eſt quidem magnificum illud templum, cui obtigit ut ſacroſanctum haberet Martyris corpus, eorum qui affliguntur relaxatio; eorum qui morbis laborant officina medica; eorum qui eſuriunt menſa. Abundantius enim nunc alit Phocas defunctus, quam prius Joſeph in Ægypto vivus. Nam ille quidem frumentum permutabat pecunia, hic autem gratis largitur egentibus. Sic mendicorum ac erronum turbæ ad Sinopes iſthmum, ceu ad communem aliquod penarium accurrunt. Sed illic quidem ſic. Si autem etiam alibi paucarum Reliquiarum impertitione, veluti coloniam aliquam ex metropoli deductam, ſibi Martyr conſtituit, eſt is quoque locus admirabilis, ac univerſis Chriſtianis deſideratiſſimus: quomodo utique noſter hic locus effectus eſt epulantium domus. *Pretioſa* enim *in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus*: multiſque locis diviſæ Reliquiæ integram ubique ter beato viro nominis ſervant caritatem. Sic etiam in regia civitate, Italiæ principe ac totius mundi regina, univerſi populi concurſu honoratur Martyr ac celebratur, habetque inſigni pulcritudine exſtructam ædem [a]. Non minus autem Romani Phocam colunt, quam Petrum & Paulum. Quamobrem, ut ferunt, caput Martyris ſummo ſtudio comparatunt, contrariam ſceleratæ Herodiadi aſſumentes ſententiam. Nam illa quidem ſanguinem ſitiens, Juſti caput venerandum popoſcit ad contumeliam: illi autem honoris cauſa, ſuæque ipſorum utilitatis, digne ſibi Martyris caput vindicarunt.

Phocæ templum.

Pſalm. 115. 15.

a Aliud Romæ.

V. Nautæ autem ac qui ſunt vectores non ſolum qui tranſmittunt Pontum-Euxinum, verum etiam qui ſecant mare Adriaticum, ac qui feruntur ſuper Ægeum, qui item occidentalem navigant Oceanum, quique

Phocas Nautarum patronus.

[a] De hac baſilica nil reperire licuit niſi quod Octavius Pancirolus obſervat, in ara majore eccleſiæ ſancti Marcelli corpus ſancti Phocæ aſſervari.

maris Orientalis ſulcant ſinus, conſueta celeuſmata, quibus navigationis labores recreant, in novam Martyris laudationem verterunt, totuſque eis in ore eſt Phocas decantatus: quippe qui præſentis auxilii perſpicua argumenta præbeat. Nam ſæpe viſus eſt, nunc quidem noctu, maris procella inturgeſcente excitate gubernatorem ad clavum dormitantem: aliquando autem rurſus tendens rudentes, ac veli curam gerens, eque prorâ brevia proſpiciens. Quo circa nautis lege conſtitutum eſt, ut Phocam convivam habeant. Quia vero nequit fieri, ut qui nunc incorporeus exſiſtit, conviva ac menſæ particeps fiat; videte quomodo pia cogitatio, quod factu impoſſibile videbatur, facile reddiderit. Quotidie enim æquam unam, pro comedentium ratione, partem Martyri attribuunt. Eam autem unus aliquis è convivis emens, deponit pecuniam, idem alter ſequenti die, ac tertiâ alius, ſorſque illa emtionis univerſos obiens, partis emtorem quotidie ſuggerit. Poſtquam autem portus eos exceperit, diſtribuitur famelicis collecta pecunia; idque pars Phocæ eſt, pauperum beneficentia.

S. Phocas.

Pia eorum conſuetudo.

VI. Eum quoque Reges admirantur, qui fortiſſimus religioſiſſimuſque exſtiterit, ſuſpiciendique pauperis ædem ſacram, præclaris ac magnificis exornant donariis. Contendunt qui juniores accedunt ſuperare veteres; nec jam mirum ut Romani imperii homines pii, quorum vita regitur moribus atque legibus, uſque adeo Chriſti famulum venerentur, cum ad uſque barbaros pervenerit admiratio; feriſſimique omnes Scythæ, quotquot, inquam, habitant continentem ex adverſo Pontis-Euxini; accolæ lacus Mæotidis, ac fluvii Tanaidis, ac quicumque incolunt Boſphorum, & ad Phaſidem uſque fluvium extenduntur. Omnes, inquam, hi obſequium Olitori præſtent: cumque moribus omnibus ac ſtudiis à nobis differant, hac una re ſola nobis conſentiunt, ut eorum feritas morum à veritate manſueſcat. Unus certe illinc princeps rexque coronam capitis deponens, auro ac gemmarum floribus magnifice ſplendentem, exuenſque pretioſæ materiæ loricam; quippe ſuperba eſt ac luxurioſa barbarorum armatura, utraque miſit donaria Deo per Martyrem, potentiæ ac dignitatis conſecrans argumenta. Clarum enim eſt miſiſſe coronam, ut pro regno gratias ageret, loricam vero ut pro virtute bellica. Quæ autem propter hæc continue eveniunt beneficia per viſiones in ſomnis, ac curationes quas ægroti conſequuntur, quo quis modo narraverit, cum ſermo ad ſingula accedere non poſſit? Nos ergo hic deſinentes, Salvatori gloriam offeremus, cujus ſervi fideles tantam gratiam ſunt conſecuti, ut in omni neceſſitate ac caſu, pro conceſſo eis dono conſervis ſuis benefaciant; idque poſtquam ab humanis exceſſerint, fuerintque ſeparati à corpore. Quorum memoria efficax, quotidie pervadens civitates ac vicos, ubique benefactorem Dominum prædicat, quem decet omnis gloria, honor & poteſtas, ac magnificentia, nunc & in ſæcula ſæculorum, Amen.

Regibus honoratus.

Etiam barbaris.

ADMONITIO.

In Martyrium SS. SIMEONIS epiſcopi, Tarbulæ, & aliorum plurimorum in Perſide.

Initia Eccleſiæ in Perſide. 1. E*Vangelium Chriſti in Perſide ab ipſiſmet Apoſtolis diſſeminatum fuiſſe teſtantur Hieronymus in Catalogo, Euſebius lib. 3. Hiſtoria eccleſiaſtica cap. 23. aliique ſcriptores eccleſiaſtici. Et quidem Bardeſanes ſæculi ſecundi ſcriptor apud Euſebium lib. 6. de præparatione evangelica cap. 8. refert ſuo tempore Chriſtianos apud Perſas inveniri: ſed tamen vix compertum eſt, quis fuerit in hac ampliſſima regione Chriſtianæ religionis ſtatus ante Conſtantini Magni tempora, qui in epiſtola ad Saporem Perſarum regem apud Euſebium lib. 4. de vita Conſtantini cap. 13. Chriſtianos ipſi commendat*, quorum multitudine, nobiliſſima quæque Perſidis loca longe lateque eſſe decorata *aſſeverat, ea de re fortaſſis certior factus à Johanne epiſcopo, qui Perſarum eccleſiæ nomine Nicæna Synodo generali adfuerat, aut à Magno Jacobo Niſibis in Meſopotamia epiſcopo, quem* de regno Perſarum, & de perſecutione Chriſtianorum, *ſcripſiſſe teſtis eſt Gennadius in Catalogo Scriptorum eccleſiaſticorum cap. 1. Nullum tunc bellum inter Romanos & Perſas graſſabatur, ſummaque pace fruebatur in utroque imperio Eccleſia: ſed hanc tranquillitatem paullopoſt ſæva tempeſtas intervertit, exaſperato in Chriſtianos* Perſecutio. *Saporis regis animo, qui Magorum atque Judæorum inſtigatione tam immanem adverſus Eccleſiam perſecutionem concitavit, ut nulla fere umquam ſævior fuerit, ſive tormentorum acerbitatem, quibus fideles afficiebantur ſpectes, ſive eorum multitudinem, qui ea occaſione martyrium glorioſo exitu conſummaverunt. Hanc perſecutionem Sozomenus Hiſtoriæ eccleſiaſticæ lib. 2. cap. 9. & ſequentibus egregie deſcribis ex antiquioribus monumentis, quæ cum ad noſtram ætatem minime pertigerint, Sozomeni verba referre ſatius viſum eſt, adjunctis aliquot horum Martyrum Actis, quæ ex Bollandianis mutuati ſumus, quam aliunde eorum geſta ex incertis ſcriptis emendicare.*

Quo tempore excitata. 2. *At licet accurate omnino, quæ ad illam perſecutionem attinent, proſecutus fuiſſe videatur Sozomenus, falſus eſt tamen in aſſignando tempore, quo ipſa in Perſide ſæviit, quam ſcilicet ad Conſtantini M. tempora incaute revocavit, ſubjungendo ipſius Conſtantini epiſtolam jam laudatam, quaſi eam imperator ad Saporem conſcripſiſſet, ejus efferati in Chriſtianos animi mitigandi cauſa. Verum tunc temporis Saporem nondum in Chriſtianos ſæviiſſe ex ipſamet Conſtantini epiſtola patet, qui Regis hujus pietatem & humanitatem laudat his verbis.* Hos itaque, *ſcilicet Chriſtianos*, quandoquidem talis tantuſque es, tibi commendo. Hos quandoquidem pietate excellis, tibi in manum trado. Hos pro tua humanitate complectere. *Pacem etiam inter utrumque imperium tunc viguiſſe ipſo Euſebio teſte certum eſt, ex cap. 8. ubi Sapor Conſtantinò*

notitiam

notitiam *ambiens, dona ad eum* pacis & amicitiæ ſigna *tranſmiſiſſe dicitur. At ſanctus Sadoth accuſatur, quod tempore perſecutionis cum Romanis amicitiam ſervaverit. Nec opponendum quod ſanctorum Iona, Barachiſii, aliorumque novem martyrum Acta noſtræ ſententiæ adverſentur, ſiquidem ibi Sapor anno regni ſui 18. id eſt Chriſti 326. aut, ut aliis placet 328. perſecutionem adverſus Chriſtianos excitaſſe dicitur. Nam ſalva etiam horum Actorum auctoritate, quis non videat, 18. pro 38. facile irrepere potuiſſe in eis aut deſcribendis, aut in aliam linguam ex Perſica vertendis. Certior itaque haberi debet ſancti Hieronymi ſententia, qui hujus perſecutionis initium ad ſeptimum Conſtantii imperatoris, id eſt Chriſti 343. annum revocat: cui ſententiæ Baronius, Valeſius, Bollandus, Godefridus Hermantus, Antonius Pagius, aliique viri doctiſſimi ſubſcripſere. Symeonis tamen necem ad annum 349. differt Henſchenius, quod feria 6. majoris hebdomadæ, die 21. Aprilis occiſus dicatur, qui chronologici characteres nonniſi cum illo anno componi poſſunt. Verum cum Sozomenus diſerte aſſerat, Symeonem initio perſecutionis interemtum fuiſſe, ejus martyrium ad annum circiter 345. potius revocari debere cenſemus. Nec enim Menæorum aut aliorum ejuſmodi librorum auctoritas, qui hujus ſancti Antiſtitis mortem die 21. Aprilis conſignant, tanta eſt, quæ veterum ſcriptorum teſtimonia elevare poſſit. Quin & diverſis diebus in diverſis ejuſmodi faſtis ſacris celebratur, ut videre eſt apud Bollandianos ad diem 21. Aprilis. quo die ſancti Symeonis & ſociorum ejus feſtum Latini recolunt, quamvis apud Græcos celebretur potiſſimum die 17. ejuſdem menſis. Sic & ceteros Martyres à Sozomeno memoratos ſimul Latini celebrant die 22. Aprilis, licet variis diebus eorum ſollemnitas in Græcorum Menæis recenſeatur.*

SS. SYMEON ET ALII PERSÆ.

MARTYRIUM

Sancti SYMEONIS epiſcopi, & aliorum plurimorum SS. Martyrum in Perſide.

ANNO CHRISTI CIRC. CCCXLV.

Ex Sozomeno lib. 2. Hiſtoriæ eccleſ. capp. 8. & ſeqq.

1. EX Perſis vero eos arbitror primum Chriſtianos factos, qui occaſione conſuetudinis, quam habebant cum Oſdroenis & Armeniis, in colloquium, ut veriſimile eſt, venere cum divinis viris qui illic habitabant, eorumque virtutis experimentum ceperunt. * Poſtquam vero ſucceſſu temporis numerus eorum accrevit, & per eccleſias congregari, ſacerdoteſque ac diaconos habere cœperunt; ea res non mediocriter offendit animos Magorum, qui velut gens quædam ſacerdotalis, per ſucceſſionem generis, Perſarum religionem ab origine adminiſtrant. Offendit etiam Judæos, qui præ invidia ipſis inſita, natura quodammodo hoſtes ſunt Chriſtianæ religionis. Accuſant igitur apud Saporem, qui tum temporis in Perſide regnabat, SYMEONEM archiepiſcopum

EX CAP. VIII.

* CAP. IX.

Perſecutionis occaſio.

SS. SYMEON ET ALII PERSÆ.

Seleuciæ & Cteſiphontis [a], quæ urbes ſunt Perſidis nobiliſſimæ, ut qui amicus eſſet imperatori Romanorum, eique res Perſarum indicaret. Quorum calumniis inductus Sapores, primum quidem intolerandis tributis a oppreſſit Chriſtianos, eo quod pleroſque ipſorum ſpontaneam paupertatem amplecti norat, eorumque exactioni crudeles viros præfecit, eo conſilio ut Chriſtiani, penuria facultatum & exactorum atrocitate obtriti, religionem ſuam deſpicerent. Hoc enim illi præcipuum ſtudium erat. Poſtea vero ſacerdotes ac miniſtros Dei, gladio obtruncari præcepit, & eccleſias quidem funditus everti, earum autem vaſa atque inſtrumenta fiſco applicari juſſit; Symeonem vero ad ſe adduci, quaſi proditorem regni ac religionis Perſarum. Et Magi quidem, adjuvantibus eos Judæis, eccleſias celeriter diſturbarunt. Symeones vero comprehenſus & catenis ferreis vinctus, in conſpectum Regis adducitur, ibique virum bonum ac ſtrenuum ſe præſtitit. Nam cum Sapores eum tormentis afficiendum induci juſſiſſet, nec extimuit Symeones, nec adoravit. Quo facto exaſperatus Rex, his verbis eum interrogavit: Cur in præſentiarum non adoraſti, cum id ſemper antea feceris? Cui Symeones: Quoniam, inquit, antea vinctus non adducebar ut verum Deum negarem ac proderem, idcirco non recuſabam conſuetos honores majeſtati regiæ exhibere: nunc vero nefas eſt mihi id facere. Adſum enim certaturus pro pietate & pro doctrina noſtra. Hæc cum dixiſſet, juſſit Rex ut ſolem adoraret, multa ſe munera ei largiturum, magnoque in honore eum habiturum eſſe pollicitus, ſi obtemperaſſet. Sin recuſaret ſe, & illum, & univerſum Chriſtianorum genus e medio ſublaturum minatus eſt. Cum vero nec minis eum terreret, nec promiſſis inflecteret, ſed forti animo perſtaret Symeones, affirmans ſe nec ſolem umquam adoraturum, nec religionis ſuæ proditorem futurum eſſe; eum Rex in vinculis aliquamdiu detineri juſſit, ratus, ut veriſimile eſt, fore ut ipſum ſui conſilii pœniteret.

Uſthazades pœnitens.

b 2. Qui cum in carcerem abduceretur, conſpicatus eum USTAZADES [b] ſenex Eunuchus, nutritor Saporis, & præpoſitus domus regiæ, aſſurgens eum adoravit. Sedebat enim pro foribus palatii. At Symeones eum contumelioſe objurgavit, & ira percitus exclamavit, averſoque vultu, eum præteriit. Nam cum ille Chriſtianus eſſet, paullo antea vi coactus ſolem adoraverat. Statim igitur Eunuchus flens atque ejulans, candidam veſtem qua indutus erat depoſuit: atque, ut in luctu, atris veſtibus tectus ante Regiam conſedit, cum lamentis ac gemitu iſta dicens: Væ mihi! qua-

[a] Strabo lib 16. Geographiæ: *Babylon olim Aſſyriæ fuit metropolis, nunc Seleucia eſt, quæ ad Tigrim dicitur. Magnus prope eam pagus, Cteſiphon nomine, in quo Parthorum reges hiemabant, Seleucienſibus parcentes, ne Scythica & militaris nationis aſſiduo hoſpitio opprimerentur.* Porro Seleucia in Actis ſancti Sadoth infra vocatur Salec. Gregorius Nazianz. orat. 4. adv. Julianum ait prope Cteſiphontem eſſe arcem *Cochen*, quæ ab altera fluvio tantum diſſita, *unius civitatis ambæ ſpeciem præbeant.* *Coche* Seleuciam nominari ait Ammianus Marcellinus lib. 24. cap. 5. in nova editione. An recte? Vide ibi Valeſii notas

[b] Aliquando ſcribitur Uſthazanes. Cod. Leonis Allatii ἰςαζάδης.

lem ſperare decet erga me fore Deum quem negavi: quando ob hanc caufam Symeones, olim familiaris meus, ne alloquio quidem me dignatus, ſic jam refugit atque averſatus eſt. Hæc cum audiiſſet Sapores, accitum ad ſe Uſthazadem cauſam luctus interrogat, & utrum aliqua calamitas in familia ipſius contigiſſet. Cui reſpondens Uſthazades: Nulla, inquit, ô Rex, calamitas in hac terrena familia mihi contigit. Utinam pro eo quod mihi accidit, in quaſvis alias calamitates incidiſſem. Melius utique mihi eſſet. Nunc autem lugeo quod adhuc vivam: & qui dudum mori debueram, adhuc ſolem video, quem, tibi morem gerens, non ex animi mei ſententia adorare viſus ſum. Itaque duplici nomine mortem promerui; tum quod proditor fuerim Chriſti, tum quod te deceperim. Quæ cum dixiſſet, per Conditorem cæli & terræ juravit ſe poſthac ſententiam minime mutaturum. Ob hanc inſpetatam Eunuchi mutationem ſtupefactus Rex, graviore adhuc iracundia exarſit adverſus Chriſtianos, utpote qui præſtigiis ac maleficiis iſta perficerent. Pro miſericordia tamen qua erga ſenem erat affectus, nunc ſe lenem, nunc immitem oſtendens, omni ſtudio contendebat ut eum à propoſito dimoveret. Sed cum nihil proficeret, affirmante Uſtazade, numquam ſe adeo ſtultum fore, ut pro Deo rerum omnium conditore, res ab illo conditas coleret: tunc ira ſuccenſus, caput illi amputari præcepit. Qui cum ad id ſupplicium duceretur à ſpiculatoribus, rogavit eos ut paullulum exſpectarent, quaſi quidpiam Regi indicaturus eſſet. Vocatoque ad ſe eunucho quodam fideliſſimo, mandat ut iſta Sapori nuntiaret. Quanta ſemper benevolentia ab ineunte ætate ad hoc uſque tempus erga familiam tuam, ô Rex, affectus fuerim, dum parenti tuo ac tibi qua par erat cura ac diligentia miniſtrarem, nullis mihi teſtibus opus eſſe arbitror, apud te præſertim qui rem explorate noſti. Pro omnibus igitur officiis quæ vobis grata ac jucunda aliquando præſtiti, hanc mihi mercedem redde, ut ignaris non videar tamquam infidelis erga regnum tuum, aut, tamquam in maleficio aliquo deprehenſus, ſubire ſupplicium. Utque id palam fiat præco clamans ſignificet univerſis, Uſthazadem capite truncari, nullius quidem flagitii in palatio compertum umquam, ſed Chriſtianum, & qui à Rege induci non potuerit ut Deum ſuum negaret. Et Eunuchus quidem iſta nuntiavit. Sapores vero juxta petitionem Uſthazadis, præconem proclamare juſſit. Sic enim exiſtimabat reliquos omnes à Chriſtiana religione facile diſceſſuros, ſi attenderent, nemini Chriſtiano eum parciturum eſſe, qui ſenem nutritorem, & fidelem famulum interemiſſet. Verum Uſthazades cauſam ſupplicii ſui publice per præconem pronuntiari idcirco expetiit, quod cogitabat ſe tunc, cum præ metu ſolem adoraviſſet, multis Chriſtianorum pavorem injeciſſe: nunc vero poſtquam didiciſſent ipſum pro Chriſtiana religione interfectum eſſe, multos ſuæ virtutis imitatores futuros. * Hunc in modum Uſthazades glorioſiſſimo exitu migravit e vita. Quod cum Symeones in carcere accepiſſet, gratias pro illo perſolvit Deo.

SS. SYMEON ET ALII PERSÆ.

Martyr obit.

* CAP. X.

3. Poſtero autem die, qui erat ſexta feria, quo die ante feſtum Reſurrectionis annua ſalutaris Paſſionis memoria celebratur, Rex Symeonem

SS. SYMEON ET ALII PERSÆ.

quoque gladio obtruncari præcepit. Perductus enim iterum ad regiam ex carcere, conſtanter admodum de religione diſſeruerat coram Sapore, & neque ipſum, neque ſolem adorare umquam voluerat. Eodem die centum quoque alii in carcere conſtituti, pari modo juſſi ſunt interfici: utque poſtremus omnium Symeones, poſtquam cædem illorum ſpectaſſet, jugularetur. Ex quibus alii erant Epiſcopi, alii Preſbyteri, alii diverſorum Ordinum Clerici. Cumque univerſi ſimul ad ſupplicium ducerentur, progreſſus in medium magnus princeps magorum, interrogavit eos utrum vellent vivere, eamdemque cum Rege religionem ſequi, & ſolem venerari. Sed cum nemo illorum his conditionibus vivere ſuſtinuiſſet, ducti ſunt in locum ſupplicio deſtinatum. Et ſpiculatores quidem juſſa faciebant, & in cædendis Martyribus deſudabant. Symeones vero iis qui interficiebantur proxime adſtans, hortabatur ut forti animo eſſent: deque morte & reſurrectione, & de pietate diſſerebat; & ſacrarum Scripturarum teſtimonio oſtendebat, hoc quidem modo mortem oppetere, veram eſſe vitam; Deum vero præ ignavia prodere, mortem eſſe certiſſimam. Ipſos ſiquidem, etiamſi nemo vim ipſis adferret, haud multo poſt ſua ſponte eſſe morituros. Hunc enim exitum cunctis naſcentibus inevitabilem eſſe: quæ vero poſt hanc vitam manent perpetua ea non omnibus pari modo eventura; ſed cunctos homines vitæ hic tranſactæ rationem accurate velut ex trutina quadam reddituros. Et eorum quidem quæ unuſquiſque recte geſſerit, immortalem accepturum eſſe mercedem, ſecus vero geſtorum ſempiternas pœnas daturum. Porro inter bona opera ſummum hoc eſſe ac beatiſſimum omnium, pro Deo mortem ultro oppetere. Dum hæc diſſereret Symeones, ſingulis tamquam exercitatorem in ſacris certaminibus monentem quo ingrediendum ſit modo, attentis auribus audientes, alacriter ad cædem pergebant. Poſtquam centum illos interemiſſet carnifex, ultimo loco & Symeonem ipſum occidit, & cum illo ABDECHALAAM & ANANIAM [a]. Hi ſenes Preſbyteri eccleſiæ quam regebat Symeones, ambo una cum illo capti, & in vincula conjecti fuerant.

Item Symeon cum a'i:s multis.

CAP. XI. Item Puſices cum ejus filia.

4. Dum hæc fierent, PUSICES præfectus omnium Regis fabrorum, ibidem ſtans, conſpicatus Ananiam trementem cum pararetur ad necem: Paullulum temporis, inquit, o ſenex, claude oculos tuos, & bono animo eſto; mox enim videbis lumen Chriſti. Quæ cum dixiſſet, ilico comprehenſus, ad Regem perducitur. Et cum ſe Chriſtianum faſſus fuiſſet, quoniam de doctrina Chriſtianorum, & de Martyribus liberius locutus erat Regi, perinde quaſi contra jus faſque fiducia uſus, novo quodam & crudeliſſimo mortis genere jubetur occidi. Perfoſſa enim ejus cervice circa tendinem, ſpiculatores linguam ejus illac evulſerunt. Eodem tempore filia quoque ejus, virgo Deo conſecrata, delatione quorumdam comprehenſa interficitur.

[a] Epiphanius Scholaſticus hunc *Ananiam* appellat. Cod. Allatii *Ananias*. Aliorum item nomina quandoque varie deſcripta ſunt.

5. Sequente autem anno, eo ipſo die quo Paſſionis quidem Chriſti memoria celebrabatur, Reſurrectionis vero exſpectabatur feſtivitas, crudeliſſimum edictum Saporis per univerſam Perſarum ditionem propoſitum eſt, quo cuncti qui ſe Chriſtianos confeſſi eſſent, mortis ſupplicio addicebantur. Quo quidem tempore aiunt innumerabilem Chriſtianorum multitudinem gladio cæſam eſſe. Nam & Magi per ſingulas urbes & vicos ſtudioſe inveſtigabant eos qui ſe occultarent: & Chriſtiani, nemine etiam ipſos ducente, ultro ſemetipſos prodebant, ne ſilentio ſuo Chriſtum negaſſe viderentur. Porro cum Chriſtiani omnes abſque ulla miſeratione trucidarentur, multi in ipſo palatio necati ſunt, atque inter hos AZADAS Eunuchus Regi longe cariſſimus, quem cum Sapores peremtum accepiſſet, incredibili dolore perculſus eſt. Et hanc quidem generalem Chriſtianorum cædem compreſſit, ſolos vero Chriſtianæ legis doctores interimi præcepit.

SS. SYMEON ET ALII PERSÆ.

Edictum contra Chriſtianos.

Martyres plurimi.

Azadas.

CAP. XII.

6. Per idem tempus cum Regina in morbum incidiſſet, Symeonis epiſcopi ſoror, nomine TARBULA, virgo devota [a] comprehenditur, una cum famula ipſius, quæ idem vitæ genus ſectabatur, & cum altera ſorore [b], quæ poſt obitum viri nuptiis renuntiaverat, eamdemque vivendi rationem erat amplexa. Captæ ſunt autem fraude ac delatione Judæorum, qui eas accuſaverant, quod Reginam maleficiis appetiiſſent, ob Symeonis necem infenſæ. At Regina, ut ſolent ægroti abominandis remediis aures accommodare, eam delationem veram eſſe credidit, præſertim cum à Judæis profecta eſſet. Idem enim cum ipſis ſentiebat. Itaque Magi Tarbulam & reliquas duas corripientes, capitali ſupplicio addicunt, ſerraque bifariam diſſectas, patibulis ſuffixerunt, atque ad depellendum morbum Reginam per medium patibulorum tranſire juſſerunt. Porro Tarbulam iſtam decoram admodum ac formoſam fuiſſe perhibent, & quemdam ex magis ejus amore captum miſſa ad eam pecunia ſollicitaſſe eam de ſtupro, & ipſi & ſodalibus ipſius incolumitatem pollicitum, ſi morem ipſi gerere vellet. Illam vero obſcœnos ſermones ne auditu quidem ſuſtinentem, Magos quidem affeciſſe contumelia, eiſque impudicitiam exprobraſſe; ad mortem vero alacri animo properaſſe, mori potius optantem, quam virginitatem prodere. Ceterum cum ex præcepto Saporis, ſicut antea retulimus, reliquis omnibus prætermiſſis, ſoli Sacerdotes ac doctores Chriſtianæ Legis comprehendi cœpiſſent, Magi & eorum principes regionem Perſarum circumeuntes, omni ſtudio perquiſitos Epiſcopos ac Preſbyteros divexarunt, ac præcipue in partibus Adiabenorum. Hæc Perſidis regio eſt, maxima ex parte à Chriſtianis habitata.

a Tarbula cum 2. ſociis. b

Acepſimas & alii. c

7. Sub idem tempus ACEPSIMAM [c] epiſcopum, multoſque ex

[a] Græcè ἱερὰ παρθένος ſacra virgo, virginitatem ſcilicet profeſſa ut ex verbis ſequentibus colligitur Vide harum Sanctarum. Act. infra.

[b] Hanc Pherbutam appellat Godefridus Hermantus. Verum in Actis infra Pherbute dicitur virgo, eaque ipſa eſt quæ hic Tarbula appellatur.

[c] Fuſiora ejus & SS. Joſephi preſb. & Æithalæ diaconi Acta ex Metaphraſte habentur die 22. Aprilis Bollandiani.

SS. SYMION ET ALII PERSÆ. ejus clericis corripuerunt. Poſtea tamen deliberatione habita, ipſum Antiſtitem cepiſſe contenti, reliquos ablatis eorum facultatibus dimiſerunt. JACOBUS autem quidam preſbyter ſua ſponte Acepſimam ſecutus eſt. Cumque impetraſſet à magis, ut cum ipſo pariter in vinculis verſaretur, ipſe, utpote ſeni, alacriter miniſtrabat, ejuſque ærumnas ſublevabat prout poterat, & vulneribus medicinam adhibebat. Nam paullo poſt quam captus fuiſſet, Magi loris crudis eum verberaverant, ſolem adorare cogentes. Sed cum id facere recuſaſſet, rurſus eum in vincula conjecerant. Per idem tempus AITHALAS quoque & JACOBUS preſbyteri; & AZADANES atque ABDIESUS diaconi, ob doctrinam Chriſti à Magis crudeliſſime flagris cæſi, in cuſtodia detinebantur. Poſt longum autem temporis ſpatium, ſummus princeps Magorum de illis Regem conſuluit. Cumque liberam accepiſſet poteſtatem eos pro arbitratu ſuo puniendi, niſi ſolem adoraviſſent, mandatum Saporis iis qui in carcere tenebantur, ſignificat. Qui cum diſerte reſpondiſſent, numquam ſe Chriſtum proditituros, nec ſolem adoraturos eſſe, crudeliſſime eos torſit. Et Acepſimas quidem in confeſſione fidei fortiter perſeverans, mortem oppetiit. Cujus reliquias quidam ex Armenia, qui obſides erant apud Perſas, clanculo auferentes, ſepulturæ mandarunt. Reliqui vero, quamvis non minus acerbe flagris cæſi eſſent, præter omnium opinionem in vita manſerunt; & cum priſtinam ſententiam non mutarent, iterum contruſi ſunt in vincula. Inter hos fuit etiam Aithalas, qui cum inter verberandum diſtenderetur, præ nimia extenſione, brachia ei ab humeris divulſa ſunt, manuſque mortuas ac pendulas deinceps circumtulit, ita ut alii cibos ori illius admoverent.

8. Sub eodem principatu innumerabilis multitudo Preſbyterorum, Diaconorum, Monachorum & ſacrarum Virginum, & aliorum qui in eccleſiis miniſtrabant, & pro doctrina fidei laborabant, martyrio conſummata eſt. *Item alii plurimi.* Epiſcopi vero, quos quidem accepi, Barbaſymes, Paulus, Gaddiabes, Sabinus, Mareas, Mocius, Johannes, Hormiſda, Papas, Jacobus, Romas, Maures, Agas, Bochres, Abdas, Abdieſus, Johannes & Abramius, Agdelas, Sapores, Iſaac, & Dauſas: qui quidem captivus à Perſis abductus fuerat ex loco quodam, qui Zabdæus [a] dicitur. Tunc temporis vero pro fidei doctrina occiſus eſt una cum Mareabde chorepiſcopo, & clericis ſuis ducentis circiter & quinquaginta, qui una cum illo capti fuerant à Perſis.

Milles. 9. Sub idem tempus MILLES [b] quoque martyrio perfunctus eſt. Hic initio quidem apud Perſas militaverat: poſtea vero relicta militia, apoſtolicam vivendi rationem æmulatus eſt. Cum autem Perſicæ cujuſ-

[a] Hunc locum *Bezabde* ad ripam Tigridis eſſe cenſet Valeſius, opidum regionis Zabdicenæ, ex quinque ſcilicet provinciis tranſtigritanis, quas Narſeus Perſarum rex à Galerio victus Romanis cedere coactus fuerat.

[b] De Millide abbate, qui à duobus regis Perſarum filiis ſagittis confixus eſt, ac de duobus ejus ſociis capite minutis vide Vitas Patrum Roſvveydi lib. 5. libel. 7. num. 12.

dam civitatis ordinatus eſſet Epiſcopus, multa ſæpe numero paſſus eſſe dicitur, & verbera tractuſque membrorum ſuſtinuiſſe. Sed cum nemini illic perſuadere potuiſſet ut Chriſtianus fieret, moleſte id ferens, malum impreeatus eſt civitati, & alio migravit. Nec multo poſt, cum primores illius urbis in Regem deliquiſſent, immiſſus in eos exercitus cum trecentis elephantis urbem eorum ſubvertit, & aratrum ſolo impingens, velut in arvo ſementem fecit. Milles vero peram dumtaxat geſtans, in qua ſacrum Evangeliorum codicem reconditum habebat, Jeroſolymam orationis cauſa profectus eſt; atque inde in Ægyptum perrexit, ut monachos ibi degentes videret. Quanta porro iſte vir, & quam admiranda opera perpetraſſe memoretur, teſtes ſunt Syri, qui ejus vitam & actus litteris prodiderunt. Mihi vero ſatis eſſe arbitror hæc de illo, deque iis qui regnante Sapore martyrium in Perſide perpeſſi ſunt, in præſentiarum commemoraſſe. Vix enim ullus omnia quæ illis contigerunt, poſſit recenſere; quinam ſcilicet & unde fuerint, & quomodo martyrium conſummaverint, & quæ ſuppliciorum genera toleraverint. Quippe hujuſmodi cruciatuum innumerabiles ſpecies ad ſummam crudelitatem excogitatæ ſunt à Perſis. Verum ut ſummatim dicam, cunctos ejus temporis Martyres, tam viros, quam mulieres, quorum nomina recoluntur, ſedecies mille numero fuiſſe perhibent, reliquæ vero multitudinis ne numerum quidem iniri poſſe: atque idcirco difficile admodum viſum eſſe Perſis, Syris atque Edeſſenis, qui hac in re plurimum ſtudii atque operæ poſuerunt, horum nomina percenſere.

S. S. SYMEON ET ALII PERSÆ.

Martyres innumeri.

MARTYRIUM

SS. PHERBUTHÆ ſeu TARBULÆ virginis, &c. in Perſide.

Ex Aprili Bollandiano.

S. PHERBUTHE. ANNO CHRISTI CIRC. CCCXLV.

I. TEmpore perſecutionis noſtræ, ſubito Regina ipſa ægrotare cœpit. Quoniam vero ejus animus in Judæos, crucis Chriſti inimicos, admodum erat propenſus, ac libenter quæcumque illi dixiſſent, audiebat: Reginam cum Judæi audiſſent, illi ſuggeſſerunt, quoniam epiſcopus Symeon, cognomento Gnapheus, interfectus fuerat, propterea illius ſorores venena Reginæ commiſcuiſſe, quo ipſa mortem obiret. Ut vero ſermo hic ad aures Imperatoris pervenit, ſtatim ſancta PHERBUTHE cum ſorore & ancilla ſua comprehenſa fuit. Erat autem Pherbuthe illa virtutis exercitatione præſtantiſſima: quin immo non minus ejus ſoror quam ipſa, vitæ inſtitutionem in Chriſto Jeſu pulcherrimam adepta fuerat. Ductæ igitur illæ ſunt ad palatium, ut de re illa interrogarentur. Exiit gitur Imperatoris juſſu Mauptes, cujus nominis interpretatio eſt, Pontifex magorum, & duo una cum illo magiſtratus, ut eas mulieres audirent.

Calumnia in SS. Martyres.

S. PHERBUTHE. Ut vero coram illis ſtetit ſancta Pherbuthe una cum duabus feminis, quæ cum ipſa erant, viderunt ejus pulcritudinem; erat enim revera ſancta illa virgo ſpecie admodum egregia; ſtatimque ſuo quiſque pravam animo concepit libidinem, inter ſe tamen talem libidinoſam cogitationem occultabant. Illis igitur dixerunt: Quare vos machinatæ eſtis veneficia reginæ & dominæ totius orbis terrarum? Ob id nunc morti eſtis obnoxiæ. Quibus ſancta Pherbuthe reſpondit: Quare eam cogitationem ſatanas vobis in mentem conjecit, quæ à veritate multum abhorret? & quare injuſte vultis nos calumniari? Si noſtrum ſanguinem ſititis, quiſnam eſt qui prohibeat vos eum bibere? Si noſtram cædem cupitis, ecce ſingulis diebus veſtras manus coinquinatis. Nos vero propter Deum noſtrum, ut Chriſtianos decet, morimur; non eum negantes, quoniam ipſe eſt vita noſtra, quemadmodum ſcriptum eſt, ut unum Deum adoremus & illi ſoli ſerviamus. Ita enim & facimus. Quin & alibi ſcriptum eſt, Veneficus per manum populi ſui moriatur. Quomodo igitur nos veneficia machinatæ ſumus, cum non minus malum hoc ſit, quam ſi Deum noſtrum negaremus? Etenim pro utriuſque peccati pœna illis qui hujuſmodi criminibus obnoxii ſunt, mors propoſita eſt. Cum hæc Pherbuthe virgo diceret, libenter eam uterque audiebat: cumque ejus pulcritudinem & ſapientiam illi obſtupeſcerent, loqui non poterant, ſed quiſque ſecum ita cogitabat: Ego Regem precabor, ut liceat à morte illas eripere; itaque hanc uxorem ducam. Tandem Mauptes illi hoc dixit: Quamvis, ut ipſa dicis, non liceat vobis veneficia committere, ne legem veſtram violetis; tamen fratris veſtri mortem dolentes, hoc feciſtis. Et quodnam malum, inquit Pherbuthe, frater paſſus eſt, ut ejus cauſa vitam illam, quæ à Deo vivente proficiſcitur, nos perdere vellemus? Nam etſi vos propter veſtram pravitatem atque invidiam eum interfeciſtis, ille tamen vivit, & in cæleſti regno exultat: quod regnum veſtro imperio ac poteſtati ſic præſtat, ut præ illo veſtrum iſtud inane quiddam ſit. Hæc cum illa dixiſſet, juſſit illas in carcerem duci, & cuſtodiri.

Deuter. 6.
Exod. 22.

Pherbuthe Pontificis nuptias reſpuit.

II. Cum autem dies illuxiſſet, Mauptes ille clam ad Pherbuthem miſit, qui dicerent ſe paratum eſſe Regem precari, & à morte illam, & quæ cum ipſa erant liberare; modo ejus uxor eſſe vellet. Virgo autem illa ἀθλοφόρος fortis & victrix cum hæc audiſſet, obſtupuit. Ad eum autem [qui hæc nuntiaverat] converſa: Comprime, inquit, os iſtud, canis impuriſſime, Dei & omnis veritatis inimice, neque amplius perge impura iſta verba ad aures meas loqui. neque enim animus meus illa patitur. Deus avertat ne hoc umquam fiat: quoniam ſemel copulata ſum cum Domino meo Chriſto, & virginitatem meam ipſi cuſtodio, fidemque & veritatem ei præſtare ſtudeo. Ille enim qui ſolus à peccato liber eſt, me poteſt eripere ex impuriſſimis veſtris manibus, & ſordidis cogitationibus, quas contra me cogitaſtis. Equidem mori non timeo, neque cædem formido. Hæc enim via, in quam me vultis immittere, ducet me ad fratrem meum & epiſcopum dilectum Symeonem, ut illic gemitus,

gemitus, & ærumnarum mearum conſolationem inveniam: quibus ærumnis anima mea poſt ejus obitum affecta eſt. Similiter autem & duo magiſtratus ad eam miſerunt illud idem ſignificantes, quibus irato animo & aſperis verbis reſpondens, eos à ſe repulit. SS. PHERBUTHE.

III. Cum igitur uterque ſe victum ſenſiſſet, ac ſuam libidinem non id aſſecutam, quod fruſtra tentaverat, animadvertiſſet; tres illi conſilio inito adverſus eas feminas locuti ſunt, & injuſtum teſtimonium dixerunt, quod mulieres illæ eſſent veneficæ. Cum Imperator hæc audiviſſet, præcepit ut ſi ſolem adorarent, mortem evaderent. Ut autem nuntiatum illis fuit, quod Imperator juſſerat ut ſolem adorarent, ſanctæ illæ feminæ hoc reſponderunt: Nos effectorem cæli & terræ adoramus, ejuſque honorem Soli offerre nolumus, quippe qui ejus Dei opus eſt, quem nos colimus: quin etiam minæ veſtræ numquam facient, ut à caritate Salvatoris & Domini noſtri Jeſu-Chriſti umquam ſeparari poſſimus. Ut igitur hæc illæ eodemque animo dixerunt; Magi voce magna clamantes: Diſpereant, inquiunt, iſtæ de terra, quæ Reginæ venena pararunt, ut in morbum illa incideret, & interiret. Statimque talis ſententia contra illas lata eſt, ut qua morte vellent magi, feminæ illæ morerentur. Dicebant enim nefarii atque impuri homines, quod niſi earum corpora in duas partes ſecta fuerint, & Regina ipſa per medias illas partes tranſierit, curari non poterit. Ut igitur eas ejecerunt interficiendas, denuo Mauptes, dum mulieres abducerentur, mittens ad ſanctam virginem Pherbuthem: Si vis, inquit, me audire, neque tu morieris, neque puellæ quæ tecum ſunt. Sancta vero Pherbuthe magna & aſpera voce: Quare, inquit, impure canis, ea loqueris quæ ego audire non poſſum? Ego enim perfecte mori cupio, ut æternam vitam habeam. Numquam hujus brevis vitæ cauſa remiſſior fiam, ne moriar morte ſempiterna.

IV. Cum igitur ante urbis portas mulieres illas duxiſſent, ſingulis duos palos fixerunt: in quorum uno collum ligantes, in altero vero pedes, & earum unamquamque illis protendentes; fabrilem ſerram inferentes, in duas partes eas ſecuerunt. Cumque ligna tria magna hinc, & alia tria illinc in terram fixiſſent, ſancta illa corpora in eis ſuſpenderunt. O terribile & horrendum ſpectaculum! o factum lacrymis, compunctione, ſtupore, & gemitibus plenum! Si quis lacrymas deſiderat: veniat, ejulet, & præ compunctione corpus lacrymis madefaciat. En ut corpora jucunda & ſancta, velut triumphus quidam, in via propoſita ſunt. Corpora, inquam illa, in quibus ſanctæ feminæ, per totum vitæ ſuæ tempus honeſtatem & virginitatem ſervaverunt. Libertas data eſt in opprobrium earum, quæ manſuetudinem & juſtitiam in proprio thalamo exercuerunt. En ut gloria in ignominiam propoſita eſt. O quantum Dei juſtum illud judicium patiens eſt! ſed cum exſurrexerit ut rationes inquirat, non amplius condonabit, neque miſerebitur. O quantum audet ſuperbia! ſed cum ceciderit, non habet medicinam, neque conſiſtit. Vere ligna hæc, quibus ſancta corpora fuere ſuſpenſa, fructus juſtitiæ ſunt: iſti autem vere lupi illi Arabiæ, immiſericordes, duri, & ſanguinis vo- Dire cum ſociabus interficitur.

SS. PHERBUTHE. ratores: illi, inquam, qui exſecuerunt & ſuſpenderunt. Talem ſævitiam beatus ille Propheta conſiderans dicebat: Forte vivos deglutiſſent nos.
Pſal. 123. Et cum iratus eſſet furor ipſius in nos, viventes in infernum deduxit nos. Numquid aliquis re illa terribili lætatus eſt, aut æquo animo tulit ſpectaculum illud horribile? An aliquis ea ſine lacrymis aſpexit, aut videre potuit? Opinor certe nemo. Quod ſi quis ea videre potuit, illum humanæ naturæ non opinor eſſe participem. Tulerunt igitur miſeram illam Reginam in eam viam, feceruntque ut per caſta & ſancta illa corpora tranſiret, omniſque turma eam ſequebatur. Illo enim die Imperator cenſum recipiebat. Conſummata eſt ſancta Pherbuthe cum ſorore & ancilla, quinto die menſis Aprilis [a], in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cui gloria, & imperium, & honor, & adoratio in ſæcula ſæculorum. Amen.

[a] Memorantur in Menæis Græcorum die præcedenti. Latini vero eas ceteris Martyribus adjungunt die 22. Aprilis.

S. SADOTH ET ALII PERSÆ. ANNO CHRISTI CIRC. CCCXLVI

MARTYRIUM

SS. SADOTH epiſcopi & aliorum CXXVIII. in Perſide.

Ex Februario Bollandiano.

Sadoth Symeonis ſucceſſor. I. POſt completum ſancti Symeonis martyrium, ejus loco ſucceſſit ſanctus SADOTH, in civitate quæ dicitur Salec, & Cteſiphonte, regiis apud Perſas civitatibus. In quadam die oſtentum vidit terribile: quod apud ſe miratus, clerum ſuum, cum Preſbyteros, tum Diaconos convocavit. Omnes enim metu Regis deliteſcebant, remque his verbis aggreſſus eſt exponere. Vidi in ſomnis hac nocte ſcalam cum magna gloria, cujus initium erat in cælo. Ei autem ſuperſtabat ſanctus epiſcopus Symeon cum infinita gloria, ego vero infra in terra conſiſtebam. Atque ille magna me cum hilaritate compellans, Aſcende, inquit, ad me Sadoth, aſcende. Ne timeas. Ego enim heri aſcendi, tu vero hodie aſcendes. Et ex illa hora me ad optimam Chriſti confeſſionem aſſumtum iri credidi. Quod vero ab eo dictum eſt, Ego heri aſcendi; tu vero hodie aſcendes: ſignificat eum anno ſuperiore ſubiiſſe martyrium, me vero hoc anno eſſe ſubiturum, & neci dandum. Et cœpit ex ſacris eos Scripturis adhortari in hæc verba: Fratres mei, diligamus Deum ex tota anima, & Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum ex tota mente; &
Clerum ſuum adhortatur. induti loricam fidei nihil mali timebimus. Mors vero & cædes ſi nos invaſerit, noſque occupaverit, ne animo concidamus: ſed quiſque noſtrum tamquam fortis & robuſtus depugnet, certetque tamquam athleta perfectus. Quod ſi etiam moriamur, ut perfecti moriamur; moriamur propter Salvatorem noſtrum Jeſum-Chriſtum. Quantum mucro vitæ con-

ceſſerit, agite id nobis vindicemus: & donec acinaces ſplendeat, ditefcere ſtudeamus. Quamdiu dies eſt, celeri pede ad regni cæleſtis domicilium tendamus, ut honoris gloriæque hereditatem adeamus, & poſteris omnibus nomen noſtrum, gloriamque commendemus. Deum noſtrum, fratres, exoremus, ut citius id oſtentum in nobis impleat. Etenim vir ſpiritualis cum gaudio & deſiderio, & amore, mortem hujuſmodi, cum præſto eſt, excipit, neque timuerit ullus qui paratus & in procinctu fuerit. Carnali autem timori atque horrori eſt ejus præſentia. Spiritualis mortem non reformidat, ut qui vivendi modum teneat ſpiritualem: carnalis vero caligat & tremit, ut qui carnalem vitæ rationem habeat. Qui promto ſtrenuoque ſunt animo, talem quærunt mortem, ut æternam ex ea vitam ſortiantur: ignavi vero & deſides ad ejus conſpectum in latebras ſe conjiciunt. Qui Deum diligunt, ad Deum exceſſerunt: qui vero mundum, in mundo manſerunt: illi quidem ad lætitiam & exultationem profecti; hi vero ad ærumnas & ſuſpiria relicti.

S. SADOTH ET ALII PERSÆ.

II. Altero igitur perſecutionis anno, prædictam ad urbem Salec & Cteſiphontem vertit rex Saborius *, apud quem delatus eſt athleta laureatus Sadoth epiſcopus; quæ vox Amantem-regis tranſlata ſignificat. Re vera enim cæleſtem Regem ex tota anima & virtute ſua diligebat. Sanctus enim erat, perfectæque continentiæ, ac fide & juſtitia plenus, ſanctique Symeonis, cui ſucceſſerat, imitator. Miſſis ergo Rex ſatellitibus, ipſum una cum ejus clero, aliiſque finitimæ regionis clericis, necnon monachis & monialibus centum viginti octo comprehendit. Atque omnes ſimul catenis ferreis vincti, in carcere, loco obſcuro & moleſto, ad menſes quinque concluſi ſunt, graves ærumnas, variaſque difficultates tolerantes. Scelerati enim illi & impii tibias funibus vincientes, & lumbos humeroſque lignis compingentes, ita eos extendêre, ut ipſorum oſſa non ſecus ac lignorum faſces conſtricti ſtriderent. Inter torquendum autem inſtabant verbis: Adorate ſolem, & regis voluntatem implete, & vivetis. Sanctus vero Sadoth velut omnium ore reſpondens: Nos, inquit, in unam fidem, & unam potentiam, & veritatem pariter unam credimus, & in idem teſtimonium conſpiramus, & unum Deum cæli terræque conditorem adoramus; ipſique ex tota anima, totaque noſtra virtute ſervimus: ſolem vero, cum ipſius opus ſit, non adoramus. Sed neque ignem veneramur. Qui enim hæc condidit, ipſe hominibus ea nobis ad obſequium conceſſit. Tranſgreſſores porro non fiemus juxta improbum tuum edictum. A te mors, à nobis temporalis hæc vita. Ne ergo vel unam horam nos mactare diſtuleris, neque oculis tuis ita indulgeas, ut ſanguinem noſtrum non effundas. Tua enim erga nos patientia & lenitas exitium nobis acceſſit. Rurſus ipſis velut ex ore Regis dictum eſt: Niſi voluntatem meam feceritis, & mandatis meis aures præbueritis, en funeſtiſſima interitus veſtri hora vobis imminet. At ſancti tamquam ex uno ore reſpondentes; Non perimus, inquiunt, Deo noſtro, neque morimur Chriſto ejus. Vivificat enim hos æterna ſua vita, ſuumque nobis regnum hereditatis loco largitur. Nobis ergo, qui

* Sapor.

Cum clero comprehenditur.

Torquentur.

S. SADOTH ET ALII PERSÆ.

ad mortem pro Deo noſtro oppetendam parati & promti ſumus, mortem nobis infer actutum. Neque enim ſolem adoramus; neque talia Regis edicta, quia mortem exitiumque continent, in aures admittimus. Cum autem audiſſent latam in ſe capitis eſſe ſententiam, ut omnes ſimul gladio ferirentur; animos ſibi facientes, ad cædem ſe & mortem comparарunt. Regii vero præfecti & rabulæ eos e civitate vinctos ejecerunt. At illi cum gaudio lætitiaque pſallentes dicebant: Judica nos Deus, & diſcerne cauſam noſtram de gente non ſancta & ab hominibus doloſis, ſanguiniſque helluonibus libera nos: quia tu Deus fortitudo & ſpes noſtra es. Cumque ad locum perveniſſent, in quo erant martyrio initiandi, uno animo ora ſua laxantes, dixere: Benedictus es, ô Deus, qui nos hac gratia dignatus es, nec deſpexiſti orationem noſtram, ſed hanc nobis coronam dediſti. Noſti enim, Domine, quomodo eam quæſiverimus. Benedictus etiam Deus noſter, unigenitus Filius tuus bonitatis tuæ, qui nos ſalvavit, & ad æternam vitam vocavit. Ne ſinas nos in hoc mundo affligi, ſed confirma nos coram te in æternum per tuam clementiam, noſque baptiſmo ſanguinis noſtri cohoneſta. Atque in eorum ore non ceſſavit hæc divinæ gloriæ celebratio, donec ultimus occiſus eſt. Conſummati ſunt autem hi CXXVIII. Martyres, vigeſimo menſis Februarii [a]. Athletam vero victorem & epiſcopum Sadoth in aliam regionem, Bethuzam dictam, in urbem Bethlapat vinctum duxerunt, ibique caput ejus amputarunt. Conſummati ſunt omnes Chriſti Martyres in pace, laudantes & glorificantes Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum: quem decet omnis gloria, honor & adoratio, majeſtas & magnificentia in omnia deinceps ſæcula ſæculorum, Amen.

Occiduntur.

[a] In Græcorum Menæis ſimul cum S. Sadoth memorantur 19. Octobris.

SS. MART. SUB JULIANO.
ANNO CHRISTI CCCLXII.

DE SS. MARTYRIBUS

Qui ſub Juliani perſecutione paſſi ſunt.

I. Julianum, *cognomento Apoſtatam, inter Chriſtianorum perſecutores recenſendum eſſe vix quiſquam infitiari poteſt. Quamvis enim, ut Gregorii Nazianzeni oratione* 3. *verbis utar*, ſuadendi & alliciendi partes ſibi retinuerit; vim tamen & tyrannidem populari turbæ civitatibuſque *permittendo, majorem procellam, quam ſi apertis cædibus Eccleſiam fuiſſet perſecutus, concitavit. Id probari poſſet ex cædibus Alexandrinorum, Hierapolitarum, Gazæorum, & Arethuſiorum, quas Gregorius jam laudatus, Socrates, Sozomenus, Theodoritus, aliique paſſim auctores deſcribunt. Quin etſi ſpecietenus ejuſmodi populares tumultus aliquando prohiberet, eos tamen cum contigerant aut laudabat, aut ſaltem vindictam ex iis non repetendo eos approbare cenſebatur. quod patet ex epiſtola à ſe de eo argumento ad Alexandrinos data.*

SS. MART. SUB JULIANO.

Et certe cum ob incenſum Cæſareæ in Cappadocia Fortunæ templum, promiſcua plebs in Chriſtianos impetu facto ingentem cædem, ut refert Gregorius Nazianzenus, jam perpetraſſet, & plura adhuc comminaretur, Præfectus ſuæ rei eſſe ratus hunc tumultum compeſcere, multis abductis Chriſtianis in nonnullos etiam gentilium animadvertit. Qua de re apud Imperatorem accuſatus, ignominioſe adductus, quamvis ſe juxta legum præſcripta egiſſe oſtenderet, vix tamen mortem evaſit, & ob iſtud facinus imperatoris clementia exſilio dumtaxat multatus eſt. Quid enim grave, inquiebat Julianus, ſi manus una gentilis decem Galilæos interfecit? Simile fere contigit in Gazæorum cæde, ut inferius ex Sozomeno referemus. Eo animo peſſimos quoſque provinciis præficiebat, ut Chriſtiani opprimerentur, quos ipſemet vectigalibus aliiſque calamitatibus gravatos, militia, honoribus, ipſiſque litterarum ſtudiis (quod gravius tulere ſancti Patres) privabat. Inter eos vero qui ob Chriſti nominis confeſſionem militiam abdicare conati ſunt, tres qui poſtea imperium tenuere, Jovianum ſcilicet, Valentinianum Magnum, & Valentem ejus fratrem Socrates lib. 3. cap. 13. aliique auctores laudant. quamvis Valens poſtea ob Arianam hæreſim Eccleſiæ hoſtis infenſiſſimus, hanc confeſſionis gloriam penitus aboleverit. His etiam accenſendus videtur Victricius, qui coram Tribuno ſacrilego abdicatis militiæ inſignibus, diverſis gravibuſque ſuppliciis affectus eſt, quæ recenſet ſanctus Paulinus in epiſtola 26. ad eumdem Victricium tunc Rotomagenſem epiſcopum. Beatiſſimos Antiſtites Athanaſium, Baſilium, Gregorium Nazianzenum utrumque, patrem & filium, alioſque permultos omitto, qui ab hac procella eccleſiam egregie defenderunt.

2. Porro nihil omittebat Julianus, ut Chriſtianos, præſertim milites, ad ſuam perfidiam pertraheret, adhibitis etiam ad hanc rem inſidiis occultis ac technis, ut qui ſacrificare omnino renuiſſent, aliquibus ſaltem ritibus profanis, quos cum honoribus imperialibus commiſcuerat, admiſſis, diis aliquem honorem præſtitiſſe dici poſſent. Sic juxta ſedem ſuam Jovis aut alterius cujuſlibet idoli ſpeciem pingi juſſerat, ut cum ipſemet ſalutaretur, hæc idola pariter à Chriſtianis illis ſalutata fuiſſe cenſerentur. Vide Sozom. lib. 5. c. 17. Celebre eſt aliquot militum facinus, qui cum in donativorum militarium diſtributione thus incaute adoleviſſent; cognita deinde Juliani fraude, avulſis ex capite capillis, per forum diſcurrentes Chriſtianos ſe eſſe, & imperatoris fraude circumventos proclamabant. Deinde Julianum adeuntes, projectis donativis ſe in ignem conjici poſtularunt, ut per ignem polluti alio igne purgarentur. quos capite damnatos, cum mortis ictum jamjam eſſent excepturi, mutata pœna exſulare juſſit Julianus, ut cum Sozomeno refert Theodoritus lib. 3. Hiſt. eccleſ. cap. 17. apud quem horum militum junior Romanus appellatur. Proceſſit tamen aliquando uſque ad cædem Juliani ſævitia, ut non ſolum ex faſtis eccleſiaſticis, ſed etiam ex aliis antiquis auctoribus certum eſt. Refertur in Chronico Paſchali Domitii monachi martyrium, qui in ſpelunca, ubi degebat in Cyreſtica, Imperatoris juſſu incluſus, necatus eſt. Baſilii Ancyrani preſbyteri ejuſdem imperio immanibus ſuppliciis affecti Acta inferius exhibebimus. Celebris eſt etiam Arthemii martyris, Ducis olim militum in Ægypto, memoria, qui capite obtruncatus eſt, apud Theodoritum lib. 3 Hiſt. eccleſ. cap. 18. & Ammianum Marcell. lib. 22. cap. 11. Ipſius feſtivitatem

SS. MART. SUB JULIANO.

Græci & Latini recolunt die 20. Octobris. Sub ejus nomine eccleſia Deo conſecrata erat Conſtantinopoli, ex CP. Chriſtiana Cangii lib. 4. Præcipue tamen Chriſtianorum neci incumbebat Julianus Comes Orientis, imperatoris avunculus, ex Sozomeno lib. 5. cap. 7 Aliquot etiam Romæ Martyres ſub Juliano necem paſſi feruntur, quales ſunt celeberrimi fratres Johannes & Paulus, non ſolum à Gregorio Magno memorati, ſed & qui Miſſam propriam habent cum in Miſſali Gelaſiano, tum in Liturgia Gallicana: tametſi eorum Acta, quæ vulgo circumferuntur, vitiata ſunt. Eadem habemus in mſ. cod. ab annis circiter mille exarato, ſed quæ tamen cum nævis non careant, omiſimus ſufficere rati de iis tantum Martyribus ſeorſim agere, quorum vel Acta ſincera habemus, vel eorum martyrium in probatis auctoribus refertur.

I. De CYRILLO & aliis. *Ex Theodorito lib. 3. Hiſt. eccleſ. cap. 7.*

1. EA porro quæ homines ſimulacrorum errore obſtricti per id tempus perpetrarunt, ſunt quidem numero plurima, & peculiare opus deſiderant: pauca tamen ex multis narrabo. Etenim Aſcalonæ & Gazæ, quæ urbes ſunt Palæſtinæ, virorum ſacerdotii honore præditorum, & mulierum quæ perpetuam virginitatem profeſſæ fuerant, ventres diſſecuerunt, & hordeo poſtea completos, porcis vorandos præbuerunt. Sebaſtæ vero, quæ ipſa urbs eſt ejuſdem provinciæ, Johannis Baptiſtæ arcam aperuerunt, & oſſibus igne conſumtis cineres hac & illac diſperſerunt. Scelus autem in Phœnice ab illis admiſſum quis abſque lacrymis narrare poſſit? Heliopoli, quæ eſt ad Libanum, quidam erat diaconus, CYRILLUS nomine. Is Conſtantini temporibus divini amoris æſtu inflammatus, multa ſimulacra, quæ illic religioſe colebantur, contriverat. cujus facinoris memores nefarii homines, non ſolum eum interfecerunt, ſed ventre ejus diſſecto jecur quoque illius deguſtarunt. Sed tamen juſtitiæ oculum univerſa contuentem latere minime potuerunt: immo pœnas dederunt dignas tanto facinore. Quotquot enim hujus piaculi participes fuerant, primum quidem ſpoliati ſunt dentibus, qui univerſi ſimul ipſis exciderunt: poſtea vero linguas quoque amiſere, quæ putredine conſumtæ ipſæ quoque diffluxerunt. Poſtremo oculis etiam orbati ſunt, & quanta vis eſſet religionis calamitatibus ſuis prædicarunt.... Doroſtoli præterea, quæ urbs eſt Thraciæ non ignobilis, ÆMILIANUS invictus Chriſti athleta, à Capitolino totius Thraciæ præſide in rogum conjectus eſt.

Vide Sozom. lib. 5. c. 10.

Cyrillus martyr.

Æmilianus.

2. *His Theodoritus ſubjungit Marci Arethuſiorum epiſcopi immane martyrium, quem ait flagris cæſum, ac in cloacas conjectum fuiſſe; inde poſtea extractum, adoleſcentum multitudini traditum, qui eum ſtilis confoderent, ac tandem reticulo incluſum, garo ac melle inunctum, æſtu ardentiſſimo ſublimem ſuſpenſum ſub dio fuiſſe, ut à veſpis & apibus ſugeretur, quæ omnia incredibili alacritate Marcum pertuliſſe Theodoritus ſcribit. Hic in Græcorum Mæneis & aliquot Latinorum Martyrologiis celebratur. Diſplicet tamen quod Arianorum aut*

parti faverit, aut ſanè inter Semiarianos fuerit unus e præcipuis. Verum non ſolum à Theodorito epiſcopo catholico, aliiſque probatæ fidei auctoribus laudatur, ſed præterea encomiaſtem egregium habuit Gregorium Nazianzenum Invectiva 1. *in Julianum. De hac re fuſius differentes conſule Bollandianos ad diem* 29. *Martii. quo etiam die Cyrilli feſtum agitur. Æmilianus vero laudatur tam in Chronico ſancti Hieronymi, quam in Chronico paſchali. Morte punitus eſt ob incenſum templum. cujus feſtum celebratur die* 18. *Julii. Ceterum de iiſdem ac ſimilibus adverſus Chriſtianos geſtis conſulendi ſunt alii etiam auctores, quales ſunt Gregorius Nazianzenus Oratione* 3. *in Julianum, Socrates lib.* 3. *Sozomenus lib.* 5. *& alii ſcriptores eccleſiaſtici. Ex his Philoſtorgius lib.* 7. *num.* 4. *nonnullis in locis Chriſtianos à gentilibus comprehenſos* aris incenſis tamquam victimas *impoſitos fuiſſe narrat. quod Alexandriæ contigiſſe innuit Gregorius loco laudato.* SS. MART. SUB JULIANO.

II. De ſancto EUSEBIO, &c. *Ex Sozomeno lib.* 5. *Hiſt. eccleſ. cap.* 9.

1. SEd quoniam ad hunc ſermonem devenimus, & Georgii ac Theodori [a] cædem jam commemoravimus, oportunum nunc videtur, ut EUSEBII, NESTABI, & ZENONIS [b] fratrum mentionem faciamus; quos populus Gazæorum odio proſequens, tunc temporis domi abditos comprehendit. Ac primum quidem in carcerem eos conjecit, & flagris verberavit. Deinde omnes in theatrum convenientes, adverſus eos vociferati ſunt, quod templa ipſorum violaſſent, & ſuperiorum temporum oportunitate, ad everſionem & contumeliam græcanicæ religionis abuſi eſſent. Dumque ita vociferantur, & in cædem illorum ſeſe mutuo incitant, furorem animis conceperunt. Atque, ut vulgus ſeditioſum ſolet, ſemetipſos cohortati ad carcerem properarunt, eoſque inde eductos crudeliſſimo mortis genere interfecerunt; nunc pronos, nunc ſupinos trahentes, & pavimento allidentes; & pro arbitrio, alii lapidibus, alii fuſtibus, & cujuſque modi telis, quæ ad manum eſſent, eos cædentes. Audivi etiam mulieres, relicta tela, ex domo progreſſas, radiis illos pupugiſſe, & cocos qui in foro erant, partim ollas aqua ferventi bullientes focis abreptas eis ſuperfudiſſe; partim verubus eos transfixiſſe. Poſtquam eos dilaceraſſent, & capita eorum ita confregiſſent, ut cerebrum humi efflueret: eos extra civitatem traxerunt, ad locum quo jumentorum cadavera projici ſolebant. Ibi accenſo rogo, corpora eorum concremarunt, & quæ ſupererant oſſa, quæ ſcilicet ignis minime abſumſerat, camelorum aſinorumque oſſibus illic temere disjectis permiſcuerunt, ne facile reperiri poſſent. Sed tamen non latuerunt diu. Etenim mulier quædam Chriſtiana, non illa quidem oriunda ex urbe Gaza, ſed

Margin: a Euſebii &c. inſigne martyrium. b — Reliquiæ collectæ.

[a] Georgius qui exſule S. Athanaſio ſedem Alexandrinam invaſit, à furentibus gentilibus interemtus eſt. Theodorus vero ſeu Theodoritus, is eſt cujus infra Acta proferimus.

[b] Simul cum Neſtore recoluntur die 8. Septembris.

SS. Mart. sub Juliano.

quæ illic domicilium fixerat, Deo jubente, ea noctu collegit, & in ollam conjecta, Zenoni eorum conſobrino cuſtodienda tradidit. Sic enim Deus in ſomniis præceperat, & locum ubi vir iſte degeret, mulieri indicaverat, ac priuſquam illum vidiſſet ei oſtenderat. Erat enim ignotus mulieri, & ob recens excitatam perſecutionem occultus latebat. Parum ſiquidem abſuerat, quin & ipſe comprehenſus à Gazæis occideretur. Sed dum populus conſobrinorum ejus cædibus intentus eſſet, ipſe opportunitatem nactus, Anthedonem [a] aufugit urbem maritimam, viginti circiter ſtadiis Gaza diſtantem; quæ quidem eo tempore ſuperſtitioni gentilium perinde addicta, & ſimulacrorum cultui ſupra modum dedita erat. Ibi cum indicio quorumdam Chriſtianus eſſe proditus fuiſſet, tergo virgis graviter cæſus eſt ab Anthedoniis, & urbe ejectus. Cumque ad Gazæorum navale [b] ſe contuliſſet, illic abditus deliteſcebat. Ibi mulier ei occurrens, reliquias tradidit; eas ille domi abditas aliquamdiu ſervavit. Poſtea vero epiſcopatum illius eccleſiæ ſortitus, id autem contigit principatu Theodoſii, baſilicam extra urbem ædificavit, & altare ſublime erexit, & Martyrum reliquias depoſuit juxta Nestorem Confeſſorem; qui cum conſobrinis ſuis, dum viverent, familiariter verſatus, & una cum illis à populo comprehenſus, vincula ac flagella ſimul cum eis pertulerat. Sed inter trahendum ii qui eum raptabant, conſpecta illius pulcritudine, juvenem miſerati ſunt; & extra urbis portas projecerunt, adhuc quidem ſpirantem, ſed qui brevi moriturus ſperabatur. Inde quidam eum tollentes, ad Zenonem deportarunt, apud quem dum ulceribus ejus ac plagis medicina adhiberetur, animam exhalavit.

Zeno Conf. tum epiſc.

Neſtor confeſſor.

2. At Gazæi gravitatem facinoris ſui animo reputantes, metuere cœperunt, ne Imperator ipſos impune abire non ſineret. Jam enim rumor ſparſus fuerat, indignari illum, & decimum quemque ex plebe necari ſtatuiſſe. Sed id falſum erat, ac rumor duntaxat popularis, ex metu, ut credibile eſt, & ex eorum quæ geſſerant conſcientia, per vulgus diſperſus. Siquidem Imperator ne id quidem quod erga Alexandrinos ob Georgii cædem fecerat, Gazæos per litteras reprehendit. Immo Conſularem, qui tunc provinciam illam regebat, exauctoravit, ſuſpectumque habuit, & in judicium adductum, clementiæ ſuæ tribui voluit, quod nequaquam morte multaret. Incuſabat autem illum, quod quoſdam ex Gazæis, qui ſeditionis ac cædis auctores fuiſſe dicebantur, comprehenſos in vincula conjecerat, ut ex legum præſcripto judicium ſubirent. Quid enim, inquit, illos duci neceſſe erat, qui paucos Galilæos pro multis injuriis quibus ipſos, ac deos ipſorum affecerant, ulti eſſent? Et hæc

Juliani odium in Chriſtianos.

[a] Civitas epiſcopalis inter Gazam & Aſcalonam

[b] Id eſt Majuma, civitatis jure & proprio epiſcopo donata ſub Conſtantino M. qui eam Coſtantiam appellavit. At Julianus eam privilegiis ſpoliatam Gazæis rurſus ſubjici juſſit. Proprium tamen epiſcopum ipſi aſſeruere comprovinciales epiſcopi. De his vide Sozom. lib. 5. cap. 3. Porro Zenonis epiſcopi Majumæ & ejus fratris Ajacis epiſcopi Botolii elogium vide apud eumdem Sozom. lib. 7. cap. 28.

quidem

quidem ita geſta eſſe perhibentur. *Subjungit Sozomenus Hilarionem monachum, qui poſtea adeo celebris fuit, à Gazais quæſitum hac occaſione in Siciliam ſe recepiſſe. Sed de ſancto Hilarione conſulenda ipſius vita, quam ſanctus Hieronymus conſcripſit.* SS. MART. SUB JULIANO.

III. De SS. MACEDONIO, &c. *Ex Socrate Lib. 3. Hiſt. eccleſ. cap. 15.*

EOdem tempore apud Merum [a] urbem Phrygiæ, præſes provinciæ Amachius templum aperiri juſſit, & ſordes quæ longinquitate temporis in eo coacervatæ erant, exportari, ſtatuas denique illic poſitas expoliri præcepit. Hoc illius factum Chriſtianorum animis gravem incuſſit dolorem. Itaque *Macedonius* quidam, & *Theodulus*, ac *Tatianus* zelo Chriſtianæ religionis incenſi eam indignitatem ferre minime potuerunt. Sed incredibili quodam virtutis amore flagrantes, noctu in templum irruunt, & ſtatuas omnes confringunt. Quo facto Præſes graviter commotus, cum multos in ea urbe qui prorſus inſontes erant, ſupplicio afficere vellet, auctores facinoris ultro ſeſe obtulere: & pro veritatis defenſione ipſi occumbere maluerunt, quam ſinere, ut alii ipſorum vice occiderentur. Eos igitur comprehendens Judex, jubet ut facinus ab ipſis perpetratum eluant ſacrificando: ni ita fecerint, ſupplicium interminatur. At illi utpote animo generoſo præditi, ſpretis ejus minis, paratos ſe oſtenderunt ad tormenta quælibet ſuſtinenda, & mori multo quam ſacrificiis pollui maluerunt. Judex igitur cum omni tormentorum genere eos excruciaſſet, tandem craticulæ impoſitos ſubdito igne cremari juſſit. Tunc vero illi extremum ſpecimen fortitudinis ediderunt, his verbis Præſidem allocuti. *Si cupis, Amachi, carnes aſſas deguſtare, verte nos in alterum latus, ne forte guſtui tuo ſemiaſſi videamur.* Hoc illi modo vitam finierunt. *Eadem habet Sozomenus lib. 5. cap. 11. quibus ſubjungit Buſiridis Ancyrani martyrium, felicis quod tunc in tormentis non defecerit. Erat enim ex ſecta Encratitarum, qua ejurata tempore Theodoſii Magni Eccleſiæ catholicæ ſeſe conjunxit. Duos item egregios Confeſſores, qui apud Peſſinunta, celebre ob deorum Matris cultum opidum, in eadem Phrygiæ provincia claruerunt, laudat Gregorius Nazianzenus Oratione 4. contra Julianum,* ex quibus alter, *ipſum Julianum alloquitur Gregorius*, cum deorum tuorum matri contumeliam intuliſſet, atque ipſius aram diruiſſet [b], adductus quidem eſt ut nocens ac facinoroſus, ingreſſus eſt autem ut laureatus: ac purpuram tuam & ſermones, ut inanes & futiles ingenti riſu proſecutus,

[a] Alias Myrum urbs epiſcopalis Phrygiæ Salutaris ſub metropoli Synadenſi. Hanc urbem alio nomine, Comopolim dictam fuiſſe obſervat Valeſius. Porro Macedonius & ſocii recoluntur die 12. Septembris.

[b] De eodem loqui videtur Ambroſius epiſt 40 novæ edit. num. 17. ad Theodoſium Aug. ubi in uno cod. Regio appellatur *Capitolinus*. quamvis alii hunc Ambroſii locum intelligant de Æmiliano qui ob templum incenſum occiſus eſt ſupra pag. 646.

SS. MART. SUB JULIANO.

cum majori libertate ac fiducia exiit, non ſecus ac ſi quis à cœna & ſplendido epulo rediret. Alter loris toto corpore ad intimas uſque partes laceratus, ac præ vulneribus exiguum quiddam ſpirans; tantum tamen ab eo abfuit, ut tormentis ſuccumberet, aut præſentium quicquam grave atque acerbum exiſtimaret, ut cum quamdam corporis partem à plagis intactam & inoffenſam vidiſſet, tortores etiam ipſos, tamquam contumelioſos accuſaret, ut qui totum ipſius corpus honore minime affeciſſent, verum aliquid non laceratum, nec ſanctitate affectum reliquiſſent: tibiam ſimul demonſtrans, ut quæ ſola ungulas effugiſſet, eoſque, ut ne huic quoque parcerent inhortans.

IV. Acta S. Basilii Ancyrani preſbyteri. *Ex Martio Bollandiano, ad Græcum ex cod. Vaticano collata.*

Baſilius prædicit perſecutionem.

1. **B**Aſilius hic totus intentus hominibus veritatem Chriſtianam edocendis, avertendiſque à via diaboli, & cuncta operatione ejus, non ceſſabat prædicans quod difficile tempus incumberet, & varii eſſent infernalis militiæ principes. Habere enim ſatanam miniſtros nonnullos indutos veſtimentis ovium, qui intrinſecus ſint lupi rapaces; & ne ſecura poſſit vita duci, ad animarum venationem circumeant, quorum finem cunctis manifeſtaturum eſſet tempus quod inſtabat. Igitur intrepide inquiebat: Explano viam conſequendæ ejus, quæ in Deo & Chriſto Dei eſt ſalutis, & impiorum manifeſto errorem; ſi qui dimittentes viventem & manentem in ſæcula Deum, confugêre ad idola cæca, ſurda & muta, hereditatem quærentes ſibi ex illis provenientem, flammam ignis inexſtinguibilem. Quapropter omnes qui Chriſti myſteria ſtudioſe amplexi, fidei noſtræ veneramur Ducem, & inviolatum volumus theſaurum hunc in animæ gazophylaciis incontaminatis cuſtodire, diabolicorum deceptorum illorum chorealem apparatum conculcemus pedibus, & fugiamus exſecrabiles nugas & irritamenta, freti auxiliatore Chriſto, æterno remuneratore noſtro. Sic autem faciebat per dies ſingulos, circumiens univerſam civitatem, & unumquemque corroborans ad tenendam fidei perfectionem, & fugienda ſupplicia futurorum malorum.

Ab Arianis interdicitur.

a Fuerat autem Baſilius hic ſub Eudoxio [a] & Macario, & Eugenio, & pluribus aliis Conſtantinopoli ad Synodum collectis, prohibitus habere conventus ſacros, quia pietati inhærens, fidem accurate tenebat: ſed ab Epiſcopis ducentis triginta in Palæſtina collectis juſſus eſt fidenter agere, ut qui magiſtros haberet viros ſanctos & Domini amatores, ipſe ex imperatorii palatii nobilioribus unus. Ergo rectam coram Deo vitam ducens, annuntiabat irreprehenſibilem fidei ſermonem, & multos reducebat ab errore. Ideoque temporibus iis, quibus omnis anima Chriſtiana commovebatur, ſeditionis nomine delatus ad Imperatores fuerat, & ve-

[a] Eudoxius ab Arianis epiſcopus Germaniciæ factus, deinde Antiochenam ſedem, ac tandem Conſtantinopolitanam invaſit anno 360. Arianorum ſectæ anteſignanus.

ritatis cauſa à ſingulis eorum examinatus, multos efficiebat fideles: quia ipſe apparebat conſtans in fide & traditione Patrum, atque ab orthodoxa confeſſione flecti neſcius. SS Mart. sub Juliano.

2. Cum autem imperium obtinuiſſet Julianus, factus à Christiana religione apoſtata, factus quoque eſt animarum ad perditionem ſubverſor. Exponens enim delira dogmata de ſacrificiorum cultu mutis ſurdiſque & inſenſatis deferendo; ſtabilivit illa per annum integrum & menſes tres in partibus Galatiæ. quibus novam ejus deceptionem reverenter ſuſcipientibus, ſuper Ancyra Deum benedicens Baſilius ſanctus: O ſalvator, inquit, mundi Chriſte, lumen inexſtinctum, æternarum gazarum theſaure, ex voluntate Patris diſſipans tenebras, & ejuſdem ſpiritu cuncta conſtituens; reſpice oculo ſancto & tremendo tuo, & disjice nefandas ſuperſtitiones eorum qui ſe opponunt veritati tuæ; atque præpedi illos cum ipſorum concupiſcentiis, ut contrito imbelli conſilio ſuo, non impediant animam in te Deo per ſæcula vivente permanentem. Baſilium vero audientes ii qui dæmonum cultum exſequebantur, magno adverſus eum furore concitati ſunt; & eorum unus, Macarius nomine, exſilivit, atque adprehendit eum, dicens: Ecquid tu circumis commovens univerſos, & religionem deorum diſſolvens ab Imperatore laudabiliter conſtitutam? Cui Baſilius: Confringat os tuum Deus, mancipium diaboli. Nec enim ego veſtram religionem deſtruo, ſed qui in cælis eſt ipſe inviſibili virtute eam deſtruet: & qui per ſalvatorem noſtrum Jeſum-Chriſtum abolevit errorem idolorum, ille etiam nunc diſſipabit & diſperdet omne conſilium veſtrum; donec ad extremam redacti impotentiam, deficiatis, & hærediteris præparatam inobedientiæ veſtiæ mortem. Sub Juliano apprehenſus.

3. Indignantes igitur adverſus eum impii, adduxerunt eum ad proconſulem [a] Saturninum, dicentes: Homo hic ſeditioſam facit civitatem noſtram, multoſque decipiens in errorem adducit. Nunc eo progreſſus eſt audaciæ, ut perverſa prædicans, & aras evertere & imperatorem præſumat blaſphemare. Dicit ei Saturninus: Quis es tu, qui ejuſmodi audeas? Reſpondit Baſilius: Quod omnibus potius eſt, Chriſtianus ſum. Ut quid ergo, reponit Saturninus, Chriſtianus cum ſis, non facis ea quæ Chriſtianum decent? Recte mones, Proconſul, ait ille. Decet enim Chriſtiani hominis opera cunctis fieri manifeſta. Hoc igitur bene dixiſti. Subſumſit Saturninus: Cur itaque rebellem facis civitatem noſtram, & Regem blaſphemas, ubique eum traducens, ut tranſgreſſorem factum bonarum legum. At Baſilius: Neque Imperatorem, inquit, blaſphemo, neque conditam ab eo religionem. Imperator Deus eſt qui in cælis habitat, quem digni illius cultores patres noſtri ubique adorant in puritate cordis. Ipſe in brevi poteſt à vobis perperam conſtitutam impietatem diſſolvere. Non ergo, inquir Saturninus, vera tibi eſſe videtur religio, quam Imperator noſter conſtituit? Quî poteſt, refert Baſilius, vera eſſe, [a] Coram præſide ſiſtitur.

[a] Dicitur Ἡγεμών in Actis quæ Græce habentur ex cod. mſſ Vaticano in fine tom 3. Martii Bollandiani, quo nomine Græci quemlibet provinciæ rectorem deſignant.

SS. Mart. ô Præſes, quæ præ rabidis canibus carnes per ora ferens circumeundo
ſub Ju- manducat, & ante aras dæmonis latratum ciens, ſuas ipſis carnes cir-
liano. cumponit, ſuum ſanguinem circum ipſas effundit. quî, inquam, talis poteſt ſana integraque haberi? Saturninus econtra: Parce garrulæ nugacitati, & obaudi Imperatori. Ego, refert Baſilius, cæleſti hactenus Imperatori obedivi, & ab ipſius fide numquam abducar. Cui Saturninus: Quem tu mihi cæleſtem, cui obediveris, Imperatorem memoras? Illum, reſpondit Baſilius, qui in cælis reſidet, & intuetur omnia. hic enim quem tu mihi laudas, terrenus eſt, mox caſurus in manus magni Regis, ut

Torquetur. qui homo ſit. Talia cum audiret Saturninus indignatus eſt, juſſitque Sanctum appenſum lacerari. Ipſe vero ſtatim ut ſublimis pependit, cœpit orare in hunc modum: Gratias tibi ago, Domine Deus ſæculorum, quia dignum me feciſti per hæc tormenta viam vitæ adinvenire, per quam ambulans conſpicere poſſim promiſſionum tuarum heredes. Dum autem diſcerperetur, ait ad Baſilium Proconſul: Quid videtur, Baſili? num poteſt Imperator, ſuis immorigeros juſſis condigno ſtatim multare ſupplicio? Age, vel nunc & ipſa malorum experientia doctus parere diſce. Dixi, inquit Baſilius, ô vecors & ſpei exſors chriſtianæ, dixi me ei qui veraciter Rex eſt crediſſe, neque poſſe à ſententia dimoveri. Rurſum Saturninus, cum deficientes laſſitudine quæſtionarios ceſſare tantiſper imperaſſet à tortura, ait Baſilio: Crede nobis, atque ſacrifica. Cui ſanctus:

* Græc. θύμασι. Numquam vanis iſtius modi numinibus ſacrificavi, neque eorum qui occidunt animas participavi * victimis. Tunc juſſit Proconſul in carcerem abduci Sanctum. cui recedenti occurrit impurus quidam, Felix nomine, & dicit ei: Quid eſt, Baſili, quod ipſe te perditum eas. quin potius amicus deorum efficitor, ut imperatoriis promiſſis potiaris. nam ſi nolueris, punieris graviter, & quidem longe meritiſſimo jure. At Baſilius: Apage, inquit, perverſe & immunde, veracium promiſſionum prorſus expers & indigne. quomodo enim in tenebris exſiſtens ad veritatem poſſes pertingere, & intueri ipſi tibi circumfuſam caliginem? Atque his dictis ingreſſus in carcerem eſt.

4. Proconſul vero nuntiavit Juliano quæ circa Baſilium geſta eſſent. Ille vero his auditis, Elpidium [a] quemdam, perditionis magiſtrum, miſit una cum Pegaſio, & ipſo ex theſauris cæleſtibus ejecto. Qui cum perveniſſent Nicomediam, invenerunt iſthic Aſclepium Æſculapii ſacerdotem: eoque ſecum ſumto, tres pariter diabolicæ militiæ duces iter ſimul proſecuti, ſtatim atque Ancyram pervenere, quæſiverunt de ſancto Baſilio,

Apoſtatas arguit. quo res ejus loco eſſet: & didicerunt in carcere attineri, ubi non ceſſaret die ac nocte laudans & glorificans Deum. Die ergo proximo abivit

[a] Hic eſt Elpidius Comes rerum privatarum, ſeu præpoſitus domus regiæ, qui, teſte Theodorito lib. 3. Hiſt. eccleſ cap. 12. in gratiam Juliani paganiſmum amplexus eſt. Quam ignominioſe ſub Valente vitam finierit *Elpidius ſacrificator* appellatus, videſis apud Philoſtorg. lib. 7. num. 10. Alius autem eſt *Elpidius* præfectus prætorii, quem uti martyrem memorant die 10. Novembris. De quo vide Godefridum Hermant. lib. 2. Vitæ Baſilii M. cap. 14.

ad carcerem Pegaſius, deſertæ turpiter veritatis reus, & ſalutans Beatum, Salve, inquit, Baſili. At hic: Non eſt tibi ſalus, prævaricator & proditor veritatis; tibi, inquam, qui olim e fonte Chriſti potabaris, nunc autem cloacarum impleris cœno; olim myſteriorum divinorum particeps, nunc menſæ dæmoniorum; olim magiſter veritatis, nunc dux perditionis; olim cum ſanctis feſta celebrans, nunc cum exercitu ſatanæ choreas ducens; olim errantes in tenebris manu ducens ad lucem, nunc ipſe caligine circumfuſus. Quomodo perditum ivisti ſpem tuam, & ſpoliatus es animæ tuæ theſauro? Quid facies cum viſitaverit te Dominus? Hæc ubi dixit, oravit ad Dominum: Tibi ſit gloria, inquiens, ô Deus qui cognoſceris à ſervis tuis, atque ad lucem ducis deſiderantes divinitatem tuam conſpicere; qui glorificas ſperantes in te, & confuſionem inducis ſuper oſores mandatorum tuorum; qui ſalutem iis, qui longe abs te receſſerant pollicitus, & glorificaris in cœlis, & adoraris in terris. Digneris, ô Deus altiſſime, ab anima ſervi tui cuncta diaboli vincula revellere, ut poſſim effugere eos qui odere juſtitiam, & eorum qui mihi minantur vires ſuperare. Pegaſius autem talia audiens, exivit de carcere contriſtatus, atque ad ſocios ſuos regreſſus, expoſuit eis quæcumque dixerat Baſilius. Ipſi autem ira commoti, propterea quod mærentem viderent Pegaſium, acceſſerunt ad Proconſulem, eique retulerunt ſicut audiverant ex Pegaſio. Proconſul igitur cupiens gratificari Pegaſio, juſſit ut ſanctus adduceretur. qui ut ante tribunal ſtetit, ſignavit ſe, & Proconſulem affatus: Facito, inquit, quidquid volueris. Audiens autem Elpidius, quod ſic imperterrite loqueretur ei, ait ad Proconſulem: Inſanus factus eſt ſceleſtiſſimus. Nunc igitur ſiquidem tormentis ſibi ſuaderi ſiverit, lucratus fuerit animam ſuam; ſin minus, Imperatori reſervetur. Rurſum igitur iratus Proconſul appenſum juſſit fortiter per nervos extendi, donec, inquit, pœnam non ſufferens, perſuaſus fuerit ſacrificare. Cui Baſilius: Age, impie, quidquid volueris, habens tecum adverſariæ poteſtatis duces. Nihil enim in me proficies, neque tu, neque conſiliarii tui, quoniam habeo Chriſtum adjuvantem me. Tunc ait Saturninus: Accipite ferramenta gravia, eaque illius collo & manibus circumponite, ut ſic tradatur Imperatori. nunc vero in cuſtodiam abeat.

5. Poſt paucos autem dies contigit Imperatorem proficiſci in partes Orientis. qui cum veniſſet Ancyram, occurrerunt ei miniſtri [a] diaboli, habentes ſecum idolum Hecates: & ingreſſus in palatium convocavit deorum ſacerdotes, largituſque pecunias iis eſt. Sequenti vero die dum ſpectacula fierent, retulit ad Imperatorem Elpidius de Baſilio. Poſtquam ergo ſurrexiſſet è theatro, juſſit ad palatium adduci Sanctum. qui venit facie mirabiliter venuſta ac ſplendida. Et ait ad eum Julianus: Quod tibi nomen eſt? Cui Baſilius: Quis ſim, ex ordine tibi pandam. Primum quidem Chriſtianus appellor, Chriſti autem nomen æternum eſt,

Juliano præſentatur.

[a] Græc. μιερεῖς τῶν Εἰδώλων. De hac ſacerdotum appellatione plura obſervarunt viri eruditi. Placet Boll. conjectura iſtos ſic dici quia revera non ſunt ſacerdotes quaſi μὴ ἱερεῖς.

SS. MART. SUB JULIANO. & humanas cogitationes ſupergreditur. Deinde vero, Baſilius ab omnibus nuncupor. Si autem Chriſti nomen intemeratum ſervavero, recipiam ab eo in die judicii immortalitatis mercedem. Julianus inquit: Noli errare, Baſili. nec enim ignarus ſum myſteriorum veſtrorum. Ei credis qui mortem ſuſtinuit ſub præſide Pilato. Minime, repoſuit Baſilius, non erro, Imperator. Tu quidem factus apoſtata abdicaſti regnum cæleſte: at ego Chriſto meo credo, quem tibi imperium conferentem ejuraſti, quod hic quoque brevi eſt ablaturus à te, ut cognoſcas qualem Deum offenderis. Ad quæ Julianus: Inſanis, dementiſſime. non fiet ut tu vis. Reſpondit Baſilius: Neque retributionem ejus recordaris, neque reveritus es altare, quo ſalvatus fuiſti; neque cuſtodiſti legem, quam tuo ſæpius ore prædicaſti. Qua propter neque ipſe magnus Imperator Chriſtus recordabitur tui, ſed hoc temporale imperium confeſtim auferet à te, & corpus tuum ſepultura privabitur, cum animam inter maximos dolores exhalâris. Tum vero Julianus: Ego quidem, impie, te demittere volebam: ſed quoniam iterata ſæpius inverecundia uſus, & conſilia mea reſpuis, & contumeliis etiam multis me afficis; præcipit majeſtas mea, ut e corpore tuo quotidie ſeptem exſcindantur lora. Et mandavit Frumentino [a] Comiti Scutariorum, ut cutem ejus diſſcinderet. Diſſciſſus autem in hunc modum Sanctus, cum immanem illam torturam fortiter ſuſtinuiſſet: Nunc enimvero, inquit, optarem accedere ad Imperatorem, & eum alloqui. Quibus verbis exhilaratus Comes, ratuſque velle ſacrificare, ingreſſus ad Imperatorem eſt, eique ſignificans dixit: Domine imperator, Baſilius non ferens tormentum ſibi illatum, comparere cupit coram majeſtate tua. Abiit ergo ad Æſculapii fanum Julianus, & illuc adduci Sanctum imperavit. Ut autem eòdem acceſſit Baſilius, inquit ad Julianum: Ubi ſunt ſacerdotes & vates tui, qui tibi ſolent adhærere, Imperator? numquid indicaverunt tibi, cujus rei gratia ad te acceſſerim. Arbitror utique, reſpondit Julianus, quod prudens cum ſis, teipſum recognoveris, & velis conjungi nobis, de cetero deos agniturus. Cui Baſilius: Immo ut ſcias, Imperator, quod nulli ſint quos nominas deos. Idola enim ſunt ſurda & cæca, quæ credentes in ſe ad infernum ducunt. Eoque dicto accepit unum e diſſciſſis corporis ſui loris, illudque Juliano in faciem jecit dicens: Accipe Juliane, quando hoc cibo delectaris: mihi autem vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum: adjutorium meum ipſe eſt, in quem credo & propter quem patior. Quod ut fuit inter Chriſtianos vulgatum, beatum eſſe dixerunt Sanctum pro tam illuſtri confeſſione.

Julianus lector fuerat.

6. Confuſus autem Comes feſtinavit egredi. Cognoverat enim indi-

[a] Infra φρευδάτης. Hic autem φρευδάτης Κόμητα [illegible] [illegible] αὐτῷ. Unde conjiciunt poſſe hîc deſignari præfectum carnificum, quaſi ex *cute* græcum id nomen effictum fuerit. Sed Frumentinum judiciariam poteſtatem habuiſſe conſtat. Nec umquam adeo viluiſſe arbitror *Comitis* nomen, de quo videſis Gloſſar. Cangianum. Porro idem Cangius hic legit *Κόμητα Κονταρίων*, id eſt, Præpoſitum militum qui contis utebantur.

gnationem Imperatoris in ſe commotam, ob contumeliam factam à Baſilio ; ideoque majori in ipſum furore accenſus, cogitavit qua morte eum peſſime perderet. Ergo aſcendens in prætorium, cum reſediſſet, juſſit autem illius diſſecari multo immanius, quam ſolitum erat quotidie fieri, ut etiam interiora ejus conſpici poſſent. Sic autem cruciatus Sanctus oravit ad Dominum : Benedictus ſis, Domine Deus, Chriſtianorum ſpes, qui confirmas lapſos & erigis proſtratos, qui redimis à corruptione ſperantes in te, qui ſanas contritiones noſtras, benignus & miſericors & miſerator & longaminis. Reſpice de excelſo ſolio gloriæ tuæ, & da mihi fideliter conſummare curſum meum, atque in fide Patrum perſeverantem dignum effici æterni & immortalis regni tui. Veſpere dein facto, juſſit Comes ipſum in carcerem retrudi. Julianus vero poſtridie mane Antiochiam abiit, non admiſſo ad ſuum conſpectum Comite. qui gravius propter Imperatorem commotus, juſſit à carnifice Sanctum adduci, & ait ei : Ecquid, hominum dementiſſime, ſacrificas, uti mandavit Imperator, an non ? Utrum nobis parere eligis, an inter cruciatus emori ? Cui Baſilius : O ſtulte & impie, inquit, neſcis quot lora ex tergore meo heri excideris, ut omnes intuentes mei miſererentur & lugerent, aſpicientes illata mihi à te ſacrilego tormenta ? Et nunc, per voluntatem Chriſti, ecce ſanus rurſum tibi aſſiſto, ſaginate à diabolo, crudelis & inhumane. Nuntia tyranno tuo Juliano, quanta ſit virtus Dei quem dereliquit, & animam ſuam perdidit à diabolo deceptus. Non eſt recordatus quomodo eruerit eum à morte per ſanctos ſuos [a] ſacerdotes *, abſcondens eum ſub ſancto & admirabili altari eccleſiæ ſanctæ : cujus oblitus beneficii, ejecit ſe & profugit ab ea. At ego confido in Chriſto meo, quod & ipſe ejiciendus ab ea ſit, quæ ſibi ipſi faciens ſatis, retribuet ei prout factis ſuis commeritus eſt, & in tyrannide ſua exſtinguetur. Frumentinus ait : Deliras, inſane. Etenim orbis univerſi dominus invictiſſimus Julianus ſuſtinet te, ſicut dico. Multa ſiquidem erga te humanitate uſus, præcepit tibi feſtum agere nobiſcum in coctis carnibus, & thuris ſuaveolentia ; tu vero perſuaderi noluiſti, ſed e contra contumelia non exigua primùm quidem Imperatorem affeciſti, deinde etiam me in damnationem adduxiſti : quapropter vicem tibi pro meritis reddam, per ejuſmodi ſupplicium, quo brevi te ab hac vita expellam. Ecce enim jubeo cuſpidibus ferreis vehementer ignitis perfodi viſcera tua, dementiſſime. Baſilius reſpondit : Imperatorem tuum non reformidavi, ut ipſe mihi teſtis es, & exiſtimas quod verbis tuis incutere timorem poteris.

SS. Mart. sub Juliano.

Baſilius dire cruciatus.

a

* Græc. χριστοφόροι.

7. Iratus igitur vehementer Comes propter conſtantiam Baſilii, juſſit ferramenta acui & candefieri, iiſque ſic candentibus dorſum ejus diſpungi. Dum autem ita torqueretur Beatus humi ſtratus, voce magna oravit ad Dominum, & ait : Lumen meum Chriſte, & ſpes mea Jeſu, portus

Orat.

[a] Greg. Naz. Orat. 3. in Julianum ait Marcum Arethuſienſem *ex iis unum fuiſſe, qui ſceleratum illum & exſecrandum, tum, cum genus ipſius totum periclitaretur, ſervarant, furtimque ſubduxerant.*

SS. MART. SUB JULIANO.

tranquillus in tempeſtate periclitantium, gratias tibi ago, Domine Deus patrum meorum, quia eruiſti animam meam ex inferno inferiori; cuſtodi in me nomen tuum inviolabile, ut victoriam referens, curſumque meum ad te conſummans, æternæ quietis heres efficiar, propter promiſſionem Patribus meis factam à Pontifice magno Jeſu-Chriſto Domino noſtro, per quem in pace ſuſcipe ſpiritum in hac confeſſione perſeverantis, quia tu miſericors & longanimis es, & multæ miſericordiæ, Obit. qui vivis & permanes in ſæcula ſæculorum, amen. Hac oratione completa, velut ſuavi ſomno captus, tradidit ſpiritum ferramentis confoſſus. Conſummatus eſt autem beatus Baſilius in confeſſione martyrii ſub apoſtata Juliano, menſis Junii [a] die vigeſima octava: cujus martyrium omnes nos corroborat in fide Jeſu-Chriſti Domini noſtri, per quem tibi ſit gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, amen.

[a] Colitur tamen à Græcis & Latinis die 22. Martii.

De eodem S. BASILIO. *Ex Sozomeno Hiſt. eccleſ. lib. 5. cap. 11.*

EOdem tempore martyrio vitam finiiſſe dicuntur Baſilius, Ancyranæ eccleſiæ preſbyter, & Eupſychius Cæſarienſis Cappadox, nobili genere ortus, qui recens uxorem duxerat, & adhuc quaſi ſponſus erat. Et Eupſychius [a] quidem, quantum conjectura aſſequor, propter templum Genii publici interfectus eſt, quo tunc temporis deſtructo, univerſi Cæſarienſes, ſicut antea retulimus [*], in Principis offenſionem venerunt. Qui vero templum illud ſuis manibus ſubverterant, pœnas dedere: alii morte, alii exſilio multati. Baſilius vero, Chriſtianæ fidei defenſor acerrimus, quamdiu quidem Conſtantius imperium obtinuit fortiſſime reſtitit Arianis: atque ob hanc cauſam, Eudoxiani ne plebem colligeret, ei interdixerunt. Ubi vero Julianus ſolus imperio potitus eſt, regionem circumiens Baſilius, Chriſtianos palam ac publice hortabatur, ut doctrinæ ſuæ tenaciter adhærerent, nec gentilium ſacrificiis ac libationibus ſeſe polluerent: neve honores ipſis ab Imperatore delatos magni facerent, quos momentaneos eſſe oſtendebat, ſed perpetuo exitio compenſandos. His rebus intentus, atque idcirco ſuſpectus & inviſus gentilibus, cum aliquando eos publice ſacrificantes vidiſſet, conſtitit: & graviter ingemiſcens, Deum precatus eſt, ne quis Chriſtianorum ejuſmodi errore caperetur. Hanc ob cauſam comprehenſus, Præſidi provinciæ offertur: multaque in toto certamine perpeſſus tormenta, forti animo martyrium conſummavit.

Eupſychius martyr. [*] Lib. 5. cap. 4.

[a] Eupſychii martyris meminit Greg. Naz. epiſt. 26. ad Baſilium Magnum. Et ipſe Baſilius epiſt. 291. Ponticæ diœceſis Epiſcopos invitat ad Eupſychii, Damæ ceterorumque eorumdem ſociorum martyrum celebritatem. Colitur die 9. Aprilis.

V.

V. De ſancto THEODORO Confeſſore. *Ex Rufino lib. 10. Hiſt. eccleſ. cap. 35.*

DEdit & aliud Julianus vecordiæ ſuæ ac levitatis indicium. Nam cum Daphnis in ſuburbano Antiochiæ juxta fontem Caſtalium litaret Apollini, & nulla ex his quæ quærebat reſponſa ſuſciperet, cauſaſque ſilentii percontaretur à ſacerdotibus dæmonis, aiunt Babylæ martyris ſepulcrum prope aſſiſtere, & ideo reſponſa non reddi. Tunc ille Galilæos venire (hoc enim nomine noſtros appellare ſolitus erat) & auferre Martyris ſepulcrum jubet. Igitur Eccleſia univerſa conveniens, matres & viri, juvenes, virgineſque, immenſa exultatione ſuccincti trahebant longo agmine arcam Martyris pſallentes ſummis clamoribus, & cum exultatione dicentes: Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui confidunt in ſimulacris ſuis. Hæc in auribus prophani principis per ſex millia paſſuum tanta exultatione pſallebat omnis Eccleſia, ut cælum clamoribus reſultaret. Unde & ille in tantam iracundiæ rabiem deductus eſt, ut altera die comprehendi Chriſtianos paſſim, & trudi juberet in carcerem, ac pœnis & cruciatibus affligi. Quod Saluſtius ejus præfectus non probans, licet eſſet gentilis, tamen juſſus exſequitur, & apprehenſum quemdam adoleſcentem qui primus occurrit, THEODORUM nomine, à prima luce uſque ad horam undecimam, tanta crudelitate, & tot mutatis carnificibus torſit, ut nulla ætas ſimile factum meminerit. Cum tamen ille in equuleo ſublimis, & hinc inde lateribus inſtante tortore, nihil aliud fecerit, niſi vultu ſecuro & læto pſalmum, quem pridie omnis Eccleſia cecinerat, iterare. Cumque ſe omni expenſa crudelitate Saluſtius nihil egiſſe perſpiceret; recepto in carcere juvene abiiſſe fertur ad Imperatorem, & quid egerit nuntiaſſe, ac monuiſſe, ne tale aliquid tentare vellet de cetero, alioquin & illis gloriam, & ſibi ignominiam quæreret. Hunc Theodorum ipſi nos poſtmodum apud Antiochiam vidimus, & cum requireremus ab eo ſi ſenſum doloris habuiſſet, ex integro dicebat, dolores ſe quidem parum ſenſiſſe, adſtitiſſe autem quemdam juvenem, qui ſubdenti ſibi linteo candidiſſimo & ſudores extergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet: & ita ſe eſſe delectatum, ut tunc mæſtior factus ſit, quando deponi de equuleo juſſus eſt. Comminatus igitur Imperator poſt victoriam Perſicam melius ſe Chriſtianos debellaturum, profectus quidem eſt, ſed nullus reditus. *Eamdem hiſtoriam narrant Auguſtinus lib. 18. de civitate Dei cap. 52. Socrates, qui hunc Rufini locum laudat, lib. 3. Hiſt. eccleſ. cap. 18. & 19. Sozomen. lib. 5. cap. 19. & 20. Theodoritus lib. 3. Hiſt. eccleſ. cap. 10. & 11. & alii paſſim, auctores ex iſtis. Simili religionis fervore Publia cum cœtu Virginum Pſalmos contra idolorum vanitatem, Juliano pertranſeunte, canebat, ob id fruſtra ſuppliciis Imperatore jubente affecta, apud eumdem Theodoritum lib. laudato cap. 19. De hac autem ſancti Babylæ tranſlatione plura habet Johannes Chryſoſtomus in oratione contra Gentiles tomo 2.*

SS. MART. SUB JULIANO.

VI. Paſſio S. THEODORITI Preſbyteri. *Ex 3. cod. mſſ. & tom. 4. Analect. Mabillon.*

a 1. TEmpore bonæ memoriæ Conſtantii [a] Imperatoris, Julianus cum eſſet adoleſcens, & ejus odio viveret, confugiens ad eccleſiam Antiochenſem [b] Lectoris fungebatur officio. Recepto vero de corpore Conſtantio, Julianus tranſgreſſus eſt fidem, & prævaricator effectus, idola colens imperii regnum ſuſcepit. Sicque omnes Chriſtianos non vi, nec minis, ſed præmia & dignitates promittens perſuadebat ad ſacrilegam legem *. Cumque avunculus ejus Julianus, & ipſe devians immolaſſet, accepto jure gladii, Comes factus eſt Orientis, qui ſtatim reſtituit idola. Audiens vero eccleſiam Antiochenſem multitudinem auri & argenti habere, quædam opponens clericis, ipſoſque effugans, clauſit eccleſiam Dei: [c] qui vero diſperſi erant, unuſquiſque ubi poterat Deo, ſerviebat. Sanctus vero THEODORITUS, ſupra memoratæ eccleſiæ preſbyter, non diſcedens de civitate, ſed congregans ſibi quoſdam fratres, ſine ceſſatione collectam faciens, acceptabiles Deo fundebat orationes. Audiens vero Julianus hunc facere collectam, volens placere Imperatori, ſedens in ſecretario, eum ſibi juſſit exhiberi *. Introducto igitur Theodorito, ligatis de poſt manibus, Julianus dixit: Tu es Theodoritus, qui tempore Conſtantii imperatoris prohibebas deos coli, & aras & templa deſtruebas; & eccleſias ædificabas, & ſepulcra mortuorum? Theodoritus dixit: Ego, in quantum potui, eccleſias & baſilicas Martyrum ædificavi: idola vero & aras dæmoniorum deſtruxi, ut animas errantium liberarem. Julianus dixit: Da ergo diis honorem, quia te iſta feciſſe confeſſus es. Theodoritus reſpondit: Tempore Conſtantii imperatoris me iſta feciſſe cognoſcas, nec ab eo umquam fuiſſe aliquando prohibitum. De te nunc miror prævaricatore, ſubito dæmoniorum vindicem apparuiſſe. Julianus dixit: Cædatur in plantis, quoniam idola

* *Conch.* ſectam.

Theodoritus coram Juliano ſiſtitur.

* *Conch.* præſentari.

[a] Hic & in ſequentibus *Conſtantini* nomen, pro *Conſtantii* irrepſit, quod & in aliis locis ex mſ. Colb. reſtituimus.

[b] Legendum *Nicomedienſem*, ex Socrate lib. 3. cap. 1. Idem officium exercuit apud Macellum villam publicam ad Argeum montem prope Cæſaream Cappadociæ, ex Greg. Naz. Oratione 3. in Julian. & Sozomen. lib. 5. cap. 1.

[c] Id contigit ante Daphnes incendium. Quæ enim ſequuntur, intra unius diei ſpatium vix fieri potuerunt. Et tamen templum Daphnes die 22. Octobris conflagravit, ſtatimque Julianus Imp. majorem eccleſiam claudi juſſit, ex Ammiano Marcellino lib. 22. cap 13. Theodoritus autem die 23. ejuſdem menſis, ut infra dicemus, paſſus videtur. Deinde eccleſia, quam poſt incendium Imperator claudi juſſit, major erat eccleſia, quam occupabant Ariani teſte Theodorito lib. 3. Hiſt. eccleſ. cap. 12. de qua tamen in his Actis non agitur, cum infra num. 4. Imperator ipſe aſſerat *eccleſias claudi* ſe non juſſiſſe: quod ſane de majori Arianorum eccleſia dicere non potuiſſet. Julianus iraque Comes Orientis eccleſias omnes urbis claudi juſſit: & tunc tamen Theodoritus *Collectas faciebat*, *&c.* Deinde Julianus imperator Arianis permiſit eccleſiam aperiri, quam *ſecundo*, ut refert Hieronymus in Chronico, poſt Daphnes incendium recludi imperavit.

deos negat eſſe. Theodoritus reſpondit : Peccas, Juliane, tranſgreſſus fidem, & acquiris tibi perpetuam mortem. Julianus dixit : Cædatur & in faciem palmis inſipiens, ut non blaſphemet *. Theodoritus reſpondit : Noli errare, & me vera dicentem injuriis agere *. Julianus dixit : Nunc vapulans indignaris ? Subſequentur vero te tormenta quæ non ſperas, ſi non ſacrificaveris. Theodoritus reſpondit : Et paullo ante dixi tibi, & nunc dico ; Noli peccare dicendo deos qui ſunt opera manuum hominum : ſed depone hanc temporalem ſuperbiam, & recordare quid amiſeris. Julianus dixit : Nolo mihi verba compoſita & emeditata * loquaris, quibus miſeris hominibus perſuades. Theodoritus reſpondit : Quando Deum colebas, confitebaris veritatem, & mendacium abominabaris ; nunc vero elatus ſuperbia, idola deos dicis, & veritatem mendacium putas eſſe. Julianus dixit : Diſertaris * ſacrilege, tamquam ab Athenis nuper adveneris. Theodoritus reſpondit : Ego neque ab Athenis, neque ab oratore, ſed divina Scriptura irrigatus à Spiritu-ſancto [a] tuis reſpondebo interrogationibus, optans te iterum ad meliora reverti.

SS. MART. SUB JULIANO.

* Noail. add. deos.

* Conch. agitare.

* Noail. emendicata.

* Id diſſertaris.

2. Iratus Julianus juſſit eum in contis fortius tendi. Cumque funibus quibuſdam, & trocleis fuiſſet extenſus, in tantum tendebantur nervi ejus, ut octo eſſe pedum videretur ſanctus Dei Martyr. Julianus dixit : Sentis tormenta, Theodorite ? Recede ergo à mortui [b] doctrina, & ſacrifica, & vive. Theodoritus vero ingenti voce & hilari vultu reſpondit : Oblitus es quia dixi tibi : Opera manuum hominum ne dixeris deos ; ſed recognoſce Deum, qui fecit cælum & terram, & Jeſum-Chriſtum filium ejus, cujus pretioſo ſanguine fueras liberatus. Julianus dixit [c] : Crucifixum, mortuum & ſepultum, ipſum dicis creatorem mundi ? Theodoritus reſpondit : Crucifixum, mortuum & ſepultum, pro noſtra ſalute ipſum prædico reſurrexiſſe à mortuis, per quem facta ſunt omnia, qui eſt Verbum & Sapientia Patris, quem tu quando ſapiebas, recte cognoſcens adorabas ; ſi tamen aliquando ſapere potuiſti *. Julianus dixit : Vel nunc time deos, & fac quæ ab Imperatore ſunt juſſa, quia ſcriptum eſt tibi : *Cor Regis in manu Dei.* Theodoritus reſpondit : Cor Regis cognoſcentis Deum ſcriptum eſt eſſe in manu Dei, non cor tyranni adorantis idola. Julianus dixit : Stulte, tyrannum vocas Imperatorem. Theodoritus reſpondit : Si talia jubet, & talis eſt ut dicis ; non ſolum tyrannus dicendus eſt ; ſed miſerrimus omnium hominum.

Eo jubente torquetur.

* Conch. voluiſti.

3. Repletus ira Julianus juſſit eum torqueri. Cumque diu torqueretur, & nimius ſanguis de ejus flueret lateribus, vultus ejus ridebat. Julianus dixit : Vel nunc cognoſcens deos ſacrifica. Theodoritus reſpondit : Ego non cognoſco deos manufactos, niſi unum Deum, qui fecit cælum & terram. Tu vero qui ſperas in eos, eorum particeps invenieris. Julianus dixit : Necdum, ut video, ſentis tormenta ? Theodoritus reſpondit : Non

Iterum torquetur.

[a] Sic Conch. At edit. *divina ſcriptura initiatus ſpiritu.* Noail. *inſtigatus.*

[b] Noail. *ab hac doctrina, & ſacrifica ut vivas.*

[c] Hæc interrogatio errore, ut videtur, ſcriptorum in cod. Conch. & in edito deerat.

SS. MART. SUB JULIANO.

ſentio, quia Dominus mecum eſt. Julianus rurſus juſſit eum vexari, dixitque ad eum : Audivi te eſſe fiſci debitorem, & ideo mori deſideras, ne reddas quot debes. Sacrifica ergo, & noli vereri ; ego ſuggeram Imperatori, & omnia tibi donabuntur. Theodoritus reſpondit : Argentum & aurum veſtrum vobiſcum ſit in perditionem. Ego nullius ſum debitor niſi ſoli Deo, cui puram exhibens conſcientiam, oro ut promiſſionibus ſuis me copulare dignetur. Julianus dixit : Convertere ab ſtultitia, & lucrare animam tuam. Theodoritus reſpondit : Tu magis convertere ad Deum vivum à quo receſſiſti, ut ſalves animam tuam, quam perdidiſti. Iterum juſſit eum vexari, dixitque ad eum : Infatuaſti cor tuum obediendo * magis mortuo Crucifixo, quam Regi. Theodoritus reſpondit : Infeliciſſime, & te, & tyrannum tuum Crucifixus quem dicis, in die judicii, ut ipſe optime noſti, habet mittere in gehennam. Julianus dixit : Interim ego igni te tradam, poſtea vero quid fuerit ? Sic juſſit duas lampadas ardentes ejus apponi lateribus. Appoſitis vero lampadibus, elevans oculos ſuos ad cælum dixit : Domine Deus omnipotens, qui feciſti cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, Salvator mundi repromiſſam ſpem famulo tuo, qui propter nomen tuum hæc patitur, dare dignare, & iniquis oſtende tuam virtutem, ut cognoſcant omnes quoniam gratiam timentibus te præſtas, & tormenta denegantibus te : ut glorificetur nomen tuum, quod eſt benedictum in ſæcula. Et ſubito ceciderunt carnifices in facies ſuas cum lampadibus. Turbatus eſt vero Julianus cum adſtantibus militibus, & juſſit carnifices elevari, dixitque ad eos : Applicate iterum lampadas ejus lateribus. At illi reſponderunt : Aliis hoc jubeat nobilitas tua, nos vero hoc facere non poſſumus, quia vidimus quatuor Angelos in veſte candida [a] adſtantes & loquentes cum eo ; & ideo in faciem noſtram cecidimus. Julianus vero iratus, juſſit eos in pelagus mitti. Et cum ducerentur, Theodoritus dixit : Præcedite fratres, ego vero ſuperans inimicum ſequar vos ad Dominum, qui mihi palmam victoriæ dare dignatus eſt. Julianus dixit : Quis eſt inimicus ? vel quis tibi dabit victoriam ? Theodoritus dixit : Inimicus eſt diabolus, qui per vos operatur : victoriæ vero palmam dat Dominus Jeſus-Chriſtus Salvator mundi. Julianus dixit : Miſerrime hominum, quem nos omnes ante trecentes plus minus annos ex muliere natum novimus, tu creatorem & remuneratorem dicis eſſe ? Theodoritus reſpondit : Quamvis indignus ſis ad audiendum verbum Dei ; propter adſtantes tamen ſervos Dei, ne me putent eſſe ſuperatum, audi quod amiſiſti. Deus qui fecit omnia per Verbum ſuum, miſertus eſt generi humano, quos tranſgreſſos à fide, idolis videbat ſervire, mittens Verbum ſuum, per Virginis uterum carnem ſuſcepit humanam, quia divinitas videri non poterat : & ſic ſponte paſſus, ſalutem quam amiſiſti

* al. obedire.

Aduritur lampadibus.

Miraculum.

[a] In cod. Noall. deeſt *in veſte candida*. neque etiam hæc verba in cod. Colbertino interpolato habeatur. Porro hoc miraculum cum totius Paſſionis compendio refert Ado die 23. Octobris.

SS. Mart. sub Juliano.

donare nobis dignatus eſt. Julianus dixit : Perſeverantem te video in argumentis verborum tuorum. Audi me, & ſacrifica, ne gladio te percuti jubeam, quia tormenta contemnis. Theodoritus reſpondit : Ego renuntiavi diabolo patri tuo. Oro autem ut curſum conſummem [a] in conſpectu Domini, nec inveniam gratiam ante tyrannum. Julianus dixit : Quantavis dic ; ego vero te non interficiam. Theodoritus reſpondit : Tu quidem, Juliane, malis cruciatibus in lecto tuo morieris. nam tyrannus tuus qui ſperat in paganos victoriam [b] facere, non poterit vincere ; ſed ita occidetur, ut ne quis cognoſcat à quo fuerit interfectus *, & nec in terram Romanorum revertetur.

* *V. Greg. Naz. Orat. 4. in Julian.*

Gladio percutitur.

4. Timens vero Julianus ne alia graviora diceret, data ſententia, eum gladio percuti præcepit. Theodoritus dixit : Deo meo gratias ago, qui mihi tolerantiæ finem dare dignatus eſt. Cumque fuiſſet percuſſus, & ſe Julianus recepiſſet *, inquietam habuit noctem. Alia vero die procedens ad palatium, & adorans ſecundum morem [c] Imperatorem, dixit : Quantus modus auri & argenti inventus in eccleſia, illatuſque tuis theſauris fuerit, oſtenſis ratiociniis pervideat tua clementia. Nam & hoc cognoſce, quod iniquiſſimum Theodoritum preſbyterum, quem propter miniſterium eccleſiæ inquirebas, comprehenſum adhibitis tormentis gladio percuti juſſi. Audiens vero hæc Julianus imperator, contra ſuum videlicet propoſitum eſſe factum, exclamavit dicens : Quod mihi erat contrarium, hoc egiſti. Ego enim multis argumentis legem Galilæorum * conabar deſtruere, & neque vi facta [d] aliquem eorum interficere juſſi. Tu vero male feciſti, dediſti enim occaſionem Galilæis, ut multa adverſum me conſcribant, ſicut de præceſſoribus meis fecerunt, qui interfectos maleficos, Martyres vocant. Vide ergo neminem eorum occidas, & aliis manda ne faciant. Videns autem Imperator, quia confuſus & velut mortuus factus eſt Julianus, volens eum animare dixit ei : Nunc euntes ſacrificemus diis, ut adſperſus ſacrificiis ſanus efficiaris. Euntibus vero eis, cor Juliani triſtitia erat repletum. Offerentibus vero ſacerdotibus idolorum volatilia, & alia multa extrahentes de igne obtulerunt Juliano imperatori : & cum manducaſſet dedit avunculo ſuo Juliano. Ille autem verecundia faciente vel timore, parum guſtavit, & receſſit in prætorio ſuo, pænitens in malis quæ geſſerat, nec ſe gratiam apud Imperatorem inveniſſe cognovit, nihilque accipere voluit. Veſpere autem facto comprehendit eum dolor ventris, & acriter torquebatur. Nam ſacrificium quod acceperat, particulatim diſrumpebat ejus fecatum [e], & ejiciebat per

* *Conch. add. in prætorio.*

* *Ed. Galilæi.*

Julianus comes divinitus punitus.

[a] Conch. *curſum meum conſummans in conſpectu Domini ; tu ante tyrannum gratiam inde invenire non poſſis.*

[b] Noail. *ſperat paganam* (forte, *plenam*) *victoriam.*

[c] Ed. *adorans ſecundo Imp.* Conch. *adorans Imp.*

[d] Ed. pro *vi* habet, *ſui.* Conch *neque propter ſua facta aliquem... interficerem.*

[e] Sic Noall. id eſt excrementa, ut refert Theodoritus lib. 3 Hiſt eccleſ. cap. 13. At Conch & Ed. *ficotum*, quo nomine Mabillonius jecur intelligit. Viri eruditi conjecturæ favet cod. Colb. interpolatus, ubi avis jecoris in ſacrificium uſti particula in os Juliani dicitur inſiliiſſe, unde ipſiuſmet jecur inflatum eſt, quod deinde continuo mandebat & remandebat.

SS. MART. SUB JULIANO.

os foras : ille vero maſticans parum projiciebat, parum vero deglutiebat. Et cum jam ſufferre non poſſet, mittens rogabat Imperatorem ut eccleſias aperire juberet. Remandans vero Imperator. Ego nec clauſi * [a], nec aperire præcipio. Iterum mandavit ad eum : Propter te, inquit, Imperator, iſta patior, & male conſumor. Iterum remandans ei Imperator, dixit : Incredulus, inquit, fuiſti diis ; ob hoc iſta pateris tormenta. Multis autem diebus infelix quidem Julianus diverſas accipiens eſcas, ſuo tantum paſſus eſt ſecato *, ſecundum prophetiam beatiſſimi Martyris, totus à vermibus comeſtus mortuus eſt [b]. Audiens vero Julianus imperator dixit : Quia non fuit fidelis diis, ideo iſta perpeſſus eſt.

* Ed. & Noail. claudi.

* al. ficoto.

Moritur.

5. Nam poſt paucum tempus Julianus profectus ad bellum adverſus Perſas, non valuit ſuperare eos. Et cum omnia ſe obtinuiſſe putaſſet, ſubito ei irruit multitudo exercitus angelorum. Et timore perterritus, ſuum exercitum armari præcepit ; neſciens infelix quod cæleſtis militia apparuerat ei. Et ſubito veniens ſagitta de aëre percuſſit eum in mamilla *. Cumque ſanguis efflueret, aſpiciens putavit ſe Dominum Jeſum videre, implens manum ſuam de ſanguine, jactavit in aëra, dicens : Uſque in agonem, Galilææ, me perſequeris ? Etiam hic te negabo. Satia te * de cetero, Chriſte, quia ſuperaſti me. Et ſic veniens in quamdam civitatem, crudeliter mortuus eſt. Et tota prophetia beati martyris Theodoriti in illo impleta eſt. Nos qui Antiochiæ in palatio eramus, & cum ipſo in Perſida fuimus, licet peccatores ſervi Dei, hæc quæ geſta ſunt, circa famulum Dei Theodoritum decima Kalendas Aprilis [c] vera narratione conſcripſimus : ut legentes noſtri memores eſſe dignentur, & ejus edocti exemplis, paſſionique participes inveniamini in laudem & gloriam Domini noſtri Jeſu-Chriſti, cui gloria & poteſtas in ſæcula ſæculorum, Amen.

* Conch. maxilla.

*Noail. ſauciatus.

[a] Eccleſiam majorem Arianorum ipſemet Imperator claudi juſſerat, ut diximus. quare hic aliæ eccleſiæ deſignantur.

[b] Juliani Comitis & aliorum apoſtatarum funeſtos exitus narrant auctores paſſim hic laudati.

[c] Sic Ed & Noall. At Conch. nullam diem exprimit, ubi ſic deſinunt Acta, *Theodoritum vera narratione conſcripſimus, in laude, &c.* Porro variis diebus hic S. Martyr recolitur, ut videre eſt paſſim apud Bollandianos, potiſſimum tamen die 23. Octobris, quo die anno 362. paſſum eſſe veri ſimile eſt. Nam Julianus Comes nonniſi poſt Daphnes templi incendium, quod 22. Octobris contigit, in morbum incidit. Porro S. Theodoritus à Sozomeno & aliis nonnullis, *Theodorus* appellatur. Alii, inter quos Florus, *Theodoricum* appellant. quod nomen Sauſſaius in Martyrologio Gallicano die 23. Octob. & Sammarthani in Epiſcopis Uceticenſibus, cujus eccleſiæ hic Martyr eſt patronus, retinuerunt.

VII. De ſanctis BONOSO & MAXIMILIANO.

SS. Mart. sub Juliano.

1. *ET ſi in Actis ſanctorum Bonoſi & Maximiliani aliquot loca ex ſcriptorum forte errore vitiata occurrant, digna tamen nobis viſa ſunt quæ inter ſincera antiquitatis monumenta reponantur. Si enim miracula excipias, quæ in his paullo frequentiora quam in aliis vulgo habentur, nihil in eis eſt quod antiquitatem non redoleat, nihil quod probatiſſimis & Juliano coæqualibus auctoribus conſonum non ſit: quamvis multa & maxime ſingularia in eis narrentur, quæ ſane in Actis confictis nuſquam reperies. Talia ſunt, quæ de Secundo præfecto refert, de Hormiſda Principe Perſa, de Conſtantini Magni baptiſmo, de Meletio epiſcopo, de Juliani Comitis uxore & morte, & alia ejuſmodi, quæ numquam, ſaltem ſine errore, à confictoribus referri ſolent. Nec etiam contra hæc Acta objicere juvat, Julianum à Chriſtianorum cædibus abſtinuiſſe: Hi enim non ſolum Chriſtiani erant, ſed etiam milites, quod ferre Julianus non poterat. Sed præterea Labari ſignum contra ſpeciale Imperatoris mandatum mutare noluerunt, immo & alios etiam avertebant ne Juliani juſſa exſequerentur. quæ omnia rebellionis crimen eſſe reputabant. His adde, quod non ab Imperatore ſed ab ejus avunculo damnati ſunt, qui Chriſtianos uſque ad necem, quantum in ſe erat, perſequebatur, teſte Sozomeno lib. 5. cap. 7.*

2. *Horum Martyrum memoriam Martyrologia Uſuardi, Galeſinii, & Baronii celebrant die 21. Auguſti, ubi Maximilianus dicitur* Maximianus, *eorumque Acta laudantur: quæ huc uſque incognita, nunc primum proferimus ex cod. mſ. monaſterii noſtri beatæ Mariæ Silvæ-majoris in diœceſi Burdigalenſi. Alius dies in Actorum titulo præfertur, ſcilicet* XII. Kal. Octobris. *Sed neuter videtur pro vero eorum mortis die aſſignari poſſe; ſiquidem Julianus Comes jam morbum incurrerat cum fuerunt interrogati. At morbo iſto, ut ad Acta ſancti Theodoriti vidimus, nonniſi poſt diem 22. Octobris laboravit, & initio anni ſequentis, ſcilicet 363. ut refert Ammianus Marcellinus, exſtinctus eſt. Quare ſatius eſſet iſtorum Martyrum mortem ad menſem Decembrem revocare. Hunc autem diem, ſicut nec quæ in his Actis omiſſa paſſim videntur, nonniſi ex aliquo cod. mſ. valemus ſupplere. Porro fere mihi excidit lectorem monere, in Martyrologio Hiſpanico, die 21. Auguſti tres Bonoſos, totidemque Maximilianos celebrari, quos in variis Hiſpaniæ urbibus paſſos volunt.*

SS. Mart. sub Juliano.

a

Paſſio ſanctorum Bonosi & Maximiliani militum, de numero Herculianorum [a] ſeniorum, ſub Juliano imperatore, & Juliano Comite ejus, ſub die xii. Kalendas Octobris.

Ex cod. mſ. monaſterii B. Mariæ Silvæ-majoris.

Acta coram Juliano.

b

1. Julianus Comes dixit ad Bonoſum & Maximilianum: Dominus imperator noſter juſſit, ut ſignum quod habetis in labaro [b], mutare debeatis. Bonoſus & Maximilianus dixerunt: Nos ſignum quod habemus, mutare nullo modo poſſumus. Julianus Comes dixit: Dominus imperator juſſit ut deos colatis, quos ipſe, & ego colimus. Bonoſus dixit: Nos deos colere non poſſumus qui ab hominibus facti ſunt. Julianus Comes dixit: Implete nunc juſſionem ſacram, priuſquam videatis carnes veſtras affligi tormentis. Bonoſus & Maximilianus dixerunt: Parati ſumus pro nomine Chriſti martyrium ſuſtinere. Julianus Comes dixit: Siſtatur Bonoſus. Cumque ſiſteretur, Julianus Comes ait ad Bonoſum: Adora deos, quos Imperator, & nos colimus. Bonoſus dixit: Nos legem, quam à parentibus noſtris accepimus, & ipſam & tenemus & colimus: iſtos autem deos neſcimus. Julianus Comes dixit: Juſte accepi poteſtatem [c] ut torqueam vos, & flammis exuram. Bonoſus dixit; Terrorem tuum non timemus. Julianus dixit: Aptate illum ad plumbatas. Cumque plumbatis tunderetur, & pluſquam trecentas ei impoſuiſſet, Julianus dixit ad Bonoſum: Parce ſuppliciis tuis, & fac quæ tibi jubentur. Bonoſus itaque ſubridens ſub plumbatas, nihil reſpondit. Julianus dixit: Quid dicis, Bonoſe? Bonoſus reſpondit: Nos Deum vivum colimus, & ipſi ſoli ſervimus; deos autem qui ſint neſcimus. Julianus dixit: Siſtatur Maximilianus. Cumque ſiſteretur, Julianus dixit: Colite deos, quos & nos colimus; & mutate ſignum de labaro quod habetis. Maximilianus reſpondit dicens ad Julianum: Prius audiant te iſti dii tui,

c

Bonoſus plumbatis cæditur.

[a] Herculianos & Jovianos milites laudat Ammianus Marcellinus lib. 20. & 22. De his vide Baluzium tom. 2. Miſcellaneorum pag. 462.

[b] Labarum à Juliano mutatum fuiſſe conſentiunt omnes. At id ab imperii exordio Julianum præſtitiſſe certum videtur: & quidem unicum labarum fuiſſe innuunt Gregorius Naz. Oratione 3. contra Julianum, & Sozomenus lib. 5. cap. 17. At licet non tam cito labarum mutatum fuiſſe ex ipſomet Gregorio probari poſſet: Τολμᾷ, inquit, ... καὶ τῷ μεγάλῳ συνθήματι, &c. veri ſimilius tamen eſt Julianum mutaſſe labarum exercitus, qui cum ipſo tunc erat, non vero ceterorum, qui ad eum bellum adverſus Perſas parantem acceſſerunt. Unicuique autem exercitui ſuum labarum fuiſſe diſerte aſſerit Euſebius lib. 1. de Vita Conſtantini cap. 31. Unum quidem præcipuum, *alia* vero, ut ipſe ait, *ad ejus ſimilitudinem expreſſa.* Tale itaque cohortis ſuæ ſignum ſervare volebant ſancti Milites, quod eis martyrium accerſivit. Labarum, in quo Chriſti crux & monogramma eminebant, egregie deſcribunt Euſebius & Greg. Naz. locis laudatis, aliique paſſim auctores.

[c] Speciali forte mandato, quod Imperator alias à cædibus abſtineri voluerit.

&

& loquantur tibi : cumque locuti fuerint tecum , ſic eos & nos poterimus adorare. Sed quomodo coluntur & adorantur à vobis dii veſtri, nullum verbum nec ſenſum habentes ? Noſter autem Deus magnam virtutem habet, in quo ſperamus, & feſtinamus ad martyrium, ubi etiam ſpem noſtram habere confidimus. Scis enim [a] & ipſe, nec ignoras quia nobis mandatur, ne idola ſurda & muta adoremus.

SS Mart. sub Juliano.

2. Julianus dixit : Aptentur Bonoſus & Maximilianus ad equuleum. Cumque aptati fuiſſent, Julianus dixit : Siſte illos. Cumque ſiſterentur, Julianus dixit : Videtis vos ſævis applicari tormentis. Implete nunc juſſionem ſacram, & nolite univerſos contubernales veſtros veſtra prava exhortatione avertere ; ſed, ſicut decet, facite quæ juſſa ſunt ; & mutate ſignum quod habetis de labaro veſtro , & accipite ſignum deorum] immortalium. Bonoſus & Maximilianus dixerunt : Non facimus quæ jubes fieri contra Deum. Nos Deum vivum , inviſibilem & immortalem habemus, in quo ſperamus. Julianus dixit : Tunde illos. Cumque tertiò plumbatis tunderentur, nec ſentirent [b], Julianus dixit : Si uſque adeo veſtra non potuit flecti pertinacia , habeo adhuc quod ſuppliciis veſtris addam. Afferte mihi picem , quæ ferventiſſimo igni ſuccenſa, piſcinæque fornacis ſit infuſa, ibique eos merſos pœna ignis conſumat. Ubi eſt ille Deus eorum, in quo pernicioſa ſpe credere dicunt ? Videamus ſi poterit eos liberare. Cumque ibi mergerentur, nec timerent, ſed hilares ad glorioſum martyrium properarent ; ſubito velut rore [c] adſperſi ſunt, & flamma mollita eſt, & picis frigida facta eſt, & totum quod in eorum pœnam diaboli crudeles carnifices aptaverant , exſtinctum eſt, ita ut nullum quidem dolorem membris ſentirent. Sed ne quid forte tantæ confeſſionis teſtimonium, in tantum * eorum corpora ſupplicia non ſentirent ; quædam tormentorum notæ relictæ ſunt, quæ veritati perhiberent teſtimonium. Sed cum ſecuri & intrepidi in eo ſupplicio orationis perſolverent vota, nihilque de tormentis perterriti *, dolores fuiſſent perpeſſi, Judæi & Gentiles, qui ad eorum venerant irridendum exitium, clamare cœperunt : Iſti magi & malefici. Sic Chriſtus eorum maleficia faciebat. Et cum hæc Secundo Præfecto nuntiata fuiſſent, ſtupefactus cum admiratione cucurrit videre quod factum eſſet. Et cum vidiſſet , ait : Da mihi ſacerdotes deorum [d], & faciam eis ſimiliter, & videamus ſi poſſint ſalvari ſicut iſti. Et applicati ſacerdotes idolorum turificati ſunt, & fecerunt ſecundum conſuetudinem ſuam, ut ſolebant in ſacrificiis ſuis. Et cum feciſſent omnia ſecundum ritum ſuum illi ſacerdotes , miſſi ſunt in flammam piceam ; ibique carnes eorum remanſerunt.

Sic & Maximilianus.

Miracula.

* f. prætèritis.

3. Conſumtis his, confuſus eſt Julianus Comes ; & denuo in carce-

[a] Julianus enim Comes fuerat Chriſtianus.

[b] Quod fere omnibus Martyribus contigit, vel miraculo, vel præ hilaritate ad pœnam non attendentibus.

[c] Meminit Gregorius Naz. Oratione 4. in Julianum duorum Martyrum, qui ſub hoc Imperatore *in flammis rore perfuſi ſunt, & belluas per fidem vicerunt, & cum forti matre & fortiori ſacerdote alacri animo ſeſe periculis objecerunt.*

[d] Rara ſunt ejuſmodi exempla.

SS. MART SUB JULIANO. rem juſſit includi Bonoſum & Maximilianum, uſque dum teſideret Præfectus, & audiret eos. Septem vero diebus carcere clauſo, univerſis qui in Chriſtum credebant vincula ceciderunt. Tunc autem Comes ſignaculo ſuo ſignabat panem [a], & mittebat eis in carcerem, ut vel ſic per panem ſeducerentur. Die autem quo audiri habebant Bonoſus & Maximilianus, dixerunt ad Julianum: Ecce panes quos miſiſti, non manducavimus. Ipſe enim nos ſaturavit in quem credimus [b], & ideo veſtros terrores non timemus. Deus autem noſter Jeſus-Chriſtus tormenta noſtra à vobis exquirere dignabitur. Tunc autem iratus Secundus Præfectus dixit ad Julianum: Audiamus illos hodie. Cumque reſediſſent, & audirent eos, nihilque apud illos nequitia eorum valeret, Julianus dixit: Afferte mihi calcinam vivam, & ibi eos includam, & ſuper eos exſtinguatur calcina; & ubi erit Deus eorum videamus, ſi eos poterit liberare. Et miſſis illis in calcinam vivam, cœperunt deſuper exſtinguere eam. Et exclamaverunt voce magna, dicentes: Benedictus es, Domine Deus patrum noſtrorum, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob, qui dignatus es liberare nos de manibus inimicorum noſtrorum, & laudabilis & glorioſus in ſæcula. Cumque exſtincta fuiſſet calcina, & nihil eis omnino nocuiſſet; iratus Julianus ruſus eos incluſit in carcerem, & juſſit ſignari carcerem, & claves in palatio datæ ſunt. Duodecimo autem die cum aperuiſſent carcerem, & inveniſſent eos habentes tamquam candelas nimio fulgore lucentes, quæ exſtingui non poſſent; tunc quaſi eſurientibus panes ſacrificiorum edendos obtulerunt, ut vel ſic fame coacti polluerentur à ſacrificiis eorum. Sed illi qui Domini noſtri Jeſu-Chriſti ſancto Spiritu alebantur, impolluti atque incontaminati à ſacrificiis eorum perſeveraverunt. Sed tum Hormiſda [c] Comes, qui credidit, & ipſe veniens ad carcerem ſua præſentia juſſit clauſtra patefieri. Et cum aperuiſſent carcerem, & univerſos ſalvos vidiſſet & hilares, & Deo & Chriſto gratias agentes, ait ad illos Hormiſda Comes: Rogate Dominum pro me peccatore, ut ſalvus ſim.

Juliani minas temnunt. 4. Hæc omnia cum audiret Julianus, ſæviebat, quod victus eſſet potentia Domini, & per ejus ſervulos videbat ſe contemni. Sed dum hæc intra ſe iratus cogitat, ingemuit & ait: Offerantur mihi, inquit, in Balneo-veteri, & ibidem eos audiam. Cumque offerrentur Bonoſus & Maximilianus, Julianus Comes dixit ad Bonoſum: Quam virtutem Dei tui oſtendis, ut Chriſtianus de manibus meis recedas? Bonoſus dixit: Potens eſt Deus noſter in quem credimus, ut martyrium, ad quod nos feſtinamus in nos perficiat, ut Chriſtiani de tuis manibus recedamus. Julianus Comes dixit: Ad beſtias pugnaturi eſtis. Bonoſus dixit: Poteſt Deus Chriſtianorum adeſſe ad liberandum nos; & coronam, quam nobis ſperamus, ab eo ſuſcipiemus. Nos autem nec beſtias timemus, nec

a Aliquo ſigillo, quod procul dubio idoli ſpeciem in pane efformabat.

b Per Chriſtianos ſcilicet, qui clam eis panem, ut videtur, ſubminiſtrarant.

c Saporis Perſarum regis frater, qui annis fere 40. in Conſtantini & Conſtantii aula vixit.

SS. Mart. sub Juliano.

ea quæ nobis promittis veremur : ſed habemus Deum Patrem & Jeſum-Chriſtum filium ejus, & Spiritum-ſanctum, per quem hæc omnia ſuperamus. Julianus Comes dixit : Iterum mittam vos in fornacem ignis ardentis, & tunc complebitis juſſionem ſacram. Hæc cum audiſſent omnes qui fuerant electi [a], ejus imperio reſtiterunt, & unanimes dixerunt : Videntes certamen fratrum noſtrorum, qui ad martyrium parati ſunt, & nos ad hoc properamus, ut adoremus Deum unum, qui omnes virtutes ſuas per ſervos ſuos fratres noſtros Bonoſum & Maximilianum oſtendit. Ad hæc Secundus [b] præſes dixit : Ego non poſſum tormentis eos interrogare. Tu ſcis, Juliane, quando videas de ore tuo vermes exire. Et converſus ad Bonoſum dixit : Per Deum te adjuro, domine ſancte Bonoſe, ut in mentem me habeas in orationibus tuis.

Jovianus & Hercolianus.

5. Tunc Julianus Comes dixit ad JOVIANUM & HERCOLIANUM : Mutate ſignum quod habetis in labaro, & accipite ſignum deorum ; & quid defenditis ſignum Chriſtianorum. Ad hæc Jovianus & Hercolianus dixerunt : Nos Chriſtiani ſumus ſub patre noſtro Conſtantino accipiente Teſtamentum in Aquilona [c] juxta Nicomediam, quando & ad finem mortis ſuæ jam properabat, ad juramentum nos conſtrinxit omnibus mandatis ſuis, ne quid contra purpuram filiorum ipſius, vel contra Eccleſiam faceremus. Tunc Julianus iratus, univerſos qui in carcere erant recluſi, una cum Bonoſo & Maximiliano ſententia ſua gladio addixit, atque eo magis hilares & glorioſi proceſſerunt. MELITIUS [d] epiſcopus cum fratribus ſuis & coepiſcopis lætantes eos ad campum uſque proſecuti ſunt, quæ univerſa tunc civitas lætata eſt, quæ ſibi Martyres provenire gaudebat. Tamen * Bonoſus & Maximilianus poſt martyrium magnum gladio percuſſi ſunt. Poſt triduum vero ſine ceſſatione Juliano de ore cœperunt vermes exire. Tunc Julianus uxori ſuæ dicebat : Vade miſera ad eccleſiam, & pete pro me ne vidua ſedeas, & illis Chriſtianis dic ut pro me petant, ut recedat putor iſte intolerabilis de ore meo. Cui reſpondit uxor ſua, & dixit : Numquid non dicebam tibi, Recede

Cum ceteris interficiuntur.

*f. tandem.

[a] Sic in Actis Apoſt. cap. 13. *Crediderunt quotquot erant præordinati.*

[b] De eo Greg. Naz. Orat. 3. hæc ait. *Etſi religione gentilis, moribus tamen gentili ſublimior erat, ac præclariſſimis quibuſque & laudatiſſimis, tam veteris, quam noſtra memoria comparandus . . . ad Imperatorem fidenter ac libere dixiſſe memoratur : Non nos pudet uſque adeo Chriſtianis omnibus inferiores eſſe, &c.* Is eſt Secundus Saluſtius, qui ſupra pag. 657. etſi gentilis, Chriſtianos torqueri improbabat. Porro Secundum Præfectum à Saluſtio conſule diverſum eſſe ait Valeſius ad lib. 6. Sozomeni cap. 6.

[c] Alias *Achyron* villa publica, ubi baptizatus & defunctus eſt Conſtantinus. De hac te vide Euſeb. lib. 4. de vita Conſt. M. c. 61.

[d] Magnus Meletius factus Antiochiæ epiſcopus anno 361 de quo vide plura apud V. C. Godefridum Hermantum Vitæ S. Athanaſii lib. 9. cap. 15. Porro ex hoc loco conſtat, hos Martyres Catholicæ communionis fuiſſe. Quin & in ea Conſtantinum M. proximum morti baptiſmum, quem hic auctor *teſtamentum* appellat, ſuſcepiſſe. Idem certis argumentis probant viri eruditi Papebrochius ad diem 21. Maii Bollandiani, & Antonius Pagi ad annum 324.

SS. Mart. sub Juliano. à Dei ſervis [e], & nolebas me audire? Et modo te vides vexari magnis tormentis. Et reſpondit Julianus uxori ſuæ: Curre, miſera, celerius ad eccleſiam, ne vidua ſedeas. Et reſpondit illi uxor ſua: Ego ab illo die vidua ſum, ex quo videbam te Chriſtianos perſequi. Meritis ergo tuis cum vermibus morieris. Non ſum auſa pro te orare, ne aliqua preſſura ſuper me veniat, & ira Dei fulminet me. Ad hæc tacuit Julianus, & ingemuit. Iterum exclamavit: Deus Chriſtianorum miſerere mei, quia oblita eſt miſericordiæ tuæ. & non me audit uxor mea. Deus vivorum adjuva me, & celerius recipe ſpiritum meum. & ſic ſecundum meritum ſuum vermibus ſcatens exſpiravit. Sancti vero martyres Bonoſus & Maximilianus requieſcunt in pace, & gloria Patri & Filio, & Spiritui-ſancto in ſæcula ſæculorum, amen.

Juliani Comitis mors.

e Theodoritus lib. 3. cap 13. *Juliani conjux, fide ac religione inſignis femina, maritum his verbis allocuta dicitur: Chriſtum Servatorem laudare debes, mi vir, qui ejuſmodi caſtigatione ſuam tibi potentiam declaraverit, &c.* Julianum ſui morbi cauſam intellexiſſe aſſerit idem auctor, ceterique coæquales.

VIII. De SS. Juventino & Maximino.
Ex Theodoriti Hiſt. eccleſ. lib. 3. cap. 15.

Juliani malitia.

Julianus vero liberius, ſeu potius majore cum impudentia pietatem oppugnabat; ſpeciem quidem clementiæ præferens, ſed revera laqueos tendens & retia, quæ deceptos homines in impietatis exitium traherent. Nam primum quidem fontes, tum qui in urbe, tum qui in ſuburbano Daphnenſi erant, abominandis ſacrificiis inquinavit; ut quicumque aquam guſtaſſent, communione ſceleris inficerentur. Deinde cuncta quæ in foro venalia erant, ſimiliter contaminavit. Panes enim & carnes, olera item ac poma, cuncta denique cibaria luſtrali aqua adſpergebantur. Quæ cum viderent Chriſtiani, gemebant ipſi quidem ac lamentabantur, talia abominantes. Edebant tamen obtemperantes legi Apoſtolicæ ita dicenti: Omne quod in macello venumdatur comedite, nihil interrogantes propter conſcientiam. Forte duo quidam honoratioris militiæ gradu præditi, (erant enim ſcutarii, & ſtipatores Imperatoris) quodam in convivio abominanda hæc ſcelera aliquanto vehementius deploraverant, & puerorum qui olim Babylone inclaruerunt, verba admiratione digna uſurpaverant. Tradidiſti enim, aïebant, nos regi iniquo apoſtatæ ſuper omnes gentes orbis terrarum. Hæc quidam ex convivis Imperatori indicavit. Ille cum optimos viros ſtatim ad ſe adduci juſſiſſet, interrogavit quid ab ipſis dictum eſſet. Illi ex interrogatione Principis, occaſione liberius loquendi arrepta, egregio quodam zelo incitati hæc dixerunt: Nos in vera pietate educati, ô Imperator, & præſtantiſſimis legibus obtemperantes, quas ſcilicet Conſtantinus ejuſque filii tulerunt, lugemus nunc, abominatione cuncta abs te repleri cernentes, & ſceleſtis ſacrificiis cibos potumque contaminari. Hæc nos & domi deflevimus, & nunc apud te lamentamur: hoc enim unum in tuo imperio moleſte ferimus. His auditis, mitiſſimus ille

Martyrum fortitudo.

& ſapientiſſimus, ſic enim à ſui ſimilibus appellabatur, clementiæ larva depoſita impietatis vultum detexit. Et gravibus illos atque acerbis tormentis excruciatos hac vita privavit, immo, ut verius dicam, infelicitate illius temporis liberavit, & victoriæ coronas eis conciliavit. Cauſam vero ſupplicii prætexuit, non pietatem pro qua interfecti ſunt, ſed linguæ petulantiam. Ideo enim punitos eſſe dixit, quod Imperatorem contumelia affeciſſent; atque hæc ita divulgari præcepit, cum nomen atque honorem martyrii veritatis athletis invideret. Horum alter JUVENTINUS, alter vero MAXIMINUS vocabatur, quos Antiochenſium civitas tamquam veritatis propugnatores honore proſequens, in ſplendido monumento depoſuit, & ad hunc uſque diem annua feſtivitate [a] veneratur.

2. Alii præterea honoribus & dignitate conſpicui, cum ſimili uſi eſſent libertate, ſimiles quoque coronas adepti ſunt. Nam & Valentinianus, is qui paullò poſtea imperavit, tunc Tribunus [b], Panciarios ad palatii cuſtodiam conſtitutos regens, zelum quem pro pietate habebat, neutiquam diſſimulavit. Forte amens ille in templum Genii publici exultans intrabat. Utrimque ad januas adſtabant æditui, qui luſtralis aquæ adſperſione ingreſſuros purgarent, ut quidem ipſi exiſtimabant. Tunc Valentinianus, qui ante Imperatorem incedebat, guttam aquæ chlamydi ſuæ adſperſam conſpicatus, æditum pugno percuſſit, inquinatum ſe dicens, non autem purgatum: atque ob hanc cauſam utrumque regnum meruit adipiſci. Quo conſpecto, ſceleratiſſimus Imperator eum in caſtellum quoddam ſitum in ſolitudine relegavit, præcipiens ut illic degeret. Verum hic quidem elapſo anno & menſibus paucis, pro confeſſionis ſuæ mercede imperium accépit.

[a] Jam tempore ſancti Johannis Chryſoſtomi ſollemnis erat Antiochiæ horum Martyrum feſtivitas, in qua homiliam habuit ad populum Antiochenum 40. tomi 1. ubi fuſius exponit ea quæ hic Theodoritus brevius narrat. Ex hac etiam homilia diſcimus hujus feſtivitatis tempus. Sic enim incipit: *Heri beatus Babylas cum tribus pueris nos congregabat; hodie vero par ſanctorum Militum. Heri quadriga Martyrum, hodie biga &c.* Feſtum ſancti Babylæ Græci celebrant die 4. Septembris; Latini vero die 24. Januarii

[b] Apud Philoſtorgium lib. 7. num. 7. *Comes eorum qui Cornuti dicuntur*, atque Thebas relegatus fuiſſe memoratur. Vide & Sozomenum lib. 6. cap. 6. qui eumdem Valentinianum legionis Jovianorum Tribunum fuiſſe refert, & partem veſtis quam gutta tinxerat abſcidiſſe, ob idque paullo poſt Melirinam in Armenia relegatum fuiſſe.

ADMONITIO

In Martyrium ſancti Sabæ, ubi de plurimis aliis Martyribus Gotthis.

Gotthi quando Christiani.

I. *CHriſtianæ religionis initia apud Gotthos obſcura eſſe probant variæ auctorum inter ſe diſſidentium ſententiæ, quorum alii aliis temporibus ea conſignarunt. Verum etſi de ejuſmodi rebus, quæ à noſtro propoſito alienæ videntur, fuſius diſſerere animus non ſit, iis tamen aſſentire non poſſumus, qui vel Gotthorum converſionem differunt uſque ad Conſtantini Magni ſucceſſorum tempora, aut hanc gentem ex idolorum cultu ſtatim ad Arianorum partes tranſiiſſe affirmare non verentur. Id enim utrumque vel ex eo ſolo falſi convinci poteſt, quod Theophilus Gotthorum epiſcopus, inter alios magnæ Nicænæ Synodi catholicos Patres ſederit & ſubſcripſerit. quod non ſolum ex vulgatis hujus Synodi ſubſcriptionibus editis probatur, ſed ex ipſo etiam Socrate, qui idipſum Hiſtoriæ eccleſ. lib. 2. cap. 41. diſertis verbis affirmat. Quin & idem agnoviſſe Euſebium cenſet Valeſius, quod nempe hic auctor lib. 3. de vita Conſtantini Magni cap. 7. de epiſcopis qui Nicæno Concilio adfuerant agens,* ne vel Scytham ab hoc choro abfuiſſe *dixerit.* Scytham *quippe, ut obſervat Valeſius,* Gotthum *appellat. Et re quidem vera ſic ab antiquis Gotthos plerumque vocitatos fuiſſe, nemo vel parum in hiſtoriis verſatus infitiabitur. Ceterum cum nomine* provinciæ Gotthiæ, Theophilus Gotthiæ metropolis epiſcopus *ſubſcripſerit; alios etiam apud eam gentem epiſcopos fuiſſe inferendum eſt. quod ex beati Cyrilli Jeroſolymorum antiſtitis, qui ante ſæculi 4. medium ſcripſit *, teſtimonio confirmari poteſt. Hic enim inter alias gentes, quæ ſuo tempore* epiſcopos, ſacerdotes, diaconos, monachos, virgines & reliquos laïcos *apud ſe habebant,* Gotthos & Sauromatas *Catecheſi 16. recenſet, cum jam antea, Cathecheſi ſcilicet 10. teſtatus fuiſſet, ex* Perſis & Gotthis *nonnullos pro Chriſti fide mortem oppetiiſſe. Et quidem Philoſtorgius lib. 2. cap. 5. commemorat, ſub Conſtantini Magni imperio Getarum ſeu Gotthorum ingentem multitudinem, pietatis cauſa è patriis ſedibus ejectam fuiſſe, quos Imperator in Mœſia collocavit.*

* Circ. an. 347. V. Catech. 6.

Perſecutio in Gotthia.

2. *Notiora ſunt quæ ſub ejuſdem ſæculi 4. finem adverſus Chriſtianos apud eam gentem geſta ſunt. Perſecutionis auctor fuit Athanaricus Gotthorum rex, qui Chriſtianam religionem, non ſolum avitæ ſuperſtitionis vindicandæ ſtudio inſectabatur, ſed etiam quod ægre ferret, ſuos Romanorum, quorum erat hoſtis infenſiſſimus, religionem ſectari. Quantum autem ea occaſione in Chriſtianos ſævierit, narrat Sozomenus lib. 6. Hiſtor. eccleſ. cap. 37.* Multos, *inquit,* eorum variis ſuppliciis affecit. Et alios quidem in judicium adductos, cum Chriſti fidem libere ac fortiter profeſſi eſſent, alios ne loquendi facultate eis conceſſa, è medio ſuſtulit. Fertur enim eos, quibus id

mandatum fuerat ab Athanarico, ſtatuam quamdam in carpento collocatam per ſingula tabernacula eorum, quos Chriſtum colere proditum fuerat, circumduxiſſe; utque eam ſupplices adorarent, eique ſacrificarent, juſſiſſe. Qui cum id facere detrectarent, illos tabernacula unà cum ipſis hominibus incendiſſe. Sed & aliud quiddam longe atrocius eo tempore accidiſſe accepi. Nam præ violentia eorum, qui ſacrificare invitos cogebant, deſpondentes animum, tam viri, quam mulieres, quarum aliæ pueros ſecum ducebant, aliæ recens natos infantes uberibus ſuis admotos nutriebant, ad tabernaculum eccleſiæ, quæ illic erat, confugerunt: cui cum ignem ſubjeciſſent gentiles, cuncti qui intus erant, incendio conſumti ſunt. *Paullo antea ſcripſerat idem auctor, multos etiam eorum qui Phritigerni, alteri Gotthorum regi, parebant*, propter Chriſti confeſſionem *necatos fuiſſe.*

S. SABAS GOTTHUS.

Plures ibi Martyres.

3. *Eoſdem Martyres laudat Socrates lib. 4. Hiſtoriæ eccleſ. cap. 33. ſed quos* Arianos *fuiſſe, neſcio quo pacto exiſtimavit, quamvis ipſos vere* Martyres *fuiſſe cenſeat, quod* Chriſtianam religionem ſimplici animo amplexi, pro fide Chriſti vitam hujus ſæculi contemſerint. *Verum longe aliter de iſtis ſanctis Martyribus ſentiendum eſt, quos in Eccleſiæ catholicæ ſinu glorioſum martyrium conſummaſſe, præter epiſtolam totius eccleſiæ Gotthicæ de martyrio ſancti Sabæ inferius exhibendam, teſtes habemus omni exceptione majores Baſilium Magnum, Ambroſium, Auguſtinum, alioſque indubitatæ fidei auctores. Et primum quidem Baſilius epiſt. 338. Gotthorum fidem laudat, Aſcholium Theſſalonicenſem epiſcopum inter Catholicos celeberrimum, eorum* ἀλείπτην *(ſic qui athletas ad certamen inungebant dicebantur) appellat, quod eos ad martyrium fortiter ſubeundum excitaret. Ac tandem ipſi congratulatur, quod eo tempore, quo Ariani apud Romanos Eccleſiam devaſtabant, fides apud barbaros ejus opera floreſceret. Loca hujus epiſtolæ inſigniora infra proferemus, ubi de ſancti Saba tranſlatione. Nunc itaque audiamus Auguſtinum, qui poſt aliqua præmiſſa de Valentis imperatoris Ariani, aliorumque Principum adverſus Eccleſiam perſecutionibus, hæc ſubjungit lib. 18. de Civitate Dei cap. 52.* Niſi forte non eſt perſecutio computanda, quando Rex Gotthorum in ipſa Gotthia perſecutus eſt Chriſtianos crudelitate mirabili, cum ibi non eſſent niſi CATHOLICI, quorum plurimi martyrio coronati ſunt, ſicut à quibuſdam fratribus, qui tunc illic pueri fuerant, & ſe iſta vidiſſe incunctanter recordabantur, audivimus. *Ambroſius vero in Expoſitione Evangelii ſecundum Lucam lib. 2. num. 37. ait Gotthis Chriſtum imperaſſe, eoſque edidiſſe* Chriſti Martyres. *Deinde vero ſubjungit ideo fortaſſis à Gotthis Romanos devictos fuiſſe*, quoniam quem illi oblatione ſanguinis fatebantur, huic Ariani, *Romani ſcilicet*, quæſtionem generis inferebant. *Certe apud Theodoritum ſub finem libri 4. Hiſt. eccleſ. Trajanus, aliique militiæ principes, Gotthorum in Romanos victorias Valentis impietati, qui Orthodoxos ubique vexabat, tribuunt. Incaute itaque Socrates, anteriora tempora per ſuam ætatem metiens, Gotthos eo tempore Arianos fuiſſe ſcripſit, quo adverſus Chriſtianos Athanaricus ſæviebat: quod ſub extremis Valentis imperii annis contigit, ad ipſa Chriſtianæ fidei apud Gotthos initia referendo. Certe Gotthos*

Catholicos fuiſſe conſtat.

S. SABAS GOTTHUS.

Gotthi in Arianiſmum lapſi

Chriſtianos ex Eccleſiæ catholica communione ad Arianiſmum tranſiiſſe conſentiunt omnes antiqui ſcriptores, hancque mutationem Ulfilæ, celebri apud eam gentem epiſcopo, ut plurimum adſcribunt: qui cum aliquamdiu majorum ſuorum ſinceræ fidei adhæſiſſet, tandem in Arianorum partes Eudoxii, ſeu potius Euzoïi verbis & muneribus illectus tranſiit, totamque gentem Gotthorum, qui, ut ait Theodoritus lib. 5. Hiſtor. eccleſ. cap. 37. huc uſque in apoſtolica doctrina ſemper fuerant innutriti, *ad communionem Arianorum pertraxit. Numquam tamen, ut obſervat idem Theodoritus*, Filium creaturam dici *ſuſtinuerunt: immo cum à majorum ſuorum doctrina ſe diſcedere nullatenus poſſe conſtanter profiterentur, perſuaſum eis eſt, nullam eſſe inter Catholicos & Arianos* dogmatum diſcrepantiam, ſed ex inani altercatione ortum fuiſſe diſcidium. *Quam vero ab Ariana hæreſi alieni fuerint Gotthi Chriſtiani, qui ſub Athanarici perſecutione martyrium pertulerunt, patet ex Iſidori Hiſpalenſis epiſcopi Chronico. Hic enim Æra 407. narrat, Athanaricum è Chriſtianis Gotthis* plurimos, qui idolis immolare renuerant, martyres feciſſe; reliquos autem multis perſecutionibus afflictos, dum præ multitudine horreret interficere, dedit licentiam, immo magis coëgit de regno ſuo exire, atque in Romanorum migrare provinciam. *Æra autem 415. modum deſcribit, quo eadem Gotthorum gens in Arianam hæreſim delapſa eſt. Sed tandem æra 416. poſt relatam Valentis imperatoris mortem, quem Gotthi vivum in tugurio quodam incenderunt, ſic de Gotthis jam Arianis & victoribus narrationem proſequitur.* Invenerunt autem eo prœlio Gotthi confeſſores priores Gotthos, quos dudum propter fidem à terra ſua expulerant, & voluerunt eos ſibi ad prædæ ſocietatem conjungere. Qui cum non adquieviſſent, aliquantis interfectis, alii montuoſa loca tenentes, & refugia ſibi qualiacumque conſtruentes, non ſolum perſeverarunt CHRISTIANI CATHOLICI, ſed etiam in concordia Romanorum, à quibus dudum excepti fuerant, permanſerunt. *His denique Patribus adjungi poſſet ſanctus Hieronymus, qui in Chronico Athanarici perſecutionem inter alias, quæ adverſus Eccleſiam concitatæ ſunt, enumerat: & Oroſius, qui, lib. 7. cap. 19. eos qui in eadem perſecutione interempti ſunt,* Martyres *appellat. Alios item eccleſiaſticos ſcriptores laudari in promptu eſſet, ni vererer plura jam, quam par eſſet, hac de re attuliſſe, quamquam ad illuſtrandam Gotthorum Martyrum ſinceram fidem opportuna, ne dicam neceſſaria. Jam vero ad ipſos Martyres recurrat oratio.*

Mart. Gotthorum nomina.

4. *Ex tot Martyribus, quos ſub hac perſecutione coronatos fuiſſe conſtat, pauci admodum ſunt, quorum Acta, aut ſaltem nomina ad nos uſque pervenerint, Barthuſium & Vercam preſbyteros cum Arpila ſolitario, aliiſque tribus ſupra viginti Martyribus, celebrant Græci in Menæis die 26. Martii, qui ſub Jungherico rege in eccleſia quadam congregati, commune cum ipſa incendio cremati dicuntur, eo nimirum tempore, quo Valentinianus, Valens & Gratianus Romanis imperabant. At eorum qui ſub Athanarico paſſi ſunt, Nicetas ſolummodo & Sabas nobis innoteſcunt. Nicetas celebrior apud Græcos videtur fuiſſe, quippe quem inter* Μεγαλομάρτυρας, *non ſolum Menæa, in quibus die 15. Septembris recolitur, ſed etiam Nicephorus lib. 11. Hiſt. eccleſ. cap. 48. &*

Suidas

Suidas recenſent. Sed ejus Acta nonniſi ex Metaphraſte habentur, quæ Latine à Surio edita ſunt. Sabæ vero, cujus memoria paullo minus celebris apud recentiores habetur, geſta ex certioribus monumentis ad nos pervenêre. Supereſt quippe egregia epiſtola eccleſiæ Gotthicæ de ejus martyrio, quam infra ex verſione Franciſci Zini ad mſ. græcum bibliothecæ Vaticanæ collatam exhibituri ſumus ex Aprili Bollandiano, ubi hæc cum græce, tum latine edita eſt. Paſſus eſt autem ſanctus Sabas Modeſto & Arintheo conſulibus, id eſt anno 372. feria quinta poſt Paſcha, die 12. menſis Aprilis, quo die à Latinis & Græcis nonnullis memoratur. In Menæis tamen recentioribus ipſius feſtum ad diem 15. aut 18. ejuſdem menſis, neſcio qua de cauſa, tranſlatum eſt. S. SABAS GOTTHUS. Sabæ Acta.

5. *Porro ſi ea quæ tum de ſancti Sabæ martyrio, tum de ejus corporis tranſlatione in hac Gothica eccleſiæ epiſtola referuntur, cum ſancti Baſilii epiſtolis 338. & 339. conferantur, facile quivis advertere poterit, unum & eumdem eſſe Martyrem, qui utrobique laudatur, cujus ſacrum corpus è Gothia in Cappadociam tranſlatum fuit. Quin & veri ſimile nobis videtur, ejuſdem ſancti Sabæ martyrii narrationem à celebri Aſcholio epiſcopo Theſſalonicenſium, qui tunc inter Gotthos verſabatur, conſcriptam fuiſſe, quam Gotthicæ eccleſiæ nomine ad Cappadociæ eccleſiam, cui tunc præerat Baſilius Magnus, tranſmiſit. Hæc ſane omnia ex prælaudatis Baſilii epiſtolis, quæ ipſi Aſcholio ſunt inſcriptæ, probari poſſunt. Sic ipſum laudat Baſilius epiſtola 339. & Martyris corpus à ſe ſuſceptum agnoſcit.* Apud gentes barbaras, in vicino poſitas, gentem quæ te produxit honoraſti; veluti probus & honeſtus agricola fructuum tuorum primitias ad illos tranſmittendo, qui ſemina tibi ſuppeditaverant.... Veritatis iſtius teſtis eſt ille ipſe, qui nuper juſtitiæ corona redimitus eſt, quem gaviſi ſuſcepimus, Deumque ſimul venerati ſumus, qui per omnes denuo nationes curſum Evangelii adimplevit Chriſti ſui. *At in epiſtola præcedenti perſecutionis deſcriptionem ab Aſcholio ad ſe tranſmiſſam multis verbis extollit Baſilius, ex qua etiam patet Aſcholii narrationem cum Sabæ martyrio & Gotthici cleri epiſtola omnino concordare. Integram epiſtolam hic exhibere operæ pretium eſſet: ſed brevitatis cauſa, loca dumtaxat aliquot ſeligere ſufficiat.* Quidnam enim, *inquit*, non epiſtola continebat? num non erga Dominum dilectionem? nonne illud de Martyribus narratum miraculum, quod expreſſè adeo formam & effigiem naturæ tuæ referebat, ut res geſtas mihi ob oculos repræſentaret?... Itaque cum in manus hanc epiſtolam ſumerem, illamque legendo luſtrarem, aliquoties animadvertere potui ſpiritus in illa redundantem gratiam. Apud ſæcula me priora verſari arbitrabar, cum florerent adhuc eccleſiæ Dei, fide radicatæ, conjunctæ caritate, ita ut in unico corpore diverſa membra & multiplicia unitam redderent reſpirationem. Cum perſecutores & paſſi perſecutionem in aperta luce deſignari poſſent, populus bello imperitus magis adaugeretur, & ſanguis ille Martyrum eccleſias irrigaret, athletaſque veritatis multiplicatos produceret, parantibus ſe ad certamen ſecuturis, à præcedentium zelo excitatis..... Redierunt corda noſtra ad priſcam aliquatenus beatitudinem, eo quod de remotis regionibus advenerunt nobis litteræ de amoris pulcritudine effloreſcente. Corpus in Cappadociam tranſlatum.

S. Sabas Gotthus Teſtis nobis adeſt ab illis uſque barbaris, qui ultra Danubium regiones colunt, Fidei ibi in profeſſione poſitæ exaccurationem deprædicans. *Deinde vero ipſum Aſcholium laudat, quod totus in excitandis ad certamen fidelium animis incumberet.* Cum athletam, *inquit, id eſt Martyrem*, intueremur, prædicebamus felicem illius aliptam, qui & ipſe procul dubio coronam juſtitiæ de juſto Judice percepturus eſt olim, propter ea quod quàm plurimos ad certamen pietatis animaverit. *Et poſt aliquot de beato viro* Eutyche *Cappadoce dicta, quem Gotthos ad fidem adduxiſſe ferebant, ſic de Martyribus proſequitur.* Narratio tua tota eſt de athleticis certaminibus, de corporibus pietatis ergo decarminatis, barbarorum furoribus conculcatis ab hominibus impavidis, nec ullo terrore tremefaciendis; de variis tormentorum generibus, quibus uſi perſecutores, continuis depugnantium concertationibus, aqua, ligno, per quæ omnia Martyres conſummabantur.

Anno Christi CCCLXXII.

EPISTOLA ECCLESIÆ GOTTHIÆ

De martyrio ſancti Sabæ.

Ex mſ. Græco Vaticano cum editis collata in Aprili Bollandiano.

I. Eccleſia Dei, quæ eſt in Gotthia, Eccleſiæ Dei quæ eſt in Cappadocia, & omnibus Eccleſiæ catholicæ Chriſtianis, ubique gentium habitantibus, miſericordia, pax & caritas Dei Patris & Domini noſtri Jeſu-Chriſti impleatur. Quod à beato Petro dictum eſt; In omni gente, qui timet Deum & operatur juſtitiam, acceptus eſt ei; nunc etiam verum eſſe declaratur. Hoc enim in beato Saba confirmatum eſt, qui eſt Martyr Dei & Salvatoris noſtri Jeſu-Chriſti. Cum enim genere Gotthus eſſet, & in Gotthia in medio generationis pravæ atque perverſæ vitam ageret, ita viros imitatus eſt ſanctos, & cum ipſis omni genere virtutum Chriſtum coluit, ut in mundo tamquam ſtella fulgeret. Jam inde enim ab ipſa infantia Domini noſtri Jeſu-Chriſti religionem complexus, virtutem perfectam exiſtimavit, per Filii Dei cognitionem evadere in virum perfectum. Quia autem diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ſtrenue adverſus hoſtem pugnans, & hujus vitæ malis ſuperior exſiſtens, atque pacem cum omnibus habens, ad ſupernæ vocationis bravium pervenit. Memoriæ igitur gratia & ædificationis piorum, poſtea quam ipſe in Domino conquievit, tacere & quieſcere nequaquam permittimur: ſed ad præclara ipſius facta conſcribenda impellimur. Fuit enim fide rectus, ad obediendum in omni juſtitia promtus, mitis, religioſus, imperitus ſermone, non autem ſcientia; cum omnibus pacificus, pro veritate loquens, os idololatris obſtruens; non ſuperbus, ſed (quod humiles decet) ſubjectus, non petulans in loquendo, ſed quietus; ad

Act. 10. 35.

Sabæ ſanctitas.

omne opus bonum propenſiſſimus: pſallens in eccleſia, ejuſque magnam curam gerens: pecuniam poſſeſſioneſque deſpiciens, niſi quatenus neceſſitas exigebat: ſobrius, & omnibus in rebus continens, maxime autem à feminarum abhorrens conſuetudine; precationibus & jejuniis quotidie incumbens, ab inani gloria alienus, omnes ad recte vivendum incitans, quæ ex virtute atque officio ſunt exſequens, fugienſque contraria: integram denique fidem, quæ per dilectionem operatur, obſervans, ac numquam deſinens in Domino cum libertate loqui. Neque enim ſemel, ſed ſæpe, antequam pro fide martyrio coronaretur, re ipſa ſe ipſum veræ pietatis acerrimum defenſorem oſtendit [a]. *S. Sabas Gotthus.*

II. Cum enim Gotthiæ principes & magiſtratus cœpiſſent Chriſtianos homines inſectari, & cogere ut ederent idolis immolata; & gentiles quidam conſilium iniiſſent, ut Chriſtianis propinquis ſuis pro immolatis proponerent quæ immolata non eſſent, itáque propinquos ſuos ſervarent ac perſecutores deciperent; re cognita, beatus Sabas non ſolum ipſe comedere cibos vetitos recuſavit, ſed in medium prodiens, proteſtatus eſt omnibus: Si quis, inquiens, ex carnibus illis comederit, Chriſtianus eſſe non poteſt. atque ita cavit, ne omnes in diaboli laqueum inciderent. Hac de cauſa, qui fraudem hanc moliebantur, eum ex illo vico expulerunt; ſed poſtea revocarunt. Ceterum cum rurſus mota eſſet perſecutio [b], quidam ex ejuſdem vici gentilibus, victimas dæmonibus offerentes, jurejurando volebant affirmare, neminem in vico ſuo Chriſtianum hominem reperiri. Verum Sabas cum fiducia iterum in medium prodiens, & ad conſeſſum illorum accedens: Nemo, inquit, pro me juret. ego enim Chriſtianus ſum. Denique inſtante perſecutore, prædicti gentiles, celatis propinquis ſuis jurarunt, non eſſe in vico ſuo, niſi unum Chriſtianum. Quo audito, Princeps iniquitatis juſſit, unum illum (hic autem erat beatus Sabas) adduci. Et cum eſſet adductus, ex iis, qui circumſtabant, quæſivit, quid haberet in bonis. Illis autem reſpondentibus, Nihil amplius, quam id quod erat indutus; contemſit eum vir iniquus. Neque prodeſſe, qui ejuſmodi eſt, inquiens, nec obeſſe poteſt. Atque ita locutus, juſſit eum extrudi. *Perſecutio in Gotthia.* *Perſecutio iterum mota.* *Sabas ſiſtitur.*

III. Poſtea cum ingens rurſum in Gotthia à peccatoribus perſecutio moveretur, & ſanctus Paſchæ dies appropinquaret, ad aliud opidum voluit proficiſci, ut cum GUTTHICA preſbytero ſanctum illum diem *Tertia perſecutio.*

[a] Nihil hic de militia, quam tamen Sabam exercuiſſe dicunt recentiores Græci. Alius eſt Sabas Gotthus Dux militum, quem Romæ cum 70. aliis Martyribus paſſum ferunt ſub Aureliano imperatore. De eo Bollandiani die 24. Aprilis, quem nonnulli cum noſtro Saba confudere.

[b] Græcus textus. Πάλιν δὲ κινηθέντος διωγμοῦ, κατὰ τὸ ἔθνος τῶν Γοτθῶν. Quibus verbis videtur, ut obſervant Bollandiani, indicari annua perſecutio, circumeuntibus inquiſitoribus per vicos &c. Hinc perſpicuum eſt, quam recte concordent S. Sabæ Acta cum Hieronymi Chronico. Hic enim perſecutionis initium anno 370. conſignat, quæ prima eſt in Actis memorata. Tum anno ſequenti renovata eſt: in qua Sabas comprehenſus, poſtea dimiſſus eſt. In tertia tandem anno 372. martyrium conſummavit.

S. Sabas Gothus

celebraret. Sed iter facienti apparuit vir procero corpore adſpectuque ſplendido venerabilis, & dixit: Revertere, & vade ad Sansalam presbyterum. Sabas autem reſpondit: Abeſt, inquiens, Sanſalas. Fugerat enim ptopter perſecutionem, & in Romania [a] commorabatur: ſed tunc propter diem Paſchæ domum redierat. quam ob tem Sabas, cum ejus teditum ignoraret, ita reſponderat, & ad Gutthicam preſbyterum ire contendebat. Verum cum mandato illius magni viri à ſe conſpecti parere nollet, repente, cum ſerenum tunc eſſet, magna nivis copia terræ faciem ſic occupavit, ut iter intercluderetur, & Sabas progredi non poſſet. Intellexit igitur ſe Dei voluntate ab itinere prohiberi, jubentis ut ad Sanſalam preſbyterum ſe conferret. Quare Deo gratias agens reverſus eſt; & cum gaudio Sanſalam conveniens, narravit ei & aliis compluribus id quod in via perſpexerat. Simul igitur Paſchæ diem celebrarunt. Tertia autem poſt celebrationem nocte, ex impiorum decreto,

Græc. Ῥωθέστιν τ̃ Βασιλίσκου.

Atharidus, Rhoteſti reguli * filius, cum magna impiorum latronum manu in pagum irruit: & domi ſuæ preſbyterum dormientem offendens, eum vinciri juſſit ſimul cum Saba, quem e lectulo nudum ſuſtulerant:

Sabas & Sanſalas apprehenſi.

ac preſbyterum quidem in curru collocarunt; Sabam autem nudum, ut erat genitus, per ſpinas, quas nuper ſuccenderant, pertraxerunt; comprimentes eum, & fuſtibus ac flagellis verberantes: adeo erant adverſus Dei ſervos immites ac ſævi. Sed hoſtium crudelitas viri juſti patientiam ac fidem exercuit. Cum enim dies advenisſet, in Domino glorians, perſecutores ſuos allocutus eſt ad hunc modum: Nonne me per loca aſpera & ſpinoſa nudum & ſine calceis pertraxiſtis? Cernite an pedes mei læſi ſint; & utrum in corpore meo appareant verberum ſigna, quæ mihi inflixiſtis. Illi veto nullum in ejus carne videntes veſtigium exſtare crudelitatis ſuæ, ſublatum e curru axem ſuper humeros ejus impoſuerunt, & ad extremas axis partes manus ipſius extenderunt; pedes quoque ſimiliter ad alterum axem alligarunt; & denique ſuper axes ipſum

Sabas dire tortus.

projicientes, ut humi ſupinus jaceret, effecerunt: nec prius eum torquere deſtiterunt, quam maxima noctis pars præteriiſſet. Verum, miniſtris dormientibus, mulier acceſſit, & ſoluit eum. Nocte enim excitata fuerat, ut domeſticis cibum pararet. Ille vero ſolutus, eodem in loco manſit intrepidus cum muliere, & eam adjuvabat. Sed poſtea quam illuxit, re cognita, crudelis Atharidus manus ejus vinciri juſſit, eumque ad trabem domus ſuſpendi.

IV. Nec multo poſt venerunt quidam ab Atharido miſſi, & cibos idolis immolatos attulerunt, ſic Preſbyterum & Sabam alloquentes:

Uterque immolatitia reſpuit.

Hæc vobis magnus Atharidus mittit, ut comedatis, & animas veſtras à morte liberetis. Hæc nos, reſpondit Preſbyter, non edimus. Neque enim nobis licet. Quam ob tem Atharidum cohortamini, ut nos potius jubeat crucifigi, aut alio genere mortis interfici. Beatus autem Sabas:

[a] *Plurimi*, inquit Oroſius lib. 7. cap. 19. *in Romanum ſolum, non trepidi velut ad hoſtes, ſed certi quaſi ad fratres pro Chriſti confeſſione* fugerunt,

S. SABAS GOTTHUS.

Quis, inquit, hæc miſit ? Reſponderunt : Dominus Atharidus. Unus, inquit Sabas, eſt Dominus Deus, qui in cælis eſt. Impuri & profani ſunt iſti perditionis cibi, quemadmodum & Atharidus ipſe, à quo miſſi ſunt. Ita loquente Saba, unus e ſervis Atharidi ira inflammatus, in ſancti viri pectus pili ſui cuſpidem ſic intorſit, ut adſtantes omnes crederent, eum ſtatim ex ictus violentia interiturum. Verum ille pietatis ſtudio ſuperans plagæ dolorem : Nunc, inquit tortori, arbitraris ictu me tuo ſuſtuliſſe ? Sed ita habeto, me adeo non doluiſſe, ut mihi videaris lanæ floccum in me conjeciſſe. Cujus rei perſpicuum illud indicium fuit, quod nec exclamavit, neque, ut in dolore fieri ſolet, ingemuit, neque ullum in ejus corpore plagæ veſtigium apparuit.

V. Tunc, his omnibus cognitis, Atharidus eum juſſit interfici : & iniquitatis miniſtri, dimiſſo Sanſala preſbytero, traxerunt Sabam ad fluvium, qui vocatur Muſæus [a], ut ibi eum ſuffocarent. At beatus vir, præcepti Dominici memor, & proximum diligens ſicut ſe ipſum : Quid, inquit, peccavit preſbyter, quia mecum non moritur ? Non eſt tuum, reſponderunt miniſtri, iſtud præcipere. Tunc ille in exſultatione Spiritus-ſancti exclamavit, ac dixit : Benedictus es, Domine, & laudabile nomen Filii tui in ſæcula, Amen. Quoniam Atharidus quidem ſe ipſe morte damnavit atque interitu ſempiterno, me autem ad vitam mittit perpetuam. Sic enim tibi complacuit in ſervis tuis, Domine Deus noſter. Et cum duceretur, numquam ceſſavit Deum collaudare ; dignas non putans afflictiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ in ſanctis revelabitur. Cum autem ad fluminis ripam ductus eſſet, miniſtri inter ſe : Cur non, inquiunt, dimittimus hominem hunc innocentem ? Numquam enim Atharidus hoc reſciturus eſt. Sed beatus Sabas dixit ad eos : Quid nugamini, ac non potius facitis quod vobis eſt imperatum ? Ego video id, quod vos non poteſtis intueri. Ecce ſtant e regione, qui me ſuſcepturi ſunt in gloria. Tunc eum ad aquam perduxerunt, gratias agentem Deo, atque eum collaudantem (ſpiritus enim ejus ad finem uſque non deſtitit id facere) & in flumen projectum, eo ligno, quod collo ipſius alligaverant, in profundo ſuffocarunt : ita per lignum & aquam defunctus, in ſe verum ſalutis ſymbolum expreſſit. Erat autem annorum octo & triginta. Martyrio coronatus eſt quinta die ſabbati * poſt Paſcha, id eſt, pridie idus Aprilis, Valentiniano & Valente Imperatoribus, conſulatum gerentibus Modeſto & Arintheo

Sabas interfici jubetur. a

In aquis præfocatur.

* *Id eſt*, hebdomadæ.

VI. Deinde extraxerunt illum homicidæ ex aqua, & inſepultum reliquerunt. Verum nec feræ, nec volucres ejus reliquias attigere, ſed à piis fratribus ſervatæ ſunt, eaſque clariſſimus Dux Scythiæ Junius

[a] Is eſt Vvalachiæ fluvius, ut cenſet Papebrochius, qui hodieque ab incolis *Muſſovo* dicitur, non longe à *Teriſco* ſeu *Targoviſco*, primaria Vvaivodæ, ſic regionis principem appellant, ſede. Hic fluvius *Rebnicx* opidum alluit, fretoque intermixtus nomen amittit, priuſquam Danubio jungatur.

S. Sabas Gotthus. Soranus [a], Deum colens, miſſis viris fide dignis, e loco barbaro in Romaniam tranſtulit: & gratificari volens patriæ ſuæ, pretioſum munus, fructum fide glorioſum, miſit in Cappadociam ad veſtram religionem, ex voluntate preſbyterorum, ſic ordinante Domino, qui gratiam ſuam largitur ſuſtinentibus & timentibus ipſum. Quam ob rem, qua die Martyr coronatus eſt, ſacrificantes, hoc reliquis fratribus nuntiate, ut in omni Catholica atque Apoſtolica Eccleſia exſultantes, collaudent Dominum, qui proprios ſervos ſuos elegit. Salutate omnes ſanctos. Salutant vos hi, qui nobiſcum perſecutionem patiuntur. Ei autem, qui poteſt nos omnes gratia & benignitate ſua in celeſte regnum perducere, gloria, honor, imperium, majeſtas, cum unigenito Filio, & ſancto Spiritu in ſæcula ſæculorum, Amen.

[a] Zinus habet, *Joſoranus*, Græca autem editio, Ὄϊνος Σωρανός. Is eſt ad quem S. Baſilius ſcribit epiſtolam 241. quam ſic concludit. *Recte autem feceris, ſi & Martyrum reliquias ad patriam tuam mittendas cures, ſi modo id quod ad me perſcripſiſti, illa quæ viget in iis locis perſecutio etiamnum Martyras Domino conſignet.* Eum vero laudat, quod libere profiteatur nomen Domini, & *eos refocillet atque foveat, qui ob nomen Domini patiuntur perſecutionem.* quod poteſt intelligi aut de Gotthis Chriſtianis, qui ad Romanos ob perſecutionem confugiebant, aut certe de orthodoxis Romanis, quos Valens Arianus adeo graviter inſectabatur. Egregium hac in re habebat ſocium Joſſoranus Betranionem Tomorum, ſeu potius totius Scythiæ epiſcopum, de quo vide Theodorit. lib. 4. Hiſt. eccleſ. cap. 35. & alios paſſim auctores.

S. Bademus.

ADMONITIO

In Paſſionem ſancti Bademi Abbatis & Martyris.

Perſecutio in Perſide. I. *De perſecutione adverſus Eccleſiam in Perſide excitata jam fuſius egimus ad annum 345. ubi de ejus origine & progreſſu plura diximus. Nunc vero ex his ſancti Bademi Actis diſcimus, eam uſque ad extrema Saporis regis tempora perduraſſe. Siquidem tunc Chriſtiani & ſolem adorare cogebantur, & renuentium bona addicebantur fiſco. Quamvis enim, ex quo Azadus Saporis amicus interemptus fuerat, perſecutio generalis ad Preſbyteros ſolummodo & Epiſcopos reſtricta fuiſſet; quandoque tamen pro regis beneplacito ad ceteros Chriſtianos extendebatur, ut hic de Nerſan patet, quem laicum fuiſſe extra dubium eſt. Quadraginta autem Martyres, qui in his Actis memorantur, eos eſſe conjicimus, quos vulgata Martyrologia Latina die* 10. *Martii* in Perſide *celebrant.* Bademi paſſionis tempus. *Bademi autem paſſionis tempus ex hoc Actorum loco colligitur, quo Bademi diſcipuli annos quatuor, ſcilicet uſque ad Saporis mortem, tranſiegiſſe dicuntur in carcere. Cum enim Sapor anno* 310. *Rex ex matris utero factus, vitam & regnum per annos* 70. *uſque ad annum* 380. *pertraxerit, ob id Longævus appellatus; Bademi mortem ad annum* 376. *revocandam eſſe colligendum eſt. Hac autem Acta, quæ, ut ex eorum initio*

patet, ab auctore coæquali conſcripta ſunt, græce & latine edidit Godefridus Henſchenius tomo 1. *Aprilis Bollandiani, unde hanc verſionem latinam deſcripſimus. Bademi feſtum Græcorum Menæa die* 9. *Aprilis recolunt, quamvis in Actis die precedenti martyrium conſummaſſe dicatur.* S. BADEMUS.

2. *Porro de hac Saporis perſecutione locutus fuiſſe videtur Chryſoſtomus in libro* quod Chriſtus eſt Deus, *ubi ait Chriſtianam religionem florere* non hic ſolum, *id eſt in imperio Romano* ; ſed & apud Perſas etiamnum, dum ab illis oppugnatur, & inde multa eſſe Martyrum examina, &c. *Verum nec Saporis morte ſedata eſt in Perſide adverſus Chriſtianos perſecutio, quos etiam ſub Iſdigerde male habitos fuiſſe certum eſt. De hac Auguſtinus lib.* 18. *de civitate Dei cap.* 52. Quid modo in Perſide? Nonne ita in Chriſtianos ferbuit perſecutio, ſi tamen jam quievit, ut fugientes nonnulli, uſque ad Romana opida pervenerint? *In ejuſmodi transfugis recipiendis, & adjuvandis Attici epiſcopi CP. caritas maxime enituit, ut refert Socrates lib.* 7. *Hiſt. eccleſ. cap.* 18. *Hanc procellam ſub Iſdigerdis extremis annis contigiſſe refert Cyrillus in vita ſancti Euthymii, quam Marcellinus in Chronico conſulatui* Theodoſii IX. & Conſtantii III. *id eſt anno* 420. *conſignavit. De ea fuſius agit Theodoritus lib.* 5. *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap.* 39. *ubi eam commotam fuiſſe refert occaſione Abdæ epiſcopi*, qui immoderato zelo pulſus, Pyreum, *id eſt templum igni Perſarum deo, conſecratum, deſtruxerat. quod cum reſtaurare abnuiſſet Abdas, Iſdegerdes, occiſo Abda, everſiſque eccleſiis*, graviſſimos ac ſæviſſimos fluctus adverſus alumnos pietatis excitavit, *inquit Theodoritus*, ac triginta jam elapſis annis permanſit nihilo minus, à Magis tamquam quibuſdam ventis ac turbinibus ſuſcitata. *Iſdigerdis quippe filius, quem Theodoritus* Gororanem, *Socrates vero loco laudato*, Vararanem *appellat, patri ſuccedens perſecutionem auxit: cujus acerbitatem his verbis exponit idem Theodoritus* Suppliciorum autem varias ſpecies & tormenta ab illis excogitata, quibus pios homines excruciarunt, haud facile eſt exponere. Aliorum enim manus, aliorum terga excoriarunt; aliorum capita à fronte exorſi ad barbam uſque cute nudarunt. Nonnullos ſectis per medium arundinibus operiebant... deinde cum firmiſſimis vinculis à capite ad pedes uſque eos conſtrinxiſſent, ſingulas arundines vi extrahebant, ut vicina cute ſimul tracta, acerbiſſimum dolorem afferrent. Foveas præterea fodientes, eaſque diligenter obliniences, magnorum murium agminibus implebant, pietatiſque athletas eis in pabulum præbebant, manus illorum ac pedes vincientes, ne beſtias à ſe abigere poſſent. Mures itaque, urgente ipſos fame, carnes ſanctorum paullatim depaſcebantur, diuturnum & acerbum cruciatum eis inferentes. Alia præter ea multo graviora ſupplicia excogitarunt.... Nec tamen Athletarum fortitudinem frangere potuerunt. Ultro enim accurrebant, mortem, qua immortalis paratur vita, oppetere cupientes. *Nonnulla poſtea de Hormiſda, Suene, & Benjamino diacono ſubjungit. Benjamini ſupplicium immane fuit.* Rex *enim* viginti arundines præacutas manuum pedumque ejus unguibus infixit. Sed cum animadverteret hunc cruciatum ab illo pro ludicro haberi, aliam rurſus acutam arundinem genitali ejus membro infixit, eamque aſſidue

Martyres in Perſide.

S. BADEMUS, retrahens & inſerens, inexplicabiles ei dolores inferebat. Poſt hunc cruciatum impius ille ac furioſus craſſum ſtipitem cum ramis undique cohærentibus per ejus ſedem adigi præcepit. Atque ita generoſus Athleta animam exhalavit. *Hæc Theodoritus de Martyribus in Perſide: quæ licet extra noſtri inſtituti metas videantur, referre tamen congruum duximus in ſpeciem Perſicæ perſecutionis, quòd ſæculo quarto incœpta, de ejus ſaltem initiis nobis agendum incumberet. Quæ vero ſubſequentibus temporibus in ea regione acta ſunt adverſus Chriſtianos, ex aliis auctoribus repetenda ſunt.*

PASSIO

Sancti BADEMI Abbatis & Martyris.

Ex Aprili Bollandiano.

Bademus monachus.

I. QUo tempore quadraginta illi ſancti Martyres interfecti ſunt, comprehenſus fuit BADEMUS ſanctus archimandrita, una cum ſeptem quibuſdam ſuis diſcipulis, & regis Saporis juſſu in carcere concluſus. Bademus autem ille ortum ducebat ab urbe Bethlapat, ex familia admodum divite. Cum vero monachorum inſtitutionem ſequi cœpiſſet, omnia ſua pauperibus diſtribuit. Cumque monaſterium extra urbem ædificaſſet, illic reſidebat, ſtudens in omnibus Deo placere, & quæ divinæ voluntati grata ſunt, ea perficere. Erat enim vir ille gratiæ & veritatis plenus, & divinæ electionis vas. Hic igitur vir ſanctus, divina quadam & perfecta prudentia ductus, aſcendit in montem Domini, & habitavit in loco ſancto ejus, benedictionemque accepit à Deo ſalvatore ſuo, & aſpexit faciem Dei Jacob. Hic qui noſtris temporibus fermenti loco relictus fuit, ex perfecto illo ſanctorum Martyrum fermento, qui ab initio perfecti fuerunt; ejus autem ſancti viri cæde ac ſanguine noſtrorum temporum imbecillitas firmata eſt. Hic vere lapis fidelis, ſectus eſt à monte illorum, qui à principio fideles exſtiterunt: aptus enim fuit myſterii cauſa, ut nobis omnibus eſſet ſalutis via. Ita generoſum & conſtans propoſitum in martyrio ſubeundo præſtitit, ac talem animi ardorem in Deum oſtendit; ſicque ab omni ſorde, labe & macula purum ſe præbuit, ut prava facinora adverſus illum nihil loci habere poſſent. Rapina ipſa ſtatim procul ab eo fuit: cupiditates omnino exſtinctæ nihil contra illum poterant: mammonas ejus virtutem cognoſcens obſtupuit: aurum ſe ab eo abſcondit: divitiæ ſtatim ab eodem ſpretæ ſunt: arrogantia confeſtim apud illum fracta eſt: ſuperbia in ejus conſpectu ſubito humiliata; tumor & animi elatio, ut pulvis, in ejus oculis conculcata eſt. Paupertas vero ad ejus pedes omnino fixa & corroborata eſt: manſuetudo latera ipſius fuit amplexa: veritas in eo exorta, & juſtitia erecta: caritas illum amplexata, & pax oſculata, eoque gaviſa eſt; concordia in ipſius ovili

poſita:

poſita : omnibuſque juſtitiæ fructibus vir ille plenus fuit. Omnes hæ virtutes in eo viro habitabant, quoniam odor ſuavis ipſius animæ mirum in modum ſingulis virtutibus jucundus erat, & ex illius candore animi tamquam fructum quemdam libenter percipiebant. S. BADEMUS.

II. Cum igitur quatuor menſes in carcere confeciſſet, una cum ſeptem illis diſcipulis vinctus, afflictus, & aſſiduis flagellis verberatus; omnia promto animo perpeſſus eſt, propter ſuam in Deum ſpem, veritatis fiduciam. Erat autem tempore illo quidam, nomine Nerſan, princeps urbis, quæ Aria dicebatur, in territorio Bedgerme. Hic Nerſan cum eſſet Chriſtianus, à Rege ipſo cogebatur ſolem adorare; ſed cum nollet contra Chriſti fidem facere, in vinculis detinebatur. Poſtea vero animo remiſſiore factus, & corde perculſus, martyriique formidine detentus, propter tormenta, quæ violenter in illum inferenda erant, non ita ut cœperat, ad extremum uſque perſeveravit: ſed mortalis, & brevis hujus mundi amore captus, tormentorum anguſtiis ſuccubuit. Sicque miſer ille, cum utrumque appeteret, ab utroque excidit. Nam divinam vitam perdidit martyrium fugiens, & hujus mundi voluptatibus frui non potuit, terrenam gloriam appetens. Cum enim caduci & terreni Regis magis, quam æterni & cæleſtis Dei honorem amaret, ſe à Deo ipſo velle deficere profeſſus eſt, & omnibus quæ Rex vellet ſe obtemperare. Rex igitur ut audivit Nerſan eo animo eſſe, valde gaviſus eſt, & ſtatim de ſancto Bademo cogitavit, juſſitque illum vinculis exſolutum, in atrium palatii per obliquam januam duci. Bademo autem eò ingreſſo, ubi Nerſan vinctus detentus fuerat, Rex duobus quibuſdam principibus viris hæc dicit: Si Nerſan Bademum interficit, à vinculis ſolvatur, & accipiat ejus bona. Juſſerat enim Rex ipſe omnia ipſius bona in fiſcum conferri. Confeſtim igitur ſanctum Bademum in medium conſtituerunt. Ille autem miſer Nerſan, ut audivit quod à Rege dictum fuerat, cum caduca mundi bona appeteret, ſtricto enſe, ad Chriſti Martyrem interficiendum profectus eſt. Sed tremore quodam correptus, cum plagam in virum ſanctum infigere vellet, tamquam lapis ſtatim immotus permanſit. At Chriſti ſervus ad eum oculos erigens: Uſque eo, inquit, ô Nerſan, malitia tua progreſſa eſt, ut non ſolum tibi ſatis ſit, quod Deum tuum negaveris, ſed & ſervos ipſius interficere contendas? Væ tibi infelix! Quid facies in die illo, aut quo fugies à terribili judicio, cum ſteteris ante horrendum illud tribunal, magno & æterno Deo rationem redditurus? Ego quidem, ô miſerrime, martyrio Chriſti mei promto animo conficiar: at nollem tamen tua manu confici, ſed ab alio quopiam mortem ſuſtinere voluiſſem. Ille vero neque his ſermonibus erubeſcens, neque quod juſſus fuerat valens perficere, faciem ſuam ut lapidem firmavit, & cor ferreum ac durum habens, ſanctum virum ſæpius enſe illo percuſſit. Sed nec ſemel oportunam plagam infligere, neque eum interficere potuit, ejus enim manus valde tremebat. At beatus Bademus, cum ejuſmodi anguſtiis affligeretur, ſpiritum ſuum emiſit, enſis ictibus tot tantiſque confectus, ut omnes gentiles firmam ſancti Martyris patientiam admi-

Nerſan apoſtata.

Bademum interficit.

Rrrr

S. BADEMUS. rarentur, quod velut columna quædam immobilis perſiſtens, violentos plagarum impetus exciperet, & corde ſtabilis maneret; homicidam vero illum propter imbecillitatem & lentitudinem irriderent & exſecrarentur. Sed & hic Nerſan non multo poſtea mercedem recepit his dignam, quæ in Martyrem Chriſti commiſerat, multis & diverſis malis oppreſſus, & enſe male perditus.

III. Sanctus autem Bademus martyrio conſummatus eſt menſe Aprili, die octavo, in Chriſto Jeſu Domino noſtro. Ejus vero reliquias extra urbem ejectas ſuſtulerunt clam viri religioſi, & omnem diligentiam adhibentes, illas repoſuerunt. Ejus autem ſeptem diſcipuli in carcere concluſi quatuor annos manſerunt, & poſt mortem Saborii Regis, in pace dimiſſi ſunt: permiſſumque fuit, ut in ſua ipſorum fide permanerent, gratia Domini noſtri Jeſu-Chriſti, cui gloria eſt in ſæcula ſæculorum, amen.

SS. SISINNIUS, &c.

ADMONITIO

In martyrium SS. SISINNII, &c.

Martyres à furentibus ethnicis.

1. *Non adeo repreſſa fuit, Chriſtianorum Imperatorum auctoritate, Gentilium adverſus Eccleſiam rabies, quin interdum data occaſione, per ſeditioſos tumultus nonnullos ex fidelibus interimerent. Hæc potiſſimum contingebant, ſi quando celebria idolorum fana Chriſtiani deſtruere aggrederentur, aut cum aliqui promovendæ Chriſtianæ religionis ſtudio accenſi, idolorum cultus vanitatem populis inculcare conarentur. Exprobrat Auguſtinus Coloniæ Suffectanæ ſenioribus ſexaginta homines innocentes apud eos interfectos fuiſſe ob idolum Herculis effractum. Hi ſub* Martyrum *titulo die* 30. *Auguſti in Romano Martyrologio memorantur. Longe gravior fuit Alexandrinorum commotio anno* 390. *Cum enim Theophilus, ejus urbis antiſtes, à Theodoſio imperatore obtinuiſſet Bacchi templum in eccleſiam transformari, atque ea occaſione paganorum myſteria ridicula detegerentur, qua epiſcopus de induſtria publicabat: ea de re commoti gentiles*, conſpiratione, *inquit Sozomenus lib.* 7. *cap.* 15. inter ſe facta in Chriſtianos irruerunt, multiſque eorum occiſis & vulneratis, Serapium, *id eſt Serapidis templum*, occuparunt; *unde erumpentes*, multos Chriſtianorum comprehenſos, *& tormentis excruciatos ſacrificare cogebant. Si qui vero id facere detrectarent, eos aut in crucem agebant, aut fractis cruribus, aut alio mortis genere perimebant. Quam ſeditionem diutius perſeveraſſe poſt Rufinum ſcribit Sozomenus. In ea vero innumerabiles Chriſtianos vulneratos aut occiſos fuiſſe affirmat Socrates lib.* 5. *cap.* 16. *His auditis, Imperator beatos quidem eſſe pronuntiavit eos, qui interemti fuerant ex Chriſtianis, utpote martyrii gloria decoratos; ſed ſtatim ſancivit, ut omnia Gentilium templa Alexandriæ deſtruerentur. Horum Martyrum memoriam recolit Martyrologium Romanum die* 17. *Martii; quem ſane titulum, bis ſaltem*

Martyres Suffectani.

Alexandrini.

qui ſacrificare renuentes, excruciati ac occiſi fuerunt, nemo denegabit. Alios ejuſmodi tumultus memorat ibidem Sozomenus, de quibus fuſius agere non vacat. SS. SISINNIUS, &c.

2. *At in Occidente celebris fuit Siſinnius cum ſociis duobus, qui à ſancto Vigilio Tridentino epiſcopo in quemdam diœceſis ſuæ pagum miſſi, ubi frequentiores erant gentiles, cum ibi conſtructa eccleſia aliquamdiu degiſſent, à furentibus gentilibus occiſi ſunt. Horum Martyrum Acta, ac duas de eodem argumento ſancti Vigilii epiſtolas profert vir eruditus Daniel Papebrochius ad diem 29. Maii Bollandiani. Ambas epiſtolas hic exhibere ſufficiet, quas laudaſſe videtur Gennadius in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis cap. 36. ubi ait Vigilium epiſcopum ſcripſiſſe* ad quemdam Simplicianum in laudem Martyrum libellum, & Epiſtolam continentem geſta ſui temporis apud barbaros Martyrum. *Simplicianus hic memoratus ipſe eſt, qui poſt ſanctum Ambroſium eccleſiæ Mediolanenſi præfuit; Johannem autem Conſtantinopolitanum epiſcopum, cui altera epiſtola inſcribitur, alium eſſe non poſſe à ſancto Chryſoſtomo, temporis ratio probat. Hos Martyres anno* CCCXCVII. *paſſos fuiſſe probant viri eruditi ex his ſancti Vigilii verbis:* Dies paſſionis IV. Kal. Junias, feria 6. *Hæc enim epocha cum alio anno concurrere non valet. Hinc colligunt adſcititiam eſſe notam conſularem in Actis vulgatis eorumdem Martyrum appoſitam, ubi* Stilicone conſule, *id eſt anno* 400. *illi Martyres paſſi dicuntur. Locum paſſionis altera ſancti Vigilii epiſtola deſignat,* Anagniam *ſcilicet, ſeu Ananiam, viginti quinque ſtadiis ab urbe Tridento diſtantem, unde* martyres Anaunenſes *à nonnullis appellantur. Eos ſic vocat Auguſtinus in epiſtola* 139. *ad Marcellinum Comitem. ex qua epiſtola diſcimus eorumdem Martyrum interfectores fuiſſe quidem captos, ſed fidelium precibus ab Imperatore indulgentiam obtinuiſſe. Et quidem ipſis iniquum videbatur Martyrum mortem ulciſci.* Ne, *inquit Auguſtinus,* paſſiones ſervorum Dei, quæ debent eſſe in eccleſia glorioſæ, inimicorum ſanguine dehoneſtentur. *Hujus rei exemplum illuſtre habemus apud Sozomenum lib. 7. cap. 5. ubi Marcelli epiſcopi Apameenſis in Syria martyrium refertur. Cum vero filii Marcelli mortem patris ulciſci cuperent,* provinciæ Synodus id prohibuit, æquum non eſſe cenſens eam ulciſci mortem, ob quam gratias Deo agere oporteret, tum ipſum mortuum, tum filios ejus atque amicos; quippe qui dignus habitus eſſet, qui pro Deo moreretur. *Sed hæc extra metas: videſis epiſtolam laudatam ſancti Auguſtini. Aliquid ex horum Martyrum reliquiis Mediolanum tranſlatum eſſe diſcimus ex vita ſancti Ambroſii per Paulinum ejus diſcipulum conſcripta, ubi narrat miraculum cæci, qui ea occaſione* loculi tactu *viſum recuperavit. De iiſdem etiam quiddam accepit ſanctus Gaudentius Brixienſis antiſtes, ut teſtatur in homilia de* XL. *Martyribus, ubi noſtrorum Martyrum paſſionem his paucis verbis perſtringit.* Recepimus, *inquit,* ſanctos cineres Siſinnii, Martyrii, Alexandri, quos nuper in Ara-Agathini, uni venerandæ religionis cultui attentius inhærendo, gens interfecit ſacrilega, flammiſque adhibitis concremavit; ut holocauſtum Deo fierent, qui Chriſtianos ſuos victimas dæmoniis miniſtrare increpatione juſtiſſima vetuiſſent. *De iiſdem agunt Martyrologia die 29. Maii. Sed his omnibus ſubjungere viſum eſt*

Siſinnius, &c.

Marcellus martyr.

SS. Sisinnius, &c. *aliquot verſus ex lib 1. Fortunati cap. 2. ubi non ſolum Siſinnii & ſociorum, ſed etiam paſſionis ſancti Vigilii mentio habetur, omnino conformis hujus ſancti Martyris Actis, quæ ex cod. mſ. V. C. Ulrici Obrechti Argentinenſis eruta habemus.*

Vitali domus iſta placet, qui vivus arenis
  Defoſſus meruit perdere mortis iter.
En Vigili hic arx eſt, quem ruſtica turba peremit,
  Unde mori voluit, mors magis ipſa fugit.
Incolit hæc pariter Maturius atque Siſennus,
  Quos genus atque fides, & tenet una ſalus.
Sanctus Alexander, felixque Cecilia pollent,
  Quos meritis omnes una corona manet.

Anno Christi ccccxcvii.

EPISTOLA

S. VIGILII EPISCOPI TRIDENTINI

Ad Simplicianum epiſcopum Mediolanenſem, de martyrio SS. Sisinnii, Martyrii, & Alexandri.

Ex editis Surii, Bollandi, &c.

1. Domino ſancto ac venerabili Patri, bonis omnibus præferendo Simpliciano, Vigilius Epiſcopus Tridentinæ eccleſiæ, ſalutem. Quamvis facta Martyrum mentione, non verbis merita, ſed verba meritis commendentur; potiuſque ſit conſtantiæ ſilentio præterire, quibus eſt probata virtus; tamen quia me ſuggerere cauſas, loca, pugnaſque martyrii pietas impulit, admonuit debitum, coëgit officium, trepidantem mærore linguam paginæ non negavi: quia nec abſcondi poterat lucerna ſub modio, nec vox pii ſanguinis reticeri. Poſt multos namque patientiæ gradus, & ſedulas pugnas, recens perfidiæ acceſſit iniquitas; quia miniſtri in eccleſiis, quæ nuper fundatæ fuerant, laceſſiti ſunt, ac martyrii titulos comparaverunt; parati ad omnia, libenter omnia ſuſtinentes, nulli dantes occaſionem, occaſione gloriæ gloriam meruerunt. Quorum vita, ut ſumma rerum faſtigia referam, propter ſcientiæ notitiam, fuit tam ſolicitudinis quam propoſiti ſingularis. nam omnes liberi nexu conjugii, Deo immaculatas animas, ut ſanctas hoſtias, præſtiterunt. Denique primus, vocabulo Sisinnius, novam Chriſtiani nominis pacem intulit barbaræ nationi: quam per annorum ſeriem, quod in ſe fuit, jugiter cuſtodivit, nullum conſortium pollutæ hoſpitalitatis agnoſcens, velut Lot Sodomis, ſtupendo timore religionem ſervavit: ſed ovis tuta *, quamvis in luporum medio conſtituta, ovile quæſivit, quod, impenſis puſillæ fidei votis munificus, primus in illa regione fundavit: cujus

Siſinnius ſenior.

* Ed. tota.

miniſtet, ſi mecum recenſere dignaris, per hoc velut ex debito eſſe promeruit, ſenex ut ævo, ita merito præceſſerit. SS. Sisinnius, &c.

II. Lector quoque Martyrius, ejus adminiculo ſociatus, jam nominis pignore commendante, eum religioſæ profeſſionis exordia poſt militiam temporalem catechumenus induit. Nam projecto à ſe cingulo, rejectoque parentum vel fratrum carnalium cœtu, intelligens ſeſe veræ lucis auctore Deo gratiam conſecutum, inter Lectores officio ſociatus, divinæ laudis canticum auribus primus ſurdæ regionis intonuit, attentus operibus jugiter ſpiritalibus, laſſatus jejuniis continuis, lectionis ſuæ pædagogus, in lucrandis animabus anxius, quare brevi temporis impendio tantum fœnus ante præmiſit, ut illi corona merito crederetur. Quid liberatas animas referam, in ſinum Abrahæ plena luce profectas, quas perfida ſuperſtitioſorum dierum obſervantia, alienato jure naturæ, crudeli morte damnabat? Verum ille, ſubductus maternis uberibus lacte turgentibus, peregre enutritus, condecentem ſemper matri quærebat affectum, reſurrectionem exemplis prædicatam videntibus oculis dicaturus. Hæc ſunt pauca de multis. Martyrius Lector.

III. Alexander quoque, Martyrii conſanguinitate germanus, tertius Trinitatis hoſtiam complens, parem confeſſionis januam reſeravit. Nam patriam, Dei cauſa * peregrinus, parenteſque deſeruit, comes in probationibus fidus, fide magnanimus, miſeratione propenſus. Et ſi teſtimonio meo utcumque creditur, non ſunt, niſi ipſi ſibi, altrinſecus præferendi: quos commendari non opus fuit, niſi forte quod decuit. At vero hactenus ſunt allevata faſtidia, ſi adhuc auribus libenter admittitis. Nam fumoſa gentilitas contra vaporem fidei, zelo diaboli flamma furoris incaluit: exinde jam lentum fomitem ſerpens, quod opibus, ut dixi, fidei, paupertate devota, primus id loci Diaconus eccleſiæ tabernaculum poſuiſſet. Acceſſit quoque juſtæ ad titulos cauſæ, quod condemnari hoſtias diabolo de Chriſtiana domo, Diaconi fideli miniſterio prohiberet, & luſtri feralis vexillo præferri vexillum vetuit * paſſionis. Nam invitata ſub uno præmio manus, ad ſanguinem convolavit; ac matutinis horis, nimium antecedentis diei vulneribus fatigatum, nec aliter lectulo deprehenſum, emerita quiete ſepelivit. Lector quoque haud umquam impiger, & ad miniſterium antelucanum ſerviebat, cui in ſacrificio Diaconus famulabatur; & medicinam vulneribus memoratus Martyrius exhibebat, quam opere quo deprehenſi ſunt, compleverunt. Siquidem ſecedens ad hortum Lector, qui eccleſiæ cohærebat, captus, vitæ ſuæ arborem à radice plantavit. Oſtiarius etiam paſſioni adjunctus eſt, in hoſpitio deprehenſus, animam ſuam ut non obtulit, ita non negavit. Verum omnes in unum collecti, per aliquot ſpatia tracti, Deo animas exſpirarunt. Et duorum quidem ductum eſt corpus exanime: tertio vero quo tenacior vita, ita fuit pœna ſenſibilior. nam vivus ſuas ſpectavit exſequias. Præparatus eſt de ſacris Eccleſiæ culminibus ſeu trabibus rogus: hæc flamma Martyres velavit. Reverenti autem voto, cogitamus nobiſcum, ut id loci baſilica conſtruatur, ubi primum fidei glorioſæ

Alexander frater Martyrii.

* Ed. deinde.

* Ed. meruit.

SS. Siſinnius, &c. teſtimonium meruerunt. Nunc me immeritum, in utroque conſortem, paterno amore conſolare; & cum eodem ſanctos apud ipſos exorator accede, quatenus poſſim die illa fimbriam aut ſacerdotum aut Martyrum, jam omnibus ſepoſitis, peccator attingere. Salutamus ſpeciali ſervitio ſanctitatem tuam: quæſo, ut mærorem meum Domino commendare digneris. *Item alia manu.* Denegare non potui, quod tuum in nobis erat, glorioſius fieret ſuſcipientis merito, non gratia largientis. Dies autem paſſionis ſanctorum, quarto Kalendas Junias, ſexta feria, luce naſcente.

ALIA S. VIGILII EPISTOLA

Ad S. JOHANNEM CHRYSOSTOMUM, de iiſdem Martyribus.

Ex Bibliotheca Vaticana in Maio Bollandiano.

Incipit Epiſtola ſancti Vigilii de laudibus beatiſſimorum martyrum Siſinnii, Alexandri, & Martyrii. quorum reliquiæ per Jacobum virum illuſtrem ad Johannem epiſcopum urbis Conſtantinopolitanæ pervenerunt.

I. AD ſanctas aures novus caritatis hoſpes non aliter applicaret, aut verecundiam primi motus non provocatus impelleret, vel imbueret ignotus alloquium; niſi provocaret & præmium. Ab homine itaque Apoſtolico, frater cariſſime, præſentis tenor atque Epiſtolæ incipiet plenitudo, ut facili confinio intelligas, quod Martyrum præconia ſubſequantur. Jacobus etenim, deſideriorum cæleſtium vir fidelis, Comitivam reclinaturus in Chriſti comitibus dignitatem ſanctorum recentium & vapore fumantum reliquias poſtulavit. Reclinaturus dixi, quia deponi non poteſt, quæ apud Dominum dignitas cumulatur. Cui ego ſatis timidus nec parum prudens cauſæ, mecum diſpenſatione luctatus, quominus diſtributor idoneus; pæne dum vereor denegavi: quod ſemper debere ut quis fœneretur, expendi feceram. Confiteor multum multorum privatam timui privato timore jacturam, niſi ad Jacobum reſpexiſſent, ſancto Johanni per quædam alimenta reverentiæ tradituro, ut delegato amore per religioſa vocabula Martyrum, deferretur, & iterum ſanguine jungeretur, non peregrina germanitas. Hanc quoque inter cetera opinionem fidei libenter accipiens, quæ bene in meo mærore ridebat, tantum diſtuli, non negavi. Diſtuli, ut iterum lentitudo mea aperte proderetur, qui ſequi meos comites minimè meruiſſent. Confiteor, optavi: ſed non eſt in ſolo deſiderio corona juſtitiæ. Nunc autem ſi decens ordo gravis non erit auribus ſitientibus, à regionis ſitu, vel itineris inchoabo; ſumma rerum veſtigia ſine faſtidio ſecuturus, ut proclivius confluat inundatio meritorum, ſi ad originem fontis capaci amore pervenias.

Jacobus Comes.

II. Poſitus namque (cui inquilinum eſt Anagnia vocabulum) locus viginti quinque ſtadiis à civitate diviſus, tam perfidia quam natura

Locus martyrii.

anguſtis faucibus interclуſus, uno pæne aditu relaxatus (iter trium martyrum dicas) qui reſupinus molli dorſo, vallo ex omni latere deſidente, caſtellis undique poſitis in coronam, vicinis ſibi perfidia conſpirantibus, ſpectaculi genus exhibet ſcenâ naturæ. Cauſa loco deerat : ſed fuit cauſa Chriſtus idonea, ut daret diaboli ludus pompam martyrio. Non ſit auribus audientis odioſa locorum relatio. Fuit enim ſibi ſemper malè ſocius, concavus in montibus conſonus locus : ad quem cum Chriſti primum militia conſcendiſſet, tubis ſæpe excita truculenta Gentilitas, æmulo furore bellique clangoribus inflammatur. Verum unum genus pugnæ ſanctorum fuit perfectum, omnia ſuſtinere, laceſſitos cedere, patienter ferre, paſſuros privatâ manſuetudine furorem publicum refrenare, vincere detrectando : ſed prædeſtinata gloria maturi exitus titulis perurgebat, quos debitus ordo pepererat. Nam prætermiſſis ambagibus & longis anfractibus amputatis [ſolum non reticebo] quibus eſt virtus nutrita Martyrum damnum laudis ablaturo compendio. Cum adhuc eſſet in ſupradicta regione nomen Domini peregrinum, neque ullum ſignum eſſet quod [fidei] ſignaculum demonſtraret, fuerunt hi tunc numero, nunc merito, ſingulares advenæ, tam religione quam gente, à quibus non immerito Deus prædicaretur ignotus, longi temporis quieta converſatione compoſiti, dum nulla fidei utilitas titillaret. Verum nunc, ſi cauſa in Dominum ſurgentis odii requiratur, [violatæ] pacis titulus fuit ; quia unus ex his, nomine Siſinnius, utroque grandævior, in quo eſſet vel ſola venerabilis ſenectus, eccleſiam propriis ſumtibus elevavit, fide ditior quam facultate, locuples ſpiritu, pauper cenſu, tradidit ovile paſtori. Factus eſt cujus erat conditor, excubator : ſed fuit lupis ovile contrarium. Invidit ruina diaboli culmen erectum. Hæc fuit ſors prima martyrii, ut oves dum agnum perſequuntur, occiderent. Addita eſt velut hoſtia, illa Deo juſtior cauſa, quod cum luſtrale malum circa fines agrorum cuperent ducere ſcena ferali, ac ſata naſcentia tam protererent quam fœdarent, Chriſti quoque germina calcaturi, luctuoſis ornatibus coronati, ululato carmine diaboli, diverſarum pecorum pompis, erectis in Domini ædem vexillis, nuper de ſua gente converſum, victimas dare cogebant operibus tenebrarum. Quod cum Domini miniſtri ſine ſuo reatu fieri vix viderent, quia adſiſtentes ipſi quoque operibus videbantur communicare confuſis : oppignerata ſunt illa die ſanctorum corpora cædi funeſtæ, dilata tamen palma victoriæ. SS. SISINNIUS, &c.

III. Hic conferre, frater, paullulum volo tecum titulos rerum, ne cui pedeſtre videatur martyrium eſſe humilitate ſuſceptum : quia vile putatur bonum omne, quod præſens eſt ; cum novum ſit atque mirandum, ſine invidia temporis ſuſcitatum, & ita completum, ut nec ante quid præceſſerit, nec ſequatur ; ſed ſit ſingulare, quod ſolum data conſummatione concluſum. Ovem qui à prædone cuſtodit, puto, non mercenarius, ſed Chriſti oſtenditur eſſe diſcipulus ; & qui fugit conductitius, qui non deſerit, paſtor. Qui ponit animam, vivit ; qui ſervat, amittit. Nam quid aliud egit Magiſter & Dominus, niſi ut non derelinqueret deſertores ;

SS. SISINNIUS, &c. aut Agnus, niſi ut agnam defenderet, ut pro ovibus pia victima conſummaretur? Sed ingreſſurus paſſionum portam, poſt editam multiplicem cauſam, peregrinam laudem non contraham, neque furabor: quia nec aliena velle, martyrum eſt; nec fallere, ſacerdotum; niſi quia impoſſibilem me, ut inſequendo iſta, confiteor referendo; & in hoc minime; quia minora dicturus. Poſt vexillum namque diabolicorum luſtrorum, quod, ut retulimus, erat indicium gloriæ mox futuræ, una nocte dilatam aſſcenditur ad coronam. Nam matutinis horis auroræ repente cæli umbra cedente, manus inopinata, ſed conſpirata colligitur, præuſtis armata ſudibus atque ſecuribus, & quod rimantibus diaboli ira telum feciſſet; ibique Levitis aliquantis in eccleſia deprehenſis, hymnum cantantibus matutinum, fit vaſta depopulatio, ſæva direptio: profanantur omnia tam ſecreta quam divina myſteria; fit poſtremo præda religio. Ne quis hoc vulgare putet fuiſſe certamen, cùm aut inſenſibilia idola à ſenſibilibus diruuntur, aut ſaxorum moles cum ſuis molitoribus commoventur, ut de cultore & de colendo incertum habeas, quem judices duriorem. Petra Chriſtus in omnibus vexabatur, angularis lapis reprobabatur à gentibus, probandus iterum; mundo ſanguine ædificaturus ruinam ſurgentem. Habebat inter iſta fides ſpectaculum ſuum. Siſinnii tunc diaconi corpus lectulo tenebatur, confoſſum ac ſaucium priſtinis quoque vulneribus, cum aut ovem ad hoſtiam revocare, aut hoſtia fieri juberetur, niſi feralibus hoſtiis conſenſiſſet, tuba percuſſus qua canticum diaboli perſonabant, non immerito qui ſonum fidei primus intulerat; ſecuribus cæſus, qui ſecurem ab infœcundâ gentilitatis arbore defendebat. Ac ne longius protraham confirmata; emerita, ut diximus, lectuli deprehenditur quiete; confeſſus, credo, ut privato myſterio ad crucem citius perveniret, paralyticum populum ſoluturus.

IV. Per lignum funibus alligatur lector quoque Martyrius, Confeſſor conſimiliter & aſſertor nominis ſui; qui canticum novum, tunc primus, & nunc ſolus in terra aliena cecinerat; inter ſtrepentes & horridos jubilos paſtorales, jam tunc dulcis eloquii redditis Deo laudibus, ut ſuperius memoravi; ac diacono Siſinnio medicinam vel fomenta contulerat, ſanaturus dolores, quamvis vulnera ſuſceptutus; revocans eximiis hauſtibus animam fugientem, non corpori, ſed paſſioni. Verum ſanctus, jam martyrii ad Chriſtum itinere deſtinato, aquæ potum, quia vinum paſſionis venerat, refutabat, quod vitæ verioris florentis miſcuerat calice propinato. In hac itaque cura deprehenſus, qui ſemper de animarum ſanctitate ſollicitus, non ſibi ſoli natus, aut ſoli ſibi certe victurus, in horti qui contiguus jungebatur ſecreta ſeceſſit, hoc eſt ab eccleſia non receſſit. Eſt enim, ſicut melius noſti, hortus eccleſia, ſepibus mandatorum plantata viventium. Non ingeſſit corpus, quod negare nolebat: nec temeritatis ſumpſit audaciam, confidentia pietatis. Sicut in Africanis regionibus dicitur, qui in ultroneum funus armantur, quod ſine timore faciunt, ambiunt præ tumore. Stetit autem Martyr futurus, captus, liber; intrepidus, confeſſus; agens gratias vulneratus; ſaucius corpore, mente

mente ſecurus; cæſo capite, privato baptiſmate, lotus cruore. Nemo illum ſequi meruit qui fugere putabatur, unde vana ſimiliſque timori eſt ſeceſſiſſe religio: ſed comprehenſi juſta confeſſio demonſtravit, quod ille ſtetit tantum ut vinceret; ille ſeceſſit, ut & perſecutor in ejus gloria deperiret. De horto quò fugerat Martyrius adducitur. Genus eſt hoc ſeceſſiſſe myſterii, ut purpureus flos locis vernantibus inquilinus, non immeritò tingeretur roſâ, novum præcedens Martyrem; aut inter albentes liliorum per baptiſmum comas rigatis omnibus recidiva morte plantatis voluntas vitæ tacita dictaretur. Transfixus etiam ſtipitibus ducebatur ad idolum: ſed ante victima eſſe promeruit, quam ad aram diaboli perveniret. SS. SISINNIUS, &c.

V. Tertia quoque, Alexandrum honoratura Domini corona complectur. Familiariter invenit aditum, qui ad Chriſti januas excubabat; quo cuſtode velum templi tecta gentilium corda diruperant. A multitudine ſtudioſe quæſitus, quia zelo fidei ſatis omnibus notus, captus non tamen captivatur; timor non timuit. Illuſus ſæpe eſt Chriſti diſcipulus, in hocque vivaciorem pœnam fecit major in tormentis martyrialibus labor: ac ſic compenſaturus dignitatem exceſſu paſſionis, ſorte promeruit, ut nihil in tribus eſſet inferius. Nam in ceteris furor tormenta non diſtulit, hunc lenta in Dominum pœna ſervavit; ſenſit ſe ſcire quod ſuſtinebat, ſpectator corporis ſui: & quamvis ſupradictum ex Diacono Martyrem illata vulnera diſtuliſſent, hunc ſibi exhibuerunt tormenta cuſtodem. Junctis namque ac nexis corporibus, ac per publicum tractis more canum, ſed non ad vomitum reverſuris, vivus inter illos Alexander innexis pedibus ducebatur per ſcopulos, partem membrorum palpitantium dimiſſurus, donec ad loci, vitæ inquam, terminum duceretur. Itum eſt poſt hæc in religioſa faſtigia, hoc eſt, alta Dei templa: poſt corpora, ſtrata ſolo culmina, ſacratis facta pyra trabibus, in conſpectu Saturni, idoli veteris tempeſtate longæva. Præmiſſis in ignem geminis atque germanis ante corporibus, ſtetit ſaucius Alexander iterum confeſſurus; cui præmium vitæ propoſitum eſt, ut vita careret; flammam præſentem ſi velit evadere, dicat ſe eorum tenebris conſenſiſſe. Verum illi, tranſverſa tuenti & impiorum munera reprobanti, contra lucem lux ante oculos fuit; pœnam timor pœnæ prohibuit: calor fidei repulit flammam: gradûs reverentiam ordo quoque tenuit paſſionis. Ultimus ſuſcipitur: ſed non inter fratres infimus coronatur. Impletum eſt, fratres, in tribus miniſtris, nunc vero in cæleſtis lætitiæ convivio, myſterium Trinitatis; cum & alii potuiſſent hoſtia viva pati ſorte conſimili, niſi cuncta trino perfecta numero cenſerentur. Fuimus enim inter hæc portio ſorte non minima: & horum cauſa ſumus à gentibus increpati; nec dereliquimus ſocios: ſed electionem habet gradus.

VI. Multa præterea diebus propinquantibus paſſionis, non tam demonſtrata ſunt quam veritate depicta, quæ in compendium dimittimus, ut per hæc pauca quæ geſta ſunt, plenius myſteria doceamus. Si tamen mecum patienter relegere relata dignaberis ab ipſis cunabulis regionis

quidem, Siſinnius fuit Cappadox gente vel Græcus, apud vos olim ſanguinis primi ; fide velox, ſpiritu magnanimus, laboris prodigus, ad omnia perſeverans, metam ſuam palma concludens non ſera, ſeptima repromiſſionis ſorte venturus, junctus ſemper copula caritatis, pace concordans, divinæ frena retinens diſciplinæ, jugalis tanti populi domitor, Chriſti index ; poſtremo futuri gregis aut ſanguinis germani (ſicut uſus magiſter rerum loquitur) ducatum viæ tenens, periculi proculcator audax & auctor agnoſcitur, ut ſecurè pone tenus agmina ſubſequantur. Ita in noſtro fidei indice matutino primatus fuit ſanguinis & ducatus ; qui poſt demonſtratam viam duxit ad vitam, aut induxit ad gloriam, ſeductor ſalutis, cognitor veritatis, Propheta teſtante & index meus in matutino. Atque ut plus facta myſteria cumularent, & indici ſuo non deeſſet indicium ; cum velut animal traherent ſancti Siſinnii corpus exanime, collo aërii teſtis tinnitum concavum ligaverunt ; quod vulgus tintinnabulum vocant ; inſultantes corpori, increpantes morti, exprobrantes non vindicem Chriſtum ; & irridentes Domini diſcipulum, impleverunt ſalutare myſterium. Quid enim voluit ſibi ille tinnitus aut ſequacibus animalibus utilis ſonus, decori quoque congruus, collo ſuſpenſus ? niſi quod vox ructaret nomen Chriſti, rauca clamando ſurdis ; & principem, ut gregis, ita gentis, in omnibus approbaret. Primus enim verbum religioſæ vocis increpuit, primus concavis vallibus perſonavit ; adhuc prope brutis animalibus, aut certè pecoribus dux paſſus intacti, novi tinnitor auditus, florulentæ legis ruminator in Gentibus. Ordine propoſito, Martyrii ſibi quoque conſequens nomen, prophetiam quam tenebat implevit : expoſuit vocabuli parabolam, verus in omnibus revelator : adriſit quod vocabatur nomen, & meritis cumulavit : ſtatuit natale vocabulum ut origine, ſic paſſione venturum. Quid pœnæ conſcia horti ſecreta diſſolvam ? quod illò ſe primum contulit, ad quod iterum Martyr intravit, januam paradiſi, mundam voluptatem ac venerandas ſui veris delicias meditatus ; animatum florem, male hærentem adhuc ſpinæ ſæculi, locis virentibus plantaturus ; à Virgine demonſtratus, cujus erat hortus. Quid me iterum ad myſteria facta revolvitis ? Illa virgo prodidit, quæ ſuos tenere ſemper optavit : voluit dimittere quem recepit : cultorem, quem probavit, elegit. Jam noti amoris affectu Deum quoque tenuit invitatum, dicente in Canticis Salomone, Deſcendat frater meus in hortum ſuum. Deſcendit, & certe deſcendit : nam exire noluit quem dives voluntas adamavit quoque tempore paſſionis, ut rem notam noſtris temporibus exprimamus. In horto cum Judæis comprehendit Dominum Scariotes. Nemo de tali ſeceſſione diſcipuli cauſetur : ita Magiſter & Dominus invenitur. Putatus eſt hortulanus, rigator viventium, plantator animarum. Hortus eſt ergo non fugientis, ſed confugientis aſylum, intelligentibus horti faciem meruiſſe paradiſum. Alexandro vero quod conferre myſterium mortis potuit, qui totum vivus implevit ; niſi quod ad gentis vitium nomen adriſit ; ut Alexandria putaretur Anagnia, privatis religioſa portentis, numeroſa dæmonibus, biformis anubibus, idolis multiformis ſemi-hominibus, quod

eſt legis irriſoribus ; plena Iſidis amentiâ, Serapis fuga ; blanda poſtremo inquilinorum mater criminum, quin potius noverca ; viperarum alumna progenie, per ſobolem venenatæ gentis, quæ neſcit concipi, niſi patris orbitate lætetur ; neſcit creſcere, niſi morte naſcatur ; neſcit vivere, niſi neſciverit matrem ; ut in fidei converſione malæ ſobolis proles, concepta jactura Dei Patris, capite denegato nata, perfoſſa alvo matris Eccleſiæ parta, per ſanctorum mortem vitæ ſumat originem ; ſed jam creſcit damno fœcundior, leto vivacior, lætior poſt mœrorem. Nam planum eſt & plene perſpectum, quod eſt ſcripturis dictantibus reſeratum, cuncta uno peccato concuſſa, ut omnes miſericordiam mererentur. Hi ſunt centuplicati reditus paſſionis, quibus ſuos jam gens illa reatus abſolvit ; captivitas liberos fecit, laxavit indulgentia vinculatos. Cælum tunc conſenſit in tenebras, lux inhorruit paſſione, mentis credo perfidiæ cæcitate confuſa. Crede, frater, oculis fratris, umbra quædam nigræ nubis totam texit ſive contexuit regionem, proxima terræ fulmina crepuerunt, dirus ſæpe fragor intonuit, coruſcans rutilus plus ignis emicuit : conſcium ſanguinis diceres cælum. Non eſt ultra poſt umbram peregrinæ, ut ita dixerim, noctis manifeſtam celare ſub nebula veritatem. Dies quoque horrorem prodidit paſſionis, non tantum refugus, ſed privatus. Nam ſextæ feriæ lux alma proceſſerat, ſemper poſt Deum amica Martyribus : tenens reverenter partem adhuc dominici corporis, per ſanctos alumnos famulis Dei præſtitit famulatum, æmulante tamen invidia religionis ſorte venturâ. Sic ſe aſſerit Dominus operibus ſuis, ſic ſe ſocium præſtat in omnibus, ut æqualitate jungatur & tempore. Spectator, confiteor, fui inter iſta myſteria, & ad ſanctorum cineres excubator : qui particeps eſſe non merui, ſenſi ad quod pervenire non potui. Vidi, vix hodieque credulus mihi : excedunt facta reverentiam relata dictorum ; unde Dei erit, frater, aſſerere quod elegit, & teſtanti teſtimonium perhibere. Suſcipe nunc, frater, trium munera puerorum, aut tres pueros de camino, anheli ignis adhuc propemodum ambulantes incendia ; & niſi invidus flammæ furor ſemineces ſuſcepiſſet, hiſtoriæ revixiſſet exemplum ; ita omnia ſe pæne ſimili honore pinxerunt. Vox, Ros, Numerus, Caminus. Vox fidem conſonam : Ros, pluviam ; Caminus, pyram ; Numerus Trinitatem. SS. SISINNIUS, &c.

ADMONITIO
IN KALENDARIA SUBSEQUENTIA.

1. *Actis Martyrum ſubjungere viſum eſt Kalendaria duo vetuſtiſſima, quod in iis Martyres non pauci recenſeantur, quorum alii aliunde ignoti ſunt, alii non niſi ex Actis depravatis aut Martyrologiis recentioribus noti. Primum quod Eccleſia Romanæ uſui fuit, debemus viro ſacræ antiquitatis ſtu-*

dioſiſſimo Ægidio Bucherio preſbytero ſocietatis Jeſu. Liberii tempore, id eſt circa ſeculi quarti medium, concinnatum fuiſſe patet tum ex Pontificibus qui in eo memorantur, tum ex Catalogo omnium Romanorum pontificum ipſi ſubjuncto, qui in Liberio deſinit, ſine ulla ejus exitus mentione. Kalendarium iſtud partes in duas dividitur. prima Pontificum Romanorum nomina exhibet, à Lucio uſque ad Julium Liberii deceſſorem, demto Sixto, qui inter Martyres recenſetur, & Marcello, qui neſcio qua de cauſa nec inter Pontifices, nec inter Martyres locum habet. Inter Martyres recenſentur etiam Fabianus, Calliſtus, & Pontianus.

2. *Alterum Kalendarium, quod ab eruditiſſimo & colendiſſimo mihi magiſtro meo Johanne Mabillonio ex veteribus membranis pene corroſis monaſterii Cluniacenſis erutum eſt, ſeculo ſequenti ſcriptum fuit. Id colligit vir eruditus quod in eo nullus ex his Martyribus, qui poſt Hunnerici regis perſecutionem peremti ſunt, recenſeatur, quamvis eos qui initio Vandalorum perſecutionis vixerint, repræſentet. Septem in eo Carthaginenſes epiſcopi, præter ſanctum Cyprianum, memorantur. De quibus & aliis quæ in hoc monumento ſingularia occurrunt, conſule eruditiſſimas Mabillonii obſervationes, quas huic Kalendario ſubjunxit Analectorum veterum tomo 3. pag. 398.*

KALENDARIUM ROMANUM.

Depoſitio Epiſcoporum.

VI. Kal. Januarias. Dionyſii in Calliſti.
III. Kal. Jan. Felicis in Calliſti.
Pridie Kal. Jan. Sylveſtri in Priſcillæ.
IV. Id. Jan. Miltiadis in Calliſti.
XVIII. Kal. Febr. Marcellini in Priſcillæ.
III. Non. Mart. Lucii in Calliſti
X. Kal. Maii Caii in Calliſti.
IV. Non. Aug. Stephani in Calliſti.
VI. Kal. Octob. Euſebii in Calliſti.
Nonis Octob. Marci in Balbinæ.
VI. Id. Decemb. Eutichiani in Calliſti.
Prid. Id. April. Julii in via Aurelia milliario III. in Calliſti.

Item depoſitio Martyrum.

VIII. Kal. Jan. Natus Chriſtus in Bethleem Judæ.
XIII. Kal. Feb. Fabiani in Calliſti, & Sebaſtiani in Catacumbas.
XII. Kal. Feb. Agnetis in Nomentana.
VIII. Kal. Mart. Natale Petri de Cathedra.
Nonis Martii, Perpetuæ & Felicitatis Africæ.
XIV. Kal. Jun. Parthini & Caloceri in Calliſti Diocletiano IX. & Maximiano VIII. Coſſ.
III. Kal. Jul. Petri in Catacumbas & Pauli Oſtienſe, Tuſco & Baſſo Coſſ. [a]

[a] Id eſt anno 258. quo anno facta eſt tranſlatio SS. Apoſtolorum eo ipſo die quo eorum feſtivitas agebatur. Vide R. P. Antonium Pagi ad hunc annum.

VI. Id. * Felicis & Philippi in Priſcillæ : & in Jordanorum, Martialis, Vitalis, Alexandri : & in Maximi, Silani (hunc Silanum martyrem Novati furati ſunt) & in Prætextati, Januarii.

III. Kal. Aug. Abdon & Sennen in Pontiani, quod eſt ad Urſum pileatum.

VIII. Id. Aug. Syſti in Calliſti, & Prætextati [a], Agapiti & Feliciſſimi.

VII. Id Aug. Secundi, Carpophori, Victorini & Severiani Albano & Oſtienſe.

VI. Balliſtaria [b] Cyriaci, Largi, Creſcentiani, Memmiæ, Julianæ, & Smaragdi.

IV. Id. Laurentii in Tiburtina.

Idib. Aug. Hippolyti in Tiburtina, & Pontiani in Calliſti.

XI. Kal. Sept. Timothei Oſtienſe.

V. Kal. Hermetis in Baſſillæ, Salaria vetere.

Nonis Sept. Aconti in Porto, & Nonni, & Herculani & Taurini.

V. Id. Gorgonii in Labicana.

III. Id. Prothi & Hyacinthi in Baſſillæ.

XVIII. Kal. Oct. Cypriani Africæ, Romæ celebratur in Calliſti.

X. Kal. Oct. Baſſillæ Salaria vetere Diocletiano IX. & Maximiano VIII. Coſſ. [a]

Pridie Idus. Octob. Calliſti in via Aurelia, milliario III.

V. Id. Novemb. Clementis, Semproniani, Claudi, Nicoſtrati in Comitatum. [b]

III. Kal. Dec. Saturnini in Thraſonis.

Idibus Decemb. Ariſton in Pontum.

*Filiis S. Felicitatis.

[a] Hoc nomine cœmiterium vulgata Martyrologia deſignari putant. In eo tamen quod S. Hieronymo tribuitur nomen eſt Martyris.

[b] In Martyrologio quod S. Hieronymo vulgo tribuitur, *Via Salutaria*, aut ut in aliis mſſ. *Via Salaria*.

KALENDARIUM CARTHAGINENSE.

Hic continentur dies natalitiorum Maryrum, & depoſitiones Epiſcoporum, quos eccleſia Cartagenis anniverſaria celebrant.

XIII. Kalend. Maïas martyris Mappalici.

III. Kal. Maï. martyris Pudentis. [a]

II. Kal. Maï. martyris Claud.

III. Non. Maï. depoſitio Grati epiſcopi.

II. Non. Maï. Marini & Jacobi martyris.

Nonas Maï. depoſitio Genecli epiſcopi.

V. Idus Maï. ſancti Majuli.

III. Idus Maï. martyris Secundiani.

II. Idus Maï. ſanctæ Felicis, Cæcili & comitum.

XI. Kal. Junias ſanctorum Caſti & Æmili. [a]

X. Kal. Jun. ſanctorum Luci & Montani.

VIII. Kal. Jun. ſancti Flaviani & Septimiæ.

[a] *Eccleſia Pudentiana in Numidia conſtituta* meminit Gregorius M. Epiſt. 33. lib. 2. Ind. 10.

ii.Kal.Jun. ſanctorum Timidenſium.
iii. Non. Jun. ſancti Perſeveranti martyris.
Nonas Jun. ſancti Syſti.
iii. Idus Jun. ſancti Galloni.
xiii. Kal. Julias ſancti Gervaſi & Protaſi martyrum.
viii. Kalend. Jul. ſancti Johannis Baptiſtæ.
ſancti . . . & Rogati martyris.
. . . Jul. ſancti E . . . martyris.
. . . Jul. ſanctorum . . . . apoſtolorum.
. . . Jul. . . . . .
Idus Julias ſancti Catulini martyris.
xv . . . Kal. Aguſtas ſanctorum Scilitanorum.
xiii. Kal. Ag. depoſitio ſancti Aurili epiſcopi.
xi.Kal.Ag. ſanctorum Maxulitanorū.
. . . Kal. Ag. depoſitio ſancti Capreoli epiſcopi.
ii. Kal. Ag. ſanctarum Tuburbitanarum & Septimiæ.
Kal. Ag. Macchabæorum.
viii. Idus Ag. ſancti Syſti epiſcopi & martyris Romæ.
iiii. Idus Ag. ſancti Laurenti.
ii. Idus Ag. de ſanctos Marinus.
Idus, Ag. ſancti Hippoliti.
. . . Kal. Sept. ſanctorum Maſſæ-Candidæ.
. . . Kal. Sept. ſancti Quadrati.
. . . Kal. Sept. ſancti Timothei.
. . . Kal. Sept. ſancti Geneſi mimi.
iiii. Kal. Sept. depoſitio Reſtituti & Aguſtini epiſcopi.
iii. Kal. Sept. ſancti Felicis, Ævæ & Regiolæ mart.
. . . Idus Sept. ſancti Ampeli.
xviii. Kal. Octo. ſancti Cypriani epiſcopi & martyris Carthag.
xvi. Kal. Oct. ſanctæ Eufimiæ.
. . . Kal. Oct. ſancti Januarii mart.
. . . Kal. Oct. ſancti Soſſi.
vi. Id. Oct. ſancti Quintaſi
iii. Id. Oct. ſancti Luce Evangeliſtæ & martyris.
xvi. Kal. Nov. ſanctorum Volitanorum.
. . . Kal. Nov. ſancti Luci & Victurici martyrum.
. . . Kal. Nov. ſanctæ Victuriæ.
iiii. Kal. Nov. ſancti Feliciani & Vagenſium.
Kal. Nov. ſancti Octavi.
. . . Id. Nov. ſanctorum Capitanorum.
Idus. ſancti Valentini.
. . . Kal. Dec. ſancti Clementis.
. . . Kal. Dec. ſancti Cryſgoni martyris.
. . . Kal. Dec. ſancti Andreæ Apoſtoli & martyris.
Nonas Dec. ſanctorum martyrum Bili, Felicis, Potamiæ, Criſpinæ & comitum.
iiii. Id. Dec. ſanctæ Eulaliæ.
iii. Id. Dec. ſanctorum martyrum Eronenſium.
xvi. Kal. Jan. ſanctorum martyrum Felicis, Clementiane, Honorate, & Maſſariæ.
x . . . Kal. Jan. ſancti Nemeſſiani.
viii. Kal. Jan. Domini noſtri Jeſu-Chriſti, filii Dei.
vii. Kal. Jan. ſancti Stephani primi martyris.
vi. Kal. Jan. ſancti Johannis Baptiſtæ, & Jacobi apoſtoli, quem Herodes occidit.
v. Kal. Jan. ſanctorum Infantum quos Herodes occidit.
Nonas Jan. depoſitio ſancti Deogratias & Eugeni Epiſcoporum.
viii. Idus Jan. ſanctum Epefania.
vi. Idus Jan. depoſitio Quodvult-Deus epiſcopi.
iii.Idus. Januar. ſancti martyris Salvi.
xviii.Kal. Feb. ſancti Felicis Nolenſis.
xvi. Kal. Feb. ſanctorum Rubrenſium.

xiii. Kal. Feb. ſanctorum Tertullenſium & Ficariemſium.
xiii. Kal. Feb. ſancti martyris Sivaſtiani.
xii. Kal. Feb. ſanctæ martyris Agnes.
xi. Kal. Feb. ſancti martyris Vincenti.
viii. Kal. Feb. ſancti martyris Agelei.
Kalend. Feb. ſanctorum Luciani & Vincenti martyr.
iiii. Non. Feb. ſanctorum Carterienſium.
Nonas Feb. ſanctæ martyris Agatæ.
v. Idus Feb. ſanctorum Filicis, Victoris & Januarii.
xiiii. Kalendas Mart. ſanctorum martyrum Macrobi & Lucillæ, Nundinari, Cæcilianæ & Petrenſium.

ADDENDA

Acta S. Ignatii.

ACTIS MARTYRUM.

1. *Acta ſancti Ignatii ex veteri interpretatione latina Collectioni noſtræ ſuo loco inſeruimus, qualia ex codice mſ. ab Uſſerio Armachano vulgata ſunt, cum græce tunc reperiri non potuiſſent, nec alia antea haberentur, niſi ea quæ Simeon Metaphraſtes refert, id eſt interpolata, quorum proinde fere nulla erat auctoritas. Verum cum codices mſſ. bibliothecæ Colbertinæ ex Cl. viri Stephani Baluzii beneficio evolvere mihi licuiſſet, ipſamet Acta genuina in veteri cod. mſ. græco optimæ notæ, num. 460. occurrerunt, quin etiam ejuſdem ſancti Martyris epiſtola ad Romanos, quæ nondum ex ullo cod. mſ. ſincera græce prodierat. Aberat enim e cod. mſ. Florentino, ex quo cetera Ignatii epiſtolæ edita ſunt ab Iſaaco Voſſio, Uſſerio & Cotelerio: nec alias græce habebatur, niſi ex Metaphraſte vitiata. Et quamvis antiquæ verſionis ope ab Uſſerio & Voſſio variis interpolationibus defæcata fuerat; exſpectabant tamen viri eruditi alicujus exemplaris ſubſidium, quo græci textus reſtitutio ab ipſis facta confirmaretur. Sic ea de re loquitur Voſſius:* Utinam hanc etiam dare potuiſſem, quam ad Romanos ſcripſit ſanctiſſimus Martyr. Obtinet quidem illa locum poſtremum; ſed ſive zelum, ſive dignitatem adtendas, locum merebatur vel primum. Mihi non licuit eſſe tam felici, ut illam græce invenirem; alii forſan fortunatiores me, & diligentiores in perſcrutandis Bibliothecis illud præſtabunt. *Viverent nunc viri illi de litteris benemeriti, & nobiſcum, non ſolum de epiſtola, ſed etiam de ipſorum Actorum genuino textu, quod ſperare vix auſi fuiſſent, haud dubie congratularentur.* Ad pag. 9.

2. *Porro ſuperfluum eſſet de αὐθεντίᾳ tam Actorum quam epiſtolæ fuſius diſſerere. Cum enim manifeſtum ſit, ea ipſa eſſe, quæ ab Uſſerio e veteri verſione vulgata, omnium eruditorum calculo comprobata ſunt; novis non indigent ad auctoritatem ſibi conciliandam argumentis. At cum antiquam verſionem, uti jam diximus, vulgaverimus, viſum eſt hic novam exhibere, ne*

ACTA S. IGNATII.

ſi eadem verſio recuderetur, inutilis eſſet repetitio: ſi autem græcus textus daretur ſine ulla verſione, id nonnullis videretur incommodum. His itaque fruere amice lector, & illuſtriſſimi Colberti memoriæ, qui dum viveret, tot præclaros codices Eccleſiæ & reipublicæ litterariæ comparavit, gratiam habeto.

Martyrium ſancti & ſacri Martyris Ignatii Theophori.

I. Cum nuper Romanorum imperium excepiſſet Trajanus, Ignatius Apoſtoli Joannis diſcipulus, vir erat in omnibus apoſtolicus, ſummâque curâ Antiochenam eccleſiam gubernabat. qui cum præteritas multarum Domitiani perſecutionum procellas vix tranſiiſſet, tanquam gubernator bonus, clavo orationis & jejunii, docendi aſſiduitate, contentione ſpiritus, adverſanti tempeſtati reſtitit, veritus, ne quem puſilli animi & ſimpliciorem illa dejiceret. Itaque delectabatur quidem Eccleſiæ tranquillitate, quieſcente ad breve tempus perſecutione; animo tamen perturbabatur, quòd nondum veram erga Deum caritatem, neque perfectum diſcipuli ordinem eſſet aſſecutus. Siquidem ſecum cogitabat confeſſionem, quæ fit per martyrium, ipſum Domino poſſe proximiorem reddere. Unde paucis annis in Eccleſia adhuc permanens, & divinæ inſtar lucernæ ſingulorum mentes ſacrarum ſcripturarum expoſitione illuminans, ea quæ optabat, tandem conſecutus eſt.

II. Namque poſthæc Trajano, nono ſui imperii anno, inſoleſcente ob victoriam,

Μαρτύριον τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου.

1. Ἄρτι διαδεξαμένου τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν Τραϊανοῦ, Ἰγνάτιος ὁ τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου μαθητής, ἀνὴρ ἦν τοῖς πᾶσιν ἀποστολικὸς, καὶ ἐκυβέρνα τὴν ἐκκλησίαν Ἀντιοχέων ἐπιμελῶς, τοὺς πάλαι χειμῶνας μόλις παραγαγὼν τῶν πολλῶν ἐπὶ Δομετιανοῦ διωγμῶν, καθάπερ κυβερνήτης ἀγαθὸς τῷ οἴακι τῆς προσευχῆς καὶ τῆς νηστείας, καὶ τῇ συνεχείᾳ τῆς διδασκαλίας, τῷ τόνῳ * τῷ πνεύματι, πρὸς τὴν ζάλην τὴν ἀντικειμένην ἀντῖχεν· δεδοικὼς μὴ ἵνα τῶν ὀλιγοψύχων ἢ ἀκεραιοτέρων ἀποβάλῃ. τοιγαροῦν ηὐφραίνετο μὲν ἐπὶ τῷ τῆς ἐκκλησίας ἀσαλεύτῳ, λωφήσαντος πρὸς ὀλίγον τοῦ διωγμοῦ. ἤχαλλεν δὲ καθ' ἑαυτὸν ὡς μήπω τῆς ὄντως εἰς Χριστὸν ἀγάπης ἐφαψάμενος, μηδὲ τῆς τελείας τοῦ μαθητοῦ τάξεως. ἐνενόει γὰρ τὴν διὰ μαρτυρίου γινομένην ὁμολογίαν πλεῖον αὐτὸν προσοικειῶσαι τῷ κυρίῳ. ὅθεν ἔτεσιν ὀλίγοις ἔτι παραμένων τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ λύχνου δίκην θεϊκοῦ τὴν ἑκάστου φωτίζων διάνοιαν διὰ τῆς τῶν θείων γραφῶν ἐξηγήσεως, ἐπετύγχανεν τῆς κατ' εὐχήν.

2. Τραϊανοῦ γὰρ μετὰ ταῦτα ἐνάτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐπαρθέντος ἐπὶ τῇ νίκῃ

*forte τῷ σώματος vel τῷ σωματικῷ

τῇ

τῇ κατὰ Σκυθῶν καὶ Δακῶν καὶ ἑτέρων πολλῶν ἐθνῶν, καὶ νομίσαντος ἔτι λείπειν αὐτῷ πρὸς πᾶσαν ὑποταγὴν τὸ τῶν Χριστιανῶν θεοσεβὲς σύστημα· καὶ εἰ μὴ τὴν τῶν δαιμόνων ἕλοιτο λατρείαν μετὰ πάντων ὑπεισιέναι τῶν ἐθνῶν, διωγμὸν ὑπομένειν ἀπειλήσαντος, ὁ φόβος πάντας τοὺς εὐσεβῶς ζῶντας ἢ θύειν ἢ τελευτᾶν κατηνάγκαζεν. τότε τοίνυν φοβηθεὶς ὑπὲρ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας ὁ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης, ἑκουσίως ἤγετο πρὸς Τραϊανὸν διάγοντα μὲν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, σπουδάζοντα δὲ ἐπὶ Ἀρμενίαν καὶ Πάρθους. ὡς δὲ κατὰ πρόσωπον ἔστη Τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως· τίς εἶ, κακοδαῖμον, τὰς ἡμετέρας σπουδάζων διατάξεις ὑπερβαίνειν, μετὰ τὸ καὶ ἑτέρους ἀναπείθειν, ἵνα κακῶς ἀπόλωνται. Ἰγνάτιος εἶπεν· οὐδεὶς θεοφόρον ἀποκαλεῖ κακοδαίμονα· ἀφεστήκασι γὰρ ἀπὸ τῶν δούλων τοῦ θεοῦ τὰ δαιμόνια. εἰ δὲ ὅτι τούτοις ἐπαχθής εἰμι, καὶ κακόν με πρὸς τοὺς δαίμονας ἀποκαλεῖς, συνομολογῶ. Χριστὸν γὰρ ἔχων ἐπουράνιον βασιλέα, τὰς τούτων καταλύω ἐπιβουλάς. Τραϊανὸς εἶπεν· καὶ τίς ἐστιν θεοφόρος; Ἰγνάτιος ἀπεκρίνατο· ὁ Χριστὸν ἔχων ἐν στέρνοις. Τραϊανὸς εἶπεν· ἡμεῖς οὖν σοι δοκοῦμεν κατὰ νοῦν μὴ ἔχειν θεοὺς, οἷς καὶ χρώμεθα συμμάχοις πρὸς τοὺς πολεμίους; Ἰγνάτιος εἶπεν· τὰ δαιμόνια τῶν ἐθνῶν θεοὺς προσαγορεύεις πλανώμενος. εἷς γάρ ἐστιν θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. καὶ εἷς Χριστὸς

quam adverſus Scythas & Dacos & alias multas gentes reportaverat, & exiſtimante ad univerſam ſubjectionem ſibi adhuc deeſſe religioſum Chriſtianorum cœtum, atque comminante, niſi dæmonum cultum cum omnibus gentibus amplecterentur, perſecutionem paſſuros; timor omnes pie viventes vel ſacrificare vel mori cogebat. Tunc igitur pro Antiochena Eccleſia pertimeſcens generoſus Chriſti miles, ſponte ductus eſt ad Trajanum, qui tunc temporis circum Antiochiam agebat, atque in Armeniam & ad Parthos properabat. Ut vero in conſpectu Trajani Imperatoris adſtitit: Quis es, inquit, ô cacodæmon, qui noſtra mandata tranſgredi eniteris? Quin etiam aliis ut idem agant ſuades, quo nempe miſere pereant. Ignatius dixit: Nemo Theophorum cacodæmonem appellat. Abſcedunt enim dæmones à ſervis Dei. Si vero quod gravis illis ſum, & me malum adverſus dæmones appellas: illud tecum fateor. Chriſtum enim, qui cæleſtis Rex eſt, habens, illorum inſidias diſſolvo. Trajanus dixit: Et quis eſt Theophorus? Ignatius reſpondit: Qui Chriſtum habet in pectore. Trajanus dixit: An igitur tibi videmur deos in mente non habere, quibus etiam propugnatoribus adverſus hoſtes utimur? Ignatius dixit: Gentium dæmones deos errans appellas. Unus enim eſt Deus, qui fecit cælum & terram, & mare, & omnia quæ in

ACTA S. IGNATII.

ACTA S. IGNATII. ipſis continentur, atque unus eſt Chriſtus Jeſus, filius Dei unigenitus, cujus regno utinam poriar. Trajanus dixit: Illum dicis, qui ſub Pontio Pilato crucifixus eſt? Ignatius dixit: Illum dico, qui meum peccatum cum ſuo inventore crucifixit, omnemque dæmonicum errorem & malitiam, illorum pedibus ſuâ ſententiâ ſubjecit, qui ipſum in corde gerunt. Trajanus dixit: Tu ergo in teipſo crucifixum geris? Ignatius dixit: Etiam. Scriptum eſt enim: *Inhabitabo in ipſis & inambulabo.* Trajanus ſententiam pronuntiavit: Ignatium, qui in ſeipſo crucifixum ferre dicit, præcipimus vinctum à militibus duci in magnam Romam, cibum beſtiarum ad populi delectationem futurum. Qua ſententia audita, ſanctus Martyr cum gaudio exclamavit: Tibi gratias ago, Domine, quia me perfecta erga te caritate honorare dignatus es, qui me cùm Apoſtolo tuo Paulo ferreis vinculis vinciri permittis. His dictis, vinculiſque cum gaudio acceptis, poſtquam pro Eccleſia oraſſet, ac eam cum lacrymis Domino commendaſſet, velut inſignis aries dux præclari gregis à ferocibus & ſævis militibus raptus eſt, feris ſanguivoris in cibum Romam adducendus.

1. Cor. 6. 16. III. Itaque cum magna alacritate & gaudio, patiendi ardore, Antiochia Seleuciam deſcendit. Inde navem conſcendit, multumque poſt laborem ad Smyrnam urbem

Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ μονογενής, οὗ τῆς βασιλείας ὀναίμην. Τραϊανὸς εἶπεν· τὸν σταυρωθέντα λέγεις ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου; Ἰγνάτιος εἶπεν· τὸν ἀνασταυρώσαντα τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν μετὰ τοῦ ταύτης εὑρετοῦ, καὶ πᾶσαν καταδικάσαντα δαιμονικὴν πλάνην καὶ κακίαν ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν αὐτὸν ἐν καρδίᾳ φορούντων. Τραϊανὸς εἶπεν· σὺ οὖν ἐν ἑαυτῷ φέρεις τὸν σταυρωθέντα; Ἰγνάτιος εἶπεν· ναί. γέγραπται γάρ· ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω. Τραϊανὸς ἀπεφήνατο· Ἰγνάτιον προσετάξαμεν τὸν ἐν ἑαυτῷ λέγοντα περιφέρειν τὸν ἐσταυρωμένον, δέσμιον ὑπὸ στρατιωτῶν γενόμενον ἄγεσθαι παρὰ τὴν μεγάλην Ῥώμην, βρῶμα γενησόμενον θηρίων εἰς τέρψιν τοῦ δήμου. ταύτης ὁ ἅγιος μάρτυς ἐπακούσας τῆς ἀποφάσεως, μετὰ χαρᾶς ἐβόησεν· εὐχαριστῶ σοι, δέσποτα, ὅτι με τελείᾳ τῇ πρὸς σὲ ἀγάπῃ τιμῆσαι κατηξίωσας, τῷ ἀποστόλῳ σου Παύλῳ δεσμοῖς συνδήσας σιδηροῖς. ταῦτα εἰπὼν καὶ μετ' εὐφροσύνης περιθέμενος τὰ δεσμά, ἐπευξάμενος πρότερον τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ταύτην παραθέμενος μετὰ δακρύων τῷ κυρίῳ, ὥσπερ, κριὸς ἐπίσημος ἀγέλης καλῆς ἡγούμενος, ὑπὸ θηριώδους στρατιωτικῆς δεινότητος συνηρπάζετο, θηρίοις αἱμοβόροις ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀπαχθησόμενος πρὸς βοράν. “

3. Μετὰ πολλῆς τοίνυν προθυμίας καὶ χαρᾶς, ἐπιθυμίᾳ τοῦ πάθους κατελθὼν ἀπὸ Ἀντιοχείας εἰς τὴν Σελεύκειαν, ἐκεῖθεν εἴχετο τοῦ πλοός· καὶ προσχὼν μετὰ πολὺν κάματον τῇ Σμυρναίων * πόλει, * Σμύρναν.

σὺν πολλῇ χαρᾷ καταβὰς τῆς νηὸς, ἔσπευδε τὸν ἅγιον Πολύκαρπον τὸν Σμυρναίων ἐπίσκοπον τὸν συνακροατὴν θεάσασθαι. (ἐγεγόνεισαν γὰρ πάλαι μαθηταὶ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰωάννου) παρ' ᾧ καταχθεὶς, καὶ πνευματικῶν αὐτῷ κοινωνήσας χαρισμάτων, καὶ τοῖς δεσμοῖς ἐγκαυχώμενος, παρεκάλει συναθλεῖν τῇ αὐτοῦ προθέσει, μάλιστα μὲν κοινῇ πᾶσαν ἐκκλησίαν· (ἐδεξιοῦντο γὰρ τὸν ἅγιον διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων αἱ τῆς Ἀσίας πόλεις καὶ ἐκκλησίαι, πάντων ἐπειγομένων πρὸς αὐτὸν, εἴπως μέρους χαρίσματος λάβωσι πνευματικοῦ·) ἐξαιρέτως δὲ τὸν ἅγιον Πολύκαρπον., ἵνα διὰ τῶν θηρίων θᾶττον ἀφανὴς τῷ κόσμῳ γενόμενος, ἐμφανισθῇ τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ.

Καὶ ταῦτα οὕτως ἔλεγεν, καὶ οὕτως διεμαρτύρατο, τοσοῦτον ἐπεκτείνων τὴν πρὸς Χριστὸν ἀγάπην, ὡς οὐρανοῦ μέλλειν ἐπιλαμβάνεσθαι διὰ τῆς καλῆς ὁμολογίας καὶ τῆς τῶν συνευχομένων ὑπὲρ τῆς ἀθλήσεως σπουδῆς, ἀποδοῦναι δὲ τὸν μισθὸν ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς ὑπαντησάσαις αὐτῷ διὰ τῶν ἡγουμένων, γραμμάτων εὐχαριστιῶν ἐκπεμφθέντων πρὸς αὐτὰς, πνευματικὴν μετ' εὐχῆς καὶ παραινέσεως ἀποσταζόντων χάριν. τοιγαροῦν τοὺς πάντας ὁρῶν εὐνοϊκῶς διακειμένους περὶ αὐτὸν, φοβηθεὶς μή ποτε ἡ τῆς ἀδελφότητος στοργὴ τὴν πρὸς κύριον αὐτοῦ σπουδὴν ἐκκόψῃ, καλῆς ἀνεῳχθείσης αὐτῷ θύρας τοῦ μαρτυρίου, οἷα πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐπιστέλλει Ῥωμαίων, ὑποτέτακται.

applicuit, ubi multa cum lætitia e nave deſcendit, & ad videndum ſanctum Polycarpum Smyrnæ Epiſcopum, ſuum condiſcipulum, properavit. (fuerant enim olim diſcipuli ſancti Johannis Apoſtoli.) Apud quem diverſatus, ſpiritualium chariſmatum ipſum participem fecit, ſuiſque vinculis gloriatus illum hortabatur, ut ſe in ſuo propoſito adjuvaret. Et vero univerſam quidem Eccleſiam idem communiter orabat, (namque omnes Aſiæ urbes & eccleſiæ per epiſcopos, preſbyteros, & diaconos ſanctum ſalutabant, cunctis ad ipſum feſtinantibus, ut aliquam partem ſpiritalis chariſmatis perciperent.) Præcipuè autem ſanctum Polycarpum, ut citiùs per feras e mundo ſublatus, in conſpectum Chriſti prodiret.

Atque hæc ita loquebatur, & ita conteſtabatur, ſuam in Chriſtum caritatem tantùm extendens, ut pulcrâ confeſſione & eorum fervore, qui pro ejus certamine ſimul Deum orabant, cælum obtenturus eſſet, & eccleſiis, quæ ipſi per ſuos præfectos occurrerant, mercedem rependeret, miſſis ad illas litteris gratias agens, quæ ſpiritalem cum oratione & exhortatione gratiam ſtillabant. Cum ergo omnes erga ſe benevolè affectos cerneret, timens ne fortè fraterna caritas ſuam ad Dominum ſuum feſtinationem exſcinderet, pulcrâ martyrii januâ ipſi apertâ, quæ ad Eccleſiam Romanam ſcripſerit, ſubjecimus.

ACTA S. IGNATII.

ACTA S. IGNATII.

Ignatii epiſtola ad Romanos.

IGNATIUS, QUI ET THEOPHORUS, miſericordiam conſecutæ in magnificentia Patris altiſſimi & Jeſu-Chriſti filii ejus unici Eccleſiæ dilectæ & illuminatæ in voluntate ejus qui vult omnia, quæ ſunt ſecundum caritatem Jeſu-Chriſti Dei noſtri; quæ etiam præſidet in loco regionis Romanorum, digna Deo, digna decore, digna quæ beata prædicetur, digna laude, digna quæ voti compos fiat, digne caſtà, caritate præcellens, Chriſti & Patris nomine inſignita, quam & amplector in nomine Jeſu-Chriſti filii Patris; ſecundum carnem & ſpiritum conjunctis omni ipſius præcepto, gratia Dei indiviſim repletis, & ab omni alieno colore expurgatis, plurimum in Jeſu-Chriſto Deo noſtro intaminate gaudere.

QUandoquidem precatus Deum obtinui, ut Deo dignos vultus veſtros cernerem, & pluſquam petebam acciperem; vinctus in Chriſto Jeſu ſpero me vos amplexaturum, ſi quidem voluntas Dei ſit, ut dignus habear qui ad finem perveniam. Recte enim diſpoſitum eſt principium, ſi gratiam conſequar ſortem meam ſine impedimento accipiendi. Namque veſtram caritatem timeo, ne mihi ipſa noceat. Vobis enim facile eſt quod vultis facere: mihi vero

ΙΓΝΑΤΙΟΣ Ο ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΣ

τῇ ἠλεημένῃ ἐν μεγαλειότητι πατρὸς ὑψίστου καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μόνου υἱοῦ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ ἠγαπημένῃ καὶ πεφωτισμένῃ ἐν θελήματι τοῦ θελήσαντος τὰ πάντα, ἅ ἐστιν κατὰ ἀγάπην Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, ἥτις καὶ προκάθηται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων ἀξιόθεος, ἀξιοπρεπὴς, ἀξιομακάριστος, ἀξιέπαινος, ἀξιοεπίτευκτος, ἀξιόαγνος, καὶ προκαθημένη τῆς ἀγάπης, Χριστώνυμος, πατρώνυμος, ἣν καὶ ἀσπάζομαι ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ πατρὸς, κατὰ σάρκα καὶ πνεῦμα ἡνωμένοις πάσῃ ἐντολῇ αὐτοῦ, πεπληρωμένοις χάριτος θεοῦ ἀδιακρίτως, καὶ ἀποδιϋλισμένοις ἀπὸ παντὸς ἀλλοτρίου χρώματος, πλεῖστα ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν ἀμώμως χαίρειν.

Ἐπεὶ εὐξάμενος θεῷ ἐπέτυχον ἰδεῖν ὑμῶν τὰ ἀξιόθεα πρόσωπα, ὡς καὶ πλέον ᾐτούμην λαβεῖν, δεδεμένος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐλπίζω ὑμᾶς ἀσπάσασθαι, ἐάνπερ θέλημα τοῦ θεοῦ ᾖ τοῦ ἀξιωθῆναί με εἰς τέλος εἶναι. ἡ μὲν γὰρ ἀρχὴ εὐοικονόμητός ἐστιν, ἐάνπερ χάριτος ἐπιτύχω εἰς τὸ τὸν κλῆρόν μου ἀνεμποδίστως ἀπολαβεῖν. φοβοῦμαι γὰρ τὴν ὑμῶν ἀγάπην, μὴ αὐτή με ἀδικήσῃ. ὑμῖν γὰρ εὐχερές ἐστιν ὃ θέλετε ποιῆσαι· ἐμοὶ δὲ

δύσκολόν ἐστι τοῦ θεοῦ ἐπιτυχεῖν, ἐάνπερ ὑμεῖς φείσησθέ μου. οὐ γάρ θέλω ὑμῖν ἀνθρωπαρεσκῆσαι· ἀλλὰ θεῷ ἀρέσαι, ὥσπερ καὶ ἀρέσκετε. οὐ γὰρ ἐγώ ποτε ἕξω καιρὸν τοιοῦτον θεοῦ ἐπιτυχεῖν· οὔτε ὑμεῖς, ἐὰν σιωπήσητε, κρείττονι ἔργῳ ἔχετε ἐπιγραφῆναι. ἐὰν γὰρ σιωπήσητε ἀπ' ἐμοῦ, ἐγὼ γενήσομαι θεοῦ· ἐὰν δὲ ἐρασθῆτε τῆς σαρκός μου, πάλιν ἔσομαι τρέχων. πλέον μοι μὴ παράσχησθε τοῦ σπονδισθῆναι θεῷ, ὡς ἔτι θυσιαστήριον ἕτοιμόν ἐστιν, ἵνα ἐν ἀγάπῃ χορὸς γενόμενοι ᾄσητε τῷ πατρὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὸν ἐπίσκοπον Συρίας ὁ θεὸς κατηξίωσεν εὑρεθῆναι εἰς δύσιν ἀπὸ ἀνατολῆς μεταπεμψάμενος. καλὸν τὸ δῦναι ἀπὸ κόσμου πρὸς θεόν, ἵνα εἰς αὐτὸν ἀνατείλω. οὐδέποτε ἐβασκάνατε οὐδένα. ἄλλους ἐδιδάξατε. ἐγὼ δὲ θέλω ἵνα κἀκεῖνα βέβαια ᾖ ἃ μαθητεύοντες ἐντέλλεσθε. μόνον μοι δύναμιν αἰτεῖσθε ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν, ἵνα μὴ μόνον λέγω, ἀλλὰ καὶ θέλω· ἵνα μὴ μόνον λέγωμαι χριστιανός, ἀλλὰ καὶ εὑρεθῶ. ἐὰν γὰρ καὶ εὑρεθῶ, καὶ λέγεσθαι δύναμαι, καὶ τότε πιστὸς εἶναι, ὅταν κόσμῳ μὴ φαίνωμαι. οὐδὲν φαινόμενον, αἰώνιον. τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα. τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. ὁ γὰρ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν πατρὶ ὢν μᾶλλον φαίνεται. οὐ σιωπῆς μόνον τὸ ἔργον· ἀλλὰ μεγέθους ἐστὶν ὁ χριστιανισμός.

Ἐγὼ γράφω ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ ἐντέλλομαι πᾶσιν, ὅτι ἐγὼ ἑκὼν ὑπὲρ θεοῦ ἀποθνήσκω, ἐάνπερ ὑμεῖς

difficile eſt Deum aſſequi, ſi quidem vos mihi parcatis. Nolo enim vobis tamquam hominibus placere, ſed Deo placere, quemadmodum & vos placetis. Nam ego numquam tale tempus attingam quo Deum aſſequar; neque vos, ſi ſilueritis, meliori operi inſcribi poteritis. Si enim de me ſilueritis, ego Dei fiam: ſi autem carnem meam amaveritis, denuo currendum erit mihi. Plus mihi non præbueritis, quam ut immoler Deo, dum adhuc altare paratum eſt, ut in caritate chorus effecti cantetis Patri in Chriſto Jeſu, quod epiſcopum Syriæ dignum Deus judicaverit, qui in Occidentem ab Oriente accerſitus inveniretur. Bonum eſt à mundo ad Deum occidere, ut in ipſo oriar. Nulli umquam invidiſtis, alios docuiſtis: ego vero volo ut & illa firma ſint quæ docendo præcipitis. Vim tantum mihi internam & externam petite, ut non ſolum dicam, ſed & velim: ut non ſolum dicar Chriſtianus, ſed & inveniar. Si enim inventus fuero, & talis dici potero, & tunc fidelis eſſe valebo, cum mundo amplius non apparebo. Nihil quod apparet, æternum eſt. *Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ vero non videntur, æterna ſunt.* (2. Cor. 4. 18.) Namque ipſe Deus noſter Jeſus-Chriſtus in Patre exſiſtens magis apparet. Non ſilentii tantum, ſed magnitudinis opus eſt chriſtianiſmus.

Ego eccleſiis ſcribo, omnibuſque mando, quod pro Deo ultro & libens morior, ſi quidem vos

Acta S. Ignatii. non impediatis. Obſecro vos ne intempeſtivam mihi benevolentiam exhibeatis. Sinite me ferarum cibum eſſe, per quas Deum conſequi licet. Frumentum ſum Dei, & per ferarum dentes molor, ut purus panis Chriſti inveniar. Feris potiùs blandimini, ut mihi ſepulcrum fiant, nihilque mei corporis relinquant, ne poſtquam obdormiero, gravis alicui fiam. Tunc vere Chriſti diſcipulus ero, cum neque corpus meum mundus videbit. Chriſto pro me ſupplicate, ut per hæc inſtrumenta hoſtia inveniar. Non ut Petrus & Paulus vobis præcipio. Illi Apoſtoli: ego condemnatus. Illi liberi: ego autem uſque ad hoc tempus ſervus; ſed ſi patiar, libertus Chriſti ero, & in ipſo liber reſurgam. Nunc vinctus diſco nihil mundanum vel vanum concupiſcere.

A Syria Romam uſque terrâ marique, noctu & interdiu cum beſtiis pugno, decem leopardis vinctus, quæ eſt militum turma, qui etiam beneficio accepto pejores fiunt. Verum illorum injuriis magis erudior:
1. Cor. 4. 4. ſed non propter hoc juſtificatus ſum. Utinam fruar beſtiis mihi præparatis, quas & opto mihi promtas inveniri, quibus & blandiar ut cito me devorent, non ut quoſdam veritæ non tetigerunt. Si autem illæ repugnantes noluerint, ego vi impellam. Veniam mihi date: quid mihi prodeſt ego novi. Nunc incipio diſcipulus eſſe. Nihil viſibilium & inviſibilium

μὴ κωλύσητε. παρακαλῶ ὑμᾶς μὴ εὔνοια ἄκαιρος γένησθέ μοι. ἄφετέ με θηρίων εἶναι βορὰν, δι' ὧν ἔνεστιν θεοῦ ἐπιτυχεῖν. σῖτός εἰμι θεοῦ καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὑρεθῶ τοῦ Χριστοῦ. μᾶλλον κολακεύσατε τὰ θηρία, ἵνα μοι τάφος γένωνται, καὶ μηδὲν καταλίπωσι τοῦ σώματός μου, ἵνα μὴ κοιμηθεὶς βαρύς τινι γένωμαι. τότε ἔσομαι μαθητὴς ἀληθῶς τοῦ Χριστοῦ, ὅτε οὐδὲ τὸ σῶμά μου ὁ κόσμος ὄψεται. λιτανεύσατε τὸν Χριστὸν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα διὰ τῶν ὀργάνων τούτων θυσία εὑρεθῶ. οὐχ ὡς Πέτρος καὶ Παῦλος διατάσσομαι ὑμῖν. ἐκεῖνοι ἀπόστολοι· ἐγὼ κατάκριτος. ἐκεῖνοι ἐλεύθεροι· ἐγὼ δὲ μέχρι νῦν δοῦλος· ἀλλ' ἐὰν πάθω, ἀπελεύθερος Ἰησοῦ, καὶ ἀναστήσομαι ἐν αὐτῷ ἐλεύθερος. νῦν μανθάνω δεδεμένος μηδὲν ἐπιθυμεῖν κοσμικὸν ἢ μάταιον.

Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριομαχῶ διὰ γῆς καὶ θαλάσσης, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, δεδεμένος δέκα λεοπάρδοις, ὅς ἐστιν στρατιωτῶν τάγμα, οἳ καὶ εὐεργετούμενοι χείρους γίνονται. ἐν δὲ τοῖς ἀδικήμασιν αὐτῶν μᾶλλον μαθητεύομαι. ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο δεδικαίωμαι. ὀναίμην τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἡτοιμασμένων, καὶ εὔχομαι ἕτοιμά μοι εὑρεθῆναι, ἃ καὶ κολακεύσω συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὥσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ ἥψαντο. κἂν αὐτὰ δὲ ἄκοντα μὴ θελήσῃ, ἐγὼ προσβιάσομαι. συγγνώμην μοι ἔχετε· τί μοι συμφέρει ἐγὼ γινώσκω. νῦν ἄρχομαι μαθητὴς εἶναι. μηδέν με ζηλώσῃ τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων,

ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. πῦρ καὶ σταυρὸς, θηρίων τε συστάσεις, ἀνατομαὶ, διαιρέσεις, σκορπισμοὶ ὀστέων, συγκοπὴ μελῶν, ἀλησμοὶ ὅλου τοῦ σώματος, κακαὶ κολάσεις τοῦ διαβόλου ἐπ᾽ ἐμὲ ἐρχέσθωσαν· μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. οὐδέν μοι ὠφελήσει τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου, οὐδὲ αἱ βασιλεῖαι τοῦ αἰῶνος τούτου. μᾶλλόν μοι ἀποθανεῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, ἢ βασιλεύειν τῶν περάτων τῆς γῆς. τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἐκεῖνον ζητῶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα. ἐκεῖνον θέλω τὸν δι᾽ ἡμᾶς ἀναστάντα. ὁ δὲ τοκετός μοι ἐπίκειται. σύγγνωτέ μοι, ἀδελφοί· μὴ ἐμποδίσητέ μοι ζῆσαι· μὴ θελήσητέ μοι ἀποθανεῖν, τὸν τοῦ θεοῦ θέλοντα εἶναι. κόσμῳ μὴ χαρίσησθε. ἄφετέ με καθαρὸν φῶς λαβεῖν. ἐκεῖ παραγενόμενος, ἄνθρωπος θεοῦ ἔσομαι. ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι τοῦ πάθους τοῦ θεοῦ μου. εἴ τις αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ ἔχει, νοησάτω ὃ θέλω, καὶ συμπαθείτω μοι, εἰδὼς τὰ συνέχοντά με.

Ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου διαρπάσαι με βούλεται, καὶ τὴν εἰς θεόν μου γνώμην διαφθεῖραι. μηδεὶς οὖν τῶν παρόντων ὑμῶν βοηθείτω αὐτῷ· μᾶλλον ἐμοῦ γίνεσθε, τουτέστι τοῦ θεοῦ. μὴ λαλεῖτε Ἰησοῦν Χριστὸν, κόσμον δὲ ἐπιθυμεῖτε. βασκανία ἐν ὑμῖν μὴ κατοικείτω· μηδ᾽ ἂν ἐγὼ παρὼν παρακαλῶ ὑμᾶς, πείσθητέ μοι· τούτοις δὲ μᾶλλον πείσθητε οἷς γράφω ὑμῖν. ζῶν γράφω ὑμῖν, ἐρῶν τοῦ ἀποθανεῖν.

mihi æmuletur, ut Jeſum-Chriſtum conſequar. Ignis & crux, ferarum catervæ, lacerationes, diſtractiones, disjunctiones oſſium, conciſio membrorum, totius corporis contuſiones, dira diaboli tormenta in me veniant: ſolummodo ut Jeſum Chriſtum conſequar. Nihil mihi proderunt mundi voluptates, neque hujus ſæculi regna. Præſtat mihi in Chriſto Jeſu mori, quam finibus terræ imperare. *Quid enim prodeſt homini ſi univerſum mundum lucretur, anima vero ſuæ detrimentum patiatur?* Illum quæro qui pro nobis mortuus eſt. Illum volo qui propter nos reſurrexit. Hoc mihi lucrum & fœnus impendet. Ignoſcite mihi, fratres. Ne me vivere impediaris. Ne velitis me mori, qui Dei volo eſſe. Mundo ne gaudeatis. Sinite me purum lumen percipere. Ubi illuc advenero, homo Dei ero. Concedite mihi imitatorem eſſe paſſionis Dei mei. Si quis illum in ſeipſo habet, cogitet quod volo, & conſcius eorum quæ me coarctant, me commiſereretur.

Princeps hujus ſæculi rapere me vult, meamque erga Deum voluntatem corrumpere. Nemo ergo veſtrûm qui adeſtis, illum adjuvet. Mei potius, hoc eſt Dei, efficiamini. Non loquimini Jeſum-Chriſtum, & mundum concupiſcite. Invidia in vobis non habitet. Neque, ſi ego præſens vos oro, credite mihi; his potius quæ vobis ſcribo, credite. Vivens ſcribo vobis, mori deſiderans.

ACTA S. IGNATII.

Mat. 16. 26.

Acta S. Ignatii.

Meus amor crucifixus eſt, nec eſt in me ignis materiæ amans: ſed vivens & loquens aqua in me eſt, mihi interius dicens: Veni ad Patrem. Non delector corruptionis alimento, neque huius vitæ voluptatibus. Panem Dei volo, panem cæleſtem, panem vitæ, quæ eſt caro Jeſu-Chriſti filii Dei, qui poſteriori tempore ex ſemine David & Abraham factus eſt: & potum Dei volo ſanguinem ipſius, quæ eſt caritas incorrupta, & perennis vita. Nolo amplius ſecundum homines vivere. Quod quidem futurum eſt, ſi vós volueritis. Id ergo vobis placeat, ut & vos placeatis. Brevibus litteris peto à vobis, credite mihi. Jeſus-Chriſtus vobis hæc patefaciet, quòd vere dico. Verax os eſt, in quo Pater vere locutus eſt. Pro me petite ut conſequar. Non ſecundum carnem, ſed ſecundum Dei mentem ſcripſi vobis. Si patiar, voluiſtis: ſin rejiciar, odiſtis.

Memores eſtote in veſtris precibus Eccleſiæ Syriæ, quæ mei loco Deo paſtore utitur. Solus Jeſus-Chriſtus illam vice epiſcopi reget, atque veſtra caritas. Ego autem erubeſco ex eorum numero dici. neque enim dignus ſum, utpote qui ſim ultimus eorum & abortivus. Verum miſericordiam conſecutus ſum, ut eſſem aliquis, ſi Deum conſequar. Salutat vos meus ſpiritus, & caritas eccleſiarum quæ me exceperunt in nomine Jeſu-Chriſti, non ut tranſeuntem. etenim quæ nihil ad me pertinebant viâ quæ ſecundum

ὁ ἐμὸς ἔρως ἐσταύρωται, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ πῦρ φιλόϋλον· ὕδωρ δὲ ζῶν καὶ λαλοῦν ἐν ἐμοί, ἔσωθέν μοι λέγον· δεῦρο πρὸς τὸν πατέρα. οὐχ ἥδομαι τροφῇ φθορᾶς, οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου. ἄρτον θεοῦ θέλω, ἄρτον οὐράνιον, ἄρτον ζωῆς, ὅς ἐστιν σὰρξ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦ γενομένου ἐν ὑστέρῳ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ Ἀβραάμ. καὶ πόμα θεοῦ θέλω τὸ αἷμα αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ἀγάπη ἄφθαρτος, καὶ ἀέναος ζωή. οὐκ ἔτι θέλω κατὰ ἀνθρώπους ζῆν. τοῦτο δὲ ἔσται, ἐὰν ὑμεῖς θελήσητε. θελήσατε ἵνα καὶ ὑμεῖς θεληθῆτε. δι' ὀλίγων γραμμάτων αἰτοῦμαι ὑμᾶς· πιστεύσατέ μοι. Ἰησοῦς δὲ Χριστὸς ὑμῖν ταῦτα φανερώσει, ὅτι ἀληθῶς λέγω· τὸ ἀψευδὲς στόμα, ἐν ᾧ ὁ πατὴρ ἐλάλησεν ἀληθῶς. αἰτήσασθε περὶ ἐμοῦ, ἵνα ἐπιτύχω. οὐ κατὰ σάρκα ὑμῖν ἔγραψα, ἀλλὰ κατὰ γνώμην θεοῦ. ἐὰν πάθω, ἠθελήσατε· ἐὰν ἀποδοκιμασθῶ, ἐμισήσατε.

Μνημονεύετε ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν τῆς ἐν Συρίᾳ ἐκκλησίας, ἥτις ἀντὶ ἐμοῦ ποιμένι τῷ θεῷ χρῆται. μόνος αὐτὴν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπισκοπήσει καὶ ἡ ὑμῶν ἀγάπη. ἐγὼ δὲ αἰσχύνομαι ἐξ αὐτῶν λέγεσθαι. οὐδὲ γὰρ ἄξιός εἰμι, ὢν ἔσχατος αὐτῶν καὶ ἔκτρωμα· ἀλλ' ἠλέημαί τις εἶναι, ἐὰν θεοῦ ἐπιτύχω. ἀσπάζεται ὑμᾶς τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ ἡ ἀγάπη τῶν ἐκκλησιῶν τῶν δεξαμένων με εἰς ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐχ ὡς παροδεύοντα. καὶ γὰρ αἱ μὴ προσήκουσαί μοι τῇ ὁδῷ

ὁδοῦ τῇ κατὰ σάρκα κατὰ πόλιν με προῆγον.

Γράφω δὲ ὑμῖν ταῦτα ἀπὸ Σμύρνης δι' Ἐφεσίων τῶν ἀξιομακαρίστων. ἔστι δὲ καὶ ἅμα ἐμοὶ σὺν ἄλλοις πολλοῖς Κρόκος τὸ ποθητόν μοι ὄνομα. περὶ τῶν προελθόντων με ἀπὸ Συρίας εἰς Ῥώμην εἰς δόξαν τοῦ θεοῦ, πιστεύω ὑμᾶς ἐπεγνωκέναι, οἷς καὶ δηλώσατε ἐγγύς με ὄντα. πάντες γάρ εἰσιν ἄξιοι τοῦ θεοῦ καὶ ὑμῶν, οὓς πρέπον ὑμῖν ἐστὶν κατὰ πάντα ἀναπαῦσαι. ἔγραψα δὲ ὑμῖν ταῦτα τῇ πρὸ ἐννέα καλανδῶν Σεπτεμβρίων, τουτέστιν Αὐγούστου εἰκάδι τρίτῃ *. ἔρρωσθε εἰς τέλος ἐν ὑπομονῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

* L. τετάρτῃ.

4. Καταρτίσας τοίνυν ὡς ἠβούλετο τοὺς ἐν Ῥώμῃ τῶν ἀδελφῶν ἄκοντας διὰ τῆς ἐπιστολῆς, οὕτως ἀναχθεὶς ἀπὸ τῆς Σμύρνης (κατεπείγετο γὰρ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ὁ Χριστοφόρος φθάσαι τὰς φιλοτιμίας ἐν τῇ μεγάλῃ Ῥώμῃ, ἵνα ἐπ' ὄψεσι τοῦ δήμου Ῥωμαίων θηρσὶν ἀγρίοις παραδοθεὶς, τοῦ στεφάνου τῆς ἀθλήσεως ἐπιτύχῃ.) προσέσχε τῇ Τρῳάδι. εἶτα ἐκεῖθεν καταχθεὶς ἐπὶ τὴν Νεάπολιν διὰ Φιλίππων παρώδευεν Μακεδονίαν, περὶ καὶ τὴν Ἤπειρον τὴν πρὸς Ἐπίδαμνον, ἐν τοῖς παραθαλαττίοις νηὸς ἐπιτυχὼν, ἔπλει τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, κἀκεῖθεν ἐπιβὰς τοῦ Τυρρηνικοῦ, καὶ παραμείβων νήσους τε καὶ πόλεις, ὑποδειχθέντων τῷ ἁγίῳ Ποτιόλων, αὐτὸς μὲν ἐξελθεῖν ἔσπευδεν, κατ' ἴχνος βαδίζειν ἐθέλων τοῦ ἀποστόλου Παύλου. ὡς δὲ ἐπιπεσὸν βίαιον

ACTA S. IGNATII.

carnem eſt, me per civitates deduxerunt.

Porro hæc e Smyrna per Epheſios laude dignos ſcribo vobis. Mecum etiam eſt cum aliis multis Crocus, deſideratum mihi nomen. De his qui me à Syria ad Romam uſque ad Dei gloriam præceſſerunt, credo vos cognoviſſe, quibus etiam ſignificate me prope eſſe. Siquidem omnes Dei & veſtrûm digni ſunt, quos in omnibus recreare vos decet. Hæc ſcripſi vobis ante diem IX. Kalendas Septembris, hoc eſt, Auguſti vigeſima tertia *. Valete in finem in patientia Jeſu-Chriſti. Amen.

*L. quarta.

IV. Poſtquam ergo repugnantes fratres qui Romæ erant, per epiſtolam, ut voluit, præparaſſet, ſic à Smyrna ſolvens, (urgebatur enim à militibus Chriſtophorus, ut ad publica ſpectacula magnæ Romæ properaret: nempe ut in conſpectu populi Romani belluis ferocibus traditus, coronam certaminis conſequeretur.) Troadem appulit. Inde poſtea Neapolim ductus, Philippis tranſiens, Macedoniam prætervivit, & ad eam Epyri partem quæ ad Epidamnum ſita eſt, in maritimis locis nave inventa, Adriaticum pelagus navigavit, indeque Tyrrhenicum ingreſſus, inſulas & civitates percucurrit, oſtenſiſque ſancto viro Puteolis, ipſe quidem exire feſtinabat, Apoſtoli Pauli veſtigiis incedere cupiens. Verum ut per vehementem ventum

ACTA S. IGNATII.

irruentem non licuit, nave e puppi impulſa, laudibus prædicans fratrum illius loci caritatem, ſic ultra navigavit. Itaque uno die & nocte eadem, ſecundis ventis uſi, nos quidem inviti ducebamur, gementes ob futuram ſeparationem Juſti illius à nobis: at illi juxta votum accidebat, quippe qui e mundo citius diſcedere properaret, ut ad Dominum quem amabat perveniret. Cum ergo Portus Romanorum navigando attigiſſet, finiſque immundi ſpectaculi immineret, milites moram ægre ferebant: at Epiſcopus gaudens urgentibus parebat.

V. Inde igitur Portu, ita dicto, profecti ſunt: (Jam enim fama ſancti Martyris percrebuerat.) timore & gaudio fratribus, qui cum ipſo erant, repletis, lætantibus quidem quod Theophori congreſſu dignarentur; timentibus vero quod ad mortem ille duceretur. Aliquibus etiam in ſilentio & ſeceſſu degentibus [ſuum adventum] nuntiavit, qui [oratione] fervebant, & aiebant ſe compeſcere populum, ne virum juſtum ad necem quæreret. qui ſtatim ea re ſpiritu cognita, omnibus ſalutatis, veram caritatem ab illis petiit, pluraque his, quæ epiſtolâ ſcripſerat, diſſeruit, & ſuadere conatus eſt, ne ſibi ad Dominum feſtinanti inviderent; ſicque genuflexis omnibus fratribus, Filium Dei obſecravit pro eccleſiis, pro perſecutionis ceſſatione, pro

πνεῦμα οὐ συνεχώρει, τῆς νηὸς ἐκ πρύμνης ἐπειγομένης, μακαρίσας τὴν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ τῶν ἀδελφῶν ἀγάπην, οὕτω παρέπλει. τοιγαροῦν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ τῇ αὐτῇ οὐρίοις ἀνέμοις προσχρησάμενοι, ἡμεῖς μὲν ἄκοντες ἀπηγόμεθα, στένοντες ἐπὶ τῷ ἀφ' ἡμῶν μέλλοντι χωρισμῷ τοῦ δικαίου γίνεσθαι. τῷ δὲ κατ' εὐχὴν ἀπέβαινεν σπεύδοντι θᾶττον ἀναχωρῆσαι τοῦ κόσμου, ἵνα φθάσῃ πρὸς ὃν ἠγάπησεν κύριον. καταπλευσάντων γοῦν εἰς τοὺς λιμένας Ῥωμαίων, μελλούσης λήγειν τῆς ἀκαθάρτου φιλοτιμίας, οἱ μὲν στρατιῶται ὑπὲρ τῆς βραδύτητος ἤχαλλον· ὁ δὲ ἐπίσκοπος χαίρων κατεπείγουσιν ὑπήκουσεν.

5. Ἐκεῖθεν γοῦν ἐώθησαν ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πόρτου. (διεπεφήμιστο γὰρ ἤδη τὰ κατὰ τὸν ἅγιον μάρτυρα·) σὺν αὐτῷ μετὰ τοῖς ἀδελφοῖς φόβῳ καὶ χαρᾷ πεπληρωμένοις, χαίρουσιν μὲν ἐφ' οἷς ἠξιοῦντο τῆς τοῦ θεοφόρου συντυχίας· φοβουμένοις δὲ διότι ἐπὶ θάνατον ὁ τοιοῦτος ἤγετο. τισὶ δὲ παρήγγελλεν ἡσυχάζουσιν, ζέουσι καὶ λέγουσι καταπαύειν τὸν δῆμον πρὸς τὸ μὴ ἐπιζητεῖν ἀπολέσθαι τὸν δίκαιον, ὃς εὐθὺς γνοὺς τῷ πνεύματι, καὶ πάντας ἀσπασάμενος, αἰτήσας τε παρ' αὐτῶν τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην, πλείονά τε τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ διαλεχθεὶς, καὶ πείσας μὴ φθονῆσαι τῷ σπεύδοντι πρὸς τὸν κύριον, οὕτω μετὰ γονυκλισίας πάντων τῶν ἀδελφῶν, παρακαλέσας τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν, ὑπὲρ τῆς τοῦ διωγμοῦ καταπαύσεως, ὑπὲρ

τῆς τῶν ἀδελφῶν εἰς ἀλλήλους ἀγάπης, ἀπήχθη μετὰ σπουδῆς εἰς τὸ ἀμφιθέατρον. εἶτα εὐθὺς ἐμβληθεὶς κατὰ τὸ πάλαι πρόσταγμα τοῦ Καίσαρος, μελλουσῶν καταπαύειν τῶν φιλοτιμιῶν (ἦν γὰρ ἐπιφανής, ὡς ἐδόκουν, ἡ λεγομένη τῇ Ῥωμαϊκῇ φωνῇ τρισκαιδεκάτη, καθ᾽ ἣν σπουδαίως συνήεσαν·) οὕτως θηρσὶν ὠμοῖς παρὰ τῷ ναῷ παρεβάλλετο, ὡς παραυτὰ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰγνατίου πληρωθῆναι τὴν ἐπιθυμίαν κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπιθυμία δικαίου δεκτή· ἵνα μηδενὶ τῶν ἀδελφῶν ἐπαχθὴς διὰ τῆς συλλογῆς τῶν λειψάνων γένηται, καθὼς φθάσας ἐν τῇ ἐπιστολῇ τὴν ἰδίαν ἐπεθύμει γενέσθαι τελείωσιν. μόνα γὰρ τὰ τραχύτερα τῶν ἁγίων αὐτοῦ λειψάνων περιελείφθη, ἅτινα εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἀπεκομίσθη, καὶ ἐν λίνῳ κατετέθη, θησαυρὸς ἀτίμητος ὑπὸ τῆς ἐν τῷ μάρτυρι χάριτος τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ καταλειφθέντα.

6. Ἐγένετο δὲ ταῦτα τῇ πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν Ἰαννουαρίων, τουτέστιν Δεκεμβρίῳ εἰκάδι, ὑπατευόντων παρὰ Ῥωμαίοις Σύρα καὶ * Σεδεκίου τὸ δεύτερον. τούτων αὐτόπται γενόμενοι, μετὰ δακρύων κατ᾽ οἶκόν τε παννυχίσαντες, καὶ πολλὰ μετὰ γονυκλισίας καὶ δεήσεως παρακαλέσαντες τὸν κύριον πληροφορῆσαι τοὺς ἀσθενεῖς ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς προγεγονόσιν, μικρὸν ἀφυπνώσαντες, οἱ μὲν ἐξαίφνης ἐπιστάντα καὶ περιπτυσσόμενον ἡμᾶς ἐβλέπομεν. οἱ δὲ πάλιν ἐπευχόμενον ἡμῖν ἑωρῶμεν τὸν μακάριον Ἰγνάτιον, ἄλλοι δὲ σταζόμενον ὑφ᾽ ἱδρῶτος ὡς ἐκ καμάτου πολλοῦ παραγινό-

* L. Σενεκίου.

mutua fratrum in ſe invicem caritate. quo facto ad amphitheatrum cum feſtinatione ductus eſt. Deinde confeſtim immiſſus juxta pridem datum Cæſaris mandatum, fine ſpectaculorum imminente, (ſolemnis enim erat, ut putabant, Romanâ voce dicta tertia-decima, quâ ſtudioſe conveniebant) ita feris crudelibus juxta templum expoſitus eſt, ut ilicò ſancti martyris Ignatii deſiderium impleretur, ſecundum quod ſcriptum eſt: *Deſiderium juſti acceptabile*, ut nempe nulli fratrum gravis fieret ob ſuarum reliquiarum collectionem, quomodo propriam conſummationem fieri prius in epiſtola optaverat. Solæ enim duriores ſanctarum ejus reliquiarum partes relictæ ſunt, quæ Antiochiam delatæ ſunt, & in ſudario depoſitæ, theſaurus ſane inæſtimabilis ob Martyris gratiam Eccleſiæ relictus.

Acta S. Ignatii.

Prov. 10. 24.

VI. Hæc autem acta ſunt ante diem XIII. Kalendas Januarias, hoc eſt, vigeſima die menſis Decembris, apud Romanos conſulibus Sura & * Sedecio ſecundùm. Horum nos ipſi ſpectatores facti, cum lacrymis domi vigilem noctem duximus, & genibus flexis multis precibus Dominum orabamus, ut nos infirmos de iis quæ facta fuerant certos faceret. Poſtea cum paululum obdormiſſemus, alii quidem illum ſubito adſtantem noſque complectentem videbamus: alii rurſus nobis orantem beatum Ignatium cernebamus: alii ve-

* L. Senecio. ſeu Senecione.

ACTA S. IGNATII.

ro ſudore ſtillantem, tamquam ex multo labore advenientem, & Domino aſſiſtentem intuebamur. Cum ergo multo cum gaudio iſta vidiſſemus & ſomniorum viſa contuliſſemus, Deum datorem bonorum laudavimus, & Sanctum beatum diximus, vobiſque diem & tempus indicavimus: ut tempore ejus martyrii convenientes, athletæ & generoſo Chriſti Martyri communicemus, qui diabolum conculcavit, & pii ſui deſiderii curſum perfecit in Chriſto Jeſu Domino noſtro, per quem, & cum quo Patri gloria & potentia cum ſancto Spiritu in ſæcula. Amen.

μένον, καὶ παρεστῶτα τῷ κυρίῳ. μετὰ πολλῆς τοίνυν χαρᾶς ταῦτα ἰδόντες καὶ συμβαλόντες τὰς ὄψεις τῶν ὀνειράτων, ὑμνήσαντες τὸν θεὸν τὸν δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν, καὶ μακαρίσαντες τὸν ἅγιον, ἐφανερώσαμεν ὑμῖν καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὸν χρόνον, ἵνα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ μαρτυρίου συναγόμενοι, κοινωνῶμεν τῷ ἀθλητῇ καὶ γενναίῳ μάρτυρι Χριστοῦ, καταπατήσαντι τὸν διάβολον, καὶ τὸν τοῦ φιλοχρίστου αὐτοῦ ἐπιθυμίας τελειώσαντι δρόμον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, δι᾽ οὗ καὶ μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι εἰς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ad pag. 38. Acta ſanctæ Symphoroſæ contulimus cum cod. mſ. bibliothecæ Sorbonicæ, qui omnino cod. Colbertino conformis eſt.

Pag. 23. Ad notam b adde, In cod. etiam S. Mariani Autiſiodorenſis, Felicitas dicitur poſt omnes filios ab alio judice decollata.

P. 32. Epiſtolam de S. Polycarpo cum cod. mſ. RR. PP. Carmelitarum Excalceatorum Pariſienſium contulimus; in quo cod. nihil de Columba, quæ apparuiſſe dicitur num. 13. In num. 12. pro artiſteria *habet* ergaſteria.

P. 36. Ad num. 2. Admonitionis in Martyrium SS. Ptolemæi, &c. adde. De his conſule R. P. Antonium Pagi ad an. 162. ubi egregie probat, hanc Apologiam Marco oblatam fuiſſe.

P. 60. De S. Irenæo adde ad num. 5. Acta quorum fragmentum ſe reperiſſe dicit Baronius, invenimus integra in cod. mſ. archicœnobii Ciſtercienſis: ſed cum ad Irenæi ætatem accedere non videantur, ea proferre operæ pretium non duximus. *Sic autem incipiunt:* Quamquam nullis invicta Martyrum virtus poſſit modis annumerata percurri, quibus conſtat ſuppliciorum, &c.

P. 140. Ad hæc verba Actorum S. Achatii num. 3. Hæc & Dalmatæ faciunt, latrocinandi arte callentes, &c. *appone hanc notam.* Marcus apud Capitolinum latrones Dalmatiæ atque Dardaniæ milites feciſſe *dicitur.*

P. 206. Ad notam tertiam hæc adde. Id recte obſervavit R. P. Ant. Pagi ad annum 248 ſed in alium ſcopulum impegit, aſſerendo nempe Cyprianum uxoratum fuiſſe ex his Pontii verbis, de Job dictis, non uxoris ſuadela deflexit, quæ incaute de Cypriano vir eruditus intellexit cum Oxonienſi editore. Sed hunc errorem idem editor jam emendavit, ut ſupra obſervavimus.

P. 219. In Actis S. Cypriani num. 5. ſic ex pluribus mſſ. lectio reſtituenda. Ita Cyprianus paſſus eſt, ejuſque corpus propter gentilium curioſitatem in proximo poſitum eſt. Inde per noctem ſublatum cum cereis & ſcholacibus ad areas deductum eſt. *Sane Areas ſeu Arenarias Chriſtianorum cœmeteria appellata fuiſſe patet ex Tertulliano ad Scapulam cap. 3. & ex Actis SS. Montani, &c. ſupra pag. 233.*

P. 229. *In nota b ad Acta SS. Fructuoſi, &c. adde.* Retinendam tamen eſſe vocem, pedibulum, videtur perſuadere locus iſte Gregorii Turon. lib. 3. Hiſtoriarum cap. 15. Audiunt pedibulum equitum currentium, &c.

P. 225. *Poſt editam SS. Jacobi & Mariani paſſionem deprehendimus eamdem reperiri in cod. mſ. num. 465. monaſterii noſtri S. Remigii Remenſis annorum circiter 600. Quam, rogatu noſtro, cum editis contulit noſter Domnus Guillelmus* Robin *ejuſdem loci Bibliothecarius. Quare varias lectiones, quæ alicujus momenti viſa ſunt, hic exhibere opera pretium duximus.*

Pag. 225 *l.* 14. armari. Et ut veſtræ mihi fiducia familiaritatis injunxit. *L.* 20. Et veneramus in locum. *L.* 21. *& ubique errore, ut videtur, exſcriptoris,* Cirenſis *pro* Carthenſis. *Pag.* 226. *l.* 3. per militares manus impenſius & infeſtis animis requirebat. *L.* 15. Et contigit ut Agapius *L.* 19. quibus tantum inerat... ſanctis & tam præclaris. *L.* 24. obfirmatæ virtutis. *L.* 28. ſalubris armavit. *L.* 32. ſecuturis Vix dum... & ecce. *L.* 35. ſed centurio. *P.* 227. *l.* 2. trepidatio, *æqualı, ſed alia manu ſcriptum eſt*, tripudiatio. Sic quidem. *L.* 4. juſta ſanguinis effuſio expleret... poſſum fratres. *L.* 8. hora fortiores faceret. *L.* 9. pertrahebamur. *L.* 11. Chriſti jam matura. *L.* 19. centurione & Cirenenſium magiſtratibus... tamquam ſi membrorum. *L.* 23. affectata vice non Chriſtianum tantum, ſed & diaconum ſe confitebatur. *L.* 26. exquiſita fuere ſupplicia. *L.* 36. quantum corpore, tantum mente creſcebat. *Pag.* 228. *l.* 2. graveſcenteſque caliginis horrores. *L.* 11. ſingulæ claſſes. *L.* 12. tum exaudita eſt mihi. *L.* 16. & triſte, & ait. *L.* 20. pinis pulſantibus. *L.* 21. circuitum ambitus... coronatum. In medio autem pellucidus fons ſuperantibus venis, & puris liquoribus. *L.* 25. de fonte impleſſet. *L.* 27. inquit, ſurrexi. *L.* 35. cujus veſtis diſtincta... oculi eam conſtanter videre. *L.* 39. zonam purpuream. *Pag.* 229. *l.* 2. ſopierat... valebat. *L.* 6. vehiculi ſe promoventis. *L.* 15. ejus devota mens. *L.* 16. vixque quiete. *L.* 17. producto. *L.* 37. propter hoc. *Pag.* 230. *l.* 2. proximæ paſſionis. *L.* 3. ex eo non minus turbulentis. *L.* 20. conſummatæ fidei. *L.* 34. corona aurea. *L.* 41. gloriæ redditus eſt, & e preſſuris. *Pag.* 231. *l.* 4. alveus ipſe. *L.* 9. populus urgeret... feritatis. *L.* 11. petentrerent. *L.* 14. cumulis acervaret. *L.* 22. ex audito equorum fremitu ac ſono. *Pag.* 232. *l.* 1. O te merito Mariam! O te beatam.

Pag. 233. *In alio cod. mſ. ejuſdem monaſterii Remigiani num.* 457. *ab annis circiter* 500. *conſcripto, habentur Acta SS. Montani & ſociorum, qualia à nobis edita ſunt, exceptis paucis, quæ hic referimus. Titulus paſſionis in eo cod. ſic habetur*, Paſſio ſanctorum Montani & Gemellis. *pro* Gemellis *in cod. mſ. Illuſtriſſ. Abbatis* de Noailles, *quo in noſtra editione uſi ſumus, habetur* Gemelli, *ſicut & in codd. S. Maximini Trevirenſis, & monaſteriorum Igniacenſis, & Vallis-ſecretæ. Cetera autem lectiones variæ cod. Remigiani hæ ſunt.* *Pag.* 233. *l.* 1. Ex nobis. *L.* 9. prævaricatam violentiam *L.* 12. ſtatim ut redit ab aquæ baptiſmo, ad martyrii coronam immaculato itinere feſtinavit. *L.* 14. paucos menſes *L.* 17. milites nuntiare audivimus, quod heri corpus noſtrum minaretur urere. *Pag.* 234. *l.* 8. Domino repugnante. *L.* 16. Loci illius. *L.* 17. vincit in bonis. *Pag.* 235. *l.* 17. quæcumque itemus. *L.* 27. laboribus poſſimus. *Pag.* 236. *l.* 4. veniſſe huc ad carcerem. *L.* 10. ſed & lateri feneſtræ ipſius & medio ablati liberam... amiſerant. *L.* 15. non cibaria. *L.* 16. nam & alterum diem jejuni. *L.* 19. diſrupto catenariorum. *L.* 22. ægros laborantes. *L.* 31. convenerint in terra. *Pag.* 238. *l.* 31. manufacta figmenta honorare. *L.* 34. ad quem ire. *L.* 35. abruptam feſtinantiam negationem pacis. *Pag.* 239. *l.* 6. ad ſacerdotum obſequia. *L.* 21. glorioſam ſuam paſſionem. *L.* 32. glorioſo dolore. *L.* 36. animum conſolabatur interdum, ut dilationem. *L.* 42. cataractariorum miniſtris. *Pag.* 240. *l.* 13. præſidis. *L.* 24. & quæ gentilium verba ſunt, dicebant. *Pag.* 241. *l.* 1. notoriam *& infra.* *L.* 8. in carcerum pœnis plene ſcierat. *L.* 22. ſciebat occidi. *L.* 30. tertia paſſionem *L.* 34. carnales oculos angelico ſplendore percuteret. *Pag.* 242. *l.* 10. ad illa venio. *L.* 23. *deeſt*, noveritis Eccleſiæ pacem &. *L.* 28. fidem ſignavit.

Pag. 282. In Admonitione in Paſſionem S. Geneſii Mimi num. 2. hæc adde : Eadem acta prout ex 3 codd. mſſ à nobis edita ſunt, vidimus in cod. mſ. monaſterii Ciſtercienſis, item in altero illuſtriſſimi viri Boherii in Divionenſi ſenatu Præſidis infulati.

Pag. 368. ad notam, adde : Obſervat H. Dodvvellus in diſſertatione 12. Cyprianica num. 2. Galilæi nomen Chriſtianis longe ante Juliani tempora attributum fuiſſe. Galilæos appellant Chriſtianos auctor Philopatridis & Celſus, Chriſtianorum hoſtes infenſiſſimi.

Ad pag. 632. Cum jam ultimum hoc folium ſub prelo eſſet, clariſſimus vir non linguarum modo ſed etiam rerum orientalium callentiſſimus Euſebius Renaudotus mecum communicavit, quæ de Perſis Martyribus habentur apud veterem auctorem Perſam, qui Patriarcharum Neſtorianorum ſucceſſionem ab Epiſcopis Seleuciæ deduxit, ut ſuam eccleſiam, & Martyribus multis illuſtratam, & à Catholicis epiſcopis initium habuiſſe demonſtraret. Doleo ſane quod citius in manus meas non venerit vetus hæc hiſtoria, ex qua multum lucis ad illuſtrandos Perſas Martyres haurire potuiſſem. Verum id à viro doctiſſimo propediem ſupplendum ſperamus, qui hanc hiſtoriam ex eod. mſ. perſico in latinum tranſtulit. Hic unum obſervari velim, nempe ea, quæ de his Martyribus auctor ille commemorat, conſentanea eſſe his, quæ à Sozomeno aliiſque ſcriptoribus eccleſiaſticis referuntur, paucis exceptis, quæ pro verſionum diverſitate variant. Ceterum hic auctor ait Symeonis aliorumque Martyrum hiſtoriam Saporis qui in prima perſecutione, conſummati ſunt, ab Epiſcopo Adanæ in Armenia conſcriptam fuiſſe. In ea autem perſecutione 160. Martyrum millia occiſos fuiſſe dicit in Dit Elhamar & Bajermi, viciniſque regionibus; in Iraca vero circiter triginta millia. Symeonis ſucceſſorem, quem Acta noſtra Sadoth vocant, Chahdouſt appellat. Manetam & Agi ſeu Ahi, qui paullo poſt eidem Seleuciæ eccleſiæ præfuerunt, laudat, quod Martyrum nomina & geſta qui iis temporibus floruerunt, diligenter collegerint. Multa etiam narrat idem auctor de Iſdigerdis perſecutione, ac Jacobi quem nos Interciſum appellamus, quod ejus membra particulatim præciſa fuerint, martyrium deſcribit. De his lectorem monere viſum eſt, donec hæc hiſtoria lucem aſpiciat.

ERRATA.

PAg. 8. *l.* 9. ad, *lege* ab. P. 17. *l.* 31. quæ, *lege* qui. P. 31. *l. ult.* judicio, *lege* judic[illegible] P. 36. *l.* 15. ejus, *lege* eorum. P. 42. *l.* 6. Acta ad, *lege* ad Acta. P. 84. *l.* 40. non eſſe, *lege* non ſit. P. 88. *not. l. ult. lege* verbera. P. 112. *l.* 1. gentiles, *lege* gentilis. *Pag.* 135 *not. l.* 7. enatores, *lege* Venatores, & *l.* 9. Vexhibenda, *lege* exhibenda. P. 143 *l.* 8. ſed id, *dele* id. P. 169. *l.* 24. *poſt* orare, *adde* ipſis. P. 181. *l.* 24. glorificata, *lege* glorificatam. P. 263. *v.* 226. *lege* tegi. P. 296. *not. col.* 1. *l.* 2. quare, *lege* quale. P. 334. *l.* 5. Chriſtianus, *lege* Chriſtianis. P. 379. *l.* 8. *lege* quos in unum. P. 442. in actis... habeatur ejus, *lege* actis ejus, &c. P. 491. *l.* 19. ter, *lege* iter. P. 523. *l.* 31. roderentur, *lege* proderentur. P. 527 *l.* 3. Ludovicus, *lege* Franciſcus. P. 549. *l.* 11. Cyrus, lege Syrus. P. 586. *not. l. ult.* Græci, *lege* Græc. P. 600. *l.* 35. hunc, *lege* tunc. P. 645. *l.* 14. conati, *lege* coacti. P. 678. tranſiegiſſe, *lege* tranſegiſſe.

A011471540

INDEX
IN ACTA MARTYRUM.

Quæ numeris Romanis deſignantur, in Præfatione requirenda ſunt.

A

Aron M. xxj
Aaron rex. 203
Abbir-Germanicianæ Epiſc. Succeſſus. 241.
Abdas Ep. M. 638
Abdas Ep. Perſa an M. 679
Abdechalaam M. 656
Abdieſus Ep. M. 658
Abdaeſus M. ibid.
Abdon M. 695
Abitinæ epiſc. Maximus, Victor, Saturninus, 409. Fundanus apoſtata. 410
Abramius Ep. M. 638
Abſidæ gradatæ. 244
Abſtinentes. 364
Acacius Ep. & M. 158
Acacius M. CP. xxij
Acacius M Sebaſtæ. 581
Acacius, &c. M. 623
Acacius, v. Achatius. ---
Acepſimas Ep. M. 658
Acepſimas M 637
Achæus Judex. 271
Achatius Ep. M. 158
Achilleus M. xviij
Achyron, villa publica. 667
Aciſclus M. 517
Acoemetæ monachi Græci. 289
Aconius M. 691
Acroma quid. 587
Acta Chriſti Paſſionis. 456. 458
Acta Confeſſionis S. Cypriani eo vivente vulgata. 193. 210
Acta Martyrum qui ſervata. ij
Acta Martyrum lecta publice, iv. 84. privata eorum lectio commendata vj. à quibus collecta. vij
Acyllinus M. 78
Adanæ epiſc. 710
Adauctus M. 325
Adauctus & Felix M. 256
Admetus rex. 72. 140
Adrianopolis Ep. Eutropius, Lucius, an Philippus. 442
Adrianus M. 349
Adrianus, v. Hadrianus.
Adventitius M. 188
Ædeſius M. 337
Æduæ epiſcopi privilegium. 68
Æduenſis epiſc. Simplicius. 69
Ægea urbs Lyciæ. 279
Ægypti epiſcopi complures Mart. 328. 561
Ægypti præfecti, &c. Lætus 98. Aquila 99. Sabinus 166. &c. Æmilianus. 172. &c. Heraclas. 337. Proculus. 427. Euſtratius. ibid. Culcianus. 548
Æithala M. 637
Ælius beneficiarius. 220
Æmilia M. 47
Æmilianus, ejus viſio. 229
Æmilianus Ægypti præfectus. 172. poſtea tyrannus. 175
Æmilianus Conſul. 250
Æmilianus M. 646. 647. 629
Æmilius M. 598. 693
Æmonia urbs. 343
Æſchines orator. 543
Æſculapius. 140. 446
Ætherius ep. Lugd. 60
Æthnæ mons. 126. 622
Aetius M. 581
Æva M. 694
Afa, ſeu Apha quid? 91
Afra M 500
Africæ Proconſules Saturninus. 77. Minucius Timinianus. 88. Paternus. 216. Galerius Maximus. 217. Dion. 309
Africæ procuratores Hilarianus. 88. &c. Præſes Fortunatus. 322. Anulinus. 377. &c.
Africanus M. 542
Afri ſe ipſos occidunt. 688
Agapæ. 94
Agape V. & M. 419. 517
Agapitus M. 180. 691
Agapius M. 335. 337
Agapius alter M. 355
Agapius Ep. & M. 226. 250
Agas ep. M. 658
Agatha V. & M. lj. 541. 695
Agathi Conf. 422
Agatocles. 457
Agathonica M. 27. an cum ea aliæ Martyres, ibid.
Agathopus. 9. 10
Agathoſangelus. 142
Agathus ſeu Agatho M. 624
Agaunum. 288. & ſeqq.
Agaunenſes ſeu Acaunenſes Mart. 286.
Agazangelus. 142
Agdelas Ep. M. 638
Ageleus M. xxij. 675
Aggias M. 581
Agi ſeu Ahi epiſc. 710
Agia mons. 446
Agila rex. 547
Agnes V. & M. 259. 420. 493. 503. 541. 692. 695.
Agreſſus ſeu Agreſtis S. Vincentii avus. 389
Agricola M. 512.
Agricolanus ſeu Auriculanus. 355
Agricolaus præſes. 585
Agrigentum urbs. 377
Ajax ep. Botolis. 648
Anthalas M. 658
Albanus M. xxj. 299
Albina M. 47
Albinus præſes. 4
Alboinus rex. 334
Alce. 35
Alcibiades ſeu Aſclepiades M. 46. 58.
Alcipres quid. 672
Aleppium. 524
Alexandra V. & M. 363
Alexander. 127
Alexander Carbonarius ep. M. 213.
Alexander ep. CP. 560
Alexander M. 426
Alexander M. Alex. 105
Alexander M. Anaunenſis. 684
Alexander & Epipodius Mart. 65. & ſeqq.
Alexander M. Ægyptius. 333
Alexander M. Apameæ. lxxiij
Alexander, &c. M. Cæſareæ, 252.
Alexander M. Gazæ. 333
Alexander M. ep. Jeroſolymæ. 314. & ſeqq.
Alexander M. Jeroſol. 319
Alexander M. Lugd. 47. 55

Alexander M. Maſſiliæ. 300
Alexander M. Romæ. 20. 22. 692.
Alexander M. Romæ. xxxvj
Alexander M. Sebaſtæ. 581
Alexander Imp. an Chriſtianus? 172. An ſub eo Martyres. xxviij.
Alexander præſes. 528
Alexandriæ baptiſmus hæreticorum admiſſus. 571
Alexandriæ parochi. 158
Alexandriæ præfectus Auguſtalis. 427.
Alexand. Presbyterorum privilegium. 165
Alexandrina cædes ſub Juliano. 644. 647.
Alexandrini Epiſc. electio ſingularis. 165
Alexandrini Epiſc. Demetrius. 98. &c. Julianus. *ibid.* Heraclas. 99. &c. Fabius. 112. Dionyſius. 164. &c. Athanaſius. 165. Maximus ſeu Maximinus. 257. Petrus. 328. &c. Georgius. 647
Alexandrini tumultus. 175
Altaria Deo ſoli erigenda, & ſacrificandum. 221
Almachius, ſeu Telemachus M. 570.
Almachius Præfectus. 308
Alphæus M. 331
Alumna M. 47
Alutina urbs. 409
Amachius præſes. 649
Aman. 231
Amarandus M. xxj
Amaſea metropolis. 515
Amaſeæ epiſc. Aſterius. 541. Baſilius M. 582
Amans-regis M. v. Sadoth.
Amantius acolythus. 256
Amantius ſeu Amatius, M. 18
Amantius præſes. 551
Ambienſis provincia. 143
Ambroſius Mart. corpora detegit. 512.
Ambroſiana baſilica Florentiæ. *ibid.*
Ammon M. 506
Ammon, ſeu Ammonius duplex, M. 624
Ammonariæ duæ M. 105
Ammonius Presb. M. 329
Amnas M. 47
Ampelius M. 694
Ampelius M. Abitin. 408
Amphilochius Ep. 171
Amphryſus fluvius. 72
Anagnia ſeu Anaunia. 683. 686
Ananias M. 636
Ananus Sum. Pont. Judæorum. 3
Anaragdus M. 531
Anas fluvius. 495
Anaſtaſia M. 419
Anaſtaſius Fullo M. iv
Anaſtaſius Perſa M. 73
Anaſtaſius Fortunatus. 512
Anaunenſes Mart. 683
Anaxarchus philoſophus. 534
Anazarbus urbs. 455. 465
Ancyra Galatiæ metropolis. 359
Andegavenſis eccleſia S. Mauritio dicata. 287
Andochius M. 69
Andreas Apoſt. M. 694
Andreas, &c. M. 146
Andronicus M. 457
Anea vicus. 344
Anicetus papa. 25
Anomeana impietas. 171
Anthedon urbs Palæſtinæ. 648
Antherus papa. xxix
Anthimus Ep. M. 320. 328. 560
Antinous Hadriani imp. ſervus. 5
Antiochiæ epiſcopi Evodius 9. Ignatius 9. &c. Aſclepiades. 116. Serapion. *ibid.* Fabius. 119. &c. Babylas M. 119 Euſtathius. 142. Paulus. 178. Meletius. 557. &c. Domnus, Timæus, Cyrillus. 560. Eudoxius. 650
Antiochia Oſroënorum. 523
Antipas M. xxx
Antiſtites paganorum. xxiv
Antolianus M. xxi. lvj
Antonia M. 47
Antonia V. & M. 250
Antonius magnus. 105
Antonina M. 426
Antoninus Caracalla Imp. 77
Antoninus M. xx
Antoninus presb. M. 341
Antonini Pii perſecutio xxxvj
Antoninus Verus Imp. quis. 55
Anulinus Conſul. 309
Anulinus Proconſ. 377. 408. 493.
Anulus Martyris reliquiæ. 369
Anuph Confeſſor. 138
Aonia regio Beotiæ; Aonides Muſæ. 258
Apameæ epiſc. Marcellus M. 683
Aper Presb. Conf. 375
Apocalypſis à nonnullis olim rejecta. 178
Apodemus M. 519
Apollinaris Ep. M. xxij
Apollinaris M. Remis. xxj
Apollio M. v. Pollio.
Apollo. 72. 140. 357
Apollonia M. 103
Apollonius. 370
Apollonius, &c. Mart. 138
Apollonius M. Lugd. 47
Apollonius & 5. alii M. 539
Apollonius M. an Senator. 78
Apologia à S. Luciano ſcripta. 328.
Apophoreta. 514
Apoſtata miſere perit. 148. &c.
Apoſtoli martyres. lxix. 26
Apoſtolorum feſtum. 694
Apoſtoli nomen datum primis Chriſti diſcipulis. 6
Apotactitæ. 363
Apparitio Chriſti. 305 *&* *paſſim.*
Apparitio S. Felicis Nolæ. 256
Apparitio S. Potamiænæ M. 100
Appellæus menſis. 344
Appellatio ad Chriſtum de judice. 386.
Apphianus M. 334. 337
Aqua luſtralis apud gentiles. 668. 669.
Aquila Præfectus. 99
Aquila presb. Alex. 165
Aquilæ interpretis patria. 628
Aquilina M. xxij
Aquilinus Conſul. 309
Aquilinus M. 78
Aquilona villa. 667
Aquilus. 427
Ara. Agathini. 683
Arabicus mons. 107
Aratus M. 624
Araxas urbs Lyciæ. 334
Arcadius M. 590
Arcadius Imp. 542
Archelais vidua. 272
Archelaus ſpiculator. 285
Archidiaconus. 370
Area, cœmeterium. 239. 708
Arelas urbs. 602
Arelatenſes Epiſc. Trophimus. 108 Hilarius, Cæſarius. 285
Ares M. 344
Areſcius ſeu Ariſtæus M. 47
Arethuſii epiſc. Marcus. 645. &c.
Arethuſiorum cædes ſub Juliano. 644.
Arianus judex M. 540
Arianæ hæreſi non favit Dionyſius Alex. 171
Ariani, contra eos Collatio. 135
Arianorum parens an Lucianus. 560.
Arintheus conſul. 677
Ariſtemachus. 443
Ariſtides philoſophus. 136
Ariſto M. 198
Ariſto lapſus 381
Ariſtobulus conſul. 182
Ariſton M. 695
Armeniæ præſes Agricolaus. 585
Armeniæ frigus ingens. 586
Armentarius. 529
Ἀ'ρπαγὰς urbs. 334
Arpila M. 672
Arrius Antoninus. xxxij
Arſacius Conſ. 582
Arſenius ſeu Arſinus M. 105
Arſinoitica præfectura. 177
Artaxius M. 92
Artemius ſeu Artemeſius, ſeu Artemenſis. 412
Arthemius M. 645
Arvernenſes Epiſc. Stremonius. 108. Namacius. 513
Arula flumen. 293
Aſcalon urbs. 344
Aſcalonæ cædes ſub Juliano. 646

Aſcetæ

Aſcetæ qui 344
Aſcetica vita. 610
Aſcholius Ep. 671. 673
Aſclas M. 540
Aſclepiades M. 124. 129. 135
Aſclepiades Conſ. Ep. 136
Aſclepiades judex. 379
Aſclepius deus. 440. 621
Aſclepius Æſculapii ſacerdos. 655
Aſclepius Ep. Marcionita. 344
Aſia an urbs ? 143
Aſiarcha quid ? 52
Aſiæ proconſules, Servilius Paulus. 25. Statius Quadratus. 34. Proclus Quintilianus. 121. 135 &c. an Optimus. 143. &c.
Aſiaricorum calculus. 121
Aſiſia Liburniæ urbs. 543
Aſpaſius Preſb. Doctor. 92
Aſpaſius Paternus. 256
Aſpaſius vicarius, Paternus. 504
Aſſeſſor. 445. 451
Aſtaſiani ſeu Aſtiſiniani centuriones. 352. 355
Aſterius, &c. M. 278
Aſterius Ep. Amaſeæ. 541. 657
Aſterius Præfectus. 305
Aſturius ſeu Aſterius M. 275
Ates ſeu Aſter M. 105
Athanacenſes martyres. 45
Athanarici perſecutio. 670
Athanaſius M. 584
Athanaſius corniculasius. 465
Athanaſii Ep. Alex. ordinatio legitima. 565
Atharidus. 676
Athenagoras M. xxij
Athenagoræ Apologia. 25
Athenion. 457
Athletæ paradoxi. 321
Atinæ epiſc. Salomon. 617. Marcus M. 620
Atreus. 50
Attalus M. 47
Atticus conſularis legatus. 8. 9
Atticus Ep. Synnadæ. 118
Attici ep. CP. caritas. 679
Auctemon, v. Eudæmon.
Audactus preſb. 375
Audinæus menſis. 344
Augurius, &c. M. 219
Augusta Vindelicorum. 500
Auguſtalis lector. 222
Auguſtodunum, v. Ædua.
Auguſtini Ep. feſtum. 694
Avitus Lollianus. 610
Aulana urbs. 557
Aulona urbs. ibid.
Aureliani perſecutio. lvj
Aurelianus Agricolaus. 315
Aurelius Auriculanus. 313. 315
Aurelius Ep. 597. 694
Aurelius M. Afer. 198
Aurelius beneficiarius. 256
Auſa urbs. 151
Auſafæ epiſc. Lucius. 257
Auſonia M. 47
Autiſiodorenſis epiſc. Germanus. 535
Auxentius ep. 455
Auxentius M. 339
Azadas M. 657
Azadanes M. 658

B

BAbylan ſeu Babyllon. 223
Babylas Ep. lvi. 519. cum eo tres pueri. 669. ejus translatio. 657
Bacchæ mulieres. 360
Bacchius Juſtini avus. 40
Bacuntius fluvius. 455
Bademus abbas M. 678
Bajerma in Perſia. 750
Balbinæ cœmiterium. 672
Balliſtaria quid. 695
Balneum Timiotinum. 44
Balneum-vetus. 666
Baptiſmus, in eo albæ veſtes. 284 nomen mutatum 557. dictus teſtamentum. 667
Baptiſmus ſanguinis. 99
Baptiſmus hæreticorum. 570
Baſachiſius & alii ix. Mart. 651
Barbaſymes Ep. & M. 638
Barchochebas. xxxiv. 41
Barcinona urbs. 477
Barlaam M. 564
Barshuſius M. 672
Barulas infans M. 382
Baſentis pons, ſeu Baſartas. 455
Baſilides epiſc. 213
Baſilides M. 99. & ſeqq.
Baſiliſcus M. 557
Baſiliſcus Ep. M. 565
Baſiliſcus, &c. M. 278
Baſiliſſa V. 541
Baſiliſſa V. & M. 603
Baſilius ep. M. 582
Baſilius preſb. M. 650
Baſilii M. ſententia de Dionyſio Alex. 571
Baſſilla M. 695
Baſſillæ cœmiterium. 693
Baſſus. 457
Baſſus Conſul. 217. 250
Baſſus ep. mart. xxij
Baſſus M. 198
Baſſus præſes. 444
Baſtamon M. 624
Baſthamus M. ibid.
Baudilius M. xxj
Beata, an Mariani mater. 232
Beel-phegor, Baal. 525
Bellerophon. 126
Benedimus M. 146
Beneficiarii. 250. &c.
Beneventi epiſc. Januarius M. 408
Benjamin M. 679
Benignus M. 68. 69. 504
Bereeyuthiæ idolum. 69. ſollemnitas. 72
Bernice V. & M. 336. 321
Berullus. 457
Berytus urbs. 334
Beſas M. 565
Beſſamonius ſeu Belſamus M. 624
Béllia M. 78
Beſtiæ miteſcunt coram M. 321 322. &c.
Bethlapat urbs. 644. 680
Bethleem gentilibus celebris. xxxv
Bethuza regio. 644
Betranio epiſc. 678
Bezabde. 638
Biarchus miles. 591
Bibianus M. 581
Bibliotheca à S. Alexandro Jeroſolymis inſtituta. 517
Biblis M. 47
Bilus M. 694. v. Julius.
Biothanatoi M. 58. 59
Blandina M. 47
Blaſius Ep. & M. 585
Bochres Ep. M. 638
Boliani Mart. 74
Bonifacius Ep. M. vj
Bonifacius preſb. Africanus. 255
Bononiæ urbis patroni. 552
Bonoſus M. 663
Boſvvetha fluvius. 455
Botholii epiſc. Ajax. 648
Bracearæ epiſc. Fructuoſus. 220
Brandeum pro reliquiis. 557
Brixia urbs. 542
Brixienſis epiſc. an Caſſianus. 594.
Buſiris confeſſor. 649
Byrrum quid ? 218
Bythiniæ Proconſ. Arrius Antoninus. xxxij. Plinius. xxxiij. Sabinus. 555

C

CAbilonenſe concilium. 62
Cabilonenſis eccleſia S. Vincentio dicata. 389
Cæcilia M. Abitin. 410
Cæcilia V. & M. 541. 542. 684.
Cæciliana M. 695
Cæcilianus Ep. Carthag. 419
Cæcilianus M. 519
Cæcilianus M. Abitin. 410
Cæcilius. 319
Cæcilius preſb. 206
Cæcilius & comites M. 695
Cæſares aliquando Auguſti Impp. dicti. 201 313
Cæſaraug. epiſc. Valeſianus. 557. Valerius. 389
Cæſareæ Palæſt. epiſc. Theoctiſtus. 517. Theotecnus. 275
Cæſareæ Capp. epiſc. Firmilianus. 179. &c.
Cæſarienſium in Cappadocia cædes ſub Juliano. 645. 656
Cæſarius conſul. 582
Cæſarius ep. Arelati. 285
Cæſarius M. xxiij
Caius Alex. 167
Caius M. Apameæ. xxxvj

Caſus M. Cæſarauguſtæ. 520
Caius M. Sebaſte. 581
Caius papa. 692
Calaguris urbs. 517
Calcanea in ſacrificium adhibita. 280.
Calceus Martyris miraculis claret. 67.
Caldonius Vicarius S. Cypriani. 207.
Calliſtus papa & M. xxviij. 693
Calliſti coemiterium. 692
Callocerus M. ibid.
Calphurnianus præſes. 497
Calviſianus conſularis. 438
Camelaſia. 350
Camillus. 183
Campiductor. 291
Cancellarius. 558
Candida. 598
Candida veſtis ſenatoris. 275
Candidus M. 291
Candidus M. Sebaſte. 581
Canon SS. librorum. 112
Canopus ſuburbium Alexandriæ. 252.
Canopus urbs. 498
Cenopica regna, Ægyptus. ibid.
Cantianus M. 143
Cantiani Mart. xxiij
Cantus alternus. 10
Capitani M. 694
Capitolium Auguſtæ. 501. Toloſæ. 508. & alibi. 111
Capitolius an M. 645
Capraſius Ep. M. xxj. xxv
Capreolus Ep. 694
Caracalla unde ſic dictus. 515. ſub eo Mart. xxvij
Carcer Caſtrenſis. 89
Carceris pœna. xj. 234. &c.
Carcerenus, ſeu Carena vicus. 530
Caritas fraterna. 236. 242
Carnales metuunt mortem. 643
Carpophorus M. 693
Carpus M. 27. 151
Carterienſes M. 695
Carthaginenſes epiſc. S. Cyprianus. 193. &c. Optatus. 95. Aurelius. 397. Lucianus. 242. Cæcilianus. 374. Menſurius. 408. Gratus, &c. 695
Carthag. epiſc. primus Mart. Cyprianus. 215
Carthaginenſe Kalendarium. 693
Caſia Conf. 422
Caſſander. ibid.
Caſſianus condit monaſt. S. Victoris. 299
Caſſianus M. Abitin. 410
Caſſianus M. Imolæ. 593
Caſſianus M. Tingi. 314. 517
Caſſius M. xxj. 2vj
Caſtalia virgo, Caſtalius fons, Caſtalides Muſæ. 238
Caſtitas mira M. 2iij
Caſtitatis exemplar. 405
Caſtos. 540
Caſtrenſe munus, ludi, carcer, &c. 89
Caſtrenſis militia. 274
Caſtri-Galbæ ep. Lucius. 237
Caſtus M. 198. 693
Catana urbs. 377. 438
Cataphronius. 446
Cataphryges. 130. 145
Cataractæ & Cataractarii. 95
Cataſta quid. 88
Cathari hæretici. 169
Catharina V. & M. 329
Cathedra S. Jacobi ſervata. 4
Cathedra Petri Natale. 698
Cathedra prima Romæ. 189
Catholica Eccleſia. 141
Cathulinus M. xxij. 694
Celerina M. 598
Celerinus. ibid.
Celſus Ep. 118
Celſus M. 515
Centro deus falſus. 140
Centurio ordinarius. 315
Centurionum inſigne, vitis. 274. 312.
Cephro vicus. 375
Ceraunius Ep. viij
Cera eccleſiæ fores ſigillatæ. 443
Ceræ impreſſa Acta. 128, 603
Cerenius. xxxvj
Cerinthus. 24
Chaduuſt ep. M. 710
Chæremon diac. 168. 173
Chæremon ep. & M. 507
Chalcedon metropolis. 542
Charitana M. 44
Chariton M. ibid.
Chelidonius M. 565
Chimæra mons. 126
Chionia V. & M. 419. 517
Chlodoſvinda regina. 131
Chriſteta V. & M. 389
Chriſtiana religio qualis. 64. per infantem aſſerta. 382. miraculis aſſerta. 131. &
Chriſtianæ nobiles ſervilibus pœnis afflictæ. 406
Chriſtianus miro modo agnitus. 230.
Chriſtiani Impp. diligunt, & pro eis orant, & pro militibus & ſtatu orbis. 45. 139. 175. 216. 302. Erga Imp. religio. 45. quaſi carnes humanas ederent accuſati. 50. & paſſim. Cur odio habiti, & perſecutionibus afflicti. xxvij. quaſi jure belli occiſi. 325. Iis nullum exſilium. 210. an jurare licet. 100. &c. an lites movere. 574. an militare. 310. 313. ſpectacula & theatra debent vitare. 196. 569. magicis artibus vinci nequeunt. 152. Dicti Nazareni. 398. Galilæi. 368. &c. Eorum caritas tempore peſtis. 509. Conſtantia. 42. Innocentia. 547. Modeſtia. xxvj. officia. 358. puritas. 501. parentes, ſancti. 564. ſanguis ſemen eſt. xxx
Chriſtina V. & M. 146
Chriſtophorus M. xxiij
Chriſtophorus, S. Ignatius. 13
Chriſti agnati Martyres. 9
Chriſti apparitio. 305. &c.
Chriſti divinitas & humanitas aſſerta. 257. 274
Chriſti & Dei Pontifex Cyprianus. 209
Chriſti divinitas. xxxj. 42. 43. 196. Incarnatio. ibid. gratia. ibid.
Chriſti imaginem ſervat Alexander Imp. 172
Chriſti laudes. 504. nativitas. 692. 694. paſſionis Acta. 456. reſurrectio probatur. 131. ſignum. 310. virtus in Martyribus. 367. victima, Felix M. 578
Chriſto omnes æquales. 514
Chriſto ſacrificatum. 367. 440. 494.
Chriſto vero Deo cultus præſtitus. 80
Chriſtus Deus, propter eum Martyres patiuntur. xxiv. 65. 80. 196. 301. 366. 439. 440. 460. 549. 552. 595. 611. &c.
Chriſtus ſub ſpecie Paſtoris pictus. 87.
Chriſtus in Mart. patitur. 95. 306
Chryſanthus M xviij. 109. 420
Chryſogonus M. 419
Chridion M. 581
Chvridion M. 506
Chzepreg urbs. 554
Cibalis epiſc. Euſebius. 436
Cibus à Preſb. benedictus. 559
Ciliciarcha quid. 487
Ciliciæ præſides Lyſias. 279. Maximus. 458
Ciliciæ metropolis, Tarſus. ibid.
Cirmicitor miles. 291
Cirta urbs. 224
Cittinus, ſeu Cattinus, aut Cythius, ſeu Cicius M. 77
Civitas-nova urbs. 143
Clariſſimi viri titulus. 438
Clarusmons, v. Arverni
Claud. M. 693
Claudia Matrona. 190
Claudia V. & M. 363
Claudia Veſtalis. 190
Claudiopolis. 459. 558
Claudius Commentarienſis. 281
Claudius M. 693
Claudius M. Sebaſte. 581
Claudius, &c. M. 278
Claudius, ſeu Claudianus conſul. 77.
Clavicularii qui. 279
Clautus M. Abitin. 410
Clemens conſul M. xxxj
Clemens, &c. M. 693
Clemens M. 694
Clemens papa M. xxj

Clemens Alex. 117
Clementianus M. 694
Cleopas. 83
Clericis interdictus locus ubi rei puniuntur. 217. tutela interdicta. 206
Clerici S. Cypriani Mart. 232
Cloacinæ deæ. 303
Coadjutor primus epiſcopus. 115. quando licitus. 116
Coche urbs. 634
Cochlea. 246
Cœmeterium, Felicitatis. 20. Soteris. 406. alia varia. 622. & ſeq.
Cœmeteria Chriſtianis interdicta. 173. 216.
Cœna libera. 94
Cohortalis militia. 274
Cointa, v. Quinta.
Cointus, ſeu Cognitus, aut Chezinthus lapſus. 29
Collatio adverſus Arianos. 131
Collatio Carthag. 407
Collecta quid. 421
Colloquia pro veritate indaganda. 177.
Collucthionis regio. 174
Collutus ſeu Culluctius M. 614
Colonia Thebeſtina. 493
Columba M. xxj
Columba apparet in morte S. Polycarpi. 53
Columbæ in ſpecie Eulaliæ ſpiritus exit. 492
Comam an deponant virginitatem profeſſæ. 418
Comanæ epiſc. Baſiliſcus M. 561
Comburendi homines modus. 452
Comitatum. 623
Commeatus quid? 87
Commemorationes Martyrum. 128
Commentarienſes qui. 272
Commimius M. 47
Commodus ſacrificia ſibi inſtituit. 275. Sub eo pax. xxiij
Communio Eccleſiæ Catholicæ. 222.
Communio in Eccleſia duplex, publica & privata. 169
Communio ſub unica ſpecie. 196
Comnenus Imp. 299
Comopolis urbs. 642
Complutum urbs. 547
Conceſſus M. 540
Concilia, Cabilonenſe. 61. 389. Alex. 165. Iconii 170. Synnadæ. ibid. Carthag. 146. 407. CP. ſub Theodoſio M. 274. Antiochiæ. 178. Cirtæ tempore perſecutionis. 407. CP. Arianorum. 650. In Palæſtina cccxxx. Epiſc. 610. &c.
Conciones auditæ ſtando. iv. 387
Concordia M. 356
Concordia inter rectores eccleſiarum neceſſaria. 239
Concordia oratorium CP. 274
Confeſſio oratorium. 365
Confeſſores qui dicti. 200. Quæſtionati & torti. 159. Frontium notatarum ſecunda inſcriptione ſignati. 208
Confeſſores in Ciliciæ Metallis. 345.
Confeſſores duo ſub Juliano. 649
Confeſſores alii ſub Juliano. 645
Conſecratio ſanguinis Domini à Diaconis. 191
Conſecrandi munus Romæ conceſſum Polycarpo. 25
Conſignatio ab Epiſcopo. 554
Conſtantia urbs. 648
Conſtantina Conſtantini M. filia. 425. 504.
Conſtantina urbs. 225
Conſtantinop. Epiſc. Paulus M. 151. Macedonius. ibid. Alexander. 560. S. Chryſoſtomus. 561. Atticus. 679. Eudoxius. 650.
Conſtantini M. baptiſmus. 667
Conſtantius M. xvij
Conſtantius Chlorus an ſub eo Mart. xxiv
Conſulares dicti rectores Palæſtinæ. y
Conventus in feſto S. Ignatii. 14.
Convivio excipit carnifices S. Polycarpus. 30. S. Phocas. 629
Coraciu Millenariorum ſignifer & auctor. 177
Cordubæ epiſc. Oſius. 517
Cornelius M. Lugd. 47
Cornelius papa 118. 193. 101. ſeſe ſimul cum Clero & plebe martyrio offert. ziij
Cornelius Sylla. 593
Cornicularii. 279
Cornuti milites. 662
Coronatus notarius. 520
Corrector qui. 438
Corybantes. 72
Coſmas M. xxj
Coſſus. 183
Credula M. 198
Cremenius M. 520
Creſcens Cynicus. 36. &c.
Creſcens M. 19
Creſcentianus M. 693
Criptæ S. Hippolyti deſcriptio. 161.
Criſgonus M. 694
Criſpina M. 493. 504. 594
Criſpina altera, ſeu Criſpinus M. 494.
Criſpinianus mart. xxj. xxv
Criſpinus M. ibid.
Criſpinus M. &c. 494
Criſpinus præſes. 509
Crocus. 16
Cronion Eunus M. 105
Crucis feſtivitas. 521
Crucis in modum compoſitis brachiis oratio. 211. 321
Crucis ſignum. 361. 364. 439. 440. 571.
Crucis ſigno fugati dæmones. xviij. 152.
Crura Confeſſorum enervata. 327
Creſiphon urbs. 634. Ejus epiſc. v. Seleucia.
Cubicularii Imperatoris Mart. 319
Cucuphas M. 517
Culcianus præſes. 543
Culei ſupplicium. 336
Cultus alius Chriſto, alius Martyribus exhibitus. 34. 42
Curator quis. 315
Cures, Sabinorum urbs. 188
Curiones. 158
Curubis urbs. 211. 266
Cuſtodia delicata. 113
Cyclopes. 140
Cynozuridos mons. 446
Cyprianus Ep. & M. 193. & ſeqq. 228. 237. & ſeqq. 517. 311. 693. 694. An adoratus. 705. 206 Ejus feſtum. 164. Diſcipuli mart. 232
Cyprianus magus mart. 194
Cyriacus M. 693
Cyriacus M. Ægyptius. 614
Cyricus puer M. 527
Cyrillus Ep. 360
Cyrillus diaconus M. 646
Cyrillus M. Sebaſte. 581
Cyrillus puer M. Cæſareæ. 253
Cyrion M. 581
Cyrus Conf. 375
Cyrus M. 16

D

DAci à Trajano victi. 11
Dacianus M. 410
Daciani ſævitia. 387
Dæmones per magiam evocati. 152. Crucis ſigno fugati. ibid. à Chriſtianis ejecti. L. 199
Dæmonium meridianum Diana. 72
Dalce. 33
Dalmatæ latrones. 140. 708
Dalmatica, Dalmaticus. 218
Damas & alii M. 656
Damianus M. xxj
Damnati ad beſtias ſacerdotum veſtibus induti. 94
Danais. 2
Daniel M. 346
Dantus M. 410
Danubius. 554
Daphne Penei filia. 140
Daphne ſuburbium Antiochiæ. 648
Dardaniæ latrones. 708
Daria M. xviij. 109. 420
Daria S. Nicandri uxor. 618
Dativus M. 203
Dativus Senator M. 410
Davidis poſteros Romani inquirunt. 7. & 8
Dadſas Ep. M. 638
Daża, v. Maximinus.

INDEX

Decapolis. 126
Decimatio. 291
Decimus, locus prope Carthaginem. 203.
Decius, Caïus dictus. 137. Perſecutor. xxix. 166. &c.
Decurio civitatis. 377
Dedicatio eccleſiæ. 516
Defuncti honorandi. 178
Defuncti, pro ipſis ſacrificium. 195. 206. Oratio. Lxxij. 89. 90
Dei nomen. 139
Delatores legibus vetiti. 216. puniti. 74
Demetrius centurio. 458
Demetrius Ep. 98. 118
Demetrius preſb. 168
Deogratias Ep. 694
Deſiderius Ep. M. ix
Deſius menſis. 331. &c.
Deucalion. 127
Diaconi Romæ ſeptem; alibi plures. 183.
Diaconi Martyres in carcere viſitant, &c. 86. An conſecrent ſanguinem Domini? 191. ipſum diſtribuebant. 196
Diana dæmonium meridianum. 72
Diaſtema quid? 89
Didymus M. 425
Didymus alter M. 624
Dies in viſione pro anno. 212. 642.
Digna M. 502
Dignitas unde repetita? 164
Diluvium Noe, Deucalionis, &c. 127.
Dinocrates. 89
Diocletus ſeu Diodorus. 457
Diocletiani perſecutio. xvij. 317. imperio cedit. 334
Diogenes cynicus. 628
Dion Proconſul. 309
Dionyſia M. 105
Dionyſia V. & M. 146
Dionyſius Areopagita. 179
Dionyſius Ep. Alexand. 164. Ejus epiſtola de Mart. Alexandrinis. 103
Dionyſius ep. Pariſ. M. 108
Dionyſius M. 333
Dionyſius alter M. ibid.
Dionyſius M. an Dionyſia. 146
Dionyſius papa. 692
Dionyſii 2. mart. Ægyptii. 614
Dioſcorus M. ibid.
Dioſcorus puer M. 105
Dioſcorus preſb. 168
Dioſpolis urbs. 333
Dirce. 2
Dir El Hamar. 711
Diſcincta veſtis. 228
Diſciplina eccleſ. ex S. Cypriano. 196.
Diſcipuli primi Chriſti, dicti Apoſtoli. 4
Divinus magus. 102
Dius menſis. 331. 337.
Dius preſb. M. 329
Dii gentium facinoroſi. 303
Doctores. 92. 177
Dodvvelli ſententia de paucitate martyrum refellitur. xij. & ſeqq.
Dominædius quid? 258
Dominica nova. 276
Dominico die vacandum ab operibus. 294
Dominicum quid. 410
Dominicum, ſine eo non eſt Chriſtianus. 415
Dominicum deſignat S. myſteria. 411.
Dominicum, eccleſia. 444
Dominica ſollemnia celebrare. 411
Domitianus comes. 528
Domitiani perſecutio. xxix
Domitianus M. 585
Domitilla M. xxxj
Domitius M. xxj. 645
Domna M. 47
Domnina M. 326. 520. An mater S. Pelagiæ. 576
Domnina M. Ægeæ. 281
Domninus M. 339
Domnus Ep. 560
Domnus M. 581
Donata M. 77
Donatianus M. 194
Donatianus M. Afer. 233
Donatilla M. 82. 495
Donatiſtarum ſchiſma. 350
Donatiſtæ Catholicos appellant traditores. 374. falſo Cyprianum pro ſe laudant. 194
Donatus beneficiarius. 220
Donatus M. 198
Donatus, &c. M. 540
Donuina M. 281
Doroſtolum urbs. 645
Doroſtorum urbs. 614
Dorothea V. 329
Dorotheus M. 319
Drepanum urbs. 561
Droſis V. & M. 599
Druſus ſeu Druſina M. 599
Ducenarius. 291
Dulcetius præſes. 422
Dynamius Patricius. 182
Dyrrachium. 13
Dyſtrum menſis. 317. &c.

E

Eccleſia Martyrum mater. xiij. miraculis ab hæreticis diſtincta. L. 131. virgo, quo uſque ſine hæreſi. 9
Eccleſiæ Catholicæ communio. 222 pax & unitas. 242. veritas ex copia Mart. probata. 238. theſaurus pauperes. 192
Ἐκκλησία, nomen ſolis datum ubi præerat epiſcopus. 49
Eccleſia reconciliata. LJ
Eccleſia dicta dominicum. 444
Eccleſiaſtica diſciplina ex S. Cypriano. 196
Eccleſiaſtica duo munia unicus exercet. 332
Ecſtaſes puerorum. 211
Edeſſa urbs. 523
Egrates ſeu Ernesigrates. 149
ἡγεμών, quilibet provinciæ rector. 48.
Elarianus, v. Hilarianus.
Elautus M. 410
Electiones epiſc. 165
Eleutherius papa. 46
Eleutheropolis. 343
Elias M. 344
Elias alter M. 346
Elias M. Sebaſte. 581
Elias preſb. M. 350
Elpenipſa M. 47
Elpidius ſacrificator. 652
Elpidius Præfectus Prætorii, an M. 652
Eleuſina ſacra. xxxv
Emerita urbs. 497. 492
Emeritus M. 410. Lector. 414
Emeſæ epiſc. Silvanus M. 328
Encratis V. & M. 519. 520
Encratitæ. 361
Ennathas V. & M. 343
Enola S. Vincentii mater. 389
Epheſi epiſc. Polycrates. 25
Epidamnium. 13
Epimachus M. 105
Epiphania. 443. 694
Epipodius M. 61
Epiſcopus primus coadjutor. 115
Epiſcopi tranſlatio. 115
Epiſcopi duo in una eccleſia. 114
Epiſcopi Camelaſiæ damnati. 350
Epiſcoporum ſedes linteo tecta. 214
Epiſcopi Afri Mart. 199
Epiſtola Dionyſii Alex. de Mart. Alexandrinis. 103. Eccleſ. Smyrnenſis. 28. Eccleſ. Vienn. & Lugd. 63. De martyrio S. Pionii. 121.
Epolytus, v. Hippolytus.
Equiſtrator. 217
Eraclius M. 146
Eraclius alter M. 581
Eraſmus M. xxiij
Eronenſes M. 694
Errores ſcriptis ſunt impugnandi. 178.
Eſaïas, v. Iſaïas.
Eſther. 131
Eſychius M. 616
Eva ſeu Euva M. 408
Evangelium collo Eupli appenſum, dum feritur. 440
Evariſtus. 54
Eubulus M. 349
Euchaïta urbs. 531
Euchariſtia. 16. 42. 88. 357. 500. Ante martyrium. 452. dicta unica ſpecies. 196. ſacrificium, oblatio, ſacramentum. ibid.

materies. realitas. qui ad eam admittendi. etiam à laïcis apud ſe aſſervata. & in manibus recepta. lapſis conceſſa. 196. Eam ſupra pectus conſecrat S. Lucianus. 562. In diaconorum manibus Theodorius. *ibid.*
Eucherius Ep. Lugd. an duplex. 285
Eudæmon Ep. apoſtata. 133
Eudoxius CP. Ep. 650
Eugenia V. & M. xxij. 420. 541
Eugenius arianus. 650
Eugenius Ep. 694
Eugenius Ep. M. xxj
Eugenius Principalis curiæ Tiburtinæ. 19
Eugenius M. *ibid.*
Eugenius præſes. 597
Eugenius tyrannus. 321
Eugubium urbs. 224
Eulaliæ feſtum. 164. 694
Eulalia V. & M. Barcioonæ. 496
Eulalia V. & M. Emeritæ. 496. 517. 542.
Eulalius ſeu Euthalius. 279
Eulegius, &c. M. 219
Eumeniæ epiſc. Traſeas M. 25
Eumorphius. 396. 403
Euoocius M. 581
Eunomia ſeu Eumenia M. 502
Eunuchi M. 320
Eunus Cronion M. 105
Evodius Ep. 9
Euphemia V. & M. 541. 694
Euphranor pictor. 543
Euphraſia V. & M. 503
Euphronius Epiſc. 75
Euphroſine V. & M. xxiij
Euplus ſeu Euplius M. 437
Eupſychius M. 656
Euſebius diac. 168. 172. 173. tum epiſc. 168
Euſebius Ep. M. 436
Euſebius unde Pamphili dictus. 345. collegit Acta Martyrum. vij.
Euſebius M. 442
Euſebius M. Gazæ. 647
Euſebius papa. 692
Euſtratius judex. 427
Eutiches M. 581
Euticius Præfectus. 505
Eutolmius. 458
Eutyches Gotthos ad fidem adducit. 674
Eutychia conf. 422
Eutychianus. 530
Eutychianus papa. 692
Eutychius M. xviij
Eutychius M. Ferrenti. xxij
Eutychius M. Sebaſte. 581
Eutychius ſeu Euticius S. Vincentii pater. 389
Eutropia V. & Mart. 523
Eutropia ſeu Euprepia M. 502
Eutropius Ep. 442
Eutropius Ep. M. xxj
Eutropius M. 537.
Evelpis. 118
Evelpiſtus M. 44
Evoius ſeu Evenius M. 539
Exceptor militaris. 315
Exceptorum in ſcribendo velocitas. 603
Exempla etiam ex novis ſcripturis ſumenda. 240
Exorciſtæ cathecumenos exorcizabant. 332
Eapalmare. 428
Exilium nullum Chriſtianis. 210
Exſuperius Ep. 122
Exſuperius M. 291
Exsactcus M. 19

F

Fabianus papa & M. 118. 200. 692.
Fabius ſeu Fabianus Victor. 309
Fabius ſeu Fabianus Ep. 102. 119
Fabius Clemens M. xxxj
Fallere perſecutores non licet. 675
Faſtigium templi, quid? 6
Fauſtinus & Fauſtina Mart. 494
Fauſtinus M. xvij
Fauſtinus preſb. 168
Fauſtus ſeu Fauſtinus M. 596
Fauſtus Alex. 167. 168
Fauſtus conſul. 321
Fauſtus diac. Alex. M. 168. 172. 173.
Fauſtus M. Abitin. 410
Fauſtus M. Cordubæ. 517
Fauſtus pater S. Symphoriani. 69
Fauſtus preſb. M. 329
Febris dea. 305
Felicianus M. 694
Felicianus M. Maſſiliæ 305
Feliciſſimus M. 180. 693
Feliciſſimus mart. Afer. 158
Feliciſſimus ſchiſmaticus. 207
Felicitas M. 81. 692
Felicitas & 7. filii M. 20
Felicitatis cœmeterium. *ibid.*
Felix. 222
Felix. 457. 492
Felix gentilis. 652
Felix M. 180
Felix Ep. & M. 374
Felix filius S. Felicitatis M. 20. 693.
Felix Lector M. 410
Felix M. Æduæ. 69
Felix M. io Africa. 202
Felix M. Afer. 653
Felix M. Cæſaraug. 519
Felix M. Gerundæ. 502. 517
Felix M. Mediolani. 522
Felix Nolæ. 255. 694
Felix M. Frater Nolani. 256. 260
Felix M. in Pincis. 256
Felix M. Romæ. xviij
Felix M. Scillitanus. 78
Felix M. Thimiſſæ. 255
Felix papa. 692. M. 257
Felix M. Uzal. xvj
Felix M. Abitin. 408. quadruplex 410. 415.
Felix & Adauctus Romæ M. 256
Felix, Bilus, &c. M. 694
Felix, Clementianus, &c. mart. 694.
Felix, Eva, &c. mart. *ibid.*
Felix, &c. mart. Afri. 494
Felix, Victor, &c. mart. 311. 695.
Felices, Romæ & alibi plures mart. 256. 257.
Felix exercitus, legio Thebea. 285
Ferreolus mart. Viennæ. 509
Ferreolus & Ferrutio mart. 509
Feſſa ſeu Fezza urbs. 517
Feſtucius beneficiarius. 210
Feſta Terminalia. 317
Feſtis à potationibus, &c. abſtinendum. 580
Feſtum Imperatoris. 315
Feſtus Judææ præſes. 5
Ficarienſes mart. 695
Fidentius epiſc. mart. 408
Fides V. & M. lxv
Fidus. 457
Firmilianus Ep. Cæſareæ Capp. 179. An auctor paſſionis S. Cyrilli. 253
Firmilianus præſes Palæſt. 340. 343. 346. mors turpis. 349
Firminus ep. mart. lxv
Firmus mart. 192
Fiſcalis. 235. 236
Flagellorum ſeptem ſpecies. 159
Flagra. *ibid.*
Flagris quomodo rei cædebantur. 94.
Flamines qui. 487
Flavia Domitilla mart. xxxj
Flavia urbs. 40
Flavianus judex. 373
Flavianus mart. 693
Flavianus præſes. 350
Flavianus, &c. mart. 232. & *ſeqq.*
Flavius, ſeu Flavianus mart. 581
Floribus. 24
Florus, &c. mart. 150
Florus præſes. 408. 493
Fucas, v. Phocas.
Fortuna mart. 198
Fortuna dea. 612
Fortunæ urbis ſacrificatum. 427
Fortunatianus, ſeu Fortunatius S. Victoriæ frater. 412. 418
Fortunatianus, ſeu Fortunatius Lector. 375
Fortunatus mart. Aquilegiæ. xxiij
Fortunatus præſes. 312
Fortunio mart. 198
Fora Romæ. 158
Forum-Cornelii, ſeu Syllæ urbs. 593.
Forum Martis. 21
Fotinus, v. Pothinus.
Fronto mart. 519
Fronto preſbyter. 359
Fructuoſus ep. & mart. 219. 517.

Fructuoſus Ep. 220
Fructus M. 198
Frumentarius. 366
Frumentinus. 654
Fua M. Abitin. 410
Fuga in perſecutione. 208
Fulgentio attributus ſermo de S. Vincentio, eſt S. Auguſtini. 388
Fundanus Ep. apoſtata. 410
Fuſcianus ſeu Fuſcanus locus Carthagine. 240. 242
Fuſcianus M. xxv
Fuſcus conſul. 217
Fuſtes. 259

G

Gadara urbs. 331
Gaddiabes Ep. M. 638
Gainas perfidus. 542
Gaius. 54
Gaius S. Ignatii comes. 9. 10
Gaius judex. 501
Galatiæ præſes Theotecnus. 355
Galba jubet 7000. Prætorianorum occidi. 287
Galerius dux. 541
Galerius Maximus Procoſ. 217
Galilæi chriſtiani dicti. 368. 657. 710
Galliarum Præſides, judices, &c. Heraclius. 69. Dynamius. 182. Eutychius & Aſterius. 305. Criſpinus. 509
Galliculæ quid? 901
Gallieni Imp. laudes. 577
Gallonus M. 694
Galli perſecutio. 213
Gallus Cæſar frater Juliani. 277
Garianus, v. Gratianus.
Gamnite M. 47
Gaudentius an Guddentis M. 197
Gazæ epiſc. Silvanus. 328. 350
Gazæorum cædes ſub Juliano. 644. 646. 647.
Gelaſius ſeu Gelaſinus M. 285
Gemellus. 457
Gemelli an mart. 709
Geminianus M. 47
Geminus Fauſtinus. 206
Geminus M. 47
Gemini pueri cum Matre M. 230
Generoſus ſeu Generoſa M. 78. 80
Geneſius M. 517. 601
Geneſius mimus M. 282. 694. 710
Genevæ epiſc. Iſaac. 289
Genii publici natale. 549
Gennadius M. xvj
Gemianus M. 220
Gentiani baſilica. 76
Gentiles Jeroſolymam adoraturi Deum veniebant. 6
Gentilibus etiam benefaciendum. 209.
Genuinum natale. 124
Georgius Ep. 647
Georgius M. xvj. 319
Gereon cum 318. mart. 288
Geria fluvius. 552
Germaniciæ epiſc. Eudoxius. 650
Germanicus M. 29
Germanus Ep. 68. 131
Germanus Dionyſii Alex. accuſator. 166
Germanus mart. 343
Gervaſius Ep. 513
Gervaſius mart. 512. 694
Geta Cæſaris Natalis. 83. 89. conſul. 197
Geuſtiron. 453
Getulius M. 18. 19
Givalius ſeu Guinalius mart. 410
Glabrio mart. xxxj
Gladiatores ſublati. 570
Glaucentius. 370
Glaucur. 126
Glycerius. 362
Gnapheus, ſeu Symeon ep. mart. 639.
Gordianus M. 103
Gordianus cum tota familia M. xvij.
Gordius M. 567
Gorgonius M. 320. 693
Gorgonius M. Sebaſte. 531
Goreranes rex. 679
Gothiæ epiſc. Theophilus. 670. Ulfilas. 672
Gothi martyres plures. 670. ad 678
Gothi Scythæ dicti. 670
Gradivus, Romulus. 188
Græcorum mos de Reliquiis levandis. 533
Granus M. 540
Grata M. 47
Gratiæ Chriſti neceſſitas. 196
Gratianus Ep. 108
Gratus conſul. 108. 110. &c.
Gratus Ep. 693
Gratus M. &c. 494
Gregorius. 547
Gudennis, ſeu Gundenis V. & M. 197
Gumtramnus rex. 62
Gundebaldus rex. 231
Gurthiea preſb. 675
Gyrus preſb. Afr. 176

H

Hæretici fugiendi. 24. copiâ Martyrum devicti. 238 Eorum libri an legendi. 165 An habent Mart. xxxij
Hadriani perſecutio. xxxiij
Hâlys fluvius Aſiæ minoris. 358
Hamus quid? 87
Hapha quid. 91
Hebrus fluvius. 455
Hecatherina V. & M. 329
Heeditius M. 581
Hecbomenius M. 624
Hegeſippi ætas, ſcripta, cultus, &c. 3. cum Joſeph conciliatur circa mortem S. Jacobi. 4
Helianus M. 582
Helias, v. Elias.
Heliogabalus vult omnes religiones deſtruere. xlvij
Heliopolis civitas Libanienſis. 283
Hellenopolis privilegia. 561
Helpes M. 47
Hera, ſeu Herais mart. 97. 99
Heraclas Ep. Alexandrin. 95
Heraclas Ep. Alexandrinus. 166. 170. 171.
Heracleæ epiſc. Philippus M. 445
Heraclides M. 99
Heraclidis paradiſus. 108
Heraclius Conſularis. 69
Hercolianus M. 667
Herculanus M. 693
Hercules. 140. 446
Herculis urbs. 107
Herculiani milites. 666
Herena M. 196
Herectina, ſeu Heredina, M. 453
Herenus M. 195
Herennianus. 235
Hermes M. 695
Hermes M. Adrianopoli. 445
Hermias. 266
Hercules judex. 157
Herodes Irenarcha. 30. 33
Herode. Primus Antiochiæ. 489
Herodis perſecutio. 5
Heron M. 99
Heron alter M. 105
Heron item M. 624
Heſychius Ep. M. 329
Heſychius M. 581
Heſychius alter M. 616
Heteriæ. xxxiiij
Hierapolis urbs. 524
Hierapolitarum cædes ſub Juliano. 644. 646.
Hierax Ep. 175
Hierax M. 44
Hilaria M. 503
Hilarianus procurator. 88. 94
Hilarion, ſeu Hilarianus infans M. 450
Hilario ſanctus monachus. 649
Hilarius Ep. 142
Hilarius Arelati Ep. 652
Hilarius Ep. Toloſ. 115
Hilarius M. 540
Hilduinus. 193
Hippeas M. 824
Hippolythus. 140 160
Hippolythus Ep. & M. 155
Hippolythus M. 693. 694
Hippolythus M. Portuenſis. 135. & ſeqq.
Hippolythus S. Laurent. comes. 189.
Hippolythus Miles, &c. M. 156
Hippolythus preſb. xxix.
Hippolythus preſb. M. 555
Hippolythus ſcriptor. 426
Hippon. epiſc. Theogenes M. 224. 324. Auguſtinus. 694
Hiſpaniæ præſides, Dacianus. 390. Calphurnianus. 497. Eugenius. 557

Hiſtrio excommunicatus. 196
Homeri patria. 115
Honorata M. 410
Honoratus M. 694
Honorati. 173
Honorius gladiatores ſuſtulit. 570
Hormiſdas comes, Perſa. 666
Hormiſda conf. 679
Hormiſda Ep. M. 638
Horpreſius M. 614
Horus M. ibid.
Hoſtilia curia. 158
Hyacinthus M. 691
Hyacinthus quis? 140
Hyparchus quis? 153
Hyperberetis menſis. 491
Hyrenæus, v. Irenæus.

I

Jacobus Apoſt. M. 1. 694
Jacobus comes. 686
Jacobus Ep. Perſa M. 658
Jacobus Ep. Niſibi. 652
Jacobus Ep. Jeroſ. 3. 5
Jacobus preſb. 638
Jacobus preſb. M. ibid.
Jacobus, &c. M. 224. 695
Jacobus Interciſus M. 710
Jader M. 201
Jamnia urbs. 345
Jamnica M. 47
Janiculus. 258
Januaria duplex M. Abitin. 410
Januarius, ſeu Januaria M. 78. 80.
Januarius catechumenus. 255
Januarius Ep. & M. 408
Januarius Ep. M. Neapoli. xxij
Januarius M. 694
Januarius M. Abitinæ. 408
Januarius M. Cordubæ. 517. 596
Januarius M. Romæ. 21. 693
Januarius preſb. conf. 575
Januarius, &c. M. 511
Janus. 189
Japetus deus. 622
Jares fluvius. 511
Iconium. 44. 528
Iconii Epiſc. Celſus. 118. Amphilochius. 171. Theodorus. 527.
Iconii ſynodus de Baptiſmo. 170
Ictus paſſionis. 214. &c.
Idolorum origines. 72
Jecur in ſacrificiis. 497
Jejuniorum ſuperpoſitio. 229
Jeremias M. 146
Jeroſolymæ obſidio Jacobi necem ſubſecuta. 7
Jeroſolymæ epiſcopi, Jacobus. 1. Symeon. 7. Alexander M. & Narciſſus. 114 Muzabanes. 119. Maximus. 327. Martyrius. 457
Jeroſolymorum loca viſitat S. Alexander. 114
Ignatius Ep. M. p. 26. 695
Ignatius M. Afer. 199
Illyrici præſes Dulcetius. 422
Ilus rex. 140
Imaginem Chriſti. Imp. Alexander ſervabat. 172
Imago S. percuſſa ſanguinem fundit. 511
Imola urbs. 593
Imperatoris feſtum. 111. &c.
Impp. tituli. 119
Imperium quando primò diviſum in 2. partes. 352
Impoſitio manuum adhibita in ep. Alex. conſecratione. 165
Impoſitio manuum ægris à Laïco. 155.
Incarnatio. 196. 274
Inciſa-petra arx. 48. 65
Incognitus lapſus. 29
Incumare quid. 309
Indulgentia reis in Vicennalibus Impp. 332
Indulgentiæ libelli à Martyribus dati. 169
Infans M. cum Romano. 382
Infantes M. 694
Infantibus communio ſub unica ſpecie. 196
Ingenuus M. 106
Injuriæ pro Chriſto honorant. 580 Earum oblivio. 207. memoria damnabilis. 264
Innocens, ſeu Innocentius M. 287.
Innocentes Mart. 384
Integri qui dicti. 238
Inventio SS. 22. Mart. 581
Joachim rex. 892
Job elogium. 206
Jocundus M. 91. 92
Johannes Ægyptius M. 151
Johannes Apoſt. 21. 25. Romæ paſſus. 2. Cerinthum fugit. 24. Theologus. 538
Johannes-Baptiſta. 2. Ejus feſtum. 694. Reliquiæ. 646
Johannes Chryſoſtomus. 686. Ejus mors. 561
Johannes M. 519
Johannes & Cyrus M. ix
Johannes M. Romæ. xviij. xxj. 420. 646.
Johannes M. Sebaſte. 581
Johannes duo Ep. Perſæ M. 638
Johannes Sardius Ep. 243
Jonas M. 635
Jonica vidua. 397
Jordanorum cœmiterium. 691
Joſeph M. Perſa. 637
Joſeph cum Hegeſippo conſiliatur de martyrio S. Jacobi. 4
Jovianus imp. conf. 645
Jovianus M. 667
Joviani milites. 664
Jovinus. 513
Irack. 711
Irais M. v. Herais.
Irenarcha quid? 60
Irenæus Ep. Lugd. M. 24. 34 46. 50. 59. 708.
Irenæus Ep. Sirmii M. 432. 436
Irene M. 517
Irene M. CP. 481
Irene V. & M. 419. 517
Iſaac Ep. 289
Iſaac Ep. M. 638
Iſaïas M. 346
Iſaias proph. M. 404
Iſaura urbs. 528
Iſauriæ preſes Alexander. 528
Iſchyrion M. 108
Iſdegerdes rex. 679
Iſidorus M. 105
Iſidorus M. in Chio. xxj
Iſidorus Xenodochus. 108
Judas frater Domini. 9
Judas ſcriptor. xLij
Judææ præſides, Feſtus. 1. Albinus. 4
Judæi Chriſtianis infeſti. 3. &c. Apud eos ſeptem ſectæ. 5. refutantur. 131
Judex & plebs converſi ob miraculum. 540
Jugis Pſalmodia in monaſteriis. 288.
Julia M. 198
Julia M. Lugduni. 47
Julia V. & M. 497
Julia, ſeu Julitta V. & M. 165
Juliana M. xxiij. 695
Juliana vidua. 516
Juliana V. & M. 541
Julianus, ſeu Julianus M. 581
Julianus. 219
Julianus Ep. 98
Julianus M. 105. 147
Julianus M. Antinopoli. 605
Julianus M. Arvernenſis. 509
Julianus M. Bellovaci. xxj
Julianus M. Brivate. 509. 511
Julianus Cilix M. 605
Julianus M. Legione. xxj
Julianus M. Romæ. 19
Julianus preſb. 219
Julianus, &c. M. 564. 605
Julianus, &c. Afri. 213
Julianus apoſtata olim lector. 277. 654. 658. ſalvatus ſub altari. ibid. 655. Ejus perſecutio. 644.
Julianus Comes Orientis. 646. & ſeqq. Ejus mors. 662
Julitta ſeu Julia V. & M. 165
Julitta M. 575
Julitta & Cyricus M. 527
Julius ſeu Julia M. 519
Julius adoleſcens M. 614
Julius Africanus. 17
Julius M. 614
Julius M. Lugd. 47
Julius papa. 692
Julius M. &c. 496
Julius Proclus Quintilianus Aſiæ procoſ. v. Quintilianus.
Julius procoſ. 625

Junius Bubulcus cenſor. 628
Junius Soranus dux. 678
Junius Tiberianus conſul. 309
Jupiter, ejus ſepulcrum. 140. ſcelera. 365
Juramenta ad SS. ſepulcra. 255
Juramentum per ſimulacra. 56. per caput Imperatoris. 101
Jurare an Chriſtianis liceat. 31. 100. 549. 619.
Juredicus. 554
Juris ſtudium Beryti celebre. 334
Jus prætorium. 399
Juſta M. 47
Juſtina V. & M. 194. 541. 545
Juſtinus M. 19
Juſtinus M. 185
Juſtinus M. 38. ejus Acta vindicantur. *ibid.* Apologiæ confuſæ. 35. Apologia 2. cui oblata? *ibid.* xxxvij. 708
Juſtinus alter M. 44
Juſtinus præſes. 448
Juſtus M. 517
Juſtus, ſeu Juſtinus M. lxv
Juventinus M. 668

K

Kalendaria, multa de his. xiv. *& ſeqq.*
Kalendarium Carthaginenſe. 693. Romanum. 692
Kalendarium Greg. Taumaturgi. lij.
Kalendarium Tertulli. 198

L

Labarum. 664
Lacerna quid? 218
Lacrymas terra emittit. 344
Lætantius, ſeu Lactantius M. 78.
Lætus præfectus. 98
Laïcus manum imponit ægris. 355
Laïci multi Mart. in Numidia. 230.
Laïcis an liceat concionari coram epiſcopis. 118
Lambete epiſc. Puſillus. 230
Lampſacum urbs. 146
Lando Ep. 287
Laniſta quis? 91
Laodiceæ epiſc. Sagaris M. 25. Euſebius. 168
Laomedon rex. 140
Lapidationes extra urbes. 4
Lapſi. 168. divinitus puniti 171. A Martyribus libellos indulgentiæ obtinebant. 169
Larandis epiſc. Neon. 118
Lares dii, &c. 189
Largus M. 693
Latriæ cultus. xxxiv
Latronianus. 438
Lavicana. 693
Lavinium urbs. 257.
Launebodis. 113
Laurentinus M. 199
Laurentius M. Numida. 494
Laurentius M. Romæ. 156. 180. 693. 694.
Laus perennis. 286. 288
Lectio in carcere à Mart. 130
Lectionis S. aſſiduitas. 424
Legati Cæſaris, alii conſulares alii Prætorii. 8. 9. Præſides dicti. 135.
Legio, in ea quot milites. 290
Legio Felix, ſeu Thebea. 286
Legio Fulminatrix, xlj. Marmaritanorum. 534. Tironum. *ibid.* Trajana. 312
Legio urbs Angliæ. xxj
Legio urbs Hiſpaniæ. 312
Legio provincia. xlvij
Legiſta quis. 325
Legitima coctio xxj. 320
Legitima quæſtio. 393
Legitima tormenta, majora. 598
Lemannus lacus. 291
Lemnus, ſeu Leninus aut Linus M. 124. 130.
Lemovicenſis epiſc. Martialis. 108
Leo M. 609
Leonis Allatii Judicium de anima Samuelis evocata. 132
Leocadia V. & M. xxv
Leonicus M. 537
Leonides, &c. M. 96
Leonilla Chriſtiana. 69
Leontius M. xx
Leontius M. Sebaſte. 581
Lepidus. 135
Lethes fluvius. 370
Leucius. 237. *v.* Lucius.
Leucon conſiliarius. 618
Leucothea. 140
Leges adverſus Chriſtianos. xxv. xliv. &c. 45. 74.
Libanienſis civitas Heliopolis. 255
Libellatici. 168
Liberianus M. 44
Libri ſancti adorati. 78. ab igne mire ſervati. 410. Eorum canon. 112
Licinii perſecutio. 580
Liminianus M. lvj
Lingonum Ep. Deſiderius M. ix. Reynaldus. 277. patronus S. Mamas. *ibid.*
Lites Chriſtiani an movent, *v.* Chriſtiani.
Liturgia ex Juſtino. 42
Longinus M. Maſſiliæ. 305
Loca S. ab Hadriano violata. xxxiv viſitat S. Alexander. 114
Lollianus Procoſ. è 30. tyrannis. 610.
Lora. 159
Lotharius auguſtus. 197
Lucania. 377. recta à correctore. 438.
Lucanus acolythus. 236
Lucas Evang. M. 694
Lucia mulier Lugd. 67
Lucianus. 136 137
Lucianus M. 695
Lucianus M. Bellovaci. xxj
Lucianus, &c. M. 150
Lucianus preſb. dein Ep. Carthag. 242.
Lucianus preſb. M. 328. 559
Lucianea verſio S. Scripturæ. 650
Lucilla factioſa femina. lxxiij
Lucilla M. 695
Lucitas M. xx
Lucius curator. 427
Lucius Ep. Adrianop. 462
Lucius Ep. Auſafæ. 237
Lucius Ep. Caſtri-Galbæ. 267
Lucius Ep. Membreſæ, Conf. *ibid.*
Lucius Ep. Thebeſte. *ibid.*
Lucius, ſeu Leucus M. 235
Lucius M. Romæ. 36
Lucius papa. 692. & M. 201
Lucius preſb. 168
Lucius, &c. M. in Metallis. 202
Lucius, &c. M. 232. 694
Lucius & Victuricus M. 694
Ludi Caſtrenſes. 89
Ludi, munera dicti. 155
Lugdunenſis provincia à Legatis adminiſtrata. 48
Lugdunenſes Epiſc. Pothinus. 46. Irenæus. 59. &c. Ætherius. 60. Eucherius. 285. Patiens. 602.
Lugd. Martyres. xxxviij. 45 63
Lugdunenſis Mercator. 55
Luna verſa in ſanguinem. 378
Lupercus M. 319
Lupicinus conſul. 515
Lupus Ep. 151
Lupi Arabici, ſanguinis voraces, &c. 641
Lycaonia urbs. 44
Lycaoniæ comes Domitianus. 528
Lycia. 126. 277. Ejus præſides Lyſias. 279. Lollianus. 610
Lycopolis Ep. Meletius. 350
Lycus fluvius. 500. 502
Lydia. 126
Lyſias. 457
Lyſias præſes. 279
Lyſimachus M. 588

M

Macar M. 105
Macarius Arianus. 650
Macarius gentilis. 651
Macarius M. 46
Maccabæi M. 384. 404. feſtum. 694.
Macedon. 149
Macedonia M. 124. 110
Macedonius Ep. CP. 151
Macedonius M. 649
Macellum villa. 658
Maclovienſis eccleſia S. Vincentio dicata. 389
Macra V. & M. lxv

μακρὰ tumulus S. Euphemiæ. 542.
Macrobius Candidus, ſeu Candidianus. 219
Ma[illegible] M. 605.
Mænades mulieres. 360
Mæuſis M. xvij
Magia dæmones evocati. 552
Magi Perſæ ſacerdotes. 611
Magiſtrianus M. 427
Magnelianus curator. 576
Major mart. 470
Majalus mart. 695
Majumæ Epiſc. Zeno. 648
Ma[illegible]chas mart. Cæſareæ. 252
Malloſus mart. xxj
Malus vicus Galatiæ. 358
Mamas mart. 276
Mamas & Baſiliſcus mart. 278
Mamertus Ep. 509
Mamilia mart. 47
Mamilianus mart. 308
Mammarius, &c. mart. 217. 364
Mamnes, ſeu Mamas mart. 277
Manatho V. & M. 545
Maneta Ep. Perſa. 710
Manganæa regio. 529
Manichæi Acta falſa mart. fingunt. 528
Mappalia locus. 203. Mappalienſis via. 219
Mappalicus mart. 198. 695
Ma[illegible]ella mart. 99
Marcella, &c. mart. Romæ. xvij
Marcel[illegible]a V. 163. 405
Marcellinus mart. xviij
Marcellinus papa. 612
Marcelloſa mart. 235
Marcellus presb. 256
Marcellus conf. 575
Marcellus cuſtos perſonarum. 554
Marcellus Ep. mart. 685
Marcellus mart. xx
Marcellus mart. Cabilone. 61
Marcellus mart. Tingi. 381. 315
Marcellus papa. 692
Marcianus. 457
Marcianus mart. 550
Marcianus & Martyrius mart. 551
Marcianus, &c. mart. 617
Marcianus notarius. 558
Marcianus præſes. 605
Marcianus, ſeu Marcus. 54
Marcion hæreſiarcha. 24. 25
Marcius, ſeu Marcion. 492
M. Aurelius Imp. dictus Antoninus Verus. 55. Ejus edictum contra Chriſtianos 70. Perſecutio. xxxviij. filii Cæſares. 56
Marcus Ep. 646. 555
Marcus ep. Aſinæ mart. 620
Marcus Evang. 565. M. xxxij. Ejus Pallium. 565
Marcus papa. 692
Mareabdes chorep. mart. 638
Mareas ep. mart. ibid.
Mareotæ 167. 168
Mareotica præfectura. 174
Margarita mart. 410
Maria mater Mariani. 232. 709
Maria Ægyptiaca. ix
Maria Cleopæ filia. 8
Maria ſanctimonialis mart. 410
Mariamnes vicus. 233
Marianus, ſeu Marinus M. 224. 695
Marinus miles mart. 274
Marinus ſanct[illegible] 6[illegible]
Marius monachus. 5[illegible]
Marin[illegible] mart. xxvi
Marmaritanorum le[illegible]o. 5[illegible]
Maro[illegible] f[illegible]ns. 570
Maronium vinum. ibid.
Mart[illegible] forum Romæ. 21
Martha forum Smyrnæ. 529
Martha mart. xxiij
Martialis. 125
Martialis Ep. 565
Martialis Ep. lapſus. 219
Martialis mart. Afer. 568
Martialis mart. Cæſarau[illegible]g. 517
Martialis mart. Cordubæ. 517. 596
Martialis mart. Romæ. 20. 695
Martialis mart. S[illegible]us. 78
Martianus conſularis. 539. dein Pamphyliæ præfectus. 142
Martinianus mart. xviij
Martinus Ep. 532. falſum martyrem detegit xxviij
Martinus mart. 410
Martini domus Romæ 44
Martys anonymus. 38
Martyr apibus expoſitus lvij
M[illegible]res 33 xxij
Mart. [illegible]ij fratres 18. 21
Martyres 30. cum S. Alexandro Lugd. 61
Martyres v. cum Apollonio. 539
Mart. cum S. Bonoſo. 667
Martyres 12. cum S. Polycarpo. 14.
Martyres cum S. Stephano. 1
Martyres à S. Theodoto inſtituti. 355. 357.
Martyres an 12. filii S. Marcelli. 312.
Martyres ſub Barchocheba. 42
Martyres Cæſariano gladio occiſi. 2[illegible]
Martyres multi ſub Nerone. x
Mart. multi ſub Domitiano. xxxj
Mart. ſub Trajano. xxxij
Mart. ſub Hadriano. xxxiij
Mart. ſub Pio xxxvj
Martyres innumerabiles ſub Marco. xlj.
Mart. ſub Severo. xlij
Mart. ſub Caracalla. xlvij
Mart. ſub Alexandro. xlviij
Mart. ſub Maximino. xlviij
Mart. ſub Decio. xlix
Mart. ſub Gallo. liij
Mart. ſub Valeriano. lv
Mart. ſub Aureliano. lvj
Mart. ſub Ca[illegible] lvj
Mart. ſub Diocletiano, &c. lvij.
Mart. ſub Galerio.
Mart. ſub Herculio. lx. ad lxv.
Mart. an ſub Conſtantio in Gallia. lxiv
Mart. ſub. Maximino Daza. lxj
Martyres plures ſub Maxentio & Maximino. 315
Mart. ſub [illegible]. 582. 583
Martyres ſub Juliano. 644. & ſeqq.
Martyres d[illegible] ſub Juliano. 665
Martyres ſub Plinio Secundo. 46
Martyres plures Adiabeni in Perſide. 637
Martyres in Ægypto. 352
Martyres xxxvj. Ægyptii. 614
Martyres innumerabiles in Ægypto ſub Severo. 93
Mart. innumerabiles in Ægypto. 329.
Martyres plures Ægyptii epiſcopi. 561.
Martyres multi in Ægypto. 106. 167. 168. 321 322. 552.
Martyres multi in Africa. 92. 197. 224 245. 298. 261. 321.
Martyres multi Alexandriæ. 105. & ſeqq. 170. 324. 325. 682.
Martyres Antiochiæ. 326
Mart. lxx. Apameæ. 308
Martyres in Arabia. 326
Martyres xxv Auguſtani. 505
Martyres in Belgica. lxv
Martyres in Burgundia. xxxix
Martyres in Bythinia. xxxiij
Martyres xviii. Cæſarauguſtæ. 516.
Martyres innumerabiles Cæſarauguſtæ. 518
Martyres in Cappadocia. 326
Martyres in Galatia. 356
Mart. l. Item cccxviii. Coloniæ. 288
Martyres multi in Gallia. 305
Martyres xxvi Gothi. 672
Martyres plures in Gotthia. 670 ad 678. fuere Catholici. ibid.
Mart. xx Hippone. xvj. 408
Martyres in Illyrico. 352
Martyres Lugd. cum Pothino. 45. Multi fuere. 63 quorum nomine occiſi xxviij
Mart. Lugduni cum S. Irenæo. 60.
Martyres in Libya. 352
Martyres multi in Mauritania. 321.
Martyres in Meſopotamia. 326
Martyres xli. in Metallis. 328
Mart. cxxx. Ægyptii ad Metalla damnati. 342. alii. 344
Mart. in Metallis, v. Metalla.
Martyres Neocæſareæ. lij
Martyres multi Nicomediæ. lix. 319. 320.
Martyres multi in Numidia. 2[illegible]n. 231. 408.

Mart. xLI. Palæſtini. 352
Martyres in Palæſtina. 321. 330
Martyres XL. in Pannonia. 435
Martyres c. in Perſide. 636
Martyres circiter ccL. Perſiæ. 638
Mart. xvI. millia. 639
Mart. cLx. millia in Perſide. 710
Mart. xxx. millia. ibid.
Martyres cxxvIII. In Perſide. 642.
Martyres xL. in Perſide. 678
Martyres innumerabiles in Perſide. 637. & ſeqq.
Martyres in Perſide. 679
Martyres Philippis. xxxij
Martyres in Ponto. 327
Martyres multi Remis. 511
Martyres DL. Romæ. xvij
Martyres cL. Romæ. ibid.
Mart. LX. Romæ. 157
Martyres LXX. Romæ. 675
Mart. Romæ ſub Decio. 200
Martyres Romæ 180
Martyres multi Romæ. 150
Martyres innumeri Romæ. 157. 158.
Martyres XL. Sebaſte. 580
Martyres Sebaſteni. 581
Martyres LXII. Sirmii. 545
Martyres LX. Suffectani. 682
Martyres in Syria. 352
Martyres multi in Thebaide. 321. 322.
Martyres Tuburbitanæ. 495
Martyres innumerabiles ubique. 552
Martyrum populus Lugduni. 47
Martyrum innumerabilis populus. 2
Martyr mirè ſanatus. 51. 472. &c.
Martyres beſtiæ non audent attingere. 321. 489. 702. &c.
Martyris gloria, paſſio. 95
Martyrum patientia quidam converſi. xxxj. ex his Juſtinus M. 41.
Martyrum pœnæ per angelos minutæ. 449
Martyr tormenta non ſentit. 657. & paſſim. Alia caro patitur in Mart. 241
Martyrum ore Chriſtus loquitur. 553.
Martyres imitatione honorantur. 608.
Martyrum Acta diligenter ſcripta. 11. 204. publice & privatim lecta. iv. quomodo vitiata. x. ab hæreticis. 128
Martyrum veterum Acta qui collegere. vij
Martyrum geſta depicta. 567. &c. v. Picta.
Mart. geſta commemorare utile. 568.
Mart. Acta falſa igni addicta. Lxvij.
Martyrum quatuor ſpecies. 628
Martyrum multitudo aſſeritur. xij. & ſeqq. teſſera Eccleſiæ. xxiv
Martyrum copia probat Eccleſiæ veritatem. x38
Martyres & Martyria hæreticorum. xxxij. Lxxiij
Mart. veri à falſis diſcreti. xxxij
Martyris dignitas. 395
Mart. prærogativæ. xxxj
Martyris titulus. 401
Martyres qui ſic dicti. 200
Mart. coronati ſeu conſummati. ibid.
Martyres deſignati. xLiv
Martyres vindicati. Lxxiij
Martyres Chriſti teſtes. xxxj
Martyres aſſeſſores Chriſti. 107. 169. cum ipſo judicaturi. ibid.
Martyres libellos indulgentiæ dabant. 169
Martyrum mors, eorum victoria. 579. 608. mors non ulciſcenda. 683
Martyres ſepulti cum Judæis. 515
Mart. tumulis altaria impoſita. xxxij.
Martyrum commemorationes. 198
Mar. feſta. xxxij. 14. 34. & paſſim.
Mart. cultus ab epiſc. ſtabiliendus. Lxxiij.
Martyrum cultus, Orationes. Lxxiv. 221. 537. v. Reliquiæ.
Martyribus ſacrificium non offertur, nec eis eriguntur altaria. Lxxiv.
Martyrum interceſſio. 190
Martyres pro diis haberi putabant pagani. 320. ſicut & Manichæi. Lxxiv.
Mart. noſtratium commemoratio gratior. 568
Mart. pro iis orare injuria. xxxij
Μαρτύριον. 361
Martyrium, baptiſmus. 562
Martyrium peccata delet. xxx
Martyrium ab odio impeditur. 224.
Martyrio non ſeſe objiciendum. 29. &c.
Martyrius Ep. 457
Martyrius mart. 683
Martyrius, &c. mart. 151
Martyrologia vetuſta xix. xxvij
Maſſa-Candidæ mart. 190. 694
Maſſa-Candida, ſeu Maſſa-ſancta mart. 518
Maſſaria mart. 694
Maſſilia. 293. Epiſc. an Victor. 300.
Maſſyles. 517
Maſſylitani, ſeu Maxulitani mart. 518
Mater cum 2. pueris mart. 230
Matris Chriſtianæ exemplar. 72. 231. 239. 384. 589.
Materna mart. 47
Matiſconenſis eccleſia S. Vincentio dicata. 389
Matrona V. & M. 363
Matrona duplex mart. 410
Maturus mart. 47
Matutinus hymnus. 581
Mavilus mart. xviij
Mauptes quid. 635
Maures ep. mart. 638
Mauricius mart. xx
Mauricius, &c. mart. Apameæ. 288.
Mauricius, &c. mart. 285
Mauritania Tingitana. 513
Maurus mart. Antinoi. 540
Maurus mart. Romæ. xvij
Maxentii tyrannis. 329
Maxilla mart. 435
Maxima mart. 82. 495
Maximianus mart. xLj
Maximiani Herculii mors. 291. 300. perſecutio. Lvj
Maximianus Galerius, præcipuus perſecutionis auctor. 2x. 317. &c.
Maximianus ſeu Maximus mart. 410 416.
Maximilianus, ſeu Maximianus mart. 663
Maximilianus mart. 308
Maximinus, ſeu Maximianus mart. 144.
Maximinus mart. 665
Maximini perſecutio & crudelitas. xLviij.
Maximini Dazæ tyrannis. 329. 334. fit Cæſar. ibid. ſeipſum Auguſtum facit 327. naræ. 337. Perſecutio. Lij
Maximini & Maximiani nomina confundunt Græci. 1 1
Maximinus ſeu Maximus ep. 217
Maximus ſeu Maximianus. 439
Maximus ſeu Maximianus ep. 161
Maximus ſeu Maximianus mart. 308.
Maximus acolythus. 256
Maximus beneficiarius. 220
Maximus conf. 200
Maximus ep. Abitinæ. 409
Maximus Ep. Alex. 162
Maximus Ep. Conſ. 327
Maximus mart. 143
Maximus Philoſophus. 171
Maximus Præſes. 551 617
Maximus Præſes Ciliciæ 433
Maximus Præſes Mœſiæ. 615
Maximus preſb. 17 173
Maximi cœmiterium. 631
Maxulitani mart. 624
Maxys tribunus. 343
Mazabanes Ep. 132
Medardus Ep. 151
Medea. 544
Mediciones. 358
Mediolani epiſc. Simplicianus. 683
Meletius Ep. 667 erga eum Antiochenorum affectus. 557
Meletii Ep. ſchiſma. 350

Melicertes deus. 140
Melitina regio. 320
Melitinæ epiſc. Acacius mart. 138.
Meliton Ep. xc. 25
Meliton mart. 581. 589
Membreſæ epiſc. Lucius. 317
Memmia mart. 643
Memoria & Memoriales. 415
Memphis urbs. 107
Menander mart. 621
Menander preſb. 243
Menas mart. xxij
Menas mart. Ægyptius. Lviij
Mennas mart. xvij
Menſa ſacra. 162
Menſa S. Cypriani. 203
Menſurius Ep. 407. 419
Mera ſeu Myrum urbs. 649
Mercatus Lugdunenſis. 55
Mercuria mart. 105
Mercurius mart. xxij
Merida urbs. 517
Meritorium. 427
Meſſana urbs. 377
Metalla Ciliciæ. 342. Palæſtinæ. 340. 342. 350. In Phænó. 328. 338. Siguenſe. 102. 336 Thebaïdis. 342
Metallis Confeſſores damnati. 337 Xeyst. viri, &c. totti & ad metalla damnati. 340
Methodius ep. mart. xxij
Metra ſeu Metranus mart. 103
Metrodorus miles. 370
Metrodorus mart. Marcioniſta. 120. 137.
Michallius mart. 581
Magistri ſacerdotes idolorum. 653
Migdon ſeu Miggen mart. xx
Migdonius, ſive Micdonius. 223
Mimithemela ars. 283
Miles ſtationarius. 226
Milites Chriſtiani. 310
Milites LXX. mart. 238
Milites L. mart. *ibid. & alii paſſim.*
Milites á pœnis exemti. 475
Milites beneficiarii. 220. Herculiani & Joviani. 664. Principes ſeu Principales. 213
Militum Chriſtianorum á Juliano deceptorum egregium facinus. 645
Militum teſſeræ. 310. ætas. 311
Militares qui. 325. 458
Militares dignitates. 221
Militia an Chriſtianis permiſſa. 323.
Militia cohortalis & Caſtrenſis. 224. Provincialis. 602
Militiæ tirones menſurati & ſignati. 302.
Millenarii. 177. 196
Milles & 2. alii mart. 638
Milles ep. mart. 638
Miltiades papa. 692
Minerva. 505
Miniſteria eccleſiæ. 444
Minucius Fundanus. xxxiv
Minucius Timinianus Procoſ. 88
Miracula in Actis Martyrum. *paſſim.*
Miraculis Chriſtiana religio probatur. LXXj. 131. His Eccleſia diſtinguitur ab hæreticorum ſectis. *ibid.*
Miracula ad ſepulcrum S. Mariani. 276
Miraculoſa lux. 394. 401. &c.
Mirapicenſis eccleſia S. Mauritio dicata. 287
Miſſicii qui. 458
Mitrellæ virginum. 381
Mocius ep. mart. 638
Mocius mart. xxij
Modeſtia Chriſtianorum. xLvj
Modeſtus conſul. 617
Mœſiæ præſes, Maximus. 615
Monachi vii. Conff. 681
Monachi á Gregorio magno eccleſiæ addicti ad opus Dei faciendum. 407. Ordinati, ordinis titulo donantur. 538. tempore perſecutionum vexati. *ibid.*
Monaſteria.
S. Afræ. 500
Agaunenſe. 286. &c.
S. Agnetis Romæ. 504
Athanacenſe. 47
S. Bartholomæi Fæſulis. 614
S. Benigni Divione. 68
Cæſareæ in Cappadocia. 581
S. Cornelii Compendii. 76
S. Euphemiæ Brixiæ. 543
S. Germani a Pratis. 68. 389
S. Marcelli Cabilone. 61
S. Nicaſii Remis. 313
In Perſide. 680
S. Phocæ CP. 627
S. Symphoriani Auguſtoduni. 68.
Trenorchienſe. 61
S. Victoris Maſſiliæ. 299
Monica S. Auguſtini mater. 205
Montes ignivomi. 122
Montanus hæreſiarcha. 130
Montanus mart. 693
Montanus, & c. mart. 232
Montanus preſb. mart. &c. 435
Mopſueſtiæ epiſc. Auxentius. 455
Moralem primus Socrates docuit. 134.
Mors pro Deo optimum bonum. 636.
Mors pro Chriſto poteſt deſiderari. 16
Mors ſpiritualibus optanda. 643
Mors ſanctorum in veteri Teſt. luctuoſa, in novo læta. 465
Mortem ſibi inferre qui liceat. 520.
Mortui ſancti vivis opitulantur. 256. v. Sancti.
Mortuorum corpora lota. 276
Movles mart. Romæ. 200
Mucapor. 444
Mugæas in Numidia. 225
Munus caſtrenſe. 80
Munera immaculata, Euchariſtia. 357.
Munera, id eſt ludi, &c. 89. 135
Munerarius dies, id eſt ſpectaculum extraordinarium. 53
Muſæ Caſtalides dictæ, & Aonides. 258.
Muſæus fluvius. 677
Myſteriarches, diaconus. 287

N

Nabor mart. 512
Namacius ep. 513
Namnetes epiſc. Similinus 294
Namphamo mart. xx
Narbonæ epiſc. Paulus. 108. 317
Narcillus ep. 114
Narciſſus ep. mart. 502
Narſes duplex. 457
Narthalus, ſeu Nazarius, ſeu Narzabes mart. 77
Natalis conf. xLv
Natalis epiſcopi, id eſt dies conſecrationis. 89
Natalis S. Hippolythi. 162. S. Polycarpi 34. Petri de cathedra. 692. S. Ignatii. 708
Natalia ſanctorum ordinata. 68
Natale Getæ Cæſaris. 83. 89. Maximini. 337. Genii publici. 349.
Natale genuinum. 134
Natale genuinum & Cæſareum Impp. 343
Nativitas Chriſti. 692
Navale Gazæorum. 648
Nautarum pia conſuetudo. 611
Nazareni pro Chriſtianis. 308
Nazareth metropolis. 343
Nazarius mart. 512
Neapolis Syriæ urbs. 41
Neapolis Macedoniæ. 13
Nemeſianus mart. 203
Nemeſianus puer mart. xxij
Nemeſianus, &c. mart. 193
Nemeſion mart. 106
Nemeſis dea. 140
Nemeſius mart. 19
Nemeſſianus mart. 624
Neochorus quid? 124
Neon Ep. 118
Neon, &c. mart. 279
Neophyti non admittendi ad eccleſiaſticas dignitates. 305
Nepos Millenariorum auctor. 177
Neptuni ſervitus. 149
Nereus mart. xviij
Neronis perſecutio. xxviij
Nerſan apoſtata 681
Nervus quid? 52
Nervi 259
Neſtabes mart. 647
Neſtor mart. 648
Nicaſius Ep. mart. 313
Nicephorus mart. 243

INDEX

Nicephorus mart. Palæſt. 343
Nicetas. 32. 33
Nicetas mart. 672
Nicolaus mart. 581
Nicomachus apoſtata. 148
Nicomediæ epiſc. Anthimus. 310. &c. Ibi cœpit magna perſecutio. xix
Nicoſtratus mart. 693
Nilus ep. mart. 350
Nilus Ægyptius, &c. mart. 328. An Paræneſium auctor. ibid.
Nilus ſcriptor. 352
Nilus ſeu Nilopolis Epiſc. Chæremon. 107
Niſibi Ep. Jacobus. 632
Nobiles à plebeis per umbones diſtincti. 153
Nolæ epiſc. Paulinus. 255. Maximus ſeu Maximianus. 261. Quintus. 272
Nomenianus. 692
Nomina SS. fidelibus impoſita. 557. in baptiſmo mutata. ibid. 346.
Nonnus mart. 693
Notaria ſeu notoria quid. 241
Notarii. 128
Notariorum tribunus. 528
Nova-dominica. 276
Novatianus. 157. 169. 170
Novatus & Novatianus nomine confuſi. 170
Novatus. 157. 169. 170
Noviomi Ep. Medardus. 131
Numa rex. 189
Numerarii qui. 342
Numeria. 158
Numidiæ præſes Florus. 493. &c. an Anulinus. ibid.
Numidicus mart. 198
Nundinarius mart. 695
Nuptiarum convivia per totam noctem. 166

O

Oblatio, Euchariſtia. 196
Oblias S. Jacobus dictus. 5
Obriacus mart. 624
Occanus Felix. 409
Octavius mart. 288
Octavus ſeu Octavius Felix. 409
Octavus mart. 694
Octobes mart. 47
Octodori epiſc. Theodorus. 289. &c.
Oculi Conf. effoſſi. 327
Odium impedit martyrium. 244
Odor ſuavis è corpore S. Polycarpi. 35. Ex mart. Lugd. 51. Ex aliis mart. 183
Oecumenus ſeu Occomenus mart. 624
Oeneuburg urbs. 554
Oedipus. 50
Oetes mons. 446
Offerre ſe ipſum, vetitum eſt. 216. &c.
Officium & officiales. 411
Officium habebant Rationales. 513
Ogerſtyron villa. 455
Ὀμώνιον. 179
Oneſicrates. 149
Oneſimus mart. xxij
Ophlias quid? 5
Opitimus Procoſ. 149
Optatus Epiſc. 92
Optatus mart. 519
Optimus Procoſ. 144. 147
Optio quid? 90
Oracula muta. 170
Oratio brachiis in Cruce expanſis. 222. 321
Oratio ſollemnis. 122
Ordeſicus, unde Vitalis dictus. 287.
Ordinationum tempora. 272
Oreſtes. 192
Oreſtes mart. xxij
Orgia. 184
Orientis diœceſis, patriarchatus Antioch. 243
Orientis eccleſiæ à Petro, &c. inſtitutæ 518
Origenes. 97. 117. An lapſus. 113.
Originale peccatum. 196
Orion mart. 624
Oroma, viſio. 90
Oroſius. 457
Oſcæ, tres urbes. 389
Oſcula ante martyrium, v. Pax.
Oſius Ep. LXIV. 517
Ὀσιώτερος & Φιλοθεώτερος Gallienus Imp. dictus à Dionyſio Alex. 177
Oſtia urbs. 158

P

Pachumius Ep. mart. 329
Pœnitentiæ neceſſitas. 196. vit. 500
Pæon mart. 44
Pagani qui? 167
Pagas urbs. 334
Palæmon, v. Polemon.
Palæſtina. 126. Ibi ædificiorum tecta plana. 6. Martyres. 330. & ſeqq. Rectores dicti Conſulares. 9. Præſides Achæus. 275. Flavianus. 330. &c. Urbanus. 333. &c. Firmilianus. 340. &c.
Palatium Carthagine. 311
Palemo urbs. 406
Palinodia. 352
Palladium Trojæ & Romæ. 559
Palladius ſpiculator. 458
Pallium archiepiſc. 504
Pallium S. Marci. 165
Pallium Chriſtianorum. 543
Pallor deus. 303
Palmna opidum. 435
Pamphilus. 457
Pamphilius preſb. mart. 328 339. 345. De ejus vita Euſeb. ſcripſit 3. libros. ibid.
Pamphyliæ præfectus Marcianus. 142.
Panciarii milites. 669
Pancratius mart. 406
Pancratus. 449
Paudateria. xxij
Panemus menſis. 333
Panis ſanctus. 124
Pannoniæ præſes Probus. 432. Maximus 551. Amantius. ibid.
Panſius mart. 624
Pantænus Alexandr. 117
Pantaleon mart. 76. 274
Pantherus mart. 614
Papa ſeu Papas. 219
Papa, pro Epiſcopus. 91
Papæ nomen cui tributum. 161. Preſb. datum. 364. Pont. Rom. reſervatum. 161
Papas ep. mart. 638
Paphnutius Ep. Conf. 327
Paphnutius mart. 540
Papianus ſeu Papinianus. 619
Papias ſeu Papa mart. 624
Papias mart. xxij
Papias ſeu Papius mart. 624
Papulus mart. 27
Papyrius mart. 25. 27
Paradiſi viſio. 91
Parætonium urbs. 368
Paregorius mart. 609
Parentalia ſacra. 123
Parentes, in eos pietas. 446
Pariſienſes Epiſc. S. Germanus 68. Dionyſius mart. 108
Parius lapis. 437
Parmenon. 457
Parochi. 158. 177
Paros inſula. 161
Parthenius mart. 692
Parthi & Perſæ iidem. 11
Paſchæ controverſia. 25. 80
Paſicrates mart. 616. 617
Paſſio lecta ex conſuetudinis debito. 285
Paſſiones lectæ. IV. 387. &c.
Paſſionis dies. 330. feſtivitas annua. 635. &c.
Paſtor mart. 317
Paſtoris ſub ſpecie Chriſtus depictus. 87
Patara urbs. 609
Patermuthius mart. 550
Paternus Procoſ. 216
Patiens epiſc. 602
Patientiâ Deus mart. auxiliatur. 462.
Patrum confeſſio. 362. 363
Patriarcharum confeſſio. 361
Patricius Epiſc. mart. 621
Patroclus mart. 28
Paulina V. 522
Paulinus. 118
Paulinus mart. 146
Paulinus Ep. 255. 601

Paulus, v. Petrus.
Pauli ſapientia. 549
Paulus Alex. 167
Paulus Ep. CP. mart. 151
Paulus Ep. Narbonæ. 108. 517
Paulus Ep. Perſa mart. 638
Paulus Eremita. xiij
Paulus mart. 198
Paulus mart. Ægyptius. 624
Paulus Jamniæ mart. 345
Paulus mart. Palæſt. 341. proximus ſupplicio pro omnibus orat. ibid.
Paulus mart. Romæ. xviij. xxj. 420. 646.
Paulus Samoſatenus. 178
Paulus, &c. mart. 241
Paulus Petrus, &c. mart. 146
Pavimenta teſſellata. 533
Pauperes theſaurus Eccleſiæ. 185. 192.
Paupertatis amor. 272
Pauſis ſeu Paëſis mart. 333
Pax ante martyrium. 96. 242
Pax lapſis data à mart. 107. danda imminente perſecutione. liv
Peaſonii ſententia de S. Pionio impugnatur. 120. & ſeqq.
Peccatum originale 196
Pectines. 150
Pediculum ſeu Pedibulum quid. 220. 709.
Pegaſius ſeu Pagaſius. 472
Pegaſius apoſtata. 652
Pelagia V. & M. 521. 576
Pelagiani. 197
Pelagius mart. 543
Pelagii II. epiſt. ſuſpecta. 136
Peleus epiſc. mart. 350
Peleus Ægyptius mart. 328
Peluſius mart. 410
Peneus fluvius. 140
Peregrinus Ep. mart. xxiij
Perennis Præf. Romæ. 74
Pergamus urbs. 50
Perge metropolis. 461
Peritius menſis. 346
Perpetua mart. 81. 204. 692
Perpetuus Ep. 68
Perſæ, apud eos Chriſtianiſmi initium. 631. 633. Martyres plures. ibid. & ſeqq. 711. Epiſc. Johannes, Symeon. 632. 642. Acepſimas, Barbaſimes, &c. 638. Sadoth. 642. 721. Abdas. 679
Perſecutio Herodis Jeroſolymis. 1. Neronis Romæ. 2. Trajani. 8. Domitiani. 11. Barchochebæ. 42. Marci. 54. Decii. 104. &c. Valeriani. 172. Galli. 200. Diocletiani. 317. Licinii. 580. Juliani. 644. Saporis. 632. 678. Iſdigerdis. 679. Athanarici. 670
Perſecutio Diocletiani. An ſævit in Africa, Hiſpania, Gallia. lxxij. &c. ubi ſævit. 352
Perſecutiones Impp. ſingillatim expenduntur. xxviij
Perſephone. 365
Perſeverans mart. 694
Peſſinus urbs. 649
Peſtis tempore Chriſtianorum caritas martyrio æquiparata. 176. 209.
Petecus mart. 624
Petrus ſublimis diſcipulorum. 264
Petri cathedræ adhærendum. 158
Petri natale de cathedra. 622
Petri Apoſtoli uxor mart. xxij
Petri & Pauli martyrium ex S. Clemente, &c. 2. cum iis ingens multitudo. 2 Romæ occiſi. ibid. xxix. ibi eorum ſepulcra. 3. Feſtum & Tranſlatio. 692. dies natalis incertus. 39
Petrus & Paulus eccleſias Orientis inſtituerunt. 538
Petrus Alex. 167. 168
Petrus Ep. Sebaſtes. 581
Petrus M. 320
Petrus M. Romæ. xviij
Petrus preſb. Alex. 257
Petrus, &c. M. 145
Petrus Ep. Alex. M. 561. Cum eo alii Epiſc. M. 328
Petrus Abſelamus M. 344. 556
Petrus Balſamus M. ibid.
Petrenſes M. 625
Phaine V. & M. 363
Pharus inſula, hinc ſpeculæ Phari, & reges Pharaones. 269
Pherbuthe V. & M., v. Tarbula.
Phiala in viſione. 223. &c.
Phialæ frequentes in viſionibus. 236.
Philadelphia urbs. 28
Phileas M. Ep. Thmueos. 323. 329. 547. Ejus epiſtola de Mart. 524
Philemon M. 559
Philemon preſb. 564. 170
Philippa Conſ. 422
Philippenſes M. 26
Philippus. 413
Philippus Apoſt. 25
Philippus Aſiarcha. 32
Philippus Ep. M. 442
Philippus M. Romæ. 20. 695
Philippus Præf. CP. 151
Philippus Trajanus Pontifex. 34
Philippi Impp. an Chriſtiani. 172
Philippi nummi. 584
Philo. 9. 10
Philoctimon M. 581
Philomelium urbs. 28
Philominus M. 47
Philoromus M. 323. 547
Philotheus, &c. M. 339
Phocas Ep. M. 627
Phocas hortulanus M. ibid.
Photto preſbyter. 359
Phogor mons. 125
Phothius M. Apameæ. 288
Photinus, v. Pothinus.
Phritigernes rex. 671
Phrontiſterium. 550
Phrygia. 51. præſes Amachius. 649.
Phrygum ſecta. 130 Martyres. lxxij.
Piato M. xxj. lxv
Picta Mart. geſta. 161 533. 543. 567 584 594.
Pictavi epiſc. Hilarius. 131
Pincis locus Romæ, an & Nolæ? 256.
Pinutus, ſeu Pinnuhus, Pytlius, aut Pitinius M. 624
Pionius. 54
Pionius M. 26. 120
Piorum locus. 426
Piſo Trojanorum Ep. 138
Pii perſecutio. xxxvj
Plato M. xxij
Platum Carthagine. 312
Plautianus conſul. 197. 294
Plebs quid, in electione epiſc. 165
Plebs in conventibus publicis ſeditioſe quandoque neceſſaria ſibi à magiſtratibus extorquebat. 128.
Pleſius M. 624
Plinii epiſt. de Chriſtianis. xxxiij
Plumbatæ. 159
Plumbeum monile militum. 320
Plutarchus, &c. M. 96
Pluvia mire impetrata. xij
Polemon Neochorus. 124
Polianus M. 202
Pollentius beneficiarius. 220
Pollio ſeu Pullio M. 435
Pollux. 140
Polyænus M. 622
Polycarpus Ep. M. 13. 23. 121. 708.
Polychronius apoſtata. 361
Polycrates Ep. 25
Polyeuctus M. xxj
Polyoctus M. xxij
Pompeïa M. 47
Pompeïana. 311
Pompeïanus. 414
Pompeianus advocatus. 309
Pompeiopolis urbs. 458
Pompinianus. 89
Pomponia M. 410
Pomponius. 86. &c.
Pothinus, &c. M. 46
Pontianus M. 693
Pontianus papa & M. xlix
Ponticus M. 47
Pontificatus ſummus gentilium. 370.
Pontius Diaconus. 193. 235
Pontius M. 215
Populus Chriſtianus cum conventiculo crematus. 314
Populus Martyrum. 47
Porphyrites in Thebaïde. 310
Porphyrius M. 336
Porta ſalutaris. 621

Portus urbs. 1.3. 706. Epiſc. Hippolythus M. 155
Poſthumiana M. 47
Potamia M. ibid.
Potamia M. Thaguræ. 494. 624
Potamiæna V. & M. 97
Potamiana V. & M. 503
Potamon M. 614
Præfectura Arſinoitica. 577
Præfectus auguſtalis Alexandriæ. 427.
Præfectus Prætorii ſolus poteſt edicta ad Magiſtratus civitatum dare. 342
Præfecti Prætorii agens vices. 313. 315.
Præfectus Urbis. 586
Prægnantes non puniebantur. 95
Præles dictus rex. 248
Præſidis nomen cui tributum. 235.
Præſidum annua ſucceſſio. 448
Prætextatus an M. 693
Prætextati cœmiterium. ibid.
Prætoriani 7000. occiſi. 287
Precis evangelicæ lex. 208
Prima M. 410
Primæva an M. ibid.
Primicerius, dignitas. 291
Primicerius lectorum. 436
Primitius M. xvij
Primitivus M. Romæ. 19
Primitivus M. Cæſaraug. 519
Primolus, &c. M. 253
Primus M. 47
Primi milites. 423
Principales ſeu Principes milites. 213.
Priſca uxor Diocletiani. 310
Priſcillæ cœmiterium. 692
Priſcillianiſtæ. 157
Priſcus Bacchus. 42
Priſcus M. 585
Priſcus, &c. M. 252
Privatus Ep. M. lvj. 509
Proclus Quintilianus, v. Quintilianus.
Probus ſeu Promus M. 344
Probus, &c. M. 457
Probus præſes. 455
Proceſſus M. xviij
Proconſules præſides dicti. 235
Proconſulis defuncti vices agit procurator. 234
Procopius M. 340. 372
Procopius M. Dux exercitus. 572
Proculus judex. 427
Proculus M. xxij. 512
Procurator vices agit Proconſulis defuncti. 88. 234. Præſes dictus. 235
Procuratores regebant minores provincias. 254
Procurator Cæſaris, familiæ gladiatoriæ, ac ludi matutini. 540
Procurator ſummarum. 328
Proſdoce V. & M. 326. 521
Protaſius M. 521. 694
Proteas ſeu Protus M. 624
Protus M. 693
Provincias minores regit Procurator, non Proconſulares aut Prætorianas. 234
Prudentius. 156. 164. Tres Hippolythos non confudit. 555
Pruſæ tres urbes. 623
Pruſæ Ep. Patricius M. 621
Pſalmodia jugis. 288
Ptolemæus M. Alex. 506
Ptolemæus, &c. M. 35
Ptolemæus Philadelphius. 269
πτρυγίον. 6
Publiæ fortitudo. 657
Publio ſeu Polybio. 458
Publius adſeſſor. 445
Publius Ep. M. xxxv
Publius ſeu Pauſis M. 333
Publius M. 519
Publius Urbis præf. 21
Pudens M. 95. 623
Pudens M. Alexand. 95
Pudens miles. 95. 96
Pudens optio. 90
Pudens ſenator. 95
Pudentiana eccleſia. 693
Pudicitiæ ſervandæ cauſa martyres multæ. 328
Pudor, an ob eum ſervandum liceat ſe occidere. 520
Puellæ, qua ætate liberæ. 508
Pueri mira conſtantia. 253
Pueri tres M. cum Babyla. 662
Pulpitus ubi Mart. vexati. 88. 95
Pulpitum, themele dictum. 283
Pulvis è Mart. ſepulcro. 61. 533
Purgatorium. 89. 90. v. Defuncti.
Puſice cum filia M. 636
Puſillus Ep. 230
Puteoli urbs. 53
Pylades. 592
Pyra quid? 559
Pyrrha. 127
Pythoniſſa. 532

Q

Quadraginta M. 580
Quadratus Procoſ. 152
Quadratus M. 694
Quadrati an 2. Athenis. xxxv.
Quæſitor. 559
Quæſtio. 559. 298
Quæſtio, interrogatio in tormentis. 469
Quæſtio legitima. 382
Quæſtionarii qui? 554
Quæſtionarii confeſſores. 259
Quarta M. 47
Quartilloſia M. 235. ejus maritus & filius Mart. 236
Quartus M. 180
Quincius vir honoratus. 294
Quinta M. 521
Quintaſius M. 694
Quintianus Valeſianus. 309
Quintilianus M. 518
Quintilianus Procoſ. 121. 155
Quintinus M. xxi. lxv.
Quintus Ep. 272
Quintus lapſus. 29
Quintius Lollius Urbicus. 35
Quintus M. Abitinæ. 430. 416
Quintus M. Afric. 91
Quiricus puer M. 527
Quirinus Ep. M. 551
Quirion M. 585
Quirites ſeu Romani. 133
Quodvuldeus Ep. 694

R

Radegundis regina. 278
Rationalis an judex fuerit. 323
Rationales varii. 321. 326
Rectores provinciarum Chriſtianos & ethnicos judicabant 12. quilibet dicti Præſides. 235
Rechab & Rechabitæ. 7
Recumbus M. 634
Regiola, ſeu Regula M. 408. 624
Regionantes. 253
Rei inſigniores Romam miſſi ad ludum publicum. 12
Religio Chriſti qui differt ab aliis. 64
Reliquiæ SS. xxxis. 14. 53. 67. 96. 112. 161. 214. 254. 259. 381. 395. 402. 476. 478. 487. 490. 526. 532. 603. 607. 647. &c. ſub altari. 404. 500. 516. 520. an, & ubi tanguntur. 533. caute tractandæ. 181. 455
Remenſes epiſc. Remigius 131. Sonnatius & Lando 285. Nicaſius M. & Gervaſius. 533
Remigius Ep. 537
Renuntiantes. 363
Renus M. 233
Reſtituta M. 410
Reſtitutus conf. 694
Reſurrectio Chriſti. 6. 132
Reſurrectionis Dominicæ dies. 338. 617
Reſurrectio mortuorum. 57. 157. 549
Retibus indutæ Mart. beſtiis objectæ. 95
Revelationes. 30. v. Viſio.
Revocatus M. 86
Regis nomen datum Præſidi. 545
Reynaldus Ep. 277
Rhætiæ judex Gaïus. 501
Rhea dea. 365
Rhenus fluvius. 293
Rhodana, ſeu Rodone M. 47
Rhodanus fluvius. 57. 291. 521
Rhoreſtus regulus. 676
Rogata M. 47
Rogatianus. 233
Rogatianus M. Carthag. 503
Rogatianus M. Namnete. 293
Rogatiani tres M. Abitinæ. 416

Rogatus M. 694
Rogati duo M. Abitinæ. 408
Romæ prima cathedra. 189. Ejus doctrina retinenda. 158
Romæ an olim Epiſcopi aut Preſbyteri prædicabant. 165
Romæ parochi. 158
Romana eccleſia dives. 184
Romana Eccleſia unitatis origo. 195.
Romanæ Eccl. mos de SS. Reliquiis levandis. 533
Romana lingua. 55
Romani Pontifices Petrus. 2. Teleſphorus M. 21. Anicetus. 25. Victor. 25. &c. Eleutherius. 46. Soter. ibid. Cornelius M. 76. &c. Fabianus M. 118. &c. Dionyſius. 171. Sixtus M. 180. &c. Lucius. 201. Stephanus. ibid. Felix M. 257. Calliſtus M. xlviij. 693. Pontianus M. xlix. Lucius, &c. ad Julium. 692.
Romæ Præfecti, Publius. 21. Urbicus. 35. Ruſticus. 38. Perennis. 74. Plutianus. 284. Almachius. 308. Dion. 309.
Romanorum genus. 557
Romani dicti Quirites. 188
Romanorum civium privilegium. 12.
Romanum Kalendarium. 693
Romanus tenor in Gallia receptus. v.
Romanus M. 331. 177. an duo 378.
Romanus M. Ægyptius. 624
Romanus Conf. 645
Romanus Ep. M. 638
Romulus M. 351
Roſtra. 158. 209
Rubrenſes M. 694
Ructus quid? 213
Ruffina M. 420
Rufinus M. xvij
Rufinus orator. 134
Rufus M. 26
Rulo urbs. 377
Ruſticus catechumenus. 95
Ruſticus Urbis Præf. 38
Rutilius M. xviij

S

Sabaſia urbs. 554
Sabas dux militum M. 675
Sabas Gothus M. 670
Sabaſtus ſpeculator. 457
Sabbatum magnum. 26
Sabbatum majus. 123
Sabelliani. 171
Sabina V. & M. 389
Sabina M. 124. dicta Theodota. 129.
Sabinus Præfectus. 166. 174
Sabinus Ep. M. 638
Sabinus M. xxij
Sabinus Procoſ. 553
Sabini dicti Quirites. 188
Sacerdon M. 581
Sacerdotum nobilitas præfecturis & conſulatibus præferenda. 405
Sacerdotum idolorum poteſtas. 487. dicti magiſtratus. 227
Sacra dona, ſeu munera. 357
Sacramentum, Euchariſtia. 196
Sacramenta de iis Cyprianus. ibid.
Sacramentorum ritus ex Juſtino M. 42.
Sacrificium, Euchariſtia. 196
Sacrificium pro defunctis. 195. 206. non offertur Martyribus. 221.
Sacrificia Impp. inſtituta. 275
Sadoth, &c. M. 642
Sadducæi. 6
Sæcula pro, ætas. 272
Sagaris Ep. M. xl. 25
Saguntus urbs. 517
Sal in ſacrificiis. 200. 498
Salaria vetus. 693
Salec urbs. 634. 642
Salia Conſul. 156
Salomon epiſc. 617
Salvius M. xxij. 694
Salvius ſeu Silvius ep. 289
Salus dea. 621
Saluſtius conſul. 667
Saluſtius Præfectus. 657
Saluſtius præſes. 475
Salutaria. 217
Salutaris porta. 611
Samaria regio. 41
Samaritæ. 341
Samuel an à Pythoniſſa ſuſcitatus. 132.
Samuel M. 348
Sanaem M. xx
Sanivivaria porta. 91. 95
Sancta ſanctorum quæ ingreſſus Jacobus. 9
Sanctimonialis. 410
Sanctus M. 47
Sancti honorandi. 213. De noſtra ſalute ſolliciti. lv. pro vivis orant. 99. 145. 338. 369. 598
Sanctorum ſuffragia. 110. Invocatio. 190. 533
Sanctorum feſta. 109
Sanſala Conf. 676
Sapor rex. 632. 680
Sapores Ep. M. 638
Sapricius apoſtata. 244
Saraceni. 107
Sardenſes Epiſc. Melito. 25. Johannes. 235
Sarmatius ſeu Sarmata M. 624
Sarmentitii, Chriſtiani. xliv
Saturnina M. 410
Saturninus Ep. 409
Saturninus Ep. & M. 107
Saturninus M. Ægyptius. 624
Saturninus M. Afric. 86. 90
Saturninus M. Antinoï. 540
Saturninus M. Carthag. 398
Saturninus M. Romæ. 109
Saturninus M. in Sardinia. xxij
Saturninus junior M. 410
Saturninus, &c. Mart. 407
Saturnini quatuor mart. Cæſaraug. 519.
Saturninus Procoſ. 77
Saturninus Procoſ. Galatiæ. 651
Saturnus deus. 682
Saturnus Vicus. 517
Saturus M. 590
Saturus ſeu Satyrus M. 87
Sauciolum atrium. 217
Savus fluvius. 435
Scabrung urbs. 554
Scammata quid. 606
Scarabantia urbs. 554
Schiſma, tam ab eo quam ab Idololatria cavendum. 170
Schiſma, primum in E. Rom. 169
Scholaces quid? 219
Schyrion M. 108
Scillitani M. 75. 694
Scorpiones. 159
Scripturæ S. Chriſtianorum. 78. 80. adverſus eas perſecutio. 374. *& paſſim*. Conventus ad eas audiendas. 340. lectæ lingua ignota in eccleſia. 375. Earum lectio aſſidua. 424. ſtudium. 345. 358. Lucianea verſio. 560
Scythæ nomen datum Gothis. 670
Scythæ à Trajano victi. 22
Scytharum bellum. 532. 534
Scythopolis urbs. 343
Sebaſte urbs Palæſtinæ. 646
Sebaſtes in Armenia Ep. Petrus 581. Blaſius M. 585
Sebaſteni Mart. 581
Sebaſtianus M. 295. 691. 696
Secunda M. 82. 494
Secunda M. è Scillitanis. 77
Secundæ duæ M. Abitinæ. 410
Secundianus M 673
Secundinus Ep. & M. 226
Secundulus M. 86
Secundus Ep. 408
Secundus M. 695
Secundus mimus. 281
Secundus Saluſtius præfectus. 665. 667
Secutsolum ſeu Salouium atrium. 217
Sedunum, v. Octodorum.
Seleucia 12. 634. Epiſc. Symeon 633. Sadoth. 642. Maneta, Agi. 710
Seleucus M. 346. 348
Semiaxii, Chriſtiani. xliv.
Sempori ſuburbanum. 450
Sempronianus M. 691
Senator Dativus M. 410
Senator militum. 291
Senatoris veſtis candida. 275
Senecio Conſul. 14. 707
Sennen M. 693
Sententiæ ferendæ ritus 181. 98

mana lingua ſcripta 54. 136. Ex tabella recitata. 78. *& paſſim.*
Sententia mortis ægræ lata. 218
Septunia M. 233. 693
Septunia altera M. 694
Septiminus ſeu Septimius Lector. 375
Septimum ſuburbium CP. 252
Sepulcra Chriſtianorum violata. xxiv.
Sepulcra SS. caute tractanda. 583. ibi facta juramenta. 255. Miraculis ſcatent. 276. &c.
Sepulturæ in eccleſiis. 112. 256. 581
Sepultura Mart. negata 56. *& paſſim.*
Serapion Ep. 116
Serapion M. 504
Serapion M. Ægyptius. 624
Seapium. 682
Serenus ſeu Sinerus M. 545
Serenus M. 99
Serenus alter M. ibid.
Sereni Graniani relatio. xxxiv.
Sergius M. xx. xxi
Sermo Dei cibus & lux. 229
Sermonis Dei in Cypriano cupido. 213
Servilianus M. xvii.
Servilius Paulus. xx. 25
Servire Chriſto major dignitas. 514
Severianus M. 581
Severianus M. Romæ. 693
Severus Cæſar. 334
Severi Imp. perſecutio. xlii. crudelitas. xlvi
Severus M. 442
Severus Præſes. 557
Severus ſervus. 74
Sexta hora orationis. 359
Sextus, locus Carthag. 217. 218
Siabas oppidum. 435
Sibaris fluvius. 555
Sichem, v. Flavia.
Siciliæ corrector, Latronianus, Calviſianus. 438
Sida metropolis. 461
Sidon urbs. 328
Sigillaria feſta 14
Sigiſmundus rex. 286. 288
Signaculum Domini. 100
Signum crucis. 439. 440. &c.
Silanus, ſeu Silvanus M. 20. 693
Silvanus ep. M. 339
Silvanus Ep. Emiſen. &c. M. 328
Silvanus Gazæ Ep. &c. M. 328. 351
Silveſter papa. 692
Silvius epiſc. 289
Silvius Ep. Toloſ. 512
Silvius M. 47
Similinus Ep. 294
Simplicianus Ep. 683
Simplicius Ep. 69
Simplicius M xvii.
Simplicius alter M. xvii.
Simpuvium Numæ. 189
Simulacra lavata. 360
Singidunum urbs. 435
Singularitas vitanda. 58
Sirmii Ep. Irenæus M. 432
Siſcia 465. Ep. Quirinus M. 551
Siſinnius M. 682
Siſinnius M. Romæ. 109
Siſonius M. Sebaſte. 581
Sixtus Papa & M. 180. 183. 191. 201. 212. 693. 694.
Smaragdus M. 581
Smaragdus M. Romæ. 693
Smyrnæ urbis elogia. 125. Ep. Polycarpus 23. &c. Eudæmon ſeu Auctemon apoſtata. 133
Smyrnenſis eccleſ. epiſt. de S. Polycarpo. 23
Socrates. 134. 542
Socrates ſcriptor. 34
Soleæ quid. 220
Solodorum urbs. 293
Solon Fiſcalis. 235
Solutor M. 288
Sonnarius Ep. 287
Sophroniæ fortitudo. 329
Sopron urbs. 544
Soſander M. 361
Soſius M. 408
Soſſius M. 624
Soter papa 46. Chriſtianis in Metallis ſubvenit xxi. An ab eo cœmeterium Soteris. 406
Soter, V. & M. 401. 541
Spectacula Chriſtianis vitanda. 196. 595
Speratus, &c. M. 75
Speuſippus è Tergeminis M. ix.
Spoliarium quid? 96
Spurinæ caſtitas mira. 405
Stamas M. 47
Statio, quid. 222
Stationarii milites 226. 421
Statius Quadratus. 14
Stator quis? 217
Stephanus Junior M. 511
Stephanus primus Martyr. 1. 181. 191. 694. cum eo alii Martyres. 1. 2
Stephanus Papa. 201. 692
Sterculus deus. 589
Stercutii dii. 303
Sternere nomen militis. 110
Strabonis patria. 628
Stracteus ſeu Stacteus M. 19
στρατηγοὶ. 325
Stratores qui? 217
Stremonius Ep. 108
Subcenturio 226
Subſellium, βάτρον, ubi rei interrogati. 106
Suburbia ab urbe diſſita. 174. 242
Suburbitæ Mart. 82
Suburra locus Romæ. 158
Succeſſus Ep. 241
Succeſſus Ep. M. ibid.
Succeſſus M. Afer. ibid.
Succeſſus M. Cæſaraug. 519
Succurra ſive Succuba. 158
Suenes Perſa Conſ. 679
Suffetani Mart. 681
Suffocata an comedere liceat. 58
Suis jecur in ſacrificium. 220
Superpoſitio jejunii. 229
Sura vel Syria conſul. 14. 707
Suſanna. 150
Symbola dominica morti proximus ſumit S. Chryſoſtomus. 561
Symeon Cleopas epiſc. Jeroſol. M. 7. 46.
Symeon Ep. M. 632. 642
Symphorianus M. 67
Symphoroſa &c. M. 17. 708
Syndonia quid. 625
Syſtus M. 694
Synnada urbs. 118. Ibi Synodus de Baptiſmo 170. Epiſc. Atticus. 118
Synopes elogium 618. Ep. P[illegible]cas M. 627
Syriarcha quid. 489
Syriæ legatus conſularis Atticus. 8
Syrus M. Genuæ xxii.
Syri unde annos deſignabant. ibid.

T

Tabella, ex ea ſententia recitata. 78. *& paſſim.*
Tabora urbs. 174
Tabularii qui. 342
Topoſiris oppidum. 166
Tarachus. 457
Tarachus &c. M. 454
Tarbula V. cum ſorore & ancilla M. 637. 639
Tarpeïus mons, & Tarpeia ſaxa. 399
Tarquillacſia M. 235
Tarraco urbs. 219. Epiſc. Fructuoſus M. 219. 517
Tarſicius M. xviii.
Tarſus urbs. 458. 528
Tartarus quid. 621
Tatianus hæreticus. 36
Tatianus M. 640
Tatius Quadratus. 122
Taurinus M. 693
Tauromenium urbs. 377
Tazelita ſeu Talezita M. 141
Tecuſa V. & M. 360
Telemachus, ſeu Almachius M. 570
Teleſphorus Papa & M. 21
Temonarius quid. 109
Templi deſcriptio. 16[illegible]. 542
Terentianus Cilicarcha. 487
Terentius. 135
Terentius M. 542
Tergemini M. ix.
Terminalia feſta. 317
Terræ motus &c. in Apphiani martyrio. 336
Tertia decima feſtum. 14
Tertius Diaconus. 86
Tertulla V. & M. 230

Tertullenſes

Tertullenſes M. 695
Tertullianus ſcribit Petrum & Paulum Romæ occiſos fuiſſe 2. an auctor Actorum SS. Perpetuæ & Felicitatis. 83
Tertullus notat dies quibus Martyres Afri obiere. 198
Teſſellata pavimenta. 515
Teſſera & Teſſerarii. 214
Thagara duplex urbs. 493
Thagura urbs Numidiæ. 495
Thaſcius V. Cyprianus.
Thea V. & M. xxij. 541
Theatra Chriſtianis vitanda. 196
Thebaidis præſes Culcianus. 548
Thebeſte in Africa 308. Ep. Lucius. 237
Thebeſte in Numidia. 493
Thebæi Mart. 300
Thecla M. 333. 357
Thecla protomartyr. 333. 420. 426. 504. 541. 542.
Thelica M. 410
Themele, quid. 283
Theocarides. 361
Theoctiſtus Ep. 117. & ſeqq.
Theodericus rex. 496
Theodora V. & M. 455
Theodoricus M. 662
Theodoritus Euch. conficit in diaconorum manibus. 582
Theodoritus M. 647. 658
Theodoropolis. 532
Theodorus. 118
Theodorus conſ. 657
Theodorus Ep. 289. 295
Theodorus Ep. Iconii. 527
Theodorus Ep. M. 323
Theodorus M. 647
Theodorus M. Heracleæ. 531. 537.
Theodorus Tiro M. 531
Theodorus, &c. M. 599
Theodoſia V. & M. 338
Theodora M. 129
Theodota cum 3. filiis M. 450
Theodotus M. 355
Theodotus junior 365
Theodulus infans M. 382
Theodulus M. Myri. 649
Theodulus M. Sebaſte. 581
Theodulus ſenex M. 343
Theogenes Ep. & M. 224
Theonas, Thenas, ſeu Teonius M. 653
Theonilla M. 279
Θεομάχοι Imperatores ethnici. 175
Theophilus. 133
Theophilus Ep. 670
Theophilus M. 106
Theophilus M. Sebaſte. 581
Theophorus Ignatius. 12
Theotecnus. 2xij
Theotecnus Ep. 275
Theotecnus præſes. 355
Theotimus M. 577
Theotycus & 3. alii M. 540
Thereſia V. vij
Thermarum origo. 611
Theſſalonica. 221. Epiſc. Aſcholius 673. Præſes Dulcetius. 422
Thibaris Ep. Vincentius. 374
Thieſtes. 50
Thiniſa ſeu Thiniſſa urbs. 255
Thmuïtos epiſc. Phileas. 325. 547.
Tholomeus M. 57
Thomas Apoſt. M. xx
Thonius M. 624
Thraces an à Trajano victi. 11
Thraciæ præſides, Baſſus. 444. Juſtinus. 448
Thraſeas Ep. M. 25. 22
Thyrſus diaconus M. 69
Thyrſus M. CP. 581
Tiberiani relatio. xxxij
Tibricolæ, Romani. 162
Tibiura urbs. 374. ſeu Tibiuca. 376. Ep. Felix M. 374
Tiburtina. 693
Tiburtinum palatium. 18
Tiburtius M. 308
Tibzoca, v. Tubzacum.
Tichæum. 611
Tigiſitanus Ep. Secundus. 408
Timæus Ep. Antiochiæ. 560
Timidenſes Mart. 694
Timiutium balneum. 44
Timolaus M. 353
Timotheus. 457
Timotheus M. Antinoi. 540
Timotheus M. Gazæ. xxij. 355
Timotheus M. Remis. xxj
Timotheus M. Romæ. 693. 694
Timotheus Preſb. Alex. 166
Tingis urbs. 312
Tiro miles. 291
Tironum legio. 534
Tirones militiæ menſurabantur & ſignabantur. 309
Tituli Impp. 319
Titus M. 47
Toloſæ Epiſc. Saturninus M. 107. Hilarius, Silvius & Exſuperius. 112
Traditio aſſerta. 24
Traditorum nomen unde. 374
Trajani perſecutio. xxxij. victoria de Scythis, Dacis, &c. 11. 696. agit Antiochiæ. ibid.
Trajana legio. 312
Trallianus ſemper aliquis eſt Aſiarcha. 34
Tranſlatio epiſcopi. 115. quando licita. 116
Tranſlatio S. Ignatii. 14. SS. Cornelii & Cypriani. 96. Epimachi. 105. SS. Petri & Pauli. 692. S. Sabæ Gotthi. 673.
Traſonis. 693
Trecenſis Ep. Lupus. 231
Trenorchium oppidum. 61
Tribunus notariorum. 528
Tridenti Ep. Vigilius M. 685
Triſime, ſeu Trophima M. 47
Trinitas divina. 196. aſſerta. 42. 257. 274.
Tripolis urbs Phœniciæ. 335
Trivia, Dianæ nomen. 72
Troas urbs. 146. 148
Troadius M. 215
Trojæ mœnia ab Apolline ſtructa. 140.
Trojanus, id eſt Troadis, epiſc. 145.
Troicus mons. 107
Trophimus Ep. Arelat. 108
Tubizacum ſeu Tubizocum, ſeu Tubzocum, ſeu Tubzuzum, urbs. 374
Tuburbium urbs. 375. triplex in Africa. 82
Tuburbitanæ M. 82. 495. 694
Tuburzicum urbs. 375
Tumuli S. Euphemiæ deſcriptio. 542.
Tumulis Mart. altaria impoſita. Lxxij.
Tunica moleſta. 336
Turbitana civitas. 85
Turmarcha quis? 533
Turmarius quis? ibid.
Turonenſis eccleſia S. Mauricio dicata. 287. Ep. Perpetuus. 68. Gratianus. 108. Martinus. 131.
Tuſcus Conſul. 217. 309
Tutela Clericis interdicta. 206
Tyrannio Ep. M. 231. 328
Tyrannus in Armenia. 350
Tyrus 321. Ejus Ep. Tyrannio M. 328
Tyrrhenicum mare. 13. 705.

V

VAgenſes M. 694
Valens ſeu Valerianus M. 581
Valens Imp. Conſ. 645
Valens M. Cæſareæ. 345
Valens M. in Galatia. 358
Valentia urbs. 390
Valentina & altera Virgo Mart. 541
Valentinianus Imp. Cibali natus. 436. Conſ. 645. Egregium ejus factum. 669
Valentinus M. 694
Valentio M. 616
Valeria Auguſta. 320
Valeriana M. 458
Valerianus Cæſar. 218
Valeriani perſecutio xv. Captivitas. 174. 238
Valerianus M. 61
Valerianus &c. 308
Valerianus ſeu Valerius Ep. 157
Valerius Ep. Conf. 389
Valerius M. 581
Valeriorum domus inſulata. 578
Valeſianus Quintianus. 309
Vararanes rex. 679

Vaſa Eccleſiæ quando vendenda? 192
Vaticanum. 3
Ubia, ſeu Vivia Perpetua. 86
Ucetienſis eccleſiæ patronus S. Theodoricus M. 668
Vectius v. Vettius.
Velogius Chriſtianus. 453
Vela Virginum. 343
Velum in ſecretario. 439. 440
Vela obducta in ferenda ſententia. 281.
Venaria ſeu Venerea ſeu Vineria. 217
Venaſrum urbs. 617. 620
Venatores. 94. 135
Venetos regebat corrector. 458
Venuſia urbs. 475
Venuſtus M. 193
Vera M. 672
Veritas cuilibet præferenda. 178
Veronæ epiſc. Zeno M. 590
Verulamienſis urbs. xiv.
Verus ſeu Borus, ſeu Barbas, ſeu Barnabas. 492
Verus ſeu Urius M. 78
Verus Preſb. 256
Veſta ſeu Veſtina M. 77
Veteranorum filii militare cuncti. 310
Vettius Epagathus M. 46
Vettonia regio. 499
Veturius M. 78
Veteranus Magiſter militiæ. 318
Vicarius Epiſcopi abſentis. 207
Victor. 164
Victor defunctus precibus privatur. 206
Victor Ep. 409
Victor Fabius. 309
Victor Lector Conf. 375
Victor M. in Africa. 202
Victor M. Agaunenſis. 293
Victor M. Carthag. 193
Victor M. Coloniæ. xxi.
Victor M. Maſſiliæ 299. an Epiſc. 300
Victor M. Mediolani. 522
Victor M. Soloduri. 293
Victor martyr dubius. 357
Victor Papa. 25. 60. 98
Victor pater S. Maximiliani. 309 martyr. 311
Victor Preſb. & M. 235
Victor ſeu Tarachus M. 458
Victor &c. M. 605
Victores plures Mart. in Africa. 331.
Victoria M. 410. 694
Victoria una è xx. Mart. 408
Victoria V. & M. Carthag. 517.
Victoriæ plures M. 408
Victorianus M. 410
Victoricus M. lxv.
Victoricus alter M. 233
Victoricus ſeu Victorius aut Victorinus M. 233
Victorinus Ep. M. xxij
Victorinus M. lvj.
Victorinus M. Afr. 198
Victorinus &c. M. 693
Victorinus ſeu Victorianus Mart. 410.
Victricius Ep. Conf. 645
Victurius M. 694
Vicus urbs. 151
Viduæ continentes. 187
Vienna urbs. 46. 509. Ibi epiſcopus 49. Epiſc. Mamertus. 509
Viennenſis eccleſia S. Mauricio dicata. 287
Vigellius Saturninus. 77
Vigiliæ in feſtis Martyrum. 215
Vigilius Ep. & M. 683
Vincentius Ep. 374
Vincentius Levita M. 387. 518 695
Vincentius alter M. 695
Vincentius M. Abitin. 410
Vincentius M. Abulæ. 388
Vincentius M. Agenni. ibid.
Vincentius Celſinus decurio. 377
Vindo fluvius. 500
Vir ſpectabilis, clariſſimus, illuſtris, dignitatum tituli. 133. Perfectiſſimus 323
Virbius deus. 160
Virgæ. 159
Virginitatis profeſſio. 417. 637
Virginitatem profeſſæ an comam deponerent. 418
Virginitas an morte ſervanda. 577.
Virginitas ſervata in lupanari. 424. 425. & ſeqq.
Virginis titulus rarus in Sacramentariis Gelaſiano & Gregoriano. 541.
Virgines ſacræ. 187. 195. 207. 239
Virgo, peculium Dei. 429
Virginum profeſſarum notæ, mitrellæ, vela &c. 343
Virgines Chriſtianæ mundana deſpicere debent. 405
Virginum pudorem Chriſtus ſervat. 505
Virgines multæ ſeſe interficiunt ob ſervandum pudorem. 478
Virgo & M. Antiochena apud S. Ambroſium, eſt S. Theodora. 422
Virgo Corintia. 426
Virgines 2. ob pietatem in patrem ſervatæ. 442
Virgines duæ M. 326
Virgines ſeptem M. 352
Viſio 83. 87. 90. 124. 228. 234. 241. 359. 707. 396. 405. 452. 536. & paſſim.
Viſio Crucis. 382
Viſione ad hæreticos libros legendos invitatur Dionyſ. Alex. 265.
Viſiones frequentes. 211
Viſitatio SS. locorum. 134
Vitæ æternæ deſiderium. j
Vitalis Lector. 376
Vitalis M. Agauni. 287
Vitalis M. Bononiæ. 512
Vitalis M. Lugd. 47
Vitalis M. Ravennæ. 684
Vitalis M. Romæ. 20. 693
Vitis honor apud Romanos. 274
Vitis centurionum inſigne. 313
Vitius Gratus Conſul. 137
Vivarienſis eccleſia S. Vincentio dicata. 389
Vivianus M. 581
Ulfilas epiſc. Gotthus. 672
Ulpianus M. 336
Ulpius M. 47
Umbonibus nobiles à plebeiis diſcreti. 153
Umerandus M. 581
Uncus. 159
Undæ populi. 129. 163
Unguentum è corpore S. Euphemiæ. 541
Ungulæ. 159
Unitati Eccleſiæ ſtudendum. 194. 195
Volitani M. 76. v. Bolitani.
Vologeſus rex. 35
Votum virginitatis. 195
Vox cælitus emiſſa 31. 305 377 & paſſim.
Upipodus. v. Epipodius.
Urbanus M. 519
Urbanus præſes 333. Ejus fœda mors. 339
Urbicus Romæ præf. 35 37
Urbs cum omnibus incolis ob fidem deleta. 325
Urſus M. Agauni. 293
Urſus pileatus Romæ. 693
Uſtazades M. 634
Uticenſis Maſſa-candida Mart. 199.
Vvalma urbs. 435
Uxor Numidici M. 198
Uxor Petri Apoſt. M. xxi.
Uxoratus an Cyprianus. 206. 708

X

Xantheas M. 581
Xanthicus menſis. 110
Xyſtus. v. Sixtus.

Y

YGia mons. 446
Ypipodius. v. Epipodius.
Yppeus M. 624
Yppolytus. v. Hippolytus.

Z

ZAbdicena regio. 638
Zacchæus M. 331
Zacharias M. 46. 49
Zachæus Preſb. 69

IN ACTA MARTYRUM.

Zebinas M. 343
Zeno Aſſeſſor. 528
Zeno Ep. 527
Zeno Ep. Conf. 648
Zeno Ep. Veronæ an M. 590
Zeno M. Ægyptius. 106
Zeno M. Gazæ. 647
Zenobius preſb. M. 323
Zenophilus Conſularis. 164
Zoellus, ſeu Zoïlus M. 517
Zoïlus Preſb. 420
Zoïlus magiſtratus. 443
Zoticus Chriſtianus. 619
Zoticus M. 13
Zoticus M. Ægyptius. 624
Zoticus M. Lugd. 47
Zotimus M. 47
Zozimus carnifex. 424
Zozimus Ep. 527
Zozimus M. Antiochiæ. 599
Zozimus M. Philippis. 86

FINIS.

L
D
33

A01 1471540

Digitized by Google

Digitized by Google